31
5 G
8

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE OCCIDENTALI IMPERIO
LIBRI XX.

AD ILLVSTRISS. ET EXCELLENTISS.
D. Iacobum Boncompagnum
VINEOLAE MARCHIONEM,
ET GENERALEM S. R. E.
GVBERNATOREM.

Cum Indice copioſiſsimo rerum, & verborum.

Cum priuilegio GREGORII XIII. *Summi Pont. ad decennium.*

BONONIAE,

Apud Societatem Typographiæ Bononienſis. MDLXXVIII.

Curiæ Epiſc. & S. Inquiſit. conceſſu.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO.

Liber Primus.

AD ILLVSTRISS. ET EXCELLENTISS. D. IACOBVM BONCOMPAGNVM, Vineolæ Marchionem, & Generalem S.R.E. Gubernatorem.

IMPERIVM Romanum longe omnium terra, mariq; latiſſimum, Illuſtriſsime, atq; Excellentiſsime PRINCEPS, primus Auguſtus Cæſar non ſolum armis,opibuſq; firmauit, ſed etiam legibus, ac magiſtratibus exornauit. Nam cum prouincias omnes deſcripſit, & certos ſingulis rectores, Præſides, Proconſules, Præfectoſq; impoſuit, tum limites Imperij terminauit, atq; ad eorum cuſtodiam firmiſsima caſtella, exercituſq; promptiſsimos collocauit. Inde Traianus, & ſucceſſores eius ſubtiliorem aliam prouinciarum diuiſionem introduxerunt, atq; alios earum etiam gubernatores, Præſides, Conſulares, & Correctores inſtituerunt, ac demum limites legionibus etiam alijs inſtruxerunt. Poſtremò Diocletianus ſuperioribus ferme reliquis inſtitutis retentis illud noui induxit,q Imperium cum alieno ita cõmunicauit,vt proxime ſibi ſuccedentibus occaſionem eius diuidendi, Conſtantio inquã, Galerioq;, attulerit. Quod inſtitutum excipiens Conſtantinus ſic ſubinde adauxit,vt Roma ſede Imperio Occidentali relicta alterum Orientali domicilium ſtruxerit, ac proprios vtrique magiſtratus adiunxerit. Qua diuiſione inuecta res Romanæ ad id vſque temporis validæ,atq, magnificæ,quaſi infirmiores, ac deteriores effectæ primum occulte labi; deinde aperte præcipitare cœperunt. quouſq; ad extremum ipſorum ſiue ignauia principum, ſiue perfidia ducum, ſiue potentia hoſtium, corruerunt. Hoſtes vero fuere Perſæ,Scythæ, atq; Germani. qui vltra ipſos Imperij limites,

Eufratem, Iſtrum, Rhenumq; flumina conſtitui, atq; in varias gentes, populosq; diuiſi quotidianis agrorum incurſionibus, atq; aſſiduis bellorum contentionibus vtrumq; Imperium primùm miſerè lacerarunt, deinde funditus euerterunt. Has porro clades grauiſſimas, atq; omnium ſine dubio atrociſsimas vehementius etiam tetra Chriſtianæ ipſius tum primùm orientis Eccleſiæ vulnera cumularunt; quæ illi continenter modò vetuſta principum ex ſuſcepta gentilitate perfidia, modò noua antiſtitum de fide Chriſtiana diſcordia inflixerunt. Quæ mala ſimul acerbitate ſua terras vſque adeo latè complexa ſunt, vt nulla prope earum tam remota regio fuerit, quæ non aut hominum ſanguine cruentata, aut vrbium incẽdio deformata, aut fortunarum expilatione exinanita, atrox in omnes poſt annos ſui ſpectaculum exhibuerit. Vt, ſi elementa omnia in huius vniuerſitatis exitium conſpiraſſent, quod aliquando futurum uiris olim doctiſsimis placuit, neq; facilius, neq; pernicioſius, neq; miſerabilius tantam, tamq; opibus firmam Imperij molem diſsipatura fuiſſe videantur, quàm, cum principibus temere ſæuientibus, ac barbaris atrociter irrumpentibus ipſæ prouinciæ clade etiam apud poſteros lacrymabili peruaſtatæ ſunt. donec vetere demum ſublato in Occidente Imperio nouas barbarorum dominationes, & noua regnorum domicilia receperunt. Quæ hiſtoria, quanquã ad notitiam hominum præclariſsima, nondum tamen ita litteris eſt, ac memoriæ commendata, vt diligens, atq; ordinatus contextus eius inquirentibus vniuerſus appareat. Neq; enim veteres excellenti ingenio homines hæc omnia ſibi colligenda, & in tempora redigenda putarunt. et qui noſtra memoria ad hoc muneris acceſſerunt, ne id quidem prorſus in hoc genere videntur voluiſſe, quod potuerunt. Nos autem priſcis omnibus Græcorum, & Latinorum monumentis, quibus præcipuo Dei munere noſtra hæc affluit ætas, in unum contractis, fieri poſſe iudicauimus, vt lucis aliquid rebus obſcuriſsimis afferremus, ſi notatis ſingularum actionum, caſuumq; temporibus in ſuos quæque annos digereremus. Quo ſtudio nullum ad acta ſuperioris ætatis aut oratione explicanda, aut memoria conſeruanda eſſe accommodatius poteſt. Quamobrem quidquid ocij mihi ab ijs laboribus eſt tributum, quos in Academia Bononienſi publicis muneribus occupatus ſuſcipio, id totum libenter ad hanc vnam curam, atq; operam contuli, vt res omnes in Occidentali Imperio ſiue ad remp. ſiue ad Eccleſiam pertinentes, quæ comperiri diligentia poſſent, primùm accuratè colligerem, deinde quàm veriſsimè in maxima rerum obſcuritate, temporũ vetuſtate, ſcriptorumq; diſſenſione poſſem, poſteritati mandarem. ac ſimul bella Imperatorum, diſsidia eccleſiarum, impreſsiones barbaro-

rum, clades prouinciarum, excidia vrbium, ac demum noua Imperia regum, confectis quibuſdam quaſi publicarum ærumnarum annalibus, enarrarem. Hoc autem opus, licèt multis impeditum difficultatibus, vt alacriore quoque animo perducere ad exitum maturarem, perpulit me in primis quædam haudquaquam obſcura ſignificatio præclaræ tuæ, Excellentiſs. Princeps, erga hæc ſtudia voluntatis. Neq; enim ſilendum, aut vlla ratione diſsimulandum, ſed apertè confitendum, ac prædicandum eſt, te aut vnum, aut certè inter paucißimos extitiſſe, qui honeſta hac antiquitatis notitia captus induſtriam meam perpetuò aut oratione acueris, aut officio ſubleuaris. Quamobrem non dubito, ſi libri illi, quos de regno Italiæ ſcriptos tibi inſcripſi, animo grati tuo acciderunt, quin hi quoque, quos de Occidentali Imperio illis prætexui, futuri ſint multò omnium iucundißimi. Nam cum res complectuntur ad memoriam poſteritatis illuſtriores, tum caſus quo euentu magis ancipites, eò quoque ad incutiendam admirationem legentibus aptiores: ſiquidem illa exprimunt tempora, quibus ſatis conſtat non alia ante mala aut ad ſenſum acerbiora, aut ad recordationem inſigniora ipſam cum toto Occidente Italiam eſſe perpeſſam. Quæ narratio cum multiplici incidentium calamitatum varietate, ac ſalutari rerum humanarum contemplatione plurimum in legendo poterit animum retinere, tum vel maximè nos etiam diuini, ac præſtantis huius beneficij admonere, quòd ſumma præſentium principum ſapientia, ac ſingulari moderatione Italiam videmus aliquando tandem diris illis cladibus, periculiſq; defunctam, atq; ex maxima conſternatione quodammodo recreatam, omnibus belli, paciſq; artibus efflorescere. Aderit etiam non mediocris altera oblectatio, nempe quidam Latinæ quoque, ni fallor, orationis ſenſus illuſtrior: fit enim neſcio quo modo, vt quò res à memoria noſtra remotiores, atq; omnino antiquiores tractemus, eò facilius orationem noſtram ad antiquorum ſimilitudinem conferamus. Quanquam enim in hoc genere ſcriptionis illud præcipuè mihi præſtandum puto, vt diligentiam adhibeam in colligendo, fidem in referendo, atq; ordinem in narrando, multoq; plus de re facta, quàm de oratione facienda laboro, illud tamen negare non poſſum, vehementer me affici, ſi in actis barbarorum etiam explicandis mihi liceat incorruptam illam Romanæ eloquentiæ ſpeciē, atq; effigiem imitari. Quam tamen voluptatem, neq; enim audeo dicere laudem, nunquam ita ſum conſectatus, vt rationem, fidemq; rerum geſtarum propterea aut deterere, aut obſcurare voluerim; ſatis certus, neq; res omnes nouas aptè verbis poſſe veteribus explicari, &, ſi id fiat, multas, & quidem grauißimas, cum maximo diſciplinæ publicæ detri-

mento non ſolùm non ornari, ſed plerunque etiam turpiſſimè deformari. Quamobrem, quoniam tu in me amando, atq; adeo etiam fouendo veterem humanitatem retines tuam, rudis plane, ne dicam agreſtis, eſſem, niſi et ipſe meam conſuetudinem in te colendo, atq; omni ſtudio proſequendo ſeruarem. Hos igitur quoq; annales ita Illuſtriſsimæ Excellentiæ tuæ dedico, vt non ſolùm perpetuum mei erga te obſequij monumentum poſteris prodant, ſed etiam vt clariſsimo nomine tuo prælato acceptiores in manus hominum prodeant. Nam (quod ſine ſuſpicione aſſentationis dictum velim) tu in iſta florente, atq; excelſa fortuna tua tantam hucuſq; animi moderationem adhibuiſti, atq; ita ad vnam ex virtute gloriam contuliſti, vt non ſolùm nemo tibi tantum faſtigium amplitudinis, ac dignitatis inuideat, ſed, ſi conſequi poſſit, vltro te ad altiora quoque ſuis manibus euehat. ſcilicet, vt, quando virtus tua apertè cum opibus adoleſcere cernitur, ipſe præclaram iſtam bene agendi, & de hominibus promerendi cùm ſummà poteſtate in dies augeas voluntatem. Quod etſi te in poſterum tuà ſponte cumulatè facturum non dubito, meus tamen præcipuus laudis tuæ amor cogit, vt adoleſcentem ſenex admoneam, te, ſi præſtantem iſtam bonitatem, quam tibi natura indidit, perficere, aut ſi præclaram illam ſcientiam, quam ex doctiſsimis philoſophorum commentarijs ſummo ſtudio hauſiſti, honeſta præterea excellentium virorum imitatione cumulare volueris, non parum hos tibi quoque libros auxilij allaturos ad eximia, quæ perſequaris, exempla in omni virtutis, laudiſq; genere ſeligenda. Verùm ad rem Deo bene iuuante aggrediamur, ad cuius gloriam omnes ſtudiorum noſtrorum conatus referimus, initio narrationis à Diocletiano Auguſto, ſicut propoſuimus, inſtituto, anno, vt à Chriſti Dei ortu nunc numeramus, du-
Ann. centeſimo octogeſimo quarto, vrbis milleſimo triceſimo ſexto, in quem
284 ſecunda incurrit Indictio.

DIOCLETIANVS, ET MAXIMIANVS AVGVSTI.

Carino, et Nvmeriano Cæſaribus, ambobus ſecundum conſulatum gerentibus, Numerianus Cæſar, Caro Auguſto, patre in Perſide prope Tigrim amiſſo, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin Perſico omiſſo in præſens bello ſe ſe ex ijs locis proriperet, atq; Antiochiam ad conſilia capienda reciperet. Cùm autem ex nimio fletu grauem oculorum ægritudinem contraxiſſet, ac propterea lectica inclusus incederet, occaſionem Apro ſocero ſuo nefarij ſceleris perpetrandi aperuit. Nam ille præfectura Prætorij non contentus, cum ad Im-

perij faſtigium aſpiraret, poſtquam peruenit in Syriam, ipſum occultè in itinere interemit, militibusq; Imperatorem videre poſcentibus reſpondere pro concione non dubitauit, non eſſe, cur de aſpiciendo principe laborarent. nam ſe illorum præſentiæ committere propter inualetudinem oculorum non poſſe. Neque enim mortem Imperatoris enunciari volebat, antequam parata omnia ad Imperium inuadendum haberet. Poſt aliquot inde dies milites, qui Numerianum proximè ſequebantur, ſuborti odoris fœditate perculſi ad lecticam acceſſerunt, eaq; aperta, & cadauere Imperatoris inuento, rem vniuerſo exercitui prodiderunt, atq; indignitate rei commoti ſtatim Aprum, tanquam eius necis auctorem, ante ſigna, & principia protraxerunt. Tum verò xı. Kal. Maij, qui dies erat Romæ natalis, concione exercitus aduocata, ac tribunali repente conſtructo de Imperatore in locum Numeriani ſublegendo, ac neceillius vindicanda relatum eſt. Qua re audita continuò omnes Dioclem, qui erat domeſticorum Comes, illo honore digniſsimum acclamarunt, eumq; tribunal aſcendere iuſſum, magna animorum conſenſione Auguſtum appellauerunt. Ille verò, vbi ſolemnia in tanto honore accipiendo peregit, Quoniam iubetis, inquit, vt de Numeriani interfectore quæratur, obſequar voluntati veſtræ, & parebo conſcientiæ meæ: atq; educto gladio Aprum ipſum præſentem confodit, inquiens: Hic eſt auctor necis Numeriani. gloriare Aper. magni Aeneæ dextera cadis. Inde conuerſus ad milites ſubiecit: Tandem aprum fatalem occidi. Cuius vocis hæc ratio fuit. acceperat adoleſcens à Druide in Gallia, ſe tum demum Imperio potiturum, cum aprum occidiſſet. Itaq; fide vaticinio habita in venationibus ſemper, vbi data facultas fuerat, apros inuaſerat. Hic fuit natione Dalmata, ſcribæ filius, Anullini ſenatoris libertus, matre pariter, atq; patria Dioclea, non longè ab vrbe Salona, à qua, donec Imperium ſumpſit, Dioclem ſe appellauit. vbi verò Auguſtus eſt declaratus, Romano more Diocletiani nomen aſciuit. His rebus in Syria geſtis inde in Illyricum adijt. Carinus autem Cæſar, quem Carus Auguſtus pater in Perſas proficiſcens Illyrico, Italiæ, Galliæq; præfecerat, vbi patrem, fratremq; extinctos, Diocletianum verò Auguſtum appellatum, in Dalmatia comperit, licèt ſemet ipſo impurior, ac nequior factus, haud tamen ſibi cunctandum exiſtimauit, quin exercitum aduerſus Diocletianum, quem aduentare audiebat, adduceret. atq; ita motis caſtris in ipſis Pannoniæ, & Mœſiæ finibus ei occurrit. Ibi verò Diocletianus primùm vario euentu prœlijs eum aliquot fatigauit, ad extremum collatis ad Murgum ſignis inter Viminacium, & Aureum montem in Mœſia ſuperauit, ipſo non ſolùm ab exercitu ſuo deſerto, ſed etiã à tribuno, cuius

vxori ſtuprum intulerat, interempto. Ita cum Occidentales quoq; prouinciæ in poteſtatem Diocletiani veniſſent, ipſe rebus Orientis ſatis pro præſenti neceſsitate compoſitis, iter in Italiam, ac Romam, quò ab omnibus magna alacritate animorum expectabatur, intendit. Ibi verò remp. conſtituere de more ingreſſus primum ſemetipſum vnà cũ Ariſto bulo homine priuato conſulem in proximas Kalendas Ianuarias deſignauit. Quod factum, vt noui in Auguſto exempli, ſic inſignis etiam moderationis animi fuit. deinde præfecturam vrbis Ceionio Varo continuauit, prætorianas verò alijs commiſit, quorum virtutem præcipuè commendauit. Inde omnibus gentibus aduocatis ludos circenſes, ac ſcenicos, ſed magna cum parſimonia edidit; quòd diceret, caſtiores eſſe oportere ludos, quos cenſor ſpectaret. Cum autem quidam largitionalis eius ludos à Caro proximè editos commendaret, atq; eum principem valde populo placuiſſe illa ludorum editione aſſereret, Ergo, inquit, bene riſus eſt in Imperio ſuo Carus. fuit enim princeps tam ſeueritatis eximiæ, quàm ſolertiæ ſingularis. Nuncio inde ex Gallia accepto, Amandum, & Aelianum ruſticos intolerandis Carini Cæſaris iniurijs exacerbatos ad arma ſolicitaſſe, ac Bacaudarum nomine eis impoſito effuſe prouinciam populari, collegam ſibi adiungere Imperij, tanquam publici laboris participem, ſtatuit, qui rem in Occidente adminiſtraret. Aſciuit autem Aurelium Maximianum, virum ſtrenuum, ac veterem ſibi militiæ ſocium, eoq; nomine præ ceteris ſibi probatum, apud Sirmium in Pannonia ortum, eumq; Cæſarem primum, deinde Auguſtum appellauit. Quo facto rem in primis memorabilem edidit. quippe Imperium cũ eo, ſiue tanquam cum alieno communicauit, ſiue tanquam cum fratre conſorte diuiſit, ac Maximiano prouincias ad occidentem vergentes Italiam, Africam, Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam tradidit, reliquis ad orientem pertinentibus ſibi retentis. ac Roma communi ſede relicta ipſe ſibi Nicomediam in Bithynia depopoſcit. Quibus rebus abſolutis ipſe Iouij, Maximianus Herculij cognomen aſſumpſit, ſiue à maioribus traditum, ſiue pro arbitratu aſcitum ad officium vtriuſq; in Imperio gerendo ſignificandum. Extant orationes aliquot poſt à Mamertino rhetore ad Maximianum in Gallia dictæ, quibus vtrumque ſignificatur. Nam & Iouem, atq; Herculem generis eorum auctores appellat, & Maximianum Herculium Herculis officium Ioui Diocletiano præſtitiſſe, ideſt in bello agreſtium, quaſi quorundam terrigenarum, auxilio fuiſſe contendit. *Veriſsimum eſt*, inquit, *te, cum ad reſtituendam remp. à cognato tibi Diocletiani numine fueris inuocatus, plus tribuiſſe beneficij, quàm acceperis. Neq; enim cum reip. nauim ſecundus à puppi ventus impelleret, ſalutarem manum gubernaculis*

admouiſti

admoniſti, ſed cum ad reſtituendam eam poſt priorum temporum labem diuinũ mo dò, ac ne id quidem vnicum ſufficeret auxilium, præcipitanti Romano nomini iuxta principem ſubijſti, ea ſcilicet auxilij opportunitate, qua tuus Hercules Iouem veſtrum terrigenarum bello laborantem magnæ victoriæ pace iuuit, probauitq́, non magis accepiſſe cælum, quàm ei reddidiſſe. Ab his igitur Auguſtis maxima, memorabiliq; concordia, tanquam à duobus coniunctiſsimis fratribus reſpublica domi, foriſq; adminiſtrata. & Imperium cum multis præclaris inſtitutis, ac legibus temperatũ, tum ab ſæuis ingruentium vndique bellorum, ac ſeditionum tempeſtatibus induſtriè, fortiterq; defenſum eſt. Itaq; viginti anni, quibus ipſi ſummæ rerum præfuerunt, ex omni parte non tam belli, quàm pacis artibus floruerunt. quorum auſpicatum initium, quod inſigne ad memoriam eſt viſum, mira frugum vbertas, & alma cæli ſalubritas ex inſigni, quæ præceſſerat, inopia, ac peſtilentia fecit. ex quo Mamertinus ad Maximianum poſt dixit. *Scimus omnes, antequam vos ſalutem reip. redderetis, quanta frugum inopia fuit, fame paſſim, morbiſq́ graſſantibus. vt verò lucem gentibus extuliſtis, exinde ſalutares ſpiritus iugiter manant. nullus ager fallit agricolam.* Vnum verò illud clariſsimis eorum laudibus aliquas quaſi maculas nefariæ libidinis, & impiæ crudelitatis inuſſit, quòd ijdem Chriſtianos, homines innocentiſſimos, ac nullius flagitij, ſceleriſq; compertos cum ſemper, tum maximè in extremo Imperii, omnibus ad perpetuã gloriam iam honoribus aucti, infeſta perſequutione vexarunt. Erant autem iam inde à Tiberij principatu in Imperio Chriſtiani. Hi, cum ſanctiſſimam Chriſti filii Dei religionem, fidemq; ab eo Tiberio ipſo Imperante traditam ſequerentur, his præcipuè moribus, auctore Tertulliano, probato in primis auctore, vitam, diſciplinamq; ſuam aſtrinxerant. Coibant in cœtum, vt quaſi manu facta ad Deum obſecrandum accederent, gratam eam vim eſſe Deo ſibi perſuadentes. orabant verò pro Imperatoribus etiam inimicis, vitam illis diuturnam precantes, Imperium incolume, domum ſoſpitem, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum. quæ ferme ipſorum quoque vota aſſueuerant eſſe Imperatorum. quin etiã eaſdem preces pro miniſtris, & poteſtatibus eorum fundebant. conueniebant ad diuinarum litterarum commemorationem, ſiquid præſentium rerum ratio aut præmonere compelleret, aut recognoſcere. fidem ſanctis vocibus poſcebant, ſpem excitabant. aderant etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina. nam & iudicabatur magno cum pondere, vt apud certos, ſe à Deo animaduerti. ſummumq; futuri iudicii præiudicium erat, ſi quis ita deliquiſſet, vt à communicatione orationis, & conuentus, & omnis ſancti commercii arceretur. præſidebant proba

ti quique ſeniores, presbyteros appellabant, honorem illum non pretio, ſed teſtimonio conſequuti. modicam vnuſquiſque ſtipem in ſingulos menſes, ſi poſſet, ſponte conferebat. quæ inde diſtribuebatur egenis alendis, humandisq́;, & pueris, ac puellis re, ac parentibus deſtitutis, ætateq́; confectis, item naufragis, &, ſi qui ad metalla, aut ad inſulas ob Chriſti confeſsionem damnati fuiſſent. Omnia indiuiſa inter ſe habebant, præter vxores. Non prius diſcumbebant, quàm ad Deum precationem effuderant. tantum cibi capiebant, quantum eſurientibus ſatis eſſet, tantum potus, quantum pudicis expediret. ita ſaturabantur, vt memoria tenerent, etiam per noctem orandum ſibi Deum eſſe. ita ſermocinabantur, vt pro certo haberent, eundem audire. poſt aquam manibus datam vt quiſque ex ſcripturis ſanctis, vel ex proprio ingenio poterat, prouocabatur in medium Deo canere, atq; inde probabatur, quonam modo bibiſſet. æquè precatio conuiuium dirimebat. Inde diſcedebatur ad eandem curam modeſtiæ, ac pudicitiæ, vt qui non tam cœnam cœnaſſent, quàm diſciplinam. Ceterùm foro, macello, balneis, tabernis, officinis, nundinis, ceterisq́; commerciis vnà cum gentilibus vtebantur. militabant, nauigabant, ruſticabantur, mercaturam, artesq́; ceteras cũ eis exercebant. Singulæ porro ciuitates ſingulis ferme obtemperabant epiſcopis. quorum Romanus auctoritatẽ in omnes ſupremam habebat. Huic enim eccleſię B. Petrus primum præfuit, quem Chriſtus in terris agens principem ſibi apoſtolorum aſciuerat, atq; in cælum aſcendens gregem ſuum paſcere iterum, iterumq́; præceperat. atq; eam vnà cum B. Paullo item apoſtolo nõ præceptis ſolùm ſalutiferis imbuit, ſed etiam poſt Imperante Nerone ſacroſancto ſuo ſanguine conſecrauit. Vnde ſcripſit Irenæus, qui fuit illorum memoriæ proximus: *Eccleſia Romana maxima, atq; antiquiſsima, & omnibus cognita, à glorioſiſsimis duobus apoſtolis Petro, & Paullo fundata, & conſtituta eam, quam habet ab apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem per ſucceſsiones epiſcoporum traduxit vſq; ad nos. ad hanc eccleſiam propter potiorem principatum neceſſe eſt omnium conuenire eccleſiam, hoc eſt omnes, qui ſunt vbique, fideles. in qua ſemper ab ijs, qui ſunt vbique, conſeruata eſt ea, quæ manauit ab apoſtolis, diſciplina.* Romano verò pontifici proximè acceſſere Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolymitanus. Hi verò vnà cum ceteris ſummiſsioris faſtigij epiſcopis cũ eximio ſtudio, ac ſingulari diligentia apoſtolicam, quæ & Catholica dicebatur, fidem propagare, & Chriſto templa collocare ad populũ erudiendum, & ſacra conficienda contenderent, in maximas ſæpe calamitates vnà cum cleris ſuis, & populis inciderunt. Nam Imperatores veteri gentilium Deorum ſuperſtitioni addicti, atq; omnino à nouis Chriſti

inſtitutis

inſtitutis auerſi ipſos omnium ordinum, ætatū, & ſexuum Chriſtianos, vt qui mandata ſua in cultu Deis adhibendo negligerent, infeſtiſſimè perſequuti ſunt. Ex horum autem numero præcipuè fuit Caius, vrbis Romæ pontifex, poſt S. Petrum vigeſimus nonus, biennio ante Eutychiano mortuo ſubrogatus. Is deceſſores ſuos viros ſanctiſſimos imitatus omnia ſua ſtudia ad Eccleſiam præclaris virtutis, ac doctrinæ monumentis prouehendam conuerſa habebat: Itaq;, cum paucæ adhuc tantum in vrbe eſſent Eccleſiæ, eæq; exiguæ, quas illi parochias, ac Titulos appellabant, presbyteris ad diuinam rein faciendam à ſuperioribus Pontificibus attributæ, ipſe creſcente Chriſtianorum numero alias etiam diaconis aſſignauit, quæ Diaconiæ ſunt nuncupatæ. In primis autem, ne Eccleſia Romana prauis inficeretur Orientis erroribus, laborauit. Nam proximis ante annis quattuor hæreſes in Oriente emerſerant, quibus fides de Deo patre, & filio Chriſto ab apoſtolis tradita tollebatur, vna Sabellii, altera Manetis, tertia Paulli, quarta Apollinaris. quarū ſuos quæque habuit ſectatores. Ex quibus Sabellius vnani tantum patris, & filij, vt eſſentiam, ſic perſonam aſſeruit, Chriſtum ſolum Deum eſſe conſtituens. Manes Chriſtum non re vera fuiſſe, ſed ſpectrum hominibus attuliſſe, nec vere perpeſſum eſſe contendit, atq; eodem fermè, quo Sabellius, modo ſolam in eo diuinam naturam agnouit. Paullus autē Samoſatenus Antiochiæ epiſcopus, & Apollinaris Laodiceæ, in contrariā prorſus ſententiam inclinarunt, ille Chriſtum purum fuiſſe hominem aſſerens, atq; in eo ita verbum Dei habitaſſe, vt in quouis alio prophetarū, duasq; in eo naturas ita hæſiſſe, vt aliud Chriſtus, aliud uerbum Dei exiſteret; hic vero Chriſtum hominem fuiſſe ratione carentem, ſed Verbum in eo rationis, ac mentis officium expleuiſſe. cum veritatis Catholicæ ratio doceat, patris, & filij vnam in duabus perſonis naturam, eſſentiamq; cōſiſtere, ac Chriſtum vere Deum ſimul, atq; hominem extitiſſe. Quam doctrinam ab apoſtolis acceptam Eccleſia Romana vſq; ad hoc temporis ſanctiſsime conſeruauit. Verum eò redeamus, vnde digreſſi ſumus.

Imperio eo modo, quo dictum eſt, ordinato, Auguſti ambo expeditionem in ſuas, quæ bello premebantur, prouincias adornarunt. Præcipue
Maximianus ſequenti anno, Diocletiano Auguſto iterum, & Ariſtobu- 285
lo conſulibus, cum exercitu à ſe conſcripto in Galliam contra Bacaudas deceſſit, ac Thebæa legione ſe ſubſequi iuſſa Pœnino ſaltu ſuperato in campos ad oppidum Octodurum deſcendit. Ibi, vt erat veteri Deorum cultui deditus, atq; in primis Herculi, auctori, vt præſeferebat, generis ſui, addictus, exercitum omnem luſtrare ex gentilibus, Chriſtianiſq; conſtantem cupiens, ſingulos milites adeſſe ad dicendum ſibi ſacramentum

præcepit, daturos ſe operam, vt iiſdem animis Chriſtianos Deorum ſuorum inimicos, atq; Bacaudas Imperij hoſtes vlciſcerentur. cuius mandatum cum reliqui exhauſiſſent, ſola Thebæa legio detrectauit. Hi erant orientales milites Chriſtiana diſciplina ab epiſcopo Hieroſolymitano imbuti, &, poſtquam Romam venerant, a pontifice Romano in fide vſque adeo confirmati, vt religionẽ bellicæ fortitudini, fidem armis omnibus anteponerent. Itaque, ne tam impio ſe iureiurando aſtringerent, Octodurum prætergreſſi Agaunum prodierunt, inſignem ei loco Chriſtiani martyrij famam in omnem ſæculorum memoriam relicturi. Erant in ea legione Mauricius primicerius, & Exuperius ſignifer, uiri bellicis laudibus nobiles, ſed eximia in Chriſtum fide nobiliores. Hi cum Octodurum ad iuſiurandum concipiendum repetere eſſent iuſſi, reſpondere pro vniuerſa legione non dubitarunt, ſe Chriſtianos eſſe, atq; vt militiæ munera pro Imperatore non recuſare, ſic religionis eius ſacrilegia deteſtari. Quo reſponſo Maximianus exacerbatus, quòd vnà & diſciplinam militarem ſolui, & ſacra ſua contemni eiuſmodi imperij detrectatione videret, ac ceteros ſupplicij exemplo terrendos cenſeret, decimum quenque iugulari militari more præcepit, ac reliquos ſe referre Octodurum mandauit: quos Mauricius primicerius alloquutus primũ gratulatus eſt, quòd, cum ſocios ſuos indigna ſterni cæde conſpicerent, manus ab eis vindicandis abſtinuiſſent, deinde eos ad conſtantiam fidei retinendam præclaro illorum exemplo accendit. atq; omnium nomine ſe prius mortem millies oppetituros, quàm vt ei mandato parerent, reſpondit. Itaq; nouo Maximiani edicto x i. Kal. Octobris cum ceterorũ decimo quoque peremptus eſt. Reliquorum inde, cum item Octodurum repetere iuberentur, cauſſam ſuſcepit ſignifer Exuperius. qui correptis ſignis, & Mauricio verbis plurimis egregie collaudato ſubiecit, ſe Imperatori quidem militiam, at verò Deo integritatem debere, neq; Chriſtianos vt perſequantur, in animum inducere poſſe. Quibus rebus Maximianus eo vehementius efferatus iter exercitui indixit, atq; occultè legionem circunfuſo exercitu ſæpſit, eamq́; vt erat ingenio aſper, ac prope immanis, militibus trucidandam, ac pro arbitrio ſpoliandã obiecit. Vnde Agaunenſium martyrum immortalis in Eccleſia gloria dimanauit. Sub eos dies Carauſius per Belgicam, & Aremoricam pacando mari præpoſitus, quod Franci, & Saxones accolentes infeſtum habebant, cum multis barbaris captis prædam neq; prouincialibus redderet, neq; Imperatoribus traderet, in ſuſpicionem Maximiano venit, conſultò dimittere barbaros, vt tranſeuntes cum præda exciperet, atque ingentes hoc modo diuitias cumularet. Itaque Maximianus, poſtquam in Galliam

venit,

venit, ſubito partem exercitus, in quo multæ quoq; è Thebæa legione erant centuriæ, ſecundo Rheno ad eum opprimendum immiſit. Poſt autem, ſumpto ad Agaunũ de maiore legionis eius parte ſupplicio, reliquos etiam, qui ad oppugnandum Carauſium contendebant, vbicunque terrarum eſſent, interimi iuſſit. Qui vero huic negocio præfecti fuerunt, Caſsium, & Florentium apud Veronam, ciuitatem tũ in ripa Rheni fluminis ſitam, cum ſeptem alijs aſſequuti iugularunt. Gereonem vero, ac trecentos octodecim ſocios ad Coloniam, Victoremq; demũ cum trecentis triginta ad oppidum Francorum, nomine Xanthum, VI Idus Octob. fœdiſsime trucidarunt. Quos omnes ſatis conſtat mortem, ac cruciatus omnes conſtantiſſime ſubijſſe. Militarem in ſe impetum poſtquam Carauſius audijt, timore percitus propere cum claſſe, quæ Gallias tuebatur, in Britanniam tranſijt, ac prouincia illa in poteſtatem adducta, ſemet Auguſtum regijs aſſumptis inſignibus appellauit. Milites autem, qui ad eum delendum mittebantur, eo nuncio accepto ad Maximianum eadem, qua venerant, via ſe receperunt. His rebus geſtis Maximianus caſtra aduerſus ruſticos temere ſæuientes mouit. ac breui, quàm parum arma, vireſq; ſine ſcientia rei militaris prodeſſent, edocuit. nam ad eos progreſſus Amandum, & Aelianum duces ruſticorum robore, ac ferocia magis, quàm vſu belli, atq; armorum peritia confidentes leuibus aliquot prœlijs vſque adeo afflixit, vt, poſitis armis deditionem continuo fecerint. Quos ille benigne in fidem accepit, atque agreſtibus exarmatis, ac priſtino agrorum cultui redditis, ocium turbatæ Galliæ magna clementiæ laude reſtituit, eamq; nouis formare inſtitutis ad pacem, dignitatemq; perrexit. Itaq; Mamertinus, cum Maximianum Diocletiano tanquam alterum Ioui Herculem affuiſſe, dicere inſtituiſſet, deinceps continenter ita ſubiecit: *An non illud malum ſimile monſtrorum biformium Galliæ fuit, quòd tua Cæſar neſcio vtrum magis fortitudine repreſſum ſit, an clementia mitigatum, cum militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt, cum arator equitem, paſtor peditem, cum hoſtem barbarum ſuorum cultorum ruſticus vaſtator imitatus eſt?* Ex altera parte Diocletianus Roma in Pannoniam profectus ſtrenuum aduerſus Sarmatarum impreſſiones ducem Maximianum, vt opinor, Galerium collocauit, atq; ipſe Nicomediam in Bithyniam ſeſe contulit. Ibi certior factus, Narſem Perſarum regem iterum poſt Cari Imperatoris exceſſum, Sarracenis, & Parthis ſolicitatis, Meſopotamiæ, atq; Armeniæ finitimis Romanorum prouincijs imminere, nullam ſibi moram attulit, quin eis obuiam iret. Itaq; rebus omnibus neceſſarijs comparatis, progreſſus in Syriam exercitum aduerſus hoſtes adduxit, ac Sarracenis acie victis, Parthiſq; vltra Tigrim propul-

ſis, Narſæ regi tantum pauoris, ac trepidationis iniecit, vt amicitiæ habendæ cauſſa nobiles feras, atq; alia dona exquiſitiſſima miſerit. Quibus victorijs cognitis populi in Italia, atq; adeo in prouincijs feſtos dies
286 præ ingenti lætitia celebrarunt. Maximo inde iterum, & Aquilino conſulibus, & Iunio Maximo præfecto vrbis, maioribus in vtroque Imperio, quàm adhuc, bellorum tumultibus laboratum eſt. In primis pleræq; Germaniæ nationes, quod ſæpe antea fecerant, inter ſe coniurationem fecerunt, atq; vltimum prope excidium Galliæ, præſentia Maximiani poſthabita, intentarunt. Hi fuere non ſolum Burgundiones, & Alemani, ſed etiam Chaibones, & Heruli, viribus primi, locis vltimi. qui, cum traiecto repente Rheno in prouincias proximas irrupiſſent, omnia cæde, vaſtatione, atq; incendio miſcuerunt. Qui tumultus poſtquam ad aures Maximiani accidit, extemplo caſtra aduerſus eos mouit. Iam Burgundiones, & Alemanos incondita multitudine abundantes primum ſæua fames, deinde ſæuior peſtilentia adorta erat. Quod vbi Maximianus animaduertit, arma ab illis abſtinuit, ac ſua ſponte duobus malorum generibus ipſis mortalibus infeſtiſſimis, conflictari, conſumique permiſit. Chaibonas vero, Heruloſq; aperto Marte aggreſſus primo certamine profligauit. Nam exercitus parte in hoſtes inducta ita conflixit, vt ipſe omnibus locis, totaq; acie, & reſiſtentibus, & cedentibus, & fugientibus ſe obiecerit. quo pacto tanta eos internecione deleuit, vt cladem relictis domi coniugibus non profugus aliquis è prœlio, ſed ipſamet victoria nunciarit. Quæ dum ille geſſit, Carauſius in Britannia naues Romanum in modum conſtruxit, legionem Romanam, quæ ibi in præſidio erat, abduxit, aliquot militum peregrinorum cohortes intercluſit, mercatores Gallicanos ad delectum contraxit, barbarorum, & maximè Francorum innumerabiles copias ſpolijs prouinciarum diuiſis illexit, atq; inde prædonum more omnia Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæq; littora latrocinijs infeſta habere inſtituit. vnde illud piratici belli nomen inuenit. Diocletianus autem rebus Syriæ compoſitis iampridem Nicomediam reuerſus ſeſe in Mœſiam rettulit. Nam Sarmatæ tranſmiſſo Iſtro Daciam populabundi inierant, eamq; Alemanorum more omni genere maleficij diuexabant. Hæc autem erat Dacia, quæ fuerat inter ſuperiorem, inferioremq; Mœſiam ab Aureliano Auguſto repoſita, eaq; Ripenſis, & Mediterraneæ nomine inſignita, cum ille Daciam Tranſiſtrianam à Traiano quondam Auguſto, victo rege Decebalo, partam dimiſiſſet, quia inter infeſta barbarorum circunſiſtentium arma retinere non poſſet. Diocletianus autem Sarmatas ex hac Dacia prædantes trans Iſtrũ ita compulit, vt eam ab omni incommodo non obſcura victoria vindicarit.

dicarit. Proximo anno Diocletianus tertium, & Maximianus ſecun- 287
dum conſulatum geſſerunt. Ne tum quidem ab hoſtilibus vtrcbique
impreſsionibus eſt ceſſatum. Præcipue Alemani receptis ex peſtilentia
viribus Rhenum ſumma, vt aſſueuerant, hieme, quippe gelu duratum,
traiecerunt, ac proximos Galliarum agros hoſtiliter inierunt. Hanc
rem cum Maximianus eodem die Treuiris accepiſſet, quo ineundi magi-
ſtratus cauſſa ſolemnia vota concipiebat, vſque adeo iram non tenuit, vt
votis perfectis raptim ſumptis armis exierit. Quæ illi audacia feliciſsime
ceſsit. nam hoſtes palatos adeptus, atque ex improuiſo aggreſſus præcipiti
agmine ſe trans fluuium referre coegit. Vnde breui reuerſus, ciuitatem
vehementer de ſua incolumitate ſolicitam incredibili lætitia cumulauit.
Sacrificijs ei factis, odoribusq́; paſsim accenſis ea gratulatio declarata eſt.
Quod factum vt ſingulari felicitate commemorandum Mamertinus
deinceps ſic Gallica dicendi copia celebrauit: *Illum tuum primum conſula-
tus tui auſpicalem diem tacitus præterire non poſſum, quo tu ſolus omnium conſequu-
tus es, vt quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum videbatur, tunc
primum potuerit ſufficere peragendis, vnoq́ ſol curriculo, et officia te conſulis inco-
hantem videret, et Imperatoris implentem. Vidimus enim te Cæſar, eodem die
pro rep. et vota ſuſcipere, et conuicta delere. vidimus, te eodem die in clariſsimo
pacis habitu, et in pulcherrimo virtutis ornatu. Bona venia Deum dixerim, ne
Iuppiter quidem ipſe tanta celeritate faciem cæli ſui variat, quàm facile tu togam
prætextam ſumpto thorace mutaſti, haſtam poſito ſcipione rapuiſti, à tribunali
temet in campum, à curuli in equum tranſtuliſti, et rurſus ex acie cum triumpho
rediſti, totamq́ hanc vrbem repentina tua in hoſtes eruptione ſolicitam lætitia, et
exultatione, et aris flagrantibus, et ſacrificijs, et odoribus accenſis numini tuo im-
pleſti. Ita vtroque die ſupremo tempore bis diuina res pari religione celebrata eſt,
Ioui, dum pro futuris vouetur, tibi, dum pro victoria ſoluitur.* His rebus geſtis
Maximianum inde Germanicis incurſionibus irritatum ſalutaris illa co-
gitatio ſubiit, haud incommode ſe facturum, ſi, quod nemo adhuc ten
tauerat, vltro Rhenum trāſmitteret, atque hoſtes, in ſuis quenque agris,
opprimeret. ſic enim demum deleri Germanos poſſe, ſi in propriis ſedi-
bus peterentur, vt non prædam modò, quam cepiſſent, amitterent, ſed
de ipſis etiam liberis, coniugibus, parentibus, & rebus ſuis cariſsimis di-
micarent. ſatis ſe hoſtilium incurſionum hactenus pertuliſſe, nunc red-
dere eas barbaris magnis cumulatas incommodis oportere. Hoc igitur
conſilio explicato, pontem in Rhenum confecit, exercituq́; tranſmiſſo
Alemaniam inijt. ac rege eorum inter ipſas, quas moliebatur, inſidias
capto, ab ipſo ponte vſque ad Dannubii caput cōtinenter Alemanos prœ
liis proſpere factis edomuit, ac totam regionē ferro, atque igne vaſtatam

 opibus

opibus prorſus exhauſit. vſque adeo vt Mamertinus nó minus ad fidem,
quàm ad laudem dixerit, Maximianum primum omnium Imperato-
rum probaſſe, Romani Imperii nullum eſſe terminum, niſi qui ſuorum
eſſet armorum. Hæc victoria ingentem Maximiano gloriam vel con-
ſilii nouitate, vel cladis magnitudine attulit. Nam trophæis in media
Alemania conſtitutis gentem illam ita debilitauit, vt poſt per multos
annos à Romanorum bello vacauerit. Ex altera parte in Scythia erant
Vittungi, & Carpi. Vittungi Gotthicum genus, Viſgotthi a lio poſt no
mine appellati, in Grutungós, & Teruingos erant diſtributi. Vtramque
eorum gentem creberrimis à ſuperioribus Imperatoribus bellis repul-
ſam, neq, ſatis adhuc ab inferendis Mœſiæ, Thraciæq; detrimentis coer
citam Diocletianus item in propriis aggredi finibus ſtatuit. atq; trans
Iſtrum compulſam ita eſt perſequutus, vt Gotthos multis prœliis victos
ad pacem petendam adegerit. Tum vero ne liberum poſthac barbari
aditum ad flumen tranſeundum haberent, limitem Iſtri neglectum ve-
teribus repoſitis caſtellis, ac præſidiis reparauit, atq; in exitu anni ſeſe
Nicomediam rettulit. Interim Batauia Galliæ regio per Francos re-
ges aliquot occupata ad Carauſium tyrannum defecit. Quæ cauſſa Ma
ximianum impulit, vt omnes eò belli curas, apparatuſq; conuerterit.
288 Itaque ſequenti anno Maximo iterum, & Ianuario conſulibus, Germani-
co bello, quo aſsidue premebatur, ſolutus arma aduerſus eum intulit.
Accidit autem illud incommode, vt ad Britannici maris inclementiam
ſumma quoque rei nauticæ imperitia ſe adiunxerit. Quibus impedi-
mentis intercedentibus bellum illud in præſens intermittere, ac piratæ
vindictam in aliud tempus reiicere eſt coactus. Itaque pace cum eo ſimu
late compoſita in Francos, qui Carauſio ſe adiunxerant, atq; auxilia mi-
niſtrabant, inuaſit. cuius impetum cum rex eorum Gennobon ſuſtine-
re non poſſet, legatos, qui pacem peterent, miſit, neq, eam impetrauit.
Diocletianus autem ipſam quaſi domandarum gentium ſeriem perſe-
quutus poſt Gotthos, Carpoſq; ſubactos repente ſeſe in Quados, & Mar
comannos, alioſq; vicinos Germaniæ populos intulit, qui ſuperato Dan
nubio ipſas, quæ obiectæ erant, Rhætias aſsiduis incurſionibus lacera-
bant. atq; eas gentes prœliis, & expugnationibus ita fregit, vt pace peti-
ta dicto ſe audientes fore ſpoponderint. Ita quemadmodum Maximia
nus Alemanis vincendis Romanum limitem vltra Rhenum, ſic Diocle-
tianus Quadis ſubigendis vltra Dannubium protulit. Inde reliquum an
ni ab vtroque in Illyrico, Galliaq; luſtranda eſt poſitum. Per eoſdem
ferme dies noua duo, eaq; periculoſa bella coorta ſunt, vnum in Aegy-
pto, in Africa alterum. Achilles quidam non ignobilis dux militiæ

Aegyptum

Aegyptum ad defectionem ſolicitauit, ac contractis ad ſe militaribus co-
pijs ipſam ſibi prouinciam cum inſignibus Auguſtalibus vindicauit.
Quinquegentiani verò Mauritaniæ populi ingenij ferocioris, ac prope
indomiti, arreptis temere armis prouinciam hoſtiliter percurrere, eam-
que ſpretis Maximiani præfectis varijs populationum incommodis affi-
cere inſtitere. Cum autem Diocletianus non tam veſanam populo-
rum defectionem, quàm ſæuam tyrannorum in dies orientium libidi-
nem ægre ferret, conſilia rerum agendarum coram ſibi cum Maximia-
no communicanda putauit, ac propterea illum, Mediolanum in Italiam
vt adiret, admonuit. nam ſe eò quoq; colloquij gratia conuenturum.
Maximianus autem, vt eius auctoritati diligenter obtemperabat, eiuſ-
modi nuncio accepto ſtatim ſe obſequuturum oſtendit. Itaq; poſtero
ineunte anno, quo conſulatum geſſerunt Baſſus, & Quintianus, & Ia- 289
nuarius præfecturam vrbis, quam III. Kal. Martias occeperat, continua-
uit, Diocletianus præmiſſis nuncijs è Pannonia ceſsit, ac ſumma celeri-
tate Iuliis alpibus ſuperatis repente in Italiam nec opinantibus omnibus
adiit. Maximianus autem hieme ſæuiſſima, & in Gallia inuſitata, cum
niue, ac glacie oppleta horrerent omnia, ex improuiſo per Cottias alpes
acceſsit. Vterque, quacunq; iter fecit, frequentiſsimo populorum lon-
go eos interuallo viſere geſtientium concurſu exceptus eſt, præcipuè agri
colæ concurſare, inter ſe nunciare, aras ponere, thura adolere, hoſtias
immolare, vina libare, deos laudibus, gratiisq; concelebrare; vſque adeo
vt paſsim fructus percipi expectatiſsimi triumphi potuerit. Erat iam tum
Mediolanum ea nobilitate, opulentia, publicorum operum magnifi-
centia, & ciuium, inquilinorumq; frequentia præditum, vt facilè ſecun
dum à Roma dignitatis teneret, atq; amplitudinis gradum. Itaq; vrbem
ingreſsi ambo ea pompæ magnificentia, atq; occurrentis ciuitatis hono-
re excepti ſunt, qui maximus, ac ſplendidiſsimus adhiberi per ea feliciſ-
ſima Italiæ tempora potuit. Geminata inde maieſtatis Auguſtalis præ-
ſentia omnium animos inuſitata admiratione defixit. Ambo in eodem
Palatio hoſpitati comiter eos, quibus Auguſtos ſalutare per dignitatum
gradus licebat, duplicato maieſtatis numine admiſerunt. Vt verò limi-
ne egreſsi per mediam vrbem equis ſimul inuecti ſunt, certatim viri, fe-
minæ, pueri, & ætate maturi aut per fores in publicum prodierunt, aut
per ſuperiores ædium partes ſe proiecerunt, clara, ac libera inter ſe voce
rogantes, vides Diocletianum, Maximianumq; ? vides ? ambo ſunt, vnà
ſunt, quàm inuicti ſedent, quàm concorditer eloquuntur, quàm cito
tranſeunt? Affuerunt ex omnibus vrbibus honeſtiſsimæ legationes, ſed
in primis Roma lumina ipſa ſenatus, ac ciuitatis principes miſit. nemoq;

omnium fuit, quin per eos dies Mediolanenſium ciuitatem beatiſsimam duceret, quæ duos tantos, ac tam concordes Imperatores gremio complexa teneret. Ceterum ipſi ſecretò inter ſe colloquuti fraterna inuicem officia præſtiterunt, ille dona Perſica, hic ſpolia Germanica oſtendendo, ac ſumme in omni conſiliorum ratione concordes præcipuè de Cæſaribus adiungendis inter ſe conſenſerunt, vt partem inſtantium bellorum in eorum curam, ſedulitatemq; transferrent. Vbi verò per aliquot dies vnà fuere, tum eadem, qua venerant, celeritate ſeſe ad exercitus recepere. Poſt aliquot inde dies Narſes rex Perſarum ab Ormie fratre bello petitus legatos ad Diocletianum in Syriam de confirmanda pace miſit, atque ei donis regiæ munificentiæ culto ſe ipſum, totumq; regnũ, vt ingredi dignaretur, explicuit. Gennobon autem rex Francorum pacem iterum à Maximiano popoſcit, tum demum integra ſe auctoritate regnare exiſtimans, cum ipſo placato regnaret. Ille verò pacem Francis ita dedit, vt multas eorum familias in Galliæ fines traduxerit, atque in agris Neruiorum, ac Treuirorum locauerit. ſic enim & terram hoſtium incolis exhauriri, & propriam, quæ deſerta erat, expleri poſſe, putauit. Moris erat, vt Imperatores quinto, ac decimo quoque Imperiũ ſui anno dies quoſdam feſtos peragerent, in quibus ſacra, ludoſq; omnis generis facerent, ac præterea Diis votis ſe ſolemnibus obligarent, ſi ſe incolumes in proximum quinquennium, aut decennium conſeruaſſent, aut vota ſuperiore quinquennio nuncupata pro retenta incolumitate perſoluerent. Cum ergo quintus hic Diocletiano, & Maximiano Imperii perficeretur annus, vterque quinquennalia apparatu, vt aſſolebat, maximo edidit. Maximianus ea Treuiris celebrauit, quæ tum Gallici ſedes habebatur Imperij. Mamertinus orator ſolemnem ad ea orationem compoſuit, ſed iuſſu Maximiani ad decennia reſeruauit. quoniam
290 luſtris omnibus prædicandis ea communis eſſet oratio. Inſequens annus, qui fuit à Chriſto nato ducenteſimus nonageſimus, Diocletianum Auguſtum IIII, & Maximianum Auguſtum III conſules, & Turrianum Gratianum præfectum vrbis, habuit. Eo anno Diocletianus luſtrauit Illyricum. ſi quidem Hadrianopoli, Byzantiiq; ſubſcripſit. Maximianus autem Treuiris Natalicia ſua peregit. In ea pompa Mamertinus orator, de quo dixi, Belgicus, per ea tempora clarus orationem diei, ac celebritati, quæ agebatur, accommodatam habuit. in qua primùm ipſas Imperatorum vel duriſsimis temporibus concurſationes expoſuit. deinde res ab eis geſtas percucurrit. remp. virtute eorum Carini dominatu ſæuiſsimo liberatam, exacerbatas ſæculi prioris iniuriis Gallias eorum clementia ad obſequium eſſe redactas, dies feſtos victorijs, ac

triumphis celebratos, trophæa in media Germania conſtituta, limitem Rhætiæ repentina hoſtium clade promotum, Sarmatiam vaſtatam, oppreſſumq; captiuitatis vinculis Sarracenum, Francos ad petendam pacem cum rege venientes, Parthumq; Diocletiano munerum miraculis blandientem. De pietate inde illorum diſſerens in primis admirabilem eorum concordiam extulit. *Quæ enim*, inquit, *vlla vnquam videre ſecula talem in ſumma poteſtate concordiam? qui germani, geminiue fratres indiuiſo patrimonio tam æqualiter vtuntur, quàm vos orbe Romano? Laurea illa deuictis accolentibus Syriam nationibus, & illa Rhætica, & illa Sarmatica te Maximiane fecerunt pro gaudio triumphare. Itidem hic gens Chaibonum, Herulorumq; deleta, & Transrhenana victoria, & domitis oppreſſa Francis bella piratica Diocletianum compotem votorum fecerunt. obſtupeſcerent omnes admiratione veſtri, etiam ſi vos idem parens, eademq; mater ad iſtam concordiam naturæ legibus imbuiſſent. At enim quantò hoc eſt admirabilius, quòd vos caſtra, quòd prælia, quòd pares victoriæ fecere fratres, dum virtutibus veſtris fauetis, dum pulcherrima inuicem facta laudatis, dum ad ſummum fortunæ faſtigium pari gradu tenditis, diuerſum ſanguinem affectibus miſcuiſtis.* Inde quanto labore media hieme ex diuerſis regionibus Mediolanum colloquij gratia conueniſſent, quanto amore ſimul in eodem Palatio diuerſati eſſent, atque inde diſceſsiſſent, edocuit. poſtremò felicitatem eorum oſtendit, quòd ſecuro orbe ſuas vterque prouincias relinquere, atque in interiora Imperii ſecedere poſſent. quòd diram famem, ac ſæuam peſtilentiam ipſis ad Imperium euectis ſumma frugum copia, & optata corporum ſalubritas excepiſſet, & quòd Deus opportunè ad tranquillandum Imperium bella ciuilia inter nationes barbaras accendiſſet. *Furit enim*, inquit, *in viſcera ſua gens effrena Maurorum. Gotthi Burgundios penitus excindunt. rurſum pro victis armantur Alemani. itemq; Teruingi pars alia Gotthorum adiuncta manu Taifalorum aduerſum Vandalos, Gepidaſq; concurrunt. Ipſos Perſas, ipſumq; regem aſcitis Saccis, & Ruffis, & Gellis petit frater Ormies, nec reſpicit vel pro maieſtate quaſi regem, vel pro pietate quaſi fratrem. Burgundiones Alemanorum agros occupauere, ſed ſua quoque clade quæſitas Alemani terras amiſere, quas repetunt. Blemyi leuibus modo aſſueti ſagittis aduerſus Aethiopas quærunt quæ non habent arma, & pene nudis odijs bella internecina committunt.* auguratur inde in extremo nauales etiam, maritimoſq; triumphos, quos ex Carauſio partum iri ſignificat. Eo demum anno, cum Britannia, Aegyptus, & Mauritania amiſſæ animos Auguſtorum vrgerent, placuit ambobus ad confirmandas reip. vires, & bella omnia complectenda ſibi Cæſares adoptare. Hoc non ſolùm apud Eutropium ſcriptum eſt, ſed etiam in oratione, quam orator Aeduus poſt ad Conſtantium Cæſarem

dixit: *Toto terrarum orbe*, inquit, *non modo qua Romanus limes fuerat, vir*
tute veſtra recepto, ſed etiam, qua hoſtilis, edomito, cum toties proculcata eſſet
Alemania, toties obſtricta Sarmatia, Vittungi, Quadi, Carpi toties profligati,
ſubmittente ſe Gottho pace petenda, ſupplicante per munera rege Perſarum vre-
bat animum vna illa tanti Imperii contumelia, quòd Britannia adhuc in poteſtate
Carauſij eſſet. Item: *Partho vltra Tigrim redacto, Dacia reſtituta, porrectis*
vſque Dannubij caput Germaniæ, Rhætieq́ limitibus, deſtinata Batauiæ, Bri-
tanniæq́ vindicta gubernacula maiora quærebat aucta, atque augenda reſpublica.
& qui Romanæ potentiæ terminos virtute protulerant, Imperium filio pietate de-
bebant. Hoc igitur conſilio conſtituto Auguſti ambo filios ſibi adopta-
tunt, Diocletianus quidem Galerium Maximianum, virum propè Ser-
dicam vrbem Ripenſis Daciæ natum, Maximianus verò Conſtantium
Chlorum in Dardania, ex filia Criſpi fratris Claudij nuper Imperatoris
progenitum. Etenim Maxentius Maximiano primum propter ætatem,
deinde propter aliam offenſionem parum fuit probatus. ſiquidem fa-
ma conſtans manauit, eum arte vxoris mariti animum virili prole edita
retinere cupientis fuiſſe ſuppoſitum. Galerius autem, & Conſtantius
Diocletiano, & Maximiano bellicis in ſtudijs, atque laboribus ita ſe vir
tute, conſilio, ac ſedulitate probarant, vt idonei viſi ſint, qui adoptati
in Imperij ſocietatem acciperentur, ac Cæſares dicerentur. Quam-
291 obrem poſtero anno, Caſsio, & Tiberiano conſulibus; Kalendis Mar-
tiis Diocletianus Galerium in Illyrico, & Maximianus Conſtantium in
Italiam accitum pompa, quæ adhiberi in eiuſmodi celebritate ſolebat,
adhibita, Cæſarem declarauit. vnde Aeduus idem dixit: *O Kalendæ Mar*
tiæ ſicut olim annorum voluentium, ita nunc æternorum auſpices Imperatorum.
Galerio etiam Diocletianus Valeriam filiam collocauit, à qua pars quæ-
dam Pannoniæ nomen traxit, Maximianus verò Conſtantio Theodo-
ram priuignam; atque earum ducendarum cauſſa vterque priores vxo-
res dimiſit. Conſtantius etiam, vt fraternæ fidei certum Galerio pignus
daret, Conſtantinum filium, qui poſtea imperauit, ex Helena vxore, (ſic
enim plerique cenſent potius, quàm concubina,) ſuſceptum obſidem
dedit, eo nomine, vt prima illo duce rudimenta militiæ poneret. nam
xv tum annos agebat. Ceterum, vt inquit Ammianus; hi Cæſares ip-
ſis Auguſtis tamquam apparitores obtemperarunt, vltro citroq́; pro eo-
rum arbitrio commeantes. His actis Diocletianus Galerium limiti
Iſtri defendendo præpoſuit, ipſe verò Aegyptum ſibi recuperandam aſ-
ſumpſit. Maximianus autem Mauritania ſibi deſtinata Conſtantio Bri
tanniam recipiendam commiſit. Itaq́; hoc anno tribus in locis aduer-
ſus hoſtes res egregie geſta eſt. Nam Diocletianus in Aegypto cum

multa alia proſpere adminiſtrauit, tum in primis vrbes Thebaidis duas
Buſirim, & Copton, quæ defecerant ad Achillem, deuictas, ad proden
dum aduerſus fidei deſertores exemplum ſolo æquauit. Galerius au-
tem tranſmiſſo Iſtro Sarmatas, & Carpos, qui limitem violauerant, tan
ta mole inuaſit, vt victoriam clariſsimam reportarit. Conſtantius ve
rò maxima celeritate ex Italia in Galliam maturauit. inde nec opinanti
bus omnibus ad Oceanum progreſſus Geſſorigiam, quod oppidum in
littore aduerſus Britanniam ſitum à Carauſio tenebatur, primo aduen-
tu in poteſtatem redegit. Quo facto ſubito portum vrbis molibus ſaxo
rum, lignorumq; iniectis ita obſepſit, vt eius vſum Carauſio prorſus ade
merit. tum exercitum eius adortus, qui Bononienſe littus inſederat, prœ
lio proſpere facto deuicit, ac victum ſumma clementia conſeruauit. In-
de, nauibus ad traijciendum ædificari iuſsis, Batauos ſibi adoriendos ſu-
ſcepit, qui, Britannico tumultu ſolicitantibus Francis cum defeciſſent,
Cliuiam oppidum Romanorum arctiſsime obſidebant. ac neque loco-
rum ſtagnantium difficultate permotus, (nam Batauiam à Scalde inter
lutam diuortio ſuo Rhenus amplectebatur) neque ſyluarum barbaros
occultantium denſitate deterritus hoſtes longiſsime, ac conſtantiſsime
perſequutus, demum cum coniugibus, & liberis ad deditionem adduxit,
atque obſidione Cliuiam liberauit. multi barbari, in primisq; Franci
captiui facti. quos ad agros Lingonum, Rhemorum, Tricaſsinorum, &
Ambianorum à ſolitudine vindicandos deſtinauit. Vnde vetus dixit
orator ad Conſtantinum, Conſtantium patrem eius terram Batauiam
à diuerſis Francorum regibus occupatam omni hoſte purgaſſe, ac gen-
tes ipſas in Romanas nationes tranſtuliſſe, vt non ſolum arma, ſed etiam
feritatem ipſam ponere cogerentur, & pacem Romani Imperij cultu
iuuarent, arma delectu. Ex his multi prouincialibus diſtributi aliquan
diu in porticibus ciuitatum blandientes manſerunt, donec ad deſtina-
tos ſibi ſolitudinum cultus contenderent. regibus eorum Aſarico, &
Gaiſoni pax, cum eam peterent, eſt conceſſa. Iisdem conſulibus Iu
nius Tiberianus præfecturam vrbis XII Kal. Martias cepit. de quo Vo-
piſcus: *Hilaribus, quibus omnia feſta fieri debere ſcimus, & dici, impletis ſo-
lemnibus vehiculo ſuo me, & iudiciali carpento præfectus vrbis vir illuſtris Iu-
nius Tiberianus accepit.* Hannibaliano inde, & Aſclepiodoro conſulibus, 292
Galerius Baſtarnas, Carpos, & Sarmatas in finibus ſuis trans Iſtrum ador
tus, inſigni victoria ſuperauit. eo in bello Conſtantinum Conſtantii Cæ
ſaris filium egregiæ virtutis adoleſcentem, cum eius laudi inuideret, con-
ſultò ſub ſpecie honoris variis periculis obiectauit. quæ ille ſemper inſi-
gni animi fortitudine depulit. præcipue autem duci Sarmatarum in
campum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

campum prodeunti oppoſitus ipſum viuum corripuit. idq; primum ſpecimen futuræ magnitudinis edidit. Hi populi, ne quando bellum redintegrare poſſent, citra Iſtrum Diocletiani iuſſu traducti, atque in Romanis prouinciis collocati. In Gallia cum ſumma per æſtatem, hiememq; ſiccitas extitiſſet, qua claſsis ad bellum Britannicum eſt conſtructa, repente ineunte vere aſsiduis imbribus amnes ita exundarunt, vt paratis nauigiis facilem deductionem præbuerint. Ceterum, dum inſtructa claſſe Conſtantius tempus nauigationis opportunum expectat, dies XI Kal. Maii aduenit: quem Maximianus, quia idem erat Romæ natalis, magna populi lætitia Treuiris celebrauit. In ea ſolemnitate Mamertinus idem, vt exiſtimatur, orationem habuit, in qua expoſitis Maximiani rebus omnibus, quas commemorauimus, demum de Conſtantio, & apparatu inſtantis belli Britannici ita diſſeruit: *Veſtræ felicitatis eſt, quòd iam milites ad Oceanum peruenere victoria. iam cæſorum in illo littore hoſtium ſanguinem reciproci fluctus ſorbuerunt. Quid nunc animi habet ille pirata, cum fretum illud, quo ſolo mortem ſuam hucuſque remoratus eſt, pene veſtros exercitus videat ingreſſos, oblitosq́ nauium mare refugum ſequutos eſſe, qua cederet? quam nunc inſulam remotiorem, quem alium ſibi optet Oceanum? quo denique pacto effugere pœnas reip. poteſt, niſi ſi hauſtu terræ deuoretur, aut turbine aliquo in deuia ſaxa rapiatur. ædificatæ ſunt, ornatæq́ pulcherrimæ claſſes cunctis ſimul amnibus Oceanum petituræ. neque ſolum ad perficiendas eas certatim homines laborarunt, ſed etiam ad excipiendas flumina repente creuerunt. Toto ferme anno Imperator, quo tibi opus erat ſerenitate, vt naualia texerentur, vt trabes cæderentur, vt artificum animi vigerent, vt manus ne torpeſcerent, nullus fere dies imbre fœdatus eſt, hiems ipſa veris temperiem imitata eſt. fluuius hic noſter diu pluuiarum pabulo carens impatiens erat nauium, ſolam naualibus tuis materiam deuehebat. Ecce autem ſubito, cum deduci liburnas oporteret, tibi vberes fontes terra ſubmiſit, tibi largos imbres Iuppiter fudit, tibi totis fluminum alueis Oceanus redundauit. ita in aquas ſponte ſubeuntes impetum nauigia fecerunt, leni modo commota nixu ducentium. Facile itaque quiuis intelligit Imperator, quàm proſperi te ſucceſſus in re maritima ſequuturi ſint, cum iam ſic tempeſtatum opportunitas obſequatur. Felix igitur talibus Roma principibus. Hi cum primum redeant ad te, triumphantes vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capitolium, ſimul habitare Palatium. Profectò mature illuceſcet dies, cum vos videat Roma victores, & alacrem ſub dextra filium. quem ad honeſtiſsimas artes omnibus ingenij bonis natum felix aliquis præceptor expectat. Interim tamen te gentium domina, quoniam hunc optimum principem in Gallijs tuis retinet ratio reip. quæſumus, ſi fieri poteſt, ne huic inuideas ciuitati. cui nunc ille ſimilitudinem maieſtatis tuæ confert, natalem tuum celebrando in ea conſuetudine magnificentiæ tibi debitæ.*

bitæ. teq́ ipſum Imperator oramus, vt etiam, cum vos totius orbis ſecuritate [illegible] *poſita illa Imperij veſtri mater acceperit, amplexus eius arctiſsimos interdum pijs manibus reſoluatis. tuque Maximiane potiſsimum, (credo enim hoc idem etiam Diocletianum Oriens rogat.) has prouincias frequenter illuſtres, & profundiſsima licèt pace florentes aduentu numinis tui reddas feliciores. Vide Imperator, quanta ſit vis tuorum in nos beneficiorum. adhuc præſentia tua fruimur, & reditum deſideramus.* Hæc, vt dixi, Mamertinus XI Kal. Maij loquutus eſt, cum apparatus Britannici belli ferueret. Interim dum hæc geruntur, Carauſium familiaris eius Allectus dolo peremit, atque Imperij ſibi inſignia vindicauit. Itaque bellum, quod Carauſius erat paſſurus, ipſe ſuſtinuit. Vnde quidam Aeduorum legatus poſt bellum confectum ſic dixit: *Acceſſerat diuturna ſceleris impunitas, quæ deſperatorum hominum inflarat audaciam, vt illam inclementiam maris, quæ victoriam principum fatali quadam neceſsitate diſtulerat, pro ſui terrore iactarent, nec conſilio intermiſſum bellum eſſe, ſed deſperatione omiſſum crederent. adeo vt iam communis pœnæ timore depoſito archipiratam ſatelles occideret, & illud auctoramentum tanti diſcriminis putaret Imperium.* Allectū verò vt inſignia ſibi aſciuiſſe principes cognouerunt, eò ardentius bellum iam comparatum intulerunt. Ac primùm quidem, ne Conſtantio in Britanniam tranſgreſſo barbaræ nationes nouas res aliquas molirentur, Maximianus noto itineris compendio ad Rhenum acceſsit, omnemq́; illum limitem non equeſtribus, neque pedeſtribus copiis, ſed præſentiæ ſuæ terrore tutatus eſt. Conſtantius verò cum inſtructis diuerſis claſsibus tempus ſoluendi idoneum expectaret, demum vel aduerſo reflante vento littore ſoluit. Quod vbi ſenſere milites, qui à fluctu in amnem Sequanam fuerant repulſi, cunctantibus ducibus, cœlo, ac mari turbidis, vltro ſignum nauigationis popoſcerunt, ac minacibus ſignis contemptis, die pluuio vela fecerunt, & ventum, quia directus non erat, obliquum captarunt, mutuis his ſe vocibus excitantes: Quid dubitamus? quid moramur? Cæſar ipſe iam ſoluit, iam prouehitur, iam fortaſſe peruenit. Inde cœlum obſcuris adeo tenebris eſt offuſum, vt inimica claſsis apud Vectam inſulam in ſpeculis, & inſidiis collocata imprudentibus hoſtibus ſit prætérita. Exercitus autem vt primùm Britanniæ littus obtinuit, vniuerſis nauibus ſuis ignes iniecit, ne ſibi vllum fugæ præſidium reſeruaret. Quo cognito Allectus ab eo littore, quod tenebat, abſceſsit, ac claſſem, portumq́; deſeruit, Conſtantium, cuius imminentia vela proſpexerat, iam, iamq́; affuturum formidans, ſeſeq́; ad prœlium conſerendum accinxit. ceterum neque aciem explicuit, neque omnes copias, quas trahebat, inſtruxit, ſed cum veteribus coniurationis auctoribus, & barbaris mercede conductis reli-

qui

qui apparatus oblitus proceſsit. Prœlio Aſclepiodoro prætorij præfecto
duce commiſſo nemo Romanorum occubuit. omnes illos campos, at-
que colles non niſi hoſtium corpora fuſa texerunt. inter quos Allectus
ipſe iacuit, cultu illo, quem aſſumpſerat, vltro depoſito, & vix vnius
velaminis repertus indicio. Franci ad internecionem cæſi. Milites au-
tem, qui per errorem nebuloſi maris auulſi ad oppidum Londinienſe
peruenerant, quidquid barbarorum prœlio ſuperfuit, cum direpta vr-
be fugam capeſſere cogitarent, paſsim tota vrbe ſtrauerunt. Conſtan-
tio inde in littus egredienti Britanni exultantes gaudio ſeſe cum coniugi-
bus, ac liberis obtulerunt, non ipſum modò, vt cælo delapſum intuen
tes, ſed etiam nauis illius, quæ ipſum aduexerat, vela, ac remigia vene-
rantes; quippe, poſt tot annorum miſerrimam ſeruitutem, poſt violatas
coniuges, poſt filiorum turpe obſequium liberi, & vera Imperij luce re-
creati. Hac victoria non ſolum ipſa eſt recuperata Britannia, ſed Gal-
liæ quoque, Hiſpaniæ, Italiæ, atque Africæ oræ perpetuis piratarum in-
curſionibus liberatæ. nec ſolum Franci, ſed multæ etiam aliæ gentes in
coniuratione Carauſij deprehenſæ ad imperium accipiendum adactæ.
Hæc hoc modo, atque hoc tempore geſta in oratione legati Aeduorum
inuenio. vt mirabile illud eſſe videatur, quod ceteri prodidere, Alle-
ctum triennio poſt Carauſium ab Aſclepiodoro eſſe deletum, tumque
demum Britanniam eſſe receptam. Hoc bello confecto Maximia-
nus exercitum aduerſus Quinquegentianos Mauritaniam peruaſtantes
immiſit. Romæ IIII Nonas Auguſti Claudius Marcellus præfectu
293 ram vrbis iniuit. Poſtero anno, Diocletiano V, & Maximiano IIII
conſulibus, Diocletianus Aegyptij belli longitudinem indignatus Gale-
rium Cæſarem ad ſe ex Mœſia reuocauit, vt Iornandes ſcripſit, atque
omni mole Achillem circa Peluſium occurrentem adortus cum vniuer-
ſo exercitu profligauit. deinde, cum ſe fuga Alexandriam recepiſſet, ibi
corona circundedit. Non alia vrbs fortius ipſa obſidionis incommoda
pertulit. vndique, & præcipue à mari omni apparatu bellico cincta, quá-
quam breui ad maximam rei frumentariæ difficultatem adducta eſt, ta-
men omnem Diocletiani deditionis expectationem eluſit, & grauioris
ætatis homines ad inopiam leuandam opera amicorum apud duces ho-
ſtium gratia valentium emiſit. Diocletiano tamen acriùs in dies vrgen-
te demum octauo menſe vnà cum Achille venit in poteſtatem. Victo-
riam tantam fœde Diocletianus exercuit, vt qui bellicarũ artium, quàm
ciuilium, eſſet patientior. Nam & Alexandriæ muros diruit, & vrbem
diripiendam permiſit, ita vt pretioſiſsima quæque templorum ornamen
ta detraxerit, & Aegyptios exilijs, ac proſcriptionibus afflictauit, &

Achillem defectionis artificem capitali ſupplicio vindicauit.& commentarios de fodiendis metallis ſcriptos Alexandrinis eripuit. Nabatæos porrò ex finibus ſuis ad Nilum traduxit, atque in oppidis,& opima regione locauit,ne in poſterum infeſti eſſent eis,qui Oaſim habitarent,verùm ſe vindices exhiberent. Antiochiam inde reuerſus Daphnem contendit, & Apollini ſolẽne ſacrificium fecit. reuerſusq; Antiochiam aduocatos ſenatores de religione Deorũ retinenda admonuit,atque aliquid etiam de Chriſtianis perſequendis adiecit. Maximianus autem, & Conſtantius in Gallia rebus, quæ per bella ſuperiora euerſę fuerant, reſtituendis intenti, oppida reædificare, eaq; ſuperioribus afflicta cladibus recreare conati ſunt. In primis autem Franci ex intimis ſedibus ſuis in Ambianorum, Tricaſsinorum, Rhemorum, & Lingonum deſerta traducti ſunt. Cum autem præcipuè Flauiam Aeduorum, & Flauiam Cliuienſium refeciſſent, ob eam rem Aedui oratorem, cuius ſupra meminimus, ad eos miſerunt, vt Britannicam victoriam gratulatus gratias de tanta erga ſe benignitate adijceret. Qui dicére orſus, primùm ſuperiores victorias Sarmaticas, Carpicam, Aegyptiamq; ſic perſtrinxit: *Adoratæ ſint mihi Sarmaticæ expeditiones, quibus illa gens prope omnis extincta eſt, & penè cum ſolo nomine relicta, quæ ſeruiat. Dent veniam trophæa Niliaca, ſub quibus Aethiops, & Indus intremuit. Contenta ſit voce gloriæ ſuæ proxima illa ruina Carporum. Reſeruetur nuncijs iam, iamq; venientibus Mauris immiſſa vaſtatio. alijs hæc celebrabo temporibus. Illa verò, Cæſar Inuicte, quæ ductu, atque auſpicio nominis tui geſta ſunt, quorum etiam ſpectaculo fruimur, ſub hac occaſione dignationis tuæ ſine vlla dilatione dicenda ſunt*. inde à principio repetens Britãnicam expeditionem,& victoriam eo,quo ſcripſimus, pacto narrauit. Qua multis verbis explicita ſic demum perorauit: *Tenet vno amplexu Romana reſp. quidquid varijs temporum vicibus fuit aliquando Romanum. & illa, quæ ſæpe veluti nimia mole diffluxerat, magnitudo tandem ſolido cohæſit Imperio. Nihil ex omni terrarum,cæliq; regione non aut metu quietum eſt, aut armis domitũ, aut pietate deuinctum. Et ex alijs quidẽ partibus aliqua reſtant, quæ, ſi voluntas, vel ratio deſiderent, poſsitis acquirere. vltra Oceanum verò quid erat præter Britanniam? quæ à vobis ita recuperata eſt, vt illæ quoque nationes terminis eiuſdem inſulæ cohærentes veſtris nutibus obſequantur. Nulla progrediendi cauſſa ſupereſt, niſi ſi, quod Natura vetuit, fines ipſius quærantur Oceani. Omnia, inquam, Inuictiſsimi Principes, veſtra ſunt, quæ ſunt digna vobis. & inde eſt, quòd conſulere ſingulis æqualiter licet, cum vniuerſa teneatis. Itaque ſicut pridem tuo, Diocletiane Auguſte, iuſſu ſuppleuit deſerta Thraciæ tranſlatis incolis Aſia, ſicut poſtea tuo, Maximiane Auguſte, nutu Neruiorum, & Treuirorum arua iacentia lætus, poſtliminio reſtitutus, & receptus in leges Francus excoluit, ita nunc per vi-*

ctorias tuas Conſtanti, Cæſar Inuicte, quidquid infrequens Ambiano, & Tri-
caſsino ſolo, Lingonicoq́ reſtabat, Baro cultore reuireſcit. Quin etiam illa,
cuius nomine mihi peculiariter gratulandum eſt, deuotiſsima vobis ciuitas Ae-
duorum ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illæ prouinciæ
redundabant, accepit artifices, & nunc extructione veterum domorum, &
refectione operum publicorum, & templorum inſtauratione conſurgit. nunc ſi-
bi redditum vetus illud Romanæ fraternitatis nomen exiſtimat, cum te rur-
ſus habeat conditorem. Eo anno Romæ III Idus Martias Septimius
Acyndinus præfectus vrbem adminiſtrare inſtituit. In Oriente no-
uum bellum exortum. ex quo magis, magisq; Diocletiani nomen ad
illuſtrem hominum prædicationem inclaruit. Narſes namque rex Per-
ſarum, qui diu quietus Diocletiani in amicitia fuerat, auorum exem-
plo permotus, obſcurum ſe regnum acturum, niſi Diocletiani bello
illuſtraret, eſt ratus. Itaque vbi ipſum Aegyptio bello, atque Ale-
xandrino omnium grauiſsimo implicitum ſenſit, arma Orienti intulit,
ac præcipuè prouinciam Meſopotamiam, atque Armeniam incurſa-
294 uit. Ea de cauſſa Diocletianus ſequenti anno Conſtantio, & Galerio,
nobiliſsimis Cæſaribus conſulibus, Galerium cum exercitu Antiochia
ad defendendam à Perſis Armeniam miſit. vnde bellum hoc Armenium
appellatur. Lætus admodum hic vtrique Imperio annus illuxit, qui
fuit ipſis Imperatoribus decimus. Nam Diocletianus Antiochia Nico-
mediam reuerſus vota Imperii ſui decennalia ſoluit. Maximianus autẽ,
& Conſtantius Gallia; Britanniaq; pacata Romæ ſua item decennia pe-
regerunt. Ea pompa ex more, inſtitutoq; veterum repetita inſigni popu
li Ro. concurſu, ac lætitia totius Italiæ celebrata. Maximæ Diocletiani, &
Maximiani felicitati tribuit Euſebius, quòd vterque decennia, ac vicẽnia
ſplendidiſsima ludorum, pomparum, ac voluptatũ hilaritate ediderint.
His rebus actis Maximianus Britãnico bello defunctus ſuas oẽs ad Africã
cogitationes intendit, atque exercitũ eò tranſportandũ parauit. neque.n.
æquo ferre animo poterat, bellũ Quinquegentianorũ adhuc exigua ſpe
victoriæ per ſuos duces adminiſtrari. Itaque poſtero anno, Tuſco, &
295 Anullino cõſulibus, & Ariſtobulo pręfecto vrbis, duo diuerſis in locis gra
uiſsima bella geſta, vnum à Galerio cũ Narſe in Armenia, alterũ à Maxi-
miano cũ Mauris in Africa, & quidẽ vtrũque feliciter. Galeriũ.n. ſatis cõ
ſtat duo ſecũda prœlia cũ rege feciſſe, Maximianũ autẽ Quinquegentia-
nos varijs contentionibus fatigatos ad loca ardua, atque aditu difficilia
cõpuliſſe. Quietæ inde poſt aliquot annos Galliæ nouum ab Alema-
296 nis bellum eſt motũ. Hi ea hieme, qua Diocletianus Auguſtus VI, & Cõ
ſtantius Cæſar iterum conſules, & Caſsius Dio præfectus vrbis inierunt,

cum Maximianum longè terrarum abeſſe viderent, Rhenum glacie concretum nacti repente traiecerunt, atque in Lingonas proximos illati hoſtilia omnia facere inſtiterunt. Quo nuncio Conſtantius excitatus nulla mora interpoſita cũ exercitu promptiſsimo aduolauit, atque in campis Vindonenſium aduerſus hoſtes conſedit. neque ita multò poſt, cum Alemani pugnæ copiã facerent, in aciẽ prodijt. Quo prœlio cũ exercitu pulſus, ac ſaucius ſe ſe ad Vindonis oppidũ hoſtibus in terga hærentibus retulit. Accidit tũ res periculi magnitudine, & euentus raritate cõmemorabilis. Cum Vindonenſes patefactis portis fugientẽ exercitũ recepiſſent, ac protinus eas contra hoſtiũ inſequentium impetũ occluſiſſent, demum ſe Conſtantiũ ſuorum agmen claudentẽ excluſiſſe animaduerterunt. portã verò aperire non auſi, ne hoſtes vnà cũ eo irrumperent, reſtem propere è mœnibus demiſerunt, atque ita magna felicitate ipſum attractum in mœnia conſeruarunt. Ibi Cõſtantius haudquaquã diſcrimine rei geſtæ perterritus, neque vulnere accepto perculſus ciues protinus, ac milites aduocauit, eoſq; ad eruptionem in hoſtes faciendam incendit. nam eos ſe incautos, atque alia omnia cogitantes facilè oppreſſuros, ac ſine dubio deleturos. Neque conſiliũ eluſit euentus. poſt quinque horarum ſpatium cũ armata ſuorum multitudine egreſſus improuiſò Alemanos fuſos, ac præ victoria ſecuros adortus adeo concidit, vt millia eorum ſexaginta proſtrauerit. Qui ex pugna euaſere, cum ſe per glaciẽ fuga in Rheni inſulã recepiſſent, repente flumine cœlo miteſcẽte laxato clauſi, ac mox nauigiis demiſsis obſeſsi in deditionem venere. Ea victoria maximam ei, ſi qua alia, in re militari gloriam peperit. Eodem anno Maximianus in Africa Mauros locis aſperis ſe tenentes ad conſerendam manum adegit. ac demum victos in deditionem ſe tradentes accepit. atque ad extremum, ne quando bellum ſumptis iterum armis renouare poſſent, ad remota loca tranſmiſit. atque inde prouinciæ conſtituendæ ſe tradidit. Galerius autem in ſpem Perſici belli perficiendi adductus tertium cum Narſe commiſit prœlium inter Callinicum, & Carras, oppidum Craſsi quondam ducis Romani clade nobilitatum. verùm cum temere exiguas copias maximis obieciſſet, cladẽ ingentem accepit. ſiquidẽ vniuerſo amiſſo exercitu vix ipſe ſibi fuga conſuluit. In ijs rerũ anguſtiis poſitus, cũ eum non dolor ſolùm, ſed etiam pudor vrgeret, licèt conſilij, ac propè mẽtis inops, iter ad Diocletianum, qui in Syria erat, intendit. Quem vt Diocletianus confuſum, mœſtumq; ad ſe venientem proſpexit, ratus id, quod erat, ſubita concepta ira illum tãta arrogantia excepit, vt neglecta Cæſaris dignitate per aliquot millia paſſuum purpuratum pedibus vehiculum anteire permiſerit. tandem in conſpectum admiſſo, ac partim

fortunam incuſanti, partim magna omnia, ſi noui daretur prœlij materia, pollicenti veniam dedit, ac nouas ad inſtaurandum bellum conſcribere copias ſiuit. Itaque Galerius continuò in Illyricum adijt, ac paſſim prouinciales, barbaroſq; conſcripſit, in primiſq; Gotthos ſtipendio ex Scythia euocauit, omnino in id intentus, vt acceptam bellicæ offenſionis infamiam deleret, clademq; Perſis referret. Romæ Caius pontifex epiſtola ad Felicem epiſcopum Kal. Martiis data ſtatuit, vt nemo epiſcopus fieret, niſi ante oſtiarius, lector, exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, diaconus, & presbyter extitiſſet. Is ſæuum Imperatorum erga Chriſtianos odium reformidans, licèt Diocletianum ſanguinis propinquitate attingeret, latendi cauſſa diu in cryptis habitauit, atque ibi demum X. Kal. Maii vnà cũ Gabinio fratre martyrio coronatus Kal. Iulii ſucceſſorem
297 Marcellinum eſt nactus. Sequens annus, quo Maximianus Auguſtus V, & Galerius Cæſar iterum conſules cum Hannibaliano vrbis præfecto fuerunt, pace latè toto Imperio parta fuit inſignis. Galerius enim bellum Perſicum maxima felicitate cõfecit, quòd per aliquot annos cum aliqua Imperii ignominia gerebatur. Etenim cum maximis, quas conduxerat, copiis in Armeniam ſic ſe aduerſus ſæuientem Narſem recepit, vt nullũ ſolertis, ac fortis ducis officium prætermiſerit. ſi quidem fide ſpeculatorum diffiſus ipſe quoque cum duobus equitibus ad exploranda hoſtium caſtra proceſsit. ac copiis, apparatuq; eorum perſpectis, mox cum viginti quinque millibus militum adortus induſtriè adeo, fortiterq; pugnauit, vt victoriam omnium, quę de Perſis relatæ ante eſſent, nobiliſsimam, ac magnificentiſsimam egerit. Nam & maiorem eorum partem concidit, & reliquos vnà cum rege ſaucio in fugam ſe dare coegit, & caſtra opulentiſsima cepit, vbi maximam vim gazæ Perſicæ repetit. Quod verò victoriam tantam vehementius etiam honeſtauit, ad ceteros captiuos factos genere, ac dignitate præſtantes ipſam etiam coniugem, ſorores, liberoſq; regis in poteſtatem adduxit, quas eximio honore habuit. Quare pace, quã rex poſtulauit, ex ſentẽtia facta Meſopotamiã, & quinque trãs Tigrim prouincias recepit, atque iterũ limitẽ ſuper Tigridẽ reformauit. Atque ita finibus Orientis prolatis nouo victoriæ decore ſuperioris cladis ignominiã prorſus obliterauit. Quibus rebus actis tũ ad Diocletianũ, qui in Meſopotamiã acceſſerat, ſeſe rettulit, atque ei vim infinitã captiuorum, & opũ Perſicarũ, in primiſq; omnis generis gemmarũ, & margaritarũ inſignium obtulit. qui læto, hilariq; vultu illũ excepit; ac rebus Oriẽtis compoſitis Nicomediam rediit. Quo eodẽ tempore Maximianus Africa cõſtituta ſe recepit in Galliam. Notetur hoc loco, ac poſterorũ memoriæ cõſecretur Imperii Romani, vt rara, ſic ſumma, eximiaq; felicitas.

Neque

Neque enim, cum eſſet ſingulari virtute, ac concordia principum aliquando tandem è periculoſis bellorum ſalebris ad ſecurã pacis tranquillitatem eductum, poſthac aut prouinciarum finibus latius, aut à circunſtrepentibus barbaris tutius, aut publicorum operum ornatu ſplẽdidius, aut liberalium artium cultu inſtructius fuit. Etenim bellicis Imperatores laxati curis ſolùm ad ſtudia pacis excolenda animum conuerterunt. ſi quidem & nouas vrbes condiderunt, atque à ſuo nomine appellarunt, & veteres refecerunt, & antiqua in limitibus caſtra reſtituerunt, & publica in vrbibus, & maximè primarijs, opera ad famam magnificentiæ aucupandam ædificarunt, & liberales artes doctoribus prouehendis ornarunt, omnino vt viderentur priſca terris ſæcula, quæ aurea fuiſſe feruntur, terris velle reducere, ac pro viribus inſtaurare. quemadmodum oratores ad aures eorum oblectandas dicebant. Hanc tantam felicitatem, tamq; proſperum fortunæ obſequium capere animo Diocletianus non potuit. ſi quidem moderatione prorſus in ſuperbiam verſa eò vſque inſolentiæ prodijt, vt ſe poſthac mortalitatis oblitus, tanquam Deum, adorari voluerit. Nam proiicere ſe homines humi venerabundos, atque oſculum pedibus figere pati cœpit, & gemmas veſtibus, calceiſq; inſeruit. cum ante ipſum omnes Imperatores conſulari tantùm ſalutatione contenti fuiſſent, & ſolam chlamydem purpuream priuato habitui adieciſſent. Quin etiam in Chriſtianos religionis odio ita deſæuiit, vt omnes ſacramento militari ſolui, atque è caſtris eiici per Veturium magiſtrum militiæ iuſſerit, niſi ſacra gentilium ſuſcepiſſent. Quod cum ille curaret, omnes Chriſti confeſſionem humano honori, ac commodo ita prætulerunt, vt etiam, ſi opus fuiſſet, mortem ſe non recuſaturos oſtenderent. Itaque Veturius eorum multitudine, & conſtantia deterritus inceptum omiſit. Fauſto inde iterum, & Gallo conſulibus, Imperatores ad cetera opera publica toto terrarum orbe à ſe regia 298
magnificẽtia incohata duo nobiliſsima duabus clariſsimis in vrbibus addiderunt. Etenim Diocletianus Romæ, Maximianus Carthagine Thermas inſtituerunt. Romanarum quidem admiranda in hunc vſque diem veſtigia immenſam animi Diocletiani vaſtitatem quandam oſtendunt. Quas Maximianus perficiendas ita curauit, vt propterea Chriſtianos miſere admodum habuerit, cum eos, & lapides cædere, & arenas eruere operis eius cauſſa coegerit. quod in vetere S. Marcelli vita ſcriptũ inuenitur. In Gallia, rhetore publico apud Cliuienſes extincto, Conſtantius ciuitatis eius ornandæ, & iuuentutis excolendæ gratia Eumenium rhetorem, qui ſibi magiſter memoriæ fuerat, illi præeſſe auditorio iuſſit. ac ſalarium ſexcentorum millium nummûm ei attribuit. atque has

ad illum litteras dedit: *Merentur & Galli noſtri, vt eorum liberis, quorum vita in auguſto Cliuienſium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipſi adoleſcentes, qui hilari conſenſu meum Conſtantij Cæſaris ex Italia reuertentis ſuſcepere comitatum, vt eorum indoli conſulere cupiamus. Proinde quod aliud præmium ijs, quàm illud conferre debemus, quod nec dare poteſt, nec eripere fortuna? Vnde auditorio huic, quod videtur interitu præceptorum orbatum, te vel potiſſimum præficere debuimus, cuius eloquentiam, & grauitatem morum ex actus noſtri habemus adminiſtratione compertam. Saluo igitur priuilegio dignitatis tuæ, hortamur, vt profeſsionem oratoriam receptes, atque in ſupradicta ciuitate, quam non ignoras nos ad priſtinam gloriam reformare, ad vitæ melioris ſtudium adoleſcentium excolas mentes. nec putes, hoc munere ante partis aliquid tuis honoribus derogari, cum honeſta profeſsio ornet potius omnem, quàm deſtruat, dignitatem. Denique etiam ſalarium te in ſexcentis millibus nummûm ex reip. viribus conſequi volumus, vt intelligas, meritis tuis etiam noſtram fauere clementiam. Vale Eumeni Kariſsime nobis.* Eumenius autem onere ſuſcepto, vt gratiam à Cliuienſibus ſuis iniret, præſidem Galliæ adijt, atque oratione habita poſtulauit, vt ſcholas Menianas, quæ erant inter Mineruæ, & Apollinis templa conſtructæ, reficeret, atque ad id opus pecuniam ſibi à principibus in epiſtola conſtitutam adhiberet. extat oratio illa, in qua mentio etiam fit Africi, Perſiciq; belli proximè confecti. Eius ſententias aliquot imaginem horum temporum, & morum exprimentes in hos annales libet includere. neque enim aliquid ad lucem huius memoriæ pertinens prætereundum videtur: *Ante omnia, Vir Perfectiſsime, diuinæ Imperatorum, Cæſarumq; noſtrorum prouidentiæ, ſingularîq; in nos beneuolentiæ ſcholarum etiam Menianarum inſtauratione parendum eſt. qui ciuitatem iſtam & olim fraterno nomine gloriatam, et nunc demum grauiſsima clade perculſam, cum latrocinio Bataicæ rebellionis obſeſſa auxilium Romani principis imploraret, non ſolùm pro adminiſtratione meritorum, ſed etiam pro miſeratione caſuum attollere, ac recreare voluerunt, ipſamq; ruinarum eius magnitudinem immortalibus benignitatis ſuæ monumentis dignam iudicauerunt; vt tantò eſſet illuſtrior gratia reſtitutorum, quantò ipſa moles reſtitutionis immanior. Itaque maximas pecunias, & totum, ſi res poſcat, ærarium non templis modò, ac locis publicis reficiendis, ſed etiam priuatis domibus indulgent, nec pecunias modò, ſed etiam artifices Tranſmarinos, & ex ampliſsimis prouinciarum ordinibus incolas nouos, & deuotiſsimarum hiberna legionum adhibent, vt reſides aquas, & nouos amnes, veluti aridis feſſæ vrbis viſceribus infundant. Ex quo manifeſtum eſt, eos, qui coloniam iſtam tot, tantiſq; opibus totius Imperij erigere, atque animare ſtatuerunt, vel præcipuè ſedem illam liberalium artium velle reparari, cum peculiarem frequentiam honeſtiſsimæ iuuentutis illuſtrato ſtudiorum honore prouiderint. Cui enim vnquam veterum principum tantæ fuit curæ, vt*

doctrinæ,

doctrinæ, atque eloquentiæ ſtudia florerent, quantæ his optimis, atque indulgentiſſimis dominis generis humani? quos ego quidem, quantum ad votum pietatemq́ pertinet, liberorum parentes appellare non dubito. qui nobiliſſimam iſtam indolem Galliarum ſuarum interitu ſummi doctoris orbatam reſpicere dignati ſuo potiſſimum iudicio præceptorem ei, moderatoremq́ tribuerunt. Et inter Imperatorias diſpoſitiones ſummis reip. gubernandæ prouiſionibus occupatas litterarum quoque habuere delectum. neque aliter quàm ſi equeſtri turmæ, vel cohorti prætoriæ conſulendum foret, quem potiſſimum præficerent, ſui arbitrij eſſe duxerunt. ne ijs, quos ad ſpem omnium tribunalium, aut interdum ad ſtipendia ſacrarum cognitionum, aut fortaſſe ad ipſa Palatij magiſteria prouehi oporteret, veluti repentino nubilo in medijs adoleſcentiæ fluctibus deprehenſi incerta dicendi ſigna ſequerentur. In quo ego, Vir Perfectiſſime, nihil laudi meæ tribuo, ſed domini noſtri Conſtantij principis incredibilem erga iuuentutem Galliarum ſuarum ſolicitudinem, atque indulgentiam mirari ſatis nequeo. qui honorem litterarum hac quoque dignatione cumulauit, vt me filio potius meo priſtina mea ſtudia molientem ipſum iuſſerit diſciplinas artis oratoriæ retractare. & hoc ipſi Palatio parentis ſui munus iniunxerit, vt mediocrem quidem pro ingenio meo, naturaq́ vocem cæleſtia tandem verba, & diuina ſenſa principum proloquuturam ab arcanis ſacrorum penetralium ad priuatarum muſarum adyta transtulerit. non vtique, quia mihi, quem tanta dignatione reſpicit, quanta pro ſummis honoribus debet ſufficere ſapienti, vellet aliquid impoſita iſta profeſſione detrahere, ſed vt profeſſioni ipſi ex eo honore, quem geſſi, adderet dignitatem. Cui igitur dubium, quin diuina illa mens Cæſaris, quæ tanto ſtudio præceptorem huic conuentui iuuentutis elegit, etiam locum exercitijs illis dedicatum inſtaurari, atque exornari velit? Inde poſt longo interuallo: Quis nunc ſit animo tam humili, tam abiecto, tam ab omni appetitione laudis alieno, vt non & quantulamcunque memoriam ſuorum excitare, & ſibi aliquid ſecundæ opinionis acquirere cum videat, omnia, quæ annorum ſuperiorum labe conciderant, hac felicitate ſæculi reſurgentia, tot vrbes diu ſyluis obſitas, atque habitatas feris, inſtaurari mœnibus, incolis frequentari? Quod in Aegeo mari ſemel contigit, vt quæ opertis fluctibus vagabatur, repente inſula Delos exiſteret, eius nunc ſimile videmus tot orientibus vndique ciuitatibus, tot inſulis ad humanos cultus, quaſi renaſcentibus, euenire. Niſi verò non grauior Britanniam ruina depreſſerat, quàm ſi perfuſo tegeretur Oceano, quæ profundiſſimo Pictorum gurgite liberata ad conſpectum Romanæ lucis emerſit, aut hæc ipſa, quæ modò deſinuit eſſe barbaria, non magis feritate Francorum velut hauſta deſederat, quàm ſi eam circumfuſa flumina, & mare alluens operuiſſet. Nam quid ego alarum, & cohortium caſtra percenſeam, toto Rheni, & Iſtri, & Eufratris limite reſtituta? quot vbique muri vix repertis veterum fundamentorum veſtigijs excitantur? adeo, vt res eſt, aurea illa ſæcula, quæ non diu quondam Saturno rege viguerunt, nunc æternis auſpicijs Io-

uis, & Herculis renaſcuntur. Sed enim, Vir Perfectiſsime, inter omnia, quæ virtute principum, ac felicitate recreantur, nihil eſt admirabilius hac liberalitate, quam fouendis, honorandiſue litterarum ſtudijs impartiunt. quippe, vt initio dixi, nulli vnquam antehac principes pari cura belli munia, & huiuſmodi pacis ornamenta coluerunt. Diuerſiſsimus enim ad vtramque ſectam deflexus eſt. Quo magis horum noua, & incredibilis eſt virtus, & humanitas. quæ inter tanta opera bellorum ad hæc quoque litterarum exercitia reſpiciunt. atque illum temporum ſtatum, quo, vt legimus, Romana res plurimum terra, & mari valuit, ita demum integrari putant, ſi non potentia, ſed eloquentia Roma reuireſcat. Detur ergo illa mihi ab optimis virtutum omnium dominis tributa largitio huic operi doctrinæ, atque eloquentiæ dedicata, vt quemadmodum cetera vitæ noſtræ commoda apud auxiliatores eorum Deos colimus, ita ſingularem eorundem erga litteras dignationem in antiqua litterarum ſede celebremus. Videat præterea in illis porticibus iuuentus, & quotidie ſpectet terras, & cuncta maria, & quidquid inuictiſsimi principes vrbium, gentium, nationum aut virtute deuincunt, aut terrore. ſi quidem illic, credo, inſtruendæ pueritiæ cauſſa, quò manifeſtius oculis diſcerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus ſuis locorum ſitus, ſpatia, interualla deſcripta ſunt, quidquid vbique fluminum oritur, & conditur, quocunque ſe littorum ſinus flectunt, quoue ambitu cingit orbem, vel irrumpit Oceanus. ibi fortiſsimorum Imperatorum pulcherrimæ res geſtæ per diuerſa regionum argumenta recolantur, dum calentibus, ſemperq́ venientibus nuncijs reuiſuntur Perſidos flumina, & Libyæ arua ſitientia, & conuexa Rheni cornua, & Nili ora multifida, dumq́ iam ad hæc ſingula intuentium animus affingit, aut ſub tua Diocletiane Auguſte clementia Aegyptum furore poſito quieſcentem, aut te Maximiane Inuicte perculſa Maurorum agmina fulminantem, aut ſub dextera tua domine Conſtanti Batauiam, Britanniamq́ ſqualidum caput ſyluis, & fluctibus exerentem, aut te Maximiane Cæſar Perſicos arcus, pharetraſq́ calcantem. Nunc enim demum iuuat orbem ſpectare depictum, cum in illo nihil videmus alienum. Rebus eo modo, quo
diximus, in pace ad dignitatem, & gloriam Imperatorum, ac Cæſarum
ſtudio floreſcentibus, ſequutum eſt triennium nullis, quantum ex veteri-
bus conijci monumentis poſsit, claris ad memoriam actionibus illuſtra-
299 tum. quo conſules fuerunt primùm Diocletianus VII, & Maximianus
300 VI, cum Auito Fauſto præfecto vrbis, deinde trecenteſimo ipſo à Chri
ſti ortu anno Conſtantius, & Galerius ambo tertium cum Pompeio Fau
301 ſtino præfecto vrbis, tum Titianus iterum, & Nepotianus cum Diony-
ſio præfecto vrbis. Libet autem opinari, principes ocio diffluentes no-
uis condendis ad ornandam, & prodendam memoriam operibus ſtu-
duiſſe. Nam, quod liquet, Maximianus alteras Mediolani thermas con
ſtruxit, quæ Herculiæ Thermæ, ſiue Lauacrum Herculeum dictæ ſunt.

Quarum meminit Auſonius his temporibus proximus, ita vt etiam, quanta tum vrbs Mediolanenſium fuerit, edocuerit. Si quidem circum, theatrum, templa, palatium, porticus, thermas Romanam magnificentiam æmulantes habuerit. ſic enim inquit:

Et Mediolani mira omnia. copia rerum,
Innumeræ, cultæq́ domus. facunda virorum
Ingenia. antiqui mores. tum duplice muro
Amplificata loci ſpecies, populiq́ voluptas
Circus, & incluſi moles cuneata theatri.
Templa, Palatinæq́ domus, opulensq́ moneta.
Et regio Herculei celebris ſub honore Lauacri.
Cunctaq́ marmoreis ornata periſtyla ſignis.
Mæniaq́ in valli formam circundata limbo.
Omnia, quæ magnis operum velut æmula formis
Excellunt, nec iuncta premit vicinia Romæ.

Aquileiæ quoque Palatium ſiue nouum conſtruxit, ſiue antiquum ornauit. atque imaginem ad ipſum Conuiuij aſpectum effingi iuſsit, vbi Fauſta filia nondum nubilis Conſtantino adoleſcēti galeam auro, gemmiſq; nitentem offerebat. vt poſt in nuptijs Fauſtæ celebrandis quidam dixit orator. Quin etiam Brixiæ Palatium condidit, quod Herculeum appellauit. cuius ad hanc vſque ætatem nomen, atque illuſtria parietinarum veſtigia permanent. De amphitheatro etiam Veronenſi, quod hodie quoque à parte interiori prope integrum viſitur, aliquid iure poſſumus ſuſpicari, quando à quo ſit conditum, ne ipſi quidem ciues oſtendunt. Iampridem vniuerſus pacatus terrarum orbis erat, potentiſsimis regibus victis, ac bellicoſiſsimis nationibus debellatis. neque ex antiquo inſtituto triumphus erat actus vllus, qui tantæ rerum magnitudini, & tam illuſtri Imperatorum gloriæ conſtanti omnium confeſsione gentium debebatur. Itaque Diocletiano omnia ſua ad præſentium, & futurorum hominum prædicationem conſilia referenti triumphum vnà cum collega Maximiano agere placuit, qui partarum victoriarum claritatem, & geſtarum rerum magnitudinem oſtentaret. Ea pompa in inſequentem annum, ſi Euſebius rectè digeſsit, indicta eſt, ambobus Cæſaribus quartum conſulibus cum Numio Tuſco præfecto vrbis. Tum verò ipſe Nicomedia, Maximianus Mediolano Romam conuenerunt, omnibus, quà tranſierunt, locis incredibili hominum accolentium honore, vel potius veneratione, ſic enim cupiebant, excepti, vt qui Romano orbi externis, intimiſq; armorum fluctibus agitato optatam tranquillitatem, ac ſecuritatem virtute, ac clementia reuocaſſent. Romam autem progreſsi 302

vrbem

vrbem infinita occurrentium Romanorum turba circunfuſi triumphantes inierunt, atque in Capitolium profecti ſolemne ſacrificium perfecerunt. Triumphaturos vnà ambos, Belga orator de concordia eorum loquens prædixit, inquiens: *Hi cum ſimul redeant Romam, triumphantes vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capitolium, ſimul habitare Palatium*. triumphaſſe Euſebius, Eutropius, & Caſsiodorus notarunt. eoſdem de numeroſis gẽtibus triumphaſſe adiecit Eutropius. hi verò fuere Gotthi, Baſtarnæ, Carpi, Sarmatæ, Quadi, Aegyptij, & Perſæ, quos vicerat Diocletianus; Franci, Alemani, Britanni, & Mauritani à Maximiano ſubacti. Præcipuè autem Diocletianus de Perſis, & rege eorum Narſe triumphum egit. & cum ceteros captiuos nobiles, militareſq; præfectos ante currum duxit, tum in primis vxorem, ſorores, & liberos regis, memorandum regiæ fortunæ inter pauca exempla ſpectaculum, & gazam Perſicam opulentiſsimam prætulit. quam pompam iuuat credere omnium in ſe oculos conuertiſſe, quòd Perſicæ opes iam inde ab Alexandri Mammeæ Imperio vel propter regis, vel propter gentis claritatem aſsiduo hominum ſermone celebrarentur. Maximianum ingenti Romanorum concurſu frequentatum idem Belga orator oſtendit, cum dixit: *Te primo ingreſſu tuo tanta lætitia, tanta frequentia populus Ro. excepit, vt cum te ad Capitolini Iouis gremium vel oculis ferre geſtiret, ſtipatione ſui vix ad portas admitteret*. Sunt etiam, qui Cæſares Conſtantium, & Galerium affuiſſe, atque cum Auguſtis ouantes inijſſe dicant. quod quia apud neminem veterem reperi, pro certo ponere nolui. Ea pompa XI. Kal. Maias dicitur eſſe acta. Triumpho inde ludi magnifici, & ſcenici, & Circenſes adiecti. Superaſſe autem hanc pompam hilaritate omnes alias, quarum meminiſſe homines poterant, videtur coniectura probabile, quòd triumphus ex tribus terrarum partibus ageretur, & à duobus Imperatoribus gloriæ cupidiſsimis, totidemq; Cæſaribus inferretur, & maxima frugum vbertas, & ſumma corporum ſalubritas, quæ duo bona perpetuo Diocletiani Imperio contigerunt, nouam populorum lætitiam cumularent.

Hanc verò hilaritatem auxit etiam Romana ciuitas, quæ nimia rerum proſperitate cæcata vſqueadeo luxuria diffluebat, vt cum ſe in omnia deliciarum genera intemperanter effunderet, ipſa de felicitate ſua propè triumphare quotidie videretur. Nam ex nobilitate alij tanto ſtatuarum ſibi ponendarum ſtudio exarſerant, vt eas etiam auro circunueſtirent, parum memores, quid ſapientiſsimus omnium Cato quondam de hoc toto genere ambitionis ſenſiſſet, cum maluiſſe ſe diceret, mirari poſteros, cur eiuſmodi honorem non meruiſſet, quàm cur obtinuiſſet. alii curribus ſolito altioribus vecti, aut cultu laxiore ornati, aut immenſis fa-

miliarium agminibus ſtipati per vrbem glorioſius incedebant. non defuerunt etiam, qui continuandis agris, & iungendis poſſeſsionibus ſeruientes nihil aliud contenderunt, quàm vt patrimonium ſuum in immenſum augerent, obliti veteres Romanos, quorum virtute ipſi ad hanc amplitudinem perueniſſent, nihil minus, quàm de priuatis colligendis opibus laboraſſe, immo verò inſigni ſe paupertate admirandos omnibus mortalibus præbuiſſe. Cantores autem, & ſcenicos artifices in tanto pretio habuerunt, vt eiuſmodi acroamata, atque ocij liberalis oblectamenta pluris, quàm doctos, aut diſertos homines facerent. menſas verò vulgo ſic inſtruebant, vt exquiſitiſsimis dapibus conquirendis, & conuiuiis intempeſtiuis celebrandis inſana perpotandi, peruigilandiq; libidine dies, noctesq; conſumerent. Ex plebe autem alij in tabernis vinariis pernoctabant, nonnulli velabris vmbraculorum theatralium ſe abdebant, quidam aleis pugnaciter contendebant, omnes ferme totos dies in theatris, ac circis ludis, muneribusq; dediti traducebant, ocium ipſum Imperatorum ſolertia comparatum ad voluptatem, non ad virtutem incitamentum habentes. Atque hi quidem mores, licèt poſteriores aliquot Imperatores emendare conati ſint, tamen in dies corruptiores, deterioresq; effecti ſunt, quouſque tota Italia ocio marceſcente, ac diuturno prope langore torpente barbari Imperium ex omni parte debile inuaſerunt, ac ſæuiſsimè diſtraxerunt. His igitur peractis, (redeundum eſt enim vnde diuertimus.) ad captandos hominum non magis animos, quàm ſermones officiis, & conſiliis de rep. vt placuit, agitatis Auguſti ambo Roma exeuntes eò, vnde diſceſſerant, redierunt. Terribilis interim terræmotus, quo Sydon, & Tyrus vrbes nobilitatis eximiæ, & toto terrarum orbe clariſsimæ pene à fundamentis euerſæ ſunt, haudquaquam ambiguum ingentis iræ Dei fuit indicium ob praua conceptæ conſilia, quæ Auguſti Romæ in Chriſtianorum perniciem compoſuerant, ac ſequenti anno 303
ille VIII, hic VII conſules exequuti ſunt. ſi quidem eo demum anno ſæuam decimæ perſequutionis Chriſtianæ cladem inſtituerunt. quæ tanquam rapida quædam procella ſuperiorem omnem terrarum tranquillitatem, ac parti ocij voluptatem excuſsit prorſus, ac diſpulit. Etenim noueni ante hunc Imperatores religionis Chriſtianæ labefactandæ gratia vexationes acerbiſsimas exercuerant, Nero, Domitianus, Traianus, Marcus, Seuerus, Maximinus, Decius, Valerianus, & Aurelianus. Quibus Diocletianus, quaſi decimæ palmæ auidus ſocium ſe adiunxit. Ille verò immodicis rerum proſperitatibus ad omne ſuperbiæ genus inflatus conſilium tam atrox iniuit, ſiue quòd famam ex eo apud homines quæreret, ſiue quòd ſuperiorum Imperatorum exemplo acerbum

erga

erga Chriſtianos odium gereret, idq; cum collega Maximiano communicauit;quem vt in ceteris rebus,ſic in hac haud ægrè aſſentientem adeptus eſt. Itaque menſe Martio anno adhuc Imperij ſui nonodecimo Nicomediæ, die Chriſti paſsionis inſtante,edictum ſuo,vt aſſolebat, & Maximiani nomine prælato propoſuit, idque toto Imperio diuulgari iuſsit, vt Chriſtianorum conuenticula abolerentur, ſcripta cremarentur, magiſtratus honore,priuati libertate ſpoliarentur: Vnde iuſtæ illæ querelæ Arnobij aduerſus gentes erupere: *Cur noſtra ſcripta ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui? in quibus ſummus oratur Deus, pax cunctis, & venia poſtulatur magiſtratibus, exercitibus, regibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus, & reſolutis corporum vinctione? in quibus aliud auditur nihil, niſi quod humanos faciat, niſi quod mites, verecundos, pudicos, caſtos, familiares, communicatores rei cum omnibus, quos ſolidet germanitatis neceſsitudine copulatio? Verùm ita ſe res habet, vt, quoniam plurimum gladijs, & poteſtate valetis ferri, anteire vos etiam veritatis ſcientia iudicetis.* Neque ita multò poſt alio edicto mandauit, vt qui eccleſijs præſiderent, vbique gẽtium in vincula traderentur, niſi victimas Dijs ritu Gentilicio immolaſſent, ad quod omnibus tormentorum generibus cogerentur. Hoc edictum in publico propoſitum ciuis quidam Nicomedienſis vbi audiuit, raptim ad eum locum accurrit, ac tanquam impium manibus auulſum conſcidit. itaque primus omnium ſacra martyrij corona donatus eſt. Eò accepto miniſtri Imperatorum Chriſtianos ab immolatione, & ſimulachrorum cultu ſe remouentes paſsim bonis exuere, patria expellere, capite truncare, torquere, dilacerare, exurere, belluarum laniatibus obiectare, ac demum in profluentes, aut in maria ſubmergendos proijcere. Quo factum eſt, vt vniuerſa Chriſtianorum tum primùm adoleſcens Eccleſia ingentem calamitatem acceperit. ſi quidem ad X V I I millia intra triginta dies comprehenſi totum prope Imperium latè ſuo ſanguine infecerunt, ac memorandum Chriſtianæ pietatis, ac conſtantiæ documentum cõſecrati Deò martyres reliquerunt. nonnulli tamen etiam diri diſcrimen euaſère certaminis. nam aut ad immolandum adducti nullo ſacrificio facto, perinde ac ſi feciſſent, dimiſsi ſunt, aut gentilibus eos ſacrificaſſe clamantibus taciti eam contumeliam pertulerunt, aut ſemiuiui pro extinctis abiecti, aut humi ſtrati in numero immolatorum ſunt habiti. quidam verò cum ſe clara voce ſacrificium auerſari, ac ſe Chriſtianos eſſe aſſeruiſſent, à ſatellitibus cæſi, vt ſilentium obtinerent, è medio ſunt amoti. Ac ſingulorum quidem, qui ſe pro Chriſti confeſsione ſupplicio deuouerunt, nomina perſequi, non eſt huius hiſtoriæ. Quod vero ſilentio præteriri non poteſt, Anthimus Nicomediæ epiſcopus abſciſſo à ceruicibus capite inte-

temptus, cumq; Palatiũ fortè incendio conflagraſſet, ingens piorũ multitudo in eius facinoris ſuſpicionẽ vocata, aut gladio trucidata, aut aceruatim in eas flãmas iniecta, aut in mare præcipitata eſt. Ex Diocletiani vero familia Dorotheus, & Gorgonius poſt varia certaminũ genera faucibus laqueo eliſis vitæ finẽ impoſuerũt. Quod vero fuit inſignius, Petri miniſtri regij cũ corpus flagellis ita dilaceraſſent, vt oſſa apparerẽt, acetũ ſale permiſtũ in vulnera infuderunt. & cũ eos ille quoque cruciatus eluderet, craticula, & igne prolato carnes eius, quaſi ad eſcarũ vſum lenta ſenſim aduſtione aſſarunt. neque tamen vocem ab eo vllam, niſi pietatis, & conſtantiæ plenam, elicere potuerunt. Hæc Nicomediæ præſente Diocletiano ſunt acta. Romæ verò Marcellinus, cũ à miniſtris Maximiani ſupplicio intentato ad ſacrificandum eſſet adductus, timore examinatus thura adoleuit mox agniti erroris acri pœnitentia tactus remediũ opportunum adhibuit. Etenim conuentũ epiſcoporũ in crypta Sueſſæ in Campania habuit, atq; ibi X. Kal. Septemb. cinere conſperſus, & cilicio obductus effuſis lacrymis flere delictum ſuũm inſtituit, ac ſemetipſum vltro damnauit. Quod factũ ſatis valere ad Ro. epiſcopi iuſtam expiationẽ eſt viſum. nam Petrum ipſum principem apoſtolorum, cuius ille ſedẽ teneret, eadem ratione inſignem negati domini ſui labem deleuiſſe. neque porrò cõuenire, vt pontifex maximus ab aliis minoribus iudicetur. Huic actioni primus ſubſcripſit Miltiades presbyter, qui poſt ad pontificatum aſcendit. Pridie Idus Nouemb. Iunio Tiberiano ſecunda vrbis præfecturà delata, quòd in priore egregie iuriſdictionem exercuiſſet. Diocletiano vero IX, & Maximiano VIII conſulibus, atque Heraclio Rufino præfecto vrbis, Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Romæ Imperij vicennalia eadem pompa, vt inquit Euſebius, qua decennalia celebrarant, egerunt. Miniſtri Maximiani vt cognouerunt, Marcellinum peracta pœnitentia expiatum ardentius in Chriſti cauſſa perſiſtere, ipſum deintegro corripuerunt, & palam ſacrificare abnuenti, ac ſcuo Maximianum præſentem conuicio laceranti caput à ceruicibus amputarunt. paritérq; cum eo diaconos tres Claudium, Quirinum, & Antonium peremerunt. atq; eorum corpora proiecerũt. quæ ſine honore ſepulturæ per dies triginta ſex iacuere, donec VI. kal. Maias à Marcello presbytero collecta ſepulchro ſunt tradita. Inde Pancratius iuuenis è Phrygia Romam deductus cum pontificem Marcellinum apud ſe deliteſcentem rogaſſet, vt ſe ſacroſancto ritu Chriſtianorum ablueret, Marcellino mortuo, captus in via Aurelia capite multatus eſt. atq; inde IIII Idus Maias ab Octauilla ſepultus. Per hos dies Diocletianum triſtis ægritudo, & ex ægritudine certa Imperij deponendi cupido inceſſit. Vnde autem ille ad hoc conſilij venerit, diuerſum auctores faciunt. alij, quòd alienato animo deſipere incœpiſſet; quidam, quòd

304

Chriſti nomen ſe deleturum, vti cupiuerat, deſperaſſet, poſtquam ſingularem Chriſtianorum in morte conſtantiam perſpexiſſet. Ille ſe magnis rebus geſtis tanquã blandis fortunæ obſequijs ſatiatũ poſthac in ocio viuere velle curis publicis vacuum præ ſe tulit: atq; huius decreti ſui Maximianum participem fecit, eumq;, licet reluctãtem, obſequi voluntati ſuæ coegit, vt Imperium, quod ſecũ ceperat, ac ſecum admirabili concordia geſſerat, ſecum item eadem animi æquitate deponeret. Itaque eo cõſilio, quod viuentibus, poſteriſq; omnibus dulcedinem Imperandi ſpecie tenus ſolummodo intuentibus plus allaturum admirationis erat, quàm æmulationis, explicito, Diocletianus Nicomediæ Galerium, Maximianus Mediolani Conſtantium Auguſtos ex Cæſaribus declararunt XI. Kal. Maij, quo die viceſimus Diocletiano Imperij annus abſoluebatur. inde ambo templum Iouis ingreſſi populis audientibus ita dixerunt: Recipe Iuppiter Imperium, quod mihi commodaſti. quod ego ita depono, vt reſumpturum nõ eſſe, ſanctum tuum teſtatus numen adiurem. Atq; his dictis protinus ipſis ſe Imperij inſignibus, ſtupentibus hominibus potius, quàm probantibus, exuerunt. Ceterum Maximianum Romani Mediolanum decedentem retinere voluerant, quaſi ei, quod futurum erat, moram inijcere cupientes. Sic enim orator quidam poſt ad eum loquutus eſt: *Te rurſus viceſimo anno Imperatorem, octauo Conſulem ita amplexu ſuo Roma voluit detinere, vt videretur augurari iam, & timere, quod factum eſt. Quod uero merentibus omnibus feciſti, id tu quidem feciſti non reip. negligentia, aut laboris fuga, aut deſidiæ cupiditate ductus, ſed conſilij olim, vt res eſt, inter vos placiti conſtantia, & pietate fraterna, ne quem totius vitæ, ſummarumq́ rerum ſocium ſemper habuiſſes, in alicuius facti communitate deſereres: neue illius, viderit quali, certe noue laudi cederes. ſed profecto exegit hoc ipſa varietas, & natura fortunæ, cui nihil mutare licuerat, dum vos Imperium teneretis, vt illa viginti annorum continua felicitas interuallo aliquo diſtingueretur.* Hoc depoſiti Imperij decus eò maius in Diocletiano eluxit, quòd cum gloriæ magnitudine humanum faſtigium antecederet, primus illud appetijt. niſi forte ſi quis Syllã, qui ſe vltro dictatura abdicauit, in horum numerũ referre voluerit. His actis Diocletianus inde Salonam in patriam, Maximianus in Lucaniam, vitã in ocio traducturi ſe contulerunt, memorabile poſteris moderati exemplũ animi prodituri, niſi quã laudẽ virtutis bene gerendo Imperio peperiſſent, eam uniuerſam iniuſte Chriſtianos vexãdo corrupiſſent. Diocletiani verò præcipua fuit gloria, vt qui poſtea de ratione depoſiti Imperij interrogatus, nihil difficilius eſſe, quàm bene Imperare bono etiam, cautoq; Imperatori reſponderit. noua certe, quæcunq; ea fuerint, in eo hæc duo contigerunt, quòd primus, vt oratores dixerunt, Imperium & communicauit, & poſuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO,

Liber Secundus.

CONSTANTIVS PIVS AVGVSTVS.

CONSTANTIVS inde, & Galerius Imperium, quod commune Diocletianus, & Maximianus habuerant, nouo, vt Oroſius dixit, exemplo inter ſe diuiſerunt. Conſtantio Italia, Africa, Gallia, Hiſpania, & Britannia obtigit; Galerio Aſia, Oriẽs, Aegyptus, & Illyricum. ex quibus Oriens Syriam, Armeniam, Arabiam, & Meſopotamiã comprehendit, Illyricum vero Thraciam, Mœſiam, Daciam, Pannoniam, Macedoniam, Græciam, & Dalmatiam. atque hæc tum Occidentalis, & Orientalis Imperii nomine comprehenſa ſunt. Conſtantius autem tantam animi moderationem adhibuit, vt Italiam, & Africam Galerio vltrò dimiſerit. Quibus rebus actis ipſe in Galliam, Galerius in Pannoniam abiit ad tuendos limites, qui violabantur à barbaris. Eò uerò poſtquàm venerunt, ſuas vterque prouincias pro ingenio, iudicioq; ſuo longè diuerſa inter ſe ratione gerere inſtiterunt. Nã Conſtantius, ne cui Chriſtianorum religionis gratia noceretur, edixit. Galerius inceptã perſequutionem in omnibus ſuis prouinciis crudeliter exercere perrexit. Itaque Victorem Maurum, cum Mediolani immolare abnueret, VIII. Idus Maias necari præcepit. quem Maternus vrbis epiſcopus pridie Idus Maii in ſepulchro recondidit. Romæ V. Kal. Iulias Marcellus presbyter haudquaquã triſti Marcellini euentu deterritus delatam eccleſiæ Romanæ accepit adminiſtrationem. Sequenti anno Conſtantius, & Galerius Auguſti Kal. Ianuarii ambo quintum conſulatum, pridie Idus Februarii Poſtumus Titianus vrbis præfecturam iniuit. 305 Eo anno Galerio aduerſus Chriſtianos acerbiſsimè ſæuiente, Conſtantius cum ſummam erga omnes humanitatem, tum maximam erga Chriſtianos adhibuit. Etenim Galerius in eos præcipuè ſe intulit, qui in Palatio verſabantur, adeo vt ipſum ſanctis viris prorſus exhauſerit. Conſtantius verò, vt quemque maxima apud ſe excellere pietate cognouit, ita ampliſsimis eum honoribus extulit. Itaque experiendæ, quemadmodum Euſebius inquit, illorũ fidei gratia quodam die optione omnibus data, hanc tulit conditionẽ, vt aut immolando integram poteſtatem præſtandæ ſibi operæ retinerent, aut, ſi ſacrificare abnuerent, à conſuetudine, congreſſuq; ſuo recederent.

Cum autem alii tuendæ illius gratiæ cauſſa ſe ſacrificaturos dixiſſent, alii in priſtina Chriſti colendi ſentẽtia permanſiſſent, illos, tanquam Dei ſui proditores grauiſsima oratione increpuit, hos ob ſyncerã, conſtantemq́; erga eundem voluntatem eximiè collaudauit. atque illis amandatis, vt qui ne ſibi quidem præſtituri fidem eſſent, quam Deo fefelliſſent, hos regni ſui cuſtodes conſtituit. Quin etiam, vt addit Euſebius, inanem multorum Deorũ ſuperſtitionem deſtituit, ac Deum vnum omnium rerum moderatorẽ ſibi colendũ ſuſcepit, neque propter religionẽ alicui negociũ faceſsiuit, ac propterea reliquũ vitæ beatiſsimè degit. Ex quo factũ eſt, vt Gallia, Britãnia, & Hiſpania non ſolũ poſthac clades perſequutionis non ſenſerint, ſed et in maxima felicitate Conſtantio imperãte verſatæ ſint.
306 Poſtero anno, Cõſtantio, & Galerio Auguſtis ſextũ cõſulibus, Galerius in Italiã ex Illyrico reuerſus X I Kal. Martias duos ſororum filios Cæſares cooptauit, Seuerum, & Maximinũ, atque illi Italiã, & Africã, huic Orientem cum Aſia, & Aegypto commiſit. ipſe verò ſibi Illyricum reſeruauit.

Seuerus Cæſar.

Erant tum fortè Thermæ Diocletianæ ad ſummũ perductæ, verùm nondum de more dicatæ. Quare Galerius ſignis ornatas hoc demũ anno dedicauit, atque ita inſcripſit: *Conſtantius, & Maximianus Inuicti Auguſti, Seuerus, & Maximinus Cæſares Thermas ornauerunt, & Romanis ſuis dedicauerunt.* Kalẽdis Martijs Seuerus, & Maximinus Cæſares cõſules ſuffecti, XIIII Kal. Maias Annius Annullinus præfectus vrbis. Gliſcẽte inde perſequutione X. Kal. Iulias martyriũ de Timotheo ſumptũ eſt. Hic ſuperiore anno Antiochia profectus, Syluestri, qui poſtea Romanæ eccleſiæ præfuit, hoſpitio vſus eſt. Cũ aũt Chriſtũ in urbe prædicaret, ac multos ad eũ traduceret, uehementius oculos in ſe miniſtrorũ regiorũ cõuertit. Itaque in cuſtodiã traditus capitali ſupplicio eſt affectus. Cadauer eius, licèt obſeruatũ, ne ſepulturæ cõmitteretur, Syluester noctis ſilẽtio ſuſtulit, ac domũ occultè deportauit. Kal. Iuliis iniit Cornelius Anullinus vrbis præfectus. Hæc Romæ. Interim Cõſtantius Auguſtus ex Gallia in Britanniã contra Pictos, Caledonasq́; mouentes traiecit. Erat adhuc Cõſtantinus filius eius, vt diximus, apud Galeriũ, iã annũ ætatis triceſimum natus. Is cũ inſidias ſibi parari argumentis non dubiis comperiſſet, opportunè fugã arripuit, & ad fruſtandos inſequentes publicis iumentis, quacunque iter egit, occiſis, ſumma celeritate ad patrem redire contendit. Diuino autem conſilio accidit, vt eadem hora, qua ille ſoluebat, acceſſerit, quò patri Imperatori propediem morituro ſuccederet, qui inſtitutam in Occidente pacem Eccleſiæ, ciuitatibus iuſtitiam, populis

libertatem præſtaret. ſi quidem Conſtantium, ſimulatq; Eboracum peruenit, grauiſsimus repente morbus inuaſit. quo ſæuiente, vt ſenſit, finem adeſſe vitæ, rogatus à præſentibus, cui Imperium relinqueret, Conſtantino reſpondit, ac mox VIII Kal. Auguſti deceſsit. Itaque Gallus orator meritò poſtea dixit ad Conſtantinum: *Conſtantij ſuprema illa expeditio non Britannica trophæa, vt vulgo certum eſt, expetiuit, ſed, Dijs iam vocantibus, ad intimum terrarum limen acceſsit. neque ille tot, tantiſq; rebus geſtis, non dico Caledonum, aliorumq; Pictorum ſyluas, & paludes, ſed nec Hyberniam proximam, nec Thylem vltimam, nec ipſas, ſi quæ ſunt, Fortunatorum inſulas dignatur acquirere. ſed, quod eloqui nemini voluit, iturus ad Deos, genitorem illum Deorum ignea cœli aſtra refouentem proſpexit Oceanum. vt fruiturus exinde luce perpetua iam videret illic diem pene continuum. quinimmo ſententiam rogatus, cui Imperium decerneret, vt decebat, dixit Conſtantinum Pium. Iam tum cæleſtibus ſuffragijs ad ſalutem reip. vocabaris, cum ad tempus ipſum, quo pater in Britanniam transfretabat, claſsi iam vela facienti repentinus tuus aduentus illuxit, vt non aduectus curſu publico, ſed diuino quodam aduolaſſe curriculo videreris. non enim illa Perſarum, Cydonumue tela tam certis ictibus deſtinata fixere, quàm tempeſtiuus patri tuo terras relicturo affuiſti, omneſq; illius curas, quas præſaga, & tacita mente voluebat, præſentiæ tuæ ſecuritate laxaſti.* Præter Conſtantinum ex Helena, vt dixi, ſuſceptum reliquit Conſtantius filios duos ex Theodora, Conſtantium, & Dalmatium, itemq; filias tres Conſtãtiam, Eutropiam, & Anaſtaſiam, vir cum propriis laudibus clarus, tum præcipuè Conſtantini filii, quem Imperatorem inſtituit, eximiis virtutis, ac pietatis inſignibus meritò memorandus.

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS.

CONSTANTINVS autem, poſtquã patrem vita functum animaduertit, illum Gentilicio inſtituto in numerum Diuorum referendum curauit. Inde funus eius piè adeo celebrauit, vt ipſe etiam ſordium, ac lacrymarum plenus præiuerit. Quem vt milites viderunt, Conſtantium ſibi reſtitutum exiſtimantes, extemplò Auguſtum ſalutarunt, ac purpura, licet obluctantem, ornarunt. quorum prærogatiuam ſenatus deinde à Cõſtantino cõſultus ſummo ſtudio comprobauit. Quo nuncio accepto repente magno prouinciales omnes gaudio euecti ſunt, quòd Imperatorem ne breui quidem temporis momento deſideraſſent. Hoc facto lætatus Conſtantinus Imperium ille quidem accepit, ſed Auguſti tamen appellatione abſtinuit. Quare orator ille idem ſic adiecit: *Dij boni quanta Conſtantium Pium in exceſſu ſuo felicitate donaſtis. Imperator tranſitum facturus*

in cœlum vidit, quem relinquebat heredem. illico enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuerſus in te conſedit exercitus. te omnium mentes, oculiq́; ſignarunt. & quanquam tu ad ſeniores de ſumma reip. quid nam fieri placeret, rettuliſſes, præuenerunt tamen ſtudio, quod illi mox iudicio probauerunt. purpuram ſtatim tibi, cum primus copiam tui fecit egreſſus, milites vtilitati reip. magis, quàm tuis affectibus ſeruientes, iniecere lacrymanti. neque enim fas erat, diutius fleri principem conſecratũ. diceris etiam Imperator ardorem illum te depoſcentis exercitus fugere conatum equũ calcaribus incitaſſe. quod quidem, vt verum audias, adoleſcentiæ errore faciebas. atque his actis eximiam prouincialium erga ſe volũtatem promereri ſingulari iuſtitia, comitateq; præſtanda contendit. In primis autem exemplo patris Chriſtianorum neminem violari paſſus eſt, ſed liberã omnibus ſacrorum, cæremoniarumq; poteſtatem, atque arbitrium eſt largitus. Quod Lactantius, credo, etiam ſignificauit, cum illum appellans ita ſcripſit: *Cum dies ille feliciſſimus orbi terrarum illuxiſſet, quo te Deus ſummus ad beatum Imperij culmen euexit, ſalutarem vniuerſis, & optabilem principatum auſpicatus es, cum euerſam, ſublatamq́ iuſtitiam reducens teterrimum aliorum facinus expiaſti.* Conſtantium mortuum, & Conſtantinum à patre, atque ab exercitu Imperatorem ſubſtitutum, vbi fama primùm, deinde imago etiã eius ad vrbem de more miſſa in Italiam detulit, maximus extemplò Romæ tumultus Seuero Cæſare Mediolani agente, eſt concitus. Maxentius Maximiani filius in Cæſare cooptando à patre, vt dixi, præteritus, in villa publica ſexto ab vrbe lapide priuatus itinere Lauicano degebat. Hic ira incenſus, quòd Conſtantinus aut iniuſto, aut certè humili matrimonio natus ad Imperium euaſiſſet, ipſe verò ſummi Imperatoris filius vnà cum illo priuatus in ocio conſeneſceret, ſtatim, vt hæc audiuit, de vindicando ſibi Imperio cógitauit. Quare milites prætorianos, in quorum poteſtate iam inde ab Auguſto Imperante vrbs erat, per Marcellum, & Marcellianum tribunos militum ingentibus promiſsis ad ſe traducit, atque eorũ auxilio vrbem ingreſſus Abellio præfecti vrbis vicario, qui ſe conatis ſuis obijciebat, occiſo Auguſtus appellatus, VII Kal. Octob. Imperiũ arripit.

MAXENTIVS IMPERATOR.

Benigne autem à ciuitate receptus ad firmandas opes primò ſe æquum ita vniuerſis exhibuit, vt ſalutaria etiam Chriſtianis edicta ediderit. atque eos litteris etiã ſuis rectoribus comendarit. (quæ actio eò fuit inſignior, quò acrius eos Galerius quinto iam cœptæ perſequutionis anno vexabat.) ac ſe conſulem in reliquum anni conſtituit. Seuerus Cæſar, poſtquam Maxentium Roma potitum, atque Auguſtum acclamatum

accepit,

accepit, continuò certiorem Galerium auunculum fecit, atque Auguſti nomine ſumpto, illius conſilio, atque auxilio vſus ingentem conſcriptis quoque Mauris exercitum comparauit. eumq́; ad vrbem adduxit eo animo, vt aut acie cum Maxentio decertaret, ſi pedem portis efferret, aut, ſi bellum mœnibus propulſaret, vrbem in poteſtatem aſsidendo redigeret. Verùm obſidione opus non fuit. Maxentius Anullino præfecto vrbis ſibi conciliato vrbe egreſſus in certamẽ deſcendit. quo inito Seuerus haud magno negocio ſuperatus, atque fugatus, Rauennam ſe rettulit, quæ vrbs erat opere, præſidioq́; munita. Interim Maximianus Maxentij pater his auditis ex Lucania priuatus accurrit, vt hos tumultus componeret. Quẽ vbi Romani viderunt, Auguſtam quondam in eo maieſtatem venerati, ſummis precibus, vt Imperium reſumeret, ac publica auctoritate laborantibus Romæ, Italiæq́; rebus conſuleret, obſecrarunt, eiq́;, quos cõſcriptos habebant, milites tribuerunt. Quorum ille voluntati libẽs paruit, atque Auguſtalia ornamenta, vt inuitus dimiſerat, ſic ſtudioſè recepit. Verba, quibus ipſum Romani ad reſumendum Imperium adduxerunt, in vetere Panegyrico adhuc leguntur ad ipſum dicto: *Fecit Roma pro maieſtate nominis ſui, vt oſtenderet, poſſe ſe etiam Imperatoribus imperare. abduxit exercitus ſuos, & tibi reddidit, & cum ad ſedandos animos auctoritatem priuati principis attuliſſes, ſupplices tibi manus tendens, vel potius queribunda clamauit. Quouſque Maximiane patiar, me quati, te quieſcere, mihi libertatem adimi, te vſurpare tibi illicitàm miſsionem? An quod Diuo Auguſto poſt ſeptuaginta ætatis, quinquaginta Imperij annos non licuit, tam citò licuit tibi? ideo ne te mihi ille, cuius tot numina colo, Herculeś dedit, vt tu in ſuburbano ociosus ſedens vſum dicatæ mihi virtutis omitteres? redde te gubernaculis meis. &, quoniam tranquillo mari portum intrare non properaſti, vade per fluctus mei quidem amore ſolicitus, ſed tua maieſtate ſecurus. imperaſti rogatus à fratre, rurſus impera iuſſus à matre. Non potuiſti ſanctæ illius parentis reſiſtere imperio, & te vigilijs, curisq́; illis, quas viginti annos expertus fueras, reddidiſti.* Cum igitur Maximianus Auguſtalia inſignia recepiſſet, facilè inde adductus eſt, vt nonum conſulatum cum Conſtantino Auguſto ſequenti anno inierit. Quo facto inde cum exerci 307
tu ad obſidendam Rauennam, vbi Seuerus ſe confirmauerat, eſt progreſſus. Cœpta oppugnatione, poſtquam vrbe vi ſe potiri non poſſe, ac maioris, quàm putarat, negocij rem eſſe, animaduertit, Seuero, vt Romam ſacramento incolumitatis accepto repeteret, perſuaſit. Ita Seuerus Maximiani fidem ſequutus Rauenna exceſsit, atque ad Tres tabernas, quod oppidum non longè ab vrbe via Appia aberat, ſeſe contulit, haud dubia ſpe ductus, vrbem ſe Maximiani opera recepturum. Maximianus autem non ſolùm promiſſa non præſtitit, ſed etiam exercitum eius ſolicitatum

ad ſe conuertit. ipſumq; inſidijs circunuentum mediis in caſtris extinxit. cadauer eius ſepulchro Galieni Imperatoris illatum eſt, quod in via Appia nouem paſſuum millibus ab vrbe diſtabat. Hęc menſe Aprili acta. Galerius Auguſtus, cum in oppido Pannoniæ ſuperioris Carnunto poſt captam vrbem, turpem exercitus defectionem, ac miſeram Seueri necem audiſſet, eá inultá relinquere, dignitatis non eſſe ſuæ putauit. Itaque ſtatim cum maioribus copiis, quàm quas Seuerus habuerat, Romam uerſus proceſsit, & ſe Maxentio hoſtem aduenïſſe, oſtendit. verùm mox, cū & ſuas, & aduerſariorum vires circunſpectaret, metu attonitus in Illyricum ex prœlio retroceſsit. Quare in vetere Panegyrico ad Conſtantinū dicto ita eſt: *Duxit magnum Seuerus exercitum, & hoſtem ſuum perfidia deſertus armauit. maiores poſtea copias Galerius Maximianus admouit, & ipſe transfugis viſus eſt proſperè refugiſſe*. Seuero dominandi cupiditate per dolum ſublato, Galerioq; propulſo Maximianus inde ad Maxētium filium euertendum alienato ad Imperandi libidinem animo ſe conuertit. ac conſilio cum familiaribus ſuis compoſito, exercitu aduocato in tribunal aſcendit, atque Maxentium tantis gerendis rebus imparem, & parum idoneū eſſe, docere cœpit. Quam vocem cum milites iniquis auribus excepiſſent, longius progredi oratione conantem inhibuerunt. ac probra in eum tanquam Imperium ſibi improbè vindicantem ingeſſerunt. ac durius etiam conſulturos, ſi pergeret, oſtenderunt. Quo ille periculo exanimatus confeſtim ex humeris purpuram detraxit, negans, ſe id, quod ipſi ſuſpicabantur, in animo habuiſſe, ſed militum animos, quemadmodum affecti erga Maxentium eſſent, periclitari voluiſſe. Itaque in antiquo Panegyrico illa ſunt: *Ipſe, qui pater Maxentij credebatur, diſciſſam ab humeris purpuram detrahere coactus ſenſit, in illud dedecus fata ſua tranſiſſe*. Hoc conſilio irrito priuatus inde ad Diocletianum ſe contulit, qui fortè, vt inquit Zoſimus, erat Carnunti, atque ei, vt ſecum Imperium reſumeret, pro re magna ſuadere inſtituit. Quod Diocletianus ſe facturū cū magna moderati animi laude abnuit. atque ita adiecit: Si tibi videre liceret olera mea manu Salonæ inſtituta, nunquam vt hoc à me poſtulares, in animum induxiſſes. Hac ſpe depulſus inde ex Illyrico perrexit in Galliam. Eo anno Conſtantinus compoſitis Britanniæ rebus in Galliam reuerſus cū regibus Francorum Aſarico, & Gaiſone bellauit. Hi violata pace, quam cum Conſtantio patre pepigerant, Galliam illo abſente incurrerant. Conſtantinus autem rem indignam, neque vllo modo ſilentio prætereūdam ratus, exercitum Rhenum traduxit, atque in Francorum regionem irrupit. (erant autem, vt inquit D. Hieronymus, inter Saxones, & Alemanos locati.) ac prœlio graui commiſſo reges cepit, ac diris ad proden-

dum

dum exemplum cruciatibus editis interfecit, ripamq́; ipſam Rheni pacauit. Maximianum inde ad ſe venientem tanto honore, atque adeo magnifico prouincialium omnium occurſu excepit, vt, ſi Imperator fuiſſet, maiore excolere non potuerit. mox tam liberaliter in ſuo Palatio Treuiris habuit, vt penes ſe habitum, penes illum ius Imperij reſidere voluerit. ſic enim in Panegyrico ad Conſtantinum dictum eſt: *Tu Maximianum ab vrbe pulſum, ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatum tuis prouincijs, tuis copijs, tuo Palatio recepiſti. priuatum ocium, & regias opes dediſti. impenſius etiam, quàm tibi, occurrere obſequia noſtra mandaſti: omnibus iuſsis ſic ſtatuiſti obedire, vt penes te habitus, penes illum poteſtas eſſet Imperij.* Veteri deinde neceſsitudini nouum quoque vinculũ affinitatis acceſsit. quod Maximianus Fauſtam filiam in matrimonio Conſtantino nuptijs copulauit, & Conſtantino ipſi nomen Imperatoris ab eo vſque ad eam diem repudiatum impertijt. Ea ſponſalia lætiſsimis animis celebrata, ac magnifica oratione ab Aeduo oratore ita laudata, vt ſoceri etiam, generiq́; virtutes egregiè comprehenderit: *Certum eſt mihi*, inquit, *ea præcipuè iſto ſermone complecti, quæ ſunt huius propria lætitiæ, qua tibi Cæſari additum nomen Imperij, & iſtarum cæleſtium nuptiarum feſta celebrantur. quid enim rebus humanis contingere potuit aut nobilius ad gloriam, aut certius ad ſalutem, quàm quòd priſtinæ veſtræ concordiæ, perpetuæq́ pietati hoc quoque pignus acceſsiſſet ſummorum numinum arctiſsima coniunctione venerabile, vt Imperatori filiam collocauerit Imperator? quid porro aut tu carius dare, aut tu carius accipere potuiſti, cum hac affinitate veſtra & tibi, Maximiane, per generum iuuenta renouata ſit, & tibi, Cõſtantine, per ſocerum nomen Imperatoris accreuerit? Maximas itaque nobis, Aeterni principes, publico nomine gratias agimus, quòd ſuſcipiendis liberis, optandisq́ nepotibus ſeriem veſtri generis propagando omnibus in futurum ſeculis prouidetis, vt Romana res olim diuerſis regentium moribus, fatisq́ iactata, tandem perpetuis domus veſtræ radicibus coaleſcat, tamq́ ſit immortale illius Imperium, quàm ſempiterna ſoboles Imperatorum. O diuinum tuum, Maximiane, iudicium, qui hunc tibi iure adoptionis nepotem, maieſtatis ordine filium, in quem ſe prima illius iuuenta transfudit, in cuius ore cæleſtes illius vultus natura ſignauit, qui aſpectum illius ad deorum concilia tranſlati adhuc deſiderantibus nobis ſufficit pro duobus. Neque enim forma in te tantùm patris, Conſtantine, ſed etiam continentia, fortitudo, iuſtitia, prudentia ſeſe votis gentium præſentat. Quò enim magis continentiam patris æquare potuiſti, quàm quòd te ab ipſo fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidiſti. Fortitudinem autem illius iam tum in principijs conſequutus es. multa ille Francorum millia, qui Batauiam, aliasq́ cis Rhenum terras inuaſerant, interfecit, depulit, abduxit. tu iam ab ipſis eorum regibus auſpicatus es, ſimulq́ & præterita illorum ſcelera puniſti, & totius gentis lubricam fidem timore vinxiſti. Liberauit ille Britannias ſeruitute, tu*

etiam

etiam nobiles illic oriendo feciſti.. cuius tanta maturitas eſt, vt cum tibi pater Imperium reliquiſſet, Cæſaris tamen appellatione contentus expectare malueris, vt idem te, qui illum, declaret Auguſtum. ſi quidem ipſum Imperium hoc fore pulchrius iudicabas, ſi id non hereditarium ex ſucceſsione cepiſſes, ſed virtutibus eius debitum à ſummo Imperatore meruiſſes. neque enim dubium, quin tibi maturè ſacrum iſtud faſtigium diuinæ poteſtatis aſtrueret, qui te iam olim ſibi generum etiam ante, quàm petere poſſes, ſponte delegerat.. Interim Romæ. Kal. Iuliis Maxentius Auguſtus iterum cum Maximino Cæſare iterum conſulatum iniuit, ac rebus ad voluntatem fluentibus Italiam ad ſuum Imperium vniuerſam adiunxit, ac VI Kal. Septembris præfectum vrbis Tertullum conſtituit. Sub eoſdem dies orto temere in vrbe incendio templum Fortunæ conflagrauit. ad quod extinguendum cum ingens multitudo populi aduolaſſet, plebs militem quendam, qui probris numen Fortunæ inceſſerat, interfecit. Quo facto militum ſeditio tanta eſt concitata, vt ad vrbem inflammandam concurſuri fuerint, niſi propere Maxentius occurriſſet, ac miti oratione animos eorum exaſperatos leniſſet. Cum idem imaginem ſuam in Africam, tanquam in prouinciam, Seueri victoria, ſuam miſiſſet, milites, qui Galerio dediti erant, ne circunferretur, obſtiterunt. poſt autem cum Maxentium expeditionem adornare in Africam percepiſſent, timore perterrefacti Alexandriam diſceſſerunt. verùm in itinere à maiore manu oppreſsi Carthaginem redire coacti ſunt. Maxentius aduerſis auſpiciis, ne in Africam traiiceret, territus ad Alexandrum præfectum prętorio Africæ ſeſe contulit. & ab eo fidei cauſſa filium obſidem poſtulauit. Alexander perfidiam hominis auerſatus legationem repudiauit. qua de cauſſa occulto à Maxentio ſcelere appetitus eſt. Qua re comperta milites defectione inita Alexandrum, hominem Phrygem, atque ætate prouectum purpura induerunt, Auguſtumq; conſalutarunt. Et hoc anno, qui fuit Chriſtianæ perſequutionis ſextus, Galerius in Illyrico, Maximinus in Oriente vexationes Chriſtianorum acerbè exercere perſeuerarunt. Romæ autem, & in Italia Chriſtiani optatam pacem egerunt. Nam Maxentius partim gerendis bellis, partim conciliandis populorum animis occupatus omnino perſequutioni pepercit. Itaque Marcellus vrbis epiſcopus, cum multos vltrò ad baptiſmum, & pœnitentiam ſe conferre videret, Titulorum in vrbe numerum auxit. Hos titulos Euariſtus ſextus à S. Petro epiſcopus ſeptem in vrbe inſtituerat, eoſq; ſingulis presbyteris diſtribuerat, vt in ſua quiſque æde ſacra faceret, ac populum erudiret. Marcellus autem, vt conſuleret religioni eorum, qui baptiſmum frequentes poſcebant, Titulos ad numerum quindecim redegit. eoſq; quaſi diœceſes quaſdam eſſe conſtituit. Quin etiam Priſcillæ, & Lucillæ matro

nis

nis locupleribus auctor fuit, vt vna cœmeterium ſuis pecunijs via Salaria conderet, altera, bonorum ſuorum heredem Dei eccleſiam inſtitueret. Ea de cauſſa ambarum inde nomen inter Chriſtianos inclaruit. Kalendis autem Ianuarijs Galerius Auguſtus VII, & Diocletianus X, inde 308
VII Kal. Maij Maxentius Auguſtus III, & Romulus filius eius, quem Cæſarem appellauerat, conſulatum, Idibus Aprilis Statius Rufinus præfecturam vrbis, inierunt. Eo anno Conſtantinus Auguſtus Bructeris Francorum populis regum ſuorum ſupplicia deplorantibus intulit bellum. Exercitu repente Rhenum tranſmiſſo hoſtes inopinantes inuaſit, ne copiam, vt ante, refugiendi in ſyluas haberent, atque homines, pecudesq́;, quas nactus eſt, promiſcue ſtrauit, vicos incendit, puberes, quos captiuos abduxit, atque indignos venia iudicauit, munere magnifico edito beſtijs laniandos obiecit. Maxentius autem miſſo demum cum exercitu in Africam Rufio Voluſiano præfecto prætorio Alexandrum fugientem cepit, eoq́; morte multato iuris ſui Africam fecit. Inde quæſtiones acerbiſſimæ habitæ, ac plurimi, tanquam Alexandri tyrannidis ſocij, in crimen vocati, ijdemq́; aut vita ſpoliati, aut prorſus fortunis euerſi. Quibus rebus actis nobilem de Africa, & Alexandro victo Romæ egit triumphū.

Galerius, & Maximinus ſeptimo iam anno hoſtili perſequutione Chriſtianos in ſuis prouincijs fatigarunt. inter quos Pamphilus presbyter præcipue ab Euſebio prædicatur, qui cum duodecim alijs poſt exquiſitos cruciatus, quos conſtantiſſimo animo pertulerunt, glorioſo demum Cæſareæ martyrio, Firmiliano iudicium exercente, donatus eſt. Poſtero anno nulli in Imperio conſules ordinarij extitere. ex quo hic annus poſt 309
conſulatum Diocletiani X, & Maximiani VII dicitur, in tyrannide verò Maxentius Auguſtus IIII, & Maximus inierunt. Hoc anno Maxentius Italia, Africaq́; pacata, rebus ſecundis, vt in prauis euenire animis ſolet, elatus mores mutauit, ac tyrannidem Romæ, atque in Africa exercere, in primisq́; Chriſtianos lacerare inſtituit. quippe prolapſus ad omnia ſcelera nullum impietatis, nullum intemperantiæ genus omiſit. Etenim ſic ſe adulterijs dedidit, vt legitimas vxores viris ademerit, easq́; ignominia affectas, ac corporis ludibria deplorantes reddiderit. in quo non obſcuros ſolum homines, ſed ſenatorij etiam ordinis viros læſit. rapinas ita exercuit, vt bonorum eripiendorum cauſſa ſenatores diuites non exilijs ſolum, ſed etiam morte multarit. à iuſtitia vſque adeo auerſus fuit, vt paratos, qui aut inſidiatos ſibi, aut palam aliquid pro libertate conatos eſſe criminarentur, habuerit. denique Chriſtianos ea perſequi atrocitate inſtituit, vt ne epiſcopo quidem vrbis Marcello, ſanctiſsimo viro, pepercerit. Hunc enim in ordinanda eccleſia occupatum cum comprehen-

diſſet,

diſſet, pontificatu ſe abdicare,& gentilicijs ſacrificiis ſe dedere iuſsit: ac mox præcepta ſua irridentem in catabolum dedidit. Marcellus autem tantam conſtantiam adhibuit,vt in piſtrini quoque ſeruitute aſſiduis precibus Deum placare, atq; vrbis parœcias litteris viſitare perſtiterit. Itaq; XVI Kal. Februarias epiſtolám quoque ſuper hac re ad Maxentium ſcripſit, Maxentio, & Maximo conſulibus datam. Conſtantinus autem Germaniæ perdomandæ intentus pontem inſtituit ad Coloniam Agrippinæ,non vt facultatem traiiciendi pararet(nam totum armatis nauibus Rhenum inſtruxerat,& ripis omnibus milites diſpoſuerat)ſed vt gloriam Imperio,& limiti ornatum adiungeret,ſi quà ferociſſimus amnis eſſet,vel inuito pontem impoſuiſſet. Hoc verò vbi inſtitui opus hoſtes viderunt, propere legatos, qui pacem peterent,obſidibus pollicendis miſerunt.

Dum autem hæc ille molitur, Maximianus eadem, qua ante, dominandi libidine ſtimulatus, Treuiris conſilia clandeſtina de Imperio ipſi pariter adimendo iniuit, ac milites eius aliquot præmijs ad ſe perducere occulte contendit. Quam rem cum forte Fauſta filia comperiſſet,ad virum Conſtantinum continuò detulit, eumq; ad vindicandam iniuriam, &dignitatem ſuam tuendam incitare non dubitauit. Maximianus autē profectus in Narbonenſem, ſpecie vt Maſſiliæ in Italiā nauigaturus conſcenderet,cum in itinere omnes manſionum copias abſumpſiſſet,ne quis ſe conſequi exercitus poſſet, repētè Arelate intra parietes iam tertiūm purpuratus emerſit,ac litteris ad ſolicitandos exercitus miſsis fidem militum ingentium præmiorum oſtentatione tentauit. Quod vbi facinus Conſtantini milites acceperunt,repente tanto perdendi hominis ſtudio exarſerunt, vt protinus à Conſtantino ſignum profectionis popoſcerint, nec viatico expectato,arreptis armis abierint. Itinere,quod eſt à Rheno ad Ararim, integris viribus, animiſq; flagrantibus ſine vlla cunctatione confecto naues exceperunt, quæ in Cabillonenſi ſtatione ad reficienda corpora fuerant præparatæ. Ibi ſegnem nimis, ac cunctabundum amnem eſſe, ac carinis tacite labentibus ſtare ſe, non ire, vociferantes vſum pedum manibus aggreſsi nauibus incubuere, & naturam fluminis vrgendo vicere. Quin etiam ab Arari ad Rhodanum progreſsi ne ipſa quidem rapidiſsimi amnis velocitate fuere contenti. vbi verò Arelate profecti Maximianum ſe contuliſſe Maſſiliam didicerunt, extemplo nauibus egreſsi eò contendere perrexerunt. (Maſsiliam vero ille petierat, vt,ſi neceſsitas urgeret, facultatem in Italiam redeundi haberet.) & cum eò perueniſſent,vrbem extemplo militum corona circundederunt,haud ambigua ſpe freti,ſe illa potituros,licet portu firmiſsimo prædita,& mœnibus altiſsimis,ac turribus creberrimis, haud ſecus quàm Cæſaris quon-

dam ætate, eſſet munita. inde tanta fiducia inuaſerunt, vt muros ſtatim occupaturi fuerint, niſi parandis, quas admouerent, ſcalis coniecturam oculorum altitudo mœnium feſelliſſet. multi tamen breuitate ſcalarum decepti, quod ad aſcendendum ſupererat, extenſis conſequebantur corporibus, & ſuccedentium humeris ſubleuati iam interualla pinnarum inuaſerant, cum Conſtantinus ſignum receptui dedit, ac paulliſper inde receſsit. Poſt noctem autem militibus ad vrbem repente reductis hoſtes re inopinata ſic exterruit, vt ſe tueri poſſe diffiſi vrbem dediderint. Vrbe capta Maximianus in poteſtatem Conſtantini adductus, iuſſu eius ſtrangulatus pares merito pœnas inuenit. Cadauer eius Mediolanum miſſum ibi ſepulchro commiſſum eſt. Conſtantinus rep. tyrannide, & Gallia ciuili certamine liberata, mirum, quantum ad laudem, gloriamq́; profecerit, iam cunctis tantæ virtutis indoli vniuerſum Imperium ſpe, ac ſtudio deſtinantibus, &, quoniam tyrannos delere inſtituerat, Maxentium Maximiano ingenti animorum ardore iungentibus. Inde aduerſus barbaros abſentia ſua tumultuantes contendit. Hi erant Bructeri, Clamaſi, Cheruſci, Vangiones, Alemani, & Tubantes. qui primùm propriis, deinde communibus armis mouerant, ac vires, conſiliaq́; belli conſociarant. qua re perſpecta ille Deo ſubnixus, diſſimulato principis habitu adit eos, benignè appellat, ſpes explorat. inde regreſſus ad ſuos cum exercitu in eoſdem ſe refert, ac primo impetu, dum ſociales contrahunt copias, fundit, fugatq́;, ac victor Treuiros in hiberna regreſſus templo Apollinis vota concepta perſoluit, idq́; donis ampliſſimis ornat. quam victoriam Nazarius ita exaggerauit, vt dixerit, vnum hoc bellum, ſi debitis laudibus immorari vacaret, diem integrnm abſumpturum. Perſequutio Chriſtianorum in Oriente hoc anno, qui fuit eius octauus, leniri, ac mitigari, teſte Euſebio, cœpit, bello inter Maxentium, & Maximinum excitato. quorum in pari ſcelere amicitia diu permanere firma non potuit. Maximinus magicis obſtrictus ſtudiis fuit. & prauè Imperium gubernauit. Nam & ſæuiores, quàm maiores ſui, in Chriſtianos quæſtiones exercuit, & ſtudioſius ceteris religionẽ Gentilium coluit. hinc in locupletũ fortunas auidius ſeſe intulit. crapulæ, atque abdomini deditus ſæua multa per vinolentiam, & ebrietatem commiſit. mulieribus ita ſtuduit, vt nullam ciuitatem adierit, in qua non aut adulteriorum, aut ſtuprorum veſtigia impreſſa reliquerit. atque hæc ferme aduerſus Gentiles eius libido bacchata eſt. Chriſtianos autem igne, ferro, clauisq́; cruciauit, immanibus beſtiis laniandos obiecit, in mare præcipitauit, membris mulctauit, famis, metallorum, & vinculorum ærumnis afflixit, vſque adeo vt in omni genere flagitii, & crudelitatis ipſum etiam in Italia Maxentium

ſuperarit. Proximo anno, qui fuit poſt Chriſtum natum trecenteſimus
310 decimus, iterum poſt conſulatum Diocletiani, & Maximiani Romæ Marcellus pontifex nono menſe per clericos ſuos cataboli ſeruiture ſilentio noctis eximitur, atque hoſpitio à Lucina matrona receptus in ædibus eius eccleſiam dedicat, atque ibi dies, noctesq; ſolemniter ſacris operari inſiſtit. Quod vbi Maxentius accepit, iratus ipſum extemplo corripi iuſſit, ac iumenta cataboli curare eò tranſlata coegit. quo in opere ipſe mox nudus, ac vix cilicio tectus VIII Kal. Februarias expirauit: corpus eius à Lucina ſublatum in cœmeterio Priſcillæ ſepultum eſt. Aedes illa in hunc vſque diem S. Marcelli nomine decoratur. Poſt viginti dies Euſebius, homo Græcus, epiſcopus ſubſtituitur. Marcelli conſtantiam per eoſdem dies imitata eſt mulier Chriſtiana. Hæc cum à miniſtris Maxentii ad libidinem poſceretur, vbi marito metu profecto relictam ſe ſtupro, atque ignominiæ vidit, paullulum temporis ad ſe ornandam petiuit, ac cubiculum ingreſſa, vt pudicitiam eo, quo poterat, modo ſeruaret, gladio ſibi pectus aperuit. Euſebius pontifex hæreticos in vrbe deprehenſos per manus impoſitionem eccleſiæ reconciliauit. In Pannonia verò Quirinus Sciſciæ epiſcopus inſigne documentum ſacerdotalis ſanctitatis, atque conſtantiæ dedit. Nam, cum iuſſu Galerii mola collo alligata in flumen è ponte præcipitatus eſſet, ſuperſtes diu aquis ſupernatauit, atque aſpectantes Chriſtianos alloquutus, ne ſui exemplo fide deterrerentur, admonuit. ac tandem vix, vt mergeretur, à perſequutoribus impetrauit.

Interim diſſociatis Maximini, atque Maxentii animis infeſtum erat vtriuſque Imperium. nam nec mare nauigari tuto poterat, & qui vtrinque capiebantur, omnium tormentorum, & ſuppliciorum acerbitates à tyrannis patiebantur. Itaque cum vbique irruptiones, rapinæ, cædesq; fierent, totum Imperium, niſi quod à Conſtantino tenebatur, mirandum in modum laniabatur. Ex quibus rebus tanta annonæ inopia Romam inceſſit, quanta ciuitatem illam laboraſſe, homines non meminerant. &, cum certa in loca ſcuta, inſtrumentaq; militaria ab vtraque parte congererentur, nihil aliud, quàm ipſa fœdi certaminis commiſsio, atque aſpera conflictatio expectabatur. Romæ Kal. Septembris ſuffecti conſules Heraclius, & Euſebius. V Kal. Nouembris C. Ceionius Rufius Anullinus præfectus vrbis, & III Kal. Heraclius Rufinus iterum inierunt.

Conſtantinus cum ad quintum Imperii ſui annum feliciter perueniſſet, quinquennalia vota ſibi ſoluenda, ac decennalia concipienda putauit. ac Treuiris ludos in eiuſmodi celebritate ſolemnes magna populorum frequentia edidit. deinde natalem etiam diem vrbis eius, quæ à ſe reſtituta, atque ornata erat, magno apparatu peregit. In ea celebritate ora-

tor quidam Aeduus ipſum nobili laudauit oratione, in qua primum ſe
poſt quinquennalia acta dicere indicauit, cum dixit: *Quanuis ille feliciſ-
ſimus dies proxima religione celebratus Imperij tui natalis habeatur, quoniam te iſto
habitu primus ornauit, iam tamen ab illo generis auctore Imperij fortuna deſcendit.*
deinde res geſtas à Conſtantio, & Conſtantino tetigit, bellum verò pro-
ximum cum Maximiano geſtum enucleate deſcripſit. tum ipſum Con-
ſtantinum ad ſuam quoque patriam Bibracte viſendam inuitauit, his
verbis: *Dij immortales, quando illum dabitis diem, quo præſentiſsimus hic Deus
omnia pace compoſita illos quoque Appllinis lucos, & ſacras ædes, & anhela fon-
tium ora circumeat? quorum ſcaturigines leni tempore nebuloſæ arridere, Conſtanti
ne, oculis tuis, & oſculis ſe inſerere uelle uidentur. Miraberis profectò illam quoque
muneris tui ſedem, et calentes aquas ſine ullo ſolis ardentis indicio. quarum nulla tri
ſtitia eſt ſaporis, aut halitus, ſed talis hauſtu, & odore ſynceritas, qualis fontium frigi
dorum. Dabis et illic munera, conſtitues priuilegia, ipſam denique patriam meam
ipſius loci veneratione reſtitues. cuius ciuitatis antiqua nobilitas, & quondam fra-
terno nomine populi Rom. gloriata opera tuæ maieſtatis expectat, vt illic quoque lo-
ca publica, & templa pulcherrima reparentur, ſicut hic video hanc fortunatiſsimā
ciuitatem, cuius natalis dies à tua pietate celebratur, ita cunctis manibus reſurgen-
tem, vt ſe quodammodo gaudeat olim corruiſſe auctior tuis facta beneficijs. video
circum maximum, æmulum credo Romano, video baſilicas, & forum, opera regia,
ſedemq́ iuſtitiæ in tantam altitudinem ſuſcitari, vt ſe ſideribus, & cælo digna, &
vicina promittant. Quæ certe omnia ſunt præſentia tua munera. Quæcunque enim
loca frequentiſsime tuum numen illuſtrat, in his & hominibus omnia, & mœnibus,
& muneribus augentur. Nec magis Ioui, & Iunoni recubantibus nouos flores terra
ſubmiſit, quàm circa tua Conſtantine veſtigia vrbes, & templa conſurgant. Ideoq́
hoc votis meis ſuffecit, vt patriam meam videas ducente pietate. quia ſtatim erit
reſtituta, ſi videris.* Poſtero anno Galerium conſulem VIII ſine colle- 311
ga fœdiſsimus inuaſit morbus. quippe ortum circa pudenda vlcus inſtru
menta libidinis eius tabefecit. vermibusq́; ex putrefactione contractis
malum inſanabile factum. ex quo in eum furorem adactus eſt, vt medi-
cis etiam intulerit manus tam ijs, qui de ſalute deſperauerunt, quàm qui
rem aggreſsi promiſſa non præſtiterunt. Denique veritum, ſe propter in
iuſtas Chriſtianorum vexationes à Deo iuſte affligi, grauis pœnitentia ſu-
biJt, atque edictū ſuo, & Conſtantini nomine edidit, vt Chriſtianis poſt-
hac parceretur, ac templa conuentusq́; darentur, ſimul orans, vt ipſi ſo-
lemnes pro Imperatore preces effunderēt. Index edicti, quod lucem affer
re huic hiſtoriæ poſsit, hic fuit: *Imp. Cæſar Galerius Maximianus, Pius, Fe-
lix, Inuictus, Auguſtus, Pont. max. Thebaicus max. Sarmaticus max. V Perſi-
cus max. Germanicus max. Aegyptiacus max. ſecundus Carpicus max. VI Arme-*

macus max. Medicus max. Adiabenicus max. Tribuniciæ poteſtatis X X. Imp XIX. Conſul VIII. Pater patriæ. Proconſul. *Et Imp. Caſ. Fl. Valerius Conſtantinus Pius, Felix, Inuictus, Auguſtus, Pont. max. Tribuniciæ pot. Imp. V. Pater patriæ, Proconſul.* Inde cum ſe Imperio gerendo ineptum conſpiceret, Licinium Dacum, virum militaribus ſtudijs ſibi bello Perſico notum, Imperij conſortem adiunxit. eumq; XI. Kal. Maij Carnunti Auguſtum appellauit, atque inde in parte anni conſulatus collegam aſciuit. Qua re comperta Maximinus Cæſar tanto ardore inuidiæ conflagrauit, vt ſemetipſum vltro Auguſtum vocarit. neque ita multo poſt Galerius vita exceſſit. Kal. Septembris Statius Vettius Rufinus, & C. Ceionius Rufius Voluſianus conſules ſuffecti ſunt. Ita Licinius tenuit Illyricum, in quo Pannonia, Mœſia, Dacia, Thracia, Macedonia, Græcia, & Dalmatia ex inſtituto ſuperiorum, vt ſignificauimus, principum claudebantur. atque ad ſtatum rerum ſuarum ſtabiliendum fœdus cum Maximino, & Conſtantino percuſsit. Maximinus autem edicto Auguſtorum neglecto litteras ad magiſtratus ſuos miſit, vt Chriſtianos vexare deſiſterent. de templis autem reſtituendis, aut conuentibus permittendis nihil adiecit. Quibus rebus auditis Maxentius & ipſe de ſua acerbitate remiſit. Hunc in modum tetra à Diocletiano quondam inita perſequutio, Chriſto pœnas de exercitoribus expetente, decimo anno finem inuenit. Conſtantinus Bibracte Aeduorum oppidum cum veniſſet, alacriter à cuncta ciuitate extra vrbem effuſa exceptus eſt. vias, quibus in Palatium adibatur, ornarant, omnia ſigna collegiorum, omnia Deorum ſimulachra protulerant. quin etiam clarorum modulorum inſtrumenta ſæpius per compendium occurſura produxerunt. vbi vero in Palatium venit, vltro ciues ad ſe vocauit, &, vt neceſsitates expromerent ſuas, mandauit. Qua voce illi audita ſubito ad pedes ſe proiecerunt, & calamitates ſuas aperuerunt. Quos ille clementer affatus excitauit, atq; illacrymans ſe ſeptem millia capitum eis in quinquennium remittere dixit. Itaque cum inde ſe Treuiros recepiſſet, atque ibi omnium amicorum comitatus, omniumq; ciuitatum legati adeſſent, & ipſi oratorem miſere, qui publico nomine illi gratias egit. extat illa oratio poſt quinquennalia, vt apparet, habita. ſic enim ille dixit: *Quinque annorum nobis reliqua remiſiſti. ò luſtrum omnibus luſtris felicius. ò luſtrum, quod merito hanc Imperij tui æquauit ætatem. Nobis ergo te principem dij creauerunt. quibus ſingulis hæc eſt nata felicitas, ex quo tu Imperare cœpiſti. Quinquennalia tua nobis etiam perfecta celebranda ſunt. illa enim, quæ te incipiente ſuſcepta, omnibus populis iure communia, nobis hæc propria, quæ plena ſunt.* Inde in Britanniam ad res inſulæ inuiſendas, &, ſi opus eſſet, conſtituendas deceſsit. Romæ interim, atque in tota Italia Ma-

xentij tyrannis intoleranda euaſerat. ſi quidem priuatos homines occidiſſe temere non contentus, quodam etiam die populum Romanum leui occaſione trucidandum obiecit barbaris, ac ſatellitibus ſuis, quibus ad omne facinus conductis Italiam vniuerſam oppleuerat. Quæ mala cum ferre Romani vltra præ atrocitate non poſſent, nec depellendæ ſeruituti virium, ac roboris ſatis haberent, clam oratores ad Conſtantinum miſerunt, ex Britannia in Galliam opportune reuerſum, obſecrantes, vt duris rebus ſuis, quoquo modo poſſet, conſuleret, neque vrbem Imperij caput diutius à fera tam immani dilaniari permitteret. Hoc paternæ gloriæ, hoc ſuæ illum virtuti debere, vt iuſtitiâ reducta tyrannos euerteret, ac populos in libertatem aſſereret. ſibi animo deſpondiſſe, qua felicitate ille patrem inſanientem deleuiſſet, eadem quoque fu rentem filium eſſe peſſum daturum. Quorum ille precibus ita eſt permotus, vt ſe iniurias eorum non neglecturum eſſe reſponderit, atque Maxentio arma inferre decreuerit. Huius miſſæ legationis Zonaras, & Cedrenus auctores ſunt. Vt verò prodit Euſebius Cæſarienſis epiſcopus, qui ſe cum Conſtantino loquutum eſſe, identidem repetit, Conſtantinus reliquo Occidente pacato ſuas ad Romanos cogitationes intendit, indignum eſſe ſtatuens, vrbem Imperij ſedem iugo turpiſſimo ſeruitutis oppreſſam. Itaque hoc ſibi deberi decoris arbitratus ea parare inſtitit, quæ ad tantum tyrannum extinguendum neceſſaria viderentur. atque in inſequentem annum milites ex omnibus prouincijs ſuis Treuiros conuenire præcepit. Quo comperto Maxentius vt tantam belli molem auerteret, ad magicas artes ſe contulit, ac modo grauidas mulieres, modo pueros infantes aperiens, modo leones iugulans, interdum etiam infandas ad dæmones excitandos adiurationes exercens eorum ſibi parare ſubſidium inſtitit. ac mox alpes firmiſſimis præſidijs ſepire, & prima quæque Italiæ oppida ad excipiendum Conſtantini impetum, mo randamq; victoriam confirmare, & vrbem contractis ex Africa frumentis, militibusq; munire contendit. Eodem anno Romæ Heraclio Rufino præfectura vrbis continuata. Euſebio verò pontifice mortuo Miltiades Græcus, eccleſiæ presbyter locum tenuit. qui Manichæos in vrbe deprehendit. In Oriente Maximinus ſexto poſt ſuperioris edicti promulgationem menſe Chriſtianos rurſus prohibuit conuentus habere. Antiocheni ad gentilitatis cultum ſacris Chriſtianis deſerendis redacti. in omnibus prouincijs Chriſtiani vrbibus exturbati. ſimulachrorum ſacerdotes celebrati. probra in Chriſtum temere iacta. epiſcopi paſſim exilijs, ac tormentis Maximino ita Nicomediæ edicente affecti. Quare diuino Chriſti numine ſemetipſum vlciſcente magnam hieme ſiccitatem

fœda fames, famem ſæuior peſtilentia conſequuta eſt. quæ Conſtanti-
312 no, & Licinio Auguſtis, ambobus iterum conſulibus, cum alias regiones, tum Orientem præcipue lacerauit. nouum morbi genus emerſerat, vlcera carbunculorum ſimilia. quæ toto diſperſa corpore ægrotos in magna pericula coniecerunt, præcipue autem in oculis ſæuientia omnis generis, ſexusq́; homines extinxerunt. Conſtantinus ad concordiam cum Licinio confirmandam priſtino fœderi ius affinitatis adiunxit, Conſtantia illi ſorore deſponſa. atque appetente vere copias omnes, quibus conuentum indixerat, ad diem conſtitutam adeſſe mandauit. quæ omnes ex Gallia, Hiſpania, & Britannia tanta animorum alacritate præſto fuerunt, vt non ab Imperatore accitæ, ſed à Deo miſſæ ab hominibus crederentur. vt merito de illis Nazarius orator dixiſſe in oratione poſt ad illum habita videatur: *In ore eſt omnium Galliarum, exercitus viſos, qui ſe diuinitus miſſos præſeferebant. flagrabant horrendum neſcio quid vmbone coruſci, & cæleſtium armorum lux terribilis ardebat. tales enim venerant, vt tui crederentur. hæc ipſorum ſermocinatio, hæc inter audientes ferebant: Conſtantinum petimus, Conſtantino imus auxilio. illi cælo lapſi, illi diuinitus miſsi gloriabantur, quòd tibi militabant.* Hæc nonaginta millia peditum, octoginta equitum fuiſſe Zoſimus refert. Dum autem hi conueniebant, Conſtantino iter cum exercitu faciente grauis belli, quod moliebatur, animum cogitatio ſubijt. quippe rem in Italia gerendam eſſe non ſolum cum gente bellicoſiſſima, ſed etiam in prouincia præſidijs, opibus, oppidisq́; firmata, & cum eo duce, qui non tam humanis viribus, quàm magicis præſtigijs ad victoriam niteretur. nimirum maiore præſidio opus eſſe, quàm quod à militari expectari virtute poſſet. confugiendum ad diuinum auxilium eſſe, non eorum, quos ſequuti Galerius, & Maximianus fœdiſſimum vitæ exitum falſis oraculis, ac vaticinijs audiendis adepti eſſent, ſed eius, quem pater ſuus veneratus, cuſtodem, conſeruatoremq́; regni haud dubiè cognouiſſet. Hunc igitur toto animo cœpit implorare, vt ſe, qui nam eſſet, ſibi dignaretur oſtendere, ac rebus, quas moliretur, opem, auxiliumq́; præbere. Ecce autem, dum intentus in hac precatione verſatur, repente poſt meridiem ſole iam ad veſperum inclinante, viſum mirabile, diuinumq́; conſpexit. Vidit autem Crucis ſignum ex lucis ſplendore confectum in cælo ſoli imminens, quod his verbis cingebatur: IN HOC VINCE. atque illud idem exercitus, qui cum eo erat, plenus ſtuporis eſt conſpicatus. Hanc rem Euſebius idem ſe ex eius narrantis, & iureiurando affirmantis ore excepiſſe poſt pacatum Imperium, prodit. & Artemius miles ſe vidiſſe, ad Iulianum Auguſtum ſcribens confirmauit, his verbis: *Conſtantino contra Maxentum bellum difficillimum ineunti ſignum crucis apparuit*

in cælo media die ſuper ſolem radijs coruſcans litteris ſydereis victoriam prænunciãs. nos enim, qui bello interfuimus, ſignum vidimus, litterasq́ legimus, totusq́ conſpexit exercitus, multiq́ hodie teſtes extant in exercitu tuo. Conſtantinum igitur hoc viſo fluctuantem, & quid nam id ſibi vellet, anxie perquirentem ſuperueniens nox oppreſsit. in quiete inde ſpecies viri humano habitu auguſtioris cum ſigno crucis præmonſtrato ſe obtulit, præcipientis, vt ſignum ei, quod in cælo aſpexerat, compar efficeret, idq́; in prœlijs adhiberet. nam eius præſidio victoriam relaturum. vbi verò illuxit, rei ſtupore attonitus amicos propere aduocauit, ac ſedens inter eos viſum exponit. inde ex eorum conſilio ſacerdotes, interpreteſq́; Chriſtianæ legis adhibuit, rogans, vt quid de diurno ſigno, quid de nocturno viſo ſentirent, ex fide expromerent. Cui illi conſtanter reſponderunt, eum, cuius ſpeciem in quiete vidiſſet, Chriſtum eſſe, Dei vnius filium vnigenam. ſignum autem notam eſſe immortalitatis, trophæumq́; victoriæ ab illo de morte, tum cum in terris egit, relatæ. Illo ſuper his admirante, ac ſingula ſibi explicari latius poſtulante, cauſſam inde Chriſti aduentus docent, eamq́; certis ſacrorum vatum prædictionibus firmant. vitam deinde, ac diſciplinam, ac demum mortem, & reſurrectionem eius, ſpeſq́; beatæ vitæ poſt mortem hominibus in ſe credentibus oſtentatas exponunt. Quæ cum audiſſet Conſtantinus, tacita religione perfuſus ſtatuit, exoletum poſthac ſimulachrorum cultum prorſus abijcere, atque vnius ſeſe Chriſti tanquam veri Dei cultui conſecrare. ac ſpe ſua in eius auxilio collocata, quæ bello vſui erant, eò alacriore animo inſtitit apparare, omnibus fere comitibus, & ducibus eius non ſolum tacite muſſantibus, ſed etiam rei omen aperte timentibus. Itaque adhibitis peritis artificibus vexillum, vt monitus fuerat, tale conſtruxit. Haſtam oblongam, & rectam auro circumueſtiuit, eiq́; tranſuerſum cornu ſic applicuit, vt crucis formam effingeret. in ſummo coronam poſuit, margaritis, auroq́; contextam, atque in ea Chriſti nomen duabus tantũ primis Græcorum litteris X, & P ſcriptam intexuit. ex cornu verò velum tenue lapidibus, & auro contextum ſuſpendit, ac lectiſſimis iuuenibus ſignum illud partitis muneribus ferendum dedit, poſthac pro Labaro Imperatoris in acie præferendum. quod Euſebius quoque ſe vidiſſe teſtatur. His, ceteriſq́; rebus, quæ ad terreſtre, maritimumq́; bellum gerendũm pertinere videbantur, paratis, Rheni limite præſidijs firmato, exercitũ inde crucibus inſignitum ducere ad alpes inſtituit. ſic enim Prudentius his temporibus proximus ſcriptum reliquit:

Chriſtus purpureum gemmato textus in auro
Signabat labarum. Clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat, ardebat ſummis crux addita criſtis.

Alpibus ſuperatis Seguſionem acceſsit. quæ vrbs clauſtrum Italiæ obijcit. Seguſienſes ſitu, & muris firmiſſimis freti Conſtantino aduenieñti portas clauſerunt. Cuius rei ille iracundia percitus, ne tempus adhibenda obſidione contereret, faces portis propere intulit, & propugnaculis ſcalas admouit. Cum autem incendium ſtatim ad proxima vrbis ædificia peruaſiſſet, ciues exterriti deditionem repente fecerunt. Quod vbi Conſtantinus vidit, ignem, ne latius funderetur, magna cura reſtrinxit. atque eis veniam, quam ab initio repudiarant, impertijt. Quare in vetere oratione ad ipſum dicta hæc ſcripta ſunt: *Tibi vincendi erant milites paullo ante Romani armis omnibus more primæ claſsis armati, & pro facinoris conſcientia nunquam, niſi morte, ceſſuri. probauit hoc prima obſtinatio eorum, qui ſub ipſis alpium iugis munitiſſimo ſcilicet muro, ac ſitu tenentes oppidum auſi fuerūt te imminente reſiſtere, ac portas claudere, non credentes te ipſum adeſſe. quis enim crederet, tam cito à Rheno ad Alpes Imperatorem cum exercitu peruolaſſe? Luerunt igitur ilico dementiæ ſuæ pœnas, cum oblatam ſibi à clementia tua veniam recuſaſſent. neque enim vallo, foſſaq; obſeſsio inchoata eſt, nec cuniculis agendis, nec machinis admouendis, nec incutiendo ariete tentati, quaſſatiq; ſunt muri; ſed ſtatim iniectæ faces portis, ſcalæ admotæ propugnaculis.* Reliqua inde, quæ vetuſtatis iniuria deſunt, Nazarius alia oratione ſuppleuit: *Seguſienſium,* inquit, *ciuitatem, quam primam iter dederat, victoria facilis amplexa eſt: quæ reſiſtendi pertinacia ita in ſe Imperatoris vim conuertit, vt pietatem tamen non alienauerit. nam cum introitus vi, manu quateretur, & portarum inflammatio ignē latè diffudiſſet, cuius facilis per adiuncta contagio partu peſtifero valeſcebat, maxima benigniſsimi Imperatoris fuit cura, non modo vt incendium non adiutum ſeneſceret, ſed oppreſſum emori poſſet. & longe operoſior clementia, quàm fortitudo, perfecta eſt, cum plus in conſeruanda vrbe, quàm in capienda fuerat, laboris oriretur.* Seguſione capta inde in campum Taurinorum deſcendit, vbi exercitum hoſtium ſpecie terribilem repperit. Hi erant clibanarii. nempe equi, hominesq; pariter ferri operimento ſepti, quos ſuperne tectos equorum pectoribus demiſſa lorica, & crurum tenus pendens ſine impedimento greſſus à noxa vulneris vindicabat. Quibus contemptis Conſtantinus equites cataphractos maximi in prœlio roboris opponit. his diſciplina pugnandi erat, vt cum aciem arctaſſent, tenorem impreſsionis ſeruarent, & tuti à vulneribus occurentia omnia ſine hæſitatione perrumperent. atque inde auxilium ab induſtria petit. quippe aciem in hoſtes educit, eosq; in ſe ruentes reductis repente agminibus claudit. atque in medio interceptos clauis inuadit; quæ grauibus, ferratisq; nodis maxime capitibus inflictæ, quos ictu attigerant, ruere compellebant. interfectis ad vnum omnibus ſaluis Romanis horror armorum ad victoriæ miraculum eſt tranſlatus; quòd qui in-

uulnerabiles habebantur, ſine hoſtium uulneribus interiſſent. Eodem etiam tempore Vercellas expugnatas opinor, has enim D. Hieronymus paullo poſt raro habitatore ſemirutas fuiſſe, ſcribit ad Innocentium, ne mine alio auctore illius calamitatis extante. Hac pugna pugnata Brixiã inde proceſſum eſt. Ibi cum magnus equitatus eſſet, conſerto prœlio primo impetu pulſus Veronam, ad firmiora præſidia ſe recepit. Veronenſes immanibus confiſi copijs, quæ ſub aduentum Conſtantini metu perculſæ illuc confluxerãt, & ipſi accedentis eius Imperium detrectarunt. Cum Atheſis amnis ſaxis aſper, & gurgitibus vorticoſus, & impetu ferox oppugnationem prohiberet, omnemq; retro regionem euehendis copijs tutam defenſamq; præſtaret, id ne diutius hoſtibus prodeſſet, Conſtantinus effecit. nam ſuperioribus in locis, quà lenior amnis, & ignari hoſtes erant, exercitus partem traduxit, atque ita ancipiti prœlio circunuentos, obſeſſoſq; experiri armis coegit. adeoq; eruptionem tentantes cæcidit, vt ipſe etiam dux Ruricius cum parte copiarum ad accerſenda auxilia muris exceſſerit. Quem vt reuerti ſenſit, parte exercitus ſumpta, ne ſi totum produxiſſet, intermiſſa obſidione ſpatium reſpirandi clauſis, aut refugiendi, aut imminendi tergo præberet, præcipitante iam die in prœlium prodijt. Et primo quidem aciem inſtruxit duplicem. mox prouiſo hoſtium numero explicari ſtatim in frontem ordines, & extendi latius iuſſit. ac ſigno dato ipſe ſe in confertiſſimos hoſtium globos immiſit. prœlio inde vix multa nocte perfecto, in quo etiam dux Ruricius cecidit, Conſtantinum ſui corripiunt lacrymantes, amplexiq; totum ſanguine hoſtili perfuſum, grauiter, quòd ſe tanto periculo commiſiſſet, & parum ſibi conſuleret, obiurgarunt, quo pereunte ſatis conſtaret totam eſſe remp. perituram. Dato inde obſeſſis ſpatio pœnitendi, Aquileia, quæ oppugnationem experta ſe legatis miſſis dedebat, in fidem recepta. Inde Veronenſibus, cum ponere iuſſiſſet arma, ignouit. verum ne conſcientiæ timore diffugerent, in vincula tradidit. Cum autem præfecti, & milites, quo modo tot vincula parari poſſent, ambigerent, Conſtantinus ex gladijs eorum gemina aptari clauſtra præcepit. Inde traiecto Pado vrbes Aemiliæ reſiſtentes inuaſit. atque oppugnando ad deditionem adduxit, Placentiam, Parmam, Brixillum, Regium, Mutinam, Bononiam, & Claternam. Mutinæ præcipua mentio eſt in Panegyrico. D. autem Ambroſius ſcribens poſt aliquot annos ad Fauſtinum, hæc omnia oppida ſemiruta fuiſſe narrat. neque aliud ferme bellum proditum memoriæ eſt, quo dirui ante barbarorum in Italiam impetum potuiſſe videantur. Adducta in poteſtatem omni circumpadana Italia, recta cum toto exercitu Romam verſus ire perrexit: Maxentius autem hæc audiens non ſolum

vrbe,

vrbe, ſed etiam parietibus ſe tenebat, aut prodigijs, aut infauſtis fortunæ ſuæ præſagijs territus. non in campum ire, non exerceri armis, non puluerem pati ſtudebat. tantum in Palatio ambulabat, aut in hortos Salluſtianos ſe conferebat, & his delicijs turpiſſimam ſuam formidinem contegebat. non enim ſe imbellem, ſed beatum, non inertem, ſed ſecurum videri volebat. quoties milites in concionem vocabat, ſe ſolum cum illis Imperatorem, alios per limites pro ſe militare iactabat. ac ne tum quidem, cum aduerſa ſuorum prœlia audijt, obuiam ire contendit, cum Pado limite, aut Apennini iugis vteretur, ſed litteras cladium ſuarum indices ſupprimebat. interdum etiam palam, vt vſque ad portas veniretur, optabat. Interim Conſtantinus exercitum ad Tiberim amnem adduxit, atque ibi caſtra fecit. ceterum nullis hoſtilibus copijs occurrentibus vehementer animo doluit, verens, ne Maxentius intra vrbem incluſus obſideri ſe pateretur. nam omni Africa exhauſta, omnibus inſulis exinanitis infiniti temporis annonam congeſſerat. ipſe verò ab obſidione vrbis abhorrebat, ne Romanos, quorum incolumitati conſulebat, grauiore aliqua calamitate afficeret. Inter hæc Maxentius Palatio migrauit, & cum vxore, ac filio in priuatam domum, quaſi ſe abdicaret Imperio, ſponte abijt. poſt biduum demum, qui dies erat VIII Kal. Octobris, pridie, quàm ſeptimum Imperij ſui annum iniret, magicis præſtigiis, ac fallacijs ſuis fretus porta Flumentana exiuit, atque ad pontem Muluium Tiberim traiecit, Romanorum, & Italicorum octoginta millibus, Afrorum quadraginta millibus, Siculorum ingenti numero ſeptus. vt totus exercitus centum, ac ſeptuaginta millia peditum, ac decem, & octo equitum contineret. atque hoc facto pontem ſupra Tiberim ex lintribus ita contabulauit, vt fibulis ferreis, quibus ab vtraque ripa diſtinebatur, reuulſis facile ſolui poſſet, ſi quis reſcindere vellet. præcepit autem fabris, vt cum primum exercitum Conſtantini pontem ſui inſequendi cauſſa conſcendiſſe vidiſſent, fibulas laxarent, ac pontem ſecundo ire flumine ſinerent. Poſt paullo Conſtantinus aciem inſtruere cœpit. qua re animaduerſa idem quoque Maxentius fecit. verum, vt euentus ſtatim oſtendit, imperitisſime. nam in ripa amnis ita conſtitit, vt nemo ſuorum euadere, nemo gradum referre, &, ſi opus eſſet, prœlium redintegrare poſſet, cum à fronte armis, à tergo Tiberi arceretur, quem vltimorum veſtigia præſagio quodam euenturæ cladis attingerent. adeo verò magnus erat exercitus, vt vltra, quàm proſpici poſſet, extenta acies pertineret, tanta porrò ſubſidiorum, atque ordinum firmamenta erant, vt acies non porrectior, quàm robuſtior validũ murum vtrinque præberet. Quod vbi Conſtantinus animaduertit, ſignum pugnæ dedit, ac primus, cum in prima acie ſta-

ret,prælato crucis vexillo in hoſtes cum equitatu inuaſit. Inde pedites di gnos ſe tanto duce teſtati,& ipſi magno ſe impetu incitarunt. Acri commiſſo prœlio Romani,atque Itali ſegnius ſe periculis obiecere, quòd acerba tyrannide ſe liberari optarent, reliquorum partim ab equitibus, partim à peditibus Conſtantini magna eſt edita ſtrages. Maxentius, vbi equitatum ſuum in fugam verſum conſpexit, & ipſe per pontem, quem diximus, ad vrbem redire maturauit. quem ſequuti effuſe ſui, ſiue ponte ingentem molem non ſuſtinente, ſiue propter anguſtias tantam multitudinem excludente, omnes in flumen præcipites abiere. Hinc ripæ ſtragibus tegi,Tiberis corporum aceruis repleri. Cum alios amnis hauſiſſet,Maxentium etiam cum equo,& armis inſignibus fruſtra conatum per abrupta ripæ vlterioris euadere idem correptum gurgite deuorauit.& aliorum quidem corpora,atq; arma præceps fluuius voluẽdo deuexit, illum aũt eodẽ, quo extinxerat,loco retinuit. Victoria in vrbẽ delata nemo aperta lætitiæ ſigna dedit, ꝙ primo tanto rei nuncio fidẽ non haberent. vbi verò caput Maxentij ſumma haſta præfixũ ferri cõſpexerunt, vniuerſi gaudio exultarunt.&,cũ tota vrbe portaretur,vocibus cõtumelioſiſſimis inceſſerũt.vrbs tota lætis clamoribus perſonauit.Senatores,quorũ pleriq; in vinculis erãt, liberati cuſtodijs vrbe ad Conſtantinum exierunt, atq; ad pedes proiecti ſe,& vrbem illius poteſtati,ac fidei permiſerunt. Sic.n.Prudentius dixit:

Ipſe ſenatorum meminit clariſsimus ordo,
Qui tunc concreto proceſsit crine, cathenis
Squallens carcereis, aut nexus compede vaſta,
Complexusq́ pedes victoris ad inclyta flendo
Procubuit vexilla iacens: Tunc ille ſenatus
Militiæ vltricis titulum, Chriſtiq́ verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.

Hæc,vt ſcripſi,in ſecũdo conſulatu Cõſtantini,& Licinij,VIII Kal.Octobris geſta ſunt. in quem diem, quoniã prima Indictio Conſtantini Imperantis incurrit,vt etiam in Faſtis Conſulum Græcis eſt annotatum,ſequitur neceſſariò,hos cõſules anno à Chriſto nato trecenteſimo duodecimo inijſſe. quod facilè etiã quiſque intelliget, qui Indictionũ quinta decima ſpatia retro repetere numerãdo voluerit ab hoc,quo hæc ego ſcribebam, anno,nempe milleſimo quingẽteſimo ſeptuageſimo quinto, qui fuit Iubileo à Gregorio XIII Põtifice feliciſsimè peracto inſignis,vſque ad hũc, quo Romanis tanta lux ſalutis,ac libertatis affulſit. Quod idcirco admonui, vt rerum, quæ mox dicentur, mira ex hoc conſtantia, ac prope conſpiratio notaretur.qua in re plerique plane titubare vidẽtur.Hactẽus quę Conſtãtinus in Gallia geſsit.nunc quæ Romæ,& in Italia, perſequamur.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO,

Liber Tertius.

MAXENTIO, exercituq; deleto Conſtantinus ſenatum vltro ſe, vrbemq; tradentem ſubitò in fidem, deditionemq; accepit. ac triumphum tantæ victoriæ congruentem inſtruxit. Qua re cognita populus acerbiſsimo tãdem iugo ſeruitutis exemptus, vrbem paſsim coronis ornauit, ac patefactis effuſus portis ipſum curru inuectum. tanta animorũ alacritate excepit, vt ſatis conſtet, nullum Imperio Rom. diem, quo Ro. ciuitas maioris, atque effuſioris ſigna gratulationis ediderit, illuxiſſe, nullumq; triumphum aut lætiorem, aut mirabiliorem ne ipſam quidem veterum litterarum memoriam prodidiſſe. Neque enim more ſolito agebantur ante currum vincti duces, ſed ſoluta nobilitas incedebat, nec barbari in carcerem trudebantur, ſed conſulares è carcere trahebantur. Nec Roma ipſa alienigenas captiuos accipiebat, ſed ſemetipſam captiuitate laxabat. et, quo nihil adijci ad gloriæ magnitudinem amplius poterat, imperium recipiebat, quæ ſeruitium ſuſtinuerat. Duci verò videbantur omnibus ſubacta vitiorum agmina, quæ acriter ciuitatem obſederant, ſcelus, & perfidia domita, furor, & crudelitas vincta, ſuperbia, atque arrogantia debellata, luxuries, & libido constricta. Quem comitatum ſequebatur ſubinde caput tyranni, quod adhuc ferociam, atque immanitatem ſpirare inter ipſas horrendæ frontis minas videbatur. congerebantur autem in eum vulgo probra, & contumeliæ. quaſi verò turpibus oppreſſoris ſui ludibrijs ipſam auſpicari libertatem iuuaret. Vrbẽ inde ingreſſum omnes omnis ætatis, & ſexus homines fauſtis acclamationibus vindicem, liberatoremq; ſuum conſalutarunt. Tum tecta moueri, & altitudo culminum attolli viſa, quacunque ipſe tardo molimine inuehebatur; tanta illum populi, tanta patrum frequentia prouehebat ſimul, ac retinebat. felices, qui illum propius aſpicerent, longius poſiti nominabant. quos prætererat, loci, quem occupauerat, pœnitebat. auſi etiam quidam ſunt, vt conſiſteret, flagitare, & vbi ad Palatium venit, quòd nimis cito perueniſſet, expoſtulare, & cum ingreſſus eſſet, non ſolùm oculis ſequi, ſed pene etiam ſacrum limen irrumpere. Inde omnes circumfuſi, ut exiret, opperiri, tanta officij ſedulitate, omnino ut uiderentur eũ, à quo obſidione exempti fuerant, obſidere. Per ſeptem inde

dies Conſtantinus gratias Deo agi de tanta victoria iuſsit. atque interim rebus Romanis conſtituendis ſe tradidit. Præcipuè, in curiam cum veniſſet, comiter, ac benigne patres appellauit, & præclara quædam ſanciuit, quibus ſenatui auctoritatem priſtinam reddidit, ac dignitatem eius in perpetuum curæ ſibi fore ſpopondit, optimatibus in Senatorium ordinem ex omnibus prouincijs lectis; vt ſenatus non tam nomine, quam re, illuſtrior eſſet, cum ex totius orbis flore conſtatet. mox magna libertate Chriſtum Dei filium, licet non æquis multorum auribus, nunciauit. Ad populum inde cum proceſsiſſet, benigne illum affatus ad omnem laudabilem moderationem, obſequiumque hortatus eſt. Atque vtroque quidem in loco à clariſsimis, qui tum in vrbe erànt, oratoribus ſalutatus, ac diuinis in cælum præconiis eſt ſublatus, vt non plus laudis fortitudini eius aſcriberent, quàm pietati tribuerent. ipſum namque non tam ſceleratos puniſſe, quàm miſeros vindicaſſe; ipſum Romam in perpetuum ſtabiliſſe, omnibus iis, qui ſtatum eius labefactare poterant, cum ipſa ſtirpe deletis; ipſum victoriam adeo felicem, atque incruentam tuliſſe, vt non bello ancipiti dimicatum, ſed tantummodo vindicatum in impios videretur. Poſt autem, cum munera, ludosq; victoriæ cauſſa in Circo ederet, præcipue in ſe omniũ ora, menteſq; conuertit, diuinum oculorum fulgorem, ac cæleſtem oris dignitatem intuentium, populo ipſo grata ſpectaculorum tarditate gaudente, & vernaculis artificibus ob hoc ſolum fauente, quòd Conſtantino ſpectante certarent. Interim Romanis omnibus, qui contra ſe arma tulerant, veniam dedit, bona, & patriam omnibus à Maxentio ſpoliatis reſtituit. quos vero ille furoris ſocios, auctoresue habuerat, quæſtionibus ſeueriſſimis habitis condemnauit. & Prætorianos milites, qui ſibi aduerſati Maxentio pertinaciſsime fauerant, funditus è Republica ſuſtulit, ac ſedem eorum Caſtrum prætorium, quondam ab Octauiano Auguſto conſtructum diſturbauit. mox, legibus multis ad coercendas ciuitatis latè fluentes libidines conſtitutis, omnibus conqueri volentibus faciles aditus, patientiſsimas aures, ac benigna reſponſa exhibuit. Quibus officijs omnes ita cepit, vt non tam dolerent, quòd tyrannum tamdiu tulerant, quàm quòd talem principem nimis ſero adepti erant. Ob has res ad ceteros honores habitos Senatus Maximum eum

appellauit, atque ei arcum, qui adhuc manet, ſub Palatij radicibus cum hoc elogio dedicauit : *Imp. Cæſari Fl. Conſtantino, Maximo, Pio, Felici, Auguſto, Senatus, Populuſque Romanus quòd inſtinctu diuinitatis, mentis magnitudine, exercitu ſuo tam de tyranno, quàm de omni eius factione vno tempore iuſtis Rempub. vltus eſt armis, Arcum triumphis inſignem dicauit, liberatori vrbis, fundatori quietis*. Quin etiam ſtatuam equeſtrem poſuit crucis ſignum dextra tenentem, atque ita ſubſcripſit: *Hoc ſalutari ſigno vero fortitudinis indicio ciuitatem iugo ſeruitutis liberaui, & Senatum, populumque Romanum in libertatem vindicaui, ac priſtinæ dignitati, ſplendorique reſtitui*. Conſtantinus contra inſignis beneficii, quo per ſignum Crucis affectus à Chriſto fuerat, memor multa, eaque ad memoriam illuſtria eximiæ ſuæ erga illum pietatis edidit documenta. Nam primum columnis excitatis, titulis que inſcriptis ſalutaris ſigni virtutem omnibus indicauit, ac media in vrbe ingens Crucis trophæum aduerſus hoſtes erexit. idque Romanorum, aliorumque omnium Imperio ſubiectorum eſſe propugnaculum declarauit. Inde populis omnibus ad Romanum Imperium pertinentibus libertatem, quam vellent, religionem colendi permiſit, atque edicto, ſuo, & Licinij Auguſti nomine, edito Chriſtianis & templa, & conuentus habere conceſsit. idque ad Maximinum etiam, vt in Oriente proponeret, miſit. Epiſcopos porro ad ſe accerſitos honoribus ſummis affecit, ac tanquam viros Deo ſuo ſacratos benigne, ac liberaliter appellauit, ac ſecum ducere, & præſertim eum, qui à ceteris colitur, dextrum habere inſtituit, atque eccleſiis Dei ſubſidia opulenta ſuppeditauit, oratoria alia augens, alia in altum erigens, ac donariorum multitudine ſacraria eorum illuſtrans, ac varia pecuniarum inſtrumenta indigentibus præbens. Atque hæc quidem omnia æqualis eius ſcribit Euſebius. Quod ſi Conſtantinus, illo teſte, cum omnes epiſcopos, tum in primis illum, qui à ceteris colebatur, excoluit, profecto pontificem ipſum Romanum præcipuo honore complexus eſt. ille vero fuit Miltiades. probe ratus nanque ad fidem, dignitatemq; ſuã pertinere, vt vrbem Romam, quã, vt dixit Proſper, non Romani ſolũ arcem Imperij, ſed Chriſtianæ quoq; religionis ſolium eſſe comperiebat, illuſtri aliquo maioris templi monumento inſtrueret, ac ſimul epiſcopo Romano Petri principis

apoſtolorum ſucceſſori, Chriſti vicario domicilium, tanto conueniens faſtigio, compararet, Miltiadi cum prædia, ac dona multa, tum in primis Auguſtale Palatium in Laterano impertijt, atque ipſe aliò ad habitandum perrexit. Quin etiam Saluatori continentem Palatio baſilicam inchoauit, quæ poſtea baſilicæ Saluatoris Conſtantinianæ, ac Lateranenſis nomen inuenit. Itaque Miltiades paullo poſt, cum decretum de primitiua Eccleſia in Concilio faceret, Burcardo, Iuone, & Gratiano teſtibus, ſic ſcripſit: *Conſtantinus ex principibus primus fidem ueritatis patenter adeptus dedit licentiam per per vniuerſum orbem in ſuo degentibus Imperio non ſolum fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricandi eccleſias, & prædia conſtituit tribuenda. denique donaria immenſa contulit, & fabricam templi primæ ſedis beati Petri principis apoſtolorum inſtituit, adeo vt ſedem Imperialem, in qua Romani principes præſidebant, relinqueret, & beato Petro ſuiſque ſucceſſoribus profuturam concederet*. Meminit huius baſilicæ D. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ, cum dixit: *Fabiola poſt mortem ſecundi mariti in ſemetipſam reuerſa ſaccum induit, vt errorem publice fateretur, & vrbe ſpectante Romana ante diem Paſchæ in baſilica quondam Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtetit in ordine pœnitentium, epiſcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus*. His omnibus rebus agendis duo tantum menſes ſunt attributi. Siquidem Nazarius dixit, quod mali ſexennio toto Maxentij dominatio feralis inflixerat, id bimeſtrem fere curam Conſtantini ſanaſſe. Cum ergo à VII. Kal. Octobris, quo die, vt ſcripſimus, victoria de Maxentio parta eſt, ferme vſque ad VII. Kal. Decembris Romæ his intentus curis egiſſet, inde vrbe, vt Mediolanum adiret, exceſsit. Interea vero dum ille Romæ fuit, Maxentij caput ab eo per Italiam miſſum tantos concurſus hominum excitauit, tantaſque ex oppidis effuſiones commouit, vt facile, quanto in metu fuiſſent, præſenti gratulatione docerent. Nauales autem copiæ eius primum portus Italicos occuparunt, deinde inſulas Africi maris, atque ipſam demum Africam eò tranſuectæ recuperarunt. Ita vno tempore Italia, atque Africa ditioni Conſtantini ceſſerunt. Ille autem vrbe egreſſus Aemiliæ, Liguriæ, Venetiæque ciuitates ſuperiore bello afflictas perluſtrans aduentu ſuo releuauit. ex quibus pręcipue Mutinam, & Aquileiam, multis affectas beneficijs recreauit. vnde dixit Nazarius: *Prætereo te Aquileia, & Mutina, ceteraſque regiones, quibus propter inſequutas incredibilium bono-*

rum commoditates gratiſsima fuit ipſius oppugnationis iniuria. Itaque Mutinenſes Conſtantino ad ſe accedenti teſtificandi animi ſui cauſſa columnam, quæ adhuc viſitur, poſuerunt cum hac inſcriptione: *Imperatori Cæſari Fl. Conſtantino Maximo, Victori, Semper Augusto Diui Conſtantij Filio Bono R. P. Nato*. Idem aliæ quoque fecere ciuitates. Italia vero ſcutum, & coronam aurea dedicauit, vt conſcientiæ debitum aliqua ex parte leuaret, quòd virtuti ſcutum deberi, coronam pietati, non ignoraret. vt in vetere Panegyrico ſcriptum eſt. Ceterum Romanis, atque Italis paſſim edicto Conſtantini ad Chriſtiana ſacra ſuſcipienda ſe conferentibus Maximinus Auguſtus in Oriente Conſtantini, aut Licinij imperio cedere nolens edictum ad ſe miſſum ſuppreſſit. atque epiſtolam ad præfectos ſuos miſit, qua ſuo nomine permitti iuſsit ciuitatibus, vt ſuo quiſque in colenda religione arbitrio vteretur, & ne quis quemquam in ſuo munere impediret. verum, quoniam de templis, & conuentibus frequentandis, quod erat in edicto Conſtantini, & Licinij, verbum nullum fecit, Orientales ea inire non auſi ſunt. Conſtantinus inde, Licinio ad ſponſalia Conſtantiæ celebranda vocato, poſterò anno cum eo conſulatum iniuit, qui vtrique tertius obtigit. ac ludos Sæculares, qui in eum annum ſolemni repetito temporum ſpa-
313 tio incidebant, tanquam ſacris Chriſtianis aduerſos Romæ fieri vetuit, atque in perpetuum, teſte Zoſimo, ſuſtulit. Maxentii caput in Africam miſſum, quam ille in primis attriuerat, incredibili omnes lætitia cumulauit, & quanquam nondum tempeſtiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ, & flatus ſecundi, beatiſsimæque victoriæ ipſa etiam elementa fauerunt. Conſtantinus autem, & Licinius Mediolanum progreſsi Conſtantiæ nuptias magna lætitia celebrarunt, ad quas Helena Auguſta mater, & Conſtantia ſoror, & Criſpus, ac Conſtantia filii ex concubina ſuſcepti occurrere. Conſilijs inde inter ſe de Republica agitatis duo decreta fecere, vnum, vt Maximino tyrannidem exercenti, bellum armis communibus inferretur, alterum, vt Chriſtianis libera concilia traderentur. id verò hoc edicto complexi ſunt: *Cum libertatem religionis cuique tribuendam eſſe iudicaremus, Chriſtianos quoque fidem ſuam pro arbitrio ſuo colere iuſsimus. quoniam vero multæ ex eo edicto ſuborta controuerſiæ ſunt, factum eſt, vt multi ab eiuſmodi religione receſſerint.*

Cum

Cum igitur ego Conſtantinus, & ego Licinius Auguſti Mediolanum veniſſemus; atque ibi in Concilio, quæ ad Remp. pertinerent, accuratè diſquireremus, illa etiam populo Romano vtilia decernenda ſtatuimus, quibus diuinus cultus contineretur, hoc eſt, vt Chriſtianis, & alijs omnibus liberam optionem daremus eam religionem ſequendi, quam ipſi vellent. Quare hanc noſtram ſententiam recto iudicio in edictum retulimus. Proinde quicunque poſthac Chriſtiana ſacra ſibi obſeruanda ſuſceperit, eum liberè, ac tutò facere poſſe, iubemus: eadem ratione templa, & loca, in quibus conuenire ſolebant, reſtitui, & noua conſtrui poſſe ſtatuimus. Fuere autem Mediolani per menſem Martium. ſiquidem reſcripta inde illo menſe à Conſtantino, & Licinio tertiûm conſulibus data reperiuntur in Codice, quem Theodoſius Imperator confecit. cuius auctoritatem ſæpe abhinc in his digerendis, explicandiſque temporibus adhibebimus. Nam qui in actionibus Imperatorum, ac pontificum, regumque narrandis annorum, & menſium diligentiam omiſerunt (quod adhuc plerique omnes fecerunt) ij aliena quædam, ac prope portentoſa in eorum hiſtoriam intulerunt. His Mediolani actis, Licinius Illyricum, Conſtantinus Galliam repetiuit. atque vterque ibi rem geſſit, ille cum Maximino, hic verò cum Francis. Maximinus namque, cum æquo animo ferre non poſſet, ſibi aliquid à Conſtantino, & Licinio mandatum eſſe, qui ſummum inter eos, vt ipſe iactabat, locum teneret, ſpreto fœdere, quod cum Licinio icerat, repente è Bithynia in Thraciam, Illyricumque traiecerat. Quod vt Licinius ſenſit, ſubitò contracto exercitu obuiam ire contendit. & primo victus, deinde redintegrato prœlio victor ipſum è Thracia in Bithyniam repulit, ac ſubinde inſequutus eò perrexit: Ibi Maximinus inani reſponſo vatum, atque ariolorum proſpera omnia promittentium confirmatus, cum ingentes copias comparaſſet, bellum inſtaurauit, & ſigna ad Aſtacum contulit. verùm primo concurſu pulſus in fugam ſe dedit, à militibus ſuis præter paucißimos derelictus. Quare conſilij inops, ne agnoſceretur, Imperii inſignia poſuit, ac, fuga arrepta, cum paucis ex pago in pagum occultè procedens in Ciliciam vſque peruenit. vbi ſe in oppido Tarſi munito incluſit. Ibi verò furore accenſus vates, ac ſacerdotes omnes, quorum vaticinio fretus, ſummi certaminis diſcrimini ſe commiſerat, interfecit.

ac rerum actarum pœnitentia captus edicto propoſito Chriſtianis templa demum, ac liberos conuentus indulſit. neque ita multo poſt, dum exercitus eius in Bithynia relictus prœlio cum Licinio certat, miſera morte occumbit, acerbis repente doloribus corporis cruciatus, atque atroci liqueſcentium membrorum ardore conſumptus; vt Galerii non tam vitam, & mores, quàm mortem, & mortis genus fuiſſe videatur imitatus; cum, teſte Victore, quadriennio Cæſar, triennio Auguſtus imperaſſet. Licinius re proſpere geſta Nicomediam cum coniuge Conſtantia ouans iniuit, eamque vrbem Diocletiani, & Maximini more poſt ſedem Orientalis Imperii habuit. Inde Antiochiam progreſſus Maximinum, tanquam tyrannum, publico decreto notauit; ſtatuas, ac tabulas, quæ illi, ac filijs eius poſitę fuerant, ſuſtulit; gentilitatis cultoribus omnes honores ademit; fautores, & filios Maximini vita exuit, prouincias Aſiam, Aegyptum, & Orientem ſibi aſciuit, & remp. vnà cum Conſtantino coniugis ſuæ germano magna concordia adminiſtrare perrexit. Ex quo communi nomine leges, & edicta Chriſtianis ſecunda, ac ſalutaria multa conſcripta ſunt. Qua re excitati in iis prouinciis Epiſcopi magna cura templa tyrannorum imperio diſturbata reſtituere, noua condere, atque encænia paſsim ingenti lætitia celebrare, crebriores conuentus habere de rebus ad fidem, & Eccleſiam conſtituendam pertinentibus incoeperunt. magnus vbique populorum concurſus, ſumma gratulatio erat, quòd membra Chriſti diuulſa aliquando tandem in vnius quaſi corporis conſpirationem coiſſent. vbique chori gratias Deo agentium audiebantur. in ſuis quiſque eccleſiis epiſcopi populos alloquuti, vt cuique dicendi copia ſuppetebat, ingens hoc Dei beneficium enarrabant. Hæc Licinius in Illyrico. Conſtantinus autem, cum Francos fœdus violaſſe, ac delectis irruptionis auctoribus ad Rhenum traſeundi cauſſa veniſſe audiret, eadē feſtinatione, qua redierat in Galliam, ad inferiorem Germaniæ limitem properauit, ac præſentia ſua, ne tranſirent, effecit. mox periclitandæ illorum fidei gratia ex ijs locis cum exercitu abijt, nuncio maioris in ſuperiore limite tumultus ſimulato, atque eis poteſtatem traiiciendi fecit, cum reliquiſſet in occulto duces, qui ſecuros adorirentur. Neque à conſilio abhorruit euentus. Il-

li Conſtantinum verè ceſsiſſe rati ad ripas irrumpendi gratia convolarunt. qua re Conſtantinus audita, nauibus Rheno eximia celeritate deuectus in fines eorum inuaſit. atque agros, domoſque illorum depopulatus tantam vaſtitatem intulit, vt regionem prope deleuerit. Cum autem milites Romanos ſecum deduxiſſet, eos oblitos, vt vetus dixit Orator, deliciarum, circi Maximi, Pompeiani theatri, & nobilium Lauacrorum, Rheno, Danubioque prætendit. ac, limitis eius agere excubias iuſsis, Arelate, ad conuentus de more agendos, ſe retulit. Ibi dum eſſet, Donatiſtarum hæreticorum litteris ſolicitatus eſt, vt iudicium ſibi contra Cæcilianum epiſcopum Catholicum daret. Ea verò res multos, graueſq; tumultus excitatura ſic habuit. Prioribus annis in Africa multi Donato quodam Numida auctore ſe ab Eccleſiæ Catholicæ communione ſecreuerant, filium patre minorem, filioque ſpiritum ſanctum eſſe dicentes, ac Catholicos nouo baptiſmate inficientes. biennio vero ante libertate Chriſtianis per Maxentium reſtituta, vacante Carthaginis Eccleſia, populus ad epiſcopum creandum conuenit, atque omnibus Catholicorum ſuffragijs Cæcilianum diaconum, hominem Catholicum, declarauit. eumque Felix Aptungitanus epiſcopus conſecrauit. Hoc facto Donatus, & ſocij eius, qui alium ex ſuo corpore ſuffici voluiſſent, cum Cæcilianum multis de criminibus apud Anullinum proconſulem Africæ accuſaſſent, ab eius communione ſe remouerunt, & templo egreſsi aduerſus illum quendam Maiorinum epiſcopum deſignarunt. Itaque graui propterea ſeditione conflata duos libellos Cæciliani crimina continentes proconſuli obtulerunt; quorum vnus quintodecimo Kalendas Maias Conſtantino, & Licinio Auguſtis tertiùm conſulibus Carthagine datus erat, qui à Sancto Auguſtino in Epiſtolis memoratur; eoſque, vt ad nouum principem Conſtantinum mitteret, popoſcerunt. Quibus acceptis Conſtantinus, licet iuris eiuſmodi imperitus, tamen Cæcilianum cum ſuis bono animo rebus vacare diuinis iuſsit, ac litteras ad Anullinum ſcripſit, vt poſſeſsiones eccleſiæ occupatas curaret reſtituendas, & clericis vacationes à ciuilibus muneribus largiretur. quæ litteræ ab Euſebio in Hiſtoria referuntur. Qua re comperta, Do-

natiſtæ contra litteras alias ad Conſtantinum miſerunt, quarum Optatus Afer meminit in libro contra Donatiſtas. fuerunt autem hæ: *Rogamus te, Conſtantine optime Imperator, quoniam ex genere iuſto es, cuius pater inter ceteros Imperatores perſequutionem non exercuit, & ab hoc ſcelere immunis eſt Gallia, cum in Africa inter nos, & ceteros epiſcopos contentiones exarſerint, vt de Gallia nobis iudices dari præcipiat pietas tua.* Quibus Conſtantinus reſpondit ſingulari moderationis, atque æquitatis exemplo: *Petitis à me in ſæculo iudicium, cum ego ipſe Chriſti expectem iudicium.* Dedit tamen iudices Maternum Agrippinenſem, Rheticum Auguſtodunenſem, & Marinum Arelatenſem epiſcopos, atque Miltiadi epiſcopo Romano ſcriptis litteris huius cauſſæ cognitionem, vt propriam, commendauit. Eas litteras S. Auguſtinus epiſtola CLXV miſſas ſignificauit, Euſebius verò in Hiſtoriam quoque coniecit, his verbis: *Quoniam litteris Anullini proconſulis Africæ audio, Cæcilianum epiſcopum Carthaginis ab epiſcopis Africanis multis criminibus onerari, ægrè autem fero, in his prouincijs, quas vltro mihi Deus conceſſit, plebem, & epiſcopos inter ſe diſcordia laborare; placet, Cæcilianum cum decem epiſcopis accuſatoribus eius, totidemque, quos ipſe aſciuerit, Romam venire, vt ibi coram vobis, & Rhetico, Materno, & Marino collegis veſtris, quos eà de cauſſa Romam adire iuſsi, poſsit audiri, prout lex Dei ſanctiſſima iubet. mitto etiam litteras Anullini ad me ſcriptas, vt ex ijs liti modum imponere queas. neque enim vos latet, me tantam reuerentiam Sanctæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ adhibere, vt nolim vllum diſsidium, aut diſſenſionem aliquo in loco hærere.* Ex quo apparet, cum dicat, ſuam erga Eccleſiam apoſtolicam reuerentiam Miltiadi eſſe perſpectam, Miltiadem, atque Eccleſiam Romanam ſuperiore anno à Conſtantino Romam aduentante verè ijs, quibus diximus, officijs eſſe cultam. Contendere igitur Romam três ex Gallia epiſcopi, atque alij quindecim accitu Miltiadis ex Italia, atque, vt inquit Optatus, conuenere in Laterano, Conſtantino Auguſto tertiûm, & Licinio Auguſto tertiûm conſulibus. quod eſt argumento, Miltiadem Lateranum inhabitaſſe priore anno ſibi à Conſtantino donatum. VI. Nonas Octobris ſexta feria conſedere Miltiades epiſcopus Romæ, Rheticus, Maternus, & Marinus Galliæ. ex Italia vero Mœrocles Mediolani, Florianus Senæ, Zoticus Quintiani, Stemnus Ariminj, Felix Florentiæ, Gaudentius Piſarum, Con

ſtan-

ſtantinus Fauentiæ, Proterius Capuæ, Theophilus Beneuenti, Sabinus Terracinæ, Secundus Præneſtis, Felix Triumtabernarum, Maximus Oſtiæ, Euander Vrſini, Donatianus Foriclaudij. Cauſſa cognita in Donatum ſententia lata eſt, quia confeſſus eſt, ſe rebaptizaſſe, & epiſcopis lapſis manum impoſuiſſe. quod ab inſtituto Eccleſiæ Catholicæ abhorrebat. Cum teſtes producti à Donato confeſſi eſſent, ſe non habere quod in Cæcilianum dicerent, Cæcilianus omnium ſententijs abſolutus eſt. Miltiades autem iudicium his verbis finiuit, vt D. Auguſtinus epiſtola CLXII, & Optatus expoſuit: *Cum conſtiterit, Cæcilianum ab ijs, qui cum Donato venerunt, iuxta profeſſionem ſuam non accuſatum, neque conuictum à Donato fuiſſe, in ſuæ communionis Eccleſiaſticæ integro ſtatu retinendum cenſeo*. Hoc iniquo animo Donatiſtæ paſſi, iterum ad Conſtantinum ſe contulerunt, atque hanc cauſſam, neque totam auditam, neque ritè iudicatam eſſe conqueſti, vt nouo eam iudicio committeret, poſtularunt. Itaque Conſtantinus alterum Arelate iudicium ad Kalendas Auguſti in poſterum annum indixit. quò epiſcopos Galliæ alia de cauſſa adeſſe præceperat, atque eò Chreſtum epiſcopum Syracuſanum cum duobus, quos ille optaret, Siciliæ epiſcopis aduocauit. Hæc apud Euſebium, Optatum, & Sanctum Auguſtinum, ita vt rettulimus, hoc anno acta à Conſtantino Catechumeno, ſiue, vt inquit Sanctus Auguſtinus, Chriſtiano, leguntur. Conſtantino, dum Arelate eſſet, puer è Fauſta natus eſt, quem Conſtantinum vocauit. Inde Treuiros in hiberna receſſit. vbi ludos victoriæ Francicæ regia magnificentia edidit. In ea celebritate orator Gallus, ipſo præſente, orationem habuit, qua ei victoriam Maxentianam, atque hanc poſtremam Francicam, ac modò natum Conſtantinum puerum gratulatus eſt, ita exordiens: *Vnde mihi tantum confidentiæ, Sacer Imperator, vt poſt tot diſertiſſimos homines, quos & in vrbe ſacra, & hic rurſus audiſti, dicere auderem, niſi nefas eſſe ducerem, & commiſſi cuiuſdam ſacrilegij religionem vererer, ſi is, qui ſemper res à numine tuo geſtas prædicare ſolitus eſſem, hæc tantò maiora priſtinis ſilentio præterirem, per quæ non pars aliqua ſeruata, ſed vniuerſa ſibi eſt reſp. reſtituta? Neque enim ignoro, quanto inferiora ſint ingenia noſtra Romanis. ſiquidem latinè, & diſertè loqui illis ingeneratum eſt, nobis elaboratum, & ſi quid fortè commodè dicimus,*

fectus ciuitatem Romanam per triennium iure dicundo rexiſſet, demum hoc anno VI. Idus Decembris Rufium Voluſianum ſucceſſorem eſt nactus. Baſilica Lateranenſi ingenti Chriſtianorum gratulatione Miltiadis Pontificis cura ſurgente, res Romanæ læ tæ in primis, tranquillæque fuere. Voluſiano inde, & Aniano 314
conſulibus, Conſtantinus concilio epiſcoporum ad Kalendas Augusti Arelate coacto, Cæciliani cauſſam cognoſcendam commiſit. Epiſcopi cauſſa cognita à Miltiadis pontificis decreto non diſcedentes Cæcilianum iterum innocentem pronunciarunt. Ea re perculſi aduerſarij rurſus Conſtantinũ appellauerunt, eamque rem vt ipſe cognoſcere vellet, orarunt. Cum ille poſtulatum huiuſmodi reieciſſet, ac talem cognitionem, vt parum homini profano conuenientem, repudiaſſet, tamen ad extremum vehementibus eorum flagitationibus victus ceſſit. &, cum Romam iter intendiſſet, partes eò ſe ad cauſſam orandam ſequi præcepit. vt Sanctus Auguſtinus epiſtolis prodidit. Ibi Cæcilianus adeſſe iuſſus non affuit. Mediolanum inde procedens Donatiſtas iudicium pronunciari vrgentes eò ſe ſubſequi iuſſit, ac multis per iram à cauſſa peragenda ſe remouentibus, reliquos ab officialibus cuſtoditos Mediolanum accedere imperauit, atque ibi demum cauſſa cognita Cæcilianum præſentem innoxium, aduerſarios verò improbiſsimos, Miltiadis, & epiſcoporum iudicio comprobato, pronunciauit, ac res eorum fiſco addixit, vt Sanctus Auguſtinus ſæpe repetijt. Ticini etiam templum Sancto Michaeli dicitur conſtruxiſſe ob victoriam Francicam precibus ipſius archangeli partam, atque eò Rauennæ corpus Sancti Eleocadij tranſtuliſſe. Eiſdem conſulibus, Miltiades pontifex IIII. Idus Decembris ceſſit è vita. In eius locum V. Kal. Ianuarii ſubrogatus eſt Syluester ciuis Rom. atque eccleſiæ presbyter, vir & ſanctitatis, & eruditionis magnitudine inclytus. Cuius ſanctis præceptis Conſtantinus, cum iam Mediolano Romam reuertiſſet, imbutus inchoatam ſub Miltiade Chriſtianæ pietatis laudem perfecit. ſi quidem Conſtantini Imperium totum Sylueſtri pontificatum, qui fuit annorum vnius, & viginti, exhauſit. atque illius auctoritate, poſtero anno ineunte, ſe, & Licinio ambobus 315
quartûm conſulibus, eccleſias duas, vnam Sancti Petri Apoſtoli, alteram Sancti Pauli ſibi inſtaurandas, atque augendas ſuſcepit,

pit,

pit, quarum illa erat in Vaticano, quòd ibi Petrus ſub Nerone actus in crucem eſſet, hæc via Oſtienſi, quòd eo in loco Paulo eodem die amputatum caput fuiſſet. ſingulas vero baſilicas auratis trabibus, ac multiplici columnarum ordine, vt omnem ſuperarent templorum veterum opulentiam, exornauit; ac patrimoniis toto Occidente diſperſis ad eccleſiarum vſum, ac magnificentiam auxit. quibus mox Sylueſter dignitatem etiam, ac venerationem adiunxit ſacris ipſorum apoſtolorum corporibus illuc ex propinqua, vbi hærebant, ſede tranſlatis: vnde procedente tempore limina ipſa Apoſtolorum pio ciuium, aduenarumque concurſu certatim vota, donaque ferentium ſupra omnia templa ſunt celebrata. Baſilicæ quidem Vaticanæ ſplendoris illud eſt argumento, quòd Ammonius monachus, teſte Socrate, cum Romæ vnà cum Sancto Athanaſio, Iulio pontificatum poſt Sylueſtrum adminiſtrante, diuerſaretur, ex admirandis tam multis vrbis operibus; nullum niſi hoc, ſibi viſendum exiſtimarit; venerationis vero, quòd, quemadmodum Sanctus Ioannes Chryſoſtomus ſcripſit, cum ceteros vel remotiſsimos homines, tum præcipue Imperatores ipſos eò venientes pio quodam horrore, ac religione perfuderit; ſic enim ille ſcripſit: *Seruorum Chriſti clara ſunt ſepulchra, regiam vrbem aſſequuta ſunt, & dies noti ſunt, diem feſtum terrarum orbi facientes. eadem regijs aulis ſunt ſplendidiora non ædificiorum amplitudine, ac ſplendore, (nam in hac parte excellunt.) ſed quòd multo amplius eſt, conuenientium ſtudio: nam ipſe purpuratus peregre viſitat, & faſtu poſito conſiſtit Sanctos rogans, vt ſibi apud Deum adſint, & ſcenarum artificem, ac piſcatorem patronos etiam mortuos precatur ipſe, qui diadema gerit.*

Per eoſdem dies Conſtantinus fœdo lepræ morbo repente tentatus ſanguinem cæſorum infantium, præſens oſtentatum à medicis remedium auerſatus diuino monitu beatum Silueſtrum pontificem accerſiuit, atque ab eo ſacroſanctum baptiſmi lauacrum obtinuit. Ea vero res cum ab alijs ſcriptoribus, tum in primis à S. Hadriano pontifice in epiſtola ad Conſtantinum, & Irenem Auguſtos miſſa, & ſecundo Concilio Nicano intexta, his verbis narratur: Cum aliquan-

do Conſtantinus Imperator per noctem ſomnum caperet, ecce beati Apoſtoli Petrus, & Paulus dormienti aſtiterunt, dicentes, quandoquidem ſanguinis effuſionem horruiſti, miſſi ſumus à CHRISTO IESV domino dare tibi ſanitatis recuperandæ conſilium. audi ergo monita noſtra, & fac omnia, quæcunque indicabimus tibi. Silueſter epiſcopus ciuitatis Romanæ ad montem Soracte perſecutiones tuas fugiens in cauernis petrarum cum ſuis clericis latitat. hunc cum ad te adduxeris, ipſe tibi piſcinam oſtendet, in quam dum tertiò merſerit, omnis te valetudo deſeret lepræ. Quod dum factum fuerit, hanc viciſsitudinem ſaluatori tuo compenſa, vt omnes iuſſu tuo per orbem totum Romanum eccleſiæ reſtaurentur. tu autem purifica te, vt relicta omni ſuperſtitione Idolorum tu Deum vnum, qui verus, & ſolus eſt, adores, & excolas, & ad eius voluntatem te dirigas. Exurgens itaque à ſomno Imperator ſtatim conuocat eos, qui obſeruabant Palatium, & ſecundum tenorem ſomnij ſui miſit ad montem Soracte, vbi S. Silueſter erat. Profectus inde Silueſter peruenit ad regem. ad quem ingreſſus, inquit: Pax tibi, & victoria de cælo miniſtretur. quem cum rex alacri animo, & vultu ſuſcepiſſet, omnia illi, quæ facta, quæq; reuelata ſibi fuerant, expoſuit. Inde percunctatus eſt, quinam iſti eſſent Dij Petrus, & Paulus, qui illum viſitaſſent ob cauſſam ſalutis ſuæ, & eius latebras detexiſſent. Silueſter reſpondit: Hi quidem Dij non ſunt, ſed idonei ſerui Chriſti, & apoſtoli electi ab eo, & miſsi ad inuitationem gentium, vt credentes ſalutem conſequantur. cumq; ille hæc diceret, interrogare cœpit Auguſtus, vtrum nam ipſos apoſtolos haberet aliqua imago expreſſos, vt ex pictura diſceret, quos reuelatio docuerat. Tunc S. Silueſter miſſo diacono imaginem Apoſtolorum ſibi exhiberi præcepit. quam Imperator aſpiciens ingenti clamore cœpit dicere, ipſos eſſe, quos viderat, nec debere iam differre ſpiritum ſan-

ctum

ctum oſtenſionem piſcina, quam iſtos promiſiſſe ſua ſaluti memorabat. Conſtructo itaque Lauacro Conſtantinus cum ſacro rore tinctus eſſet, confeſtim eſt ſanitati priſtina reſtitutus. Deinde non immemor accepti beneficij eccleſias Dei exædificare cœpit. columnas earum paſſim ſacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini noſtri IESV CHRISTI, omniumq; Sanctorum reuerentiam exornauit. nec alia de cauſſa, quàm vt Chriſtianiſmum in lucem, & veritatem, Deiq; cultum proueheret, & omnes gentes à cultu Idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Conſtantinus inde, vt gratiam tanti beneficij Silueſtro referret, Edictum, quod nunc quoque VI. Kal. Aprilis datum legitur, ſcripſit, in quo hac hiſtoria enarrata adijcit, ſe ad referendam gratiam Silueſtrum omnibus ad amplitudinem, & dignitatem Apoſtolica ſedis ornandam inſignibus decorare, atque eundem, & ſucceſſores eius ipſo inſuper Occidente donare. Quod Edictum eccleſia Romana, atque adeo etiam Orientalis in hunc vſque diem conſtantiſſime tenuit, Theodoro Balſamone, & Emanuele Caleca, & Gennadio patriarcha, Græcis ſcriptoribus, teſtibus. quorum Illuſtriſſimus Cardinalis Sirletus opportune iam inde Roma vſque admonuit.

Quin etiam idem egregij operis Baptiſterium, quod adhuc viſitur, condidit. cuius cum Vaticana, & Lateranenſi baſilica Prudentius meminit, inquiens contra Symmachum, Iouis aram ab omni populo reſpui, qui

Aut Vaticano tumulum ſub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obſes,
Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde ſacrum referat regali chriſmate ſignum.

His rebus actis inde aduerſus Licinium Auguſtum arma tulit. Quippe æquum eſſe exiſtimans, ſe illius victoriæ, quæ ſuis quoque armis quæſita eſſet, præmium aliquod reportare, partem prouinciarum, quas Licinius ſuperiore bello Maximino

Auguſto ademerat, repetiuit. vbi verò legatos, ac poſtulatum ſuum ab eo vidit repudiari, exercitibus ſuis in eam rem conuocatis in Pannoniam maturauit. Licinius infeſto Conſtantini in ſe aduentu comperto & ipſe magnum pedeſtrium, equeſtriumque copiarum numerum expediuit, & cum ijs ad Cibalas conſtitit. Id oppidum erat Pannoniæ inferioris in colle ſitum ab vna parte palude, quam Hiulcam vocabant, ab altera planicie lata circundatum. Cum autem Licinius caſtra in campo locaſſet, Conſtantinus adueniens ad montem conſedit. Neque inferenti ſigna Conſtantino vlla conſerendo prœlio eſt interpoſita mora. vtrinque magno ardore, telis emiſsis, vſque ad veſperam haſtis eſt dimicatum. Liciniani à dextro cornu, cui Conſtantinus præerat, loco moti, vbi Licinium, equum ad fugam paratum aſcendentem viderunt, repente omnes per noctem trepidi abiere, pecoribus, ceteriſque rebus relictis præter tantum panis, quantum ad pellendam per diem famem eſſet ſatis. Licinius Sirmium prætergreſſus, quod oppidum ab vtraque parte Sauus amnis in Danubium influens abluit, ponte interciſo in Thraciam ire, ibi recollecturus exercitum, properauit. Conſtantinus quinque millibus militum ad eum inſequendum immiſsis caſtra varia, atque opimà præda referta cepit. ac Cibalas, & Sirmium, aliaque oppida à Licinio fugiente relicta in poteſtatem redegit. Inde ponte in Sauum refecto trànſgreſſus & ipſe Licinii veſtigiis inſtitit. Sub ortum ſolis Licinius conſpecto cum parato exercitu Conſtantino aciem inſtruit, belli ſocio Valente aſſumpto, quem, poſtquam Cibalis diſceſſerat, Cęſarem appellauerat. Exercitus inter ſe congreſsi acriter primum ſagittis, & iaculis, deinde haſtis, & gladiis depugnarunt. Dum autem illi confligunt, qui à Conſtantino ad perſequendum Licinium miſsi fuerant, cum propter viæ inſcitiam ſequi illum non potuiſſent, derepente ſuperuenerunt, & flexo per collem itinere ſuis ſe adiungere maturarunt. quos Liciniani fortiter ſubſtinuerunt, atque prœlio æquo Marte confecto ceſſerunt. Licinius, cum in caſtra exercitum reduxiſſet, belli difficultate ad conſilium reuocata poſtridie legatos ad Conſtantinum de concordia miſit. Neque Conſtantinus grauate eam accepit orationem, præſertim vero Conſtantia ſorore, vt

mitiora conſulere vellet, orante. Itaque pax his conditionibus conuenit, vt Licinius Conſtantino Illyricum, ideſt Dalmatiam, Macedoniam, Pannoniam, Mœſiam, Daciamque dimitteret, ipſe Thraciam cum Aſia, Aegypto, & Oriente ſibi haberet; (quo Oriente quæ prouinciæ clauderentur, ſupra ſcripſimus;) Valens autem Cæſar, tanquam artifex eorum malorum, abdicaret. Atque ita fœdus vtrinque conſcriptum, & iureiurando firmatum eſt. Euſebius bellum hoc Cibalenſe Licinianum vocauit., geſtum autem ob eam, quam diximus, cauſſam, & eo, quo expoſitum eſt, ordine, Zoſimus retrulit. Illyrico conſtituto Conſtantinus reuertit Romam. inſtabat enim annus illius Imperij decimus, qui ab exceſſu patris V. Kal. Auguſti initium duxit, quem Romæ agere, & vetere de more vota Imperij decennalia ſoluere, ac vicennalia concipere cupiebat. Reuerſus autem ludos victoriæ cauſſa ingenti omnium lætitia edidit, & quidem primos cruenti, vt Euſebius dixit, ſacrificij expertes, ac decennalia apparatu magnifico celebrauit. atque ad cumulandam illius celebritatis hilaritatem Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarauit. quibus vt ſartam cum Licinio gratiam confirmaret, Licinium etiam eius filium non dum viginti menſes natum eadem dignitate ornatum adiecit. Itaque extant reſcripta Idibus Septembris hoc anno data, quibus ſupraſcriptum eſt: *Conſtantinus Auguſtus, & Cæſar.* quo verbo Criſpus deſignatur, decennalibus Cæſar allectus. Decennalibus actis inde Criſpum Cæſarem in Galliam ad limitem Rheni tutandum miſit, datis magiſtris, qui iuuenem & in re bellica regerent & in omnibus liberalibus artibus erudirent. quorum vnus fuit Lactantius Firmianus, vir diſertiſſimus, qui diuinarum Inſtitutionum libris Conſtantinum ſic appellauit: *Hoc opus nunc tuo auſpicio inchoamus Conſtantine Maxime Imperator, qui primus Romanorum principum repudiatis erroribus maieſtatem Dei ſingularis, ac veri & cognouiſti, & honoraſti.* Itaque reſcripta, quæ hoc anno, & ſequentibus Treuiris data à Conſtantino Auguſto reperiuntur, ea à Criſpo Cæſare Galliam cum imperio obtinente putandum eſt proceſſiſſe. Siquidem teſtatur Sozomenus, Criſpum leges vnà cum patre, vt qui ſecundas Imperij teneret, conſtituiſſe. idque ex temporibus ſubſcriptis, & legum latoribus ſupraſcriptis intelligi poſſe.

Inde Vettio Rufino vrbis præfecto relicto, qui XIII Kal. Septembris inierat, Conſtantinus in Illyricum ſe recepit, quod à Gotthis, Sarmatis, Scythiſq; alijs Pannoniam, Mœſiam, & Thraciam incurſantibus vexabatur. Itaque Murgillo Pannoniæ oppido XV Kal. Nouembris de Iudæis ad Euagrium ita ſcripſit: *Iudæis volumus intimari, quòd ſi quis poſt hanc legem aliquem, qui eorum feralem fugerit ſectam, & ad Dei cultum reſpexerit, ſaxis, aut alio furoris genere, quod nunc fieri cognouimus, auſus fuerit attentare, mox flammis dedendus eſt, & cum omnibus ſuis participibus concremandus. ſiquis verò ex populo ad eorum nefariam ſectam acceſſerit, & conciliabulis eorum ſe applicuerit, cum ipſis pœnas meritas ſuſtinebit.* Eodem anno Donatus Carthaginem reuerſus, vbi ſe Cæciliano obeſſe non poſſe vidit, in Felicem epiſcopum, qui illum conſecrarat, inuaſit, ac proditionis inſimulauit, quòd perſequutionis tempore ſacrorum ſcriptorum monumenta incendio deleuiſſet. Eam cauſſam Aelianus Africæ proconſul, cum Verus præfectorum vicarius incommoda valetudine eſſet affectus, cognouit, atque ita ſententiam tulit: *Felicem epiſcopum liberum eſſe ab excuſſione inſtrumentorum Deificorum conſtat, quòd nemo in eum probauerit, religioſas ſcripturas corruptas, aut incenſas fuiſſe.* Sabino inde, & Rufino conſulibus, Conſtantinus VIII 316 Idus Ianuarias ex Illyrico ad Rufinum præfectum vrbis ſcripſit, iubens eos, qui res ex donatione ad fiſcum pertinentes vſque ad ſua decennalia poſſediſſent, ſecuros poſſidere: atque inde Romam repetijt, ita vt inde VIII Idus Martias reſcripſerit. Sub eoſdem dies res in vrbe, atq; adeo in aula, & familia Imperatoris accidit memorabilis. Conſtātia Conſtantini filia, virgo iam adulta, medicinam vlceri inſanabili, quo vehementer affligebatur, exquirens, amicorum monitu ad ſepulchrum S. Agnetis virginis, & martyris intempeſta nocte acceſſit, ac licèt gentilitate adhuc imbuta, tamen credula, vt S. inquit Ambroſius, animi intentione preces fideliter fundere cœpit. ac repentina ſomni ſuauitate correpta in quiete ſibi audire viſa eſt Agnetem præcipientem, vt in Ieſum Chriſtum crederet, & certam ab illo valetudinē expectaret. Diuino viſo virgo paruit, & continuò ſanitati priſtinæ reſtituitur, domumq; reuerſa receptam valetudinem patri gratulatur. Qua re cognita tota ciuitas coronata in lætitia magno cum infidelium dolore verſatur. Itaque cum multis ex aula Imperatoris baptiſmum ab epiſcopo Syluestro accepit, atque ibi templum S. Agneti, & ſibi Mauſoleum, patre impenſam ſuppeditante, conſtruxit. Pridie Nonas Auguſti Ouinius Gallicanus in locum Prætextati præfecturam vrbis iniuit. Vir ſummæ virtutis, eximiæq; apud Conſtantinum auctoritatis Conſtantiam virginem ſpecie, ac virtute inter ceteras eminentem ſibi in matrimonium poſtulauit. Conſtantinus libenter &

ipſi,& Comitibus, ac præfectis omnibus pro illo orantibus morem geſſiſſet, ſi virginem Chriſto dicatam perpelli poſſe ad matrimonium viri adhuc errore gentilitatis infecti duxiſſet. Qua ex re cum vehementer animo angeretur, Conſtantia ei dixit: Noli propterea laborare pater, ſed ſponde, ſi ille Scytharum gentem, qui ſe in Thraciam intulerunt, armis domuerit, fore, vt me conſul ducat. proinde duas ſuas filias Atticam, & Artemiam apud me interim ponat, atque ipſe Ioannem, & Paulum primicerium meum apud ſe habeat, vt & ipſe me per familiares ſuos alloqui, & ego illũ ex filiabus eius poſſim agnoſcere. Huius conſilij ratione probata Conſtantinus rem cũ Gallicano confecit, ac poſtulato Conſtantiæ expleto ipſum in Illyricũ deſtinauit. Interim Conſtantia ſupplici à Deo oratione magnopere petijt, vt ſibi Gallicanum, & Gallicani filias redigere ad ſanctum ipſius cultum liceret. quam orationem ſe à Conſtantia accepiſſe, Terentianus huius auctor hiſtoriæ refert in eo libro, in quo vitam ſanctorũ martyrum Ioãnis, & Pauli deſcripſit. Gallicanus ſacris in Capitolio factis, votiſq; more patrio nũcupatis, vrbe egreſſus properauit in Thraciam, ac rẽ cum Scythis magna mole gerere inſtituit. deinde in vrbe Philippis tantis viribus ab eis obſeſſus eſt, vt copiarum ſuarum exiguitate diffiſus, ac pugnis aliquot aduerſis exterritus ſalutem ſuam non in virtute militum, ſed in munitione murorum poſuerit. inde à militibus deſtitutum, ac ſeſe fuga ex obſidione eximere moliẽtem Ioannes, & Paulus, quos commemorauimus, monuere, vt votum Deo faceret, ſe, ſi victoriam rettuliſſet, Chriſti cultui dediturum. Quo facto oblata eſt illi ſpecies iuuenis ſtatura excelſi, ferentis humero Crucem, qui dixit: Sume gladium tuum, & ſequere me. illo verò obediente, armati apparuere milites, qui ſe illi operam nauare dixerunt; proinde extemplò caſtra hoſtiũ inuaderet, & regem eorum appeteret. Quod cum ille feciſſet, inſigni victoria negocio nullo potitus, regem procumbentem ad pedes habuit. atque hoſtium nemine violari permiſſo, Scythis ex Thracia pulſis tributum annuum imperauit. ex tribunis autem militum, qui ad ſe redierant, neminem, niſi in Chriſtum credentem, recepit. qui verò Chriſto ſe deuouerunt, ad gradum ſublimiorem prouexit, ceteros munere militiæ ſpoliauit. poſtero verò anno reuerſus Romam, atque honorificè à Conſtan-
317 tino exceptus, antequam vrbem iniret, ſacra, vt inquit Terentianus, apoſtolorum limina in Vaticanum adiuit, ac gratias Deo omnipotenti more Chriſtianorum de tanta victoria egit. Cuius rei admiratione captus Conſtantinus, Quid hoc rei eſt, Gallicane, inquit, quòd tu, cum ad bellũ proficiſcereris, Capitolium ingreſſus dæmonibus immolaſti, nunc victor reuerſus, Chriſtum, & apoſtolos eius adoras? Cui Gallicanus rem omnẽ,

vt euenerat, enarrauit, illud demum adiungens, ſe tanto à Deo beneficio affectum ætatem poſthac ſuam in ipſius Dei ſeruitio conſumere, atque à coniugio abſtinere firmo animi decreto conſtituiſſe. proinde illum orare, vt ſibi ſucceſſorem daret, quo liberè poſſet religioni vacare, & in cognita veritate perſiſtere. Quem complexus Conſtantinus filias eius Chriſto conſecratas edocuit, atque ipſum in Palatium duxit. cui Helena Augusta mater, & Conſtantia virgo, & Attica, atque Artemia filiæ occurrerunt. eumq; omnes perinde atq; Auguſti generum honorarũt. Demum cũ priuatus vellet abire, rogatu Conſtantini XIII Kal. Martias conſulatũ cũ Baſſo iniuit. in quo quinque millia ſeruorum libertate, ac ciuitate donata prædijs vrbanis, ruſticisq; locupletauit. Inde, cum cõſulatu, & præfectura ſe abdicaſſet, Baſſo Idibus Maii præfecturã ineunte, ſeceſsit Oſtiam, & cũ ſancto Hilarino viuens ædibus eius ad recipiendos peregrinos acceſſionẽ adiunxit. ibiq; in omni Chriſtianæ pietatis officio maxima cum omniũ admiratiõne ſe exercuit, cũ homo Auguſtis cariſsimus ex præfecto, & conſule pedes lauaret, menſam ſterneret, aquam manibus funderet, & languentibus acri ſtudio miniſtraret. Quin etiam ipſe primus ædẽ Oſtiæ S. Laurentio martyri cõdidit, atque officia clericorum inſtruxit. Conſtantinus, cum VI Idus Maias Romæ fuiſſet, inde in Illyricũ aduerſus barbaros rurſus incurſantes contendit. quod reſcripta indicãt ab illo Romæ, Sirmii, Naiſsi, & Serdicæ data. Criſpus filius Germaniæ limites egregiè eſt tutatus. Idibus Auguſti Fauſta Auguſta puerum alterum peperit, quẽ Conſtantium appellauit. Ceterùm, cum ordinarius conſulatus inſignis adhuc Romæ dignitas haberetur, vt à quo anni nominarentur, & Faſti decorarentur, ſtatuit Conſtantinus eum honorem filiis, ſororisq; filio Cęſaribus tradere. nam fratres male concordes, vt ex alia matre natos, ſero admodum honorauit. Itaque ſequens annus Licinium Auguſtum 318
quintũm cum Criſpo Cæſare conſulem habuit. Eo anno Criſpus ipſe Francos rebellantes inſigni victoria domuit. vndè poſt Nazarius in Quinquennalibus eius dixit: *Francorum natio ita raptim adoleuit ad gloriam veſtram, vt fortiſsimo Cęſari primitias ingentis victoriæ daret. cum memoria accepta cladis non infracta, ſed aſperata pugnaret.* Baſſo vrbis præfecto ad Conſtantinum Auguſtum profecto, Iulius Caſsius vice illius cognouit. Baſſus regreſſus præfecturam reſumpſit. Interim Romæ, & in Italia Conſtantinus ſummo ſtudio templa noua inſtituit. nam & via Tiburtina beato Laurentio martyri baſilicam, & Capuæ, Neapoli, Albæ, & Oſtiæ alias inchoauit. Quæ verò Oſtiæ Petro, & Paulo apoſtolis inſtituta eſt, ea à Gallicano inſignibus donis ornata eſt. Neq; verò templa ædificare ad religionem amplificandam ſatis habuit.

quin etiam ad populi vſum,& vrbis decus thermas,& porticum nobiliſſimam condidit, multaq; vetera opera inſtaurauit, ita vt vrbem clarorũ ædificiorum magnificentia multo illuſtriorem aſpectantibus omnibus exhibuerit. Ex quo poſt dixit Nazarius in Quinquennalibus: *Vacat remiſſioribus animis delectamenta pacis adhibere celeberrima, quæ vrbis nobis operibus eniteſcunt, nec obſoleta modo per uetuſtatem rediuiuo cultu inſignuntur, ſed illa ipſa, quæ antehac magnificentiſſima putabantur, nunc auri luce fulgentia indecorã maiorum parſimoniam prodiderunt. Idcirco ipſæ maximè ſublimes porticus, & rutilantes auro columnæ tantum inuſitati ornatus dederunt, vt illo non minus cupidè conueniatur loci gratia, quàm ſpectaculi voluptate.* Non prætereundum illud etiam, eloquentiam per hæc tempora ſummo ſtudio Romæ,& in Italia celebratam: teſtis eſt D. Hieronymus, qui ad Ruſticum ſcripſit: *Mater poſt ſtudia Galliarum, quæ florentiſſima ſunt, miſit te Romam, vt vbertatem, nitoremq; Gallici ſermonis grauitas Romana condiret.* Floruere autem hac laude Romæ Nazarius, qui rhetoricam docuit, & Minucius Felix, qui cauſſas orauit, & Lampridius, Spartianus, Capitolinus,& Vopiſcus, qui vitas ſuperiorum Imperatorum litteris mandauerunt. qui quanta dicendi facultate valuerint, ex ſcriptis eorum perſpici poteſt. Poſt Nazarium inde Paterius rhetor, & Eunomia Nazarij filia eximiè celebrati: quorũ D. Hie-
319 ronymus meminit. Poſtero anno Conſtantinus Auguſtus V cum Licinio Cæſare conſulatum occepit. &, cum III Idus Maij Sirmij eſſet, ad Rufinum præfectum prætorio reſcripſit. Kal. Septembris Valerius Maximus vrbis præfecturam iniuit. Per hos annos baſilica Saluatoris Lateranenſis V Idus Nouembris, & S. Petri Vaticana XIIII Kal. Decembris ad ſummum perductæ, ſunt conſecratæ. Rebus Occidentis egregiè, atque ex Imperatoris, & populorum ſententia procedentibus duplex, & quidem fœda, ac pernicioſa vtraq; calamitatis tempeſtas incurrit, quæ totum Orientem non ſolùm inexpiabili inter ſe odio, ac ſimultate diſtraxit, verùm etiam in multos annos ciuili, ac ſacro ſanguine cruentauit. vſque adeo vt ea labes aliqua etiam ex parte Occidentem tetri cuiuſdam incendij more afflarit. Earum vnam turpe gentilitatis ſtudium, alteram prauum Chriſtianorum antiſtitum de Deo diſſidium intulerũt, Licinio, Arrioq; auctoribus. Licinius Auguſtus anno, vt notauit Cedrenus, Imperij Conſtantini quarto decimo, ægrè paſſus, ſe à Conſtantino Illyrici prouincijs per arma ciuilia ſpoliatum, ſimulata prioribus annis amicitia occultis ipſum inſidijs ſæpe appetijt. quibus ad irritum diuino numine detegente redactis, ac ſemel, iterumq; reconciliata concordia, demum vt Conſtantini animum vulneraret, ad gentilitatem, quam in gratiam eius reliquerat, ſe recepit,& Chriſtianis, quorum illum ſtudio-

ſiſſimum

ſiſsimum eſſe videbat, inimicus euaſit. ac primùm edicto propoſito epiſcopos inter ſe de more conuenire, ac de rebus ad Eccleſiam pertinẽtibus conſultare prohibuit, alterutrum neceſſariò conſequuturum arbitratus, vt aut dicto non audientes capitali ſupplicio vindicaret, aut obedientes à Chriſti veneratione auerteret. deinde omnes, qui Chriſtianorum ſacris imbuti eſſent, Palatij ſui liminibus arcuit, & ſummis honoribus vſos ad illiberalia miniſteria adhibuit, & bonis publicatis mortem omnibus, qui Chriſtum appellaſſent, indixit. quo modo totum Orientem, tum primùm ſeſe à ſuperioris perſequutionis cladibus attollentem, vehementer afflixit. Arrius autem flagitioſam in Aegypto hæreſim, quæ poſt latius diſsipata eundem Orientem miſerè perdidit, hoc modo inuexit. Alexander epiſcopus Alexandriæ nuper in locum demortui Achillæ ſuffectus eccleſiam de more aduocauit, ac præſente clero ſubtilius aliquanto, quàm moris erat, de ſancta Trinitate cœpit diſſerere, filium eiuſdem ſubſtantiæ, atque honoris eſſe cum patre aduerſus Paulum, Apollinaremq; præcipiens. vbi verò perorauit, clerum, quid ſui iudicij eſſet, rogauit. tum Arrius presbyter, ſacrarum litterarum interpres, homo multarum doctrinarum cognitione imbutus, ſiue odio, quo erga illum flagrabat, inductus, ſiue Sabellianam hæreſim vnam tantum vt ſubſtantiam, ſic perſonam cõſtituentem auerſatus, ad opinionem prorſus contrariam declinauit, ac Chriſtum creaturam, & factum eſſe, ſibi videri reſpondit. Nam ſi pater, inquit, filium genuit, qui genitus eſt, ſuæ eſſentiæ principium habuerit, neceſſe eſt. ita fit, tempus fuiſſe, cum filius non fuit, eumq; ex nihilo eſſentiam accepiſſe. Cum autem hæc ita concluſiſſet, factum eſt, vt multorũ, qui aderant, ad veritatem indagandam ingenia excitarit. ex quo ea quæſtio inde paullatim totam Aegyptum peragrauit. In exitu anni Conſtantinus Auguſtus ex Illyrico Romam reuerſus, vt filiorum Cæſarum Quinquennalia celebraret, tertio filio auctus eſt, quem Conſtantem vocauit. ac proximo anno, qui fuit poſt Chriſtum natum trecẽteſimus viceſimus, 320
cum ſextum cõſulatum, Conſtantino Cæſare aſſumpto, iniſſet, vnà cum Criſpo, qui ſæuiente hieme ex Gallia Romam redierat, & puero Conſtantino, operam Quinquennalibus dedit. Ea vota ingenti principum, populiq; lætitia perſoluta ſunt. Nazarius orator magni ea tempeſtate, vt dixi, in vrbe nominis ſolemnem in eiuſmodi celebritate orationẽ habuit. in qua præcipuè Conſtantini Auguſti victoriam celebrauit, quam primùm de Maxentio, poſt de Germanis inſultantibus tulit. Ex quo declaratur, Conſtantinum nihil interim aut in Pannonia, aut in Thracia contra barbaros memorabilis rei geſsiſſe. neque enim ille recentes victorias, atque inauditas præteriiſſet, vt veteres, ac ſæpiſsimè decantatas ornaret.

Nam Cibalenſe bellum ipſo viuente,& nondum apertas inimicitias exer
cente Licinio, credo, non eſſet auſus attingere. Deinde de Cæſaribus,
Auguſto,& his Quinquennalibus ita diſſeruit: *Quintum decimum annum
maximus princeps ſalutaris Imperij degit, ſed auguramur iam vicennalia. Quin-
quennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudijs habent. ſed in deſtinatis de
cennijs iam vota properantia, & ſpes volucres conſtiterunt. Criſpus Cæſar iam
obterendis hoſtibus grauis terrorem paternũ, quo ſemper barbaria omnis intremuit,
deriuare ad nomen ſuum cœpit. Conſtantinus iam conſulatum, iam venerationem
ſui ſentiens, ſi quid intactum aut parens, aut frater reſeruet, declarat mox victorem
futurum, qui animo iam vincit ætatem. Ad gloriam veſtram fœcunda malis ſuis
Francorum natio ita raptim adoleuit, robuſteq́ recreata eſt, vt fortiſſimo Cæſari pri
mitias ingentis victoriæ daret, cum memoria acceptæ cladis non infracta, ſed aſpe-
rata pugnaret. Tantorum Roma compos bonorum, quæ quidem ei ſunt cum toto or
be communia, habuit ſemper ingentis ſpei fructum, quem propoſitum ſibi ex Cæſari-
bus nobiliſſimis habet, eorumq́ fratribus, quorum iam nomina ipſa veneramur. De
clarant ecce rationem, cupiditatemq́ votorum facta Criſpi Cæſarũ maximi. in quo
velox virtus ætatis mora non retardata eſt. pueriles annos gladijs triumphalibus oc-
cupauit, qui quidem nunc nobiliſſimus Cæſar venerandi patris, fratrum, ſuorumq́
omnium fruitur aſpectu, ſeq́ fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hieme iter ge-
lu intractabile, immenſum ſpatio, niuibus infeſtum incredibili celeritate confecit.
Quæ tuum, Conſtantine Maxime, pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo
videre filium licuit, & videre victorem? narrauit vtique exhauſta bella, & hoc
ad tuam gratiam, non ad ſui oſtentationem, qualis excipiendo hoſte, quàm reſiſtenti
vehemens, quàm facilis ſupplicanti. Nunc te omnes rogamus, cum præſentem lau-
daueris, cum iam reip. flagitanti, cum Gallis deſiderantibus reddes, iterum atque
iterum moneas reuertentem. Te verò, Conſtantine Cæſar, incrementum maximum
boni publici, quibus modis amplectitur humana felicitas? quæ de te tantum expe-
ctat, quantum nomine polliceris. et licèt ætas adhuc auocet ab imitatione virtutis pa-
ternæ, iam tamen ad pietatem eius natura deducit. Quinquennijs igitur feliciter in-
choatis decennia Cæſarum nobiliſſimorum vltra poſteros noſtros extendenda quàm
impensè rogare, & orare nos conueniat, ipſis bonis temporum, & reip. rationibus ad-
monemur. Iacet in latere Galliarum, Conſtantine Maxime, aut in ſinu ſuo fuſa
barbaria. Perſæ amicitiam tuam petiuerunt. nulla in terris tam ferox natio eſt, quæ
te non metuat, aut diligat. omnia foris placida, domi proſpera. an non vbertate fru
ctuum copia? exornatæ mirandum in modum, ac prope deintegro conditæ ciuitates.
nouæ leges gerendis moribus, & frangendis vitijs conſtitutæ. ceterùm calumnioſæ
ambages reciſæ captandæ ſimplicitatis laqueos perdiderunt. Pudore tuo munita con-
iugia. ſecuræ facultates ambitione ſui gaudent. nec aliquis habendi quamplurimum
metus, ſed in tanta bonorum affluentia magna verecundia non habendi. Hic de-*

nique ſtatus rerum eſt, vt obtinendæ potius felicitatis votum geramus, quàm augen dæ cupiditatis. Vnum modò eſt, quo fieri poſſit Roma felicior, maximum quidem, ſed tam ſolum, vt Conſtantinum conſeruatorem ſuum, vt beatiſſimos Cæſares videat, vt fruendi copiam pro deſiderij modo capiat, & hos alacris excipiat, & cum reip. ratio digredi fecerit, receptura dimittat. Inter hæc nuncius eſt allatus, veteranos in Gallia atrocem poſt Criſpi exceſſum concitaſſe ſeditionem. Quo audito Conſtantinus, quòd res videbatur ſua præſentia indigere, quanta maxima celeritate potuit, illuc accurrit. res Kal. Martij in oppido Bellouacorum eſt acta. ciuilium munerum, quam poſtulabant, vacatione conceſſa tumultus omnis ſedatus eſt. Inde Criſpo in prouincia relicto Romam repetijt. In Oriente Licinius legem adhuc acerbiorem tulit aduerſus Chriſtianos, ne viri cum mulieribus precationis cauſſa in eccleſijs cõuenirent, neu epiſcopi mulierum aures ſacris præceptis imbuerent, neue populi, niſi in campis ſuburbanis, conuentus haberent. milites autem, niſi nudato capite ſacrificiis intereſſent, muneribus exuit. quo pacto ingentem numerum hominum damnis, ignominijsq; affecit. vſque eò verò crudelitatis, truculentiæq; proceſsit, vt neque ijs, qui in vinculis tenebantur, alimenta ſuppeditari, nec qui ſuam proximis miſericordiam tribuiſſent, in bonorum numero haberi voluerit. atque eadem pœna eos, qua qui ſontes erant, plectendos cenſuerit. quin etiam nouas leges de nuptijs, ac funeribus edidit. quibus veteribus obrogauit. noua, eaq; grauiſsima tributa in agros impoſuit. atque ob id metiri omnes voluit, nouosq; agricolis cenſus indixit. Et hoc anno Romæ Valerius Maximus idem vrbis præfectus ius dixit. Criſpo inde, & Conſtantio Cæſaribus ambobus conſulibus iterum, Conſtantinus Auguſtus bellum acre 321
cum Sarmatis geſsit. Quippe comperto, Sarmatas Mæotidem accolentes traiecto nauigijs Iſtro prouincias ſuas ſe abſente depopulari, in Illyricum regreſſus exercitum ducere aduerſus eos inſtituit. Qua re perſpecta illi cum rege Rauſimodo aduentum eius præuertentes oppidum quoddã adorti parti eius ſuperiori, quæ ex materia conſtabat, incendium intulerunt, verùm à propugnatoribus, qui pro muris ſtabant, telis, miſsilibusq; propulſi propoſitum tenere non potuerunt. Superueniens inde Conſtantinus tanta illos mole oppreſsit, vt multis deſideratis reliqui vix tempus nacti ſint euadendi. Rauſimodus cum ijs, qui ſuperſtites erant, Iſtro ſuperato fuga ſibi conſuluit. Poſt aliquot dies Conſtantinus certior factus, Rauſimodum noua de Iſtro traiiciendo conſilia coquere, ante illum trãſmittere maturauit. eumq; adortus prælio facto in collem præcipiti fuga compulſum interfecit, ac magna Sarmatarum ſtrage edita reliquæ multitudini fidem ſuam imploranti pepercit, & cum ea in caſtra ſe rettulit.

qua in oppida prouinciæ diſtributa Theſſalonicam receſsit. Huius belli Zoſimus eſt auctor. Ibi verò legem tulit, quæ V. Nonas Iulias Romæ propoſita eſt, vt vnuſquiſque vita cedens bonorum ſuorum partem Catholico concilio relinquere poſſet. In Oriente interim res in dies tetriores, fœdioresq; committebantur. Nam Licinius iam templa paſsim euertere, epiſcoposq;, quos ſibi aduerſos, Conſtantino verò deditos eſſe iudicabat, variis ſuppliciis lacerare adortus erat. Præter ceteros autem inſigne fuit Baſilii Amaſiæ Ponti epiſcopi martyrium, à Ioanne Nicomedienſi presbytero, qui ſe interfuiſſe dicit, ad fidem conſcriptum. Huic Nicomediam adduci iuſſo, quòd Deis immolare abnueret, caput deſecari, & cadauer in mare abiici iuſsit. quod mox à piſcatoribus integrum inuentum, incredibile dictu eſt, quantum omnium in ſe piorum oculos, animosq; conuerterit. Hæreſis autem Arriana ex Aegypto iam in Aſiam incendii more ſe ſe ferox effuderat. Præcipuè autē Euſebius Nicomedienſis epiſcopus eam auidè arripuit, ac palam tueri inſtituit. cuius maxima erat in Aſia auctoritas, quòd Licinius Nicomediæ ſedem habebat, atque eo amico præcipuè, & conſiliorum arbitro vtebatur. Quod vbi Alexander comperit, ira feruidus aduocato epiſcoporum cōcilio Arrium, atque illius ſectatores damnauit, atque ad omnes epiſcopos ſcripſit, nominatim leuitatem Euſebii carpens, vt qui primùm Berytienſi eccleſia relicta Nicomedienſem aucupatus per ambitionem fuiſſet, deinde eorum, qui ab eccleſia Catholica defeciſſent, patrocinium ſuſcepiſſet. atque eos ab illo audiendo tanquam impiè ſentiente ſtuduit auocare. Contra verò Arrius cum ad alios, tum maximè ad Euſebium de re, quæ in controuerſiam venerat, & de damnatione ſui litteras dedit, eumq; ad opem ſibi ferendam orauit. Itaque Euſebius cum ab Arrio temere inductus, tum ab Alexandro propter contumelioſas de ſe litteras infenſior factus in Arrii partes tranſiuit. ac conuentu epiſcoporum habito Arrium inſontē pronūciauit, ac ſcriptis ad epiſcopos litteris cū pleroſque auctoritate ſua mo-
322 uiſſet, naſcenti incendio ingentes faces admouit. Hac de cauſſa proximo anno, quo Probinus, & Iulianus conſules fuerunt, hæc peſtis per eccleſias Aegypti, Aſiæ, & Orientis bacchari truculente cœpit. ſiquidem clericis inter ſe aſperè, ac contumelioſè iurgantibus imperita multitudo non ſolùm factorum ſpectatrix, ſed etiam dictorum diſceptatrix euaſerat, ac pars horum, pars illorum ſententiam approbabat, de his etiam in theatris cum magno religionis ludibrio diſſerens. Conſtantinus autem Romam reuerſus, vt in ſumma frugum inopia extremæ multorum egeſtati ſuccurreret, pridie Nonas Iulias cauit, ne quis victus inopia liberos venderet, ſed ad eos alendos, annonæ quod ſatis eſſet, à fiſco acciperet.

Cum

Cum autẽ nefanda iampridem Licinij flagitia percepiſſet, neq; precibus, neq; monitionibus pepercerat, vt ipſum ad ſaniora cõſilia reuocaret, ſed variis rationibus deluſus nihil profecerat. proximè autẽ cum Baſilii epiſcopi indignam adeo necem, ac ſummã in martyrio conſtantiã, & ingens poſt mortem miraculum comperiſſet, iuſta ira ſuccenſus, vt Chriſtianis rurſus laborantibus ſubueniret, eoſq; indigno iugo ſeruitutis eximeret, vim ſibi adhibendam, neque affinitatis rationem habendã putauit. atque homini gratiam, atque auctoritatem ſuam iam apertè repudianti bellũ indixit. ad quod ſe compulſum iri proſpiciens portũ Theſſalonicæ prioribus menſibus inſtituerat, vrbemq; nouis operibus confirmarat. Itaq; cum hanc arcem ſibi ad inuadendum Licinium delegiſſet, eò demũ omnia ad magnum bellum adminiſtrandum neceſſaria contulit. nam triremes ducentas, atque onerariarum amplius duo millia, peditum centum, & viginti, equitum ad decem millia confecit. in quibus magnus etiam Gotthorum numerus fuit. ac Criſpum Cæſarem ſocium expeditionis futurum ex Gallia euocauit, Conſtantinum verò Galliæ præfecit, quam ille deinde obtinuit vſque ad exitum vitæ: ac Roma profectus Theſſalonicam adiit. Quo rerum apparatu percepto Licinius & ipſe ex prouinciis ſuis ingentem numerum vtriuſque militiæ conuocauit, vt pedeſtriũ copiarum ad centum quinquaginta millia, equitum ad quindecim in armis habuerit. et, cum Conſtantinus claſſem ſuam in Piræeo Athenarum portu conſtituiſſet, ipſe ſuam in Helleſponto locauit, & cum omnibus terreſtribus copiis ad Hadrianopolim in Thracia ſubſtitit. Nouo inde 323
ineunte anno, Seuero, & Rufino conſulibus, Conſtantinus cum terreſtri exercitu Theſſalonica egreſſus ad flumen Hæbrum acceſſit, quod ad læuam Hadrianopolim attigit. atque in ripa eius aduerſus Licinium conſedit, qui caſtra ad montem vrbi imminentem poſuerat. Cum igitur armatus vtrinque ſtaret exercitus in ſummi certaminis dimicationem paratus, Licinius principes ſuos in lucum ſeduxit, variis Deorũ ſimulachris refertum. quibus cum cereos accendiſſet, ac victimas immolaſſet, tum conuerſus ad eos ita dicere cœpit: Hi ſunt Dei, quos à maioribus colẽdos accepimus, & quorũ auxilio rem publicã, et priuatam hucuſque optimè geſsimus. Conſtantinus autem patriis inſtitutis neglectis nouum quendam, ac peregrinum Deum ſibi ſuſcepit colendum, ac turpi eius inſigni ſuum dehoneſtauit exercitum. eiuſq; numine fretus ad nos, Deoſq; noſtros tollendos infeſtus procedit. verùm propediem apparebit, vtri numini cultus ſit adhibendus. nam à qua parte certaminis victoria ſtabit, ab eadem potiorem religionem eſſe conſtabit. Hæc ab illo dicta ſe audiuiſſe ab iis, qui interfuerunt, Euſebius aſſerit. Conſtantinus autem

diuino, ſi quando aliàs, auxilio ſibi opus eſſe intelligens ſalutiferum Crucis vexillum, cuius virtutem expertus incredibilem fuerat, præferebat, ac ſacris ſacerdotibus aduocatis, pijs, atque aſsiduis eorum ad Deum orationibus ſe totum tradiderat, vates, ariolosq; irridens, qui Licinio aderant, eumq; ridicula gentilium arte confiſi inani ſpe rerum ſecundarum inflabant. Itaque in vrbibus Licinij multi per eosdies multas Conſtantini cohortes meridie per vrbes tranſeuntes, tanquam victrices ſe vidiſſe, affirmarunt, omenq; victoriæ, quæ inſtabat, fecerunt. Interim Conſtantinus pontem ſe tranſeundi fluminis cauſſa facere velle ſimulat, qua in parte latiſsimus amnis erat. dumq; ei rei impediendæ hoſtes intentos videt, quinque millia ſagittariorum peditum cum equitibus octoginta in colle quodam ſyluis pleno in inſidijs collocat. Inde alia in parte flumine, qua arctiſsimum erat, ſuperato, repente in hoſtes irrumpit, ac ſigno crucis illato eorum triginta millia ſtrauit, ac ſub noctem caſtra etiam cepit. Hæc V. Nonas Iulias acta. Licinius ſuis, vt vnum Crucis vexillum peterent, ac lacerare contenderent, imperarat. Narrat autem Euſebius, ſe ab ipſo Conſtantino audiſſe, cum vexillifer in ipſo pugnę ardore telorum ingruentium multitudine conſternatus periculi declinandi cauſſa vexillum proximo tradidiſſet, atque acie exceſsiſſet, factum eſſe, vt ipſe extra aciem tragula traiectus obierit. qui verò vexillum ſeruauerat, incolumis inter tot vndique impetentia tela, vexillo ipſo multis in partibus perforato, euaſerit. Licinius, cum impetum Conſtantini ſuſtinere nõ poſſet, arrepta fuga Byzantium ſe recepit. Liciniani omnes, qui prœlio ſuperfuerunt, ſeſe Conſtantini fidei permiſerunt. Conſtantinus inde Licinium inſequutus Byzantium adijt, atque oppidum obſidione circundedit. et claſſem, quæ è Piræo in Macedoniam venerat, ad Helleſpontum adeſſe iuſsit: quæ vbi aduenit, Conſtantini duces triremibus octoginta in faucibus Helleſponti prœlium commiſerunt, atque Abantem præfectum Licinij ducentarum triremium claſſem agentem inuaſerunt, ac multis hoſtilibus nauibus demerſis vſque ad noctem certamen produxerunt. Inde dirempto prœlio, alij ſe ad Elæuntem Thraciæ, alij ad portum Aiacis recepere. Abas poſtridie, cum hoſtilem claſſem triginta triremibus auctam cerneret, prœlium detrectauit. claſsis Licinij, quæ partem exercitus è Byzantio in Aſiam tranſmiſit, ne obſeſſam vrbem multitudine premeret, ſæua tempeſtate ſuborta prope tota conſumpta eſt. Abas Aſiam cum quattuor nauibus fuga petijt. Conſtantinus commeatibus abundè ſubuectis obſidionem vrgere perrexit. nam & aggerem paris cum muro altitudinis excitauit, & in eo turres ligneas conſtituit, atque inde murorum defenſores inceſſere, atque eis remotis tutò machinas admouere contendit.

tendit. Quibus rebus Licinius exterritus infirmiore militum parte By-
zantii relicta cum fortioribus,& ſibi fidelioribus Chalcedonem in Bithy
niam nauigauit,ac nauale eius Chryſopolim tenuit. atque ibi Martinia-
num magiſtrum officiorum Cæſarem appellauit, eumq; cum exercitu
Lampſacum miſit, vt impedimento eſſet,quò minus hoſtes è Thracia ad
Helleſpontum accederent; ipſe caſtra in collibus,& faucibus ad Chryſo-
polim fecit. Romæ Idibus Septembris Lucrius Verrinus vrbis præfectu
ra affectus eſt. Conſtantinus inde,dum Byzantium obſidet,quòd onera-
rias naues ineptas eſſe ad Bithynicum littus capiendum videret, per hie-
mem nauigia leuiora conſtruxit. qua Criſpus, & Conſtantinus Cæſares
tertium conſulatum ceperunt; atque opportuno tempore ad Sacrũ pro- 324
montorium, quod eſt ad oſtium Ponti ſitum ducentis à Chalcedone ſta-
diis,claſſem appulit,atque expoſitis copiis colles quoſdã occupauit. Qua
re cognita Licinius Martinianum Lampſaco euocauit, atque inſtructo
exercitu aduerſus Conſtantinum proceſſit. Ibi acri pugna edita Con-
ſtantinus quoque fuit ſuperior. De Licinianis,qui centum triginta millia
fuiſſe dicuntur,vix triginta millia euaſerunt. Ea re Byzantium nunciata,
Byzantij patefactis portis Conſtantinum receperunt. Byzantios verò re
pente Calcedonij ſubſequuti. Licinius ex prœlio fugiens cum paucis pe
ditum, atque equitum millibus Nicomediam ſe recepit. Quod vbi co-
gnouit Conſtantinus, Nicomediam inde exercitu illuc admoto obſedit.
Tum demum Licinius, quàm non ſuarum virium illa eſſet dimicatio,
cernens pacem ſibi petendam vel iniqua conditione putauit. ac Conſtan
tiam vxorem ad fratrem Conſtantinum iterum miſit,vt ſibi veniam im-
petraret. Hanc lacrymantem,ac ſummis precibus pro ſe,pro viro, pro li
beris ſupplicantem diutius ſuſtinere pius Imperator non potuit,ac ſe hoc
precibus eius daturum eſſe reſpondit, vt Licinius depoſitis inſignibus Au
guſtalibus,atque Imperii adminiſtratione relicta Theſſalonicam ad pri-
uatam vitam agendam ſecederet. Quam conditionem Licinius vt ne-
ceſſariam magis,quàm vtilem,aut decoram accepit. atque priuati homi-
nis habitu ſumpto ad Conſtantinum acceſſit,& petita erroris ſuppliciter
venia,iuſſu eius inde Theſſalonicam cum Martiniano priuato ſe contu-
lit. Licinianum bellum,Licinio Nicomediam compulſo,decem,& octo
menſibus confectum ſcribit Cedrenus. His rebus proſperè adminiſtra-
tis,Conſtantinus Nicomediam ingreſſus veteranos dimiſit,Aſia,Aegyp-
to,& Oriente in ditionem adductis. Huius rei meminit ipſe in epiſtola
ad Florianum præfectum, his verbis: *Veteranis,qui ex die quinta Nonarum*
Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria vniuerſo orbi illuxit, & qui poſtea
apud Nicomediam noſtram miſſionem meruerunt, certa per edictum indulſimus.

Cui

Cui tamen epiſtolæ falſo conſulatus Licinij V, & Criſpi Cæſaris vulgò ſubſcriptus eſt. Ceterùm hac victoria parta Conſtantinus ſecundis omnium vocibus, clarisq; præconijs celebratus eſt, quòd ſæuiſſimo tyranno remoto graui eccleſias miſeria, populosq; ſeruitute acerbiſsima liberaſſet. neque enim dubitabatur, quin idem ſtudium ad ſtatum Orientis formandum adhibiturus eſſet, quod ad Occidentis attulerat. Neque eorum ille ſpem, opinionemq; feſellit: nanque edicta ſtatim propoſuit, quibus exules à Licinio factos reſtituebat, damnatos ad metalla liberabat, ſpoliatis bona, dignitatesq; ſuas reddebat, templa reædificari, conuentus frequentari, religionem Chriſtianã maximo ardore concelebrari iubebat. atque hæc ad Orientales eccleſias miſit. XVII autem Kal. Iunias aduerſus Licinium ſic edixit: *Remotis Licinij tyranni conſtitutionibus, & legibus omnes ſciãt, veteris iuris, & ſtatutorum obſeruari debere ſanctionem.* Per eoſdem dies in Oriente res ab Arrianis, & Catholicis prope tragicæ agebantur, bello ciuili, quod inciderat, magnam licentiam ad omne flagitium exhibente. neque enim peregrini, & hoſtes, vt antea, eccleſias oppugnabãt, ſed eiuſdẽ tribus, contubernijq;, atque adeo etiam eiuſdem menſæ participes infeſtas contra ſe linguas acuebant. & paullatim præcipites ad arma capienda ruebant. Conſtantinus autem harum rixarum, vt qui nunc primùm Aſiam, alieni eouſque iuris prouinciam, attigiſſet, ignarus, ac plane hoſpes Nicomedia egreſſus iter in Orientem intendit, vt primo quoque tempore præſens illatis à Licinio vulneribus mederetur. cumq; aliquanto viæ ſpatio proceſsiſſet, triſtem nuncium de Orientali tumultu, & cauſſa eius accepit. quo vehementer pro pietate ſua permotus pedem extemplò rettulit, ac rem non negligendam ratus, confeſtim Oſium Cordubenſem epiſcopum, qui cum alijs epiſcopis in comitatu erat, virum fide, doctrinaq; inſignem cum litteris ad Alexandrum epiſcopum, & Arrium presbyterum miſit, rogans eos, vt prauo omiſſo cõtentionis ſtudio ſalutem, atque honorem eccleſiæ potiorem haberent. Oſius maxima celeritate profectus Alexandriam, nihil, quod ad controuerſiam componendam pertineret, omiſit, verum accenſis vtrinque animis parum profecit. atque ad Conſtantinum reuerſus, quo res in articulo verteretur, edocuit. Ea de cauſſa Conſtantinus, re cum Syluestro Romano põtifice communicata, epiſcopis vniuerſis concilium in inſequentem annum ex illius auctoritate indixit. ac litteras ad omnes epiſcopos, vt Nicææ vrbe Bithyniæ ad VIII Kal. Maias proximas conuenirent, perferendas curauit. quò verò omnes ad diem adeſſe poſſent, in omnibus regionibus equos, mulos, mulasq; publicas, quibus ad celeritatem ſubinde vterentur, certis diſpoſuit manſionibus. Interim Licinius inquieti homo ingenij, ac perfidæ mentis Mar-

tiniano

tiniano ſocio occultè rebus Theſſalonicæ nouis ſtudebat,& cōtractis mi-
litibus populos ad defectionē ſolicitabat. Quod poſtquā Cōſtantinus pro
comperto accepit,iuſta indignatione accēſus ferro ſibi vindicandum pu-
tauit. Itaque Paullino,& Iuliano cōſulibus,& Acilio Seuero præfecto vr 325
bis,ingenti Gotthorum manu Theſſalonicam miſſa,vrbē recepit, ac Lici
niū in poteſtatem adduxit.quem,cum fidem,ac miſericordiam ſuā implo
raret,ſimulq; affinitatis vinculum,& ſororis matrimoniū identidem me-
moraret,omni indignum venia iudicauit. Itaque ſtatim capite multatus
tandem meritas ſuæ erga Deum, hominesq; impietatis pœnas perſoluit.
Martinianus inde, ceteriq; furoris eius ſocij comprehenſi vltimū pariter
ſuppliciū ſubierunt. Itaque Conſtātinus pridie Idus Februarias ad vniuer
ſos prouinciales de Licinio ita ſcripſit: *Tyranni, & eius iudicum geſtis infirma
tis,nemo per calumniā id,quod ipſe ſponte fecit,euertere audeat*. Inde gaudio exul
tans feſtos dies, ludosq; vnà cum toto populo Nicomediæ pro victoria ce
lebrauit. Dum autē hæc ab eo aguntur,epiſcopi,qui itineris laborē ſuſci
pere potuerunt,edicto eius accepto ad trecentos octodecim Nicæam ad-
uolauerūt.quorū plerique mēbris,aut parte aliqua corporis ſuperiore per
ſequutione manci,ac debilitati cōſpiciebantur. Syluester pontifex, cum
ætate cōfectus adeſſe nō poſſet,presbyteros duos Vincentiū,& Victorem
miſit,qui partes ſuas implerēt. quibus ſingulis loca, lautia Conſtantinus
attribui iuſsit,ac perfectis ludis, & ipſe Nicęā acceſsit,atq; in maxima Pa-
latij aula ſellas diſponi, ac certo die cōuocari præcepit. Vndecimo Kal. Iu
nias omnes affuerūt, ac legatis Syluestri pōtificis,Euſtathio Antiocheno,
Alexandro Alexandrino,& Macario Hieroſolymorū epiſcopis præſiden
tibus ſuo quiſque in loco ſederūt. Tum Cōſtantinus paucis inermibus ex
familia præcedētibus eſt ingreſſus,cunctis ad eius conſpectū patribus e ve
ſtigio cōſurgentibus, atque ipſum tanquā angelum è cælo lapſum vultu,
cultuq; auguſtiſsimū intuētibus. et nutu eorū in humili, ſed aurea ſella in
medio aulæ conſedit,noua tantorū epiſcoporū maieſtate mirabiliter ca-
ptus. Quo facto Euſebius epiſcopus Cæſarienſis, ex cuius potiſsimū hæc
hiſtoria ſumpſimus,aſſurrexit,atque ipſum breui oratione laudauit,hym
numq; ad gratias pro illo Deo agendas recitauit. vbi verò aſſedit, ſilentio
conſequuto, Conſtantinus oculis in vniuerſos cōiectis in hanc ſententiā
eſt loquutus: Voti cōpos mei factus ingētes Deo gratias ago, quòd tot pa-
tres in vnū cōuocatos video. Oro porro vos, quādo fœda tyrannorū dimi
catio cōtra Deū ſuſcepta manu, ac fortitudine profligata eſt, ne patiami-
ni religionē,ac diſciplinā eius iniquis hominū obtrectationibus lacerari.
Ego enim adepta victoria cum id agerem, vt vnà cum iјs, qui auxiliante
Deo in libertatem eſſent vindicati,communem animi fructū perciperē,

ſimulatque de veſtra diſſenſione audiui, opportunũ tanto malo remediũ exquiſiui. ac ſine interpoſitione moræ vos aduocaui. Quamobrẽ quando ipſi cõueniſtis, obſecro vos, vt omnes controuerſiarũ cauſſas amoueatis, atq; idem ſentientes optatam eccleſijs concordiã reſtituatis. His Græco ſermone interpretatis tum de ea, quæ concordiã diſtinebat, quæſtione refertur. Cum autẽ multi epiſcopi loco ſententiæ indignas finitimorũ epiſcoporũ criminationes deferrent, ac libellis prodẽdis cauſſas ab eo cognoſci poſtularent, tum Conſtantinus libellis in ſinum ſine vlla lectione coniectis ita perrexit: Deus vos ſacerdotes conſtituit, & poteſtate de nobis iudicandi affecit. & ideò nos rectè iudicamur à vobis, vos autem nefas eſt ab hominibus iudicari. quare Dei ſolius inter vos iudicium expectate, & veſtra iurgia, quæcunq; ſunt, ad illud diuinũ examen reſeruate. ego enim, ſi epiſcopum delinquentem viderẽ, non ſolũ à iudicando abſtinerem, ſed veſte etiã mea contegerem, quoad poſſem. Quod verò inſtat, propoſitam ſanctæ Trinitatis cauſſam, ſine vlla animorũ ſimultate tranſigite. Atque his dictis ſimul omnes delationũ commentarios iuſsit exuri. Ita ceteris rebus omiſsis per dies ſequentes de re propoſita diligẽter, & accurate ab vtraque parte argumẽtis, auctoritatibus, & ſanctarũ ſcripturarũ collationibus diſputatũ eſt. Quæ omnia æquiſsimis auribus Conſtantinus audiuit, quouſq; rẽ ad exitum optatũ redegit. Ad extremũ in vna confeſsione omnium animi cõſenſerunt, Filium Deum verũ de Deo vero, genitũ non factum, conſubſtantialem patri eſſe. atque Fidei ſymbolum pluribus verbis cõplexi vſque ad mentionem Spiritus ſancti perduxerunt. Sabellium verò nominatim damnarunt, & Manetem, & Paulum, & Apollinarẽ, ceteroſq;, qui vſq; ad Arrium, Chriſtum aut Deum tantum, aut hominẽ tantùm aſſeruerant, quique eundem verum Deum, & verum hominem eſſe negauerant. Inde Arrium presbyterum, Euſebiũ Nicomedienſem epiſcopum, Theognim Nicænum, Marim Chalcedonium, & paucos præterea alios, qui cũ Arrio ab hac ſententia diſcrepabant, communione remouerunt, eccleſiis ſpoliarunt, & libros eorũ cremarunt, atque hęc decreta conſtãti poſt omniũ ſubſcriptione firmata ſunt. Ceterũ quod in ſubſcribẽdo accidit exẽplum memorabile prodidit. Epiſcopis duobus, antequam ſubſcriptio celebraretur, ex rebus humanis ereptis reliqui ad ſepulchrum eorum venerunt, & tabulis ſymboli à ſe cõſcripti allatis mortuos illos perinde, ac ſi ſpiritum duxiſſent, auribuſq; captaſſent, orarũt, vt fidem, quã vnà ſecum cõſtituiſſent, ſi acta eſſe rata cẽſerent, ſubſcriptione ſua ſancirent. quãdo nullo iam humanitatis velo interiecto ſplẽdore Trinitatis illuſtrati veritatẽ ad liquidum exploratã haberent. Hæc cum illi dixiſſent, & obſignatas tabulas ad tumulum reliquiſſent, abiere, ac poſtridie reuerſi in-

uiolato ſigno illarũ manu ſubſcriptas reperere. Quæſtione de Trinitate explicita tum de paſchate celebrando, nam & hoc quoque mouebatur, eſt actum. atque aduerſus eos, qui illud quotãnis in quartã decimam diem lunæ Hebræorum more conijciebant, decretũ, ſanctæ Reſurrectionis cõmemorationẽ quotannis die dominico inter quartã decimam, & viceſimã primam lunæ diem peragendam. Tum de moribus Eccleſiæ formãdis relatum. ac multi in eam ſententiã canones ſcripti. Quibus rebus X. Kal. Iulij perfectis, legati Syluestri tabulas actorum omnium Romam VIII Kal. confirmandas miſerunt. Conſtantinus autẽ ex auctoritate patrum ad omnes eccleſias miſit, ac ſanctè cuſtodiri præcepit. nominatim autem Nicomedienſibus, ne Euſebium reciperẽt, interdixit, illo etiam nomine ſibi priuatim offenſum, quòd Licinio aduerſus ſe auxiliũ attuliſſet. Cõuenire inde arbitratus, vt aliquam tantæ gratulationis ſignificationem publicè ederet, patres omnes conuiuio magnifico excepit, & accumbere ordine iuſſos omnibus comitatis, ac liberalitatis exemplis excoluit. quin etiam, cũ mutilata in multis membra, oculoſue effoſſos videret, atque ex eo conſtãtiam, & fortitudinem eorum in perſequutione conijceret, labia cicatricibus eorum venerabundus admouit, ſibi perſuadens, ſanctam ſe illo oſculo benedictionem hauſturum. Conuocatos inde alio die rogauit, vt cõmuni paci, concordiæq; ſtuderent, & contentionum, ac pertinaciæ finem facerent, neque aut ſapientia ſuperiores inuidia, aut inferiores deſpicientia premerent. verùm toto pectore in communem omnium ſalutem incumberent, atque in primis pro ſeipſo, atque Imperio preces effunderent. Atque his dictis ſuam quenque eorum repetere eccleſiam iuſſit. Nicæa inde profectus ſeſe Nicomediam rettulit. &, quòd is annus Imperii ſui eſſet viceſimus, ibi Vicennalia, vt in vrbe Orientalis Imperij ſede ingenti magnificentia, atque incredibili populi frequentia celebrauit. ac populis cum per agros, tum per oppida diſsipatis magnam vim pecuniæ ad eam recolendam memoriã dedit. Quin etiam, vt Decennalibus Criſpũ, & Conſtantinum filios Cæſares declarauerat, atque prouincijs Occidentalibus exornauerat, ſic Vicennalibus Conſtãtium eadẽ appellatione affecit, atque Imperio Orientali præpoſuit. Gratijs inde Deo actis de rebus à ſe tam bene, ac proſperè geſtis animum ad Imperium Orientale cõſtituendum intendit. Cæterùm cũ in hac cõſultatione verſaretur, prima illa animum cogitatio ſubiit, vt quod ante Maxentio ſuperato Romæ, atque in Italia inſtituerat, idẽ nunc quoque Licinio profligato in Oriente ad Imperiũ ſuũ adiuncto perficeret, id eſt, vt ad Chriſtianã euehendã eccleſiam primoribus in vrbibus magnifica Chriſto fana cõſtrueret. præſtabant autẽ ceteris vel ipſorum Imperatorũ ibi magnã partem tẽporis reſidentium

iudicio Nicomedia, Antiochia, & Alexandria: quarum prima Aſiæ, ſecunda Orientis, tertia Aegypti caput habebatur. Hieroſolymorum tamen, quæ memorabili Chriſti paſsione, & admiranda reſurrectione nobilitata erant, antiquior, ac potior cura fuit. Cum enim audiret, gentilium principes ſepulchrum Domini ad delendam eius memoriam alte quondam terra obruiſſe, atque ibi fanum Veneris extruxiſſe, rem indignatus præfectis ſuis ſtatim negocium dedit, vt templum illud diruerent, terramq; egererent; ac loco ſepulchri detecto baſilicam ibi magnifici operis conderent. Erant cum eo Helena mater, & Fauſta vxor. Ex his Helena diuino ſpiritu tacta, vt pacata omnia ſenſit, Palæſtinam ſibi inuiſendam exiſtimauit, nimirum, vt gratias Deo de ſecundis filij ſucceſsibus ageret, ac terram, quam Chriſtus pedibus triuiſſet, oculis perluſtraret, ſimulq; vt gentes Orientales nuper Imperio filij additas præſens inuiſeret, quas ſæpe fama celebrari audiſſet. ac comitatu honeſto accepto illuc ire contendit. Conſtantinus autem his actis tempus eſſe ratus, vt in Italiam, vnde quarto ante anno Liciniani belli cauſſa diſceſſerat, ſe referret, in Illyricum ſe recepit, atque ibi rempublicam ordinare, ac legibus munire perrexit. ſiquidem XV. Kal. Octobris Naiſſi de iudicio petitoris reſcripſit, et ad vniuerſos prouinciales edictum miſit. quod eodem die Nicomediæ fuit propoſitum in hæc verba: *Si quis eſt cuiuſcunque loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque iudicum, Comitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeſtè probare confidit, quod non integrè, atque caſtè geſsiſſe videatur, intrepidus, & ſecurus accedat, interpellet me. ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam, &, ſi fuerit comprobatum, ipſe me vindicabo.* Item aliud, quod propoſitum fuit Beryti Kal. Octobris de gladiatoribus abolendis, & ceteris cruentis ſpectaculis. Hæc tanta Conſtantini decora per tot iam annos domi, foriſq; incredibili cum hominum admiratione quæſita ecce derepente inſana domeſtici doloris puniendi libido corrupit. Criſpum enim filium, qui ſe bello Liciniano fortiſsimè geſſerat, in Italiam præcedentem verbis Fauſtæ vxoris impulſus in oppido Iſtriæ Pola comprehendi, & ſiue ferro, ſiue, vt quidam etiam prodiderunt, veneno perimi iuſsit. Sunt, qui tradant, Fauſtam inſano adoleſcentis amore ſuccenſam, cum ad ſtuprum pellicere caſtum iuuenis pectus non potuiſſet, furore percitam ipſum ad patrem detuliſſe, & ſe ab illo ſolicitatam inſimulaſſe. alij affectati eum regni crimine obruiſſe, veritam, ne Conſtantinus eximia iuuenis indole captus ipſum ſuis filijs etiam tum pueris anteponeret. Itaque Licinium etiam Cæſarem occiſum eſſe, ne quam tyranni impuriſsimi prolem relinqueret, quæ aliquando ocium Imperij, ac pacem turbare Eccleſiæ poſſet. Hæc à

Conſtātino hoc anno in Orientali Imperio geſta. In Italia verò res admirandæ, ac portentorum ſimiles euenere. ſi quidem, vt notat Cedrenus, terra vehementi adeo motu concuſſa eſt, vt duodecim oppida in Campania procubuerint. Sol autem tanta obſcuritate, Luna orbem ſubeunte, infectus eſt, vt ſtellæ interdiu, perinde ac noctu, micuerint. quæ ſiquid forte triſtę Italię portenderunt, nimirum impendentem Romanæ vrbi veteris dignitatis imminutionem Byzantio illi amplitudine adæquando ſignificarunt. Romæ autem Syluester pontifex tabulis concilij Nicæni acceptis, confeſtim occidentalium epiſcoporum concilium aduocauit, vt, quemadmodum ſcribit S. Athanaſius de Iulij pontificis concilio loquēs, Nicæna decreta pro Romanæ Eccleſiæ auctoritate examinaret, &, ſi veritati Catholicæ congruentia reperiſſet, ipſe auctoritate ſua interpoſita cōfirmaret. Res autem ex Actis Concilij acta eſt in hunc modum. Cum epiſcopi ducenti ſeptuaginta ſeptem conueniſſent, recitatis Nicęni Concilii tabulis, rebusq́; quę cōtrouerſiā facerent, in diſquiſitionem adductis, Sabelliū, & Arrium, tanquam prauè de Trinitate ſentientes damnarunt, quæq́; de ea in Concilio Nicęno decreta eſſent, iis ſtandū eſſe cōſtituerūt. Paſchatis etiā obſeruationē ita cuſtodiendā eſſe ſanxerunt à luna quarta decima ad viceſimam primam, vt die Dominico eluceret. Præterea vno nomine quidquid trecēti octodecim illi patres ad robur ſanctæ Eccleſiæ Catholicę, & Apoſtolicę decreuiſſent, & ipſi ſua ſentētia cōfirmarūt. quicunque verò ab eorū decretis receſsiſſent, anathemate perculerunt. Quibus actis ſcita inde alia ad diſciplinā Eccleſiæ pertinentia ſubiecerūt. fuere autem huiuſmodi: *Presbyterum Arrianum, niſi reſipiſcentē, nemo recipiat, niſi epiſcopus eiuſdē loci eum reconciliet, & ſacroſancto chriſmate per epiſcopalis manus impoſitiones ſancti Spiritus gratia, quæ ab hæreticis dari non poteſt, confirmet. Nemo laicus clerico crimen inferre audeat. Presbyter aduerſus epiſcopum, diaconus aduerſus presbyterum, ſubdiaconus aduerſus diaconum, acolythus aduerſus ſubdiaconum, exorciſta aduerſus acolythum, lector aduerſus exorciſtam, oſtiarius aduerſus lectorem accuſationem non deferat. Præſul non damnetur, niſi ſexaginta duobus teſtibus; ſummus præſul à nemine iudicetur. Presbyter cardinalis non damnetur, niſi ſexaginta quattuor teſtibus, diaconus cardinalis, niſi triginta ſeptem, ſubdiaconus, acolytus, exorciſta, lector, oſtiarius, niſi ſeptem. Teſtes, aut accuſatores nulla ſint notati infamia, & vxores, ac filios habeant, atque omnino Chriſtum confiteantur. Teſtimonium laici aduerſus clericum nemo recipiat. Clericum nemo examinare præſumat, niſi in eccleſia. Nemo clericus, aut diaconus, aut presbyter propter quanlibet cauſſam intret in curiam, nec ante iudicem cinctum cauſſam dicat. Sacrificium altaris nemo celebret in panno ſerico, aut tincto, ſed in puro lineo ab epiſcopo conſecrato. Si quis in Eccleſia militare deſideret, primùm oſtiarius, deinde lector, deinceps exorci*

ſta, acolythus, ſubdiaconus, cuſtos martyrum, diaconus, presbyter, poſtremò epiſcopus eſto. Miſſas presbyter nemo celebret, niſi in locis ab epiſcopo conſecratis, qui ſui particeps in poſterum voluerit eſſe ſacerdotij. Sylueſter porro eximio pietatis ſtudio percitus multos reſtituit ab epiſcopis communione depulſos, & à tyrannis oppidis deturbatos, & ecceleſijs reddidit, in quibus fuerant inſtituti. ac Tranſmarinum hominem ad clericatus gradum admitti Romæ prohibuit, niſi quinque epiſcoporũ teſtimonio eſſet probatus. Hæc Romæ; In Aegypto Alexander, epiſcopus Alexandriæ, quinto, vt inquit Theodoritus, poſt concilium Nicænum peractum menſe vita ceſsit. Is cum ſe morti proximum cerneret, vt eccleſiæ ſuæ ſaluti etiam ſpiritu in extremo conſuleret, Athanaſium presbyterũ ſuum, qui acerrimè Arrio in concilio repugnarat, abſentem, tanquam ſucceſſorem ſibi cooptaturus, ſæpius requiſiuit. Itaque epiſcopi tanti viri auctoritate permoti poſtea Athanaſium eccleſiæ Alexandrinę etiam reluctantem præpoſuerũt. tenuit inde eccleſiam magnis certaminibus Athanaſius annos quadraginta ſex, auctore Socrate. ſiquidem Gratiano Auguſto iterum, & Probo cõſulibus vita eſt functus. Quod admonendum putaui, quia per hoc temporis ſpatium, tanquam vindex Nicæni concilij, multis ab Arrianis inſidiis appetitus, & aſsiduis contentionibus cum magna Eccleſiæ clade eſt
326 fatigatus, vt ſequens hiſtoria demonſtrabit. Poſtero anno, qui Conſtantinum Auguſtum ſeptimũm, & Conſtantium nobiliſsimum Cæſarem conſules habuit, Helena Auguſta Hieroſolyma profecta miniſtris ſe filii ſumma ope ſepulchrum Domini eruere laborantibus ducem adiunxit. Fano autẽ Veneris diſturbato, & terra, quæ ſepulchro ſuperiecta fuerat, diligenter egeſta, tum V. Nonas Maii ſepulchrum cum tribus non longe iacentibus crucibus, clauiſq;, quibus cruci affixus Chriſtus, & titulo, qui cruci ſuperpoſitus fuerat, oculis ſe piorum obiecit. In maxima omnium gratulatione, quòd tantus theſaurus tanta felicitate eſſet inuentus, illa ſubitò hæſitatio ingẽtem animis curam, ac prope mœſtitiam intulit, quòd ex tribus crucibus, quæ latronum, quæque Chriſti corpus ſuſtinuiſſet, incerti animo fluctuabant. Nam titulus, qui omnem erroris caliginẽ eripere potuiſſet, ab ipſa, cui hæſerat, cruce erat auulſus. Aderat inter ceteros Macarius vrbis epiſcopus idem, qui nuper in concilio fuerat. hic cũ iuſtam aſtantium omnium ſolicitudinem cerneret, diuino numine afflatus talem inueniendæ veritatis iniit rationem. mulierem ſummo loco natam, quam graui diu morbo cõflictatam fuiſſe liquebat, aduehi, ac ſingulis crucibus admoueri præcepit. mulier vbi Crucem Domini, quæ tertio forte ſita loco erat, tetigit, repente plaudentibus omnibus ſanitatem recuperauit. Inde, vt inquit Sozomenus, S. Sulpicius, & S. Paulinus, vir

etiam modò vita functus aduectus, isq; attactu ſubito vitæ eſt priſtinæ reſtitutus. Veritate, quod ſatis eſſet, explorata, Helena Crucem Domini diuiſit, ac parte vna epiſcopo conſeruanda relicta, alteram ſibi ſumpſit. ac confeſtim Conſtantinum de re tota miſsis litteris, nunciiſq; commonefecit. Is caſtris ex Illyrico motis menſe Aprili Aquileiam proceſsit. vbi rebus, quæ neceſſariæ videbantur, peragendis aliquot dies tranſegit. Inde rectà Romam verſus iter intendit ab vniuerſa occurrente Italia magno ſtudio, atque alacritate animorum exceptus, vt qui gloriæ magnitudine ſupra humanum faſtigium eſſet elatus, vniuerſo terrarum Imperio, tyrannis deletis, conſtituto, & antiſtitibus inter ſe reconciliatis Eccleſia ad priſtinam concordiam, pacemq; redacta. Ad urbem inde progreſſus proximam Maxentianæ victoriæ lætitiam populo renouauit. Siquidē vniuerſa obuiam effuſa ciuitate urbem de Licinio tyranno triumphans iniuit. ac mox omnia, quæ in eiuſmodi gratulatione erant ſolemnia, oblectandi populi cauſſa, ludos quippe, ac munera edidit. His feſtis addita inde ſunt Vicennalia Imperij, quæ priore anno Nicomediæ, cum in ijs locis verſaretur, edita, nunc maiore pompa Romæ, vt in ampliore, & iuſtiore theatro ſunt celebrata. In quibus veriſimile eſt, ſolemni quoque præſtantis alicuius oratoris oratione præſentem illius felicitatem rebus ab eo geſtis commemoratis eſſe laudatam. Quæ dum aguntur, nuncius de ſepulchro, & cruce Chriſti inuenta acceſsit, qui & ipſum, & pontificē Syluestrum, & uniuerſum piorum populum ingenti lætitia extulit. Itaq; erectior ad magnifici templi conſtructionem effectus, extēplo, ut inquit Euſebius, litteras ad Macarium epiſcopum in hæc verba dedit: *Tanta Saluatoris noſtri erga nos benignitas declarata eſt, vt nequaquam explicari pro dignitate poßit. quid enim admirabilius eſſe poteſt, quàm inſigne paßionis eius monumentum, quod per tot annos ipſius terræ viſceribus delituerat, tum ſe ipſis Dei ſeruis patefeciſſe, cum illi hoſte deleto libertatem recuperaſſent? Quare ſic fac exiſtimes, nihil nobis æquè curæ eße, quàm vt ſacer ille locus, quem Dei iuſſu turpißima ſimulachrorum mole purgauimus, præclaro templi opere decoretur. Quare tuæ erit prudentiæ efficere, vt non modò Sanctuarium templi, ſed omnes etiam eius partes reliquis omnibus, quæ vbique in terris ſunt, pulchritudine præſtent. Ac ceterarū quidem rerū Draciliano reliquarum prouinciarum rectori, veſtræq; prouinciæ præfecto negocium dedimus. de columnis verò marmoreis, quas ipſe aut ad decus illuſtriores, aut ad diuturnitatem firmiores cenſueris, ad nos perſcribito, vt conſilio tuo cognito illas curare poßimus.* Interim conuerſo ad ordinandam remp. animo, cum iniqua Licinii decreta prorſus irrita reddi ſtuderet, varia aduerſus eum edicta edidit. quorum duo præcipuè extant, Romæ data. vnum Antiocho præfecto vigilum VIII Idus Iulias: *Quæ tyrannus contra ius reſcripſit,*

non valere præcipimus,legitimis eius ſcriptis minimè impugnatis. alterum Idibus Iuliis ad Senatum: *Super iјs,qui ex ſenatoribus ad nauicularium munus à tyranno deiecti ſunt,ac reſtitui ſuis natalibus deprecantur,placuit ueſtræ ſanctitati iudicium, examenq́ mandare,vt vos eligatis, qui ſplendori veſtro patrimonij viribus,& honeſtate viuendi, & natalium dignitate reſpondent. Incongruum eſt enim tantæ dignitatis arbitrium alteri potius,quàm veſtris ſuffragijs,ſententijsq́ committere. Eorũ autem,quos vt dignos elegeritis,nomina præfectus vrbis nobis inſinuet,vt veſtrum iudicium comprobemus*. Inde Mediolanum decedens acceſsit Spoletum, vbi IX Kal. Octobris ita de Nouatianis veteribus hæreticis ſanxit: *Nouatianos non comperimus prædamnatos, vt ijs, quæ petiuerunt, crederemus minimè largienda. Itaque eccleſiæ ſuæ domos,ac loca ſepulchris apta ſine inquietudine eos firmiter poſsidere præcipimus,ea ſcilicet,quæ ex diuturno tempore, vel ex empto habuerunt, vel qualibet quæſiuerunt ratione. prouidendum erit,ne quid ſibi vſurpare conentur ex ijs,quæ ante diſsidium ad eccleſias perpetuæ ſanctitatis pertinuiſſe manifeſtum eſt*. Demum Mediolanum adiit. vnde X. Kal. Nouembris reſcripſit. & præfecturam vrbis Anicio Iuliano commiſit. qui Idibus Nouembris iniuit. ac deinde ſe Romam rebus cõſtitutis recepit. Interim Hieroſolymis templum ſplendidiſsimum,militibus,ac prouincialibus omnibus certatim operam iuſſu Conſtantini nauantibus,ædificabatur. Ceterũ, quod incredibilem omnibus religionem incuſsit, locus ille,in quo poſtremùm Chriſtus veſtigia fixerat,cum in cęlum nube ſublatus eſt,continuari pauimento cum reliqua ſtratorum parte non potuit. ſiquidem quæcunque applicabantur,inſolens humana recipere terra reiecit, marmoribus ſæpe in apponentiũ ora excuſsis. Quin etiam, vt inquit S. Sulpicius, auctor huius hiſtoriæ in primis idoneus,attriti Chriſto pulueris adeo perenne documentũ mãſit,vt veſtigia etiam impreſſa conſpicerentur. & cũ poſtea quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diriperet, damnum tamen arena non ſentiret, & eandem adhuc ſui ſpeciem, velut impreſsis ſignata veſtigiis,cuſtodiret. Dum templum hoc ad Caluariam conditur,Helena honeſto filii exemplo, atque imitatione permota,duo alia ſana extruere eſt adorta,vnum in Bethleem,alterum in monte Oliuarum,vt non ſolùm mortis,ſed etiam natiuitatis, & aſcenſionis dominicæ loca monumentis ad accendendã religionem illuſtribus inſigniret. atque ea,filio pecuniam,operamq; ſubminiſtrante,perfecit. atque interim puellis,quæ virginitatem Deo deuouerant,vno in loco accumbentibus miniſtrare ancillæ modo pro pietatis magnitudine inſtitit. Inde Orientem peragrare ingreſſa,vſque adeo facilem ſe vniuerſis gentibus præbuit, vt omnibus ad ſe adeuntibus munera benignè impertiuerit, damnatos pœna exemerit,exulesq; reduxerit,Conſtantino matri rebus in omnibus in-

audita

audita indulgentia obſequente; Quibus rebus magna pietatis laude peractis, ſequenti anno Conſtantio, Maximoq; conſulibus, Crucis parte, & titulo, & clauis aſſumptis deceſsit Romam. Ad vrbem vero vt venit, honeſto Imperatoris, omniumq; occurſu excepta ſanctas dominicæ paſsionis relliquias obtulit. quæ à pontifice, & clero ea, qua decuit, reuerentia ſunt acceptæ. Inde, ſumptum ſuppeditante filio, magnificam baſilicam in Palatio Seſſoriano inſtituit, atque ibi ſacri ligni portionẽ auro, gemmisq; incluſam, Titulumq; ipſum Crucis, qui adhuc ſeruatur, dicauit. ea baſilica Hieruſalem appellata, etiam ab ipſius nomine Helenianæ nomen inuenit, cum ornamentis illuſtribus, tum opimis poſſeſsionibus præcipuè à Conſtantino affecta. Sylueſter pontifex diem inuentæ Crucis V. Nonas Maias feſtum Chriſtianis eſſe ſolemni poſthac cæremonia ſtatuit. Conſtantinus ex tribus clauis vno galeam, altero frenum equi ornauit. Hanc tantam gratulationem domeſtica ſtatim tempeſtas turbauit. Helena, cum nepotem Criſpum præclarum iuuenem, atque virtute vna ad laudem, gloriamq; nitentem prauo Fauſtæ nurus inſtinctu peremptum audiſſet, vt primum vacuas filij aures adepta eſt, magno dolore affecta acri ipſum increpare oratione non dubitauit. Ille verò, ſiue facti pœnitentia tactus, ſiue pietate materna victus, ſiue ſcelere vxoris compulſus, vt facinus commiſſum corrigeret, Fauſtam in balneas ardentes immiſit. vbi nimio æſtu animam præcludente fœdum in modum expirauit. Qua re vulgo improbata, Ablauius, qui poſtea conſul fuit, diram Conſtantini in ſuos crudelitatem notans, auctore S. Sidonio, hos verſus Palatinis appendi foribus iuſsit;

Saturni aurea ſæcla quis requirat
Sunt hæc gemmea, ſed Neroniana.

nimirum, quod, vt ille inquit, frigore veneni filium, & calore balnei coniugem peremiſſet. Fauſtam inde Helena proximè cõſequuta eſt. Etenim, cum eſſet octogenaria, teſtamento præſente filio, ac nepotibus condito, XIIII Kal. Auguſti eſt mortua. Conſtantinus autem ipſam funere extulit ſplendidiſsimo, cumq; baſilicam via Lauicana inter duas Lauros ſanctis Marcellino, & Petro martyribus inchoaſſet, mauſoleũ adiecit, atque ipſam ibi in monumento porphyretico poſuit, ac ſtudio eius baſilicam inſtrumentis ingentis pretii, & prædiis ampliorum vectigalium decorauit, vt Anaſtaſius prodidit. Atque hæc quidem à Conſtantino in Occidentali Imperio, & præcipuè Romæ acta comperimus, quæ vno concludenda libro putauimus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO

Liber Quartus.

QVEMADMODVM qui longum iter ingreſſi arduo monte ſuperato, aut ſæuo flumine, mariue tranſmiſſo lætantur, arbitrantes ſe maiorem partem itineris confeciſſe, quia difficillimam ſint emenſi, ſic mihi adminiſtratum Conſtantini in Occidente Imperium exequuto par propè voluptatis ſenſus offunditur; perinde quaſi è maximis Hiſtoriæ ſalebris emerſerim, quia præcipua eius tépora, actionesq; digeſſerim. neque enim rebus eius ſiue pro rep. ſiue pro Eccleſia geſtis, vt in tota antiquitate nihil eſt ad memorandum magnificentius, ſic in veteribus monumentis aliquid fingi poteſt ad coniiciendum, aut digerendum obſcurius. ab hinc ſiquid anguſtius, aut, quod nolim, inordinatius afferetur, leuiore multò id noſtro crimine committetur. nos enim res Occidentales ſcribere profitemur, ille verò omnem poſthac curam in excolendo Oriente conſumpſit. Etenim, poſtquam res Romanas, atque adeo totius Occidentis, quod ſatis eſſe videbatur in præſens, ordinauit, Orientem ſibi repetendum conſtituit. Itaque Iuliano eodem vrbis præfecto in hunc, & poſterum annum relicto, Roma, nunquam poſtea reuerſurus, exceſſit. atque inde Nicomediam ſe recepit. Ibi verò cum Dei benignitate omni belli occupatione vacaret, opera pacis, quorum ſtudioſiſsimus fuit, moliri perrexit. nam & in Bithynia Drepanem vicum, vbi Lucianus ſub Licinio paſſus fuerat, muris ſepſit, atque in memoriam matris Helenopolim appellauit, & Antiochiæ baſilicam inchoari nobiliſsimam iuſsit, quod Dominicum aureum dictum eſt. Nam templa Deo dicata Dominica, Sanctis verò Martyria nominabant. Inde maioribus ſpiritibus inflatus opus multò ſplendidius, & ad poſteritatem memorabilius eſt adortus. Quippe diuiſo iampridem Imperio illud deeſſe ad integram dignitatem, atque amplitudinem repræſentandam intelligens, vt vrbs magnitudine, ac nobilitate Romæ æqualis pararetur, quæ ut illa Occidentalis, ſic hæc Orientalis maieſtatem Imperii ſuſtineret, magnificum, atque illuſtre nomini ſuo fore putauit, ſi hac vrbe conſtituta tantum ipſe decoris inuexiſſet. neque enim ego i js aſſentior, qui hoc ab illo aut Romanorum, aut Nicomedienſium odio excogitatum affirmant. Igitur conſilio de noua condenda vrbe explicito, locum prope Ilium vrbem in Sigeo promontorio

ſitam, decennali quondam Græcorũm bello nobilitatam, munire conſtituit. atque eò profectus non ſolùm fundamenta iecit, ſed muros etiam ad aliquam altitudinem excitauit, cum iam conſules Ianuarius, & Iuſtus 328
iniſſent. tum verò eo conſilio reprobato animum ad Chalcedonẽ, quæ eſt in Bithynia, contulit, cum Nicomediæ eſſet, vnde per Martium menſem reſcripſit. verùm deſignato vix opere aquilæ deuolarunt, ac fabrũm funiculos raptos trans fretum Byzantium detulerunt. Qua re animaduerſa, tanquam diuino aduerſante numine perturbatus eò adijt, ac ſitum contemplatus magnopere approbauit, & tranſlatis eò cum omni parata materia fabris ſubinde opus inſtituit. Fuit autem antiqua, ac nobilis vrbs Byzantium in Thracia ad Propontidem ſita. verum ſuperioribus annis Seuerus Imperator occupatam à Peſcennio Nigro, qui Imperiũ in Oriente inuaſerat, illo occiſo diruerat. atque vrbe in vici formam redacta agrũ Perintho, quæ Heraclea dicebatur, adiudicauerat. itaque Byzantii epiſcopus ab Heraclienſi confirmari ſolitus erat. Huius igitur oppidi Liciniana à ſe nuper victoria parti antiquum ambitum dilatauit, ac muros tollere, atque ædificiis publicis, & priuatis paſsim ad vſum, & decus explere inſtituit, accitis ad nauandam operam non ſolùm prouincialibus omnibus, ſed etiam ſocijs barbaris, ac præcipuè, Iornande auctore, Gotthis. Aedificia vero publica eo numero, dignitateq; fuerunt, vt in omnibus rebus Romanam amplitudinem adæquarent, palatium, curia, circus, porticus, thermæ, fora, arcus, obeliſci, columnæ. quæ marmoribus, atque opificibus aliũde accerſitis eximia properatione curauit, ita vt pleraque propter nimiam adhibitam in ædificando feſtinationem infirma ſuccedentibus proximis annis firmiore opere fuerint inſtauranda. Inter templa, quæ & in vrbe, & in ſuburbio erecta ſunt, præcipuè memoratur templum S. Sophiæ, nimirum infinitæ ipſi Dei ſapientiæ conſecratum, templum Pacis, & ſanctorum Apoſtolorum. Ex foris id celebratur, quod ipſe à ſuo nomine appellauit, in quo medio poſtea columnam ex porphyritide lapide poſuit Roma deuectam. in cuius ſummo ſignum Apollinis ex Ilio propter operis nobilitatem tranſlatũ collocauit, atque in baſi nomen ſuum inſcripſit. Poſtero autem anno, ſe octauũm cum Conſtantino Cæſare 329
quartũm conſule, ſurgentibus iam ædificiis publicis domos etiam priuatas inſtituit, & ad frequentandam vrbem eximiæ nobilitatis viros cum ex aliis ciuitatibus, tum præcipuè ex Romana vocauit, quorum aliquot etiã Glycas in Annalibus nominauit, Olybriũ, Verum, Vrbicium, Zoticum, Eugenium, Eubulum, Stadium, Florentium, Calliſtratum, Maurianum, Seuerum, & Iſidorum. & certa vectigalia ad ædificia perficienda, & copiam annonæ parandam attribuit. Eodem etiam anno per aliquot men-

ſes fuit in Illyrico, quod reſcripta indicant Sirmio, Naiſſo,& Sardica data.atq; ibi opus aliud memorandum maximè inijt. Nam Gotthos,& Sarmatas magnitudine rerum,opumq; ſuarum exterritos poſthac quieturos ratus,caſtella,& præſidia in ripis Iſtri à Diocletiano reſtituta remouit,ac milites limitaneos in proxima oppida diſpertiuit,ac pontem lapideum in Iſtrum fecit,ne Traiano,qui illud idem gloriæ cupiditate perfecerat, videretur inferior. cuius æmulatione duci videbatur, ipſum herbam parietariam vocans,quòd pleraſque ædes ſuis titulis inſcripſiſſet. Romæ VII Idus Septembris Optatianus, VIII Idus Octobris Petronius Probianus

330 inierunt præfecturam vrbis. Proximo anno,qui fuit à Chriſto nato trecenteſimus triceſimus, Symmacho, & Gallicano conſulibus, indictione tertia, Conſtantinus vrbem nouam iam ad egregiam aliquam ſpeciem ædificiorum adductam primùm republica ſibi putauit ornādam, deinde ſolemni cæremonia conſecrandā. Igitur remp.ita deſcripſit. Cum priores principes Imperium in duas partes tribuiſſent,atque vnam Occidetis, alteram Orientis feciſſent,in primis eam & ipſe rationem retinuit. atque vtrunque Imperium in multas portiones ſiue diuiſit,ſiue ab aliis ante diuiſum paucis mutatis ſeruauit. Ceterùm Occidentalis partes duæ ſunt conſtitutæ,quæ Italiæ,& Galliarum nomine ſunt appellatæ,atque ambæ in tres diœceſes partitæ, illa in Italiam,Illyricum,& Africam, hæc in Hiſpanias,Gallias,& Britanias. Prouinciæ porro Italiæ ſeptemdecim factæ, Venetia,Liguria,Alpes Cottiæ,Aemilia, Flaminia cum Piceno annonario, Etruria cum Vmbria, Picenum ſuburbicarium, Valeria, Campania, Lucania cum Bruttiis,Apulia cum Calabria,Samnium,Sicilia,Sardinia, Corſica,Rhætia prima, Rhætia ſecunda. Illyrici verò ſex, Pannonia prima,Pannonia ſecunda,Sauia,Dalmatia,Noricum ripenſe,Noricum mediterraneū. Africæ quinque, Byzacium, Numidia,Mauritania Sitifenſis, Mauritania Cæſarienſis, Tripolis. Hiſpaniæ ſeptem, Bætica, Luſitania, Callæcia,Tarraconenſis,Carthaginienſis,Tingitana,Baleares. Galliæ ſeptemdecim,Lugdunenſis prima, Lugdunenſis ſecunda, Lugdunenſis tertia,Lugdunenſis quarta,ſiue Senonia,Maxima Sequanorum, Belgica prima, Belgica ſecunda, Germania prima, Germania ſecunda, Viennenſis, Narbonenſis prima,Narbonenſis ſecunda, Alpes maritimæ, Alpes Graiæ, Aquitania prima, Aquitania ſecunda, Nouempopulana. Britanniæ quinque, Maxima Cæſarienſis, Valentia, Britannia prima, Britannia ſecunda, Flauia Cæſarienſis. Iam verò Orientalis Imperii partes item duæ effectæ,Oriens,& Illyricum. Orientis diœceſes quinque inſtitutæ,Oriēs, Aegyptus, Aſia, Pontus, Thracia.Illyrici duæ,Macedonia,& Dacia. Prouinciæ porro Orientis quindecim,Palæſtina, Phœnice,Syria, Cilicia, Cy-

prus,

prus,Arabia,Iſauria,Palæſtina ſalutaris,Palæſtina ſecunda,Phœnice Libani,Euſrateñſis,Syria ſalutaris,Oſrhoena,Meſopotamia, Cilicia ſecunda. Aegypti ſex, Libya ſuperior, Libya inferior, Thebais, Aegyptus, Archadia,Auguſtamnica. Aſiæ decem, Pamphylia, Helleſpontus, Lydia, Piſidia,Lycaonia, Phrygia Pacatiana,Phrygia ſalutaris,Lycia,Caria, Inſulæ. Ponti decem, Galatia, Bithynia, quæ poſt Honorias dicta, Cappadocia prima,Cappadocia ſecunda,Pontus Pelemoniacus, Hellenopontus, Armenia prima,Armenia ſecunda,Galatia ſalutaris. Thraciæ ſex, Europa, Thracia,Aemimons,Rhodope,Mœſia ſecũda, Scythia. Macedoniæ ſex, Achaia,Macedonia,Creta,Theſſalia,Epirus vetus, Epirus noua, & pars Macedoniæ ſalutaris. Daciæ quinque,Dacia mediterranea,Dacia ripenſis, Mœſia prima, Dardania, Præualitana, & pars Macedoniæ ſalutaris. In primis autem cum ſingulorum Imperiorum binæ partes eſſent,his etiã binos præfectos prætorio præpoſuit,vt eſſent quattuor. nam ante ipſum duo tantùm fuerant, ac ſingulis ſuas diœceſes attribuit. Ita fuere præfectus prætorio Italiæ,Galliarum,Orientis,& Illyrici. Patricios inde binos, in ſingulis Imperiis ſingulos fecit. Conſulum numerũ conſeruauit, eosq; promiſcuè ex vtroque Imperio legi voluit. Præfectum vrbis Romanæ tantùm reliquit,qui deinde Cõſtãtinopoli quoque aſcitus eſt. Senatum geminum inſtituit. Magiſtros peditum,equitumq; intulit,qui curam militum conſcribendorum,inſtituendorum, & corrigendorum haberent, quæ ante præfecti prætorio fuerat. Duces etiã vectigalia exigere ſtatuit, & ex iis ſtipendia militibus numerare, quod ante præfectus prætorio fecerat, prouinciarũ verò adminiſtrationẽ priſtino inſtituto partim cõſularibus,partim præſidibus,partim etiã Correctoribus commẽdauit. Officia publica,Palatina,& militię ab Hadriano inſtituta paucis mutatis retinuit. Cum igitur in hũc modũ vtriuſque Imperii remp. ordinaſſet, atque illius Romã, huius Byzantium domiciliũ deſtinaſſet,tum verò ſibi dedicandũ ſuſcepit.Itaque aduocatis rurſus Orientis epiſcopis ante diem quintũ Idus Maias magna cęremonia vrbẽ nouã Deo,ac Virgini Dei matri conſecrauit,eamque nouã Romã,& Conſtantinopolim appellauit. atque ad dignitatẽ vrbi addendam Eccleſiã eius ad honorem patriarchatus,vt Gręci ſcriptores prodiderunt,euexit,eiuſque epiſcopum Metrophanẽ poſt Alexandrinum ſedere inſtituit. Hæc facta viceſimo quinto Imperii anno D. Hieronymus in Chronicis diſertè notauit, & Cedrenus in hiſtoria nõ obſcure ſignificauit, cũ vrbem conſecratã tertia Indictione fuiſſe prodidit. Huc accedit,quòd idem annus in Quinquennalia Cæſarũ incidebat, quẽ maxima celebrare lætitia aſſueuerat. Itaque idẽ ipſe Conſtantinus, cũ his cõſulibus ad Ablauiũ præfectũ prætorio III Kal.Decẽbris ſcriberet,Con-

ſtātinopoli ſubſcripſit,nimirū Byzantio dicturus,niſi nouo vrbs nomine
decorata fuiſſet. Caſsiodorus tamē viceſimo ſeptimo dedicatam rettulit,
multò tolerabilius,quā ii,qui decimo,& qui viceſimo prodiderunt. quo-
rū errorem facilè coarguere ipſa rerū expoſitarum nexa inter ſe ſeries po-
teſt. Cōſules inde noui facti Baſſus,& Ablauius,qui,vt inquit Eunapius,
331 domo Aegyptius erat,propter incredibilē ſapiētiæ opinionem maximam
apud Imperatorē auctoritatem adeptus. Eo anno Conſtantinus,Hiero-
nymo,& Cedreno teſtibus, exoletis gentilium ſacris inexpiabile bellū in-
dixit. nam tēpla,& ſimulachra eorum deturbari Conſtantinopoli,atque
in toto Oriente præcepit. ſignaq; Conſtantinopolim ex omni parte col
lata in foro à ſe nominato cōflauit. Itaque omnes gentiles,atque Iudæi,
qui Conſtātinopoli verſabātur,Chriſtiana ſacra ſuſcepere,atque aras,&
cruenta ſacrificia reliquere. cōtra verò baſilicā nobilē Nicomediæ Chri-
ſto inſtituit,& cū apud quercū Mambre in Palęſtina Abrahamū olim cō
ſediſſe audiſſet,indignatus, locū tam venerabilē ſimulachris eſſe fœdatū,
ipſum purgari,ac tēplo ornari,litteris ad Macariū Hieroſolymorū, & Eu
ſebiū Cæſariæ epiſcopos datis mādauit. Cū autē Sopater Syrus ſingularis
eruditionis, atque eloquētiæ vir fana Deorū toto orbe celebratiſsima iuſ
ſu Conſtantini videret euerti,rē iniquo animo paſſus, ad aulā Imperato-
ris,auctore Eunapio,venit,vt ipsū à propoſita ratione deduceret. verū ni
hil profecit.à Conſtantino tamē eximiè prudentiæ opinione cultus,apud
eū manſit. Leges inde cōſtituto à ſe Imperio ferēs,ad omnes prouinciales
edictū Kal. Auguſti dedit,quod Cōſtantinopoli propoſitū fuit,his verbis·
*A procōſulibus,& Comitibus,et ijs,qui vice præfectorū cognoſcūt,ſiue ex appellatio-
ne,ſiue ex delegato,ſiue ex ordine iudicauerint,prouocari permittimus,ita ut appellāti
iudex præbeat opinionis exemplū,et acta cū refutatorijs partiū,ſuisq; litteris ad nos di
rigat. A præfectū autē prætorio,qui ſoli vice ſacra cognoſcere uere dicendi ſunt,pro-
uocari nō ſinimus,ne iā noſtra contingi veneratio videatur.* Itē Kal. Decēbris ad
Prouinciales Cōſtantinopoli:. *Ceſſent iam nunc rapaces officialiū manus. nam
ſi moniti nō ceſſauerint,gladijs præcidentur. Nō ſit venale iudicis uelū,non ingreſſus
redēpti,non infame licitationibus ſecretariū,non viſio ipſa præſidis cū precio: æquè au
res iudicātis pauperrimis,ac diuitibus referentur. Abſit ob inducendū eius, qui Officij
princeps dicitur, deprædatio. Nullas litigatoribus adiutores eorundē Officij principū
cōcuſsiones adhibeāt. Centurionū,aliorūq; officialiū parua, magnaq; poſcentiū intole-
randi impetus oblidātur,eorūq;,qui iurgātibus acta reſtituunt,inexpleta auiditas tēpe
retur. Semper inuigilet induſtria præſidalis, ne quidquā à prædictis generibus homi
num de litigatore ſumatur. Qui ſi de ciuilibus cauſsis quidquā putauerint eſſe poſcen-
dū,aderitq; armata cenſura;quæ nefariorū capita,ceruicesq; detruncet,data copia uni
uerſis, qui concuſſi fuerint, vt præſidū inſtruant notionē. Qui ſi diſsimulauerint,ſu-*

per

*per eodem conquerendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouin-
ciarum, aut apud Præfectum prætorio, ſi magis fuerit in vicino. vt his referen-
tibus edocti ſuper talibus latrocinijs ſupplicia referamus.* Per eoſdem etiam
dies eunuchos, qui cubiculum Imperatoris ſeruabant, coercuiſſe videtur.
de quibus ſic Lampridius in Alexandro, ſcribens ad Conſtantinum:
*Poſteaquam intellexiſti, quid mali eunuchi habeant, & quemadmodum prin-
cipes circumueniant, tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iuſſeris, ſed neceſſi-
tatibus domeſticis delegaris.* Romæ pridie Idus Aprilis Anicius Paullinus,
flos Romanæ nobilitatis, vrbis præfecturam iniuit. Huic ſtatuam inau-
ratam ſenatus populusq; Ro. poſuit cum hoc meritorum eius elogio:
*Anicio Paullino Iuniori V. C. Pro. Conſ. Aſiæ, & Helleſponti, conſuli ordinario,
præfecto vrbis, vice ſacra iudicanti ob meritum nobilitatis, eloqui, iuſtitiæ, atque cen-
ſuræ, quibus priuatim, ac publicè clarus eſt, petitu populi Ro. teſtimonio ſenatus, iudi-
cio D. D. N. N. Triumphatoris Auguſti, Cæſarumq́; florentium ſtatuam ſecun-
dam auro ſuperfuſam locari ſumptu publico placuit.* Hilariano inde, & Paca- 332
tiano conſulibus, Dalmatio Dalmatij fratris filio Cæſare conſtituto Con
ſtantinus bellum intulit Gotthis, qui à Diocletiano domiti ſuis adhuc ſe
finibus continuerant, atque in fœdere, & amicitia Romanorum perman
ſerant, nunc verò remotis ex limite Iſtri à Conſtantino præſidiis, noua ir
ruptione facta in Mœſiam, ac Thraciam ſe intulerant, atque omnia popu
lationibus, incendijsq́; miſcuerant. Qua iniuria percitus Conſtantinus
in Mœſiam cum exercitu venit (ſiquidem pridie Idus Aprilis Marciano-
poli fuit) atque eos ex Thracia pepulit. pulſosq́; trans Iſtrū inſequutus in
Sarmatarum regione cæcidit, & fœdere icto XL millia militū dare ad bel
la vrgente neceſsitate coegit, vt D. Hieronymus, Iornandes, & Zonaras
prodidere. nam paullo ſecus res ab Euſebio geſta narratur. Cum ſupe-
riores, inquit, Imperatores tributa Scythis pependiſſent, id alienū eſſe Ro
mana maieſtate ratus Conſtantinus, Chriſti auxilio fretus, crucis vexillo
in eos illato breui omnes ſubegit. ac reluctantes quidem armata manu
coercuit, reliquos verò diſertis legationibus mulcés ab inculta, & fera vita
ad humanam, ciuilemq́; traduxit. Bellum autem ingens fuiſſe, atque in-
gentem Conſtantini nomini gloriam peperiſſe conſtat. Itaque Anicius
Paullinus, qui & hoc anno vrbis Romæ fuit præfectus, his auditis publi-
cum monumentum ad perennem Conſtantini memoriam à ſenatu ex-
citandum curauit, cum his verbis: *D. N. Conſtantino, Maximo, Pio, Felici,
ac Triumphatori, Semper Auguſto ob amplificatam toto orbe remp. factis, conſi-
lijsq́; S. P. Q. R. dedicante Anicio Paullino Iuniore V. C. conſule, Præfecto vrbi*
Inter hæc, Eccleſia Chriſtiana iam non ſolùm opibus, ſed etiam dignita-
te florente, iterum in Oriente res turbari, ac miſceri magno populorum,

ac religionis damno ſunt cœptæ. Euſebius Nicomedienſis epiſcopus, & ſocii eius in Concilio Nicæno damnati, cũ aliquandiu in exilio fuiſſent, tandem ſiue vera, ſiue falſa pœnitentia ducti, ac libello fidei ſuæ epiſcopis præbito abſoluti eccleſias ſuas iis, qui inuaſerant, deturbatis, receperant, Arrio ſolo communione Eccleſiæ Alexandrinæ excluſo ab Athanaſio epiſcopo, viro in ſuſcepta cauſſa vno omnium conſtantiſsimo. Cum autem per aliquot annos conticeſcentibus magis, quàm languẽtibus animis, ſummum de Trinitate ſilentium omnes tenuiſſet, demum hoc anno verba iterum inter epiſcopos fieri cœpta ſunt. Huic diſputationi materiam præbuit verbum, Conſubſtantiale, quod nouum in Symbolo fuerat poſitum. in quo filium patri conſubſtantialem eſſe confitebantur. de quo cũ non idem Arriani cum Catholicis ſentirent, ſimultates inter ſe exercere diſtractis non minus animis, quàm opinionibus, inſtiterunt. In primis autem epiſcopus Antiochenus Euſtathius ſcripto edito Conſubſtantiale defendit, atque Arrianos adhuc ex damnatione furentes, vehementius irritauit. Itaque, cum contraria ab vtraque parte ſcripta prodiiſſent, placitum eſt, vt ad rem conſtituendam conuentus epiſcoporum Antiochiæ haberetur. Hanc occaſionem, quam nunquam ſpe, animoq; conceperãt, Arriani adepti, ne iterum Catholicorum multitudine, ac potentia premerentur, diligenter ſibi poſthac prouidendum putarunt. Itaque, cum aliter non poſſent, duos Catholicorum principes Euſtathium, & Athanaſium tollere ſubornatis accuſatoribus, fictisq; criminibus decreuerunt. Huius verò doli artifex Nicomedienſis Euſebius fuit. Is Hieroſolymorum templum, cuius pulchritudo, ſplendorq; prędicabatur, ſe viſere velle profeſſus, comite Theognide epiſcopo perditorum ſuorum conſiliorum participe ſumpto, Antiochiam adijt, & ſimulata amicitia ad Euſtathium, cõmiter ab illo exceptus, diuertit. Inde Hieroſolyma progreſſus, colloquiò cũ nonnullis epiſcopis Arrianæ ſententiæ inito, inſidias, quas Euſtathio moliebatur, aperuit. & cum iis Antiochiam ſe recepit. Ibi concilio inſtituto eiuſdem inſtinctu proceſsit quidam, qui Euſtathium de adulterio poſtulauit, idq; præſentis mulieris, quæ ſe puerum ex eo genuiſſe confitebatur, teſtimonio comprobauit. Epiſcopi, cum mulieris iureiurando potius, quàm Euſtathii inficiatione ſtandũ cenſuiſſent, ſententiam in eum ſeueriſsimã, licèt Catholicis reclamantibus, protulerunt, atque eccleſia ſpoliatũ perpetuo exilio affecerunt. Qua ex re grauis adeo Antiochiæ ſeditio eſt cõflata, cum alij Euſtathium retinere, alii emittere vellent, vt vix ab armis, & ſanguine temperatum ſit. Tumultu inde auctoritate Conſtantini ſedato, plerique Euſebium Cæſarienſem ſibi depopoſcere epiſcopum. quem ille honorem repudiauit, atque ex ea re laudem à pleriſque, & præ-

ſertim à Conſtantino egregiam tulit. Euſtathio pulſo Euſebius inde animum ſuum conuertit ad Athanaſium affligendum, ipsū Arrium in Eccleſiam, quòd ſemel damnatus eſſet, recipere recuſantem: Cum autem non ſolùm Alexandriæ, ſed etiam Conſtantinopoli res variis pro cuiuſque in cauſſam ſtudiis iactaretur, Conſtantino haudquaquā æquo animo eiuſmodi contentionibus iterum permiſceri Eccleſiam audiente, nouum eis præſidium ad deiiciendum Athanaſium eſt oblatum. Quippe Conſtantia Conſtantini ſoror mortem oppetiit. Hæc, cum a fratre morbo oppreſſa iterum, ac ſæpius viſeretur, presbyterum illi quendam Arrianum, quo cum ſibi magna familiaritas intercesserat, inſignis pietatis, & egregiæ fidei nomino commendauit, atque inde vitam deſtituit. Presbyter Conſtantiæ commendatione Conſtantini familiaritatem adeptus, Euſebii impulſu, libertate loquendi parta, ipſum monere Conſtātinum non dubitauit, Arrium inſigni iniuria fuiſſe affectum, quòd, cum recte ſentiret, Eccleſiæ communione ſecretus eſſet. Mirante autem Conſtantino, ac dicta eius nutu magis, quàm oratione, reiiciente profeſſus eſt, ipſum, ſi ad colloquiū eius admiſſus eſſet, planum facturum, quàm minimū à Nicænis decretis, ac ſententiis diſcreparet. Quo audito Conſtantinus, Atqui, ſi Arrius, inquit, cum Concilio ſentiet, nō modo meum illum in conſpectum admittam, verùm etiam ad eccleſiam ſuam dimittam. atque ita aduocari Arrium iuſsit. quo cunctante demum V. Kal. Decēbris ad eum ita ſcripſit: *Iandudum ſignificatum tibi eſt, vt ad nos venires, quò noſtro frui conſpectu poſſes. quod abs te non extemplo curatum eſſe miramur. Quare da operam, vt publico vehiculo ſumpto ad nos accurras, quo noſtra erga te voluntate perfecta redire in patriam poſsis.* His litteris acceptis Arrius demum ad eum Conſtantinopolim venit, ac ſecum Euzoium diaconum, quem eadem de cauſſa Alexander abdicarat, adduxit. rogatiq; ambo, vt formulam fidei ſuæ cum Nicæna congruentē proferrent, Chriſtum Dei filium ex ipſo ante omnia ſæcula genitū, verbo Conſubſtātiali omiſſo, confeſsi ſunt. Qua profeſsione audita Conſtantinus eos tanquam minime à Concilii ſententia diſsidentes Alexandriā iuſsit repetere. atque in ſequentē annū edidit cōſules Dalmatiū fratris filiū, & Xenophilū. Eo anno Arrius cū Euzoio Alexandriā 333
reuerſus ſe in cōmunionē Eccleſiæ recipi poſtulauit, neque id obtinere ab Athanaſio potuit. Quod vt Euſebius audiit, Athanaſiū primū ſuis, deinde morē ſibi gerere recuſantē, Conſtantini litteris de recipiēdo in cōmunionē Arrio, atque Euzoio monuit. Quibus Athanaſius cōſtāter reſcripſit, nefas eſſe, vt qui fidē infirmaſſet, atq; anathemate à Cōcilio perculſi fuiſſent, tāquā poſtliminio redeūtes gradū ſuū recuperarēt. Quo reſpōſo accepto Conſtātinus accenſus, vt concordiā ſtabiliret, Athanaſiū ſe de ec-

cleſia depulſurũ denũciauit, niſi in auctoritate ſua fuiſſet, neque propterea Athanaſiũ de ſuſcepta ſentẽtia depulit. Cũ hoc igitur ſtatu res eſſent, Euſebius occaſionẽ alienatæ Conſtantini ab Athanaſio voluntatis adeptus, diram aduerſus eum coniurationem conflauit, omnibus non ſolùm Arrianis, ſed etiam Meletianis in ſocietatẽ aſcitis. Arriani fuere Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, ac præter hos Vrſacius Singidonis, & Valens Murſæ, vterque Pannoniæ, epiſcopi. Meletiani à Meletio dicti erant. is ciuitatis cuiuſdam in Aegypto epiſcopus à Petro Alexandrino epiſcopo regnante Diocletiano epiſcopatus munere ſpoliatus, quòd Chriſtum inficiatus ſimulachris immolaſſet, ſocios erroris ſui quoſdam contraxerat, ac Petro epiſcopo martyrio affecto Achillam primùm, deinde Alexandrum maledictis inceſſerat, ac demum exorientibus Arrianis adiunctus cum ſuis à Nicæno damnatus concilio fuerat, mortuo verò Alexandro eodem Athanaſiũ animo infeſtus vrgebat. Coniuratione igitur cum his facta Euſebius per eoſdem Athanaſium apud Conſtantinum accuſauit, qui Conſtantinopoli, vbi III Nonas Maij fuiſſe reperitur, Nicomediam ſe contulerat, quòd nouum veſtis lineæ tributum Eccleſiæ Alexandrinæ perſoluendum in Aegypto inſtituiſſet, & aurum inde collectum Meletio in Thebaide, & Aegypto ſeditionem agitanti ſuppeditaſſet. Verùm id crimen falſum eſſe Alypius, & Macarius eccleſiæ Alexandrinæ presbyteri, qui tum fortè Nicomediæ erant, opportunè coarguerunt. Quare Cõſtantinus accuſatoribus grauiter increpitis ad ſe Athanaſium aduocauit. Vbi verò Euſebius eum aduentantem accepit, alio eum crimine, quòd Imperatoris edictis reſiſtere moliretur, appetiit. de quo Conſtantinus, cum in Pſamathia ſuburbio Nicomedię cognouiſſet, & Athanaſium innocentem cõperiſſet, ipſum cum honore dimiſit, atque Alexandrinæ Eccleſiæ commendauit. Eodem anno Sarmatæ Limigantes Gotthorum vicinorum ſuorum armis oppreſſi, cum iuſtas ad reſiſtendum liberorum hominum copias non haberent, tanquam in extremo periculo ſeruos ſuos armarunt, atque eos contra Gotthos duxerunt. Mox autem, cum à ſeruis deficientibus appetiti, ac ſedibus eiecti patrijs eſſent, auxilij ac conſilij inopes ad Conſtantinum ſubſidium imploratum, & ſedes tutas petitum ſe contulerunt. Eos verò Conſtantinus benignè auditos in prouincias ſuas recepit, atque alios ſacramento militari adegit, alios ad agrorum cultionẽ adhibuit. Scribit etiam Iornandes, Vandalos quoſdam à Gotthis acie ſuperatos ſedes à Conſtantino petiiſſe, easq; in Pannonia recepiſſe. Itaque Zoſimus adiicit, Conſtantinum primum omnium barbaros Romanæ militiæ adſcripſiſſe, eamq; rem magnorum, quæ ſubſequuta ſunt, malorum initium attuliſſe. Quod verè dictum eſſe, poſt huius hiſtoriæ con-

textus oſtendet. Conſtantini enim ſiue conſiliũ, ſiue liberalitatẽ, ſiue for-
taſſe etiam neceſsitatem imitati ſubinde Conſtantius, Valens, & Theo-
doſius integras nationes tranſire fluuium cupientes in ſuas prouincias ad-
miſerunt, ac fortiſsimum, & prudentiſsimum ex eis quenque honoribus
militaribus euexerunt, ac Romanis militibus poſthabitis remp. ſolis pro-
pè barbaris commiſerunt, Gotthis, inquam, Alanis, Gepidis, Vandalis,
Hunnis, Sueuis, & Francis. qui occaſionem nacti aut legitimis Impera-
toribus manus intulerunt, aut populares ſuos ſpe prædæ, ac ſedium con-
citatos ad agrorum populationes, prouinciarum vaſtationes, ac demum
ad caput ipſum Imperii Romani occupandũ, ac diripiendam impulerũt.
Romæ VII Idus Aprilis Optatianus præfecturam vrbis iniuit. Interim
Arriani conſilijs nouis compoſitis alios delatores Athanaſii compararũt.
ac nouis criminibus ipſum apud Conſtantinum obruerunt, vno, quòd
Arſenium epiſcopum Meletianum occidendum curaſſet, & manum ei
mortuo amputatam adhibere ad artes magicas voluiſſet, altero, quòd ſtu-
prum cum muliere commiſiſſet. Itaque de induſtria Arſenium aliò able-
garunt, & manum reciſam homini mortuo protulerunt, & mulierẽ, quæ
ſe ab illo viciatam aſſereret, produxerũt. Inuidia etiam conflata eſt, quòd
Macarius ab eo in Maræotidẽ miſſus, menſa Domini euerſa, calicẽ myſti-
cum confregiſſet. Harum rerũ cognitionẽ Conſtãtinus, Optato, & Paul- 334
lino conſulibus, Dalmatio Cæſari Antiochiæ ſedenti mandauit. Verùm
Dalmatius hoc iudicium exercere bello auocatus non potuit. Itaque Cõ
ſtantinus Arrianorũ impulſu concilium Cęſareæ Paleſtinæ indixit, atque
ea cognitione illuc reiecta, eò adeſſe Athanaſium imperauit. Dalmatius
autem certior factus, Calocerum quendam res in Cypro nouas moliri,
atque ad tyrannidẽ aſpirare, iuſto cõſcripto exercitu eò ſe contulit, atque
acie cum Calocero decertauit. eumq́; victum in poteſtatem redegit.
Inde pacata inſula cum ſe domum referret, Tarſi in Cilicia viuum com-
buri iuſsit. Romæ V. Kal. Maii Anicius Paullinus vrbis præfectus crea-
tus. Poſtero verò anno Conſtantius Conſtantini Auguſti, vt notauit 335
Athanaſius, frater, & Rufius Albinus, viri clariſsimi conſules inierunt.
Concilio epiſcoporũ Cæſareæ ſuperiore, vt diximus, anno coacto Atha-
naſius per multos menſes expectatus non affuit. Qua re Arriani confir-
mati nouam eius ad Conſtantinum contumaciam detulerunt. Is ratus
Athanaſium odio epiſcopi vrbis Euſebij ab illo conuentu refugere, epi-
ſcopos Tyri iuſsit conuenire, atque Athanaſium illuc adeſſe. Publicis
vehiculis ſumptis, confeſtim eò epiſcopi vnà cum Athanaſio conuolarũt.
frequenti concilio cum alia ad concordiam eccleſiarum pertinentia ſunt
ſtatuta, tum Athanaſio præſenti manus Arſenio abſciſſæ, & ſtupri perpe-

trati crimen illatum. Ibi demum vtrumque facillime, & cum maxima accuſatorum infamia diſſolutum eſt. Nam Arſenius, qui ab Arrianis amandatus fuerat, diligentius conquiſitus, atque inuentus in Cōcilium eſt productus. Quare, cum iuſſus vtramque manum exeruiſſet, accuſatorū cauſſam propè in comœdiam vertit. Mulier inde adducta, ac mendacii conuicta non ſolùm innocentiam Athanaſii patefecit, ſed inſidioſas etiam aduerſariorum actiones omnes aperuit. Nam Athanaſio, qui de ſtupro cauſſam dicere iuſſus erat, ſilentium obtinente Timotheus presbyter, qui illi aderat, quaſi ipſe Athanaſius eſſet, ita mulierem compellauit: Ego ne mulier tecum rem habui? egone tuam domum iniui? affirmante autem illa, & annulum, quem ab eo acceperat, proferente nemini dubium fuit, quin mercede corrupta ad id teſtimonium acceſsiſſet, vt quæ Timotheū pro Athanaſio appellaret. Ita Athanaſius vtroque iudicio eſt abſolutus. Inde lis Macario de calice fracto intenta accuſatoribus hoc iudicio fractis in Maræotidem cognoſcenda dilata eſt. Hoc facto erectus Athanaſius extemplo lembum conſcendit, ac ſumma celeritate Conſtantinopolim ad conquerendam accuſatorum calumniam aduolauit. Arriani, vbi Athanaſium Tyro abiiſſe ſenſerunt, alture nouum crimen obiecerunt, quòd ad concilium Cæſarienſe citatus non affuiſſet, atque abſentem indicta cauſſa damnarunt. Iam nobiliſsimum Hieroſolymorum templum perfectum erat, eiuſque conſecratione Conſtantinus triceſimum hunc Imperii ſui annum inſignem relinquere cupiebat. Itaque cum concilio Tyri peracto epiſcopos iam ad cōcordiam rediiſſe audiret, litteras ad eos dedit, vt omnes Hieroſolyma properarent, ac templum concordibus animis dedicarent. Quo mandato accepto vniuerſi eueſtigio ſeſe Hieroſolyma contulerunt, ac lautiſsime omnes egregia Conſtantini cura, ac liberalitate accepti templum martyribus magna cæremonia vnà cum omni theſauro, quo eccleſiam ille donauerat, conſecrarunt. Inde à presbytero Arriano impulſus litteras alias ad eos ſcripſit, vt, quando vnà conueniſſent, finem tandem controuerſiæ, Arrii cognoſcenda fide, imponerēt. &, ſi eum aut commode ſentire, aut de praua ſententia deceſsiſſe cenſerent, in Eccleſiæ communionem admitterent. Epiſcopi conuocati cum aſſediſſent, Arrium, & Euzoium auditos non peſsime ſentire pronunciarunt, atque ad epiſcopos Aegypti, & clerum Alexandrinum ſcripſerūt, vt ipſos in communionem ſtatim acciperent, tanquam Imperatoris, & Concilii iudicio abſolutos. Interim Conſtantinus ab Athanaſio Conſtantinopoli aditus de iniquis Arrianorum criminationibus edocetur. Qua de re nō leui aduerſus eos ira concepta nouas ad Concilium litteras miſit, vt ad ſe primo quoque tempore Concilii Tyrii rationem redditur accurrerent.

Eo tempore Tricennalia Imperii celebraturus erat eò maiore, quàm vnquam, apparatu, quòd hæc prima vota in noua vrbe Conſtantinopoli perſoluebat, quam magnifica inſtitutorum omnium nouitate decorari volebat. in iis tertium filium Cæſarem appellauit, atque ei partem Occidentalis Imperii Italiam, Africam, Illyricumq; mandauit. Euſebius epiſcopus Cæſarienſis Hieroſolymis profectus ſolemnem in tali celebritate orationem habuit, in qua, vbi Conſtātinum egregiè collaudauit, demum ita perrexit: *In ſingulis feſtis, & conuentibus decimo quoque anno celebratis ſinguli filij eius ad ſedem Imperij participandam à Deo deſignati ſunt. Itaque filius eius natu maximus, qui patris nomine eſt appellatus, decimo regni anno ſocius Imperij cũ patre renũciatus eſt. qui verò ei proxime accedebat ætate, anno viceſimo ad eundem honoris gradum euectus eſt. tertius deinceps hoc triceſimo, quo nunc feſtũ celebratur, eadem dignitate ornatur.* & poſt: *Deus hunc conuentum eius cauſſa curauit celebrandum, eumq́ victorem omnium hoſtium fecit. denique illum, vt pote egregiũ veræ pietatis exemplar, cunctis mortalibus propoſuit ad imitandum. Hic claro Cæſarum filiorum ſuorum ſplendore homines ingenti locorum interuallo diſiunctos illuſtrat. Itaque & nobis, qui Orientem incolimus, ſuam ipſius præſentiam non ſine maximo omnium commodo impertiuit, & alteri hominum generi verſus Occidentem vnum ex filijs præfecit, & alios duos in alijs locis collocauit. porro autem Imperij quadrifariam diſpertiti iugum quaſi quattuor equis, ideſt ſibi, & tribus filijs Cæſaribus imponens, ipſe eos diuini animorum conſenſus, & cõcordiæ frenis colligatos caelitus moderatur.* Ibi Euſebius Nicomedienſis vnus pro omnibus Conſtantinum acrius pro Athanaſio contendentem ſuſtinuit. Conſtantinus, cum fratres honoribus conſularibus honeſtaſſet, inde ad affines quoque id beneficium tranſtulit. atque in inſequentem annum Nepotianum Eutropiæ ſororis filium conſulem declarauit. Per eoſdem dies magnus ille abbas Antonius in Aegypto, ideſt in extremis Imperii finibus, collocatus cũ ab aliis hominibus, tum in primis ab Imperatore, totâq; aula regia celebratus eſt. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & filii eius Conſtantius, & Conſtans Cæſares magnitudine virtutis, ac ſanctitatis eius audita, multis eum litteris ad reſcribendum prouocarunt. quibus ille acceptis haudquaquam elatus, conuocatos monachos ita eſt alloquutus: Reges ſæculi litteras ad nos ſcripſerunt. verùm quid Chriſtianis hoc æſtimandum? nam licèt diuerſa ſit dignitas, tamen eadem eſt naſcendi, moriendiq; conditio. illa ſunt nobis magnifacienda, quòd Deus hominibus legem ſcripſerit, & quòd per filium ſuum eccleſias propriis eloquiis exornarit. quid monachus rationis habet cum regibus? cur ego litteras eorum accipiam, quibus ſolita reddere ſalutationis officia neſciam? Monentibus autē fratribus, videndũ eſſe, ne ille ſilentio ſuo animos regum aduerſus ſe irritaret,

reſcripſit, laudans eos primum, quòd Chriſtum colerent, deinde monens, ne regiæ poteſtati tantum tribuerent, vt præſentis Imperio carnis inflati ſe homines eſſe, & à Chriſto iudicandos fore obliuiſcerenrur, & vt clemẽtiæ, ac iuſtitiæ erga ſubditos inſeruirent. Quarum ex litterarum lectione ſummam principes voluptatem ceperunt. Romæ III. Kal. Ianuarias Rufius Albinus præfecturam vrbis iniuit. poſtridie verò Syluester pontifex cum maximo piorum mœrore vita migrauit, Eccleſia Dei in optimo ſtatu relicta, cum inſigni, ac præcipuo Conſtantini beneficio auctoritatem pontificiæ ſedi maximam addidiſſet, & vrbem Romam templis magnificentiſsimis inſtruxiſſet, & Eccleſiam Romanam opibus auctam legibus ſanctiſsimis temperaſſet. Initio inde ſequentis anni Nepotiano, & Facun
336 do conſulibus, Marcus diaconus XVII. Kal. Februarias Syluestro ſuffectus eſt. Interim Euſebius nunquam, niſi confecto Athanaſio, quieturus ipſum apud Conſtantinum nouo crimine affecit, minatum eſſe multorũ teſtimonio inſimulans, ſe prohibiturum, ne frumentum Alexandria, vti ſolebat, Conſtantinopolim deferretur. Quod vbi Conſtantinus accepit, Athanaſium ſiue iræ indulgens (nam ciuitas maxima tum forte frumenti inopia laborabat) ſiue (quemadmodum ſcripſit iunior Conſtantinus) ipſum inimicorum crudelitati ſubtrahere cupiens Treuiros relegauit. Athanaſio, id quod iampridem tentabatur, tandem eccleſia deturbato Arriani, quaſi triumpho aliquo de Catholicorũ parte relato inde ad Nicæna decreta labefactanda ſe contulerunt. Arrius Alexandriam reuerſus, cum abſente Athanaſio ipſam eccleſiam deintegro permiſceret, à Conſtantino adire Conſtantinopolim iuſſus eſt. Vbi verò eò venit, repente præſentem adiutorem Euſebium nactus eodem vrbem illam veneno inficere, quo Alexandriam, inſtitit. & ab Alexandro ciuitatis epiſcopo eccleſiæ propterea communione ſemotus grauia cum illo quoque certamina iniit. Quibus vt modum imponeret Conſtantinus, die quodam Sabbati ipſum in aulam vocauit, atque ab eo fidei ſuæ formulam poſtulauit. & cum aliam ille fidem verbo, aliam mente profeſſus eſſet, eundem ſentire cum Catholicis arbitratus, Alexãdro vt poſtridie in cõmunionẽ reciperet, imperauit. Prioribus diebus Alexander præualentibus aduerſariorum ſe premi opibus conſpicatus, humana ope deplorata ad diuinã confugerat, atque in templo Pacis per multas noctes effuſis lacrymis Deũ orauerat, vt Eccleſiæ ſuæ periclitanti adeſſet, in primiſq́; vt Arrius tantarum turbarum concitor meritas aliquãdo pœnas expenderet. Cuius precationis votum haud irritum eſſe Deus permiſit. Nam Arrius poſtridie cum ab aula Imperatoris digreſſus magna Euſebianorum caterua ſtipatus alacris ad Alexandrum, vt Eccleſiæ ſociaretur, contenderet, in ipſo

victoriæ ſuæ articulo expirauit. Siquidem vbi ad Forum Conſtantini peruenit, laxata fortè aluo locum latrinæ quæſiuit. & mox cum in præmonſtratum locum ſeceſsiſſet, diuina voluntate viſcera ſimul cum excrementis eiecit, ac repente fœdiſsimo genere mortis perculſus interijt. Cuius rei fama per totam ſubitò vrbem peruagata ingenti omnes ſtupore defixit. in primiſq; intolerandam iam Arrianorum inſolentiam labefecit. Athanaſius, antequam Alexandria cederet, Marcum Romæ pontificem per litteras obteſtatus eſt, vt, quoniam tabulæ Concilii Nicæni corruptæ ab hæreticis eſſent, integrum, atque inuiolatum earum exemplum ad ſe remitteret, quæ à Victore, & Vincentio legatis ad deceſſorem eius Syluestrum miſſæ fuiſſent. Cuius ille voluntati obtemperauit. extãt litteræ VIII. Kal. Octobris Nepotiano, & Facundo conſ. ad Athanaſium datæ. Ipſe Marcus epiſcopum Oſtienſem honore pallii decorauit, cum eo, vt Romanum epiſcopum conſecraret. quo iure ſolus Oſtienſis epiſcopus per multos inde annos eſt vſus. Idem baſilicas duas conſtruxit, vnã via Ardeatina, alteram in vrbe ad Palatinas. quas Conſtantinus in ſuo erga Romanam Eccleſiam ſtudio perſeuerans, & opimis fundis inſtruxit, & aureis inſtrumentis ornauit. Inde pridie Nonas Octobris diem ſuum obiit. Poſt viginti dies Iulius diaconus locum eius tenuit. Conſtantius Cæſar Euſebiam mulierem nobili, ac ſplendido loco natam ſibi deſpondit. Ea ſponſalia pater ſumma hilaritate, ac magnificentia celebrauit. nã & ipſe ſponſum manu duxit, & conuiuium ſplendidè apparauit, ac ſeparatim ſingulos virorum, ac mulierum choros muneribus eximiis coluit. Ab eodem Indorum etiam legati dona ferentes, benignè excepti. & oſſa Sanctorum Lucæ, & Andreæ, & Timothei adducta Conſtantinopolim. de quibus ſic D. Hieronymus aduerſus Vigilantium: *Conſtantinus ſanctas relliquias Lucæ, Andreæ, et Timothei tranſtulit Conſtantinoplim. apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores illorum ſe ſentire præſentiam confitentur.* Vrbe Conſtantinopolitana in magnam rei frumentariæ difficultatem adducta, naues in diuerſas dimiſſæ partes fuerunt, quæ frumenta deueherent. Hæ cũ onuſtæ rediiſſent, appelli ad littus deficientibus ventis non potuerunt. Quo cognito populus ad theatrum ſæua famis ſtimulatus rabie conuolauit. Tum Conſtantinum ea de re animi anxium, & tempeſtatis aduerſæ rationem exigentem æmuli Sopatri, qui vir propter ſapientiam in aula Conſtantini conſpiciebatur, in primiſq; Ablauius præfectus prætorio adierunt, atque ita dixerunt: Quod ventos votis refragari tuis vides, id ſcito Sopatri, quem tu tantis honoribus extuliſti, perniciosã nobis ſapientia fieri. is enim arte ſua ventos deuinxit, & quo minus nauibus aſpirent, inhibuit. Qua re audita, illi aſſenſus Sopatrum propere comprehendi, ac

ſecuri percuti iuſsit. Huius rei auctor Eunapius. Conſtans Cæſar Romæ
ſecunda Imperii Tricennalia egit, eodem Albino præfecturam vrbis ad-
337 miniſtrante. Titiano inde Maximo, & Feliciano conſulibus VI Idus Mar
tias Valerius Proculus vrbis præfectus iniuit. Hoc demum anno ſcri-
bit Euſebius Conſtantinum ſacro eſſe baptiſmate expiatum. cuius,
quoniam ab Eccleſiæ Romanæ auctoritate diſſentit, ne mendacii ar-
guamur, verba referemus: *Sapor*, inquit, *Perſarum rex, qui Conſtantio*
Cæſare limitem tuente ſæpe irrumpere, ſed fruſtra, conatus erat, in Meſopo-
tamiam incurſauit. Quo cognito, Conſtantinus hanc ſibi intereſſe de Perſis vi-
ctoriam iactans, exercitum contrahere properauit, atque epiſcopos de expeditio-
ne ſuſcipienda admonuit. ac nonnullos ſecum educere cupiens, tabernaculum in-
ſtar templi conſtruxit, vt in eo Deum cum epiſcopis ſupplicaret. Quo appara-
tu percepto Sapor exterritus oratores vltro de compoſitione miſit, quos ille beni-
gne audiuit, lætosq; cum pace remiſit, eo die, quo ſolemne Paſchatis agebatur, quod
ipſe cum ceteris pernoctans, ac Deo vota faciens celebrauit. Inde ſepulchro ſibi op-
portunè in Apoſtolorum templo conſtructo, morbo repente iactari cœpit. quem cum
ferre ſæuientem non poſſet, remedij cauſſa Soteropolim ad aquas calidas eſt egreſſus.
quibus non proficientibus Helenopolim in Bithyniam adijt, vt earum aquarum
beneficio vteretur. Ibi vota Deo in Martyrio facientem ſalutaris admodum co-
gitatio ſubijt, extremum vitæ ſuæ finem adeſſe, opportunum tempus, quo pecca-
ta deleret, quæ ipſa humanitas contraxiſſet. ſatisq; perſuaſus arcanorum verbo-
rum vi, & ſalutari lauacro animum expiari, poſitis humi genibus, Deo ſup-
pliciter peccata ſua confeſſus per manus impoſitionem precatione dignus habitus
eſt. inde Acironem Nicomediæ ſuburbanum ſe deferri iuſſit, atque aduocatis epiſco
pis ita dicere cœpit. Hoc eſt tempus ſalutis, quod dudum à Deo conſequi exoptaui.
tempus eſt, vt inſigni immortalitatis, ac ſigillo ſalutis afficiar. Hoc in amne Ior-
dane facere ſtatueram, in quo etiam Saluator ad noſtrum exemplum lauacrum
adeptus eſſe dicitur. Quoniam tamen Deus, quod vtile eſt, videns his nos hoc in
loco dignatur, nulla dubitatio relinquatur. Si enim qui vitæ, mortisq; dominus eſt,
me ſuperſtitem eſſe, & cum populo conuenire, & precationibus vna cum omnibus
intereſſe voluerit, viuendi leges Deo conuenientes mihi conſtituam. His dictis illi
ſolemnibus adhibitis cæremonijs inſtituta diuina explerunt, & arcana communica-
runt: Ita ſolus omnium à ſæculo Imperatorum Conſtantinus in Chriſti martyrijs re-
generatus initiatus eſt, ac diuino ſigillo dignus effectus. Cæremonijs verò omnibus
abſolutis nitidus ille, ac regijs veſtibus indutus candidiſſimo in lecto recubuit, purpu-
ram amplius nolens attingere. tum verò clara voce, cum gratias Deo egiſſet, hæc
intulit. Nunc verò me beatum eſſe, nunc immortali vita dignum euaſiſſe, nunc di-
uinæ lucis participem factum eſſe intelligo. miſeros autem illos, qui his bonis orbati
ſunt, duco. Interim tribuni, ac centuriones ingreſſi varios queſtus iactare, ſemet de-

ſtitutos fore deflentes cœperunt, eiq; vitam longiorem precati ſunt. Quibus ille reſpondit, ſe veræ vitæ compotem factum eſſe, ſolumq;, quantis bonis potiretur, cognoſcere. quamobrem ſe ad Deum ſuum ſine cunctatione migrare. Deinde teſtamentũ rite condidit. Ac Romanis quidem annua munera dedit, filijs verò, tanquam patrimonium aliquod, regni hereditatẽ diſtribuit, nempe Gallias, Hiſpanias, & Britannias Conſtantino permittens; Thraciam, Aſiam, Aegyptum, & Orientem Conſtantio; Italiam, Africam, Illyricumq; Conſtanti. Quin etiam Athanaſium, licèt Euſebio præſente, ac contradicente, tanquam omnis expertem culpæ reſtitui iuſſit, ac teſtamentum presbytero, de quo diximus, Arriano commiſit. neque ita multò poſt tertio die Pentecoſtes XI. Kal. Iunias deceſſit è vita, cum annos ætatis ſexaginta quinque compleſſet, vnum & triginta regnaſſet. Hæc de Conſtantini baptiſmo, & morte à nobis allata in vita eius ab Euſebio Cæſarienſi ad verbum ſcripta reperiuntur. quem, vt vnum omnium, qui de Conſtantino ſcripſerunt, antiquiſsimum, ſequuti ſunt apud Græcos Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & Euagrius. quæ reticenda eſſe, fidelis ſcriptoris officio ſeruientes in re, & controuerſia vulgatiſsima non putauimus, fide apud auctores relicta. Ceterùm Conſtantinus vir magni animi, & virtutis eximiæ fuit, atque inter omnes Imperatores hoc vno nomine maximè memorabilis, quòd primus ex Imperatoribus non ſolùm Chriſtum amplexus ſit, ſed Chriſtianos etiam Imperatores reliquerit. atque hoc eſt, quod D. Ambroſius in laudatione Theodoſij dixit: *Theodoſius Conſtantino adhæret; cui licèt baptiſmatis gratia in vltimis conſtituto omnia peccata Deus dimiſerit, tamen quòd primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hereditatem fidei dereliquit, magni meriti locum repperit.* Quòd ſi Auguſtum iure admiramur, quòd eo regnante ad vnum Imperatorẽ, vnumq; Deum omnium terrenarum, cæleſtiumq; rerum ſumma redacta ſit, multò iuſtiore ſtudio ipſum ſuſpicere Conſtantinum debemus, cui Deus conceſsit, vt tam religionem, quàm Imperium gentium conſtitueret.

Eius mortis nuncia ſtella crinita fuerat, quæ per multos ante dies clariſsimè fulſerat.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO

Liber Quintus.

CONSTANTINVS IVNIOR, ET CONSTANS AVGG.

DEINCEPS acta filiorum, poſterorumq; Conſtantini expediemus, vt conſequi ingenio, diligentiaq; poterimus. qui tantum à paterna animi indole in omni genere laudis, atque officii receſſerunt, quantum ille ſuperiores principes omnes pietate, atque animi magnitudine præſtitit. Neque enim Conſtantino filio quiſquam ad vitam incautior, Conſtante ad indecoras voluptates procliuior, Conſtantio aut leuior, aut ad arrogantiã intolerantior fuit. Acceſsit, quòd vt Conſtantius à Catholicis ad Arrianos, ſic Iulianus fratris filius à Chriſtianis ad gentiles inaudita ante impietate ſe rettulit, ac plurimum ipſi tum primùm ſe corroboranti Eccleſiæ nocuit. ambo tamen Imperium multis tempeſtatibus hoſtium, tyrannorumq; iactatũ ſucceſſoribus integrũ, atque incolume tradiderũt.

Conſtantini morte cõperta, milites, qui cuſtodię corporis aſsiſtebant, abſciſsis veſtibus, humi corpora proiecerunt, atque illiſis muro capitibus nullis queſtibus pepercerũt, quos in tali caſu ingens ſuggerere dolor poſſet. Quos præfecti, & centuriones, atque omnes ſubinde milites ſunt ſequuti, flebilibus vocibus identidẽ cõſeruatorem, cuſtodem, ac parentem ſe amiſiſſe teſtantes. quin etiam ciues per vrbem vagi, ac furentibus ſimiles altiſsimis eiulatibus mœrorem ſuum, cuius magnitudinem capere non poterant, ediderunt. reliqui demiſſo vultu inceſſere tanquã attoniti, ſinguli præcipua ſe calamitate affectos querentes, ac ſemet tanquam tum demum omnibus humanæ vitæ ſpoliatos muneribus, deplorantes. Vbi luctus reſedit, paullatimq; mœror elanguit, milites ſublatũ cadauer aureo loculo incluſerunt, ac purpurea veſte contectũ Conſtantinopolim deportarũt. atque in Palatio, loco, vt ab omnibus cõſpiceretur, excelſo depoſuerũt. ac luminibus circũ accẽſis vigiles, qui diurnã, nocturnãq; cuſtodiam agerent, addiderunt. Ibi cũ eſſet, priſtina regiæ ſpecies eſt ſeruata. nam & Comites, & ceteri principes, quibus Imperatorẽ venerari conſuetudo fuerat, ſubinde ingredientes ipſum eodem, quo viuentem, officio ſalutarunt. Quin etiam eadem reuerentia à ſenatu, & magiſtratibus eſt adhibita, reliquiſq; priuatis, quorum incredibilis turba repente ſiue honeſto

pietatis officio, ſiue curioſo rari in terris ſpectaculi ſtudio conuolauit. Interim fidi nuncii ad filios Cæſares miſsi in diuerſas terrarum partes triſtem famam Conſtantini obitus diſtulerunt. Qua accepta exercitus, qui vbique erant, extincto patre, filiis ſe obtemperare velle dixerunt, ac continuò ipſos pro Cæſaribus Auguſtos appellauerunt, breuiq; ſpatio ſua inter ſe decreta communicarunt. Romæ autem, vbi Conſtantinum Auguſtum vita exceſsiſſe, percrebuit, nullus dolori, mœſtitiæq; à ſenatu, populoq; modus eſt factus. nam & balneas occluſerunt, & foris, ac ludis abſtinuerunt, & omnino omnia, quæ proſperis, lætiſq; temporibus celebrari ſolita erant, intermiſerunt. Cæterùm, vt ſe longè omnium miſerrimos, qui tanto Imperatore orbati eſſent, ſic ipſum beatiſsimum, iudicabant, qui vitam tanta cum gloria terminaſſet. Itaque ad ceteros honores, quos illi habuerunt, hunc quoque præcipuè tribuere, quòd pictis excolentes tabellis ipſum ſuper cæleſtes orbes in æthereo cœtu conſidentem fecere. Mox cum Cæſares Auguſtorum nomine decoraſſent, legatos ad Conſtantiũ deſtinarunt, petentes, vt cadauer eius ad ſe remitteret, atque vrbem Romam clariſsimis auguſtiſsimi regis exequiis honeſtaret. Is, cũ ſolus ex filiis, vt qui propius aberat, Antiochia adueniſſet, atque accepto ab Arriano presbytero teſtamento, Imperium Orientale iniſſet, patrem ſepeliri Conſtantinopoli voluit. Elatus eſt funere magnificentiſsimo, ac planè regio. præiere, ipſo duce Conſtantio, peditũ ordines. inde longo agmine armati milites ſucceſſere. vt verò ad ædẽ Apoſtolorũ eſt ventũ, cadauere ibi relicto abiere. reliqua officia ſacerdotes cũ aſtante populo diuinis precibus adhibendis ſolẽni cæremonia perſoluere. Conſtantius inde iuſtis ſolemni Chriſtianorũ ritu peractis nõ contentus, ipſum etiam numero Diuorũ aſcripſit. Fama, eaque nõ obſcura manauit, Conſtantinum Auguſtum fratrũ inſidiis eſſe peremptũ, ideoq; eum ſcripto cõmentario filiũ monuiſſe, vt non ſolùm eos caueret, ſed etiã vindicaret. Eum cõmentarium Conſtantius poſt quam ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo, cui creditus erat, accepit, ac teſtamẽto aperto Dalmatium Cæſarẽ, & Aniballianũ nobiliſsimum puerũ fratrẽ eius ſibi cohæredes relictos inuenit, odio incitatus de illorũ cogitare pernicie cœpit, atque Ablauio præfecturã ademit. Ceterùm cũ Conſtans in Italia, & Conſtãtinus in Gallia Imperiũ ex teſtamento patris iniſſent, rebus ceteris ex partibus ad diuturni ſpem ocii tranquillatis Conſtantinus tumultui, qui poſt grauis exarſit, nouam materiam præbuit. Nam Imperii portione ſibi à patre tradita non contentus, litteras ad Conſtantem fratrem miſit, quibus ab eo Italiam, Africamq; popoſcit, æquum eſſe interpretans, vt qui ceteros ætate anteiret, idem etiam Imperii dignitate, ac latitudine ſuperaret,

Cui Conſtans reſpondit, ſe teſtamento patris ſtare velle, atque ipſum
extremam illius quoque voluntatem tueri oportere. qui ſi ætati aliquid
tribuendum eſſe putaſſet, nimirum pro ſumma ſua ſapientia detuliſſet.
Hoc modo vtriuſque animi tacita ſimultate infecti. nihil tamen tum ho
ſtile moliti ſunt. Interim Euſebius, ceteriq; Arrianorum principes in
ſpem certam ingreſsi cauſſam ſuam intermortuam excitandi, quòd preſ-
byterum Arrianum, qui apud Conſtantiũ primas auctoritatis, & gratiæ
obtinebat, ſocium, adiutoremq; haberent, omne ſtudium intenderunt, ne
Athanaſius Alexandriam ſe referret. verùm propoſito exciderunt. Nam
Conſtantinus præclara patris in Catholica fide tuenda veſtigia perſequu
tus, ipſum ſtatim eccleſiam ſuam repetere iuſsit, ac litteris Conſtantio fra
tri, & Alexandrino populo commendauit. Hæ XV Kal. Iulias Treue-
ris erant datæ in hæc verba: *Neminem veſtrum ignorare arbitror, Athanaſiũ
à patre meo in Galliam ad tempus ablegatum fuiſſe, ne nefario improborum homi-
num ſcelere periculum aliquod aut ſalutis, aut dignitatis adiret. iuſſum in mea di-
tione manere, ne quidquam ei deeſſet, quod ad vitæ neceſsitates pertineret. Cum au-
tem idem eum eccleſiæ ſuæ reſtituere in animo habuerit, neque morte præuentus po-
tuerit, voluntatem eius mihi exequendam exiſtimaui. quem quanto honore com-
plexus ſim, ex ipſo facilè, cum aderit, cognoſcetis.* Atque ita Athanaſius poſt
duos annos, ac tres menſes, quàm Treuiris exularat, Alexandrinam eccle
338 ſiam ſumma populi voluntate recepit. Vrſo inde, Polemioq; conſu-
libus, atque Hilariano præfecto vrbis, Conſtantinopoli regia variis
principum cladibus eſt fœdata, eorum nimirum, quos Conſtantius Au-
guſtus paruin aut patri amicos fuiſſe, aut ſibi eſſe idoneos cenſuit. Mili-
tes ad hoc parati, ac ſpe, præmiiſq; impulſi tumultu in vrbe concitato,
Conſtantium Conſtantii Auguſti patruum adorti trucidarunt, ac ſub-
inde Dalmatium Cæſarem, & cum eo Optatum Patricium confode-
runt, &, cum quidam de induſtria ſucclamaſſet, neminem ſe, niſi Con-
ſtantini filium Imperantem eſſe paſſurum, Annibaliano etiam fratri
Dalmatii manus intulerunt. quin etiam Gallum, & Iulianum Conſtan-
tii filios impetus aggrediendi cepit, ſed Gallum morbus neci ſubtraxit,
Iulianum ætas, quippe annos octo tantummodo natum. miſsi etiam
ſpatharii ſunt ad occidendum Ablauium, qui poſt præfecturam à Con-
ſtantio abrogatam in Bithynia priuatus vitam in ocio traducebat. quo-
rum primores, vt iuſsi erant, cũ ſe, vt in ſalutãdo Imperatore aſſolebat, ad
genua inclinaſſent, litteras reddiderunt. Quibus lectis ille erectus ve-
ſtem purpureã, quæ mittebatur à Conſtantio, flagitauit. Cum autẽ illi
ſubieciſſent, ſe litteras tantùm de dignitate afferre, qui verò pro fori-
bus ſtarent, trabeam habere, introuocati illi pro purputea veſte necem

purpuream intulere. Ita Conſtantius, Imperio crudeli ſuorum cæde fir-
mato, Antiochiam ſe recepit. Interim Sapor rex Perſarũ audito Conſtã
tini exceſſu erectus animo, in proximam Meſopotamiam multò, quàm
ante, inſolentius incurſauit, ac duobus menſibus Niſibim oppidũ circun-
ſedit. Qua re accepta Conſtantius ſeſe in Meſopotamiam rettulit, atque
armis conatus eius reprimere pro virili contendit. Conſtans in Panno
nia aduerſus barbaros trans Danubium habitantes inſedit. argumẽto eſt,
quòd pridie Idus Iunias Viminacii ad Celſinum præfectũ prætorio ſcri-
pſit. Conſtantinus item aduerſus, Tranſrhenanos hoſtes conſiſtens re
bus Galliæ ordinandis incubuit. quæ ex annalium memoria exciderunt.

Sequenti anno Auguſti Conſtantius ſecundum, Conſtans primũ iniit 339
conſulatum. pridie Idus Iulias L. Turcius Apronianus, VII Kal. Nouem
bris Ti. Fabius Tatianus præfecturam vrbis. Eo anno Athanaſio Ale-
xandriam reuerſo, principes Arrianorum ſe victos interpretati ingenti
dolore exarſerunt, ac Romam ad Iulium pontificem, & ad Imperatores
Conſtantinum, & Conſtantem legatos cum litteris grauiſsimè de illo ſcri
ptis miſerunt. quos profectos, quia legati ab Athanaſio miſsi vana, atque
inania eã omnia oſtendere, Imperatores cum ignominia reiecere. Iulius
autem ſe daturum concilium vtrique parti, vbicunque vellent, reſpon-
dit, vt tutò crimina & inferre inuicem, & refellere poſſent. id enim lega-
ti eorum, vbi ſe victos arbitrati ſunt, poſtularunt. ac presbyteros duos El-
pidium, & Philoxenum ad eos miſit, certam diem præſtituens, vt aut præ
ſentes Romæ ſe ſiſterent, aut ſe omnibus ſuſpectos fore cognoſcerent.
Arriani, vbi audiuere conuentũ Romæ futurum, vbi nec Comes præſide-
ret, nec ſatellites pro foribus excubarẽt, neque ex Imperatoris præſcripto
quidquam fieret, quibus illi præſidiis ante Catholicos debellaſſent, vſque
adeo conſternati animo ſunt, vt presbyteros vltra diem condictam vſq;
ad menſem Ianuarium retinuerint, excuſantes, ſe propter bellum Perſicũ
Romam aduenire non poſſe. Ceterùm, cum epiſcopi ad quinquaginta
Romæ coiſſent, Arrianos communione remouerunt, quòd citati præſto
non affuiſſent, & Athanaſium omni crimine liberarunt. Sequens inde 340
annus bello ciuili fratrum Auguſtorum eſt inſignitus. is fuit à Chriſto na
to trecenteſimus quadrageſimus, Proculo, & Acindino conſulibus. Cum
Conſtans in Dacia, teſte Zonara, verſaretur, id quod teſtantur etiã re-
ſcripta ab illo Naiſſo menſe Ianuario, & Februario data, Conſtantinus è
Gallia, ideſt ex Imperii ſui finibus exiit, ac contento curſu per Noricũ in
Pannoniam iter armatus intendit, ſiue, vt colloquio cũ Conſtante fratre
inito, litem de patrimonii diuiſione tranſigeret, ſiue, quod etiã traditur, vt
Pannoniam illi per arma eriperet. Conſtans autẽ cognito illius aduentu

facti nouitate percuſſus exercitus partem obuiam miſit, atque ipſe cum altera ſubſequi cœpit. Qui verò præmiſsi duces erant, Conſtantinũ non longè ab Aquileia aduerſus ſe venientem, nullo prælato ſigno amicitiæ, nacti, hominem improuidum inſidiis tanquam hoſtem appetiuerunt. ac commiſſa pugna, cum ſimulatæ ſe fugæ mandaſſent, ad locum, in quo armatos diſpoſuerant, attraxerunt. Quo pacto erumpentibus inſidiatoribus interceptus, cum fortiter pugnans equo eſſet excuſſus, ipſe vnà cum maiore ſuorum parte oppreſſus eſt. Cadauer à militibus inuentum in flumen Alſam proximum Aquileiæ deiectum eſt. Superueniens inde Conſtans iuſta ei Aquileiæ perſoluit, ac Diui dignatione cohoneſtauit; fuit autem Aquileiæ VIII. Idus Aprilis, ſiquidem eo die ibi reſcripta dedit.

Tatianus præfectus vrbis III Nonas Maii ad Auguſtum profectus eſt, Iunius Tertullus vice illius cognouit. Tatianus IIII Idus Iunias reuerſus magiſtratum continuauit. Profectus inde in Italiam Conſtans Mediolano VII. Kal. Iulias ad Tatianum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Si quis in demoliendis ſepulchris fuerit adprehenſus, ſi id ſine domini conſcientia faciat, metallo adiudicetur, ſi verò domini auctoritate, vel iuſsione vrgetur, relegatione plectatur.* Inde ad Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam, quæ Conſtantini fuerant, obtinendas, atque formandas miſiſſe exiſtimo. nam prodiiſſe ipſum, non reperio. Eodem anno Alexander epiſcopus Conſtantinopolitanus Nicæni concilii vindex acerrimus vita ceſsit, cum duos viros populo commendaſſet doctrinæ, ac vitæ laude præſtantes, Paulum, & Macedonium. Itaque populus, comitiis epiſcopo creando indictis, in duas abiit partes, quarum quæ ſanior erat, Paulum, quæ corrupta, Macedonium legit. eaque de re magnus in vrbe tumultus eſt concitatus. ad quem ſedandum cum ſe Conſtantius Antiochia recepiſſet, re cognita neutrum eorũ probauit, ſed concilio epiſcoporum Arrianorum coacto, Euſebium Nicomedienſem tantorum incendiorum auctorem ad faſtigium illud euexit, atque inde repetiit Antiochiam. Ea de re Euſebius ardentior in cauſſa factus, vt qui maiore, quàm ante, auctoritate ornatus eſſet, & plus gratia apud Imperatorem valeret, ſeſe totum ad Conſubſtantiale labefactandum, & Nicænum concilium infirmandum conuertit. ac conuentum Antiochiam in inſequentem annum indixit, verbo, vt templum conſecraret, quod decem ante annos à Conſtantino fuerat inſtitutum, atque hoc denique ex eius teſtamento à Conſtantio conſummatũ, re verò, vt Nicænum concilium, quo ſe victum magno dolore ferebat, abrogaret, atque illius vindicem Athanaſium ab Alexandrina eccleſia ablegaret.
341 Itaque poſtero anno, qui conſules habuit Marcellinum, & Probinum, & poſt V. Kal. Martias præfectum vrbis Celſinum, conuenere Antiochiæ

epiſcopi nonaginta, indictione, vt notauit Athanaſius, quarta decima, Placito, qui Euphronio ſucceſſerat, tum eccleſiam Antiochiæ obtinente. Huic concilio neque Maximus Hieroſolymorum epiſcopus intereſſe voluit, ne inuitus in Athanaſium inſontem ſubſcriberet, neque Iulius pontifex legatos ſibi mittendos exiſtimauit. Itaque præſente Conſtantio decreta facta ſunt contra legem, quæ, vt inquit Socrates, vetabat, ne quid iniuſſu epiſcopi Romani ab eccleſiis ſanciretur. In primis autem Athanaſius abſens falſo crimine oneratus eſt, quòd epiſcoporum iniuſſu ad eccleſiã rediiſſet, & quòd reditu ſuo ſeditionẽ, qua multi periiſſent, in vrbe cõcitaſſet. quin etiam quæ acta Tyri ſunt, aduerſus eum prolata inuidiam accenderunt. Ob eam cauſſam exilium illi ſciſcitur, atque Euſebius Emiſenus ſufficitur. Eo verò Alexandriã proficiſci verente, is honor ad Gregorium defertur. Inde relatione de ſancta Trinitate facta, magno omniũ conſenſu nouam Fidei formulam, ſubſtantiæ mentione omiſſa, conſcribunt, confitentes vnum filium Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia ſæcula, & vnà cum patre extitit, qui illum genuerat. Deinde Nicænam fidem adhuc reprehendere apertè non auſi, cum eius mox formulæ pœniteret, alteram ediderunt, in qua ſubſtantiæ meminerũt, fatentes filium expreſſam eſſe diuinitatis, eſſentiæ, virtutis, conſilii, & gloriæ patris imaginem. Quibus formulis Gregorius etiam, licèt nondum eccleſiam Alexandrinã vidiſſet, tanquam epiſcopus Alexandrinus, ſubſcripſit. Concilio inde dimiſſo Euſebius, cum multos à partibus deficere ſuis videret, Conſtantio perſuaſit, vt cauſſam hanc ſuſciperet, atque acriter, ſtrenuèque defenderet. Ita iuſſu eius Gregorius Alexandriam inſigni armatorum caterua ſtipatus deducitur, & non ſine maximo ciuitatis tumultu, ac fœda multorũ ſtrage in eccleſia collocatur. Eo tumultu præcognito, Athanaſius pſalmos cum populo in templo canẽs, inimicos fruſtratus furtim ſe vrbe ſubduxit. atque ad Iulium pontificem Romam properato confugit. His actis Euſebius litteras dedit ad Iulium, orans, vt cauſſam Athanaſij cognoſceret, totiuſq; huius controuerſiæ iudicium ſibi aſciſceret. ac paullo poſt vitæ finem impoſuit, cum perfidiæ ſuæ defenſores acerrimos reliquiſſet, Theognim Nicææ, Marim Chalcedonis, Theodorũ Heracleæ, Vrſacium Singidonis, & Valentem Murſæ epiſcopos. Eccleſia Conſtantinopolitana Euſebii morte vacãte, populus rurſus diuiſis, vt ante, ſtudiis ad comitia prodiit, ac Paulũ, & Macedonium priſtinis ſedibus reddidit. atque inde acerbis inter ſe certaminibus contendere, incitatis ad cædem animis, inſtitit. Conſtans ex Italia rediit in Pannoniam ſine dubio barbarorum infeſtis incurſionibus excitatus. Indicat reſcriptũ VIII Kal Iulias Lauriaco ad Catullinũ præfectum prætorio datũ. Eo verò in

Pannonia occupato, Franci occaſione allecti, violato fœdere, Rhenum tranſierunt, atque fœde populari Galliam inuitis ipſius ducibus incœperunt. Proximo anno Conſtantius III cũ Conſtante iterum conſul, tumultu inter Catholicos, Arrianosq; Cõſtantinopoli in dies ingraueſcente permotus litteras Antiochia ad Hermogenem magiſtrum equitum in Thraciam miſit, vt Conſtantinopolim accederet, atque armis, ſi aliter non poſſet, Paulum, quem Catholici defendebant, eccleſia pelleret. Paruit iuſsis eius Hermogenes. verùm ſtatim paruiſſe pœnituit: nam plebs Pauli ſtudio incitata ipſum tanta animorum conſtantia ſibi defendendũ ſuſcepit, vt ne ipſi quidem Hermogeni aduerſanti, atque armatis hominibus rem agenti pepercerit. Quin etiam eouſque vecordiæ, furorisq; proceſsit, vt incendiũ ædibus, in quibus ille verſabatur, intulerit, atq; inde eductũ miſerabili, ac fœdo ſpectaculo traxerit, ac laceratũ, & diſcerptum vita eiecerit. Quo comperto, Conſtantius gradu citato recurrit, atque inflammatus ira non ſolùm Paulum vrbe exegit, ſed plebi etiam ſolemne frumenti Alexandrini congiarium, quod Conſtãtinus pater dari quotannis conſtituerat, abſtulit. Macedonium tamen ſibi ſubſtituendum non duxit, quòd iniuſſu ſuo deſignatus fuerat, & cauſſam præſenti ſeditioni attulerat. atque his actis rediit Antiochiam. Athanaſio, & Paulo expulſis, haudquaquã his ſe finibus furor Arrianorũ continuit. Nanque Alexandrini Gregorium epiſcopum parum conſtanter Arrianorum partes tuentem eccleſia deturbarunt, atque ei Georgium quendam Cappadocem ſubrogarunt. epiſcopi verò Catholicos epiſcopos adorti diuerſis congeſtis criminibus fatigarunt. ac iudiciis factis Conſtantinopoli Paulum, Gaza Aſclepam, Ancyra Marcellum, Hadrianopoli Lucium expulerunt. qui item omnes Romam, tanquam ad aram, propere confugerũt, atque opem rebus ſuis à Iulio pontifice implorarunt. Iulius autem non ante illos recipiendos ratus, quàm cauſſam eorum perſpexiſſet, conuentu habito, fidem eorum explorauit, & cum Nicænæ conuenientem repperiſſet, in communionem recepit. ac mox pro auctoritate, quam, vt inquit Socrates, & Sozomenus, Eccleſia Romana inter ceteras obtinebat, in ſuã quenque eccleſiam reſtituendum decreuit. ac litteris ſcriptis epiſcopos Orientis increpuit, quòd de illis viris perperã iudicaſſent, atque eccleſias perturbatione repleſſent, dum Nicæna decreta reſpuerent. præcepitq;, vt quidam eorum nomine omnium ad diem certã præſto Romæ adeſſent, vt latæ in eos ſententiæ redderent rationem; illud demum adiiciens, ſe, ſi in poſterum nouis ſtudere cõſiliis perrexiſſent, in eos grauius conſulturũ. Ita Athanaſius octauo decimo menſe, poſtquã Romam venerat, itemq; Paulus, & ceteri vrbe profecti, fauore populorum, & Iulii auctoritate ec-

cleſias ſuas quiſque recuperarunt, ac litteras Iulij ijs, ad quos mittebātur, ſigillatim reddendas curarūt. Quibus lectis illi grauius irritati, ſubitò Antiochiam conuenerunt, atque epiſtolam eleganter, ac copiosè ſcriptam ad eum miſerunt. in qua confitentes Romanam Eccleſiam inter ceteras principatum tenere, vt quæ apoſtolorum ſchola, & pietatis metropolis iam inde ab initio extitiſſet, tamen ſe dolere dixerunt, ſibi propterea ſecundas tribui, quòd magnitudine eccleſiæ vincerentur, cum pio viuendi ſtudio ſuperarent. Criminis inde loco Iulio obiecere, quòd Athanaſium, & reliquos epiſcopos in communionem recepiſſet, vt qui iudicium ſuum irritum reddidiſſet. communionem tamen ſe cum illo inituros non abnuere, ſi ille eorum abdicationem approbauiſſet. nam epiſcopos Orientis minimè olim Romano epiſcopo reſtitiſſe, cum Nouatum rebus verè nouis ſtudentem eccleſia depulit. De rebus autem, quas contra Nicæna decreta geſsiſſent, nihil reſcripſerunt, cum ſe tamen ea multis modis tueri poſſe ſignificarent. His ſcriptis inde in epiſcopos, qui redierant, ſeſe de integro inferunt, ac noua apud Conſtantiū crimina ingerunt, quibus ille impulſus ad Philippum Conſtantinopolis præfectū Antiochia ſcripſit, atque, vt armis, ſi eſſet opus, adhibitis, Paulum vrbe expelleret, & Macedonium ſubſtitueret, imperauit. Quorum vtrumque, ſed maximo reſiſtentis populi tumultu, atque trium millium hominum ſtrage, perfectum eſt. Paulus in patriam ſuam Theſſalonicam eſt deductus, ac Conſtantinopolim redire prohibitus. Athanaſius verò nouo crimine oneratus, quòd frumentum vendidiſſet, quod Imperator ad alendos egenos attribuiſſet, cum imminentem ſibi peſtem ab irato, & infeſto Conſtantio cerneret, rurſus Alexandria ceſsit, & ſeſe in locis incognitis abdidit.

Romæ Kal. Aprilis Lollianus, pridie Nonas Iulias Catullinus præfecturam vrbis ceperunt. Conſtans Sabariæ VIII Idus Aprilis ſanxit, vt donationes à diuo genitore ſuo ex priuatis rebus factæ valerent, inde è Pannonia in Galliam caſtra mouit aduerſus Francos, quos ad arma ſolicitatos ſuperiore anno fuiſſe, commemorauimus. ac prœlio grauiſsimo cum eis conflixit, & victoriam clariſsimam rettulit. Ita Franci, renouato fœdere, in fines ſuos reuerſi. Hoc bellum inter res à Conſtante geſtas à ſcriptoribus, quos habemus, tantummodo memoratur; verùm tam paucis, vt vix attingatur. maximum tamen fuiſſe, & variis caſibus memorabile, ex Socratis verbis coniicitur. Placido inde, Romuloq; conſulibus 343
Iulius pontifex cognito, Athanaſium exulare, ex locis, in quibus latebat, exciuit, ac litteris epiſcoporum Orientis ex conuentus ſententia in hunc modū reſpondit. mirari ſe, quòd ad mites, ac benignas litteras ſuas contentiosè, ac ſuperbè reſcripſerint, ſeque non ea reuerentia, qua decuit,

appellarint: *Quid enim vos offendit?* inquit, *an quòd vos ad conciliũ inuitaui? at id cum gratia excipi debuit. nam boni iudicia ſua ab alijs excuti facilè patiuntur, quòd pro certo habeant, quæ iuſtè iudicata ſunt, iniuſta effici non poſſe. Quare epiſcopi in Niceno concilio conuocati non ſine Dei conſilio permiſerunt, vt acta ſua in alio concilio examinarentur, vt & qui iudicium fecerant, ſcientes ſecundo ea concilio ſubiectum iri, accuratius cauſſam expenderent, et qui iudicium ſubierant, pro certo haberent, ſe non odio priorum iudicum, ſed iure ipſo condemnatos eſſe. Quòd ſi hæc conſuetudo olim fuit, eaque in Niceno concilio renouata eſt, profectò vos indignè facitis, qui illam ſoluitis. Huc accedit, quòd Macarius presbyter, & Heſychius diaconus legati veſtri apud me à legatis Athanaſii apertè conuicti concilium poſtularũt, ad quod vos aduocaui. Et ſi, vt ſcribitis, inconcuſſam fidem quælibet habere ſynodus debet, cur à vobis Nicæna ſynodus non obſeruatur? & qui per eam communione repulſi ſunt, à vobis in communionem accipiuntur? qui non in hominem peccauerunt, ſed in Chriſtum filium Dei viuentis.* Inde cetera, quæ obiecerant, crimina diluit. Conſtans rebus Galliæ conſtitutis, in Italiam ſe recepit, ac Bononiæ VIII Kal. Februarias reſcripſit; vt priuatæ res ſuæ ab vniuerſis muneribus ſordidis eſſent immunes. Bononienſes, vt debitum ei honorem haberent, columnam ſtatuerunt, his verbis inſcriptam. *D. N. Fl. Valerio Conſtantio, Pio, Felici, Inuicto. Fl. Valerio Conſtanti Diui Auguſti Pij Filio Bono R. P. Nato.* quæ columna nunc quoque in agro Bononienſi, in quo hæc ſcribebamus, ad primum lapidem reperitur. Paulus, poſtquam Athanaſium à Iulio accerſitum in Italia eſſe accepit, & ipſe Theſſalonica occultè profectus eò contendit. Vtrique inde doloribus, conſiliisq; communicatis ad Conſtantem progreſſi iniurias, quas paſſi erant, expoſuerunt, atque opem eius apud Conſtantium implorarunt. Conſtans autẽ, qui in paterna fide, ac diſciplina, ideſt in Catholica; permanebat, miſeriis eorum, innocentiaq; permotus petiit per litteras à Conſtantio, vt tres ad ſe epiſcopos mitteret, qui rationem redderent, qua horum vterque abdicatus fuiſſet. Hi miſſi communionem inire cum Athanaſio noluerunt, ac formulam fidei longè aliam ab ea, quã Antiochiæ ſcripſerant, protulerũt. neque vlla ratione reddita, diſceſſerunt. Per eoſdem dies Photinus Marcelli, qui abdicatus fuerat, diſcipulus, Sirmienſis epiſcopus, nouam hæreſim intulit, filium tantũmodo hominem eſſe contendens. Conſtans autem reuerſus in Galliam pridie Kal. Iulias Treuiris reſcripſit, vt vniuerſi omnino ex Comitibus, vel ex præſidibus, qui ſuffragio percepiſſent dignitates, ciuilibus oneribus, muneribusq; tenerentur aſtricti. Per hoc tempus ſæuæ, ac continuæ terræ concuſſiones, quaſi quædam prodigia cæleſtem iracundiam oſtentantia, religionem aliquam humanis pectoribus incuſſerunt. Nam & hoc anno Neocæſaria vi terræmotus mari ab-

 ſorpta,

ſorpta,eccleſia,atque epiſcopio tantùm incolumi. & ſequenti,quo Leon 344
tius cum Salluſtio conſul, & poſt III Idus Aprilis Ruſticus vrbis præfe-
ctus fuit, Rhodus inſula pene tota ſubuerſa eſt. & poſtero, Amantio, Al-
binoq; conſulibus,Dyrrachium totum procubuit. quin etiam Roma per 345
triduum magno cum periculo tremuit. & duodecim Campaniæ vrbes
funditus eodem impetu corruerunt. Eodem anno epiſcopi Orientis
Antiochiam deintegro conuenere,atque aliam fidei formulam, detracto
verbo Conſubſtantiali,ſcripſere,quam quia multis verbis complexi ſunt,
Longam vocarunt. Ea Græcè ſcripta ad epiſcopos Occidentales eſt miſſa.
Occidentales autem obſcuritatem eius cauſſati eam repudiarunt,& ſe ſta
re velle formulę Nicæni concilii reſponderunt. Ruſticum III Nonas
Iulias Rufinus præfectus vrbis excepit. Conſtantius in Meſopotamia
aduerſus Perſas, Conſtans in Gallia contra Germanos incurſantes excu-
buit. Indicāt reſcripta ab vtroque per menſem Maium inde data. Cum
Kalendis inde Ianuariis nulli in Imperio conſules eſſent,poſt aliquot men
ſes ambo Augusti Conſtantius IIII, & Conſtans III iniere. Eo anno 346
Conſtantius nouis litteris à Conſtante fratre rogatus Athanaſio, & Pau-
lo reditum per litteras conſicere ſtuduit,ſed multitudine aduerſante non
potuit. Quare illi,auxilio Conſtantij deſperato, à Conſtante, vt nouum
aduocaret concilium,petierunt,tum vt cauſſa ſua cognoſceretur, tum vt
fides Nicæna duobus Antiochenis conciliis infirmata,nouis epiſcoporum
ſententiis magis, magiſq; ſtabiliretur. Eo poſtulato accepto Conſtans,
Mediolani cum eſſet,litteras ſubitò ad fratrem de conuocando concilio
miſit, atque Athanaſium Roma ad ſe accitum oſtendit. Ita aſſentiente
Conſtantio,paullo poſt vtriuſque Imperatoris iuſſu concilium Sardicam
indicitur, atque eò omnes ex Oriente, & Occidente epiſcopi conuenire
iubentur. Erat autem Sardica vrbs Daciæ mediterraneæ inter duas Mœ-
ſias, vt ſupra diximus, cis Iſtrum conſtitutæ. eaque Conſtantis ditioni,
Imperioq; vnà cum Mœſijs ipſis obtemperabat. Vndecimo inde Kal.
Iunias Conſtans ordini Cæſenatium Mediolano ſic ſcripſit: *Vinum, quod ad cellarij vſus miniſtrari ſolet, cuncti Italiæ poſſeſſores iuxta ſtatutum Conſtantij fratris mei comparent. Quod vt fieri facilius poſſit, ab omnibus Italis noſtris conferatur pecuniæ quantitas ea, quam Rufini viri Clariſſimi, & Illuſtris præfecti vrbis, parentis, amiciq́ noſtri moderatio dandam eſſe cenſuerit.* Mediolano inde Cæ-
ſenam profectus X Kal. Iulias ad Anatolium præfectum prætorio reſcri-
ptum in hæc verba miſit: *Quoniam nonnulli curijs derelictis, domeſticorum, ſeu protectorum te conſortio copularunt, ſcholarij etiam quidam nomen dederunt militia, aut Palatinis ſunt officijs aggregati, cunctos iubemus omni fruſtatione ſubmota ad curias reuocari. Ne tamen diuturnitatis ratio videatur eſſe neglecta, quicunque*

ſub armis

ſub armis militiæ munus Comitatenſe ſubierit, ſi nec dum quinque ſtipendia compleuerunt, nec pro publica defenſione prælijs affuerunt, reddantur. qui verò Palatini nominis præferunt dignitatem, ſi curialem trahant originem, infra tot annos militiæ nu dati præſidijs oppidaneis reſtituantur obſequijs. De qua re Magiſtros equitum, & peditum, & V. C. Comitem domeſticorum, nec non etiam ſacrarum largitionum Comitem, & Magiſtrum officiorum, & Caſtrenſem, ſub quibus cuncti eſſe noſcuntur, credidimus commonendos, vt tua inſiſtente prudentia, & ſcribente de nominibus ſingulorum vnuſquiſque propriæ conditioni reddatur. VII Kal. Ianuarias
347 Placidus præfecturam vrbis, Kal. Ianuariis Rufinus, & Euſebius conſulatum, pridie Idus Iunias Limenius vtramque præfecturam, prætorii, & vrbis iniuit. His demum conſulibus concilium Sardicæ Nicæno com par eſt conuocatum, decem, & octo menſibus, poſtquam fuerat indictũ, Archidamo, & Philoxeno presbyteris, legatis Iulii pontificis præſentibus. cuius acta præcipuè Athanaſius, & Socrates prodidere. Ceterùm cum Arriani epiſcopi ad ſeptuaginta, adductis ſecum Comitibus, aduenisſent, vbi Athanaſium, & Paulum, aliosq; Catholicos, quos exturbarant, epiſcopos conſpexerunt, diffiſi ſibi, quòd eccleſiaſtico more, ſine Comitibus, contra, atque agere conſueuiſſent, rem conficiendam videbant, extemplò abierunt. atque in Thraciam proximam, quæ Conſtantii iuris erat, ſe referentes, concilium in vrbe Philipporum ſeorſum à Catholicis habuerunt. neque obſcurè, vt ante, ſed palam, atque diſertè in formula fidei verbum Conſubſtantiale concordibus ſententijs damnauerunt. Catholici verò, qui ad trecentos Sardicę remanſere, cum eos ſemel, iterũq; citaſſent, neque illi acceſſiſſent, demum concilio ritè inito, abſentes eos vnà cum accuſatoribus Athanaſij condemnarunt. atque Athanaſium, Paulum, Marcellum, & ceteros ab eis inſimulatos lata ſententia liberarunt. ac mox Nicænam fidem confirmantes, omnino ipſum Conſubſtan tiale retinuerunt, ideſt vnam, eandemq; ſubſtantiam eſſe patris, filiiq; confeſſi ſunt. quique ſecus ſentirent, ipſosq; præcipuè Arrianos, graui ana themate perculerunt. multi præterea canones ad mores, & inſtituta Eccleſiæ pertinentes, Oſio epiſcopo Cordubenſi referente, ac bonam Catholicis tum quoque operam, fidelemque præbente, conſcripti ſunt, qui adhuc leguntur. ſubſcripſere huic concilio epiſcopi ex Italia Protaſius Mediolanenſis, Fortunatianus Aquileienſis, Seuerus Rauennas, Calipodius Neapolitanus, Vincentius Capuanus, Ianuarius Beneuentanus, Lucillus Veronenſis, & Vrſacius Brixianus. Ex quibus Seuerus, & Ianuarius poſt Confeſſorum in numerum ſunt relati. Conſtans ſimul decretum Concilij Sardicenſis accepit, Conſtantium properè fecit certioré, eumq; vt Athanaſium, Paulum, ceterosq; à concilio abſolutos in ſedes ſuas re-

duceret, monuit. quod cum ille facere cunctaretur, litteras ad eum in hac ſententiam ſcripſit: *Sunt hic apud me Athanaſius, & Paulus, quos accepi pietatis cauſſa vexatos eſſe. Quod ſi ſpondeas, te illis ſuas ſedes reſtituturum, atque in eos, à quibus iniuria affecti ſunt, animaduerſurum, viros ipſos ad te mittam. ſin minus, ego propius accedam; atque illos in ſedibus ſuis te inuito reponam.* His litteris lectis, Conſtantius rem ad ſuos epiſcopos retulit. inde vitandi ciuilis belli cauſſa ex eorum auctoritate ſe obſequuturum illius poſtulato reſpondit. atque has ad Athanaſium litteras miſit: *Hucuſque meam erga te voluntatem tibi exprimere diſtuli, quòd expectabam, te vltrò ad nos venturum, & rebus tuis aduerſis auxilium petiturum. nunc, cum tu fortaſſe timore perculſus venire abſtiteris, volui te monere, vt primo quoque tempore ad nos venire contenderes; vt noſtrã expertus clementiam, ſedem tuam reciperes. cuius rei gratia Conſtantem fratrem, vt te dimitteret, obſecraui.* Quibus ſcriptis mox alias adiecit, vt publico vehiculo ſumpto, ad ſe omni abiecta formidine properaret. Philippo inde, 348
ac Sallia cõſulatum, & Limenio vtramque præfecturã adminiſtrantibus, Paulus, litteris, & comitibus à Conſtante acceptis, Conſtantinopolim adiit, ac fauente ſummo ſtudio ciuitate, ſedem ſuam recepit. Athanaſius verò aduerſariorum inſidias veritus, Sardica ſe contulit Aquileiã. Ibi verò cum eſſet, tertias à Conſtantio has accepit litteras: *Quoniam multum temporis præterijt, ex quo tu noſtras litteras accepiſti, quibus te ad tuam recipiendam eccleſiam vocabamus, neque tu redire in animum induxiſti, ob eam rem rurſus te monere voluimus, vt nullam eius rei faciendæ moram interponas, quò ſedem tuam recuperes.* Quibus lectis, animo erectus Aquileia Romam acceſsit, eaſq; Iulio pontifici recitauit. Qua re Iulius exhilaratus, quòd Conſtantium ad partes Catholicorum ſe recepturum ſperaret, Athanaſium cũ litteris ad clerum, populumq; Alexandrinum dimiſit. Conſtantius inde Athanaſiũ ad ſe Antiochiam officii cauſſa profectum benignè, atque honorificè in primis accepit. tamen ab Arrianis impulſus, vt Arrianis templum vnum Alexandriæ habere liceret, popoſcit. quod ille ita conceſsit, ſi & ipſe Catholicis in ſingulis vrbibus vnam patere eccleſiã ſineret. Ita permulti epiſcopi, qui extorres erant, ſuas ciuitates, eccleſiaſq; recuperarũt. & Macedonius, ſede Paulo conceſſa, ſeorſum eccleſiam tenuit. Digreſſus inde à Conſtantio Athanaſius cum litteris eius ad Alexandrinos Hieroſolyma adijt. quem vt Maximus vrbis epiſcopus vidit, propere conuentum epiſcoporũ è Syria, & Palæſtina vocauit. atque ex eorum ſententia communionem, ac dignitatẽ ipſi reſtituit: & ad epiſcopos Aegypti, ac Libyæ acta omnia miſit. Qua de re ab omnibus grauiter eſt increpitus, quòd quem ante ſimul cum ceteris abdicaſſet, nunc quaſi pœnitentia tactus ornaſſet. Quod cum Vrſacius Singidonis, & Valens Murſæ epiſcopi accepiſſent, partes Ar

rianorum, quibus eouſque ſtuduerant, reliquerunt, ac Romam profecti,
libello pœnitentiæ Iulio pontifici tradito, Conſubſtantiale probarunt, &
ſe cum Athanaſio ſenſuros, confitentes ipſum iniuſtis oppreſſum eſſe cri-
minibus, ſpoponderunt. Hoc cum Athanaſius ipſe, tum ceteri prodide-
re. ex quibus ita Sulpicius: *Vrſacius, & Valens, cum poſt ſynodum Sardicen-*
ſem viderentur à communione ſecreti, coram poſiti, à Iulio Romanæ vrbis epiſcopo
veniam popoſcerunt, quòd innoxium condemnaſſent, meritoq; eum ſententia Concilij
Sardicenſis abſolutum profeſſi ſunt. Athanaſius inde, itinere Alexandriam
ſuſcepto, in ſingulis, quas adiit, ciuitatibus Catholicos ab ineũda cum Ar-
rianis communione deterruit, atque in earum etiam eccleſiis miniſtros
initiauit, & nonnullis conuentibus Alexandriæ habitis, acta Concilii Sar
dicenſis, & Hieroſolymorum firmauit. Eodem anno vrbs etiam Be-
ryti in Syria vehemẽti terræ motu labefactata eſt. Limenio inde, & Ca
tullino conſulibus, Limenius vtramq; præfecturam tenuit vſque ad VI.
349 Idus Aprilis. Cum ambæ inde præfecturæ dies vnum, & quadraginta va-
caſſent, demum IIII. Kal. Iunias Hermogenes eas iniit. Eo anno Con
ſtantius, re ſæpe cum Perſis malè geſta, demũ cum Sapore rege apud Sin
garim oppidum prœlio ſummo conflixit, in quo haud dubiam victo-
riam propter nimium militum ardorem, atque intempeſtiuam certandi
cupiditatem amiſit. nam cum pugnam ſeditioſè, ac ſtolidè contra omnia
militaris diſciplinæ præcepta die iam præcipiti popoſcerunt, tum prœliũ
in noctem cum maxima ſui pernicie produxerunt. Conſtans autem
ex Pannonia, vnde ad Siluanum Comitem, & magiſtrum peditum, atque
equitum VI. Kal. Iunias Sirmio ſcripſit, in Galliam ſeſe retulit, ac, paca
tis Rheni limitibus, vitam corruptam, & parum attentam agere inſtituit,
quippe venationibus aſsiduis, atque indignis amoribus, ac turpibus volu
ptatibus, fœdisq; libidinibus ſe dedidit, ita vt ab hominum congreſſu,
oculisq; remotus, quò animo liberius indulgeret, omnem propè curam
omiſiſſe Imperii, velut ab omnibus tutus inſidiis, videretur, quin
etiam eam ſuperbiam induit, vt prouincialibus grauis, militibus parum
iucundus eſſet. Quæ cum Magnentius Comes Iouiorum, & Hercu-
liorum in Gallia animaduertiſſet, animum ad ipſum opprimendum,
atque Imperium inuadendum, præſertim verò Conſtantio malè in Per-
ſide rem gerente, adiecit. ac ſequenti anno, qui fuit Chriſti trecenteſimus
350 quinquageſimus, Sergio, & Nigriniano conſulatum, ac Titiano præfe-
cturam vrbis gerentibus, proſperè cogitata perfecit. Ceterùm huius tra-
gœdiæ ſcena fuit huiuſmodi. Marcellinus fiſci præfectus, re cũ Magnen
tio conſtituta, natalẽ filii ſui ſe celebrare velle in vrbe Auguſtoduni pro-
nũciauit, atque eo nomine primores ciuitatis, ac Magnẽtiũ etiã ipſum ad

epulas inuitauit, quoſdam conſilii ſui participes, nonnullos etiã prorſus, quid animo moliretur, ignaros. producto inde ad mediam noctem conuiuio, ex compoſito Magnentius, quaſi rei neceſſariæ cauſſa ſurrexit, &, cum in cubiculum ſeceſsiſſet, regium habitum induit, ac mox ſatellitibus circumfuſus, Chreſto, & Marcellino fauentibus, eorum ſe conſpectui reddidit. atque oratione ad eos, quos animo conſternatos rei nouitate videbat, ad tempus habita, alios verbis, alios vi ad ſuas partes traduxit. atque Imperator ab eis ſalutatus, eiſdem comitantibus regiam ingreſſus, pecuniam dilargitus eſt. ac cuſtodibus portis vrbis appoſitis, ingredi omnes, exire neminem paſſus eſt. Quibus actis, ſatis in præſens ſaluti, ac dignitati ſuæ conſultum ratus, inde ad firmandas in futurum opes Gaiſonẽ cum caterua militum ad Conſtantem interimendum emittit, qui non longè inermis in ſylua venationis, ac liberioris, vt dictum eſt, vitæ cauſſa degebat. Ille autem, nuncio ſeditionis à Magnentio concitatæ allato, deſtitutus à ſuis, confeſtim Imperii inſignia poſuit, inque vicum quendam Pyrenæo proximum, cui Helenæ nomen erat, ſeſe fuga proripuit. Itaq; Gaiſo, cum ad Rhodanum profectus eum non inueniſſet, veſtigia perſecutus Helenam venit. atque ibi è ſacello extractum, manu ſua obtruncauit, vaticinio impleto, quo prædictum fuerat, eum in auiæ gremio moriturum. nam ille vicus ab auiæ reginæ nomine nomen acceperat. Mortuus eſt circa Kal. Martii, anno Imperii ſui tertiodecimo, ætatis triceſimo, nulla re, qua paternæ, auitæq; laudi inſigniter reſponderet, adminiſtratà, niſi quod in Catholica, & Nicæna fide perſeuerauit. quæ laus tum in Occidente nondum Arrianorum labe corrupto minus excelluit.

Conſtantinus, & Conſtans vtrùm ne ſacro fonte abluti vita exceſſerint, parum compertum. Conſtat enim, homines per hos annos diu inter Catechumenos ſe probaſſe, nec niſi ſero ſacramentum baptiſmatis accepiſſe. Nam & Conſtantius Auguſtus ab Euzoio, & Theodoſius maior ab Acholio epiſcopis ſero initiati ſunt. et Valentinianus iunior baptiſmum à D. Ambroſio poſtulans, interfectus eſt. & D. Martinus inter Catechumenos conſtitutus miracula edidit, & D. Ambroſius nondum tinctus epiſcopatum iniuit. Conſtante regnante Romæ, eloquentiæ laude floruerunt Mineruius Burdegalenſis, & Marius Victorinus Afer, qui Romæ Rhetoricam docuit. Hic virtutis ergò ſtatua in Foro Traiani donatus eſt, ac demum iam ætate confectus, baptiſmum, teſte in Confeſſionibus S. Auguſtino, accepit. Aelius etiam Donatus grammaticus, qui D. Hieronymum erudiuit, per hos annos in magna nominis celebritate verſatus eſt.

MAGNENTIVS IMPER.

Magnentivs proſpero rerum ſucceſſu erectus, ſubitò, antequam mors Conſtantis enunciaretur, nomine Conſtantis eorum, qui magiſtratum gerebant, præſtantiſsimum quenque acciuit, eoſq; in itinere per diſpoſitos ſicarios interfici iuſsit. in quo ne coniuratis quidem ſuis pepercit. ac mox Decentium, ac Deſiderium fratres ſuos Cæſares declarauit, eoſq; ad Galliam, & Hiſpaniā, alioſq; ad Italiā occupandam dimiſit. Interim Cōſtantis cæde, & Magnētii tyrānide in Italiā nunciata, Nepotianus, qui erat Eutropia ſorore Conſtantini Maximi natus, ne Italia eodem modo, quo Gallia in manus Magnentii perueniret, ſubitò purpuram induit, atque Auguſtus à gladiatoribus, aliiſq; perditis hominibus appellatus, eorum auxilio Romam acceſsit. &, cum vrbem à ducibus, quos Magnentius ad Italiam occupandam præmiſerat, populo ab ſenatore Heraclida prodito, iam teneri inueniſſet, exercitum eò admouit. Qua re cognita, Anicius præfectus prætorio à Magnentio conſtitutus, quoſdam è plebe Romana armatos eduxit, ac prœlium cum Nepotiano commiſit. Cum autem inclinata re, omnes in fugam actos videret, vrbi timens, portas occluſit, eoſq; Nepotiani militibus cædendos reliquit. Paucis inde interiectis diebus, Marcellinus magiſter officiorum cum exercitu à Magnentio miſſus aduenit, qui nouo prœlio cum Nepotiano congreſſus, cum copias eius fudiſſet, ipſum in poteſtatem adduxit viceſimo octauo, poſtquam Imperium attigerat, die. ac caput à ceruicibus amputatum per vrbem inſolenter circuntulit. His rebus, prout graues, & fœdæ erant, in Orientem repente perlatis, Conſtantius dolore, atque indignatione exarſit, ac propere necem fratris vltum ire, atque vnà Imperium ſibi Occidentale adiungere in animo habuit. verùm à Sapore impeditus non potuit. Ille verò tumultu Magnentiano percepto, ilicò exercitum eduxit, atque in Meſopotamiam inuectus, populationem agrorum ingentem fecit. mox Niſibim obſidione circundedit, atque ad muros arietes, cuniculoſq; admouit; qui verò intus erant, impigrè ad omnia, vt vſus ferebat, incommoda occurrentibus, amnem, qui vrbem interfluebat, aliò deriuauit, vt oppidanos vſu aquæ ſpoliatos ad deditionem ſitis intolerantia cogeret. verùm aqua ex puteis, & fontibus abundè ſuppetente, cum ſe nihil proficere cerneret, curſum fluminis, oppoſita mole, obſepſit, eoque aduerſus vrbem conuerſo, murorum partem deiecit. quam vbi ab oppidanis ſequenti nocte vidit reſtitutam, raptim ad alia ſe opera contulit. verùm magna exercitus parte amiſſa, cum Perſidem vaſtari à Maſſagetis audiſſet, re infecta, ad ſua defendēda reuertit. Qua re animaduerſa Conſtantius occaſione vſus, animum contulit ad Magnentium. ac firmo relicto

in Meſopotamia præſidio, Antiochia Conſtãtinopolim expediendi con ſilii cauſſa reuertit. Interim Arriani Sardicenſi concilio fracti, cũ Athanaſium, ceteroſq; à ſe exactos eccleſias repetiiſſe dignitate, atque auctoritate recuperata dolerent, morte Conſtantis, quem minantem horruerãt, excitati, iterum omnes machinas ad eos euertendos, & Concilium Sardicenſe labefactãndum adhibuerũt. & Conſtantium, quem propter nimiã animi leuitatem, fratre è medio ſublato, facilè flecti poſſe videbãt, vacuũ nacti, acriter ſeſe rurſus in Athanaſium intulerunt; illum Aegyptum, Libyamq; peruertiſſe, quòd miniſtros in eccleſiis alienis initiaſſet, illum pacem reip. perturbare voluiſſe, quòd Conſtantem aduerſus ipſum oratione ſolicitaſſet. quin etiam alia crimina in Paulum, & Marcellum, qui à Sardicenſi abſoluti Concilio fuerãt, intulere. Quibus vocibus inductus Conſtantius, ex eorum ſententia illos damnauit, atque Athanaſium, vbicunque eſſet, interimi, Paulum deportari, reliquis ſucceſſores dari præcepit. Ex quibus Athanaſius eo mandato præcepto, fuga ſalutem ſibi quæſiuit; Paulus, cum deportaretur, à deductoribus in vrbe Cappadociæ Cucuſo fœdè ſtrangulatus interiit. Marcello eiecto, Baſilius iterum ſubſtitutus. Pulſis Athanaſio, & Paulo, quibus in Oriente fides Catholica nitebatur, grauem ſanè Eccleſia calamitatem accepit. Nam Georgius, qui Athanaſio eſt ſubrogatus; Alexandriam reuerſus bellum inexpiabile Catholicis intulit. ſi quidem poſt paſcha virgines, & epiſcopos in vincula tradidit, pupillorum, & viduarum domos, ac bona exhauſit, ceteros in poteſtatem adductos variis ſuppliciis cruciauit. poſt Pentecoſtem autem ie iunio abſoluto, cũ populum ad cœmeterium ſupplicatũ prodiiſſe, quòd à ſui communione refugeret, percepiſſet, cum valida armatorum manu impetum in eum fecit, atque omnes, qui ibi precationis cauſſa reſtiterant, (nam plerique diffugerant, vt virgines) præſentis ignis, niſi ſe Arrianos dicerent, ſupplicio terruit. eiſq; parere abnuentibus, faciem verberibus ita multauit, vt vix agnoſcerentur. virorum autem quadraginta terga acutis viminibus ita lacerauit, vt plerique in ipſa curatione obierint. reliquos autem vnà cum virginibus in exilium egit. ex quibus amplius triceni fuere epiſcopi. quorũ alii in itinere, alii in exilio perierunt. Macedonius autem, Conſtantinopolitana eccleſia recepta, eadem ratione omnes, qui Conſubſtantiale profitebantur, acerbiſſimè eſt inſectatus. vnde exilia, rapinæ, cædes, vexationeſq; Conſtantinopoli, & in Aſia ſæuierunt. Dum autem Conſtantius Conſtantinopoli arma aduerſus Magnentium comparauit, Vetrannio magiſter militum in Pannonia, homo iam ætate maturus, veritus, ne Magnentius, occupata Italia, irruptionem in Pannoniã faceret, Sirmii inſignia Auguſtalia ſumpſit, Imperator à ſuis legionibus

ſalutatus,ac prouincia ad ius ſuum adducta,totam rem ad Conſtantium detulit. eiq; ad Magnentium tollendum auxilio ſe futurum ſpopondit. atque ad Murſam oppidum ſubſtitit. Poſtero anno propter imminẽs
351 bellũ nulli in Imperio creati ſunt cõſules, in tyrannide verò Magnentius cum Gaiſone Conſtantii interfectore iniuit. præfecturã vrbis multi poſt Tatianum inierunt, Kal.Martiis Celſinus, III Idus Maias Probinus, VII. Idus Iunias Adelphius, XV Kal.Ianuarias Proculus. Ceterũ Magnentius, rebus Galliç ex ſentẽtia cõſtitutis,in Italiã progreſſus Mediolanũ,ac Romam venit, atque ibi victoria inſolenter abuſus ſenatorum, aliorumq; ciuium proſcriptiones,cædesq; plurimas fecit. Decentius verò Cçſar in Gallia ab illo relictus rem cum Alemanis,ſed parum proſperè, geſſit. Quod Ammianus his verbis ſignificauit: *Chonodamarius rex Alemanorum,& Decentium Cæſarem ſuperauit æquo Marte cõgreſſus,& ciuitates claras multas vaſtauit,& opulentas.*. Conſtantius autem Conſtantinopoli cum exercitu ingenti egreſſus venit Heracleam, atque ibi legatos Magnentij habuit obuios, per quos petebat,vt ſibi Imperio,poſitis armis,vti liceret, ita vt ille principem locum teneret. proxima vero nocte patrem ſibi in ſomnis videre viſus eſt, Conſtantem filium manu tenentem, atque ita dicentem: En fratrem tuum Conſtantem multis regibus oriundum, qui à tyranno peremptus eſt. eius necem te vlciſci oportet,neque pati,vt Imperium laceretur, nec reſp. deleatur quare ad euertendã tyrannidem propera, neque inultum fratrẽ permitte. Itaque ſomno excitus,ſtatim legatos in cuſtodiam dedit. ac repente, caſtris motis,Sardicam in Daciam improuiſus acceſsit. Quare Vetrannio exanimatus inducias ab illo petiuit, atque àduentanti obuiam honoris cauſſa proceſsit. Quem vt Cõſtantius vidit,hominem complexus,patrem appellauit. & Sirmium progreſſus menſæ adhibuit,& conſilia cum illo de bello Magnentio faciendo communicauit. Inde,cum res conueniſſet,vterque in tribunal,vt milites alloquerentur, aſcendit. Conſtantius verò ob generis dignitatem priorem dicendi locum adeptus, milites ad paternæ ſpem liberalitatis accendit, eosq;, ne paterentur Magnentium impunè euadere,qui Conſtantini filium occidiſſet,orauit. Hæc vbi dixit,milites,quorum plerique corrupti muneribus de induſtria fuerant, adulterinos Imperatores exigendos eſſe clamarunt,ac ſimul detractum tribunali Vetrannionem purpura exuerunt. Qua re ille perculſus,continuò ſupplex ſe ad Conſtantii pedes abiecit. Conſtantius autem hominis iam ætate prouecti miſericordia tactus,haud ægrè veniam dedit, atque,vt reliquum vitæ priuato in ocio degere vellet, admonuit. Pruſiademq; Bithyniæ miſſum ſumptu ad victum neceſſario pro dignitate inſtruxit. Athanaſius Conſtantium inte-

remiſſe Britannionem ſcribit, Meritoq́; dixiſſe; Cui enim à morte fratrum paterna obuenire bona oportet? His actis Conſtantius, quoniam bellum Magnentio in Italiam, atque adeo etiam, ſi neceſſe eſſet, in Galliã inferebat, ne Orientem ſine defenſore relinqueret, animum ad Gallum patruelem ſuum, de quo ſupra dictum eſt, contulit, eumque pro concione Cæſarem appellauit, & ſororem Conſtantinam in matrimonium collocauit. atque inde Antiochiam, vt præſens Perſarum impetum reprimeret, miſit. Eo Antiochiam aduentante, horribilis ſpecies in cælo apparuit. quippe columna crucis inſtar ſplendore maximo fulſit. quæ omnes, qui viderunt, maxima primùm admiratione, deinde tacita religione perfudit. Interim Conſtantium Sirmij commorantem Arriani ſuperiore victoria non contenti aggreſsi ſunt, eumq́; ad Athanaſii damnationem cõfirmandam, & Concilium Sardicenſe labefactandum noui Concilii auctoritate hortati ſunt. eius verò habendi neceſsitatem propoſuere huiuſmodi. Prioribus, vt ſupra diximus, annis Photinus Sirmij epiſcopus nouam de Trinitate ſententiam intulit, neque cum Catholicis, neque cum Arrianis vtique congruentem, ſed ad Pauli Samoſateni exploſam hæreſim proximè accedentem; nempe filium nullo modo ante ſæcula genitum eſſe, ſed ex Maria principium habuiſſe. cum autem, eloquentia ſua multis in ſuam opinionem adductis, ciuitatem etiam præſente Conſtantio permiſceret, Arriani magnopere ei ſuaſere, vt eã ſeditionẽ nouo conuocando cõcilio coerceret. Eo indicto, conuenere epiſcopi frequentes ex Oriẽte. ex Occidente autẽ Valens tantùm Murſæ epiſcopus, & Oſius Cordubæ, quem Arriani dedita opera ab Imperatore euocandum curarunt, vt grauiſsimi, & ſanctiſsimi viri auctoritate Nicæni Concilii decreta confringerent. Conuocati verò primum Photinum tanquam cum Paulo ſentientem exploſerunt, atque eccleſia ſpoliarunt. deinde Athanaſii quoque, & Marcelli damnationem confirmarunt. de qua ſic Sulpicius: *Pars epiſcoporum, quæ Arriũ ſequebatur, damnationem Athanaſii cupitam accepit, pars coacti metu, & factione in ſtudia partium conceſſerunt. pauci, quibus fides cara, & veritas potior erat, iniuſtum iudicium non receperunt. inter quos Paulinus epiſcopus Treuirorum oblata ſibi epiſtola, ita ſubſcripſiſſe traditur, ſe in Photini, atque Marcelli damnationem præbere conſenſum, de Athanaſio non præbere.* Inde aduerſus ea, quæ Nicææ, & Sardicæ ſancta erant, tres fidei formulas ediderunt, vnam Græcè, duas Latinè conſcriptas. quarum in prima filium patri neque conſubſtantialem, neque ſubſtantia ſimilem nominarunt, verùm eos, qui dicerent, eum ſine principio eſſe, & eſſentiam Dei velut dilatatam illum procreaſſe, aut patri honore parem, & non inferiorem ſentirent, anathemate iugularunt. in altera verò vtrum filius pa-

tri conſubſtantialis eſſet, an ſubſtantia ſimilis, diſſeri vetuerunt. quòd voces illæ in ſcripturis ſanctis non reperirentur, nec facilè intelligi poſſent. præcepere verò, vt omnes confiterentur, patrem filio honore, dignitate, diuinitate, & ipſo nomine paterno maiorem eſſe, filium verò cum ceteris omnibus creaturis patri ſubiectum eſſe. quam cum edidiſſent, tanquã inconſultè ſcriptam reuocare, ſed fruſtra, conati ſunt. tertia in ceteris cum aliis conſentiens, nullam ſubſtantiæ mentionem habuit, & filium patri ſimilem, omiſſo ſubſtantiæ nomine, dixit. Quibus formulis cum ceteri, tum etiam Oſius minis primùm, deinde etiam grauibus, vt ferebatur, verberibus adactus aſſenſit. Photinus licèt in concilio victus, tamen opinionem ſuam poſt Græcis, Latinisq; commentariis editis tueri non dubitauit. Sequens annus ex factione Magnentii conſules habuit Decentium
352 Cæſarem, & Paulum Magnentii ducem. ex parte verò Conſtantii ipſum Auguſtum quintùm, & Gallum Cæſarem. Eo anno res in Syria geſta eſt à Gallo cum Iudæis, qui rebellauerant, ita proſperè, vt non eos ſolùm domuerit, ſed etiam vrbem eorum Diocæſariam captam ſolo æquarit. Conſtantius, contractis demum ſuis, & Vetrannionis in vnum copiis, Sirmio Murſam proceſsit, atque ibi aduentu Magnentii in ſe audito, conſedit. Ille verò ex Italia Pannoniam verſus egreſſus, nuncios ad Conſtantium miſit, ſe in campis, qui ad oppidum Sciſciam ſunt, ſui copiam eſſe facturum. Quo nuncio erectus Conſtantius exercitũ eò ducere inſtituit, vt in patente planicie, atque equitatui maximè apta hoſtem offenderet. verùm inſidiis à Magnentio ad fauces, quæ Adranis adiacent, circunuentus longius ire non potuit. Qua re elatus Magnentius exercitum in interiorem Pannoniam producere feſtinauit, cupiens propè Sirmium manũ cum hoſte conſerere. Dum autem ille Sauum amnem ponte, an nauigiis ſuperet, conſulit, Philippus à Conſtantio legatus aduenit, ſpecie, vt de fœdere ageret, re ipſa, vt Magnentii copias, atque illius, & itineris, & belli conſilia exploraret. quem ille, concione militum aduocata, iuſsit legationem exponere. Tum Philippus, Veni, inquit, vt docerem exercitum, non conuenire, vt qui Romanis ſubiecti eſſent, aduerſus Romanos arma ferrent, præſertim Imperante Conſtantio Conſtantini Maximi filio, quo cũ multas de barbaris victorias retuliſſent; Magnentium verò monerem, vt Conſtantini memoriam coleret, & eorum beneficiorum, quæ ipſe cũ parentibus ſuis ab illo accepiſſet, ſimulq; poſtularem, vt Magnentius Italia cederet, & Tranſalpinas prouincias cum Imperio retineret. Quæ verba vſque adeo Magnentii milites commouerunt, vt ipſum reſpondere conantem ægrè permiſerint. dixit tamen ſe pacem amplecti, ac poſtridie reſpõſum maturius redditurum. atque ita concione dimiſſa, ac Philippo

retento præfectos exercitus ad conuiuium adhibuit. & quid ſui conſilii eſſet, edocuit. Poſtridie verò, cum milites iterum aduocaſſet, commemorauit omnia, quæ Conſtans in eos per temulentiam ſtatuiſſet, & vt milites non patientes remp. ab eo per ſcelus, & impudentiam violari, ad ſe ab illo Imperium tranſtuliſſent. Quibus dictis vniuerſi bellum perſequendum eſſe clamarunt, atque ad Sauum traijciendi cauſſa procedere inſtituerunt. Hac re cognita qui in præſidio Sciſciæ erant, quæ in ripa Saui ſita eſt, tranſitum ſibi impediendum putarunt. atque alios è ripa amnis, alios è ponte tranſcendere conantes telorum multitudine repulerunt. Cumq; Magnentiani in fugam compulſi de ponte præcipitarentur, atque à Conſtantianis latiſsimè pellerentur, Magnentius in ſummum diſcrimē adductus, haſta humi defixa dextræ nutu ſignificauit hoſtibus, ſe de pace agere velle. vbi aures ſibi præberi vidit, non Imperatoris iniuſſu ſe Sauū traiicere voluiſſe inquit. Cui Philippus reſpondit, vt Italia, Noricoq; relicto Illyricum peteret, ac tum demum de fœdere ageret. His acceptis Cōſtantius ſuos à perſequendo reuocauit, & Magnentium in campos Panno niæ medios prodire permiſit, quòd in locis equitatui opportunis cuperet cum illo confligere, cum eſſet ea parte ſuperior. ad id verò commodiſsimos eſſe putauit campos, qui ſunt ad Cibalas, in quibus Licinius quoque à Conſtantino fuerat ſuperatus. Itaque, cum partem exercitus in oppido haberet, vallo inter collem, qui vrbi imminet, & campum, qui Sauū attingit, excitato, quidquid flumine cinctum non erat, muniuit. quod autem flumine claudebatur, id ponte facto ex nauigiis ſepſit, ita vt pontem pro arbitrio ſcindere, atque reficere poſſet. atque ibi caſtra oppidi magni ſimilitudinem imitantia poſuit. Inde, cum conuiuium principibus exercitus daret, Titianus ſenator Romanus à Magnentio miſſus aduenit. qui multis ad contumeliam Conſtantini, & filiorum eius relatis, Conſtantiū Imperio cedere iuſsit, ſi vitam referre incolumem vellet. Quibus verbis licèt Conſtantius grauiſsimè eſſet offenſus, hominem tamen ad ſuos ſaluum remiſit, quamuis Philippum à Magnentio detentum doleret. Magnentius inde, producto exercitu, Sciſciam primo impetu cepit, eamq; deleuit. cumque regiones omnes Sauo adiacentes emēſus eſſet, maximamq; prædam egiſſet, Sirmium duxit, vt eam occuparet, verùm ab oppidanis, militibusq; in præſidio poſitis repulſus, propoſitum tenere non potuit. Itaque Sirmio relicto Murſam eſt proceſſum, ibiq; acris obſidio inſtituta. Cum autem oppidani portas clauſiſſent, & in propugnacula diſtributi oppidum tuerentur, in magnam difficultatem Magnentium adduxerunt, neque machinas, aut tormenta habentem, neque aliam rationem propius ad murum ſubeundi ineuntem; quòd telis, ſaxiſq; ab iis, qui de

pinnis pugnabant, propelleretur. Hac re cognita Conſtantius cum vniuerſis copiis opem vrbi laturus accurrit, Cibalis relictis, & vniuerſa regione, per quam Drauus amnis labitur. Magnentius interim, caſtris propius vrbem admotis, ignem portis intulit, verùm defenſoribus ad reſtinguendum incendium confluentibus, nihil profecit. vbi verò Conſtantiũ ſenſit aduentare, inſidias ei hoc pacto parauit. Erat circus ante vrbem ab omni parte ſyluis opacus. in eo quattuor Gallorum millia poſuit, præcepto dato, vt vbi pugnam commiſſam vidiſſent, hoſtes repente inuaderent. Quod cum ii, qui in muris hærebant, conſpexiſſent, certiorem fecere Conſtantium. atque ille, imprudente Magnentio, duces quoſdam cum ſelectiſsimis ex toto exercitu militibus ad eos delendos immiſit. Hi, cum valida manu omnes circi portas obſediſſent, in ſuperiorem partem cum alia euecti tela in Magnentianos, qui in circo erant, iacere inſtiterunt. quorum cum nonnulli, ſublatis in capita ſcutis, ad portas erupturi aduolaſſent, iis, qui in ſtatione erant, prohibentibus, omnes ictibus telorum ſupernè incidentium ad vnum confecti ſunt. Magnentius inde conſilio ſuo lapſus, pugnam ante vrbem cum Conſtantio omnium grauiſsimã iniit. multis autem vtrinque cadentibus, prœlium libenter Conſtantius direniſſet, ne viribus Romanorum debilitatis, Imperium incurſionibus barbarorum impunè pateret. tanto verò ex vtraque parte ſtudio, atque ardore pugnarunt, vt nõ ſolùm vſque ad veſperam, ſed etiam vſque ad ſummam noctem dimicando peruenerint; ne tenebris quidem laxationem vllam contentioni præbentibus. ad extremum tamen pars Conſtantii ſuperior euaſit, hoſtibus in fugam verſis, atque XXX millibus interfectis. Ceterùm, feruente pugna; Conſtantius tanto ſe committere diſcrimini veritus, in baſilica martyrum extra oppidum ſita, Valente epiſcopo in ſocietatem aſſumpto, verſatus eſt. Valens autem callidè per ſuos diſpoſuerat, vt quis prœlii fuiſſet euentus, primus edoceretur, vel vt à rege gratiã iniret, ſi prior bonum nuncium detuliſſet, vel vt vitæ ſuæ conſuleret, ſi quid ſecus accidiſſet. Ita paucis, qui circa Imperatorem erant, metu exterritis, lęſoq; Imperatore anxio, primus hoſtes fugere nunciauit. cum Conſtantius indicem intromitti iuberet, Valens, vt reuerentiam ſibi aſciſceret, angelum ſibi nunciaſſe reſpondit. Facilis ad credendum Conſtantius palam poſtea dicere eſt ſolitus, ſe Valentis meritis, non virtute exercitus victoriam retuliſſe. Hæc Zoſimus, & Seuerus. Hac pugna pugnata, Cõſtantius prima luce, cum tumulo conſcenſo ſubiectã planiciem, & præterfluentem amnem referta cadaueribus conſpexiſſet, illacrymauit, non tam uictoriæ lætitia, quàm cæſorum dolore permotus. atque uniuerſos ſine diſcrimine ſepeliri, qui uerò ſpirabant, diligenter curari præcepit.

Magnentius

Magnentius autem vbi ſuos in fugam actos concidi vidit, purpura abie-
cta & ipſe fugam iniuit, equo ſuo regis inſignibus ornato dimiſſo, vt qui
in illum incidiſſent, regem interfectum credentes, curam ſui quærendi
omitterent, ac quanta maxima celeritate potuit, in Italiam ſe recepit, &
Ticinum iniuit. Quem Conſtantii legiones inſequutæ, nouum prœlium,
ſed exitu parum proſpero cõmiſerunt, ſic enim ſcribit Victor: *Conſtan-
tius cum Magnentio apud Murſam in Pannonia dimicans vicit. in quo bello pene
nunquam amplius Romanæ conſumptæ ſunt vires, totiusq́ Imperij fortunæ peſſun-
data. Dehinc, cum ſe Magnentius in Italiam recepiſſet, apud Ticinum plures fudit
incautius, &, vt in victoria ſolet, audacius perſequentes.* Eodem anno Romæ
V. Idus Septembris præfecturam vrbis iniuit Septimius Mnaſea, & VI.
Kal. Octobris Neratius Cerealis. Conſtantius autem in Pannonia re-
manſit, ita vt ſequenti anno, ipſo VI. & Gallo iterum conſulibus, III No- 353
nas Martias Sirmii fuerit. quod reſcriptum inde datum oſtendit. Cum
autem Magnentium in Galliam ex Italia ſe contuliſſe audiſſet, & ipſe eo-
dem ex Pannonia properauit, bellumq́; multò atrocius ibi, quàm in Pan-
nonia, renouauit. Multis prœliis vario vtrinque euentu editis, tandẽ Ma-
gnentius in Lugdunenſi prouincia victus ſe in proximum collem conie-
cit. Ibi, cum videret, milites ſuos fractis animis propè de ſalute deſperaſ-
ſe, tribunal aſcendens, verbis confirmare conatus eſt. Cui cum milites ac
clamare de more vellent, factum eſt, vt imprudentes, atque inuiti Con-
ſtantium Auguſtum pro Magnentio ſalutarint. Quo omine Magnen-
tius conſternatus inde ceſsit, atque ad Montem Seleucum, id oppidi no-
men eſt, venit. Ibi verò cum eſſet, legatum ordinis ſenatorii virum ad
Conſtantium de concordia miſit. quem Conſtantius explorandi cauſſa
veniſſe ratus, non admiſit. deinde epiſcopi miſsi, qui peterent, vt ſibi pro
milite operam nauare liceret. quos item irrito reſponſo dimiſit, atque cũ
exercitu ad eum proficiſci contendit, multis ex Magnentij caſtris ad ſe
tranſeuntibus. Magnentius, vbi locũ non eſſe veniæ vidit, animo ad bel-
lum conuerſo, exercitum, quoquo modo potuit, nouis ſupplemẽtis adau-
xit, &, vt Conſtantium à ſe alio auerteret, familiarem ſuum Antiochiam
miſit, qui Gallum Cæſarem interficeret. qui poſtea deprehenſus pœnas
perſoluit. Commiſſo inde nouo ad Montem Seleucum prœlio, Magnen
tius Lugdunum confugit. Milites, qui fugæ ſocii fuerunt, cum nullam ſa-
lutis ſpem reliquam abſciſsis, fractisq́; rebus viderent, ipſum tradere Con
ſtantio decreuerunt. Itaque diuerſorio circunſeſſo, hominem, ne elaba-
tur, cuſtodiunt. Qua re præcepta Magnẽtius deſperatione actus furioſi
hominis opera edidit. Nam amicos, & propinquos ſuos, quos circa ſe ha
bebat, vita exuit. ac Deſiderio fratre letali vulnere affecto, demum ſibi

manus intulit,ne viuus Conſtantio traditus ſupplicio lentiore cruciaretur. quippe,vt inquit Victor,gladio occultè prouiſo,ictum pulſu parietis iuuans latus transfodit,atque,vt erat vaſti corporis, vulnere,naribusq́; & ore cruorem effundens,expirauit,menſe Imperii quadrageſimo ſecundo, ætatis anno quinquageſimo. Hæc VII. Kal. Septembris acta. Decentius Cæſar,cum ad opem ferendam accurreret, cognito illius interitu faſciæ collo implicito vitæ modum impoſuit. Deſiderius ex vulneribus recreatus ſeſe Conſtantio tradidit. Hanc victoriam vbi Romæ Cerealis præfectus vrbis audiuit,Conſtantio monumentum cum hac inſcriptione locauit. *Reſtitutori vrbis Romæ,atque orbis, extinctori peſtiferæ tyrannidis D. N. Fl. Iulio Conſtantio Victori, ac Triumphatori ſemper Auguſto Neratius Cerealis V.C. præfectus vrbi,vice ſacra iudicans D.N.M.Q. Eius.* Atque hoc quidem rerum, temporumq́; ſucceſſu Imperium terrarum à Conſtantino Maximo partum,atque inter filios teſtamento diuiſum,intempeſtiuo Conſtãtini, & Conſtantis exceſſu ad vnum Conſtantium, qui inter illos ætate medius incedebat,recidit vniuerſum.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO

Liber Sextus.

CONSTANTIVS AVGVSTVS.

MAGNENTIO iuſtiſsima victoria cum tota illius factione deleto,Conſtantius Arelate ſe contulit, ac ſcenicos, & circenſes ludos apparatu maximo edidit. atque inde VI. Idus Octobris, qui dies Imperii eius annum duodetriceſimum finiebat, grauiter in omnes animaduertit, quos Magnentio ſtuduiſſe vel leuis ſuſpicio attigiſſet. Inde VIII. Kal. Decembris ad Cerealem præfectum vrbis ſcripſit,vt ſacrificia nocturna Magnẽtio auctore permiſſa aboleret. Interim Arriani poſt Sirmienſe concilium illud auctoritate Conſtantii contenderunt,vt Occidentales epiſcopi Athanaſii damnationi ſubſcriberent,neque id obtinere potuerunt, cũ Paulinus epiſcopus oblata, vt diximus,epiſtola,ſe Photini,& Marcelli dãnationi conſenſum præbiturũ dixiſſet, Athanaſii verò abnuiſſet. Itaque edictum à Conſtantio elicuerunt, vt qui damnationem Athanaſii non probarent, in exilium irent. Quo cognito Catholici conuenientibus apud

Arelate,& Biterras coactis petierunt,vt,priuſquam in Athanaſium ſubſcribere cogerentur,de fide diſceptarent. Cum autē Valens, & ſocij eius prius Athanaſii damnationem ſanciendam eſſe contenderent,ob id Conſtantius epiſcopis Orientalibus, & Occidentalibus in inſequentem annū concilium Mediolanum,vbi & ipſe affuturus erat,indixit. Romæ pridie Idus Aprilis Iulius pontifex obijt. poſt dies viginti quinque Liberius diaconus ſubrogatus eſt. VI. Idus Decēbris Virraſius Orfitus præfecturā vrbis iniuit,ac ſtatim graui ſeditione propter ſummā vini inopiam conflictatus eſt. In Oriente Gallus Cæſar generis ſuperbia elatus, atque inſolentia ætatis prouectus,Antiochiæ tetra, ac nefanda facinora eſt aggreſſus,cū ſua ſpōte,tum à Conſtantina coniuge ſtimulatus. iniuſtæ cædes, bonorum publicationes,exilia, ac denique iudicia prorſus ſublata memorabantur. dimiſsi etiam ignoti per vrbē homines,qui quæ de illo iactarētur,exciperēt,aut falſa referebāt,aut vera in maius ornabāt,aut certè belli præconia reticebant. Quin etiam ipſe noctu cum paucis clam ferro ſuccinctus,per tabernas,& cōpita vagari inſtituit, Græco ſermone quærens, quid homines de Cæſare Gallo ſentirent. Itaque Thalaſsius tum præfectus prætorio,cū neque obiurgatione,neq; monitione ipſum ab eiuſmodi deterrere ſtudio potuiſſet,omnia ad Conſtantiū ſcripſit. Qua re Gallus exaſperatus, liberius inde, atque audacius libidini ſuæ indulſit, duces etiā aliquot oppreſſurus,niſi Honoratus Comes Oriētis pertinaciter obſtitiſſet. Ludicris cruentis, licèt vetitis,operam dedit. profecturus Hieropolim, vt expeditioni ſpecie tenus adeſſet, plebi Antiochenæ inediæ metū à ſe deprecanti nihil ex finitimis præberi prouincijs ſtatuit,ſed Conſularē Syriæ Theophilū ei dedit,dicēs,inuito rectore neminē victu egere poſſe. Qua voce plebs animata,ædes eius incendit,& Theophilū pugnis, ac calcibus inceſſens,prope exanguē reliquit. Quibus rebus ſubinde auditis Cōſtantius blandè ad Gallū ſcripſit,ac ſenſim adiumenta furoris illi ſubtraxit,ſoliſq; ſcholis Palatinis eſſe contentū iuſsit. & Domitiano ex Comite largitionū præfecto mandauit,vt in Syriā profectus,Gallum ad properandū in Italiā hortaretur. Ille verò Antiochiā progreſſus,contempto Cæſare,ad prætoriū cum ſolēni pompa perrexit. ac tandem in conſiſtoriū veniēs inconſulrè,ac leuiter Gallo,vt abiret,Conſtantii iuſſu præcepit. Qua ille indignitate accenſus,protectoribus fidis mandauit, vt Domitianum cuſtodirent. Hac re cognita Montius quæſtor aduocatos primos Palatinarum ſcholarum alloquutus,iram mollire quidē, ſed obiurgatoria voce inſtituit. Quare Gallus quamplurimos potuit,quaſi ad ſalutem ſuam defendendam adeſſe contra Montium aſperè in ſe inuectū, orauit. Itaque adorti Montium,vinctū in prætorium adduxerunt, & Domitia-

num præcipitem per ſcalas egerunt. atque inde ambos coniunctos per vrbem traxerunt, ac lacerata corpora in flumen denique proiecerunt.

354 Conſtantius inde, ſe ſeptimûm, & Gallo Cæſare tertiûm conſulibus, Arelate Viennam perrexit, vt Gundomado, & Vadomario fratribus, Alemanorum regibus, obuiam iret, qui infeſtis incurſionibus proximos Rheni limites diuexabant. Dum autem ibi moratur, militares ex Aquitania commeatus expectans, qui propter ſæuientes ex aſsiduis imbribus amnes, venire non poterant, certiora de omnibus Galli actionibus comperit, ac tumultu militari, quem tarditas ſubuectionis effecerat, auro ducibus diſtributo, ſedato, caſtra inde mouit, atque Rauracum ad Rhenum acceſsit. Ibi cum pontem ex nauibus facere inſtituiſſet, telis hoſtium ex vlteriore ripa inceſſentium prohibitus, deſtitit. Inde alio loco ab indice de vado admonitus, per noctem inchoauit, ſed hoſtes commonefacti primùm ad impediendum accurrerunt, inde auſpicijs deterriti, bello omiſſo, pacē petierunt. Qua data, Conſtantius in Italiam ſe recepit, ac Mediolani ſubſedit, ac Gallum cum vxore Conſtantina, punire vtrumq; cupiens, ad ſe vocauit. Gallus, cum à principio, tum proximè, amiſſa vxore in Bithynia, firmo ſubſidio deſtitutus, quid ſibi facto opus eſſet, addubitauit. verùm nouis litteris à Conſtantio ad tuendam ſecum rempublicam inuitatus, primùm Conſtantinopolim, deinde Hadrianopolim, poſtremò Pætouionē in Noricum adiit. eò verò vbi aduenit, Barbatio Comes cum Apodemio Agente in rebus Palatium extra muros armatorum corona circundedit. Ingreſſusq;, obſcuro iam die, ablatis regijs indumētis, ipſum tunica, & paludamento communi amicit, identidem mandato Conſtantii iurans, eum nihil detrimenti paſſurum. Inde carpento priuato impoſitum in Iſtriam duxit, prope Polam oppidum, vbi Criſpum Cæſarem diximus interemptum. Ibi cum aſſeruaretur, Euſebius cubiculi præpoſitus, Pentadius notarius, & Mellobaudes armaturarum tribunus acceſſerunt, ac iuſſu Conſtantii cauſſam dicere iuſſerunt, quamobrem quenque apud Antiochiam occidiſſet. quibus ille nihil aliud reſpondit, niſi pleroſque ſe inſtinctu Conſtantinæ necaſſe. Qua re audita Conſtantius eum capitali ſupplicio condemnauit. Ita Gallus, reuinctis poſt tergum manibus, tanquam latro, capite truncatus eſt, anno ætatis nono, & viceſimo, Imperii quarto. cuius rei nuncium Mediolanum Apodemius detulit. Interim miniſtri Galli ex Oriente ducti, Aquileiam venerunt, ac diuerſis pro meritis pœnis affecti ſunt. Quin etiam alii è Pannonia ſecunda, & Sirmio ob improbatum præſentis temporis in conuiuio ſtatum Mediolanum adducti, pœnas dederunt. Conſtantius autem aduerſus Lentienſes Alemanicos pagos progreſſus,

qui in

qui in limites Romanos irruperant, vbi in Rhætiam, campoſq; Caninos venit, Arbetionem magiſtrum equitum cum meliore exercitus parte ad margines lacus Brigantiæ relegendos miſit. Arbetio profectus, atque in inſidias hoſtium lapſus, vix noctis ſuperuenientis præſidio incolumis cum ſuis euaſit. ac prima luce, redintegratis viribus, in certamen progreſſus, iterum malè pugnauit, multis militum millibus, ac decem tribunis amiſsis. Qua re elati Alemani, in Romanorum caſtra ferocius incurrentes, ex rei indignitate Scutarios cum omnibus ſuis exciuerunt. qui illos adorti, non iuſto prœlio, ſed prædatoriis diſcurſionibus in fugam vniuerſos egerunt. atque hac victoria parta, Conſtantius Mediolanum in hiberna receſsit. Arbetione inde, & Lolliano conſulatum, 355 Dometio Leontio præfecturam vrbis, gerentibus, in Gallia Syluanus tyrannidem eodem tempore & inuaſit, & perdidit. Hic, cum Galliæ à Germanis aſsiduis rapinis, atque incendiis vexarentur, peditum magiſter ad ea mala prohibenda miſſus, egregiè ſe gerere cum cœpiſſet, multorum in ſe inuidiam concitauit. Ob eam rem Dynamius præfectus, vt ipſum euerteret, inſidias ei parauit. quippe litteras eius commendatitias ad amicos quoſdam nactus, eas incolumi ſubſcriptione deleuit, atque hanc ſententiam repoſuit: Rogare amicos agentes intra palatium, vt ſe altiora molientem, ac propediem ſolium principis aditurum iuuarent. litteris verò prolatis, idem Dynamius præfectus eſt, vt hæc pro Imperatore inquireret. Ita conſiſtorio habito, omnes, quos ille nominauit, comprehenduntur, & cum litteris ad eum euocandum Apodemius mittitur, qui nullis redditis litteris, in Gallia ſubſtitit. Interim Dynamius alias his conſentientes confinxit nomine Syluani, & Malarichi ad tribunum fabricæ Cremonēſis. à quibus vt conſcius monebatur, parare propere cuncta. qui lectis litteris non intelligens, quid id rei eſſet, litteras ad Malarichum miſit, obſecrans, vt diceret apertè, quæ vellet. Malarichus ſuam, & Syluani vicem ſolicitus, adhibitis Francis, quorum magna in Palatio multitudo florebat, erectius loqui in apertis inſidiis cœpit. Cum autem Conſtantius rem cognoſci iuſsiſſet, Florentius agens pro magiſtro officiorum, animaduerſis in litteris priorum verborum lituris, rem aliter eſſe, quàm dictarat Syluanus, Conſtantium docuit. Ea de cauſſa Dynamius in tormentis eſt habitus, ſed tamen abſolutus conſpiratione multorum. His rebus cognitis, Syluanus veritus, ne propter mollem Conſtantii animum abſens damnaretur, Francis magna mercede ad ſe adductis, Agrippinæ inſignia Auguſtalia ſumpſit. Ea res eodem die, inclinante ſole, nunciata Mediolanum eſt, Syluanum magiſtrum peditum ſolicitato exercitu ad Imperiale culmen euectum. conſilioq; ſtatim in regiam

ſecunda vigilia conuocato, Conſtantius nuncium ad eum miſit, vt accepto Vrſicino ſucceſſore, cum poteſtate intacta rediret. credebat enim, Syluanum neſcire, ea ſibi nota eſſe, quæ geſſerat. Vrſicinus licèt magna feſtinatione vſus eſſet, tamen famam rerum Agrippinam præceſiſſe inuenit. Itaque, cum nihil palam tentaret, comiter à Syluano exceptus eſt. Poſtridie verò Bracati, & Cornuti (ordinum militarium hæc nomina erant) clam ab Vrſicino ſolicitati prima luce in regiam irrumpunt, ac Syluanum extractum ædicula, in quam exanimatus confugerat, multis ictibus confodiunt. Antequam hoc ageretur, Romæ populus in Circo repẽte exclamauit, Syluanum eſſe deuictum. Oppreſſo Syluano, in ſocios coniurationis eius animaduerſum. Conſtantius, omnibus ſeditionibus ciuilibus ex ſententia extinctis, eò magis inſolentia eſt euectus, aſſentatoribus eum ita inflantibus, vt ferri nequiret, cùm de ſe magnificè prędicaret.

Interim epiſcopi conuenere Mediolanum, ſed ex Oriente propter itineris longitudinem pauci, ex Occidente amplius trecenti. Conuentu in Dominico conſtituto, illud à Valente, & Vrſacio, qui precipuè aderant, & ſe iampridem Arrianis reddiderant, ante omnia poſtulatũ eſt, vt Catholici Athanaſij damnationi ſubſcriberent, & communionem cum Arrianis inirent. Quare audita Euſebius Vercellarũ, Paulinus Treuirorũ, Hilarius Pictauorum, & Lucifer Caralis Sardiniæ epiſcopi, qui conſtantes in fidei Nicænæ defenſione manebant, reſponderunt, prius de ſacerdotum fide agi oportere. compertum ſibi eſſe, quoſdam ex ijs, qui adeſſent, hæretica labe pollutos eſſe. quamobrem æquum cenſere, vt ante omnes fidem ſuam ſcripto exponerent. Qua ſententia dicta, Dionyſius Mediolani epiſcopus tabulas ſtatim arripuit, ac ſcribere fidem ſuam inſtituit. Quod ne faceret, Valens, & Vrſacius infenſi, calamo, & charta ex manibus extorta, prohibuerunt, ac mox, cum clamore ex omni parte orto, populi iudicium, ad quod deduci res videbatur, timerent, conuentum è Dominico in Palatium tranſtulerunt. Illinc epiſtolam Conſtantij nomine emittunt omni prauitate refertam, eo conſilio, vt ſi eam æquis auribus populus accepiſſet, qui Catholicam fidem egregiè conſeruabat, capita publica auctoritate proferrent. ſin minus, omnis in Conſtantio culpa hæreret, ſed ea venia digna, quia etiam tum catechumenus ſacramentum fidei meritò videretur potuiſſe neſcire. Ibi Catholici à Cõſtantio iuſſi, vt poſtulata perficerent, haudquaquã ſe facturos dixerũt, quòd ab eccleſiaſticis alienũ legibus foret. Quibus Cõſtantius, Atqui mea mãdata pro lege habenda ſunt, inquit. aut obtẽperate igitur, aut in exiliũ ite. Tum illi, Atqui regnum tuũ non eſt, ſed Dei, qui tradidit. vide autem etiam, atque etiam, ne qui dedit, eripiat. atque extremi iudicij memor,

caue, ne morem eccleſiaſticũ ſoluas,atque Imperium in Eccleſiaſticas cõſtitutiones inducas. Quibus verbis Conſtantius exacerbatus, ipſos plura dicere inhibuit,atque in exilium abire præcepit. Illi verò læti,quòd veritatem nõ prodidiſſent, puluere excuſſo,atque oculis in Deum conuerſis, abierunt. Rhodanius quoque, & Doſanus antiſtes, quia natura lenior, non tam ſuis viribus,quàm Hilarii ſocietate,non ceſſerat Arrianis,eadem calamitate oppreſſi ſunt, cum tamen parati eſſent, Athanaſium à communione ſuſpendere,modò de fide inter epiſcopos quæreretur. His pulſis, Arriani inde ſe in Liberium Romæ pontificẽ alacres intulerunt,nulla,vt inquit Athanaſius,verecũdia ducti, vel quòd illa ſedes apoſtolica eſſet,vel quòd Roma caput Imperij exiſteret,vel quòd epiſcopos Romanos apoſtolicos viros in ſuis litteris appellaſſent.atque Conſtantiũ,vt ipsũ ad ſe traduceret,induxerunt. Euſebius eunuchus propere ab illo Romam cum litteris,& muneribus huius officii gratia miſſus eſt. is profectus Liberium primùm mitibus verbis hortatus eſt, vt contra Athanaſium ſubſcriberet,& cum Arrianis communionem iniret,deinde oblatis donis rogare cœpit,vt hanc Conſtantio veniam daret. Liberius facere ſe poſſe negauit,vt eum damnaret,qui à duobus Conciliis inſons iudicatus, & à Romana eccleſia cum pace dimiſſus fuiſſet. neque enim vllum eiuſmodi à beato Petro traditum inſtitutum habere. quòd ſi Conſtantius ſcripta pro Athanaſio deleri vellet,etiam quæ aduerſus eum eſſent, obrueret, ac rurſus Eccleſiæ conuentus longè à Palatio haberetur, in quo neque Imperator,neque Comes,neque Iudex minabundus aſſiſteret,ſed ſola apoſtolorum inſtitutio ſeruaretur, ac fide ex Nicæni Concilij ſententia conſtituta Arriani eijcerentur. neque enim locum in conuentu Eccleſiæ hæreticis patere, neque fas eſſe, prius de criminibus alicuius, quàm de fide, & religione, tractari. His verbis eunuchus anxius, minis multis editis, cum muneribus abiit, eaque in S. Petri baſilica conſecrauit. Quòd vbi Liberius comperit,æditũum grauiter,quòd impedimentum non attuliſſet,increpuit,atque in baſilicam profectus,dona illa,tanquam execranda,proiecit. His de rebus Conſtantius ab eunucho certior factus, ira tumidus eunuchos, & Palatinos, & Comites Romam ire mandauit, litteraſq; ad vrbis præfectum ſcripſit,vt Liberium ad Comitatum ſuum aut dolo,aut ui mitteret. Eis Romam progreſſis,ingẽs in vrbe tumultus eſt excitatus, omnibus,qui ſecus ſentirent, inſidias ſibi ab Arrianis imminere timentibus. O rem non ſolùm dictu, ſed etiam auditu fœdiſſimam. Eunuchis hæreſim Arrianam fouentibus, atque in templis Romæ ſedentibus pontifex Romanus, quia ab illa ſententia eſſet auerſus, iuſſu Conſtantii Imperatoris, filij Conſtantini Maximi, Arrianæ factionis inimi-

ciſsimi, capitur, & tanquam nefarij ſceleris reus, Mediolanum adducitur. Ille verò ſalutem ſuam Chriſti honori ſic, maiorum ſuorum exemplo, poſthabuit, vt coram Conſtantio poſitus eandem in dicendo conſtantiã retinuerit, qua vſus cum Euſebio fuerat. ſi quidem ita dixit: Deſine Conſtãti Catholicos inſectari, atque hæreticam impietaté in Eccleſiã introducere per me abſiſte. ego enim omnia ſupplicia prius ſubire paratus ſum, quàm vt Arrianus appeller. Hæc ex Athanaſio, Hilario, & Sulpicio ad concilium Mediolanenſe pertinentia ſumpſimus. Theodoritus autem lõgius de Fide colloquium Liberii cum Conſtantio habitum refert. quod legere eſt operæ pretium. Hoc ſermone abſoluto, Conſtantius efferatus Liberium quoque Beroeam in Thraciam relegauit, eumq́; abeuntem quingentis aureis nummis munerauit. quos magno animo Liberius reſpuit, inquiens: Dato hos aſſentatoribus tuis, qui te deprauarunt, & à patris tui viri ſanctiſsimi imitatione deterruerunt. mihi namque Chriſtus patri conſubſtantialis largiror non deerit. His omnibus in exilium fidei cauſſa profectis, ſtatim ſucceſſores ſuffecti ſunt, Liberio Romæ Felix archidiaconus, Dionyſio Mediolani Auxentius Cappadox, itemq́; alijs alij. Felicem autem, quia contra ſacramentum ſedem illam inuaſerat, Auxentium, quia Arrianæ addictus perfidiæ erat, populus auerſatus eſt. Ab hoc tempore Italia, quæ adhuc intacta ab Arriana labe fuerat, ſenſim corrumpi eſt cœpta. Epiſcopi verò exules ſummis omnium prouinciarum ſtudiis celebrati, pecuniis in ſumptum abunde donati, ac legationibus plebis Catholicæ in omnibus partibus culti propè quotidie in ipſa calamitate de aduerſariis triumpharunt. His actis Conſtantius audiens, Gallias aſsiduis adhuc Germanorum incurſionibus affligi, quòd putaret, haud ſatis tutum eſſe, ſe Italia cedere, Iulianum Galli fratrem, Cæſarem ſibi ſtatuit adiungere, qui nuper palliatus ex Græcia venerat, iuuenem bonarum ſtudio litterarum, ac Chriſtianæ tum pietatis laude florentem. Itaque VIII. Idus Decembris aduocatis militibus, tribunal aſcendens, & Iulianum dextra tenens, ita dicere inſtituit: Neminem veſtrûm latere arbitror, poſt extinctos tyrãnos mihi barbaros inſolentius inſultare, quòd in remotiſsimis terris alienis negociis illigatus ſim: huic ego malo illud remedii excogitaui, vt Iulianum fratrem patruelem meum ſpectatæ modeſtiæ, atque induſtriæ iuuenem Cæſarem dicam, ſi vos expedire reip. cenſueritis. Silentio inde omnium conſequuto, Iulianum purpura induit, ac ſecundis clamoribus fauente concione Cæſarem appellauit. eumq́; ſibi laborum, periculorumq́; adeſſe ſocium iuſsit. atque ei mox Galliarum tutelam commiſit. Quæ omnia milites horrendo fragore ſcuta genibus illidentes præter paucos approbauere. Inde poſt paucos dies ad firman-

dam, eidem Helenam ſororem illi matrimonio copulauit. Quibus rebus
actis, Iulianus Kal. Decembris Mediolano egreſſus eſt, atque vſque ad lo
cum duabus columnis inſignem, qui eſt inter Laumellum, & Ticinum, à
Conſtantio deductus, rectà inde Taurinum contendit. vbi Agrippinam
vrbem pertinaci Germanorum obſidione captam, atque delerá accepit.
Viennam inde progreſſus magno ab omnibus honore exceptus vrbem
iniuit. tunc anus quædam capta luminibus, cum percontando, quinam
eſſet ingreſſus, Iulianum Cæſarem comperiſſet, exclamauit, hunc Deo-
rum templa reparaturum. Quod verum vaticinium fuiſſe, rei euentus
probauit. ſiquidem is, ſacris Chriſtianis relictis, poſt ſeſe ad Deorum gen
tilium cultum recepit. Viennæ inde hiberna agens à Conſtantio VIII cō 356
ſule collega aſciſcitur, Vitraſio Orfito ſecunda vrbis præfectura manda-
tur. Eo anno ineunte vere Germani Auguſtodunum muris inualidis op
pidum, torpente ad defenſionem præſidio, inuaſerunt. verùm, veteranis
propere accurrentibus, ſtatim exire coacti ſunt. Quod vbi Iulianus acce-
pit, VIII Kal. Iulias exercitum Auguſtodunum adduxit, vt inde Germa-
nos adoriretur. Itaque egreſſus, adhibitis cataphractis ſolis, & baliſtariis,
Antiſiodorum peruenit. inde, recreatis militibus, ad Tricaſinos iter inten
dit, atque hoſtibus in ſe irruentibus egregiè vindicatis, Tricaſſas inopina-
tus iniuit. Inde, Rhemos nihil prolatandum exiſtimans, tendit, vbi conuo
catum Veſontione exercitum ſemet iuſſerat operiri, cui præerat Marcel-
lus, & Vrſicinus. Ibi cum placuiſſet, per Decempagos Alemanorum ple-
bem inuadere, iter die nubiloſo ingreſſus, parum abfuit, quin magnum de
trimentum acceperit; nam hoſtes legiones duas poſt terga ſua adorti, pe
nè deleſſent, niſi ſocii auxilio ſubitò accurriſſent. Audiens inde Alema-
nos Argentoratū, Brotomagum, Tabernas, Saliſona, Nemetas, Vangio-
nas, & Maguntiacum poſſidentes eorum agros incolere, oppida verò, vt
circundata retibus luſtra, vitare; primum omnium Brotomagum occu-
pauit, atque accurrentem Germanorum manum acri prœlio edito ita
fregit, vt qui ſuperfuerunt, fuga ſibi ſalutem quæſiuerint. Inde Agrippi-
nam cum veniſſet, nullo negotio recuperauit, neque inde ante diſceſsit,
quàm Franci, furore miteſcente, perterriti pacem firmarunt. Quibus re-
bus actis inde per Treuiros ad Senonum oppidum in hiberna diſceſsit.
Hæc auctore Ammiano tradidimus. Ceterùm prœlium aliud apud Van
gionas commiſſum eſſe inuenio apud Seuerum, vbi de S. Martino Saba-
rienſi militarem tum operam Cæſari Iuliano nauante loquitur. *Irruen-*
tibus, inquit, *intra Gallias barbaris, Iulianus Cæſar, coacto in vnum exercitu, apud*
Vangionum ciuitatem donatiuum cœpit erogare militibus. vt eſt conſuetudinis, ſin-
guli citabantur, donec ad Martinum ventum eſt. Tum verò opportunum tempus

exiſtimans, quo peteret miſsionem (neque enim integrum ſibi fore arbitrabatur, ſi donatiuum non militaturus acciperet.) Hactenus, inquit ad Cæſarem, militaui tibi. patere, vt nunc militem Deo. Donatiuum tuũ militaturus accipiat. Chriſti ego miles ſum. pugnare mihi non licet. Tum verò aduerſus hanc vocem tyrannus infremuit, dicens, eum metu pugnæ, quæ poſtero die erat futura, non religionis gratia, detrectare militiam. At Martinus intrepidus, immo illato ſibi terrore cõſtantior, ſi hoc, inquit, ignauiæ aſcribitur, non fidei, craſtina die ante aciem inermis adſtabo, & in nomine Domini Ieſu, ſigno crucis, non clypeo protectus, aut galea hoſtium cuneos penetrabo ſecurus. Retrudi ergo in cuſtodiam iubetur. facturus fidem dictis, vt inermis barbaris obijceretur. Poſtera die hoſtes legatos de pace miſerũt, ſua omnia, ſeque dedentes.

Dum autem Iulianus in oppido Senonum fuit, Germani, cum ex perfugis cognouiſſent, nec Scutarios, nec Gentiles in caſtris adeſſe, oppidũ aggrediuntur. verùm Iuliano ſtrenuè ſemet, atque oppidum defendente, poſt triceſimum diẽ conatu irrito diſceſſerunt. Marcellus magiſter equitum infamia flagrauit, quòd neque Cæſari, neque ciuitati periclitãti ſubuenerit. qua re cognita Conſtantius eum dimiſit. Interim Conſtantium Romam viſendi, ac triumphi agendi cupido inceſsit, quò populo Ro. pacato, vt rarum, ſic viſendum magnificentiſsimæ pompæ ſpectaculum oſtentaret. Itaque poſt VIII Idus Martias (nam eo die Mediolani reſcripſit) ſecunda Orfiti præfectura, via Flaminia iter ingreſſus magnis ſtipatus agminibus, Ocriculos omnibus admirandus aduenit. vbi verò ad vrbem acceſsit, mirari ſingula occurrentia oculis cœpit. ac ſenatum quidem, & patricios ſpectans, aſylum totius mundi adeſſe exiſtimabat, plebẽ verò intuens, quidquid eſſet hominum, Romam cõfluxiſſe putabat. Præeuntibus inde ſignis aureo carpento ſolus inſidens, ac micanti gemmarũ ſplendore longè, lateq; fulgens iniuit. aderat vtrinque ordo geminus armatorum clypeatus, atque criſtatus, nitidis loricis indutus, nec non equites clibanarij thoracum tegminibus ſepti, & limbis ferreis cincti. ipſe verò fauſtis populi vocibus Auguſtus ſalutatus, alto vocum ſimul, lituorũq; fragore cohorruit, atque immobilem ſe, qualis in prouincijs viſebatur, exhibuit. nam & corpus perhumiſe curuabat, portas celſas ſubiens, & velut collo munito rectam aciem luminum tendens, nec dextra, nec læua vultum flectebat, nec ſpuens, aut os, aut naſum tergens, vel fricans, manumue mouens. Poſtquam in forum venit, primùm ipſius fori claritate, deinde, quocunque ſe oculi intulerunt, miraculorum crebritate obſtupuit. Nobilitatem in curia, populum pro tribunali cum appellaſſet, inde in Palatium ingenti omnium fauore receptus eſt. Sequentibus diebus cũ equeſtres ederet ludos dicacitate plebis oblectatus eſt, haudquaquam à libertate inſita deſciſcentis. Luſtrans inde vrbem quidquid primum vi-

debat,

debat,id inter omnia eminere putabat,Iouis Capitolini templum Ther-
mas,Amphitheatrũ, Pantheon, Forumq́; Pacis, & Pompeii theatrum,&
Odeum,& Stadium,aliaq́; inſignia vrbis Romanæ ornamenta. Cùm ad
Forum Traiani veniſſet, ſingularem in terris ſtructuram eſt admiratus.
omni verò ſpe eiuſmodi quidquam conandi abiecta,Traiani equum loca
tum in atrii medio,qui ipſum principem vehebat,imitari ſe velle,& poſſe
dixit. cui prope aſtans regalis Hormiſda,homo Perſa,Ante,inquit,Impe
rator,ſtabulum tale condi iubeto,ſi vales. equus,quem fabricare conſti-
tuis,ita latè ſuccedat, vt iſte, quem videmus. Idem rogatus,quid de Ro-
ma ſentiret, id tantum ſibi diſplicuiſſe reſpõdit,quòd didiciſſet, ibi quoq;
homines mori. Multis demum cum ſtupore viſis, de fama cõqueſtus eſt,
quòd ornans omnia ſemper in maius,in iis,quæ Romæ eſſent, explican-
dis obſoletior eſſet. Vt autem aduentum ſuum aliquo inſignem monu-
mento relinqueret,ceteris vrbis ornamentis addere ſtatuit in proximo cir
co obeliſcum. Poſt Liberii pontificis exilium, Felix, qui in eius locum
ſucceſſerat,licèt Nicæna in fide conſtanter permanſerat, tamen cum ad-
uerſariis quoque communionem habuerat. Qua de cauſſa Romanorum
nemo eccleſiam, illo preſente, inire voluerat. Hoc autem tempore ma-
tronæ Romanæ mirifico Liberii ſtudio incitatæ,permittẽtibus viris ſuis,
Conſtantium adierunt,cumq́; ſummis precibus obteſtatæ ſunt,vt ciuita-
ti paſtore orbatæ, atque inſidiis luporum obiectæ Liberium reſtitueret.
quibus ille reſpondit,Liberio non eſſe opus, cũ Felix adeſſet. cumq́; ab iis
accepiſſet,Felicem omnibus non eſſe probatũ,ſe illis permittere dixit, vt
Liberiũ haberent,qui partem alterã regeret. Quod edictum in circo reci-
tatum populus ioco eluſit, atque vnum Deum, vnum Chriſtum, vnum
epiſcopum eſſe clamauit. Demum cõſilio cum epiſcopis, qui ſecum erãt,
communicato decreuit eum reuocare, ſi cum ſuis epiſcopis conſentiret.
Quamquam autem Conſtantius Romæ diutius eſſe cupiebat, audiens ta
men,Sueuos Rhætias incurſare, Quadosq́; Valeriam, & Sarmatas ſupe-
riorem Mœſiam,& ſecundam populari Pannoniam,triceſimo, poſtquã
ingreſſus eſt,die IIII Kal.Iunias ab vrbe profectus,per Tridentinũ ſaltum
in Illyricum properauit, ac miſſo in locum Marcelli Seuero,ad ſe Vrſici-
num vocauit. eumq́;, cum ad ſe Sirmium veniſſet, in Orientem cum di-
gnitate magiſterii miſit. At Iulianus, exacta apud Senonas hieme,Con- 357
ſtantio nonum,ſeque iterum conſulibus,tumultibus Germanicis excitus,
Rhemos contendit,lætus, quòd exercitum regebat Seuerus. cui ſe ex al-
tera parte adiunxit Barbatio, qui poſt Syluani interitum promotus ad
magiſterium peditum,ex Italia cum XXV millibus armatorum Raura-
cum venit. Quo facto decretum eſt, vt ſæuientes ſolito vehementius

Alemani à duobus Romanorum exercitibus compulſi in anguſtias cæde rentur. Quæ conſilia dum coquuntur, illi occulrè inter bina caſtra tranſgreſsi, Lugdunum inuaſere, & cum clauſis portis ingredi nequiuiſſent, ſuburbanis omnibus peruaſtatis, abiere. Qua re cognita Iulianus tribus itineribus, quibus hoſtes regredi poſſe comperiebat, magna militum manu inſeſsis, recepta præda, omnes oppreſsit, præter eos, qui per vallum Barbationis tranſiuere. Per eoſdem dies exercituum Ro. aduētu territi hoſtes, qui cis Rhenum conſederant, alij difficiles vias, cæſis ingentibus arboribus, obſepſerunt, alii inſulis, quæ in Rheno ſunt, occupatis, Romanos appetiuerunt: Quibus Iulianus permotus, ad corripiendos aliquot ſeptem naues à Barbatione periuit, ex iis, quas ad cõficiendos parauerant pontes. qui, ne quid à ſe impetraretur, omnes incendit. doctus inde ab exploratoribus modò capris amnem, æſtate iam adulta, tranſiti poſſe, Canutorum tribunum Bainobaudem cum delecta militum manu miſit, qui modò per breuia incedentes, modò ſcuta in modum alueorum ſupponentes, nãdo ad proximam inſulam acceſſere, ac tanquam pecudes ſine vllo ſexus, ætatiſuè diſcrimine omnes ſtrauere. atque inde præda onuſti incolumes rediere. Qua re animaduerſa Germani, relictis inſulis, bona omnia trans fluuium contulerunt. Inde Iulianus Tres tabernas ab hoſtibus dirutas reſtituit. quo loco munito, ſatis conſtabat, Germanos ab intimis Galliis adeundis facilè prohiberi. Dum ille huic operi intentus ſtudet, Germani Barbationem cum exercitu, cui præerat, aggreſsi, fugientem Rautacos vſque perſequuti ſunt, & rapta ſarcinarum, & iumentorum cum calonibus parte maxima, ad ſua ſe rettulerunt. ac Barbatio, tanquam expeditione proſpero euenru confecta, milite in hiberna dimiſſo, ad Conſtantium rediit, Iulianum conficto crimine obruturus. Qua re cognita Alemanorum reges Chonodamarius, & Veſtralpus, & alii, collatis in vnum viribus, ad Argentoratum oppidum conſederunt. quin etiam perfugæ verbis impulſi, qui armatorum tantùm tredecim millia cum Iuliano remanſiſſe docebat, miſsis ad Iulianum legatis, mandarunt, vt agris abſcederet virtute, & ferro ſibi quæſitis. qui ira incenſus, legatos vſque ad perfectum caſtrorum opus retinuit. inde Argentoratum aduerſus eos copias, quas habebat, eduxit pedeſtres, atque equeſtres, inter quas cataphracti, & ſagittarij, genus armatorum formidabile, verſabantur. Et quoniam à loco, vnde Romana promota ſunt ſigna, vnum & viginti millia paſſuum vſque ad caſtra hoſtium aberant, rationibus eorum conſulens, ab impetu reuocauit. atque eos officij, & quid ipſe animo moliretur, edocuit, hortans, vt pugnandi ardorem in poſterum continerent, quò integrum diei ſpatium ad confligendum haberent. nam ſi illo die, vergente iam in occaſum ſole,

ut aciem deſcendiſſent, prœlium in noctem eſſe cum maximo eorum de trimento incurſurum. Verùm milites prœliandi cupiditate flagrantes, ipſum vltra loqui non permiſerunt, ac dentibus infrendentes, atque haſtis ſcuta illidentes, in hoſtem ſe duci iam conſpicuum obſecrarunt. Quibus vt obſequeretur Iulianus, Florentii præfecti prætorio effecit auctoritas, ſeditionis militaris, niſi præſẽti eius cupiditati pareretur, periculũ proponentis. Itàque tanta exercitus cõtentione victus, caſtra ad collem promouit molliter editum; opertum ſegetibus iam maturis, nõ longè à Rheno diſtantem. è cuius vertice ſpeculatores tres ad hoſtes accurrerunt, Romanum adeſſe exercitum nunciantes. vnus verò pedes, qui ſequi non potuit, captus à Romanis rettulit, Germanos per triduum, & trinoctium flumen tranſiſſe. Quos vbi aciem ſtruere ad capeſſendum prœlium vidit Iulianus, & ipſe ſuos inſtruxit, Seuero cornu ſiniſtro tributo, ac benignè omnes virtutis, atque officii ſui admonuit. Quo facto, tum ſignum pugnæ ter ſolemni æneatorum occentu vtrinque datum eſt. atque vtrinque magnis uiribus, maioribusq; animis eſt concurſum. Germani tela dextris iaculantes, equitatum Romanum inuaſere. cornu verò ſiniſtro hoſtes acerrimè ſuſtinente, qui in dextro erant præter ſpem inconditè receſſerũt. verùm dum primi fugientium poſtremos impediunt, gremio legionum excepti, fixo gradu prœlium integrarunt; ab occurrente Iuliano coerciti. Pulſis equitibus, Germani primam aciem peditum inceſſerũt, quos Cornuti, & Bracati fortiſsimè exceperunt. paribusq; diu momentis pugnatum eſt. quibus ſe Bataui adiunxerũt. ardente verò prœlio, ac multis vtrinque cadentibus, exiluit ſubitò ardens optimatium globus; inter quos & reges erant, ac ſequente vulgo agmina Romanorum perrupit, & iter ſibi aperiendo vſque ad primanam legionem in medio locatam, quæ caſtra prætoria dicitur, penetrauit: ibi pugna flagrantiore ſtudio repetita, Alemani ſtrati, tandem ſe fugæ mandare coacti ſunt. atque ad flumen compulſi, ſeſe in illud abiecerunt, magnaq; ex parte ſubmerſi ſunt. Chonodomarius rex in collem vicinum euaſit, atque ibi à cohorte Romana obſeſſus, vltro ſe dedidit. miles Romanus, exacto iam die, occinente liticine reuocatus, propè ripas Rheni tetendit, corporaq; curauit. Iulianus acclamatione concordi totius exercitus Auguſtus appellatus, eum honorem increpito milite iureiurando repudiauit. Chonodomarius adductus, primũ ſe inclinauit. deinde humi ſuppliciter fuſus, veniam petiit, ac bono eſſe animo iuſſus eſt. Inde ductus ad comitatum Imperatoris, miſſusq; exinde Romam, morbo veterni conſumptus eſt. Hanc victoriam audiens Conſtantius, vt erat leuis animi, & glorioſi, ſuis auſpiciis, & ſua virtute partam iactauit: idque cum laureatis litteris ad prouinciarum ſigna de-

ferri

ferri præcepit. Iulianus cadauera promiſcuè mandari ſepulturæ iuſsit, di-
miſsiſq; legatis, quos ante pugnam retinuerat, ad Tres tabernas reuertit.
atque inde cum captiuis omnibus prædam Mediomatricos ſeruandam
miſit, & ponte compacto, Rhenum traiecit, atque hoſtilem terram in-
uaſit. agroq; eorum incenſo, cum ad pugnam non prouocaret, munimẽ-
tum, quod à Traiano cõſtructum ipſi euerterant, reparauit, ac præſidio,
& commeatu inſtruxit. Ita tres reges ex iis, qui victis apud Argentoratũ
auxilia miſerant, iurantes conceptis ritu patrio verbis ſe nihil moturos,
cum fœdus petiſſent, per decem menſes obtinuerunt. Seuerus magiſter
equitum Rhemos per Agrippinam, & Iuliacum petens, Francos vacua
præſidia vaſtantes, offendit, qui metu iam reuerſi exercitus munimentis
duobus, quæ olim exinanita ſunt, occupatis, ſe tuebantur. Quod audiens
Iulianus, Caſtellum oppidũ, quod Moſa fluuius lambit, circunſedit, idque
per Decembrem, & Ianuarium menſem fecit. veritusq; ne hoſtes, obſer-
uata nocte illuni, conglaciatum amnem peruaderent, quotidie à ſole in
veſperam verſo vſque ad lucis principium luſorijs nauibus diſcurrentes
flumen vltro, citroque milites diſpoſuit, qui cruſtas pruinarum diffringe-
rent, ne quis erumperet. atque ita inedia, vigiliis, & deſperatione ad de-
ditionem adegit, eosq; ad comitatum Auguſti miſit, atque Pariſios in hi-
berna diſceſsit. Interim Romæ, adminiſtrante ſecundam adhuc Orfito
præfecturam, Obeliſcus iuſſu Conſtantii magna mole in circo maximo
eſt erectus. quem Ammianus ita deſcribit: *Aſperrimus lapis in figuram
metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam, vtq; radium imite-
tur, graciles cens pauliſper ſpecie quadrata in verticem productus anguſtum, manu
leuigatus artificis. formarum autẽ innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas
ei vndique videmus inciſas initialis ſapientiæ vetus inſigniuit auctoritas.* Interim
Sapor litteras ad Conſtantium ſcripſit, ab eo Armeniam cum Meſopota
mia poſcens. Quarum cum vtramque negaſſet, duces, qui illi irrumpen-
358 ti reſiſterent, obuiam miſit. Ipſe verò hiberna apud Sirmium agens, com
perto, Sarmatas, & Quados Pannonias, Mœſiamq; alteram incurſare, ve
re primo Iſtrum tranſgreſſus, agros Sarmatarum eſt populatus. Inde Sar
matas, Quadosq; prohibere conantes aggreſſus, ſtrage magna facta, in fu-
gam compulit in ea parte Sarmatiæ, quæ ſecundam Pannoniam, Vale-
riamq; ſpectauit, atque inde in Quados irrupit. Qua re perterefacti Qua-
di, ad Conſtantium venerunt, atque ad pedes prolapſi, cum ſupplices pa-
cem petiſſent, obtinuerunt. Quin etiam Zizais regalis, cum ordines Sar-
matarum ad orandum inſtructos adduxiſſet, veniam impetrauit. Quo
clementiæ exemplo illecti mox alii Quadorum, Sarmatarumq; regales,
cum idem petentes veniſſent, pacẽ, datis obſidibus, rettulerunt. Sarmatis

inde, qui quondam à ſeruis victi Victobalis ſe tradiderant, in fidem receptis, Zizais rex eſt præfectus. Quibus actis caſtra Brigetionem mouit, vt ibi relliquias Quadorum extingueret. quorum regalis Vitrodorus Viduarij regalis filius, & Agilimundus ſubregulus, alijq; optimates metu exanimati, vt Romanum in finibus ſuis conſpexere exercitum, veniam popoſcerunt, atque obſides fidei obtulerunt. Inde ad Sarmatas Limigantes eſt ventum, qui velut obliti priorum, erumpentibus Liberis, ipſi quoque tempus nacti, limitem perrupere Romanum, cum dominis ſuis in hac re ſola conſentientes. Hi primo aſpectu exercitus, tanquam fulminis ictu, perculſi, tributum annuum, delectumq; validæ iuuentutis, & ſeruitium ſpoponderunt, annuere parati, ſi iuberentur aliò demigrare, locorum confiſi præſidio, vbi ſedes poſt exactos dominos collocarant. Hortante autem Conſtantio, ad citeriorem venere Parthiſci fluminis ripam. quos cum occultè Conſtantius, exercitu circunducto, clauſiſſet, ſtans in loco celſiore cum paucis, ne ſæuirent, admonuit, atque in prœlium procurrentes, ſuis in aciem promotis, excepit. prœlioq; acri commiſſo, ſeruos miſerè trucidauit. Tum traiecto Parthiſco, in eos eſt proceſſum, qui in vlteriore ripa ſedebant, atque omnes armis ad deditionem compulſi. Exules populos reductos in auitis ſedibus collocauit, iiſdemq; ad cumulandam gratiam, non ignobilem quempiam regem, ſed quem antea ſibi præfecere, regalem impoſuit. Quibus rebus proſperè confectis, Conſtantius magno militum conſenſu Secundus Sarmaticus appellatus, inde cum pompa triumphali Sirmium ſe recepit. Legati, qui ad Saporem regem de pace componenda miſsi fuerant, domum re infecta redierunt. Eodem anno terræmotus horrendi Macedoniam, Aſiam, & Pontum concuſſerunt, ac præcipua clade Nicomediam in Bithynia IX. Kalen. Septembris proſtrauerunt. Cum autem Conſtantius Sirmij eſſet, rem improbandi prorſus exempli fecit. nam cum rogatu legatorum, quos epiſcopi Occidentis miſerant, Liberium pontificem Berœenſi ex oppido euocaſſet, præſentibus illis inſtitit, vt fateretur, Filium non eſſe patri conſubſtantialem. Sunt, qui ipſum aſſenſum præbuiſſe, alij verò, qui abnuiſſe, ſcribant. Vtcunque, Liberio cum legatis domum reditus eſt permiſſus. Epiſcopi verò, qui Sirmij erant congregati, Felici, & clero Romano ſcripſerunt, vti Liberium Romæ eſſe, & communi cum eo conſenſu eccleſiam regere paterentur. Liberius Romam reuerſus, formulam protulit, qua eis communionem interdixit, qui filium patri conſubſtantialem abnuerent. quòd ſciebat, paulo ante Antiochiæ fuiſſe, qui dicerent, ſe Conſubſtantiale negaſ-

ſe. vt ſcribit Sozomenus. Felix à populo eccleſia pulſus, nihil minus ſacerdotii iura modò in vrbe, modò in alia ciuitate decem per annos retinuit. Quin etiam Conſtantius magnis Arrianorum contentionibus fatigatus, vt nouum concilium aduerſus Nicænum, & Sardicenſe haberetur, aſſenſit, quod poſtea Arimini eſt coactum. Huius concilii habendi cauſſam, quoniam res memorabilem maxime euentum habuit, primùm Græcorum, deinde Latinorum verbis narrabo. Prioribus annis Aetius diaconus à Leontio epiſcopo Antiochiæ conſtitutus cũ Arrio aſſeruerat, filiũ Dei creatũ eſſe, ex nihilo ortum, & patri diſsimilẽ, atque eo nomine eiectus ab eccleſia fuerat. Leontio verò poſt paullo ex humanis rebus exempto, Eudoxius eam eccleſiam vltro inuaſerat, & Aetii opinionem palã defendens, eos, qui ſibi aduerſabantur, expulerat. Quare tumultu magno ſuborto, Conſtantius conciliũ Nicæã ad eam rẽ cognoſcendã indixerat. qui locus cum fautoribus Aetii non placeret, demũ lecta Nicomedia eſt. Quò cum hoc anno epiſcopi pergerent, in itinere accepcrũt, ipſam terræmotu vnà cum baſilica funditus corruiſſe. neque lõgius progreſsi, Conſtantium, quid ſe agere oporteret, conſuluere. Dum autẽ de loco Concilii Sirmii agitur, Eudoxius, Acacius, Vrſacius, & Valens, quoniã pro certo habebãt, omnes epiſcopos, aut Nicænæ, aut Antiochenæ formulæ aſſenſuros, in quarũ vtraque nomen ſubſtantiæ inerat, atque Aetii opinionẽ repudiaturos, quæ omnino vocẽ ſubſtantiæ ſupprimebat, propterea à Conſtantio petierunt, vt duo cõcilia haberentur, vnũ in Occidẽte, alterũ in Oriente, quò à paucioribus Aetii opinio exploderetur. Hæc Græci. Sulpicius verò ita refert. Demũ Arriani non occultè, vt antea, ſed palã, ac publicè hæreſis piacula prædicare cœperũt. quin etiam Nicænã Synodũ pro ſe interpretantes, quã vnius litteræ adiectione corruperãt, caliginẽ quandã iniecere veritati. Nã vbi ὁμοούσιον erat ſcriptũ, quod eſt vnius ſubſtantiæ, illi ὁμοιούσιον, quod eſt ſimilis ſubſtantiæ, ſcriptũ eſſe dicebant, cõcedentes ſimilitudinẽ, dum adimerent vnitatem. quia multum ab vnitate ſimilitudo diſtaret. Sed quidã ex his vltra proceſſerunt, ἀνομοιουσίαν, ideſt diſsimilẽ ſubſtantiam confirmantes, eoq; his certaminibus proceſſere, vt iſtiuſmodi piaculis orbis terrarũ implicaretur. nã Italiam, Illyricũ, atque Orientem Valens, & Vrſacius, cæteriq;, quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias Saturninus Arelatenſiũ epiſcopus, homo impotẽs, & factioſus premebat. Oſium quoque ab Hiſpania in eandem perfidiam conceſsiſſe, opinio fuit. Quibus rebus perturbato orbe terrarũ, & morbo quodam eccleſiis languentibus, ſegnior quidem, ſed non minus grauis cura Conſtantium exercebat, quòd licèt Arriani, quibus fauebat, ſuperiores viderentur, nec dum tamen de fide inter ipſos conueniret.

Ita

Ita Seuerus. Quæcunque verò cauſſa fuerit. nam leuis hæc diſſenſio videtur, Conſtantius Arrianorum precibus victus, concilium Orientalibus Seleuciam in Iſauria, Occidentalibus verò Ariminum in Italia in annũ ſequentem indixit. Eodem anno in Occidente Iuthungi Alemanorũ populi finitimi, depoſita fœderum ſuperiorum memoria, Rhætias irruperunt, ac ciuitates more nouo obſidione cinxerunt. Ad quos propellẽdos cum valido militum robore miſſus Barbatio magiſter peditum in Syluani locum promotus, pleriſque cæſis, reliquos in fugam vertit. Iulianus autem hiemem apud Pariſios agens, conatus eſt Alemanos præuenire nondum in vnum coactos, ſed poſt cladem Argentoratenſem inſanientes. verùm expectans Iulium menſem, à quo tum Gallicæ expeditiones incipiebant, vehementius angebatur, quòd nondum ſolutis frigoribus, cõmeatus haud ſubuehi ex Aquitania poterat. Itaque non expectata anni maturitate, hoſtibus occurrere ex improuiſo conſtituit, ac pane bucellato in triginta dies excocto, in humeros libentium militum impoſito, primùm omnium Francos petijt, quos vocant Salios, iampridem auſos in Romano ſolo apud Toxiandriam ſibi domicilia ponere. Cùm Tungros veniſſet, occurrit legatio petens, ne ſe quieſcentes laceſſere vellet. qua cum perplexo reſponſo dimiſſa, ſtatim inſequutus, Seuero duce per ripam miſſo, ſubitò adortus cunctos adeo perculit, vt deditionem repente fecerint. Inde Chamauos ſimilia auſos aggreſſus, eadem celeritate partim cæcidit, partim acriter repugnantes cepit, atque in vincula tradidit, alios in fugam coniectos, ad ſua abire incolumes ſiuit. Inde triã caſtella in ripa Moſæ ſita, ab hoſtibus vaſtata reſtituit: ac partem annonæ humeris militum aduectam, ibi reliquit, ſpe ductus, poſſe id detrimentum Chamauorum ſegetibus reſarciri. Quod ſecus accidit. nam frugibus nondum maturis, miles, conſumptis quæ portauit, nuſquam victum reperiens, ipſum probris inceſſere cœpit, vt fallacem, ac ſtolidum. Quo tumultu ſedato, contexto nauali ponte, Rhenum tranſiuit, Seuero magiſtro equitum improbante. In Alemanorum inde fines ingreſſo rex Suomarus cum ſuis trepidus obuiam venit, & cum pacem ſupplex petiſſet, impetrauit, cũ eo, vt redderet captiuos, & alimenta, vbi opus eſſet, Romanis præberet. Inde in alterius regis agrum manus valida miſſa, cædibus, atque incendijs illum ad veniam orandam adegit. Quibus rebus confectis, diſperſo per ſtationes milite, in conſueta hiberna diſceſſit. Quæ omnia in comitatu Conſtantij audita, à pleriſque aulicis aſſentatoribus ſolita obtrectatione minuta ſunt. Romæ vicariã præfecturam pro Baſſo mortuo geſsit Artemius. ſub quo ſeditiones aliquot fuere, ſed non dignæ memoratu. Euſebio inde, Hypatioq; conſulibus, 359

Conſtantius hiberna Sirmii agens certior factus, Sarmatas Limigantes, locis aſsignatis poſthabitis, regiones limitibus proximas occupaſſe, rem non negligendam ratus, primo vere in eos egreſſus eſt, Anatolio per Illyricum præfecto neceſſaria omnia ſine vllius diſpendio miniſtrante. atque in Valeriam Pannoniæ partem profectus, per Dannubii ripas hoſtes obſeruans, qui ante aduentum ſuum, ſpecie amicitiæ, Pannoniam inuadere cogitarant, cum nondum ſolutæ vernis caloribus niues amnem vndique peruium faciunt, legariſq; ad Limigantes miſsis, rogauit, cur agro aſsignato contenti non fuiſſent. quibus illi reſpondere, ſe, ſi ille pateretur, in Romano ſolo dicturos, & libenter in Romana prouincia habitaturos. Itaque Conſtantius lætus cunctos admiſit, vallo propè Acumincum locato, celſoq; aggere in ſpeciem tribunalis erecto, naues vehentes quoſdam legionarios expeditos, alueum fluminis proximum ripis obſeruare ſunt iuſſæ, vt, ſi barbaros tumultuari ſenſiſſent, aliorſum intentos poſt terga inuaderent. Acceſſerunt igitur Limigantes, ſed alia mente, quàm præ ſe ferebant, viſoq; Conſtãtio ex alto ſuggeſtu leniſsimum ſermonem inſtituente, quidam ex illis furore percitus, calceo ſuo in tribunal contorto, marrha marrha, quod eſt ſignum apud eos bellicum, exclamauit. eumq; ſequuta multitudo vlulans in ipſum principem ferri cœpit. Quod vt ſenſit Conſtantius, periculo exanimatus, equo pernici impoſitus, ſtatim euaſit. ſtipatores aliquot occiſi, ſellaq; regalis cum aureo puluinari direpta. Exercitus Conſtantium euaſiſſe ignarus, ira frendens, ſeſe in barbaros intulit, atque, antequàm cædibus ſatiaretur, aceruos mortuorum ſtipauit. Conſtantius inde, quæ limitum rationes poſcebant, conſtitutis, Sirmium, atque inde Conſtantinopolim ſe recepit, vt Perſis occurreret. nam rumor increbuerat, Saporem, relicta poſt ſe Meſopotamia, in Syriam irrupturum. Iulianus autem in Gallia, cum Alemanorum pagos aliquot hoſtiles exiſtimaret, Hariobaude exploratore, tanquam ad Hortarium regem amicum miſſo, profectus, antequam prœlia iniret, oppida euerſa ſibi putauit munienda, atque horrea incenſa reficiẽda. Quorum vtrumq; ſumma celeritate perfectum. nam & horrea condidit, atque annona repleuit, & ſeptem oppida occupauit, Caſtra Herculis, Quadriburgum, Triceſimas, Niueſionem, Bonnam, Antennacum, & Bingionem, eaq; munitione firmauit, regibus ex fœdere, & militibus amore operam, fidemq; nauantibus. inde ab Hariobaude de omnibus, quæ ſcire cupiebat, edoctus, Maguntiacum venit, ac per pontem ille conſtitutum ſe tranſire velle oſtendit. Quod Alemani periculum conſpicati, Suomarium regem Romanis amicum admonuerunt, vt tranſitum Romanis prohiberet, cum ipſe pagos Rheni ripis vlterioribus adiunctos haberet.

illo

illo verò teſtante,ſe ſolum non poſſe,in vnum coacti uenere per Magonciacum,vt tranſitum impedirent. Iulianus autem ne amicorum agros detrimentis afficeret, in alium locum ſe contulit ponti conficiendo aptiſſimum. cum autem hoſtes diligenter ripas contrarias obſeruarent, vbi ad locum deſtinatum peruenit,caſtra poſuit,& tribunos aliquot occulte trãſire iuſsit, qui luſorias naues quadraginta nacti ſuſpẽſis remis per flumen taciti decurrere. atque,dum hoſtes caſtrorum ignes obſeruant, aduerſas limitis ripas perrupere. Interim Hortarius rex reges & regales reguloſq; ad epulas inuitatos retinuit, vſque ad vigiliam tertiam cõuiuio ipſo protracto. Quos diſcedentes Romani ex improuiſo adorti nec interficere, nec capere potuerunt, ſed lixas,& ſeruos aliquot occiderunt. Cognito inde Romanorum tranſitu, qui pontem, ne fieret, obſeruabant, fugæ ſe tradiderunt. atque ita Iulianus ponte conſtructo flumen traiecit, atque Alemanorum agros hoſtiles inuaſit,& omnia ferro, igniq; conſumpſit. vbi verò ad fines Alemanorum,& Burgundionum venit, ibi ſubſedit, vt Macrianum,& Hariobaudem regis fratres ad pacem petendam adduceret. venere autem illi, & Vadomarius, cuius erat ſedes cõtra Rauracos, olim à Conſtantio in clientelam ſuſceptus,orator venit pro Vrio,& Vrſicino, & Verſalpo regibus pacem obſecrans. omnibus data pax,cum eo, vt captiuos redderent prioribus incurſionibus factos. Romæ rei frumentariæ inopia laboratum. populuſq; Tertullum vrbis præfectum, vt huius mali auctorem,parũ abfuit, quin interfecerit. ſed iniuria. neque enim per eum ſteterat,quominus tempore idoneo annona nauibus veheretur, ſed mare,ventiq; ſolito aſperiores aliò eas auerterant. Interim,vt inquit Seuerus,miſsis per Illyricum,Italiam,Africam, Hiſpanias, Galliaſq; magiſtris officialibus acciti aut coacti quadringenti,& amplius Occidẽtales epiſcopi Ariminũ conuenere. quibus omnibus annonas, & cellaria præberi Conſtantius iuſsit. ſed id Aquitani,Galli, ac Britanni indecorum putantes, repudiatis fiſcalibus, priuatis ſumptibus viuere maluerunt. tres tantũ ex Britannia,inopia proprii,publico vſi ſunt,cũ oblatam à ceteris collationẽ repudiaſſent,præſtare putantes fiſcũ grauare,quã ſingulos. Poſteaquam omnes in vnũ collecti ſunt, ſtatim in duas partes abierunt, atque Eccleſiam Catholici, ædem tum de induſtria vacantem Arriani orationis loco tenuerunt, ſed hi non amplius octoginta. Cum autem conuocati aſſediſſent, Arriani Athanaſii cauſſa prætermiſſa dixerunt, ſe de aliis rebus conueniſſe, verum omnia, quæ olim de fide tradita erant,irrita eſſe debere,& noua fidei formula, quam epiſcopi Sirmii modò conuocati præſente,& probante Conſtantio ſcripſerint, ſtare oportere. ac continuò libellum,quem habebant in manibus, recitarunt, atque

aliam fidei formulam, quam Sirmii quidem ſcripſerant; ſed aſtute ſup-
preſſerant, protulerunt: quæ habebat hunc indicem: *Fl. Euſebio, & Hy-
patio conſulibus Sirmij ante diem XI. Kal. Iunias edita fuit. Credimus in vnige-
nitum filium Dei, ſolum ex ſolo patre genitum, Deum de Deo, ſimilem patri, qui
illum genuit ſecundum ſcripturas.* Quam Valens, & Vrſacius, & pauci eorũ
ſocij ſubitò ſunt amplexi: alii omnes Nicænam formulam incolumem
conſeruandam cenſuerunt, atque Arrianis communionem interdixe-
runt. Igitur vtraque parte conſtanter in ſua fide manente, cum finis con
trouerſiæ nullus appareret, placuit Catholicis, vt decem legati cum litte-
ris ad Conſtantium mitterentur, qui eum, quæ eſſet partium ſententia,
edocerent. & cauſſam ſuam apud Imperatorem orarent, ſeque, vt domũ
dimitteret, obſecrarent. Litteræ extant apud Athanaſium, & ceteros in
hæc verba conſcriptæ: *Pietatis tuæ mandato Ariminum ex omnibus vrbibus
Occidentis conuenimus, vt ſimul & fides eccleſiæ Catholica cognoſceretur, & qui ab
ea diſſiderent, detegerentur. Vbi pro viribus curauimus, vt fidem, quam prophe-
tæ, euangelia, & apoſtoli per Chriſtum Imperij tui cuſtodem promulgarunt, ac-
ceptam à maioribus tueremur, nefarium eſſe ſtatuentes, quæ rectè à patribus cum
Conſtantino patre tuo Niceæ conſtituta fuerant, immutare, quæ Arrij, aliorumq́ hæ-
reſes extinxerunt. Cum enim, vt omnibus notum eſt, Conſtãtinus pater tuus fidem,
quæ edita eſt, publicarit, certe abſurdum eſt, poſtquam baptizatus inter homines eſſe
deſiit, in ea aliquid innouare. & tot ſanctos patres, confeſſores, & martyres, eius de-
creti auctores, deſpicere. qui iuxta veterem Eccleſiæ Catholicæ ſanctionem omnes
vſque ad tuum Imperium in eadem fide manſerunt. Contra verò Arriani hanc ve
ritatis conſtitutionem paucos quoſdam ſententiæ ſuæ ſocios nacti euertere conati ſunt.
Quare eos nos à communione noſtra ſecreuimus: atque legatos miſimus, qui noſtrum
tibi ſenſum aperirent. & veteribus ſcripturis veritatem aſſererent; &, ni vetuſtis
ſtetur decretis, pacem nullam futuram, docerent. Quos vt benigne accipias, ro-
gamus. Petimus etiam, vt epiſcopos, qui in remotiſſimis regionibus degunt, ac vel
ætate, vel paupertate premuntur, cum bona venia redire ad ſuas eccleſias ſinas.*
Contra verò Valens, & Vrſacius alijs quibuſdam aſſumptis anteuerſo iti
nere legatos præuenerunt, & Conſtantio rem pro arbitrio retulerunt.
ac Catholicos, quòd formulam ab illo probatam repudiaſſent, inſimula-
runt. Quibus rebus Conſtantius inflammatus Arrianos eximio honore
excepit, Catholicos verò ne audire quidem voluit, bello, quod cõtra bar-
baros comparabat, ſe impediri cauſſatus. eisq́;, vt pergit Seuerus, conſcri
ptam ab Arrianis fidem tradit verbis fallentibus inuolutam. quæ Catho
licam diſciplinam perfidia latente loqueretur. Namque Vſiæ, id eſt ſub-
ſtantiæ, verbum tanquam ambiguum, & temere à patribus vſurpatum,
neque ex auctoritate ſcripturarum profectum ſub ſpecie falſæ rationis

abolebat, ne vnius cum patre ſubſtantiæ filius crederetur. Eadem fides ſi-
milem patri filium fatebatur, ſed fraus occulta inerat, vt eſſet ſimilis, non
æqualis. Ita remiſsis legatis Tauro præfecto mandauit, vt epiſcopos non
ante dimitteret, quàm omnes conceptæ fidei ſubſcripſiſſent. & vt, ſi qui
pertinacius obſiſterent, dum modo minus quindecim eſſent, in exilium
pelleret. Itaque regreſsis legatis, licèt vim regiam deprecantibus negata
communio eſt. compertiſq; quæ decreta erant, paullatim plerique
Catholicorum partim imbecillitate ingenii, partim tædio peregrinatio-
nis impulſi, dedere ſe aduerſariis iam poſt reditum legatorum ſuperiori-
bus, & Eccleſiam, Catholicis inde detruſis, obtinẽtibus. factaq; ſemel in-
clinatione animorum cateruatim in partem alteram eſt conceſſum, do-
nec Catholicorum numerus ad vicenos eſt imminutus. Inter quos con-
ſtantiſsimus fuit Fęgadius, & Seruatio Tungrorum epiſcopus. Hos Tau
rus poſtquam minis deterrere non potuit, precibus obteſtatus eſt, vti mi-
tiora conſulerent. clauſos intra vrbem vnam epiſcopos iam ſeptimum
menſem agere, iniuria hiemis, & inedia confectis nullam ſpem reuerſio-
nis offerri, niſi ipſi plurium exemplum vt ſequerentur, in animum indu
xiſſent. Cui Fægadius reſpondit, ſe exilium, atque omne ſupplicium ſubi
re paratum eſſe potius, quàm vt conceptam ab Arrianis fidem reciperet.
Ita in hoc certamine aliquot dies conſumpti. Tum Valens, & Vrſacius
affirmantes, præſentem fidem Catholica ratione conceptam ab Orien-
talibus auctore Imperatore prolatam non ſine piaculo poſſe repudiari,
rogarunt, ecquis diſcordiarum finis foret, ſi quæ Orientalibus placuiſſet,
Occidentalibus diſpliceret. ſe, ſi quid præſenti fidei, quæ minus plena vi-
deretur, ipſi addidiſſent, conſenſum præbituros. quam conditionem Ca
tholici propenſis omnium animis acceperunt, iam controuerſiæ finem
quoquo modo imponere cupientes. Itaque conceptæ à Fægadio, & Ser-
uatione profeſsiones ſunt editæ. in quibus primum damnabatur Arrius,
totaque eius perfidia, deinde non patri æqualis, ſed ſine initio, & ſine tem
pore Dei filius pronunciabatur. Quibus auditis Valens, quaſi pro Catho
licis aduerſus Arrianos contendens, ſubiecit, filium Dei non eſſe creaturã,
ſicut ceteras creaturas. fefellitq; audientes fraude profeſsionis. nam cum
ſimilem eſſe ceteris creaturis filium negaret, creaturam tamen, ſed potio-
rem ceteris aſſerebat. Ita neutra pars viciſſe ſe penitus, aut victam putans
è concilio abiit. Hæc ferè Seuerus. D. autem Hieronymus diſputans cõ
tra Luciferianos, pluribus verbis fallax Valentis commentum expoſuit,
quo ille filium non eſſe creaturam, vt alias, intulit. quem vtile erit legiſ-
ſe, vt fraus Arrianorum in hoc cõcilio adhibita clarius eluceſcat. Eodem
tempore alterum concilium Seleuciæ ab Orientalibus epiſcopis actũ eſt.

Epiſcopi, vt inquit Socrates, conuenere centum ſexaginta: V. Kal. Octo
bris conuocati ſunt. primo die diſceptatum, num prius de fide, an de cri-
minibus epiſcoporum, qui abdicati eſſent; agendum eſſet. quæ diſſenſio
concilium in duas partes diſtraxit, vnam, cui præerat Acacius Cæſareæ
Palæſtinæ epiſcopus, alteram, cui Georgius Laodiceæ, & Sophronius Pō-
peiopolis epiſcopi. cum viciſſet ea pars, quæ ante de fide diſceptandum
eſſe cenſebat, Acaciani fidem Nicænā planè abrogandam, ac nouam aliā
ſcribendā cēſuerunt, aduerſarii verò Nicænā mordicus tenuerunt, Con-
ſubſtātiali ſolo reiecto. Tum Syluanus Tarſi epiſcopus fidem Antiochiæ
ſcriptam ſeruandā eſſe intulit. atque ita illo die conuentus dimiſſus eſt.
Itaque poſtridie ei ſubſcripſere foribus clauſis, Acacio eam formulam in
cuſante, atque aliam inferente. tertio die adeſſe Acaciani noluerunt, niſi,
qui erant accuſati, depellerentur. tum Acacius ſuam formulam perlegit.
è qua verba Conſubſtantialis, Aequiſubſtantialis, & Diſsimilis exempta
erant, & ſimilis patri filius dicebatur. cui ſocii eius ſubſcripſere. Quar-
to die Acacius dixit, ſi Nicæna fides ſæpe mutata eſt, nihil impedimento
eſſe, quin nunc noua etiam formula à ſe poſsit inferri. cui contradictum
eſt. Inde cum rogatus Acacius, qua in re filius patri ſimilis foret, reſpon-
diſſet, voluntate, aduerſarii, immo verò ſubſtantia, ſubiecerunt. Ita nihil
eſt actum, cum Leonas, qui concilio præerat, epiſcopos dimiſiſſet. Factū
eſt autem, vt eodem propè tempore legati Ariminenſis, atque Seleucien-
ſis Concilii Conſtantinopolim venerint, cum iam conſules eſſent Con-
360 ſtantius Auguſtus X, & Iulianus Cæſar III. qui annus fuit à Chriſto nato
CCCLX. Ibi nouum concilium ab epiſcopis, qui conuenerant, habitum
eſt. In quo auctore Acacio Seleucienſis formula improbata, Ariminen-
ſis verò accepta eſt, cui præſcripti erant conſules, eo adiecto, vt nulla ſub-
ſtantiæ mentio fieret. atque huic quoque Vlphilas Gotthorum epiſco-
pus eſt aſſenſus: nam ante ſequutus Theophilum fuerat, qui Gotthorū
epiſcopus Nicæno concilio interfuerat. Ab hoc tempore Gotthi Arriana
labe corrupti ſunt, qui verò ſubſcribere abnuerunt, eos iuſſu Conſtantii
in exilium proiecerunt. Inde multi epiſcopi ab vtraque parte non reli-
gionis, ſed aliorum criminum cauſſa abdicati. præcipue Macedonius epi
ſcopatu Cōſtantinopolitano exutus, quod multiplicis cædis auctor fuiſ-
ſet, & diaconum in ſtupro deprehenſum in communionem recepiſſet.
Macedonio Eudoxius Antiochiæ epiſcopus eſt ſuffectus. qui V. Kal. Mar
tii Baſilicam S. Sophiæ conſecrauit, homo nō ſolum in religione impius,
ſed etiam ad indignationem ridiculus. Macedonius epiſcopatu ſpolia-
tus nouam inde hæreſim, quaſi vniuerſæ Trinitati iratus, intulit. Nam fi-
lium Deum quidem eſſe, & cum aliis rebus omnibus, tum ſubſtantia pa-

tri ſimilem

tri ſimilem eſſe aſſeruit, ſed ſpiritum ſanctum iſtis honoribus ſpoliauit, eumque miniſtrum illis inſeruientem vocauit. cui ſe multi applicuerunt, qui ab illo Macedoniani vocati ſunt. Seleucienſi, & Conſtantinopolitano concilio Hilarium etiam Pictauenſem epiſcopum affuiſſe, cum in Phrygia exularet, ſcriptum his verbis reliquit Seuerus: *Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens, inter reliquos epiſcopos per vicarium, ac præſidem, data euectionis copia, Seleuciam adeſſe compellitur. cum tamen nihil de eo ſpecialiter mandaſſet Imperator. iudices tantùm generalem iuſſionem ſequuti, qua omnes epiſcopos ad concilium cogere iubebantur, hunc quoque acciuere. Is vbi Seleuciã venit, magno cum fauore exceptus, omnium in ſe animos, & ſtudia conuertit. ac primum quæſitum ab eo, quæ eſſet Gallorum fides. quia tum Arrianis praua de Gallis vulgantibus ſuſpecti ab Orientalibus habebantur, trionymam ſolitarij Dei vnionem ſecundùm Sabellium credidiſſe. Sed ille expoſita fide ſua, iuxta ea, quæ Nicææ erant à patribus conſcripta, Occidentalibus perhibuit teſtimonium. Ita abſolutis omnium animis, intra conſcientiam communionis, nec non etiam in ſocietatem receptus, concilioq́ aſcitus eſt. Venit inde Conſtantinopolim à Seleucia legatos ſequutus, nullis certis de ſe mandatis opperiens Imperatoris voluntatem, ſi forſitan redire ad exiliũ iuberetur. Is vbi extremum fidei periculum animaduertit, Occidentalibus deceptis, Orientales per ſcelus viciſſe, tribus libellis publicè datis, audientiam regis popoſcit, vt de fide coram aduerſarijs diſceptaret. Id verò Arriani maximopere abnuere. poſtremò quaſi diſcordiæ ſeminarium, & perturbator Orientis redire ad Gallias iubetur abſque exilij indulgentia.* Reuerſis domos ſuas epiſcopis, qui Ariminẽſi Concilio interfuerant, Valens, & Vrſacius, vt inquit aduerſus Luciferianos D. Hieronymus, ceteriq; eorum ſocij victoriam iactare ſuam cœpere, dicentes, ſe Filium non creaturam negaſſe, ſed ſimilem ceteris creaturis. tum ſubſtantiæ nomen aboleuere, tum Nicænæ fidei damnationem conclamauere. Ingemuit totus orbis, & Arrianum ſe eſſe miratus eſt. Igitur alij intra ſuam communionem remanſere, alij ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſii exulabant, cœperunt litteras mittere, nonnulli initam ſocietatem meliorum deſperatione luxerunt. paucis verò (vt ſe natura hominum habet) errorem pro conſilio defendere. Auxentius Mediolanum reuerſus, & ciuitatem illam, & vicinas, eouſque integras, deprauauit. Atque hæc prima Italiam labes Arrianorum infecit. Eodem anno Iulianus apud Pariſios hibernans, Scotos, Pictosq; Britannias incurſantes audiens, Lupicinum magiſtrum armorum in Britanniam deſtinauit: qui moto velitari auxilio Herulis ſcilicet, & Batauis, numeriſq; Mœſicorum pluribus adulta hieme Bononiam venit, atque tempus idoneum nactus, Rutupias ex aduerſo ſitas traiecit, atque inde Londinium adijt, vt inde capto conſilio, ad expeditionem contenderet. Interim cum Sapor

rex Meſopotamiæ,& Niſibi vrbi noua arma inferret, Conſtantius opem ferre cupiens,ac Iuliani gloriæ inuidens, ſtimulante præfecto Florentio, Decentium tribunũ miſit, vt Herulos, & Batauos auxiliares abduceret, & cum Petulantibus Celtas, & lectos ex numeris alijs trecentos, vt ſibi in Perſas proficiſcenti,adeſſent. Quos Iulianus conceſsit. Illud verò diſsimulare nõ potuit,ſe iniquè ferre,vt ii aliquas paterẽtur moleſtias,qui, domicilijs Transrhenanis relictis, cum hoc venerant pacto, ne ducerentur ad partes Tranſalpinas,verendum exiſtimans, ne barbari, qui ſæpe vltro ad Romanos tranſiſſent, poſthac tranſire nollent. ſed incaſſum queſtus eſt. tribunus præſtantiſsimum quenque ſelegit. Iulianus præfectum Viẽna acciuit,vt ſibi auxilio adeſſet,& cunctos ex hibernis euocauit. Milites, qui in Orientem ducebantur,Pariſijs tranſiere, vbi adhuc Iulianus manebat. quos ille in ſuburbanis ad nauandam egregiè Conſtantio operam adhortatus,proceres etiam conuiuio excepit, qui liberaliter habiti,dolore duplici anxij,diſceſſerunt,quòd & à moderato rectore, & genitalibus terris auellerentur. hocq; angore ſolliciti,in ſtatiua ſolita receſſerunt. ineunte verò nocte,in apertum erupere diſsidium, incitatisq; animis ad arma conuerſi, manu, fremituq; ingenti omnes Palatium petiuerunt, eoq; circunſeſſo,ne cuiquam euadendi copia fieret,Iulianum Auguſtum horrendis clamoribus appellarunt. coactiq; expectare,dũ illuceſceret,ipſum ad ſe progredi compulerunt. Quem viſum iterum Auguſtum ſumma conſtantia ſalutarunt. quos Iulianus modò indignari ſe oſtendens,modò manus tendens,orare cœpit, ne poſt tot victorias ſecundiſsimas agerent aliquid indecorum,& materias excitarent ſeditionum. Permiſit inde, vt domos ſuas repeterent,promittens ſe illud apud Conſtantium purgaturum. Inde clamantibus vniuerſis,vt Auguſtus eſſet,aſſentire coactus eſt. impoſitusq; ſcuto pedeſtri,& in altum ſublatus,populo ſilente,Auguſtus renunciatus,iuſſus eſt diadema proferre. cum autem negaret,ſe vnquam habuiſſe,vxoris colli,vel capitis faſciam popoſcerunt. eo verò affirmante,primis auſpicijs non conuenire, ornari muliebri mundo, equi phaleras quæſiuerunt. ſed, cum id quoque turpe aſſeueraret, quidam haſtatus detractum ſibi torquem,quo,vt draconarius,vtebatur,capiti eius impoſuit. Itaque in neceſsitatem compulſus extremã, quinos ſingulis aureos, argentiq; ſingula pondo promiſit. atque inde in occulto ſe abdidit, nihil pro Imperio agens. ex quo rumor eſt diſsipatus, ipſum interemptũ fuiſſe,magnum, niſi euanuiſſet,tumultum excitaturus. Vocatos inde in concionem omnes blandè appellauit. atque litteras inde ad Conſtantiũ de ijs, quæ euenerant, ſcripſit, quibus ſe coactum ad cognomen Auguſti accipiendum narrauit. pollicitus eſt inde, ſe præbiturum curules Hiſpa-

nos,& miſcendos Gentilibus,atque Scutariis adoleſcentes lectos,ſe præfe ctos prætorio ab illo accepturum; reliquos iudices ordinarios,militięq; moderatores,& ſtipatores æquũ eſſe céſere, vt ſibi cõcederet arbitrio ſuo promouendos.His litteris iunctas ſecretiores alias clã reddendas curauit, obiurgatorias,& mordaces,& ad id muneris exequendũ,viros graues miſit Pentadium officiorum magiſtrum,& Eutherium cubiculi præpoſitũ qui Conſtantium apud Cæſaream Cappadociæ inuenere. eò enim Conſtantinopoli venerat, Antiochiam ad bellum Perſicum, quod acerrimè gerebatur,contendens. Lectis litteris, Conſtantius ira exarſit, ac legatos egredi iuſsit. inde mitiore conſilio capto,expeditione Perſica decreta,eos dimiſit,& Leonam quæſtorem ſuum cum litteris ad Iulianum miſit,monens,vt intra Cæſaris poteſtatem ſe contineret. atque in locum Florentij præfectum prætorio Nebridium quæſtorem Iuliani promouit. & Felicem notarium officiorum magiſtrum,& Gohomarium armorum magiſtrum Lupicino ſucceſſorem dedit. Leonas ingreſſus Pariſios,poſtridie Iuliano in tribunali de induſtria conſiſtenti,litteras reddidit. Quas Iulianus conuocatæ multitudini recitauit. Vbi verò ventum eſt ad locum id continentem,quòd geſta omnia Conſtantius improbans, Cæſaris poteſtaté ſufficere Iuliano cenſebat,exclamauit vndique multitudo,Auguſte Iuliane,vt prouincialis,& miles,& reip. decreuit auctoritas. Quibus auditis, Leonas cum Iuliani litteris eadem indicantibus reuertit. Iulianus inde,legatis ad Conſtantium miſsis, ad limitem Germaniæ ſecundæ proceſsit, Rhenoq; tranſmiſſo,regionem inuaſit Francorum,quos Atthuarios vocant, inſolentius extrema Galliæ incurſantium. eoſq; adortus nimium ſecuros,quòd propter aſperitatem,difficultatemq; viarum neminem principem ad ſuos pagos penetraſſe meminerant,leui negocio ſuperauit. captiſq; plurimis,& occiſis,ceteris,qui ſuperfuere, pacem orãtibus, pro arbitrio dedit. Reuertens inde pari celeritate per flumen,præſidiaq; limitis explorans, & corrigens, Rauracos venit. locisq; recuperatis, quæ iampridem barbari intercepta tenebant, vt propria, iiſdemq; maiore cura munitis, per Veſontionem Viennam diſceſsit. Ibi verò, Tauro, Florentioq; conſulibus, hiemans, diu animo fluctuauit, num Conſtantium 361
modis omnibus alliceret ad concordiam, an terroris incutiendi cauſſa vltro laceſſeret. nam & amicum formidabat cruentum,& inimicum meruebat in ciuilibus ſeditionibus ſemper victorem. maximeq; Galli fratris exemplo,quem per dolum interfecerat,mouebatur. Ea de cauſſa, auditis quæ per Leonam ille ſcripſerat, tutius eſſe duxit,vt ſe hoſtem apertè profiteretur. Itaque nemine ſuſcepto eorum, quos ille promouerat, præter Nebridium, quinquennalia Auguſtus iam edidit, ambitioſo diademate

viſus, gemmarum fulgore diſtincto, cum initio principatus coronam vilem xytharchæ purpurato ſimilis geſtare conſueuiſſet. inter quæ Helenæ vxoris defunctæ cineres Romam miſit, vt in Suburbano viæ Nomentanæ reconderentur, vbi vxor quoq; Galli ſepulta fuerat. Accenſus eſt etiã ad inferendum, pacatis iam Gallijs, Conſtantio bellũ, quòd ſomnio obiecto comperit, eum breui è vita deceſſurum. quod vulgo magicis artibus, quibus ab ineunte ætate ſtuduerat, eſt tributum. nihil tamen interim de præſenti ſtatu rerum mutauit, ſed quiete omnia conſtituit. & vt omnes, nemine impediente, ad ſuas partes attraheret, ſtudere ſe Chriſtianæ fidei finxit. à qua iampridẽ occultè deſciuerat, atque aruſpicibus, auguribusq́;, & Deorum cultibus ſe tradiderat. &, vt hoc celaret, die Epiphaniæ progreſſus in eccleſiam, ſolemni ritu Deum orauit. Appetente inde vere, cũ audiſſet, Alemanos à pago Vadomarij, vnde nihil poſt ictum fœdus metuebatur incommodi, incipientes regionem Rhætis finitimam peruaſtare, ſtatim Libinonem Comitem cum Celtis, & Petulantibus ſecum hiemantibus miſit. qui cum propè oppidum Sanctionem veniſſet, hortatus ſuos, licèt numero impares, hoſtes aggreditur, atque initio pugnæ occumbit, hoſtibus præter paucos occiſos, fugatis, Vadomario, cum à Conſtantio ſecreta habere aduerſus ſe mandata putaretur, per ſpeciem amicitiæ capto. deinde ipſe tranſgreſſus Rhenum impetu facto, omnes ad deditionem adduxit. Hoc bello ex ſententia adminiſtrato, palam inde defectionem iniuit, ac placata ritu ſecretiore Bellona, milites in concionem vocauit. rebusq́; à ſe actis expoſitis, hortatus eſt, vt ſe iurati ſequerẽtur ad prouincias Illyricas, dum maioribus præſidijs vacuæ eſſent, occupandas. Quam orationem milites immani ſcutorum fragore comprobauerunt, vniuerſiq́; ſtatim in eius nomen gladijs ceruicibus ſuis admotis, atque exe crationibus diris verbis conceptis, iurarunt, ſe omnes pro eo calamitates, quoad ſanguinem profudiſſent, ſi neceſsitas vrgeret, perlaturos. quos ſequuti rectores, omnesq́; principes proximi, fidem ſimili religione firmarunt. ſolus omnium Nebridius iuſiurandum contra Conſtantium abnuit, quòd maximis ei ſe diceret obſtrictum officijs. qua voce audita, proximi milites eum trucidandum appetierunt, verùm Iulianus hominẽ ad genua ſua prolapſum paludamento protexit. Inde reuerſus in regiam, cum antegreſſus ille, ſupplexq́; iacens oraret, vt ad leuandum timorem dextram porrigeret, Et quid, ait, præcipuum amicis ſeruabitur, ſi tu manum meam attigeris? Sed hinc quò libet abi ſecurus. hocq́; audito ille innoxius domum in Tuſciam abijt. Inde per teſſeram iter in Pannonias eſt indictum. Dum hæc ille agit, Conſtantius hiberna Antiochiæ, quò ex Meſopotamia receſſerat, agẽs, ad diſſenſionem Eccleſiæ componendã

epiſcopos deintegro conuocauit. in eo Concilio Meletius Berœæ Syriæ epiſcopus in locum Eudoxij, qui ad Conſtantinopolitanam traductus erat eccleſiam, Antiochenis epiſcopus datus. veniensq́; Antiochiã, à Conſtantio acceſſitus, ſolemni totius cleri, & ciuitatis occurſu exceptus eſt. verùm mox, cum fidem Conſubſtantialis defenderet, pulſus, atque ei Euzoius, notus Arrianæ doctrinæ patronus, ſuffectus. In eodem concilio quidam etiam Arrij opinionem palam defendere auſi ſunt, filium, neque conſubſtantialem, neque ſubſtantia ſimilem, ſed omnino & ſubſtantia, & voluntate patri diſsimilem eſſe, & ex ijs, quæ non ſunt, conſtare. Et Conſtantius ipſe, qui adhuc catechumenus fuerat, ab Euzoio ſalutari fonte ablutus eſt. inde Fauſtina vxore amiſſa, Euſebiam duxit, & Florentium præfectum prætorio per Illyricum Anatolio mortuo ſubſtituit. & Hermogene defuncto, Elpidium ad præfecturam prouexit. agitatisq́; de re gerenda conſilijs, bellũ Perſicũ ante ſibi finiendũ, aut certè profligandũ, quàm Iuliani conatibus nondũ ſibi planè cognitis occurrendũ, decreuit. Itaq; hibernis egreſſus, Eufrate nauali pôte traiecto, Aedeſſam petijt, ibi opperiens, dũ metum hoſtiũ cognoſceret. Iulianus autẽ diſcedẽs à Rauracis, Salluſtium præfectum à ſe promotum remiſit in Galliã; Germaniano iuſſo vicẽ tueri Nebridij, Neuitæ magiſterium armorum cõmiſit, ac ſimulatione Chriſtianæ profeſsionis abiecta, ſemet pontificẽ appellauit, & feſtos dies Gentilũ ritu celebrari permiſit. Gumoariũ vero timens, quẽ, cum Scutarios regeret, prodidiſſe Vetranionem principem ſuum audiebat, Iouio quæſturam, & Mamertino largitiones curandas attribuit. & Dagalaiphum domeſticis, aliosq́; militibus regendis præpoſuit, quorum merita norat, & fidem. Profecturus autem per maritimas ſyluas, viaſq́; iunctas Iſtri fluminis ripis, veritus eſt, ne paucorum comitatu ſtipatus contemneretur ab inimicis. Itaque conſilio ſolerti vſus, agmina ita diſtribuit, vt alios per itinera Italiæ nota Iouius, & Iouinus ducerent, alij per mediterranea Rhætiarum magiſtro equitum Neuita contenderent. vt in varias partes diuiſi, maioris numeri opinionem afferret, atque omnia tumultu, ac trepidatione complerent. mandatumq́; dedit, vt omnes tanquam cum hoſte protinus occurſuro iter conficerent. cumq́; ad locum veniſſet, vbi nauigari poſſe Dannubium didicit, lembis, quàm occultiſsimè potuit, decucurrit, ob id latens, quòd paucis contentus extra oppida, ciuibus imprudẽtibus, tranſibat. fama tamen præceſsit, Iulianum, dimiſsis regibus, cum ingenti exercitu aduentare. qua perculſus Taurus præfectus prætorio Italiæ, ſuperatis Alpibus Iulijs, abſceſsit, ac Florẽtium collegam ſuum abduxit. Lucillianus Comes, qui per illas regiones rem curabat caſtrenſem, agens apud Sirmium, vbi Iuliani aduentum cognouit, conuocatis militibus, reſiſtere decreuit. Sed Iulianus Bononiã nõ lõge à Sirmio diſtantẽ

curſu citato progreſſus, luna ſeneſcente, & maximam noctis partem obſcurante, è naui improuiſus exiluit, & Dagalaiphum cum expeditis ad Lucillianum vocandum, trahendumq́;, ſi reniteretur, miſit. Qui circunſeptū ſe cernens, paruit inuitiſsimus. & carpento impoſitus Iuliano tanquā captiuus oblatus eſt. Eo deinde amoto, Iulianus propere ad vrbem Sirmium acceſsit, quem propinquantem amplis, ac nimiū protentis ſuburbanis ingens militū, atque omnis generis turba excepit, obuiam effuſa cum luminibus, & floribus, votisq́; fauſtis Auguſtum appellans, ac dominum in regiam duxit. Poſtridie curule certamen ingenti cū gaudio plebis edidit. luce tertia percurſis aggeribus publicis Succos, nemine auſo obuiā ire, præſidiis occupauit, eisq́; cuſtodiēdis Neuitam præfecit, atque inde Naiſſum repetiuit. vbi Sex. Victorem ſcriptorem hiſtoriarum Sirmio ſecum deductum Pannoniæ ſecundæ Conſularem præfecit. atque orationem in Cōſtātinum Maximū omnibus probris, cōtumeliisq́, refertā ad ſenatū miſit. quæ cum, Tertullo adhuc vrbis præfecturā gerente, recitaretur, ſucclamatū ab omnibus eſt: Auctori tuo reuerētiā rogamus. Nā & Conſtantinū vt nouatorē, turbatoremq́; priſcarū legū, & moris antiqui recepti carpebat. & apertè vitio dabat, ꝙ primus barbaros vſque ad faſces, & trabeas cōſulares auxiſſet. Duas legiones Cōſtantiacas, addita vna ſagittariorū cohorte, quas inuenerat apud Sirmiū, ſuſpectæ adhuc fidei miſit in Gallias. Hæ lēto incedētes itinere, cū Germanos hoſtes truces, aſsiduosq́; metuerēt, nouare quædā conatę auctore Nigrino equitū turmæ tribuno, vbi Aquileiā attigerūt, vrbē ſitu, murisq́; munitā inierūt, ac iuuāte plebe indigena, quæ Cōſtātii nomini erat amica, obſeratis aditibus, turribusq́;, ac propugnaculis confirmatis, omnia ad certamen neceſſaria parauerunt, ac ſimul Italicos ad ſtudiū, parteſq́; Cōſtantii permouerūt. Qua re Iulianus apud Naiſſum accepta, ſtatuit, Aquileiā vel vi, vel metu ſibi adiūgere, ꝙ legiſſet, audiuiſſetq́;, vrbē circunſeſſam aliquoties, nunquā tamē exciſam, aut in poteſtatē adductā. atq; Iouinū magiſtrū equitū veniētē per Alpes, Noricumq́; ingreſſum eò properare iuſsit, ſimulq́; omnes milites, qui comitarū ſequebantur, eò direxit. Aquileia gemino ſcutorum ordine circunſepta, defenſores ad deditionem blandorum, minaciumq́; ſermonum varietate illiciuntur, ſed multis vltro, citroq́; iactatis, re irrita diſceditur. Inde curatis vtrinque corporibus, prima luce ad oppugnationē deſcenditur. oppugnatores autem pluteos, & crates denſius textas præferentes, cautè murorum fundamenta ſubruere nitebantur, factas plerique vehentes ad altitudinē mœnium ſcalas. ſed lapidibus deuolutis colliſi, ac iaculis confixi cum receſsiſſent, alios ab eiuſmodi conatu auerterunt. Itaque, poſtquam vis aperta parum proderat, ad inſtrumenta oppugnationis ſe contulerunt. & quia nec arietibus admouendis, nec machinis intentandis, nec

cuniculis agendis vrbs erat habilis, Natiſone amne breui interuallo vrbem præterfluente, commentum admirabilis induſtriæ excogitarunt. Conſtructas ligneas turres propugnaculis Aquileienſium celſiores impoſuere trigeminis nauibus validè inter ſe connexis. quibus inſiſtentes armati aduerſarios depellere, collatis ex propinquo viribus, contenderunt. ſubterq; expediti velites è turrium cauernis egreſsi, iniectis ponticulis, quos ante contabulauerant, transgredi contenderunt; eo conſilio, vt dum viciſsim miſsilibus ſe, ſaxisq; vtrinqueſecus altè locati peterent, ii, qui tranſiere per pontes, nullo interpellante, ædificii parte conuulſa, aditus in penetralia aperirent. Verùm & hoc incœptum irritum cecidit. Cum enim turres iam aduentarent, ac contortis malleolis pice madentibus, atque arundine, ſarmentis, aliisq; flammarum fomitibus adactis, ignem comprehendiſſent, celeri incendio, ponderibusq; trepidè ſuperſtantium in flumen prociderunt. atque armatorũ nonnulli per earum veſtigia eminus tormentis confixi interierunt. Inter quæ deſtituti pedites poſt naualium ſociorum occaſum obtriti ſunt ſaxis immanibus, præter paucos, qui ſeſe fugæ mandarunt. nox certamen diremit. recreatis inde per noctem viribus ſub lucem prœlium iteratur. Tum quidam elatis ſuper capita ſcutis, vt pugnaturi leuius, alii humeris, vt antea, ſcalas ferentes, & magno impetu procurrentes, pectora telis obiiciebant, alii ferratos portarum obices refringendos aggreſsi, vltro facibus, aut ſaxis muralibus petebantur. quidam foſſas audacius tranſire conati, repentinis eorum aſſultibus, qui erumpebant, clam per poſticas ruentes incautè ſauciabantur. His difficultatibus obiectis, res inde ad obſidionem conuerſa eſt. Itaque excubiis, ſtationibusq; relictis, præſidiarii milites vaſtantes agros propinquos, omnibus rebus neceſſariis abundabant, raptorum pleraque contubernalibus ſuis impertiẽtes. vnde largiore potu, ſaginisq; diſtẽti marceſcebant. Iulianus autem etiam tum apud Naiſſum agẽs, curis grauioribus vrgebatur, metuẽs, ne milites Aquileiæ incluſi eruptione repentè facta clauſtra Alpium Iuliarum perrumperent, atque ita prouincias, & quæ inde ſperaret, auxilia eriperent. vires etiam Orientis formidabat, audiens, diſperſum per Thracias militem contra vim ſubitam repente coactũ, ad Succorũ fines appropinquare, Comite Marciano ducẽte. Itaque Illyricos exercitus conuocauit, ac populos allicere ad ſuì partes perrexit. & Maximum, ac Symmachũ ſenatores à Conſtantio legatos reuertentes honorificè habuit, & Maximũ in locũ Tertulli vrbi præfecit. & Mamertinũ præfectum prætorio cũ Neuita conſulem deſignauit. Dum hæc gerebantur, Cõſtantius Edeſſæ agens certior factus, Iulianũ Italiã, & Illyricũ magna celeritate prætergreſſum, clauſtra Succorum occupauiſſe, atque

accita vndique auxilia expectare, vt multitudine armatorum ſtipatus peruaderet Thracias, militem vehiculis publicis impoſitum præmiſit, vt celeriter his malis obuiam iret. edoctus inde, regem Perſarum cum omni manu, quam duxerat, domũ rediſſe, reuocatis omnibus, præter eos, quos præſidio Meſopotamiæ deſtinauerat, retulit ſe Hierapolim, ibiq́; conuocatos vndique milites oratione ad tẽpus accõmodata alloquutus eſt, facinus Iuliani commemorans, eosq́; ad eum ſecũ vlciſcendũ adhortans. cui omnes ſe præſto affuturos alacritate maxima reſponderunt. Inde Arbetionem cum lancearijs, & mattiarijs, & turmis expeditorũ præmiſit, itemq́; Gumoarium cum aliis venturis, vt ad Succorum fauces opponeretur. Inde Antiochiã ſe contulit, poſt autumno iã ſeneſcente Tarſum; vbi leui febre tentatus, ratusq́; itineris motu eã excuti poſſe, per vias difficiles Mopſueſtiã prodiit. egrediq́; poſtridie conatus, morbo ingraueſcente detẽtus, paullatimq́; nimio calore venas vrente, extinctus eſt, ſucceſſore ipſo ſibi Iuliano relicto, III. Nonas Octobris, anno ætatis XLV, Imperii XXXVIII. ex quibus tredecim vnà cũ patre, viginti quinque poſt patris exceſſum regnauit. Comploratione in exercitu facta, qui primũ in aula locum obtinebant, conſultare de Imperatore legendo cœperunt. Inde placuit, vt legati ad Iulianũ mitterentur, qui mortẽ propinqui nunciarẽt, &, vt ſine cunctatione ad obtinendũ Orientẽ veniret, orarẽt. Iulianũ adhuc in Dacia morãtem nuncii conuenerunt. qua re audita vaticiniis iã etiam vehementius credens, iter in Thraciam edixit. ac ſtatim Succorum decliuitatem emenſus, Philippos, Heracleamq́; contendit. Inde profectus Conſtantinopolim, ab omni ætate, ſexuq́; ſumma animorum alacritate effuſis exceptus III Idus Decembris, atque Auguſtus eſt ſalutatus.

IVLIANVS AVGVSTVS.

Mansit inde Conſtantinopoli decem menſes rebus Imperii conſtituendis, atque firmandis intentus. Quo temporis ſpatio, corpore Conſtantii honorificè ſepulto, quæſtiones aduerſus inimicos ſuos inſtituit, atque amicos eis ſuos præfecit. qui Chalcedona profecti, damnarunt Palladium ex magiſtro officiorum, Euagrium Comitem rei priuatæ, Saturninum ex curatore Palatii, Carinum ex notario. &, cum ſciret, Conſtantium Gentilibus, & Catholicis parum fuiſſe acceptum, ab vtroque genere gratiam inire ſtudens, non ſolùm epiſcopos relegatos ab eo reuocauit; ſed etiam Gentilibus templa reſtituit. Agilonem inde miſit Aquileiam, vt obſeſsi, cum virum honoratiſsimum conſpexiſſent, & Conſtantii obitum cognouiſſent, ſuæ ſeſe fidei, poteſtatiq́; permitterent. Antequam ille acceſsit, placuerat reſiſtentes ad deditionem ſiti, ductibus

aquarum interciſis, compellere. quod vbi parum proſint, flumen magnis laboribus auerterant. ſed oppidani puteorũ aquis contenti, nihil pertinaciæ, conſtantiæue remiſerant. Vbi verò Conſtantium mortuum, & Iulianum confirmatum ab Agilone ante muros vrbis nunciante, audierunt, primùm fidem inhibuerunt, deinde pacti ſalutem, poſtquam ſuſceptum in vrbem cum iureiurando id affirmantem viderunt, extemplò deditionem fecerunt. ac culpam defectionis in Nigrinum, paucosq; alios reiecerunt. Itaque Nigrinus, Mamertino præfecto prætorio quæſtionem exercente, poſt eo nomine viuus exuſtus eſt. Ipſo deinde Mamertino, ac Neuita conſulibus, Iulianus Conſtantinopoli portum vnà cum porticu ad auſtrum vergente conſtruxit. atque in porticu bibliothecam ædificauit, eamq; nobilium omni genere monumentorum referſit. Cum Thracias munitionibus, commeatibusq;, ne quid deeſſet iis, qui per ripas Iſtri barbarorum impreſsionibus obiecti erant, inſtrueret, ſuadentibus proximis, vt aggrederetur ſæpe fallaces, ac perfidos Gotthos, hoſtes ſe quærere meliores, dixit. Illis enim ſufficere mercatores Galatas, per quos vbique nullo conditionis diſcrimine venderentur. Legationibus inde remotiſsimarum gentium cultus, & nuncio victoriæ Aquileienſis elatus, ſupra hominis ſpirare conditionem cœpit. Itaque qui primo omnibus facilem ſe præbuerat, poſt paullo Chriſtianis acerbior eſſe inſtituit. Nam Conſtantinopoli Gẽtilium ſacra renouari, ac patefieri templa præcepit. & Chriſtum appellans, Galilæum ad contumeliam nominauit. & Chriſtianis, ne Grammaticam, Rhetoricam, & humaniores litteras aut docerent, aut diſcerẽt, interdixit. nimirum ne quæſtum ex iis artibus facerent, quarum religionem reſpuerẽt, aut ne doctrinis Gentilium eruditi aduerſus eos abuterentur. qui vero à Chriſtiana fide non receſſerunt, eos & Palatio expulit, & militiæ munere ſpoliauit. ex quibus alij baltheum poſuerunt, atque omnes cruciatus perferre, quàm à Chriſto deficere, maluerunt. inter quos fuit Iouianus, Valentinianus, & Valens, qui poſt ipſum deinceps Imperium tenuerunt. alij propter imbecillitatem ad immolandum ſe receperunt. Ceterùm, antequam ſæuire in Chriſtianos cœpiſſet, Alexandriæ Georgio epiſcopo tumultu populari ſublato, Athanaſius ex latebris, in quibus per duodecim annos apud virginem Alexandriæ deliterat, tandem emerſus, eccleſiam recuperauit. atque conuentu habito, fugam ſuam oratione defendit. ac de filio patri conſubſtantiali, perinde ac Nicæni patres cenſuerant, ſtatuit. Lucifer etiam Caralitanus, & Euſebius Vercellẽſis epiſcopi ad ſuos redierunt. Hilarius Pictauenſis, frequẽtibus intra Gallias concilijs habitis, atque omnibus ferme ſacerdotibus errorem profitentibus, quæ fuerant apud Ariminum decreta, damnauit. & in ſtatum priſti-

362

num fidem eccleſiarum redegit. Saturninus Arelatenſis reſiſtens, eccleſia eiectus eſt, multorum præter hæreſim criminum, ac ſæuorum facinorum reus. Paternus item à Petrogoris æquè væcors ſacerdotio pulſus: ceteris venia data. Qua de re D. Hieronymus aduerſus Luciferianos hoc modo: *Omnes epiſcopi, qui de proprijs ſedibus fuerant exterminati, per indulgentiam noui principis ad eccleſias redierunt. tunc triumphatorem ſuum Athanaſium Aegyptus excepit. tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarũ eccleſia complexa eſt. tunc ad reditum Euſebij lugubres veſtes Italia mutauit. concurrebant epiſcopi, qui Ariminenſibus dolis irretiti ſine conſcientia hæretici ferebantur, conteſtantes corpus Domini, & quidquid in Eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. putauimus, aiebant, ſenſum congruere cum verbis, nec in eccleſia Dei, vbi ſimplicitas, vbi pura confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labijs proferri timuimus. decepit nos bona de malis exiſtimatio. non ſumus arbitrati ſacerdotes Chriſti aduerſus Chriſtum pugnare. multaq́ alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo, flentes aſſerebãt, parati, & ſubſcriptionem priſtinam, & omnes Arrianorum blaſphemias condemnare.* Poſtquam autem Iulianus Chriſtum inſectari inſtituit, perſuaſus, ſi, Athanaſium Alexandriæ eſſe permitteret, nullum gentilibus locum ad cultum Deorum futurum, ipſum non ſolùm vrbe, ſed vita etiam deturbari præcepit. Qua re præcognita, Athanaſius in Thebaidem ſeſe contulit. Moliens inde bellum Perſis, Ormiſdam, & Victorem duces conſtituit, atque eis exercituum curam commiſit. & Conſtantinopoli egreſſus, Nicomediam adijt. ad quam reſtituendam, nam tremore corruerat, pecuniã ſuppeditauit. atque inde Nicæam, tum in Gallogræciam, tum Peſſinuntem, atque Ancyram, ac demum Tarſum, atque Antiochiam venit. quibus in locis omnibus ſeueriſsimè ius poſcentibus dixit. XI. Kal. Nouembris Daphnæum Apollinis fanum exuſtum. III. Nonas Decembris reliquum Nicomediæ tremore collapſum, item pars Niceæ non mediocris. Antiocheni, cum læto omnium occurſu Iulianum excepiſſent, ægrè inde tulerunt, eum populo præſente ſe de theatro ſubducere, & raró ludos, neque eos toto die ſpectare. offendit etiam, quòd is pretium rerum venaliũ plus æquo imminuit. Itaque acerbis eum quibuſdam vocibus carpſerunt. Quibus vt gratiam referret, orationem, quæ adhuc extat, edidit, qua omnia in eos, ciuitatemq́; eorum maledicta collegit. quam Miſopogonem appellauit. ridebatur enim ab eis vt barbam ferens hircinam. Cum Apolline Daphnæo conſulto reſponſum tuliſſet, ſe oraculum edere non poſſe, quòd vicinum ſuum, ſcilicet Babylam martyrem, formidaret, loculũ, in quo erant oſſa martyris, ex Daphne Antiochiam tranſtulit. accenſus inde ſuper hymnis contra Deos decantatis, eadem Chriſtianis ſupplicia conſtituit, quæ Diocletianus inflixerat. cum autem paucos Chriſtianos

 363

ad ſacrificandum impellere poſſet, ſequenti anno, ſe quartùm, & Salluſtio conſulibus, ad Iudæos acceſsit. eos verò ſe immolaturos abnuentibus, niſi Hieroſolymis in templo id facerent, templum Salomonis reſtitui iuſsit. idq; opus Alypio Antiocheno curandum commiſit. cum autem fundamentorum gratia terra egereretur, horrendi flammarum globi crebris aſſultibus erumpentes, fabris aliquot exuſtis, locum inacceſſum fecerunt. atque ita à templi reædificatione ceſſatū. Per eoſdem dies legatos ad ſe Roma profectos, homines ſummo loco natos, diuerſis honoribus affecit. & Apronianum vrbis præfectum, Octauianum proconſulem Africæ declarauit, Venuſtum vicarium Hiſpaniæ, Rufinum Comitem Orientis in locum auunculi ſui Iuliani vitæ functi prouexit. Interim Conſtantinopolis ſæuo terræ motu quaſſata. quæ res licèt infauſta aliena inuadenti diceretur, ipſum tamen à propoſita expeditione non auocauit. Itaque legationibus regum omnium auxilia pollicentium, præterquam Arſacis Armenij, dimiſsis, nondum adulto vere per militares numeros teſſeram miſit, ac cunctos tranſire Eufratrem iuſsit. ipſe Antiochia diſceſſurus, Alexandrum Heliopolitam Syriacæ iuriſdictioni præfecit. ac III. Nonas Martias Hierapolim venit, atque inde Eufrate tranſmiſſo, Carras acceſsit. Ibi cum eſſet, XIIII. Kal. Aprilis Romæ templum Palatini Apollinis, Aproniano præfecturam vrbis gerente, ſæuo flagrauit incendio. Ineunte inde Aprili, Cercuſium ventum. ac poſtremò in Aſſyriam eſt proceſſum. vnde varijs editis prœlijs, oppidisq; occurrentibus aut vi, aut metu in poteſtatem adductis, ad Tigrim peruenit. quo tranſmiſſo, claſſem parum ſano conſilio inflāmauit. atq; vrbē Cteſiphontis oppugnare voluit, Alexandri Magni ſe res geſtas in ijs locis, aut ſuperaturū, aut certè æquaturum confiſus. Illo inde conſilio improbato, vaſtandis circumquaque agris vltra proceſsit. ac rege totius regni viribus ad ſummam belli dimicationem prodeūte, fortiter impetum eius excepit. poſtridie autem cum militibus à tergo laborantibus inermis, vt in re ſubita, ſuccurriſſet, telo, incertum ab hoſte, an à ſocio miſſo, vulneratus, ſequenti nocte VI. Kal. Iulias expirauit, cum eſſet annos vnum, & triginta natus. qui ſine dubio in omni virtute ſummorum Imperatorum laudes conſequutus eſſet, niſi eas inſigni vna erga Chriſtum, cui infenſiſsimus fuit, perfidia maculaſſet. quem in extremo etiam edendo ſpiritu videtur illuſiſſe, cum moriēs, dixit: Viciſti Galilæe. Itaq; D. Hieronymus de ipſius morte ſic ſcriptū reliquit: *Iulianus Auguſtus ſeptem libros in expeditione Parthica aduerſus Chriſtum euomuit, & iuxta fabulas poetarum ſuo ſe enſe lacerauit. & Nazarenum noſtrum, &, vt ipſe ſolebat dicere, Galilæum ſtatim in prælio ſenſit, & mercedem lingua putidiſsimæ conto in ilijs perfoſſus accepit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Septimus.

IOVIANVS AVGVSTVS.

IVLIANO mortuo, poſtridie Iouianus domeſtico rum ordinis primus Imperator militari fauore pronunciatur, oppido Singidone in Pannonia natus. Eo Imperium abnuente, quòd ſe Gentilibus imperare diceret nolle, milites ſe Chriſtianos eſſe clamarunt. atque ita volentem veſtibus Auguſtalibus exornatum, è tabernaculo eduxerunt, ac per agmina iam proficiſci parantia, deduxerunt. Interim Sapor de morte Iuliani edoctus, immiſsis elephantis, exercitum Romanum abire conātem, inuaſit, & cum duabus legionibus Iouiorum, & Victorum non ſine aliqua ſui calamitate conflixit. Kalendis Iulijs exercitus abiens, Duram oppidum, Perſis hærentibus in terga, peruenit. cum ad Tigrim inde proceſſum eſſet, ibi quattriduum in conſultanda traiectione, quòd naues non ſuppeterent, eſt conſumptum, ac vehementer inedia laboratum. Ibi Iouianus legatis Saporis pacem poſcentibus duris conditionibus dedit. Siquidem & quinque trans Tigrim à Galerio partis prouincijs, ſe ceſſurū, & Niſibim, ac Meſopotamiæ partem relictūrum ſpopondit. atque ita fœdus in annos XXX firmauit. Traiecto inde Tigri, non ſine multis periculorum, ac cladiū caſibus Niſibim venit, ac caſtris extra mœnia poſitis, vrbem legatis Saporis, ipſis complorantibus incolis, tradidit. atque inde relliquias Iuliani, prout ipſe mandarat, Tarſum ſepeliendas miſit. Quin etiam legatos in Illyricum, & Gallias deſtinauit, vt nunciarent, Iulianum vita functum, & ſe poſt eius obitum ad faſtigium Auguſtale prouectum, ac Lucillianum ſocerum ſuum agentem apud Sirmium conuenirent, ac redditis magiſterij peditum, & equitum codicillis, properare Mediolanū vrgerent, vt res dubias confirmaret, & nouis caſibus, ſi res ferret, occurreret. & Malarichum agentem in Italia, miſsis inſignibus, Iouino ſuccedere armorum magiſtrum per Gallias imperauit. Sæuiente inde hieme, venit Antiochiam. Ibi epiſcopis ſe adeuntibus, fidem Conſubſtantialis ſe tutaturum oſtendit, & Athanaſium poſt obitum Iuliani ad eccleſiam Alexandrinam reuerſum, ſine curā eſſe iuſsit. atque epiſcopos à Conſtantio relegatos, neque à Iuliano reſtitutos reuocauit. Gentiles templa claudere,

& cruenta ſacrificia omittere imperauit: eoq; Antiochiæ morante, Me
letius epiſcopus concilium habuit, quo fidem Nicænam firmauit. con-
giarium etiam à Iouiano eccleſijs datum eſt, quod à Conſtantino inſtitu
tum à Iuliano fuerat abrogatum. Tarſum inde progreſſus, ſepulchrum Iu
liani exornauit. Tyanis autem Cappadociæ, legatos reuerſos audiuit, nun
ciantes Lucillianum Mediolanum ingreſſum, cum cognouiſſet, Malari-
chum recuſare magiſterium; inde Rhemos ſe propere contuliſſe. milites
etiam à Iouino miſsi retulerunt, exercitum Gallicanum æquo animo ip-
ſius Imperium eſſe amplexum. Valentiniano, qui cum ijs redierat, ſecun-
da ſcutariorum ſchola commiſſa eſt. Ancyram inde in Galatiam cum
veniſſet, ibi conſulatum cum Varroniano filio inijt, puero adhuc in cu-
nis vagiente. Ex quo loco cum Dadaſtanam acceſsiſſet, qui locus Bithy- 364
niam diſtinguit à Galatis, nocte exanimatus inuẽtus eſt. Cuius mortis va-
ria fama fuit. alij recenti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequi
uiſſe putarunt. quidam extuberato capite perijſſe ſuccenſione prunarum
immenſa, nonnulli ex colluuione ciborum auida cruditate diſtentum.
Deceſsit XIII Kalen. Martias anno XXXIII ætatis, inter bonos potius,
quàm ſtrenuos principes numeratus.

VALENTINIANVS MAIOR AVG.

IOVIANO ex humanis rebus exempto, principes cadauer Conſtan-
tinopolim miſerunt, vt inter Auguſtorum ſepulchra reponeretur. Exer-
citus inde è Galatia profectus, ſeptimo die Nicæam in Bithyniam venit.
Ibi VI. Kal. Martij à poteſtatum ciuilium, militiæq; rectoribus de ſucceſ-
ſore ad tantum faſtigium euehendo relatũ eſt. Cum alii Equitium ſcho-
læ primæ ſcutariorum tribunum, alij Ianuarium res caſtrenſes per Illyri-
cum procurantem dixiſſent, exercitus vtrumque repudiauit, ac Valenti-
nianum agentem ſcholam ſcutariorum ſecundam Cibalis oppido Pan-
noniæ natum, maxima animorum conſenſione delegit. atque extemplò
Ancyra Galatiæ oppido, vbi remanſerat, euocauit, nemine interim per
dies decem Imperij gubernacula moderante. Valentinianus cum ad nu-
tum exercitus aduolaſſet, tamen poſtero die prodire in publicum noluit,
diem bis ſextum Kal. Martij vitans, quòd eum ſæpe reip. Romanæ infau
ſtum fuiſſe non fugiebat. tertio verò die, conuocatis militibus, in cam-
pum cum proceſsiſſet, iuſſu omnium tribunal aſcendit, ac ſecundis cun-
ctorum voluntatibus, & clamoribus Imperator eſſe iubetur. mox coro-
na, & cultu Imperatorio decoratus, Auguſtus appellatur; & in clypeo mi-
litari more circunlatus, omni laudum genere celebratur. Cum autem

exerta manu meditata quædam dicere vellet, exercitus ex omni parte vociferari cœpit, vt ipſe ſibi Imperij conſortem aſciſceret. Quod cum conſtantius, ac prope pertinacius faceret, Valentinianus veritus, ne ea res grauiorem aliquem tumultum exciret, elata dextra, vt fiduciæ plenus, proximos quoſdam inſolentius ſe gerentes increpuit. ad vniuerſos inde conuerſus: Quod erat in veſtra manu, inquit, nondum deſignato Imperij formatore, vos è rep. fideq; veſtra compleſtis, vt eum ad ſummã rerum euocaretis, quem ab ineunte vſque ad maturam ætatem integrè, ſplendideq; vixiſſe cognoſtis. Equidem collegam ſocia in omnes caſus poteſtate adiungi oportere & ego quoque intelligo, dum ingentem curarum imminentium molem cum animo meo reputo. ſed cõcordiæ ſeruiendum eſt, qua res quoque minimæ adoleſcunt. quod fiet, ſi vos mihi libenter, quod veſtrarum eſt partium, concederis. cui rei me enixè operam daturum eſſe polliceor. interim per ocium corporum, animorumq; vires recipite, ac protinus debita ob Auguſtalem nuncupationem munera expectate. Atque ita ſedato clamore, ordinibus omnibus proſequentibus in regiam eſt progreſſus. Poſt diem tertium Nicæa diſcedens, primores, quos aduocauerat, ſciſcitatus eſt, quemnam collegam Imperij oporteret aſſumi. cui ſilentibus cunctis, Dagalaiphus equitum magiſter liberius, Si tuos, inquit, amas, habes fratrem, ſi remp. alium quære. Quo ille dicto offenſus, diſſimulato cõſilio Kal. Martij citatis itineribus Nicomediam prodijt, atque ibi Valentem fratrem ex Pæonia accitum ſtabulo ſuo cum tribunatus dignitate præfecit. Inde progreſſus Conſtantinopolim, Kal. Aprilis eundẽ in ſuburbanum produxit, ac ſummo omnium conſenſu, (neque.n. refragari audebat quiſquam,) Auguſtum declarauit. atque Auguſtali trabea, ac regio diademate ornatum in eodem vehiculo ſecum reduxit, poteſtatis quidem eiuſdem participem, ſed more apparitoris obedientem. Inde rapidis febribus ambo tentati, vbi ſpem viuendi firmarũt, ſuſpectas morborum cauſſas Vrſacio officiorum magiſtro, & quæſtori Iuuentio commiſerunt, inuidiam amicis Iuliani conflantes, qui ſe occultis inſidiis inuaſiſſent. Sequenti inde menſe ambo Thracias peragrarunt, & cum Hadrianopolim, Philippopolim, Sardicamq; veniſſent, demum Naiſſum menſe Iunio in ſuperiorem Mœſiam acceſſerunt. Ibi Imperii, ducumq;, & numerorum militarium diuiſio facta eſt. prouinciæ Oriẽtales ad Illyricum vſque conceſſæ Valenti. reliquas ad Occidentem pertinentes Valentinianus ſibi retinuit. Præfecti prætorio Salluſtius Orientem, Probus Illyricum, Mamertinus Italiam, Germanus Gallias gubernauit. Magiſtros vtriuſque militiæ Valens Victorem, & Arintheum, Valentinianus Iouinum, & Dagalaiſum obtinuit. eadem quoque concordia numeri mi

litares

litares partiti. Quibus actis, ex Mœſia inde in Pannoniam proceſſerunt, &, cum Sirmium acceſsiſſent, vterque inde ad ſuum adminiſtrandum Imperium abierunt. Ac Valens quidem Conſtantinopolim rediјt, Valentinianus vero in Italiam tranſgreſſus menſe Septembri Aquileiam, atque inde Altinum, tum Veronam, atque in exitu anni Mediolanum acceſsit. ſi quidem ex his locis omnibus reſcripta præcipua dedit. Romæ præfectus vrbis Apronianus ſeuerius, quàm moris erat, quæſtiones de veneno exercuit, multiſq; ſupplicio affectis crudelior, quàm iuſtior, viſus eſt. Hilarius auriga conteſſus, ſe filium venefico cuidam ad diſcēda quædam occultiora, & lege vetita tradidiſſe, damnatus, cum laxius retinente carnifice elapſus in eccleſiam confugiſſet, illicò extractus, deſecta ceruice, peremptus eſt. Senator autem quidam, cum ſeruum ſuum eadem diſciplina imbuendum curaſſe conuictus eſſet, ſupplicium pecunia grandi redemit. eo tamen regente, inopia, quæ aſsiduas plebis Ro. voces, ac querelas exprimere ſolebat, prorſus nulla fuit. Poſtero anno Valens Conſtantinopoli, Valentinianus Mediolani, conſulatum iniuit. Hi quanquam ambo Chriſtianis addicti ſacris fuerunt, non idem tamen de Chriſto vterque ſenſerunt. 365
Nam Valentinianus fide ſtetit à Nicæno concilio conſtituta, Valens verò perfidiæ ſe dedidit Arrianæ, vt qui proximè initiatus fuerat ab Endoxio epiſcopo Conſtantinopolitano, homine cum ipſo Arrio faciente. Vt autem Arrianis Valentinianus nihil moleſtiæ præbuit, ſic contra Valens Catholicos acerrimè diuexauit. Quare rogatus à quibuſdam Macedonianæ opinionis epiſcopis, vt alterum Concilium de fide conſtituenda conuocari Lampſaci ſineret, quòd eos cum Eudoxio ſentire arbitrabatur, morem geſsit. inde primo vere Antiochiam verſus iter intendit, verens, ne Perſæ violato fœdere, quod cum Iouiano pepigerāt, in fines Romanos irrumperent. in Bithynia verò certior factus, Gotthorum gentes coniurationem feciſſe, vt limites Thraciarum inuaderēt, ne id facere poſſent, idoneam peditum, equitumq; manum ad ea loca, in quibus barbarici metuebantur incurſus, immiſit. Inde, cum pacata apud Perſas omnia repperiſſet, ocium ab armis nactus, totum ſe eis tradidit, qui Conſubſtantiale tuebantur, exagitandis, atque Euzoium Arrianorum Antiochiæ epiſcopum omnibus complexus honoribus, Meletium Catholicum vrbe, & finibus pepulit. Dum autem ille intentus huic operi in Aſia morabatur, Procopius quidam è Cilicia, qui Iulianum Auguſtū propinqua cognatione attingebat, magnas copias breui tēporis ſpatio cōparauit, atque Imperator Conſtantinopoli magno fauore populi ſalutatus vſque eò proceſſit audaciæ, vt arma aduerſus ipſum ceperit. Interim qui Lampſaci epiſcopi conuenerunt, decreta contra Eudoxiј opinionem haud multum à

Catholicis diſsidentia ediderunt, atque Ariminenſe Concilium condem nārunt. neque ei incommodo Eudoxius, aut Valens propter bellum, quod à populo Conſtātinopolitano, duce Procopio, in Thracia gerebatur, occurrere potuerunt. Quo bello audito, Valens in tantas cōſilij difficultates adductus eſt, vt in Galatiā reuerſus, Imperij deponere inſignia cogitarit. In Occidente Alemani iam pridem à Iuliano pacati rurſus ad arma ſe contulerunt. Legati, quos ad comitatum miſerant, minora, & leuiora, quàm pro vetere conſuetudine, dona tetulerant. itaque, cum ea per iracundiam reſpuiſſent, atque aſperius habiti ab Vrſacio officiorum magiſtro fuiſſent, domum reuerſi haud ægrè ſuos ad vindicandam iniuriam concitarant. Quod vbi cognouit Valentinianus, Dagalaiphum peditum magiſtrum cum valida militum manu ad eos miſit, atque ipſe mox ex Italia in Galliam tranſiit. Alemani verò, traiecto Rheno, cum proxima quæque loca diripuiſſent, domum impunè repetierunt. Kalendis Nouembris Valentinianum Pariſios prodeuntem Equitius de tumultu à Procopio concitato admonuit, qui ſe ab Antonio, in Dacia mediterranea tribuno, certiorem factum dicebat. Ea re cognita, Valentinianus Equitium redire in Illyricum iuſsit, metuens, ne hoſtis, ſuperatis Thraciis, ſeſe in Pannonias incitaret. voluit ipſe quoque in Orientem accurrere, verùm nobilium ciuitatum miſsis legationibus deſtitit, ſuppliciter orantium, ne Gallias deſereret, ope ipſius præſentis egētes, eaſque iræ, atque armis Germanorum obiectas relinqueret, cum eas ipſe præſens ſolo nominis ſui metu maximis eximere periculis poſſet. Itaque Rhemos progreſſus, Vulterium notarium miſit, qui partem hoſtibus infeſtam defenderet. Eodem anno XII Kal. Auguſti memorabile prodigiū prope in toto Imperio editum eſt. paullo poſt lucis exortum, crebris lapſis de cælo fulminibus, tota terra vehementiſsimo tremore concuſſa eſt. mare diſpulſum reuolutis fluctibus retro abiit, ita vt pelagi profunditate retecta, piſces humo hærentes cernerentur, valliumq; & montium vaſtitates radiis ſolis, quos natura negarat, illuſtrarentur. Multis autem nauibus per vndarum relliquias ad capiendos piſces vltro, citroque vagantibus, ecce improuiſò antiquas ſedes marinæ vndę repetiuerunt. quo facto inſulis, & porrectis continentis ſpatiis violenter illiſæ, innumera vbique ędificia proruerūt, & multa hominum millia abſumpſerunt, atque ingentia nauigia partim rectorum in culmina contulerunt, partim longè à littore propulerunt. Quā rē ſic tetigit D. Hieronymus in vita Hilarionis: *Ea tempeſtate terramotu totius orbis, qui poſt Iuliani mortem accidit, maria egreſſa ſunt terminos ſuos, & quaſi rurſum Deus diluuium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naues ad prærupta delata montium, pependerunt. Quod cum viderent Epidauritani,*

frementes ſcilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes, quod iam eueniſſe cernebant, ne oppidum funditus ſubuerteretur, ingreſſi ſunt ad Hilarionem, & quaſi ad prœliū proficiſcentes, poſuerunt eum in littore. Qui cum tria Crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manusq́ contra tenderet, incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intumeſcens mare ante eum ſteterit. ac diu fremens, & quaſi ad obicem indignans, paulatim in ſemetipſum relapſum ſit. Romæ præfectus vrbis Symmachus pontem à ſe conditum magna populi lætitia dedicauit. Huic Lampadius ſucceſsit, ex prætorio præfecto ad eam dignitatem elatus. qui adeo gloriæ cupiditate flagrauit, vt in omnibus vrbis partibus, quæ magnificis diuerſarum principum impēſis ornatæ erāt, nomen proprium inſcripſerit, laudem aucupans, nō vt veterum ædificiorum inſtauratoris, ſed vt nouorum conditoris. qua in re cum malignè, atque auarè ſe gereret, incitata plebs infima quodam die cum facibus ad domum eius prope Lauacrum Conſtantinianum incendendam accurrit, ſed à familia ex ſummis tectorum culminibus petita, nihil profecit. Lampadius tamen grauioris mali timore perterritus ad Pontem Muluuium ſeceſsit, atque ibi, dū furor is elangueſceret, expectauit. Proximo anno, 366
quo conſulatum Gratianus nobiliſsimus puer, quem Valentinianus Auguſtus ex Seuera ſuſceperat, & Dagalaiphus ambo in Occidēte geſſerunt, Procopius Conſtantinopoli egreſſus, in Aſiam aduerſus Valentem exercitum, Gotthis adiuuantibus, duxit. cui Valens ex Antiochia in Phrygiam obuius venit, commiſſoq́; prœlio, victus abſceſsit. Non multò poſt Procopius ab exercitu ſuo deſertus, cum de ſalute propria laboraret, in nemora, monteſq́; receſsit. ibi à ducibus ſuis captus, ad Valentem reductus, ac ſtatim iuſſu eius per ſummum cruciatum occiſus eſt. bellum exeunte Maio confectum. Ea victoria elatus Valens, Procopij caput ad Valentinianum miſit. Nicomediam inde regreſſus, curas bellicas aduerſus eos, qui ab Arrianis diſsidebant, conuertit. atque ibi Eleuſium Cizyci epiſcopum acceritum, Arrianis epiſcopis cōgregatis aſſentiri exilio intentato coegit. Inde Conſtantinopolim profectus, Chalcedonem, quòd in partibus Procopianis fuiſſet, nudari parte mœnium Conſtantinopolim ſpectante, iuſsit, ac Catholicos, & Nouatianos, tanquam eidem opinioni addictos, vrbe deiecit, eorumq́; occludi eccleſias iuſsit. Interim Eleuſius Cizycum reuerſus, vim ſibi ab Imperatore factam conqueſtus, eccleſiæ adminiſtratione ſe abdicauit. Qua re audita, Eudoxius epiſcopus Conſtantinopolitanus Eunomium ei eccleſiæ præpoſuit. qui Cizycum profectus, iuſſu Valentis in ſede eſt conſtitutus, homo eloquentiæ, ac dialecticæ potius, quàm ſacrarum litterarum, peritus. is primùm Arrianam doctrinam profeſſus, paullo poſt ab eis diſceſsit, atque hæreſim

Arriana deteriorem, Eudoxio fruſtrà renitente, induxit. quam qui amplexi ſunt, ab eo Eunomiani dicti ſunt, atque ab Eudoxio, & Arrianis ſe remouentes, conuentus ſeorſum habere cœperunt. Monitus inde Valens à Valentiniano, ad quem de belli ratione retulerat, vt Gotthos inuaderet, quos auxiliis Procopium iuuiſſe conſtabat, Victorem magiſtrum equitum ad eos miſit percontatum, quam ob rem, cum in amicitia eſſent, de fide tam facilè deceſsiſſent, ac bellum principibus legitimis pro adulterino feciſſent. ij reſponſum reddiderunt, ſe litteras à Procopio accepiſſe, quibus Imperium ad ſe Conſtantini propinquitate trahebat. qua excuſatione repudiata, bello eos perſequi ſtatuit. In Gallia Alemani poſt Kalendas Ianuarias rurſus Gallico limite ſuperato, proxima quæque effuſiſsimè populati ſunt. quibus Carietto per vtramque Germaniam Comes occurrit, aſcito in ſocietatem Seueriano item Comite, qui apud Caledona legiones Diuitenſes, & Tungricanas regebat. ij, ponte in flumen iniecto, audacter in fines hoſtium inuaſerunt, ac prœlia cum eis, ſed infelicia miſcuerunt. nam Seuerianus grauiſsimè vulneratus, Carietto etiam morte affectus eſt. Herulorum, Batauorumq; vexillum, cum in eorum poteſtatem veniſſet, direptum. Itaque Valentinianus, vt huic cladi mederetur, propere Dagalaiphum Pariſijs occurrere iuſsit, deinde reuocato illo, vt cum Gratiano filio conſularia inſignia ſumeret, Iouinum equitum magiſtrum ſummiſit. is multis ſecundis prœlijs factis, rē prolapſam reſtituit, quippe cum tribus hoſtium globis conflixit. primus, quem planè imparatum oppreſsit, prorſus ad internecionem deletus. ſecundum, cum lauantem, ac potantem offendiſſet, in fugam præcipitem compulit. in tertium inde, qui paratus pugnam expectabat, inuectus, prœlium inſigne commiſit. quo nocte dirempto, fugientes hoſtes per nemora conquiſiuit. regem eorū cū haſtarij excepiſſent, patibulo ſuffixerunt. Redeunti Pariſios Valentinianus obuiam lętus proceſſit. eumq; in inſequentem annum conſulem declarauit. Cumulatus inde lætitiæ Germanicæ fructus eſt, quòd per eoſdē dies Procopij caput à Valente tranſmiſſum aduenit. Eidem puer etiam natus eſt ex Iuſtina vxore, quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſteà Imperauit. In Italia per Tuſciam Annonariam res ridicula nouam animis religionem iniecit. Piſtorij ſub horam diei tertiam, ſpectantibus multis, aſinus excelſum tribunal aſcendit, atque inde ruditum vſque adeo compoſitum edidit, vt populum accurrentem alloqui, & quædam dicere velle videretur. Macedoniani epiſcopi ab Arrianis iuſſu Valētis vexari, conſiliis inter ſe occultè communicatis trāſire ad Catholicos decreuerunt, ac cōmuni conſenſu legatos, quorū princeps erat Euſtachius Sebaſtię epiſcopus,

in Italiam ad Valentinianum Auguſtum, & Liberium pontificem mittunt,atque eis,vt cum Liberio,& eccleſia Romana conſentiant,mandāt. Legati profecti,cum in Italia Valentinianum non inueniſſent, Liberio litteras reddiderunt. quas ille accipere noluit, negans ſibi communionē cum iis eſſe poſſe,qui fidem Niceni Concilij abrogarent. cui illi reſponderunt,ſe,ſaniore conſilio capto, fidem eorum, qui filium patris diſsimilem eſſe aſſererent,abieciſſe,proindeq; ipſum, vt ſe reciperet, obſecrare. cùm autem Liberius poſtulaſſet,vt fidem ſuam ſcripto mandarent, libellum illi tradiderunt. in quo,ceteris formulis condemnatis, in primisq; Ariminenſi Concilio reprobato, vnà cum Nicæno,filium patri conſubſtantialem eſſe confeſsi ſunt. Cum eos hoc modo Liberius tanquam ſponſione aliquā ſe obſtrinxiſſe putaret, tum in cōmunionem accepit.datisq; ad Macedonianos epiſcopos litteris,benignè dimiſit. Sedente Romæ Liberio,ingens prodigiū,quod pios perfundere religione animos poſſet, eſt factum. Ioannes Patricius liberorum orbitatē iniquo animo patiens,ſummis precibus à Maria Virgine Dei genitrice cōtendit,vt ſe aut prolis compotem faceret, aut de idoneo inſtituendo herede doceret. nocte verò ſequenti,ipſam ſe videre virginem in quiete viſus eſt, admonentem, vt ſua impenſa templum ſibi in Exquilijs conderet in eo loco, quem poſtridie, qui erat Nonis Auguſti futurus,niue conſperſum vidiſſet. itaque ſomno ſolutus rem propere ad Liberium detulit. qui cum idem ſe quoque vidiſſe aſſereret,religione tactus,in Exquilias cū magno populi comitatu pręceſsit, ac niue contra anni rationem inuenta, locum baſilicæ deſignauit, ac Ioannis pecunia conſtructam, D. Mariæ virgini primam in vrbe dedicauit. ac Solemne tanto miraculo,quod nunc quoquè obſeruatur, inſtituit. Eo inde VIII Kal. Octobris mortuo,comitia nouo creando pontifici ſunt indicta. Kalendis Octobris populus conuocatus Damaſum Diaconum, domo Hiſpanū, doctrinæ, ac probitatis eximiæ virum creauit. Quod ſentiens Vrſicinus competitor eius,ſeparatim ab Eccleſia conuentum egit,& in baſilica Sicinini à nonnullis creatus,ſe à Tiburtino conſecrari epiſcopo iuſsit. Qua re cognita,repente pars Damaſi, quæ opibus præualebat,accurrit,atque indignatione accenſa, prœlium adeo atrox cōmiſit,vt in eo centum homines,ac triginta ceciderint. Viuetius præfectus vrbis, cum ſeditionem componere conatus non potuiſſet,auxilio deſperato,in ſuburbanū ſe rettulit. Lupicino inde, Iouinoq; conſulibus,appetente vere, Valens in Mœſiam profectus, prope munimentum nomine Daphnē,caſtra locauit, ponteq; ex nauibus in Danubium facto, flumen, reſiſtentibus nullis traiecit,atque hoſtes ſumma cura conquirere inſtitit. verùm cum neminem reperiret,quòd omnes in montes Serrorum omni- 367

bus,niſi peritis, inacceſſos ſeſe rettulerant,ne, æſtate tota cõſumpta, ſine vllo reuerteretur effectu,Arintheo peditum magiſtro ad prædas agendas miſſo,in Mœſiam ſe recepit. VI Nonas Iulij Cõſtantinopoli grãdo magnitudine inuſitata de cælo cadẽs,nõnullos homines interemit, plerisque immiſſam à Deo vulgo ferẽtibus, quòd multi ſacerdotes relegati fuiſſent, quia cum Eudoxio communione iungi noluiſſent. Valentinianus apud Ambianos conſtitutus adeo periculoſo morbo iactatus eſt, vt quidam illius vitæ diffidentes, occulta de ſucceſſore ſubſtituendo conſilia coquerent,alii Ruſticum Iulianum memoriæ magiſtrum, alii Seuerum peditum magiſtrum ſermonibus deſtinantes. Quod ubi ille ex morbo recreatus comperit,Gratianum filium,nondum puberem,Auguſtali afficere dignitate decreuit. req; cum exercitu conſtituta,vt animis eum promptis acciperet, XIII Kal. Septembris progreſſus in campum,tribunal aſcendit,& nobilium poteſtatum corona cinctus, puerũ dextra apprehenſum produxit, atque Imperatorem renunciatum ipſis militibus commendauit. cuius nondum expletam orationem exercitus ingenti clamore excepit, ac certatim alius præire alium geſtiens,voluntatem, iudiciumq; eius ſumma ſe animorum alacritate comprobare ſignificauit. Qua re excitatus Valentinianus,Gratianum corona,& Auguſtalibus ornamentis indutum oſculatus, En habes, inquit, mi Gratiane amictus Auguſtos meo, commilitonumq; noſtrorum arbitrio, ominibus fauſtis delatos. accingere pro rerum vrgentium mole, vt patris,& patrui collega, & aſſueſce impauidus penetrare cũ agminibus peditũ Danubium,& Rhenũ, armatis tuis proximus ſtare,ſanguinem pro ijs,quos tegis, effundere,nihil alienũ, quod ad Romani Imperij defenſionẽ pertineat,ducere. vos verò rogo cõmilitones,vt Imperatorẽ veſtræ fidei commiſſum ſtudio eximio complectamini. His dictis, Eupraxius magiſter memoriæ primus omniũ exclamauit: Familia Gratiani hoc meretur. ſtatimq; promotus eſt ad quæſturã. Inde vtrumque Imperatorem milites præclaris laudibus exceperunt, ſed maximè Gratianum, quem excellens quædam animi, & corporis indoles præcipuè omnibus commendabat. Fecit autẽ hoc nouo exemplo Valentinianus, quòd fratrem,& filiũ deſignatos, nõn Cæſares,ſed Auguſtos vocarit. neque. n. vt inquit Ammianus, quiſquã ſibi aſciuit pari poteſtate collegã,præter Marcũ,qui Verum fratrẽ adoptiuum ſine diminutione aliqua maieſtatis Imperatoriæ ſibi conſtituit ſociũ. Poſt paucos dies Mamertinũ præfectũ prætorio ab vrbe regreſſũ,quò ad quædã emendãda cõtenderat,Auitianus ex vicario de peculatu poſtulauit. atq; ideo in eius locũ Vulcatius Rufinus eſt ſubrogatus,qui nactus copiã principis,Orfitum ex præfecto vrbis ab exilio reuocauit. Eodem etiam tempore nimiæ

Valenti-

Valentiniani aſperitas in iudicijs terrori omnibus fuit. Dioclem ex Comite largitionum Illyrici ob leuia crimina iuſsit exuri. Diodorus verò ex Agente in rebus, & tres apparitores poteſtatis vicariæ per Italiam, ob id vexati atrociter, quòd apud eum queſtus eſt Comes, Diodorum quidem aduerſus ſe ciuiliter imploraſſe iuris auxiliũ, officiales verò iuſſu iudicis auſos monere proficiſcentem, vt reſponderet ex lege. Eorum memoriã apud Mediolanum colentes Chriſtiani, locum ſepulturæ, ad Innocentes vocarunt. Itaque, cum in cauſſa cuiuſdam Maxentij trium oppidorum ordines tractari iuſsiſſet, Eupraxius quæſtor interpellauit, & parcius, inquit, agito Princeps. nam quos interfici, tanquam noxios, iubes, Chriſtiani pro martyribus colunt. & cum in alia re venia digna iuſsiſſet, ternos per ordines vrbium plurimarum interimi, Florentius præfectus, Et quid agetur, inquit, ſi quo in oppido tam multi curiales non eſſent? Huic diritati illud acceſsit, quòd ſi quis eum adiſſet, iudicium potentis inimici declinans, aliumq́; ſibi dari iudicem petens, ad eũdem, quem metuebat, licet multa prætenderet iuſta, reiecit. Vbi debitorem aliquem propter rei familiaris anguſtias ſoluendo non eſſe audiuit, interfici oportere pronunciauit. Eodem tempore bellum graue in Britannia eſt coortum. erant autem Picti, qui in duas gentes Caledonas, & Vecturiones diuiſi, vnà cũ Atacottis, & Scotis infeſtis inſulam populationibus afflixerunt. itemq́; Saxones, atque eis finitimi Franci, qui quo quiſque mari, terraq́; perrumpere potuit, prædis, incendijsq́; faciendis, atque hominibus in ſeruitutem abſtrahendis fœdè omnia laniarunt. Valentinianus autem cum ex Ambianis Treuiros proficiſcens accepiſſet, Nectaridium Comitem maritimi tractus occiſum, & Bulchobaudem ducem inſidijs ab ijs circumuentum, Theodoſium Theodoſij, qui poſtea Imperauit, patrem, virum bello egregium, in Britanniam deſtinauit. Theodoſius exercitu accepto, cum ad Bononienſe littus veniſſet, ſecundo æſtu traiecit, ac Rutupias ſtationem è regione proſperè tenuit. Batauis inde, Herulis, Iouiis, & Victoribus, quos ſe ſubſequi iuſſerat, exceptis, Lũdonium oppidum prodijt, atque inde vagantes prædatorum cateruas adortus, pecora, captiuosq́; relinquere compulit. ac parte exigua militibus tradita, cum reliquam iis, quorum fuerat, reddidiſſet, lætus in vrbem ouantis in modum ſe retulit. captiuorum inde ſermonibus, & perfugarum indiciis cum didiciſſet, diffuſam variarum gentium multitudinem non niſi dolis occultioribus, & improuiſis incurſionibus opprimi poſſe, præfectos mitti ad regẽdam prouinciam poſtulauit. miſſus eſt Ciuilis, vt prouinciam regeret, Dulcitius, vt exercitui præeſſet. Latinus Pacatus in oratione, qua laudauit Theodoſium, retulit, attritam ab hoc pedeſtribus prœlijs Batauiam, Saxones bellis naua-

libus conſumptos, Scotos ad paludes ſuas redactos. Romæ, feruente adhuc de pontifice legendo ſeditione, Maximus præfectus vrbis, vt incitatos ad cædem animos cohiberet, ſeueriſsimas de laicis, clericisq; Damaſiānis quæſtiones habuit, eosq; variis tormentis affecit. Prætextatus autem ſucceſſor eius, vir probus, ac iuſtus, eundem tumultum lenire ingreſſus, cauſſæ veritate perſpecta, Vrſicinum ex vrbe pepulit, ac ciuitati ocium peperit. is eccleſiæ Neapolitanæ præfectus eſt. Multa alia egregia à Prætextato geſta clarum eius magiſtratum effecerunt. Nam & mœniana ſuſtulit omnia, priſcis quoque legibus interdicta. & parietes priuatorum ab ædibus ſacris diſcreuit iiſdem inuerecundè coniunctos. & pondera per regiones vniuerſas inſtituit, cum libidini multorum pro arbitrio lances cōponentium occurri nequiret, & lites ſumma cum omnium gratia iudicauit.
368 Valentiniano inde, & Valente Auguſtis ſecundum conſulatum gerentibus, Valens ex Mœſia iterum tranſire in regionem Gotthorum conatus, diu Danubii tranſitum inquiſiuit, verum, Gotthis contra tendentibus, fruſtra laborauit. Itaque, cum caſtra prope Carporum vicum vſque ad autumnum habuiſſet, tandem Marcianopolim in hiberna receſſit. In Britannia Theodoſius à Londinio profectus, euerſis Britannorū fortunis, auxilium maximum tulit, cum opportuna quæque barbaris ad inſidias loca præriperet, nec maius gregariis militibus onus imponeret, quàm ipſe ſuſciperet. Itaque variis gentibus fuſis, ac fugatis, ciuitates, ac caſtra in integrum ſunt reſtituta, quæ variis fuerunt incommodis afflictata. Valentinū etiam Pannoniū in Britannia exulē, cum res nouas moliēs populos ad arma ſolicitaret, antequam opes confirmare poſſet ſuas, oppreſsit, eumq; Dulcitio puniendum dedit. de coniuratis quæſtiones haberi prohibuit, ne ſupplicii metu quieſcentem tumultum redintegraret. atque ad extremum, munita, conſtitutaq; prouincia, ad Valentinianum reuerſus, magiſter equitum in locum Iouini eſt factus. In Gallia Valentiniano ad expeditionem profecto, Rando regalis, traiecto cum expeditis hominibus Rheno, Maguntiacum præſidiis vacuum clam acceſsit, ac Chriſtianos Solemni maximo occupatos adeptus, vniuerſos vtriuſque ſexus, ac fortunæ homines cum ingenti ſuppellectile auertit. Qua re Romani incenſi, Vitichabium regem eorum omnium tumultuum auctorem, quia aliter non potuerūt, miniſtro mercede corrupto, peremerunt. atque ita feroces aliquantiſper Alemanorum impetus retuderunt. Valentinianus inde, copiis, & commeatibus maximis expeditis, & Sebaſtiano Comite cum Illyricis, & Italicis numeris accerſito, maturo iam vere, Rhenum vnà cum Gratiano Auguſto tranſmiſit, atque exploratis per peritos duces itineribus, ſenſim ad interiores hoſtium gentes acceſsit. nemine

autem,

autem,qui obuiam iret, inuento,ſegetes omnes, niſi quas ſibi neceſſarias duxit, incendit.progreſſus inde vlterius,cum ad Solicinium peruenißet, hoſtes non longè conſtitutos inuenit. ij, cum nullam ſalutis tuendæ, niſi repentino facto in Romanos incurſu,rationem haberent,locorum notitia freti montem occupauerunt excelſum admodum, atque ab omni parte,præterquam à Septentrione,abruptum, atque ibi ſignis locatis,ſubitò ad arma conclamauerunt. Hac re animaduerſa,Romani haud cunctandum ſibi duxerunt,quin ad illos contenderent, ac ſummo prœlio decertarent. Igitur Sebaſtianus cum ſuis ad partem ſeptentrionalem adiit. Valentinianus autem, Gratiano apud ſigna Iouinianorũ relicto, ad radices montis explorandas proceſsit cum paucis, quorum induſtriam, & fidem perſpectam habebat,aſſerens,aliam reperiri poſſe in montem viam, præter eam,quam procurſatores oſtenderant. verùm cum per ignota loca, & paluſtres vligines inconſultius tenderet, in inſidias hoſtium incidit, à quibus facilè oppreſſus fuiſſet, niſi,incitato repente perſimum equo,regreſſus in legionum ſe gremium recepiſſet. verùm periculo adeo proximus fuit, vt galeam eius cubicularius ferens auro, lapillisq; diſtinctam,cũ ipſa penitus interierit. Inde,quiete reficiendis corporibus data, ſignoq; ſublato, quo ſolent ad pugnam milites incitari, aduerſus hoſtes ire contendit. præibant duo præſtantis animi iuuenes Saluius, & Lupicinus, ſcutarius vnus,è ſchola Gentilium alter. ij,cum ad rupes obiectas veniſſent, licèt ingenti hoſtium conatu repulſi, in ſummum euaſerunt. quo facto atrox inter vtraſque acies prœlium eſt exortum. & licèt Romani,Valentiniano,& Sebaſtiano duce,iniquiore multò loco pugnarent, ſic tamen virtute valuerunt,vt hoſtes ad extremum terga dare coegerint. Qui effugerunt,diſperſi per ſiluas ſe latebris conſeruarunt. ex Romanorum tamẽ parte optimus quiſque dux cecidit. Atque his actis,Imperatores, exercitu in hiberna dimiſſo,Treuiros reuerterunt. Vulcatio Rufino vita functo,Probus ad præfecturam prætorianam ab vrbe accitus. V Idus Octobris,terræmotu in Bithynia facto,vrbs Nicæna procubuit. quo prodigio Eudoxius, & Valens haudquaquam exterriti,acerbè ſæuire in eos, qui à ſe in fide diſſentiebant,perrexerunt. cum plurimos epiſcopos exegiſſent, Baſilium tamen Cæſariæ, & Gregorium Nazianzi epiſcopos ex Cappadocia,& Athanaſium Alexandriæ non attigerunt,homines pietate,atque eruditione inter ceteros eminentes. Cum Italia poſt Concilium Ariminenſe in maximis verſata motibus propter perfidiam Arrianam fuiſſet, præcipuè Auxentio Mediolani epiſcopo perfurente, demum Damaſus, vir ſanctus, vbi primùm ab Vrſicino fuit quietus, Ariminenſem illam, quæ in Eccleſia Occidentali adhuc inſederat, tollere labem conſtituit,

atque epiſcopos ex Italia, & Gallia Romam ad Concilium aduocauit: nonaginta conuenere. Ex eorum auctoritate Nicæna de Conſubſtantiali ſententia confirmata. Ariminenſe Concilium, vt teterrimum, abrogatũ, quiq; ei aſſentirent, ab Eccleſiæ communione ſemoti: nominatim verò Auxentius epiſcopus Mediolanenſis damnatus, qui ſolus in Italia Nicænum Concilium oppugnabat, ac Mediolanenſem eccleſiam, & finitimas fœdiſsimè deprauabat. ac decreta Concilij ad epiſcopos Illyrici miſſa. Valentinianus enim, cum epiſcopos Aſiæ doctrinam Nicænam in controuerſiam vocaſſe audiret, vt ei malo occurreret, Concilium haberi ab Illyricis epiſcopis iuſsit. qui, cum fidem Conſubſtantialis retinuiſſent, ea de re ſibi & Aſianos epiſcopos, & Valentem fratrem litteris commonendum putauit. in quibus hæc verba fuerunt: *Ipſa acta ad vos mittimus, vt intelligatis quæ ab hoc Concilio decreta ſunt. quæ ſummatim hæc continent: Sententiam magni, & orthodoxi Concilij Nicæni ſequentes, confitemur, filium patri conſubſtantialem eſſe. neque ita intelligimus conſubſtantialem, vti quidam pridem exponebant, Similem. per quam vocem filius nulli creaturæ per ipſum conditæ, ſed ſoli patri ſimilis oſtenditur. Qui tradunt, filium Dei nihil aliud, quàm creaturam eximiam eſſe, impiè planè definiunt. nos autem non aliter ſentimus, atque duo Concilia præſentia, quorum alterum iam Romæ, alterum habetur in Gallia, nimirum vnam, eandemq; eſſentiam eſſe patris, & filij, & ſpiritus ſancti in tribus perſonis, hoc eſt in tribus perfectis hypoſtaſeſi.* Idem etiam Valentem rogauit, vt ſaniora de fide conſilia ſequi, & Catholicis in Oriente vexandis parcere vellet. Atque ita toto Oriente turbato, Occidens in magna propter fidem tran-

369 quillitate verſatus eſt. Valentiniano inde nobiliſsimo puero, & Victore conſulibus, Auxentio Mediolani epiſcopo Romæ condemnato, atque vrbe exacto, populus de more ad comitia ſucceſſori creando in templo conuenit. Ibi ciuitate diſcordia laborante, cum alii alium pro cuiuſque ſtudio poſcerent, breui rem ad iurgia, & praua certamina deduxerunt. ſatiſq; apparebat, neutram partem pertinaciæ modum facturam, niſi eò, quem quiſque diceret, epiſcopo deſignato. Qua re cognita Ambroſius ciuis Ro. qui Liguriæ, atque Aemiliæ Conſularis Mediolani ſedebat, vt tumultum comprimeret, ad templum accurrit, atque apud eos, quæ opportuna viſa ſunt, diſſerere de concordia, & pace Eccleſiæ cœpit. Adhuc verò illo loquente, pueri vox in turba increpuit, Ambroſium epiſcopum acclamantis. quam vbi populus audiuit, auidè non aliter, ac ſi de cœlo miſſa eſſet, arripuit, & continuò, conſentientibus ambarum partium animis, ipſum ad baptiſmum, (nam catechumenus erat,) & epiſcopatum accipiendum orauit. ſic enim fore, vt ciuitatis concordia coaleſceret. Qua re audita Ambroſius, vt populi ſtudia in alium ſe digniorem auerte-

ret, templo

ret, templo egreſſus tribunal aſcendit, ac capitalē quæſtionem exercuit. Quod conſpicatus populus, clamare cœpit: Peccatum tuum Ambroſi ſuper nos. tuorum tibi remiſsionem peccatorum per baptiſmatis gratiam pollicemur. atque hoc idem, cum ille domum regreſſus ſe philoſophiæ ſtudio tradidiſſet, ac publicas mulieres ad ſe publicè accedere præcepiſſet, effecit. Poſtquam autem inſtanti ſe reſiſtere populo non poſſe vidit, media nocte vrbe abijt, ac Ticinum verſus iter intendit. verùm errore viæ prima luce ad eandem, vnde exierat, portam, quæ Romana iam tum dicebatur, appetiit. Quem vt populus vidit, arreptum aſſeruauit, ac relationē ad Valentinianum in Galliam miſit. Valentinianus hoc cognito, Gratias ago Deo, inquit, quòd quos ego reip. adminiſtrandæ præficio, eos ille ad eccleſiam ſuam gubernandam depoſcit. ratumq́; eam electionem bono eccleſiæ Mediolanēſi futurā, vicario, vt rem ad exitū perduceret, imperauit. Interim Ambroſius ex cuſtodia elapſus, in fundo Leontij viri claſsimi ſe occuluit. verùm, vbi edictum à vicario propoſitum fuit, à Leontio proditus, Mediolanū repetiit, ac ſe in populi poteſtatē eſſe profeſſus, ab epiſcopo Catholico baptiſmum, ac poſt dies octo epiſcopalem conſecrationem accepit. atque inde eccleſiam ordinare, atque Arrianos ab Auxentio illatos ex urbe, atque ex prouincia deturbare inſtituit. Euaſit enim vir ſanctitate, eruditione, & multorum ſignorum editione inſignis. ita vt eum magiſtrum, doctoremq́; Eccleſia Occidentalis aſciuerit. Interim Valens, vt aliquando tandem meritas de Gotthis pœnas expeteret, per Nouiodunum, iunctis nauibus, amnem tranſmiſit, atque in agrum Gotthorum irrupit. inde continuatis itineribus longius agentes Teruingos, gentem eorum bellicoſam, aggreſſus, poſt leuiora certamina edita Athanaricum iudicem potentiſſimum reſiſtere auſum, in fugam compulit, demum cum toto exercitu in hiberna reuertit. Interim Gotthi ex diuturna principis in Mœſia manſione in timorem ſui adducti, & ex vetitis commercijs ſumma rerum omnium neceſſariarum inopia conflictati, verba de pace intulerunt; cuius mentionem cum æquis Valens auribus accepiſſet, Victorem, & Arintheum militiæ magiſtros ad rem tranſigendam miſit. die verò ad conficiendum negocium præſtituta, quoniam aiebat Athanaricus, ſe religione, & mandato patrio impediri, quo minus Romanum ſolum iniret, neque decorum erat, ad eum Romanum Imperatorem tranſire, placuit, vt nauibus in medio flumine cōuenirent. atque ita, acceptis obſidibus, Valens tertio Gotthici belli anno Cōſtantinopolim rediit. In Gallia Valentinianus, vt infeſtas Germanorum incurſiones arceret, Rhenum à Rhætijs vſque ad Oceanum magnis munire molibus eſt adortus. itaque caſtella, & turres excelſas, quà Galliarum

porrigitur

porrigitur longitudo, conſtruxit. in aliquot etiam locis trans flumen ædificia poſuit, ac barbarorum fines præſtrinxit. cum autem munitiones has, Nicro flumine præterlabente, paullatim corrumpi poſſe immani vndarum impetu cerneret, curſum fluminis aliò auertere ſtatuit. & quæſitis aquariæ rei peritis, atque ingenti militum manu adhibita, opus instituit, ac magna & ſua, & militum conſtantia, ac patientia conſummauit. ad montem verò Piri trans Rhenum munimentum cupiens excitare, Aratori duci, & Syagrio notario id negocij dedit; qui fundamentis iactis, Hermogenem ſucceſſorem obtinuit. Neque ita multò poſt ex abdito collis hoſtilis manus erupit. quæ, facto in milites impetu, pleroſque ſeminudos, atque humum egerentes trucidauit, duosq; duces occidit. Et hoc anno Romæ nimia iudiciorum ſeueritate laboratum eſt. Eius rei hinc initium ductum. Chilo ex vicario, & coniux Maxima queſti apud Olybrium vrbis præfectum, vitam ſuam veneni petitam, impetrarunt, vt qui ſuſpecti eſſent, in vincula traderentur, ac mox, Olybrio aduerſa valetudine impedito, vt iudiciũ Maximino præfecto annonæ committeretur. Cùm autem multi nobiles multorum ſcelerum auctores nominati in quæſtionibus fuiſſent, Valentinianus certior factus, non poſſe, niſi acrioribus ſupplicijs inquiri, & vindicari flagitia, quibus ſe multi Romæ obſtrinxiſſent; mandauit, vt quæſtiones ſolito aſperiores adhiberentur. atque omnes torqueri permiſit, quos Imperatorum conſtitutiones tormentis exemiſſent. Ita multi nobiles iuxta, atque ignobiles viri, ac feminæ variis de criminibus capite dãnati ſunt. Ob eam rem cum nemo eſſet tam innocens, quin tormenta, & vincula ſomniaret, Romani legatos ad Valentinianum miſerunt oratum, ne pœnas delictis grauiores experiri pateretur. Ille autem, cũ ignorationem facti excuſaſſet, nihil tamen de quæſtionum acerbitate remiſit. Maximinus autem cum ſuopte ingenio, tum principis indulgentia ferox eò truculentiæ proceſsit, vt dicere non dubitarit, neminem, ſe inuito, inueniri poſſe inſontem. apparitores autem ad fallẽdum aptos emiſit, qui deflendo caſus, quibus ſe ſimulabant oppreſſos, ac iudicis exaggerando crudelitatem aſſerebant, nullum his malis remedium aliud ſupereſſe, quàm ſi nobiles viri eorundem criminum ſocij proderentur, quorum gratia abſoluerentur, qui minus opibus in ciuitate valerent.

370 Poſtero anno, qui fuit Chriſti CCCLXX, Valentiniano, & Valente Auguſtis, ambobus tertiũm conſulibus, Valente Conſtantinopoli Nicomediam profecto, Eudoxius epiſcopus vita ceſsit. in cuius locum Arriani Demophilum, Catholici verò recuperandæ ſedis cauſſa Euagrium deſignarunt. qua de re grauis inter eos eſt orta contentio. quæ ne ingraueſceret, Valens veritus, miſsis Nicomedia ad vrbem militibus, Euagrium aliò relegari mandauit.

Vnde Arriani elati, Catholicos omnibus, quibus potuerunt, incommodis affecerunt. Quæ cum illi ferre non poſſent, legatos octoginta Nicomediam iniurias deprecatum miſerunt, quos Valens non modò non audijt, ſed noua etiam, atque acerba morte multandos curauit, cuius ſupplicii diritatem mox inſignis frugum omnium inopia excepit, quæ Phrygiam grauiſsimè perculit. qua re neglecta, Valēs Nicomedia Antiochiam adiit, atque ibi omni genere cruciatuum adhibendo, ſæuire in Catholicos inſtitit. Per eoſdē dies, cum nefario quorundam hominum vaticinio cognouiſſet, eum ſibi ſucceſſurū, qui THEOD primis nominis ſui litteris præferret, omnes Theodoſios, Theodoros, Theodotosq́; quos ad Imperiū idoneos duxit, è medio tollendos curauit. quo facto, multi nomina à parētibus ſibi impoſita poſuerūt, atque alia minus periculo obnoxia induerunt. Interim nouum in Galliam bellum à Saxonibus eſt illatum. Hi Oceani, quem accolebant, difficultatibus ſuperatis, limitem Romanū inuecti, in Galliam penetrarunt. Erat Nannienus ijs regionibus Comes præfectus, is aduerſus eos progreſſus, haud ægrè primam belli procellam ſuſtinuit. poſt autem infelici prœlio edito, & vulnere graui accepto, cum infirmum eum, vt aduerſus tantum hoſtem, Valentinianus animaduerteret, Seuerum magiſtrum peditum miſit. qui ingenti militum manu adducta, tantum terrorem hoſtibus intulit, vt in conſpectum ſe dare non auſi, extemplò veniam, pacemq́; popoſcerint. Cum autem Saxones domum per eadem loca, quibus venerant, ſecuri, ac nulla de re timentes, repeterent, firma Romanorum peditum manus à valido cataphractorum equitum globo adiuta, ſic eos in itinere circumuenit, vt ad vnum omnes cæciderit. His geſtis, Valentinianus, vt inquietam Germaniæ gentem, quacunque poſſet, ratione deleret, Burgundiones aduerſus eos ſolicitare decreuit. qui Druſo, & Tiberio Auguſti filiis per caſtra quondā Germaniæ conſtituti, in magnū iam populum coaluerant, ex eo nomen adepti, quòd crebra per limites habitacula conſtituta illi Burgos vocabant. Cū autem quieti adhuc intra fines ita ſe continuiſſent, vt neminem vltro armis laceſſerent, Valentinianus, miſsis furtim nunciis, cum eorum regibus pepigit, vt ipſi conſtituta die ab vna parte Alemanos inuaderent, nam ſe, tranſmiſſo Rheno, ab altera aggreſſurum. Burgundiones autem, & quòd ſe progeniem eſſe Romanorū iactabant, & quòd cū Alemanis de ſalinis aſsiduè contendebant, Valentiniano libenter obſequuti, legiones militum, ea LXXX millia fuiſſe feruntur, propere conſcripſerunt. quæ ad Rhenum, antequam Romanus exercitus contineret, progreſſæ, Imperatorem fortè in extruendis monumētis occupatum, nec opinatò timore perterruerunt. Paulliſper autem morati, cum neque Valentinianus die

conſtituto veniſſet, neque promiſſorũ aliquod præſtitiſſet, miſsis ad comitatum legatis, petierunt, vt ſibi domum repetentibus manus auxiliaris daretur, quæ nuda relicta aduerſus hoſtes terga protegeret. Quod vbi neque diſertè negari ſibi, neque promptè concedi viderunt, indignatione accenſi diſceſſerunt. Reges illuſos ſe arbitrati, captiuis male habitis, domos quiſque ſuas ſe rettulerunt. Hac occaſione Theodoſius magiſter militum inuitatus Alemanos Burgundionum metu diſperſos per Rhætiarum fines adortus, eorum plurimos ſtrauit. quos verò captiuos fecit, iuſſu Valentiniani in Italiam miſit, atque eis fertiles circa Padum agros attribuit, tributariosq́; conſtituit. Cum adhuc Olybrius vrbis præfecturam adminiſtraret, Valentinianus inter tumultus bellicos, cura ſtudiorum liberalium non omiſſa, IIII Idus Martias edictum ad eum de ſtudiis vrbis Romæ miſit, in hæc verba: *Quicunque ad vrbem diſcendi cupiditate veniunt, primùm ad magiſtrum cenſus prouincialium iudicum, quibus copia danda eſt veniendi, eiuſmodi litteras proferant, vt oppida hominum, & natales, & merita expreſſa teneantur. deinde vt in primo ſtatim profiteantur introitu, quibus potiſsimum ſtudijs nauare proponant. tertiò vt hoſpitia eorum ſolicitè cenſualium norit officium, quo ei rei impertiant curam, quam ſe aſſeruerint expetiſſe. Iidem immineant cenſuales, vt ſinguli eorum tales ſe in conuentibus præbeant, quales eſſe debent, qui turpem, inhoneſtamq́ famam, & conſociationes, quas proximas eſſe putamus criminibus, æſtiment fugiendas, ne ve ſpectacula frequentius adeant, aut appetant vulgo intempeſtiua conuiuia. Quin etiam tribuimus poteſtatem, vt ſi quis in his non ita in vrbe ſe geſſerit, quemadmodum liberalium artium dignitas poſcat, publicè verberibus affectus, ſtatimq́ nauigio ſuperpoſitus, abijciatur vrbe, domumq́ redeat. His ſane, qui ſedulo operam profeſsionibus nauant, vſque ad viceſimum ætatis ſuæ annum Romæ liceat commorari. poſt id verò tempus qui neglexerit ſpõte remeare, ſollicitudine præfecturæ etiam impurius ad patriam reuertatur.* Scripſit inde III Kal. Maii de profeſſoribus ad Principium præfectum vrbis, ita: *Medicis, & magiſtris vrbis Romæ ſciant omnes immunitatem eſſe conceſſam, ita vt etiam vxores eorum ab omni inquietudine tribuantur immunes, & à ceteris oneribus publicis vacent, eoſdemq́ ad militiam minime comprehendi placeat.* Eiuſdem etiam edictum de moribus clericorum lectum eſt in eccleſijs III Kal. Auguſti ad Damaſum vrbis epiſcopum miſſum: *Eccleſiaſticis, aut ex eccleſiaſticis, vel qui continentium ſe volunt nomine nuncupari, viduarum, ac pupillarum domos non adeant, ſed publicis exterminentur iudicijs, ſi poſthac eos affines earum, vel propinqui putauerint deferendos.* Gratiano inde Au-
371 guſto iterum, & Petronio Probo conſulibus, à barbarorum armis ocium fuit. Valens, cum eſſet Antiochiæ, de Athanaſij epiſcopi Alexãdriæ celeberrimi morte certior ab lætis Arrianis factus, quorum cauſſam nemo,

dum vixit, oppugnauit ardentius, cum viuentis hominis verecundia ab
affligenda Alexandrina eccleſia temperaſſet, morte eius comperta, perre-
xit Alexandriam, & Petro, qui ei ſubrogatus à Catholicis fuerat, in vincu
la tradito, Lucium Arrianum in ſede repoſuit. Petrus inde è carcere elap-
ſus, Romam ad pontificem Damaſum adiit. in Aegyptios Catholicos in-
de ſæuiri acerrimè cœptum. In Gallia Martinus Sabarienſis, de quo an
te in Iuliano diximus, non ſolùm vita, ſed etiã miraculis inclytus eccleſiã
Turonẽſem adminiſtrandã accepit. In Italia Ambroſius archiepiſcopus
Mediolanenſis tanta ſanctitatis opinione florere cœpit, vt Placentini, &
Bononienſes filias ad eum Mediolanũ vſque ſacrandas, velandasq́; tranſ-
miſerint. quod ipſe in libro de Virginibus tradidit, quem tertio, poſtquã
epiſcopus erat, anno conſcripſit. Euſebius epiſcopus Vercellenſis acer
Nicænę fidei vindex ad cælos migrauit. Romæ præfectus vrbis Ampe-
lius mores ciuitatis corruptos emendare aggreſſus, conſtituit, ne taberna
vinaria ante horam quartam aperiretur, neue aquã quiſquã vulgarium
calefaceret, neue ad præſtitutum diei ſpatium lixæ coctam carnem pro-
ponerent, vel honeſtus aliquis mandens in publico verſaretur. Quæ pro-
bra pernicioſa magiſtratuũ diſsimulatione mirificè corruperãt ciuitatẽ.
Annus inde, Modeſto, & Arintheo conſulibus, prorſus quietus ab armis 372
fuit. Eo anno Martinus Turonẽſis epiſcopus ſeſe, quantus eſſet, in Gal
lia Valentiniano oſtendit. Valentinianus Iuſtinæ vxoris mulieris Arria-
næ inſtinctu Martinũ ad ſe adeuntem ſæpius Palatii foribus iuſsit arceri.
Qua ex re Martinus cilicio obuolutus, ac cinere conſperſus, ieiunia, preca
tionesq́; iniuit, ac ſeptimo die iuſſus ab angelo, Palatiũ repetiit, ac patenti
bus foribus, vſque ad Valentinianũ, nemine prohibẽte, peruenit. cui Valẽ
tinianus prodeuntẽ eminus cõſpicatus, infrendẽs, cur fuiſſet admiſſus; ne
quaquã aſſurrexit. ecce autẽ repente ſellã ignis inuaſit, ipſumq́; ea parte
corporis, qua ſedebat, afflauit. tũ verò ſolio excuſſus honorẽ habuit, ac be
nignè cõplexus, prius omnia præſtitit, quàm rogaretur. colloquio, & cõui
uio adhibuit, ac poſtremò abeũtẽ multis muneribus proſequutus eſt, quę
ille magno animo cũcta reiecit. Valens itẽ, cũ Antiochiæ belli vacuus
curis ſederet, eos perſequi, qui Cõſubſtãtiale tuebantur, perrexit. quod cũ
Themiſtius philoſophus cerneret, re improbata, placare ipſum oratione
aggreſſus eſt, docens, multò plures apud Gentiles de Deo diſſenſiones eſ-
ſe; Deumq́; velle tam diſpari opinionum ratione gloriam ſuam illuſtra-
re, vt ſinguli eò maiore maieſtatis ſuæ veneratione ducantur, quò minus
eius notione fruãtur. Valentiniano inde, & Valẽte quartûm conſulibus, 373
Valẽtinianus in id intẽtus, vt Macrianũ regẽ Alemanorũ, qui adultis viri-
bus bellũ aduerſus Romanos parabat, aut viuũ caperet, aut inſidiis tolleret,

tacitè Rheno pontem impoſuit,ac Seuerum cum pedeſtribus copiis præi re mandauit.qui animaduerſa ſuorũ militum paucitate, ne incũbenre hoſtium premeretur multitudine,veritus, Valentinianũ cum reliquo ſibi expectandum exercitu duxit. Valentiniano verò cũ omnibus copiis accedenre,hoſtes exterriti regẽ carpento celeri impoſuerunt,atque in circumfractos colles anguſti aditus tranſtulerunt. Valẽtinianus verò,regione hoſtiũ vſque ad ſeptuaginta millia paſſuum inflãmata, Treuiros parũ lætus reuertit,ac Bucinobantibus,quæ eſt gens Alemana, regẽ Fraomariũ dedit. quem poſtea, quia vaſtatus pagus eius erat, in Britanniam tranſtulit, ac tribunum numero Alemanorum præfecit. Eodem etiam anno bellum cum Sarmatis memorabile geſtum. Eius hæc cauſſa fuit. Valentinianus ſtudio muniendorum limitum trans Danubium in ipſis Quadorum terris iam inde à principatus initio ædificari præſidiaria caſtra mandauerat. Quod accolæ ferentes indignè,legationibus tantùm eam iniuriam,ac querelis arcuerant. Maximianus autem præfectus prætorio Equitium armorum per Illyricum magiſtrum deſidiæ accuſarat, quòd opus nondũ ad exitum perduxiſſet. profectò ſi Marcellino filio ſuo poteſtas ducis per Valeriam mandaretur,munimentum ad finem propediem eſſe venturũ. Hunc in modum Marcellinus poteſtatem adeptus, nulla verborum clementia vſus,opus continuauit,& Gabiniũ regem eorum, ne quid nouaretur,rogantem,conuiuio inuitatum fœdiſsimè trucidauit.cuius facti atrocitate Quadi, & circunfuſæ gẽtes efferatæ repente Danubium traiecerũt, atque occupatos meſsi agreſtes adorti partim conciderunt,partim captiuos cum multitudine varii pecoris abduxerũt. parumq; abfuit, quin Cõſtantij Auguſti filia capta ſit,cum ad Gratianum Auguſtum in matrimonium duceretur,atque in villa publica Piſtrenſi reficiendi ſui cauſſa fortè diuerteretur. Meſſalla enim prouinciæ rector iudiciali carpento impoſitum Sirmium, quod viginti ſex millibus paſſuum aberat, deportauit. Eo tumultu præfectus prætorio Probus, qui Sirmii erat, vſqueadeo eſt conſternatus, vt fugæ capeſſendæ conſilium habuerit. verùm,ne vrbs diſceſſu ſuo in manus veniret hoſtium,reſtitit, ac raptim foſſas eius purgauit,& muros pacis diuturnitate collapſos reſtituit, turresq; repoſuit,& ſagittariorũ cohorte ferendæ obſidioni,ſi eueniſſet,opportunã conſcripſit. Quibus rebus hoſtes ab oppugnanda vrbe deterriti,ſeſe ad perſequẽdum Equitium conuerterunt.&,cum in Valeriã receſsiſſe audirent,eò aduolarunt, eo nomine illi infenſi, quòd per eum regem ſuum circunuentum putabãt. Quibus legiones duæ Pãnonica,& Mœſiaca ſe obiecerũt,ſed diſcordia laborãtes,cũ propriũ quęque ſibi rei geſtæ dec⁹ aſciſceret,nihil profecerunt. Qua re animaduerſa, Sarmatæ ſeſe in Mœſiacã intulerũt, atque

eorum plurimis, dum arma per tumultum expediunt, interfectis, ſeſe in Pannonicam incitarunt, eamq; in fugam præcipitem coniecerũt. Inter hæc Theodoſius Theodoſij, de quo diximus, filius, iuuenis egregius, is qui poſtea Imperauit, dux Mœſiæ, Sarmatas liberos limitẽ Romanũ ex alio latere inuadentes repreſsit, ac multis prœliis ita contriuit, vt reliquos faci lè ab eiuſmodi conatu auerterit. His rebus adducti Gotthi, qui iamprid ẽ Romanis temporibus inhiantes prouincias eorũ infeſtas habebant, liberiore, quàm adhuc, conatu limites perruperunt. ſed prædis actis contenti, in ſuã regionẽ continuò receſſerunt. In Africa etiã res acerrimè geſta, cũ Firmus Mauritaniæ regulus defeciſſet. ad quod bellum Theodoſius pater deſtinatus Arelate egreſſus cum claſſe ad Sitifenſis Mauritaniæ littus acceſsit, ac Firmum pacem poſtulare coegit. In Italia, Claudio vrbis præfecturam regente Tiberis effuſione imbrium ita exundauit, vt infima vrbis loca latè omnia occupauerit. ſoli colles, & loca editiora ab impetu aquarum tuta fuerunt. lembis, ac ſcaphis pleriſque, ne interirent, conſultum. cibiq; quod opus fuit, ſuppeditatum eſt. vbi vis fluminis elanguit, liberata ingenti metu ciuitate, præfectus ædificia multa inſtaurauit. inter quæ porticum ingentem Lauacro Agrippæ iunctam excitauit, quæ Boni Euentus à vicino ei templo nomen inuenit. Gratiano inde Augu- 374
ſto tertium cum Equitio conſulatum gerente, Valente adhuc Antiochiæ, vt Perſis occurreret, commorante, Valentinianus poſt vaſtatos aliquot Alemaniæ pagos, cum munitionem prope Baſileam extrueret, Probi litteris cognoſcit, Illyricum à Quadis, Sarmatisq; vaſtatum. Quo nun cio perculſus, Paternianum notarium ad veritatem rei perquirendam miſit. quam cum ad liquidum cognouiſſet, ipſe cum exercitu properate ad vlciſcendos barbaros voluit. verùm, quia autumni tempus inſtabat, & Macrianus rex nondum placatus in metu erat, eam expeditionem in vernum tempus, optimatibus regiæ auctoribus, diſtulit. Igitur res Alema niæ componere ante diſceſſum cupiens, prope Maguntiacum regem eorum ad colloquium inuitauit. qui cum veniſſet, vterque eorum firmo militum præſidio ſtipatus in ripis Rheni conſedit. Pax colloquio conſti tuta eſt. fœdus ictum. Inde Valentinianus Treuiros in hiberna receſsit. Poſtero anno, quo propter imminentis belli molem nulli in Imperio cõ- 375
ſules ſubrogati Gratiano tertiùm, Equitioq; conſulibus ſunt, Valentinia nus Sarmatis bellum moliens, ineunte vere, relicto Treuiris Gratiano, Pannoniam verſus deceſsit. Sarmatæ, hoc prouiſo, vt imminentem à ſe pe ſtem auerterent, obuiam ei legationem miſerunt. quæ in itinere occurrens, ſupplex pacẽ popoſcit, nihil ſe cõmiſiſſe aſſerens, quamobrẽ vindica ri bello deberet. Quibus Valentinianus reſpõdit, ſe, cũ ad ea loca veniſſet,

in quibus ea commiſſa dicantur, certiſsimis veritatem indicijs quæſiturum, eaq; pro merito deprehenſa vlturum. Cum autem Carnuntum ſuperioris Pannoniæ oppidum acceſsiſſet, ex ſtatione proxima barbaricas reprimere cœpit incurſiones, ac priſtino ſpiritu, iracundiaq; remiſſa, neque infamem Gabinij regis necem inquiſiuit, neque, à quo tot reip. inflicta vulnera eſſent, veſtigauit. Vni tantùm Probo erat infeſtus, vt qui multis auaritiæ, ac libidinis criminibus eſſet obnoxius. Per æſtatem autem arma, commeatusq; parauit, vt Quados tumultus ſuperioris auctores inuaderet. Præmiſſo autem Merobaude, vt cum pedeſtri manu pagos eorum vaſtaret, ipſe, Comite Sebaſtiano adiuncto, caſtra ad Acincum oppidum mouit. ponteq; iunctis inter ſe nauigiis in Danubium repente illato, in Quados irrupit. &, cum illi in montes impetu eius exanimati ſe rettuliſſent, villas eorum paſsim incendit, quoſq; nanciſci potuit, homines captiuos fecit, atque inde incolumem exercitum Acincum reduxit. vnde locum hibernis quærens Sabariam, ac Sabaria Brigetionē acceſsit. Ibi ſigna imminentis eius mortis multa conſpecta. nam & crinita ſtella refulſit, & Sirmienſe Palatium de cælo tactum, curiæq;, & fori pars incendio conflagrauit. &, cum Sabariæ eſſet, bubo ex culmine regij Lauacri funeſta canens, nullis manibus, lapidibusq; diſpelli potuit. Inter hæc Quadorum legati ad eum, vt pacem peterent, proceſſerunt. Qui ab Equitio in conſiſtorium introducti, ſeſe ad Valentiniani genua proiecerunt. Duobus inde modis interrogatos reſponſo ſuo Valentiniani iracūdiam accendiſſe, fama eſt. Ammianus, rogatos, cur ad arma deſcēdiſſent, publico id conſilio factum negaſſe, ac plebem munitione extructa offenſam, reſpondiſſe, ſcribit. Socrates, & reliqui omnes, cū legatorū habitū ſordidū, deſpectumq; notaſſet, quæſiſſe, narrant, nunquid Sarmatæ omnes eiuſmodi eſſent. cumq; legati reſpondiſſent, Sarmatarū optimos, atque ornatiſsimos ad illū ex cōſuetudine miſſos eſſe, ipſum grauiori ira accenſum exclamaſſe, malè ſecū eſſe actum, ꝙ, ſe Imperante, gens tā ſordida finibus ſuis nollet eſſe contenta. Quocunque verò modo aut percontatio, aut reſponſio facta ſit, quod conſtat, Valentinianus ira vehementi ſuccenſus, atque inter exordia reſpondendi tumidus, gentem primùm obiurgare acrius, tanquam beneficiorum immemorem cœpit. inde paullatim lenitus, tanquam telo aliquo ictus, vocem ſimul, ac vires amiſit, ac letali ſudore perfuſus ad terram labebatur, ſed miniſtri confeſtim eum arripuerunt, atque inter brachia in cubiculum deduxerunt. Ibi in lecto conſtitutus, cunctos aſtantes cognoſcebat. nam cubicularij veriti, ne veneno necatus diceretur, multos propere intromiſerāt. &, cum vena laxanda eſſet, medicus nullus reperiebatur, quòd eos ipſe ad curādum militem

peſtilentia laborantem miſiſſet, vnus demum inuentus, cum venā ſemel, atque iterū pupugiſſet, ne guttam quidē elicere ſanguinis potuit, viſceribus nimio calore combuſtis. Hoc, ita Ammiano ſcribente, rettulimus. Alij omnes infinitam ſanguinis vomuiſſe copiam tradunt. Vtcunque, cum finem adeſſe vitæ cerneret, quædam dicere, ac mandare voluit, ſed præ ſingultu, ſtridore dentium, & motu brachiorum non potuit: ac mox morbi magnitudine victus, liuentibusq; maculis interfuſus XV Kal. Decembris expirauit, annum agens ætatis quinquageſimum quintum, Imperij verò duodecimum. Corpus ad ſepulturam eſt conditum, vt Conſtantinopolim mitteretur, atque inter Diuorum relliquias humaretur. Placuit inde optimatibus, vt diſſoluto ponte, qui in Danubium factus fuerat, Gratiani Imperatoris mandato Merobaudes aduocaretur. ille verò aut ingenii ſolertia quod euenerat arbitratus, aut certè furtim à nuncio doctus, miſſam ad ſe teſſeram ab Imperatore dixit, vt ad obſeruandas Rheni ripas barbarico furore infeſtas accurreret, ac Sebaſtianum Valentiniani mortem adhuc ignorantem, longius amandauit. Erat tum Valentinianus Imperatoris filius decennis vnà cum Iuſtina matre in villa, quam Murocinctam vocabant, centum indè paſſuum millibus conſtitutus. Hunc igitur optimates primo quoque tempore aduocarunt, & Auguſtum communi conſilio deſtinarunt. Cerealis auunculus cum in publicum produxiſſet, exercitus ſexto poſt patris obitum die, magna animorum conſenſione Auguſtum appellauit, legitimè omnibus rebus, quæ ad eiuſmodi comitia pertinerent, expletis, & quidem in oppido Acinco, vt Græci ſcripſerunt. Hanc electionem Gratianus, licèt iniquo animo accepiſſet, tamen ratam habuit, atque ei Italiam, Africam, Illyricumq; dimiſit, quæ ad Occidentale Imperium pertinebant. patrem autem diuinis honoribus conſecrauit, virum niſi iræ dulcedini indulſiſſet, ac propterea ab æquitate animi diſceſſiſſet, egregium. Vt autem ipſe hunc annum Treuiris in obſeruando Rheni limite, Valens Antiochiæ in perſequendis Catholicis egit, ſic Valentinianus puer inde ætatem vnà cum Iuſtina matre ferme in Italia, ac præcipuè Mediolani traduxit, quæ Arriana perfidia infecta virus ſuum aduerſus Catholicos poſt mariti vinculis exoluta, euomuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Octauus.

GRATIANVS, ET VALENTINIANVS MINOR AVGG.

376 INſequens annus, Valente quintùm, & Valentiniano Auguſtis conſulibus, magnarum, atque inſignium calamitatum initium introduxit, quas primùm Orientale, deinde Occidentale Imperium pertulit. Hoc enim primùm Gotthi, atque Alani ab Hunnis exagitati in Thraciã, ac finitimas prouincias (quod millies ante, ſed irrito ſemper conatu, tentauerant) penetrarunt. vnde multæ, eæq; acerbiſsimæ clades, ac propè quotidianę offenſiones manarunt. vt verè hic annus notari poſsit, tanquam vniuerſo terrarum orbi, qui deinde barbarica rabie aſsiduè laceratus eſt, funeſtiſsimus. Ceterùm Hunnorum gens, monumentis veteribus incomperta, vltra Mæotim paludem Scythiam Aſiaticam habitauit, omnem feritatis, ac barbariæ modum excedens. Infantibus ferro lacerare genas altius, moris fuit, vt pilis ſuccreſcentibus hebetatis, Imberbes ſeneſcerent. firmis membris, & opimis ceruicibus prodigioſè deformes, & pandi. vita verò ſic aſperi, vt neque igni, neque ſaporatis cibis vterentur, ſed radicibus herbarum agreſtium, & ſemicruda carne veſcerẽtur, quam inter femora ſua, & equorum terga ſubſertam breui fotu calefaciebant. ædificiorum apud eos vſus nullus. ſed vagi montes, ſiluaſq; peragrantes, pruinas, famem, ſitimq; perferre ab incunabulis didicerunt. indumenta linea, vel ex pellibus ſylueſtrium murum confecta. tunica collo inſerta non ante ponebatur, quàm in pannulos diuturna carie diffluxiſſet. galeris curuis capita tegentes, crura hœdinis coriis muniebant. rudes calcei liberis incedere gradibus prohibebant. itaque ad pedeſtres parum accommodati pugnas erant, ſed equis prope affixi, duris quidem, ſed deformibus, & mulierum in modum iiſdem interdum inſidebant. in his & commercia exercebant, & cibum, potumq;, ac ſomnum, & conſilia capiebãt. ſine ſedibus fixis, ſine lare, ſine lege vagabantur cum carpentis. ibi verò cum coniugibus coibant, ibi coniuges pariebant, & vſque ad pubertatem pueros nutriebant. infidi, inconſtantes, ad omnem auram mutabiles, furori obnoxii, honeſtatis, turpitudiniſue ignari, flexiloqui, & obſcuri. nullius religionis, vel ſuperſtitionis reuerentia aſtricti, auri cupidiſsi-

mi. Hæc igitur gens tam fera, ac barbara, Mæotide palude ſuperioribus annis tranſmiſſa, in Scythiam Europæam traiecit, atque Alanorum regionem occurrentem inuaſit, ac magna ſtrage edita, ipſos ſibi ad belli ſocietatem adiunxit. Erant iampridem in Scythia Getæ, ſiue Gotthi vocati, populi paulò mitioribus, quàm Hunni erant, moribus præditi. Ex his alij Viſgotthi, ſiue Vittungi, alij Oſtrogotthi dicebantur. Vittungorum autem quidam Grutungi, alij Teruingi appellabantur. Alani igitur ab Hunnis preſſi, eiſdem adiuuantibus, mox Grutungos ſibi proximos tanta mole adorti ſunt, vt ſuſtineri nequiuerint. Nam Hermenerichus rex, Hunnis cum ſe reſiſtere non poſſe videret, ſibi mortem conſciuit, & Vithimaris, qui ei ſucceſsit, licèt Hunnis alijs auxilio comparatis ſe aliquandiu ſuſtinuiſſet, tandem victus in prœlio cecidit. & parui eius filij Viderichi tutores Alatheus, & Saphrax, ſpe reſiſtendi abiecta, occultè ad Danaſtum amnem, qui inter Danubium, & Boryſthenem fluit, receſſerunt. Quod vbi ſenſit Athanaricus rex Teruingorum, cui, vt ante diximus, Valens bellum ob auxilia Procopio miſſa intulerat, & ipſe ſibi in tanta rerum iniquitate conſulendum putauit. ac caſtris prope Danaſti ripas poſitis, Mundericum ducem ad explorãdum hoſtium aduentum, ad viceſimum vſque lapidem miſit, atque exercitum in omnem fortunam inſtruxit. Hunni verò, & Alani, ſpeculatoribus omiſsis, flumine ſilentio noctis vadato, repentino incurſu Athanaricum adorti ſunt, atque ad proximos montes confugere compulerunt. Athanaricus à ſupercilijs Hieraſi amnis vſque ad Iſtrum Taifalorum terras præſtringens, muros altius extulit, & lorica abſoluta, ſemet in tuto locauit. neque enim Hunni prædæ onere impediti eum vſque ad extremum inſequi inſtiterunt. His rebus cognitis, plerique rerum neceſſariarum inopia coacti, Athanaricũ deſerue runt, ac metu exterriti, conſilia tractare de nouis quærendis ſedibus longè ab Hunnis, Alaniſq; remotis cœperunt. cumq; Thracias potiſsimùm approbarent, quòd & fertiles agros haberent, & Iſtro interiecto à barbarorum tutæ incurſu eſſent, vnà cum reliquis ad ripas Iſtri, duce Alauiuo, & Fritigerno venerunt, atque inde legatos Antiochiam ad Valentem miſerunt, vt ſe ipſos reciperet, orantes, ac fidele in omnibus bellis eius auxilium pollicentes. Sunt etiam, qui ſcribant, promiſiſſe, ſe Chriſtiana ſacra Valentis arbitrio ſuſcepturos. Quibus rebus auditis, Valens magnum ſe accepturum beneficium duxit, ſi tantus, ac tam bellicoſus populus ad ſe tranſiſſet, ac pro ſe ſtipendia meruiſſet. accepraq; conditione, miſit, qui fœdus componerent, atque ipſos cis Iſtrum extemplò traducerent. Fœdere ſcripto, naues, rates, lintres, & cauati arborum aluei ad traijciendum conceſsi. vehicula etiam commodata. tranſiere omnes, paucis

tantùm ſæuienti imbribus amne ſubmerſis. iidemq; Arriano ritu, ideſt in nomine patris per filium in ſpiritu ſancto, infecti ſunt. Poſt paucos dies, cum Viderichus rex Grutungorum cum Alatheo, & Saphrace, & Farnabio ad Iſtrum prodijſſet, atque, vt & ipſe cum ſuis reciperetur, oraſſet, repudiatus eſt. Athanaricus verò rex Teruingorum verecundia permotus, parumper cum ſuis abſceſsit, memor, ſe nuper Valentem illuſiſſe, cum diceret, ſe religione teneri, quo minus ſolum Romanum iniret. Præerat tum Thraciis Lupicinus Comes, & Maximus Dux, homines temeritatis, atque auaritiæ ſummæ. Hi Teruingis circa ripas Danubii adhuc verſantibus nec victum idoneum ex pacto præbuerunt, nec cetera neceſſaria miniſtrarunt, eoſq; loco ſeruorum vili emptorum pretio habuerunt. ex quo tumultuari à Gotthis eſt cœptum. Qua occaſione vſus Viderichus, ratibus malè contextis cum Grutungis traiecit, caſtraq; à Fritigerno longiſsimè collocauit. qui, lenis itineribus factis, Marcianopolim adiit. Tum verò Lupicinus Alauiuum, & Fritigernum duces Teruingorum ad conuiuium ita inuitauit, vt plebem ad neceſſaria comparanda vrbem ingredi cupientem, longè à mœnibus, milite emiſſo, arcuerit. Quibus rebus Gotthi exacerbati, militum manum adorti cōciderunt. Quod vbi Lupicinus audiit, furore accenſus & ipſe Gotthorum ducum ſatellites, qui honoris cauſſa pro prætorio ſtabant, occidit. Fritigernus autem orans, vt ad placandam plebem exire cum ſocijs ſineretur, egreſſus, ita ad ſuos loquutus eſt, vt omnes ad vindictam iniuriæ ſuſcipiendam accenderit. Quo facto, Teruingi, vexillis de more ſublatis, tumultuaria manu in agros Romanorum incurſauerunt, ac populationibus, incendiis, ac cædibus infeſta omnia reddiderunt. mox Lupicinum agmine incompoſito aduerſus ſe prodeuntem aggreſsi, ſolum, reliquo trucidato exercitu, in oppidum confugere coegerunt. atque inde per Mœſiam, Thraciamq; effuſa populatione, nemine reſiſtente, diſperſi ſunt. His cognitis, Sueridus, & Colias poſteriorum Gotthorum duces, qui in hibernis conſtituti apud Hadrianopolim fuerant, in Helleſpontum traiicere iuſsi ſunt. Cum autem illi viaticum, & bidui dilationem poſtulaſſent, ciuitatis magiſtratus ira ob rem in ſuburbano ſuo vaſtatam incenſus, plebem cum fabricenſibus emiſit, atque eos primo quoque tempore abire, malis omnibus intentatis, præcepit. & cum dicto audientes non eſſent, tela etiam in eos coniecit. Qua re Gotthi irritati, impetu in illos facto, alios interemerunt, alios in fugam egerunt. atque habitu Romano induti Fritigerno aduentanti ſe coniunxerunt, ac communibus armis vrbem obſidere cœperunt. verùm multis detrimentis in ea obſidione affecti, Fritigerni conſilio, exigua in obſidione manu relicta, ad opimam regionem captiuorū indicio

populandam ſe conuerrerunt. ad quos confluxerunt ij, quos mercatores vendiderant, quoſq; Gotthi pecunia adacti, vino exili, & panis fruſtis mu rauerant. tum vero omnis ætatis, ſexus, graduſq; homines vulgo in ſeruitem abſtracti, aut, ſi arma tenerent, occiſi ſunt. Dum hęc in Thracia gerunrur, Valenrinianus cum Iuſtina matre in Italia, & Grarianus in Gallia, ab omni terrore belli quieti manſerunt, ac puerilia ſtudia, vt cuiuſque ætatem decuit, coluerunt. Valens inde quartûm cum Merobaude con- 377
ſul, cognitis Antiochiæ, quæ in Thracia accepta eranr, incommodis, o-miſſa Catholicorum vexatione, tantis ſibi malis maturè ſubueniendum putauit, ac Grarianũ de omni ſtatu Oriẽtis edoctũ, vt copias ex Gallia ſub ſidio mitteret, monuit, atque ipſe Conſtantinopolim profecturus, Profu turũ, & Traianũ rectores cũ magno copiarũ numero præire mandauit. Gratianus Treuiris Frigeridum ducem, & Richomerem domeſticorum Comitem cum paratiſsimis copiis miſit. Profuturus autem, & Traianus, cum in Thraciam perueniſſent, Gotthis vltra Aemimontem compulſis, in præruptis faucibus ſubſederunr, vt hoſtes in ijs locis incluſos, fame, ac neceſsitate conficerent, & duces Gratiani expectare cœperunt. Frigeridus morbo implicitus in tempore adeſſe non potuit. Richomeres autem, & Traianus, coniunctis copiis, apud oppidum Salices in Mœſia ſubſtiterũt, à quo non longè Gotthi caſtra more ſuo firmo plauſtrorum vallo muni ta poſuerant, id vnum in primis operientes, vt Gotthi loco cederent, quo abeuntium terga conciderent, & præda parta exuerenr. Quo conſilio transfugarum indicio cognito, Gorthi locum mutare noluerũt, ſed copiarum numerum, popularibus vndique acciris, auxerunt. Ardentibus demum vtrinque pugnandi ſtudio animis, ſub occaſum ſolis in aciem eſt deſcenſum, Romanis clamorem patrio more tollentibus, Gotthis maiorum facinora prædicantibus. collatiſq; ſignis dimicatum eſt acriter. ſiniſtrum Romanorum cornu à Gotthis loco pulſum ab ijs, qui in ſubſidio collocati fuerant, reſtitutum eſt. Feruente autem vtrinque cæde, ac forruna victoriam alrernante, nox ſuperueniens è prœlio diſcedere eos coegit. Locus cadauerum inde aggeſtis oſsibus manſit inſignis. Ex parte Romanorum, quia minor copiarum numerus fuit, minus mulri deſiderati ſunt, clades ramen ingens accepta. Romani Marcianopolim, Gotthi inrra plauſtrorum ambitum receſſerunt, neque per ſeptem dies inde exire auſi ſunt. Alia etiam Gotrhorum manus in Aemimontanas anguſtias compulſa, atque ibi, actis aggeribus, inedia maceranda incluſa eſt. nam omnes commearus in vrbes communitas conuexerunt. quarum Gotthi nullam ſibi obſidendam ſuſceperunt, quòd eius operis rationem penitus ignorarenr. Quibus actis Richomeres in Gallias ſe recepit, tumultu ab

Alemanis concito reuocatus. Interim Gotthi, quæ mandi poterant, in Scythia, Thracia, Mœſiaq; conſumptis, in eam neceſsitatem adducti ſunt, vt Hunnorum, & Alanorum nonnullos ſibi auxilio ſpe prædarum illectos acciuerint. quo cognito Saturninus à Valente miſſus, ne à tanta multitudine circunueniretur, à Gotthorum obſidione deceſsit. Ita Gotthi, patefactis anguſtiis, erumpentes, per omnes Thracias diſsipati ſunt, atque omnia crudelitatis, libidinis, atque auaritiæ exempla in prouinciā ediderunt. Inde oppidum Diballum adorti, tribunum ſcutariorum Barzymenem cum ſuis caſtrametantem inuaſerunt, ac fortiter pugnantem interemerunt. quo facto, in Frigeridum inde ſe conuerterunt prope Berœam, ancipitem belli euentum operientem. quod vbi ille ſenſit, ſeſe in Illyricum rettulit, atque in receptu Farnobium Gotthorum optimatem cum cateruis prædatoriis diuagantem, ac Taifalos nuper aſcitos ducentem, commiſſo prœlio, ſuperauit. eoq; occiſo, Taifalos quidem conſeruauit, verùm in Italiam traductos circa Mutinam, Regium, & Parmam, vt agros colerent, collocauit. Hæc vſque ad hiemem vario euentu in Thracia geſta. Extremo anno Lentienſis Alemaniæ populus Rhætiis finitimus, violato fœdere, limites per fallaces diſcurſus irrupit, quòd ſciret, Gratianum vocatu Valentis ad tumultus Thraciæ compeſcendos iter inſtrue-
378 re. Valente inde VI, & Valentiniano II Auguſtis conſulibus, Celtæ, ac Petulantes, ſtrenui apud Romanos tum eo nomine militiæ ordines, cum Rhenum hiberno tempore peruium traieciſſent, Februario menſe non ſine magna clade Lentienſes auerterunt. Poſt autem vbi cognouere, magnam Germanici exercitus partem iam in Illyricum eſſe præmiſſam, elati vehementius cum XL millibus hominum in fines Romanos ſe intulerunt. Ob id Gratianus, legionibus, quas in Pannoniam deſtinauerat, reuocatis, alijsq;, quas apud ſe retinuerat, aduocatis, Nannieno, & Mellobaudi ducibus, & regi Francorum bellum Lentienſe commiſit. Hi profecti ad hoſtes, prœlium clariſsimum apud Argentariam iniuerunt. in quo tanta virtute, tantaq; felicitate pugnarunt, vt non ſolùm regem hoſtium vita eiecerint, ſed omnes etiam, præter quinque millia, quæ nemorū denſitate tecta euaſerunt, occidione occiderint. Qua victoria parta, Gratianus, Rheno tranſmiſſo, in ipſam Lentienſium regionem inuaſit. quos, cū ſe in montes rettuliſſent, inſectatus, pugnauit vſque ad noctem magno vtriuſque partis exitio. inde ad alios montes multò celſiores, quos ſalutis cauſſa inſederant, cum veniſſet, eam illis neceſsitatem impoſuit, vt pacem obſidibus dandis petierint. neque alia per hos annos ex Germanis illuſtrior victoria eſt relata. Poſthæc Gratianus ex Gallia digreſſus per caſtra, quibus Arboris felicis nomen eſt, in Thracias properauit.

Per eoſdem etiam dies Valens III Kal. Iunij ex Syria venit Conſtantino polim, haud æquis admodum animis à ciuitate acceptus. Nam Gotthi, qui Thraciam diripuerant,ſuburbia etiam Conſtantinopolis,procurſione facta,vaſtare inſtiterant, quòd nullis copiis vrbem teneri audiſſent, quæ ſuum impetum propulſarent. Itaque populus grauiſsimè de Valente loquutus fuerat, quòd barbaros in prouinciam accepiſſet, neque vrbem ab illorum immanitate defenderet. Quare,cum equeſtres ludi ederentur, omnes clamorem aduerſus Imperatorem ſuſtulerunt, ſeq́;, ſi arma ſibi darentur, bellum à mœnibus propulſuros, iactarunt. Itaque Valens III Idus Iunij vrbe exceſsit, malum minatus ciuibus, ſi victor rediſſet. (erat autem non ſolùm præſenti contumelia, ſed etiam ſuperiore ad Procopium defectione permotus.) ac pedeſtrium copiarum curá à Traiano ad Sebaſtianum traduxit, ſingularis in re militari peritiæ virum,modò ex Occidente profectum. atque ita ad Melanthiada villam Cæſarianam profectus,militem omnis officii,& comitatis genere colere inſtitit. Interim Gotthi, aduentu Valentis cognito, auctis caſtris,circa Berœam, & Nicopolim conſederunt. Quòd vbi Sebaſtianus audiuit, aduerſus eos cum trecentis peditum millibus Hadrianopolim prouolauit. & ſequenti nocte prædatorios circa Hæbrum hoſtium globos adortus,omnes præter paucos,quos pedum pernicitas abſtulit, interemit, & prædam ingentem recepit. Hac de cauſſa Fritigernus veritus, ne ſuus conſumeretur exercitus, vniuerſos ad Cabylem oppidum reuocauit. atque inde in latas regiones deduxit, ne aut fame, aut inſidiis laboraret. Interim Gratianus in Pannoniam iniit, ac Danubio delatus Bononiam, Sirmium introiuit. & poſt quattriduum per idem flumen ad Martis caſtra, febribus interpoſitis conflictatus, deſcendit. in quò tractu repentina Alanorum incurſione tentatus ſequentium non paucos amiſit. Valens inuidia rerum à Gratiano, & Sebaſtiano geſtarum accenſus,ingentem exercitum à Melanthiade mouit, &, ne commeatibus importandis hoſtes itinera clauderent,equites, pedites, & ſagittarios, ad anguſtias occupandas immiſit. triduoq́; proximo Gotthis Nicem magna manu pergentibus obuiam prodiit, ac prope ſuburbanum Hadrianopolis venit, ibiq́; vallo ſe, ac ſudibus, & foſſa firmauit. Interim Richomeres domeſticorum Comes à Gratiano cum litteris eius aduenit, quibus maturum aduentum ſuum ſignificabat,&,vt ſe expectaret,nec ſolum tanto ſe periculo obiiceret,obſecrabat. De qua re cum in conſilio ſentētiæ dicerentur, atque alij extemplò confligendum, alij Gratianum cum Gallicano robore expectandum cenſerent,vicit eorum ſententia, quibus Gratianum non expectandum eſſe placuit, ne victoriæ iam pene partæ particeps adoleſcens

Germanica victoria glorioſus euaderet. Dum autem neceſſaria ad prœlium comparantur, presbyter quidam Chriſtianus à Fritigerno legatus ad Valentem acceſſit, ac nomine Fritigerni petiit, vt ſibi, ſuiſq; patria pulſis habitanda Thracia cum omni pecore traderetur, & pax cum Gotthis perpetua firmaretur; proprio verò, tanquam amicus, monuit, nunquam Gotthorum populum ad has conditiones deſcenſurum, niſi armatum eis exercitum oſtentaret, & terrore Imperatorii nominis intẽtato, eos perniocioſo pugnandi ſtudio deterreret. Poſtridie verò, qui fuit ante quintũ Idus Auguſti, Valens ſub lucem, impedimentis, & ſarcinis apud Hadrianopolim cum cuſtodia idonea collocatis, (nam theſaurus regius intra vrbem erat,) ſigna propere mouit, ac decurſo viæ ſpatio confragoſo, illuceſcente die, hoſtium carpenta in ſe diſpoſita vidit. Quo facto, ſubito & ipſe aciem cœpit inſtruere. dextro autem cornu equitum præpoſito, dũ ſiniſtrum explicat, Gotthi ſtrepitu armorum perterrefacti, iterum legatos de pace miſerunt, quorum vilitatem Imperator aſpernatus, optimates ad ſe mitti poſtulauit. moras autem illi de induſtria iniiciebant, vt equites ſui ad tempus redirent, & miles Romanus calore debilitatus æſtiuo liqueſceret, ardentibus circum campis, quibus dedita opera ignem intulerant. quod malum grauis etiam hominum, iumentorumq; inedia onerabat. Interea Fritigernus caduceatorem miſit, petens nobiles aliquot ad ſe obſides mitti. iuſſuſq; ire Equitius reſpuit, quia ſemel captus, atque elapſus à Diballo, iuſtam eorum iracundiam formidabat. Richomeres autem ſponte perrexit. Ceterùm, cùm ad vallum appropinquaret, ſagittarii, & ſcutarii, quos Baturius Iberus regebat, cupiditate elati, prœlium inierunt. Quod vbi Gotthorum equitatus, qui cum Alatheo, & Saphrace erat, animaduertit, continuò & ipſe in medios hoſtes prorupit. atque ita ſtrenuè ab vtraque parte concurſum eſt. ſeq; inuicem, tanquam vndæ, impellere acies inſtiterunt. Dextrum cornu Romanorum, cum ad plauſtra vſque penetraſſet, atque à reliquo equitatu deſtitutum eſſet, incumbẽtibus Gotthis, oppreſſum eſt. Pedeſtris autem acies denſatis vſqueadeo inter ſe manipulis erat, vt nec mentum exerere, nec manus reducere poſſet. tanto verò oppleta puluere omnia erant, vt proſpiciendi cæli facultas adempta eſſet. ex quo factum eſt, vt tela nec prouideri poſſent, cum deſtinato caderent, nec vitari. &, vbi Gotthi immenſis agminibus effuſi, iumenta, & viros propellere, & proculcare cœperunt, nec locus ad receptũ laxari, neque ratio ad euadendum propter confertos iniri ordines quiret. Hinc Romani ita inflammati, abiectis pilis, gladiis, & ſecuribus rem agere inſtituerunt. tum verò Gotthos vidiſſes aut ſucciſo poplite, aut amputata dextera, aut ſuffoſſo latere fremere, & in ipſa prope morte minari, ac

truces oculos circunferre : ad extremum tamen Romani ſiti, inediaq; confecti, vrgente Gotthorum pondere, inclinarunt, ac palati ſeſe fugæ mandarunt. Qua re animaduerſa, Valens per cadauerum aceruos ad lancearios, & mattiarios confugit, qui fixis corporibus ſteterant inconcuſsi. quo viſo, Traianus exclamat, ſpem omnem abſumptam, ni deſertus ab armigeris Valens aduentitio tegeretur auxilio. quo audito, Victor Comes Batauos in ſubſidiis locatos ad Valentem raptim ducere voluit, ſed, inuento nemine, retro abiit: eademq; ratione Richomeres, & Saturninus ſemet periculo exemerunt. Gotthi occaſione vſi, Romanos inſequuti, facilè conciderunt, ac cumulos cadauerum conſtruxerunt. huic cladi nox tandem modum impoſuit. Valens primis tenebris lethali ſagittæ ictu ſaucius ex acie ceſsit, neque poſtea apparuit. Fama obtinuit, eum cum candidatis, & ſpadonibus paucis ad agreſtem quandam caſam eſſe delatum, ibiq; ab ignorantibus hoſtibus, quis eſſet, circunſeſſum, &, quòd introrumpere non poſſent, admotis ſarmentis, & ſubiecta flamma ipſum cum domo eſſe combuſtum. Periere etiam illuſtres viri multi. inter quos excelluit Traianus, & Sebaſtianus, & cum ijs triginta quinque tribuni Vacantes, & numerorum rectores, & Valerianus, atque Equitius, quorum alter Stabulum, alter Palatium curabat. item Promotorum tribunus Potentius, ac denique vix tertia pars euaſit exercitus: neque vlla Romanis poſt Cannenſem exitialior accidit pugna. Obiit Valens anno ætatis quinquageſimo, Imperii tertiodecimo. Hac victoria potiti Gotthi, poſtridie Hadrianopolim, vbi theſauros aſſeruari regios audiebant, petiuerunt, horaq; diei quarta cinctam vrbem validiſsimè oppugnarunt, ac tandem, certamine ab imbre dirempto, ſeſe in caſtra plauſtris vallata receperunt. ac, legato in vrbem miſſo, ciuibus incolumitatem, ſi ſe dedidiſſent, ſpoponderunt. Legato ire non auſo, litteras Chriſtianus quidam pertulit. Quibus lectis ciues eò alacrius ad vrbis defenſionem incubuerunt. Itaque reliquum diei, ac noctem inſequentem in parandis operibus conſumpſerunt. portæ ſilicibus magnis obductæ. mœnium partes infirmæ munitæ, & loca ad emittenda tela aptata, & ſufficiens aqua collecta. Ob id Gotthi euentus belli varios animo volutantes, cum fortiſsimum quenque ex ſuis ſauciari, cædiq; viderent, eiuſmodi conſilium inierunt. quippe candidatos aliquot, qui pridie ad eos defecerant, pellexere, vt ſimulata fuga ſe intra muros ſuſcipi curarent, receptiq; quandam partem vrbis incenderent. vt, occupata in reſtinguendo incendio ciuitate, vrbs ſine defenſoribus remaneret. perrexere candidati, & ſe tanquam Romanos recipi petiere. Recepti verò, interrogatiq; ſuper conſiliis hoſtium cum variaſſent, in quæſtio-

nem abrepti, capite pœnas dederunt. prœlio inde inſtaurato, ſuperior quoque Romana res fuit. et, quia nullo ordine, ſed per procurſus, & globos pugnabatur, conuerſo in veſperam die, ad tentoria redierunt, ſemetipſos imprudentiæ accuſantes, quòd non, auctore Fritigerno, obſidionis incommoda declinaſſent. conſumpta inde in curandis vulneribus nocte, poſtridie conſiliis agitatis Perinthum occupare ſtatuerunt. atque itineribus lentis, populationibus, & incendiis omnia permiſcentes, nullo reſiſtente, eò peruenerunt. verùm Hunnis, Alaniſq; permiſti, vrbe non tentata, agrum opimum vaſtaſſe ſatis habuerunt. inde cum ſe Conſtantinopolim contuliſſent, ſuburbium demoliri cœperunt. At populus damno, & indignitate permotus, ſua ſpōte egreſſus, hoſtibus obuiam ſeſe tulit, ſingulis, quod occurrebat, armorum loco arripientibus. Dominica verò Valentis vxor omnibus, qui egrediebantur, ſtipendium ex ærario miniſtrauit. Sarraceni etiam aliquot à Mauia regina auxilio ante miſsi inſignem operam præſtiterunt. Itaque, prœlio commiſſo, Gotthi recedere ab vrbe compulſi, per latiſsimos Thraciæ, Mœſiæ, Daciæ, & primos Pannoniæ campos diffuſi ſic profana, ſacraq; omnia infeſtis non tam armis, quàm animis peragrarūt, vt nemo neque inermis, neque armatus ex vrbibus exire, aut ex præſidijs erumpere aut ad pugnam, aut ad res neceſſarias obeundas auderet. Valente inde, eo, quo dictum eſt, modo extincto, ſumma rerum ad duos Auguſtos redacta eſt, ambos ad tantum tuendum faſtigium immaturos. Nam Gratianus annos viginti, Valentinianus vix tredecim attingebat. Ceterùm Gratiani egregia ſupra ætatem & animi, & conſilii indoles facilè ipſam prope ruentem remp. fulſit. Etenim certior accepta de clade factus à Victore magiſtro equitum, qui ex acie cum paucis elapſus, in Macedoniam, atque inde in Pannoniam venerat, haudquaquam animo defecit, ſed confeſtim Sirmium profectus, opportuna inire conſilia de retinendo Orientis Imperio cœpit. Quibus explicatis, primùm omnes vndique copias accerſiuit, ac procurſantes quacunque barbaros, aut coercere, aut certè ſuſtinere contendit. Cum autem ducis inopia, tam multis amiſsis, laboraret, oculis in omnes, qui ſupereſſent, conuerſis, iuuenem Theodoſium, cuius ſupra meminimus, ex Hiſpania euocauit, virum bello, paceq; præſtantem, & multis rebus fortiter, proſpereq; geſtis inſignem; verùm factione paucorum in Hiſpania tum, vnde genus trahebat, tanquam in exilio voluntario, commorantem. Inde, animo ad Orientem ordinandū collato, quòd à Valentis fide alieniſsimus eſſet, epiſcopos omnes, quos ille religionis cauſſa exilio deſtinarat, exemit. legemq;, qua ſtatus Arrianorum primū tentari cœptus eſt, tulit, vt præter Manichæos, Photi-

nianos, & Eunomianos, quam quiſque religionem vellet, pro arbitrio
coleret. &, quanuis maximo bello diſtrictus tot millibus barbarorum,
quibus Iſtri ora prætexebatur, vndique inſultantibus; conſularia comitia
habuit, quibus Auſonium Burdigalenſem, poetam, præceptorem ſuum,
grati animi cauſſa cũ Olybrio conſulẽ declarauit. atque ita ad illum vſ-
que in Galliam ſcripſit: *Cum de conſulibus in annum creandis ſolus mecum*
volutarem, vt me noſti, atque vt facere debui, vt te velle ſciui, conſilium
meum ad Deum rettuli. eius auctoritati obſequutus, te conſulem deſignaui, decla-
raui, & priorem nuncupaui. trabeam palmatam tibi miſi, in qua Diuus Con-
ſtantius pater noſter intextus eſt. ſolui, quod debui, & adhuc debeo, quod ſolui.
Vbi verò Theodoſius venit, eum præeſſe rei militari in Oriente iuſsit.
Sunt qui Theodoſium, accepta præfectura, rem cum barbaris geſsiſſe,
eoſq; ſummo profligaſſe prœlio, ſcribant. Quod ſi verũ fuit, miror, id à
Zoſimo, & à Latino Pacato omnes ad laudandum eum anſas diligentiſ-
ſimè conquirente, fuiſſe omiſſum. Quod inter omnes conuenit, Gra-
tianus cum videret, remp. innumerabilibus malis ęgram, ac potius exa-
nimatam iacere, barbaris nationibus Romanis prouinciis aliquando
tandem velut inundatione aliqua ſuperfuſis, cumq; ſe bello Germaniæ in
Gallia irretitum reuocari, fratrem propter ætatem ad nullum adhuc
militare munus idoneum eſſe, animaduerteret, quòd ſuis careret, alie-
num, cui Orientem committeret, ſibi aſciuit. Itaque principio anni, 379
quo Auſonius, Olybriuſq; conſules, & Hypatius præfectus vrbis fue-
runt, XVIII Kalen. Februarias, cum adhuc Sirmii eſſet, conuocatis o-
ptimatibus, in Comitium venit. ac palam præſentem Theodoſium al-
loquutus ipſi ſe committere velle Orientem oſtendit. cui Theodoſius
gratias egit, atque honorẽ, cuius magnitudinem ſuſtinere non poſſet, ver
bis, quoad potuit, à ſe auertit. Verùm Gratianus in bene cœpto perſi-
ſtens, illum, licèt reluctantem, Auguſti nomine inſigniuit. Itaque in ora-
tione poſt ad ipſum dicta, Latinus Pacatus ſic diſſeruit: *Illud præ ceteris mi-*
rum, quòd cum omnia faceres, vt imperare deberes, nihil tamen faciebas, vt
imperares. Argumento eſt ille dies communis boni auctor, quo tu, cum ad ſuſci-
piendam remp. vocabaris, oblatum Imperium deprecatus es, nec dans ſpeciem
tantùm, vt cogi videreris, ſed obnixè, & diu, & velut impetraturus, egiſti.
quippe aberat cauſſa fingendi. non enim te princeps ſolus, & domi, & tanquam
tentaret, ambibat, ſed publicè, & in Comitio, & vt aliud iam facere non poßet.
Atque, his actis, Gratianus, cum Alemanos per abſentiam ſuam, ſuperato
limite, in Gallia incurriſſe audiret, relicto Sirmii Theodoſio, per Vene
tiam, & Rhætiã in Galliã eximia celeritate ſe rettulit. Treuiros reuerſo,
(nã inde Nonis Aprilis ad Hypatium præfectũ vrbis ſcripſit,) Auſonius

conſul multis verbis gratias egit, quòd ſe cõſulẽ ordinariũ effeciſſet. quã orationem multis de rebus in manus ſumere, eſt vtile. Inde Alemanis è Gallia depellendis diligenter opera eſt impenſa. ſed rei bene geſtæ memoria apud veteres incomperta. Nam Ammianus, cui hæc colligere curæ fuit, ſuam in morte Valentis hiſtoriam terminauit. Theodoſius, profecto in Galliam Gratiano, Sirmio Theſſalonicam adiit, vrbem portu munitam, & bello Thraciæ inferendo in primis idoneam. Ibi nouum Imperium ante omnia ordinare inſtituit. nam pro duobus militiæ magiſtris amplius quinque fecit, & præfectos alarum, turmarumq́;, & tribunos numerorum multiplicauit. inde aulæ, caſtrorumq́; diſciplinam, quæ deprauata erat, correxit. Etenim, vt Pacatus dixit, non contentus ipſe vltro vitia reieciſſe, alienis vitiis corrigendis curam adiecit. Et quia vel diuturna Orientis conſuetudine, vel ſuperiorum principum remiſſione tantus quoſdam luxus infecerat, vt adulta laſciuia haudquaquam facilè videretur obtemperatura medicinæ, ne quis ſe pati iniuriam putaret, à ſe voluit incipere cenſuram. et impendia Palatina minuendo, nec ſolùm abundantem ſumptum reiiciendo, ſed vix neceſſarium vſurpando, quod natura difficillimum eſt, emendauit volentes. Nam ſuperiores Imperatores parum ſe lautos putabant, niſi luxuria verriſſet annum, niſi hibernæ poculis innataſſent roſæ, niſi æſtiuam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent. Eorum gulæ anguſtus erat noſter orbis. namque appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu iudicabant. illis demum cibis acquieſcebant, quos extremus Oriens, aut poſitus extra Romanum Imperium Colchus, aut famoſa naufragiis maria miſiſſent. quin & infami ſæpe delectu ſcripti in prouinciis aucupes, ductæq́; ſub ſignis venatorum cohortes militauere conuiuiis. cuiuſdam etiam principis non prandia ſæpe, ſed fercula ſeſtertium millies æſtimata pretium equeſtrium patrimoniorum traxerunt. Theodoſius autem modico, ac caſtrenſi cibo ieiunia longa leniuit. aulam omnem laboris, patientiæ, & frugalitatis exemplis adeo inſtruxit, vt nemo vnus inueniretur, qui auderet ad penum regiam flagitare remotorum littorum piſcem, peregrini aeris volucrem, alieni temporis florem, verùm epulas ſuas menſis communibus parciores tempeſtiuis fructibus locorum inſtruxit. Optimos inde viros delegit, quibus prouincias, quibus militaris rei ſummam, quibus conſilia ſua arcana commiſit. Inter ceteros autem magiſtrum vtriuſque militiæ Maiorianum legit, auum maternum Maioriani, qui poſtea Imperauit. de quo Sidonius:

Theodoſius quo tempore Sirmij
Auguſtum ſumpſit nomen, per vtramque magiſtrum

Militiam ad partes regni venturus eoas,
Maioranum habuit.

Diſciplina emendata, ducibusq; delectis, Gotthicum inde bellum ſibi aggrediendum putauit. neque enim decorum, aut vtile arbitrabatur, barbaros pati diutius Imperio inſultantes. Proſper, Marcellinus, & Victor Alanos, Hunnos, Gotthos, & Scythas magnis, multiſq; prœliis hoc anno victos fuiſſe produnt. quomodo verò bellum adminiſtratum ſit, non adiiciunt. Zoſimus autem rem hac ratione confectam refert. Gotthi, inquit, & Taifali, qui & prioribus annis, & paullo ante, Iſtro tranſmiſſo, in Thraciam penetrauerant, occupatis oppidorum agris, tanta cũ inſolentia vagabãtur, vt nemo eis ex præſidiis occurrere auderet. Hos autem perdendi Theodoſio talis demum oblata occaſio eſt. Erat apud eum Modares regio apud Scythas ſanguine ortus, ſed propter fidelem nauatam Romanis operam imperio ab eis militari ornatus. Hic, cum imprudentibus Gotthis, magnam militum manum in colle quodam haberet, atque hoſtes in campis temulentos, ac propè ſecuros iacere per exploratores didiciſſet, ex improuiſo cum ſuis deſcendit, atque imparatos adortus pleroſque aut vulneribus, aut morte affecit. viris autem deletis, in mulieres, & pueros impetus factus. plauſtrorum quattuor millia capta. ex quo quantus aut captiuorum, aut cæſorum fuerit numerus, coniici poteſt. Ita Theodoſius eodem tempore Orientem & accepit, & cõſeruauit. vnde dixit Claudianus Honorium Imperatorem appellans, & de patre Theodoſio loquens:

Vnus tot funera contra
Reſtitit, extinxitq; faces, agroſq; colonis
Reddidit, & lethi rapuit de faucibus vrbes.
Nulla relicta foret Romani nominis vmbra,
Ni pater ille tuus iam iam ruitura ſubiſſet
Pondera, turbatamq; ratem, certaq; leuaſſet
Naufragium commune manu. Sic traditur illi,
Seruaturq; Oriens:

Ceterum Sozomenus Gotthos, obſidibus datis, in amicitiam receptos, Synæſius verò in belli, ciuitatis, honorum, & agrorum Romanorum ſocietatem acceptos tradit. ſiquidem in oratione ad Arcadium Aug. ita inquit: *Scythæ nuper non venerunt arma inferentes, ſed preces porrigentes, cum ex ſuis ſedibus pulſi eſſent. Cum autem humanitatem Romanorum, non arma experti eſſent, inſolentia euecti beneficium corruperũt. quo nomine Theodoſio patri tuo aduerſus ipſos armato cum pœnas dediſſent, iterũ ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices vnà cum vxoribus ſuis ad pedes eius procubuerunt. ille verò ſup-*

plices excitauit, belli ſocios aſciuit, ciuitate donauit, honores omnes communicauit, & partem agri Romani attribuit. Zoſimus autem omnibus, qui trans Iſtrũ habitabant, poteſtatem tranſeundi tradit feciſſe, eoſq; aut in numeros mi litares rettuliſſe, aut agriculturæ exercendæ adhibuiſſe. vnde etiam Paca ti vox illa manauit: *Dicamne receptos ad ſeruitium Gotthos caſtris tuis militem, terris ſufficere cultorem?* Ceterùm, cum cateruatim tranſirent, multitudinẽ eorum formidans, partem in Aegyptum tranſmiſit, atque alios ex Aegypto in Thraciam euocauit: ceteris verò optionem dedit, vt in patriam ſe reciperent, ac pro ſe alios Romanis numeris aſcribendos mitterent. Quã confuſionem conſpicati Gotthi, vt qui de rebus omnibus per populares ſuos transfugas fierent certiores, derepente flumẽ traiecerunt, ac, nemine prohibente, in Macedoniam vſque procurrerunt, noctéq; ſumma ad caſtra Imperatoris igne accenſo conſpicua, ducti à transfugis, contenderũt, atque ita, prœlio cum Romanis commiſſo, cum Theodoſius euaſiſſet, inde ſe in Macedoniam, ac Theſſaliam effuderunt. ac mox, ne tentatis quidem oppidis, cũ ingenti præda ſe receperunt. Quibus profectis Theodoſius, ne quid in poſterum incommodi pateretur, oppida omnia, quæ muris ſepta erant, præſidiis confirmauit. ac de rebus omnibus Gratianum admonuit. Eodem anno Valentinianus venit Aquileiam, atque inde III Nonas Iulias ad Heſperium præfectum prætorio ſcripſit, vt licèt omnes mercatores ſpectaret luſtralis auri depenſio, clerici tamen intrà Illyricum, & Italiam in denis ſolidis, intra Gallias in quinis denis immunem vſum conuerſationis haberent. Aquileia inde cum Iuſtina matre proceſsit Sirmium, fortaſſe ad Pannoniam ab incurſionibus barbaricis defendendam. Quò eòdem Ambroſius quoque epiſcopus Mediolanenſis aduenit ad Anemnium epiſcopum Catholicum conſecrandum. Ibi tum primùm Iuſtina odium ſuum aduerſus Ambroſium acrem Arrianorum hoſtem effudit. ſi quidem, conuocata populi multitudine, ipſum eccleſia deturbare contendit. cuius auctoritate fulta virgo Arriana facinus inauditæ audaciæ perpetrauit. Nam Ambroſium in tribunal progreſſum, prehenſa veſte, ad partem traducere mulierum ſtuduit. vt ab iis tractus de eccleſia pelleretur. cui ille dixit. Et ſi ego indignus tantò ſacerdotio ſum, tibi tamen non conuenit, manum ſacerdoti iniicere. quare debes Dei iudicium extimeſcere, ne quid tibi aduerſi contingat. Quod dictum triſtis euentus proximè eſt conſequutus. nam poſtridie virgo vitam amiſit. Sub hoc tempus in Hiſpania vetus Gnoſticorum hæreſis inſtaurata eſt, qui, vt S. Leo ſcripſit, non contenti eorum recipere falſitates, qui ab euangelio Chriſti ſub Chriſti nomine defecerunt, tenebris etiam paganitatis immerſi ſunt, vt per magicarum artium profana

ſecreta,

ſecreta, & mathematicorum noua mendacia religionis fidem, morumq́;
rationem in poteſtate dæmonum,& effectu ſiderum collocarent. Huius
peſtis auctor fuit Priſcillianus,homo nobili locò natus,diues,acer, diſer-
tus,multa lectione eruditus,ad diſſerendum promptus. Is,vbi doctrinam
hanc eſt aggreſſus,multos nobilium,pluresq́; populares oratione, ac blã-
ditiis allexit in ſocietatem. quin etiam mulieres nouarum rerum cupidæ
lubrica fide,& curioſo ad omnia ingenio catervatim ad eũ confluxerunt,
ac demum epiſcopi Inſtantius,& Saluianus eum receperunt. Quam rem
compertam Higinus Cordubenſis epiſcopus ad Idacium Emeritenſem
epiſcopum retrulit. qui vltra,quàm oportuit, Inſtantium,ſociosq́; laceſ-
ſens malos exaſperauit potius, quàm compreſsit. vt Seuerus ſcriptum re-
liquit. Inſequentis anni principio, qui à Chriſto nato CCCLXXX 380
Gratianum Auguſtum quintùm, & Theodoſium Auguſtum conſules
habuit, Theodoſius Theſſalonicæ morbo grauiſsimo conflictatus eſt.
Itaque,cum ipſe ſibi diffideret (quod nondùm fecerat) ſacro ſe tingi laua
cro voluit, &,cum Acholium Theſſalonicenſem epiſcopum rectæ fidei
eſſe,compertum haberet,ſacram ab illo ablutionem accepit. Ab illo in-
de die ſe hæreſis Arrianæ oppugnatorem, Nicænæ verò fidei defenſorem
acerrimum præſtitit. Itaque,cum Conſtantinopolim vnà cum Oriente
turpi maculatam errore æquo ferre animo non poſſet, III Kal. Martias
edictum ad populum Conſtantinopolitanum miſit in hæc verba: *Cun-
ctos populos, quos clementiæ noſtræ regit temperamentum; in tali volumus religione
verſari, quàm Diuum Petrum apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſque ad
nunc ab illo inſinuata declarat: quamq́; pontificem Damaſum ſequi claret, & Pe-
trum Alexandriæ epiſcopum, hoc eſt, vt ſecundùm apoſtolicam diſciplinam, euan-
gelicamq́; doctrinam patris, & filij, & ſpiritus ſancti vnam deitatem ſub parili
maieſtate, & ſub ipſa trinitate credamus.* Barbari, poſtquam Theodoſium
morbo periculoſo implicitum rei militari vacare non poſſe ſenſerunt,
continuò ex Mœſia, Thraciaq́; progreſsi,ſeſe populabundi in proximas
prouincias Pannoniam, & Macedoniam effuderunt. Quibus de rebus 381
Gratianus certior factus, Baudonem,& Arbogaſtem, homines genere Frã
cos,ſed rei militaris peritiſsimos,ac mox Vitalianum cum exercitu miſit.
Ex quibus Baudo,& Arbogaſtes Gotthos in Macedonia, Theſſaliaq́; po-
pulantes inuaſerunt,ac relicta præda,in Thraciam ſe recipere compule-
runt. Vitalianus verò Fritigernum ex Achaia,& Epiro, Alatheum, & Sa
phracem ex Pannonia deturbauit, ac fœdus cum eis Gratiani nomine
icit. His geſtis, Theodoſius è morbo tandem emerſit. Vbi verò,quæ
acta cum barbaris erant, cognouit, rata omnia habuit, ac demum Con-
ſtantinopolim,quò iampridem vocabatur, proceſsit, & magno ciuitatis

occurſu exceptus VIII Kal. Decembris vrbē de Gotthis, Scythisq́; triumphans iniuit. Verſis inde ad ordinandam ciuitatem conſiliis, nihil potius habuit, quàm vt labem Arrianam elueret. Itaque poſt biduum Demophilum, qui Arrianorum eccleſiā obtinebat, poſtquam in propoſita permanere ſentētia ſenſit, vrbe exire cum omnibus Arrianis præcepit. atque eccleſias eorū Catholicis tradidit, anno quadrageſimo, poſtquam ab eis fuerant occupatæ. Legem etiam, teſte D. Auguſtino, tulit, vt epiſcopus, clericuſue in hæreſi deprehenſus denis libris auri multaretur. Cum autem Demophilus extra vrbē iniuriam ad conuocatam multitudinē quereretur, ac pleriſque res digna videretur, quæ generalis Cōcilij ſententia conſtitueretur, Theodoſius, vt omnes ex Oriente hæreſes exterminaret, Concilium Conſtantinopolim in inſequentem annum indixit. Eodem anno Gratianus Treuiris VIII Kal. Februarias corpori nauiculariorum delatam à diuo Conſtantino, & Iuliano principibus equeſtris ordinis dignitatem firmauit; & cum Alemanis Rheni limitem incurſantibus depugnauit. Valentinianus verò VIII Kal. Maij Mediolano ad Paullinum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Mulieres, quæ ex viliori ſorte progenitæ ſpectaculorum debentur obſequijs, ſi ſcenica officia declinarint, ludicris miniſterijs deputentur. quas nec dum tamen conſideratio ſacratiſſimæ religionis, & Chriſtianæ legis reuerentia ſuæ fidei mancipauit.* In Hiſpania poſt multa inter epiſcopos certamina cōuentus apud Cæſaream Auguſtam eſt conuocatus. cui etiā Aquitaniæ epiſcopi interfuere. Verùm, hæreticis iudicio ſe committere non auſis, in abſentes lata ſententia, damnatiq́; Iſtantius, & Saluianus epiſcopi; Elpidius, & Priſcillianus laici. Additum eſt etiam, vt ſi quis damnatos in communionem recepiſſet, ſciret, in ſe eandem ſententiam eſſe promendam. Ithacio Soſſubenſi epiſcopo negocium datum, vt decretum epiſcoporum omnibus indicaret, maximeq́; Higinum communione ſeiungeret. qui, cum primus omnium palam inſectari hæreticos cœpiſſet; poſtea turpiter deprauatus in communionem eos recepiſſet.
381 Syagrio inde, Eucherioq́; conſulibus, & Valeriano præfecto vrbis, Athanaricus rex Teruingorum, qui, vt ſupra retulimus, in Thraciam non tranſierat, quòd ſe religione impediri, ne Romanum ſolum attingeret, aſſeruerat, patria à ſuis expulſus, menſe Ianuario Conſtantinopolim venit, atque à Theodoſio comiter, ac benignè exceptus eſt. Is, cum vrbem intuiſeret, atque intentis oculis vniuerſa luſtraret, in magnā Romanæ potentiæ admirationem adductus dixit: Deus profectò terrenus ipſe eſt Romanus Imperator. quiſquis aduerſus eum manum ſuſtulerit, ipſe ſui ſanguinis reus erit. Neque ita multò poſt vita ceſsit. funus eius pompa ſplēdidiſsima Theodoſius celebrauit, atque ipſe ei quoque honoris cauſſa

præiuit.

præiuit. Hoc Ammiano maximè auctore tradimus, qui ita ſcribit: *Athanaricus proximorum factione genitalibus terris expulſus, Conſtantinopoli fatali morte deceſſit, & ambitioſis exequijs ritu ſepultus eſt noſtro.* Eo mortuo, Teruingi ſeſe Theodoſio bonitatem eius admirati dediderunt, ac pro illo ſe militaturos, ac limite cuſtodiendo aliorum incurſiones propulſaturos promiſerunt. id fœdus inde per annos prope viginti ſeruatum. Theodoſius autẽ Concilio, quod indixerat, operam dedit. Conuenere ex Catholicis epiſcopi centum quinquaginta, ex Macedonianis triginta ſex menſe Maio. In primis autem affuerunt Timotheus Alexandriæ epiſcopus, Cyrillus Hieroſolymorum, & Meletius Antiochiæ. vacabat enim eccleſia Cõſtãtinopolitana, quòd Gregorius Nazianzenus, qui Catholicam Eccleſiã contra Demophilum Arrianum per biennium tenuerat, Nazianzum proximè ſe receperat. Præcipua cura fuit, vt Macedoniani ad Catholicorum partes redirent. nam poſt edictum Gratiani, quo liberam religionis fecerat poteſtatem, iterum ab eis defecerant. verùm inanis omnis conatus cecidit. Cum ſe facturos negaſſent, vt Conſubſtãtiale ſentirent, vrbe exire iuſsi ſunt. Inde, cum de eccleſia Conſtantinopolitana relatum eſſet, Nectarius vir ſenatorius, ac præfectura functus, & adhuc catechumenus à populo propter virtutis opinionem ad eum honorem euectus, ac mox ab epiſcopis conſecratus eſt. Illo inde cum ceteris aſsidente, decretum factum eſt, vt epiſcopus Conſtantinopolitanus proximas poſt Romanum ſedes haberet. is honos dignitati regiæ vrbis viſus eſt conuenire. Nicæni inde Concilii fides confirmata, ac filium patri conſubſtantialem eſſe, ſtatutum eſt, Arrianiq; repulſi. Inde Macedonianorum hæreſis condemnata, qui Spiritum ſanctum creaturam eſſe dicebant, non aliter atque Arriani filium. Fideſq; de Spiritu ſancto conſtituta, in qua ipſum non creatum eſſe, ſed procedere, decretum eſt, & cetera, quæ in Symbolo de gloria, & honore Spiritus ſancti dicuntur. Iam vero damnati etiam Sabelliani ſunt, qui vnam tantùm Trinitatis perſonam faciebant, & Apollinariſtæ, qui Verbum in homine ratione carente habitaſſe, & loco mentis verbum ipſi animæ affuiſſe dicebant. Hæc in hunc modum ab epiſcopis decreta vbi Theodoſius comperit, Heracleæ III Kalen. Auguſti ſic edixit: *Epiſcopis tradi omnes eccleſias mox iubemus, qui vnius maieſtatis, atque virtutis patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum confitentur, quos conſtabit communi Nectarij epiſcopi Conſtantinopolitani eccleſiæ eſſe ſociatos, itemq; Timothei Alexandrini, Cyrilli Hieroſolymitani, & Meletij Antiocheni. omnes autem, qui ab eorum fidei communione diſſentiunt, vt manifeſtos hæreticos ab eccleſiis expelli, neque his penitus poſthac obtinendarum eccleſiarum facultatem permitti, vt veræ, ac Nicænæ fidei ſacerdotia caſta permaneant,*

Vt autem Theodoſius ad extirpandas hæreſeos Arrianæ relliquias Concilium Conſtantinopoli ex Orientalibus habuit, ſic Gratianus Aquileiæ haberi iuſsit ex Occidentalibus. conuenere ex Italia, Gallia, & Pannonia epiſcopi, atque Gallorum, & Afrorum legati. fuere autem ex Italia Valerianus Aquileienſis, Ambroſius Mediolanenſis, Euſebius Bononienſis, Limenius Vercellenſis, Sabinus Placentinus, Philaſter Brixianus, Baſsianus Laudenſis, Heliodorus Altinas, Exuperantius Derthonenſis, Diogenes Genuenſis, & Anemnius Sirmienſis, quem conſecratum fuiſſe ab Ambroſio diximus. quorum plerique poſt mortem in ſanctorum Confeſſorum relati numerum adhuc magna ab his ciuitatibus religione coluntur. tulit enim hæc ætas ingentem numerum ſanctorum apud Italos epiſcoporum. quos, vt ſcribit Ammianus, tenuitas edendi, potandiq; parciſsime, vilitas indumentorum, ſupercilia humum ſpectantia perpetuo numini, veriſq; eius cultoribus vt puros commendauit, & verecundos. Hoc Concilio duo epiſcopi Palladius, atque Secundianus cum Arrianis facere deprehenſi, ijq; magna altercatione conuicti, atque damnati ſunt. Nonis Septembris acta ad Gratianum ſunt miſſa. Damaſus epiſcopus, cum acta Concilii Conſtantinopolitani accepiſſet, Syluestrum imitatus, qui Concilium Nicænum Romæ probarat, & hoc ſibi excutiendum putauit. atque ob eam rem Concilium Romam epiſcopis Occidentalibus indixit, atque, Aquileienſi conuentu perfecto, epiſcopos Orientis eò quoque Theodoſij litteris euocauit. Eodem anno in Hiſpania Inſtantius, & Saluianus damnati iudicio ſacerdotum Priſcillianum laicum, ſed tanquam auctorem omnium malorum vnà ſecum in Cæſarauguſtana ſynodo notatum, ad confirmandas vires ſuas epiſcopum Abilæ deſignarunt, rati nimirum, ſi hominem acrem, & callidum ſacerdotali auctoritate armaſſent, ſe validius ſibi præſidium paraturos. Tum verò Idacius, & Ithacius acrius inſtiterunt, arbitrantes poſſe inter initia malum comprimi. ſed parum ſano conſilio ſæculares iudices adierunt, vt eorum decretis, atque animaduerſionibus hæretici pellerentur. Igitur poſt multa, & fœda, Idacio ſupplicãte, elicitur à Gratiano reſcriptum, quo vniuerſi hæretici excedere non eccleſijs tantùm, aut vrbibus, ſed extra omnes etiam terras expelli iubebantur. Quo comperto, Gnoſtici diffiſi rebus ſuis, non auſi iudicio certare, ſponte ceſſere, qui epiſcopi videbantur, ceteri formidine diſsipati ſunt. At Inſtantius, Saluianus, & Priſcillianus Romam profecti, vt apud Damaſum pontificem obiecta purgarent, interiorem Aquitaniam prætereuntes, ab imperitis ſuſcepti perfidiæ ſemina ſparſere. maximeq; Eluſanam plebem bonam, & religioni ſtudentem prauis prædicationibus peruertere. & Burdigala per Delphinum repulſi, in agro

Euchrociæ mulieris locupletis aliquantiſper morati nonnullos ſuis erro-
ribus infecere. inde iter peregerunt, vxores, atque alienas etiam feminas
in comitatu habentes. in queis ipſa erat Euchrocia, ac filia eius Procula.
de qua ſermo fuit, Priſcilliani ſtupro grauidam partum ſibi graminibus
abegiſſe. Vt verò Romam peruenere, Damaſo ſe purgare pontifici cu-
pientes, ne in conſpectum quidem admiſsi ſunt. ibi etiam Saluianus eſt
mortuus. regreſsi Mediolanum æquè ſibi aduerſantem Ambroſium re
pererunt. Cum duos epiſcopos ſumma auctoritate illudere non potuiſ-
ſent, corrupto Macedonio tum magiſtro officiorum, reſcriptum à Gra-
tiano obtinuerunt, quo reſtitui eccleſiis iuſsi ſunt. Antonio inde, & Sya- 382
grio conſulatum, & Seuero præfecturam vrbis, gerentibus, Iuſtina Augu-
ſta Mediolani cum Valentiniano puero conſtituta, vt Arrianorum cauſ-
ſam duobus Conciliis ſuperiore anno afflictam reſtitueret, Ambroſium
euertere inſtitit. Itaque muneribus, atque honoribus oblatis homines in
eum incitauit, tribunatusq; promiſit iis, qui ipſum raptum de eccleſia
ad exilium pertraxiſſent. Quod cum aliquot irrito conatu tentaſſent,
Euthymius quidam auſus eſt domum ſibi iuxta eccleſiam comparare,
atque ibi currum conſtituere, vt correptum repente ciſio imponeret, at-
que aliò aſportaret: poſt annum autem eodem die, quo ſe Ambroſium
rapturum, atque in exilium deducturum, putarat, in idem ciſium illatus
ipſe ad exilium eſt deportatus. Cui tamen ab Ambroſio viaticum, atque
alia neceſſaria miniſtrata ſunt. Ceterùm Ambroſius ad Palatium voca-
tus acceſsit. Quod vbi ſenſit populus, qui egregiè erga illum erat affe-
ctus, inſidias parari veritus, ad Palatium repente confluxit, ac tumultum
ingentem exciuit. Comiti autem militari ad fugandam multitudinem cũ
expeditis egreſſo alacri animo reſtitit. neque ante ſeditioni eſt modus im
poſitus, quàm populum incitatum rogatus Ambroſius longo ſermone
demulſit. demum, ſacerdotali dignitate, ac conſtantia egregiè conſerua
ta, domum diſceſsit. Erant adhuc multi non ſolùm Romæ, ſed etiam
in ſenatu Romano errori gentilitatis addicti. Hi, credo, imbecillitate Va
lentiniani, & Iuſtinæ matris eius illecti, conſiliis communicatis, petere ab
eis ſtatuerunt, vt ara vetus in curia reponeretur, ad quam iurare ſenato-
res ſolebant de rebus publicis conſulturi, & vt ſacris faciundis ſumptus an
te ſublati à Gratiano reſtituerentur. Quod cum Chriſtiani, qui numero
ſuperabant, clam moueri ſenſiſſent, libellum Damaſo pontifici obtule-
runt, denunciantes, nihil ſe eiuſmodi cenſuiſſe, neque aſſenſione ſua pro-
baſſe. ſi id concederetur, ſe in ſenatum non venturos. quem libellum
Damaſus ad Ambroſium, ille ad Gratianum miſit. Valentinianus Vene
tiam perluſtrans XII Kal. Iulias Patauio ad Seuerum præfectum vrbis de

mendicis ſeruitute eximendis reſcripſit. at verò XV Kal. Decembris Ve
ronæ ad Flauium præfectum Illyrici, atque Italiæ de iuſsis ſuis exequen-
dis in hunc modum: *Si vindicari in aliquot ſeuerius contra noſtram conſuetudi*
nem pro cauſſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipe-
re ſententiam, ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors, aut fortuna ſuſpenſa ſit.
Reos ſanè excipiat, vinciatq́ cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilantes obſeruet.
Hoc, credo, ille matris impulſu edixit, verentis, ne quid præcipitanter æ-
tatis vitio in caput reorum decerneret. Interim Damaſus Romæ Cõ
cilium habuit epiſcoporum Occidentis frequentiſsimum. Orientales nõ
venerunt, ſed legatos cum litteris, ſeſe purgantes, miſerunt, in quibus ex-
poſitis, quæ ex ſuperiore perſequutione pertulerunt, incommodis, ita
pergunt: *Quoniam vos Concilium Romæ conuocantes, nos velut membra pro-*
pria Imperatoris litteris aduocaſtis, nihil nobis fuiſſet optatius, quàm vt veſtræ vo-
luntati, & præſenti neceſsitati obſequeremur. verùm id plerique facere non potui-
mus. Conuenimus enim Conſtantinopolim iuſſu litterarum ſuperiore anno à uobis
poſt Concilium Aquileienſe ad Theodoſium Imperatorem miſſarum. & nos ad iter
tantùm Conſtantinopolitanum accinximus, atque de hoc vno Concilio celebrando
conſenſum epiſcoporum, qui in prouincijs remanſerunt, attulimus. longius verò iter
neque expectauimus, neque ante cognouimus, quàm Conſtantinopolim venimus,
neque pro anguſtijs temporis vlterius ire parati fuimus. neque epiſcopos in prouincijs
certiores maturè facere huius noſtri conſilij potuimus. Ad has Damaſus ita re-
ſcripſit: *Quòd debitam ſedi apoſtolicæ reuerentiam tribuiſtis, id vobis quoque ma*
ximo honori fuit. nam etſi in ſancta Eccleſia, in qua ſanctus Apoſtolus ſedens eius
adminiſtrandæ rationem nos docuit, nobis primæ partes deferuntur, tamen confite-
mur, nos illo dignitatis gradu multò inferiores. In hoc Concilio omnes hære-
ſes, quæ adhuc Eccleſiam turbauerant, perculſæ anathemate ſunt, ac
Conſtantinopolitanum Concilium confirmatum. Extat Damaſi epiſto-
la ad Paullinum Theſſalonicenſem epiſcopum miſſa, apud Theodoritũ.
in qua decreta commemorantur: *Quoniam poſt Concilium Nicænum eiuſ-*
modi error emerſit, vt quidam dicere audeant, Spiritum ſanctum per filium fa-
ctum eſſe, anathema indicimus omnibus, qui Spiritum ſanctum eſſe negant vnius,
& eiuſdem eſſentiæ, & poteſtatis cum patre, & filio. Item Sabelliani erroris fauto-
ribus, qui dicunt, patrem, & filium eundem eſſe. item Arrio, & Eunomio, qui li-
cèt verbis diſcrepantes, aſſerunt tum filium, tum Spiritum ſanctum creaturam eſ-
ſe. Item Photino, qui hæreſim Ebionis renouans, Chriſtum ex Maria ſolum editum
eſſe contendit. Item illis, qui duos filios eſſe affirmant, vnum ante ſecula, alterum
poſt carnem ex Maria ſuſceptum. Item ijs, qui aſſerunt, verbum Dei in carne hu-
manà loco animæ rationalis habitaſſe. Item ijs, qui dicunt, verbum Dei productio-
ne, & contractione à patre ſecerni, ipſumq́ eſſentiæ expertem eſſe, aut morte inte-

riturum eſſe. Qui verò ab eccleſiis, in quibus vixerunt, ad alias ſe tranſtulerint, vſque eò ſint à noſtra communione ſecreti, quouſque ad ipſas vrbes redierint, in quibus erant primùm ad aliquem honoris eccleſiaſtici gradum elati. Ad hoc Concilium ex Palæſtina venit Hieronymus Stridonienſis cum Paulino Antiochiæ, & Epiphanio Salaminæ epiſcopis, vt ipſe ſcribit in Epitaphio Paulæ: *Cumq́ Orientis, & Occidentis*, inquit, *epiſcopos ob quaſdam eccleſiarum diſſenſiones Romam Imperiales litteræ contraxiſſent, vidit Roma Paulinum Antiochiæ, & Epiphanium Salaminæ epiſcopos, viros admirabiles*. & in Epitaphio Marcellæ: *Denique cum Romam cum ſanctis pontificibus Paulino, & Epiphanio eccleſiaſtica traxiſſet neceſſitas*. Remiſsis inde domos ſuas epiſcopis, Damaſus Hieronymum retinuit, vt ſibi in cauſsis eccleſiaſticis inſeruiret, quod ipſe ſcribit ad Ageruchium: *Cum in chartis eccleſiaſticis iuuarem Damaſum Ro. vrbis epiſcopum, & Orientis, atque Occidentis Synodicis conſultationibus reſponderem, vidi duo inter ſe paria nobiliſsimorum è plebe hominum comparata, vnum, qui viginti ſepeliſſet vxores, alteram, quæ viginti duos habuiſſet maritos, extremo ſibi, vt putabant, matrimonio copulatos*. Hæc in Italia. In Hiſpania verò Inſtantius, & Priſcillianus reſcripto Gratiani confiſi repetiuere Hiſpanias, atque ſine vllo certamine eccleſias, quibus præfuerant, recepere. Verùm Idacio non animus, ſed facultas ad reſiſtendum defuit. quia hæretici, corrupto Voluentio proconſule, vires ſuas confirmauerant. Quin etiam Ithacius ab his, quaſi perturbator eccleſiarum, inſimulatus, iuſſusq; deduci, cum trepidus profugiſſet in Galliam, ibi Gregorium præfectum adiit. qui, compertis quæ geſta erant, duci ad ſe turbarum auctores iuſsit, ac de omnibus ad Gratianum rettulit, vt hæreticis ambiendi viam præcluderet. Sed id fruſtra fuit. quia per libidinem, & potentiam paucorum cuncta ibi venalia erant. Merobaude inde, & Saturnino conſulibus, Symmacho verò 383
præfecto vrbis, Theodoſius Conſtantinopoli Arcadium filium, licèt adhuc puerum, XIIII Kalen. Februarii Imperii conſortem aſciuit, Auguſti dignitate ornatum. menſe autem Iunio, cum omnes omnium hæreſeum epiſcopos aduocaſſet, conuentu acto, req; cognita, neminem præter Nouatianos in vrbe eſſe permiſit. Ceterùm quantò acrius hæreticos Theodoſius in Oriente premebat, tantò vehementius eos in Occidente Valentinianus fouebat. Erat enim iam annos ſeptemdecim natus, & Probum præfectum prætorio, penes quem ſumma rerum in Italia erat, deſpiciebat. Itaque edictum per omnes Imperii ſui prouincias miſit, vt qui aut Imperatori obſtitiſſet, aut templa repoſcenti non tradidiſſet, capitali ſupplicio obnoxius eſſet. Id verò Auxentio aucto-

re, Mediolani quondam epiſcopo, fecit. Hic enim, Mercurini nomine ſibi indito, Iuſtinæ Auguſtæ accitu in vrbem redierat, atque omnia nefario miſcere tumultu pergebat pro recuperanda eccleſia, quam amiſerat. Itaque Valentinianus ab illo impulſus, Ambroſium per tribunum vocauit, & coram ſe in Conſiſtorio adeſſe præcepit, vt cum Auxentio de fide diſputaret, ſe præſente, & iis iudicibus, quos vterque legiſſet, eo nimirum conſilio, vt, Ambroſio eccleſia egreſſo, Auxentium reſtitueret. Qua re animaduerſa, Ambroſius eò adire noluit, ne eccleſiam Arrianus reciperet, verùm non conuenire reſpondit, vt de fide coram iudice laico extra eccleſiam ageretur. Qua voce Valentinianus permotus, ipſum palam baſilica Portiana, quæ extra vrbem erat, cedere, & quò vellet, abire mandauit. Ambroſius verò à clero, populoq; magna animorum alacritate defenſus, ſe vrbe exiturum, aut eccleſia, quæ Dei eſſet, ceſſurum negauit. Hinc Valentinianus ira feruidus armatos milites ad baſilicam occupandam immiſit, verùm, populo illam cuſtodiente, atque Ambroſium protegente, nihil profecit. tumultus tamen magni periculi, & fœdioris exempli fuit. Dum Ambroſius in his anguſtiis verſabatur, epiſtolam ad Valentinianum ex baſilica miſit, in qua factum, conſiliumq; ſuum probare contendit. Ex ea epiſtola libet aliquot huc ſententias inferre, maximè ad hanc turpitudinem demonſtrandam idoneas: *Dalmatius*, inquit, *tribunus mandato clementiæ veſtræ poſtulauit à me, vt & ipſe iudices legerem, ſicut elegiſſet Auxentius, quòd in Conſiſtorio eſſet futura certatio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Reſpondeo, patrem tuum legibus ſuis ſanxiſſe, in cauſſa fidei, vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſſimilis, hoc eſt ſacerdotes de ſacerdotibus iudicare. Quin etiam, ſi aliàs quoque argueretur epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Et ſi ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat, in cauſſa fidei epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de epiſcopis iudicare? Pater tuus, vir maturioris æui dicebat: Non eſt meum iudicare epiſcopos; tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudicare. Et ille baptizatus in Chriſto inhabilem ſe ponderi tanti putabat eſſe iudicij. clementia tua, cui adhuc emerenda baptiſmatis ſacramenta ſeruantur, arrogat de fide iudicium, cum fidei ſacramenta non norit. Veniant planè, ſi qui ſunt, ad eccleſiam, audiant cum populo; non vt quiſquam iudex reſidat, ſed vnuſquiſque de ſuo affectu habeat examen, eligat quem ſequatur. agitur de iſtius eccleſiæ ſacerdote. ſi audierit illum populus, & putauerit melius diſputare, ſequatur fidem eius, non inuidebo. Omitto, quia iam ipſe populus iudicauit. taceo, quia*

pater clementiæ tuæ quietem futuram ſpopondit, ſi electus ſuſciperet ſacerdotium, hanc fidem ſequutus ſum promiſſorum. Quòd ſi de aliquorum peregrinorum aſſentatione ſe iactat Auxentius, ibi ſit epiſcopus, vnde ſunt ij, qui epiſcopatus putant nomine decorandum. nam ego non epiſcopum noui, nec vnde ſit, ſcio. Quis erit ille, qui cum legat, per tot prouincias vno momento eſſe mandatum, vt quicunque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio, quicunque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur, quis, inquam, eſt, qui poſsit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, Lex tua mihi non probatur? Deinde ipſe eligam iudices laicos, qui, cum tenuerint fidei veritatem, aut proſcribantur, aut necentur. quod lex de fide lata decernit. Si ad ſynodum prouocat Auxentius, vt de fide diſputet, (licèt non ſit neceſſe propter vnum tot epiſcopos fatigari, qui etiam ſi angelus de cælo eſſet, paci eccleſiarum non deberet præferri), cum audiero ſynodum congregari, & ipſe non deero. Veniſſem ad Conſiſtorium clementiæ tuæ, vt hæc coram ſuggererem, ſi me vel epiſcopi, vel populus permiſiſſent, dicentes, de fide in Eccleſia coram populo debere tractari. Atque vtinam Imperator non denunciaſſes, vt quò vellem, abirem. Nam mihi à ſacerdotibus dicatur: Non multum intereſt, vtrum volens relinquas, an tradas altare Chriſti: non enim reliqueris, trades. Atque vtinam liquidò mihi pateret, quòd Arrianis Eccleſia minimè traderetur, ſponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed ſi ego ſolus intercluſi epo, cur etiam de alijs omnibus inuadendis eccleſiis eſt præceptum? Vtinam confirmetur, vt eccleſiis nullus moleſtus ſit. opto, vt de me, qualis videtur, ſententia proferatur. Scripſit etiam eodem tempore ad populum, vt animum eius in tantis difficultatibus confirmaret. Ex quibus hæc volui decerpſiſſe: *Circunfuſi milites, armorum crepitus, quibus vallata eſt Eccleſia, fidem non terrent meam, ſed mentem exagitant, ne, dum me tenetis, pernicioſum aliquid veſtræ oboriatur ſaluti. Nemo vos turbet, quòd aut carrum præparauerant, aut dura, vt videbatur ſibi, Auxentij ipſius, qui ſe dicit epiſcopum, ore iactarunt. Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit. Auxentius vno momento populos, quod in ipſo eſt, trucidabit, alios gladio, alios ſacrilegio. meam baſilicam petit cruento ore, ſanguinolentis manibus. Abſit, vt patrum meorum tradam hereditatem. abſit à me, vt Chriſti tradam hereditatem; abſit, vt tradam hereditatem patrum, hoc eſt hereditatem Dionyſii, qui in exilio in cauſſa fidei defunctus eſt; hereditatem Euſtorgij confeſſoris, hereditatem Mæroclis, atque omnium retro fidelium epiſcoporum. Auxentius, ne cognoſceretur, quis eſſet, mutauit ſibi vocabulum, vt quia hic fuerat Auxentius epiſcopus Arrianus, ad decipiendam plebem, quam ille tenuerat, ſe vocaret Mercurinum. Mutauit ergo vocabulum, ſed perfidiam non mutauit. Idem concluſus vndique ad verſutiam patrum ſuorum confugit. de Imperatore vult inuidiam commouere, dicens iudicare debere adoleſcentem catechumenum, ſacræ lectionis ignarum, & in*

Conſiſtorio indicare. Quaſi verò ſuperiore anno, quando ad Palatium ſum petitus, cum præſentibus optimatibus ante Conſiſtorium conſiſteretur, cum Imperator baſilicam vellet eripere, ego tunc aulæ contemplatione regalis infractus ſim, conſtantiam non tenuerim ſacerdotis, aut imminuto iure diſceſſerim. Non ne meminerunt, quòd vbi me cognouit populus Palatium petiſſe, ita irruit, vt vim eius ferre non poſſet, quando Comiti militari cum expeditis ad fugandam multitudinem egreſſo obtulerunt omnes ſe neci pro fide Chriſti? Non tum rogatus ſum, vt populum multo ſermore mulcerem? & ſponderem fidem, quòd baſilicam eccleſiæ nullus inuaderet? Ex his Ambroſij verbis, facilè Valentiniani, & Iuſtinæ auerſus à Catholica religione animus, & turbulentus Mediolanenſis eccleſiæ ſtatus, cognoſci poterit. Quæ dum aguntur, triſtis ecce nuncius de nece Gratiani Auguſti, & Galliarum amiſsione affertur. qui auditus Valentinianum, ac totam Italiam ingenti dolore incendit. Ea verò res hoc modo acta eſt. Clemens Maximus, domo Hiſpanus, Theodoſii principis commilito olim in Britannia fuerat, tum verò exercitui in eadem prouincia præerat. Res autem tulit, vt milites in Britannia tumultum conciuerint, & metu Gratiani, Maximum, quem fortiſsimum eſſe ſciebant, Imperatorem acclamauerint. Ille verò primò Imperium renuit, facti iniquitatem auerſatus, deinde, vbi periculum ſibi à militibus imminere, ſi eorum voluntati reſtitiſſet, animaduertit, in illorum poteſtate ſe futurum oſtendit. atque inſignia, quæ offerebantur, accepit. ac mox cum exercitu nauibus ad oſtia Rheni acceſsit, vbi ab iis, qui in eis ſtationibus verſabantur, militibus eſt acceptus. Qua re audita, Gratianus, homine, vt modicarum virium ad lædendum, neglecto, milites ei tantùm Alanos, quos mercede conductos habebat, oppoſuit. Hoc verò Romani veterani animo iniquo tulerunt, inſignem ſibi iniuriam factam interpretantes, quòd barbaros, aut virtute, aut fide potiores exiſtimaſſet, atque iracundia incenſi ad Maximum, ſumma omnia pollicentem, plerique ſe cōtulerunt. Quo facto Gratianus exterritus, Treuiros, vbi per menſem Aprilē fuiſſe cōperimus, reliquit, & ſeſe Pariſios rettulit. Quod vbi Maximus cōperit, repulſis Alanis, & ipſe eódem citato agmine maturauit. Ibi per quinque dies collatis caſtris, leuibus aliquot prœliis variè eſt certatū. Quibus tranſactis, Gratianū Mauri primū, deinde reliqui ſenſim deſeruerūt. Quod vt ille vidit, trepidus, trecentis equitibus ſumptis, fugā capeſsit, atque ab obuiis ciuitatibus omnibus excluſus, Lugdunū peruenit. caſtris ad vrbē poſitis, nō ita multò poſt Maximus cū omnibus copiis inſequutus accurrit. Ceterùm primū aperta vi hominē delere conſiliū fuit. vbi non ſucceſsit conatus, ad dolū ſe contulit, quo ſe faci lè credulum adoleſcentem irretiturum putauit. Quippe Gratiani ſpōſam

aduentare, vt ipſi flumen traiicienti occurreret, ſermone diſtulit. Quod Gratianus amore percitus, facilè adductus eſt ad credendum. Vehebatur autem occultè in rheda, in qua ſponſa eſſe ſimulabatur, Andragathius quidam, homo magni roboris, atque audaciæ ſingularis. Ille verò, vt in propinquo eſſe cum paucis Gratianum alacrem, vidit, confeſtim cum ſuis è rheda proſiluit, atque incautum iuuenem comprehendit, & gladio traiectum vita exuit. Mortuus eſt Gratianus VIII Kal Septembris, annos XXIIII natus, virtute, ac pietate, ſi diu vita ſuppeditaſſet, optimum quenque Imperatorem adæquaturus. De Maximo ſic loquutus eſt Pacatus: *Quis non ad primum noui ſceleris nuncium hominem riſit? nam infra dignitatem iracundia videbatur, cum pauci homines, & inſulani totius incendium Occidentis adolerent, & regali habitu exulem illum ſuum induerent.* De Gratiano ita D. Hieronymus: *Gratianus ab exercitu ſuo proditus, & ab obuijs vrbibus non receptus, ludibrio hoſti fuit, cruentæq; manus veſtigia parietes tui Lugdune teſtantur.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Nonus.

VALENTINIANVS AVG. ET MAXIMVS IMP.

GRATIANO perempto, Maximus Victorem filiũ puerum ſibi Cæſarem cooptauit, ac Galliam ditioni ſuæ adiungere properans Ballioni, & Merobaudi, qui duces Gratiani fuerant, in poteſtatem adductis vitam ademit. Interim Valentinianus in Italia, fœda Gratiani fratris cæde accepta, magno curarum æſtuauit incendio. neque enim ſolum vicem fratris mortui doluit, ſed etiam Maximi potentia ad rationem reuocata, de propria ſalute ſolicitus eſſe cœpit; veritus ſcilicet, id quod poſtea euenit, ne Maximus, Occidente in ſuam ditionem redacto, ſuperatis Alpibus, in Italiam ſe demitteret, ac ſe ipſum quoque aduerſus tãtas opes infirmum Imperii ſui parte, ac vita denique ſpoliaret. Itaque, quòd ad bellum gerendum viribus imparem ſe ſentiret, conſilio armorum abiecto, pacem ſibi poſtulandam putauit, ac propterea Ambroſium epiſcopum, virum grauitate, prudentiaq; præſtantem ad eum legauit. Ex altera parte Maximus immaturum eſſe, ante res Galliæ compoſitas, remq; pecu-

niariam conſtitutam, Italiam aggredi arbitratus, vtique pacem cum vtroque Auguſto ſibi agitandam exiſtimauit, atque ita propere oratores ad vtrumque de concilianda concordia miſit: Ambroſius omnium iniuriarum oblitus, munus legationis haud grauatè ſuſcepit, atque in itinere Victorem Comitem, qui à Maximo ad Valentinianum mittebatur, offendit. Ceterùm, cum ad Maximum perueniſſet, rogatus, cur Valentinianus ad ſe, tanquam filius ad patrem, non acceſsiſſet, reſpondit, aſpero hiemis tempore puerum cum matre Alpes incommodè tranſiturum fuiſſe. ſe verò miſſum eſſe, vt de pace ageret, non vt de Valentiniani officio reſponderet. Tum ille, Expectemus, quid Victor ab illo reſponſi ferat. Vt autem Victor reuertit, accito ad ſe Ambroſio, Pacem Valentinianus, inquit, accipit, aduentum abnuit: atque, Ambroſio multa de bono Valentiniani erga illũ animo prædicante, pacem compoſuit. Quod vt Bauto militiæ magiſter accepit, Hunnos, & Alanos contra Iuthungos, qui Rhætias populabantur, accitos iuſſu Valentiniani, cum Galliæ appropinquarent, auertit in Alemaniam, ne Maximum in ſuſpicionem armorum adduceret. ¶ Eodem anno Romæ Symmachus, vrbis præfectus, homo non tam eloquentiæ, quàm Gẽtilitatis ſtudio clarus relationem ſenatus nomine ad Valentinianum miſit, petens, vt, quod paullo ante agitari cœptum erat, ipſe aram Victoriæ reponere in curia ſineretur. atque impenſæ ad ſacra facienda à Gratiano Auguſto ſublatæ reſtituerentur. Quod vt Ambroſius audiit, proxima, vt ipſe inquit, legatione confiſus, Valentinianum ab eiuſmodi re indulgenda, quæ Gẽtilitatem reduceret, auocauit. rogauitq́; vt ſibi relationis exemplum remitteret, vt ei reſpondere poſſet. quemadmodum accuratè reſpondit. Legitur adhuc ſcriptum vtrumque. Ceterùm, cum in Conſiſtorio Valentiniani omnes, qui aderant, Chriſtiani, & Gentiles ea reddenda eſſe contenderent, ſolus Valentinianus diſſenſit, ac, Chriſtianis perfidiæ incuſatis, Gentilibus ita reſpondit. Quo modo, quod pius frater eripuit, me reddere ſuadetis? cum & religionem læſurus ſim, & fratrem, à quo nolo pietatis officio ſuperari. ſubijcientibus autem illis, patrem illius nunquam, vt eas eriperet, adduci potuiſſe, occurrit; Patrem meum laudatis, quia non abſtulit; nec ego abſtuli. neque idem reddidit, vt me debere reddere, contendatis. & ſi reddidiſſet, frater ademit, cuius in hoc genere imitatorem me eſſe malo. nam perinde hic Auguſtus, ac pater, fuit. & par vtrique debetur reuerentia, & par vtriuſque eſt erga rempublicam gratia. In Hiſpania Gnoſtici, antequam Gratianus occideretur, grandi pecunia Macedonio data, obtinuerant, vt cognitio præfecto prætorii Galliarum Imperiali auctoritate adimeretur, atque Hiſpaniarum vicario mandaretur: miſsiq́; à Magi-

tro officiales fuerant, qui Ithacium tum Treuiris agentem ad Hiſpaniã
retraherent. quos ille callidè fruſtratus, per Pritannium epiſcopum de-
fenſus, illuſit. inde, cum rumor increbuiſſet, Maximum in Britannia ſum-
pſiſſe Imperium, ac breui in Gallias irrupturum, licèt rebus dubiis noui
Imperatoris aduentum expectare conſtituit. Ricimere inde, & Clear- 384
cho conſulibus, Theodoſium Auguſtum Conſtantinopoli poſitum le-
gati à Sapore Perſarum rege, & Maximo Imperatore miſsi, pacem peten-
tes, adiere. neque eæ irritæ legationes fuere. Sapori fœdus datum. Maxi
mo etiam, vt ſe Auguſtum, ac collegam ſuum appellaret, permiſſum.
quin etiam Cynegio prætorii præfecto in Aegyptum eunti mandatum,
vt Alexandriæ imaginem Maximi, tanquam conſortis Imperii, poneret.
Hæc ab vtriſque ad tempus ſimulata cõcordia eſt. V Idus Septembris
Placilla vxor puerum alterum ei peperit, quem Honorium appellauit,
eum, qui poſt Occidentale Imperium tenuit. In Gallia Maximus, prouin
cia in ditionem adducta, ſedẽ Imperii Treuiris poſuit, atque, exercitu ad
occupandam Hiſpaniam miſſo, leui eam negocio imperio ſuo adiecit.
Quibus rebus ad voluntatem fluentibus vſque adeo eſt elatus, vt fortunę
proſperitatem animo capere non potuerit, ac curis ad maius bellum con
uerſis, cogendæ pecuniæ cauſſa omnia auaritiæ, ac rapacitatis exempla edi
derit: ſi quidem, vt Pacatus dixit, vacuauit municipibus ſuis ciuitates, im
pleuit exulibus nobilibus ſolitudines; perfunctorum honoribus ſummis
virorum bona publicauit, capita diminuit, vitam ære taxauit. ſtabat ipſe
purpuratus ad lances, & momenta ponderum, nutusq́; trutinarum pal-
lens, atque inhians exigebat. comportabantur interim ſpolia prouincia-
rum, exuuiæ exulum, bona peremptorum. hic aurum matronarum ma-
nibus extortũ, illic raptæ pupillorum ceruicibus bullæ, iſtic dominorum
cruore perfuſum pendebatur argentum. numerari vbique pecuniæ, fiſci
repleti, æra cumulari, vaſa concidi, cuiuis vt intuenti non Imperatoris
domicilium, ſed latronis receptaculum videretur. Quæ dum ille moli-
tur, Valentinianus, pace conſtituta, cadauer Gratiani recuperare cupiens,
Ambroſium iterum ad Maximum miſit. Ille autem obſequutus, Treui-
ros properauit, & ad Palatium progreſſus, cum Gallicano eunucho cubi-
culi præfecto dixiſſet, eſſe de quibus ſine arbitris agere Valentiniani no-
mine vellet, à Maximo impetrare non potuit. Quare commotus in Cõ-
ſiſtorium adiit, & Maximo aſſurgente, vt oſculũ daret, id officii reſpuit,
cõuenire negans, vt in Conſiſtorio epiſcopus audiretur. cui ille iniurias,
quas ſe à Baurone, quas à Valentiniano, quas ab ipſo in priore legatione
accepiſſe præſeferebat, cum ab omnibus ſe deluſum expoſtularet, eno-
muit. quæ omnia diligenter Ambroſius oratione purgauit, ac necem ei

Ballionis obiecit. Demum Gratiani cadauer poſtulanti ille ſe daturum negauit, ne dolorem militum refricaret. cui Ambroſius, Non eſt, quòd de militibus labores, inquit. quid enim mortuum deſiderent, quem viuentem deſtituerunt? Tum ille ſe conſideraturum ſubiecit. mox indignatus, quòd Ambroſius epiſcoporum ſuorum communionem vitaret, ipſum primo quoque die decedere ex Galliæ finibus imperauit. Ita Ambroſius, re infecta, Italiam non ſine aliqua inſidiarum ſuſpicione repetiit, præſertim verò cum Hyginum epiſcopum iam ætate confectum in exilium ab eo traditum comperiſſet. Reuerſus autem legationem ſcriptis expoſuit, Valentinianum monens, vt eſſet cautior aduerſus hominem pacis inuolucro bellum tegentẽ. Poſt paucos dies Valentinianus rurſus à matre percitus, inſanire, ac noua æſtuare expellendi Ambroſii libidine cœpit. Itaque, comitibus conſiſtorianis miſsis, mandauit, vt baſilicam nouam, quæ erat in vrbe, ſibi traderet. cui reſpondit Ambroſius, templum Dei tradi à ſacerdote non poſſe. poſtridie verò, cum præfectus progreſſus ſuadere cœpiſſet, vt baſilicam Portianam concederet, populus reclamauit. ille ſe Valentiniano renunciaturum ſubiecit. tertia verò die, quæ erat dominica Palmarum, Ambroſius, cum in baſilica noua operam Officiis diuinis nauaret, certior factus, miſſos ad baſilicam Portianam decanos vela ſuſpendere, ac populum eò concurrere, tamen ſolemnia miſſarum iniuit. ceterùm, dum offert, raptum audit à populo Caſtulum presbyterum Arrianum. qua re accepta, amariſsimè flere, atque orare in ipſa oblatione Deum inſtituit, vt ſubueniret, ne cuius ſanguis in cauſſa Eccleſiæ funderetur, ſed ſuus non ſolùm pro ſalute populi, ſed etiam pro impiis hauriretur. ac, miſsis presbyteris, & diaconis, hominẽ exemit iniuriæ. Confeſtim corpus omne mercatorum mulctis grauiſsimis oneratur, ac ducenta pondo auri triduo exiguntur. Sanctis diebus, quibus moris erat debitorum vincula relaxari, carceres negotiatoribus implentur. Palatina officia, hoc eſt Memoriales, Agentes in rebus, apparitores diuerſorum Comitum à proceſſu abſtinere iubentur. Honoratis minæ grauiſsimæ intenduntur, niſi baſilicam traderent. Comites, & tribuni Ambroſium adeunt, ac baſilicam propere ſibi tradi poſcunt, Imperatorem iure ſuo vti dicentes, quòd in poteſtate eius omnia forent. Quibus reſpondit Ambroſius, Si Imperator à me petet, quod meum eſt, ideſt fundum meum, argentum meum, non recuſabo. quanquam omnia, quæ mea ſunt, pauperum ſunt. verùm quæ Dei ſunt, Imperatoriæ poteſtati non ſunt obnoxia. ſi patrimonium affectatis, inuadite; ſi corpus, accurite. vultis in vincula ducere, vultis ad necem? ludus eſt. non ego me vallabo ſtipatione populorum, nec altaria tenebo, vitam deprecans, ſed pro altaribus victi-

mam me

mam me præbebo. Horrebat porro animo, armatos ad baſilicam occupandam miſſos audiens,ne,dum baſilicam vindicatent, cædem aliquam facerent, quæ in perniciem recideret ciuitatis. orabatq; Deum, ne ipſe aut vrbis,aut Italiæ funeri ſupereſſet. ſimul deteſtans inuidiam fundendi ſanguinis,offerebat iugulum ſuum, ac Gotthos tribunos,qui aderant,ſic compellabat: Quò tenditis, aut quid agitis? an vos propterea poſſeſsio Romana ſuſcepit,vt publicæ perturbationis miniſtros vos præbeatis? quò tranſibitis,ſi hæc deleta fuerint? Rogatus inde,vt compeſceret populum, reſpondit,ſui iuris eſſe,vt non ſolicitaret,Dei,vt mitigaret. ſi ſe concitorem turbarum putarent, in ſe irruerent,aut,in quas vellent,terras abducerent. His dictis,illi abierunt,ipſe in baſilica veteri totum diem exegit. inde domum cubitum ſe recepit,vt ſi quis abducere vellet, paratum haberet. Inde ante lucem, vbi primùm limine pedem extulit, baſilicam circunfuſi milites occuparunt,ac ſtatim Imperatori ſignificarunt,ſi prodire cum Catholicis vellet, ſe illi præſto futuros, ſin minus, ad eum cœtum, quem Ambroſius cogeret,tranſituros. Prodire ex Arrianis auſus eſt nemo, quia nec quiſquam ciuium erat. pauci de familia regia acceſſere, & nonnulli etiam Gotthi. Dum autem lectionibus opera datur, renunciatur Ambroſio, baſilicam etiam nouam populo eſſe refertam. milites autem,qui baſilicam obtinebant,vbi præceptum Ambroſii acceperunt, vt à communione ſe abſtinerent,ſtatim ad conuentum eius ſe contulerunt, denunciantes,ſe ad orandum, non ad pugnandum veniſſe. populus autem,clamore edito,poſtulauit, vt Ambroſius ad illam baſilicam ſe conferret. ille autem,concione inſtituta, ac,cauſſa ſua probata, ſe iturum negauit. poſt autem, cum audiſſet, cortinas regias eſſe collectas, & baſilicam populo refertam præſentiam ſui deſiderare, presbyteros ſuos miſit, atque concionari perrexit. Poſt paullo notarius cum mandatis Imperatoris aduenit,ac, Cur animum induxiſti, inquit, vt contra placitum faceres? cui ille reſpondit. Quid placitum ſit, aut quid temere factum dicatur, ignoro. tum notarius: Cur presbyteros ad baſilicam deſtinaſti? num tyrannus ſis, ſcire cupio, vt me aduerſus te præparem. tum Ambroſius: *Nihil in præiudicium feci Eccleſiæ. tantùm quo tempore audiui occupatam à militibus eſſe baſilicam, liberius ingemui, multiſq; hortantibus, vt eò pergerem, dixi: Tradere baſilicam nequeo, ſed nec contendere debeo. vbi verò cognoui, cortinas regias eſſe ſublatas, cum eò me depoſcerent, miſi presbyteros, ego non iui. dixi verò: Credo in Chriſto, Imperatorem nobiſcum facturum. ſi hæc tyrannis videtur, habeo arma. ſed in Chriſti nomine habeo offerendi mei corporis poteſtatem. cur cunctaris percutere, ſi tyrannum exiſtimas? veteri iure Imperia à ſacerdotibus donata, non vſurpata ſunt. & vulgo dicitur, Imperatores magis ſacerdotium expetiſſe, quàm*

ſacerdotes

ſacerdotes Imperium. Chriſtus fugit, ne rex fieret. habemus tyrannidem noſtram. tyrannis ſacerdotis infirmitas eſt. cum infirmor, inquit, tunc potens ſum. caueat Valentinianus, ne ſibi tyrannum conſtituat, cui Deus aduerſarium non parauit. Non hoc Maximus dicit, me tyrannum eſſe Valentiniani, qui ſe queritur mea legationis obiectu in Italiam non potuiſſe tranſire. nunquam ſacerdotes tyranni fuerunt, ſed tyrannos ſæpenumero paſſi ſunt. Hunc in modum totus ille dies in mœrore traductus eſt. Sciſſæ ab illudentibus pueris cortinæ ſunt regiæ. baſilica militum cateruis circundata, Ambroſius ſe recipere domum non potuit. itaque pſalmos cum fratribus in minore eccleſiæ baſilica dixit. Poſtridie lectus eſt de more liber Ionæ. quo expleto, ſermonem inſtituit. qui dum habetur, nuncius allatus eſt, Valentinianum iuſsiſſe, vt milites baſilicam relinquerent, & vt mulctæ exactæ negociatoribus redderentur. Qua re populus exultauit, (erat autem is dies, quo ſe pro nobis Chriſtus in cruce tradidit, atque in Eccleſia pœnitentia relaxatur.) ac milites accedentes ad altaria oſculis pacis inſigne ſignificarunt. Valentinianus tamen iram poſuiſſe non eſt viſus. ſiquidem, cum Comites eum obſecrarent, vt prodiret ad Eccleſiam, idque ſe rogatu militum facere dicerent, reſpondit: Si vobis mandarit Ambroſius, vinctum me tradetis. Quam vocem qui audiuerunt, omnes cohorruerunt. Quin etiam Calligonus præpoſitus cubiculi Ambroſium ſic appellauit: Tu, me viuo, Valentinianum contemnis? ego tibi caput abſcindam. Cui Ambroſius: *Deus permittat tibi, vt impleas, quod conaris: ego enim patiar, quod epiſcopi, tu facies, quod ſpadones.* Hæc de ſeipſo memoriæ commendauit Ambroſius. Interim, vt addit Rufinus, Beneuolo memoriæ magiſtro Iuſtina præcepit, vt aduerſus fidem patrum Imperialia decreta dictaret. illo vero ſe impia verba prolaturum abnuente, celſiorem honoris gradum ſpopondit, ſi mandata perficeret. cui Beneuolus: Quid mihi pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? hunc ipſum, quem habeo, auferte, dum integrâ fidei conſcientiam tuear. ac protinus cingulum ante pedes eius abiecit. Ambroſius verò ieiuniis, vigiliisq; ſub altari poſitus, per obſecrationes Diuinum ſibi, atque Eccleſiæ præſidium inuocabat. Erat illo tempore Mediolani Auguſtinus Tagaſtenſis, qui poſtea Hipponenſem eccleſiam epiſcopus rexit. Is ſuperioribus annis ex Africa profectus, rhetoricam Romæ, deinde Mediolani docuerat, atque Ambroſio cognitus propter ingenii præſtantiam acceptiſsimus fuerat: Itaque, cum aſsiduis eius concionibus intereſſet, ex Manichæo catechumenus euaſerat. per hos autẽ dies in Paſchate ab eodem ſalutiferum quoque baptiſmatis ſacramentum accepit. Proximo inde menſe Iunio Ambroſius ſancta veterum martyrum corpora reperit, ciuitati ad eam vſque diem incognita. Fuerunt au-

tem Geruaſius,& Protaſius,qui ſacrum,ſæuiente Nerone,martyrium tulerant. quippe per quietem diuinitus eſt admonitus,vt terram ante cancellos Sanctorum Felicis,& Naboris effoderet. nam ibi martyrum Geruaſij,& Protaſij relliquias deliteſcere. pridie igitur Idus Iunias,adhibitis clericis,terram egerit, ac ſtatim martyrum oſſa omnia integra, & ſanguinis plurimum repperit. qua re cognita, populus frequens accurrit, ac locum per biduum ita celebrauit, vt non ſolùm oculis religionem haurirent,ſed veſtes etiam certatim ad ſalutaria ex illo tactu morborum remedia comparanda,iniicerent. Nam multi interim dæmonibus, non pauci ſuis debilitatibus ſoluebantur. Quibus beneficiis quantum Catholicorum fides confirmabatur,tantum Arrianorum perfidia minuebatur. Itaque Iuſtina,his ſignis auditis,exterrita tum primùm animum flexit,ac ſeditionem ad deturbandum eccleſia Ambroſium excitatam,remiſit. Non deerant tamen,qui apud ipſam in Palatio virtutes martyrum deriderent, atque Ambroſium pecunia comparaſſe homines dicerent,qui ſe à dæmonibus vexari falsò aſſererent. Quod cum paſsim linguæ non temperantes facerent, ecce vnus ex ipſa multitudine arreptus vociferari cœpit: Vtinam ita torqueantur ij,qui negant martyres, vel qui non credunt Trinitatis vnitatem, quam docet Ambroſius. illi verò hac voce perculſi, cum conuerti debuiſſent, hominem ſubitò comprehenderunt,ac præcipitem in piſcinam dederunt. Ceterùm Ambroſius ipſa oſſa primo die in baſilicam Fauſtæ,populo lætāte,traduxit. Seuerus autem homo oculis captus, vniuerſæ ciuitati notiſsimus, cum gratulationis publicæ cauſſam exegiſſet,eamq́; accepiſſet,tacita religione repente tactus,eò ſe duci iuſsit,&,cū ſudario feretrum attigiſſet, idq́; oculis admouiſſet, illico aſpectum recepit. Quo factò, Ambroſius concionem de gloria martyrum habuit, tertioq́; die ea ſub altari repoſuit, vbi ipſe ſibi ſepulchrum deſtinauerat, ac concionem alteram in eandem ſententiam habuit. Vtraque ſcriptis eius inſerta eſt. Huic ſpectaculo affuit etiam Auguſtinus, vt ipſe in Confeſsionibus teſtatum reliquit: *Cum ab Ambroſio baptizatus ſum*, inquit, *annus erat, aut non multò ampliùs, cum Iuſtina Ambroſium perſequebatur, quæ fuerat ſeducta ab Arrianis: Excubabat pia plebs in Eccleſia mori parata cum epiſcopo ſuo. Ibi mater mea ſolicitudinis, & vigiliarum primas partes tenens, orationibus incumbebat. Nos adhuc frigidi à calore ſpiritus Dei excitabamur tamen ciuitate attonita, atque turbata. Tunc hymni, & pſalmi vt canerentur ſecundùm morem Orientalium partium, ne populus tædio contabeſceret, inſtitutum eſt: & ex illo die in hodiernum retentum. Tunc Ambroſio per viſum aperuit Deus, quo loco laterent martyrum corpora Protaſii, & Geruaſii. quæ per tot annos incorrupta in theſauro ſecreti ſui recondiderat, vnde opportunè promerent ad coercendam rabiem femineam, ſed re-*

giam.

*giam. cum multi imbecillitatibus ſuis eſſent liberati, Iuſtinæ animus, etſi ad creden-
di ſanitatem non applicitus, à perſequendo in furore compreſſus eſt.* Eodem anno
III Idus Octobris Damaſus pontifex Romæ diem ſuum obiit, in nume-
rum Confeſſorum aſcriptus. In eius locum Syricius diaconus Kal. Ianua
rii ſubrogatus eſt. Sequenti, in conſulatu Arcadii Auguſti, & Bautonis,
385 Theodoſius Auguſtus, vt Marcellinus Comes notauit, ſæuas nationes
per legatos Imperio ſuo ſubdidit. qui verò hi populi fuerint, neque ip-
ſe, neque alius quiſquam explicuit. In Italia Valentinianus primos men
ſes Mediolani, reliquos Veronæ, & Aquileiæ traduxit. Ex omnibus lo-
cis leguntur reſcripta. quorum vnum huic loco attexendum mihi vide-
tur, datum Nonis Nouembris Aquileiæ, eiuſmodi: *Quotieſcunque ex di-
uerſis prouincijs ad ſacrum manſuetudinis noſtræ comitatum legationes, quas inſtru-
xere decreta, neceſſe erit commeare, in auditorio quidem Celſitudinis tuæ vniuerſa
tractentur, ſed vt nullam fidem capiat ordo geſtorum. inlibataq́ rerum diuiſio ſin-
gularum noſtro auditui, ſententiæq́ ſeruetur, ita vt deinceps excellentia tua, cum in
conſiſtorio manſuetudinis noſtræ ſecundùm conſuetudinem ex decretis petitiones le-
gatorum de noſtris ſcrinijs recitantur, moram proprijs ratione decurſa, ſententijs, quas
pandimus, referat.* In Gallia Maximus eandem, quam ex Pacato rettuli-
mus, tyrannidem exercere perrexit. Treuiris agentem demum Ithacius
adiit, ac multa in Priſcillianum crimina, ac maledicta coniecit. Quibus
Maximus percitus, datis ad præfectum Galliarum, & vicarium Hiſpania
rum litteris, omnes omnino, quos leuis ſuſpicio labis illius attigerat, dedu
ci ad conuentum Burdegalæ iuſſit, qui, teſte Proſpero, his conſulibus cõ-
uocatus eſt. Ita deducti Inſtantius, & Priſcillianus. quorum Inſtantius
prior cauſſam dicere iuſſus, poſtquam ſe parum purgauit, indignus eſſe
epiſcopatu pronunciatus eſt. Priſcillianus verò, ne ab epiſcopis audire-
tur, Maximum appellauit. idq́; temere permiſſum à Catholicis fuit,
vt inquit Seuerus, vnde hæc hauſimus. debuiſſe enim eos epiſcopis iudi-
cium reſeruare, non Imperatori cauſſam de tam manifeſtis criminibus
permittere. Ita Idacio, & Ithacio accuſatoribus ſequentibus, omnes ei
culpæ affines ad Maximum ſunt adducti. Ibi, cum fortè Martinus adeſ-
ſet, Turonenſis epiſcopus, Ithacium monuit, vt ab accuſatione deſiſte-
ret, Maximum verò, vt miſerorum ſanguine abſtineret. ſatis, ſuperq́; eſ-
ſe, vt epiſcoporum ſententia hæretici iudicati eccleſijs pellerentur. noui
exempli eſſe, vt cauſſam Eccleſiæ iudex ſæculi iudicaret. Itaque, quoad il-
le Treuiris fuit, cognitionem inhibuit, & mox diſceſſurus egregia aucto-
ritate à Maximo ſponſionem elicuit, nihil cruentum in eos conſtitutu-
rum. Sed poſteà Maximus per Magnum, & Rufum epiſcopos à mitiori-
bus conſiliis reuocatus, cauſſam Euodio præfecto prætorii permiſit, viro

aeni; & ſeuero. Is Priſcillianum duobus iudiciis auditum, conuictumq; maleficij, nec diffitentem obſcœnis ſe ſtuduiſſe doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egiſſe conuentus, nudumq; orare ſolitum, nocentem pronunciauit. detruſitq; in cuſtodiam, donec Imperatorem conſuleret. Quibus rebus cognitis, ille decreuit, Priſcillianum, ſociosq; eius damnari capitis oportere. atque Ithacio inuidiæ ſe inſtantis iudicii ſubtrahente, Patricium quendam fiſci patronum accuſatorem appoſuit. Iudicio redintegrato, Priſcillianus rei capitalis damnatus eſt, & cum eo Feliciſsimus, & Armenius, qui nuper à Catholicis clerici Priſcillianum ſequuti deſciuerant. Latronianus quoque, & Euchrocia vidua vnco ad pœnam tracta, vt Pacatus dixit. Aſarius, & Aurelius diaconus gladio interempti. Inſtantius, & Tiberianus in Sylinam inſulam deportati. Nardacius, licèt minus nocens, ſponte ſe epiſcopatu abdicauit. Tertullus, Potamius, & Ioannes, tanquam viliora capita, & digni miſericordia, quia ante quæſtionem ſe ſocios prodidiſſent, ad tempus in Gallias relegati. Priſcilliano occiſo, non ſolùm non repreſſa hæreſis, ſed etiam latius propagata eſt. nam ſectatores eius, qui eum prius, vt ſanctum honorauerant, poſtea vt martyrem, colere cœperunt. Peremptorum corpora ad Hiſpanias delata. Quin & iurare per Priſcillianum ſumma religio fuit. atque inter epiſcopos diſcordia grauior exarſit. Poſtero 386
anno, Honorio, nobiliſsimo puero, Euodioq; conſulibus, Theodoſius, vt inquit Marcellinus, inuaſam ab hoſtibus Thraciam vindicauit, victorq; cum Arcadio filio vrbem iniuit. Hos verò Grutungos fuiſſe ſcribit Claudianus, qui, duce Odetheo rege, Iſtrum tranſire conantes, prœlio nauali deuicti, atque deleti ſint, in primo Honorij conſulatu. ſic enim inquit:

Auſi Danubium quondam tranſnare Grutunni
In lintres fregere nemus. ter mille ruebant
Per fluuium plenæ cuneis immanibus alni.
Dux Odetheus erat. tantæ certamina claſſis
Incipiens æſtas, & primus contudit annus.
Submerſæ ſedere rates. fluitantia nunquàm
Largius arctoos pauere cadauera piſces.
Confeſſasq; parens Odethei regis opima
Rettulit, exuuiasq; tibi.

Eandem verò rem Zoſimus his verbis expreſsit. Promotus magiſter militū Odetheo cuidā occurrit, maximas copias non ſolū ex ijs, qui Iſtrū accolebāt, ſed etiā ex remotiſsimis regionibus, tranſmiſſo flumine, adducēti, &

collatis ſignis, tantam eorum ſtragem edidit, vt flumen cadaueribus redundaret, & numerus iniri peremptorum non poſſet. & paullo poſt: Eo tempore, inquit, natio Scythica, quos Grutungos vocabant, ad Iſtrum proceſsit. Hi, cum multitudine abundarent, & neceſſariis armis inſtructi eſſent, ac robore corporis excellerent, peragratis interiectorum barbarorum agris, ad ripam Iſtri venerunt, ac tranſitum ſibi concedi poſtularunt. Promotus autem magiſter militum, hac re comperta, exercitum flumini admouit, ac tranſmiſsionem eorum morari inſtituit. mox adhibitos nonnullos, qui linguam eorum callebant, ad hoſtes ire præcepit; pollicitarum, ſi ſibi præmium eſſet, ſe eis ducem Romanorum, atque exercitum prodituros, profecti rem ex ſententia tranſegerunt. vbi tempus aduenit, barbari ex pacto nocte intempeſta meliorem ſuorũ partem tranſmittere incœperunt, ac mox alios priorum auxilio ſummiſerunt. Promotus autem doli compoſiti auctor, nauium multitudine ad id inſtructa, eos flumen ſuperare conantes non ſolùm ex aduerſo prohibuit, ſed etiam ex tranſuerſo adortus, viros prope omnes ſubmerſit. inde in mulieres, ac pueros inuectus, prædam eximiam peperit. Theodoſius autem, qui non longè aberat, ad eam victoriam inſpiciẽdam progreſſus vinculis captiuos exemit, eorum opera ad bellum contra Maximum, ſi opus eſſet, vſurus. Per eoſdem etiam dies alibi quoque res egregiè geſta eſt. Erat oppidũ in Scythia Thraciæ parte, quod Tomos vocabant, cuius præſidio præerat Gerontius. Is à barbaris quibuſdã militibus, quos Theodoſius præmiis, honoribuſq; prouexerat, contemptus, inſolentiam eorum vindicare conſtituit. ac cum paucis in eos, qui extra vrbem ſedebant, improuisò erupit, & ceteris eum ſequi recuſantibus, fortiſsimo eorum milite, qui ſe primus ad virtutem oſtentandam obiecerat, interfecto, ceteros, qui ex muris prœlium ſpectabant, ad exeundum accendit. atque ita aut barbaros ſtrauit omnes, aut in fugam coniecit. quorum plerique in templa Chriſtianorum, quæ violari nefas habebatur, ſaluris cauſſa ſe receperunt. Theodoſius autẽ, re audita, rationem ab illo popoſcit, cur eos, quos ipſe honoribus extuliſſet, auſus eſſet attingere, eumq; non reip. cauſſa, ſed prædæ, inuaſiſſe coarguit. ille verò ſe ad fiſcum omnia retuliſſe reſpondit, atque ita iram Imperatoris euaſit. Valentinianus in Italia tanquam ſuperatis demum, fractiſq; Catholicis, conueniendi copiam reſtituit Arrianis, qui Concilium Ariminenſe complectebantur. Extat adhuc reſcriptum eius ad Euſignium præfectum prætorio Mediolani X Kalen. Februarias datum, ac temere, & imperitè inter Catholica decreta relatũ: *Damus*, inquir, *copiam colligendi ijs, qui ſecundùm ea ſentiunt, quæ temporibus Diuæ memoriæ Conſtantij ſacerdotibus conuocatis ex omni orbe Romano, expoſitaq; fide ab ijs*

ipſis, qui diſſentire noſcuntur, Ariminenſi Concilio, Conſtantinopolitano etiam confirmata in æternum manſura decreta ſunt. In Gallia Maximus poſt Priſcilliani necem Ithacium eius accuſatorem, ceterosq; illius ſocios vi regia tutatus eſt, ne quis ei crimini daret, opera illius cuiuſcunquemodi hominem fuiſſe damnatum. Congregati etiam Treuiris epiſcopi cum Ithacio communicarunt, auctoresq; Maximo fuerunt, vt tribunos cum ſumma poteſtate ad Hiſpanias mitteret, qui hæreticos inquirerent, & deprehenſis vitam, ac bona adimerent. Quo facto non erat dubium, quin plurimos oppreſſuri innocentes eſſent. etenim, vt inquit Sulpicius, tum ſolis oculis iudicabatur, cum quis pallore potius, aut veſte, quàm fide, hæreticus æſtimaretur. Verùm, cum Martinum epiſcopum ad comitatum venire audirent, veriti, ne aut conſiliis ſuis repugnaret, aut à communione ſua ſe remoueret, Maximum impellunt, vt, miſsis obuiam magiſtri officialibus, Treuiros prohiberet accedere, niſi ſe cum pace epiſcoporum apud ſe conſiſtentium affore fateretur. Cui Martinus reſpondit, ſe cum pace Chriſti venturum. itaque ingreſſus vrbem nocte orationis cauſſa Eccleſiam adiit. poſtridie verò Palatiũ petiit, vt pro Narſete Comite, & Leucadio præſide, qui Gratiani partes pertinacius fouerant, ſupplicaret, &, ne tribuni cum iure gladiorum in Hiſpanias mitterentur, vetaret. Ceterùm, cum epiſcopi omnes turpi principem aſſentatione complecterentur, ſolus Martinus apoſtolicã ſeruauit auctoritatem. nam, cum ſupplicandũ fuit, imperauit potius, quàm rogauit. & à conuiuio eius, licèt ſæpe rogatus, abſtinuit, quòd diceret, ſe menſæ eius participem eſſe non poſſe, qui Imperatorẽ vnum regno, vita alterum expuliſſet. cũ autem Maximus, ſe nõ ſponte ſumpſiſſe Imperium affirmaret, ſed impoſitam ſibi à militibus diuino nutu regni neceſsitatem armis defendiſſe, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, qui tam incredibili euentu victoriam peperiſſet, nullumq; ex aduerſariis, niſi in acie, oppetiiſſe; tandem victus vel ratione, vel precibus ad conuiuiũ venit, mirũ in modũ gaudente Maximo, quòd impetraſſet. conuiuæ autẽ aderant, veluti ad diem feſtũ euocati, ſummi, atque illuſtres viri, præfectus, idemq; conſul Euodius, Comites duo ſumma poteſtate prædıti, frater eius, & patruus. medius inter hos Martini presbyter accubuerat. ipſe autẽ ſellula iuxta Maximũ poſita conſederat. medio ferme conuiuio miniſter de more paterã regi obtulit. ille Martino dari iubet, auidè expectans, vt ab illius dextera poculũ ſumeret. ſed Martinus vbi ebibit, paterã presbytero ſuo tradidit, neminẽ exiſtimans digniorem, qui poſt ſe biberet. nec integrum ſibi fore, ſi aut Maximum, aut eos, qui à Maximo erãt proximi, presbytero prætuliſſet. Quin etiã eidem Maximo longè ante prædixit, futurum, vt, ſi ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat,

bellum Valentiniano facturus, primo quidem aduentu victor eſſet, ſed paruo poſt tempore interiret. Ceterum pro rebellibus orantem Maximus primo, atque altero die ſuſpendit, ſiue, vt rei pondus imponeret, ſiue, quia, vt plerique arbitrabantur, bonis eorum inhiaret. Interea epiſcopi, quorum communionem Martinus non inibat, Maximū ſoliciti adeunt, actum eſſe de ſuo omnium ſtatu querentes, ſi Theogniſti pertinaciam, qui ipſos ſolus palam, lata ſententia, condemnauerat, Martini armaret auctoritas. non oportuiſſe hominem recipi mœnibus, illum iam non defenſorem hæreticorum eſſe, ſed vindicem; nihil actum morte Priſcilliani, ſi Martinus illius vltionē exerceat. poſtremò proſtrati flentes opē eius implorant, vt vtatur aduerſus eum vi ſua. Quibus vocibus Maximus adductus, Martinū ſecretò accerſitum blandè appellat, hæreticos iure dānatos more iudiciorum publicorū potius, quàm inſectationibus ſacerdotū; non eſſe cauſſam, cur Ithacii, ceterorumq; partis eius communionem putaret eſſe damnandam. Theogniſtum odio potius, quàm cauſſa, feciſſe diſsidium, eundemq; tamen ſolum eſſe, qui ſe à communione ſecreuerit, à reliquis nihil nouatum. quin etiam ſynodum paucos ante dies habitam pronunciaſſe, eos culpa non teneri. Quibus cū Martinus minimè moueretur, Maximus iracundia incitatus, ſe de conſpectu eius abripuit, & mox ijs, pro quibus ille rogauerat, percuſſores immiſit. Quod vbi Martinus nocte comperit, anxius Palatium repente irrupit & cum ſpopondiſſet, ſi eis parceretur, ſe communione vſurum, protinus ab eo, quæ cupiebat, eſt conſequutus. poſtridie verò, cum Felix epiſcopus ſacraretur, communionem cum epiſcopis iniit. neque tamen communionem illam ſubſcriptione firmare, cum id magnopere peterent, voluit. Tertio inde die domum reuertens mœſtus, quòd ad horam noxiam communionem iniſſet, prægreſsis paululum comitibus ſolitario in loco ſubſedit, cauſſam doloris accuſans ſimul, atque defendens. cui angelus repente aſtitit, dicens: Meritò Martine compungeris, ſed aliter temet explicare nequiſti. collige virtutem, recipe conſtantiam. Poſt autem, cum quoſdam energumenos tardius, quàm ſolebat, & gratia minore, curaret, ſubinde lacrymans amicis dixit, ſe propter communionis illius labem detrimentum accepiſſe virtutis. Imminutam inde virtutis gratiam multiplici mercede recuperauit; nam energumenum ad pſeudothyrum monaſterii ipſius adductū, priuſquam limen attingeret, liberauit. Burdigalæ Vrbicam Priſcilliani diſcipulā impietatis in pertinacia permanentē, ſeditione concitata, vulgus lapidibus obruit.
387 Valentiniano deinde Auguſto tertiùm, Eutropioq; cōſulibus, Theodoſius Quinquennalia Arcadii filii magna lætitia Conſtantinopoli celebrauit. atque inde VIII Kal. Aprilis reſcripſit. Sequitur

bellum omnium maximè per hæc tempora memorabile aduerſus Maximum Imperatorem. Huius Maximus ipſe fuit auctor. Etenim Imperii prolatandi ſæua cupiditate cæcatus, animum demum ad Italiam inuadendam adiecit. atque, vt cauſſam belli ſpecioſam haberet, litteras ad Valentinianum miſit, præcipiens, vt Catholicorum vexatione deſiſteret, quos pater eius eximio ſtudio coluiſſet; ſin minus, bello ſe eum perſequuturum, ſciret. Ea denunciatione Valentinianus exterritus ſubitò Domninum ad eum Aquileia legauit, poſtulatum, vt fœdus ſecum redintegraret. Maximus aſtutè conſilium ſuum occultans, Domninum amicè complexus, inſignibus muneribus onerauit, atque, impertito fœdere, militarem etiam manum abeunti permiſit, qua Valentinianus contra barbaros vteretur, Pannoniæ finibus imminentes. vbi verò eum à ſe itinere aliquot dierum digreſſum ſenſit, relicto in Gallia Victore filio, quem Auguſti dignitate ornauerat, vniuerſis cum copiis in Italiam iter intendit, cuſtodibus præmiſsis, ne quis præuertens aduentum ſuum Italiæ nunciaret. mox, poſtquam Domninum iam Alpes ſuperaſſe audiuit, tum, quanta maxima potuit, celeritate ad Alpes Cottias properauit, iisq; ſine impedimento traiectis, Aquileiam verſus ducere inſtitit. Quo tumultu prærepto, Valentinianus in timorem ſui adductus, quòd vires pares ad tantum excipiendum impetum non haberet, ſuorum monitu repente inde ſe cum Iuſtina matre proripuit, ac naui conſcenſa, Theſſalonicam acceſsit, ac raptim certiorem Theodoſium de his rebus omnibus fecit, ſummis precibus orans, vt ſibi ad Italiã retinendam adeſſet, quàm maturrimè poſſet. Hoc Theodoſius nuncio perturbatus, primò Valentinianum monuit, in hanc illum calamitatem eſſe delapſum, quòd fidem oppugnaret, quam tueri Imperator debuerat. deinde ſecuro eſſe animo iuſsit; nam ſe neceſsitatibus eius non defuturum. Interim Maximus Aquileiam progreſſus, vrbe nullo negocio eſt potitus. quo facto confeſtim tota Italia, ac ſubinde Africa in fidem eius, poteſtatemq; ſe tradidit. Vnde Gildas Sapiens ſcripſit: *Britannia nomen Romanum, non morem, legemq; tenens, ad Gallias Maximum Imperatorijs inſignibus initiatum miſit. Ille callida arte potius, quàm virtute finitimas quoque prouincias cõtra Romanũ ſtatum regno ſuo adnectens, & vnam alarum ad Hiſpaniam, alteram ad Italiam extendens, & thronũ Imperii apud Treuiros ſtatuens, tanta inſania in domos debacchatus eſt, vt duos Imperatores legitimos, vnum Roma, alterum vita expelleret.* In Italia Bononienſes inter ceteros Maximũ ſummo ſtudio receperũt, ac columnam, quæ adhuc ad primum ab vrbe lapidem extat, ipſi, & Victori filio ita inſcripſerunt. DD. NN. MAG. C. MAXIMO, ET FL. VICTORI PIIS FELICIBVS SEMPER AVGVSTIS BONO R. P.

NATIS. Italia, Africaq́; receptis, quacunque ratione potuit, pecunias tanto gerendo bello neceſſarias vndique coacetuare contendit, atque in eis extorquendis miſerè, fœdeq́; populos lacerauit. Per hos menſes hæreſis noua in Aemilia, & Liguria erat oborta quorundam, qui ſacrarum virginum connubia inducebant. cuius vt certior Syricius pontifex factus eſt, protinus eam, decreto facto, damnauit, atque auctores eius homines Arrianos notauit. atque, his actis, ad Mediolanenſem eccleſiam ſcripſit, ſe damnaſſe Iouinianum, Auxentium, Genialem, Germinatorem, Felicem, Frontinum, Martianum, Ianuarium, & Ingenioſum, qui ſacras virgines coniugio ſociari iubebant: *Nos enim*, inquit, *nuptias non aſpernanter accipimus, ſed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia veneramur.* ad quem Ambroſius, aliiq́; epiſcopi reſcripſere, ſe item hæreſim illam, atque hæreticos repudiaſſe, atque damnaſſe. ſubſcripſere autem epiſcopi Euentius, Maximus, Felix, Baſsianus, Theodulus, iuſſu domini Geminiani epiſcopi ipſo præſente Aper presbyter, Euſtaſius, & Conſtantius. Ex quibus Baſsianus Laudenſem, Geminianus Mutinenſem eccleſiam rexit. atque vterque poſt in ſua eccleſia tumulatus, multis miraculis editis, Sanctorum Confeſſorum numero eſt aſcriptus.

388 Poſtero anno, Theodoſius iterum cum Cynegio præfecto prætorio conſul Theſſalonicam cum optimatibus ſuis acceſsit. ſiquidem inde pridie Idus Martias edicta propoſuit. Ibi Valentinianum præſentem, opem ſuam implorantem, acriter obiurgauit, quòd à paterna fide receſsiſſet, atque Arrianam hæreſim tot Cõciliorum ſententiis profligatam amplexus eſſet. adeoq́; monitis, præceptis, & precibus circunuenit, vt ad Catholicorum partes attraxerit. Inde conſilia de Maximo vlciſcẽdo, ipſa etiam præſente Iuſtina, peracta. Aliis, vt inquit Zoſimus, arma primo quoque tempore inferenda cenſentibus, Theodoſius in eam ſententiam erat pronior, vt ad vitandum ciuile bellum res ante per legatos tranſigeretur, &, ſi Maximus Italia, atque Africa vltro cederet, priore diuiſione ſtaretur. ſi eo cõtentus non eſſet, bello vindicaretur. Nemine autem aduerſus eum hiſcere audente, Iuſtina ad eum acceſsit, atque, adducta ſecum Galla filia, eximiæ pulchritudinis virgine, ad genua procubuit, orans, ne Gratiani inultam cædem relinqueret, à quo tantum principatus faſtigium accepiſſet. ne ue ſe proſtratos, atque omni alia ſpe deſtitutos iacere diutius ſineret. atque interea puellam lacrymantem, ac fortunam ſuam deplorantem ei obtulit. Theodoſius verò puellæ ſpecie captus, eamq́in matrimoniũ poſtulauit. (nam Placilla vxor diem ſuum obierat) eamq́; à Iuſtina accepit, cum eo, vt nullam bello ſuſcipiendo moram afferret. Hoc, vt dixi, Zoſimus. quem falſum eſſe oſtendit Marcellinus, qui biennio ante Gallam Theodoſio nupſiſſe notauit.

itaque placet magis, Theodoſium rei indignitate, & Valentiniani neceſſitate permotũ vltro arma ſumpſiſſe. atque hoc ipſum Pacatus etiam innuit,cum,expoſita Maximi tyrannide,ita ſubiecit: *Tandem in nos Deus oculos rettulit, & bonis Orientis intentus ad mala reſpexit, & hunc ſacrario capiti obiecit furorem, vt fœdus abrumpere, ius fetiale violare, bellum edicere non timeret. an ego ſine diuino numine factum putem, vt qui ſub nomine pacis ludere, & primi ſceleris pœnas lucrari quieſcendo potuiſſet, ſecundum, tertiumq́ vexillum latrocinij ciuilis attolleret, &, ſuperatis Alpibus, Iulia quoque clauſtra laxaret, tibiq́ Imperator imponeret ſeruatæ adhuc veniæ fidem, vincendo neceſsitatem? Agebat, credo, præcipitem vindicanda iam proximo vltore reſpublica, & extinctus aperto dominus parricidio pœnas ab eo debitas expetebat. Non id confidentia, ſed amentia, non temeritas, ſed neceſsitas erat, nec vltro laceſsebat te bello, ſed vlterius negare ſe ſupplicio non poterat.* Decreto igitur bello, Theodoſius, Cynegio præfecto prætorio mortuo, præfecturã eam Promoto, & vrbanam Proculo eius filio, optimis viris,mandauit. inde magiſtrum equitum Promotum, peditum Timaſium conſtituit. ac delectum omnium gentium diligentiſsimè habuit. primùm enim fidem regum, quibus Orientis limes ambiebatur, data, atque accepta dextera confirmauit, quò foris ſecurius agitaret, ſi nihil ſollicitum, & ſuſpectum domi reliquiſſet. tum copias tripartitò diuiſit, vt hoſtis audaciam multiplicato terrore percelleret, & fugam eius circunfuſus ambiret. poſtremò, barbaris vltro operam pollicentibus, commilitij gratiam fecit, vt limiti manum ſuſpectam detraheret, & militi auxiliatorem adiungeret. Qua illius benignitate pellectæ omnes Scythicæ gentes tantis agminibus confluxerunt, vt quem remiſerat ſuis, barbaris videretur imperaſſe delectum. Itaque ſub ducibus, vexilliſq; Romanis ibat, & ad nomen reſpondebat Gotthus, Hunnus, & Alanus. vrbeſq; Pannoniæ, quas inimica populatione exhauſerat, miles implebat. Per eoſdem dies, Theodoſius, dum Theſſalonicæ fuit, memorabile iræ, cuius impotens fuit, exemplum edidit. Inſtantibus enim equeſtribus ludis, populus nobilem aurigam quendam, qui ob læſum hominem in vinculis habebatur, ſibi dari popoſcit. &, cum non impetraret, commota ſeditione, hominem, qui violatus ab auriga dicebatur, necauit. Qua de re Theodoſius ira ardens, durius in omnes conſulere voluit, verùm ab epiſcopis, vt ſe ad lenitatem daret, rogatus, tandem ſe temperaturum ſpopondit. Poſt aliquot inde dies, cum res prope ex omnium animis excidiſſet, nefario domeſticorum impulſu illud impotentius, ne dicam vecordius, fecit, quòd ſeptem millia hominum in theatrum ludorum gratia conuocata, & quidem innoxiorum, militibus immiſsis, gladio ferienda, atque necanda mãdauit. qua re iudicatum eſt nihil fœdius, aut crudelius ne à barbaro qui-

dem patrari homine potuiſſe. Interim barbari quidam, qui ipſi ſtipendia faciebant, ingentibus muneribus à Maximo de proditione ſolicitati, cum rem emanaſſe ſentirent, ab illo diſceſſerunt, & paludes, lacusq; verſus in Macedoniam confugerunt, quos Theodoſius perquiſiuit, ac maiore ex parte repertos peremit. Ita hoc metu liberatus, inde ad iter ſe aduerſus Maximum expediuit, ac Valentinianum cum Iuſtina in naues impoſitum, datis, qui tutò deducerent, in Italiam deſtinauit, certa opinione ductus, Romanos lubentiſsimis eos animis expectare. Maximus interim, motis Aquileia caſtris, Alpibus Iuliis ſuperatis, in Pannoniam iniit, ac Pætouione capta, & præſidio cõfirmata, vſque ad Sauum amnem proceſsit. atque ibi, Sciſcia occupata, ſubſedit. vbi verò certior factus eſt, Iuſtinam cum Valentiniano ſinum Ionium traiecturam, paratis triremibus, Andragathium ad illos capiendos dimiſit. qui, curſu in omnes partes intento, tamen propoſitum tenere non potuit, quòd eos ante aduentum ſuum Fretum tranſmiſiſſe offendit. cum autem Theodoſium exercitu nauali Italiam recuperaturum putaret, idoneis copiis expeditis, in ſpem gerendæ rei omnia illa loca circumluſtrauit. Theodoſius, vbi Maximum in Pannonia ſuperiore ad Sauum eſſe, ac Sciſciam belli ſedem cepiſſe audiuit, ex Macedonia in Pannoniam tranſgreſſus, ad Sauum iter intendit, atque ibi caſtra poſuit. inde opportuno tempore amne traiecto, prœlii copiam fecit. quam neque Maximus egreſſus Sciſcia detrectauit. Ceterùm Theodoſiani, collatis ſignis, tanta mole pugnarunt, vt repente hoſtes loco mouerint, motosq; in fugam conuerterint. Ex quibus qui in oppidum refugerunt, aut foſſas cadaueribus oppleuerunt, aut ſe obuiis ſudibus induerunt, aut portas, quas eruptione patefecerant, morte clauſerunt. quorum verò fugam amnis magnitudo inhibuit, ij trepidi, & inuicem complexi per abrupta ſe in gurgites deiecerunt. inter quos abſorptus eſt illius expeditionis vexillifer. cuius cadauer reperiri non potuit. Hac victoria parta Theodoſius Pætouionem proceſsit. Ibi Marcellinus Maximi frater ſeſe aduenienti obiecit. Qua re conſpecta, Theodoſius & ipſe inſtruxit ſuos. verùm, præcipitante iam die, ſibi duxit à prœlio temperandum. prima vero luce, productis vtrinque caſtris, mora dimicandi non eſt facta. neque alia huius prœlii, ac ſuperioris, fortuna fuit. Pari fuga hoſtes propulſi aut in ſyluas ſe receperunt, aut fœdè conciſi victoriam Theodoſio reliquerunt. Victori hoſtis à nocte ſubtractus eſt. multi ſummiſsis vexillis ſupplices ad Theodoſium confugerunt, atque ad terram prouoluti, veniã poſtularunt. hi omnes à Theodoſio benignè recepti. Maximus duplici prœlio ſuperatus, fugam capeſsit, ac maxima celeritate Aquileiam repetiit. Quem pari velocitate Theodoſius inſequutus eſt. Aduentanti Ae-

mona, quæ prima ciuitas Italiam ingredienti ad radices Alpium occurrit, effuſa portis obuiam prodiit. &, quòd diu à Maximo obſeſſa nũc demum aduentu Theodoſij liberata eſſet, lætitiæ ſuæ cumulum declarauit. proceſſere obuiam tripudiantium cateruæ cantu, & crotalis perſonantes. ante mœnia feſtus liberæ nobilitatis occurſus, conſpicui veſte ſenatores, reuerendi municipali purpura flamines, inſignes apicibus ſacerdotes, portæ virentibus ſertis coronatæ, aulæis ornatæ plateæ, accenſiſq; funalibus auctus dies, vt prope, nondum finito bello, triumphare Theodoſius videretur. Ceterùm, Aemona relicta, Maximum aſsiduè tergis inſiſtens tanto ardore eſt inſequutus, vt vno die Aquileiam acceſſerit, magna ſpatia terrarum emenſus. quò progreſſus, confeſtim vrbi oppugnationem admouit. Ea verò feruente, Maximus infirmitatem ſuarum virium contemplatus, propter inſtantis periculi magnitudinem prope de poteſtate deceſsit. Quod vbi milites animaduerterunt, vt ante vrbis expugnationem ſibi conſulerent, ipſum pecuniam exercitui partientem comprehenderunt, ac regijs inſignibus nudatum, & vinctum ad Theodoſium perduxerunt: *Maximus*, vt inquit D. Ambroſius, *deſtitutus eſt à ſuis, quòd ante ipſos expeditionis dies cum audiſſet, Romæ ſynagogam incenſam, edictum ſtatim eò miſerat, quaſi vindex publicæ diſciplinæ, cum dicerent, Rex iſte Iudæus factus eſt. atque idcirco Sciſciæ, & Pætouione, atque vbique terrarum victus eſt*. Theodoſius vbi Maximum vidit, Qua fiducia ad arma ciuilia deſcendiſti? inquit. cui ille reſpondit, Fauoris tui obtendi prætextum; neque enim aliter potuiſſem allicere milites, niſi auctoramenti mei te finxiſſem auctorem. Qua voce audita, Theodoſius ira exarſit, nec tamen ſupplicio alicui tetriori ipſum addixit, ſed oculis deiectis, & vultu rubore ſuffuſo, verba miſericordiæ plena fecit. Quod vbi miniſtri eius ſenſerunt, Maximum ex oculis eius abduxerunt, & tertio ab vrbe lapide caput ei à ceruicibus amputarunt. Hæc VII Kal. Septembris adminiſtrata. Maximi clade percepta, Andragathius, qui nauibus ſinum Ionium ſcrutabatur, quòd acerbiſsima ſe paſſurum, & Gratiano à ſe occiſo pœnas daturũ ſentiret, ſi in manus Theodoſij perueniſſet, rebus deploratis omne belli conſilium poſuit, ac ſe è naui in mare præcipitauit, atque ibi vitam finiuit.

VALENTINIANVS IVNIOR A. SOLVS.

THEODOSIVS victoriam inſignem haud magno admodum certamine conſequutus, Valentiniano ad ſe reuerſo Imperium Italiæ reddidit, diligenter monito, vt, conſiliis matris poſthabitis, idem de Trinitate ſentiret, quod à Nicænis patribus conſtitutum fuiſſet. atque Honoriũ filium

Conſtantinopoli euocatum Aquileiæ ſibi expectandum putauit. X Kalendas Octobris Valentinianus Aquileiæ de iis, qui ſequuti Maximum fuerant, ſic edixit: *Nullus ſibi honorem audeat vindicare, quem tyrannica conceſſit audacia, ſed ad priſtinum ſtatum damnata præſumptio reuocetur*. Scribit D. Ambroſius, Theodoſium, Maximi victoria parta, quia hoſtes in acie ſtrauerat, tandiu ſe â ſacramẽtis abſtinuiſſe, donec filiorum aduentu Dei gratiam erga ſe vigere perſpexit. Poſtquam autem venit Honorius, tum Mediolanum proceſsit: eo verò aduentante, Ambroſius ſeceſsit Aquileiam, ne neceſſariò aut infamem eius perfidiam, ac crudelitatem Theſſalonicenſem turpi ſilentio comprobaret, aut iram eius iuſta obiurgatione accẽderet, quemadmodum ipſe epiſtola ad eum ſcripta oſtendit. VI Idus Octobris Valentinianus edictum contra Maximum renouauit: *Omne*, inquit, *iudicium, quod Maximus infandiſſimus tyrannorum credidit promulgandum, damnamus*. Dum Maximus Aquileiæ obſidebatur, Franci Genobaldo, Marcomere, & Sunone ducibus, ſuperato Rheni limite, in Germaniam inferiorem inuaſere, ac, plurimis cæſis, fertiles pagos depopulati Agrippinæ etiam coloniæ terrorem incuſſere. Quod vbi Nannienus, & Quintinus militiæ magiſtri, quibus Maximus Victoris filii pueritiam, & Galliarum defenſionem commiſerat, audiere, ſtatim cum exercitu Agrippinam accurrere. &, cum Francos graues præda Rhenum traieciſſe, plurimis ſuorum in Romano ſolo, qui populationem redintegrarent, relictis, inueniſſent, collatis apud Carbonariam ſignis, pleroſque deleuere. Conſiliis inde, num tranſeundum eſſet in Franciam, initis, Nannienus, ea re improbata, Maguntiacum rediit. Quintinus verò cum exercitu circa Niuiſium caſtellum Rhenum transgreſſus, ſecundis â fluuio caſtris caſas habitatoribus vacuas, atque ingentes vicos deſtitutos offendit. (Franci enim ſimulato metu ſe in remotiores ſaltus receperant, caudicibus per extrema ſiluarum obiectis,) atque vniuerſis domibus exuſtis, milites per noctem ſub armis tenuit. prima verò luce ſaltum ingreſſus, vſque ad meridiem tramitum ſe erroribus implicans, totum perluſtrauit. tandem cum ingentibus ſeptis clauſa omnia reperiſſet, in paluſtres campos, qui ſiluis iungebantur, euaſit. molientibus hoſtium rari apparuere. qui, cõiunctis arborum truncis ſuperſtãtes, velut è faſtigiis turrium, ſagittas tormentorum more effudere, illitas herbarum venenis, vt vulnera ſummæ cuti, & non lethalibus locis inflicta haud dubias mortes adducerent. Inde maiore multitudine hoſtium circũfuſus exercitus, in apertos campos, quos liberos Franci reliquerant, auidè effuſus eſt. ac primi equites voraginibus immerſi, permixtis hominum, iumentorumq; corporibus, ruina inuicem ſuorum oppreſſi ſunt. Pedites autem, quos nulla onera equo-

rum calcauerant, impliciti limo ægrè explicantes greſſum, rurſus ſe ſiluis trepidantes abdebant. Perturbatis ergo ordinibus cæſæ legionis, Heraclio Iouianorum tribuno, ac pene omnibus, qui militibus præerant, interfe-ctis, paucis effugium tutum nox, & ſiluarum latibula præſtitere. Maxi-mo inde, quemadmodum diximus, interempto, Valentinianus Arboga ſtem magiſtrum militum in Galliam aduerſus Victorem Auguſtum Ma ximi filium miſit. atque in locum Nannieni, & Quintini Cariettonem, & Syrum ſuffecit. Non magna res dimicatione confecta eſt. primo ad-uentu Victor prœlio ſuperatus, comprehenſus, atque occiſus eſt. Gallia vniuerſa in fidem recepta, Carietto, & Syrus cis Rhenum aduerſus Fran corum exercitum conſtiterunt. Hæc in exitu anni peracta. Itaque po-ſtero ineunte, quo Timaſius, & Promotus conſulatũ, & Albinus præfectu 389
ram vrbis adminiſtrarunt, Valentinianus, Iuſtina matre amiſſa, XIIII Kal. Februarias Mediolano ad præfectum prætorio Galliarum Conſtan tianum ſic ſcripſit: *Omnes, qui tyranni vſurpatione proucti cuiuslibet acceperunt nomen militum dignitatis, codicillos, atque epiſtolas promere iubemus, & reddere.* Theodoſius inde menſe Iunio cum Honorio filio Romam perre-xit, & cum Valentiniano vrbem triumphans iniuit, ac pompam ferculo-rum modò curru, modò pedibus ſubſequutus, nunc de bello, nunc de vi-ctoria triumphauit. In curia ſenatum, pro roſtris populum alloquutus eſt. omnibus ſe principem, ſingulis ſe exhibuit ſenatorem. In ſenatu à Latino Pacato, viro eloquentiſsimo laudatus eſt ea oratione, cuius ſæpe meminimus, in qua ille bellum, victoriamq́;, & triumphum hunc de Ma ximo celebrauit. Vrbem inde luſtrans, non publica tantùm opera, ſed pri uatas etiam ædes inuiſit, quin etiam congiarium populo dedit, & Victo-riæ ludos edidit, & Symmacho viro clariſsimo maieſtatis reo, quòd litte-ras ad Maximum ſcripſerat, veniam impertiuit. & ædes panarias, quas qui adibant, fœda conſuetudine per occultas inſidias in piſtrina ad ſerui-tutem adigebantur, euertit; & pœnas meretricum abrogauit, quibus au diendis praua prætereuntium libido irritabatur. atque inde in exitu an-ni Mediolanum receſsit, cum iam domum epiſcopus repetiſſet Ambro-ſius. Cum Franci nouas ex Gallia prædas egiſſent, Arbogaſtes non pa-tiendum ratus, Valentinianum monuit, pœnas à Francis expetendas, niſi omnia, quæ ſuperiore anno cæſis legionibus diripuiſſent, ſubitò reſtitue-rent, auctoresq́; belli traderent, in quibus violatæ pacis perfidia punire-tur. ac poſt paucos dies ad eos acceſsit, & cum Marcomere, & Sunone Francorũ regalibus colloquutus, imperatis de more obſidibus, Treuiros in hiberna receſsit. Proximo anno, qui erat à Chriſto nato CCCXC, 390
Valentiniano Auguſto IIII, Neoterioq́; conſulibus, & Albino vrbis præ

fecto,

fecto, cum Theodoſius in Paſchate ad templum religionis gratia perrexiſſet, Ambroſius epiſcopus, re animaduerſa, raptim ad fores occurrit, eumq; tanquam hominem nefarium ab ingreſſu eccleſiæ repulit, & piorum communione deiecit, eo nomine, quòd ſe contra fidem epiſcopis datam innoxio ciuium Theſſalonicenſium ſanguine maculaſſet, neque eam labem aliquo adhuc, vt par erat, piaculo publicè diluiſſet. Theodoſius autem dolore percitus, lacrymiſq; perfuſus, nullam vim fecit; ſed domum ſe mœſtiſsimus rettulit. & XV Kal. Iulias ad Tatianum præfectum prætorio ita ſcripſit: *Qui antè ſecundum conſulatum manſuetudinis meæ ex ordine curialis, vel presbyteri faſtigium, vel diaconi miniſterium, vel exorciſtæ ſuſcepit officium; omne eius patrimonium immune à curialibus nexibus habeatur.* Veronam inde profectus III Nonas Septembris ad eundem ita: *Quicunque ſub profeſsione monachi reperiuntur, deſerta loca, & vaſtas ſolitudines ſequi, atque habitare iubeantur.* Valentinianus autem aſsiduis Theodoſij præceptis imbutus Catholicam pietatem ita colere cœpit, vt Ambroſium eodem loco, atque honore, quo parentem, habuerit, ac mandata eius diligenter exhauſerit. Ceterùm pridie Nonas Martias ad Albinum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Seruos, qui feciſſe violentiam confeſsionibus teſtium, aut proprijs docebuntur, ſi inſcio domino commiſerint, poſtremo ſupplicio deditos luere perpetrata cenſemus.* & pridie Nonas Aprilis ad eũdem: *Auguſta in partibus ciuitatis magis antiqua reddi conuenit, quàm inchoari ſuperuacua. noſſe itaque par eſt officiũ magnitudinis tuæ, & ceteros, à quibus ſumptus huiuſmodi operibus de ærario præbebuntur acceptos omnino non ferri, ſi quis per vſurpationem opus præter conſcientiam noſtram intra æternam vrbem voluerit publica conlatione conſtruere.*

391 At verò, poſtquam Natalicia Domini acceſſerunt, quæ Titiano, Symmachoq; conſulibus ineuntibus erant futura, Theodoſius, cum per octo menſes communione priuatus vixiſſet, iterum cupidine templi adeundi flagrabat, ſed ſpectatam Ambroſii ſeueritatem formidans, propius accedere non audebat. Qua re animaduerſa, Rufinus, qui apud illum plurimum valebat auctoritate, negotium Ambroſij placandi ſuſcepit. atque, illo conuento, iuſtum Imperatoris deſiderium demonſtrauit. eumq;, vt aliquando tandem de priſtina ſententia cederet; atque ipſum Imperatorem in gratiam eccleſiæ reciperet; ſummis precibus obſecrauit. Quas Ambroſius eadem, qua ante, conſtantia reſpuit; ac ſe ante millies mortem oppetiturum, quàm tantum dedecus in eccleſia permiſſurum, reſpõdit. Hoc audito, Theodoſius acceſsit, &, cum ad Ambroſium, qui in Salutatorium venerat, perueniſſet, ad pedes procubuit, rogans, vt ſe vinculo eccleſiæ ſolueret, ac ſibi pœnitenti aditum templi concederet. Interrogati verò Ambroſio, quo ſe pœnitẽtiæ genere expiaturus eſſet, eo reſpon-

dit,quod tu iniunxeris. Tum Ambroſius piaculum impoſuit,atque illum
ſeſe, præſente, ac flente populo, expiantem eccleſiæ communioni reſti-
tuit. Hunc in modum de pœnitentia Theodoſij ſcripſit in vita S. Am-
broſij Paulinus, itemq́; D. Auguſtinus Homilia XXXII. *Deus,inquit,vo
luit,vt Theodoſius Imperator ageret pœnitentiam publicam in conſpectu populi, ma
ximè,quia peccatum eius celari non potuit.* & libro V de ciuitate Dei: *Quid fuit
Theodoſij religioſa humilitate mirabilius, quando in Theſſalonicenſium grauiſsimũ
ſcelus,cui iam,epiſcopis intercedentibus, promiſerat indulgentiam, tumultu quorun-
dam, qui ei cohærebant, vindicare compulſus eſt? & eccleſiaſtica coercitus diſcipli-
na,ſic egit pœnitentiam, vt Imperatoriam celſitudinem pro illo populus orans ma-
gis fleret,videndo proſtratum,quàm peccando timeret iratum?* Addidit etiam edi
ctum in eandem ſententiam,atque illud Valentiniani, quod ſupra poſui-
mus, Ne capitales pœnæ ab Imperatore iniunctæ, niſi poſt triginta dierũ
ſpatium,ſumerentur. Inde Valentinianus in Galliam, Theodoſius in Græ
ciã ſe recepit. Ceterùm Theſſalonicam progreſſus,magnũ in Macedo-
nia tumultum offendit. quoquot enim barbari inter paludes, & proxi-
mas ſiluas abditi ex priore Romanorũ expeditione ſalui euaſerant; Itali-
cis Theodoſij occupationibus excitati, Macedoniã, Theſſaliamq́; effuſè,
nullo reſiſtente, populabãtur. Theodoſio verò Theſſalonicã regreſſo,in
loca ſe abdita contulerant, atque illuceſcente die erũpentes,proxima om
nia loca infeſtã habebant, & ſe ſtatim in tutum referebant, ita vt vnde id
mali manaret,non appareret. Itaque,re ad diſquiſitionẽ conſilij reuoca-
ta,ipſe cũ equitibus ad ea loca explorandi cauſſa proceſsit. cũ autem in do
mum anus cuiuſdam pernoctandi gratiã diuertiſſet, ibi barbarum explo
ratorẽ repperit: quem captũ tormẽtis admotis omnia ſibi barbarorũ con
ſilia,atque acta referre coegit. Itaque,adducto inde ad ea loca,quæ ille in-
dicarat,exercitu,omnes propè primo aduentu oppreſsit. Qui ſuperſtites
fuerunt, cũ exercitum Theodoſij labore fatigatũ, & curatis corporibus
ſomno merſum animaduertiſſent, impetum in illum fecerunt. quin etiã
ipſum Imperatorem oppreſsiſſent,niſi quidam,qui nondum cibum cepe
rant,curſu ad tentorium capto, periculi imminentis admonuiſſent. qua
re cognita,omnes fuga ſalutem ſibi petere contenderunt. Promotus au-
tem,iuſſu Theodoſij,barbaris ſe obiecit, ac tantam eorũ ſtragem edidit,
vt paucos incolumes reliquerit, qui ſe rurſus paludibus abdiderũt. Theo
doſius inde Conſtantinopolim profectus IIII Idus Nouembris, vrbem
cum filio iniit, vt Socrates ſcripſit. ac varia ſpectacula edidit,& Rufinum
multis honoribus extulit,in primis verò cũ Arcadio Auguſto filio in inſe
quentẽ annum conſulẽ declarauit,licèt Promoti nece vulgo infamẽ. quẽ
iuſſu Theodoſij in Thraciã contendentẽ per barbaros quoſdã in inſidijs

392 cōſtitutos dicebarur interfeciſſe. Qua impunitate elatus, poſtea in conſulatu Tatiano prǽfecto prǽtorii, & Proculo præfecto vrbis iudiciū intulit, atque illi præfecturā, huic vitam iudicū ſentētijs abſtulit. In Gallia Valentinianus certior factus, barbaros Italiæ finibus imminere, de Italiæ quiete ſolicitus, Gallico ocio relicto, ad eā redire, & ſeſe periculis omnibus obijcere ſtatuit. atque ita Viennā acceſſit, vt inde ad Alpes, expeditis belli cō ſilijs, properaret. Erat apud ipſum Arbogaſtes Comes, & magiſter militum. Hic ſecundum à Baurone duce locū à Gratiano Auguſto conſequutus, poſt exceſſum eius primas ſibi iniuſſu Valentiniani aſciuerat, ac fauore militum, ꝙ rei bellicæ gnarus, fortis, & pecuniæ contemptor eſſet, magnas opes adeptus, libertatē in Valentinianum immodicam exercebat, ita vt quæ ipſe non probaret, etiam ſi recta eſſent, omnino fieri prohiberet. Nec Valentinianus, licèt hoc iniquo animo patiens, remedium inire idoneum poterat, ꝙ ille militum beneuolentia ſeptus erat. Itaque cum illo de traiectione in Italiam aduerſus barbaros colloquutus, ac voluntati ſuę reluctantem nactus, iram vſqueadeo non tenuit, vt, educto enſe, illum percutere niſus ſit. ſed à familiari, extorto è manibus gladio, prohibitus, ipſum verbis aſperioribus obiurgauit. inquirenti inde, cur tam acerbè ſæuiret, allaturum ſibi manus reſpondit, ſi, cum eſſet Imperator, voluntati obſequi ſuæ non poſſet. &, vt addit Zoſimus, cum quodam die auguſto in ſolio aſsideret, toruis oculis aduenientem aſpiciens, libellum, quo ei poteſtatem abrogabat, porrexit. quo lecto, Arbogaſtes accenſus, Nec poteſtatem mihi, inquit, dediſti, neque eripies. Hac de cauſſa capitalibus ſubortis inimicitijs, Arbogaſtes illum Viennæ prope habuit in obſidione. nam primùm obſequiis omnibus regiis nudauit, ac pene infra priuati modum redegit, & rei militaris curam Francis ſatellitibus tradidit, & ciuilia officia aduerſus eum ſolicitauit, ita vt pauci relicti eſſent, qui familiari eius ſermoni, aut iuſsis obtemperare auderent. Quod vbi ſenſit Valentinianus, litteras ad Theodoſium miſit, obſecrans, vt ſibi auxilio eſſet. ſimulq; iureiurando affirmans, ſe, niſi ab eo adiuuaretur, primo quoque tempore ad illum aduolaturum. Ceterùm, cum barbarorum aduentus in Italiam timeretur, Ambroſius epiſcopus ab Honoratis ciuitatis rogatus, vt legatus ad Valentinianum proficiſcens, illum in Italiam inuitaret, ſe iturum promiſit: ſed poſtridie, acceptis litteris, manſiones inſtrui, ornamentaq; inuehi, quæ proximum Imperatoris aduentum ſignificabant, Honoratorum voluntate ſubſtitit. Cum autem rumor ſubitò Viennam pertuliſſet, Ambroſium inuitandi regis ad Italiam gratia Viennam eſſe venturum, Valentinianus lætitia ingenti elatus eſt, quòd videbat, aduentum eius rebus ſuis oppor-

tuniſsimũ eſſe futurum. Cunctante inde Ambroſio, litteras ad eum magna celeritate perferendas curauit, rogans, vt ſine mora ad ſe cõtenderet, non vt intereſſet ſynodo Gallorum, ſed vt in ipſa egreſsione ſe ſanctæ ablutionis ſacramẽto initiaret. Atqui magnam ille ſpem ſalutis ſuæ in Ambroſij moderatione, ac ſapientia collocarat, confidens fore, vt oratione ſua Arbogaſtem ſibi placaret, atque ad ſaniora cõſilia reuocaret. Itaque, litteris lectis, Ambroſius ſtatim iter ingreſſus eſt. verùm, cũ iuga alpium ſuperaſſet, ipſum interfectũ fuiſſe accepit. Ceterùm Arbogaſtes illi hoc modo vitã eripuit. Imperio ſpe deuorato, eunuchos Valentiniani cubicularios maioris promiſsione mercedis, atque honoris in eius perniciem incitauit. Ita illi ab ipſo edocti, cum Valẽtinianum aut dormientẽ, vt quidã ſcripſerunt, aut certè ſolum, & inermẽ, dum ludicrũ militare intentus è feneſtra ſpectaret, nacti comprehenderũt, ac nemine alio ex miniſtris aulæ præſente, illiſis faucibus, ſtrangularunt, & ne, inquiſitione facta, deprehendi poſſent, velo gulæ alligato, quaſi ſemet ea morte multaſſet, ſublimem ſuſpenderũt. Epiphanius epiſcopus Salaminius ipſum in Palatio ſuffocatum inuentum eſſe ſcribit Idibus Maij pridie Pentecoſtes, ac poſtridie ſepulturæ mandatum. Is annum tantùm viceſimum erat natus, iuuenis vel ipſius Ambroſij teſtimonio omnibus tum corporis, tum animi bonis ad Imperii magnitudinem ſuſtinendam inſtructus ita, vt etiam in omni genere virtutis paternas laudes videretur eſſe ſuperaturus. Hoc ſcelere perpetrato, Arbogaſtes Imperium ſibi aſciſcere propter barbariem, impietatemq; non auſus, ad alterum tranſtulit. Erat in caſtris Eugenius quidam homo paganus. qui ludum primum litterarum habuerat, deinde ſtipendia in aula meruerat, inde ſcriba, & quæſtor factus, magiſtri dignitatem ab Imperatore fuerat conſequutus. Ad hunc igitur, quẽ participem conſiliorum de nece Valentiniani habuerat, Arbogaſtes Imperium detulit. Zoſimus ipſum ab Arbogaſte compulſum, alij verò à Flauiano præfecto vrbis proſpera omnia euentura ex ariolorum prædictione pollicito, euectum prodiderunt.

Eugenius Imper.

Evgenivs igitur ab Arbogaſte Auguſti dignitate ornatus, ad illius arbitrium omnia adminiſtrans, ſtatim ad firmandas opes ingentem exercitum partim ex Romanis, partim ex Gallis conflauit, & Galliam in deditionem adduxit. Hæc in Italiam, & in Orientem nunciata, mirificè omnium animos, ac pectora vulnerarunt. In primis verò Theodoſius doluit, vbi ſe conſortem Imperii ætate florentem, atque affinitate coniunctum amiſiſſe, atque Imperium ad alienos, eoſq; in-

digniſsimos recidiſſe audiuit. cuius luctum Galla vxor aſsidua comploratione accendit. Cadauer Valentiniani à ſororibus eius mercede redemptum, ac Mediolanum, vt ſepulturæ mandaretur, translatum eſt. ſic enim ſcripſit D. Hieronymus epiſtola tertia; *Adoleſcēs Valentinianus, ac pene puer poſt fugam, poſt exilia, poſt recuperatum multo ſanguine Imperium haud procul ab vrbe fraternæ mortis conſcia necatus eſt, & cadauer exanime ſtipendio infamatum.* Quo cognito, Theodoſius litteras ad Ambroſium miſit, rogans, vt ſepeliendum curaret. ad quas Ambroſius ita reſcripſit: *Doleo vehementer, non ſolùm, quòd immatura morte Valentinianus A. deceſſerit, ſed etiam, quòd informatus fide, ac tuis inſtitutis tantam deuotionem erga Deum noſtrum induerat, atque tanto in me incubuerat affectu, vt quem ante perſequebatur, nunc diligeret, quem ante vt aduerſarium repellebat, nunc vt parentem putaret. Quod ego non recordatione iniuriæ veteris exprompſi, ſed pro teſtimonio conuerſionis. illud enim alienum, hoc ſuum. quod altè infuſum ſibi ita tenuit, vt matris perſuaſionem excluderet. ille ſe à me nutritum præ ſe ferebat, me vt ſedulum patrem deſiderabat. ille, ſimulato à quibuſdam aduentus mei nuncio, impatienter præſtolabatur. Quin etiam illis ipſis publici doloris diebus, cum ſanctos, & ſummos ſacerdotes domini intra Gallias haberet, vt à me tamen ſacramentis baptiſmatis initiaretur, ſcribendum arbitratus eſt. Quod etiam ſi non rationabiliter, amabiliter tamen ſuum erga me ſtudium teſtificatus eſt. Hunc ego non doleam, cui integrum, antequam ſacramentorum, quæ deſiderauit, adipiſceretur gratiam, repentina morte obijſſe? Refrigeraſti animum, quòd etiam ipſe dignatus es ferre teſtimonium dolori. Nunc de ſepultura eius quoniam ſcripſit clementia tua, ita hic procurandum ſed exſors exceſsit baptiſmatis. quid cognouerim, non repreſsi. Eſt hic porphyreticum labrum pulcherrimum, & in vſus huiuſmodi aptiſsimum. Nam & Maximianus Diocletiani ſocius ita humatus eſt. ſunt tabulæ porphyreticæ precioſiſsimæ, quibus veſtiebatur operculum, quo regales exuuiæ claudantur. Hoc fuerat præparatum, ſed expectabatur reſcriptum clementiæ tuæ. cuius perceptione recreatæ ſunt ſanctæ filiæ tuæ, filij tui Valentiniani ſorores. quæ ſe grauibus afficiunt modis, & amplius exagitabantur, quòd nihil ſcriberetur ſibi. Vnde ijs non parum acceſsit ſolatij, ſed dum inhumatæ ſunt relliquiæ, nequaquam ſibi parcunt. videntur enim ſibi germani ſui funus quotidianum videre. Et re vera, cum ſine fletu magno, ac ſine dolore graui nunquam ſint, tamen quotieſcunque eò accedunt, exangues reuertuntur. Et ipſis igitur conſuletur, & cariſsimis exuuiis, ſi acceleretur ſepultura, ne æſtiuo penitus ſoluantur calore. vix enim ſuperiorem æſtatem tranſegimus.* Ex voluntate igitur Theodoſij funus celebratum, & cadauer Mediolani ſepulturæ mandatum eſt. Iuſtis ſolutis, Ambroſius laudationem ſcripſit, quam poſtea quoque edidit. in qua inter alia hæc poſuit: *Con-*

uerſi ſunt dies nobis votorum noſtrorum in lacrymas. ſi quidem Valentinianus nobis, ſed non talis, qualis ſperabatur, aduenit. Et iſte quidem vel morte ſua voluit adimplere promiſſum, ſed nobis acerbiſsima facta eſt eius, quæ exoptabatur, præſentia. Vtinam adhuc nobis abeßet, vt ſibi viueret. ſed ille non paſſus, cum audiret alpes Italiæ hoſte infeſtari barbaro, maluit periclitari ſe, ſi Gallias derelinqueret, quàm noſtro deeſſe periculo. Magnum diſcrimen agnoſcimus Imperatoris, quòd Romano ſubuenire voluit Imperio. Hæc cauſſa mortis, quæ plena laudis. Soluamus bono principi ſtipendiarias lacrymas, quia ille nobis ſoluit etiam mortis ſuæ ſtipendium. Nec tamen flendi admonitio neceſſaria. Flent omnes, flent & ignoti, flent & timentes, flent & inuiti, flent & barbari, flent & qui videbantur inimici. Quantos ille de Gallijs vſque huc totius tractu itineris populorum egit gemitus? omnes enim non tanquam Imperatorem ſibi, ſed tanquam parentem publicum obijſſe domeſtico fletu doloris illacrymant, ſuaq; omnes funera dolent. Amiſimus enim Imperatorem, in quo duo pariter acerbant dolorem, annorum immaturitas, & conſiliorum ſenectus. Audite omnes populi, & videte dolorem meum, Virgines meæ, & iuuenes mei abierunt in captiuitatem, ſed cognito, quòd Valentiniani eſſent partibus, liberi reuerterunt. Militauit hoſtis barbarus Imperatori adoleſcenti, & ſuæ oblitus victoriæ, memor fuit Imperialis reuerentiæ. Laxauit ſponte quos ceperat, excuſans, quòd ignoraßet Italos. Nos adhuc murum Alpibus addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium vallum, fluenta amnium, aggeres niuium, ſed Alpes, & fluuios ſupergreſſa, muro nos ſui Imperij protexit. Valentinianus errorem iuuentutis ante correxit, quàm diſceret, eſſe lapſum alicuius erroris. Ferebatur primò ludis Circenſibus delectari: ſic iſtud abſterſit, vt ne ſolemnibus quidem principum natalibus, vel Imperialis honoris gratia Circenſes putaret eße celebrandos. Aiebant aliqui, ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. omnes feras vno momento iuſsit interfici. Iactabant inuidi, quòd præmaturè prandium peteret, cœpit ita frequentare ieiunium, vt plerunque ipſe impranſus conuiuium ſolemne ſuis Comitibus exhiberet, quo & religioni ſacræ ſatisfaceret, & principis humanitati. Scenicæ cuiuſdam forma ac decore deperire Romæ adoleſcentes nobiles nunciabantur, iuſsit eam ad comitatum venire. Miſſus pretio deprauatus ſine mandati effectu redit: alterum miſit, ne vo luiſſe emendare vitia adoleſcentum, & non potuiſſe, videretur. Datus eſt obtrectandi aliquibus locus. deductam tamen nunquam aut ſpectauit, aut vidit, poſtea redire præcepit, vt & omnes agnoſcerent, irritum eius non eſſe mandatum, & adoleſcentes doceret ab amore mulieris temperare. quam ipſe, qui potuit habere in poteſtate, deſpexerat. Et hæc fecit, cum adhuc non haberet vxorem, & tamen exhiberet ſuis tanquam vinctus coniugio caſtitatem. Quis tam dominus ſerui, quàm ille corporis, fuit? quis tam aliorum arbiter, quàm ille ſuæ cenſor ætatis?

tis? Quid de pietate eius loquar? qui cum homines nobili ortos genere, & locupleti proſapia, quæ cito mouere ſolet inuidiam regiæ cupiditatis, accuſator vrgeret, præfectus, inſiſteret, reſpondit, vt nihil cruentum ſanctis præſertim diebus ſtatueretur. O iuuenis optime, vtinam te viuentem inuenire potuiſſem, vtinam te dilatio aliqua meo reſeruaſſet aduentui. quanta ego cura inter te, & Comitem tuum, quanta ſedulitate concordiam, & gratiam refudiſſem? quàm me ipſum pro tua obtuliſſem fide, quàm in me ipſum eos recepiſſem, quibus ille ſe timere dicebat? Ceterùm, ſi Comes non eſſet inflexus, tecum remanſiſſem. Nunc quid habeo, quod melius faciam, quàm, vt tibi lacrymas pro tanto tuo in me affectu rependam? Ego te ſuſcepi paruulum, cum legatus ad hoſtem tuum pergerem. ego Iuſtinæ maternis traditum manibus amplexus ſum. ego tuus iterum legatus repetiui Gallias. & mihi dulce illud officium fuit pro ſalute tua primò, deinde pro pace, atque pietate, qua fraternas relliquias poſtulabas, non dum pro te ſecurus, & iam pro fraternæ ſepulturæ honore ſolicitus. Multa alia in hanc ſententiam addit, quæ longa ſunt ad repetendũ, & ipſa omnibus eſt in promptu oratio. Dum hæc Mediolani aguntur, Theodoſius Conſtantinopoli eaſdem curas, quibus, occiſo Gratiano, iactatus fuerat, ſecum volutare animo cœpit. Fuere, inquit Rufinus, nonnulli ſacerdotes, qui pacis ab Arbogaſte legatione ſuſcepta, immunem eſſe Arbogaſtem à nece Valentiniani apud Theodoſium affirmarint. Theodoſius autem, belli conſilio nondum expedito, legatum Eugenii Rufinum Athenienſem ad ſe miſſum, vt animũ exploraret, rogaretq́;, num ſe æquo animo imperare paſſurus eſſet, incerto, ac perplexo reſponſo dimiſit. Extremo anno Arbogaſtes, quietam obtinens Galliam, Sunonem, & Marcomerem ſubregulos Francorum odio auito inſectans, Agrippinã, iam ſæuiente hieme, petiit, ratus tum omnes Franciæ receſſus penetrari poſſe, cum decuſſis foliis nudæ, atque aridæ ſiluæ occulere inſidiatores non poſſent. inde cum exercitu trangreſſus Rhenum, Bructeros ripæ proximos, & pagum Aetiam, quem Chamaui incolunt, populatus eſt, nemine vſquam occurrente, niſi quòd pauci ex Ampſiuariis, & Chattis, Marcomere duce, in vlterio
293 ribus colliũ iugis ſe oſtendere. Poſtero anno, quo Theodoſius III conſul cum Abundantio fuit, Eugenium impetus cepit Italiam occupandi, parum memor, quinam Maximum idem tentantem excepiſſet euentus. verùm cum Flauianus, homo vaticiniis Gentilium deditus ſpe victoriæ certæ inflarat, prius tamen Germanos nouis ſibi fœderibus obligandos ratus, ne, ſe ex Galliis profecto, Rheni limitem hoſtiliter incurſarent, ad flumen progreſſus, ingentes, quas Italiæ cauſſa parauerat, copias Francorum, atque Alemanorum gentibus oſtentauit. atque ita eos ad vetera redintegranda fœdera perpulit. Tum verò in conuiuio Arbogaſtes à regi-

bus Francis rogatus, num epiſcopum Ambroſium noſſet, Noui, inquit, atque ei carus ſum. cui illi: In hoc profectò vincis omnes, quòd ab illo viro diligeris, qui dicit ſoli, Conſiſte, & conſiſtit. Germania pacata, Eugenius in Italiã cũ Arbogaſte transgreſſus eſt. Qua re accepta, Ambroſius epiſcopus vrbem Mediolani reliquit, & ſeſe Bononiam contulit, ea re maximè perturbatus, quòd Eugenium acceperat, Flauiano vrbis præfecto, & Arbogaſte Comite contendente, permiſiſſe, vt ara Victoriæ, & ſumptus cæremoniarum repeteretur. quod ne fieret, ſua auctoritate Valentinianus vetuerat. Bononiæ verò cum eſſet, diuino monitu corpora Sanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ tum ciuitati incognita in ſolo Iudæorum iacentia reppetit: eaq; cum magna populi gratulatione in ædem S. Stephani, quæ nunc etiam viſitur, tranſtulit. Diſcedens inde Bononia Fauentiam, atque inde Florentiam à ciuibus inuitatus, perrexit, atque ibi partem ſacrarum, quas Bononia eruerat, relliquiarum repoſuit, baſilica ipſis martyribus conſecrata, & puerum mortuum in vitam reſtituit. Interim verò Eugenius cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolanum iniuit. quo facto reliqua inde Italia ſeſe illius poteſtati permiſit. Eodem anno Theodoſius Conſtantinopoli IIII Idus Ianuarii Honorium filium, eodem modo, quo ante Arcadium, appellauit Auguſtum, & conſortem vnà cum Arcadio Imperii Oriẽtalis accepit. Ea res ita celebrari (vt ante diximus) aſſueuit, vt milites acclamantes Imperatorem in ſcutum leuarent, & per caſtra circunferrent. Quod tum factum ſcribit Claudianus, Honorium alloquens:

Nec dilatus honor, mutatur principe Cæſar.
Protinus æquaris fratri, nec certius vnquam
Hortati ſuperi, nullis præſentior æther
Aſſuit omnibus, tenebris inuoluerat atris
Lumen hiems, denſoſq; nothus collegerat imbres.
Sed, cum mox ſolita miles te voce leuaſſet,
Nubila diſſoluit Phœbus. pariterq; dabantur
Sceptra tibi, mundoq; dies caligine liber.

Poſt hæc certior factus, Eugenium, ſuperatis Alpibus, vnà cum Arbogaſte in Italiam tranſcendiſſe, atque, terrore omnibus incuſſo, ad deditionem adegiſſe, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin ſerpenti incendio occurreret, atque vnà, & Valentiniani mortem, & ſeruitutem Italiæ vindicaret. Ceterùm de euentu belli ſolicitus, quòd Eugenius omnibus rebus neceſſariis dicebatur eſſe paratiſsimus, primùm ſibi diuinam, deinde humanam expoſcendam opem exiſtimauit. Itaque ieiuniis, vigiliiſq; perfunctus, cum ſacerdotibus, & populo templa omnia ſupplica-

bundus obiuit, atque ante martyrum, apoſtolorumq́, ſepulchra cilicio indutus procubuit, ac fida Sanctorum præſidia implorauit. Quin etiam Ioannem monachum in Thebaide vaticinii laude florentem ſibi conſulendum putauit, cuius reſponſa proximo Maximi bello vera fuiſſe cognouerat. atque Eutropium eunuchum in Aegyptum miſit, vt aut virum ſanctum ad ſe adduceret, aut de belli, quod animo moliebatur, euentu conſuleret. Ioannes autem, cum venire abnuiſſet, voce oraculum edidit, ac victoriam illum relaturum, verùm non incruentam, reſpondit. Qua voce Theodoſius excitatus, alacri inde, atque erecto animo ſe ſe ad humana & pecuniarum, & virorum, equorumq́; præſidia comparanda conuertit. Cum autem propterea Antiochiæ tributa acerbius à præfectis exigerentur, populus vſque eò furore prouectus eſt, vt, concitata ſeditione, ſtatuas Imperatoris deiecerit, atque vnà ipſum probris, ac maledictis inceſſerit. Quare vix ab eo irato, atque infenſo Flauiani epiſcopi precibus veniam, cum ſupplex, atque ad pedes proſtratus periſſet, obtinuit. Interim Romæ Flauianus præfectus vrbis, qui magnam veteris auguralis ſcientiæ inter ſuos habebat opinionem, auctor erat Romanis, vt ſacrificia inſtaurarent, victimas cæderent, exta pecudum inſpicerent, quibus non tam Deos propitiarent, quàm futuri belli euentum præciperent, Eugenio autem glorioſiſsimam victoriam, & Chriſtianæ religionis ruinam temere promittebat.

394 Arcadio inde III, & Honorio II Auguſtis conſulibus, Theodoſius omnes gentes, quibus expeditionem indixerat, conuenire Conſtantinopolim iuſsit, inter quas ingentes Gotthorum, Alanorum, & Hunnorum cateruæ erant; ac duces eis præpoſuit, Romanis quidem copiis Timaſium, & Stilichonem, hominem Vandalum, qui Serenã fratris ſui filiam habebat in matrimonio, barbaris verò Gainem, Saulem, & Bacurium. Inter Gotthos, qui ordines ſub eo duxerunt, inſignis Alaricus fuit, is, qui poſtea vrbem Romam cepit, & primus barbaros ad Italiã peruaſtandam inuexit. Inde, amiſſa ex partu vxore Galla, Rufino, qui filios, atque aulam moderaretur, in vrbe relicto, Conſtantinopoli exiit. atque in tẽplo ad Septimũ votis D. Ioãni Baptiſtæ factis, vt ea expeditio bene, ac feliciter ſibi, ac reip. eueniret, in Pannoniam iter intendit. Hac re cognita, Eugenius Theodoſio ſibi potius in veſtibulo Italiæ occurrendũ, quàm in penetralibus excipiendum putauit. Itaque, cũ adhuc ille in itinere eſſet, vnà cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolano egreſſus eſt, iureiurando affirmans, ſe, victoria parta, ſtabulum in baſilica Mediolanenſi facturum, & ſub armis clericos probaturum. Quod vt Ambroſius audiit, extemplò è Tuſcia Mediolanum reuertit, ſpe ſua in Deo defixa, nequaquam permiſſurum, vt credentem in ſe hominibus impiis traderet. Euge-

nius Aquileiam progreſſus, caſtra poſuit in campo ad fluuium nomine Frigidũ, qui ab ea triginta millibus paſſuum diſtat. ac Iuliarum Alpium anguſtias, per quas tritus eſt in Italiam tranſitus, valido præſidio ſepſit. Theodoſius autem, peragrata Pannonia, ad Iulias Alpes prouectus, præſidio ex ſaltu deiecto, & Flauiano, cum euadere potuiſſet, extincto, fauces ipſas contra opinionem hoſtium occupauit, ac, ſuperato ſine labore iugo, ſeſe in campos VII Idus Septembris demiſit. atque extemplò pugnæ copiam fecit, ardentibus ex vtraque parte pugnandi cupiditate militibus ſine mora inſtructæ acies, prœliumq́; commiſſum eſt, cum Eugenius vexillum Herculis, Theodoſius verò Chriſti inferret. Ceterùm, cum duo aciei cornua Theodoſius effeciſſet, atque in vno Romanas legiones, in altero barbarorum auxilia collocaſſet, factum eſt, vt Romani cum Romanis ancipiti certamine depugnarent, barbari verò loco moti ab Eugenianis fœdiſſima ſtrage conciderentur. Quod vt Theodoſius ſenſit, veritus, ne ſimul à nonnullis, quos in monte à tergo collocatos animaduerrit, duriſſimo ſuo tempore premeretur, protinus ante aciem ſolus, vt omnes videre, atque audire poſſent, in terram proiectus ſupplex Dei auxilium inuocauit, Adeſto mihi Domine, inquiens, ne quãdo gentes dicant, vbi eſt Theodoſij Deus? Quo voto perfecto, multiplex ſubitò Dei ſubſidium ſe oſtendit. nam duces exercitus, qui montem inſederant, nuncium ad eum miſerunt, pollicentes, ſe tranſituros, ſi ſibi venia, atque honos apud illum eſſet. quam conditionem ille accepit, &, vt in tanto tumultu potuit, ſacramento firmauit. ita omnes ſeſe ad Theodoſium contulerunt. Bacurius verò, qui barbaris præerat, collecto animo, prœlium inſtaurauit, ac tanta mole ſe in hoſtes incitauit, vt magna ex parte aut in fugam dederit, aut occidione occiderit. Feruebat tamen adhuc in ceteris partibus vtrinque pugna, atque Eugenius victoriæ certus, ſuos interequitans ad conſtantiam hortabatur, illud identidem vſurpans, ſe pro certo habere, Theodoſium mox deſperatione rerum ſibi manus allàturum. monere autem, ne illum occiderent, ſed viuum ad ſe perducerent. Tum verò ventus ſæuiſſimus ortus, qualem nunquã ante ſpiraſſe conſtabat, in ora hoſtium tanto impetu irruit, vt ordines eorum turbarit. In quo illud fuit mirabile viſu, quòd tela, & ſagittæ, quæ contra Theodoſianos emittebantur, in eos, qui miſerant, à vento reiiciebantur, & clypei manibus rapiebantur, &, ſciſſis loris, in eorum ora prouoluebantur, & oculi eorum ingeſto puluere opplebantur, ita vt aſpectus adimeretur. Quæ verò Theodoſiani tela iaculabantur, ea vehementiore, quàm ante, impetu, ferebantur. Qua ex re, tanquam præſenti Dei auxilio, animati, tanta vi ſe in hoſtes intulerunt, vt ferre non potuerint, ac fugæ ſeſe tradiderint.

Hunc

Hunc in modum vno prœlio, vnoq; die cum Eugenio debellatum Ruſinus, Socrates, Sozomenus, & Oroſius prodiderunt. Quibus etiam aſſentitur S. Ambroſius, cum ſcribit: *Cum locorum anguſtijs, & impedimentis calonum agmen Theodoſij paulo ſerius in aciem deſcenderet, & inequitare hoſtis prælij mora videretur, equo deſiluit, & ante aciem ſolus progreſſus, ait: Vbi eſt Theodoſij Deus?* Theodoritus autem, & Zoſimus biduo rem confectã ſcribunt hoc modo. Cum defectio Solis incidiſſet tanta, vt noctis tenebras adæquaret, Gotthi propè omnes, (decem millia fuiſſe feruntur), vnà cum Bacurio duce deſiderati ſunt. nox prœlium diremit. Hoc detrimento allato, Eugenius per noctem in caſtra regreſſus, munera diſtribuere ijs, qui ſe ſtrenuè geſſerant, cœpit. &, tanquam nullo à Theodoſio imminente periculo, vt corpora quietè curarẽt, præcepit. Theodoſium verò, vt inquit Theodoritus, ſui monuerunt, vt bellum in ver proximum prorogaret, ac maiorem exercitum cõpararet, vt multitudine par eſſe Eugenio poſſet. Quod Theodoſius ſe facturum negauit. ac per totam noctem Deum de victoria ſupplicauit. ſub gallicinium verò ſomno victus, ſibi videre viſus eſt duos viros equis candidis inſidentes, qui ſe bonum animum habere iuberent, &, vt prima luce in prœlium rediret, monerent. nam ipſum victoria potiturum. quorum alter ſe Ioannem, alter Philippum apoſtolos eſſe dicebat. Hoc idem viſum militi quoque apparuit, idq; per tribunum ad Theodoſium detulit. Theodoſius inde exercitum alloquutus, quæ ſibi, & militi viſa in ſomnis eſſent, expoſuit, atque omnes arma capere, & forti animo pro libertate, & fide pugnare præcepit. atque, illuceſcente die copiis in prœlium eductis, hoſtes ſomno, uinoq; merſos inuaſit. atque inde eo, quo ſupra dictum eſt, modo conflixit. Ceterùm, cum in hoc articulo res Eugenii uerſarentur, cohortes eius aliquot, duce Arbitione, diuino ſe urgeri numine arbitrantes, ac prorſus de uictoria deſperãtes, ad Imperatorem uenerunt, ac ſupplices ueniam poſtularunt. omnes ſubitò in fidem recepti cum eo, ut ad Eugenium irent, captumq; ad ſe adducerent. Illi verò alacri cum clamore in collem, vbi is huius rei ignarus ſedebat, citato agmine contenderunt. Eos vbi anhelantes venire proſpexit Eugenius, victoriæ nuncios ratus, cõtinuò, num viuũ ad ſe adducerent Theodoſium, eſt ſciſcitatus. cui illi, non illum ad te adducentes, ſed te ad illum adducturi acceſsimus. atque, his dictis, ex ſolio extractum, vinctis poſt terga manibus, ad Theodoſium perduxerunt. Theodoſius, vbi in conſpectum venit, quæ impiè, ac nefariè aduerſus Valentinianum commiſerat, memorauit, ac religionem eius, qui Herculis auxilio confiſus eſſet, irriſit. ac, ſententia lata, caput ei truncari mandauit. id haſta præfixum, ac per caſtra circunlatum vbi Eugeniani viderunt, repente, armis abiectis,

deditionem

dedidionem fecerunt. Arbogaſtes, rebus abſciſis, cum ſe in montes aſperrimos recepiſſet, ac ſe conquiri ad necem ſentiret, poſt biduum ſibi mortem conſciuit. Hanc pugnam, atque hanc victoriam deſcripſit etiã Claudianus, alloquens Honorium, cuius conſulis, vt ipſe ait, auſpiciis eſt pugnatum:

victoria velox
Auſpicijs effecta tuis. pugnaſtis vterque
Tu fatis, genitorq; manu. te propter & Alpes
Inuadi faciles. cauto nec profuit hoſti
Munitis hæſiſſe locis. ſpes irrita valli
Concidit. & ſcopulis patuerunt clauſtra reuulſis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies, reuolutaq; tela
Vertit in auctores, & turbine reppulit haſtas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hiemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.
Alpinæ rubuere niues, & Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis, turbaq; cadentum
Staret, ni rapidas iuuiſſet flumina ſanguis.

Quin etiam D. Auguſtinus libro V. de ciuitate Dei ita ſcriptũ reliquit: *Valentiniano ſiue per inſidias, ſiue quo alio pacto, vel caſu proximè extincto, Theodoſius alium tyrannum Eugenium, qui in illius Imperatoris locum legitimè fuerat ſubrogatus, accepto rurſus prophetico reſponſo, fide certus oppreſsit. contra cuius robuſtiſsimum exercitum magis orando, quàm feriendo pugnauit. Milites nobis, qui aderant, rettulerunt, extorta ſibi eſſe de manibus quæcunque iaculabantur, cum à Theodoſij partibus in aduerſarios vehemens ventus iret, & non ſolùm quæcunque in eos iaciebantur, concitatiſsimè raperet, verùm etiam ipſorum tela in eorum corpora retorqueret. Vnde & poeta Claudianus, quamuis à Chriſti nomine alienus, in eius tamen laudibus dixit:*

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hiemes. tibi militat æther.
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Victor autem, ſicut crediderat, & prædixerat, Iouis ſimulachra, quæ aduerſus eum fuerãt, neſcio quibus ritibus velut conſecrata, & in Alpibus conſtituta, depoſuit. eorumq; fulmina, quòd aurea fuiſſent, iocantibus, quòd illa lætitia permittebat, curſoribus, & ſe ab eis fulminari velle dicentibus, hilariter, benigneq; donauit. Narrant, eadem hora, qua pugnatũ eſt ad amnem Frigidum, Conſtantinopoli in templo ad Septimũ hominem dæmoniacũ in ſublime raptum, velut cũ

S. Io. Baptiſta contendentem illum conuiciis proſcidiſſe, cum diceret, caput illi deſectum eſſe, ac deinde addidiſſe: Tu me uincis, & meis copiis inſidiaris. Qui verò aderant, dæmoniacum aliquid de bello, quod cordi erat omnibus, dicere arbitrati, diem, & horam notarunt: atque illo plane momento uictoriam eſſe partam, haud ita multò poſt certis nunciis cognouerunt.

THEODOSIVS MAIOR AVG.

HIS rebus geſtis, Theodoſius, tanquam Occidentalis iam Imperij dominus, Aquileiam iniuit, atque Honorium filium Conſtantinopoli, & Mediolano Ambroſiũ epiſcopum euocauit. Ambroſius, miſsis nunciis, primùm orauit, ut filios hoſtium, qui ad eccleſias confugerant, conſeruaret, deinde ad eum Aquileiam proceſsit. quem vt vidit Theodoſius, ad pedes eius accidens, ſe precibus, & meritis eius incolumem eſſe aſſeruit. ac rogatu eius miſeris illis ignouit. De quibus eodem in loco ſic Auguſtinus: *Theodoſius inimicorum ſuorum filios, quos non ipſius iuſſus, ſed belli abſtulerat impetus, etiam nondum Chriſtianos ad eccleſiam confugientes Chriſtianos hac occaſione fieri voluit, & Chriſtiana caritate dilexit. nec priuauit rebus, ſed auxit honoribus, in neminem poſt victoriam priuatas inimicitias valere permiſit.* Diſceſsit inde Aquileia vnà cum Theodoſio Ambroſius, ita vt vno die ante illum Mediolanum acceſſerit. Theodoſius autem, aſſumpto Honorio Mediolanum veniens vnà cum eo de Eugenio triumphauit, vt Claudianus deſcripſit:

Quanti tum iuuenes, quantæ ſpreuere pudorem
Spectandi ſtudio matres, puerisq́; ſeueri
Certauere ſenes, cum tu genitoris amico
Exceptus gremio, mediam veherere per urbem,
Velaretq́; pios communis laurea currus?

His rebus magna felicitate confectis, paucis poſt diebus Theodoſius in morbum incidit, qui aquæ inter cutem appellatur. quo ingraueſcente, ſaluti ſuæ metuens teſtamentum condidit, atque Arcadio Orientem, Honorio Occidentem reliquit, atque illi Rufinum, huic Stilichonem tuto-
395 rem cōſtituit. Ianuariò verò ineunte, Olybrio, & Probino coſ. paulliſper ex morbo recreatus, ludos Victoriæ edidit, atque eos animi cauſſa ante prandium inſpectauit. poſt prandium verò cum vehementius languere cœpiſſet, Honorio, vt intereſſet, mandauit. ac ſubſequente nocte XVI Kal. Februarii è uita migrauit, anno ætatis LX, Imperii XVI. mortem eius frequentes imbres, & ſolito tenebroſior caligo, & terræ tremor

præcedens nunciauit. Fuit Theodoſius inter omnes Imperatores memorabilis non ſolùm, quia propria virtute, atque eximio Imperatoris iudicio ad illius eſt dignitatis culmen euectus, ſed etiam quia in Imperio dignum ſe tanto faſtigio præſtitit, rep. non ſolùm fortitudine, ſed etiam pietatis Chriſtianæ ſtudio ſubleuata. quibus laudibus proximè ad Conſtantinum acceſsit. Honorius cadauer patris Conſtantinopolim inter Auguſtos ſepeliendum miſit. poſt diem autem quadrageſimum Ambroſius in templo, ipſo Honorio præſente, laudauit. Extat illa oratio. in qua inter cetera hæc poſuit: *Theodoſij principis & proximè conclamauimus obitum, & nunc quadrageſimum celebramus diem, aſsiſtente ſacris altaribus Honorio principe. quia ſicut ſanctus Ioſeph celebrat quadrageſimam patris Iacob ſupplantatoris illius, & nos celebramus Theodoſij quadrageſimam, qui imitans Iacob, ſupplantauit perfidiam tyrannorum, qui abſcondit ſimulachra gentium. omnes enim cærimonias oblitterauit. qui etiam ijs, qui in ſe peccauerant, doluit, quam dederat, perijſſe indulgentiam. & veniam denegabant, ſed non negabunt filij, quod donauit pater. Nunc ſe regnare Theodoſius cognoſcit, quando eſt in regno domini Ieſu Chriſti, & conſiderat templum eius. Nunc ſibi rex eſt, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulchra iam dulciſsima ſibi pignora, quæ hic amiſerat. quando eius Flaccilla adhæret fidelis anima Deo, quando patrem ſibi redditum gratulatur, quando Conſtantino adhæret. cui licèt baptiſmatis gratia in vltimis conſtituto omnia peccata dimiſerit, tamen, quòd primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hereditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum repperit. Fles Honori, & lacrymis pium teſtificaris affectum. quòd in bonorum adhuc honore tumuli patris corpus per ſpatia multa tranſmittis? fles, quòd non vſque Conſtantinopolim reuerendas relliquias ipſe proſequeris? eadem tibi cauſſa nobiſcum eſt. Ne verearè, ne inhonoræ videantur, quocunque acceſſerint, relliquiæ triumphales. non hoc ſenſit Italia, quæ claros ſpectauit triumphos, quæ à tyrannis interim liberata concelebrat ſuæ libertatis auctorem: non hoc Conſtantinopolis, quæ ſecundò ad victoriam principem miſit, quem cum vellet tenere, non potuit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Decimus.

HONORIVS AVGVSTVS.

THEODOSIO exempto, ſimul etiam robur, ac dignitas ipſius titubare Imperij cœpit. Neque enim aut in Arcadio, qui Oriẽtem, aut in Honorio, qui Occidentem accepit, ad impendentem malorum tempeſtatem ſuſtinendam ſatis aut neruorum, aut animi fuit. His verò cladibus cauſſam attulit, primùm imbecilla vtriuſque principis ætas, quòd ille nouemdecim, hic decem duntaxat annos natus, parum rebus tantis adminiſtrandis erat idoneus; deinde nefaria Rufini, & Stilichonis, qui tutores hærebant, improbitas. qui, captata puerorum occaſione, certatim animũ ad inuadendum Imperium per omne genus ſceleris, ac perfidiæ contulerunt. Nam cum ambo tanta habendi cupiditate flagrarunt, vt ius venale omne habuerint, neque vllum ad conficiendam pecuniam iniuriæ genus omiſerint, tum ſe tanto inter ſe odio perſequuti ſunt, vt alter alterius euertendi cauſſa humana, diuinaq; omnia permiſcuerit. His acceſſere barbari, qui prioribus annis in fines Romanorum accepti, atque honoribus militaribus, excluſis veteribus Romanis, ornati, eò inſolentiæ venerant, vt iam non ſeruire, ſed dominari, neque iuſſa Imperatorum expectare, ſed eorum temporibus inhiare, viderentur. Quæ mala cum Synæſius Cyrenarum antiſtes videret, orationem ad nouum Imperatorem Arcadium ſcripſit, in qua cum alios principum mores reprehendit, longè à diſciplina vetere diſsidentes, tum maximè, quòd, deſpectis Romanis, barbaros colerent, neque imminens ex ea re periculum prouiderent. Placet autem eius orationis ſummam in hos annales intexere, quòd præſentem, & futurum reip. ſtatum mirificè poſsit illuminare: *Debet*, inquit, *rex aſsiduè cum militibus ſuis verſari; in primis autem cum ijs, quos agri, quos vrbes, quos denique vniuerſa regio, quæ illius imperio paret, propugnatores dat, & cuſtodes reip. ac legum, ſub quibus alti, atque inſtituti ſunt. Hi enim ſunt, quos Plato canibus ſimiles eſſe dicit. Sed neque paſtor vnquam cum canibus lupos collocabit. nam ſi quando in canibus imbecillitatem, aut ignauiam aliquam animaduerterint, & ipſos canes, & gregẽ, & paſtorẽ denique ipſum aggredientur. neque legislator vnquã*

arma concedet iis, qui non ſunt nati, & educati ſub ipſius legibus. nullum enim ab his pignus beneuolentiæ habet. Eſt enim hominis audacioris, cum videat, iuuentutem multam alibi educatam, ſine moribus viuentem, ſua in regione arma tractantem, non extimeſcere, nec videre, Tantali ſaxum tenui filo appenſum impendere reip. nam tum eam externi milites inuadent, cum rem ſibi bene ceſſuram exiſtimabunt. Ac ſanè iam huius mali velitationes quædam fiunt, iamq́ nonnullæ partes Imperij, perinde vt corporis, laborant; cum non poſsint ea, quæ aliena ſunt, cum ipſo corpore coaleſcere, & ad harmoniam ſanam reduci. ſecernenda autem eſſe tum à corporibus, tum à ciuitatibus ea omnia, quæ ſunt in iis aliena, & medici, & Imperatores cenſent. Qui verò exercitum non conſcribit, qui illis opponi poſsit, & veluti illi domeſtici ſint, vacationem militiæ petentibus multis permittit, ſuosq́ aliis rebus operam dare concedit, quid aliud, quàm in propriam perniciem ruit? cum æquum eſſet, iſtos Scythas, qui hic arma geſtant, perſequi, & ab ipſa agricultura propugnatores accerſere, & delectus adeò acres habere, vt philoſophi è ſcholis, opifices ex officinis, populi ex theatris euocarentur. Quo modo enim ferre poſſumus, partes viriles in noſtra rep. alienorum, & externorum eſſe, & fortiſsimum Imperium concedere aliis bellicæ gloriæ principatum? Neque enim dubitandum eſt, fore, vt illi aliquando armis inſtructi hominum vrbanorum ſe dominos eſſe velint. Quod priuſquam eueniat, reuocandi ſunt nobis Romanorum animi, & ita aſſuefaciendi, vt ipſi ſuo marte vincere & poſsint, & velint, nec omnino ſocietatem vllam cum barbaris ineant, ſed eos omnes deſpiciant, omniq́ loco funditus pellant. Primùm igitur magiſtratu eiiciantur, & procul à curiæ honoribus arceantur, quibus per ſummum dedecus ea obuenerunt, quæ diu apud Romanos habita ſunt, & re ipſa fuerunt, honeſtiſsima. Nam & Deam Themidem, quæ ſenatui, & Bellonam, quæ exercitui præſidet, obuelare ſe arbitror, cum cernant, hominem penula ſcortea indutum ducem eſſe chlamydatorum, & villoſam pellem exuentem togam ſumere, & de ſumma rerum cum Romano magiſtratu conſulere propè ipſum conſulem ſedentem, longè poſt eum ſedentibus iis, quibus honos ille iure optimo debebatur. atque illos eoſdem, vbi paullulum è curia egreſsi fuerint, pelles ſuas rurſum induere, togamq́ Romanam apud ſuos deridere, quòd impediat enſis eductionem. Apud nos exercitus magni ſunt, noſtriſq́ ſeruis Scythis ſanguine coniuncti. qui, neſcio quo infelici fato in Romanum Imperium influxerunt. illi ſuos duces habent magnæ auctoritatis viros non ſolùm apud eos ipſos, ſed etiam apud nos. quod malum noſtra dedit ſocordia nobis. præter eos autem milites, quos iam habent, ſeruos etiam noſtros ipſis acceſſuros exiſtimate. Hæc igitur nobis munitio demolienda. purganda ſunt Imperatoris caſtra non aliter, ac cumulus tritici. Cunctos autem Scythas Romani, quibus cum illis res eſt, manu, & conſilio antecedunt. Scythas autem iſtos & narrat Herodotus, & nos ipſi cernimus morbo timiditatis laborare. hi enim ſunt, qui vbique terrarum ſeruitia explent, quiq́ ſedem ſta-

bi'em nunquam habuerunt. qui ſedibus ſuis ſæpe à multis expulſi, noſtra ætate ad nos venerunt, non animo bellandi, verùm ſupplices, cum rurſus finibus ſuis moti eſſent. Cum autem Romanorum mores, ſicuti in ſupplices decuit, humaniſsimos, & non arma experti eſſent, barbari, quam par fuit, gratiam rettulerunt. nam inſolentes facti beneficium non agnouerunt. quo nomine, cum patri tuo aduerſus ipſos armato meritas pœnas dediſſent, rurſus ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices ſe vnà cum vxoribus ſuis ad pedes eius proiecerunt. ille verò ſupplicantes erexit, & belli ſocios aſciuit, & ciuitate donauit, & omnium bonorum participes fecit, & partem Romani agri eis attribuit. At illi, propterea quòd pater tuus mitem ſe eis præbuit, nos in hunc vſque diem derident. qua fama humanitatis noſtræ etiam vicini eorum ad nos veniunt. aduentant enim ſagittarij equites, petentes, vt eos complectamur, illosq́; nobis, vtpote multò ſe inferiores, exemplum proponunt. At difficile eſt, iſtos expellere. Si me audies, difficultas illa facilè tolletur, ſi militum numerum adauxeris, ſi Romanos ad virtutem excitaueris, ſi legiones domeſticas ſcripſeris, ſi aduerſus barbaros iſtos animo vehementi, & concitato vteris. nam mox vel agriculturæ operam iuſſi dabunt, vel eodem itinere, quo venerunt, fugam capeſſent, & nunciabunt ijs, qui trans Iſtrum incolunt, non amplius eſſe apud Romanos illam facilitatem, ſed eos ducem habere iuuenem quendam excelſi animi, qui etiam inſontem reprehendere poſsit. Hæc, vt expoſui, de periculoſa reip. barbarorum inſolentia ſcripſit Synæſius ad Arcadium, vt primùm poſt mortem patris Imperium iniit. quæ non obſeruata vim ſacri cuiuſdam oraculi habuerunt. nam barbari, cum annis prioribus quieuiſſent, ab hoc anno tumultus miſcere deintegro in Orientali Imperio incœperunt. Quę res, quoniam inſignium, quæ poſt Occidentem afflixerunt, calamitatum initium introduxit, quemadmodum geſta ſit, diligenter eſt exponendum.

Stilicho, cum vtriuſque principis, atque Imperii tutelam à Theodoſio ſibi cōmiſſam eſſe aſſereret, Rufinū munere ſuo exuere omni ratione cōtendit, atque ad eam rē iter Conſtantinopolim adornauit, ita vt, rebus Italiæ conſtitutis, magna celeritatē ſe in Galliā ad limitē Rheni pacandū contulerit. Qua re cognita, Rufinus ſubitò, quaſcunque potuit, ei moras oppoſuit. itaque cū alia in Oriente bella, tū præſertim Gotthicū grauiſsimū excitauit. Quippe, litteris occultè ad Alaricū in Thraciā miſsis, ipſum ad inuadendam Gręciam perpulit. compererat enim, grauiter illum ferre, ſe militaribus copiis nullis præfectum eſſe, ſed eas duntaxat obtinere, quas ei Theodoſius tradiderat, cum aduerſus Eugenium arma tulerat. Inde de induſtria homines ſibi fidos ei obiecit, Antiochum, qui Græciam proconſule regeret, & Gerontium, qui Thermopylas cuſtodiret, ſecretis vtrique mandatis editis, vt Alaricum, ſi impetum in ea loca feciſſet,

malè pertinaci defenſione reciperent. Qua re fretus Alaricus, cum ingenti Gotthorum exercitu raptim ex Thracia mouit, atque irruptionem in Macedoniam fecit, nullis, neque oppidis neque eccleſijs, neque hominibus parcens, vnde prædæ ſperare aut ſibi, aut ſuis aliquid poſſet. In Theſſaliam inde tranſgreſſus, à Theſſalis ad oſtia Penei fluminis commiſſo prœlio pulſus, tria hominum millia perdidit. Inde ad Thermopylarum anguſtias, qui tranſitus erat notiſsimus in Græciam, ventum. eæq;, cedente ex compoſito Gerontio, occupatæ. qua de re ſic Eunapius: *Alaricus cum barbaris per Thermopylarum fauces peruaſit non ſecus, quàm per apertum ſtadium, ac campum liberum, & decurſui equorum patentem. Eas Græciæ anguſtias illi prodidit impia natio fuſcis vtentium veſtibus, qui, nullo prohibente, ſimul cum eo irruperunt, reſciſſa iam pontificalium inſtitutorum lege, ac vinculo*. Ceterùm, occupatis Thermopylis, cum in Bœotiam deſcendiſſet, omnia præter Thebas expugnauit. has enim, quòd munitas inueniſſet, atque Athenis animo immineret, ſtudioſè reliquit. Athenis autem facile ſe potiturum ſperabat, vel quia propter vrbis amplitudinem cuſtodiri ab omni parte non poſſent, vel quia, occupato portu Piręi, ciues inopia rei frumentariæ breui deditionem eſſent facturi. cum autem exercitum vrbi admoueret, Mineruam in muris obambulantem ſibi videre viſus eſt, ea ſpecie, qua à Gentilibus fingebatur; pro mœnibus verò Achillem ſtantem, qualem Homerus expreſsit, cum iratus Patrocli necem vlturus acceſsit. cuius viſi noua ſpecie territus, conſilium oppugnationis abiecit, ac pacem vltro ciuibus obtulit. qua ſacramento vltro, citroque firmata, vrbem cum paucis ingreſſus eſt: ſummo omnium ſtudio exceptus, cum lectiſsimis ciuibus lautus accubuit. ac muneribus eximiè cultus, vrbe pariter, ac tota Attica ſine vllo maleficio ceſsit. Inde tranſitu in Megaridem facto, & vrbe primo impetu capta, ad Iſthmum proceſsit, eoq; ſine vllo certamine Gerontij beneficio ſuperato, in Peloponneſum ingreſſus, Corinthum, Argos, Lacedæmonem, ceteraq; interiecta oppida nullo negocio redegit in poteſtatem. Quibus cladibus cognitis, Ruffinus eò magis ad Imperii cupiditatem exarſit. Interim Stilicho in Rhętiam profectus, primo aduentu Francos reges, & Sueuos, Alemanosq; ita perterruit, vt pacem poſtularet. Ex quibus Marcomeres rex Francorum in exilium actus, Summo autem frater eius, cum ſe germani vindicem ferret, à ſuis eſt interfectus. ita fœdus cum Francis percuſsit. Mox de Alarici irruptione in Illyricum facta edoctus, Italiam eadem, qua venerat, celeritate repetiit, atque exercitum, quem Theodoſius in Italia reliquerat, in naues impoſuit, aliiſq; ex Italia, Galliaq; militibus ſecum adductis, in Illyricum contendere maturauit. atque in Peloponneſum egreſſus, Alaricum latè omnia, vt diximus, expu

gnantem offendit. Cuius aduentu Alaricus exterritus, milites ſuos per agros palantes, ac diſsipatos contraxit, ac ſe vallo, caſtriſq; ſepſit. Stilicho verò armato ad illum progreſſus exercitu, extremo decertare prœlio voluit. verùm, cum inſtructæ vtrinque acies ſtarent, litteras ab Arcadio Rufini impulſu ſcriptas accepit, quibus præcipiebatur, ne quid in Oriente rei militaris attingeret. quibus lectis, bellum, quod in manibus erat, omiſit. quod ſi, vt ſpes erat, proſpero euentu ceſsiſſet, ſatis conſtat, multas, quæ imminebant Occidenti, calamitates, facilè potuiſſe auerti. Hæc in hunc modum acta tradit Claudianus. Zoſimus autem auctor eſt, Stilichonē in Peloponneſum egreſſum, Alaricum in Pholoen Arcadiæ oppidum compuliſſe, eumq; commeatus inopia extinguere potuiſſe, niſi ſeſe ocio tradidiſſet, ac, quæ Gotthi nō attigerāt, militibus ſuis diripienda dediſſet. Quo facto, Gotthos ſpacium nactos, ſeſe ex Peloponneſo cum præda in Epirum intuliſſe, atque eaſdem ibi populationes, & vaſtitates edere pertexiſſe. Quocunque verò modo res geſta ſit, Stilichò, re infecta, cum ſibi redeundum videret, exercitum Theodoſianum ad Arcadium miſit, ac Gainem ei ducem præfectum ſecretò, quid aduerſus Rufinum moliri vellet, edocuit. Interim cadauer Theodoſij Conſtantinopolim ex Italia tranſportatum VI Idus Nouembris funere magnificentiſsimo eſt elatū. V autem Kal. Decembris, appropinquante Conſtantinopoli exercitu, Gaines prægreſſus, militum aduentum Arcadio nunciauit, eumq; ea de re geſtientem, vt de more obuiam extra vrbem procederet, adhortatus eſt. Quod Arcadius ſummo ſtudio fecit, ac benignè ſalutatus, comiter omnes excepit. Quo facto, milites, accepto à Gaine ſigno, cuncti in Rufinū, qui cum Arcadio exierat, &, vt inquit Claudianus, ab Arcadio in partem Imperii accipi poſtulabat, infeſti ſe intulerunt, ac plurimis illatis vulneribus confecerunt. Caput inde abſciſſum, & pilo præfixum per vrbem latum eſt. manus dextera amputata ad dedecus inſatiabilis auaritiæ ſtipem oſtiatim emendicauit. Eo anno Florentino vrbis præfecto ſucceſsit Andromachus. quo præfecturam gerente, Honorius Mediolano multa edicta edidit, quibus eos, qui tyrannos in ſeditione ſequuti erant, aut pœna multauit, aut venia ſubleuauit. & patris acta firmauit, ex quibus hoc huic hiſtoriæ adſcribere libuit, datum X Kal. Aprilis: *Quæcunque à parentibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta temporibus manere inuiolata, atque incorrupta circa ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igitur à priuilegiis immutetur, omnibusq́, qui eccleſiis ſeruiunt, tuitio deferatur. quia temporibus noſtris addi potius reuerentiam cupimus, quàm ex ijs, quæ olim præſtita ſunt, immutari.* In Africa S. Auguſtinus, quem ab Ambroſio ſalutari fonte ablutum ſupra diximus, epiſcopus Hipponēſis eſt factus. Rufino extincto, Eutropius eunuchus

locum

locum tenuit. Is Rufini bona amicis dilargiri contendens, ab Arcadio eſt cohibitus, ſiquidem initio ſequentis anni, quo ille quartum, & Honorius tertium conſulatum geſſerunt, Idibus Februarii edixit, vt ea, quæ Rufinus quondam, cum viueret, quoquo pacto poſſederat, in eodem ſtatu manerent, nec quiſquam ſibi poſt eius obitum vindicandi poteſtatem aſſumeret. Eutropius repente Rufinus alter effectus, cum Timaſium, & Abundantium, atque honoratiſsimum, & gratioſiſsimum quenque apud Arcadium ex aula per uarias calumnias emouiſſet, atque adeo etiam in exilium proieciſſet, tum in Stilichonem arbitratu ſuo res Occidẽtis adminiſtrantem ſe intulit, & ad intercludendum illi Conſtantinopolim aditum, hoſtem iudicandum à ſenatu Arcadii voluntate curauit. mox vt Africam Honorio adimeret, Gildonem Comitem, & magiſtrum vtriuſque in Africa militiæ ad ſtudia ſua traduxit. Ita Gildo, exercitu Africano corrupto, repente Africam occupauit, eamq; ſe Arcadii nomine obtinenere denunciauit. Quam rem Stilicho pro eo, ac debuit, grauiſsimè accepit. neque remedium quærere ei recuperandæ ceſſauit. Interim Honorius Mediolani Libycarum ferarum munus populo exhibuit. in quo res inſignis memoriæ contigit. Cum Creſconius quidam ad beſtias damnatus à militibus Stilichonis de eccleſia, ad quam confugerat, raperetur, Ambroſius epiſcopus cum clero ad hominem conſeruandum accurrit. ſed milites duces Arrianos habentes præualuerunt, atque arreptum hominem ad amphitheatrum deduxerunt. verùm non ita multò poſt, expedito dimiſsi leopardi in eum locum, in quo ſpectandi cauſſa ſedebant, aſſultu, miſerè laniati ſunt. Quod vbi vidit Stilicho, religione haud intactus, per multos dies epiſcopo ſatisfecit, & Creſconium, quia grauiſsimorum criminum erat manifeſtus, in exilium mittere ſatis habuit. Per eoſdem etiam dies ipſe Ambroſius corpus S. Nazarij martyris in horto extra vrbem inuenit, ſanguine perinde recenti, ac ſi eodem tempore, quo leuabatur, lotum, & compoſitum in ſepulchro fuiſſet. id ad baſilicam Apoſtolorum pridie Solemnis eorum deinde conditum fuit. Et hoc anno Alaricus vnà cum ſuis victoria ſuperiore ſuperbus Epiro egreſſus, Græciam prouinciam incurſauit, eamq; incendiis, & populationibus vaſtare, nemine reſiſtente, contendit. Quo terrore perculſi incolæ, multi externas regiones ſalutis gratia quæſiuerunt. Eo etiam anno varia prodigia nunciata graues curas in hominum mentibus excitarunt. nam & terra per plurimos dies ſæuo motu concuſſa eſt. & cælum maximo ardore viſum eſt conflagrare. Cæſario inde, Atticoq; conſulibus, 397
Honorius Romam proceſsit, atque edictum in Foro Traiani edidit, ne quis in campo Martio caſas, aut tuguria collocaret. Eo præſente res ac-

cidit altera memorabilis,quæ finem muneri gladiatorio attulit. Cum gladiatores adhuc priſco more in foro darentur, Telemachus quidam ex Oriente monachus ſpectaculi fœditatem auerſatus,dirimendi certaminis gratia prouolauit in medium. Qua re populus indignatus, monachū lapidibus eſt aggreſſus. Quem extinctum vbi ſenſit Honorius, in numerum martyrum aſcribi curauit, & noua lege,ne in poſterum gladiatorū munus ederetur, edixit. Interim,cum Africa amiſſa ante oculos verſaretur,eius recuperandæ talis occaſio eſt oblata. Mazeſcel nefariis à Gildone fratre inſidijs appetitus,ex Africa fugit, atque ad Honorium profectus,quo ſtatu res illius prouinciæ eſſent, edocuit, belliq; facilitate propoſita,operam ſuam ad Gildonem expugnandum,ſi ſibi idoneus daretur exercitus,eſt pollicitus. Res in eum locum adducta erat, vt differri vindicta non poſſet. nam Gildo ex Africa ita nauigationem omnem impediebat, vt Romam in magnam rei frumentariæ difficultatem adduceret. Itaque,Honorio,ac Stilichone auctoribus,ſenatus, vetuſto more relato, bellum aduerſus Gildonem,duce Mazeſcele,decreuit.atque ita res neceſſariæ ad id comparari ſunt cœptæ. Qua re cognita, Gildo rabie aduerſus Mazeſcelem efferatus,liberos eius,qui in Africa remanſerant, iugulauit, ac ſcelus ſcelere cumulauit. Honorius menſe Aprili rediit Mediolanum. Idem annus duorum nobiliſsimorum antiſtitum morte fuit inſignis, Ambroſij Mediolanenſis, & Martini Turonenſis. Ambroſium grauiſsimo morbo iactatum ſimul Stilicho audiit, diuino quaſi afflatus numine,vaticinium protulit,inquiens: Si hic vir naturæ conceſſerit, vltimus Italiæ impendet interitus. exceſsit autem magna ſanctitatis, & doctrinæ fama pridie Nonas Aprilis, inq; eius locum Simplicianus presbyter, homo iam ætate confectus, eſt ſubſtitutus. Martinus,mirandis operibus editis,ſupra hominis conditionem in vita nobilitatus,III Idus Nouembris migrauit ad cælos. Vterque ab Eccleſia inter Confeſſores, Ambroſius etiā inter Doctores aſcriptus eſt. Martini ſepulchrum incredibili & ciuium,& conuenarum multitudine celebrari pietatis nomine cœptū. ex quo præcipuè Turonenſis eſt eccleſia inſignita. Eodem anno Idibus Auguſtis Concilium Carthagine actum eſt,in quo præter cetera Aurelius epiſcopus decreuit,vt epiſcopi Africæ de die paſchatis celebrando, qui in controuerſia erat,ad antiſtitem Carthaginienſem referrēt, de pueris verò apud Donatiſtas baptizatis, Syricium pontificem, & Simplicianum epiſcopum Mediolani conſulerent. cui Concilio ſubſcripſit etiam S. Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus. In Oriente Arcadio Eudoxia Auguſta Flaccillam puellam peperit. Nectario epiſcopo Conſtantinopolitano mortuo,Ioannes Antiochenus ſuffectus eſt, is, qui ab eloquen-

tiæ magnitudine, quaſi auream orationem ore funderet, Chryſoſtomus appellatus eſt. Et hoc anno Alaricus in Epiro,& Græcia cum ſuis inſolentius ſæuiit. Inſequenti inde Honorius quartum conſulatum ſuum in Occidente, Eutychianus verò in Oriente iniuit. Eo anno, Syricio pontifice VIII Kal. Martij vita functo, Anaſtaſius presbyter VII Idus Aprilis eſt ſubrogatus. De quo ſic Paulinus Nolanus epiſcopus ad Delphidium: *Sciat Veneratio tua, ſanctum fratrem tuum papam vrbis Anaſtaſium amantiſſimum eſſe humilitatis noſtræ. nam breui poſt ordinationem ſuam epiſtolas de nomine noſtro plenas & religionis,& pietatis,& pacis ad epiſcopos Campaniæ miſit, quibus & ſuum declararet affectum,& aliis benignitatis ſuæ præberet exemplum deinde nos ipſos Romæ, cum ſolemni conſuetudine ad beatorum apoſtolorum natalem veniſſemus, tam blandè, quàm honorificè excepit. poſtea quoque, interpoſito tempore, etiam ad natalem ſuum, quod cum ſacerdotibus ſuis deferre ſolet, inuitare dignatus eſt.* Honorius nuptias cum Maria Stilichonis,& Serenæ filia quadriennio ante ſibi deſponſa, iam maturis vtriuſque ad ineundum matrimoniũ annis, Mediolani apparatu magnifico celebrauit. Stilicho Mazeſcelem cum idonea militum manu contra Gildonem in Africam miſit. Is, cum Piſis conſcendiſſet, ad Caprariam inſulam delatus, ſanctos quoſdam viros aſſumpſit, quorum ſe apud Deum precibus victoriam pariturum putauit, atque in Africam egreſſus, contra Gildonem cum quinque militũ millibus conſtitit. qui ſeptuaginta millia in armis habebat. Inde, cũ caſtra mouere,& intercedentem ſuperare vallem moliretur, per noctem à S Ambroſio, qui paullo ante finem viuendi fecerat, admoneri in quiete ſibi eſt viſus, cum, manu ſublata,& impacto ter humi bacillo, diceret: *Hic.* quod ille interpretatus eſt, tertio poſt die ſe ibi victoria potiturum. Atque ita poſt triduum, illatis in hoſtem ſignis, ſtatim ſine certamine milites Romanos omnes ad deditionem adduxit, barbaris fugientibus, Gildo & ipſe ſe fugæ mandauit. verùm, cum arrepta naui in altum prouectus, vi ventorum Tabracam eſſet reiectus, poſt aliquot dies ab hoſtibus captus eſt ſtrangulatus, ſiue, vt inquit Zoſimus, ne in manus hoſtium perueniret, ipſe ſibi mortem conſciuit. Mazeſcel inde ingenti potius, quàm glorioſa victoria decoratus, in Italiam ſe recepit. Hac re Romam nunciata, eximia omnes lætitia cumulati. nam vrbs, atque Italia tota ingenti annonæ difficultate leuata eſt. Senatus eo nomine Honorio triumphum decreuit, quem fama fuit, Mediolano Romam venturum. verùm omnium opinionem fefellit. Itaque Claudianus Romam hac de re conquerentem fecit, his verſibus:

Veſtra parens Auguſte queror, quonam vſque tenebit
Prælatus mea vota Ligur? vetitumq́; propinqua

Luce frui, ſpatiis decernens gaudia paruis,
Torquebit Rubicon vicino nomine Tybrim?
Non ne ſemel ſpreuiſſe ſat eſt, cum reddita bellis
Africa venturi ſpe luſit principis vrbem?
Nec duras tantis precibus permouimus aures.
Aſt ego frenabam geminos, quibus altior ires
Electi candoris equos, & nominis arcum
Iam molita tui, per quem radiante decorus
Ingrederere toga. pugnæ monumenta dicabam,
Defenſam titulo Libyam teſtata perenni.

Stilichoni verò monumentum populus Ro. ex ſenatuſconſulto cum his verbis conſtituit: *Fl. Stilichoni inluſtriſsimo viro, magiſtro equitum, peditumq́, Comiti domeſticorum, tribuno prætoriano, & ab ineunte ætate per gradus clariſsimæ militiæ ad columen gloriæ ſempiternæ, & regiæ affinitatis euecto, progenero Diui Theodoſij, Comiti Diui Theodoſij Auguſti in omnibus bellis, atque victorijs, & ab eo in affinitatem regiam cooptato, itemq́ ſocero Dn. Honorij Auguſti, Africa conſilijs eius, & prouiſione liberata.* Eutropio liberam prope dominationem non ſolùm in aula, ſed etiam in Imperio Arcadij exercente, atque omnes omnium pecunias, opesq; per varias cauſſas in domum ſuam aſtutè vertente, Gaines indignè tulit, vt qui honorem duci prouectioris ætatis conuenientem nactus non eſſet, nec muneribus vel ampliſsimis inſanam barbari cupiditatem exſaturare ad colligendam gratiam poſſet. ac varia ſecum moliri ad res nouandas animo cœpit. In Epiro, ceteriſq; finitimis Orientis prouinciis eadem Alarici, & Gotthorum debacchata libido eſt. Conſtantinopoli III Idus Martias Ioannes epiſcopus conſecratus ſtatim cleri diſciplinam corrigere eſt aggreſſus. inde in magiſtratus vrbis inue-
399 ctus, omnibus iuſto ſeuerior, ac quodammodo acerbior viſus. Poſtero anno conſulatum inierunt Manlius Theodorus, & Eutropius ipſe eunuchus. Hic potentia extraordinaria nixus, homo paganus, duo grauiſsima flagitia perpetrauit; primum, quòd in contumeliam Eccleſiæ edictum ab Arcadio extorſit, vt ſi quis ad eccleſiam confugeret, ab altari abreptus pœnas grauiores perſolueret. quæ lex à Ioanne epiſcopo ingenti animi magnitudine improbata eſt; deinde, quòd in Eudoxiam Auguſtam ſeſe contumelioſius geſsit. Itaque, cum propterea ad pœnam ab Arcadio quæreretur, impunitatis cauſſa ad templum ſe contulit, & contra legem à ſe promulgatam aram ſupplex amplexus eſt. Quam rem vbi Ioannes vidit, conſcenſo ambone, orare inſtituit, neque tantum facinus inultum patiendum eſſe diſerta admodum oratione contendit. Itaque Eutropius honore ſpoliatus eſt, nomine eius ex Faſtis exempto, ita ut ſolus Mallius Theo-

dorus

dorus conſul appellaretur, deinde etiam in exilium actus. Qua de re Ar-
cadius XVI Kal. Februarias ad Aurelianum pręfectum prætorio ſic ſcri-
pſit: *Omnes res Eutropij, qui quõdam præpoſitus ſacri cubiculi fuit, ærarij noſtri cal*
culis adiunximus, erepto ſplendore eius, & conſulatu à tetra illuuie, & à commemo-
ratione nominis eius, & coenoſis ſordibus vindicato, vt eiuſdem vniuerſis actibus
antiquatis, omnia muteſcant tempora, nec eius enumeratione ſæculi noſtri labes ap-
pareat, nec ingemiſcant aut qui ſua virtute, aut vulneribus Romanos fines propa-
gant, vel qui eoſdem ſeruandi iuris æquitate cuſtodiunt; quòd diuinum præmium con
ſulatus lutulentum prodigium contagione fœdauit. Patriciatus etiam dignitate, at-
que omnibus inferioribus ſpoliatum ſe eſſe cognoſcat, quos morum polluit ſæuitate, om
nes ſtatuas, omnia ſimulachra tam ex ære, quàm ex marmore, ſeu ex fucis, quàm
ex quacunque materia, quæ apta eſt effingendis, ab omnibus ciuitatibus, oppidis, lo-
cisq́ priuatis, & publicis præcipimus aboleri. nequa tanquam nota noſtri ſæculi obtu
tus polluat intuentum. Adhibitis itaque fidis cuſtodibus, ad Cyprum inſulam perdu
catur. in qua tua ſublimitas relegatum eſſe cognoſcat, vt ibidem peruigili cura val
latus nequeat ſuarum cogitationum rabie cuncta miſcere. Inde idem grauiorum
criminũ quoque compertus capite pœnas dedit. Mortuo Eutropio, Gai-
nes eandem viam ad potentiam comparandam ingreſſus, petere ab Arca-
dio non erubuit, vt eccleſia vna ex ijs, quæ in vrbe erant, Arrianis, quos
ipſe fouebat, aſsignaretur. quæ petitio, vt impia, atque aliena, item à Ioan
ne vituperata eſt. deinde res nouas in Phrygia molitus, tandem Chalce-
done fœdus cum Arcadio iniit, ac ſeſe Conſtantinopolim rettulit. Ibi
verò, cum occultè Gotthis à ſe introductis vrbem diripere, atque incen-
dere ſtatuiſſet, conſilio patefacto, incœptum omiſit. Arcadius altera fi-
lia auctus eſt, quam Pulcheriam nominauit. Eodem anno, teſte D. Au-
guſtino, Carthagine Gaudentius, & Iouius Comites Honorij XIIII Kal.
Aprilis Deorum templa diruerunt, & ſimulachra fregerunt. Honorius
ipſe Venetiæ oppida peragrauit. ſiquidem Brixiæ, Veronæ, Patauij, & Al
tini fuiſſe reperitur. Altino autem Kal. Decembris ſic edixit: *Ex poſſeſ-*
ſionibus Gildonis, quæ ad noſtrum ærarium ſunt deuolutæ, canonem omnium titulo-
rum ex integro ſolemni more, impetrata cautione, ſolui præcipimus. Stilicho ab
Arcadio inuitatus, vt conſulatum in Eutropij locum iniret, in inſequen- 400
tem annum accepit, eumq́; cum Aureliano præfecto prætorio in Orien-
te iniuit. profectusq́; poſt annos quinque Romam, ingenti plauſu à po-
pulo cuncto exceptus eſt, ſiue cum circum, & ludos iniuit, ſiue cum in fo-
ro pro tribunali ius dixit, ſiue cum roſtra conſcendit, teſte Claudiano,
qui ita ſcripſit:

Et quod adhuc nullo potuit terrore coacta
Libertas Romana pati, Stilichonis amori

Detulit. exultant auidi, quocunque decorus
Conſpiciare loco, nomenq́ ad ſydera tollunt.
Nec vaga dilecto ſatiantur lumina vultu,
Seu circum trabeis fulgentibus aureus intres,
Seu celebres ludos, ſolio ſeu fultus eburno
Cingas iure forum. denſo ſeu turbine vulgi
Circunfuſa tuæ conſcendant roſtra ſecures.

Annus hic fuit à Chriſto nato quadringenteſimus, omnium, quos Occidens vidit, maximè memorandus. extitit namque initium irruptionū barbaricarum, quibus in dies magis ſæuientibus, Occidentale Imperium eſt vſque ad extremam internicionem afflictum. Neque enim vllum ſiue bellicæ calamitatis, ſiue barbaricæ feritatis, ſiue veſanæ cuiuſdam libidinis excogitari exemplum potuit, quod non in ipſas prouincias, ciuitates, agros, hominesq; paſsim cum maxima atrocitate ſit editum. Quippe Alaricus, cum per quinquennium in Epiro Imperij Orientalis prouincia vnà cum Gotthis fœdis Græciæ direptionibus, & maleficiis intentus ſediſſet, tandem animum ad inuadendum Occidentem adiecit, atque in Dalmatiam, &, vt Iornandes ſcripſit, in Pannoniam tranſijt: eaſq; latè populans, ducibus Honorij patientibus, percurſauit. Has verò clades à Gotthis, ceteriſq; barbaris eorum ſociis per ſuperiores annos illatas, D. Hieronymus epiſtola tertia his verbis expreſsit: *Viginti & eò amplius anni ſunt, cum inter Conſtantinopolim, & Alpes Iulias quotidie Romanus ſanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Theſſaliam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctaſq; Pannonias Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni inſtant, rapiunt. Quot matronæ, quot virgines Dei, & ingenua, nobiliaq́ corpora his belluis fuere ludibrio? capti epiſcopi, interfecti presbyteri, & diuerſorum officia clericorum. ſubuerſæ eccleſiæ, ad altaria Chriſti ſtabulati equi, martyrum effoſſæ relliquiæ. Romanus orbis ruit. Quid putas nunc habere animi Corinthios, Athenienſes, Lacedemonios, Arcadas, cunctamq́ Græciam, quibus imperant barbari?* Hæc ille ante Gotthicam in Italiam irruptionem ſcribit. ex quibus has prouincias magna ex parte in poteſtate Gotthorum fuiſſe, perſpicitur. Honorius, impreſsione Gotthorum in Dalmatiam, ac Pannoniam prouincias ſuas audita, vehementer Italiæ timere, quæ cum his iungebatur, inſtituit, ac propterea, Rauennæ cum eſſet, VIII Idus Auguſti damnatos omnes domum reuocauit, atque Altinum, ac demum etiam Aquileiam ad ea, quæ opus erant, procuranda perrexit. Interim Gaines ad Helleſpontum profectus, vt, traiectione facta, Aſiam occuparet, Romana adueniente claſſe, cuius dux erat Frauitta, homo Gotthus, prœlium nauale cōmittere eſt coactus. in quo, tempeſtate coorta,

maiorem Gotthorum partem amiſit. Quare, omiſſo Aſię conſilio, ſe recepit in Thraciam, eo conſilio, vt, tranſmiſſo Iſtro, in vlteriorem Scythiã ſe referret. Hudin autem Hunnorum, qui trans Iſtrum erant, princeps, parum vtilem rebus ſuis fore aduentum eius ratus, ac gratiam ſe initurum ab Arcadio arbitratus, eum à traiectione coercuit, prœlioq; memorabili edito, vita exuit, ac caput eius ad Arcadium miſit. atque eo beneficio fœdere in ſocietatem acceptus eſt. Eodem anno Venerius epiſcopus Mediolanenſis in locum Simpliciani mortui eſt ſublectus. de quo ſic Paulinus: *Mediolanenſis quoque nouus filius veſter, nunc frater Venerius iam ſcripſerat nobis poſt ordinationem ſuam.* In Africa cum Petilianus Donatiſta ſæuiret, vſque eò intemperantia, & procacitate linguæ prouectus eſt, vt ſcripſerit, Catholicos habere cathedram, quam Dauid peſtilentiæ cathedram appellaſſet. eis enim iuſtè relictam eſſe, quia in ea ſancti ſedere non poſſent. cui D. Auguſtinus reſpondit: *Si omnes per totum orbem tales eſſent, quales vaniſsimè criminaris, cathedra tibi quid fecit eccleſia Romana, in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Ioannes ſedet? quibus nos in Catholica veritate connectimur, & à quibus vos nefario furore ſeparatis? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram apoſtolicam? ſi propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos, de quibus ait: Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua ſedebant, vllam fecit mentionem?* Cum Chriſtiani Gazæ in Paleſtina malè à Gentilibus ibi præualentibus haberentur, Porphyrius epiſcopus ægrè paſſus, Ioanne Cæſareæ epiſcopo comite aſcito, Conſtantinopolim ad eas iniurias conquerendas perrexit. atque vrbem ingreſſus, Ioannis epiſcopi apud Imperatorem auxilium implorauit. ille Arcadium ſibi eſſe iratum cauſſatus, negotium eorum Amantio eunucho, viro apud Eudoxiam Auguſtam gratioſiſsimo, ſe commendaturum promiſit. Eudoxia, vbi epiſcopos ab Amantio introductos aſpexit, ſalute vltro dicta, veniam, quòd eis non aſſurgeret, petijt, cauſſa in vterum, quem ferret, coniecta. ac poſtulatis eorum cognitis, ſe cum marito colloquuturam, aſſeruit. Arcadius ſe, quod illi poſcebant, templa Gẽtilium Gazę diruturum, abnuit, quòd magnis ab ea ciuitate vectigalibus iuuaretur, verùm ea clauſurum oſtendit, vt eis ſpoliati ad veritatem recipiendam impellerentur. Eudoxia inde in ſpem ab epiſcopis excitata, fore, vt virilem prolem pareret, eamq; diu proſperè imperantem videret, omnino ſui eos voti compotes facturam promiſit, ac paullo poſt filiũ peperit, IIII Idus Aprilis, cum iam cõſulatum iniſſent Vincentius, & Frauitta, is, quem ducem Arcadij diximus. ac pòſt ſeptem dies, acceſitis epiſcopis, ac filium cruce ſignare, & ſancta benedictione afficere 401

iuſsis, quid eos facere vellet, edocuit. Vbi verò dies baptiſmatis venit, cum tota ciuitas coronis, atque aulæis ornata eſſet, puer, magiſtratibus, & cũcta nobilitate proſequente, ad eccleſiam latus, & ſacro fonte infectus, Theodoſij nomen, atque Auguſti dignitatem accepit, cum & ipſe pater adeſſet Arcadius. Quo facto, epiſcopi, prout ab Eudoxia fuerant iuſsi, diploma Auguſto puero porrexerunt. qui verò infantem ferebat, eo lecto, caput ipſius perinde, ac ſi ille annueret, inclinauit, ac palam dixit, placere Auguſto, ea expleri, quæ petita fuiſſent. Ob id Arcadius (quoniam ea prima filii Auguſti iuſsio fuerat) aduerſari epiſcoporum voluntati neſciens reſcriptum epiſcopis ſuo, & filii nomine reddidit. Ita, reuerſo Gazam Porphyrio, templa, atque imagines omnes Deorum euerſæ ſunt. Aurelius epiſcopus conciliũ alterũ Carthagine habuit, ac XIIII Kal. Iulias decreuit, vt legati ad Anaſtaſium pontificem, & Venerium Mediolani epiſcopum mitterentur, qui neceſsitates eccleſiarum Africæ demonſtrarent, eosq́; præter cetera de pueris apud hæreticos baptizatis conſulerent; ab Imperatoribus verò poſtularent, vt relliquias ſimulachrorum in Africa abolerent. Inde Idibus Septembris, recitatis litteris Anaſtaſij pontificis, quibus monebat, vt obuiam hæreſi Donatiſtarum iretur, ſtatuit, vt legati ad ſingulas Africę eccleſias mitterentur, qui Catholicos à Donatiſtis remouerent, & cum Imperatoribus de tollendis Idolorum relliquiis agerent. Eodem anno Anaſtaſius ipſe Romæ mortuus eſt V Kal. Maij. de quo ſic D. Hieronymus: *Succedit in pontificatum vir inſignis Anaſtaſius, quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput ſub tali epiſcopo truncaretur.* In eius locum Innocẽtius diaconus eſt ſuffectus. Interim, vexata, populataq́; Pannonia, Alaricũ dira libido inceſsit Italiæ inuadẽdæ, atque adeò etiã (quod nefas auditu videretur) vrbis Romæ diripiendæ. quam ob rem aduocatos Gotthos ſic alloqui cœpit; debere eos noua potius regna labore ſuo quærere, quàm alienis per ocium inſeruire. vicinam ſupereſſe Italiam, regionem non tam ad prædam contrahendam opulentiſsimam, quàm ad firmas ſedes, ſi Deus cœptis aſpiraret, collocandas omnium honeſtiſsimam. eam ſe inuadere militaribus præſidiis haudquaquam ſatis aduerſus ſe communitam, in animo habere. neque inde, niſi Roma capta, atque direpta, recedere. quam ſatis conſtaret, propter innumerabiles collectas per tot ſæcula ex toto terrarũ orbe diuitias, omnium, quę fama celebrarentur, vrbiũ eſſe copioſiſsimam. Quem, cũ peroraſſet, magno omnes clamore ſubitò exceperũt, eumq́;, vt iret, hortati, nõ modò ſibi ducẽ, ſed regem etiã aſciuerunt, ac ſe ſtatim ad expeditionẽ Italicã accinxerunt.
104 Alaricus autem, exeunte æſtate, irruptionem ſibi cenſuit ineundam, vt bellum per hiemem in Italia gereret, cuius etiam ſequentis Gotthi

gens

gens frigidiſsimis in locis nata patientiſsima eſſet. ſic enim Italos & minimè tum à periculis hoſtilibus cautos,& parum ad rem gerendam idoneos propter aſperitatem temporis eſſe futuros. Huius autẽ apparatus fama in Italiam perlata vehementius cunctorum populorum animos metu malorum omnium conſternauit. Auxere etiam pauorem prodigia multa,quæ pallo ante minimè,vt fit,animaduerſa nunc in omnem triſtiorem partẽ à ſolicitis rerum futurarum mentibus trahebantur. Nam & inſignes ſolis, lunæq; defectiones inciderant,& ſtella crinita conſpecta fuerat,quæ ab ortu ſolis verſus Aquilonem profecta euanuerat. & grandines inuſitatę magnitudinis è cœlo ceciderant, & loca multa tacta fulminibus fuerant, & multis in partibus fœda ædificiorum incendia caſu euenerant,&,quod vehementius terrebat animos,lupi duo in campum, dum Honorius equeſtrem decurſionem conficeret, ventitarant, atque occiſi, & execti manus duas humanas ex ventre emiſerant,vnus dextram,alter ſiniſtram. Rhæti etiam ſiue à Gotthis ſolicitati, ſiue eorum motu præcepto, vltro in ſpem rerum nouarum erecti magnum,cum defeciſſent,terrorem incuſſerũt. Ea de cauſſa Stilicho & Romæ,& ceteris in vrbibus, quæ nobilitate præſtabant,muros,quà infirmiores erant,refecit,præſidiaq; in finibus ingenti cura,quàm maxima potuit,impoſuit, & ad Rhætos continendos lectiſsimũ militum numerum miſit. Hunc in modum quæ omnibus ante eſſe formidini ſolita fuerat, ipſa immanem ex vltima barbarie gentem horrere demum Italia cœpit, ita vt ab hoc tempore vſque ad Caroli Magni Imperium omnium calamitatum aut præſentium ſenſu,aut impendentium metu perculſa,nunquam quieuerit verùm humanorum malorum extrema omnia paſſa ſit. atque eccleſia Dei, quæ paullo ante conſtituta per Conſtantinum inde per annos centum in aliqua eſſe dignitate, ac potentia cœperat, maximam ex omni parte iacturam, labemq; contraxerit. Ceterùm Alaricus Gotthis,Alanis,Hunniſq; aliquot ſubſequentibus, ex inferiore Pannonia digreſſus,recto itinere in ſuperiorem vſque ad Alpes Noricas venit.quibus,pulſo Honorij præſidio,ſuperatis,Noricum ipſum,Aetio duce inuito,irrupit.& quòd audiret Honorium in Liguria eſſe,per Tridentinum ſaltum in Venetiam XIIII Kal. Septembris deſcendit, obuia quæque Alpina oppida primo impetu capiens. Etenim Claudianus fortunatos admodum eius fuiſſe ſcribit

Ingreſſus, ſolo peragens cum murmure bellum
Protento leuiter frangebat mœnia conto,
Irridens ſcopulos.

Inde,itinere Abduã verſus ſuſcepto,occurrẽtes Venetiæ vrbes omnes breui oppugnatione redegit in poteſtatem,ita vt,teſte eodẽ poeta,videretur:

quamuis adamante rigentes,
Turribus inualidis fragiles procumbere muri,
Ferrataq́; Getis vltro ſe pandere portæ.

Itaque ab omnibus prope iam capta Roma,ſubactaq́; vno impetu belli Italia credebatur. multiq́; de illa deſerenda,& adeundis inſulis Corſica, Sardinia,& Sicilia cogitabant, præcipuè qui vlteriorem partem Italiæ habitabant. nam citeriores,ac præſertim Venetiæ populi, qui maris Adriatici æſtuaria accolebant,Aquileienſes,Concordienſes,Altinates, Opitergini,& Patauini,ſi in ſe moles illa belli conuerſa eſſet,paruis,quæ in æſtuario erant,inſulis imminebant. Traiecto inde Abdua firmo militum præſidio ad tuendũ,quem in amnẽ conſtruxerat,pontem relicto, in Liguriam tranſijt,atque ire ad Padũ recto curſu contendit,vt Haſtam demum, vbi erat Honorius,perueniret. Qua re prouiſa,tantus tumultus in ea vrbe factus eſt,vt non ſolùm ciues, ſed etiã aula regia conſiliũ capeſſendæ in Galliã fugæ inierint. Quos Stilicho accõmodata ad tẽpus oratione ſecuro animo eſſe, ac bene ſperare iuſſit. quippe Gotthos occaſione exercitus Romani in Rhætis illigati,nõ virtute propria nixos,tantũ facinus eſſe auſos. Inde hortatus,vt muros,ſi obſidio inferretur, fortiſsimo animo tuerẽtur,relicto ibi cũ familia ſua Honorio, occulto, ac properato itinere in Rhętiã abijt,vt,rebus Rhætorũ cõpoſitis,exercitũ,qui ibi erat,citra Alpes adduceret, ac Lacũ Lariũ nauicula emenſus,ſæuiente hieme,in Rhætiam per alpes niue,glacieq́; rigẽtes omnia perpeſſus incõmoda penetrauit. Interim Alaricus,traiecto per ociũ Pado,caſtra Haſtæ admouit,eamq́; obſidione circundedit. atque interim cædes hominũ,incenſiones tectorũ,prędasq́; agreſtiũ,ac pecorũ,quàm latiſsimè potuit,fecit,Honorio facilè omnem tempeſtatem obſidionis Gotthicæ pro inſita virtute animi ſuſtinente.
402 Arcadio inde,atque Honorio vtroque conſulatum quintum gerentibus,Rhæti,ceteriq́; Alpini populi, vbi Stilichonem nec opinatò viderũt, repentino metu perculſi omnem armorum cogitationem abiecerunt. quos Stilicho alloquutus cum partim increpuiſſet, quòd leui Gotthicæ impreſsionis fama impulſi arma cepiſſent,partim etiã blãdis verbis ad retinendã priſtinã erga Imperatorẽ fidẽ,ac beneuolentiã, excitaſſet, omnes ad arma pro Italia,atque adeo pro ipſo,qui obſidebatur,Honorio capiẽda incẽdit,acceptoq́; Romano,qui ibi verſabatur,exercitu,& legionibus, quæ Gallicos,& Britãnicos limites tuebãtur, accitis, maximũ exercitum, ac prope Gotthico parẽ confecit,& cum eo in Liguriã,quàm maximis potuit itineribus,redijt. Eodẽ die,quo ille citra Alpes ſaluus peruenit,Romã eius rei nũcius incerto auctore perlatus eſt, ibi verò, atq; in ſingulis Italiæ vrbibus,collectis ex magna deſperatione animis,ĩgẽs gratulatio facta,cẽſẽ

tibus ſingulis Stilichonis virtute,ac diligentia effectum, ne vno ictu Roma,Imperiumq́; corrueret. Ille autem, quòd de Honorij ſalute erat ſolicitus, maiore parte exercitus ſe ſubſequi iuſtis itineribus iuſſa, cum expeditis equitum turmis præceſsit, atque ad hoſtem improuisò peruenit. qui,vt inquit Claudianus,pontem,viamq́; tenebat:

Abdua quo ſciſſas ſpumoſior incitat vndas.

Abdua inde, ac demum etiam Pado traiectis,cum latè campos omnes ab hoſte inſeſſos videret, facto ferro impetu,per Gotthorũ caſtra peruaſit, atque ad Honorium denique præter ſpem omnium cum ſuis ſaluus acceſsit,lætiſsimis animis ab effuſa portis ciuitate exceptus. Alaricus autem, vt ſe nouo aduentante circunueniri exercitu ſenſit,æſtuare animo, & de ſe ipſo laborare inſtituit,atque conſilij ſui,quòd res tentaſſet Italiæ,prorſus pœnituit. motisq́; ab Haſta caſtris,ad Pollentiam oppidum ſeptem millibus paſſuum longè ab Haſta ſitum conſedit. quem Stilicho cum vniuerſo,poſtquam confirmatus fuit,exercitu,raptim eſt inſequutus,in celeritate poſitam eſſe victoriam putans: ac caſtra caſtris eius oppoſuit, ſeq́; vniuerſi prœlij fortunam non recuſare, oſtendit. Nec mora vterque exercitus conſtitit, paratus in eam pugnam, in qua victori Roma orbis terrarum domina præmium erat futura. Cum autem Saul quidam, (vt inquit Oroſius,) (neque enim Claudianus nomen edit;) dux equitibus Alanis præeſſet,ac rei gerendæ à Stilichone arbitrium accepiſſet, cõſilium cepit,quod, vt impium fuit, ſic triſtem euentum habuit. quippe cum, inſtante die Paſchatis, Gotthos religionis cauſſa ab armis ceſſaturos, tanquam Chriſtianos,exiſtimaret,ſacratiſsimo illo die, (ipſe enim erat paganus,) eos ſibi adoriendos conſtituit. Quo facto,Gotthi capere arma compulſi,eò maiore animorum ardore pugnarunt; tantoq́; impetu illius impetum exceperunt, vt non ſolum ipſum ducem interfecerint; ſed copias etiam eius in fugam auerterint. vnde queritur Oroſius, inquiens: *Taceo de infelicibus illis ad Pollentiam geſtis, cum barbaro, & pagano duci, hoc eſt Sauli, ſumma belli commiſſa eſt. cuius improbitate reuerendiſsimi dies, & ſanctum paſcha violatum eſt. cedentiq́; hoſti propter religionem, vt pugnaret, extortum eſt.* Cum autem equeſtrem aciem amiſſo duce turbatam in fugam verti Stilicho,atque Honorius cernerent, continuò legiones in prœlium induxerunt, atque equites conuerſo impetu redire in aciem coegerunt. Pugnatum eſt inde magno vtrinque ſtudio,æquo marte, per multas horas. Tandem Gotthi pulſi campo ceſſerunt, palatiq́; paſsim varia ſtrage conciſi ſunt. nec prœlium atrocius aliud per multos ante annos eſt editum. Captiui Italici omnes recepti,& caſtra Gotthorum opulentiſsima capta,tantaq́; præda parta,vt damna ſarcire à Gotthis per multos ante annos illata

potuerit. Inter ceteros nurus etiam Alarici venerunt in poteſtatem. Stilicho, cum Alaricum, ac reliquum eius exercitum fuga intercludere poſſet, conſultò dimiſit, ne hoſtem vſque ad Apenninum progreſſum, ac citra Padum Romanis iam propè mœnibus imminentem, in noui prœlii faciendi, & virtutis, vt in extremis rebus, experiendæ neceſsitatem adduceret, neue, incommodo aliquo accepto, viam petendæ Romæ ſubitò pate faceret: verùm fœdus cum eo poſtulante percuſsit, ac, redditis captiuis, trans Padum pacatè ſe referre, permiſit. Ita Alaricus cum dimidio copiarum, earumq; inermium, ac pauentium ſe recepit. Quoniam autem Stilicho primùm male, deinde bene pugnauit, propterea Proſper ſcripſit, Arcadio, & Honorio quintùm conſulibus, aduerſus Gotthos Pollentiæ magna vtriuſque partis clade pugnatum eſſe; & Caſsiodorus, Stilichonem ad Pollentiam cum exercitu Romano victum à Gotthis fuiſſe. Ceterùm eo modo, quo ſcripſi, rem ad Pollentiam geſtam prodidit Claudianus, ita eam complectens:

vnoq; die Romana rependit
Quidquid terdenis acies amiſimus annis.
O celebranda mihi cunctis Pollentia rebus.

Quod idem prodidit etiam æqualis eius Prudentius, quorum vterque his intereſſe rebus potuit, his verſibus:

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam patrio veniens iratus ab Iſtro,
Has arces æquare ſolo, tecta aurea flammis
Soluere, maſtrucis proceres veſtire togatos.
Iamq; ruens Venetos turmis protriuerat agros,
Et Ligurum vaſtarat opes, & amœna profundi
Rura Padi, Tuſcumq; ſolum victo amne premebat.
Depulit hos nimbos equitum non peruigil anſer,
Sed vis cruda virum.
dux agminis, imperijq;
Chriſtipotens nobis iuuenis fuit, & Comes eius,
Atque parens Stilicho. Deus vnus Chriſtus vtrique.
Huius adoratis altaribus, & cruce fronti
Inſcripta cecinere tubæ, prima haſta draconis
Præcurrit, quæ Chriſti apicem ſublimior effert.
Illic terdenis gens exitiabilis annis
Pannoniæ pœnas tandem deleta pependit,
Corpora famoſis olim ditata rapinis
In cumulos congeſta iacent. mirabere ſeris

Poſteritas

Poſteritas ſœdis inhumata cadauera late,
Quæ Pollentinos texerunt oſſibus agros.

Interim Alaricus languenti, atque infirmo agmine in Veronenſium campos regreſſus, refectis viribus, ſuorum inſtinctu iterum fortunam prœlii voluit experiri. Non longè aberat cum exercitu Stilicho. is, quòd & hoſtis ab Roma longius aberat, &, Pado interiecto, pugnandum erat, procliuior ad nouum conſerendum prœlium fuit. quòd in iis locis minore ſe cum periculo rerum Romanarum dimicaturum exiſtimaret. Itaque, inſtructa vtrinque acie, ſigno dato, iterum acerrimè eſt concurſum. pulſiq; iterum, ac profligati Gotthi: dux Alaricus vix pernicis equi beneficio euaſit. Itaque Claudianus tria hæc prœlia ad Haſtam, Pollentiam, Veronamq; comprehendens, dixit:

Tuq; non paruum Getico Verona triumpho
Adiungis cumulum. nec plus Pollentia rebus
Contulit Auſoniis, aut mœnia vindicis Haſtæ.

Collectas inde, quæ reliquæ erant, copias cùm adducere ad Rhætos vellet, Stilicho ſeſe obiiciens vetuit. Qua re conſpecta, Alaricus, vt tutior ab incurſu hoſtium eſſet, in collem excelſum, in quo premi nõ poterat, ſe recepit. Vbi per aliquot dies ab exercitu Romano obſeſſus, probris, ac contumeliis omnibus eſt affectus. Cum autem exercitus eius morbis tentari, & fame afflictari grauius incepiſſet, plerique ſalutis deſperatione, aut fuga ſibi conſuluerunt, aut ad Romanos tranſiuerunt, aut cum ſuis fœdiſsimè cõtracto certamine conflixerunt. Vnde ſcripſit Oroſius: *Taceo de ipſorum inter ſe barbarorum crebris dilacerationibus, cum ſe inuicem Gotthorum cunei duo, deinde Alani, atque Hunni variis cædibus populabantur*. Alaricus autem, antequam ab omnibus deſtitueretur, ex colle erupit, atque, inſtante in terga Stilichone, trans Alpes, vnde venerat, inglorius abiit, atque, vt inquit Claudianus:

deſolatus, & expes
Debita pulſato reddit ſpectacula monti.

Hæc vna hieme, atque æſtate geſta idem ſcribit, de Stilichone loquens:

Hic celer effecit, bruma ne longius vna
Eſſet hiems rerum, primis ſed meſsibus æſtas
Temperiem cælo pariter, belloq; referret.

Alarico elapſo, Stilichoni crimini verſum eſt, quòd ipſum, cum poſſet, perdere noluerit, & quidem prauo conſilio, vt Honorium in difficultatem adduceret. quod Oroſius innuit, cum Alaricum cum ſuis ſæpe victum, ſæpe concluſum, ſemperq; dimiſſum, ſcripſit. Ac prima quidem barbarorum in Italiam irruptio talem exitum habuit. de qua Zoſimus

ne verbum quidẽ vllum fecit, Paulus Diaconus, & qui eum ſequuti ſunt, propoſterè omnia tradiderũt. Per hos dies Epiphanius Salaminis epiſcopus Conſtantinopolim aduit, atque ab inimicis epiſcopi Ioannis impulſus, ab ipſo, vt libros Origenis, tanquam hæreticos, condemnaret, popoſcit, mox, cum reſponſum ab eo tuliſſet, ſe ſine maioris alicuius auctoritate Concilii nihil eiuſmodi patraturum, in ſynaxi apud ædem Apoſtolorum, eos palam, præſente populo, condemnauit, & Ioannem, qui id facere cunctaretur, acri oratione perſtrinxit. Cui contra Ioannes admonito, quàm multa ille in aliena diœceſi contra leges egiſſet, non leue periculũ, ſi quis ob id tumultus in vrbe accenderetur, intendit. Quo ille metu correptus, ſtatim in Cyprum deceſsit. atque in itinere, ingentis ſanctitatis opinione relicta, vitam amiſit. Eo profecto Ioannes perſuaſus, quæ ab Epiphanio tentata fuiſſent, ea Eudoxiæ Auguſtæ inſtinctu patrata fuiſſe, ira permotus, in concionem aſcendit, atque, vt erat in dicendo promptus, orationem aduerſus mulieres, quæ adhuc extat, acerbiſsimam habuit. Qua vnà cum Eudoxia exaſperatus Arcadius, ſtatim conuocari Concilium iuſsit. Ita, cum epiſcopi Chalcedonem conueniſſent, qui grauiſsima aduerſus eum ſimultate flagrabãt, confeſtim adeſſe iuſſerunt, atque, Origenis mentione ſuppreſſa, calumnias alias intulerunt, &, cum accedere noluiſſet, abſentem eo nomine condemnarunt, atque eccleſia ſpoliarunt. Ioannes autem licèt à populo ſui admodum cupido exire vrbe prohibitus, tamen vbi mandatum Imperatoris accepit, ſeſe abducendum aduerſariis præbuit. eo verò egreſſo, vſqueadeo vniuerſi illius deſiderio exarſerunt, vt etiam ab iniquis iniuſtè damnatus diceretur: quamobrem ab Arcadio, quòd imminentem ſeditionem timeret, è veſtigio reuocatus reuertit, &, cum urbem ingredi, niſi iudicio de ſe legitimè facto, nollet, à populo introductus, ac ſolio reſtitutus eſt. In Africa Concilio Mileuitano noua Britannici Pelagii hæreſis refutata eſt. qui Cæleſtio, & Iuliano adiutoribus prædicabat, unumquenque ad iuſtitiam uoluntate propria regi, tantumq; accipere gratiæ, quantum meruit. quia Adæ peccatum ipſum ſolum læſerit, nec poſteros eius obſtrinxerit. uolentes omni poſſe uacare peccato. omneſq; paruulos tam inſontes naſci, quàm primus homo ante præuaricationem fuit. eos baptizandos eſſe, non ut peccato exuantur, ſed ſacramento adoptionis honorentur. Et his decretis
403 S. etiam Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis ſubſcripſit. Theodoſio inde Auguſto primùm, & Rumorido conſulibus, Honorius magno caſu, periculoq; perfunctus, ex Liguria Rauennam ſe contulit. ſi quidem inde III Kal. Iulias ad Strategium uicarium Africæ ſcripſit. Ibi legati cum Romani conuenerunt, ac uictoriam Gothicam gratulati, ſenatus nomine

petiuerunt, vt Romam poſt multos annos reuiſere, &, triumpho nobiliſsimo acto, ciuitati antiquam formam, & meritum honorem reſtituere, atque ibi feliciſsima ſua decennalia ſoluere vellet. Iuſtis ſenatus precibus Honorius nihil abnuit. Itaque Rauenna digreſſus, per Vmbriam iter ſuſcepit. ac demum ab omnibus ciuitatibus præ rei actæ lætitia geſtientibus incredibili gratulatione receptus, ad vrbem venit. Aſsiduus ante cõſtitutum triumpho diem per noctem imber effuſus vehementer animos Romanorum in ſpem ſplendidiſsimæ ſpectandæ pompæ erectos aliqua ex parte turbauit. verùm mox ſubſequuta matutina ſerenitas priſtinam vrbi hilaritatem, ciuibusq; præceptæ fructum lætitiæ rettulit. Ingreſſus eſt porta Flaminia, eodem curru Stilichonem vehens, populo viam ſacrã, per quam pompa ducebatur, innumerabili omnis ſexus, ætatisq; multitudine obſidente, atque ex ædificijs altioribus auidè proſpectante. in eo noui illud, quòd Senatum de more præcedere vetuit. Eucherius Stilichonis filius egregiæ indolis adoleſcens militis officium & maximo populi plauſu, & ſecundo rumore ciuitatis exhibuit. neque per multos ante annos in vrbe aut gratulatio maior, aut triumphus, vt iuſtior, ſic magnificentior fuit. Inſequentibus diebus ludi victoriæ, & votorum decennaliũ cauſſa ampliſsimi editi, in primisq; decurſiones equitum celebratæ. Stilicho interim ſiue Alaricum metuens, ſiue aliò animum, vt illum poſtea inſimularunt, intendens, pacem cum Alarico conſtituit; Aetio ipſo duce inter ceteros obſide dato, ac militarem ei præfecturam palam ab Honorio impetrauit. occultè autem ei præcepit, vt ſe ad inuadendum Illyricum Arcadij Orientale pararet. nam ſe Iouium Illyrici Occidentalis præfectum cum exercitu in eas partes miſſurum. ac mox ſe ipſum cum aliis affuturum. Itaque Alaricus hoc conſilio ex Pannonia Honorij prouincia ceſsit, atque in Epirum Arcadij rediit. ibiq; expectare promiſſa, ac iuſſa Stilichonis incœpit. Honorius inde Romæ ſextum cum Ariſtæneto 404
iniit conſulatum, atque ibi VIII Idus Iulias auctoritate ſua leges confirmauit, à patre ſuo, & ſuperioribus principibus conditas. Eo anno memorabilis altera barbarorum in Italiam irruptio eſt inſtructa. Radagaiſus, homo Scytha, illius expeditionis dux, auctorq; conſilij fuit. Is, cum Alaricum victum fœdere ſe cum Romanis iunxiſſe, ac propterea ab inferendis armis abhorrere, tanquam ſummè ab eis honoratum, videret, populos, vt inquit Zoſimus, Trãſiſtrianos, & Tranſrhenanos veteres Romanorũ hoſtes ad arma aduerſus eos capienda conciuit, cum diceret, agi non ſolùm commodum eorum, ſed etiam gentis exiſtimationem, ſi Italiam, quam ſemel inuaſiſſent, intactam cum clade, atque ignominia reliquiſſent, ac, maiore parte ſuorum amiſſa, reliqui propè inermes vitam victo-

ris miſericordia conſeruaſſent. Itaque ad nouam irruptionem faciendã eos hortatur,&c, ſi ſe ducem ſequantur, Romam captam, ac prædæ propoſitam pollicetur. atque ita vnà cum Gotthis Sarmatas, & Germanos ſic euocat, vt ducenta millia armatorum conficiat. Zoſimus duplicato numero quadringenta millia ea fuiſſe affirmat. Hunc autem motum vbi Honorius vel tenui, atque incerto rumore perlatum accepit, continuò Roma in Flaminiam ſe recepit,& Rauennæ in vrbe conſedit, vt inde cõmodius infeſtum Radagaiſi ad Romanam vrbem aditum intercluderet, atque ibi imminentem belli procellam conſilio Stilichonis exciperet. atque ita ingentem Alanorum, & Hunnorum manum, quæ barbaris obijceretur, ſtipendio militari conduxit. Per eoſdem dies Ioannes epiſcopus Conſtantinopolis in exilium ab Arcadio iterum pulſus eſt. Is cum alios, tum Eudoxiam Auguſtam liberis ad populum concionibus perſtringere ſolitus demum ſtatuam ei non longè ab æde Sapientię poſitam ludosq́; ad eam celebrari cœptos, tanquam rem ad dedecus Eccleſiæ pertinentem, reprehendit. Quod in ſui contumeliam Eudoxia accipiens concilium epiſcoporum aduerſus eum vocauit. Qua re accepta Ioannes celebrem illam concionem habuit, cuius initium eſt: *Herodias iterum inſanire, iterum commoueri, iterum ſaltare pergit, iterum caput Ioannis in diſco accipere ſtudet*. Quę Eudoxiæ animum multò acrius inflammauit. Côuocatis epiſcopis accuſatores, qui aliâs quoque Ioannem inſimulauerãt, iterum prodierunt. die Paſcharis appetentis iudicium actum. præcipuè crimini verſum eſt, quòd poſt priorem abdicationem ſine Concilij auctoritate ſemet in ſede epiſcopali locauerat. eaq́; de re condemnatus eſt. Imperator primùm, ne eccleſiam ingrederetur, edixit, deinde poſt duos menſes in exilium pepulit. Arſacius Nectarij quondam epiſcopi frater ei ſuffectus eſt. Pridie Kal. Octobris, cum ſæuiſsima grando ſuburbia Conſtantinopolis laceraſſet, ſermo in populo percrebuit, malum iſtud propter iniuſtam Ioannis calamitatem à Deo irato eſſe immiſſum. quem ſermonem mors
405 Eudoxiæ, quæ quarto poſt menſe contigit, confirmauit. Poſtero anno Stilichone iterum, Anthemioq́; conſulibus, Innocẽtius pontifex ab Exuperio epiſcopo Toloſano de incontinentia clericorum conſultus, reſpondit, omnino presbyteros, & diaconos, qui eiuſmodi ſe crimine obſtrinxiſſent, ex auctoritate Syricij pontificis officio priuandos videri. Fuit autem Exuperius ſanctitate in Gallia per hæc tempora inſignis, quales multos tum Gallia tulit. de quibus ſic Paulinus presbyter ſcripſit: *Si videas hos dignos domino ſacerdotes vel Exuperium Toloſæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engoliſmæ, vel Venerandum Aruernis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pegaſium Petrogo-*

rijs,

rijs, vtcunque ſe habent ſæculi mala, videbis profectò digniſsimos totius fidei, religionisq́ cuſtodes. Honorius XII Kal. Maii Rauennæ decreuit, vt poſſeſsiones, quæ ex bonis Gildonis, aut ſatellitum eius in ius ſuæ, vt inquit, ſerenitatis recentæ eſſent, ab occupatoribus ſuo patrimonio adgregarentur. Hoc anno Radagaiſus ferox in Italiam, eo, quo diximus, apparatu ſe intulit. Quippe, rebus omnibus, quæ opportunæ videbantur, expeditis, primo vere ex Pannonia ad limitem Italiæ, nempe ad Alpes Iulias venit, quibus deiecto præſidio ſuperatis, in Venetiã regionem irrupit. atque Aquileiã Cõcordiam, Altinum, & Patauium prætergreſſus, Romam verſus, quam vnam incenſo ad prædam animo appetebat, quà breuiſsima eſt via, contendere maturauit. Itaque, tranſmiſſo Pado, in Aemiliam, ac continuò per Bononienſem agrum in Etruriam tranſijt. Tanta verò ille felicitate vſus videtur, & quia Stilicho armatus nuſquam occurrit, neque inſtitutum iter obſepſit, ingenti, credo, multitudine territus, qua iacentes ille Venetiæ, atque Aemiliæ campos latiſsimè progrediens, occupabat, & quia ipſe occurrentia oppida aut propter obſequii promptitudinem, aut propter expugnationis difficultatem ſibi attingenda non duxit. Erat Radagaiſus exoleto idolorum cultui deditus. itaque ſacra Deis quotidie faciebat, & ritu Gentilium immolabat. cum autem ſecundiſsimo curſu Romam ſine vllo impedimento procederet, atque vrbs nouo tumultu, ac trepidatione repleta eſſet, &, quod rarò ante accidiſſet, de ſua ſalute laborare inciperet, pagani, qui adhuc multi in vrbe, atque in Italia, ſactis Chriſtianis nondum acceptis, erant, erecti animo palam in ſermone iactare, meritò hæc ei ſecunda euenire, quòd Deos propitios haberet, quos ritu Gentilicio coleret. Chriſtianam verò pietatem, quæ Deum ſuum haberet infeſtum, maledictis inceſſere, ac ciuitatem Romanam idcirco deſtitutam aſſerere, quia Deos, & ſacra deſeruiſſet. profectò ſi priſcæ cæremoniæ repetantur, finem his malis, ac periculis fore. Quod inter ceteros D. Auguſtinus libro de ciuitate Dei quinto ſcriptum reliquit: *Propinquante,* inquit, *Radagaiſo ijs locis, vbi nutu ſummæ maieſtatis extinctus eſt, nobis apud Carthaginem dicebatur, hoc credere, ſpargere, iactare paganos, quòd ille, dijs amicis protegentibus, & opitulantibus, quibus immolare quotidie ferebatur, vinci omnino non poſſet ab eis, qui talia Dijs Romanis ſacra non facerent, nec fieri à quoquam permitterent.* Ceterùm Stilichonis in hoc quoque gerendo bello egregiũ, felixq́; conſilium fuit. Etenim, cum videret, ſe Radagaiſo ducenta amplius millia hominum ſecum trahenti impune, ac ſine ingentis cladis periculo obuiam ire in campis Venetiæ, Aemiliæue non poſſe, nullo loco ſe eis obiecit. vbi verò ipſum Etruriam, quæ montibus altiſsimis, & vallibus anguſtiſsimis impedita eſt, ingreſſum conſpexit, cum ciuitatem Florentiæ

rentiæ ei oppoſuit, tum ipſe cum ſuis à tergo incubuit, ac loci iniquitate paucitatem eorum adiuuit. Radagaiſus autem, cum ſe, reſiſtente Florentia, tuto vltra penetrare non poſſe videret, arcta eam obſidione circundedit. Fatigati per aliquot dies in vrbe defendenda ciues, nullo opportuno ſuppetente ſubſidio, iam prope de ſalute deſperauerant, cùm S. Ambroſius ciui cuidam in ea domo, in qua nuper Eugenium declinans manſerat, ſeſe in ſomnis obtulit, ac poſtero die ſaluos eos fore denunciauit. Qua voce Florentini tanquam certa fide oraculi, excitati animos ſuſtulerunt, ac tempeſtiuum auxilium expectare læti cœperunt. Habebat Stilicho præter Italos firmam Alanorum, & Hunnorum manum mercede militari aſcitam, quorum duces erant Sarus, & Hudin. Quare cum Radagaiſum Florentiæ obſidione implicitum, ac montibus vndique ſeptum in ſaltibus Apennini teneri audiret, neque copiam habere aciei explicandæ, & dilatandi ad pugnam exercitus cerneret, cōtinuò ad eum cum ſuis, licèt longè numero inferioribus, aduolauit. qui dies fuit poſtridie, quàm ciuis Florentinus fuerat à S. Ambroſio de proxima incolumitate admonitus. ac ſtatim tanta felicitate, atque adeo certa diuini numinis præſentia dimicauit, vt ſaluis omnibus ſuis barbarorum amplius centum millia ſtrauerit. Id quod ſuperiore loco D. Auguſtinus narrauit: *Cum Radagaiſus*, inquit, *agmine ingenti, & immani iam in vrbis vicinia conſtitutus Romanis ceruicibus immineret, vno die tanta celeritate ſic victus eſt, vt ne vno quidem non dicam extincto, ſed nec vulnerato Romanorum multo amplius, quàm centum millium proſternerentur eius exercitus, atque ipſe cum filijs mox captus pœna debita necaretur.* Radagaiſus inde tanta clade accepta pauidus ſeſe cum relliquiis exercitus in collem Fæſularum recepit. quem cum incultum, & aridum, neque ad tantam recipiendam multitudinem aptum repetiſſet, ſtatim in magnas rerum anguſtias lapſus eſt. Nam Stilicho ad obſidionē conuerſus neque hominem quenquam inde euadere, neque aliquid eò importari commeatus eſt paſſus. Itaque vbi ſe neque prœlio confligere, neque diu ibi propter penuriā ſuſtinere, neque aliunde venire ſubſidiū poſſe cognouit, deſperata, vt in ſumma rerum omnium inopia, militum ſuorum ſalute clam fugam arripuit. & cum in manus militum Stilichonis cum filijs incidiſſet, captus ſtatim, atque in vincula traditus eſt, neque ita multo poſt cum filiis obtruncatus. Barbari autem ferme omnes, cum famem diutius tolerare non poſſent, in deditionem ſe tradiderunt. &, cum paſſim à dominis, tanquam pecudes, venderentur, ſinguli greges pro multitudine capitum ſingulis aureis venierunt. Verum & hi, morbo ex inediæ diuturnitate, ciborumq; vitioſitate contracto, paucis poſt diebus omnes extincti ſunt. Hæc ferme Oroſius. Idem ſentit Proſper, ſcribens, Stilicho

ne iterum,

ne iterum, Anthemioq; conſulibus Radagaiſum in Tuſcia multis Gotthorum millibus cæſis, ducente exercitum Stilichone, ſuperatum, & captum. Zoſimus omnium ineptiſsimè rem trans Danubium geſtam, Marcellinus Comes cæſum quidem Radagaiſum ad Fæſulas, verùm in annum ſequentem refert. Liberatę iterum Italiæ, ac Romæ prope ex faucibus barbarorum ereptæ decus omnium confeſsione Stilicho tulit, ingentem ſupra mortales omnes gloriam apud poſteros pariturus, ſi vſque ad extremum in recta manere ſententia didiciſſet. Ob hęc populus Ro. ſequenti anno, Arcadio VI, & Probo conſulibus, curante Piſidio 406 præfecto vrbis, ſtatuam illi ex ære, & argento in Roſtris poſuit, cum hac inſcriptione: *Fl. Stilichoni inluſtriſsimo viro, bis conſuli ordinario, magiſtro vtriuſque militiæ, Comiti domeſticorum, & Stabuli ſacri, atque ab ineunte ætate per gradus clariſsimæ militiæ ad culmen regiæ affinitatis euecto, ſocio bellorum omnium, & victoriarum, affini etiam Diui Theodoſij Auguſti, itemq́ ſocero Domini noſtri Honorij Auguſti populus Ro. pro ſingulari eius circa ſe amore, atque prouidentia ſtatuam ære, argentoq́ in Roſtris ad memoriam gloriæ ſempiternæ conlocandam curauit, exequente Fl. Piſidio Romulo V. C. præfecto vrbis.* Eodem anno tertia barbarorum in Occidentem eſt facta impreſsio. qua Gallia primùm, deinde Hiſpania, poſtremò Africa occupatæ, atque omni genere calamitatis afflictæ ſunt. Eius verò rei ſeries fuit huiuſmodi. Godigiſilus rex Vandalorum, qui in Scythia ad Mæotidem erant, exemplo Radagaiſi adductus, vbi Italiam hoſtium plenam, atque Honorium in Radagaiſum auerſum ſenſit, & ipſe ſibi Galliam inuadendam conſtituit, ratus, haudquaquam eandem in prouinciis fortunam fore, quæ longè à regio abeſſent auxilio, atque in Italia, ducente Alarico, fuiſſet, quæ propter Imperatoris præſentiam vinci non potuiſſet. Itaque ex Scythia cum Vandalis, & Alanis egreſſus, ſimul Quados ex Sarmatia, Vandalos ex Pannonia olim ibi à Conſtantino locatos aſſumpſit. inde trans Danubium ſeſe continens, ex Sarmatia in Germaniam iniit, eamq; peragrans populos eius ſiue metu direptionis perculſos, ſiue ſpe prædæ illectos ſecum adduxit, Marcomannos, Herulos, Turcilingos, Sueuos, Alemanos, Saxones, & Burgundiones. ac citato agmine, nemine reſiſtente, recto itinere vſque ad Rhenum proceſsit. Ibi verò Franci denique occurrerunt, ac tranſitum impedire conati ſunt, ſiue, vt fœdus proximè cum Stilichone ictum ſeruarent, ſiue ne tantum hoſtium in prouinciam eam admitterent, cui ipſi iampridem inhiantibus animis imminerent. Verùm à Vandalis multitudine ſuperantibus pulſi, haud magno momento ceſſerunt. Ita Vandali ſine impedimento pridie Kal. Ianuarias, teſte Proſpero, traiecto Rheno, in Galliam penetrarunt. atque Honorio ſepti- 407

mûm, & Theodoſio iterum conſulibus, proximas Rheno prouincias, Germaniam primam,& Belgicam ſecundam ingreſsi,latè victoriam, fruſtra repugnantibus Honorij præfectis, exercuerunt. Nam Maguncia-cum,multis hominum millibus in eccleſia trucidatis, euerſum eſt. Vangiones diu obſeſsi in ditionem adducti. Rhemi, Ambiani, Atrrebares, Morini, Tornacum, Nemetes, Argentoratumq; direpta ſunt. Rhemis autem illud memorabile contigit, quòd Nicaſio epiſcopo poſt peracta miſſarum ſolemnia interempto caput à ceruice deſectum diuina eloquia prodidit. Hæc porrò clades repente nouam aliam ſecum reip. labem adduxit. etenim Britannici milites Vandalorum in ſe impetum veriti, defectione inita,alium Imperatorem ſibi per tumultum delegerunt. nam primò Marcum clamore militari leuarunt, mox, eo occiſo, Gratianum ſubſtituerunt. quo,continuata poſt quattuor menſes cæde, ſublato,inſignia ad quendam Conſtantinum tranſtulerunt, nullo virtutis eius merito allecti, ſed tantùm ominatione nominis apud eos populos gratioſi.

Conſtantinus Imp.

Ille verò,poſtquam Iuſtinianum,& Neuigaſtum Celticis militibus præfecit, vniuerſo robore Britannicæ iuuentutis aſſumpto, hoſtilem in Galliam impetum fecit, ac,Bononia vrbe maritima capta, milites, qui apud Celtas,& Aquitanos erant,ad ſe traduxit, populosq; earum prouinciarum deinceps ad ſuum obſequium redigere inſtitit, dum Vandali longè poſiti finitimas Rheno regiones vaſtabant. cuius vim cum ſuſtinere Limenius præfectus prætorio, & Cariobandes magiſter militum ſe poſſe diffiderent, in Italiã refugerunt. Honorius Rauennæ degens, VII Idus Aprilis vetera decuriæ vrbis Romæ priuilegia confirmauit. vbi verò Gallicos tumultus cognouit, noua re perturbatus Stilichonem Alarici auxilio Illyricum Arcadio eripere molientem deterruit, litteras ſe accepiſſe ſignificans, Conſtantinum ex Britannia in Galliam tranſmiſiſſe, & ſe pro Imperatore in ciuitatibus gerere. quo nuncio accepto,Stilicho Romam, (nam eò ſe receperat Honorius,) ad conſilia capienda progreſſus, Sarum cum firmo exercitu in Galliam ad hæc propulſanda incommoda deſtinauit. In Oriente Ioannes Chryſoſtomus Septembri menſe in
408 exilio vitam amiſit. Baſſo inde, & Philippo conſulatum, Hilario præfecturam vrbis, adminiſtrantibus, Vandali ex Belgica in Aquitaniam cum tranſiſſent,ipſam vnà cũ Nouempopulana,Lugdunenſi, & Narbonenſi prouincia, vt reliqua cœperant, miſerè peruaſtarunt. Vnde dixit

Saluianus Maſsilienſis epiſcopus in libris de prouidentia Dei: *Excogitata eſt in perniciem noſtram, ac dedecus gens ignauiſsima, quæ de loco in locum pergens, de orbe in orbem tranſiens vniuerſa vaſtaret. ac primo de ſolo patrio effuſa in Germaniam primam, nomine barbaram, natione Romanam. poſt cuius exitium primùm arſit regio Belgarum, deinde opes Aquitanorum.* Sarus autem Honorij præfectus cum Iuſtiniano Conſtantini duce congreſſus, tanta virtute pugnauit, ut ipſum cum exercitus parte conciderit, atque ingentem prædam rettulerit. Quo facto, protinus Valentiam, quò ſe Conſtantinus, tanquam in urbem munitam, receperat, duxit, ac ſtatim corona circundedit. Neuiogaſtem autem ducem alterum ad pacem ſecum faciendam adductum contra interpoſitam fidei datæ religionem occidit. Poſtquam autem Edobechum, hominem Francum, & Gerontium Britannum cum ſuis utrumque copiis aduerſus ſe contendere, ſenſit, eorum tum ſolertiam, tum fortitudinem ueritus, ſeptimo, quàm obſidebat, à Valentia die diſceſsit. & cum ducum eorum in ſe ruentium manus uix euaſiſſet, uniuerſam prædam Bacaudis ad Alpes ſe obijcientibus tradidit, ut ab eis facultatem repetendæ Italiæ obtineret. Hac victoria parta, Conſtantinus inde Arelate progreſſus, copias ſuas in vnum collegit, atque Alpes, Rhenumq; aduerſus Romanos, barbaroſq; præſidiis occupauit. inde Conſtantem filium, qui monachus erat, Cæſarem eſſe iuſsit, eumq; cum militibus Honoriacis in Hiſpaniam miſit, tum vt Imperij ſui limites prolataret, tum vt propinquorum Honorij magnas in ea prouincia opes infringeret; ſcilicet veritus, ne aliquando ab ipſis, atque ab Honorio circunuentus, de capite dimicaret. Conſtans autem proficiſcens, Terentium ducem, & Apollinarem præfectum prætorio, alioſq; tam ciuiles, quàm militares præfectos aſciuit, atque exercitum protinus in propinquos Honorij duxit. Quorum duo fratres Verenianus, & Didymus, Luſitanis aduerſus eum militibus concitatis, impetum eius fortiſsimè exceperunt, demum ſeruis, atque agreſtibus excitis, ipſum in grauiſsimum prope periculum adduxerunt. ad extremum tamen, aduerſante cœptis fortuna, capti vnà cũ vxoribus à Conſtante in cuſtodiam dati ſunt. Qua re fratres eorum audita, Theodoſius ad Honorium, & Lagodius ad Theodoſium incolumitatis cauſſa perfugit. Conſtans autem reuocatus à patre ad conſilia de occupanda Italia ineunda, Honoriacorum præſidia in Pyrenæis impoſuit, & inſtrumento aulæ, & coniuge Cæſareæ Auguſtæ relictis, prouinciam Gerontio duci commiſit, & in Galliam ad patrem recurrit, Vereniano, & Didymo ſecum adductis. quos Conſtantinus, vt vidit, ſubitò obtruncari præcepit. Hæc autem mala ſiue à Vandalis, ſiue à Conſtantino illata D. Hie-

ronymus epiſtola XI partim expreſsit, partim ſignificauit, his verbis: *Innumerabiles, & ferociſsimæ nationes vniuerſas Gallias occuparunt. quidquid inter Alpes, & Pyrenæum eſt, quod Oceano, & Rhodano includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, & hoſtes Pannonij vaſtarunt. Maguntiacum capta, atque ſubuerſa eſt; & in eccleſia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obſidione deleti. Rhemorum vrbs præpotens, Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratus translati in Germaniam. Aquitania, Nouemq; populorum, Lugdunenſis, & Narbonenſis prouinciæ præter paucas vrbes populata ſunt cuncta. Non poſſum abſque lacrymis Toloſæ facere mentionem, quæ vt hucuſque non rueret, ſancti epiſcopi Exuperij merita præſtiterunt. ipſa Hiſpaniæ iam, iamq; peritura contremiſcunt. Roma vitam auro redimit.* Dum hæc autem in Gallia, Hiſpaniaq; geruntur, Honorius Thermantiam Mariæ defunctæ ſororem Romæ ſibi deſpondit vxorem. eas nuptias Serena Stilichonis vxor conciliarat, vt priſtinam apud Imperatorem gratiam, ac potentiam retineret. Interim Alaricus, vbi diu tempus irruptionis in Illyricum, quæ oſtentata fuerat, expectauit, litteris Honorii ab ea expeditione deterritus, ex Epiro in Pannoniā, & Noricum cum Gotthorū multitudine rediit. atque inde legatos Rauennam miſit ad Stilichonem, pecuniam poſcens pro mora, quam rogatu eius in Epiro traxiſſet; ni daret, ſe in Italiam deſcenſurum, ac damna ſua prædandis agris ſarciturum, oſtendit. Hac re cognita, Stilicho, legatis Rauennæ relictis, propere Romam repetiit, ac cum Honorio, & ſenatu de re propoſita conſultauit. ac ceteris bellum cum Alarico gerendum eſſe cenſentibus ipſe pacem decreuit. percontantibus autem, cur pacem redimere pecunia vellet? Quia ob commodum principis, inquit, Alaricus in Epiro moratus eſt, vt mecum Illyricum inuaderet, idque Honorii Imperio adderet. quod futurum erat, niſi me Honorius ab illa expeditione deterruiſſet. ac ſimul litteras eius protulit, & culpam in Serenam coniecit, quæ vtriuſque principis conſeruare gratiam voluiſſet. Quare æqua dicere Stilichonem ſenatus cenſuit, atque Alarico nomine pacis quadraginta librarum millia ſoluenda decreuit. Ceterùm, maiore parte Stilichonis ſententiam approbante, Lampadius ſenator clamauit: Non eſt iſta pax, ſed pactio ſeruitutis. ac veritus ne quid propter hanc libertatem mali pateretur, dimiſſo ſenatu, ſeſe in eccleſiam contulit. Alaricus, pecunia accepta, pacem confirmauit. (vnde paullo ante à D. Hieronymo, Romam auro vitam redimere, dictum eſt;) neque tamen ex Norico ceſsit. Eam verò rem ſuſpectam habuit Honorius, ac propterea Rauennam ſe adire dixit velle; vt exercitum recenſeret; eumq; ſibi conciliaret, cum tantus exercitus Italiæ

ceruicibus immineret, ad id conſilium in primis à Serena impulſus, quæ ipſum, ſi Alaricus violata pace in Italiam deſcendiſſet, tutiore, ac munitiore in vrbe eſſe cupiebat. Quam rem cum Stilicho improbaret, Sarum Alanorum ducem impulit, vt tumultum in exercitu concitaret. neque tamen ea re iter retardare Honorij potuit. Cum autem Honorius Bononiæ, Stilicho Rauennæ eſſet, nuncius de morte Arcadij Auguſti affertur, qui nouis Stilichonis conſilijs occaſionem aperuit. quæ prorſus & ipſum, & cum eo Occidentale Imperium perdiderunt. Ille verò Kalen. Maij vita ceſſerat, ac Theodoſio filio propè infanti relicto Iſdigerdem Perſarum regem, olim hoſtem, teſtamento tutorem dederat, hoſtium fide potius, quàm ſuorum aut voluntate, aut opibus fretus. Hoc nuncio accepto, Honorius Stilichonem ad ſe vocauit, ac de rebus Oriẽtis agitare ingreſſus, ſe cupere Conſtantinopolim ire dixit ad res eius Imperij, & Theodoſij pupilli perſpiciendas, atque ad remp. ſi opus eſſet, conſtituendam. Quod conſilium Stilicho etiam reprehendit, dicens, intereſſe reip. ipſum in Italia manere, ne Conſtantinus, qui iam totam Galliam percurriſſet, atque Arelate regnaret, aut Alaricus, qui in Norico infirma pace, ac lubrica fide ſederet, vbi Italiam armis deſtitutam, & Imperatore vacuam repperiſſent, impetu repentino inuaderent. præſtare autem, vt Alaricus in Conſtantinum cum barbarorum parte contenderet, ipſe verò cũ Romanis legionibus, ac litteris principis Conſtantinopolim pergeret, ibiq́; quæ egere correctione viderentur, emendaret, vero conſilio occultato, quo ſe, perempto Theodoſio, Orientale Imperium Eucherio filio conciliaturum putauit. Quæ cum Honorius vt prudenter, & cum fide dicta probaſſet, datis ad Theodoſium, & Alaricum litteris, Ticinum diſceſsit. In itinere autem Olympius, vir ſplẽdida in prætorio militia præditus, cum vacuas principis aures eſſet adeptus, Honorio perſuaſit, Stilichonem nulla alia de cauſſa iter in Orientem optare, quàm vt, Theodoſio ſublato, Imperium Eucherio filio ſuo tribueret, ac Ticinum progreſſus, ad ſeditionem milites incitauit. Itaque, cum Honorius poſt diem quartum, quàm Ticinum inierat, in conſpectum exercitus ſe dediſſet, eumq́; hortari ad bellum aduerſus tyrannum Conſtantinum inſtituiſſet, milites, ſigno ab Olympio accepto, tumultuari cœperunt; ac magiſtratus omnes aggreſsi, cædem ingentem fecerunt. qua in primis necati ſunt Limenius præfectus prætorio Galliarum, & Cariobaudes in ijs locis prætor, qui Conſtantini manus elapſi, eò confugerant, Vincentius magiſter equitum, & Saluius Comes ſcholæ domeſticorum, atque Honorio ſe ſe metu in prætorium referente vrbs ipſa fœdè direpta eſt. neque is tumultus ante comprimi potuit, quàm Honorius in publicum ſe ſe ſine diade-

mate reddidit. quo ſedato Longinianus præfectus prætorio Italiæ,& maxima occurentium multitudo vita priuata eſt, cum ex fuga ſe iam quaſi in tuto poſiti recepiſſent. Cum hoc Stilicho Bononiæ cognouiſſet,atque Honorium, qui occiſus dicebatur, viuere comperiſſet, Ticinum adire ad puniendos pro auctoritate milites,quod à multis ſuadebatur, abnuit, quòd & eos timeret,neque conſtantem Honorij erga ſe animum cerneret, ſed Rauennam ſibi redeundum putauit. militibus autem monentibus, vt tutis in locis conſiſteret, donec Honorij animum erga ſe exploratum haberet, Sarus,qui dignitate inter ceteros eminebat, interemptis per quietem opera militum ſuorum Hunnis omnibus, qui aſsidui latera ſtipabant Stilichonis,ad tentorium eius acceſsit. Stilicho autem,vt vidit,barbaros, quos ſecum habebat,inter ſe diſsidentes,Rauennam petés, ciuitates, in quibus barbarorum liberi,& coniuges conſidebant, admonuit, ne quem barbarum ad ſe aduenientem admitteret. Vbi Rauennam Stilicho adijt,litteræ ſubito Honorii ab Olympio ad Rauennatem exercitum miſſæ venerunt, vt Stilichonem comprehenderent, atque in cuſtodiam darent. Qua re præcepta Stilicho perturbatus per noctem in téplum ſalutis cauſſa confugit. vbi vero illuxit, milites ædem ingreſsi cum iureiurando præſente epiſcopo affirmarent, ſibi non eſſe à principe imperatum,vt eum perimerent, ſed tantum,vt cuſtodirent, ipſum hac fide egreſſum ſub cuſtodia habuerunt. tum vero alteræ litteræ ab eo,qui priores attulerat,redditæ,quibus præcipiebatur, vt Stilichoni propter delicta aduerſus remp. vita eriperetur. Ita Eucherio filio fugam arripiente Stilicho ad capitale ſupplicium eſt abſtractus, qui,cum ſeruis, & familiaribus eum eximere cupientibus tegeretur, eos ab eiuſmodi propoſito auocauit, & ſemet vltro occidendum exhibuit. Interfectus eſt Kalen. Septembris, uir domi, militiæq; inſignis, acer conſilio, manu promptus, principibus carus, ſed militibus carior; & qui ad ceteros titulos præturam in exercitu per annos viginti tres geſſerat, & cum poteſtate prope Auguſtali poſt Theodoſij mortem in Occidente verſatus erat. Hæc ita cum Sozomeno Zoſimus. Alij alijs de cauſis necem Stilichoni allatam ſcribunt. Iornandes,& Marcellinus,quòd Vandalos in Galliam immiſiſſet, Numatianus autem, quòd Gothis Italiam prodidiſſet. Stilichone ſublato,Olympius, magiſterio Officiorum ſibi vindicato,aulam, Imperiumq; pro arbitrio adminiſtrare perrexit. Honorius Thermantiam ſponſam dignitate Auguſtæ ſpoliatam ad Serenam matrem Romam remiſit, & filium eius Eucherium veſtigari, ac repertum iugulari præcepit. qui,cum inuentus Romæ ad eccleſiam confugiſſet, dimiſſus in Picenum ſe retulit. inde quæſtiones de familiaribus Stilichonis ſeueriſſimas

mas habuit, vt de ſe, ac de Stilichone aliquid proderent. qui cum nihil enunciaſſent, tandiu fuſtibus cæſi ſunt, quouſque ſpiritum ediderunt. ac reliquum anni in proſcribendis, & perſequendis ijs, qui Stilichoni, Eucherioq; adhæſerant, poſuit. nam X Kal. Octobris ad Theodorum præfectum prætorio ſcripſit, vt ſi quis ex proſcriptorum numero comitatū ſuæ ſerenitatis, ſiue mœnia æternæ vrbis intraſſet, deportaretur. & VIII Kal. Octobris edixit, vt proſcriptorum, ſatellitumq; fortunæ ærario ſuo accederent. & VIII Kal. Nouembris, vt qui in facultates Stilichonis, & actus viderentur eſſe verſari, vel ex ijsdem facultatibus aliquid ſubtraxiſſe, vel aliquid rapuiſſe, omnifariam redderent. & X Kal. Decembris, vt qui opes prædoni publico, vel eius filio, ceteriſq; ſatellitibus dediſſent, vel iure, vel corpore, quibus ille vſus eſſet ad omnem ditandam, inquietandamq; barbariem, his omnibus repetendi via eſſet præcluſa. inde Rauennam profectus; IIII Idus Decembris ſic ſanxit: *Cum per Illyrici partes barbaricus ſperaretur incurſus, numeroſa incolarum manus ſedes quæſiuit externas. in cuius ingenuitatem aſſidua petitorum ſolet libido graſſari, eiq; inlicitè iugum ſeruitutis imponere. Itaque præſcriptum tua ſublimitas recognoſcat, vt Illyricianos omnes, quos patria complectitur, vel alia quælibet terra ſuſceperit, petere non liceat*. Item eodem die: *Hoſtis publicus Stilicho nouum, atque inſolitum reppererat, vt littora, & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc Imperij partem pateret acceſſus. Huius iniquitate rei moti, & ne rarior ſit diuerſarum mercium commeatus, præcipimus hac ſanctione, vt littorum deſiſtat; ac portuum pernicioſa cuſtodia, & eundi, ac redeundi libera ſit facultas*. Interim milites, qui per oppida diſtributi erant, Stilichonis morte comperta, barbarorum vxores, ac liberos in ſingulis ciuitatibus inuaſerunt, & bona eorum diripuerunt. Quam rem occiſorū propinqui iniquo adeo tulere animo, vt Romanis relictis ad Alaricum ſe receperint, eumq; ad bellum Romanis faciendum hortati ſint. fueruntq; ea ad hominum triginta amplius millia. Ille verò inducias cum Stilichone pactas ſibi ſeruandas putauit, ac legatos de pace ad Honorium miſit, pecuniæ ſummam quandam, ac pacis obſides poſtulans, Aetium, & Iaſonem, Gaudentij, & Iouii filios, promittensq;, ſe contrà nobiles quoque ex ſuis quoſdam daturum, atque ex Norico exercitū in Pannoniam reducturum. Quam conditionem Honorius ſtolide à ſuis inflatus repudiauit, ita vt neque pacis, neque belli ſtudiis, prout oportuit, inſeruierit. Nam vulgo ita conſtitit, ſi paci ſtuderet, eam modica mercede redimere, ac bellum in aliud tempus auertere potuiſſe, ſi bellum præoptaret, omnes, qui vbique eſſent, exercitus in vnum cogere, ac Sarum ducem belli deligere debuiſſe, qui & rei militaris ſummè peritus erat, & numerum ingentem barbarorum habebat. Quibus rebus

omiſsis,equitatui Turpillionem,peditatui Varanem, Scholæ domeſticorum Vigilantium,homines artis bellicæ rudes præpoſuit. atque hoc demum apparatu Alaricum,ſi irruptionem feciſſet, ſe excepturum conſtituit. Conſtantinopoli Imperium puero Thodoſio relictum ſingulari vnius virginis Pulcheriæ, ſororis eius, ſapientia gubernari cœptum eſt, Anthemio præfecto prætorio primas ſibi vindicante adminiſtrationis, & curę militaris. Ita egregia vtriuſque diligentia puer Auguſtus inſigniter ad omnem virtutis,& pietatis laudem eſt educatus. Itaque, cum Alarici,& barbarorum motus,atque apparatus non medicorem vtrique Imperio timorem incuterent, Honorius octauûm, & Theodoſius tertiûm
409 conſules nunciis inter ſe miſsis compoſuerunt, vt omnes aditus barbaris concurſantibus clauderentur. Quippe Theodoſius VIII. Kal. Maii ad Anthemium præfectum prętorio ita ſcripſit: *Omnes ſtationes nauium, portus,littora,omnes abſceſſus prouinciarum,abdita quin etiam loca,& inſulæ tuæ magnificentiæ diſpoſitione ſolerti cuſtodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel aperte,vel etiam occulte noſtri poſsit Imperij regiones inrepere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus,aut cum acceſſerit,ilico teneatur, niſi ſacros apices à domino patruo meo Honorio ad me perferre apertiſsima ratione monſtrauerit,cum eadem diligentia obſeruando,vt ſi ad alium quenquam à memorato principe dixerit habere affatus,petitore detento ſacræ litteris cum omnibus chartis ſignata ad meam clementiam tranſmittantur. hoc enim & tyrannici furoris, & barbaricæ feritatis occaſio perſuadet,& inter me,dominumq́, & patruum meum Honorium viciſsim recurrente admonitione conuenit.* Sub idem tempus terra per ſeptẽ dies mugitum ingentem dedit, vt Marcellinus memoriæ prodidit: quę res nihil aliud pręnunciaſſe mortalibus, niſi nouam Gotthorum in Italiam irruptionem eſt viſa;qua populata,vaſtataq; Italia, Roma direpta, atque incenſa eſt. Quod factum omnibus celſiſsimum vrbis faſtigium contemplantibus nouitate, ac magnitudine ſua pro memorando eſſe prodigio debuit. Etenim quid mirabilius eſſe, ac propè portenſius potuit, quàm vrbem eam, quæ annos amplius octingentos poſt cladem à Gallis acceptam non ſolum ab omni hoſtili intacta calamitate fuiſſet, ſed etiam omnium gentium victrix, dominaq; ſtetiſſet,repente barbaris longo à ſe terrarum, cœliq; ſpatio diſiūctiſsimis in eam neceſsitatem adductam eſſe, vt non ſolum ipſa de ſuo capite dimicarit, ſed vniuerſas etiam prouincias ſibi timere, ac de propria incolumitate cogitare coegerit? Siquidem, vt præclare D. Hieronymus dixit, quid ſalui eſſe poteſt, ſi Roma perit? Huius porro calamitatis auctor Alaricus fuit. Ille vero ad repetendam cum ſuis Italiam ea maximè ratione accenſus eſt, vt Honorium,à quo primum victus, deinde contemptus eſſet,& quem, Stilichone ſummo duce

mortuo,infirmum & ducum,& armorum apparatum in Italia feciſſe,ani
maduerteret,ad aliquam honorati obſequij neceſsitatem adduceret. Ita-
que ad cetera præſidia,quæ ſibi parauit, Ataulfum coniugis ſuæ fratrem
ex ſuperiore Pannonia euocauit,vt gerendæ rei ſocium ſibi aſciſceret,qui
Gotthorum,Hunnorumq́; copias non deſpiciendas haberet. deinde,cũ is
ſibi lentius agere videretur, iter,illo non expectato,ingreſſus eſt. ac clau-
ſtris alpium Noricarum refractis irrupit. atque, Aquileia ,Concordia,
Altino,Patauioq́; à læua dimiſsis,nemine,tanquam in die feſto,occurren
te,ad Padum amnem peruenit. quo traiecto,ad caſtellum Bononiæ, no-
mine,vt inquit Zoſimus,Oecubariam adijt. inde Rauennam verſus pro-
greſſus,ad pontem Candidianum non longè ab vrbe conſedit. ac ſtatim
legato ad Honorium miſſo pacem,ſedesq́; ſibi,ac ſuis in Italia poſtulauit,
promptum fidei,atque operæ militaris obſequium offerens, ſi eius ſibi vti
beneficio licuiſſet. Honorius,quanquam ſe infirmioribus eſſe viribus ſen
tiebat, quàm vt æquo marte cum eo poſſet confligere , tamen Rauennæ
vrbis munitione,& Orientalium copiarum, quas,Stilichone viuente,ac-
ciuerat,expectatione,ceteriſq́; Italiæ præſidijs,in primiſq́; vrbis Romanæ
confiſus, magnificè reſpondit,nihil eorum ſe,quæ poſtulabat, dare poſſe,
ipſumq́;,vt prioris meminiſſe expeditionis vellet,& quem exitum habuiſ-
ſet,monere. Quo reſponſo audito Alaricus incenſus, ſubitò,caſtris mo-
tis,Ariminum,atque inde in Picenum,& ex Piceno in Vmbriam tranſiit,
oblata omnia oppida populans, ac miſerabili ſtrage vaſtans, & ad Romã
oppugnandam ſe ire oſtendens, vt terrore illo Honorium ad aliquam pa
ctorum æquitatem adduceret. Cum autem ne ita quidem Honorius ce-
deret,Narniæ, quam in ſpeciem inſtituerat, obſidione relicta, Romam
ire perrexit. Parum autem abfuit,quin Eucherium in ijs locis offenderit,
ac conſeruarit. nam eum paullo ante inuentum Arſacius, & Terentius
eunuchi Romam abduxerant,ac iuſſu Honorij iugularant, & Therman
tia Serenæ reddita, maritimo itinere, ne in Alarici manus inciderent, ad
Honorium ſe receperant. quorum Terentium Honorius cubiculo ſa-
cro præfecit,Arſacio proximum ab eo locum conceſsit. & Africam He-
racliano Comiti, Stilichonis interfectori,attribuit. Romam progreſſus,
ſtatim vrbem ex omni parte circunfuſo exercitu cinxit. quo facto, ſæuo
ſubitò tumultu miſceri omnia cœpta ſunt. nam & ſerui,& barbari multi
ad eum, vt præſenti ſe periculo eriperent, tranſiuerunt, & ſenatores
pagani ad veterem ſuam fabulam redierunt, vt immolationes reuocan-
das, & ſacrorum Chriſtianorum cultum deſerendum eſſe contenderent,
vnde tanta,& tam crebra mala fluxiſſent. Senatus autem vnà cum Placi-
dia Honorij ſorore, cum Serenam ſuſpectam haberet, vt quæ Gotthos

ad vrbem acciuiſſet, eam necare conſtituit, haud dubia ſpe ductus, fore, vt Alaricus ab vrbe, illius morte comperta, recederet, vt qui ab illa vrbē ſibi proditum iri, ſperaret. itaque Serenæ correptæ laqueo fauces eliſæ. Quod vbi Alaricus cognouit, obſidioni acrius inſtitit. nam & portas omnes obſtruxit, ne cuiquam ingreſſus, exitusq; pateret, & occupato Tiberi commeatus ſubuectionem è portu prohibuit. Ac Romani quidem per aliquot dies magna animi conſtantia omnia belli incommoda pertulerunt, haud ambiguè ſubſidium Rauenna ab Honorio venturum in diem opperiētes. poſt autem, cum nemine ſuccurrente, ſpes eos deſtituiſſet, vt imminentis famis periculum propulſarent, frumenti modium minuerunt, ac partem eius tantùm dimidiam excoxerunt, quod in ſingulos dies erogabatur, atque inde, gliſcente penuria, tertiam, ad extremum autem, cum omnia iam alimenta deficerent, ingens fames ciuitatem oppreſsit, ac mox famem ſæua peſtilentia excepit, &, cum paſsim omnia cadaueribus complerentur, quòd extra vrbem ſepeliri de more non poterant, lues ipſa dira odoris fœditate vulgata eſt. Hæc autem peſtilentia nō Romam ſolùm, ſed totam etiam videtur afflictaſſe Italiam, nimirum ab hac colluuie barbarorum inuecta. ſiquidem ſcribit Rufinus ad Chromatium tum Aquileienſem epiſcopum, perruptis ab Alarico duce Gotthorum Italiæ clauſtris, morbum ſe peſtiferum infudiſſe, & agros, armenta, viros longè, lateq; vaſtaſſe. Quanquam autem Romæ multis cibum benignè ſuppeditauit Gratiani quondam Auguſti vxor, vt inquit Zoſimus, Læta, eiusq; mater Piſſamena, quibus ex regio fiſco Theodoſij inſtituto ſumptus menſæ regiæ præbebatur, id tamen exiguum affulſit, vt in tanta neceſsitate, ſubſidium. Itaque, cum Romani ad humanorum malorum prope vltima deueniſſent, ita vt in ſemetipſos etiam ſtimulante fame ſæuirent, ſenatus tentatis rebus omnibus, quæ in mentem venire poſſent, legationem ad Alaricum denique deſtinauit, docens, & ſenatores paratos eſſe ad pacem accipiendam, ſi tolerabilia imperaret, & populum ad pugnam faciendam, ſi illius copiam faceret. Legati miſsi Baſilius præfectus, & Ioannes tribunorum præpoſitus, qui idem hoſpitij neceſsitudine cum Alarico erat coniunctus, cum Alaricum in caſtris conueniſſent, errore populi agnito, (neque enim pro explorato adhuc habebāt, an Alaricus in caſtris eſſet, atque vrbē vltro obſideret, an, vt fama manauerat, alius, qui partibus Stilichonis faueret, atque ipſum ad vrbē adduxiſſet) ſenatus mandata ediderunt. Quibus Alaricus auditis, atque in primis, quòd populus paratus ad conſerendum prœlium eſſet, ingenti effuſo riſu reſpondit, ſe nihil ea re commoueri. nam ſpiſsius fœnum facilius deſecari: pacem autem ſe aliter dare non poſſe, niſi omne au-

rum,atque argentum,quod in vrbe foret, atque omnem ſuppellectilem, & mancipia barbara vniuerſa ad ſe deferrent. quem cum alter legatorum rogaſſet,ſi hæc Romanis abſtuliſſet,quid tādem relicturus eſſet,Animas, inquit. Hoc tam atroci reſponſo accepto petierunt, vt cum obſeſsis ſibi colloqui de eo,quod agendum eſſet, liceret, atque induciis impetratis in vrbem reuerſi legationem renunciarunt. Tum verò audientes Romani, Alaricum eſſe,qui vrbi aſsideret, omni humana deplorata ope ad vetera Deorum auxilia, à quibus ſæpe ſe conſeruatos ferebant, imploranda ſe conuerterunt. Auxit verò eorum fiduciam Pompeianus vrbis præfectus, qui ſe Tuſcos quoſdam audiuiſſe dixit aſſerentes, ſe nuper Narniam ſacrificiis factis è maximis periculis exemiſſe, atque hoſtes longè à mœnibus propuliſſe. quam rem cum ad Innocentium pontificem retuliſſet, ille,ſi Zoſimo,pagano homini habenda fides eſt, reſpōdit, Agerēt quod reip. conducturum putarent. Ceterum ſenatum in Capitolio, ſacrificiis incumbentem populus auerſatus eſt, ſacrilegium illud verius, quàm ſacrum, arbitratus. Itaque dimiſsis malis ſuaſoribus rurſus ſe ad permulcendum Alarici animum contulerunt, ac legatos decreuerunt,qui offerrent quinque millia pondo auri, triginta argenti, tunicarū ſericarum quattuor millia, pellium coccinearum tria millia. &,quòd in ærario pecuniæ nihil eſſet,vt ſenatores ex proprijs hæc conferrent cenſibus, adiecerunt. cum autem Palladius,cui exigendi negotium fuerat datum,hanc conficere ſummam non poſſet, quòd poſſeſſores partem bonorum aliquam abſcondiſſent,ac principes ciuitatem aſsiduis tributorū exactionibus exhauſiſſent,templis Deorum ſpoliatis,atque aliquot ſignis aureis, argenteisq; cōflatis, quod deerat, ex ſenatus auctoritate ſuppleuit. inter quæ cum Virtutis ſimulachrum eſſet conflatum, rurſus Gentiles inſurrexerunt,ac quodcunque Romanis relictum fortitudinis eſſet,id demum exemptum eſſe dixerunt. His igitur contractis legati ad Honoriū contendere, demonſtratum, Alaricum pacis dandæ cauſſa non pecunias ſolum, ſed etiam obſides poſtulare. Quæ ſi conditio placuiſſet, ipſum non ſolum pacem, ſed etiam ſocietatem cum eo facturum, atque arma aduerſus hoſtes eius quoſcunque verſurum. Quæ cum Honorius approbaſſet, ad Alaricum munera, quæ diximus, attulerunt. Qua re audita D. Hieronymus ſcripſit: *Quis hoc credet, Romam in gremio ſuo non pro gloria,ſed pro ſalute pugnare,immo vero ne pugnare quidem,ſed auro, & cuncta ſuppellectile vitam redimere.quod non vitio principum, qui religioſiſſimi ſunt, ſed ſcelere ſemibarbari accidit proditoris,qui noſtris contra nos opibus armauit inimicos.* Ceterum donis acceptis Alaricus triduo forum permiſit ijs, qui intus erant, exeundi ex vrbe, atque annonæ è portu ſubuehendæ poteſtate

ſtate conceſſa, atque ex agro Romano in Tuſciam retroceſsit. Romani verò, rebus, quibus abundabāt, diuenditis, neceſſarias aut coemptione, aut cōmutatione pararūt. ſerui ex vrbe ad hoſtes circiter xl millia transfugerunt. Romanos quoſdam à barbaris ad Portum captos vbi Alaricus cognouit, omnes exemplò liberari iuſsit, &, ſe inſciente, id commiſſum eſſe purgauit. Sub eoſdem dies Conſtantinus, qui ſe in Gallia pro Imperatore gerebat, legatos ad Honorium miſit, veniam poſcens, quòd Auguſtalia inſignia ſuſcepiſſet. nam ſe coactum à militibus eorum reſiſtere voluntati non potuiſſe. Quod vbi Honorius audijt, ne duo eodem tempore bella difficillima ſuſtineret, &, vt propinquis ſuis Vereniano, & Didymo, quos nondum occiſos norat, pro ſua in eos pietate conſuleret, ita probauit, vt trabeam etiam ad illum Imperatoriam miſerit. Itaque ea re elatus, pacem conficere cum Alarico neglexit, ac neque obſides dedit, neque reliqua, quæ pacta erant, expleuit. Qua re animaduerſa, ſenatus imminentem ſibi ex ea re calamitatem proſpiciens, iterūm legauit ad eum Cæcilianum, Attalum, & Maximianum, qui perditum ciuitatis ſtatum, ni à bello iſto ceſſaretur, exponerent. Quos Honorius ab Olympio inductus irritos dimiſit, & Cæcilianum præfectum vrbis, Attalum fiſci creauit ac ſex millia Dalmatarum, Romanarum tùm virium robur, ad vrbis cuſtodiam miſit. quorum dux Valens indignum ratus itinera ea cauere, quæ hoſtis obſideret, temere in Alarici manus omnes coniecit, ita vt vix pauci fuga euaſerint. ex quibus ipſe vnà cum Attalo legato incolumis peruenit Romam. Maximianus verò captus, à Mariniano patre triginta aureorum millibus eſt redemptus. Attalus amicorum Stilichonis, qui proſcripti fuerant, bona perſcrutari, eaq; in fiſcum redigere iuſſus, cum rem agere languidius videretur, ad pœnam conquiſitus in eccleſiam ſalutis cauſſa profugit. Inanem hanc legationem poſtquam ſenatus cognouit, tertiam deſtinauit. cuius princeps erat Innocentius pontifex. quibus Alaricus quoſdam etiam è ſuis adiunxit, vt eos à Gotthis infeſta itinera habentibus tutarentur. His Rauennam progreſsis, Ataulfus demum, Iulijs Alpibus ſuperatis, & ipſe ſeſe in Venetiam intulit. Qua re comperta, Honorius, vniuerſis peditum, atque equitum copijs ex oppidis cum ducibus ſuis excitis, atque Hunnis trecentis Olympio magiſtro officiorū tributis, omnes propere occurrere, &, quoad poſſent, ne ſe cum Alarico coniungeret, prohibere mandauit. Qui profecti, certamine commiſſo, mille, & quingentos Gotthorum occiderunt, ſeptemdecim tantùm ex ſuis amiſsis. Interim Honorius Olympium præfectum ab eunuchis accuſatum, quòd auctor omnium malorum fuiſſet, quæ proximè reſp. paſſa eſſet, magiſtratu priuauit, qui in Dalmatiam abijt. Attalo verò præ-

fecturam

fecturã vrbis, Demetrio fiſci attribuit. ac nouis aliis creatis magiſtratibus, ac præfectis Generidũ quoque Dalmaticis copiis, & ceteris, quæ apud Pan noniã ſuperiorẽ, Noricos, & Rhætos in præſidiis erant, præfecit, lege lata, ne quis in aula cingulũ militare indueret, qui Chriſtianus nõ eſſet. Qua le cta, Generidus, qui tum Romæ militibus præerat, & gentilitati ſtudebat, cingulũ poſuit. cum autem Honorius mandaret, vt, quoniã in magiſtratu eſſet, ad aulam in ordine ſuo veniret, lege ſe cingulo prohiberi reſpondit, quia Chriſtũ non coleret. Honorio verò ſubiiciente, ipſum, qui de rep. bene meritus eſſet, ea lege non teneri, ſe eum honorem reſpuere dixit, qui ad ceterorũ iniuriam pertineret. itaque legem tollere in omnibus Honorius eſt coactus, et permittere, ut in ſua quiſque religione magiſtratũ, ac militiã gereret. Inde Generidus aſsiduis laboribus milites exercere, annonas integras dare, & ex ſuo ſtipendio iis, qui maiores ſubirẽt labores, præmia conſtituere. atque ita barbaris terrori, regionibus, quas tuebatur, præſidio firmiſsimo eſſe. Inter hæc milites Rauennæ ſeditionẽ grauiſsimã concitarũt. ac, portu occupato, ad ſe adire Honorium poſtularũt. illo verò proficiſci recuſante, Iouius præfectus prætorio, idemq; Patricius, ſocio Ellobicho Comite Domeſticorũ aſſumpto, progreſſus, cauſſam tantæ cõſternationis eſt percontatus. illi Turpilionẽ, & Vigilantium militũ præfectos cum Terentio, & Arſacio præpoſitis ſacri cubiculi ſibi tradi depopoſcerũt. Quod vbi Honorius audiit, atrocioris alicuius defectionis timore perculſus, eos in exiliũ egit. ex quibus Turpiliõ, & Vigilãtius in nauim impoſiti, ab iis, qui auehebant, Iouii mãdato necati ſunt. Terentius in Orientẽ, Arſacius Mediolanum eſt relegatus. In Terẽtii locũ Euſebius cubiculi præpoſitus ſuffi citur. Turpilionis præfectura Valẽti, Vigilãtii Ellobicho mãdatur. Iouius autem, cum omnẽ ad ſe Imperatoris potentiã tranſtuliſſet, legatos ad Alaricũ miſit hortatum, vt componendæ pacis cauſſa Rauennam accederet. cui Alaricus ita paruit, vt Ariminum vſque proceſſerit. Ibi Iouius, vt qui cum eo in Epiro hoſpitii neceſsitudine fuerat iunctus, de fœdere agere inſtituit. poſtulauit Alaricus, vt in annos ſingulos certa pecuniæ, atque annonæ ſumma ſibi erogaretur, & ſuis ad habitandum Venetia, Noricum, & Dalmatia traderentur. Quæ poſtulata Iouius ad Honorium miſit, ſeparatim hortans illum per litteras, vt Alaricum magiſtrum militiæ conſtitueret, vt ille hoc honore lenitus aliquid de conditionũ aſperitate remitteret, & pacem legibus æquioribus faceret. Quibus acceptis, Honorius vehementer Iouii temeritate damnata, reſpondit, auri, & annonæ modũ eum ſtatuere pro magiſtratu poſſe, vt qui præfectus prætorio eſſet, & publicorũ tributorum poteſtatem haberet; illud verò nũquam à ſe impetraturum, vt dignitatem, aut præfecturã Alarico, aut genti eius impertiat. Hæc epi-

ſtola à Iouio audiente Alarico temere recitata iram eius accendit. Nam cum cetera moderatè tuliſſet, ſibi, gentiq́; ſuæ negatam præfecturam iniquo adeo animo accepit, vt ſtatim milites ſuos Romam iter expedire ad inſignem vlciſcēdam iniuriam iuſſerit. Iouius autem eius colloquij exitu perturbatus, Rauennam regreſſus, vt ſe omni ſuſpicione criminis liberaret, Honorium ſacramento adegit, ſe nunquam pacem cum Alarico facturum, atque ipſe tacto eius capite eodem ſe iureiurando deuinxit. atque ab omnibus, qui cum poteſtate erant, idem exegit. Honorius autem belli cauſſa decem millia Hunnorum acciuit, ac frumentum, & pecora ex Dalmatia ad ſe adduci iuſsit, & miſsis, qui Alarici vires explorarēt, copias ſuas ex locis omnibus euocauit. Quibus rebus cognitis Alaricus Romanæ tandem expeditionis pœnitētia ductus, epiſcopos ad eum legauit, hortatum, ne culpa ſua ſineret, eam vrbem, quæ mille annorum ſpatio magnæ parti orbis terrarum iura cum imperio pręſcripſiſſet, vaſtandam, ac diripiendā barbaris tradi, neque tātas operum, & tam magnificas moles hoſtili flamma deleri, ſed æquis conditionibus pacem cōponeret, ac ſibi, & vrbi omnium præſtantiſsimæ parceret, neque.n. ſe præfecturæ honorem cupere, neque Venetiam amplius ad conſtituendas ſedes exigere, ſed certo pecuniæ numero, & duobus cōtentū Noricis fore, quę aſsiduis barbarorum incurſionibus obnoxia ſint, ac fiſcum tributo tenuiſsimo iuuent. & arma aduerſus omnes hoſtes eius laturum eſſe. Ceteris moderationem eius admirantibus Iouius, & alij regiæ potentiæ participes, hæc confici poſſe negarūt, quòd omnes magiſtratus iureiurādo ſe obſtrinxiſſent, ſe cum eo pacem nullam agitaturos. Alaricus autem, poſtquam ſuas reſpui cōditiones vidit, vniuerſum prorſus exercitum Romam ire præcepit, eo animo, vt cōſtanter in vrbis obſidione maneret, donec fame perdomuiſſet. cum autem monachus quidam eum obſecraſſet, vt vrbi nobiliſsimæ parceret, reſpondit, ſe omnino ab vrbe diruenda animo abhorrere, verum quēdam ſibi ad illam euertendam dies, noctesq́; vrgentem aſsiſtere. Per eoſdem dies Iouius alter legatus à Coſtātino tyranno venit, excuſatum, quòd Verenianus, & Didymus non eius voluntate necati fuiſſent, qui poſtquam Honorium eo nuncio grauius commotum atrocia minantem vidit, ſibi timens egregiè facturum illū ſubiecit, ſi curis Italicis occupatus iram aduerſus Conſtātinum remitteret. nimirum ſe, ſi Galliam repetere, & caſus demonſtrare Italiæ licuiſſet, nō ita multò poſt cum omnibus Gallicis, Hiſpanicis, & Britannicis copijs reuerſurum, atque opportunum Italiæ, Romæq́; ſubſidiū allaturum. atque ita dimiſſus eſt. Alaricus, vbi Romam peruenit, ciuibus euocatis Honorij iniquitatem expoſuit, ſimulq́;, ſe vrbē per vim expugnaturū, niſi ipſi coniunctis ſecum viribus arma aduerſus eū

caperent,addidit. illis verò conſilium non expedientibus iterum mœnia armatorum corona circundedit, & Portum aliquot dies oppugnauit. poſt autem cum eum vi adhibita cepiſſet, atque ibi infinitam rei frumentariæ uim congeſtam reperiſſet, eam ſe in exercitus ſui commoda conſumpturum, niſi primo quoque tempore dicto ſe aûdientes exhibuiſſent, oſtendit. Quod tempus item D. Hieronymus expreſsit,his verbis. *Dum hæc aguntur, terribilis de Occidente rumor affertur, obſideri Romam, & auro ſalutem ciuium redimi, ſpoliatosq; rurſum circundari; vt poſt ſubſtantiam vitam quoque perderent.* His de rebus ſenatus habito conſilio, quòd nullum ſupereſſe perfugium, annonæ ſubuectione ex portu in quotidianos vſus ſubtracta, videret, demum Alarici ſe poteſtari permiſit, ac receptis eius legatis ipſum ad vrbem vocauit, & Placidiam Honorij ſororem,tanquam fidei obſidem,ab eo petitam conceſsit. Quo facto ille iuſsit, vt Attalum præfectum vrbis inſignibus Imperatoris ornatum in Auguſtali ſolio collocarent, quod illi obedienter egerunt. His rebus ita conſtitutis Attalus inde ſe totum formando Imperio tradidit, ac primum Lampadium præfectum prætorio, & Marcianum præfectum vrbis dixit. ex præfecturis autem militaribus pedeſtrem Alarico, equeſtrem Valenti attribuit ei,qui legiones Dalmaticas rexerat. Ataulfum verò Comitem domeſticorum, & Tertullum in inſequentem annum conſulem deſignauit. inde, infauſtis licet ominibus, ad Palatium cum regio comitatu proceſsit poſtridie autem ſenatum ingreſſus orationem habuit in primis arrogātiæ plenam, qua ſe Romanis vniuerſum terrarum orbem acquiſiturum,atque alia ſpecie magnificentiora iactauit. Quibus de rebus Romani inani gaudio exultare cœperunt, quòd bello grauiſsimo liberati & magiſtratus rei gerendæ gnaros, & præcipue Tertullum conſulem nacti eſſent, ſolis Aniciis, vt omnium opulentiſsimis, eum ciuitatis ſtatum ægre ferentibus. Cum autem Alaricus ei ſuaderet, vt firmas copias in Africā mitteret, atque Heracliano Comiti imperium,& prouinciam extorqueret, ne quid inde Romanis rebus impedimenti ſuppeteret, id ille conſilii reſpuit, inanes ſpes amplexus, quibus eum fatidici vates inflauerant. verum perſuaſus,ſe Carthagine,& tota Africa ſine certamine potiturum, nō Drumam, qui cum barbarorum copiis Heraclianum haud ægre potuiſſet ex prouincia deturbare,ſed Conſtātinum quendam cum modica militum manu imperio in Africanos milites dato miſit. poſtremo vrbe egreſſus vnà cū Alarico Rauennā ad expugnandum Honorium prodiit. His rebus, vt erant acerbæ, & graues,Honorius territus, vbi eū Ariminū acceſsiſſe accepit, legatos ei miſit obuiam,per quos,ſi inſanire deſineret,promiſit,ſe illum in ſocietatē Imperii accepturum. quibus reſpondit Attalus,ſocium ſe Imperii nemi-

nem velle, ipſi vt inſulam, aut aliò quo velit priuatus ſecedat, permittere. Cum propterea æſtuaret Honorius, atque incertus conſilii fugã arripere, nauibus ad id in portu Rauẽnę paratis, cogitaret, opportunè ſex militum legiones, hominum quadraginta millia, diu expectata, ex Oriẽte venere. quare, cuſtodia vrbis eis commiſſa, Rauennæ ſibi ſubſiſtẽdum putauit, dũ certus de rebus Africę nuncius eſſet allatus. &, ſi Heraclianus prouinciam in poteſtate tenuiſſet, Alaricum, atque Attalum viribus vniuerſis inuadere, ſi quid durius accidiſſet, in Orientem abeundo Imperium Occidẽtale relinquere. Interim Attalus Conſtãtinum ducem ſuum in Africa ab Heracliano necatum cum audiſſet, quoſdam cùm pecunia in Africam miſit, qui labentem rem pro viribus ſuſtinerent. Quod grauiter ferens Alaricus de rebus deſperare Attali cœpit, vt qui ſtoliditate animi parum rebus tantis regendis eſſet idoneus, ac Rauennæ obſidionem, quam obſtinato ad expugnationem animo inſtituerat, reliquit, ſummopere vt id faceret, à Iouio incitatus, identidem id agi ab Attalo admonentis, vt Imperio potitus nefarias ipſi, & propinquis eius inſidias compararet. vt tamen Attalo fidem præſtaret, Valente equitum magiſtro nomine proditionis occiſo, cunctas Aemiliæ vrbes, quæ Attali Imperium recuſarent, cum exercitu adijt, ac, Bononia nequidquam per multos dies oppugnata, reliquas cepit, atque inde, traiecto Pado, bellum in Liguriam tranſtulit. Ob id Honorius cum eſſet in his anguſtiis poſitus, litteris ad ciuitates Britanniæ poſtulantes auxilium miſſis, hortatus eſt, vt ſibi conſulerent, ac muneribus ex ea pecunia, quam Heraclianus miſerat, militibus diſtributis, eorum ſibi amorem conciliare contendit. Per eoſdem dies Conſtans Cæſar rurſus à patre in Hiſpaniam miſſus Iuſtum quendam ſibi ducem aſciuit. qua re offenſus Gerontius, vt qui Iuſto eſſet poſthabitus, adiunctis ſibi eorum locorum militibus, Imperii inſignia Maximo cuidam clienti ſuo detulit, eumq; Auguſtum Tarracone conſtituit. & Vandalos, qui erant in Gallia, aduerſus Conſtantinum ſolicitauit. Ex altera parte, Franci, Frigerido teſte, Conſtantini rerum in Gallia potientis ſocordia inuitati, in Galliam, quam toties vario incurſionum euentu tentarant, neque firma tenere poſſeſsione potuerant, magna mole ſuperato Rheno, irruperunt, ac cum alia oppida, tum præcipuè vrbem Treuirorum ipſius tum Imperii caput captam diripuerunt. Quod vbi Vandali, ſociiq; ſenſerunt, ſibi, rebuſq; ſuis timentes ad Rhenum ilicò recurrerunt, ac conatibus eorum ſe venisse aduerſarios oſtenderunt. Franci verò, poſtquam Reſpendialem regẽ Alemanorum, Goare ad Romanos tranſgreſſo, agmen ſuum à Rheno retrulisse videre, ſeſe in Vandalos intulere, ac, Godigiſilo rege eorum extincto, viginti ferme millia cæcidere,

vniuerſos deleturi, ni periculo cognito Alanorum exercitus in tempore ſuccurriſſet. Hac clade fracti Vandali, Alani, & Suevi, ne iterum cum Francis ſibi decertãdum eſſet, Gunderico Gondigiſili filio rege ſubſtituto, conſilium Gallia abeundi ceperunt, atque ad Pirenæum profecti, & præſidio Honoriacorum, quos Conſtans impoſuerat, ſibi adiuncto, in Hiſpanias traiecerunt, atque in vlteriorem progreſsi prouinciam, duces inde Romanos nec opinantes aggreſsi, ipſum in poteſtatem adduxerunt. Hanc traiectionem hoc anno factam Kal. Octobris, Proſper, Caſsiodorus, & Iornandes in annalibus ſcriptum reliquere. Saluianus cenſet, Vandalos Dei iudicio ad Hiſpanias tranſiuiſſe. neque enim in Gallia Romanos timuiſſe, quòd ad eam vſque diem illæſi ab eis cuncta vaſtaſſent. Eorundem Francorum metu Britãni acceptis Honorij litteris, excitati ſum pſere arma, vt ciuitates ſuas ab eorum impetu conſeruarent. Quos imitatæ Armoricæ ciuitates eodem modo ſe in libertatem vindicarunt, magiſtratibus Romanis expulſis, & rep. pro arbitrio conſtituta. Franci verò, (credo, quòd in ſocietate Romanorum eſſent) pulſis Vãdalis inde ſe trãs Rhenum receperunt. Ex quo factum eſt, vt ſoli Burgundiones cum parte Alanorum remanſerint. Extremo iam anno Honorius decreuit, vt diuerſarum homines prouinciarum cuiuslibet ſexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captiua neceſsitate tranſuexiſſet, inuitos nemo retineret, ſed ad propria redire cupientibus libera facultas eſſet. Poſtero verò, qui fuit à Chriſto quadringenteſimus decimus, Varane, & Tertullo 410
conſulibus, Heraclianus Africæ Comes, rebus, quæ ad Romam acciderãt, cognitis, & ſtatu Honorij Imperatoris perſpecto, poſtquam iudicem ab Attalo miſſum extinxit, portus Africæ tanta diligentiã cuſtodiuit, vt uniuerſam mercatorum nauigationem ademerit, neque frumentum, neque oleum, neque res alias ad victum neceſſarias in portum Romanum inuehi paſſus ſit. Qua de re rurſus tanta Vrbem inuaſit inopia, vt populus caſtaneis pro frumento ſe ſuſtentarit. Auxerunt autẽ penuriæ magnitudinẽ agri bello ſuperiore inculti, & dardanarij ea ſpe quidquid frumenti habebant ſupprimentes, vt omnium pecunias ad ſe transferrent, eo pretio vendituri, quod ipſi ſtatuiſſent. Quare cum timeret populus, ne in corpora humana rabies famis adigeretur, ludis Circenſibus exclamauit: Pretium pone carni humanæ. inde penuria adeo creuit, vt memoriæ proditum ſit, matres aliquot in paruos infantes famis impotentia deſæuiſſe. Hanc ob cauſſam Attalus Romam ſine Alarico reuerſus ſenatum conuocauit. atque ad eum de republica rettulit. cum autem plerique cenſerent, barbaros cum Romanis militibus ad patefaciendam nauigationem in Africam eſſe mittendos, eamq; præfecturam Drumæ vi-

ro fidei ſpectatæ mandandam, eiuſmodi ille ſententiam reſpuit, veritus, ne ea ratione viam Gotthis ad inuadendam Africam aperiret. quo tempore Tertullus Conſul ſtolida & ipſe quadam arrogantia elatus auſus eſt dicere: Loquar vobis patres conſcripti; vt conſul, & pontifex. quorum alterum teneo, alterum ſpero. Alaricus inde ſubſequutus, cum ſe ab Attalo propter infirmitatem promiſſa obtinere poſſe diffideret, iterum ſe ad Honorium contulit, ac ſe Imperium Attalo abrogaturum, promiſit. Ita haud ægrè, quæ poſtulabat, omnia impetrauit. primũ autẽ Attalum, ſuis inſpectantibus, extra vrbem Auguſtalibus inſignibus ſpoliauit, eaq; ad Honorium miſit. cuius ducibus militiæ cingula deponentibus, Honorius veniam impertiuit, paſſus in eo, quem ante habuerant, honore perſiſtere. ac pridie Idus Februarias ita decreuit: *De ijs, qui tyrannicæ præſumptionis ſacramenta ſectati ad noſtrum Imperium redierunt, hanc volumus eſſe ſententiam, vt quos inter incendia tyrannidis aſſumptæ fidelis pœnitudo reuocauit, ordinem, & fructum militiæ non admittant. Eos verò, quibus lentum regreſſum neceſſitas deſperationis indixit, ſoluto cingulo matricula conuenit aboleri, ita vt illud quoque par reuerentiæ forma cuſtodiat, ne redire ei ad priſtinã militiam liceat, qui aliud militandi genus elegerit.* deinde autem Attalo cum filio eius Ampelio apud ſe, donec, pace cum Honorio conſtituta, ſecuritatem eis impetraſſet retento, atque, exercitu ad vrbem relicto, cum paucis Rauennam pacem compoſiturus ſe retulit, atque ad Alpes, locum, vt inquit Sozomenus, ſtadijs ſexaginta longè ab vrbe illa diſtantem acceſsit. Ibi demum res tranſacta, fœdusq; his conditionibus eſt percuſſum, vt Alaricus ſocius Honorij eſſet, atque in Gallia ſedes ſibi, ſuiſq; locaret, ibiq; bellum cum hoſtibus Honorii faceret. Hanc pacem pagani omnes, & Arriani indignè admodum acceperunt, quòd ſibi perſuaſerant, facilè ſe omnia, quæ cuperent, aduerſus Catholicos ab Attalo, vt pote Arriano, conſequuturos. Eo tempore Sarus cum barbaris trecentis in Piceno verſatus erat, neque Alarico, neque Honorio fauens. accedente autem in ea loca Ataulfo, qui capitali à ſe odio diſsidebat, quòd ſe non ſatis aduerſus eum paratum videret, Honorio ſe adiunxerat. Itaq; Alarico propter Ataulfum infenſus, & pacem cum Gotthis rebus ſuis parum aptam fore arbitratus, repente turbare pacta omnia inſtituit. nam cum trecentis militibus ſuis ſic in Gotthos nec opinantes, ac pacato animo omnia agitantes inuectus eſt, vt quoſdam etiam eorum percuſſerit. Ea re Alaricus accenſus dolorem tamen, acerbitatemq; ferocioribus verbis vllis non edidit, ſed ſuppreſſa altius ira ad exercitum, quem ad Vrbem reliquerat, vt cum Honorio conuenerat, ſe recepit. atque ibi, vt inquit Sozomenus, vrbem proditione recepit. quippe, vt quidam ex Procopio,

(neque enim locum ipſi hunc vidimus,) tradiderunt,diſsimulata iracundia Romam eadem via regreſſus,ſe in Galliam ex fœdere proficiſci velle oſtendit,ac tanquam amicus trecentos robuſtiſsimos Gotthicos iuuenes Romanis principibus dono dedit, diligenter,quid ipſos agere in tempore vellet, edoctos. Hi in vrbem accepti humile omne, ac promptum dominis obſequium obtulerunt. inde certa, quæ conſtituta fuit, nocte,dum Romani ſomno merſi languerent, ad portam Aſinariam alacres prouolarunt, oppreſsiſq; repentino impetu ſtationibus, portam Alarico patefecerunt. qui ad vrbem alia, atque alia ſibi ad iter deeſſe quotidie cauſſans,prædictã occaſionem attento animo expectabat. Ita Kal. Aprilis cum toto exercitu vrbẽ ingreſſus eſt. Quare ſcripſit D. Hieronymus: *Capitur vrbs, quæ totum cepit orbem, immo fame perit ante, quàm gladio. & vix pauci, qui caperentur, inuenti ſunt. ad nefandos cibos erupit eſurientium rabies, & ſua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti filio, & ſuo recipit vtero, quem malè ante effuderat. Nocte Moab capta eſt. nocte cecidit murus eius: Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet?* Vbi verò ſe vrbe potitum vidit Alaricus, publicè per præconem edixit, vt pro ſe quiſque bona, fortunaſq; ciuium raperent, verùm à cæde hominum, & direptione ſacrorum ſe continerent. atque omnibus parcerent,qui ad baſilicã S. Petri omnium in terris auguſtiſsimam confugiſſent. Ita,ſigno buccina accepto,Gotthi horrendo clamore ſublato in diuerſas vrbis partes inhianti ad prædandum animo diſcurrerunt, ac promiſcuè omnia captiuitate, ac direptione turbarunt. Romani inopinata hoſtium irruptione perculſi, & tenebris, ac tacitate noctis exterriti,neque ad reſiſtendum, neque ad fugiendum ſatis animi, aut conſilii habuerunt. Itaque omnium æquè domos ſummorum, & infimorum dira pauoris, ſeruitutis, expilationis, deſperationis,& mortis ſpecies occupauit. ſiquidem, vt ſcripſit D. Auguſtinus ad Demetriadem: *Ad ſtridulæ buccinæ ſonum, Gotthorumq́; clamorem lugubri oppreſſa metu domina vrbis Roma contremuit. vbi tunc nobilitatis ordo? vbi certi, & diſtincti nobilitatis gradus? permixta omnia, & timore confuſa. omni domui planctus, & æqualis fuit per cunctos pauor. vnum erat ſeruus, & nobilis. eadem omnibus imago mortis, niſi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat vita iucundior.* Edicto audito,ciues, quicunque potuerunt, cum rebus ſuis pretioſiſsimis ad baſilicam confugerunt,Innocentio pontifice adhuc Rauennæ apud Honorium ſubſidente, vnde etiam epiſtolæ extant datæ. Gotthi verò domos paſsim pretioſa ſuppellectile exuerũt, tot opibus in vnam vrbem ex diutina pace, Imperioq; contractis, quot humana auaritia,vniuerſo terrarum orbe ſpoliato, potuerat cumulare. manus verò paucisſimis hominibus intulerunt: adeo vt idem Auguſti-

nus ſcribat, Gotthos tam multis ſenatoribus peperciſſe, vt mirandum magis eſſet, quòd aliquot peremiſſent. Syllanam verò tabulam plures iugulaſſe ſenatores, quàm Gotthi ſpoliarint. Præcipuè pretioſa Salomonis ſupellex à Tito Hieroſolymis quondã allata ſurrepta eſt. Cum præda egereretur, Gotthus quidam ſacram virginem, ſed iam ætate prouectam in ædibus ſacris offendit, atque ab illa aurum, argentumq́; quod habebat, popoſcit. Illa quod habebat, protulit. erant autem vaſa aurea, & argentea ingentis ponderis, et magnitudinis, atque eximij admodum operis. quæ cum Gotthus nobilitate, ac ſpecie captus auidè miraretur, hæc S. Petri inſtrumenta ſunt, inquit. aude attingere. de euentu tu videris. Gotthus religione vaſorum, & virginis reuerentia tactus, rem ad Alaricum detulit, atque ille ſtatim omnia ad S. Petri baſilicam deportari, ac virginem, omnesq́; qui ſe illi adiunxiſſent, Chriſtianos eò deduci incolumes iuſſit. Ea domus in media vrbe ſita longè à baſilica aberat: Signo tuba dato, omnes ad viſendam rem inſignem vocantur. ſingula vaſa ſingulorum humeris impoſita cum longo ordine, ac ſpecioſa pompa ferrentur, atque, exertis ad defenſionem gladijs, quacunque incederent, munirentur, mirificũ ſui ſpectaculum præbuerunt. Alius, cum mulierem forma excellentem vidiſſet, amore percitus ad ſui obſequium inuitauit. vbi verò ſtudio pudicitiæ libidini reluctari ſuæ conſpexit, ſtrictum gladium iugulo intentauit, ac demum etiam ferijt. Cum virgo tota perfuſa cruore ne ita quidem de ſententia cederet, tum conſtantiam admiratus, ad baſilicam S. Petri adduxit, ac, datis ſex alimoniæ cauſſa nummis aureis, eam tẽpli cuſtodibus commendauit. Alij, vt ſcribit D. Hieronymus, Marcellæ matronæ domum ingreſsi, qua cum erat virgo Principia, aurum, & defoſſas opes popoſcerunt, negantemq́; ſe habere, cæſam fuſtibus, & flagellis dixerunt tormenta non percepiſſe, ſed lacrymis ad pedes prouolutam petiiſſe, ne Principiam à ſuo conſortio ſegregarent. Multi interim captiui promiſcuè facti. Proba matrona Probini, & Olybrii virorum conſularium mater, eodem teſte, vix barbarorum manus effugerat, & auulſas à complexu ſuo virgines fleuerat, cum ſubitò amantiſsimi filii orbitate percuſſa eſt. alii ad naues fuga delati, in prouincias, relicta, quam nunquam reuiſuri eſſent, patria, conceſſerunt. Quin etiam ædificia quædam incenſa, aliaq́; opera temere furore barbarico deturbata ſunt. Honorius, cum Rauennæ trepido nuncio accepiſſet, Romam à Gotthis eſſe captam, quòd Alaricum ad accipiendum exercitum, vt ex fœdere in Galliam ſe referret, contendiſſe ſibi perſuaderet, alia omnia ſuſpicans, reſpondit: Quî fieri poteſt, cum paullo ante hic eſſet? gallinam captam nunciari interpretans, quam in delicijs habebat, ac Romæ nomine inſigniuerat,

rat. Quod dictum adhuc temere omnes non ad errorem animi, ſed ad ſtuporem cordis rettulerunt, vitium ne in pecude quidem, nedum in tanto Imperatore, & tam periculoſis temporibus agnoſcendum. quem ab omni ſuſpicione torpedinis egregiè Stilichonis ſoceri punita tyrannis facilè potuit vindicare. Alaricus victor Attalum, quem ſecum habebat, iterum primo die, tanqu am Imperatorem, Auguſtalibus inſignibus decoratum incedere iuſsit, altero verò priuatum populo contumeliæ cauſſa oſtendit, tertio autem præda opulenta onuſtus vrbe cum exercitu ceſſit, ſecum Placidiam ducens, quam honeſtiſsimè habuit. Quo facto, Romani, qui in baſilicam Vaticanam confugerant, aut vicina vrbi loca petiuerant, in vrbem ſeſe ilicò rettulerunt, ac cum ceteris, quos vrbis fortuna ſeruauerat, ſtatim priſtinam vrbi faciem reddiderunt, nulla ferme niſi rei familiaris, & pretioſæ ſuppellectilis, quam plerique etiam conſeruarunt, iactura facta. ſiquidem ſcribit Oroſius: *Irruptionis per Alaricum factæ quamuis recens memoria ſit, ſi quis ipſius populi Ro. & multitudinem videat, & vocem audiat, nihil factum eſſe, ſicut etiam ipſi fatentur, arbitrabitur, niſi aliquot adhuc exiſtentibus incendijs fortè doceatur*. Inſignis tamen fuit calamitas, & rerum humanarum contemplatione memorabilis, quòd vrbs, quæ de omnibus gentibus triumphauerat, tam facilè à barbara, & aduentitia gente capta, ſpoliata, atque combuſta ſit. vt quam Galli quondam infirmam, & paruam longa obſidione capere, gens nobiliſsima, atque in propinquo ſita, nequiuerant, tum demum viris, armis, opibus, dignitate, gloriaq; florentem Teruingi, ac Grutungi Vittungorum ne,an Viſgothorum populi ex remotiſsimis intimæ Scythiæ latebris non egreſsi, ſed pulſi, in poteſtatem adductam afflixerint. Hanc verò cladem cum pagani falſis, multiſq; Deis addicti in Chriſtianam religionem referrent, ac verbis ſolito ferocioribus increparent, D Auguſtinus eximio veri Dei ſtudio inflammatus occaſionem aduerſus eos ſcribendi arripuit, ac præclaros libros de Ciuitate Dei confecit. in quibus multorum, falſorumq; Deorum cultum, atque auxiliū inane, atque ſuperuacaneum eſſe oſtendit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Vndecimus.

ROMANAM cladem miſerabilis Italiæ vaſtitas, continua Galliæ, atque Hiſpaniæ bella, ac noua demũ barbarorum in vtraque prouincia regum imperia exceperunt. Quibus de rebus, licet memorabilibus, deinceps aliquanto, quàm adhuc fecimus, ſcribemus exilius, nimirum opportuno Zoſimi, qui hiſtoriam ſuam in proxima Vrbis obſidione finiuit, auxilio deſtituti, neque interim idoneis vllis rerum geſtárum annalibus, ſed nudis plerunque Chronicorum indicibus ſubleuati. Quod prędictum volui, ne quis poſthac in hos incidens libros me iuſto negligentiorem in colligendis, atque enarrandis reliquis Honorij rebus argueret, & inertiæ, quod fuit neceſsitatis, adſcriberet. Itaque ſi minus illam aſſequi laudem poterimus, vt pleniore oratione acta ſingula exponamus, at hanc ſaltem parere contendemus, vt collatis diligenter temporibus ſuis quæque annis ſumma cum fide reddamus.

ALARICVS Vrbe capta, & ſpoliata egreſſus animũ inde ad vlteriorẽ populandã, vaſtandamq́; Italiã contulit. itaque Latium, Campaniã, Apuliã, Lucaniã, & Calabriã ita cũ toto exercitu peragrauit, vt locum nullũ intactum à vexatione, ac direptione reliquerit, atque in primis, quaſi Romana victoria efferatus, in eccleſias, ſacerdotes, epiſcopoſq́; extorquendi auri gratia debacchatus ſimul omnia humana, diuinaq́; iura polluerit. Non nominabo ſingula oppida, quę propterea ille ſubuertit, quòd eorum cum annalibus memoria prorſus exciderit. Nolam tantum in Campania deletam, & epiſcopum eius Paulinum, cuius ſupra mentio facta eſt, captum non ſilebo. de quo ſic in primo de ciuitate Dei S. Auguſtinus: *Paulinus noſter, Nolanus epiſcopus, quando & ipſam Nolam barbari vaſtauerunt, cum ab eis teneretur, ſic in corde ſuo, vt ab eo poſtea cognouimus, precabatur. Domine non excrucior propter aurum, & argentum. vbi enim ſint omnia mea, tu ſcis*. Honorius reliquum anni Rauennæ confecit, ſuſpenſo animo, quonam Alarici furor eſſet euaſurus, expectans. atque inde ad Palladium præfectum prætorio VIII Idus Auguſti de Attalo tyranno ſublato ſic ſcripſit: *Rep. tyrannidis iniuria liberata criminum reos relaxari præcipimus*. & VIII Kal. Septembris ad Heraclium Comitem Africæ de puniendis hæ-

tericis. Conſtantinus in Gallia,cum Conſtantem filium diademate decoraſſet, pro Cæſare Auguſtum appellauit, ac præfecturam prætorianã Apollinari ereptam ad alterum tranſtulit. mox ſpe inani elatus, ſe poſſe Italiam occupare,ab Ellobicho Honorij præfecto tacitè accerſitus Alpes ſuperauit. verum ad vrbem Veronam progreſſus, cum Padum tranſmiſſurus eſſet,inopinata morte Ellobichi audita, ſtatim conuerſo agmine retroceſſit. Honorius,cum ex ſolemni itinere quodam ſe reciperet ea re comperta, lætus repente ex equo ſe deiecit, gratias Deo agens, quòd ſe occulto inſidiatore domeſtico liberaſſet. Poſtero anno, quo Theodoſius Auguſtus quartùm conſul ſine collega fuit, Alaricus, direpta per 411
multos menſes Italia, Siciliam,quæ Italiæ adhæret, petere ſtatuit. Ob id progreſſus Rhegium,exercitu in naues impoſito,curſum eò intendit. verùm aduerſa tempeſtate reiectus, propoſitum tenere non potuit. itaque fœdo naufragio conflictatus ſe retulit in Calabriam. Eò verò vbi venit, Conſentiam validam vrbem imperata facere detrectantem nactus admoto exercitu circunſedit,ac demum etiam expugnatam diripuit. Dum autem ibi moratur, de rerum gerendarum ratione conſultans, ecce repentino morbo opprimitur, atque in ſummo blandientis fortunæ articulo paruo horæ momẽto extinguitur. Quo caſu Gotthi exanimati primùm tantum amiſſum regem miſerè defleuerunt,deinde iuſta more ſuo cadaueri quàm ampliſsima perſoluerunt, ac demum ſepulturæ occultandæ cauſſa iuſtam Italorum,quos is læſerat, iracundiam veriti, opus inſigne moliti ſunt. quippe Buſentum amnem oppidum ipſum præterfluentem magno militum labore aliò auerterunt,ac locum ſepulchro in medio alueo ſuffoderunt. atque ibi cadauere cum multis opibus condito, deinde amnem ſuo ire flumine permiſerũt. &,ne locum quis ſcrutari ſepulturæ poſſet,captiuos,qui notaſſe illum oculis poterant, occiderunt. Inde comitiis ſufficiendo regi habitis,omnium ſuffragijs Ataulfus vxoris Alarici frater ad id faſtigium eſt elatus. Is regiis inſignibus exornatus primùm omnium vxorem ſibi deſpondit Placidiam, Honorij Auguſti ſororem, mulierem forma,moribus, prudentiaq́; inſignem, tum conuerſis ſignis è Calabria Romam verſus redire contendit,eo animo,vt ipſam vix à clade priſtina reſurgentem rurſus inuaderet, neque Alarici exemplo direptam relinqueret,ſed occupatam ſibi aſciſceret,ac pro Roma Gotthiam appellaret,dira quadam libidine delendi Romani nominis inflammatus. verũ mox precibus, & voluntate Placidiæ ſponſæ id ipſum penitus auerſantis,ac prope,tanquam ominoſum aliquid,deteſtantis,commotus,cui omnia,quæ poſtulabat,ſummo animi ſtudio indulgebat, ſtatim eo conſilio deſtitit,ac proximo Alarici fœdere ſtare,ideſt,Italia relicta,Galliam adire

conſtituit. Quæ dum aguntur, Honorius, Vrbe cum pontifice Innocentio repertа, Vicennalia vno anno anticipata peregit, credo, vt mœſtam ex accepta calamitate ciuitatem ſacro aſpectu ſuo, atque Auguſtalis aulæ præſentia, & hilari ſolemnis ludicri lætitia recrearet, atque in ſpem fortunæ melioris erigeret. mox, curis omnibus ad Conſtantinum Gallia exturbandum, hominem, vt res declarauerat, inquietum conuerſis, Conſtantium Comitem, virum ſummo loco Romæ natum, ac manu, conſilioq; præſtantem, magiſtrum vtriuſque militiæ fecit, & cum firmiſsimo militum robore in Galliam deſtinauit. Sub Ataulfi verò reditum, lubricam barbari hominis, licèt affinis, fidem veritus Rauennam, vt tutiorem in locum, repetiit. &, cum Romani interim vrbi inſtaurandæ, Innocētius ornamentis eccleſiarum reſtituendis, omnes dignitati priſtinæ reuocandæ ſe tradidiſſent, inde III Kal. Decembris ad Bonoſianum præfectum vrbis ſcripſit, ne quid ex ijs, quæ inſtaurationi, ornatibusq; ſingulis deputaſſet antiquitas, vllius colore occaſionis pateretur auferri. Ataulfus autem, pacato agmine per Picenum, & Flaminiam repetens, demū ad Forum Cornelium in Aemilia ſubſtitit, atque ibi demum nuptias cum Placidia celebrauit. ad quas honeſtandas Honorium quoque inuitatum Rauenna, propinqua inde vrbe, acceſsiſſe, videtur vero ſimile. Per eoſdē dies Gerontius ex Hiſpania cum firmiſsimo exercitu aduerſus Conſtantinū in Galliam mouit. Qua re accepta, Conſtantinus Conſtantem filium Viennam tenere, atque ibi ſe confirmare præcepit. Edobeccum autem ad accerſenda Francorum, & Alemanorum auxilia miſit Gerontius Pirenæum trāſgreſſus, primùm caſtra Viennæ admouit, atque oppidum acri vrgere oppugnatione contendit, quo haud magno momento potitus, Conſtantem in poteſtatem adductum vita exuit. Inde, cū ad Arelate duxiſſet, Conſtantinum exercitu circūfuſo obſedit. Neque ita multò poſt Conſtantius cum delectu valido ex Italia ab Honorio miſſus aduenit, ac caſtra item ad Arelate locauit. Quod vbi Gerontij milites cognouere, protinus ad eum plerique acceſſere, vſqueadeo vt Gerontius de ſe ſolicitus cum paucis fugam in Hiſpaniam arripere ſit coactus. Ita Conſtantius cœptam Arelatis à Gerontio obſidionem cōtinuauit. Ibi, cum Edobeccum magna cum Francorum, & Alemanorum caterua aduenientem audiret, haudquàquam, quin ei occurreret, ſibi dubitādum putauit, Itaque ſtatim Vlphilam præfectum ſuum cum firma militum manu præmiſit, atque ipſe ſubſequi cum altera cœpit. Vlphilas, inſidiis in itinere poſitis, Edobeccum cum omnibus copiis præterire permiſit. inde, vt compoſitum fuerat, ipſe à tergo, Conſtantius à fronte ſe obtulit. Ita omnes in medio cæſi. Edobecco fugienti caput ab hoſpite, cuius opem implo-

rauerat,eſt abſciſſum, ad Conſtantiumq́; delatum. Qua re accepta Conſtantinus iam per quatuor menſes obſeſſus Imperio ſe abdicauit, ac templum ingreſſus muniendi capitis ſui cauſſa presbyteri gradum accepit. Quibus rebus adducti Arelatenſes iureiurando de incolumitate accepto patefactis portis Conſtantium receperunt. Ille vrbem ingreſſus Conſtantinum cum altero filio Iuliano redegit in poteſtatem, atque in Italiam ad Honorium iuſsit deduci. Quod vbi Honorius didicit, ſatellites obuiam miſit, qui ad amnem Mincium nacti caput ei à ceruicibus reciderunt. Britannica iuuentus, quæ cum Conſtantino ex inſula exceſſerat, variis caſibus afflictata domum non rediit. Imperium Romanorum poſthac in Britannia nullum fuit. Ceterum maturandæ Arelatenſium deditioni cauſſam attulit Iouinus; vir nobilitatis, ac potentiæ ſingularis. qui coacta inſigni popularium manu Auguſtalia inter Aruernos inſignia cepit, ac Francis, Burgundionibus, Alemanisq́; aſcitis Conſtantio ſe aduerſarium tulit. In Hiſpania milites poſtquam Gerontium rebus abſciſsis redijſſe viderunt, concurſu facto domi circunſederunt, ac ſtrenuè ſe cum paucis ſeruis defendere molientem igne tectis iniectoe ò deſperationis adegerunt, vt poſt familiatem ſuum Alanum, & Nonnichiam vxorem occiſam ſibi manum intulerit, ac pectus gladiolo hauſerit. Hæc in Gallia, & Hiſpania geſta in hunc annum à Sozomeno, Proſpero, & Marcellino produntur, dum Vandali, Alani, & Sueui vlteriorem Hiſpaniam, Maximo tyranno citeriorem obtinente, vexabant. Interim Romani, qui infeſta Alarici in vrbem irruptione ſalutem ſibi enauigando quæſiuerant, per maritimas prouincias diſsipati fœda omnia exilii incommoda pertulerunt. inter quos Proba matrona, de qua diximus, extrema in Africa paſſa eſt. Vnde D. Hieronymus ſcripſit ad Gaudentium: *Proh nefas. orbis terrarum ruit, in nobis peccata non ruunt. vrbs inclyta, & Romani Imperij caput, vno hauſta eſt incendio. nulla eſt regio, quæ non exules Romanos habeat. in cineres, ac fauillas ſacræ quondam eccleſiæ conciderunt, & tamen ſtudemus auaritiæ.* item in principio tertii in Exechielem: *Quis crederet, vt totius orbis extructa victorijs Roma corrueret, vt ipſa ſuis populis & mater fieret, & ſepulchrum? vt tota Orientis, Aegypti, Africæ littora dominatricis vrbis ſeruorum, & ancillarum numero complerentur, vt quotidie ſancta Bethleem nobiles quondam vtriuſque ſexus, atque omnibus diuitijs affluentes ſuſciperet mendicantes. quibus quoniam opes ferre non poſſumus, condolemus, & lacrymis lacrymas iungimus.* Eodem anno Hunni ex Scythia in Aſiam erupere, atque inde pleni præda ſeſe in Thraciam rettulere. Quam cladem idem in epitaphio Fabiolæ ſic expreſsit: *Ecce ſubito poſt Romam à Gotthis*

captam diſcurrentibus nuncijs Oriens totus intremuit. ab vltima Mæotide inter glacialem Tanaim, & Maſſagetarum immanes populos, vbi Caucaſi rupibus immanes gentes Alexandri clauſtra cohibent, erupere Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc, illucq́ volitantia, cadis, ac terroris cuncta compleuerunt. aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. inſperati vbique aderant, & famam celeritatis vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non vagientis miſerebantur infantiæ. cogebantur mori, qui nondum viuere cœperant, & neſcientes malum ſuum inter hoſtium manus, ac tela ridebant. conſonus inter omnes rumor, petere eos Hieroſolymam. Probabile autem coniectura eſt, eoſdem, cum ex Aſia ſe in Thraciam recepiſſent, mox ſeſe in Pannoniam effudiſſe. Etenim, quod conſtat, Gotthis ex Illyrico profectis Hunni ſucceſſerunt, atque in primis Pannoniam tenuerunt. neque enim Honorius viribus ad reſiſtendum in tantis difficultatibus deſtitutus, prorſus eos prohibere potuit, ſed meliore conſilio, animo ad pacem conuerſo, fœdus cum eis, datis, acceptisq́; obſidibus, fecit. ex quibus qui dati ſunt, Aetius, qui etiam Alarico tributus fuerat, præcipuè memoratur. In Oriente Theodoſius Auguſtus annum ætatis agens vndecimum, Imperij verò decimum Conſtantinopoli decennia celebrauit.

412 Sequenti anno, Honorio nonûm, & Theodoſio quintûm conſulibus, Ataulfus tandem cum omni Gotthorum exercitu Italia ceſſit, atque in Galliam tranſgreſſus, ſedem Narbone, atque in proxima regione ſibi, & Gotthis ſuis ex fœdere, Conſtantio concedente, locauit. Quo facto, Honorius Romam repetiit, ac lætus, tanquam exonerata aliquando tandem incumbentium Gotthorum mole Italia, ſecunda vicennalia ludorum apparatu magnifico edidit, populo Ro. poſt diuturnas tenebras lucem ſe tandem aliquam ocii, ac libertatis aſpicere gratulante. Arelatenſes Heroem S. Martini diſcipulum ſingularis innocentiæ epiſcopum vrbe depulerunt, atque ei Patroclum Conſtantii amicum ad promerendam gratiam ſubrogarunt. quæ res maximas poſt exciuit inter epiſcopos turbas. Is tyrannorum relliquias perſequens, exercitum aduerſus Iouinum adhuc ſibi repugnantem adduxit, ac prœlio valido victum tandem ex Gallia abire coegit. Inde Sebaſtianum fratrem eius, cum eadem moliretur, aggreſſus, vita exuit, atque vnà Decentium Ruſticum præfectum ex primicerio notariorum Iouini, multosq́; præterea nobiles apud Aruernos cepit, atque vltimum ſuppliciũ ſumpſit. vt Frigeridus rettulit, cui Marcellinus aſſenſit. inde in Hiſpaniã tranſgreſſus, Maximũ, qui ſe in citeriore prouincia pro Imperatore gerebat, bello petitum expugnauit. verùm quia humilitas hominis

nullam

nullam excitare inuidiam poterat, captum dimiſit. atque ita citeriore Hiſpania ad ius Honorii, obſequiumq; redacta, in Galliam ſe recepit. In vlteriore autem barbari, ne armis inter ſe de partæ poſſeſsione terræ contenderent, ſubactas prouincias in ſortem coniecerunt. Vandalis, & Sueuis Callæcia euenit, Alanis Luſitania, Turcilingis Bætica. atque ita eas ſuis quiſque ſubiecti regibus tenuerunt. In Africa vt pax Eccleſiæ Catholicæ reſtituta eſt, iuſſu Honorij, & opera Marcellini tribuni, hominis eximia prudentia præditi, ſic Heracliani Comitis temeritate ocium in prouincia perturbatum. etenim propter defenſam aduerſus Attalum prouinciam conſulatus honorem in inſequentem annum adeptus, adeo ſuperbia eſt elatus, vt aduerſus Honorium cum Sabino genero coniurarit. Qua re incenſus Honorius, ipſum cum ſuis hoſtem pronunciauit, atque ita III Nonas Iulias ad prouinciales Africæ ſcripſit: *Heraclianum hoſtem publicum indicantes digna cenſuimus auctoritate puniri, vt eius reſecentur infauſtæ ceruices. eius quoque ſatellites pari intentione perſequimur.* Itaque proximo anno Lucianus ſolus conſulatum adminiſtrauit, quòd Heraclianus 413
propter coniurationem dignitate ſpoliatus non iniuit. Ille verò poſtquam ſe damnatum audiuit, dolore victus claſſem maximam, atque ornatiſsimam comparauit, eamq; infeſtam Latij littoribus intulit. ac Romæ maximum, ſi quando vnquam aliàs, terrorem incuſsit. Verùm ſimul atque in littus egreſſus cum agmine militum ad vrbem ire perrexit, occurſu Marini Comitis cum valido ſe Romanæ iuuentutis robore obijcientis exterritus, repente in fugam ſe dedit, & arrepta nauicula ſolus Carthaginem redijt. atque ibi mox militari manu, tanquam tyrannidem affectans, oppreſſus, interiit. Sabinum generum, cum Conſtantinopolim aufugiſſet, retractum inde Honorius in exilium egit, atque his rebus exacerbatus III Nonas Decembris decreuit, vt Heracliani nomen ex omnibus publicis, & priuatis monumentis aboleretur, delerenturq; omnia, quæ ſub eo geſta eſſe dicerentur. Marinum etiam in Africam profectum prouinciam conſtituiſſe ſignificauit Oroſius, cum ſcripſit: *Marcellinum tribunum, qui Eccleſiæ Catholicæ pacem reddiderat, Marinus Comes, incertum zelo ſtimulatus, an auro corruptus, occidit. qui continuò reuocatus ex Africa, factusq; priuatus vel ad pœnam, vel ad pœnitentiam conſcientiæ ſuæ dimiſſus eſt.* Tyrannis profligatis, Vandalis pulſis, Gotthiſq; Imperio Romano pacatis, reſtabant Burgundiones, qui prioribus annis cum Vandalis in Galliam ſe contulerant, neque cum eis in Hiſpaniam tranſmigrarant. Hos igitur ad integram laudem liberatæ Galliæ comparandam deinde ſibi adoriendos Conſtantius arbitratus eſt. Burgundiones autem, cum ſe infirmis ad reſiſtendum opibus

intelligerent, bellum auerſati pacem popoſcerunt. Quos Conſtantius & ipſe, ne in aliquam fortè belli difficultatem incideret, qua gloriam rerum geſtarum corrumperet, libenter in amicitiam recepit, atque, ſedibus ad Rhodanum aſsignatis, fœdere illigatos dimiſit. Quod vbi Franci cognouerunt, animo vehementiſsimè perturbati ſunt. atque ægrè ferentes, Burgundiones non maximis opibus homines prope nullo negotio quietas in Gallia ſedes adeptos, quas ipſi tam multis impreſsionibus factis obtinere non potuiſſent, repente collecto exercitu, Marcomere, vt opinor, rege duce, Rhenum tranſmiſerunt, ac præter cetera oppida vrbem Treuirorum, tum prouinciæ caput, iterum ceperunt, captamq́; cum diripuiſſent, ſubdito incendio combuſſerunt. Grauis verò præter ceteras hæc ei ciuitati incurſio contigit. nam, vt ſcripſit Saluianus, quos hoſtis in excidio non peremit, eos poſt excidium calamitas obruit. ſiquidem alios impreſſa altius vulnera lentis mortibus enecarunt, alios ambuſtos hoſtium flammis grauis pœna cruciauit. quidam interierunt fame, quidam nuditate, alij tabeſcentes, alii rigentes. iacueruntq́; paſsim vtriuſque ſexus cadauera nuda, lacera, ciuium oculos inceſtantia, ab auibus, canibusq́; dilaniata. Conſtantius autem in hoc rerum articulo codicillis Honorii patriciatum, & conſulatum adeptus, Romam reuertit. Locum eius Caſtinus Domeſticorum Comes obtinuit. qui, expeditione in Francos ſuſcepta,
414 in Galliam citato itinere properauit. ac Conſtantio, Conſtanteq́; conſulibus, multis prœliis proſperè factis, oppida occupata eos relinquere, atque trans Rhenum ſe conferre coegit. Dum autem ille bello Francico fuit occupatus, rex Gotthorum Ataulfus diſcordiæ ſemina cum Honorio quærens, Attalum, quem ſecum ex Italia duxerat, ad reſumenda Auguſtalia inſignia incitauit. Qua re ille pro inſita ingenij leuitate perfecta, haud contemnendam hominum manum rebus nouis ſtudentium comparauit, atque aduerſus Honorium ſe de integro Imperatorem inferre nō dubitauit. Quod vt Honorius audiit, Ataulfum ictum fœdus violaſſe interpretatus, bello perſequendum, vt hoſtium ſuorum fautorem, decreuit. ac Conſtantium vnicum tum rerum ſuarum præſidium iterum in Galliam deſtinauit. &, cum rurſus hæretici Donatiſtæ Africam prouinciam perturbarent, aduerſus eos ſanxit. extant eius decreta duo ad Iulianum proconſulem Africæ miſſa. quorum vnum XV Kal. Iulias Rauennæ datum eſt, alterum III Kal. Septembris Romæ. Conſtantinopoli Theodoſii ſoror Pulcheria, cuius potiſsimùm pru-
415 dentia Imperium regebatur, Auguſtæ dignitate ornata eſt. Honorio autem decimûm, & Theodoſio ſextûm conſulibus, Conſtantius Arelate, vt bellum faceret Ataulfo, Gotthisq́;, progreſſus caſtra ad

oppidum Narbonis admouit, ſeq; vrbem obſidione preſſurum, niſi ſibi Attalus dederetur, oſtendit. atque Ataulfo id ſe facturum abnuēte, acrem oppugnationem inſtituit. Quam vim vbi Ataulfus ſe ſuſtinere non poſſe cognouit, Narbone conſtituit excedere, & cum ſuis in Africam tranſmigrare: ita eruptione ex oppido facta, ad littus conſcendēdi cauſſa procurrit, verùm, cum naues nullas, quòd earum copiam Conſtantius præripuerat, inueniſſet, Africa in præſens omiſſa, in citeriorem Hiſpaniam, quæ ab Honorio tenebatur, inuaſit, atque Attalo ſecum incolumitatis cauſſa deducto, in Tarraconenſi Barcinonis oppidum occupauit. Ibi Attalus neglectus à Gotthis, demum per dolum captus eſt à quibuſdam, & ad Conſtantium ductus. Quem vt ille vidit, gaudio elatus ad Honorium deſtinauit. à quo deinde in vincula traditus, ad triumphum poſt confectum bellum Gotthicum reſeruatus eſt. Gotthos autem poſtquam in Hiſpaniam tranſiſſe Vandali cognouerunt, aduerſarios ſibi fore rati, omni ope, ne ibi eſſent, armis inferendis enixi ſunt. ac ſtatim ad Honorium legationem miſerunt, qua ſibi pro Romanis bellum illud depopoſcerunt. verba legationis fuere. *Tu cum omnibus pacem habe, ab omnibus pacem accipe. nos nobis confligimus, nobis perimus, tibi vincimus. immortalis verò erit quæſtus reip. tuæ, ſi vtrique pereamus.* Procopius tradidit, Honoriū cum Gunderico rege pepigiſſe, vt Vādali in Hiſpania ſedes haberent, ſed à maleficio, & iniuriis abſtinerent, neque annorū triginta præſcriptione aduerſus Romanos vti poſſent. Iam inde ab initio Placidia iniquo animo tulerat, Ataulfum maritū bellum cum fratre Honorio contraxiſſe, ſæpiuſq; de reconcilianda concordia, Attalo ipſo dedendo, contenderat, neque æqui aliquid obtinere potuerat. poſtquam autem Attalum in poteſtate eſſe Honorii audiit, rurſus ſummis ab eo precibus petere inſtitit, vt pacem cum fratre redintegraret, quo cum primū fœdere iunctus, deinde affinitate fuiſſet. neque id vxori tam iuſta roganti homo in primis vxorius denegauit. Gotthi vero, quibus bellum pace erat acceptius, poſtquam Ataulfum ad pacem eam animo propendere viderunt, quam non ſolum rebus ſuis inutilem, ſed etiam nomini deformem exiſtimarent, ipſum Barcinone per fraudem interemerunt. atque ei, quòd filios non haberet, Sigericum regem ſubſtituerūt. Inde po 416
ſtero anno Theodoſio Auguſto ſextùm cum Palladio conſule, Sigerico item, quòd ad pacem inclinaret, extincto, Valliam ſuffecerunt. Ille vero, Ataulfi conſilio de traiectione Africana probato, armis, nauigiiſq; inſtructis ad fretum Gaditanum perrexit, vt, breui illo ſpatio maris tranſmiſſo, Mauritaniam oppoſitam obtineret, ac nauibus conſcenſis eò curſum direxit. verùm ſæua ſubitò tempeſtate coorta, ac fœdo naufragio facto repulſus inceptum, tanquam ominoſum, omiſit, aduerſa Alarici in Sici-

liam tranſmiſsione deterritus, ac de compoſitione & ipſe cogitare inſtituit. Itaque Conſtantio exercitũ in Hiſpaniam contra eum ducenti ſeſe ad Pirenæum obuiam tulit, ac pacem per legatos ſuppliciter petijt, ſpondens, ſe Placidiam, quàm honeſte apud ſe habebat, redditurum, obſideſq; in fidem daturum, ſi ſibi contra quoque nobiles ex Gallia traderentur. &, ſi in Hiſpania ſe cõſidere paterentur, pro Romanis aſsidue aduerſus Vandalos pugnaturum. Quas cõditiones Conſtantius libenter accepit, ac Placidia, obſidibuſq; receptis, atque inuicem datis, Auito Aruerno, qui poſt Imperauit, ſeſe interponẽte, fœdus cum Gotthis nouum percuſsit. Atque huius quidem rei præter Proſperum, & Iornandem Sidonius quoque his temporibus proximus meminit, vbi de Auito loquitur, qui cum Conſtantio militauit.

varijs incuſſa procellis
Bellorum, regi Getico tua Gallia pacis
Pignora iuſſa dare eſt. inter quæ nobilis obſes
Tu Theodore venis.

Addit inde, Auitum ipſum adeo iucundum fuiſſe Valliæ regi, vt eum ad ſe traducere tentarit non aliter, ac Pyrrhus quondam Fabricium. idq; beneficium ab Auito eſſe repudiatum. Atque hic quidem primi Gotthici in Gallia belli exitus fuit. Honorius Kal. Martiis Rauenna ad ipſum Conſtantium, quem Comitem, & Patricium vocat, ſic ſcripſit: *Sub clade barbarica depopulationis ſi qua aut per fugam, aut per congregationem infelicium populorum indignè, inuidioſeq; commiſſa ſunt, ad inuidiam placatarum legum à callidis litigatorum obiectionibus non vocentur.* Conſtituta inde prouincia, Conſtantius Romam deceſsit, ac Placidiam ad Honorium, re bene geſta, reduxit. Eorum vtrunque Honorius eximiæ animi alacritate recepit. præcipuè verò Conſtantium, cuius virtute & dignitatem retinuerat, & Galliã liberauerat, duplici affecit honore. nam & conſulem iterum deſignauit, & ſororis Placidiæ matrimonio decorauit. Innocentius pontifex poſt cladem Romanam eccleſias vrbis reparare conatus hoc anno Decentiũ epiſcopum Eugubinum ab inſtitutis eccleſiæ Ro. ſe remouentem epiſtola XIIII Kal. Aprilis ſcripta increpuit, in qua hæc verba poſuit: *Quis neſciat, aut non aduertat, id quod à principe apoſtolorum Petro Romanæ eccleſiæ traditum eſt, ac nunc vſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſeruari, nec ſuper induci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? præſertim cum ſit manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulaſq; interiacentes nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis apoſtolus Petrus, atque eius ſucceſſores conſtituerunt ſacerdotes?* His actis Honorius lætus, quòd Italiam, Galliam, Hiſpaniamq; pro

uincias, tyrannis deletis, barbariſq; compreſsis, pacaſſet, vndecimûm cũ 417
Conſtantio iterum conſul iniuit. ac Romam regreſſus, magno apparatu, atque inſigni pompa vrbem de Gotthis, & Attalo tyranno triumphãs intrauit, Attalum ipſum vinctis poſt tergã manibus ante currum ducẽs. quem, peracta de more pompa, truncata in pœnã repertæ perfidiæ dextera, Liparas relegauit. In Hiſpania Vallia rex Gotthorum non ſolùm vt promiſſa Honorio præſtaret, ſed etiam vt præda populum ſuum augeret, latiuſq; ditionis ſuæ fines produceret, Vandalos, & Alanos, ſociosq; eorum armis adortus eſt. Res maximè ad Tarteſſium, & Calpem extrema Luſitaniç oppida geſtæ. quarum meminit Sidonius in Anthemio, loquens de Ricimere Valliæ nepote, & Genſerico Gunderici regis Vandalorum filio:

ſimul & reminiſcitur illud,
Quòd Torteſsiacis auus huius Vallia terris
Vandalicas turmas, & vincti Martis Alanos
Strauit, & occiduum texere cadauera Calpen.
Quid veteres narrare fugas, quid damna priorum?
Arganthonini recolit diſpendia campi.
Inde furit, quòd ſe docuit ſatis eſſe nepotem
Illius eſſe viri, quo viſo Vandale ſemper
Terga dabas.

Ex quibus intelligitur, quàm formidalis Vandalis Vallia fuerit, & quàm non ſemel eos oppugnarit, atque in fugam compulerit. Huic bello Conſtantium etiam interfuiſſe Iornandes oſtendit, qui in Annalibus ſcriptum reliquit, Conſtantium hoc anno Fredibaldum Vandalorum ducem in prœlio captiuum feciſſe, atque ad Honorium tranſmiſiſſe. Cum quidam Italiæ epiſcopi ſolemnem diem Paſchatis integro menſis ſpatio anticipaſſent, diuina virtute error eorum eſt patefactus. In vna enim eccleſia, aqua, quæ quotannis pridie Paſchatis ſolebat diuinitus baptiſmi gratia fluere, eos, qui maturius, quàm oportuit, ideſt VIII Kal. Aprilis paſcha egerunt, non emanans eluſit, legitimo autem die, qui erat futurus X Kal. Maij ex more fluens, eo die paſcha celebrari debere oſtendit. Innocentio pontifice X Kal. Auguſti mortuo Zoſimus ex Cappadocia presbyter ſuffectus. quem diu acriter quæſtio ſuborta de paſchate fatigauit. Sequenti anno Honorio XII, & Theodoſio VIII 418
conſulibus V Nonas Iulias Placidia Rauennæ puerum Conſtantio peperit. quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſt Honorium Imperium in Occidente obtinuit. Conſtantius autem, & Vallia continuato in Luſitania bello Alanos, & Sueuos apud Emeritam acie ſuperarunt. Sueuo-

ſtantius ex Honorii auctoritate aſſenſit, & ſancito fœdere Aquitaniam ei ſecundam conceſsit, exceptis paucis vrbibus, in primisq; Biturica, & Aruerna, atque extra Aquitaniam Toloſam, quam ille ſibi regni ſedem aſciuit. Ea pars Aquitaniæ poſt Vaſconiæ nomine inſignita eſt. Ita Gallia à tribus præcipuè dominis hoc tempore eſt poſſeſſa, Romanis, Burgundionibus, & Gotthis. Romani omnia tenuere à Rheno ad Ligerim, exceptis Armoricis ciuitatibus, quæ vſurpata libertate defecerant. Gotthi cis Ligerim, Burgundiones vltra Rhodanum habitarunt, ſed non omnia in poteſtate habuerunt, plerisque ciuitatibus adhuc in ditione Romanorũ manentibus. Hiſpaniam verò citeriorem partim Gotthi, partim Romani, vlteriorem ferme Vandali cum ſociis poſſederunt. ex quo aſsiduorum certaminum cauſſæ ad exercenda Romanorum arma non defuerunt. Quod præmonuiſſe placuit, ne quis error ſequentia bella parum attentè legentem inuolueret. Conſtantius filia auctus eſt, quæ Honoria dicta. Franci, vt notauit Sigebertus, Marcomeri regi mortuo Faramundum ſubſtituerunt. Theodoſio inde IX, & Conſtantio III conſulibus, 420
quem annum Chriſtiani numerabant quadringenteſimum viceſimum, Honorius, ſiue quòd filiis careret, quibus moriens Imperij relinquere curam poſſet, ſiue, quòd præſentia reip. tempora duorum Auguſtorũ præſidio egere cenſeret, conſortem ſibi Imperij cenſuit aſciſcendum. &, cum oculos in omnes circuntuliſſet, quos propinquitate coniunctos haberet, neminem habuit, quem virtutis, & prudentię nomine Conſtantio Placidiæ ſororis viro, præponeret.

Conſtantius Aug.

HVNC igitur ſolemni pompa adhibita Auguſtum appellatum ſocium ſibi adeſſe Imperii, & curarum omnium iuſsit. inde Valentiniano puero eius Nobiliſsimi dignitatem impertiuit, &, vt moris erat, imaginẽ Conſtantii Auguſti Conſtantinopolim ad collegam Theodoſium miſit. Vallia rex, haud intermiſſo vexandi Vandali more, & hoc anno exercitum ex Aquitania aduerſus Alanos in Hiſpaniam duxit, atque eos tanta armorum mole inuaſit, vt illi, fractis deſperatione animis, regiam dignitatem dimiſerint, ac ſe Gunderico Vandalorum regi, vt ab eo tegerentur, ſubmiſerint. Reuerſus inde victor Toloſam, fato ceſsit, vt ſcribit Iornandes in Annalibus. nam in hiſtoria regnum eius vſque ad duodecimum annum perducit. Eo defuncto, Gotthi regnum ad Theodoricum detulerunt. Pridie Kal. Octobris Hieronymus Stridonienſis, presbyter Romanus, vitam reliquit, ac propter ſanctitatis, & doctrinæ ma-

gnitudinem inter Confeſſores, & magiſtros Eccleſiæ poſt S. Ambroſiũ eſt relatus. Quod Innocentius, & Zoſimus pontifices inſtituerant, vt Pelagium hæreticum, & ſocios eius inſectarentur, idem etiam Bonifacius magna diligentia præſtitit. De quibus ſic ſcripſit S. Proſper contra Collatorem: *Tunc Pelagianorum machinæ fractæ ſunt, quando Innocentius nefandi erroris capita apoſtolico mucrone percuſſit. quando Pelagium ad proferendam in ſe, ſuosq́ ſententiam Palæſtinorum epiſcoporum ſynodus coartauit. quando Africanorum Conciliorum decretis Papa Zoſimus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armauit antiſtitum. quando Papa Bonifacius piiſsimorum Imperatorum Catholica deuotione gaudebat, & contra inimicos gratiæ Dei non ſolùm apoſtolicis, ſed etiam regiis vtebatur edictis. & quando idem, cum eſſet doctiſsimus, aduerſus tamen libros Pelagianorum beati Auguſtini reſponſa poſcebat.* Theodoſius autem, vbi Conſtantium ab Honorio Auguſtum appellatum accepit, omnino neque id factum probauit, neque imaginem eius accipere voluit. cuius rei certior
421 Conſtantius, Euſtaſio, Agricolaq́; conſulibus, factus, vſqueadeo dolorem non tulit, vt ſexto poſt acceptum Imperium menſe mœroris atroci tate confectus obierit. Extat reſcriptum titulo de repulſis cum præſcriptione trium Auguſtorum, Honorij, Theodoſij, & Conſtantij datum hoc anno Idibus Martiis Rauenna. item duo altera cum præſcriptione tantum Honorij, & Theodoſij data VIII Idus Iulias. ex quibus intelligitur, Conſtantium poſt menſem Martium deceſsiſſe. Eundem autem in Diuos relatum Valentinianus filius indicauit, cum poſt ſanxit, vt quæ à Diuo parente ſuo Conſtantio decreta eſſent, inuiolata manerent. Theodoſius Athenaidem Leontij philoſophi Athenienſis filiam Pulcheriæ ſororis commendatione ſibi matrimonio iunxit, virginem cum forma, tum prudentia, virtuteq́; præſtantem, eamq́; Eudociam appellauit. In Perſide Isdigerdem regem mortuum filius Barananes excepit, qui contra patris inſtituta aſperam Chriſtianorum perſequutionem inſtituit. Quam rem Theodoſius ſibi ferendam non arbitratus, arma parauit, atque, Ardabure duce, exercitum in Perſidem miſit. qui, Niſibi vrbe diu obſeſſa, ſimulatq; Barananem cum ingenti copiarum numero aduerſus ſe contendere audiit, ſoluta obſidione, in fines Romanorum ſe retulit. Honorius, cum bellum à Gotthis fortiter in Hiſpania cum Vãdalis geri audiret, in ſpem eius prouinciæ recuperãdæ adductus, Caſtinũ magiſtrum militum, vt Gotthis auxilio eſſet, in Hiſpaniam deſtinauit, Bonifacio Comite Africæ illi adiuncto, vt cum claſſe ex Africa præſto eſſet, atque æquo cum Caſtino imperio bellum gereret. hos enim duces
422 duos rei militaris periciſsimos hoc tempore habuit. Hi verò proximo

anno

anno Honorio XIII, ac Theodoſio X conſulibus in Hiſpaniam cum copiis terreſtribus, maritimiſq; profecti, arma eximia concordia intulerũt, ac multa ſtrenuè, proſpereq; fecerunt. Nam & Maximum, ac Iouinum, qui tyrannidem quondam inuaſerant, & adhuc rebus nouis operam dabant, in poteſtatem adduxerunt, & cum Vandalis bene vno, atque altero prœlio dimicarunt. Diſſenſio inde inter duces ex ęmulatione gloriæ orta prorſus remp. perdidit. Caſtinus enim, cum Bonifacium non ducis, ſed legati loco habere cœpiſſet, id diutius Bonifacius ferre non potuit, indignum eſſe obedire ei, cui par erat imperio, arbitratus. Itaque cum claſſe inde profectus, ad Portum Romanum applicuit, atque inde in Africam prouinciam ſuam ſe rettulit. Vandali inde, quos ducum Romanorum virtus, ac concordia prope ad vltimam deſperationẽ adduxerat, redintegrato poſt Bonifacii profectionem bello, inſignem Caſtini imprudentia victoriam, deletis Romanorum copiis, pepererunt. Eodem anno Honorius Romæ Imperii ſui tricennalia celebrauit, ludis omnis generis regia magnificentia editis, ac triſtem ſuperioris calamitatis memoriam prorſus obliterare nouæ huius hilaritatis, ac pompæ lętitiia ſtuduit. Dum autem ludos, populo prę̨ſente, ſpectabat, Maximus, & Iouinus quondam tyranni conſpectui eius redditi eius ludicri gaudium cumularunt, omnibus bonum omen animo concipientibus, finem adeſſe ciuilium ſeditionum, domeſticarumq; turbarum ex oblatis in tanta populi gratulatione tyrannis. vt enim maximo quiſque proſperitatis deſiderio flagrat, ſic eius ſibi cogitationes ex quacunque occaſione facillimè fingit. Eodem anno Perſæ, magna clade à Theodoſio accepta, pacem petierunt, eamq; impetrauerunt. atque Hunni ex Scythia egreſsi, turſus Thraciam incurſarunt. Eudocia puellam Theodoſio peperit, quam Eudoxiam appellauit. Aſclepiodoto inde, & Mariniano conſulibus, Honorius Roma 423
Rauennam profectus, in ſuſpicionem venit, ſororem Placidiam, Valentiniani Nobiliſsimi pueri matrem, ſecreta cum inimicis ſuis aduerſus ſe conſilia coquere. Quod cum illa ſenſiſſet, ſibi, ac Valentiniano conſulere cupiens, ab illo diſceſsit, & Conſtantinopolim ad Theodoſium properauit, eãq; Theodoſius pro dignitate ſuſcepit. Honorius VIII Idus Auguſti ad conſules, prætores, tribunos pl. & ſenatum Romanum de priuatis faciendis iudiciis ſcripſit, mox grauiſsimo aquæ inter cutim morbo tentatus Romam ſe reuehendum curauit. ibiq; XVIII Kal. Septembris eo conſumptus interiit. eius mortem crinita ſtella per multos fulgens dies præceſsit. Corpus iuxta baſilicam S. Petri in Mauſoleo repoſitum. Deceſsit, nullis liberis relictis, anno ætatis XLIIII, Imperii verò poſt patris exceſſum XXIX, vir in magnis reip. tempeſtatibus verſatus, atque

ad extremum ſaluo Imperio ex omnibus naufragiis, bene iuuante Deo, elapſus, vt D. Auguſtinus exiſtimauit, quòd Chriſtum eximia pietate coluerit. memorabilis autem ob id, quòd plurimis bellis ciuilibus circunuentus omnia prope ſine inſigni cæde ſedarit, non minus domeſticis hoſtibus, quàm externis, qui vno tempore omnes ætatis imbecillitate alle-cti eruperunt, appetitus, atque vexatus. tantæ verò magnitudinis animi, vt corroborata ætate, cum ſe prodi videret, ne ſocero quidem, licèt viro acerrimo, reip. cauſſa pepercerit. Hunc tamen non tam in aduerſis rebus conſtantia illuſtrauit, quàm captæ primum ſub eo Romæ infamia deformauit. Eo regnante in Pannoniam Hunni, in Hiſpaniam Vandali, Alani, Sueui, & Gotthi, in Galliam Alani, Burgundiones, & Gotthi certis ſedibus permiſsis accepti.

Ioannes Imperator.

RAVENNAM poſtquam Honorium vita exceſsiſſe perlatum eſt, Ioannes quidam, qui commentarios Honorii ſcripſerat, conſilium inuadendi per occaſionem Imperii cepit. req́; cum duobus ſummæ ſolertiæ, magnęq́; virtutis viris communicata, illis adiuuantibus Auguſtalia inſignia ſumpſit. ac ſtatim ſiue ad referendam, ſiue ad promerendam gratiam alteri magiſterium militum, alteri curam Palatij tribuit. Hi fuere Caſtinus, & Aetius. Caſtinus in inſequentem annum conſul deſignatus fuerat, ex Hiſpania, vt diximus, paullo ante reuerſus. Aetii pater Gaudentius primoris in minore Scythia loci, militiam à domeſticatu exorſus vſque ad magiſterij equitum culmen aſcenderat. mater Itala, nobilis ac locuples femina. Aetius ipſe à puero prætorianus, tribus annis Alarici obſes, deinde Hunnorum, poſt Carpilionis gener, ex Comite domeſticorum curam Palatii gerere cœpit. Horum igitur auxilio Ioannes Imperator declaratus primum omnium, quos ſuſpectos habuit, è magiſtratibus depulit, atque alios ſibi fidos, amicosq́; repoſuit, mox, ne iniuſte dominari, aut temere quæ aliena eſſent, vſurpare videretur, legatos Conſtantinopolim ad Theodoſium miſit, hoc ſibi dari ab illo muneris petens, vt integra gratia ſua Imperio Occidentali immatura Honorij morte vacanti præeſſet; ſe deuotum omne illi obſequium præſtiturum. atque ex alia parte exercitum ad occupandam Africam deſtinauit. Theodoſius Honorii mortem auditam per aliquot dies ſuppreſsit, ac militem Salonam in Dalmatiam, vt mature nouas res in Italia molientibus occurrere poſſet, præmiſit, ac demum Honorium diem ſuum obiiſſe vulgauit. Vbi verò de Ioannis temeritate fama ipſa deferente audiuit, leuiter com

motus

motus hominē ſibi contemnendum putauit. at, poſtquā venientium lega torum poſtulata cognouit, iracundia elatus illiberaliter habitos cū inclemente reſponſo dimiſit. qui ad Ioannem reuerſi mandata Theodoſij atrocia retulerunt. Quibus cognitis, Ioānes bellū neceſſariò ſibi habendū eſſe perſpiciens, extemplò Aetiū in Pannoniā cū ingenti auri pondere ad opportuna accerſenda Hunnorū auxilia miſit, qui erant ei noti, & familiari amicitia iuncti ab illo tēpore, quo apud eos obſes egerat, datis mandatis, vt, ſi Theodoſij exercitus in Italiā contendiſſet, ipſe à tergo inſtaret. nam ſe à fronte obuiā occurſurū. Aetius in Pannoniam profectus, ferociſsimas Hunnorum cateruas conduxit. Eodē anno obiit Bonifacius pō tifex. cum clerus Eulalium reuocari, & Bonifacio ſubſtitui poſtulaſſet, Eulalius nōn ſuſtinuit. ita Cæleſtinus diaconus, ciuis Romanus eſt ſubrogatus. Poſtero, quo Caſtinus, & Victor conſulatum geſſerunt, Theodoſius, vt Valentiniano ſex annos nato, & Placidiæ matri amitæ ſuæ Imperium Occidentale conciliarét, quod ad eos iure hæreditario peruenire cēſebat, ac ſimul ſtolidā Ioannis audaciā frangeret, qui ſe non ſolùm inuito, ſed etiam inſcio inſignia Auguſtalia contrectaſſet, expeditionem Italicam comparauit. Itaque Conſtantinopoli profectus, cum Placidia, & Valentiniano Theſſalonicam acceſsit. ibiq; eorum alteram Auguſtam, alterum Cæſarem declarauit. Inde Ardaburi duci, & filio eius Aſpari dedit negocium, vt eos cum exercitu in Italiam reducerent; atque, Ioanne Rauenna depulſo, in Imperio collocarent. Ardabures cum Placidia, & Valentiniano digreſſus, Salonam in Dalmatiam venit, atque ibi omne militare conſilium expediuit. nā ipſe, conſcenſis cùm magna copiarum parte nauibus, Rauennā verſus, vt Ioannem ex improuiſo adoriretur, iter intendit, Aſparem verò, Placidiam, & Valentinianum cum altera terreſtri itinere Aquileiam iuſsit contendere. Ac felici quidem conatu primа aggredientem haud ita multò poſt fortuna deſtituit. nam proſperà nauigatione vſus, ad Italiam quidem appulſus eſt; verùm ſub exſcenſionem ſæuo repente ſuborto vento repulſus, licèt obluctans, in oram Rauennatem eiectus eſt. vbi à militibus Ioannis accurrentibus captus ad illum continuò eſt deductus. Ioannes tanto duce prẹter omnem expectationem potitus, ingentem lætitiæ fructum cepit. &, quoniam pacem optabat, eamq; ipſo ſequeſtre facilè ſe adepturum ſperabat, ipſum humaniſſime habuit, ac liberæ cuſtodiæ tradidit. Interim Aſpar, & Placidia cum Valentiniano Aquileiā adierunt, eamq; ex improuiſo captā muniuerūt, felices Ardaburis ſucceſſus, & ſalutaria mandata opperientes. Theodoſio inde vndecimûm, & Valētiniano Cæſare cōſulibus, Ardabures alieni colloquij copiā in cuſtodia nactus, cū oēs, qui à Ioanne ſpoliati honoribus

Marginal years: 424 (at "Poſtero, quo Caſtinus…"); 425 (at "Theodoſio inde vndecimûm…").

fuerant, triſtes, ac malè erga illum animatos animaduerteret, in ſpem certam recuperandæ libertatis ingreſſus, per eos Aſparem admoneri filiũ iuſsit, quem ipſe caſum ſubiſſet, & vt propius accederet, neque egregiam bene gerendæ rei occaſionem omitteret, cum Ioannes, quaſi confecta victoria, omnia ſtudia militaria remiſiſſet. Aſpar, acceptis à patre litteris, ſine vlla cũctatione ſolus Aquileia cũ equitatu expeditiſsimo mouit, atque in agrum Rauennatẽ tacitus prodiit. Inde, paſtore quodam duce, per paludem, quæ vrbi adiacebat, antea quidẽ inuiam, ſed tũ Dei beneficio peruiam magno ſilẽtio ad vrbẽ proceſsit; ac, portis patentibus, vt in ſumma pace, inuentis, nemine non ſolũ repugnante, ſed ne ſentiente quidẽ, intrauit. Tumultu inde ex nec opinato armatorũ introitu nato Ioannes excitus, repẽte, captis armis, occurrit, ác leue certamen, vt in magna omnium trepidatione, cõmiſit. Verũ à ſuis proditus, ac cõprehenſus mox ad Aſparem eſt adductus. Aſpar, inſigni parta victoria, ſtatim Ardaburẽ patrem cuſtodia liberauit, & Ioannẽ ad Placidiam, & Valentinianũ, quos Aquileiæ reliquerat, mari tranſmiſit. Poſt tertium inde diẽ Aetius aduenit cũ paratis Hunnorũ auxiliis, ac prœlium atrox cũ occurrẽte Aſpare edidit. ſed mox de Ioannis clade, quã ignorabat, edoctus, haud vltra ſibi conandum putauit. pactisq; cum Aſpare initis, Hunnos promiſſa mercede affectos, ne cladi eſſent Italię, haud grauatè remiſit. Placidia, poſtquam Ioannẽ captiuũ in conſpectũ adductum vidit, ira elata hominẽ manu dextera iuſſit multari, atque in circum deuehi. ibi verò aſino inſidens cũ omni contumelia circunductus, ac denique obtruncatus eſt, poſtquã per menſes octodecim Imperiũ obtinuerat. Fuit autẽ vir hóc exitu indigniſsimus, ſiquidẽ, Procopio teſte, ingenio miti, ac virtute ſingulari fuit. neque.n. aut delatoribus aures adhibuit, aut cędẽ vllam iniuſtã fecit, aut denique pecuniæ cauſſa quidquã patrauit. Theodoſius, poſtquã litteris Aſparis felicẽ rei Rauennatis exitũ audiit, ſtatim, Circenſibus ludis, quos ſpectabat, omiſsis, in tẽplum ad gratias Deo agendas proceſsit, atque eò quoque vniuerſum populũ inuitauit. Inde, vt Valentinianũ Auguſtũ deſignaret, Aquileiã iter inſtituit, verùm Theſſalonicã prouectus, atque ibj morbo vexatus haud longius prodiit. verũ mox per Helionẽ patriciũ inſignibus ad illũ Imperij miſsis, Cõſtantinopolim repetiuit. Interim Valẽtinianus edicta multa ad nouũ conſtituendũ Imperiũ pertinẽtia edidit. nã ad Fauſtũ præfectũ vrbis XVI Kal. Auguſti ſcripſit, vt omnẽ ſectã Catholicis inimicã vrbe depelleret. & Baſſo Comiti rerũ priuatarũ, vt idem in aliis ciuitatibus faceret, VIII Idus Auguſti præcepit. Quin etiã VIII Idus Octobris ad eũdẽ ſic ſcripſit: *Priuilegia eccleſiarũ omnium, quæ ſæculo noſtro tyrannus inuiderat, prona deuotione reuocamus, ſcilicet, vt quidquid à diuis principibus*

conſtitutum eſt, vel quæ ſinguli quique antiſtites pro cauſsis eccleſiaſticis impetrarant, ſub pœna ſacrilegij iugi ſolidata æternitate ſeruentur. Rauennam indè cum matre profectus Idibus Octobris decreto Theodoſij inſignibus Auguſtalibus eſt ornatus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Duodecimus.

VALENTINIANVS PLACIDIAE F. AVG.

HONORIVM igitur tertius Valentinianus eſt conquutus. Vt autem Occidentale Imperium Honorio regnante domeſticis ſeditionum motibus, & externis armorum incurſibus, tutoribus, & ducibus regiis in excidium reip. conſpirantibus, & barbaris acriore, quàm ante, impetu irrumpentibus, eſt tentatum, ſic Valentiniano, & Placidia matre rerum potientibus, quorum in altero ætas, & praua educatio, in altera ſexus, & nimia in re adminiſtranda remiſsio improbata eſt, eiſdem turbantibus, ac ſæuientibus barbaris, magis, magiſq; concuſſum eſt. Quod deinceps oſtendere, quàm diligentiſsime, diſtinctiſsimeq; poterimus, in maxima veterum huc pertinentium commentariorum inopia contendemus.

PLACIDIA Auguſta Valentiniano filio ad Auguſtalem dignitatem euecto, Imperij procurationem adepta res omnes, dum vixit, pro arbitrio adminiſtrauit. itaque iræ indulgens ex ſuperiore bello conceptæ Rauennam vrbem diripiendam militibus dedit, ob id ciuibus vehementer infenſa, quòd eos Ioanni tyranno ſtuduiſſe comperiebat. Caſtinum autem in exilium pepulit, quòd eius præcipuè opibus Ioannem ad dominatum animum intendiſſe putabat. Aetio verò non ſolum veniã dedit, ſed etiam Comitis dignitatem impertijt, quòd Hunnos ſine tumultu extra Italiam dimiſiſſet, neque enim erat obſcurum, quantũ ille alere incendiũ potuiſſet, ſi eorum vti opera perrexiſſet. Rauennę autem ſedẽ ita conſtituit, vt plurimum momenti ad augendam vrbis eius dignitatẽ attulerit, quæ ab hoc tempore poſt per multos annos ſedes Imperij fuit. Hos verò motus vbi in Gallia rex Gotthorum Theodoricus audiuit, rebus nouandis opportunos ratus rupto fœdere bellum Romanis mouit. quippe ex finibus egreſſus cum propinqua loca omnia populatus eſt, cum in pri-

mis Archillas oppidum oppugnauit. Ex altera parte Caſtinus exul rabie efferatus animũ ad perturbãdam domeſticis armis remp. cõtulit. itaque
426 Theodoſio XII, & Valentiniano iterũ conſulibus, magna collecta militum manu in Africã tranſiit, ac Bonifaciũ Africæ Comitem, virtute eo tempore, atque auctoritate florentem prœlio laceſsiuit, ipſum, ſi conatus procederet, inde exigere, atque Africã ſibi adiungere geſtiens. verùm collatis ſignis, fortuna cœptis aduerſante, victus ab eo receſsit. Hanc rẽ Bonifacius ipſe ad S. Auguſtinũ Hipponenſem epiſcopũ ſcripſit, cum eo doloris acerbitatem ſui communicans. extant vtriuſque nomine hac de re ſcriptæ epiſtolæ. Hac re nunciata, Aetius Bonifacii gloriæ inuidens, vt ipſum aulica machinatione ſubuerteret, apud Placidiã accuſauit, quòd tyrannidem in Africa moliretur, eamq; ad euocandũ illum ex Africa incitauit. contra verò litteras ad Bonifaciũ, tanquã amici fungẽs officio, miſit, monens, ipſum apud Auguſtã fuiſſe perfidiæ poſtulatũ, atque, vt Romã eo nomine euocetur, futurum. proinde caueret, ne accederet, ſi capiti ſuo conſulere vellet. Igitur Placidia fallacibus Aetii verbis inducta, Bonifacium accerſiuit. ille verò in timorem ſalutis adductus, licèt omnino innocens, fideli, vt putabat, Aetii cõſilio parendũ ſibi eſſe duxit, neque Africa pedẽ extulit. Quamobrẽ Placidia eò magis fidem eius ſuſpectã habuit, & dignũ hominẽ, qui bello vindicaretur, exiſtimauit. Aetium verò pro ſyncero, ac fideli amico habens, Comitẽ deſtinauit aduerſus Theodoricũ regem Archillas in Gallia obſidentem. Ille verò in Galliã profectus, Auito Aruerno, qui cũ Conſtantio fuerat, ſibi aſcito, Theodoricũ inuaſit, ac prœlio facto diſcedere ab oppidi obſidione coegit. Sidonius, cum Auitum laudaret, Aetium nihil ſine Auito, Auitum multa ſine Aetio geſsiſſe aduerſus Vittungos, (ſic enim Viſgotthos nominat,) ſcribit. Eodem tempore in eadem Gallia Patroclus Arelatenſis epiſcopus à tribuno quodam barbaro multis vulneribus eſt confectus occulto Felicis magiſtri militum, vt creditum eſt vulgo, mandato. nam eius impulſu Titus etiam diaconus, vir ſanctus, Romæ pecunias pauperibus diſtribuens
427 interfectus eſt. Hierio inde, & Ardabure conſulibus, Placidia eiuſdem Felicis conſilium, auctoritatemq; ſequuta, bellum in Africam aduerſus Bonifacium intulit, Mauortio, Galbione, & Sinoce ducibus declaratis. Bonifacius, cum ſe Carthagine contineret, neque ſui copiam faceret, ibi acriter eſt obſeſſus. in ea obſidione Sinocis dolo Mauortius, & Galbio ceciderunt. inde nudatis inſidijs Sinox à Bonifacio eſt occiſus. Eo bello barbari à Romanis auxilio aduocati, rei naualis uſum, cuius planè rudes erant, Romanorũ periculo in eorũ poſt exitium didicerũt. Duces ſuos cæſos vbi Placidia cõperit, cõfeſtim belli ſummã Comiti

Sigeuulti commiſit, ac Bonifacium maiore, quàm ante, armorum mole inuaſit. Hæc res Bonifaciũ æquis ſe viribus cũ Imperatore confligere poſſe diffiſum coegit, vt auxilia externa reſpiceret. Gunderico Vandalorum in Hiſpania regi priore anno vita functo ſucceſſerant filij Guntharius puer ex legitimo matrimonio natus, & Genſericus ex concubina ſuſceptus. hos igitur à Gotthis, Romaniſq́; crebris bellorum contentionibus fatigatos opportunè Bonifacius cum adiiſſet, pollicitus eſt, ſi traijcere in Africam, & pro ſe arma capere aduerſus Romanos vellent, ſe illis Mauritaniam permiſſurum. Qua conditione libenter accepta, Guntharius, & Genſericus cum Bonifacio Vandalos, & Alanos fretum Herculeum traiecerunt, ac nullo negocio Mauritaniam iuris ſui fecerunt, anno nonodecimo, poſtquam ex Scythia ceſſerant. Saluianus eos non Romanorum timore, ſed Dei voluntate Hiſpania deceſſiſſe ſignificauit, cum ſcripſit: *Numquid Vandali abducti à ſolo patrio degere intra Gallias non potuerunt, aut ne degerent, quem timuerunt, cum illæſi à nobis vſque ad tempus illud cuncta vaſtauerint? ſed eſto. intra Gallias formidabant. quid in Hiſpania, vbi exercitus noſtros etiam bellando contriuerant, numquid conſtare, aut permanere metuebant iam victores, iamq́ triumphantes, qui intelligerent, ſibi Romanæ reip. vires etiam cum Gotthorum auxilijs pares eſſe non poſſe?* Genſericus autem, vt ſcribit Victor, in Africam, Gunthario interim extincto, egreſſus, vt famam gentis ſuę augeret, omnis multitudinis numerum iniit. inuentaq́; ſunt vtriuſque ſexus, atque omnis ætatis hominum octuaginta millia. cum autem pacatam, ſpecioſamq́; nactus eſſet prouinciam, omnia populatione, incẽdio, cædibusq́; permiſcuit. quòd verò perfidia Arriana corruptus eſſet, ac proinde Catholicis Conſubſtantiale ſentientibus infeſtiſsimus, in eccleſias, baſilicas, cœmeteria, & monaſteria ſæuire auaritia pariter, ac crudelitate inflammatus incœpit. Etenim priuatorum ædes, quorum ianuas clauſas offendit, magno impetu deturbauit. epiſcopos ſuppliciis exquiſitis ad tradendum eccleſiarum aurum adegit, & quo plus dabant, eò acerbioribus tormentis, vt plus dare cogerentur, affecit. aliis palorum vectibus ora aperientes, fœtidum cœnum ob confeſsionem pecuniæ ingeſſerunt. nonnullos in frontibus, & tibiis neruis remugientibus torquẽdo cruciarunt. pleriſque aquã marinã, aliis acerũ, liquamenq́; ori appoſita ſine miſericordia porrexerunt. onera ingentia tanquam camelis impoſuerũt, & ſtimulis ferreis ad ambulandum adegerunt. quorum nonnulli ſub faſcibus miſerè expirauere. ſenio confectis, ac propter caniciem venerandis nulla miſericordia impertita. pueri ab vberibus rapti ad terram eliſi, aut medij ſecti. tecta incenſa, aut ſolo æquata. quas verò vrbes propter munitionum firmitatem adire non potuerunt, nouo mali

genere afflixerunt. quippe, interfectis in circuitu innumerabilibus turbis, tetro putrefactorum cadauerum fœtore necarunt eos, qui intus erant. In Gallia Aetius cum Theodorico rege bellare perrexit. nam & Turones per Maiorianum præfectum defendit, vt Sidonius in Panegyrico ſcripſit, &, commiſſo cum Theodorico prœlio, fortiter adeo, feliciterq; pugnauit, vt eum pacē poſtulare coegerit. atque ita ſecundo bello Gotthi-
428 co finem impoſuit. Felice inde, & Tauro conſulibus, Bonifacius aſſumptis ex Mauritania Vandalis Sigeuulti ſumma vi in ſe ruenti occurrit, atque omni mole, ne Africa eijceretur, contendit. Cum autem Bonifacij perniciosa reip. virtus aſsiduis hominum maledictis laceraretur, Bonifacij amici ipſum in Placidiæ gratiam reſtituere ſunt annisi. Quippe mirantes, hominem alioqui officij, pietatisq; pleniſsimum de fide tam temere deceſsiſſe, voluntate Placidiæ Carthaginem adierunt, ac de re cum eo colloquuti ſunt. Ille ſe excuſare, & iuſti doloris ſui teſtes ipſas Aetii litteras proferre. Quas vbi legerunt, rationem ſe reconciliandæ inueniſſe gratiæ rati, confeſtim cum ijs Romam ad Placidiam redierunt. ac Bonifacium non ſua, ſed Aetij culpa lapſum eſſe docuerunt. Illa animo perturbata, dolore tamen ſuppreſſo, nihil cum Aetio expoſtulauit, ne ſummū ducem exercitum habentem, & rem præclarè gerentem alieno tempore irritaret. verùm cum Bonifacij amicis omnia contulit, atque Aetij fraudem deteſtata, iurauit, ſe æquam Bonifacio futuram, ſi ille pro re Romana ſtare in animum induxiſſet, & barbaros, quos acciuerat, ex Africa dimiſiſſet. Bonifacius ab amicis de fraude Aetii, & animo Placidiæ erga ſe certior factus, ſumma voluntate ſe facturum, quod illa poſtulabat, promiſit, atque ita ab armis reip. inferendis diſceſsit, animumq; ad Vandalos ex Africa dimittendos conuertit. Quietis in Gallia Gotthis, Franci nouam irruptionem fecerunt. Clodio nanque rex, qui trans Rhenum in Thuringia caſtrum Diſpargum tenebat, præmiſsis exploratoribus cum omnia tuta reperiſſet, in Belgicam ſecundam inuaſit, ac Camaracum vrbem adortus, Romanis, qui vrbem cuſtodiebant, oppreſsis, vrbe potitus eſt. inde, exigua ibi mora tracta, vſque ad Suminam amnem omnia, in primisq; oppidum Attrebatum occupauit, vt Gregorius ſcripſit. Clodionē verò vnà cum Maioriano occurrens Aetius repulit, quod ex Panegyrico poſt ipſi Maioriano Auguſto à Sidonio dicto elicitur. in quo vxor Aetij ipſum his verſibus Aetium alloquitur. (neque enim in tantis anguſtiis verſus quoque ad reparandam vetuſtatem repudiandi ſunt:)

poſt tempore paruo
Pugnaſtis pariter Francis, qua Cloio patentes
Attrebatum terras peruaſerat. hinc coeuntes

Claudebant anguſta vias, arcuq́ ſubactum
Vicum Helenam, flumenq́ ſimul ſub tramite longo
Artus ſuppoſitis trabibus tranſmiſerat agger.
Illic te poſito pugnabat ponte ſub ipſo
Maioranus eques.

Ex hoc factum eſt, vt Proſper, & Marcellinus notarint, Aetium his conſulibus, cæſis Francis, partem Galliæ Rheno proximam, quam illi occupauerant, recepiſſe. Eodem anno, vt ſcribit Socrates, Burgundiones, qui in Germania remanſerant, quotidianis impreſsionibus ab Hunnis exagitati, poſt agros ſuos incenſos, hominesq; fœdè occiſos, ceteris deſperatis auxiliis, ad Chriſtum Deum opem implorantes confugerunt. atque, epiſcopo ex Gallia repetito, ſe ſacro tingi lauacro poſtularunt. Is, cum ſeptem dies ieiunii præſcripſiſſet, atque in fide illos erudiuiſſet, octauo demum eos abluit, & cum pace dimiſit. Quo facto, ingenti inde fiducia in Hunnos reuerſi, cum Optarum regem eorum cibo nimio ſumpto ſe dirupiſſe, atque Hunnos ſine duce eſſe comperiſſent, facto impetu tanta felicitate pugnarunt, vt Hunnorum decẽ millia à tribus ſint Burgundionum millibus occidione occiſa. Ab illo tempore Burgundiones Chriſtum ardẽti ſtudio coluerunt. Optaro Hunnorum rege vita functo, regnum ad filios Mundzucci fratris Attilam, Bledamq; delatum eſt. quorũ alter Attila poſt potentia, atque immanitate ſua ſuperiorum omnem memoriam temporum ſuperauit, ac toti Occidenti formidabilis ſupra omnes barbaros fuit. Quieſcebat à priſtinis ſeditionum procellis Eccleſia, veteribus hæreſibus, qua Conciliorum, qua principum intercedente auctoritate magna ex parte ſopitis, cum repente noua alia, & quidem turpiſsima oborta Orientales eccleſias perturbauit. ea verò à Neſtorio aduerſus Chriſtum inducta eo, quo referemus, modo ſublata eſt. Conſtantinopoli Attico epiſcopo quadriennio ante, nunc verò, qui in eius locum ſucceſſerat, Siſinio vita functo, Neſtorius presbyter Germanicia oriũdus, Antiochia monachus accerſitur, homo voce canora, & lingua diſerta ad docendũ populum in primis accommodatus. Is IIII Idus Aprilis epiſcopus conſecratus, cum orationem apud Theodoſium Auguſtum haberet, clarum elatioris ingenii ſui ſpecimen dedit, cum inter cetera dixit: Mihi Imperator terram purgatam hæreticis tribue, & ego tibi cœlum retribuam. tu mihi in profligandis hæreticis ſubueni, & ego tibi in profligandis Perſis auxilium feram. quas voces, vt à leui animo, & ventoſo pectore profectas, boni omnes meritò horruerunt. Quinto inde poſt die ædem Arrianorum, in qua illi furtim orabant, deturbari iuſsit, atque eo facto Arrianos eò furoris, ac væcordiæ adduxit, vt eam ipſi vltro ſubiectis facibus in-

flammarent. quo incendio cum vicina ædificia eſſent comprehenſa, ma
gnus in vrbe tumultus eſt concitatus. Inde Nouatianos aggreſſus, quòd
Paulus eorum epiſcopus magnam modò pietatis laudem eſſet adeptus,
vix ab Imperatore retentus eſt. Itaque, vt ipſe eius voluntati ſeruiret, edi
ctum ad Florentium præfectum prætorio III Kal. Iunias dedit, in hæc
verba: *Hæreticorum ita eſt reprimenda inſania, vt quas ab orthodoxis tenēt vbi-
cunque eccleſias, ſtatim Catholicæ Eccleſiæ reddendas intelligant. quia ferri non po-
teſt, vt qui nec proprias habere debuerant, ab orthodoxis poſſeſſas, aut conditas, ſuaq́
temeritate occupatas vltra detineant.* inde nominatim, quid aduerſus ſingu-
los hæreticos ſtatuendum ſit, aperit. Poſt aliquot inde dies, qui ſe veterũ
hæreticorum acerbum adeo vindicem geſſerat, idem nouam hæreſim,
eamq́; vt dixi, indigniſsimam intulit, & quidem hoc modo. Anaſtaſius
presbyter, qui cum ipſo Antiochia venerat, & ſumma cum eo familiari-
tate coniunctus erat, iuſſu eius quodam die agens ad populum dixit: Ne-
mo Mariã matrẽ Dei appellet, quia Maria homo erat, neque Deus naſci
ex homine poteſt. Quæ verba cum clerus, populusq́; iniquis auribus ex-
cepiſſent, vt qui longè aliter à prioribus epiſcopis didiciſſent, valde ani-
mo conturbati ſunt. Neſtorius autem, re cognita, non ſolùm hominem
non increpuit, vt quidem oportuit, nec ſanam de Chriſto Deo doctrinã
ſubiecit, ſed illius quoque ſententiam, vt piam, ſacris tueri auctoritatibus
inſtitit. ac ſæpe inde verbis hac de re ad populum factis, ſemper Mariam
Chriſti, non Dei genitricem vocauit, atque ita vocandam eſſe conten-
dit. nam Chriſtum ex Maria hominem tantùm, non Deum eſſe natũ,
ipſumq́; diuinitatem meritis eſſe adeptum; Dei verbum non ſumpſiſſe
carnem ex ſanguine matris, ſed alium eſſe filium, & verbum Dei, alium
429 Chriſtum, qui filius eſſet adoptiuus, & Dei gratia factus. Florentio in-
de, & Dionyſio conſulibus, Placidia Felicem Patricium, & Aetium ma-
giſtrum militum fecit. Bonifacius autem recuperare Valentiniano
Mauritaniam cupiens, Genſericum primùm, ingentis vi pecuniæ oblata,
emittere prouincia voluit, deinde pecuniam non accipientem bello ſe
perſequuturum oſtendit. atque acceptis copiis, quæ ſibi Roma, & Con-
ſtantinopoli mittebantur, quarum Aſpar erat magiſter, aduerſus eum
proceſsit. Hunc Genſericum, vt qui per hæc tempora fuerit clariſsimus,
Iornandes deſcripſit, virum ſtatura mediocrem, equi caſu claudicantẽ,
animo profundum, ſermone rarum, luxuriæ contemptorem, ira turbi-
dum, habendi cupidum, ad ſolicitandas gentes prouidentiſsimum; ſemi-
na contentionum iacere, odia concitare paratum. Cum hoc igitur tam
ſtrenuo duce Bonifacius, & Aſpar prœlium in Mauritania commiſerũt,
ſed acie victi, intra fines ſuos ſe referre coacti ſunt. captiui multi ex Ro-

manis

manis facti; inter ceteros Marcianus is, qui poſt Theodoſium Orientali Imperio præfuit, cum, Aſpare duce, in Africam proceſsiſſet. accidit auté, vt, prœlio cõfecto, Genſericus captiuos in vnum locum compulerit, quò prædam ex ſpecula proſpicere poſſet. ceteris autem iuſſu eius ſolutis, Marcianum animaduertit ſomnum aperto cœlo capientem, atque aquilam aliunde aduolantem expanſis alis ipſum ab ſolis ardore tegentem. Quod vt vidit, mirabundus continuò, quod futurum erat, coniecit, & accitum ad ſe hominem libertate donauit ſacramento fidei obligatum, vt ad Imperium euectus ſibi, ac Vandalis eſſet amicus. Hac victoria parta, Genſericus è Mauritania in Numidiam, reliquamq; Africam ſeſe cum exercitu intulit, atque, Bonifacio reſiſtere nequeunte, eam vaſtare inſtituit. ſiquidem oppida ipſa excidit, agreſtes alios cæde ſtrauit, alios fuga diſperſit. qui verò in ſyluas, aut ſpeluncas, aut ad alias munitiones profugerant, partim ferro necauit, partim neceſſariis præſidiis, vt fame contabeſcerẽt, ſpoliauit. Eccleſiæ porro aut crematæ, aut ſacerdotibus, & miniſtris exhauſtæ. ſacræ virgines, & continentes viri aut diſsipati, aut tormentis cruciati, aut nece, aut ſeruitute affecti, vſqueadeo vt non eſſent, qui hymnos, laudesq; Dei in eccleſijs ſolitas canerent. demum res diuina ita extincta eſt, vt fruſtra quærerentur, qui ſacramenta aut poſcerent, aut traderent, ſuperſtitibus ſacerdotibus ad eam inopiam rerum neceſſariarum adductis, vt cibum quotidianum corrogarent. Quæ mala cum S. Auguſtinus videret, vehemẽter animo cruciatus eſt, quòd quæ neceſſaria erãt, omnia ſuppeditare non poterat, ac ſimul multarum animarum perniciẽ lamentatus eſt. Itaque ſcribendi munus, in quo aſsiduè deſudabat, intermiſit. Id quod Victor his verbis prodidit: *Genſerico Hipponem obſidente, Auguſtini flumen illud eloquentiæ, quod vbertim per omnes campos Eccleſiæ decurrebat, ipſo metu ſiccatum eſt.* Cum autem tres eſſent eccleſiæ, ac ciuitates adhuc ab hoſtili furore intactæ Carthaginienſis, Hipponẽſis, & Cirthenſis, quòd ad mare locatæ operoſiorem expugnationem haberent, ecce derepẽte Genſericus Auguſto menſe exercitum ad oppidum Hipponis adduxit, atque arcta obſidione admota, ſtatim vſum maritimi auxilii dempſit; atque, Bonifacio acriter vrbem tuente, eam obſidionem in multos menſes extraxit. Cum autem Auguſtinus, adhibitis familiaribus ſuis, interim Deum aſsiduè oraret, vt aut vrbem periculis obſidionis eximeret, aut ſeruis ſuis ad ſuam perferendam voluntatem animos adderet, aut certè ipſum ad ſemet de hoc ſæculo euocaret, factum eſt, vt tertio illius obſidionis menſe graui febre tentatus ſit. ex qua cum diutius in lecto decumbere cogeretur, aliquor immundis ſpiritibus, & morbis aliis affectos, cum ad ſe opem imploratum veniſſent, ſanauit. cõſultus eſt etiam ab Ho

norato Thabennenſi epiſcopo, num epiſcopi tantis ſe ſubducere calamitatibus deberent, cum ſcriberet: *Si in eccleſiis perſiſtendum eſt, quid ſimus nobis, vel populo profuturi, non video, niſi vt ante oculos noſtros viri cadant, feminæ conſtuprentur, incendantur eccleſiæ, nos ſub tormentis deficiamus, cum de nobis quæritur, quod non habemus.* cui ita ille reſpondit, vt rationem fugæ vniuerſam in tantis malis, patefacta doctrina euangelica, demonſtrarit. In Oriente verò Neſtorio hæreſim tueri ſuam non deſinente, ac commentarios ſuæ opinionis in vulgus edente, Cyrillus Alexandriæ epiſcopus, vir eruditionis, atque innocentiæ ſingularis, magno dolore, perinde ac debuit, tulit, Chriſti diuinitatem Concilio Nicæno defenſam nouis opinionibus in controuerſiam reuocari, atque ipſi, ſynodo habita, communione interdicere voluit. deinde hominem ſubleuandum potius, quàm affligendum exiſtimans, litteras ad eum miſit, hortans, vt errorem illum abijceret, & ſaniora conſilia ſequeretur. neque quidquam profecit. Interim verò Dorotheus epiſcopus, cum fortè Conſtantinopoli verſaretur, in ſynaxi eccleſiæ, præſente Neſtorio, clara voce ex ſolio dixit: Siquis Mariam Deiparam appellarit, anathema ſit. Quem populus ingenti clamore excepit, ſignificans, ſe verba eius horrere, neque cum eo, qui huius ſententiæ eſſet, inire cõmunionem velle. Itaque maxima pars populi, monachi, & eorum archimandritæ, & plerique ſenatorum ab illius congreſſu ſe remouerunt. Cum autem, Neſtorianis concionibus in Aegyptum perlatis, res turbari, atque homines fidei cauſſa inter ſe tumultus ciere, Cyrillus comperiſſet, metuens, ne ea labes contempta latius ſerperet, epiſtolam ad omnia Aegypti monaſteria ſcripſit, nutanteſq; in fide confirmare contendit. quæ mox Conſtantinopolim delata, multis ſaluti fuit. ex quo Neſtorius multò magis Cyrillo ſuccenſuit. Qua re cognita, Cyrillus iterum ad eum ſcripſit, præter cetera inquiens, ſe Cæleſtino pontifice Ro. iubente, ceteriſq; epiſcopis, qui ei in Concilio affuiſſent, poſtulantibus cogi inueſtigare, num commentarij illi, qui ad ſe perlati eſſent, ab illo, an ab alio quopiam emanaſſent. cui Neſtorius à presbytero Lampone rogatus non ſine aliqua animi acerbitate reſpondit. Cum autem Orientales epiſcopi, & præcipuè Macedonici in Neſtorij ſententiam irẽt, ac Neſtorius ea re inflatus Expoſitiones opinionis ſuæ ad Cæleſtinum, eadem confirmans, miſiſſet, tum Cyrillus quattuor epiſcopos Alexandriã aduocauit, atque ex eorum auctoritate de his rebus omnibus Cæleſtinũ admonuit, &, quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. neque enim ſe Neſtorium ferre poſſe, nec tamen illius iniuſſu communione illi interdicere voluiſſe. quamobrem rogare eum, vt ſuam ſuper hac re ſentẽtiam ad Oriẽtales, & Macedonicos epiſcopos ſcribat, ſimulq; epiſtolas Neſtorij ad ſe

miſſas, & Expoſitiones eius adiunxit, atque omnia per Poſidonium diaconum Romam perferenda, &, ſi Neſtorium ſua pontifici tradidiſſe comperiſſet, offerenda curauit. Dum autem Oriens Neſtoriana labe inficitur, infectusq; indies vehementius perturbatur, Agricola Seueriani filius Britanniam in alio prope terrarum orbe ſitam Pelagiana hæreſi maculauit. Britanni verò, cum neque peruerſam doctrinam, qua gratia Chriſti peruertebatur, ſuſcipere vellent, neque fallacias contrariæ opinionis refutare verbis valerent, auxilium à Gallicanis epiſcopis poſtularunt. Illi conuocati ex Cæleſtini pontificis auctoritate, Germanum Antiſiodorēſem, & Lupum Tricaſsinum epiſcopos ſanctitate, atque eruditione præſtantes ad id muneris delegerunt. Qui, teſte Beda, iuſsis eorum obedientes continuò iter ingreſsi ſunt, atque ad portum profecti traiiciendi cauſſa oram ſoluerunt. Dum autem curſum proſperè tenent, ecce derepente ſummam cæli, marisq; tranquillitatem ſæua adeo vētorum, vndarumq; tempeſtas inuoluit, vt parum abeſſet, quin nauis obrueretur. Tum S. Germanus à ceteris metu trepidantibus excitatus, Chriſti nomen implorat, atque, aſpergine aquæ accepto, in nomine S. Trinitatis ventos, fluctusq; perfurentes compeſcit. quo facto, ſecundo rurſus aſpirante vento, reliquum nauigationis confectum eſt. Sacerdotes benigno incolarum occurſu excepti, ſtatim populum illum opinione, prædicatione, ac virtutibus impleuerunt. cum immundos ſpiritus ex obſeſsis corporibus pellerent, ipſos audierunt, apertè concitatam à ſe tempeſtatem, & illa conflata pericula confitentes. Cum autem plerique ciuium rectæ aſſenſi doctrinæ fuiſſent, tandem qui in pertinacia manſerant, bene culti, ac comitati proceſſere in medium, &, cum ad inſignis colloquii ſpectaculum omnis ætatis, ſexus, gradusq; homines confluxiſſent, à ſacerdotibus copiam diſputandi obtinuerunt. demum autem, cum nuda, & inania verba loquuti, ac certis ſubinde diuinæ ſcripturæ teſtimoniis conuicti reſpondere nō poſſent, ſe erraſſe confeſsi ſunt. Ita Concilium ingenti populi clamore dimiſſum. Interim Germanus, admirandis multis operibus editis, ſeſe populo Britanno venerabilē reddidit. cū enim puella luminibus capta ipſi eſſet oblata, Pelagianis eiuſmodi curationem à ſe amolientibus, Germanus, inuocata Trinitate, capſulam Sanctorum relliquiis refertam oculis puellæ admouit, ac ſtatim, tenebris cæcitatis expulſis, illuminauit. Progreſſus inde ad S. Albani ſepulchrum, illo aperiri iuſſo, relliquias ſanctorum apoſtolorum, & martyrum ſecum allatas ibi repoſuit, ac cruentum Albani martyris puluerem inde abſtulit. quo facto, ingens ad Deum conuerſa eſt multitudo. cum porrò in hoſpitio, in quo ipſe ægrotans iacebat, graue caſu excitatum eſſet incendium, illud vehementius homines

mouit,quòd quæ acris hominum ſedulitas cuſtodiuerat, omnia vis ignis exhauſit. quæ verò vir ſanctus tetigit, ipſa omnino flamma non læſit. Eo primum tempore Britannia à Romanis, vt dixi, dimiſſa, à veteribus agitari hoſtibus eſt incœpta. Hi fuere Picti, qui aſſumptis ſecum ex Hybernia Scotis,cum Britanniam Romano præſidio, & propria iuuentute ſpoliatam audirent, iunctis viribus partem aquilonarem inſulæ inuaſerunt. Quorum aduentu oppreſsi Britanni reliquis abſciſsis auxiliis, legatos ad Aetium in Galliam opem implorantes miſerunt, atque ab eo vetus legionis auxilium impetrarunt. Ceterum cum in caſtra compulſi vires ſuas hoſtibus impares iudicarent, Sanctorum, qui tum in inſula erant, præſidium inuocarunt. qui aduenientes tantum alacritatis omnibus iniecerunt, vt maximi acceſsiſſe uires exercitus crederent. Hoſtes autem, cum per dies Quadrageſimæ exercitum ſalutari lauacro à ſacerdotibus accipiendo intentum audiſſent, locum ſibi eos aggrediendi tanquam inermes datum rati poſt Paſcha in aciem proceſſerunt. Dux erat Britannis Germanus. is quoſdam in inſidiis collocatos monuit, vt vocem ſuam attenderent, atque editam ingenti clamore repeterent. vbi verò hoſtes aduentare ab exploratoribus didicit, clara voce ter Alleluia inclamauit. quã cum occulta cohors excepiſſet, tantum hoſtibus terroris incuſſit, vt abiectis armis in fugam ſe tradiderint. Hoſtibus profectis ſimul Romana legio, ac ſancti antiſtites domos ſuas repetiuerunt. Britãni muro ex ceſpite facto ſe aduerſus incurſum hoſtium muniuere. is murus in media inſula
430 duos inter ſe diuerſos maris ſinus commiſit. Theodoſio inde XIII, & Valentiniano III conſulibus, qui fuit annus à Chriſto nato ſupra triceſimum quadringenteſimus, Picti, & Scoti, vbi legionem Romanam Britannia exceſsiſſe, inſulamq́; à ſolis teneri Britannis cognouere, iterum ad eandem infeſti ſe contulere, ac cæde, & populatione omnia miſcuere. Qua re audita Aetius iterum ſummis Britannorum precibus ad tuendã inſulam excitatus, legionem remiſit. quæ prœlio facto hoſtes iterum expulit. monitoſq́;, vt poſthac ſuis ſe viribus tuerentur, quòd difficultate tam longinquæ expeditionis eis adeſſe non poſſet, reliquit. Tum à Britannis murus firmior, quippe ex lapide eo, quo diximus, loco conſtructus eſt. Et hoc anno Gensericus in Africa Hipponis obſidionem magna animi pertinacia, atque armorum mole continuauit. cuius obſidionis menſe tertiodecimo Auguſtinus ſiue morbi pertinacia, ſiue doloris acerbitate victus tandem V Kal. Septembris migrauit ad cælos libris Iuliani hæretici Pelagiani reſpondens, & glorioſe, vt inquit Proſper, in defenſione Chriſtianæ gratiæ perſeuerans. Eo mortuo ſequenti menſe Hippon in ditionem Vandalorum adducta vltima malorum omnium, quæ

hoſtilis inferre rabies poſſet, eſt paſſa. Romę Cæleſtinus, Cyrilli, ac Ne-
ſtorii litteris acceptis, actisq; perſpectis, Concilium epiſcoporum eueſti-
gio aduocauit, atque ex eorum ſentētia IIII Idus Auguſti ad Neſtorium
ſcripſit, vt intra decem dies ad ſanitatem rediret, alioqui ſe illi commu-
nione ſciret interdicturum. poſtridie verò ad Cyrillum, vt partes ſuas
ſuſciperet, & Neſtorium, niſi intra dies decem reſipuiſſet, communione
repelleret, inquiens: *Noſtræ ſedis auctoritate aſcita, noſtraq; vice, & loco cum
poteſtate vſus acriter eiuſmodi ſententiam exequeris, vt niſi Neſtorius decem die-
rum interuallo ab huius noſtræ admonitionis die numerandorum nefariam doctri-
nam ſuam conceptis verbis deteſtetur, ilico ſanctitas tua illi eccleſiæ proſpiciat.* Item
ad clerum, & populum Conſtantinopolitanum: *Quia in re tam ardua no-
ſtra præſentia propemodum neceſſaria videbatur, neque tamen propter interiectum
mare, longiq; itineris interualla commodè id ſatis fieri queat, fratri noſtro Cyrillo no-
ſtrum munus, noſtramq; perſonam impoſuimus, & ſententiæ in ipſum latæ formu-
lam ad vos miſimus.* Scripſit etiam ad Ioannem epiſcopum Antiochenū,
atque alios in eandem ſententiā. His litteris acceptis, Cyrillus tertiam, vt
ipſe inquit, epiſtolā ex ſynodi Alexandrinæ ſentētia ad Neſtorium miſit,
mandās, nomine Cæleſtini, vt intra decē dies abiuraret, ſin minus, ſe com
munione ſpoliatum, ſciret. præſcripſit autem quæ illi confitenda, & quæ
abiuranda eſſent. fuere autem duodecim capita Anathematiſmi vocata.
quin etiam clerum Conſtantinopolis monuit, vt niſi Neſtorius ſaniora
ſenſiſſet, ab eius ſe cōgreſsione ſecerneret, & eis vteretur, quos ille anathe
mati ſubieciſſet, ac loco mouiſſet. Quibus mandatis neglectis, Neſtorius
ad Theodoſium ſeſe contulit, eumq;, vt litteras ad Cyrillum mitteret,
impulit, graues, ac minarum plenas, niſi ſecum conſenſiſſet. Quibus
Cyrillus haudquaquam exterritus libellos ad Theodoſium, Eudociam,
& Pulcheriam miſit, quibus fidem ſuam rectam, Neſtorii verò nefandā
oſtendit. Interim, cum monachi Catholici fœdè à Neſtorio vexarentur,
Baſilius archimandrita, vir ſanctus, rem nō ferendam ratus, ad Theodo
ſium detulit, atque, vt Conciliū huius compone̅dæ controuerſiæ cauſſa
indiceret, poſtulauit. Cuius verbis permotus Theodoſius, mēſe Nouem
bri ex Cæleſtini auctoritate litteras ad omnes metropolitanos miſit, edi
cens, vt ad proximā Pentecoſtēn Epheſi omnes adeſſent, vt huic contro-
uerſiæ modū imponerent, adiiciēs, ſe excuſatū neminē vel apud Deum,
vel apud homines habiturum, qui ad tempus non affuiſſet. neque.n. bo-
nam conſcientiam declarare, qui ad ſacrum conuentum vocati legitimè
non accurrant. ad Cyrillum autem ſcripſit partim increpās, quòd ſepa-
ratim ad ſe, & ad reginas de fide ſcripſiſſet, partim mandans, vt Epheſi
ad diem metropolitanis indictā adeſſet. Baſſo inde, Antiochoq; conſuli 431
bus, Gēſericus Hippone potitus, ad alias Africæ partes arma circuntulit,

&, populatis latè agris, rem variè cum Bonifacio geſsit, ea in Catholicos ſupplicia exercere inſiſtens, quæ ab initio ſignificauimus. Conſtantinopoli annona, atque incendio laboratū eſt. ex vtroque incommodo ingēs tumultus exarſit. Barbari in vrbe educati odio religionis hoſtiliter eccleſiā inuaſerunt, dumq; faces ad inflammandū altare iaciunt, ipſi ſe inter ſe diuino iudicio confecerunt. Theodoſius autē, cū ad Horrea publica leuādæ inopiæ cauſſā procederet, à populo eſuriēte lapidibus appetitus eſt. Interim Cæleſtinus Romæ negociū Eccleſiæ magna ſolertia adminiſtrauit. nā & Neſtorij hæreſim ex Concilij ſentētia condēnauit, quiq; cū eo ſentirent, cōmunione remouit. & Arcadiū, ac Proiectū epiſcopos, ac Philippū presbyterū ad Conciliū Epheſinū legatos cum mandatis, atque hac ſententia deſtinauit. Quin etiā Palladiū epiſcopū inſtituit, eumq; ad Scotos nuper Chriſtianis ſacris imbutos miſit. vt meritò Proſper in libro contra Collatorē ſic ſcripſerit: *Cæleſtinus Pelagiano morbo Britannias liberauit, quando quoſdā inimicos gratiæ ſolū ſuæ originis occupantes etiā ab illo ſecreto ſeclusit Oceani, & ordinato Scotis epiſcopo, dū Romanā inſulā ſtudet ſeruare Catholicā, fecit etiā barbarā Chriſtianā.* Quæ dū ille agit, epiſcopi Epheſum conuenere. Neſtorius, ꝙ non longè Cōſtantinopoli ab Epheſo abeſſet, paulo poſt dies Reſurrectionis cū Græciæ epiſcopis primus aduenit. Quē cōſequutus Cyrillus & ipſe cū epiſcopis Aegyptiis ante diē Pentecoſtes acceſsit. Quarto inde poſt Pentecoſtē die Iuuenalis Hieroſolymitanus cū Palæſtinæ epiſcopis præſto fuit. Capreolus Carthaginis archiepiſcopus, cū epiſcopos mittere ſuos vellet, propter bellū, quo Africa vrebatur, abſtinuit, ſed Beſulā diaconū cū litteris ſeſe purgātibus miſit. Ioannē Antiochenum Cyrillus, qui partes Cæleſtini agebat, per dies quindecim expectauit. monitus inde ab epiſcopis Apameno, & Hieropolitano, ne Ioannē expectādo Concilium traheret, poſtridie, qui fuit X Kal. Iulias, epiſcopos in ædē, quæ S. Mariæ dicebatur, aduocauit. Ibi cum oēs, excepto Neſtorio, cōſediſſent, Petrus presbyter Alexandrinus, & notariorum primicerius dixit: Cum Neſtorius nonnullas Expoſitiones ediderit, quæ ſeditionē in Eccleſia concitarint, ac Cyrillus vnā, atque alterā ſuper ea re epiſtolā ſcripſerit, quibus ille ita reſponderit, vt opinionē ſuam tutatus ſit; cumq; Cyrillus, cognito, Neſtorium libellos, & Expoſitiones ſuas Romam miſiſſe, & ipſe Poſidonium cum ſuis ad Cæleſtinum deſtinarit, ac quæ oportebat, Cæleſtinus reſcripſerit, ac propterea iuſſu Theodoſii Cōcilium aduocatum ſit, ſignificamus vobis, nos eiuſmodi ſcripta in manibus habere, eaq; vobis recitare paratos eſſe. Quem Iuuenalis Hieroſolymitanus excipiens, Legatur, inquit, edictum Imperatorum ad omnes metropolitanos de conueniendo miſſum. Immo verò, Firmus Cæſarienſis ſubiecit, Memnon huius vrbis epiſcopus exponat, quot elapſi ſint

dies,poſtquã nos in hanc vrbẽ conuenimus. Tum Cyrillus:Sancta ſynodus hucuſque expectauit epiſcoporũ,qui vẽturi ſperabantur,aduentum. quia verò multi in aduerſam valetudinẽ inciderunt,videtur de ijs,quæ ad fidem conſtituendam pertinent,eſſe agendũ.proinde illa ſcripta,quæ præſentis negocij ſunt, recitentur. Cum autẽ Neſtorij præſentia deſideraretur,epiſcopi quidã rettulere,ſe illũ domi pridie conueniſſe,atque,vt hoc die adeſſet,monuiſſe,illũ verò ſe conſideraturũ,&,ſi oportere iudicaſſet, venturũ,reſpondiſſe. Qua re audita,epiſcopi alij ad eum citandũ ſunt miſſi. qui reuerſi renunciarunt, ſe poſt multã ad fores moram reſponſum à clerico rettuliſſe, Neſtoriũ,vbi epiſcopi omnes conueniſſent, propius acceſſurũ. Quin etiã alii,qui tertiò euocarent,profecti renunciarunt, ſe inſolentius ab armatis eius ſatellitibus habitos nullũ reſponſum elicere potuiſſe. Quibus auditis,Iuuenalis, Quoniã,ſatellitibus,inquit,aditũ prohibentibus,quarta euocari citatione non poteſt, iam quæ fidẽ attingunt,aggrediamur. Itaque res hoc ordine acta eſt : primũ fidei ſymbolũ recitatũ eſt Nicæno Concilio conſtitutũ ; tum prima epiſtola Cyrilli ad Neſtoriũ,eaq́; cum Nicæno ſymbolo congruere iudicata eſt. inde reſpõſio Neſtorii, quæ,vt ab eo diſſentiens, digna anathemate viſa eſt. tũ Cœleſtini vnæ, & Cyrilli alteræ ad Neſtoriũ litteræ lectæ, eæq́; ambæ rectè, atque ex fide ſcriptæ ſunt iudicatæ. Acacius inde,& Theodotus epiſcopi pro teſtimonio dixerunt,ſe ante triduũ audiſſe,Neſtoriũ in congreſſu epiſcoporũ dicentem, Deum bimeſtrẽ, aut trimeſtrem appellari non oportere. Proditæ inde ſunt patrum ſuper hac quæſtione ſententiæ,tum Expoſitiones Neſtorii longè ab his alienæ. Quibus rebus confectis,epiſcoporũ amplius ducentorũ conſenſu decretũ eſt aduerſus Neſtoriũ, vnam eſſe Chriſti,& Dei perſonã. duas verò eiuſdem naturas ſine vlla confuſione, ac diuiſione inter ſe vnitas,vnum rurſus,eundemq́; Deum ſimul eſſe, ac ſactã virginẽ Mariam verè, proprieq́; Deiparam eſſe. Inde ſententia in Neſtorium hæc eſt pronunciata : *Cum præter alia reuerentiſſimus Neſtorius neque vocationi noſtræ paruerit,neque ſanctiſſimos epiſcopos à nobis miſſos admiſerit, neceſſariò eò deſcendimus,vt de impietate eius inquireremus. Et quoniã ex epiſtolis,et ſcriptis eius,quæ lecta ſunt,et ex verbis,quibus in hac vrbe eſt vſus, et teſtiũ dictis, quæ audiuimus,impie eũ & ſentire,& docere deprehendimus, neceſſitate nobis à legibus,et ſanctiſſimi patris Cæleſtini epiſcopi Ro.epiſtola impoſita,cũ multis lacrymis ad hanc ſententiã venimus. Qui igitur ab eo maledictis appetitus eſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus per præſentẽ ſanctã ſynodũ decreuit,Neſtoriũ à dignitate epiſcopali,& omni ſacerdotali conuentu eſſe remotũ.* Dimiſſo inde ſub noctem Concilio,patres ad tecta ſuã ſe receperunt, prælucentibus funalibus, ac multis cum lætitia proſequentibus. poſtridie ſententia per publicos præcones

cones enunciata,& foribus ædis affixa,atque ad ipſum,& ad clerum Cõſtantinopolitanum,& Imperatorem Theodoſium miſſa. Viceſimo inde die poſt Pentecoſtem,qui fuit VI Kal. Iulias, Ioannes Antiochenus aduenit,ac, nondum puluere pedum excuſſo, conuentum epiſcoporum ſuorum in diuerſorio habuit. Ibi Candidianus Comes à Theodoſio , vt tumultum in Concilio coerceret,iampridem miſſus dixit, ſe optaſſe , coactæ ſynodo litteras Imperatorum reddere, verùm, cũ ante quinque dies, ſe repugnante, ſynodus haberetur, ſe ſacram Imperatorum recitandam præbuiſſe,atque eos,ne quid præcipitanter agerẽt,monuiſſe. atq; illos,epiſcopis Neſtorianis exactis, feſtinanter omnia perfeciſſe. quibus dictis ſacram recitauit. Quibus de rebus, licèt falſis, Ioannes accenſus, ex ſynodi ſuæ ſententia Cyrillo,& Memnoni dignitatem , Concilio vniuerſo communionem ademit. Theodoſius autem Cyri epiſcopus duodecim capita à Cyrillo abiuranda propoſita oppugnauit. atque hæc omnia acta Ioannes ad Theodoſium miſit, petens, vt Conciliũ Chalcedonẽ,aut Nicomediã transferretur,& tres epiſcopi ex quauis prouincia eò tãtum admitterentur. Interim legati Cæleſtini aduerſa nauigatione fatigati venerũt. VI Idus Iulias,epiſcopis in Memnonis baſilica conſidẽtibus,inierunt, ac Cæleſtini litteras reddiderũt,quas Siticius Romanę eccleſię notarius primũ latinè ſcriptas, deinde græcè conuerſas recitauit,in hanc ſententiã: ſe illos legatos mittere,vt Concilio intereſſent,atque illius decreta ſancirẽt. Inde poſtularũt, vt quæ aduerſus Neſtoriũ acta eſſent, exponerẽtur, eaq; audita ſine vlla hæſitatione firmarunt. Conciliũ inde Theodoſiũ de legatorũ aduentu,actorum cõprobatione,& Neſtorij damnatione admonuit,ac ſimul,vt ſibi abeundi,& Conſtantinopolitanis noui creandi epiſcopi copia fieret,flagitauit. Cyrillus autem,& Memnon, quos Ioannes exauctorauerat, libellis ſuis oblatis Concilium obſecrarunt, vt, antequã diſcederent, cauſſam ſuam cognoſcerent, ac ſuæ innocentiæ adeſſent. quorum preces iuſtas eſſe Concilium ſtatuens,XVII Kal.Auguſti ter Ioannem ad reddendam actorum ſuorum rationem citauit. atque, vbi nõ affuit,& ipſum,& qui cum eo conſpirauerant, dignitate, & communione multauit. Cyrillum verò,& Memnonem vinculo, quo illigati videri poterant,ſoluit,legatis Cæleſtini omnia ſuo ſuffragio confirmãtibus. atque his de rebus omnibus Cæleſtinum edocuit. Interim Neſtoriani,qui erant Cõſtantinopoli,cum ſententiã Concilii aduerſus Neſtoriũ cognouiſſẽt,omnibus maris,terræq; aditibus occupatis,dedere operã,ne litteræ Epheſo perferri Cõſtantinopolim poſſent.venere tamẽ à Cõcilio miſſæ, quibus in æde D.Mocij martyris recitatis, populus anathema Neſtorio ingeminatis vocibus affirmauit. venere etiã aliæ ad clerũ ſupplicationes

pro boni epiſcopi ſubrogatione indicentes. quibus Dalmatius archimandrita omnium nomine gratias egit. Theodoſius autẽ actis vtriuſque partis acceptis ad Ioãnis partes ſe contulit, ac XIII Kal. Auguſti non minus Cyrillum, & Memnonẽ, quàm Neſtoriũ rectè condemnatum iudicauit. atque epiſcopis, vt eandẽ quæſtionem, antequam Epheſo diſcederẽt, de integro tractarent, mandauit. iis litteris Epheſum perlatis Cyrillus, & Mẽnon in cuſtodias dati ſunt. nemo tamen cum Ioanne communionem iniuit. Ea de cauſſa ſeptẽ ab vtraque parte epiſcopi legati ad Theodoſiũ miſsi ſunt, vt ipſum de omni re acta docerent. Cũ omnes coram cauſſam ſuam oraſſent, Theodoſius veritate perſpecta epiſcopos Orientales damnauit, ac Cyrillum, & Memnonem liberauit. atque epiſcopis, qui Conſtãtinopolim cõuenerant, vt alium Neſtorio ſufficerent, imperauit. VIII Kal. Nouẽbris Maximianus presbyter ſubſtituтus eſt. qui ſtatim Cyrillo per litteras victoriã de Neſtorio partã eſt gratulatus. Cui Cyrillus magnæ cũ lætitiæ ſignificatione reſpondit. Inde permiſſum eſt ſingulis, vt ad ſuas ſe ciuitates referrent. Aetio inde, Valerioq; conſulibus, Bonifacius 432
Comes ex Africa Romam Placidiæ vocatu deceſsit, & magiſtri militum dignitatem obtinuit. Mox Aetium veterem ſuæ laudis obtrectatorem ſingulari certamine fidei ſuæ probandæ gratia prouocauit. commiſſoq; Placidiæ permiſſu prœlio ſuperauit: quam ob cauſſam Aetius dignitate nudatus in agrum ſe contulit. Tertio inde poſt menſe Bonifacius letifero morbo tentatus, cum ſe morti proximum cerneret, Pelagiam vxorem, mulierem locupletem, vt Aetio nuberet, obſecrauit. Trigetius inde, qui Bonifacio ſucceſſor in Africa erat datus, Genſerico omnia percurſanti pro viribus reſtitit. res tamen eius, vt multæ aliæ, memoratu digniſsimæ, perierunt. Eodem anno Cæleſtinus pontifex eccleſia teterrimo diſsidio liberata, ac dignitate pontificia egregie conſeruata deceſsit. Locum eius Xyſtus III presbyter, ciuis item Romanus, obtinuit. Cuius, vt in pace, ſtudium omne in ornandis vrbis Eccleſiis præcipuè enituit. Ioannes Antiochenus Epheſo Antiochiam repetens, Neſtorium ſecum deduxit, atque apud ſe in monaſterio eodem, ex quo euocatus ad epiſcopatum fuerat, habuit, ac ſimultatem cum Cyrillo exercens duas inter ſe eccleſias Antiochenam, & Alexandrinam turpi admodum diſsidio ſeparauit. ac triennium inde variis cum eo certaminibus Anathematiſmos eius oppugnans exegit. Cui Cyrillus haudquaquam ſui oblitus acerrime ſe pro Catholica veritate oppoſuit. Sequenti anno, quo 433
Theodoſius XIIII cum Maximo poſtea Imperatore geſsit conſulatum, nouum in Gallia bellum eſt ortum. Gundicarius nanque rex Burgundionum priore fœdere neglecto defecit, ac finibus ſuis egreſſus in Belgicam

incurſauit, atque omnia hoſtili tumultu repleuit. Hac re accepta, Valentinianus iam annos XV natus Aetium aduerſus eum deſtinauit ducem. Hic enim, cum in agro priuatus verſaretur, ab inimico ſuo inſidiis appetitus Romam ſe contulerat, atque inde prouectus in Dalmatiam, demũ in Pannoniam, ad Hunnos confugerat, atque eorum opibus vſus, pacem principum, & ius interpolatæ poteſtatis receperat. Ab illo igitur, homine rei militaris erudiriſsimo, eodemq́; fortiſsimo Belgica Gundicarius eſt expulſus. vnde dixit Sidonius: Aetius

poſt Vittungos, & Norica bella ſubacto
Victor Vindelico Belgam Burgundio, quem trux
Preſſerat, abſoluit.

Eadem ratione Trigetius quoque in Africa nefarios ſæuientis in dies ma
434 gis Genſerici conatus coercere contendit. Aſpare inde, & Areobinda conſulibus, in Gallia, & in Africa proſperè ab iiſdem etiam ducibus eſt pugnatum. nam & Aetius Gundicarium, & Trigetius Genſericum variis prœliorum contentionibus ita fatigarunt, vt eorum vterque verba de pace inſtauranda, & fœdere componendo intulerit.. Auguſtalis autẽ domus haud leui laborauit infamia. Honoria enim Valentiniani ſoror, cum ad aulæ decus virginitatem tueri cogeretur, ac libidine inflammata Attilam Hunnorum regem in Italiam ad ſui connubium inuitaſſet, voti fruſtrata, libidinem cum Eugenio procuratore ſuo expleuit. grauidaq́; facta à Valentiniano Conſtantinopolim ad Theodoſium amandata eſt.
435 Theodoſio inde XV, & Valentiniano IIII conſulibus, Valentinianus Auguſtus, annum Imperii ſui decimum feliciter ingreſſus, Romam contendit, atque ibi decennalia vota ſolemni ludorum magnificentia celebrauit. ac III Idus Februarias pacem per Trigetium cum Genſerico cõpoſuit, Numidia Hipponenſi ad habitandum conceſſa. & Belgica bello Burgundionico liberata per Aetium fœdus cum Gundicario renouauit. Quæ res ingenti gratulatione ab omnibus Italiæ populis eſt excepta. Romæ verò cum eſſet, nouo, ac memorabili Xyſti põtificis iudicio interfuit. quod falsò ab iniquis hominibus intentatum eum, quem decuit, exitum eſt adeptum. Baſſus nanque exconſul, & Marinianus Patricius ob acceptam gratiæ poſtulatæ repulſam infeſtiores effecti, crimen perdendi hominis gratia confinxerunt, eumq́; apud præſentes Auguſtos de ſtupro ſacratæ virgini illato inſimularunt. quo crimine audito, Auguſti, ac maxima pars populi ab eius ſe communione remouit. Quod vbi Xyſtus animaduertit, Deo, atque innocentia fretus, in baſilicam S. Petri conceſsit, & aſtante populo per Leonem diaconum aduerſarios ad probanda, quæ intulerant, crimina inuitauit. Cui populus eiuſmodi iudicium Auguſto,

aut clero mandandum eſſe reſpondit. Itaque, cum Valentinianus ſenatum, Xyſtus clerum, ac monachos aduocaſſent, conuentus in baſilica Heleniana, quæ Seſſorium dicebatur, eſt habitus. cui affuere exconſules Paterius, Maximus, Anatolius, & Baſſus, Patricii Marinianus, Albinus, Sigeuultes, & Honoratus. præterea præfectus vrbis Euthymius, expræfecti Valerius, Claudius, & Fonteius, presbyteri XLVIII, & diaconi quinque. Ibi ſedētibus cum Auguſto omnibus, Epiphanius presbyter manantibus lacrymis aduerſarios monuit, vt accuſationem peragerent, ne tam turpis infamiæ labes in Eccleſia reſideret. cui Maximus exconſul, immo verò quieſcant, inquit. neque enim fas eſt, iudicium de pontifice Romano conſtitui. quibus auditis Xyſtus ſubiecit: Quanquam ego eiuſmodi recuſare iudicium pro poteſtatis amplitudine poſſum, tamen ſubire placet, vt veritas ad liquidum exploretur. Tum Valentinianus ad Baſſum: Explica accuſationem tuam, memor, te, niſi probaueris, pontifici, atque Eccleſiæ pœnas daturum. poſtquam autem ille perorauit, conuerſus ad Xyſtum, Maximi ſententiam collaudauit, ita vt ei defenſionis ſuæ aut ſuſcipiendæ, aut prætermittendæ arbitrium ſe concedere dixerit. Tum Xyſtus, repugnante clero, defenſionem ſuam inſtituit, illud præcipuè in dicēdo denunciās, ne exemplo ſuo ad dicendam cauſſam ſui aliquando ſucceſſores adigerentur. atque ita ſemet conflata ſuſpicione, atque infamia liberauit. VI inde Kal. Septembris, cum Valentinianus, & Xyſtus, ceteriq; iterū Concilium iniiſſent, de Baſſi, & Mariniani cauſſa eſt diſceptatum, atque ambo communi omnium conſenſu digni, qui communione excluderentur, exiſtimati ſunt, ita tamen vt viaticum morituris non negaretur. Valentinianus autem, & Placidia bona eorum Eccleſiæ addixerunt. Poſt tres inde menſes Baſſum mortuū Xyſtus omnibus pietatis officiis vſque adeo proſequutus eſt, vt corpus etiam eius in paternum ſepulchrum inferri permiſerit. Xyſti inde rogatu Valētinianus Saluatoris, & apoſtolorum imagines aureas ſupra Confeſſionem S. Petri locauit, & faſtigium argenteum in baſilica Conſtantiniana, quod à barbaris fuerat ereptum, reſtituit, & Confeſſionem B. Pauli laminis argenteis incruſtauit, & baſilicam S. Laurentij à Xyſto conditam pretioſa ſacrorum vaſorum ſuppellectile inſtruxit. Dum autem Valentinianus his in Occidente rebus intentus ſtudet, Theodoſius Conſtantinopoli opus vt hominum rationibus admodum aptum, ſic gloriæ apud poſteros ingentis futurum effecit. Iuriſconſultis nanque adhibitis maximam eruditionis, fidei, ac prudentiæ opinionem habentibus, negocium dedit, vt omnes principum à D. Conſtantini vſque ad ſuum principatum conſtitutiones colligerent, atque, inutilibus prætermiſsis, in vnum corpus redigerēt, breuitate, ac cla

ritate in primis forenſi ſtudio conſulentes. eum verò codicem abſolutū
hoc anno V Kal. Martij Conſtantinopoli edidit, præcipiens, ne quā poſt
Kalendas Ianuarias controuerſia ad forum deferretur, aut delata iudica-
retur, niſi ex his libris, qui ſuo nomine inſignirentur. ſimulq́; ne qua in
Occidente à Valentiniano Auguſto conſtitutio lata vim legis obtineret,
niſi prius ad ſuam notitiam perueniſſet. Gliſcente inde inter eccleſiam
Alexandrinam, atque Antiochenam ſeditione, idem eiuſmodi diſſidium
auerſatus Ioanni Antiocheno præcepit, vt Neſtorij damnationi ſubſcri-
beret, atque in gratiam cum Cyrillo rediret. atque edictum ad Leontiū
præfectum vrbis III Nonas Auguſti miſit, vt quemadmodum Arriani
lege D. Conſtantini ob ſimilitudinē impietatis Porphyriani à Porphyrio
nuncupati fuerant, ſic Neſtoriani Simoniaci vocarentur, vt cuius ſcelus
in deſerendo Deo imitati fuiſſent, meritò eius nomine afficerentur. & ne
libros Neſtorij aduerſus decreta Epheſina conſcriptos haberi, legi, aut
deſcribi liceret. Hoc imperio compulſus Ioannes Paulum epiſcopum E-
miſenum Alexādriam miſit, ac, Catholico libello oblato, Cyrillum ad re
deundum ſecum in gratiam prouocauit. cui quàm mitiſſimè Cyrillus
reſpondit, &, redintegrata gratia, finem omni, quæ Eccleſiam agitabat,
contentioni impoſuit. Ceterùm, Neſtorio Mariam Dei genitricem
ore confitente, ſed re uera adhuc furente, Theodoſius litteras ad Iſidorū
436 præfectum prætorio, & ſequenti anno cum Senatore conſulem miſit, vt
Neſtorium propter conceptam in ſe pietatem in exilium Petras expel-
leret, omniaq́; bona eius eccleſiæ Conſtantinopolitanæ addiceret. atque
his litteris edictum aduerſus Neſtorianos ſupraſcriptum adiunxit. Hæc
ex Actis. in Annalibus verò ſcriptum eſt, Neſtorium Oaſim relegatum
eſſe, atque inde variis iactatum caſibus loca alia tenuiſſe. Eodem an-
no Theodoricus rex Gotthorum in Gallia violato fœdere alterum Ro-
manis bellum, vix priore confecto, commouit. Quod Sidonius in Auito
his verſibus edidit:

Squammeus, & rutilis etiam num liuida criſtis
Ora gerens vix arma domum ſordentia caſtris
Rettulerat, noua bella iterum, pugnamq́ ſub ipſis
Iam patriæ muris periturus commouet hoſtis.

Itaque, finitimis locis occupatis, in Narbonenſem inuectus, oppidum ip
ſum Narbonis prouincię caput acri obſidione circundedit. Quod vbi
Valentinianus accepit, confeſtim Littorium ducem in locum Aetii cum
maximis Hunnorum copiis properare iuſſit in Galliam. cuius aduentus
maximam obſeſſis attulit opportunitatem. nam, cum eos rerum neceſſa
riarum anguſtiis premi propter ſummam inuehendi difficultatem co-

gnoſceret,

gnoſceret,binos tritici modios ſingulis equitibus datos in vrbem immiſit. quo beneficio inediam leuauit ex aliqua parte, non ſuſtulit. Itaque cum Narbonenſes mox ad extrema, quæ pati obſeſsi ſoleant, incommoda deueniſſent, Auitus Aruernus, qui maxima apud regem, Gotthosq́; auctoritate valebat, ſe interpoſuit, ac facilè regi, vt exercitum à Narbone abduceret, perſuaſit. Ita Narbo ſummis obſidionis difficultatibus eſt exemptus. Quod ſcripſit quoque Sidonius Auitum ſic alloquentem Theodoricum huius Theodorici filium faciens:

periꝫt quodcunque merebar
Cum genitore tuo. Narbonem tabe ſolutum
Ambierat, tu paruus eras, trepidantia cingens
Mœnia, in infames iam, iamq́ coegerat eſcas.
Iam triſtis propriæ credebat deſore prædæ
Si clauſus fortaſſe perit, cum noſtra probauit
Conſilia, & refugo laxauit mœnia bello.

Aetio autem iterùm, & Sigeuulte conſulibus, Littorius à Gotthorum bello quietus, in Aremoricos, qui iam pridem defecerant, mouit. Qua re cognita, Gotthi, cõtempta pace, in Aruernos ſe intulerũt, atque omnia incendiis, ac direptione vaſtarunt. Quæ res Littorium ex Aremoricis victorem cum auxiliis Hunnorum recurrere compulit. Ita Gotthica populatio, obſidioq́; compreſſa eſt. Vnde idem eodem in loco dixit: 437

Littorius Scythicos equites tum forte ſubacto
Celſus Aremorico, Geticum rapiebat in agmen
Per terras Aruerne tuas, qui proxima quæque
Diſcurſu, flammis, ferro, feritate, rapinis
Delebant pacis fallentes nomen inane.

Sidonio verò Proſper aſſentitur, qui, his conſulibus, aduerſus Gotthos rem Hunnorum auxilio geſtam notauit. In Africa Genſericus ab armis ocioſus Catholicæ fidei veſtigium nullum in regno ſuo relinquere cupiens, epiſcopos non ſolùm baſilicis ſuis, ſed etiam vrbibus ipſis expellere niſus eſt. tanta verò eorum conſtantia fuit, vt nemo terrificis eius minis conceſſerit. Inde Arcadium, Probum, Paſchaſium, & Eutychium viros Hiſpanos ſibi ſapientiæ, ac fidelis obſequii nomine iucundiſsimos, quòd perfidiam Arrianam reſpuerent, primùm proſcripſit, deinde in exilium egit, poſtremò exquiſitiſsimis affectos ſupplicijs illuſtri martyrio coronauit. Paulillum verò puerum Paſchaſij, & Eutychij fratrem, cum ferocibus terrere verbis non potuiſſet, diu fuſtibus cæſum ad infamem ſeruitutem damnauit, ne puer regiam ſe immanitatem ſuperaſſe poſſet gloriari. In Hiſpania Ermenericus rex Sueuorum moriens, Richilam

filium

filium ſucceſſorem reliquit. Iam Valentinianus ætatis annum nonumdecimum erat natus, vt matrimonio videretur eſſe copulandus. Itaque cum Eudoxiam Theodoſii filiam ſibi dari vxorem poſtulaſſet, facilè cedenda parte Illyrici impetrauit. ſiquidem Caſsiodorus ſcripſit: *Placidia nurum ſibi amiſsione Illyrici comparauit: factaq́ eſt coniunctio regnantis diuiſio dolenda prouincijs*. atque ea de cauſſa Conſtantinopolim properauit. ſponſalia magna lætitia Theſſalonicæ ſunt celebrata. Quibus perfe-

438 ctis ſequenti anno Theodoſio XVI, & Fauſto conſulibus in Italiam ſe recepit, ac licet aduerſa tempeſtate vexatus Rauennam incolumem ſponſam perduxit. Hanc ille vrbem quoniam pro Imperij ſede habuit, omni inde munimentorum, atque ornamentorum genere inſigniuit. Nam ædem D. Ioanni euangeliſtæ ex voto conſtruxit, & ducta ex Pado foſſa flumen ipſum deriuauit, atque ad mœnia vrbis deductum partem in vrbem infudit, partem mœnibus circunfudit, ita vt non ſolum commercio ſerui ret ciuium, ſed etiam firmamento murorum. Quod Sidonius his verbis prodidit: *Rauennam venimus; quo loci veterem ciuitatem, nouumq́ portum media via Cæſaris ambigas vtrum comectat, an ſeparet. Inſuper oppidum duplex pars interluit Padi, cetera pars alluit. qui ab alueo principali molium publicarum diſcerptus obiectu, & per eaſdem deriuatis tramitibus exhauſtus ſic diuidua fluenta partitur, vt præbeant mœnibus circunfuſa præſidium, infuſa commercium*. In Gallia Littorius cum Gotthis rem proſperè ſępe geſsit, vt Proſper notauit, ſed qua in parte, annalium memoria fugit. Gotthi in Hiſpania aduerſus Sueuos progreſsi regem eorum Richilam prœlio ſuperarunt, ac theſaurum eripuerunt. Piratæ, qui ſuperiore anno Vandalos in Africa deſeruerant, ac paſsim infeſta prædis habere maria cœperant, Siciliam repente adorti vaſtarunt. aduerſus eos præfecti Imperatoris prouecti Conradim principem vnà cum ſociis eius ceperunt, captumq́; interemerunt. Conſtantinopolim corpus S. Ioannis Chryſoſtomi poſt diuturnum exilium à Proculo epiſcopo eſt relatum, atque ibi cum magna veneratione

439 V Kal. Februarias conditum. Theodoſio inde XVII, & Feſto conſulibus, Littorius in ſpem Gotthorum ex Gallia pellendorum erectus exercitum ad vrbem eorum Toloſam adduxit. tantumq́; Theodorico metũ expugnationis iniecit, vt pacem ſupplex per epiſcopos poſtularit. Qua præ fiducia virium denegata ſummo illum prœlio prouocauit, ſperans, ſe pulſis eo certamine hoſtibus vrbe nullo negocio potiturum. rapiebatur autem partim æmulatione gloriæ Aetij, (nam cum ſecundas ab illo partes teneret, rerum illum magnitudine vincere contendebat;) partim etiã inſita quadam animi temeritate; quia aruſpicum reſponſis, & dæmonum ſignificationibus, non Dei ope fidebat. Itaque pugna cupide ma-

gis, quàm

gis, quàm prudenter commiſſa infelicem exitum habuit. ſiquidem, magna parte ſuorum amiſſa, ipſe etiam in poteſtatem hoſtis conceſſit. ac captiuus, & vinctus in eã vrbem ductus eſt, in quam ſe victorem, & triumphantem initurum ſperauit. hoſtium tamẽ haud incruenta victoria fuit, vt niſi captus dux fuiſſet, dubitandum fuerit, ab vtra parte ſtatura victoria fuerit. Hanc cladem ducis, ac Romanorum ſuperbia Deum immiſiſſe contendit Saluianus Maſsilienſis per hoc tempus epiſcopus. cuius verba libet adſcribere: *Cum Gotthi metuerent, nos præſumpſimus. nos in viribus ſpem ponere; illi in Deo. cum pax ab illis poſtularetur; à nobis negaretur, illi epiſcopos mitterent, nos repelleremus. illi etiam in alienis ſacerdotibus Deum honorarent; nos etiam in noſtris contemneremus. ita illis data eſt in ſummo timore palma, nobis in ſumma elatione confuſio. illis exaltatio data eſt pro humilitate, nobis pro elatione deiectio. nanq; agnouit hoc ille dux noſtræ partis, qui eandem vrbem hoſtium, quã eodem die victorem ſe intraturum eſſe præſumpſit, captiuus intrauit. qui prædatoris habuit fiduciam præda factus eſt, triumphum præſumens triumphus fuit. circundatus, arreptus, alligatus, retorta bracchia tergo geſsit. manus, quas bellicoſas putabat, vinctas inſpexit, puerorum, ac mulierum ſpectaculum fuit illudentes ſibi barbaros vidit, irriſorium ſexus promiſcui ſuſtinuit. & qui maximum habuerat ſupercilium fortis viri, mortem ſubiit ignaui. ipſe rex hoſtium vſque ad diem pugnæ ſtratus cilicio preces fudit. ante bellum in oratione iacuit. ad bellum de oratione ſurrexit. priuſquam pugnam manu capeſſeret, ſupplicatione pugnauit, & in Deo fidens proceſsit ad pugnam, quia iam meruerat in oratione victoriam.* Hac re geſta Theodoricus elatus, proximam inde ſubigere prouinciam, & ad Rhodanum regni fines producere deſtinauit. Quo metu ſubacti Romani Hunnos oppidorum præſidio impoſuerunt. Quod Sidonius his verbis edocuit:

capto terrarum damna patebant
Littorio. in Rhodanum proprios producere fines
Theudoridæ fixum. nec erat pugnare neceſſe,
Sed migrare. Getis rapidam trux aſperat iram
Victor, quòd ſentit Scythicum pro mœnibus hoſtem.
Imputat, (& nihil eſt grauius, ſi forſitan vnquam
Vincere contingat.) trepido.

His rebus, vt fœdæ, ac perditæ erant, in Italiam nunciatis, Valentinianus Aetium in Galliam iter accelerare præcepit. Eum verò vbi Gotthi acceſſiſſe ſenſerunt, de pace inſtauranda agere inſtituerunt. Proſper eam ſuppliciter petitam ſcribit. Auitus, qui ſuperiorẽ tranſegerat, hanc quoque confecit, litteris ad regem, cui iunctus erat amicitia, miſsis. quod item Sidonius his verbis ſignificauit:

poſtquam

poſtquam vndique nullum
Præſidium, ducibusq́; tuis nihil Roma relictum eſt,
Fœdus Auite nouas. ſæuum tua pagina regem
Lecta domat.

Auitum autem ipſum tum præfectum prætorio Galliarum fuiſſe innuit, cum addit, eum intemerata iura rexiſſe. Hunc exitum Theodorici bella in Gallia habuerunt. In locum inde Littorij Albinus præfectus prætorio miſſus aduenit. verùm pro amplitudine dignitatis ſtatim pernicioſa reip. contentione certare cum Aetio cœpit, cum vterque rem Gallicam tractare pro arbitrio vellet. quorum diſcordia ne remp. in diſcrimen adduceret, Xyſtus pontifex Leonem diaconum, eum, qui poſt pontificatum accepit, virum ſummæ virtutis, atque auctoritatis, miſit, vt eos inter ſe recō ciliaret. Eodem anno in Africa nouum bellum exarſit. Genſericus enim occupatis oppidis non contentus animū ad Carthaginem prouinciæ caput adiecit, ac, neceſſariis rebus præparatis, occupatum aliis curis Imperatorem cernens, & Carthaginem infirmis, vt in pace, teneri præſidijs videns, ipſam ſtatim ſibi oppugnandam ſuſcepit. Hæc vrbs, vt inquit Saluianus, Romanis artibus ſemper æmula, armis quondam, & fortitudine, poſt ſplendore, & dignitate vrbi Romæ maximè aduerſaria, & in Africa quaſi Roma, vniuerſam penitus, qua totus mundus regebatur, in ſe complexa erat diſciplinam. illic enim omnia publicorum officiorum inſtrumenta, illic artium liberalium ſcholæ, illic philoſophorum officinæ: cuncta denique uel linguarum gymnaſia, vel morum. illic copiæ militares, & regentes militiam potentes. illic honor proconſularis, illic quotidianus iudex, & rector, nomine quidem proconſul, ſed opibus conſul. illic omnes rerum diſpenſatores, & differentes inter ſe tam gradu, quàm vocabuli dignitate omnium platearum, & compitorum procuratores, cuncta ferme & loca vrbis, & membra populi gubernantes. Hanc igitur omnibus viribus Genſericus tentauit, ratus, ſe, vrbe ea, quę princeps prouinciæ eſſet, in ditionem adducta, facilè inde tota Africa potiturum. Cū autem mœnia aſsiduè à barbaris quaterentur, tamen, vt idem inquit, eccleſia Carthaginis inſaniebat in Circis, luxuriabat in theatris. alii foris iugulabantur, alii intus fornicabantur. pars plebis erat foris captiua hominum, pars intus captiua vitiorum. Satis conſtat, vrbem Genſericum cepiſſe. Qua verò ratione capta ſit, quæ ad nós peruenerunt, hiſtoriæ non loquuntur. quod in vrbe tantæ amplitudinis, & quæ amiſſa ſecum totius Africæ amiſsionem adduxit, eſt deplorandum. Quod ſcribit Proſper, Genſericus XIII Kal. Nouembris vrbem dolo pacis inuit. vt Vandalus eadem arte cepiſſe Carthaginē videatur, qua Gotthus paucis ante

annis Romam in ditionem adduxit. Ceterùm vrbe opulentiſsima,
maximâq; potitus, primùm antiquam illam ingenuam, ac nobilem li-
bertatem ad ſeruitutem redegit, captiuis pleriſque ſenatorum effectis.
deinde edictum propoſuit, vt omnes quidquid auri, argenti, gemma-
rum, veſtiumq; pretioſarum haberent, expromerent. quo pacto pa-
ternas, auitasq; omnium opes exhauſit. Templa porro ſacris vaſibus
exinanita, & ſacerdotum adminiſtratione priuata ſuis non ad diui-
num, ſed ad humanum cultum indulſit. exactoq; Catholico epiſco-
po eccleſiam Arriano attribuit, cum in vniuerſum populum ſæuus,
tum maximè nobilitati, & religioni infenſus. vt dijudicari non poſ-
ſet, hominibus ne, an Deo bellum acerbius intuliſſet. in prouinciis
porro ſuis epiſcopos, ac ſenatores exilio, aut ſeruitute affecit. maxi-
mam clericorum turbam cum in naues veteres, ac fatiſcentes impo-
ſuiſſet, certo periculo tempeſtatis obiecit. qui tamen Dei ope inco
lumes in Campaniam peruenerunt. Hæc fere Proſper, & Victor.
In Gallia verò cum Ebredunenſem epiſcopum duo tantum epiſcopi
ſine metropolitani auctoritate, legibus repugnantibus, conſecraſſent,
res animaduerſione digna eſt viſa, ac, conuentu Regii in Narbonen-
ſi prouincia acto, aliquot ſuper ea re canones conſtituti ſunt. idq;
Regienſe Concilium appellatum. Sequitur inde annus poſt Chri- 440
ſtum natum quadringenteſimus quadrageſimus, Valentiniano V, A-
natolioq; conſulibus. Eo anno XV Kalen. Aprilis Xyſtus Romæ e-
piſcopus naturæ conceſsit. vacauit ſedes dies amplius quadraginta.
Nam clerus, populusq; Leonem diaconum ex Gallia, vnde legatio-
ne miſſa reuocatus fuerat, ſibi ſtatuit expectandum. eumq;, vt qui
prudentia, & eruditione omnibus antecederet, vbi, reconciliata in-
ter Aetium, atque Albinum gratia, rediit, magno conſenſu pontifi-
cem declarauit. Cuius pontificatus omnibus ſanctitatis, ac ſapientiæ
florens exemplis in maximis, quæ conſequutæ ſunt, eccleſiæ, ac reip. ca
lamitatibus eximiè vtilis fuit. In Hiſpania rex Sueuorum Richila fini
bus ſuis egreſſus, inuaſit Bæticam, & ex Tarraconenſi Gotthis ademit
Carthaginem. Genſericus autem in Africa, Carthagine capta, ſuper-
bus longius inde profundam habendi cupiditatem prouexit. atque in
Siciliam cum claſſe tranſgreſſus, omnia, in quæ incidit, vaſtare more
Vandalico inſtitit. Qua re percepta, Valentinianus Sebaſtianum ex Hi-
ſpania in Africam iuſsit traiicere, vt ſi nihil aliud, ſaltem Genſericum ex
Sicilia ad Africæ defenſionem retraheret. neque irritum eius conſilium
fuit. Genſericus tamen in Africam regreſſus, cum Sebaſtianum amici
magis, quàm hoſtis, partes agentem videret, ipſum per fraudem occidit.

Etenim,præſentibus multis, vt inquit Victor,epiſcopis, ac familiaribus ſuis,Sebaſtiane,inquit,ſcio te mihi fidelem eſſe, ſed,vt perpetua hæc inter nos ſit amicitia,vt eadem mecum religione te obliges,oro. Cui Sebaſtianus reſpondit, Fac vt panis afferatur. eo verò prolato, Quemadmodum panis hic,inquit, vt ad tantum honorem aſcenderet,aquæ, & ignis beneficio conſequutus eſt, ſic ego aqua ſancti baptiſmatis, & igne ſpiritus ſancti ad decus hominis Chriſtiani perueni. Quòd ſi effeceris, vt panis hic contritus,iterumq́; mollitus, atque recoctus melior euadat, tum ipſe faciam,quod hortaris. Quo Genſericus reſponſo cõfuſus, vocem nullam emiſit, ac poſtea,excogitato alius generis argumento, hominem rei militaris peritiſsimum ſuſtulit. His rebus cognitis, Theodoſius haud ſibi diutius cunctandum eſſe ſtatuit, quin arma aduerſus Vandalos caperet, ſiue vt Valentiniano genero laboranti ſuccurreret, ſiue vt ſerpens incendium longè à finibus ſuis auerteret. Itaque, expedito belli conſilio, claſſem nauium ſexaginta inſtruxit, ac rei ſumma tribus ducibus Areobindæ, Germano, & Anaxillæ commiſſa eos omni ope Africam inua-
441 dere, ac Genſericum petere imperauit. Hi,Cyro conſule, poſtero anno in Siciliam prouecti maiorem ibi temporis partem ad rem gerendam idonei conſumpſerunt. in Africam inde delati plus terroris, quàm cladis, hoſtibus intulerunt. ita conatu irrito Sicilia repetita. Genſericus tamen arma Theodoſii veritus, legatos ad eum de fœdere miſit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Tertiuſdecimus.

HVNNICA iam hinc bella ſcribere ordiemur. quæ poſt per quattuordecim annos ſæuiſsima Orientem, Occidentemq́; formidine concuſſerunt, atque vtriuſque Imperij prouincias omni direptione, ſtrage, atque incendiis deformarunt. Quæ Hunnorum natio extiterit, & quibus moribus, ac ſtudiis prędita ex Aſia in Europã primùm tranſierit, atque imperiũ habere in Scythia cœperit, ſupra cõmemorauimus. Ab his pulſi veteribus ſuis ſedibus Viſgotthi, Alani,& Vãdali, Iſtro, Rhenoq́; traiecto,primũ Orientem,deinde Occidentẽ, vt oſtendimus, inua-

ſerunt. ab his reliqui ferme, qui in Scythia erant, barbari bello fracti, vt
ſedes ſuas, quarũ tenebantur ſtudio, conſeruarẽt, libenter eorum ſe impe
rio ſubiecerũt. Itaque bellis, victoriisq́; continuatis Hunni iá illud fuerát
aſſequuti, vt totam prope Scythiam ſiue in ditione, ſiue in fide, ſiue in au
ctoritate haberent. Quo facto, nihil aliud reſtabat, niſi vt arma cis Iſtrũ,
Rhenumq́;, ſuperiorum barbarorum exemplo, producerẽt, ac Romanis
vnà & virtutem oſtenderent, & periculum intentarent.

Cetervm opportunè ad res nouandas regnum nuper ab Optaro
ad fratres duos Mundzucci filios Attilam, Bledamq́; deuenerat, homines
non tam manu egregios, quàm naturæ immanitate acerbo quodam o-
dio aduerſus humanũ genus imbutos. Hi verò trans Iſtrum in Scythia,
diuiſis inter ſe locis, ac populis, conſidentes, cognito, vtrumque Imperato
rem bello Vandalico periculoſiſsimo impeditum, oblata occaſione ſibi
vtendum exiſtimarunt, ac, belli conſiliis, facultatibusq́; communicatis,
tranſmiſſo Iſtro, immenſas Hunnorum, reliquorumq́; ex ipſa barbaria
populorũ copias in fines, ac prouincias Imperii tranſduxerunt, ac caſtella
in limitibus Iſtri ad tutelam Imperii poſita deleuerunt. qua de re ſic Pro-
copius: *Romani quondam Imperatores, vt barbaris vltra Iſtrum habitantibus*
tranſitum intercluderent, vniuerſas fluminis ripas propugnaculis obuallarunt, non ea
ratione extructis, vt ab irruentibus expugnari, ſi quis adortus eſſet, non poſſent, ſed
ne ripæ fluminis incuſtoditæ manerent, quod tum ſatis erat ad deterrendos barbaros,
ne in Romanos fines incurrerent. poſteriore verò ætate Attila cum ingenti inuectus
exercitu, nullo ferme labore omnia ſuſtulit. Caſtellorum inde diſturbatione
aditu patefacto, Attila in Mœſiam, Bleda in Thraciam productis copiis
penetrarunt, ac paſsim populari, ac vaſtare agros, atque oppida inſti-
terunt. ex quibus Marcellinus Naiſſum, & Singidunum ex prima Mœ
ſia nominauit. Hoc tumultu accepto, Theodoſius ſine mora obuiam
eundum tantæ barbariæ ratus, aduerſus eos Arnegislum, & Ioannem,
vtrumque magiſtrum militum, cum delecto copiarum robore deſtina-
uit. Ceterùm Arnegislus contra Attilam in Mœſiam profectus, apud
Marcianopolim acri prœlio decertauit: Ioannes verò, cum pari virtute
Bledæ impetum in Thracia excepiſſet, tandem æmuli Arnegisli fraude
peremptus, defenſionem inchoatam reliquit. Ea cauſſa factum, vt Theo
doſius, ne duplici bello, & quidem vtroque grauiſsimo, premeretur, pa-
cem Genſerico petenti haud grauatè conceſſerit. Itaque poſtero anno, 442
Dioſcoro, Eudoxioq́; conſulibus, exercitum, qui aduerſus Vandalos
erat in Sicilia, reuocauit, eumq́;, Aſpare, & Areobinda ducibus, aduer-
ſus Hunnos ire præcepit. Atque Hunni quidem ſæuire in prouin-
ciis Romanis pergentes, omnia oppida Thraciæ præter Hadrianopo-

 lim, He-

lim, Heracleamq; vaſtarunt, & in Macedoniam, Græciamq; tranſgreſsi vtramque prouinciam plus quàm barbara immanitate dilacerarunt. vt nihil aliud, quàm rabiei Gotthicæ, atque Vandalicæ famam feritatis ſuæ magnitudine velle obruere viderentur. veluti qui non ſolùm à Chriſtiano, ſed etiam ab omni diuino cultu alienos animos patriis inſtitutis haberent. Itaque, vt Procopius auctor eſt, à ſinu Ionico vſque ad Conſtantinopolim omnia ſuburbana diripuerunt, ac duas munitiſſimas in Illyrico arces, vrbemq; Caſſandream, quam antiquitus Potidæam vocabant, exciderunt. Romani verò duces aduerſus eos profecti, variis prœliis editis hoſtem multitudine abundantem irritarunt magis, quàm repreſſerunt. Interim Genſericus fœdere cum Theodoſio icto lætatus, ſeſe ad Valentinianum conuertit, ac pacem ab illo quoque petiit. ea verò haud ægrè à Valentiniano his cōditionibus data eſt, vt poſthac ipſe certis ſe Africæ limitibus contineret, tributum Valentiniano per triennium ſolueret, & Honoricum filium ad ſeruandam, quam bis fregiſſet, fidem obſidem daret. idem ſibi Byzacenam, Abaritanam, Gætuliam, & partem Numidiæ retineret, Zeugitanam, vel proconſularem exercitus, reliquas Valentinianus haberet. Tranquillato inde regno, Genſericus, cum optimates quoſdam ſuos aduerſus ſe coniuraſſe compoſitis inſidiis comperiſſet, non eos ſolùm multis ſuppliciis excruciatos necauit, ſed ceteros etiam, quos eiuſmodi facinoris ſuſpicio leuis afflaſſet, tam multos afflixit, vt plus propriarum virium in ocio perderet, quàm, ſi prœlio decertaſſet. Bellum inde Hunnicum horrens Theodoſius, Ma-
443 ximo iterum, Paternoq; conſulibus, oratores de pace ad Attilam miſit, ac ſex millia pondo auri in præſens pro receſſu, mille aurem minas, ſi ſuis finibus in poſterum foret contentus, ſe quotannis præbiturum ſpopondit. Quibus conditionibus acceptis Hunni pacati, ſeſe vltra Iſtrum cum ſociis retulerunt. verùm, vt inquit Procopius, multa gaza parta, ac centum viginti millibus hominum captis, ita vt ſatis conſtet, nullam vnquam nationem maioribus Illyricum maleficiis affeciſſe. Huic verò malo inſuper acceſsit tanta niuis altitudo, vt triſtis cuiuſdam prodigii opinionē attulerit. nā vix ſex menſiū ſpatio liquefacta ingentē hominum, pecudumq; multitudinē ipſa frigoris, atque rigoris aſperitate necauit. Ro-
mæ Leo pontifex, cū omnes curas ad purgandas hæreticorū labes, & ſa-
444 nandam Eccleſiā cōtuliſſet, eò uſque indagādo peruenit, vt Manichæos, qui latebant, in vrbe deprehenderit. itaque ex tenebris erutos, atque in conſpectū Eccleſiæ datos oēs opinionū ſuarū nequitias prodere, &, libris incenſis dānare, coegit. quin etiā ex eorū cōfeſsionibus, quos doctores, epiſcopos, presbyteros, quibusque in locis haberēt, expreſsit. cuius exēplū

multi in Oriente epiſcopi imitati eãdem ſibi pię laudẽ induſtrię pepere-
runt. In Italia terręmotu laboratũ eſt ita, vt impetu eius Romæ plurima
ędificia procubuerint. Proximus annus, Theodoſio XVIII, & Albino cõ 444
ſulibus, pace vtroque Imperio latè parta fuit inſignis. Attila verò à bello
externo ocioſus ferocitatem, quam exercere in alienos didicerat, in con-
ſanguineum ſuum conuertit: ſiquidem Bledam fratrem, vt ſolus impe-
rio potiretur, vita per inſidias exuit. (ſicut Proſper, & Caſsiodorus nota-
uit.) (nam Marcellinus inſequente anno factum hoc prodidit.) fratre
verò extincto ad ſe ſummam rei Hunnicæ tranſtulit, ac populos, qui ei
parebant, imperio obedire ſuo coegit. Itaque vt opes, ac potentiam au-
xit, ſic aduerſus homines ſuperbiam, immanitatem, ac diram quandam
acerbitatem odii incitauit. Nam ſe natum ad concuſsionem gentium
prædicabat, & formidabilem populis omnibus præferebat, ſuperbè ad-
modum incedens, atque huc, & illuc oculos circunferens. quam morum
truculentiam ſpecies ipſa corporis quoque augebat. ſtatura breuis, latum
pectus, grande caput, parui oculi, rara barba, naſus ſimus, color ita teter,
vt originis eius ſigna haud dubia proderet. natura confidens; ſed poſt gla
dium Martis inuentum, qui apud Scythicos reges magno ſemper in ho-
nore fuiſſet, multò magis. nam cum paſtor quidam, vt inquit Priſcus, bu
culam conſpiceret claudicantem, vt cauſſam vulneris inueniret, ſolicitus
cruoris veſtigijs inſtitit, tandemq; ad gladium, quem depaſcens bucula
incautè calcauerat, venit, effoſſumq; protinus ad Attilam tulit. Quo ille
agnito, vt erat alto animo præditus, arbitratus eſt, ſe totius orbis terra-
rum dominum conſtitutum, ac per martis gladium poteſtatem omnium
ſibi permiſſam eſſe bellorum. Valentiniano inde VI, & Nonio conſula 445
tum gerentibus, cum eadem, qua ante, pace florerent omnia; Valentinia-
nus lætus Romam ad vicennalia ſua peragenda conceſsit. quam occaſio-
nem nactus Leo pontifex, quòd audiuiſſet, Hilarium Arelatenſem archi
epiſcopum iniuſſu ſuo in Gallia epiſcopos ordinare, mirè offenſus ipſum
vt de ea re ad Aetium ſcriberet, impulit. Earum litterarum adhuc extat
exemplum: *Aetio, viro illuſtri, magiſtro vtriuſq; militiæ Valentinianus Aug. Hi
larius Arelatenſis epiſcopus, ſicut venerabilis viri Leonis Romani Papæ fideli nar
ratione comperimus contumaci auſu inlicita quædam præſumenda tentauit. nam
eccleſiæ Ro. vrbis inconſulto pontifice indebitas ſibi ordinationes epiſcoporum ſola te-
meritate vſurpans inuaſit. Hinc, neque alij in poſterum tale aliquid liceat, apoſto-
lica, & noſtra auctoritate prouiſum eſt. VIII Idus Iunias Romæ, Valentinia-
no Auguſto ſextum conſule.* Aetius inde tertium, & Symmachus 446
primum iniere conſulatum. Ab hoc anno ſummam reip. atque Ec-
cleſiæ pacem, atque tranquillitatem grauis bellorum hæreſeumq;

tempeſtas excepit. quæ totum Theodoſij, Marciani, in primiſq; ſubſequens Valentiniani Imperium miſerè, atque aſsiduè adeo conflictauit, vt, excepto Genſerici, qui in fœdere tertio manſit, ab Africa bello, nulla mali ſpecies ad Romanas contundendas opes abfuerit. In primis terror hominum Attila quieſcere neſciens, atque vnà gloriæ, prædæq;, appetens violato fœdere nouum Theodoſio bellum indixit, cauſſa prætéta, quòd ille annua tributa ex pacto non perſoluiſſet. ſimul etiam Valentiniano, cuius cauſſa ſecerni à Theodoſiana non poterat, grauiſsimè comminatus eſt, cum nihil in ore niſi ſeruitutem, cædem, direptionem, atque inflammationem haberet. Itaque Aetius, cum ad conſulatum ineundum Romam, vbi Valétinianus quoque erat, veniſſet, omni cura in id incubuit, vt quæcunque poſſet, ad Hunnicum frangendum impetum neceſſaria compararet. Per eoſdem dies Picti, Scotiq; certiores facti, Romanos aliis bellis implicitos Britannis ſubuenire non poſſe, atque Aetium Romam reuocatum ex Gallia diſceſsiſſe, erecti animo ad inuadendam inſulam redierűt, extremamq; eius partem ad Murum vſque ceperunt. ibiq; præſidium in arce edita poſitum expugnarunt. Britanni tam repentina, ac valida irruptione perculſi, cum, muro, ciuitatibuſq; relictis, in fugã ſe conieciſſent, paſsim ab inſequentibus hoſtibus ſtrati ſunt, donec fame vtrumque exercitum inuadente, cum omnia alimenta, præterquam ex venatione, ſubtracta eſſent, res in mutui latrocinij formam cõceſsit. Quos verò belli clades reliquos fecit, ij epiſtolam ad Aetium miſerunt, in qua calamitates ſuas ſic expoſuerunt: *Aetio tertiùm conſuli gemitus Britannorum. Repellunt nos barbari ad mare, repellit mare ad barbaros. inter hæc oriuntur duo genera funerum, vt aut iugulemur, aut mergamur. Quamobrem oramus vos, ne nos tam perditis rebus deſeratis, cum à vobis repulſis nulli ſint, ad quos confugiamus.* Neque tamen his litteris aliquid auxilii impetrarũt. quòd Aetius, vt inquit Beda, bello Hunnico grauiſsimo erat occupatus. nam quanuis anno ante hunc proximo Bleda Attilæ fratris ſui interemptus eſſet inſidiis, Attila tamen ipſe adeo intolerabilis remanſit hoſtis, vt totam, (ſic.n ille pergit,) pene Europam, exciſis ciuitatibus, atque caſtellis, arroderet. Interim Britanni fame vrgente coacti, alii ſeſe hoſtibus dediderunt, alij, poſtquam humanum ſubſidium deplorarunt, Deo confiſi ex montibus, & ſaltibus, quò ſe condiderant, erumpentes, atque in hoſtes inuadentes magnas eorum ſtrages dederunt. Ita, Scotis in Hyberniam reuerſis, Picti in aquilonari inſulæ parte vltra Murum domicilia poſuerunt, ac ſubinde prædas de Britannis agere perrexerunt. Sub eoſdem dies apud Epheſum res ingentis apud omnem poſteritatem ſtuporis euenit, quæ reſurrectionem corporum, quam multi reuocabant in controuerſiam, confir-

mauit. Ante ducentos fermè annos, Imperatore Decio Chriſtianos religionis gratia diuexante, ſeptem pueri Epheſi ex iiſdem parentibus nati, cum palam Chriſtum profiterentur, timore perſequutionis exanimati vrbe ſeceſſerant, ac ſeſe in ſpeluncam proximi montis abdiderant. cuius aditum induſtrij perſequutores extrinſecus ita obſepſerunt, vt euadendi etiam enixè molientibus facultatem eriperent. Pueri vt ſe clauſos, vallatosq́; ſenſerunt, in mœrorem conuerſi repente ſomno acriore oppreſsi ſunt, atque ita vſque ad hunc annum ſopiti manſerunt. tum verò molibus ſpeluncæ fortè remotis experrecti, perinde quaſi vnam tantùm noctem dormiſſent, vnum ipſorum in vrbem victus comparandi cauſſa miſerunt. cum autem ille nummos Decij Imperatoris iampridem inuſitatos proferret, theſaurum inueniſſe exiſtimatus ad magiſtratum deducitur, ac ſummis, vt aurum proderet, tormentis afficitur. Tandem, cum Decium Imperatorē auxilii gratia inuocaſſet, error agnitus eſt. hiſtoriamq́; à principio repetere iuſſus, & illos, quid actum eſſet, edocuit, & ab iis, qui ſtatus eſſet rerum præſentium, didicit. Qua re cognita, Theodoſius pietatis ſtudio inflammatus, Epheſum properauit, ac fratres alloquutus omni officio caritatis excoluit. poſt ſeptem verò dies, cum eoſdē vero mortis ſopore merſos vidiſſet, in eodem ſepeliri antro iuſsit, ac, ſummo eis honore adhibito, Conſtantinopolim ſe recepit. Ex ea re intellectum eſt, qui pueros illos poſt ducentos annos ſaluis corporibus excitaſſet, eūdem pro magnitudine potentiæ ſuæ cunctos etiam homines ſuſcitare in die nouiſsimo poſſe. Eodem anno Conſtantinopolim ſæua fames, ac fœdior peſtilentia fatigauit. Subſequente hyeme, quo Calypius, & Ardabures conſulatum inierunt, Attila Iſtrum opportunè conglaciatum nactus, exercitum ſuum in citeriorem Daciam populatum immiſit. 447 Aduerſus quem Anthemius, & Arnegiſlus magiſtri militum cum firmo copiarum delectu à Theodoſio miſsi omnem imminentem impreſsionis procellam fortiter exceperunt. Præcipuè Anthemius vagum hoſtem non longè à Sardica adeptus in vnum locum compulſum, ac vallo circunſeptum variis prœliis fatigauit, ac militem, licèt rebus neceſſariis indigentem, mirificè in officio, fideq́; continuit. commiſſa inde ſummi certaminis pugna, vt cornua aciei defectione collegæ nudata vidit, haudquaquā animum demiſit, ſed acrius, ac vehementius inſtans, fugientes illius milites in prœlium reuocauit, atque hoſtes in fugam coniectos, ac mox certamen inſtaurantes deuicit, ac, pace illis promiſſa, ſi collegam deſertorem interemiſſent, facilè quod expetiit, impetrauit. Vnde Sidonius ad Anthemium ſcribens, ſic dixit, de Hunnis loquens:

Gens iſta repente

Venerat,& ſectas inciderat orbita lymphas.
Hanc tu directus per Dacica rura vagantem
Contrahis,aggrederis,ſuperas,includis,& vt te
Metato ſpatio caſtrorum Sardica vidit,
Obſidione premis. quæ te ſic tempore multo
In vallo poſitum ſtupuit,quòd miles in agros
Nec licitis, nec furtiuis excurſibus ibat.
Cui deeſſet cum ſæpe Ceres, ſemperq́ Lyæus,
Diſciplina tamen non defuit. inde propinquo
Hoſte magis timuere ducē. ſic denique factū eſt,
Vt ſocius tum fortè tuus,mox proditor,illis
Fruſtra terga daret,flexo pede cornua nudans.
Tu ſtabas acie ſolus,te ſparſa fugaci
Expetiit ductore manus,te marte pedeſtri
Sudantem repetebat eques tua ſigna ſequutus.
Dux fugit,inſequeris,renouat certamina,uincis,
Clauditur, expugnas,elabitur,obruis, atque
Sarmaticæ paci pretium ſua funera ponis.
Partitur. iuſſum ſubijt iam transfuga letum.
Atque peregrino cecidit tua victima ferro.

Marcellinus Aragiſlum magiſtrum militum in Ripenſi Dacia iuxta Vtū amnem ab Attila rege viriliter pugnantem plurimis hoſtium interemptis occiſum eſſe, Attilā populabundum vſque ad Thermopolim perueniſſe,ſcribit. Ex quo apparet,cum Anthemij acta ſuppreſſerit,ipſum omnino in hac hiſtoria vacillare. His actis Theodoſius tantum bellum auerſatus legatos ad Attilam de pace in Scythiam miſit. In hanc legationē ſe miſſum eſſe Priſcus hiſtoricus, vt exponit Iornandes, narrauit: *Ingentia*, inquit, *flumina,ideſt Tiſiam, Driccamq́ tranſeuntes venimus in eum locum, vbi dudum Vidicula Gotthorum fortiſſimus dolo Sarmatarum occubuit. indeq́ non longè ad vicum, in quo rex Attila morabatur, acceſſimus, vicum inquam inſtar ciuitatis ampliſſimæ. in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata repperimus. quarum compago ita ſolidum mentiebatur, vt vix ab intento poſſet iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticusq́ in omni decore diſpoſitas. area vero curtis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipſam regiam aulam oſtenderet. Hæ ſedes Attilæ regis barbariam totam tenentis, hæc captis vrbibus habitacula præponebat.* Ceterùm pacem impetratam ex intermiſſo per ſequentes annos bello colligitur. Hac re cognita Valentinianus, ne ſolus relinqueretur iniuriæ, libidiniq́; Attilanæ obnoxius, & ipſe oratores ad pacem petendam miſit, Caſsiodorum Caſsiodori Senatoris

auum,

auum,& Carpilionem Aetii Patricii filium. de qua legatione ſic ſcriptũ eſt in epiſtola Theodorici regis apud Senatorem: *Caſsiodorus Aetio Patricio in defendenda rep. fuit ſocius. cuius auctoritatem Valentinianus Imperator in omni capiendo conſilio ſequebatur. legatus autem ad Attilam vnà cum Aetij filio Carpilione miſſus vidit eum intrepidus, quem timebat Imperium, ac facies illas terribiles, ac minaces fretus veritate deſpexit. nec dubitauit altercationibus aduerſari, qui furore neſcio quo raptus mundi dominatum videbatur expetere. inuenit regem ſuperbum, ſed reliquit placatum. & calumnioſas eius allegationes tanta veritate refellit, vt is gratiam quæreret, cui pacem cum regno ditiſsimo non habere, vtile eſſet. erexit conſtantia ſua partes timentes, nec imbelles ſunt crediti, qui legatis talibus erant armati. pacem rettulit deſperatam: cuius legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum eſt gratanter excepta, quantum & videbatur optata.* Leo pontifex pridie Kal. Iulii ad litteras Ianuarii Aquileienſis epiſcopi reſcripſit, vt omnes clerici, qui hæreticorum communionem miſſent, atque ad Eccleſiam redijſſent, modo ne iterata maculati tinctione fuiſſent, eũ gradum, in quo erant, obtinerent, neque ad altiorem proueni poſſent. In Hiſpania Richila rex Sueuorum obiit, Riciario filio ſucceſſore relicto. Eodem anno Eccleſiam vix dum à Neſtoriana hæreſi reſpirantẽ nouus alius perfidiæ veternus inuaſit. qui in multos poſt annos magnos tumultus, ac graues in populis ſeditiones exciuit. Hæc autem Eutychiana hæreſis appellata eſt. quæ vt orta, atque extincta ſit, actionibus ſuo quibuſque anno reddendis, deinceps, vt inſtituimus, exponemus. Cõſtantinopoli Eutyches archimandrita, vir eruditionis, atque auctoritatis inter monachos ſingularis, palam dicere, atque oratione tueri non dubitauit, corpus Chriſti diuerſæ à noſtro eſſe ſubſtantiæ, & Chriſtum totum vnius eſſe naturæ. ex quo apertè vt Arrius Chriſti diuinitati, ſic hic, alter Apollinaris, detrahebat humanitati. ceteris verò omnibus opinionem eius vt non ſolùm falſam, ſed etiam ridiculam aſpernantibus, vnus extitit Dioſcorus Alexandrinus epiſcopus, qui auidè illam arripuit, &, ſiquis oppugnare vellet, defendit. Kal. Octobris Theodoſius Auguſtus nouarum volumen Conſtitutionũ ad Valẽtinianum Romam miſit, quas ad ſuum Codicem adiici, & Nouellas appellari voluit. eas Valentinianus,
Poſtumiano, & Zenone conſulibus, Rauennam Roma reuerſus Nonis 448
Maij Albino præfecto prætorio, Patricioq; obſeruandas mandauit. In Gallia, cum Armoricanos adhuc defectionis in pertinacia permanentes Aetius aliis curis implicitus Eocharico Alemanorum regi ſubigendos tradidiſſet, is, validiſsimo comparato exercitu, caſtra in eos promouit. Armoricani, vbi tantam in ſe ruentem molem viderunt, in timorem de ſua ſalute adducti, ad Germanum Antiſiodorenſem epiſcopum confuge-

runt,

runt, eumq́;, vt incolumitatem ſibi procuraret, orarunt. Paruit eorum voluntati Germanus, ac regem, progreſſus obuiam, cum exercitu conſiſtere, manu freno equi iniecta, coegit. cumq́;, vt pacem populis daret, admonuit. Ille rem ad Aetium, Aetius ad Valentinianum reiecit. Quare Germanus ad Valentinianum Rauennam iter ingreſſus eſt. in itinere autem multa ſigna & in Gallia, & in Italia edidit. præcipuè autem Mediolani, cum vrbem, templumq́; incognitus introiiſſet, atque in populi turba lateret, mirandum in modum in ipſa Sanctorum ſolemnitate eſt agnitus. Rauennam inde progreſſus, ſummo ſtudio a Petro epiſcopo, & tota ciuitate excipitur. Cum Placidia vas argenteum cibis refertum ad eum miſiſſet, ille, cibis miniſtris ſuis diſtributis, argentum ſibi in neceſsitates pauperum conferendum retinuit, & patinam cum hordeaceo pane remiſit. Quem Placidia libens accepit, atque ad ſalutaria ægritudinum remedia conſeruauit. Dum autem ille Rauennæ manſit, multos ægros ad priſtinam valetudinem reuocauit. inſignia verò illa, quòd Acholium eunuchum, præpoſitum ſacri cubiculi, maligni vexatione ſpiritus liberauit, & Voluſiani filium, qui Sigeuultis Patricij cancellis præerat, ad depellendam febrim accitus, cum mortuum inueniſſet, vitæ reſtituit. pacem etiam Armoricanis impetrauiſſet, niſi noua eorum rebellio iuſtam, quò minus daretur, principis iracundiam excitaſſet. Lapſus inde in morbum à Placidia ſe viſitante popoſcit, vt corpus ſuum, poſtquam anima exceſſiſſet, in patriam deferendum curaret, ac ſeptimo poſt die pridie Kal. Auguſti expirauit. Eo mortuo ſuppellex eius ita diuiſa eſt. Placidia capſulā cum ſanctis relliquiis ſibi aſciuit, Petrus vrbis archiepiſcopus cucullum cum interiore cilicio, ſex antiſtites, qui aderant, vnus pallium, alter cingulum, duo tunicam, duo ſagulum aſſumpſerunt. Acholius præterea aromatibus corpus condiuit, Placidia veſtiuit, Valentinianus comites, qui proſequerentur, attribuit. Ita multis effulgens miraculis perlatum in Galliam Kal. Octobris Antiſiodorum, magna effuſi populi celebritate ſuſceptum eſt. Ceterùm hic fuit Petrus, ab eloquentiæ præſtantia Chryſologus appellatus, cuius egregii multi extāt ſermones, poſt Fori Cornelii, vnde originē trahebat, & mortuus, & ſepultus, atque in numerum Sanctorum aſcriptus. Flauianus autem Conſtantinopolis epiſcopus, cum Eutychetis hæreſi latè ſerpente multos miſerè implicari videret, maturè occurrēdum arbitratus, epiſcopos ſuos ad vrbem aduocauit. In eo conuentu Eutyches ab Euſebio Dorylæenſi epiſcopo accuſatus, & à patribus adeſſe, ac fidem ſuam expromere iuſſus, reſpondit, dominum noſtrū, antequam diuinitas cum humanitate coniungeretur, ex duabus naturis conſtitiſſe, at poſt earum coniunctionem vnam in eo naturam tantum-

modo

modo extitiſſe, corpusq; eius non ex eadem eſſe ſubſtantia cum noſtro. Quod cum epiſcopi audiſſent, ipſum repente magno conſenſu communione priuarunt. Ea ſententia conſternatus Eutyches confugit ad Theodoſium, ac ſe falſis ab Euſebio criminibus expoſtulauit oppreſſum. Quãobrem Theodoſius, vt eadem cauſſa deintegro cognoſceretur, edixit. quæ cognita cum paribus eſſet ſententiis condemnata, Theodoſius Leonem pontificem de tumultu, quo premeretur Eccleſia, docuit. eademq; ratione Eutyches, ſe immeritò damnatum, expoſtulauit. Itaque ſequenti anno, Protogene, Aſterioq; conſulibus, Leo XII Kal. Martias ſcriptis 449
litteris Flauiano mandauit, vt ſe de actis omnibus per idoneum nunciũ edoceret, quò maturè de ea re iudicare, & ſeditionem ſedare Eccleſiæ poſſet. Theodoſio verò Kal. Martii reſcripſit, ſibi adhuc compertum non eſſe, quamobrem Eutyches damnatus eſſet, quòd is ad ſe ſcripſiſſet, ſe Nicæna decreta ſeruantem in fidei diuerſitate culpatum eſſe. Interim Theodoſius tantæ ſeditionis impatiens, ad hanc rem iudicandam Concilium Epheſum ad Kalendas Auguſti epiſcopis Orientis indixit. deq; ea re certiorem Leonem fecit. Leo verò iam de omni Eutychetis impietate, & iuſta illius damnatione cõmonefactus, Idibus Iunii litteras ad Theodoſium, Pulcheriam, & Flauianum dedit. quarum hæc erat ſumma: ſe ad Concilium accedere nolle, tum quia res exemplo careret, tum quia incertæ præſentis temporis rationes ſe ab eccleſia diſcedere, atque ab vrbe non paterentur. & quòd cauſſa fidei, quæ tractabatur, adeo explorata eſſet, vt etiam ſine Concilio tranſigi poſſet. tamen, vt Theodoſij voluntati pareret, legatos mittere, qui vice ſua cauſſam piè, ac fideliter expedirent. dolere etiam, quòd nimis anguſtum tempus ad conueniendum ſit præſtitutum; cum à tertio Kal. Maias, quo litteras eius acceperit, maior pars temporis fuerit in inſtruendo legatorum itinere conſumenda. Legati fuere Iulianus epiſcopus, Renatus presbyter tituli S. Clemẽtis, Hilarius diaconus, & Dulcitius notarius. Kalendis Auguſti Epheſi Concilium conuocatum eſt, cui Dioſcorus epiſcopus Alexandrinus, Domnus Antiochenus, Iuuenalis Hieroſolymitanus, & Flauianus Conſtantinopolitanus cum ſuis quiſque epiſcopis, atque ipſi præterea legati Leonis affuere. Ibi Theodoſij iuſſu ſententię dictione priuati ſunt, qui conuentum Conſtantinopolitanum inierant, quòd eorum tum decreta diſquirerentur. Dioſcorus autem, ex Chryſaphii præfecti Palatij auctoritate, cum ſummum ſibi in Concilio auctoritatis ius aſciuiſſet, rem totam pro ſua libidine adminiſtrauit: nam epiſcoporum alios non admiſit, alios per uim ſibi aſſentiri coegit. Ita non ſolum Eutychetem abſoluendum, ſed Flauianum etiam, & Euſebium, Theodorum Mopſueſtenum, Theodo-

ritum

ritum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum, aliosq; multos abdicandos curauit. Hilarius autem Leonis legatus, vbi contra leges omnia adminiſtrata perſenſit, ne vim aliquam pateretur, Concilio ſe ſubduxit, ac maturato itinere Romam profectus, Leonem de ratione Epheſini conuentus edocuit. Quibus rebus Leo permotus, epiſcopos ex Italia Romam primo quoque tempore aduocauit, atque ex eorum ſententia III Idus Octobris ad Theodoſium, & poſtridie ad Pulcheriam litteras eodem argumento miſit: quoniam quæ acta erant Epheſi ſibi, narrante Hilario, cognita, nō ſolùm fidem non ſubleuarent, ſed omnes etiam eccleſias vulnerarent, rogare illos, vt cauſſam in integrum redigerent, donec maior ſacerdotū numerus conueniret, & vt apoſtolorum, ac martyrum coronas ante oculos haberent, quibus nulla alia fuiſſet cauſſa patiendi, quàm confeſsio veræ diuinitatis, & veræ humanitatis in Chriſto, ſinerentq; de ea re Concilium generale in Italia celebrari, quod omnes offenſiones ſic aut tolleret, aut leniret, vt nihil vltra relinqueretur aut in fide dubium, aut in caritate diuiſum. Idibus verò ſcripſit ad clerum, & populum Conſtantinopolitanum, ſe vehementem ex actis Epheſinis traxiſſe dolorem. iubere autem, eos bono animo eſſe. nam ſe neminem vnquam in communionem admiſſurum, qui uiuentis Flauiani ſedem inuaſiſſet. atque iam nunc anathema eis indicere, qui veritatem carnis noſtræ in Chriſto diffiteantur. Per eoſdē dies Valentinianus cum Placidia matre, & Eudoxia coniuge Romam, relicta Rauenna, migrauit. poſtridie verò, quàm vrbem iniit, inſigni pompa ad venerandam Beati Petri baſilicam vnà cū eiſdem proceſsit. Quibus Leo, & epiſcopi, qui Romæ conuenerant, ſtatim hilares occurrerunt, atque ab eis ſummis precibus, lacrymisq; petere inſtiterunt, cum Theodoſio agerent, vt fides à maioribus tradita, ac paullo ante Epheſino conuentu labefactata, conſeruaretur, & vt Flauianus, ac ceteri epiſcopi iniuſtè damnati reſtituerentur, atque ad eam rem Concilium in Italia cogeretur. Quorum auctoritati Valentinianus, atque Auguſtæ ſe obſequuturos alacri animo reſponderunt. extant adhuc ſingulorum epiſtolæ ad Theodoſium hac de re ſcriptæ. quas hic intexere non videtur operæpretium. Ad eas verò reſcripſit Theodoſius, gratias ſe Deo agere, quòd Romam ſe incolumes contuliſſent. De iis, quæ Leo petiſſet, ſe nulla in parte à paterna religione, & maiorum diſciplina deſciuiſſe: ad quam conſeruandam conuentum Epheſi conuocaſſe, in quo magna libertate, & integra veritate indignos ſacerdotes remotos, dignosq; ſuſceptos eſſe. inter quos Flauianum pernicioſæ rerum nouitati ſtudentem meritò eſſe damnatum. quo ſummoto, pacem eſſe eccleſiis reſtitutam. ſed his de rebus pluribus ad Leonem ſcripſiſſe. Hoc eſt Con-

cilium Epheſinum ſecundum, propter prauitatem ſuam à Græcis præda torium appellatum, non ſine magno Theodoſij probro peractum. In Gallia Apollinaris Sidonij pater præfecturam prætorianam exercuit. de qua ſic ipſe Sidonius ſcripſit: *Audiui adoleſcens, atque adhuc nuper ex puero, cum pater meus præfectus prætorio Gallicanis tribunalibus præſideret. ſub cuius magiſtratu conſul Aſterius anni ſui fores votiuum trabeatus aperuerat, adhærebam ſellæ curuli, & ſi non latens generoſitatis per ordinem, certè non ſedens per ætatem, mixtuſq; turmæ cenſualium penulatorum conſuli proximus eram.* Meroueus ět rex Francorum patri Clodioni ſucceſsit, ac paratis copiis, quod maiores ſui tentarant, neque aſſequi à Romanis ſemper repulſi potuerāt, Rhenum ſine certamine vllo traiecit, ac demum ſedes Francorum ad Axonam amnem, permittente, aut certè non repugnante Valentiniano, locauit. ab eo inde Francorum reges, qui abhinc in Gallia dominati ſunt, Merouingorum tulere nomen. Hæc Francorum regni in Gallia primordia fuiſſe, doctiſsimis placet auctoribus. quæ idcirco notanda fuerunt, vt à quibus principiis quantæ progreſsiones euaſerint, ſingula deinceps luſtrando tempora appareret. Eadem ratione Angli nunc primùm Britanniam non irruptionis, ſed migrationis gratia tenuerunt. Britanni nanque à Pictis, & Scotis, (qui Pictis adiuncti partem inſulæ ad aquilonem pertinentem tenebant,) aſsiduis incurſionibus afflictati, deſperato Romanorum auxilio, ad Anglos Saxones Germaniæ populos confugerunt, atque eorum nixi auxilio hoſtes fugarunt. Poſt paullo autem Angli ſtipendia ſibi promiſſa à Britannis non ſoluta cauſſati, ipſam, quam defenderant, Britanniam inuaſerunt, ac fœda ſtrage hominum, eccleſiarumq; pro gentilitatis, cui addicti erant, iure facta, ibi certa domicilia collocarunt. Ita Britannia in duas partes diuiſa duo regna accepit, vnum Scotorum ad aquilonem, alterum Anglorum ad auſtrum. vnde illa Scotiæ, hęc Angliæ nomen inuenit. Dioſcorus inde ſuperiore victoria nō contentus, qua Flauianū innocentē euerterat, longius ět cupiditate, amētiaq; proceſsit. quippe, Valētiniano VII, & Auieno conſulibus qui fuit annus quadringenteſimus quinquageſimus, eundē, ne quando, recuperata dignitate, ſibi, aut cauſſæ ſuæ obeſſet, occultè occidendū curauit. Quo 450
facto, clerus, populuſq; Conſtantinopolitanus Anatolium in eius locum ſubſtituit. Quod ubi Leo audiuit, de illius doctrinæ ſanitate ſolicitus XVII Kalen. Auguſti Theodoſium per litteras obſecrauit, vt ad ſe illius confeſsionem tranſmitteret, & Concilium haberi in Italia ſineret. Nam ſi ille aliter, inquit, de Verbi incarnatione, quàm Catholicorum omnium, & mea fert profeſsio, ſenſerit, communione noſtra priuabitur, & , ſi qui erunt, qui à puritate fidei, & patrum auctoritate diſſen

riant, conuenientibus in vnum iis, qui aut ignoratione, aut timore prolapſi ſint, eis opportunis correctionis remediis conſuletur. Hanc verò epiſtolam Theodoſius non accepit, quia V. Kal. Auguſti vitam reliquit. Mortuus eſt anno ætatis quinquageſimo, Imperii quadrageſimo tertio, boni, & mitis principis potius, quàm ſtrenui, & conſtantis laudé adeptus. Nulla virili prole ab eo relicta Pulcheria ſoror ipſius viuentis voluntaté, iudiciumq; ſequuta, ſenatu ipſo conſentiente, Marcianum ad Imperii culmen euexit, eum, quem ſupra à Genſerico captum cómemorauimus, atque eidem mox ſe coniugio copulauit. Ille verò ſimul atque Imperium iniit, pro inſito pietatis Catholicæ ſtudio ſtatim cogitare de præſenti Eccleſiæ diſsidio remouédo inſtituit, ac mox à reſpóſalibus Leonis edoctus, quanto ſcelere ſe Dioſcorus obſtrinxiſſet, qui Leonis auctoritatem interpoſitam reſpuiſſet, & Flauianum iniuſtè damnatum iniuſtius extinxiſſet, litteras ad Leonem has miſit: *Dei prouidentia, & ſenatus, militumq; ſuffragiis ad Imperij culmen aſcendimus. Quare pro reuerenda, & Catholica religione Chriſtianæ fidei, cuius præſidio virtutem potentiæ noſtræ credimus gubernari, ſanctitatem tuam, principatum in epiſcopatu diuinæ fidei poſsidentem, ſacris litteris ſalutare voluimus, rogantes, vt pro firmitate, & ſtatu Imperij noſtri Deum precetur, vt eam nobis mentem det, qua omni impio errore ſublato per celebrandum, te auctore, Concilium pax erga omnes epiſcopos Catholicos ab omni ſcelere pura concilietur.* Poſtquàm autem legati à Leone miſsi venere, tum iterum ita ſcripſit: *Reuerendiſsimos viros, quos ad noſtram pietatem tua ſanctitas miſit, benignè, hilariterq; accepimus. reliquum eſt, vt ſi placuerit tuæ beatitudini ad has partes adire, & Concilium celebrare, hoc facere ſtudio religionis dignetur. noſtræ certè voluntati admodum ſatisfaciet, & quæ ſacræ religioni vtilia ſunt, ſtatuet. ſin autem propter difficultatem ab hoc itinere deterretur, ipſa certiores nos per litteras faciat. Nam in omnem Orientem, & Thraciam, & Illyricum ſacras noſtras litteras dimittemus, locum, qui nobis placuerit, ad conueniendum epiſcopis indicentes. vt quæ Catholicæ fidei proſint, ſicut ſanctitas tua ſecundùm eccleſiaſticas regulas conſtituerit, ſua diſpoſitione declarent.* Scripſit etiã Pulcheria ad eundé, Anatolium Catholicæ religioni ſtudere, & apoſtolicam litterarum eius confeſsionem amplecti; Flauiani cadauer Conſtantinopolim allatum in baſilica apoſtolorũ more maiorũ eſſe repoſitũ. reliquũ eſſe, vt ipſe ſuam de habendo Concilio ſententiã exprimat, vt epiſcopi Oriẽtis conuenientes, ex eius auctoritate de Catholica confeſsione decernant. Dũ hæc in Oriẽte à Marciano geruntur, Attila bellũ aduerſus Occidenté, & Valentinianum internecinũ parauit. occaſio verò tulit, vt arma Galliæ prius, quàm Italiæ, moueret, quamuis longius poſitæ, & minus patiendæ iniuriæ opportunę. quæ fuit huiuſmodi. Genſericus Theodorici regis filiam Honorico filio

ſuo matrimonio iūxerat,ſed ſuſpicione veneni ſibi parati mox reciſo naſo dehoneſtatā ad patrē remiſerat. itaque vindictā meritò timens, Theodoricū delere, Gotthorumq́; opes labefactare cōſtituit. ſed viribus ſuis diffidens, Attilā in eius perniciē multis miſsis muneribus incitauit. Attila homo auarus,& belli cupidus, prędæ,& mercedis magnitudine oſtētata, haud grauatè ſe voluntati eius obſequuturū promiſit. ac ſtatim conſilio non inſulſo, vt Romanorū, ac Gotthorum opes, atque auxilia ſepararet, legatos alios ad Valentinianū miſit, per quos ſe in Galliā aduerſus Gotthos,(quod ſalua ipſius amicitia facere poſſet,) contendere velle oſtēdit, alios verò ad Theodoricū, per quos ſe ſtatuiſſe Romanos adoriri ſignificauit. proinde ſe vtrique magnopere ſuadere, vt alter ab alterius auxilio abſtineret, neque alieni periculi cauſſa ſuas fortunas in dubiū deuocaret. Valentinianus autē iamp ridē in omnē Attilæ actionē, atque orationē intentus, fuco verborū ſe decipi veritus, ſubitò per fidos nuncios Theodorico legationē Attilæ, atque occultū, vt rebatur, eius conſiliū demonſtrauit. eumq́;, vt in cōmuni periculo cōmunia arma ſuſciperet, inuitauit. nā ſatis omnibus apparere, Attilā orbis terrarū imperiū affectare, neque iuſtas belli cauſſas requirere, verū in capiendis armis vni libidini, atque inexhauſtæ cupiditatis ſuæ voragini indulgere. ac ius, faſq́; omne deſpicientē promiſcuè ſe hoſtē mortalibus omnibus agri, terræ ve aliquid poſsidētibus exhibere. quamobrē æquiſsimū videri, vt qui aduerſus oēs homines animi ſui ſæuitiē inflammarit, is omniū etiā hominū opibus, armiſq́; coerceatur. Hac legatione accepta, Theodoricus ſummo ſtudio ſe facturū quod ille ſuaderet, reſpondit, ac fœdus aduerſus Attilā, ſi in Galliā inuaderet, haud inuitus percuſsit. Theodorico in belli ſocietatē aſcito, Valētinianus inde ad Gundicariū, regē Burgundionū, Sangibanū Alanorū, & MerouEū Francorū ſe contulit, atque eorū, quia ſedes in Gallia habebant, cauſſam communē agi cū oſtendiſſet, haud ægrè, vt eidē ſe iungerēt fœderi, perſuaſit. inde totius belli ſummā, ac rei pro iudicio ſuo adminiſtrandę arbitrium Aetio, duci illa ætate manu, conſilioq́; promptiſsimo, atque in barbarorum bellis exercitatiſsimo, tradidit. qui, delectu barbarorum, atque Italicorum quàm acerrimo in Italia habito, nihil, quod ad tantū hoſtem excipiendum pertineret, omiſit. Contra Attila non ſolùm vim innumerabilem Hunnorum coegit, ſed magnum etiam numerum Oſtrogotthorum, qui adhuc in Scythia erant, eiq́; parebāt, exciuit. quos tres ex Amalorū familia fratres, ſtrenui maximè duces, Valamirus, Theodemitus,& Vindemirus ducebāt. Quin etiā Ardaricus rex Gepidarū, Sarmatæ, Geloni, Neuri, Rugi, Baſtarnæ, ac bellicoſiſsimi quique ex Scythia populi in eā militiā nomina sūt profeſsi. totaq́; Germania ſiue metu, ſiue

amore ad huius expeditionis ſocietatem arrecta. Atque ita totus hic annus vtrinque in contrahendis auxiliis eſt conſumptus. quo eodẽ anno tãta in Italia annonæ penuria laboratum eſt, vt multi fame adacti, filios, & parentes ſuos pretii habendi cauſſa vendiderint. Itaque Valentinianus,
451. ſequenti ineunte, quo Marcianus Auguſtus cum Adelphio cõſul fuit, ad Aetium Patricium pridie Kal. Februarias Roma ſcripſit hoc modo: *Cum obſcœniſsima fames proximè per totam Italiam deſæuierit, hominesq́; filios, & parentes vendere, ad diſcrimen inſtantis mortis effugiendũ coacti ſint, ego reuocans conſtitutiones maiorum, venditionem cenſeo ſubmoueri, quam prædicta fames ingenuorum fieri perſuaſit.* Interim Attila, ſæuiente adhuc hieme, cum exercitu, quem in Scythia ex diuerſis conflauerat gentibus, caſtra mouit, ac per Germaniam iter faciẽs, populos eius omnes ad arma Galliæ ſecum inferenda ſolicitauit; cum aliis ſpem prædæ opulentiſsimæ oſtentaret, alios odio erga Romanos, quàm maximo poſſet, accenderet, aliis terrorẽ exercitus ſui inuictiſsimi obiectaret, omnes autem à capiendis pro Romanis armis auerteret, clade commemorata Francorum, quam illi pridẽ à Vandalis accepiſſent, cũ ſoli eorum in Galliam tranſitum impedire conati eſſent. Quibus de rebus haud ægrè omnes Germaniæ populi Attilæ ad Galliarũ, vt præſeferebat, excidiũ contendenti ſe adiunxerunt, Quadi, Marcomanni, Heruli, Turcilingi, Burgundiones, Thuringi, Bructeri, ac demum etiam, qui aſsidui, ac propè quotidiani Galliarum hoſtes ab initio fuerant, Saxones, &, qui in Germania remanſerant, Franci. Quod Sidonius, qui his rebus interfuit, ſcriptum reliquit:

ſubitò cum rupta tumultu
Barbaries tota in te transfuderat arctos
Gallia. Pugnacem Rugum comitante Gelono
Gepida trux ſequitur. Scotum Burgundio cogit,
Chunnus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Thuringus,
Bructerus, vluoſa quem vel Nicer abluit vnda
Prorumpit Francus.

Cum hac igitur tot populorũ, gentiumq́; colluuie, quæ ad ſeptingẽta millia hominũ dicitur eſſe cõplexa, quaſi non terræ Galliæ bellũ, ſed toti terrarũ orbi peſtẽ, atque exitiũ intentaret, Attila ad Rhenũ peruenit. ibiq́; naues tã multas traiiciendi cauſſa conſtruxit, vt Hercynia ſylua, quemadmodum inquit Sidonius, ſubitò ſecta in lintres abierit. Interim totam Galliam, in primisq́; eam, quæ Rheno proxima primum hoſtium ſubitura impetũ videbatur, noua, atque inuſitata trepidatio, ac pauor inceſſit, ſingulis ſibi crudeles ſtrages hominũ, populationes agrorũ, euerſionesq́; oppidorum, quas in Oriente factas audiuerant, ſe viſuros animo

deſtinantibus. & quidem iampridem ea cælo ſigna apparuerant,quæ ingentem meritò & horrorem pectoribus, & religionem animis piorum incuterent. contra quæ miræ multorum Sanctorum hominum virtutes miſeris populorum temporibus affulſere. Quippe dum exercitus flumẽ tranſibat,cum aliæ ciuitates, tum in primis Pariſienſes, relicta Lutetia,ſe ad loca tutiora recipere inſtituerunt, tum S. Genoueſa virgo ad vxores eorum conuerſa dixit: Cur patriam,in qua natæ,atque educatæ eſtis,relinquere cogitatis,ac non potius vos,viroſq; veſtros cõtra hoſtes, armaq; eorum ieiuniis,& precibus communitis?ſic enim,Deo opitulante,facilius euadetis. Quibus verbis auditis,multæ illarum,ſpe ſua in Dei miſericordia poſita,ſe in Baptiſterium ad uota Deo facienda proripuerunt. Inde viros virgo aggreſſa monuit, ne deſperatione debilitati fortunas vrbe ſuas efferrent, ſed Dominum ſuppliciter orarent,qui ſolus ipſos impendentibus eximere periculis poſſet. nam quas vrbes, tãquam munitiores, adire contenderent, eas maiorem calamitatem eſſe paſſuras, Lutetiam verò ex tantis malis incolumem emerſuram. Quam vocem rei euentus poſtea comprobauit. Attila,Rheno traiecto,occurrentia omnia Germaniȩ ſecundæ oppida infeſtus inuaſit, ac præcipuè Tungros, Coloniamq; deleuit. Ceterùm,cum Seruatio Tũgrorum epiſcopus,vrbem illam euerſum iri à Beato Petro apoſtolo didiciſſet, dum ad ſepulchrum eius Romæ vota faceret,ne tantæ ruinæ intereſſet,ad Traiectenſem vrbem confugit,atque ibi,prout ab apoſtolo acceperat,finem vitæ impoſuit. Cum autem vndecim millia virginum Britannicarum à viſitandis ſanctorum apoſtolorum liminibus in patriam reuertentes, Vrſula duce, ſecundo Rheno deueherentur,apud Coloniam ab Attila interceptæ ſacro martyrio coronatæ ſunt. Inde in Belgicam primam ingreſſus,Metas pridie Paſchatis occupatas diripuit ſimul, atque ſuccendit. populo trucidato,templa omnia præter Oratorium S.Stephani inflammata. In Belgica ſecunda Attrebatum exciſum.quod poſt Vedaſtus epiſcopus reparauit. In Senoniam inde ingreſſus,Tricaſſas acceſsit. verùm virtute S.Lupi epiſcopi nullo maleficio vrbem prætergreſſus affecit. Dum autem Attila in Gallia ſæuiebat, Aetius legiones ſecum Italicas ducens,Arelate peruenit. ibi ratus, Gotthos, quanquam fœderatos haud temere ſe tanto certamini commiſſuros,Auitum Aruernum ad eos euocandos mittit, atque ei, & ceteris regibus, & copiis Gallicis diem ad conueniendum edicit. Cum autem Anianus,Aureliani epiſcopus,Attilã ad Ligerim aduentare videret, de ciuitate ſua ſolicitus ad Aetium Arelate contendit, ac præſens vrbis periculum demonſtrauit. Ille verò Sangibanum Alanorum regem, qui eam vrbem tenebat,formidine conſternatum, ac prope à Romanis alie-

natum audiens,ad ſe accerſit,& ſe in tempore vrbi affuturum ſpopondit. Interim Attila obuia quæque ſubuertens, Aurelianum ad Ligerim ſitũ acceſsit,eamq́; vrbem ſe dedere recuſantem,ac victoriam ſuam inhibentem,omni mole oppugnare, aç variarum machinarum pulſu verberare inſtituit. Ea re territi ciues, cum quidnam conſilii caperent, in incerto haberent, Anianum conſuluerunt. ille monuit, vt ſpem in Deo defigerent,atque opem eius ſuppliciter implorarent. Quod cum illi humi proſtrati feciſſent,tum ad eos conuerſus dixit: Proſpicite de muris,num ſubſidium Dei adueniat. putabat enim,Aetium aduẽtare. proſpicientes autem neminem viderunt,at ille: Orate iterum cum fide. uos enim dominus hodie liberabit. &,cum feciſſent,Proſpicite iterum, inquit. Nemine autem apparente,dixit illis,Si cum fide orabitis, dominus vobis ſine dubio aderit. illi verò cum fletu magno miſericordiam inuocare Dei cœperunt. inde ex ſancti epiſcopi præcepto deintegro proſpicientes,nebulam, quaſi de terra ſurgentem, viderunt. Quod renunciantibus ſacerdos dixit. Atqui hoc Domini auxilium eſt. Atque ita trementibus,ac fatiſcentibus aſsiduis iam ictibus arietum muris, ecce Aetius, & Theodoricus, ac Thoriſmundus filius eius cum ſuis quiſque exercitibus prodeunt, commiſſoq́; certamine Attilam ab vrbe propellunt. Hæc ita acta Turonenſis Gregorius refert. Sidonius verò Attilam vrbem etiam irrupiſſe, verùm, Aetio ſuperueniente, non diripuiſſe prodit. ſic enim ad Proſperum epiſcopum ſcribit: *Dum laudibus ſummis ſanctum Anianum Lupo parem, Germanoq́ non imparem vis celebrari, exegeras mihi, vt promitterem tibi, Attilæ bellum ſtylo me poſteris intimaturum. quo videlicet Aurelianenſis vrbis obſidio,oppugnatio,irruptio,nec direptio, & illa vulgata exaudita cælitus ſacerdotis vaticinatio continebatur. cœperam ſcribere. ſed operis arrepti faſce perſpecto,tæduit inchoaſſe.* Attila inde ira feruidus,cum patentiſsimos, ac prœlio faciendo aptiſsimos non longè abeſſe cãpos Catalauni audiſſet,eò caſtra conuertit,atque Aetio ſeſe ſummi ibi prœlii copiam facturum oſtendit. neque illud Aetius detrectauit, verùm ſtatim cum Gotthis,& Francis,Alanis, & Burgundionibus, & prouincialibus, Italicisq́; acceſsit,ſeq́; ad pugnam capeſſendam præſto eſſe ſignificauit. Attila,antequam prœlium iniret,cum exta conſuluiſſet,intellexit, à parte Romanorum ducem,à ſua exercitum periturum. interpretans autem,Aetium eſſe caſurum,cuius virtutem,ac prudentiam omnium maximè formidabat,de exercitu ſuo non laborauit, atque alacriter in prœlium hora nona proceſsit, eo conſilio,vt ſi acies ſua inclinaſſet, nox imminens dirempto prœlio ſubueniret. Cum acies inſtruerentur, dextrum cornu Theodoricus,ſiniſtrum Aetius,mediam aciem Sangibanus obtinuit, vt qui ſu

ſpectæ fidei turba eſſet fidelium ſepiendus. apud hoſtes autem cornua multiplices populi, mediam aciem, quò tutior eſſet, ſibi Attila depopoſcit. Erat in campis tumulus quidam leniter accliuis, quem qui primus cepiſſet, plurimum ad victoriam momenti conſequutus fuiſſet. quo animaduerſo, Attila è ſuis aliquot miſit, qui locum occuparent, ſed Romani anteuerterunt, atque Hunnos euadere conantes facilè deturbarunt. Qua de re Attila, cum exercitum ſuum, tanquam infauſto rei auſpicio, perturbatum videret, oratione ſibi confirmandum putauit. atque ita diſſerere cœpit. Poſt tot victorias partas, orbemq́; prope terrarum edomitũ, abſurdum ſanè cenſuerim vos verbis ad prœlium conſerendum accendere. quærat hoc aut nouus dux, aut imperitus exercitus. neque enim me decet vulgare aliquid dicere, neque vos oportet audire. quid autem forti uiro iucundius eſſe poteſt, quàm vindictam manu ſuſcipere? inuadite igitur hoſtem alacres, vt qui bellum non excipitis, ſed infertis. aduocatos videtis tam diuerſi generis populos. quod aliud maius eſſe poteſt pauoris, ac trepidationis indicium, quàm caput ſuum ſociorum armis, ac lateribus tegere? en, antequam veſtrum impetum patiantur, ſæuis terroribus concitantur. excelſa loca quærunt, tumulos capiunt, atque ita in campis munitiones depoſcunt. notum eſt vobis, quàm leuia ſint Romanorum arma. primo non dico vulnere, ſed puluere perturbantur. ergo dum illi ordines inſtruunt, dum teſtudinem nectunt, vos confligite præſtantibus animis, vt ſoletis, contemnentesq́; eorum acies, Alanos, Gotthosq́; inuadite. his enim tanquam neruis eorum præſectis, repente totũ corpus ad terram collabatur, neceſſe eſt. nunc iram, Hunni, nunc vires, nunc arma, nunc conſilia veſtra depromite. faciem illi veſtram ſuſtinere non poterunt, ſi vos fortiter pugnantes aſpexerint. Hac oratione perfecta, ſigno pugnæ dato, alacriter vtrinque concurſum eſt. atque vſque ad noctem tanto ardore, tantaq́; pertinacia depugnatum, vt maiore dimicari non potuerit, tanta porro cæde, ac ſanguine, vt fœdiorẽ, ac cruentiorem pugnam antiquitas nulla prodiderit. Feruente autẽ prœlio, Theodoricus, dum adhortãs ſuos diſcurreret, ſiue equo forte lapſus, pedibuſq́; ſuorum attritus, ſiue, vt alii tradunt, ab Oſtrogottho quodam cõfoſſus, interiit. Atque hoc fuit, quod Attilæ aruſpices de ducis apud Romanos caſu prædixerant. quod ille temere ad Aetium traxerat. Eo dolore Gotthi accenſi ab Alanis ſecreti, aciem Hunnorum inuadunt. quo impetu Attilam oppreſsiſſent, niſi ille prouidus ſe, & ſuos in caſtra, quæ plauſtris obuallata habebat, illico rettuliſſet. Thoriſmundus autem, qui cum Aetio collem anticipans, hoſtes de ſuperiore loco depulerat, credens, ſe ad agmina propria accedere, nocte cæca ad hoſtium carpenta peruenit.

itaque fortiter dimicās capite vulneratur, atque equo deiicitur. ſed, ſuis intercurrentibus,tandē in equum relatus liberatur. Aetius verò per tenebras noctis à ſuis diuiſus,cum inter medios hoſtes vagaretur,ne quid aduerſi Gotthis accidiſſet,inquirens, cum ad caſtra ſociorum perueniſſet, noctem ſcutorum defenſione tranſegit. poſtridie, luce orta, cum ſtratos cadaueribus campos eſſe,neque Hunnos caſtris exire audere videret, atque Attilam intelligeret propter cladem acceptam prœlium detrectare, ſuam eſſe victoriam arbitratus eſt. Attila verò,quanquam victum ſe cernebat,tamen tanquam victor,in caſtris ſtrepitum armorum edebat, ac tubis canebat,& terrorem ſolitum cōmouebat. Quod vt ſenſit Aetius, hominem obſidione premere ſtatuit,nimirum breui periturum arbitratus,quia paratam commeatuum copiam non haberet. neque enim propter crebros ſagittariorum eius ictus propior ad caſtra dabatur acceſſus. Qua re cognita,Attila,ſalute deſperata, rogum ex ſellis equorum cōſtruxit,eo animo, ut ſi Romani caſtra cepiſſent,ſeſe in eum ardentem coniiceret, ne Romanus aut ſe vulnerato gauderet, aut de capto magnificè triumpharet. Interim Gundicarium regem cum Burgundionibus ſuis deletum, eſt cognitum. Gotthi quoque cadauer Theodorici diu quæſitū reppererunt. eorum vterque à ſuis honeſtiſsimis de more exequiis eſt elatus. Hoc eſt memorabile prœlium Catalaunicum. in quo CLXII millia hominum cecidiſſe dicuntur,præter nonaginta millia Gepidarum,& Francorum, qui nocte, quę prœlium pręceſsit, inter ſe armis congreſsi mutuis vulneribus concidere. Narrant, riuulum memorati campi humili ripa labentem peremptorum,ac ſauciatorum ſanguine concitatum fluxiſſe. quoſq; ſitis intolerantia ad bibendum adegit, eos ſanguinem, quem vulnerati fuderant, potauiſſe. Thoriſmundus inde funus patris proſequutus,ad Aetium ſe contulit,&,quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. Aetius ueritus,ne,deletis,ut opinabatur,Hunnis,Gotthi nimia inſolentia efferrentur, ſuaſit, ut domum repetens,regnum, quod fuerat patris,adiret, ne illud fortè minor natu frater arriperet. Ita ille, Hunnico bello relicto,rex à ſuis acclamatus, in Aquitaniam eſt reuerſus. Pariter etiam Sangibanus cum Alanorum, & Meroueus cum Francorum relliquiis domum dimiſsi. Quod vbi Attila audiit, dolum parari putans, ſeſe per aliquot dies intra caſtra continuit. at verò,poſtquam exploratam rem habuit,lætitia ſumma perfuſus,bene de ſe ſperare inſtituit,ac Romanum diſſolutum iam cernens exercitum,ſecurus è caſtris exceſsit, ac ducto ſecum vſque ad Rhenum Lupo,Tricaſsino epiſcopo,atque cum honore remiſſo,Rhenum traiecit,atque per Germaniam in Scythiam retro incolumis abiit. Hæc armis hoc anno in Occidente adminiſtrata. Orien

tem verò longè alia ratio certaminis occupauit. Marcianus enim Auguſtus, vt Leonis pontificis voluntati obtemperaret, Concilium Orientalibus epiſcopis Nicæam Bithyniæ ad Kal. Septembris indixit. ac X. Kal. Iunii litteras ad eum miſit, vt, cum quibus ei videretur epiſcopis, eò accederet, nam ſe itidem affuturũ, niſi publicis rationibus in expeditione fuiſſet occupatus. inde aliis ſcriptis epiſcopos monuit, ſe publicis belli neceſsitatibus impediri, quò minus adeſſe poſſet. proinde ipſi abſentiã ſuã æquo animo paterentur. Leo verò V Kal. Marciano reſcripſit, ſe ad Concilium venire non poſſe, mittere autem legatos, qui ſuas partes implerent, atque illum rationem habendi Concilii edocerent. ei ſe incolumitatem Nicænæ fidei commendare. XIIII verò Kal. Auguſti ad Pulcheriam Auguſtã ſcripſit, votis ſe omnibus expetiſſe, vt Cõcilium intra Italiam haberetur, quò, ſi ſecuritas ſuppeteret, Occidentales epiſcopi conuenirent, voluntatem tamen Marciani non ita aſpernatum, quin legatos miſerit, & rationem habendi Concilij demonſtrarit, ne quid fieret, quod legibus repugnaret. X inde Kal. Octobris Marcianus, cùm eſſet Heracleæ, ad epiſcopos Nicææ conuocatos miſit, vt Chalcedonem aduenirent: nam ibi ſe quoque præſto futurum. Quod cum illi impigrè, obedienterq; feciſſent, tum Concilium VIII Idus Octobris eſt inchoatum in æde S. Euphemiæ martyris, præſentibus legatis Leonis, Paſchaſio, & Lucentio epiſcopis, & Bonifacio presbytero, Marciano Imperatore, & Pulcheria Auguſta, cùm adeſſent item Anatolius epiſcopus Conſtantinopolis, Dioſcorus Alexandriæ, Maximus Antiochiæ, Iuuenalis Hieroſolymorum; & epiſcopi eorum alii amplius ſexcenti. Ibi conſidentibus omnibus, Paſchaſius legatus Leonis denunciauit, ſe mandatum habere ab epiſcopo vrbis Romæ, quæ eſſet caput omnium eccleſiarum, ne patiantur Dioſcorum ſedere in Concilio, ſed intromitti audiendum: exigentem inde ſenatum cauſſam Lucentius excepit, iudicium illi ſubeundum eſſe, quia ſine auctoritate ſedis apoſtolicæ ſynodum auſus eſſet conficere. quod fas non fuiſſet. Iuſſu deinde ſenatus, Dioſcoro reſidente in medio, Euſebius Dorylæenſis epiſcopus intulit: Læſus ſum à Dioſcoro, læſa eſt fides, occiſus eſt Flauianus ſanctus epiſcopus. iubete preces meas perlegi. iubente ſenatu, Beronicianus à ſecretis ſacri Conſiſtorii eas recitauit. quibus abſolutis, inde quæ acta in proximo Concilio Epheſino erant, vtriuſque partis voluntate perlecta ſunt. Ex quibus apparuit, Leonis pontificis ad Flauianũ epiſtolã, in qua quæſtionem hanc decidebat, fuiſſe neglectam, multosq; epiſcopos cum exceptione ſubſcripturos fuiſſe, niſi ab amicis Dioſcori prehenſis digitis impulſi fuiſſent, aliosq; aut dolo, aut vi abdicationi Flauiani conſenſum adhibuiſſe. Interrogatus porro Eutyches, vtrùm duas

in Chriſto

in Chriſto naturas aſſereret, reſpondit, ſe ſcire, Chriſtum ante coniunctionem diuinitatis cum humanitate ex duabus cōſtitiſſe naturis, ac poſt copulationem vnam in eo eſſe. Rogati verò epiſcopi, cur Flauiani abdicationi ſubſcripſiſſent, ſucclamarunt, Omnes peccauimus, omnes veniā poſcimus. &, cum ſententia contra Flauianum, Euſebiumq́; recitaretur, iidem ſubiecerunt, Anathema Dioſcoro, Imperator Dioſcorum vlciſcere, viuat Leo multos annos. Poſtridie eius diei de fide multò accuratius eſt quæſitum. Ibi magiſtratus dixerunt: Quoniam declaratum eſt, neque Flauianum, neque Euſebium hallucinatos in fide eſſe, ac propterea iniuſtè damnatos fuiſſe, nobis æquum videtur, vt Dioſcorus, Iuuenalis, & alii, qui primas in Concilio partes obtinuerunt, dignitate epiſcopali ex legibus abdicentur. quibus acclamatum eſt, iuſtum illud eſſe iudicium. Inde iuſſerunt, vt ſinguli epiſcopi fidem ſuam expromerent, vt qui ſcirēt, Imperatorem Concilii Nicæni, Conſtantinopolitani, & prioris Epheſini conſtitutionibus aſſentiri. Alio inde die cum conuocati fuiſſent, Euſebius pro ſe, ac Flauiano libellos obtulit, Dioſcorum accuſans, quòd eodem, quo Eutyches, errore implicitus eſſet, & quòd ſe iniuſtè abdicaſſet. & quòd fucum in ſubſcriptionibus obeundis feciſſet. poſtulauitq́;, vt omnia ſecundi Concilii Epheſini acta abrogarentur, & ipſi ſacerdotio reſtituerentur, & vt Eutychetis dogmá condemnaretur. Dioſcorus inde per Aetium primicerium notariorum citatus reſpondit, ſe teneri à cuſtodibus, quò minus adeſſe poſſet. inde rurſus requiſitus poſt alia reſponſa, ſe impediri aduerſa valetudine dixit. Interim laici quidam Alexandrini introducti varia in Dioſcorum crimina congeſſerunt. Itaque placuit, tertiò citari Dioſcorum. quo item tergiuerſante, & quid meritus eſſet, percontante, reſponſum eſt, eum legibus eſſe factum obnoxium. Quibus rebus peractis, legati Leonis ita conſtituerunt: *Cum Dioſcorus Eutychetem ab epiſcopo ſuo Flauiano legitimè abdicatum propria auctoritate in communionem receperit, epiſtolam Leonis ad Flauianum legi non permiſerit, atque ita eccleſiis offenſionem, & detrimentum attulerit, Leonem epiſcopum Romanum communione interdixerit, libellis aduerſus ſe prolatis ter citatus non obtemperauerit, quiq́; variis concilijs erant abdicati, receperit: ob eas res Leo Romanæ vrbis epiſcopus per vos, & præſens Cōcilium cū beatiſſimo apoſtolo Petro ipſum omni dignitate epiſcopali diſpoliat, & omni ſacerdotali miniſterio abdicat.* Quā ſentētia ab Anatolio, & reliquis epiſcopis approbata, Deciſio Fidei recitata eſt, qua Decreta Concilii Nicæni, Cōſtantinopolitani, & Epheſini primi, & epiſtola Leonis ad Dioſcorum confirmabatur. eaq́; Marciano ſunt tradita. Quippe anathemate percuſſi ſunt, qui filios duos ſtatuerent, & diuinitatem paſſibilem eſſe aſſererent, quiq́; confuſionem duarum in Chriſto naturarum ſen-

tirent,

tirent, ac duas naturas in Chriſto ante vnionem, aut vnam poſt vnionẽ confingerent, quiq; formam ab eo ex nobis aſſumptam alterius eſſe naturæ ſtatuerent. decreuerunt autem perfectum eſſe in diuinitate, & perfectum in humanitate, verè Deum, & verè hominem, eiuſdem cum patre naturæ ſecundùm diuinitatem, eiuſdem naturæ nobiſcum, excepto peccato. eundem in duabus naturis citra confuſionem, citra mutationem, citra diuiſionem, citra ſeparationem agnoſci, ſeruatis vtriuſque naturæ proprietatibus, in vnam perſonam, atque hypoſtaſim conſpirantibus. Hæc III Idus Octobris acta. Cum autem aduerſarij hæc decreta, tanquã potẽtia Imperatoris extorta, reprehenderent, ac ſuam ſententiam adhuc corroborare cõtenderent, tũ Anatolius, Quoniam opinionem veſtram adhuc mordicus tenetis, nosq; tãquam Neſtorianos, accuſatis, qui duas naturas prædicamus, vtraque citra confuſionẽ proprietates ſuas retinente, huius quæſtionis dijudicatio diuino numini permittatur. ſcribatur ſententia veſtra in vno libello, & noſtra in altero, atque ambæ in ſepulchro S. Martyris Euphemiæ collocentur, eiq; veritatis iudicium permittatur. Hæc cũ hæretici probaſſent, ſcripti ab vtraque parte libelli, elato lapide ſepulchri, ſuper pectus ſanctæ martyris deponuntur. ac lapis demiſſus ab vtraque parte diligentius obſignatur. deinde precationes ad Deum ſuppliciter effunduntur, vt ſigna edat, vtra ei ſententia cordi ſit. Inde poſt triduũ, præſente Marciano, conueniunt, atque, aperto ſepulchro, libellum hæreticorũ ad martyris pedes inueniũt, alterũ verò in manu eius dextra, quẽ ſancta virgo Marciano, Anatolioq; porrexit, omnibus, qui aderãt, facti nouitate ſtupentibus, ac planè attonitis. Ex quo ingens plauſus, & gratulatio à Catholicis facta eſt, hæreticis præ pudore, mœſtitiaq; muſſantibus. Inde ſæpius eo menſe epiſcopi coierunt ad hæc, atque alia huc pertinentia ſancienda. in quibus epiſcopi etiam Theodorus Mopſueſtenus laudatus, Theodoritus Cyrenſis, & Ibas Edeſſenus Concilio Epheſino prædatorio tanquam hæretici condemnati, cum palam Neſtorio, & Eutycheti renunciaſſent, ſuis eccleſijs reſtituti. quæ tria capita poſt magnum ſeditionis incendium cõcitarunt. Quin etiam, inſtante Anatolio, decretum Conſtantinopolitani Concilii confirmatum eſt, vt ſedes Conſtantinopolitana proximum locum poſt Romanam teneret. Quibus rebus expletis, Marcianus Conſtantinopolim, epiſcopi ſuas quiſque eccleſias repetierunt. Dioſcorus in Paphlagoniam relegatus eſt. Per eoſdem dies Euſebius Mediolanenſis archiepiſcopus, ſuis ad conuentum aduocatis epiſcopis, ex eorum auctoritate Deciſionem Leonis de fide ad Concilium Chalcedonenſe miſſam probauit. epiſcopi fuere Fauentius Regienſis, Maiorianus Placentinus, Cyprianus Brixellenſis, Quintinus Derthonenſis,

nenſis, Criſpinus Ticinenſis, Maximus Taurinas, Floreius præsbyter ab Eulogio Eporœdienſi epiſcopo ægrotãte miſſus, Gradus presbyter ab Euſtaſio Auguſtano, Cyriacus Laudẽſis, Abundantius Comenſis pro ſe, & pro Aſimone epiſcopo Curienſi Rhetiæ primæ, Paſchaſius Genuenſis, Paſtor Haſtenſis, Simplicius Nouarienſis, Ioannes Cremonenſis, Octauianus Brixianus, Iuſtinus Vercellenſis, Quintius Albingaunenſis, Præſtantius Bergomas. Nono autem Kalendas Nouembris Leo pontifex ab archiepiſcopo Rauennate Neone cõſultus, num baptiſma impertiendum eſſet iis, qui domos capti ab hoſtibus reueniſſent, cum ſe ſacro lauacro tinctos non meminiſſent, reſpondit, tribui poſſe, ſi modò nemo exiſteret, qui ablutos illos fuiſſe aſſereret. Sub eoſdem dies, Placidia Auguſta, cuius potiſsimùm conſilio reſpublica nitebatur, eſt mortua. de qua ſic Caſsiodorus: *Placidiam mundi opinione celebratam, principũ aliquorum proſapia glorioſam purpurato filio ſtuduiſſe percepimus. Cuius dum remiſſe adminiſtrat*
452 *Imperium, indecenter cognoſcitur imminutum.* Herculano inde, Sporatioq; cõſulibus, Marcianus Auguſtus VII Kal. Februarias edicto ſanxit, ne quis diſcederet à decretis Chalcedonenſi Concilio conſtitutis. Alexandriæ verò Proterio epiſcopo in locum Dioſcori ablegati ſublecto, ingens ſeditio excitata, cum alii Dioſcori deſiderio angerentur, alii Proterio ſtuderent. eaq;, niſi militari manu ab Imperatore miſſa, non potuit coerceri.

Eodem anno Italia ſæuo nouarum calamitatũ laborauit incendio. ſi quidem Attila cum immenſo, ac formidabili illo ſuo barbariæ coeuntis exercitu in ipſam demum ferox, ac truculentus iniuit. Quæ irruptio cũ omniũ, quas barbari intulerint, noſtrorum ſermonibus celebratiſsima, ac vulgo maximè decantata ſit, non aliud tamen eſt in tota antiquitate ab veterum annalium ſermone deſertius. vt mihi videantur in tanti periculi magnitudine non Imperator ſolùm, ac duces eius ad tantam peſtem, clademq; propulſandam elanguiſſe, ſed ipſi etiam ſcriptores, neſcio quo modo, ad eandem commemorandam obtorpuiſſe. Neque enim hæc quiſquam accuratè litteris conſignauit præter vnum Priſcum hominem Græcum. quem magno huius hiſtoriæ detrimento amiſimus; fortuna vſqueadeo antiquam dignitatis gloriam Italicis inuidente, vt vetera florẽtis Italiæ decora labefacere non contenta, præclara eorum etiam conſignata litteris monumenta obliterare ſtuduerit. Quod quando, ita Deo volente, contigit, Priſci iacturam æquo animo patiemur, quæq; tantorum malorum teſtimonia apud Iornandem, ceteroſq;, quaſi minorum gentium ſcriptores, ſuperſunt, quàm ad memoriam inſignia, tam ad cautionem vtilia, tanquam aliquas ex ſecundo naufragio tabulas, colligemus. Attila igitur in campis Catalaunicis in Gallia ſuperatus, cum, amiſ-

ſo magna

ſo magna ex parte exercitu, languens ſeſe in Scythiam recepiſſet, haudquaquam ſibi quieſcendum exiſtimauit, actum de gloria, ac nomine ſuo ratus, ſiquem ex aduerſis rebus timorem oſtendiſſet, aut vllum fracti animi ſignũ, afflictarumq; virium indicium edidiſſet. Itaque Valentiniano ante omnes infenſus, per quem non ſolùm Gotthos non deleuerat, ſed memorabilem etiam in Gallia calamitatem acceperat, ipſum armis vlciſci Italia inuadenda, ac Roma inflammanda decreuit. Accedebat, quòd, ſi voti ſui compos factus fuiſſet, & prædam vberiorem, & victoriam certiorem ſe relaturum videbat, quòd Italiam omnium regionum diti ſſimam, atque opulentiſsimam neque Gotthi, neque Alani, neque Burgundiones, neque Franci fœderati ſuis eſſent armis, ac corporibus protecturi. Igitur eiſdem nationibus, quas ante, ſolicitatis, exercitum ſuperiore maiorẽ contraxit, eumq; ad ſe ſequendũ ingentis ſpe prędæ, ac promiſsis accendit. Quo nuncio accepto, Italici maiore, quàm vnquam aliàs, formidine, ac trepidatione concuſsi ſunt. veniebant enim in mentẽ varia, quibus nuper ab Alarico, & Radagaiſo cõflictati fuerant, mala. quibus adiungebatur etiã præſentiũ amplior numerus hoſtiũ, tetrior feritas gentium, maior conſtantia militum, ac demum famoſa ipſa Attilæ cum militaris rei peritia, tum immanis quædã ſupra omnẽ memoriã ingenii, atque naturæ ferocia, qui ſe Flagellũ Dei, & Terrorẽ hominũ appellabat, & ad id in mundũ à Deo miſſum iactabat, vt tanquã iuſtæ illius vindex iræ terras omni malorũ genere permiſceret, & crudelitatẽ, ac libidinẽ ſuã non niſi ſanguine, & incendio terminabat. Augebant etiã hunc pauorẽ cæleſtia multa, quæ nunciata in vulgus erant, prodigia, haud dubiè ſolicitis ſemper rerum futurarũ mẽtibus triſte aliquid portendentia. nã ad cetera, vt ſcribit Marcellinus, tres ingentes lapides è cælo cecidiſſe (res rarò audita, aut ægrè credita) ferebantur. ſuberat præterea ſingularis rerum ad victum opportunarũ inopia, ac fœda ex ea ſuborta, ac paſsim diſperſa peſtilentia, mala pacatis etiã, cõpoſitisq; rebus aſperrima. Ob eas res omnibus ad ipſum modò Attilę nomẽ horrẽtibus, Venetię populi, qui æſtuariũ maris Adriatici accolebãt, q̃ primã tã immanis, & tetri hoſtis impreſſionẽ ſe excepturos videbant, paſsim patrias ſuas in continenti ſitas relinquere, ac familias cũ pretioſa ſuppellectile tranſportare ad inſulas, ſi vis hoſtilis ingrueret, ſtatuerũt, ea ſpe ducti, Attilã aut inopia lintriũ eò non peruaſurũ, aut, ſi copia ſuppeteret, has inſulas, intento Romã verſus itinere, neglecturũ. dicuntur autẽ Aquileienſes Gradũ animo deſtinaſſe, Concordienſes Caprulas, Altinates Torcellũ, & Maurianũ, Patauini Riuũ altũ, Opitergini Equiliũ, Ateſtini, & Monſilicenſes Philiſtinã, Meramaucũ, & Clodiã. Reliqui verò aſpera alpiũ, & Apẽnini iuga, & ſyluas, q̃bus ſe

ignorantia hoſtium tegerent, ſibi cogente neceſsitate depopoſcerint. Ceterùm in tanta populorum conſternatione Valentinianus omnino animum non deſpondit, ſed ad ſolita Italiæ præſidia nouas Gothicas gentes auxilio euocauit, quarum duces Procopius Alaricum,& Anthalam nominauit. ac, Iuliis Alpibus, per quas è Pannonia in Italiam erat tranſitus, nouo præſidio communitis, Aquileiam, quæ prima erat ſuperatis Alpibus occurſura, rurſus militibus, turribus, commeatibusq; firmauit. neque ceteras, per quas ad Padum amnem rectus eſt aditus, rebus neceſſariis communire neglexit. Aetium autem ad vrbis Romæ defenſionem,& ad omnem arripiendam aduerſus Attilam occaſionem citra Romam paratum cum validiſsimo adeſſe exercitu iuſsit. atque ipſe ſe in Vrbe continuit. ſiquidem III. Kal. Iulias inde ad Firminum præfectum prætorio ſcripſit: *Non miramur, inter bellicas curas, & obſtrepentes lituos ordinatione viri magnifici, Patritijq́ noſtri Aetij formam publicæ diſpoſitionis in meliorem ſtatum fuiſſe mutatam*. Cum igitur hoc ſtatu res Italiæ eſſent, Attila, traiecto per hiemem Danubio, appetente vere è Pannonia infinitam illam ſuarum colluuionem gentium mouit, atque inde recto curſu ad fauces Alpium Iuliarum acceſsit. vnde milite Valentiniani haud magna admodum mole deiecto, Italiam ingreſſus ad amnem Sontium, trepidantibus, ac profugientibus ex agris omnibus, venit, eoq; tranſmiſſo, exercitum ad Aquileiam adduxit. quæ à Valentiniano omni, vt diximus, genere munitionum inſtructa, portis occluſis, ſe illius auerſari imperium, atque impotentem deſpicere potentiam declarauit. Itaque ira inflammatus, quòd vrbem tam validam, atque opulentam ſibi reſiſtentem, ac progreſſui ſuo moram iniicientem eſſet nactus, ſimulq; prædæ, quam opimam ſperabat, intentus, vniuerſo exercitu circumiecto inuaſit, primo ſe potiturũ impetu credens. verùm vbi mœnia ſæpius aggreſſus, ipſam validis expugnare conatibus acriter ſe tuentem nõ potuit, diuturna ad vrbem ſeſsione domare conſtituit. Poſſum verè affirmare, nullius vrbis obſidionem, atque expugnationem in Italia vulgari hominum ſermone tam tritam eſſe, quàm Aquileiæ. verùm vſqueadeo priſcorum ſcriptorum ſilentio inuolutam, vt neque per quos duces defenſa, neque quibus caſibus oppugnata ſit, apud locupletem vllum ſcriptorem inueniatur. Si Priſci, vt dixi, hiſtoria ſupereſſet, non laboraremus. qui, ſicut inquit Euagrius, docuit, quemadmodum Attila Orientem, atque Occidentem inuaſerit, & quàm multas, quaſq; vrbes exciderit, & quibus denique rebus nobilitatus ex hac vita migrarit. Iornandes autem, domo Alanus, qui Priſcum hunc legit, vrbem diu obſeſſam fuiſſe ſcribit. quod ſpatium Paulus Diaconus, quaſi Iornandem interpretans, trien-

nium continuum fuiſſe expoſuit. quem deinde omnes ſequuti ſunt. quod vnde ille eruerit, equidem diſpicere adhuc non potui. ſiquidem Caſsiodori, Marcellini, & Iornandis ipſius, qui omnes his proximi fuere temporibus, teſtimonio ſatis liquet, Attilam ſuperiore anno in Gallia rem geſſiſſe, hoc Aquileiam in Italia euertiſſe. Ceterùm Attila vrbē per aliquot ſine dubio menſes, homo eius artificii rudis, obſedit. itaque ad exercendum in tanto ocio militem non longè ab Aquileia montem Vtinum in modum aggeris ſtruxit. ſic enim ſuo quoque tempore Venetos prædicaſſe, Otho Friſingenſis, ſcriptor ſanè vetuſtus, rettulit. Poſt autē, cum exercitū inſolita ad vrbem obſidendam mora frementem, ac prope tumultuantē videret, vehemēter angi animo cœpit. nam ad cetera, quibus exercitus ex incondita turba conflatus premebatur, incommoda peſtilentia quoque illum inuaſerat eò vehementius, quàm ceteros Italiæ incolas, quòd fœdus barbarorum, ac iumentorum in vno loco per ęſtatem conſiſtentium odor eam vulgabat. Itaque, deſperata quaſi victoria, caſtra inde mouere in animo habuit, atque in poſterum diem profectionem indixit. interim autem oblato permotus auſpicio reſtitit. quippe ciconiam quandam pullos ſuos è turri ſubinde mœnium exportantem, & contra morem ſuum in agrum deferentem notauit. Quod viſum ille continuò militibus abire parantibus indicauit. atque, vt erat auguralis diſciplinæ peritus, Videtis ne auem illam, inquit, quæ nidum ſuū contra naturam deſtituit? pro certo habetote, illam tacito naturæ ſenſu imminentem vrbi ruinam præcipientem ſibi, natisq; ſuis conſulere. vos autem, ſi viri eritis, paulliſper reſiſtetis, ac certum, qui inſtat, expugnatæ opulentiſsimæ vrbis fructum haurietis. Neque verò illud inane fuit augurium. Nam Aquileienſes, (vt poſteriores tradiderunt, quibus fidem neque addidiſſe, neque abrogaſſe voluerim.) crebris demum eruptionibus fuſi, rei frumentariæ ad ſummam difficultatem adducti, atque omnibus denique malis vſque ad deſperationem aflicti, conſilium effugiendi ex vrbe, eamq; vacuam hoſtibus relinquendi cepere. Itaque, vt minore cum periculo ex vrbe excederent, ſub noctem ſtatuas ligneas armatas in ſtationibus murorum ad decipiendos inani defenſorum ſpecie hoſtes diſpoſuerunt. atque, imprudente Attila, à parte ad mare vergente euaſerunt, & in Gradum inſulam cum archiepiſcopo Niceta ſe receperunt. Attila verò, poſtquam, luce orta, aues haſtis, capitibusq; armatorum in muris conſiſtentium hærere ſecuras, ac ſine metu conſpexit, errorem ſuum, atque hoſtium dolum agnouit. ac, ſigno exercitui ad vacuam inuadendam vrbem dato, mœnibus ſcalas admouit. ac ſtatim eam mœnium partem, in qua nidus ciconiæ

hæſerat, ſua ſponte labentem animaduertit. itaque impetu præcipuè ab illa parte facto vrbem intrauit, ac bona ciuium, qui remanſerant, militibus diripiẽda, ipſosq; pro cuiuſque libidine conflictandos permiſit. Diſcurrentibus autem temere ad prædam, cædem, ſtuprumq; militibus mulier ſummo loco nata, Digna nomine, facinus, ſi animi magnitudinem intuemur, in primis memorabile edidit. nam, cum eſſet, vt formæ excellentis, ſic pudicitiæ ſingularis, ne in manus hoſtium veniens ludibrium fortunæ perferret, ex edita turri, quæ ædibus ſuis imminebat, ſe in ſubiectum amnem Natiſonem capite obuoluto proiecit, ſtudiumq; muliebris conſeruandi pudoris memorabili in primis exitu declarauit. Direptis bonis, templis inde, tectiſq; publicis, ac priuatis incendium eſt illatum, vrbsq; ad deterrendas exempli fœditate finitimas ad ſolum euerſa. ex ciuibus alii captiui in poteſtate hoſtium remanſerunt, alii tormentis excruciati vitam miſere finierunt. reliquos & quidem copiis, ac nobilitate præſtantiores incolumes inſula Gradus excepit. Atque hic quidem vrbi nobiliſsimæ, & quæ ad id vſque temporis clauſtrum Italiæ ad uerſus irruptiones barbarorum firmiſsimum, & ſemper inuictum extiterat, Auguſto menſe exitus contigit. Aquileia capta, atque deleta tantum inde proximæ prouinciç pauoris iniectum, eſt, vt vrbium eius potiri, haud magni admodum negocii fuerit. Quamobrem Concordia, Altinum, Opitergium, Patauium, & Ateſte, quæ prope tum æſtuariũ, eximiæ, atque inueteratæ nobilitatis oppida, attingebant, ciuibus pleriſque ad inſulas, quas diximus, properantibus primo aduentu, præſidiis deditis, in poteſtatem ceſſerunt. captaq;, ac direpta, ſubiectis facibus, diro, ac prope hoſtibus etiam ingrato ſpectaculo conflagrarunt. Maritimis his oppidis expugnatis, non recto curſu, ſicut opinio fuerat, ad Padum proceſsit, vt Romam, quod in ſermone iactabat, appeteret, credo, quòd Aetium armatum ibi obuium extimuerit, verum ad dexteram conuerſus ſeſe intra Padum continuit, atque vni prædationi, ac vaſtationi, vt videbatur, vrbiũ deditus mediterranea Venetiæ oppida Taruiſium, Vicetiam, Veronã, Mantuam, Cremonam, Brixiam, Bergomumq; petiuit, & capta, ac pariter militari populatione exhauſta ſubuertit. Tranſmiſſo inde Abdua Liguriam ingreſſus eandem vrbibus eius intulit labem, Laudi, Como, Nouariæ, Vercellis, Eporœdiæ, Taurino, Mediolano, ac Ticino. quarum omnium populi formidine cõſternati relictis oppidis ad montes ferme, & loca ſitus difficultate munita confugerant. Inde, vt addit Diaconus, ineũte iã, vt opinor, hieme Padũ ſine impedimento traiecit. atque occurrentes Aemiliæ vrbes, Placentiã, Parmã, Regiumq; ſubinde adortus nullũ itẽ in eas exẽplũ hoſtilis feritatis omiſit. Iã omnia, quæ intra Apenínũ, &

Alpes erant, fuga, populatione, cæde,ſeruitute,incendio, & deſperatio-
ne repleta erant, nullaq; mali facies aberat, nefaria per omnes ordines,
ſexus,& ætates barbarorum auaritia, crudelitate, ac licentia peruagante,
cum uir,illa tempeſtate vnicus,ac bello princeps Aetius opportunũ auxi
lium reliquę iam iam periture Italiæ attulit. Is maximum iampridem
exercitum ex Romanis, barbariſq; contractum habebat, ita vt ex æquo
cum Attila iuſto confligere prœlio poſſet, qui copias iam præda graues,
ac fame,morbis, atque algore afflictas, & domum repetere cupientes,tra
hebat. Itaque,cum iam alter annus procederet, quo Opilio, Vincoma- 453
luſq; conſulatum gesserunt, cernens illum rectà per Aemiliam incitaro
Romam verſus impetu contendentem, ſuperiora Alarici tempora,qui-
bus adhuc nihil fuerat triſtius,auerſatus,ad prouinciæ fines occurrit,ſum
mo prœlio, ſi opus eſſet, decertare paratus, atque Aemilienſes campos,
non minus, quàm Catalaunicos, clade Hunnica inſignes poſteris prodi-
turum confiſus. Attila interim,relicto Regio,Mutinam victorem,inſo-
lentemq; exercitum VII Kal. Februarias duxit. Expectabant ciues no-
ſtri ſuſpenſis, ac trepidantibus animis vltimum in horas ipſorum vrbis
excidium, atque,omni humano deplorato auxilio,imminentem peſtem
auertere,ſupplicibus ſolis ad Deum fuſis precibus, contendebant,cum re
pente,quaſi cælo auditi, præter opinionem omnium voti ſui compo-
tes ſunt effecti. ſiquidem Attila vt Tricaſsibus in Gallia virtute epi-
ſcopi S.Lupi pepercit, ſic Mutinam in Italia meritis S. Geminiani inta-
ctam præteriit, neque hoſtili vllo detrimento affecit. Itaque eccleſia
Mutinenſis meritò hodie quoque feſtum accepti huius à ſancto ſuo an-
tiſtite beneficii diem, VII Kal.Februarias, ſolemni pompa concelebrat,
præclaro pietatis,ac religionis exemplo iampridem à maioribus inſtitu-
to. Haud longius inde progreſſus Attila, pedẽ, opinante nemine, rettu
lit,atque exercitum ad Padum reduxit, Aetio acriter in tergis inſtante,
atque extremum agmen cędibus, ac terrore premente. traiecit autem
Padum, qua parte in ipſum Mincius influit. qui locus frequenti popu-
lorum vltro, citroq; commeantium tranſitu erat inſignis, ſine dubio
maximis incommodis ab exercitu Aetiano affectus. Cum autem ca-
ſtra ad Mincium trans Padum iam ſecurus ab Aetio poſuiſſet, atque
adhuc ferocia de adorienda Roma verba iactaret, à ſuis circunfuſis du-
cibus, domum, vt dixi, ſpectantibus eſt admonitus, vt conatu illo, con-
ſilioq; deſiſteret, memor, Alaricum regem Gotthorum, poſtquam Ro-
mam diripuiſſet, fœdo naufragio deformatum paucos dies ſuperui-
xiſſe. Interim Valentinianus, receptu Attilæ cognito, paulliſper re-
ſpirare, ac quaſi ex cęcis ſeruitutis tenebris lucem aliquam libertatis

cœpit aſpicere. itaque legationem de pace mittere ad Attilam, tanquam omnia æquioribus iam auribus accepturum, conſtituit, ac Leonem pontificem, hominem non maieſtate ſolùm, ſed etiam ætate venerabilem ad id muneris legit, adiectis mandatis, vt quacunque conditione poſſet, Attilam non ſolùm à progreßione auerteret, ſed etiam ad Italiam primo quoque tempore relinquendam impelleret. Haud reſpuit in tanta rerum aſperitate laborem vllum egregius pontifex, ſed, comitatu honeſtiſſimo ſumpto, quàm maxima potuit, ad eum celeritate contẽdit. nactusq; ipſum ad Mincium, vt proximè, conſidentem, ac ſæua adhuc ſecum de petenda Roma conſilia voluntantem, ſe veniſſe à Valentiniano legatum oſtendit. Non potuit homo non minus moribus, quàm genere barbarus, tam ſancti, tamq; venerandi antiſtitis aſpectu non grauiter commoueri. itaque benignè, atque honorificè illum excepit, & liberè, quæ peteret, expromere iuſsit. Quibus tum verbis pontifex non ſolùm optimus, ſed etiam diſertiſsimus cauſſam Italiæ, Vrbis, atque Eccleſiæ Romanæ orauerit, ac quemadmodum regis barbari pectus dicendo verſarit, nemo prodidit antiquorum. neque ad ea ex ingenio confingenda, (quod quidã nuper poetarum more fecerunt,) nobis veritatem conſectantibus ſuppetit animus. cum hactenus nihil, niſi ex vetuſtis ſumptum auctoribus, attulerimus. quod conſtat, ille hominem ferum, atque ab omni religione auerſum graui diuinæ iuſtitiæ commemoratione adeo permulſit, vt ipſum adhuc quibuſdam quaſi facibus inflammatum ad cupiditatem ſcelerati facinoris obeundam, promiſſo annuo tributo, ab eiuſmodi conſilio reuocarit. Additur res auditu mirabilis, Attilam non tam grauiſsima Leonis oratione placatum, quàm aſpectu alterius viri Leoni à tergo aſsiſtentis, atque ipſi gladium, ni obedientem ſe gereret, intentantis, fuiſſe perculſum. quod ipſe poſtea diſertè confeſſus eſt. nam, cum à ſuis reprehenderetur, quod tam facilè pontificis Romani nutui, auctoritatiq; ceſſiſſet, reſpondit, non ſe illum fuiſſe reueritum, ſed alterum ponè illum in habitu ſacerdotali aſtantem, forma auguſta, & canicie venerabili præditum, & diſtricto gladio ſibi mortem, ni dicto audiens eſſet, acerrime minitantem. illum autem Petrum principem apoſtolorum fuiſſe noſtri meritò crediderunt. Vulgo etiam inter Hunnos ſermo increbuit, Attilæ ferociam à duabus tandem feris fuiſſe perdomitam, Lupo in Gallia, & Leone in Italia, cum Lupum Tricaſsinum epiſcopum, & pontificem ſignificare Leonem vellent. Ita, motis à Mincio caſtris, Noricum verſus iter ſuſcepit, ne per loca ruinis ſtrata, agroſq; recenti adhuc igne fumantes, atque ab omni genere alimentorum inopes exercitum pretioſa potius, quàm neceſſaria præda onuſtum reduceret. atque inde, tranſmiſſo Da-

nubio in Scythiam ſuam peruenit, fama ſæui prædatoris potius, quàm conſtantis bellatoris, relata. Hęc, quæ de irruptione Attilæ in Italiam ſcripſimus, paucis verbis Iornandes in Annalibus attigit: *Attila, inquit, recollectis viribus, Aquileiam vi magna diu obſeſſam capit. ac circumquaque prædis, & cædibus furibundus bacchatur. ad quem Valentinianus Imperator papam mittens, pacem cum eo fecit. exercitusq́ eius fame, peſte, morbo, cædibusq́ insuper ab Aetio attritus, eum reuerti fecit*, pluribus verò in eo libro tradidit, quem de rebus Geticis ſcripſit. Ceterum hæc vt noua, ſic miſerabilis admodum Venetiæ, Liguriæ, atque Aemiliæ, quæ adhuc ſub Imperii tutela omnibus bonis floruerant, calamitas accidit. neque enim Alaricus citerioris, ſed vlterioris Italiæ vrbes attigerat, quas hac impreſsione Attila contuſas prorſus, laceratasq; reliquit. Quare, profecto illo, populi tanta barbarorum mole leuati, alacres ſtatim omne ſuum ad accepta ſuppellectilis damna reſarcienda, & tectorum iacturam quoquomodo reparandam ſtudium contulerunt. Nam qui ad montes, inſulaſue diffugerant, aliòue quò dilapſi formidine fuerant, reuocati vrbes priſtina frequentia celebrarunt, & captiuos, quos potuerunt, vel ingenti pecuniæ magnitudine redimere deinde conati ſunt. in Venetia tamen Aquileia, Concordia, & Altinum, licet epiſcopis ad eccleſias ſuas adminiſtrandas reuerſis, nequaquam; Opitergium, Patauium, & Ateſte, ęgrè admodum, reſtituta ſunt. Id autem, (quis tandem occulta Dei conſilia prouideret?) bono quodā quaſi Italię fato euenit. Etenim hoc pacto vrbs clariſsima Venetiarum eſt condita, difficillimis aliquando temporibus veterem Italię dignitatem repręſentatura, ac fortiter ſęuiſsimum aquilonarium hoſtium impetum exceptura. Harum nanque ciuitatum primores, qui ad inſulas confugerant, tam crebris, & tam ſęuis barbarorum impreſsionibus cōſternati, cum patrias ſedes ſuas crematas, agroſq; vaſtatos viderent, domicilia in inſulis ſibi perpetua ſtatuerunt. ac, communicatis conſiliis, non ſolum rationem inierunt, quia ſe aduerſus immanem incurſantium hoſtium libidinem tractanda re maritima tegerent, ſed etiam creatis magiſtratibus, quos Tribunos, Caſsiodoro teſte, vocarunt, certā inter ſe rēp. inſtituerunt. quam vſque ad Caroli Magni tempora tenuerunt. à quo armis petiti ex omnibus inſulis in vnam ferme, quam nunc incolunt, Riuum altum migrarunt. Quo caſu egregiè, proſpereq; defuncta ciuitas belli, paciſq; ſtudiis pro temporum ratione colendis ad eam opum amplitudinem creuit, vt iam cum potentiſsimo quoque rege ęquo marte terra, mariq; armis confligere non ſolum poſsit, ſed etiam audeat. His exceptis, reliquę ciuitates ſuis quęque epiſcopis auctoribus, atque adiutoribus ſacras, & profanas ędes reſtituere, & priſtinum eis decorem reddere

properarunt. ex quibus præcipuè mira Euſebij archiepiſcopi apud Mediolanenſes opera, atque induſtria prædicatur. Eodem anno XVII. Kal. Maij Leo pōtifex litteris Marcianum Auguſtum rogauit, vt Eutychetem ex ijs locis, in quibus exul nefariam de Chriſto doctrinam tradebat, in remotiora, & ſecretiora loca retruderet, quò minore Eccleſiam detrimento vexaret. Vbi verò Attila in Scythiam rediJt, quietis, ocijq; impatiens noua moliri, ſed occulta, vt ante, conſilia cœpit. nam palam Valentiniano, & Marciano Auguſtis minas intendit, occultè autem aduerſus Sangibanum regem Alanorum arma parauit. quia, Theodorico, & Gundidicario interemptis, & Valentiniano ad extremam prope deſperationem adducto, ipſum incolumem ſupereſſe, tanquam participem eiuſdem culpæ, dolebat. Itaque ad Valentinianum miſit, denuncians, ſe grauioribus Italiam incommodis affecturum, niſi Honoriam ſororem cum parte regalis opulentiæ ad ſe miſiſſet; ad Marcianum verò, ſe Illyricum nouo bello fatigaturum, niſi promiſſa à Theodoſio ſtipendia perſoluiſſet. & cum hæc minabundus iactaret, exercitum tamen ad diem conuenire iuſſum iterum in Galliam duxit, vt Alanos ad Ligerim confidentes inuaderet. Qua re cognita, Thoriſmundus rex Gotthorum, id ad ſe quoque pertinere exiſtimans, qui proximas Alanis ſedes haberet, paratis continuo rebus Alanorum ſubſidio venit, atque, altero cum eo edito prœlio, victum in Scythiam ſe referre coegit. Huius pugnæ vnus Iornandes eſt auctor. Aetium, quò minus Thoriſmundo auxilium tam aſperis temporibus ferret, fœdus cum Attila modò ictum, credo, continuit. Ob id Thoriſmun-
454 dus incenſus, Aetio iam, Studioq; conſulibus, quòd dubiis ſuis in rebus fuiſſet ab Aetio deſtitutus, bellum Romanis in Gallia mouit, atque exercitum Arelate adduxit, &, cum adortus manu expugnare non potuiſſet, obſidionem admouit. Qua cognita, Aetius propere cum copiis, quas in promptu habebat, accurrit, ac prœlium acre commiſit; neque tamen Thoriſmundum ab vrbe depellere potuit. Quod vt animaduertit Ferreolus, tum prætorio Galliarum præfectus, homo propter ſingularem prudētiam, atque excellentem humanitatem inter paucos apud Gotthos gratioſus, ad Thoriſmundum acceſsit, ac blandè appellatum, ac conuiuio comiter exceptum ad eam relinquēdam obſidionem induxit. Quod Sidonius ſic in epiſtolis rettulit: *Ferreolus, qui Gallias adminiſtrauit, tum cum maximè incolumes erant, Attilam Rheni hoſtem, Thoriſmundum Rhodani hoſpitem, Aetium Ligeris liberatorem, ſola diſpoſitionum ſalubritate tolerauit. Et propter prudentiam tantam currum eius prouinciales cum plauſuum maximo accentu ſpontaneis ſubiere ceruicibus. quia ſic habenas Galliarum tractauerat, vt poſſeſſor exhauſtus tributario iugo releuaretur. Rex Gotthiæ ferociſsimus affatu eius*

inflexus

inflexus eſt . eumq́ ab Arelatenſium portis remouit conuiuio , quem Aetius non potuerat prælio . Attila inde domum reuerſus ſummo ſeſe ocio tradidit. itaq; poſt multas vxores ductas , vt moris erat illius gentis , puellam nomine Hildiconem , ſpecie præſtantem ſibi matrimonio copulauit , ac nuptias magna hilaritate animi celebrauit . quo facto vino, ciboq; grauis in omnem libidinis intemperantiam ſe effudit . ſubinde fatigatione reſolutum ſomnus adeò altus oppreſsit, vt cum ſanguis è naribus manare cœpiſſet , ipſe nihil ſentiens faucibus , ac ſpiritu intercluſis extinctus ſit . poſtridie mane illuſtri iam procedente ſole cum miniſtri regem contra morem cubare viderent , triſtius aliquid ſuſpicati cubiculum ingrediuntur , atque ipſum ſine vulnere ſanguine merſum, puellamq; demiſſo vultu ſub velamine lacrymantem offendunt . Quo dolore perculſi milites gentis ritu crinium parte reciſa ora vulneribus lacerarunt , amiſſum regem ingenti gemitu,eiulatuq; deflentes . atque inde funus apparatu regio inſtruxerũt. quippe in medijs campis,& intra tentorium ſericum cadauer poſuerunt. lectiſsimi autem equites circumcurſantes facta eius magnifica cantu lugubri cecinerunt,in hanc ſententiam : Attila rex Hunnorum Mundzucci filius, fortiſsimarum gentium dominus . qui ſolus, primusq; Scythica, & Germanica regna obtinuit . atque vtrumq; Imperium captis vrbibus terruit,& ne prædæ reliqua ſubiicerentur,placatus precibus annuum vectigal accepit.cumq; hæc omnia ſingulari felicitate geſſerit,non vulnere hoſtium,non fraude ſuorum,ſed gente incolumi inter gaudia lætus ſine ſenſu doloris occubuit. Quibus carminibus abſolutis ſtrauam,quam vocabant,ſuper tumulum eius magna comeſſatione concelebrarunt, ac luctum gaudio temperarunt . Inde ſilentio noctis cadauer ſepulturæ mandatum, idque auro,argento, ferroq; munitum eſt . ſcilicet , vt ferro gentes edomitas,auro,argentoq; vtrumque ſpoliatum Imperium indicarẽt . addidere inde arma hoſtibus adempta , ceteraq; pretioſa fortibus viris erepta inſignia . Marcellinus Aetii impulſu Attilam à muliere confoſſum hoc anno notauit , alii in priorẽ rettulerunt . Thoriſmundus etiam rex per eoſdem dies eſt mortuus. nam Toloſæ morbo oppreſſus, cum eius curandi gratia ſanguinem mitteret, à cliente inimicos falsò adeſſe nunciante,armis ſubtractis,occiſus eſt,ita tamen, vt ſcabello arrepto , antequam opprimeretur,nonnullos ex inſidiatoribus ſtrauerit . Eius mortui locum Theodoricus ſecundus frater obtinuit . cuius mores egregios pluribus verbis Sidonius epiſtola ſecunda deſcripſit, qui hoc tempore florere cœpit , His funeribus regiis ſimul etiã Pulcheriæ Auguſtæ obitus eſt adiunctus . Eodem anno , filii Attilæ de diuidendo inter ſe regno agere cum cœpiſſent,contentione orta eò deſcenderunt,vt populos ſubiectos in ſor

tem coniicerent. Quod vbi Ardaricus rex Gepidarum audiit, indignum eſſe ratus, bellicoſiſſimas gentes, tanquam viles pecudum greges, ſorti committi, contra eos exercitum duxit, ac defectione ſua non populares ſolùm ſuos, ſed alias etiam nationes ad libertatis ſtudium excitauit. ac prœlium in Pannonia iuxta flumen Netad aduerſus Hunnos, & eorum amicos iniuit. Ibi Ellace filio Attilæ natu maximo cum triginta ſuorum millibus ſtrato, reliqui fratres eius ad littus Pontici maris, vbi vetuſtas Gotthi ſedes habuerant, abire compulſi. Ira Hunni, quorum opes, terra capere non potuerat, triſti diſsidio diſtracti ſubitò conciderunt. Populi verò, qui illorum imperio obtemperauerant, ſedes à Marciano, & Valentiniano Imperatoribus impetrarunt, Gepidæ quidem Daciam, & munera ſtrenuis viris honoris cauſſa tribui ſolita; Oſtrogotthi verò Pannoniam, quæ Attilæ fuerat, à Sirmio ad Vindibonam; Sarmatę, & quidam Hunni in Illyrico ad caſtrum Martenam; Scyri, & Satagarij Alani cum ſuo duce Candace, cuius notarius fuit auus Iordanis harum rerũ ſcriptoris, Scythiam minorem, & Mœſiam inferiorẽ accepere; Rugi verò, aliiq́; quidam Scandiopolim. Interim Valentinianus, vbi ab inſtantibus curis laxatus eſt animus, res duas omnium maximè improbatas, ac reip. ſibiq́; demum pernicioſiſſimas, eſt aggreſſus. quarum vna fuit turpioris libidinis, altera ſtolidæ cuiuſdam temeritatis. Vxorem ille Petronii Maximi perditè deperibat. erat autem Maximus ſenator, idemq́; Patricius, nepos illius Maximi, quem Theodoſius Gratiani vlciſcendi cauſſa ſuſtulerat. Hanc igitur forma excellentem cum miſerè amare cœpiſſet, blanditiis primùm ad ſui obſequium allicere nixus eſt. vbi verò pectus eius munitum pudicitia repperit, ad artem ſe contulit. quippe Maximum ad ſe accerſiuit, & de induſtria ludere cum eo talis inſtituit, certoq́; auro propoſito, annulo eius ludi victor potitus eſt. quem ſtatim Maximi nomine clam ad illius coniugem miſit. eamq́; iuſſu mariti, ſigno accepto, properare in Palatium ad ſalutandam Eudoxiam Auguſtam præcepit. Mulier, annulo mariti conſpecto, nulla de re ſuſpicans adiit, ac ſtatim in gyneceum à paratis ad id mulieribus deducta eſt. Neque ita multò poſt Valentinianus, Maximo relicto, libidine ardens acceſsit, atque amorem teſtatus, caſtiſsimæ mulieri ſtuprum nefarium intulit, Sex. Tarquinium imitatus, qui violatione Lucretiæ regnum ex vrbe deiecit. Dimiſſa inde mulier, vt iniuriam violatæ pudicitiæ vindicaret, viro rem prodidit, ipſumq́;, vt qui tanto probro occaſionem aperuiſſet, prope deteſtabunda increpuit. ac mox rei indignitate per ſe ſatis accenſum quibuſdam quaſi furiarum facibus ad tantam perſequendam contumeliam incitauit. Maximus inde, cum ſe Valentiniano vitam eripere ſine certo periculo non

poſſe,viuente, Aetio animaduerteret, ipſum ante de medio ſibi tollen-
dum exiſtimauit. Itaque rem aggreſſus, eunuchos regii corporis cuſto-
des ſpe,præmiſsq; corruptos induxit, vt Valentiniano perſuaderent, Ae-
tium rebus geſtis inflatum nouas res in Gallia meditari. Quod cum prin
ceps crediſſet,cõtinuò cogitare de illius delendi ratione inſtituit. cum
autem in hanc curam animum intendiſſet, fortè ex amico quodam quæ
ſiuit,num Aetii mortem vtilem fore reip.iudicaret.cui ille, Minimè ve-
rò,inquit. immo ſi illum ſuſtuleris, tu tibi dexteram manu altera deſeca-
bis. Qua voce haudquaquam deterritus, Aetium Romam acciuit, & ſa-
tellitibus in Palatio collocatis, vbi acceſsit, per eos incautum vnà cum
Boetio amico fœdiſsimè trucidauit. Quo extincto, ſimul omne Occi-
dentalis Imperii præſidium concidit. tanta fuerat in eo virtutis indoles,
tanta auctoritas,atque ad omnes res conſulendas, atque agendas conſilii
promptitudo, animiq; alacritas. In eius locum ſubſtitutus eſt Ricimer
Sueuus,vt inquit Sidonius, nam alii Vandalum prodiderunt. qui genus
maternum ad Valliam Gotthorum regem proximum referebat. Valen
tiniano inde Auguſto VIII,& Anthemio, qui poſtea Imperauit, conſu- 455
ſulibus,Marcianus Kal.Auguſti edictum edidit, vt qui Concilio Nicæ-
no,Conſtantinopolitano,Epheſino,& Chalcedonenſi aſſenſum abnue-
rent. & cum Eutyche facientes Proterii epiſcopi Alexandrini conſuetu-
dinem deuitarent,ij omnibus pœnis,quibus Apollinariſtæ hæretici, te-
nerentur. Cum duces Oſtrogotthorum Valemirus, Theodemirus, &
Vindemirus fratres diuerſis in locis in Pannonia habitarent, filii Attilæ
eis irati,vt qui,tanquam mancipia,à legitimo domino profugiſſent, ad-
uerſus Valemirum,Theodomiro, & Vindemiro inſcientibus,contende
runt. quorum impetum tanta ille virtute ſuſtinuit, vt eos acie fatigatos
proſtrauerit, & cum exigua ſuorum parte Scythiam petere trans Iſtrum
coegerit. Quo die Theodemirus tam inſignis victoriæ nuncium à fra-
tre accepit,eodem illi natus eſt puer ex concubina,quem Theodoricum
vocauit. qui poſtea regnum Gotthorum in Italiam introduxit. Maxi-
mus,cum ad perimendum Valentinianum, vt certo iam vltore deſertũ,
animo eſſet erectus,Oſtilam,& Tranſilam fidos quondam Aetij ſatelli-
tes, indignitate domini necis iniecta, ac muneribus, & pecunia in præ-
mium periculi oſtentata,impulit, vt Valentiniano parum ab eis cauenti
manus afferrent. Nec conſilium fefellit euentus. XV Kal. Aprilis con-
uenerunt,atque hominem inermem,neque de eiuſmodi inſidiis cogitan
tem,in campo Martio pro tribunali concionantem nacti circunſtete-
runt,& per Ocillam Aetii bucellarium ex aduerſo uenientem gladio cõ-
foderunt, ac uita exuerunt. in eo tumultu Heraclius eunuchus cecidit,

cum

cum pro domini ſalute ſuum caput offerret,fidemq; in extremo etiam caſu præſtare contenderet. Tota inde non ſolùm regia,ſed etiam vrbe tanti facinoris magnitudine conſternata,nemo extitit,qui ſe Maximi conatibus aduerſarium exhibuerit . Obiit Valentinianus anno Imperii ſui triceſimo , ætatis verò triceſimo quinto . Eo Imperante,Occidentale Imperium,quod deſidere ſub Honorio cœperat, labi , vt dixi ab initio , cœpit. Vnus tamen Attila ad terrorem hominum natus modò fortiter acie victus, modò afflicto exercitu cum pace dimiſſus, perennem ipſi apud poſteros conciliare beneuolentiam potuit .

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Quartuſdecimus .

Maximus Secundus Imperator .

VALENTINIANVM inde Imperatores illi per tempora exceperunt , quibus dominantibus fœda, ac miſerabilis ipſa demum Occidentalis Imperij labes eſt ſubſequuta . Hi ſunt enim ; qui ipſas prorſus Occidentis prouincias amiſerunt ; hi ſunt, qui Romam iterum, atque iterum à barbaris captam, atque incenſam viderunt ; hĩ, qui Italiæ dominatione exuti nomen, gloriamq; Romanam funditus euerterunt ; hi denique,qui clariſsimum Imperii Romani lumen,atque inueteratam populis nobiliſsimæ gentis auctoritatem penitus extinxerunt . Nam,barbaris iam latè omnia ditione,libidineq; tenentibus,non ſolùm antiqua Imperij maieſtas,ſed vetus etiam litterarum , atque ingenii dignitas omnino euanuit . neque enim in tanto bellorum ardore, ac quotidiana ſeruitutis , neciſq; formidine priſtinis doctrinæ , atque eloquentiæ ſtudiis vacare hominibus licuit . Itaque fœcunda illa eruditorum , diſertorumq; virorum propago,quæ vſque ad primam Gotthorũ in Italiam impreſſioné cũ maxima omniũ admiratione floruerat,tetro ipſo barbariæ tranſitu,tanquã infeſto rapidi cuiuſdam aquilonis impetu , prorſus exaruit. Quamobrẽ non erit mirandum , ſi nos etiam quæ ſequuntur , veteribus eò magis rerum deſtituti ſcriptoribus parcius,ac tanquam earũ, quas deſcribemus,cladiũ atrocitate perculſi , quodãmodo lãguidius attingemus,

VALENTINIANO Imperatore perempto, Maximus non ſolùm do loti ſuo ſe iniuria vlciſcenda ſatisfeciſſe, ſed etiam occaſionem ad Imperium occupandum ſibi aperuiſſe putauit. neque enim Valentiniani proles virilis vlla extabat, cui iure hereditario id faſtigium deberetur, & ipſe ſatis ſe paratum non ſolùm ad inuadendum, ſed etiam ad tuendum tantum dominatum arbitrabatur. Itaque eademmet hora, qua Valentinianus occiſus eſt, ex campo digreſſus, furore, ac ſcelere ardens, cum magna armatorum ſatellitum manu in Palatium iniit, atque Eudoxiam Auguſtam adeptus per vim, vxore paullo ante amiſſa, ſibi matrimonio ſociauit. quo facto, parati ad id, promiſsis muneribus, milites ipſum Imperatorem acclamantes leuarunt. Auguſtalibus inde inſignibus exornatus totum ſe tradidit fluctuanti Imperio componendo. Hic, vt inquit Sidonius, præfectura prætoriana, Patricii dignitate, ac conſulatu ſemel, atque iterum functus fuerat, ac moribus, pecunia, litteris, patrimoniis, & clientelis ita floruerat, vt nemo illo in vrbe conſpectior, nemo in rep. beatior putaretur. poſtquam autem Auguſtus appellatus, ac per eam cauſſam Palatinis incluſus liminibus fuit, ante lucem vehementer ingemuit, quòd voti compos factus fui ſſet: vſqueadeo vt Imperij pondus peroſus ſæpe dixerit: Felicem te Damocles, qui regni neceſsitatem non vno longius prandio pertuliſti. neque id iniuria: nam vno tempore & palam, & occultè nefarias Imperio, & capiti ſuo comparatas inſidias ſenſit. Etenim, nuncio in Galliam de Valentiniani cæde perlato, barbari omnes malè iampridem erga remp. animati repentè ad arma ſunt conciti. ſiquidem & Saxones piratę tractum Aremoricum infeſtum habere cœperunt, & Franci, atque Alemani more patrio Rhenanas prouincias diuexarunt, & Gotthi ſubita defectione arma ceperunt. Quod Sidonius his verbis in Auito expreſsit:

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat: Sperabat.
Francus Germanum primum, Belgamq́; ſecundum
Sternebat; Rhenumq́; ferox Alemane bibebas
Romanis ripis, & vtroque ſuperbus in agro
Vel ciuis, vel victor eras.

Francus autem Hildericus rex fuit, qui, teſte in Annalibus Iornande, hoc anno Merouco patri vita functo ſucceſsit: ac patrii regni prolatandi libidine ſtimulatus per hanc occaſionem Germaniam primam, & Belgicam ſecundam inuaſit. quarum in vna continebantur Magonciacum, Argentoratum, Nemetes, & Vangiones; in altera verò Rhemi, Sueſsiones, Catalauni, Veromandui, Attrebates, Camaracenſes, Tornacenſes,

Siluanectæ, Bellouaci, Ambiani, Morini, & Bononienſes. Hæc verò damna vbi Maximus trepido nuncio deferente accepit, ſubitò Auitum Aruernum, de quo ſupra dictum eſt, magiſtrum vtriuſque militiæ legit. eumq; turbatis rebus Galliæ pro ſua conſulere prudentia iuſsit. quem honorem vt ab Auito ſuſceptum certus in Gallia rumor increbuit, omnis ſtatim Alemanorum, Saxonumq; motus obtorpuit. Quare Auitus ad Gotthorum ſedandos motus conuerſus, Meſsianum, qui animos eorum exploraret, præmiſit, ac mox ipſe non armatus, ſed legatus, proceſsit. & Toloſam vnà cum rege Theodorico iniuit. Dum hæc autem aguntur, Maximus nouo alio, & magis tetro ſcelere eſt appetitus, quod non ipſi ſolùm, ſed vrbi etiam Romanæ præſens, ac memorabile exitium attulit. Is prima nocte cum Eudoxia cubans, illud in ſermone imprudenter iniecerat, ſe nimio illius amore incenſum viro eius Valentiniano inſidias tetédiſſe, eaq; vox altius, quàm opus fuiſſet, in pectus Eudoxiæ penetrarat. itaque mulier ſiue propriæ contumeliæ impotens, ſiue alienæ vltionem iniuriæ appetens, ſtatim animum ad perniciem Maximi appulit. ac mox, aliis auxiliis deſperatis, occultè nuncium ad Genſericum regem in Africā cum litteris, ac muneribus ampliſsimis miſit, magnoperè obteſtans, vt ad ſe, ciuitatemq; Romanam infeſta Maximi tyrannide liberandam, ac ſimul ad Valentiniani mariti necem iniuſtiſsimam vindicandam accederet. id enim ipſum fœderi, amicitiæq; debere, quo nuper ſe cum eo per Honoricū filium obſidē aſtrinxiſſet. His litteris acceptis Genſericus erectus, optatā potius, quàm ſperatā occaſionē vltro oblatam arripuit, ac ſubitò ſpe ingentis, atque opimæ prædæ illectus, claſſem ad expeditionem Romanam inſtruxit, ac trecentis millibus Vandalorum, Maurorumq; impoſitis, curſum Romam verſus prope fatalē intendit. vt quod Alaricus ſummis votis experitum, ac maximis viribus tentatum vix extorſit, id ipſe vltro quaſi à fortuna porrectum acciperet, ideſt, vt Romam à principio originis ſuæ ab hoſtili clade prope intactam ſecunda irruptione affligeret, ac Vandalicæ feritatis veſtigia ad omnem poſteritatis memoriam in ipſo quoque Imperij domicilio impreſſa relinqueret. Itaque dum Maximus aulam, atque Imperium inter ſæuos militum, popularium, fœderatorumq; tumultus nihil ex Africa aduerſi metuens regit, ecce de improuiſo pridie Idus Iunias, nec opinantibus omnibus, Genſericus claſſem valido milite, atque omni bellico apparatu refertam ad littora Romana appellit, atque exercitum ad omnem vrbis oppugnationem inſtructiſsimum repente exponit, atque explicatis ordinibus ducere ad mœnia eius inſtituit. Qua re cognita, tantus eueſtigio ciuitatem pauor inuaſit, vt eodem mo-

mento vrbs capta omnibus videretur. Itaque populares iuxta, ac nobiles de ſua ſalute ſolicitì vrbe ſe tumultuosè proripuerunt, atque in montes, ſyluasq;, vt tutiores futuri latebris, profugerunt. Qua trepidatione animaduerſa, Maximus & ipſe formidine anxius, ac prope ab omnibus auxiliis deſtiturus, ex vrbe exceſsit, ſeq; ceteris non tam fœdæ, quàm periculoſæ fugæ ſocium præbuit. Fugientem autem, ac ſolum vbi ſenatores quidam inimici eius viderunt, veteres ſubitò offenſionum acerbitates animo reuocarunt, atque iracūdia incitati per occaſionem lapidibus inceſſerūt, ac mox tractū, laceratumq; per Vrſum Romanum militem in Tiberim proiecerunt. Quæ poſtquam Genſericus accepit, poſt triduum vrbem neceſſario præſidio vacuam, nemine reſiſtente, iniuit. Cum in his anguſtiis res eſſet, Leo pontifex priſtinæ haudquaquam virtutis, ac pietatis oblitus, iterum ad patriæ, Eccleſiæq; ſalutem, quantum apud barbarum hoſtem ſiue gratia, ſiue auctoritate valeret, in extremo experiri periculo voluit, itaque ſacra procerum caterua ſtipatus Genſerico ad vrbem aduentanti ſeſe obuium tulit, atque ipſum in limine portæ adeptus, per omnia Chriſtianæ religionis ſacra, quibus ille magna ex parte eſſet addictus, orauit, vt ei ciuitati vellet parcere, cui nuper inimicisſimus, ac ſæuiſsimus omnium Attila pepercisſet, cum ab ea adeunda ardentem animi ſui impetū temperaſſet. Non flexere ſanctiſsimi antiſtitis preces regem Chriſtianū, quæ paganum infregerant. nam vrbem ingreſſus, non tam profanas domos, quàm ſacra templā, contra quàm Eudoxiæ ipſi vocanti promiſerat, libidini, auaritiæq; militari permiſit. Ita Roma poſt annum quadrageſimum tertium, quàm à Gotthis capta, ac ſpoliata fuerat, iterum à Vandalis occupata, ac fœdiſsima populatione vaſtata eſt. neque enim priuatas, ac profanas ſolùm opes abegerunt, ſed ſacram etiam ſuppellectilem ſolido auro, atque argento, & lapidibus pretioſis ad auguſtorum templorum ornamenta conſtantem, cui pepercerat Alaricus, eripuerunt. inter quæ aurea, atque argentea magni ponderis vaſa, quæ Titus Hieroſolymis quondam attulerat, aſportata. quin etiam omnia Auguſtalia ornamenta, &, ſi qua erant antiquæ vrbis decora, ablata. ex quibus Iouis Capitolini tegularum ex ære auratarum pars dimidia, ac ſtatuæ pleræque, quæ egregii operis erant, auectæ. Iam verò hominum innumerabilis multitudo captiua facta. neque enim ciues ſolùm paſsim in ſeruitutem abſtracti ſunt, ſed ipſa etiam Auguſta Eudoxia, huius memorabilis cladis auctor cum duabus filiabus Eudocia, Placidiaq; abductæ. Ex iis, qui vrbe ceſſerunt, alii aliò incolumitatis cauſſa dilapſi ſunt. ex quibus Olybrius vir nobilitate inſignis, cui Placidia deſponſa erat, Conſtantinopolim abiit, atque inde poſt aliquot annos ad

accipiendum Imperium rediit. Euagrius vrbem non ſolum direptione, ſed etiam incendio deformatam ſcribit. Itaque Varronis conprobata tum demum ſententia eſt, qui ex Vectii auctoritate prodidit, quando conditori vrbis Romulo duodecim vultures augurium effeciſſent, ipſam ad mille ducentos annos manſuram, neque ita multò poſt ruituram. ſi quidem hic milleſimus ducenteſimus annus vrbis conditæ numeratur. His actis, Genſericus, modo militari populationi impoſito, poſt quartum decimum denique diem vrbe exceſsit, ac Romanam prædam in naues impoſitam in Africam deportauit. quarum quæ ſtatuas deuehebat, aduerſa tempeſtate vexata interiit. reliquæ incolumes portus Africæ tenuerunt. Cum autem opes infinitas, ac populum ingentem in Africam deuexiſſet, prædam inter Vandalos, & Mauros, Victore teſte, ita diuiſit, vt maritos ab vxoribus, liberos à parentibus ad cumulandam miſeræ captiuitatis acerbitatem magna inclementia ſepararet. Quod vbi Deogratias Carthaginis epiſcopus paullo ante precibus Valentiniani creari ab eo permiſſus audiuit, vehementi dolore ſolicitatus vaſa ſacra emenda, ingenuos redimendos, parentibus liberos, viris vxores reſtituendas curauit. atque eis baſilicas duas Fauſti, & Varij cum lectulis, & ſtramentis ad cubandum attribuit. ægrotiſq́; quæ neceſſaria erant, miniſtrauit, medicis cibiſq́;, ac medicamentis opportunis exhibitis. verùm & hæc ſubſidia poſt biennij ſpatium epiſcopi mors immatura ſubduxit. Eudocia puella à Genſerico nuptui Tranſamundo filio data. Hac tam inſigni clade accepta, quæ vberes etiam Italiæ vniuerſæ lacrymas eliciuerat, Romani poſtquam hoſtem è finibus exceſsiſſe, ac, conſcenſis nauibus, perueniſſe in Africam didicerunt, alacribus, vt in tantis calamitatibus, animis patriam receperunt, præter eos, quos hoſtilis libido captiuos abduxerat, quia pecuniæ ad ſe redimẽdos facultas defuerat. ac mox ſæuis vrbis vulneribus mederi, quę populatio, ac flamma intulerant, inſtiterunt. in primis autem Leo pontifex, ſumma homo ſolertia, ac pietate ornatus omnia Titulorum vaſa ad vſum rei diuinæ ſpectantia ex argento refecit. præterea hydrias binas argenteas baſilicæ Conſtantinianæ, binas baſilicæ S. Petri, binas baſilicæ S. Pauli, quas Conſtantinus Magnus quondam obtulerat, renouauit. atque eiſdem cameras etiam aut addidit, aut ornauit, aut inſtaurauit. reliqui verò, vt quiſque potuit, priuata ædificiorum, ac ſupellectilis damna reſarcire conati ſunt, lapidibus etiam, cum alia deeſſent, ex vetuſtis nobilium operum monumẽtis, quibus vrbs adhuc, vel inuità barbaria, honeſtabatur, aſſumptis. atque huic quidẽ ſtudio & hoc, & ſequẽtibus deinceps annis eſt inſeruitũ. Nõdũ Auitus Toloſæ poſitus impoſitã ſibi à Maximo legationẽ cõfecerat,

cum interempti Imperatoris, Romæq; captæ fœda in Galliam fama perlata eſt. Tum verò Theodoricus rex, Gotthorum conſilio aduocato, Auito poteſtatem dicendi fecit. qui ita differere cœpit: maluiſſe ſe patriis in agris ſtipendiis emeritis, & honoribus decurſis gaudentem reliquum vitæ ſpatium in quiete, ocioq; traducere. verum poſtquam Maximus Auguſtus ignarum ſe, atque abſentem ad militaria munia reuocaſſet, prompto id officium animo recepiſſe, vt legatus ad ipſum adiret, petitum, vt fœdus à patre ſuo ictum confirmaret. quod nimirum pater eius, ſi ſuperſtes eſſet, iampridem conceſſiſſet, vt qui quondam ſua ſequutus conſilia à Narbonenſi obſidione ſe remouiſſet. Cui rex ex patrum auctoritate reſpondit: abſurdè illum facere, qui illud rogaret, quod imperare pro ſuo iure poſſet; ac ſe paternæ comitatis inuidia oneraret, qui à ſe nihil vnquam poſtulandum putaſſet. Pacem, quam petis, inquit, vltro dabo, atque ad abolédam eam, quam Alaricus Roma capienda contraxit, inuidiam arma pro Romanis ſumam. ſi modò ego te ad nomen Auguſti recipiendum inducam. Quod tibi magnopere ſuadeo faciendum. Etenim

regnum non præripis vlli,
Nec quiſquam Latias Auguſtus poſſidet arces:
Quæ vacat aula tua eſt.

Atque his dictis quæ ſpopondit data dextera confirmauit. Profectò inde in Aruernos Auito ciues his cognitis gaudio alacres occurrerunt, atque ignaro tribunal conſtrauerunt, & conuocata nobilitate ipſum ad Auguſtalia ſumenda inſignia cohortati ſunt. ſatis meritorum in eo dicentes hærere, in quo virtutis plurimum eluceret. rogare, vt difficillimo Galliæ tempore tribunal aſcendat, quæ hac opinione imbuta ſit, ſe illo principe libertatem, dignitatemq; veterem poſſe recuperare. Ita ſuborta omnium acclamatione dies ad deferenda inſignia deſtinatur.

Auitus Imperator.

Post diem verò tertium proceres Galliæ citis euocati nunciis, cum in conſilium conueniſſent, Auitum militibus circunfuſis

Aggere compoſito ſtatuunt, ac torque coronant
Caſtrenſi mæſtum, donantq; inſignia regni.

ac mox ſecundis clamoribus Auguſtũ, atque Imperii vindicem ſemel, iterumq; appellant. is dies VI Idus Iulias fuit. Auitus inde, vt erat ſumma rerum gerendarum ſolertia præditus, ſtatim ſenatũ Romanũ de dignitatis ſuę prouectione cõmonefecit, ſeq; ad iura ex æquo moderanda, & rép.

viribus defendendā paratū eſſe oſtendit. ac mox Meſsiano Patricio lecto
Egidio magiſtro militū, & Patricio tutelā earū ciuitatū, quæ trans Lige-
rim à Romanis tenerentur, aduerſus Francos tegēdas commiſit, Ecdicio
verò filio Comitiū militū, quæ cis Ligerim eſſent, aduerſus Gotthos. Hi
ſpaniæ verò partē, quā Romani tenebant, cū vaſtari à Riciario rege Sue
uorū incurſante audiret, Theodoricū regē orauit, vt pro fœdere ſecū ini
to ſibi tuendā aſſumeret, atque incurſibus Sueuorū obuiā iret. quod bellū
Theodoricus libenter ſuſcepit. In Oriente Marcianus Auguſtus Va-
lentinianum occiſum, & Romam captam, ac direptam poſtquam ſena-
tus Romani litteris didicit, vehementer pro eo, ac debuit, doluit, verùm
pro inſita ingenii tarditate, quam etiam grauis ætas, ac naturalis ſenectu
tis langor intenderat, opportunum tantis malis ſubito, vt res ferebat, af-
ferre auxilium haud potuit, neque, quod à ſenatu Romano rogabatur,
conſilium de ſucceſſore ipſi Valentiniano ſubſtituendo, expedire in tem
pore valuit. Eodem anno VI Idus Iulias Pannonia ſæuo adeo terræmo
456 tu concuſſa eſt, vt vrbs Sabaria tota prociderit. Ioanne inde, & Varane
conſulibus, Auitus Auguſtus, rebus Galliæ ex ſententia conſtitutis, in Ita-
liam ad ineundam iuſti Imperii poſſeſsionem ſibi tranſgrediendum pu-
tauit. Itaque Gotthicis ſuffultus auxiliis, ſuperatis alpibus, Romā acceſsit,
atque ab omnibus benignè exceptus res tractare pro ipſo Imperii iure,
nemine contradicente, inſtituit. quibus perfectis, tanquam ab omni peri
culo ſeditionis ſecurus Gotthos domum remiſit, ac ſeſe Romanorum
præſidio tradidit. Qua re animaduerſa, ſenatus, ſiue luxurioſa eius vita,
vt quidam tradidere, permotus, ſiue Marciani imperio obſequutus, para-
tis occultè auxiliis, repente in eum inuaſit, ac nullo negocio vrbe deiecit.
In hoc rerum articulo deprehenſus Auitus, quòd pares ad reſiſtendum
vires non haberet, Aemiliam ſibi repetendam decreuit. Itaque languido,
atque infirmo admodum comitatu iter ingreſſus, Placentiam adiit. Ea
tempeſtate Ricimer Sueuus magiſter militum in locum Aetii à Valenti-
niano, vt diximus, factus ſuis humeris totum propè ſuſtinebat Imperiū.
cum autem Auitum Placentiam progreſſum audiſſet, tanquam officij
cauſſa ad eum acceſsit, ac iuſſu Marciani tumultu concito ipſum compre
hendit, ita vt Meſsianum etiam Patricium eius ſtrenuè ſe pro principe
ſuo gerentem proſtrauerit: ac XVI Kal. Iunias Imperio ſe abdicare coe-
git. Auitus autem, Imperio dimiſſo, ne priuatam vitam ex tanto faſti-
gio, vnde repente detractus admirabili fortunæ inconſtantia erat, in-
greſſus omnino contemptui haberetur, eccleſiam Placentinam, quæ
vacabat, accepit, & pro Imperatore epiſcopum induit. mox autem
cum ſenſiſſet, ſenatum adhuc iratum ſibi, licèt iam epiſcopo, inſi-

diari, inde diſceſsit, atque ad baſilicam S. Iuliani martyris in Aruernos
ire cõtendit, verùm in via morbo intempeſtiuo oppreſſus, ne id quidem
aſſequi morte præuentus potuit, vir propter egregiam animi indolem, vir
tutisq; præſtantiam, à Sidonio præcipuè celebratam, hoc rerum, & vitæ
exitu indigniſsimus. XV. inde Kal. Octobris Remiſcus ex eadem parte
Patricius in Palatio Claſsis apud Rauennam occiſus eſt. Theodoricus
rex Riciarium regem Sueuorum ex Callecia, & Luſitania in prouinciam
Romanorum irrumpentem Auiti rogatu monuerat, vt ſuis ſe contineret
finibus vellet, atque ſuperbum ab illo reſponſum tulerat. quo Theo-
doricus accenſus, arma aduerſus eum parauit, Gunderico, & Hilperico re-
gibus Burgundionum in ſocietatem aſcitis. tranſgreſſusq; Pirenæos, atque
ad illum profectus, ſigna cum eo contulit ad amnem Vrbicum, qui non
longè ab Aſturica fluit. ac Sueuos prœlio ſuperatos penè ad internecionē
deleuit. Riciarium verò è prœlio fugiẽtem, cùm, nauicula conſcenſa, ſalu-
tem ſibi quærere contendiſſet, aduerſante auſtro reiectum in poteſtatem
adduxit. eoq; multari capite iuſſo, veniam Sueuis conceſsit, & pro Ricia-
rio Acliulſum clientem ſuum regem attribuit ex Varnorum ſtirpe longè
à Gotthorum ſanguine procreatum. Sueuisq; ea de re tumultum agen-
tibus, Callæciam, & Luſitaniam hoſtiliter peruaſtauit. Genſericus rex,
poſtquam ſemel capienda Roma fœdus cum Romanis ictum violauit,
ei ſceleri nouum adiecit ſcelus. quippe partem Africæ, quam Valentinia-
no in diuiſione permiſerat, repente contra fœdus inuaſit; ac, præfectis Ro-
manorum expulſis, imperij, ditionisq; ſuę effecit. neque Romani poſthac
iuris aliquid in Africa habuerunt, donec eam per Iuſtinianum Auguſtum
poſt feliciſsima victoria receperunt. Sequenti anno, Conſtantino, & 457
Rufo conſulibus, Marcianus Auguſtus, cum adhuc conſilia de ſucceſſo-
re Valentiniano ſufficiendo tractaret, repente VI. Kal. Martias vita ceſ-
ſit, maiorem laudem ex Catholicæ fidei, quàm ex reipublicæ, defenſione
adeptus. ſtatimq; in eius locum Leo Thrax Aſparis Patricij ſuffragatio-
ne ſuffectus, atque ab Anatolio Conſtantinopolitano epiſcopo corona-
tus eſt. ille verò noui principio Imperii cum alia multa, quæ emenda-
tione egere videbantur, conſtituit, tum præcipuè Imperatorem vacuo
Occidenti dare decreuit, ne rurſus ea ſedes ab aliquo temere, atque inui-
to ſenatu, occuparetur. Itaque Maiorianum eximiæ virtutis, ac ſpectatæ
prudentiæ virum nactus eum, de quo ante commemorauimus, pridie
Kal. Martias militum magiſtrum effecit; ac Ricimerem Patriciatus di-
gnitate ornauit. ac primò quoque tempore Maiorianum in Italiam ad
accipiendum Imperium cum litteris, & comitatu honeſtiſsimo miſit. In-
terim Butto à Maioriano equitum magiſtro præmiſſus paucorum mili-

tum opera Alemanos deuicit, qui in Rhætos inuecti Caninos campos infeſta populatione vaſtabant. Marciani morte audita, qui acrem ſe Chalcedonenſis concilii vindicem exhibuerat, Alexandrini nouam ſtatim ſeditionem mouerunt, ac die Paſchatis Timotheum Aelurum concilii eius inimicum epiſcopum declararunt, Proterio Catholico, qui Dioſcoro ſuffectus fuerat, interfecto, ac per vrbis vias fœdiſsime tracto. Hac de re Leo pontifex ab Anatolio certior factus V Idus Iunii ad Leonem Auguſtum litteras miſit, quibus Imperii celſitudinem gratulatus monuit, vt Concilii Chalcedonenſis tutelam ſuſciperet, quod ab eccleſia Alexandrina conuelleretur, & vt ei eccleſiæ Catholicum antiſtitem daret.

MAIORIANVS AVGVSTVS.

Interim Maiorianus ſecunda nauigatione vſus poſt dies triginta in Italiam adiit, ac Rauennam progreſſus Kal. Aprilis ſexto ab vrbe lapide in loco, qui ad Columellas dicebatur, Imperator exercitu approbante leuatus, atque Auguſti nomine inſignitus eſt. inde vrbem ingreſſus Ricimere Patricio in conſiliorum, rerumq; omnium ſocietatem accepto rebus conſulere neceſſariis cœpit. Verſabantur in primis ante omnium oculos graues Genſerici iniuriæ, qui in ſumma pace vrbem Romam cepiſſet, & captam, direptamq; cremaſſet. quas etiam augebant recentia eius maleficia, nam vt ſuperiore anno Africam ſubegerat, ſic hoc Italiam, & maxime Campaniam ſibi deprædandam aſſumpſerat. Ea de cauſſa Maiorianus, vt tantam audaciam coerceret, atque Africam, ſi poſſet, recuperaret, claſſem ſupero mari conſtruxit. cui rei Gallia quoque, quanquam aſsiduis feſſa tributis, ſumptum ſummo ſtudio contulit, vt Sidonius ſcriptum reliquit. ac, dum tacito bellum in alterum annum parauit, firmiſsimam militum manum ad tuendam Campaniæ oram immiſit. itaque, cum Genſericus littori claſſem applicuiſſet, conatu irrito ſe referre coegit. Nam cum Mauri expoſiti relictis in nauibus Vandalis repente ſecuros agricolas inuaſiſſent, Romani ex inſidiis, in quibus ſe condiderāt, erumpentes in eos impreſsionem fecerunt, atque palantes ad colles refugere compulerunt. qua re conſpecta Vandali arreptis armis, atque equis expoſitis ad liberandos Mauros accurrerunt, ac prœlium acre cum Romanis fecerunt. quo demum pulſi ad mare, nauesq; ſe retulerunt, atque liberum eis campum cum ſpoliis reliquerunt. In Hiſpania pars Sueuorum rege à Theodorico dato non contenti Maldram ſibi conſtituere regem. quibus Theodoricus bellum ita facere inſtitit, vt multis templis, oppidisq; vaſtatis demum Emeritæ vrbi opulentiſsimæ obſidionem ad-

mouerit. Maiorianus inde Auguſtus conſulatum vnà cū Leone Augu 458 ſto Kal. Ianuariis iniit, atque Idibus epiſtolam ad ſenatum in hæc verba ſcripſit: *Imperator factus ſum P. C. veſtris, militumq́ ſuffragiis. adſit cæptis omnium propicius Deus, qui regni noſtri augeat pro veſtra, & publica vtilitate ſucceſſus. qui ad capiendum principatum non voluntate mea, ſed obſequio publicæ deuotionis acceſsi, ne aut mihi ſoli viuerem, aut ingratus reip. cui natus ſum, iudicarer, ſi recuſauiſſem. Kal. Ianuarÿs ſuſcepti feliciter cōſulatus faſces ereximus, vt præſens annus naſcentis Imperÿ noſtri incrementa ſuſcipiens, noſtro etiam nomine ſignaretur. Fauete nunc principi, quem feciſtis, & tractandarum rerum curam communicate nobiſcum, vt Imperium, quod mihi, vobis annitentibus, datum eſt, ſtudÿs communibus augeatur. & noſtris temporibus iuſtitiam; ac virtutes ꝛ alituras putate. nemo delationes metuat, quas & priuati in aliorum moribus improbauimus. nemo calumnias reformidet, niſi quas ipſe commouerit. Nos cum patre, Patricioq́ noſtro Ricimere rei militaris curam geremus, & Romanæ reip. ſtatū, quem communibus excubÿs & ab externo hoſte, & à domeſtica clāde liberauimus, Deo bene iuuante, tuebimur. atque auctoritate principis, & obſequio collegæ; vt veſtrum in me vobis non poſsit diſplicere iudicium, enitemur.* Poſt Romam à Gotthis vaſtatam praua conſuetudo inceſſerat, vt ad publica ædificia reparanda ſaxa ex antiquis operibus ſumerentur. eaq́; ratio ſenſim poſt Vandalicam cladem ad priuatas etiam conſtructiones erat tranſlata. Quod cum magno cum vrbis veteris dehoneſtamento committeretur, in qua vetuſta illa monumenta vulgo ab aduenis cum aliquā priſcæ nō tam magnificentię, quàm induſtriæ reuerentia viſebantur, Maiorianus rem non ferendam ratus, VI Idus Iulias edictum ad Aemilianum præfectum prætorio tale miſit: *Nobis remp. moderantibus, volumus emendari, quod iandudum ad decolorandam vrbis venerabilis faciem deteſtabamur admitti. Aedes ſiquidem publicas, in quibus omnis ciuitatis conſiſtit ornatus, paſsim dirui, plectenda vrbani officÿ ſuggeſtione manifeſtum eſt. Dum neceſſaria publico operi ſaxa finguntur, antiquarum ædiū diſsipatur ſpecioſa conſtructio, &, vt paruum aliquid reparetur, magna diruuntur. Hinc iam occaſio naſcitur, vt etiam vnusquiſque priuatum ædificium conſtruens per gratiam iudicum in vrbe poſitorum de publicis locis neceſſaria transferre non dubitet, cum hæc, quæ ad ſplendorem vrbium pertinent, ſtudio ciuium debeant etiam ſub reparatione ſeruari. Idcirco generali lege ſancimus, vt cuncta ædificia, quæ vel in templis, aliÿsq́ monumentis à veteribus condita propter vſum, vel amœnitatem publicam ſurrexerunt, ita à nemine deſtrui, atque contingi, vt iudex, qui hoc fieri ſtatuerit, quinquaginta librarum auri illatione feriatur. apparitores verò, atque numerarÿ, qui iubenti obtemperauerauerint, & ſua neutiquam ſuggeſtione reſtiterint, fuſtuario ſupplicio ſubditos, manuum quoque amiſsione truncandos, per quas ſeruanda veterum monumenta temerantur.* Poſt hæc Rauenna ad claſſem profe-

ctus, exercitum, quem ex omnibus barbarorum nationibus ingentem cõ traxerat, in naues impoſuit, ac res omnes ad bellum Africæ faciendum neceſſarias comparauit. Ligurnum inde progreſſus, vt Vandalorum, & Genſerici apparatum bellicum exploraret, & an Afri bono erga Romanos animo eſſent, exquireret, clam in Africam ſibi contendendum putauit. Itaque quaſi legatus ab Imperatore ad conciliandam concordiam mitteretur, alio vultu, ac nomine induto, ne quo fortè agnitus detrimen to afficeretur, ad Genſericum peruenit, exceptusq; ab eo occurrente, vt amicus, atque in interiorem domum perductus, in qua arma, ceteraq; pretioſa erant diſpoſita, oculis omnia perluſtrauit, ac demum animo ſuo ſatisfactum exiſtimans, ad claſſem, exercitumq; reuertit, ſolertiſsimi ducis magis, quàm prudentis Imperatoris officio functus. atque inde terreſtri eum itinere ad columnas Herculis duxit. Quò vbi acceſsit, tanto ſtudio, tantaq; alacritate militum Mauritaniæ littus, freto tranſmiſſo, obtinuit, vt ſperarent omnes, ſe armis, conſilio, atque auſpiciis eius Africam eſſe recuperaturos. Ex Mauritania inde tranſgreſſus in Africam claſſem Carthagini appulit, atque vrbi oppugnationem admouit. Quò minus autem eam ceperit, morbus grauiſsimus, in quem incidit, moram iniecit. ex quo recreatus claſſe à Vandalis incumbentibus afflictata inani incœpto diſceſsit. Rauennam autem regreſſus VII Kal. Nouembris ad præfectum prætorio Baſilium ſcripſit de ſanctimonialibus, & uiduis, & ſucceſſionibus earum. & VIII Idus Nouembris, vt intra triginta annos curiales ad ordinem ſuum, quem deſeruerant, reuocarentur. Ceterùm, progrediente in Hiſpaniam Imperatore, Theodoricus rex neſcio qua cauſſa offenſus, relicta obſidione Emeritæ, in Galliã rediit, atque infeſtum exercitum in Romanorum prouinciam ita induxit, vt neque profanis, neque ſacris ædificiis abſtinuerit, ſed agros, vrbesq; vaſtatione, atque incendio lacerarit. Iam res Italiæ in cõmodiorẽ erant ſtatũ redactę, multiq; capti ui ab Attila pridẽ facti redierant, & domos velut poſtliminio repetierãt. Itaque Leo pontifex à Niceta epiſcopo Aquileienſi ſuper vxoribus eorum, qui redibant, conſultus XII Kal. Aprilis ita reſpondit: *Cum per bellicam cladem, & per grauiſsimos hoſtium incurſus ita quædam dicatis diuiſa eſſe coniugia, vt, abductis in captiuitatem viris, feminæ eorum remanſerint deſtitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarent, aut nunquam à dominatione crederent liberandos, & ad aliorum coniugium ſolitudine cogente tranſierint; cumq́ nunc ſtatu rerum, auxiliante domino, in meliora conuerſo, nonnulli eorum, qui putabantur periiſſe, redierint, meritò caritas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis iunctæ ſunt viris, à nobis debeat ordinari.* Inde ſtatuit, vt prioribus nuptiis ſtarent. poſtridie verò ad Leonem Imperatorem ſcripſit, ſe legatos ad eum

mittere,

mittere,qui fidem Nicænam,& Chalcedonenſem docerent. Ille verò Cōcilium Chalcedonenſe ad ſingulos Catholicos epiſcopos miſit. atque eorum de illo ſententiam percontatus,ab omnibus conſpirantia adeo inter ſe reſponſa accepit, vt vno tempore, & vnius viri ore edita viderentur.
Ricimere inde Patricio conſulatum ſine collega gerente, Theodoricus, 459
bello in Gallia cum Romanis continuato, arma ad Rhodanum vſque omnia ſubigendo produxit, ac Lugdunum,oppidum opulentum,tanta demum mole inuaſit,vt ſub ius,poteſtatemq́; redactum populatione,atque incendio deformarit. Inde,cum Achiulfum regem Sueuis à ſe tributum defectionem feciſſe comperiſſet,nouum aduerſus Sueuos exercitum in Hiſpaniam miſit,ac,prœlio facto,ipſum comprehendit,ac ſtatim pœna capitali mulctauit. Qua clade compulſi Sueui, miſsis ad Theodoricum oratoribus,pacem poſtularunt.quibus ille benignè acceptis non ſolùm impunitatem dedit, ſed etiam regem,vt ex gente ſua pro arbitrio ſibi crearent,conceſsit, illi Roſimundum aſciuerunt. eo bello Callæciæ, & Beticæ damna grauiſsima importata. Leo pontifex pridiè Nonas Martias epiſcopos Campaniæ, Samnij, & Piceni admonuit,vt à baptiſmate in diebus martyrum impartiendo cauerent, ſed id honoris tantùm diei Paſchatis,& Pentecoſtes haberent. Leo verò Auguſtus à Catholicis rogatus iudicium de Timotheo Aeluro epiſcopo Alexandrino Chalcedonenſis Concilij inimico permiſit. qui eum non tam malè de fide ſentire, quàm iniuſtè ſedem Alexandrinam obtinere cùm iudicaſſent,in exilium proiecerunt. atque ei Timotheum alterum cognomine Solofaciolum,
virum Catholicum, ſuffecerunt. Iam erat annus à Chriſti ortu quadrin- 460
genteſimus ſexageſimus,quo conſulatum geſſerunt Magnus,& Apollonius. Eo anno ineunte, Maiorianus Auguſtus Gallica clade permotus,aſpera adhuc hieme, magno labore cum exercitu Alpes trāſcendit, credo, vt Galliā armis pacaret primùm, deinde afflictam beneficiis recrearet. itaque,acri inito bello,Gotthos ex omnibus,quæ occupauerant, oppidis expulit,ac pace data,prouinciam perluſtrauit. Quo facto,Sidonius, qui tum pangendis carminibus excellebat, ipſum victoria ouantem nobili Panegyrico ſalutauit, in quo præſidium rebus Galliæ afflictis, atque in primis Lugdunenſi popoſcit,inquiens:

Et quia laxatis nimium ſpes vnica rebus
Veniſti,noſtris,petimus,ſuccurre ruinis,
Lugdunumq́ tuam,dum præteris,aſpice victor.
Otia poſt nimios poſcit te fracta labores.
Qui pacem das,redde animum. boue,fruge,colono,
Ciuibus exhauſta eſt. Stantes fortuna latebat.

Dum

Dum capitur, væ quanta fuit. poſt gaudia princeps
Delectat meminiſſe mali. populatibus, igni
Etſi concidimus, veniens tamen omnia tecum
Reſtituis. fumus veſtri quia cauſſa triumphi,
Ipſa ruina placet.

Ceterùm Maiorianus, cũ in animo bellũ Vandalicum parũ proſperè paullo ante tentatũ haberet, Gotthos ex fœdere auxilio aduocauit. qua re præcepta, Genſericus ſibi timens & ipſe pacem à Maioriano petiuit. Eo anno Sueui in Hiſpania bello externo ſoluti, arma inter ſe contulerunt, atque vna pars, Maldra rege, Luſitaniam, altera, Roſimundo, Callæciam peruaſtauit. Quo in bello dum illi occupati fuerunt, Heruli Bæticã hoſtili populatione dilacerarunt. Maiorianus autem cum eſſet Arelate, V Kal. Aprilis litteras ad Ricimerẽ dedit, vt videret, ne quis inuitus ad clericatum proueheretur. Index litterarum, vnde honores Ricimeris agnoſci poſſunt, hic fuit: *Ricimeri viro illuſtri, Comiti, Magiſtro vtriuſque militiæ, & Patricio*. Neque verò ſolùm hunc annum Maiorianus in Gallia ordi-
461 nanda traduxit, ſed etiam inſequentem, quo Seuerinus, & Dagalaiphus conſulatum adminiſtrarunt. in quo ludos Circenſes, atque in ipſis ludis epulum magnificentiſsimum edidit. cui Seuerinus conſul, & Magnus exconſule vnà cum Sidonio affuerunt: *Venio*, inquit hic, *Arelate. ac, principe Maioriano poſt diem viſo, in forum ex more deſcendo. poſtridie iuſsit Auguſtus, vt epulo ſuis Circenſibus ludis intereſſemus. primus iacebat cornu ſiniſtro conſul ordinarius Seuerinus. iuxta eum Magnus olim ex præfecto, nuper ex conſule, par honoribus perſona geminatis.* Sic tum fortuna Romani tulit Imperij, vt quò celerius caderet, bonus, ac ſtrenuus nemo Imperator quinquennalia vota perſolueret. verùm citò ſi non morte naturali periret, at violenta, & per ſuorum coniurationem conflata occumberet. Quod tum Maioriano immerito vſuuenit. Etenim, dum rebus Galliæ diſponendis intentus abeſt, Ricimer, & Seuerus, ambo Patricij, conſpiratione inita, inter ſe pepigerunt, vti Ricimer Maioriano vitam adimeret, Seuerus Imperii faſtigiũ vſurparet. neque enim barbarus eos adhuc ſpiritus, eamq́; impudentiam ſumpſerat, vt ornamenta attrectare Auguſtalia ſuſtineret, quæ ille prope ſancta, & ſibi indecora exiſtimaret. Interim Maiorianus, ne ocioſus in Gallia verſaretur, Alanos inde pellere, vt qui infirmioribus opibus eſſent, quàm aut Burgundiones, aut Franci, contendit. cuius impetum cum illi ſuſtinere non poſſent, Italiam ſe petere, eamq́; vaſtare velle oſtenderunt. atque ita illum ex Gallia ad tuendam redire Italiam coegerunt. Ea res Ricimeri deſtinati facinoris perpetrandi occaſionem aperuit. Cum enim Maiorianus Derthonam oppidum perueniſſet, Ricimer ſiue vltro pro-

fectus, ſiue ab illo accerſitus, cum exercitu propius acceſsit, ac IIII Nonas Auguſti ipſum nihil aduerſi ſuſpicantem per diſpoſitos ſatellites comprehendit, atque Imperio abdicare coactum protinus VII Idus ad fluuium Hyram occidit. Quo ictu reſp. ingens ſane vulnus accepit. nam, ſi vita ſuppeditaſſet, nemo dubitauit, quin ille conſilio, ac viribus ſuis Occidentales prouincias fuiſſet recepturus, ac væſanam barbarorum audaciam compreſſurus.

SEVERVS AVGVSTVS.

His actis, Ricimer inde Rauennam repetiit, ac XIII Kal. Decembris Seuerum Imperatorem, militaribus paratis ante ſtudiis, iniuſſu Leonis Auguſti declarauit. Genſericus, vbi Maiorianum morte extinctum accepit, ſimul fœdus, quo cum Romanis tenebatur, euanuiſſe interpretatus, animum ad inſulas Africæ obiectas adiecit, Siciliam, Sardiniam, Maioricam, & Minoricam: eaſq; anniuerſariis fatigare latrociniis inſtitit. cui Seuerus tanta virtute, atque armorum mole occurrit, vt imperium eius alioqui iuſtum, ac moderatum in primis conſtans ipſa littorum, inſularumq; defenſio illuſtrarit. Maioriano ex Gallia profecto, Childericus rex Francorum propter intoleranda tributa, & nefarias libidines populis ſuis inuiſus ab eis regno depellitur. ille auxilii inops in Thuringiam veterem patriam ſe recepit, ac Vindomalum fidum amicum, qui ſæuientes erga ſe Francorum animos mitigaret, ac ſibi reditum in tempore compararet, reliquit, ſigno dato, quo ſe moneri volebat, quando tuto domum repetere poſſet. is fuit aureus nummus in duas partes diſſectus, quarum vnam ipſe ſecum detulit, alteram, qua moneri volebat, apud amicum reliquit. Eo profecto, Franci regio Imperio aſſueri Egidium magiſtrum militum, qui pro Romanis Sueſsione ſedebat, magno animorum conſenſu ſibi regem depopoſcerunt. atque vltro ſe illius arbitrio ſubiecerunt. In Hiſpania verò Suevi, Maldra rege amiſſo, magnis à Gotthis cladibus afflictati demum pacem à rege Theodorico poſtularunt. Eodem anno III Idus Aprilis Leo Pontifex naturæ conceſsit, propter vitæ ſanctitatem numero Diuorum aſcriptus, propter ſcientiæ magnitudinem Magni cognomine inſignitus. Proſper Aquitanus, qui illi fuerat ab epiſtolis, paullo poſt eccleſiam Regienſem in Aemilia accepit. vbi propter ſanctitatem item ſuam ab Eccleſia inter Confeſſores relatus ſummis honoribus in hunc vſque diem à vicinis noſtris Regienſibus colitur. Hilarius diaconus, natione Sardus,

patria Caralitanus, profeſsione monachus, XIII Kalen. Maij Leonis locum obtinuit. In Gallia XVIII Kalen. Decembris epiſcopi quidam Turonibus conuenere, ac de moribus Gallicanæ eccleſiæ decreuere. extant cum decretis nomina epiſcoporum, Perpetuus Turonenſis, Veturius Cænomanus, Leo Bituricenſis, Euſebius Nanneticus, Amandinus Catalaunicus, Germanus Rothomagenſis, An-
462 themius Rhedonicus, & Manſuetus Britannorum. Proximo anno, Leone iterum, & Seuero conſulibus, Genſericus inſulas Imperij, eadem, qua cœpit, libidine diuexauit. atque ei Ricimer Seueri iuſſu, quacunque potuit, ope occurrit. Theodoricus autem quietis, quæ rebus ſuis pernicioſa eſſet, impatiens Rauennium Seueri Comitem ad defectionem ſolicitauit, atque ab eo nobilem, & opulentam Narbonenſium vrbem accepit. Quo facto, magnum rurſus in Gallia bellum eſt ortum. cuius tenuis ad nos vix fama manauit. Per eoſdem dies, vt Iornandes in Annalibus prodidit, crebris in Gallia portentis eſt laboratum: villæ, homines, pecudes paſsim de cœlo tacti, &, quod horrorem maiorem incuſsit, duo iuuenes aduſti cadaueribus concretis inuenti, Viennæ mœnia frequentibus terræmotibus conquaſſata, ignibusq; accenſis caducæ culminum criſtæ ſuperiecto fauillarum monte ſepultæ. quin etiam lupi, ac cerui portas vrbis ingreſsi, atque impunè per forum vagati terrorem ingentem in hominum mentibus excitarunt. Quæ mala, quòd cæleſtem oſtentare iracundiam viderentur, expiare cupiens Mamertus vrbis epiſcopus, vir ſanctiſsimus, vetere Niniuitarum exemplo ad Dei opem ſuppliciter implorandam confugit. cum autem ſæuientibus adhuc prodigiis populus ferme totus ex vrbe formidine conſternatus ceſsiſſet, ac Reſurrectionis diem, tanquam certum eorum malorum terminum, ſuſpenſis animis expectaret, factum eſt, vt in Vigiliis, dum res diuina perageretur, repente Palatium vrbis exarſerit. quo pauore perculſis, ac templo egreſsis qui aderant, omnibus, quòd plane ſibi perſuaderent, aut vrbem totam hoc incendio flagraturam, aut dehiſcentem terram omnia vno hauſtu eſſe deuoraturam, rurſus Mamertus ante altare proſtratus cum gemitu, & lacrymis Dei miſericordiam inuocauit. Itaque quod incendium ingens vis aquæ certatim allatæ lenire non potuerat, repente ipſe piarum lacrymarum vbertate reſtinxit. Ea de cauſſa, aduentante Aſcenſione, in qua ſupplicationes Deo pro impetrandis imbribus, aut ſerenitate adhiberi, ſed frigidè, ac planè oſcitanter, lapſa vetere diſciplina, ſolebant, eaſdem populo indixit, ſed nouam orandi, ieiunandi, & erogandi rationem, priſco ritu reuocato, inuexit. Qua religione diuinum numen placatum finem tandem cœleſtibus

prodigijs,

prodigiis, ac territamentis impoſuit. quod Sidonius ad ipſum Mamer-
tum ſcribens prodidit. Conſtantinopoli portentum aliud memorabi-
le editum. Pictori cuidam Chriſtum Iouis forma pingere auſo repente
manus exaruit. eumq; ſcelus ſuum confeſſum Gennadius epiſcopus, qui
iampridem Anatolio ſucceſſerat, precatione ad Deum facta, ſanauit.
In Oriente etiam bellum nouum à Gotthis eſt concitatum. etenim O-
ſtrogotthorum reges in Pannonia conſidentes, cum munera à Marciano
ſibi dari ſtatuta, vt pacem tuerentur, non mitti à Leone viderent, legatis
ea de re Conſtantinopolim miſsis, animaduerterũt, Theodoricum Tria-
rij filium genere Gotthum, cum ſuis proſperitate florentem, & Ro-
manorum amicitiis inſignem annuis muneribus onerari. qua re com-
moti, quaſi ipſi dignitate inferiores iudicati fuiſſent, repente arreptis ar-
mis, Illyricum inuaſerunt, ac prædas inde multas impunè egerunt. Leo
verò eiuſmodi bellum, vt rebus ſuis pernicioſiſsimum, auerſatus, legatio-
ne miſſa, & præterita & præſentia dona perſoluit, & in poſterum diligen
ter ſoluturum promiſit. paciſq; renouatæ obſidem Theodomiri filium
Theodoricum, iam octo annos natum, cum petiſſet, accepit. Viuia- 463
no inde, Baſilioq; conſulibus, Seuerus Auguſtus Romam ad ciuitatem
ex ſuperioribus cladibus Auguſtali præſentia recreandam proceſsit.
atque ibi X Kalen. Martias Baſilium præfectum prætorio, eundemq; Pa
tricium monuit, vt legem proximè à Maioriano latam de viduis, &
ſanctimonialibus emendaret: ac Genſerico inſulas, & Theodorico
Galliam infeſtam habentibus per conſtitutos duces acerrimè reſtitit.
In Oriente verò Leo Auguſtus Zenonem generum ſuum vniuerſo
Orienti præfecit. Is Petrum quendam Cnapheum Chalcedonis preſ-
byterum habuit in comitatu, qui Apollinaris errorem ſequutus, eos,
qui Deum patrem crucifixum negarent fuiſſe, damnauit, & ſeditione
in populo Antiochiæ concitata hymno *Sanctus Sanctus Sanctus* adie-
cit, *Qui propter nos crucifixus eſt*. Quod auidè ab hæreticis Theopaſchitis
arreptum magnas deinde in Eccleſia turbas exciuit. Interim, quieta ab
armis barbarorum Italia magnus repente terror ab Gallicis Alanis obie-
ctus eſt. Rex eorum, nomine Beorgor, ſiue à Theodorico rege Got-
thorum, latè regnum in Gallia extendere cupiente adactus, ſiue cæca præ
dandi libidine ſtimulatus ſumma hieme, qua Ruſticus, & Olybrius con- 464
ſulatum geſſerunt, exercitum ex Gallia eduxit, ac, ſuperatis alpibus, in cã-
pos ſubiectos degreſſus, Liguriam latè populari, atque effuſè vaſtare mo
re barbarico inſtitit. Qua re cognita, Seuerus Ricimerẽ cum firmiſsimo
delectu ei iuſsit occurrere. Nihil felicius illa expeditione per multos ante
annos contigit Romanis. nam Ricimer Alanũ ſæuientem ad Bergomũ

oppidum nactus VIII Idus Februarias ad prœlium ſic adduxit, vt non
ſolùm exercitum profligarit, ſed regem etiam congreſſum acie intereme
rit. Qua victoria elatus magnificos inde adeo ſpiritus ſumpſit, vt Seue-
rum etiam ipſum contemnere cœperit. Hilarius pontifex in ipſam Ec-
cleſiam deceſſorum ſuorum exemplo fulciendam, atque ornandam in-
tentus, quod Leo perficere aut temporis, aut rerum anguſtiis impeditus
non potuit, ipſe cumulatiſsimè præſtitit. Nam ſacris baſilicis pretioſa or
namenta à Genſerico, vrbe capta, detracta ex ære, auro, atque argento,
quod ad vſum, & decus neceſſariũ eſſet, in toto ſuo pontificatu reſtituit.
atque Oratoria multa, pluresq; baſilicarum Confeſsiones laminis argen-
teis ſtrauit. inq; ea re prioris ſæculi magnificentiam ſuperauit. adeo bre-
ui Roma, dato paulliſper ad reſpirandũ ſpatio, ex tenebris captiuitatis, ac
deprædationis, priſtinæ fortunæ apparatu magna ex parte recepto, emer
465 ſit. Inſignis inde annus, Hermenerico, & Baſiliſco cõſulibus, fuit Con
ſtantinopolitanę vrbis incendio, ac Seueri Imperatoris exceſſu. Eua-
grius ignem hoc modo conflatum ſcribit. Dæmon quidam mulieris
pannoſæ, ac ſtipem corrogantis ſpeciem gerens, ea hora, qua lychni ac-
cendi ſolent, lucernam in forum detulit, quaſi aliquod ſalſamentum em
pturus, ac, relicta ibi lucerna, diſceſsit. Flamma inde lucernę ſtuppa erum
pens, horribile fudit incendium, quo ædificia circumforanea ſubitò cor-
repta flagrarunt. inde, proximis comprehenſis ædibus, paſsim ad vni-
uerſam vrbem ea calamitas ſerpſit. in quo deſperata ſalus vſqueadeò la-
borauit, vt Aſpar Patricius aquam ad id reſtinguendum humeris ſuis
attulerit, & ſingulis opem ferentibus nummos aureos pro mercede pro-
miſerit. Quatriduo vrbem flamma depaſta eſt. in primis curia arſit,
quò ſenatus conuenire ſolebat, & Nymphæum, in quo qui propriis æ-
dibus carebant, ſponſalia celebrabant. regia, templaq; vrbis celeberri-
ma, ac nobilium ædes magnificentiſsimæ multæ item incenſæ. Seue-
rus autem Imperator XVIII Kalen. Septembris eſt mortuus, ſeu ve-
neno occultè Ricimeris ſcelere miniſtrato, ſiue, quod Sidonius prodi-
dit, morbo. Hilarius pontifex ſeditionibus, quæ propter aſsiduas hære-
ſes mouebantur, offenſus, XVI Kalen. Decembris conuentum epiſco-
porum Galliæ, atque Italiæ in baſilica S. Mariæ habuit. inq; eo hære-
ſes omnes, quibus fides conuellebatur, in primisq; ipſam adhuc furen-
tem Eutychianam damnauit: ac Concilium Chalcedonenſe nouo
Concilio confirmauit, ac multa præterea ad mores clericorum perti-
nentia ſanxit. quæ qui cognoſcere ſtudeat, ex ipſo, quod adhuc extat,
Concilio hauriat.

INTERREGNVM.

SEVERI Imperatoris mortem magno dolore Italia tulit. nam licèt iniuſſu principis creatum ſciebat, tamen cum domeſtica Imperii laude capiebatur, quòd ille domo Lucanus erat, tum remp. præſenti indigete Auguſti præſidio ſentiebat. quòd Genſericus oram Italiæ aſsiduis vexare latrociniis non deſiſtebat. neque ſolus Ricimer aduerſus fugitiuum hoſtem, & manum conſerere detrectantem ſatis valebat. quod Sidonius his verbis expreſsit.

Imperij fortuna rotas hinc Vandalus hoſtis
Vrget, & in noſtrum numeroſa claſſe quotannis
Militat excidium.
Præterea inuictus Ricimer, quem publica fata
Reſpiciunt, proprio ſolus vix Marte repellit
Piratam per rura vagum, qui prælia vitans
Victorem fugitiuus agit.

Et quidem Genſericus poſt Romam captam claſſem, vt ſignificauimus, quotannis eduxit, ac modò in Italiam, modò in Siciliam vrbibus maritimis partim diripiendis, partim etiam diruendis curſum intendit. Inde ad Orientis conuerſus Imperium Illyricum omne, huicq́; adiacentes inſulas cum tota Græcia incurſauit. ad Italiam inde, Siciliamq́; reuerſus, ſiquid reliqui erat, abraſit, atque ipſam etiã, & Sardiniã, & Maioricam, ac Minoricam occupauit. adeo verò temere in obuios quoſque rapi ſolitus fuit, vt, cum è Carthaginis portu, velis paſsis, ſolueret, rogatus à nauclero quorſum iter dirigeret, reſpondere ſolitus fuerit: Quo Deus impulerit. Hac igitur de cauſſa ſenatus Seueri mortem, qui acriter ei reſtiterat, animo iniquo accepit. ac propterea Leonem Imperatorem primo quoque tempore de illius obitu docuit. ipſumq́;, vt Occidenti Imperatorem difficillimis eius in rebus daret, orauit. ni princeps Maioriani ſimilis ſummæ rerum præeſſet, breui nomen Imperij Romani in Occidente ad nihilum recaſurum. Res explicatu difficilis diu Leonis animum torſit. Itaque proximum annum totum ipſe tertiûm conſul in hac deliberatione incerta conſilia voluendo conſumpſit. Interim Ricimer & latrociniis Vandalorum occurrit, & totam remp. pro ſuo arbitrio adminiſtrauit. Erat tum apud Leonem Anthemius Procopij filius, Anthemij, qui cum Stilichone conſul fuerat, nepos, ac modò Marciani Auguſti gener. Hic vtriuſque militiæ magiſter, & Patricius bellũ cũ Hunnis haud incómodè geſſerat. & opibus tũ longè ceteris excellebat, & ſummo apud Leoné in honore erat. quamobré dignum eũ iudicauit, cui vel virtutis, vel 466

467 generis gratia dignitatem Imperij Occidentalis deferret. ac poſtero anno, Puſæo, & Ioanne conſulibus, ipſum ex Patricio Cæſarem deſignauit, ac protinus in Italiam ire ad Auguſtalia inſignia capienda præcepit.

ANTHEMIVS AVGVSTVS.

Itaqve pridie Idus Aprilis Anthemius ad vrbem Romam progreſſus, tertio ab ea lapide ab occurrente exercitu excipitur. atque Imperator omnium conſenſione leuatus Auguſti nomine decoratur. vnde in Panegyrico eius dixit Sidonius:

Facta priorum
Exuperas Auguſte Leo. Nam regna ſuperſtat
Qui regnare iubet. melius reſpublica veſtra
Nunc erit vna magis, quæ ſic eſt facta duorum.

Quibus actis, ad ſtabiliendum Imperij ſtatum, & proprias confirmandas opes ex Leonis auctoritate Ricimeris gratiam ſibi vinculo affinitatis aſtrinxit. ac filiam ei in matrimonium collocauit. Nuptiæ Romæ per multos dies eximia ludorum pompa, ac ſumma populi lætitia celebratæ. eoq; primùm tempore poſt tot publicorum malorum tenebras priſtinã ſplendoris, ac dignitatis lucem intueri Romana ſibi ciuitas viſa eſt. His nuptiis Sidonius Aruernorum legatus fortè interfuit, vt ipſe in epiſtola ad Herenium ſcribit: *Interueni*, inquit, *nuptijs Patricij Ricimeris, cui filia Perennis Auguſti in ſpem publicæ ſecuritatis copulabatur. Igitur hoc ipſo tempore, quo hæc mihi exarabantur, vix per omnia theatra, macella, prætoria, fora, templa, gymnaſia thalaſsio Feſcenninus explicabatur. atque etiam num è contrario ſtudia ſilent, negocia quieſcunt, iudicia conticeſcunt, differuntur legationes, vacat ambitus, & inter ſcurrilitates hiſtrionum totus actionum feriarum ſtatus peregrinatur.* & alibi: *Poſt nuptias Patricii Ricimeris, id eſt poſt Imperij vtriuſque opes euentilatas, tandem reditum eſt in publicam ſerietatem, quæ rebus actitandis ianuam, campumq; patefecit.* Marciano item Anthemij filio Leo Auguſtus Leontiam filiam connubio copulauit. Itaque tantis propterea ſeptus opibus Imperator Anthemius fuit, quantis haud ſcio, an quiſquam alius nuper ad Imperij tractationem acceſſerit, nimirum vltimus Occidentalium principum, in quo roboris, ac lacertorum aliquid fuit. Cum tanto igitur amoris, ac concordiæ vinculo res vtriuſque Imperij tenerentur, Leo Imperator immanem Genſerici in Oriente, atque Occidente deprædandi licentiam haud vltra ferendam ratus, bellum ei interneciuum indixit. atque ea de cauſſa claſſem mille centum tredecim nauium ex Græcia vniuerſa contraxit, quibus totum conſternere mare potuit, atque exercitum centum

millium hominum comparauit,atque in milites, & remiges ſumptus in-
gentes impendit. & ſummæ rerũ Baſiliſco Verinæ vxoris ſuæ fratre præ-
poſito, Anthemio Imperatori mandauit, vt ex Italia neceſſaria omnia
miniſtraret. Quo apparatu audito Genſericus exterritus ad Olybrium
ſenatorem potentiſsimum ſeſe contulit,&,ſi partes tueri ſuas vellet,ſe illi
Placidiam pridem deſponſam redditurum, atque Occidentis Imperium
paraturum ſpopondit. atque inde annuentis eius potentia fretus gran-
diores ſpiritus gerere,& inſolentius ſe iactare perrexit. Eodem anno Ra
uennę terræmotu grauiſsimè laboratum. Romæ Hilarius pontifex,&
Theodoricus in Gallia rex mortui. illi Simplicius Tiburtinus,huic frater
Euricus ſucceſsit. Poſtero Anthemius Auguſtus ſecũdum conſulatum 468
ſine collega iniuit. quem Sidonius à Paulo viro præfectorio rogatus, vt
gratiam legationi ſuæ conciliaret,nobili,de quo ſæpe diximus,Panegyri-
co celebrauit. Ceterùm Leonis iuſſu duces Marcellinus,Heraclius,& Ba
ſiliſcus bellum Genſerico facere inſtiterunt. Marcellinus in Dalmatia
quondam Aetium, cui iunctus amicitia erat, audiens interemptum, ad
Valentinianum accedere veritus,tantas opes in ea prouincia ſibi quæſi-
uerat,vt nemo ei reſiſtere poſſet. Itaque virtute eius allectus, atque po-
tentia Leo territus hominem omnibus modis ſibi conciliauit, atque in
Sardiniam, vt eam Vandalorum imperio eximeret, miſit. quod ille in
eam profectus egregiè pręſtitit. Heraclius autem à Baſiliſco in Africam
cum parte claſsis præmiſſus apud Tripolim cum Vandalis acie congreſ-
ſus bene pugnauit,ac Tripolim ipſam recepit. inde,dimiſsis nauibus ter-
ra, cum exercitu Carthaginem uerſus ire contendit. Neque ita multò
poſt Baſiliſcus totam claſſem ad paruum oppidum CCLXXX ſtadiis à
Carthagine remotum applicuit, vbi Mercurii templum antiquitus fuit.
ac tantum Genſerico trepidationis incuſsit, vt ſi Carthaginem e veſtigio
perrexiſſet,ipſam ſine cunctatione in poteſtatem fuerit adducturus,Van
dalosq; ſeruitute preſſurus. Gẽſericus,poſtquam Sardiniam,Tripolimq;
receptas audiuit,ſimulq; ingentem Baſiliſci claſſem litoribus inductam
Africanis cognouit,tum demum Leonis Imperatoris formidare opes in-
ſtituit. mox Baſiliſci ſiue ignauia,ſiue tarditate,ſiue improbitate erectus
omnes,quas potuit,naues armauit,atque alias militibus impleuit,alias in
ſpeciem vacuas produxit,vt prope conſiſtentes munitiones,atque inſtru
menta neceſſaria miniſtrarent. ac ſimul legatos ad Baſiliſcum miſit, ro-
gatum, per dies quinque prœlium prorogaret, vt interim conſilium ex-
pediret, cedere ne Imperatori,an repugnare deberet. idq;,præbita, vt fa-
ma fuit,pecunia,impetrauit. Vbi verò ſextus dies deſtinatus illuxit,copiæ
pugna facta, in aciem prodiit, ac,conſerto prælio, fortiter dimicare in-

ſtituit. Tum verò in ipſo certaminis ardore Baſiliſcus primus cum prætoria naui ſe dedit in fugam. quo facto, ſuorum animos, licèt pugnandi auidos, ita debilitauit, vt ſtatim exemplo eius pugnam intermittere, ac de fuga cogitare incœperint. Quibus rebus animaduerſis Gēſericus, eò fero cius in hoſtes inuectus, pleroſque aut captiuos fecit, aut occidione occidit. præda nauium, hominumq́; atque inſtrumentorum ingens parta. Marcellinus etiam è Sardinia in Siciliam tranſgreſſus, ibi à Vandalis eſt oppreſſus. Ita res vtrobique bene geſtæ mirum in modum Genſerici animum paullo ante ex Romano nauium apparatu prope portentoſo abiectum excitauerunt, atque ad maximum quodque audendum facinus accenderunt. Eodem anno magnum inter Gotthos prodigium eſt notatum. quippe Toloſæ in media vrbe ſanguis è terra repente ita prorupit, vt integro die cum incredibili omnium ſtupore manarit. Poſtero verò,
469 Marciano Anthemij Auguſti filio, & Zenone, qui poſt Imperiū tenuit, conſulatum gerentibus, Oſtrogotthi reges munerum Ro. haud ſatis habentes, ſuam in vicinas gentes libidinem conuertere, ac Satagas in media ſitos Pannonia inuaſere. quibus Dinzio Attilæ filius cum expedita Hūnorum manu occurrit, atque ad Baſsianam progreſſus, agros effuſa populatione diripuit. Qua re cognita, Oſtrogotthi, Satagis omiſsis, in illum ſe tanto impetu retulerūt, vt, fuſo exercitu, interfecerint, ac reciſum caput Conſtantinopolim miſerint. ab illo die Gotthorum arma Hunni exhorruerunt. Eo anno Romæ inſigne maieſtatis iudicium de Aruando perfectum eſt. is, (vt inquit Sidonius,) præfecturā primam geſſerat cum magna popularitate, ſecundam verò cum maxima populatione. onere inde alieni ęris oppreſſus, metu creditorum ſucceſſuros ſibi optimates æmulabatur, omnium colloquia deridebat, conſilia explorabat, officia contemnebat. donec odio publico flagrans, & prius cinctus cuſtodia, quàm poteſtate diſcinctus, capi ab Imperatore, & Romam duci eſt iuſſus. quò vbi peruenit, apud Fl. Aſellium hoſpitem, Comitem ſacrarum largitionum in Capitolio cuſtodiendus eſt datus. Interea legati prouinciæ Galliæ Tonantius Ferreolus præfectorius Afranij Syagrij conſulis è filia nepos, Thaumaſtus, & Petronius, homines ſummę prudentiæ, atque eloquentiæ opinionem habentes, atque Aruernorum primores Aruandum publico nomine accuſaturi ſequuntur. hi inter cetera, quæ ſibi prouinciales agenda mandauerant, interceptam epiſtolam deferebant, quā Aruandi ſcriba exceptus dominum dictaſſe profitebatur. hæc ad regem Gotthorum epiſtola mittebatur, pacem cum Leone Imperatore diſſuadens, Britannos ſuper Ligerim ſitos oppugnari oportere demonſtrans, cum Burgundionibus iure gentium Gallias diuidi debere confirmans, &

ad hũc ferme modum plurima inſana complectens, quæ iram regi feroci, miti pudorem accenderent. Hanc epiſtolam ad læſæ maieſtatis crimen pertinere iuriſconſulti dixerunt. Hoc ei intendi periculum Aruandus ab Sidonio, Auxanioq́; admonitus reſpondit, ſe conſcientia ſua munitum vix aduocatos in repetundarum defendendo crimine admiſſurũ. Interim reus aream Capitolinam albatus percurrebat, ac fictis ſalutationibus, atque occurrentium adulationibus ſtudebat, ac ſerica, gemmas, & pretioſa quæque inuolucra, quaſi mercaturus, explicari iubebat. & inter agendum præcipuè de legibus, temporibus, ſenatu, & principe querebatur. Poſt paucos dies ſenatus in tractatorium frequens cõuenit. Eò reus, accuſatoresq́; citati intromittuntur. ac ſuis quiſque locis pro dignitate ſedere iubentur. cum patres conſurrexiſſent, legati poſt prouinciale mandatum epiſtolam protulerunt. quæ cum ſenſim recitaretur, Aruandus vltro ſe dictaſſe imminentis periculi ignarus aſſeruit. idq́; bis, terq́; poſt repetita confeſsione rogatus reſpondit. Itaque ſtatim à iudicibus, atque ab accuſatoribus acclamatur, reum eum læſæ maieſtatis teneri. Quo conſenſu perſpecto, Aruandus exanimatus expalluit, ſerò intelligens, poſſe reum maieſtatis etiam pronunciari eum, qui non affectaſſet habitum purpuratorum. Subitò igitur iure geminæ præfecturæ, quam per quinquennium repetitis faſcibus geſſerat, ſpoliatus, & plebeiæ familiæ redditus publico carceri adiudicatus eſt. Inde iudicio comperendinato capite mulctatus in inſulam eſt coniectus, vbi vſque ad inimicorum dolorem deformatus ex ſenatuſconſulto Tiberiano triginta dierum vitam poſt ſententiam traxit, vncum, & gemonias, & laqueum carnificis in horas expectans. Hæc de iudicio Aruandi ſcripſit Sidonius, quod in hunc annum factum prodidit Caſsiodorus. Narrat idem alio loco, duos hoc tempore in vrbe Romana viros poſt principem in toga præcipuè floruiſſe, Gennadium Auienum, & Cæcinam Baſilium, quorum Auienus ad conſulatum felicitate, Baſilius virtute peruenerat. Vtrumque, ſi fortè domo exibant, ingens clientum caterua ſtipabat. ſed Auienus in filiis, generis, fratribus, atque nepotibus prouehendis occupabatur, Baſilii benignitas tota in alienis promouendis, atque ornandis explicabatur. & ſi vtrumque coluiſſes, facilius ab Auieno familiaritatem, à Baſilio facilius beneficium conſequutus fuiſſes. Eodem anno, qui octauus erat, poſtquam Egidius pro Childerico inter Francos regnabat, Vindomalus à Childerico quondam in Gallia ad reconciliandos ſibi Frãcorum animos conſtitutus, nuncios ad Childericum cum nummi parte miſit, atque, vt bono animo regnum repeteret, ſigno inter ſe compoſito docuit. quo accepto, ille gaudio geſtiens in Galliam ſe recepit, ac benignè à Francis Egidium iam pe-

rolis

roſis acceptus regno illum eorum vſus auxilio deturbauit. atque inde
470 proſperè multos annos illud obtinuit. Quadringenteſimo inde ſeptuageſimo à Chriſto nato anno, Seuero, & Iordane cõſulibus, Romanus Patricius, cum affectatæ tyrannidis eſſet compertus, pariter cum Aruando capitali ſupplicio ab Anthemio eſt affectus. Euricus autem, rex Gotthorum coniurationem Aruandi patefactam conſpiciens, quod occultè aſſequi non potuit, palam ſibi aggrediendum putauit, ac finium prolatandorum cauſſa more patrio exercitum in agrum Romanorum induxit. Qua re percepta, Anthemius, licèt Ecdicium Comitem Auiti quondam Imperatoris filium, egregiè impetum eius ſciret ſuſtinere, tamẽ Riothimum regem Britannorum, qui etiam Brittones ſuper Ligerim ſiti dicuntur, quos Aruandus Eurico adoriendos ſuaſerat, auxilio accerſiuit. eumq; cum XII millibus hominum mari venientem in oppidum Bituricum accepit. Euricus autem ante eum ſibi inuadendum, quàm cum Romanis copiis iungeretur, exiſtimans, caſtra aduerſus Bituricum promouit, atque in aciem tractum primo certamine ſuperauit. Ex quo Riothimus maiore ſuorum parte deſiderata cum paucis fugiens, ad Burgundiones Romanis fœderatos ſe cõtulit. Gregorius auctor eſt, Britannos Biturico à Gotthis expulſos eſſe, multis apud Dolenſem vicum occiſis. Inde data opera ab Anthemio eſt, vt Euricus finibus ſuis contentus priſtinum fœdus, veteremq; pacem ſeruaret. Hunnimundus rex Sueuorum, traiecto Danubio, magnum pecoris numerum ex Pannonia Oſtrogotthorũ auertit, atque populabundus in Dalmatiam uſque proceſſit. vnde ſe recipiens à rege Theodomiro ad lacum Pelſodis captus, & poſt pace data dimiſſus eſt. Et hoc anno Genſericus claſſem aduerſus Baſiliſcum in Sicilia ſtationem habentem eduxit. cui Baſiliſcus decoris amiſsi recuperandi auidus alacri ſeſe animo obtulit, ac tanta mole, prœlio commiſſo, pugnauit, vt Genſericum victum Carthaginẽ ſe præcipiti fuga referre coegerit.
471 Leone inde Auguſto quartùm, & Probiano conſulibus, v[illegible]umque Imperium vt inteſtinis, ſic periculoſis ſeditionibus laborauit. In Oriente Aſpar Patricius Leoni Auguſto inſidias moliens, filio ſuo Ardaburio Cæſare declarato, non dubia affectatæ tyrannidis exhibuit argumenta. cuius rei certior Leo factus ſtatim victorem è Sicilia reuocauit exercitũ, atque Aſparem cum filio vtroque adortus, omnes in poteſtatem adduxit, ac ſupplicio capitali pro rei atrocitate multauit. illud in primis veritus, ne ſi ſuperſtites ſibi fuiſſent, deſpecta Leonis nepotis ſui, quem Cæſarem deſtinauerat, pueritia, Imperij ſibi faſtigium vindicarent. Hæc in Oriente. Occidentalis autem peſtis auctor fuit Patricius Ricimer, qui, alter in Italia Aſpar, Anthemiũ, poſthabito affinitatis vinculo, primum

deſpicatui

deſpicatui habere, poſt etiã iniuriis aliquot non erubuit onerare. Itaque
accenſis inter eos ſimultatibus, quas etiam vtriuſque familiares de indu-
ſtria irritarunt, res ad prauam tendere certaminis contentionem videba-
tur: quæ ſi contracta eſſet, nemo erat, quin deteriore conditione Anthe
mium pugnaturum putaret, atque ea res maximam Italiæ allatura perni-
ciem eſſet. Hunnimundus rex accepti beneficii immemor, gentem Scy
rorum, quæ ſuper Danubium conſidebat, ad arma ſolicitauit, atque, ir-
ruptione in Pannoniam facta, Valamirum regem Oſtrogotthorum oc-
currentem, commiſſo prœlio, ſtrauit. Quo detrimento accepto, Gotthi
accenſi bellum collectis viribus inſtaurarunt, ac Scyrorum gentem om-
nem præter eos, qui ex acie fuga dilapſi ſunt, conciderunt. Quorum exi
tium metuentes Hunni mundus, & Alaricus, Sueuorum reges, accitis Sar
matarum auxiliis, aduerſus Gotthos mouerunt, ac collectis Scyrorum
relliquiis, & Gepidarum, Rugorumq; fulti præſidiis caſtra ad Bolliam
amnem Pannoniæ locauerunt. Contra quos Theodomirus, & Vinde-
mirus reges profecti ſummo prœlio conflixerunt, tantamq; ſtragem eo-
rum ediderunt, vt campus ſanguine manauerit, & arma, ac cadauera ag-
geſta collis altitudinem plus, quàm decem millium, adæquarint. Ita Va-
lamino occiſo egregia eſt victoria parentatũ. Eodem anno Aruerni Se
ronatum Gotthis prouincias Romanorum prodentem accuſarunt. quo
facto, Sidonius Ecdicium Comitem, ciuem ſuum, ſumma auctoritate vi-
rum auxilio aduocauit. *Exultat enim,* inquit, *Seronatus Gotthis, inſultat Ro-
manis, illudit præfectis, colludit numerariјs, leges Theodoſianas calcat, Theodo-
ricianas proponit, veteres culpas, noua tributa perquirit. te expectat palpitan-
tium ciuium extrema libertas. quidquid ſperandum, quidquid deſperandum eſt,
fieri te medio placet. ſi nullæ à rep. vires, nulla præſidia, ſi nullæ, quantum
rumor eſt, Anthemij principis opes, ſtatuit, te auctore, nobilitas ſeu patriam dimit-
tere, ſeu capillos.* Damnatum autem fuiſſe idem ſignificauit ad Græcum
epiſcopum ſcribens: *Aruerni amore reip. Seronatum barbaris prouincias pro-
pinantem non timuere legibus tradere, quẽ conuictum deinceps reſp. vix præſumpſit
occidere.* Conſtantinopoli Gennadio epiſcopo ex humanis rebus exem-
pto Acacius ſubrogatur. cuius inconſtans in tuenda fide Catholica ratio
poſt Eccleſiæ ſtatum vehementiſſimè perturbauit. Feſto inde, & Mar 472
ciano conſulibus, cum flagrantibus Anthemii, & Ricimeris inter ſe odiis
ſuſpenſis omnes animis, quis tandem futurus eſſet ſuſcepti certaminis
exitus, expectarent, Ricimer Mediolani poſitus multorum pacem ſua-
dentium precibus fatigatus, denique ſe paratum eſſe ad reconciliandam
cum ſocero concordiam dixit, ſi quis eſſet, qui tantæ ad eum legationis
onus ſuſciperet. cui omnes vno ore reſponderunt: Non deerit, qui lega-

tionem hanc ſubeat . adeſt enim Epiphanius, Ticinenſis epiſcopus (hic modò Criſpino ſucceſſerat .) vir ore venerando, moribus ſuauiſsimis, & eximia perſuadendi facultate inſtructus. Tum Ricimer, Iampridem hunc virum, ab omnibus audio commendari. ire igitur, & rogate illũ, vt hanc legationem ſuſcipiat. Illi Ticinum profecti, Epiphanio Ricimeris voluntatem expromunt, quibus ille reſpondit: Quanuis tantæ rei neceſsitas probatiſsimæ perſonæ pondus requirat, atque ego ad id muneris parum idoneus ſim, ſtudium tamen, quod debeo patriæ, non negabo. atque, his dictis, ad Ricimerem perrexit, &, mandatis acceptis, Romam iter intendit. Vbi verò Anthemius audiit, legatum ad ſe à Ricimere venire ſingularis eloquentiæ hominem, dixit: Qui alios laceſsit iniuriis, diſertos ad ſupplicandum homines mittit. introducite tamen antiſtitẽ, qui, ſi facilia poſtulabit, morem geram, ſi difficilia, cum excuſatione dimittam. vereor tamen, ne Ricimer nihil à me impetret, quòd ſcio, illum nimis in petendo procacem eſſe. In conſpectum inde progreſſus principis Epiphanius ſic diſſeruit. Diuino conſilio factum eſt, vt is remp. teneat, qui per Catholicam fidem Deum omnis pietatis auctorem agnoſcit, per quem bellicus furor pacis armis infringitur, & quod à fortitudine non poteſt, à concordia ſuperatur. Sic Dauidem illuſtriorem reddidit certa clementiæ opinio, quàm prompta animi ad vindicandum propenſio. & optimi reges ſupplicantibus indulgere diuino oraculo ſunt edocti. nam diuinum imperium exprimit, qui dominatum ſuum pietate extollit. Hoc igitur iudicio Ricimer Patricius ad te orandum me miſit, haud dubia ſpe fretus, Romanum pacem Dei munus daturum, quam poſtulet barbarus. erit enim egregius triumphus, ſi ſine ſanguine viceris. quanquam neſcio quæ ſpecies fortitudinis illuſtrior poſsit eſſe, quàm iracundiam temperare, & fortiſsimi Getæ pudorem beneficiis onerare. vehementius enim afficietur, ſi poſtulata obtinuerit, quàm hactenus puduit, cum ſupplicauit. Tum Anthemius: Inexplicabilis profectò nobis erga Ricimerẽ cauſſa doloris eſt. neque enim quidquam eximiis eũ beneficiis ornãdo profecimus. quem etiam, (quod non ſine ſummo & regni, & ſanguinis noſtri pudore dicendum eſt,) in familiæ ſtemma aſciuimus (quis enim ſuperiorum hoc fecit Imperatorum, vt inter munera, quæ pellito Getæ tribueret, pro quiete communi filiam collocaret?) neſciuimus parcere ſanguini noſtro, dum ſeruimus alieno. Neque vero hoc formidini noſtræ quiſquam aſcribat. neque enim noſtram vicem ſolliciti fuimus, ſed populorum, haudquaquam ignari, Imperatorem amittere laudem virtutis, niſi pro periculis expalleat alienis. atque vt tuæ Venerationi ad liquidũ conatus eius aperiamus, quò maioribus eſt à nobis

muneribus

muneribus exornatus, eò acriorem ſe nobis hoſtem exhibuit. nam quæ bella reip. comparauit? quantum in Italiam gentium externarum inuexit? poſtremò vbi nocere non potuit, nocendi tamen fomenta ſuffecit. Huic igitur pacem dabimus? hunc inteſtinum hoſtem amici ſpecie ſuſtinebimus, quem fœdere concordiæ nulla affinitatis vincula tenuerunt? magna cautio eſt, aduerſarij animum perſpexiſſe. verumtamen, ſi tu his omnibus ſponſorem te interponis, qui potes ſpiritali indagine conſilia nefanda eruere, erutaq; comprimere, pacem, quam poſcis, non nego. quòd ſi ſolita calliditate te ipſum quoque fefellerit, me tamen, ſtatumq; reip. fidei tuæ commendo, & gratiam, quam ſupplicanti Ricimeri negare ſtatueram, per te vltro reſtituo. quis enim audeat tibi beneficium abnuere poſtulanti, cui oportuerat ante preces offerri? Tum epiſcopus, Gratias, inquit, omnipotenti Deo, qui principis menti pacem ſuam iniecit, quem præeſſe mortalibus voluit. Atque, his dictis, Ticinum cum pace propere rediit. (nam dies inſtabat Reſurrectionis.) ac, lætantibus omnibus, legationem renunciauit. Haud diu tamen Ricimer in hac concordia manſit, credo, quòd ſe in hac cauſſa viribus multò ſuperiorem videret, & ſocerum ſe, ſi non fraude, at ui ſaltem capturum ſperaret. Itaque, cum ſeditio vehementiore flamma recruduiſſet, ipſe cum magno, eoq; infeſto exercitu Romam perrexit, atque obſidendæ vrbis cauſſa apud Anienis pontem caſtra fecit. Qua re perſpecta, Romani in magnas rerum anguſtias rurſus adducti, alii Anthemio, alii Ricimeri ſe adiunxerunt, ac ciuitatem inteſtino diſsidio diſtraxerunt. Cum autem in longum obſidio traheretur, grauius fame laborare, & poſt famem premi peſtilentia incœperunt. ſpes vna erat in auxiliis Gotthorum ex Gallia accerſitis. quæ & ipſa repente præciſa eſt. nam Bilimerem cum firma manu ad vrbem profectum Ricimer aggreſſus, inito ad pontem Hadriani certamine, non ſolùm vicit, ſed etiam interemit. quo ſucceſſu erectior, atque audacior factus V Idus Iulias vrbem, toto vrgente exercitu, magna mole inuaſit, ac demum, repulſis defenſoribus, in poteſtatem redegit. atque ingreſſus, eandem, quam Alaricus, & Genſericus ante attulerant, trepidationem, ac tumulum inuexit. nam & Anthemium captum morte affecit, nulla neque ſoceri pietate, neque Imperatoris reuerentia ductus, & vrbem, quæ famis, ac peſtilentiæ acerbitate afflicta erat, militibus miſerè populandam, diripiendamq; permiſit. itaque præter duas regiones, in quibus ipſe cũ ſuis conſederat, omnia immani ſunt prædatorum libidine lacerata. Inde Olybrius ſenator Conſtantinopoli paullo ante reuerſus inſignibus Auguſtalibus exornatus.

Olybrius Imperator.

Hvivs tamen direptionis, quæ Romanæ vrbi tertia contigit, diuturnum ille fructũ non tulit. ſiquidē mox ſæuiſsimis corporis doloribus cruciatus XV Kal. Septēbris exceſsit è vita, vir is, qui poſt Valentiniani obitum, tanquã alter Stilicho, prope in rep. imperauit, in illo etiam Stilichone felicior, quòd non plures Imperatores creauit, quàm ſuſtulit. Eo ſepulto, Olybrius Imperator referendæ gratiæ cupidus Gundibarium nepotem eius Patricium ſubdidit, ac mox Romæ X Kal. Nouembris vix ipſam Imperandi ſuauitatem expertus morbo deceſsit. Interim Leo Imperator rebus, quæ ad vrbem acciderant, in primisq́; Anthemij nece audita commotus, de ſufficiendo ſucceſſore cogitauit. ac Iulium Neporē Nepotiani filium, collocata ei in matrimonium nepte ſua, per Domitianum clientem ſuum Cæſarem deſignauit, eiq; Occidentale Imperium deſtinauit. Eodem anno Veſuuius mons in Campania intimis æſtuans ignibus, viſcera exuſta euomuit. nocturniſq́; in die tenebris incumbentibus, omnem Europam minuto cinere cooperuit. Itaque eius portenti memoriam annuam Conſtantinopolitani inſtituerunt VIII Idus Nouembris. Ea re Leo Imperator exterritus vrbe exceſsit, atque ad S. Mamantem conſedit. In Pannonia rex Oſtrogotthorum Theodemirus ſumma hieme conglaciatum Danubium nactus, exercitum flumen tranſmiſit, atque improuiſa in Sueuos impreſsione inuectus & ipſos, & ſocios eorum magna edita ſtrage concidit. ac victor domum reuerſus, Theodoricum filium obſidem à Leone remiſſum cum regalis opulentiæ muneribus lætus excepit. qui iam annum octauum decimum erat natus. Ille verò fortitudinem parentis imitatus, ſociis militibus aſſumptis, Danubium, ipſo inſcio parente, tranſiuit, ac Sarmatarum regem victoria ducis Romanorum furentem proſtrauit. reuerſusq́; ad patrem Singidonem, quam Sarmatæ Romanis ademerant,
473 cepit, ac iuris ſui effecit. Leone autem Auguſto conſule ſolo quintùm, cum per quattuor, & amplius menſes Occidens ſine Imperatore fuiſſet, neque Iulius Nepos Cæſar ab ipſo deſignatus in Italiam adueniret, Gundibarius Patricius aui Ricimeris exemplum, auctoritatemq́; ſequutus, principem pro arbitrio ſibi deſignandum ſuſcepit, ac III Nonas Martias Rauennæ Glycerium Comitem domeſticorum Imperatorem per milites leuandum curauit.

Glycerius Imperator.

Ita Olybrius,& Glycerius, vt inuito Leone, ſic iniuſtis comitijs,ſedem Occidentalis Imperij tenuerunt. quamobrem eorũ rationem nõ habuere,qui ſucceſſerunt. Genſericus poſt ſuperiorẽ cladem acceptã Leonis arma formidans vt omnia, quæ potuit, ad ſecuritatẽ præſidia cõquiſiuit, ſic etiã omnia,quæ valuit,aduerſus eum arma commouit. In primis verò Oſtrogotthos ad vtrumque Imperium inuadendũ,magna ſpe præmiorũ oſtẽtata,ſolicitauit. Quibus inductus Theodemirus iã recepto filio tutus in hunc modũ ipſa ſuſcipiendi belli conſilia expediuit. Glyceriũ tenuiſsimis opibus Italiæ regnũ adeptũ audiens, Vindemiro fratri negociũ dedit, vt arma Italiæ inferret,quam nullo negocio aut ſubacturus,aut populaturus,quippe exiguis tectã præſidijs,eſſet.ipſe verò Illyricũ,vt ad expugnandum difficilius,ſibi aſſumpſit. Vindemirus igitur cũ ingẽti Oſtrogotthorum manu populabundus in Italiam venit, verùm repẽte morbo oppreſſus interijt,filio ſibi cognomine Vindemiro relicto. Hac irruptione Glycerius,Imperio nõ dum firmato,perculſus, ſeſe tãto offerre diſcrimini nõ eſt auſus.verum,miſsis obuiam legatis,hominẽ donis aggreſſus orauit, vt exercitũ in Galliam adduceret, in qua ei locus inter populares ſuos defuturus non eſſet. Paruit voluntati eius Vindemirus, ac, ſublatis caſtris,in Galliã adijt,ac ſe ſe Viſgotthis adiunxit.ex quo mirè eorũ in Gallia,atque Hiſpania opes adauctæ. Ita tum Italia ingẽti calamitate leuata, quæ ſi ad ceteras acceſsiſſet, mirificis ipſam ſine dubio ad ſe ſe erigendum vulnerib. afflixiſſet. Theodemirus autem bellũ Sarmatis Limigantibus intulit, neque vllũ præ metu obuium habuit: hac proſperitate inde elatus,vrbem Illyrici primariã Naiſſum adortus in ditionem adduxit, atque ibi cum Theodorico filio moratus, militum partem ad Vlpianam per Caſtrum Herculis miſit. qui eam cum alijs locis imperuijs occuparunt: ac tum demum in Theſſaliam progreſsi, Heracleam, Lariſſamq; ceperunt. Qua re cognita, Theodemirus Naiſſo egreſſus, Theſſalonicam petijt, quam Clarianus Patricius cum exercitu obtinebat. ille verò cum vrbem defendere ſtatuiſſet, poſtquam eam circumuallari, nec ſe cœpta hoſtium morari poſſe cognouit, legatos ad regem cum muneribus miſit, atque ita illum ab oppugnatione auertit. inde nouo inito fœdere, noua Gotthis loca ad incolendum in Illyrico Orientali conceſſa. Ex quo apparet, quò veteres nerui, animiq; Romanorum euaſiſſent Imperatorum, cum ſalutem vtriusque Imperij precibus, ac pecunia redemptam non armis,ac fortitudine defenſam haberent. Conſtantinopoli Leo Auguſtus Leonem nepotem ſuum ex Zenone & Ariadna filia genitum Cæſarem

eſſe iuſsit. Tunc etiam veſtis Deiparæ virginis Hieroſolymis Conſtantinopolim eſt allata, & magna religione recepta, quæ apud virginem
474 Hebræam erat inuenta. Proximo anno Leo Auguſtus conſul ſextum ſine collega vita exceſsit, ac, genero ſuo Zenone præterito, nepotem ſuum Leonem puerum, à ſe paullo ante Cæſarem cōſtitutum, teſtamento Imperatorem reliquit, qui mox patrem Zenonem ſibi conſortem aſſumpſit, & cum eo hunc annum Imperauit. Iulius autē Nepos, cui traditum fuiſſe à Leone ſene Imperium diximus, cū illud à Glycerio occupatū teneri audiſſet, vehementiſsimè perturbatus eſt. atque ipſum per vim inde detrudere cum ſtatuiſſet, ope Imperatoris ingentes omnis generis copias in naues impoſuit, atque, intento Italiā verſus itinere, claſſem tandem ad littora Romana applicuit. Quod vbi Glycerius tum Romæ agens cognouit, opibus ſuis nimiū attenuatis diffiſus vrbe exceſsit, atque in oppidum ſuburbanum, nomine Portum, ſeceſsit, ibiq; communitus impetū Nepotis ſibi excipiēdum decreuit. Nepos autem, expoſitis, atque ad vrbem adductis militibus, cum primo aduentu eam ad deditionem adduxiſſet, acri inde Portum obſidione circundedit; quem cum cepiſſet, ſimul etiam Glycerium Imperij deponere inſignia compulit. eaq; mox ipſe VIII Kal. Iulias induit. atque, rebus Romæ compoſitis, inde Rauennam in regiam ſe recepit, Glycerio, ne priuatus ludibrio haberetur, eccleſia Salonenſi in Dalmatia attributa.

IVLIVS NEPOS AVGVSTVS.

DVM hæc agerentur, Euricus rex Gotthorum in Gallia aduerſis Italiæ rebus, ac nouis Oſtrogotthorum auxiliis excitatus, fines Romanorum habere infeſtos variis populationibus cœpit. Qua re cognita, Nepos nihil ſibi prius duxit faciēdum, quàm vt cœptis eius occurreret. cumq; Euricum lites quaſdam de finibus in ſpeciem ſerentem audiſſet, habito principum Liguriæ Concilio, ex omnium ſententia Epiphanium Ticinēſem epiſcopū legatū ad eū miſit, qui lites cōponeret, pacemq; firmaret. quod ille ſumma cū cura expleuit. Profecto inde ex Gallia Epiphanio, Euricus nihil eorū, quæ promiſerat, præſtitit, immo ſub nomine pacis agere hoſtilia cœpit. nā in fines Romanos inuectus cū agros ciuitatum vaſtauit, tū maximè eccleſias, atque earum epiſcopos, vetere Arriana labe corruptus, afflixit. ac Ruthenos, Cadurcos, Lemouicos, Gabalitanos ex Aquitania prima cepit, ac denique vrbē ipſam Aruernorū militari corona circūſtetit. neque ex omnibus Gotthicis in Gallia bellis vllū hoc fuit aſperius. Erat tum in vrbe Aruernorum Ecdicius Comes, Auiti quōdam Imperatoris filius, itemq; epiſcopus ipſe vrbis Sidonius, quorum alter ſtrenuis ex

vrbe

vrbe eruptionibus faciendis, alter ſupplicationibus ad Deum inſtituẽdis, & litteris ad amicos mittendis, tantam ab vrbe propellere tempeſtatem annixi ſunt. Ac Sidonius quidem de ipſa hoſtium in agrum Romanum impreſſione ad Mamertum epiſcopum Vienneſem ſic ſcripſit: *Rumor eſt, Gotthos in Romanum ſolum mouiſſe. Huic ſemper irruptioni nos miſeri Aruerni ianua ſumus. namque odijs inimicorũ hinc peculiaria fomenta ſubminiſtramus, quia nec dum terminos ſuos ab Oceano in Rhodanum Ligeris alueo limitauerunt, ſolam ſub ope Chriſti moram de noſtro tantùm obice patiuntur. circumiectarum verò ſpatia, tractumq́ regionum iampridem regni minacis importuna deuorauit impreſsio, ſed animoſitati noſtræ tam temerariæ, tamq́ periculoſæ non nos aut ambuſtam murorum faciem, aut putrem ſudium cratem, aut propugnacula vigilum trita pectoribus confidimus opitulata. ſolo tantùm inuectarum, te auctore, Rogationum palpamur auxilio, quibus inchoandis, inſtituendisq́ populus Aruernus, & ſi non effectu pari, affectu certè non impari cœpit initiari. & ob hoc circumfuſis nec dum dat terga terroribus.* deinde ad Baſilium epiſcopum in hæc verba: *Euarix rex Gotthorum, quòd limitem regni ſui, rupto, diſſolutoq́ fœdere antiquo, vel tutatur armorum iure, vel promouet, nec nobis peccatoribus accuſare, nec vobis ſanctis hic diſcutere permiſſum eſt. Sed, quod fatendum eſt, præfatum regem Gotthorũ, quanquam ſit ob virium merita terribilis, non tã Romanis mœnibus, quàm legibus Chriſtianis inſidiaturum paueſco. tantum, vt ferunt, ori, tantum pectori ſuo Catholici intuitio nominis acet, vt ambigas, ampliuſne ſuæ gentis, an ſuæ ſectæ teneat principatum. Ad hoc armis potens, acer animis, alacer annis, hunc ſolum patitur errorem, quòd putat ſibi tractatuum, conſiliorumq́ ſucceſſum tribui pro religione legitima, quẽ potius aſſequitur pro felicitate terrena. Propter quod diſcite citò Catholici ſtatus valetudinem occultam, vt apertam feſtinetis adhibere medicinam. Burdegala, Petrogorij, Ruthenijq́, Lemouices, Gabalitani, Heluſani, Vaſates, Conuenæ, Auſcenſes, multoq́ iam maior numerus ciuitatum, ſummis ſacerdotibus ipſorum more truncatis, nec vllis deinceps epiſcopis in defunctorum officia ſuffectis, per quos vtique minorum ordinum officia ſubrogabantur, latum ſpiritualis ruinæ limitem traxit, quem fere conſtat ſic per ſingulos dies morientium patrum proficere defectu, vt non ſolũ quoslibet hæreticos præſentiũ, verũ & hæreſiarchas priorũ temporũ potuerit inflectere. ita populos exceſſu pontificum orbatos triſtis interciſæ fidei deſperatio premit. Nulla in deſolatis cura diœceſibus, videas in eccleſiis aut putres culminũ lapſus, aut valuarũ cardinibus auulſis baſilicarũ aditus hiſpidorũ veprium fructicibus obſtructos. ipſa, proh dolor, videas armenta nõ modo ſemipatentibus iacere veſtibulis, ſed etiam herboſa viridantium altarium latera depaſci. ſed iã nec per ruſticas ſolùm ſolitudo parochias ipſa inſuper vrbanarũ eccleſiarũ conuẽticula rareſcunt.* Poſtquã autẽ vrbs Aruernorũ obſeſſa magnis premi difficultatibus cœpit, Sidonius ſic rebus ſuis perditis opem à Græco epiſcopo poſtulauit: *Noſtri hic*

nunc eſt infelicis anguli ſtatus: cuius, vt fama confirmat, melior fuit ſub bello,
quàm ſub pace conditio. facta eſt ſeruitus noſtra pretium ſecuritatis alienæ, Aruer-
norum, proh dolor, ſeruitus. qui, ſi priſca replicarentur, audebant ſe quondam fratres
Latio dicere, ſi recentia memorabuntur, hi ſunt, qui viribus proprijs hoſtium pu-
blicorum arma remorati ſunt. cui ſæpè populo Gotthus non fuit clauſo formidini,
cum vicißim ipſe fieret oppugnatoribus poſitus intra caſtra terrori. hi ſunt, qui ſibi
aduerſus vicinorum aciem tam duces fuere, quàm milites. de quorum tamen ſorte
certaminum ſi quid proſperum ceßit, vos ſecunda ſolata ſunt, ſi quid contrarium,
illos aduerſa fregerunt. Illi amore reip. Seronatum barbaris prouincias propinantem
non timuere legibus tradere, quem conuictum deinceps reſp. vix præſumpſit occide-
re. Hoccine meruerunt inopia, flamma, ferrum, peſtilentia, pingues cædibus gladij,
& macri ieiunijs præliatores. propter huius tamen inclytæ pacis expectationem auul
ſas muralibus rimis herbas in cibum traximus, crebrò per ignorantiam venenatis
graminibus infecti, quæ indiſcretis folijs, ſuccisq́ viridantia ſæpe manus fame conco
lor legit. Pro his tot, tantisq́ deuotionis experimentis noſtri, quantum audio, facta
iactura eſt. Pudeat vos, precamur, huius fœderis nec vtilis, nec decori. Per vos le-
gationes meant, vobis primùm, quanquam principe abſente, non ſolùm tractata re
ferantur, verùm etiam tractanda committuntur. Veniabilis ſit quæſumus ad au-
res veſtras veritatis aſperitas. cuius conuicij inuidiam dolor eripit. parum in com-
mune conſulitis, &, cum in conſilio conuenitis, non tam cura eſt, publicis mederi peri-
culis, quàm priuatis ſtudere fortunis. Adhuc ſi neceſſe eſt obſideri, adhuc pugnare,
adhuc eſurire delectat. ſi verò tradimur, qui non potuimus viribus obtineri, inue-
niſſe vos certum eſt, quid barbarorum ſuaderetis ignaui. Sed cur dolori nimio fre-
na laxantur? quare potius ignoſcite afflictis, nec imputate mærētibus: Namque alia
regio tradita ſeruitium ſperat, Aruerna ſupplicium. Sanè ſi medicari noſtris vlti-
mis non valetis, ſaltem hoc efficite prece ſedula, vt ſanguis viuat, quorum eſt mori
tura libertas: parate exulibus terram, capiendis redemptionem, viaticum peregri-
naturis. Si murus noſter aperitur hoſtibus, non ſit veſter clauſus hoſpitibus. Dum
autem Sidonius precibus Deum, atque homines fatigabat, Ecdicius Co-
mes, qui vrbem tuebatur, multa egregia fortitudinis ſuæ documenta de-
dit. quippe quodam die cum duodeuiginti equitibus vrbe meridie egreſ-
ſus, tota ex mœnibus ſemirutis aſpectante ciuitate, medio campo aliquot
Gotthorum millia, præteruectus hoſtes ſui numeri incertos, atque ad ſui
conſpectum, nominisq; rumorem perterritos, noctu in proximum col-
lem ſe ſubducere compulit, ac nouiſsimi agminis aliquot occiſis, incolu-
mis cum omnibus ſuis in vrbem reuertit, læto plauſu totius ciuitatis ex-
475 ceptus, cumq; iam Zeno Auguſtus conſul iterum ſine collega iniſſet, pri-
uatis opibus publici ſpeciem contraxit exercitus, ac liberos hoſtium di-
ſcurſus populationibus caſtigatis coercuit. inde aliquot ſuperuenienti-

bus

bus turmales cuneos ſtrauit, vix binis, ternisue ex numero ſuorum deſideratis. Gotthi verò, vt cæſorum numerum præ pudore occulerent, quos nox ſepulturæ ſubtraxerat, abſciſsis capitibus reliquere, tanquam minoris indicij foret, dimiſiſſe truncatum, quàm villis agnoſci crinitum. Poſtquam autem, illuceſcente die, cognouerūt furtum ruinæ ſuæ crudeli vilitate patuiſſe, tum demum iuſta mortuis magna feſtinatione ſoluerunt, ac debitas exequias tribuerunt. cum autem corpora vndique plauſtris conuecta iacerent, Ecdicio repente rurſus exterritis incumbente, raptim ſuccenſis domibus incluſerunt, ac regalibus culminum ſuperlabentium fragmentis operuerunt. Has res paucis Iordanes in hiſtoria attigit, Sidonius verò in epiſtola ad ipſum Ecdicium ſcripta, multis explicuit. Ad extremum Ecdicius, vrbe hoſtium multitudine circūfuſa, ac magna ex parte mœnibus nudata, cum tuendę facultatem non haberet, vltro tradidit, atque ad loca tutiora ſe contulit. quod audiens Nepos Auguſtus, ipſum ad ſe vocauit, ac Patricium deſignauit. (Vnde ad Papianillam Ecdicij ſororē Sidonius ſcripſit: *Hoc ſanctè Iulius Nepos armis pariter ſummus Auguſtus & moribus quod deceſſoris ſui Anthemij fidem fratris tui Ecdicij ſudoribus obligatam, quò citerior, hoc laudabilior, abſoluit. ſiquidem iſte compleuit, quod ille ſæpiſsimè pollicebatur.*) atque in Galliam Oreſtem magiſtrum militum, & Patricium miſit. Erat autem Oreſtes genere Gotthus, ac Gotthicorum auxiliorum in Italia Comes, magnam ob multas res bene geſtas in re militari auctoritatem adeptus. quare nouis dignitatum inſignibus auctus ſubitò à Nepote aduerſus Euricum, ne tota ab eo Gallia pelleretur, eſt deſtinatus. Ille verò contra Nepotis imbecillitatem, ac poteſtatem ſuam extraordinariam conſpicatus, eodem, quo ceteri barbari, perfidię morbo cœpit agitari, eademq; Imperij occupandi libidine conflictari. itaque Gotthos, qui præſidio Italię erant, tertia agrorum parte promiſſa illectos ad omnia ſecum audenda incendit, & cum iis Roma profectus ſe in Galliam aduerſus Gotthos contendere ſimulauit. poſtquam autem Rauennam peruenit, vrbem officij cauſſa ingreſſus, Nepotem ipſum imparatum, atque ab inſidiis eius incautum V Kal. Septembris eiecit. ac paucis poſt diebus, nempe pridie Kal. Nouembris, filium ſuum Romulum Momyllum, adhuc puerum, Imperatorem, exercitu ſuffragante, leuauit. Nepos autem non minus conſilij, quàm auxilij inops, ſpe Imperij retinendi, aut recuperandi prorſus abiecta, Salonam in Dalmatiam ſe recepit, vbi Glycerius nuper Imperator epiſcopatum adminiſtrabat. Ita Auguſta Imperij dignitas, dū ruit ad interitū, antequā efferretur, per dolū, atque inſidias ad barbari ditionē, poteſtatemq; peruenit, credo, vt ex ſummiſsiore loco præcipitata minore cū doloris, atque acerbitatis ſenſu periret.

Momyllus Auguſtus Imp.

TVRBATO autem in hunc modũ Occidente, atque ad præſens exi-
tium prope fatali quadam neceſsitate ruente, haud diſsimiles in Oriente
quoque tumultus exorti ſunt. Baſiliſcus enim, mortuo Leone puero Au-
guſto, Zenonem deſpiciens, collecta valida ſatellitum manu, ſeditionem
aduerſus eum in vrbe Conſtantinopoli concitauit. cuius rei ſubita for-
midine Zeno perculſus, ad Iſauros ſe contulit, atque ibi arcem tuendę ſa-
lutis gratia occupauit. Baſiliſcus autem vrbe potitus, cum ſe Auguſtum
declarandum curaſſet, Marcum filium Cæſarem appellauit. Hoc ad
Imperij culmen euecto, iterum Eutychianæ hæreſeos cauſſa Eccleſia per-
turbata eſt. vt enim Baſiliſcus à Chalcedonenſi Concilio erat auerſus,
ſic omnes eius fautores eſt perſequutus. quamobrem Timotheum So-
lofaciolum, qui iampridem eccleſiam Alexandrinam in Catholica di-
ſciplina, & Chalcedonenſis auctoritate Concilij continuerat, eccleſia pe
pulit, atque ei Timotheum Aelurum dudum propter perfidiam Euty-
chianam expulſum ſuffecit. quin etiam litteras ad epiſcopos Aſiæ miſit,
iubens, vt Leonis pontificis inſignem de duabus Chriſti naturis Deciſio
nem, & Chalcedonenſia decreta damnarẽt. quibus litteris plerique Aſiæ
epiſcopi ſubſcripſere. Acacio inde epiſcopo Conſtantinopolitano hoc
factum acriter increpante, ac monachorum ordinem aduerſus Baſili-
ſcum ſolicitante, magnopere Baſiliſcus extimuit, ac litteras alteras prio-
476 ribus prorſus contrarias ſcripſit. Baſiliſco autem Auguſto iterum, & Ar
mato conſulibus, incendio in vrbe coorto, quo maior ipſius pars defla-
grauit, ſenatus, inuidia eius in Baſiliſcum coniecta, occultis nunciis Zeno
nem ex Iſauria reuocauit. qui propere cum validiſsimo exercitu reuer-
ſus, atque vrbem ingreſſus, Baſiliſcum, qui in eccleſiam ſalutis cauſſa con
fugerat, intercepit, atque Imperij inſignibus detractis, in Cappadociam
relegauit, atque ibi trucidandum curauit. cuius nece audita, continuò
epiſcopi Aſiæ ſibi timere cœperunt, ac culpam deprecati ad fidem Chal-
cedonenſem redierunt. Timotheo Aeluro haud ita multò poſt mortuo,
Petrus Mongus clam in ſedem ſubrepſit. cuius perfidia agnita, Zeno ip-
ſum poſt loco mouit, atque iterum Timotheum Solofaciolum ſubro-
gauit. Atque hæc quidem in Oriente. At verò in Gallia Euticus rex,
bello cum Romanis continuato, duas primarias vrbes Arelate, & Maſsi-
liam occupauit. atque, omni vſque ad Rhodanum Gallia in ditionem
adducta, ſedem Arelate locauit. In Italia verò Oreſtes, Imperatore fi-
lio conſtituto, vt ſe facilius aduerſus Gotthos, Burgundiones, & Francos

Galliam inſolentes tueretur, fœdus cum Genſerico rege Africæ renouauit, atque Italiam in ſumma pace adminiſtrare pro arbitrio cœpit. Hoc verò eius, vt immeritum, ocium ſubitò perturbauit, non eorum aliquis, quos ipſe iure ſuſpectos habere tanquam vicinos Italiæ, potuit, ſed quidā alius longè terrarum, quippe trans Danubium, poſitus. Hic verò fuit Odoacer Herulorū, & Turcilingorum regno potitus. is fama rerum, quę ſeditioſè gererentur in Italia, percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarſit. animum verò accendit, ac prope certa victoriæ fiducia incitauit primùm ipſe Imperator Momyllus: cuius in magna populorum diſſenſione opes infirmiſsimas eſſe comperiebat, deinde Zeno, qui eodem tempore à Baſiliſco expulſus, omnes cogitationes, opesq́; ſuas meritò ad recuperandum Orientem contulerat. acceſsit, quòd ne ipſe quidem Italiam prorſus, vt qui Oreſtis armiger fuerat, ignorabat. His igitur de cauſsis haud operoſam fore victoriam, ſi de improuiſo cum paratiſsimo ſe intuliſſet exercitu, arbitratus Herulos, Turcilingos, Scyros, ac Rugos interioris Germaniæ populos, qui nuper inter valida Attilæ ſæuientis auxilia fuerāt, excitauit, ac magnorū ſpe præmiorū ſolicitatos haud ægrè, vt ſeſe in eam ſequerentur, induxit, ac diem ad profectionem præſtituit. Quæ vbi vere nouo aduenit, cum his omnibus ex finibus egreſſus, Danubium traiecit, atque in Noricum penetrauit. Erat tum in iis locis Seuerinus, qui Noricorum appellatur apoſtolus, iam inde ab Attilæ temporibus ex Oriente profectus. qui magnam opinionem apud omnes ſanctæ habebat integritatis. ad hunc igitur Odoacer ſacram benedictionem petiturus acceſsit. ceterùm, cum, ea accepta, è cella ſancti viri pedem efferret, & caput inclinaſſet, ne ſuperliminari oſtij, (nam proceræ admodum ſtaturæ erat,) allideret, hæc à diuino vate verba accepit: Perge Odoacer in Italiam viliſsimis nunc pellibus tectus, verùm multis propediem pretioſa multa dilargiturus. Profectus inde, alacri animo ex Norico in Italiā per Alpes Tridentinas, ac fines Veronēſes intrauit. quod poſtquam Oreſtes non dubiis nunciis comperit, extemplò, quàm maximas potuit, ex Italia copias equitum, peditumq́; conſcripſit, easq́; conuenire ad Laudem in Liguria iuſsit. Ceterùm Odoacer, hoſte, qui tranſitum moraretur, in Venetia nullo reperto, protinus, traiecto Abdua, in Liguriam tranſiit, atque ad Laudem, vbi conſediſſe Oreſtem audiebat, caſtra conuertit. atque eò ſine cunctatione progreſſus, ſummo ipſum certamine prouocauit. Oreſtès autem, cum ſe & multitudine armatorum inferiorem eſſe, atque in dies magis à Gotthis deſeri animaduerteret, quòd tertiam eis agrorum partem promiſſam non tradidiſſet, motis inde caſtris, Ticinum receſsit, ibiq́; ſe pro tempore, quoad potuit, confirmauit, tantam belli procellam

murorum

murorum potius, quàm militum præſidio, ſubitutus. Quod poſtquam Odoacer perſenſit, ipſum propere inſequutus, exercitum Ticinum adduxit, vrbemq; magnis viribus oppugnare inſtituit. neque ita multis poſt diebus, toto incumbente exercitu, ipſam cum Oreſte in poteſtatem redegit, captamq; militibus diripiendam conceſsit. Ex quo vt noua, ſic miſerabilis clariſsimæ vrbis eſt vaſtatio ſubſequuta: vt enim quiſque diuitiis excellere exiſtimatus eſt, ſic ad prædam maximè requiſitus. inde, vt eoſdem ad prodendas, ſi quas occuluiſſent, pecunias cogerent, alii tectis faces ſubiecerunt, alii ad necem dominos euocarunt, alii ad epiſcopium nefaria ſacri diripiendi theſauri inflammati libidine concurrerunt. atque opes Eccleſiæ è terra quoque, vbi abſconditæ fuerant, eruerunt, Epiphanium epiſcopum, quò plura daret, plura habere putantes: demum tanta clades illata, vt per multos ante annos oppidum nullum aut fœdius captum, aut miſerabilius expugnatum ſit. quippe, ciuibus paſsim aut ſeruitute, aut morte multatis, vrbs direpta vno cum duobus templis prope arſit incendio. Epiphanius verò cum in ceteris caritatis officiis ſe ſanctiſsimè geſsit, tum in primis germanam ſuam, ceteraſq; mulieres, quæ libidini hoſtili præcipuè obnoxiæ videbantur, ſeruitute exemit. His X Kal. Septembris geſtis, Odoacer rex Italiæ à ſuis eſt acclamatus: quo fauore ſuperbus inde Placentiam prodiit, atque ibi V Kal. Oreſtem captiuũ, exercitu ipſo inſpectante, ac gratulante, occidit. tum in Momyllum Auguſtum intentus, motis caſtris, Rauennam contendere maturauit. cum autem illum metu exanimatum Romam recepiſſe ſe reperiſſet, pridie Nonas, vrbe in poteſtatem adducta, Paulum Oreſtis fratrem, qui relictus in præſidio fuerat, interfecit. dimiſſo inde per Italiam exercitu, omnes vrbes, quæ Momylli ſtudio deditæ ſuum auerſabantur imperium, aut vi, aut metu, aut beneuolentia ſuæ ditioni adiunxit. ex quibus, quoniam, vt inquit Diaconus, multæ, extinctis habitatoribus, ad ſolum vſque euerſæ ſunt, fit, vt ad ſuſpicandum adducar, præcipuè ipſam hac ruina Mutinam concidiſſe, quæque væſanum Attilæ furorem euaſerat, eam Odoacris, cũ pro Momyllo ſtaret, molliorem effugere impetum nequiuiſſe. Huius certè, vt etiam finitimi Regii, nulla in ſequentibus Gotthorum bellis memoria celebratur. Citeriore Italia ad auctoritatem, obſequiumq; ſuum adducta, Romã inde acceſsit, atque vrbẽ corona circundedit, ipſam, ni ſe dederet, expugnaturũ denunciãs. populus autẽ dira vrbium aliarum calamitate edoctus, deditione repente facta, obuiam extra vrbem effuſus ipſum magna hilaritate excepit. quod vbi vidit Momyllus, metu, vt in extremo vitæ periculo, conſternatus, vt ſaluti ſuæ conſuleret, purpuram ſtatim depoſuit, ac ſeſe tandem infauſto à patre ſibi parato Imperio ab-

dicauit. ac vitâ ab Odoacre hoc modo impetrata, iuſſu eius in Lucullanum Campaniæ caſtrũ, tanquam in exilium, abiit. Atque his quidem variis, atque ancipitibus rerum, tẽporumq́; ſucceſsibus Roma iam quartùm poſt Christi annum quadringenteſimum capta, Italiaq́; à barbaris firmo tandem poſsideri imperio cœpta eſt. Imperium autem Romanũ, quod in Auguſto initium ſumpſit, in Auguſtulo, (ſic enim Momyllus eſt appellatus.) finem accepit. neque enim poſthac hic titulus in Occidente, dum rerum potiti barbari ſunt, eſt auditus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Quintuſdecimus.

Qui regnum Herulorum in Italia continet

ODOACER REX.

INSTITVENTI mihi ea mandare litteris, quæ poſt Romanum extinctum Imperium, ac libertatem Italiæ miſerando quodam quaſi funere elatam in Occidentis partibus euenerunt, faciendum eſſe videtur, vt à re propoſita parumper abſcedam, & te iterum, EXCELLENTISSIME PRINCEPS, appellem. Neque enim dubito, quin, cum ipſe ad hunc locum legẽdo perueneris, quæ tua eſt erga ſolum Italicum caritas, nonnulla animi commotiuncula quatiaris, cum ex quibus in quæ clariſſima hæc deuenerit prouincia, cogitaris. indignè autem feres, vt opinor, primùm terram illam, quæ tot annos ampliſsimi ſedes Imperij, atque illuſtris domiciliũ gloriæ fuerat, vltimorum barbarorum ditioni, poteſtatiq́; ſubiectam; deinde virtutem illam, quam nulla Pœnorum, Cimbrorum, ac Teutonum terrere quondam arma potuerãt, afflictam demum, atque debilitatam. Sed, ſi rectè ſenſus tuos noui, & præclaram iſtam animi indolem exploraui, multò vehementius etiam præſtantem illius militiæ diſciplinam, quæ ſola formidini, atque excidio vniuerſæ barbariæ fuerat, corruptam, ac diſſolutam quereris. vt qui totus in ſtudium rei militaris inſiſtens, nihil aliud quotidie mediteris, quàm vt veterem eius laudem inſtaures, atque in vſum præſentium, ſi res patiatur, bellorum producas. vſqueadeo vt huius rei cauſſa ſummos viros, atque in hoc genere exercitatos

ratos tecum aſsiduè habeas, & cum iis, quæ ex veteribus hauriri monumentis poſſunt, eliciens egregiè ad noſtrorum temporum rationem traducas; haudquaquam ignarus, quibus ille ſe obſtringere ſtudiis debeat, qui ſummos à Pontifice maximo, & Rege Catholico delatos militariũ honorum, & præfecturarum titulos gerat. Et, licèt hæc tu mala omniũ grauiſsima, atque acerbiſsima duxeris, mox tamen leuia omnia, & quodã modo ferenda putabis, cum quæ clades hos caſus proximè ſint conſequutæ, cognoueris. Neque enim his ſe finibus calamitates Italiæ tenuerunt, ſed triſti illius fato longius, latiusq; manarunt. Etenim tantam iacturã Imperii, & tantum artis bellicæ detrimentum miſera ruina vrbium, fœda vaſtatio agrorum, ac lacrymabilis Italicæ extinctio prolis excepit. quæ ſpiritus illos, quos vix extremus rerrarum olim ambitus ceperat, magna ex parte infregit. neque verò id omnino eorum, qui his poſt præfuerũt regionibus, inclementia, ſed naturali ipſius fortunæ potius inconſtantia. quæ regionem illam, quam ſemel ad maximum in terris faſtigium, gloriamue, admiranda quadam incolarum accedente virtute, prouexerat, quaſi triſti aliquo rerum humanarum ludibrio inſtituto fœdis omnibus ſeruitutis, ac vaſtitatis exemplis afflixit. Verũ vt tum diuinę voluntati ſic patienti obuiã ire non licuit, ſic ne nunc quidẽ eam vocare in iudicium libet. quamobrem, his querelis omiſsis, ad propoſitæ narrationem hiſtoriæ redeamus. vnde præcipuè egregiam horum conditionem temporũ agnoſcemus. quibus, ſedente GREGORIO XIII Pontifice maximo, ſolida, ac perpetua pace, omnibus iterum artibus florente Italia, fruimur.

IMPERIO igitur poſt multas barbaricarum irruptionum, bellorũq; procellas attrito tandem, atque ad extrema redacto, ſimul etiam florentiſsimum ipſum Imperatoris nomen exaruit. atque vt prouincia vna ex eo integra relicta erat Italia, ſic ipſius quoque Italiæ nomine tota ferme ſe vis Imperii anguſtata concluſit. Etenim Odoacer, Momyllo Imperii dignitate ſe abdicare coacto, Occidentis dominationem ille quidẽ inuaſit, ſed honeſta maieſtatis Auguſtalis verecundia captus, haudquaquam ſe Imperatorem, ſed regem tantùm Italiæ nominauit, atque Occidenti Imperare nomine regio, ſed ſine purpura, cœpit. Inde conſiliis agitatis regnum ad Imperii, paciſq; conſeruationem ita formauit. in primis Gotthos, qui in Italiam erant iampridem à Valentiniano aduerſus terrores Hunnicos aduocati, ad ſtudium ſuum conuertit, tertia agrorum parte, quam promiſſam ab Oreſte obtinere non potuerant, perſoluta. Italis noua tributa ad propulſandos externos hoſtes impoſita. Romanis ſenatus auctoritas, & conſulum dignitas ad feroces contundendos ſpiritus dempta. reliquis in rebus vetera reip. inſtituta, & magiſtratuum iu-

ra,nominaq́; retenta.eccleſijs,atq; epiſcopis ſuus honos ſeruatus. Eurico Gotthorũ regi pars Galliæ ab Alpibus ad Rhodanũ, quæ hucusq; Romanorum in poteſtate fuerat,pacis habendæ cauſſa remiſſa. & cũm Gundobado rege Burgundionum fœdus percuſſum. atque,his rebus actis,Baſilio præfecto prætorio, ac Patricio, qui vices ſuas gereret, Romæ relicto, Rauennã repetiit. atque ibi inſtituto iam ab Auguſtis exemplo regni ſedem locauit. Quas res vbi Zeno Imperator non dubia in Orientem deferente fama cognouit,vſqueadeo indignè tulit,vt nullã Imperij cum eo ſocietatẽ ſibi habendam eſſe ſtatuerit. ex quo regnum Odoacris pro iniuſto eſt habitum,atque ipſe tyrãni potius,quàm regis,famã obtinuit. Proximo inde anno,quẽ poſt conſulatum Baſiliſci, Armatiq́; dixerunt, idẽ, 477
vt homo non inſulſi erat in rebus adminiſtrandis ingenij, quæ præſenti obeſſe rerum ſtatui poſſent, accuratè contendit remouere. itaque,vt opportunũ omniũ animis metum incuteret, & populos inſigni aliquo ſeueritatis exemplo promptiores ad obſequendũ efficeret, Brachilã Comitem imperiũ ſuum ratione aliqua detrectantem V Idus Iunias interfecit. quibus de rebus non ſolùm merui,ſed etiã coli ab Italicis,atq; exteris cœpit. Quare Genſericus rex Africæ in admirationẽ virtutis, & fortunæ illius adductus oratores ad eũ de pace miſit, atque illius impetrãdæ gratia Siciliam ei tributario iure conceſsit. Interim Epiphanius templa Ticini incenſa reſtituere animo maiore ,quàm viribus, properauit, diuino numine egregium eius cõſilium in ſummis rerum neceſſariarum anguſtijs adiuuante. nam præcipuo ab Odoacre rege colebatur honore. Nitebãt hoc tempore miraculis oſſa ſanctorum martyrum Vitalis,& Agricolæ, Bononiæ apud ædem S. Stephani ſita. quæ res cum frequenti hominum ſermone in Italia , Galliaq́; celebraretur, Namatium Aruernorum epiſcopum, eximiæ ſanctitatis virum,impulit, vt nouam à ſe conſtructam baſilicam ornamentis eiuſmodi honeſtare ſtuduerit. itaq; presbyterũ Bononiam,qui aliquid earum peteret, & ad ſe referret, legauit. vbi verò eũ voti compotem ſui factum ad quintum lapidem perueniſſe audiuit, continuò,ciuibus euocatis,cum crucibus, & cereis in earum occurſum venerabundus proceſsit. ac presbytero monenti, vt oculis optatum tandem ſanctarum relliquiarum fructum hauriret, honeſtam recuſationem adhibuit, malle ſe fide, quàm oculis, niti adijciens. Quod autem præcipuam tum omnibus incuſsit religionem, venientibus martyribus, obductis repente cœlo nubibus, largiſsimus imber effuſus à ſanctis tamen relliquiis ſic abſtinuit, vt ne iugeri quidem circum ſpatium gutta vlla tetigerit. mox, procedentibus illis, pluuia quaſi de induſtria proſequuta populum ſic aſperſit, vt prorſus geſtatoribus ipſis pepercerit.

rit. Qua re animaduerſa, Namatius, Gratias tibi ago, Domine, inquit. & conuocatis ciuibus baſilicam cum maxima religione, ac lætitia dedicauit, vt Gregorius Turonenſis in libris de gloria martyrum prodidit. Ceterùm has relliquias ex æde Sancti Stephani poſt in baſilicam Sancti Petri magna ex parte translatas, ac, longo deinde annorum ſpatio interpoſito, in cleri, ac populi Bononienſis ignorationem adductas GABRIEL PALAEOTVS Romanæ Eccleſiæ presbyter Cardinalis, ac Bononienſis epiſcopus, cum baſilicam illuſtriore, ac magnificentiore opere inſtauraret, in Confeſsione ſub altari ipſius Sancti Vitalis inuenit. Qua re vehementius ille pro ſumma ſua pietate lætatus, re cum Gregorio pontifice communicata, ex eius auctoritate tantum bonum ciuitati prodendum exiſtimauit. itaque cōſtituto quadrageſimalis ieiunii die, præſtantiſsimos viros, ac principes ciuitatis, pontificis fratrem, fratriſq; filium, præfectum vrbis, magiſtratus, & ſenatores adhibuit, atque, ipſo aſtante clero, orationem ad eos ſuper hac re tempori aptiſsimam habuit, in qua de ipſorum gloria martyrum, & venerandis eorum relliquiis accuratius egit. qua perfecta, cum omnium, qui audierant, animos ſancta quadam religione, ac pio viſendi ſtudio incendiſſet, demum lapidem tolli ab altari mandauit, ac pretioſiſsimum hunc eccleſiæ Bononienſis theſaurum aperuit, facultate omnibus nobis (nam & ego quoque ab illo accitus acceſſeram) intuendi conceſſa. erant autem oſſa aliquot cum pannis ſacro adhuc cruore, vt res docere videbatur, infectis. Quod quia, dum hanc partem hiſtoriæ edebam, euenit, res mihi digna viſa eſt, quæ huic loco propter inclytam harum relliquiarum antiquitatem intexeretur. ſic enim priſcis ſcriptorum euoluendis monumentis comperiebam, (quod & ipſe Cardinalis in ſua oratione non prætermiſit,) has relliquias primùm à S. Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo in ſolo Iudæorum repertas, deinde à S. Paulino Nolano egregia cum laude commemoratas, tum à S. Namatio Aruerno, ingenti animi ſtudio expetitas. vt mirandum nō ſit, diuino demum numini placuiſſe, eaſdem ab eo potiſsimùm antiſtite ex obſcuris ignorantiæ tenebris erui, quem nos videmus mirabiliter cum antiquiſsimo quoque ſacerdote prudentiæ, eruditionis, ſolertiæ, ac religionis laude, atque opinione certare. Eodem anno per quadraginta dies continuos Conſtantinopoli terra horrendo planè motu tētata eſt. quo pleraque ædificia publica, ac priuata procubuerunt, ac ruinis magnā vim hominum oppreſſerunt. Præcipuè VIII Kal. Octobris ſtatua Theodoſij Magni in Foro Tauri ſuper cochlidem columnam poſita corruit, duobus etiam fornicibus eius Fori collapſis. Per eoſdem dies corpus quoque S. Barnabæ in Cypro inuentum eſt, euangelium S. Matthæi ſua

manu

manu deſcriptum ſuper pectore geſtans. quæ res Cypri laudi vſqueadeo fauit, vt propterea ea eccleſia ad metropolitanæ dignitatem euecta ſit. Eodem anno Childericus rex Francorum fines prolatare ditionis ſuæ in Gallia cupiens, bellum cum Odoacre Saxonum duce ſuſcepit. quo, Saxonibus in fugam actis, ac cæſis, inſulas, quas poſsidebant, ademit, ac demum, fœdere cum Odoacre percuſſo, communibus armis Alanos inuaſit, eoſq́; ex Galliæ finibus exturbauit. ex quo Francorum in Gallia opes auctiores factæ in dies metui vehementius cœptæ. Hæc ſcribit Gregorius Turonenſis eo anno geſta eſſe, quo menſe Septembri terra contremuit. Sequenti anno, quo Hillus conſulatum in Oriente geſſit, Simplicius pontifex nouam Romanæ ciuitatis, atque adeo etiam Italiæ vniuerſæ quietem admirans, eamq́; conſtantem eſſe, ac perpetuam cupiens, Baſilium vrbis vicarium monuit, vt videret, ne, ſe hominem exuente, propter noui pontificis lectionem, ardentibus cupiditate ſummæ dignitatis hominibus, ſeditio aliqua moueretur, qua præſens ciuitatis ocium turbaretur. itaque Baſilius epiſcopos in baſilica Vaticana opportunè à pontifice in alios vſus eccleſiæ conuocatos nactus, accedens ſic dixit: *Quanquam ſtudij noſtri, & religionis intereſt, vt in epiſcopatus electione concordia præcipuè conſeruetur Eccleſiæ, ne per electionis occaſionem ſtatus ciuitatis in dubium reuocetur, tamen admonitione beatiſsimi papæ noſtri Simplicij, quam ante oculos ſemper habere debemus, hoc nobis ſub obteſtatione ſcitis eſſe mandatum, vt propter illum ſtrepitum, & venerabilis eccleſiæ detrimentum, ſi eum de hac luce tranſire contigerit, non ſine noſtra conſultatione cuiuſlibet celebretur electio.* Hæc conſtitutio quanquam fortaſſe in præſens ciuitatis concordiæ apta, tamen quia libertati Eccleſiæ officere videretur, ac nullius epiſcopi ſubſcriptione firmata reperiretur, poſt à Symmacho pontifice eſt abrogata. Vix dum martyris templum ab Epiphanio erat perfectum, cum alterius eccleſiæ paries inſigni columnarum ruina cecidit. quem cum reficere eueſtigiò maturaret, factum eſt, vt opifices cum ingenti machina è templi tholo præcipitauerint. verùm nemine eorum detrimentum corporis aliquod paſſo, res in religionem verſa, & ſanctis epiſcopi precibus attributa eſt. Eodem anno Genſericus rex Africæ poſt Romanum Imperium diminutum, & religionem Catholicam laceratam vitæ ſuæ finem impoſuit, Honorico filio rege relicto. is initio regni magnam æquitatem, atque animi moderationem adhibuit, ac planè ſe à paterna abhorrere in colenda pietate ratione oſtendit. ſiquidem Catholicos in locis etiam à patre interdictis cõuentus habere, & rogatu Zenonis Imperatoris epiſcopum Carthaginis Catholicũ creare conceſsit, qui per viginti quattuor an

478

nos nullus extiterat. Eugenius magno Catholicorum plauſu eſt declara-
tus. qui deinde vſqueadeo integrè, ac moderatè ſe geſsit, vt eximiam fa-
mam tulerit ſanctitatis. Iampridem Orientalis Eccleſia nullis fatigata
479 ſeditionibus quieſcebat, cum, Zenone Auguſto conſulatum ſine colle-
ga gerente, more ſuo nouo miſceri tumultu ſic cœpit, vt Occidentalem
quoque in multos annos varijs fluctibus agitarit. quippe Acacius epi-
ſcopus Conſtantinopolitanus certiorem pontificem Simplicium fecit,
Petrum Mongum, qui eccleſia Alexandrina à Zenone fuerat deturba-
tus, perfidiæ Eutychianæ veneno eſſe imbutum, idq; ſe certis teſtibus ha-
bere compertum. Addidit etiam Timotheus Alexandriæ epiſcopus,
eundem necis Proterij epiſcopi Alexandrini deceſſoris ſui fuiſſe parti-
cipem. quæ vbi Simplicius audijt, quanquam pro rei magnitudine ſto-
macho vehementer exarſit, tamen nihil vltra proceſsit, quàm vt eum
à communione repelleret, dato ſpatio, quo, ſi vellet, ad ſaniora conſi-
lia ſe referret. Epiphanius, poſtquam templa reſtituit, vt ciues quo-
que ad priuatas domos reſarciendas alliceret, ab Odoacre rege tributo-
rum, quæ in fiſcum referrentur, vacationem in quinquennium petijt,
eamq; facilè impetrauit. Odoacer autem odium aduerſus Romanos
ita mitigauit, vt conſulem ciuitati, atque Occidenti reddiderit. is ho-
480 nos Baſilio delatus eſt. quem magiſtratum ille proximo anno ſolus geſ-
ſit, qui fuit à Chriſto nato quadringenteſimus octogeſimus. Eo verò
anno Simplicius pontifex comperto, Petrum Mongum haudquaquam
erroris ſui pœnitentia duci, lata demum ſententia condemnauit.
Odoacri interim regi ab armis in Italia quieſcenti leuis belli in Dalma-
ria gerendi eſt materia præbita. Sextus agebatur annus, cum Iulius Ne-
pos, qui Imperium in Occidente tenuerat, in Dalmatia Odoacris
prouincia quietus, atque ab omnibus popularibus procellis remotus de-
gebat, Odoacre non ſolùm non aduerſante, ſed etiam ſaluti eius dili-
gentiſsimè conſulente. Ne verò hoc ille ocio diutius frueretur, nefaria
quorundam hominum improbitate perfectum eſt. ſiquidem Viator,
& Ouida Comites priuatis, vt puto, odiis, ac ſimultatibus inflamma-
ti inſidias illi fecerunt, atque in villa ſua quieſcenti vitam eripue-
runt. Hanc igitur necem vt indignam, & ne in humilis quidem for-
tunæ homine tolerandam Odoacer acerbo vſqueadeo animo tu-
481 lit, vt ſequenti anno, in quem Placidum Conſulem declarauit,
militarem aduerſus eos manum miſerit. quo facto, cum eorum v-
trumque armis oppreſsit, tum vltimum de Ouida ſupplicium ſum-
pſit. Pelagius præfectus prætorio poſſeſſoribus Liguriæ tributa coem-
ptionum gratia duplicauit. qua de re populi anxij, vt qui grauiſsimo

onere

onere tempore alieniſsimo premerentur, in capita contulerunt, ac, re agitata, Epiphanium Rauennam ad regem Odoactem miſerunt, ac per eum eiuſmodi remiſsionem oneris conſequuti ſunt. Eodem etiam anno in Gallia viri duo inſignes obiere, Egidius rex Sueſsionum, & Childericus Francorum. quorum ille Syagrium, hic Clodoueum filios nactus eſt ſucceſſores. Clodouei inde illuſtris bello, paceq; gloria haud quaquam ipſius ſe Galliæ finibus tenuit, verùm mox vniuerſam Europam latiſsimè peragrauit. In Italia, epiſcopis Aemiliæ ab eccleſia Mediolanenſi ad Rauennatis auctoritatem iampridem, Valentiniano vrbis eius dignitati fauente, traductis, Ioannes Archiepiſcopus maiores iuſto gerere ſpiritus cœperat. itaque poſtero anno, qui Tracondum, & Seuerinum conſules habuit, eo vecordiæ proceſsit, vt Gregorium quendam inuitum epiſcopum Mutinenſem, vi ad ſe attractum, ſacrare, licèt ſacris legibus omnibus refragantibus, auſus ſit. quod vt audiit Simplicius pontifex, homo veteris diſciplinæ retinentiſsimus, III Kalen. Iunii ad eum ita ſcripſit, vt ad grauem obiurgationem acerbam etiam, & ſedi apoſtolicæ conuenientem comminationem adiecerit: *Denunciamus*, inquiens, *ſi poſthac quidquam tale præſumpſeris, & aliquem ſeu epiſcopum, ſeu presbyterum, ſeu diaconum inuitum facere decreueris, ordinationes tibi Rauennatis, aut Aemilienſis eccleſiæ ademptum iri*. ac rationem mollioris ſuæ ſententiæ per Proiectũ Forocornelienſem epiſcopũ ei edi iuſsit. Per eoſdem etiam dies idem multa in vrbe præclara inſtituit. nam & baſilicam S. Stephani protomartyris, & S. Andreæ apoſtoli dedicauit: & ſeptenos presbyteros ad baſilicas S. Petri, S. Pauli, & S. Laurentii collocauit, vt inuicem pœnitentiam, baptiſmumq; poſcentibus inſeruirent. quin etiam presbyteros in baſilicas quinque diuiſit. vnde regiones quinque ſunt factæ, S. Petri, S. Pauli, S. Laurentii, S. Ioannis Lateranenſis, & S. Mariæ maioris. Alexandriæ Timotheo epiſcopo mortuo, Ioannes Tabenneſiodes ſuffragio populi locum adeptus eſt. quod vbi Zeno accepit, offenſus eo, quòd ille iureiurando ſe nunquam in eius locum petiturum eſſe, ſibi promiſerat, illum ſede deiecit. atque epiſtolam ad Alexandrinos de componenda inter ſe concordia miſit, quam Henoticum appellauit, Petrum Mongum reſtitui iubens, ſi hanc epiſtolam cum Chalcedonenſi Concilio recepiſſet. Ioannes autem pulſus ad Simplicium Romam confugit, ſe idcirco exactum conquerens, quòd Concilium Chalcedonenſe defenderet. qua rè commotus Simplicius, Fauſto iam conſule, Zenonem per literas obiurgauit. ille verò Ioannem non ob eam cauſam, quam præſe ferebat, ſed quia fidem ſibi datam violauerat, loco motum reſpondit. atque inde ſexto Nonas Martias, pontificatu pro dignita-

482 (margin, beside "gerere ſpiritus cœperat. itaque poſtero anno, qui Tracondum, & Seuerinum")

483 (margin, beside "deret. qua rè commotus Simplicius, Fauſto iam conſule, Zenonem")

te geſto, vita ceſsit. Cui Felix tertius eſt ſubſtitutus. Iampridem Theodomiro Oſtrogotthorum regi mortuo filius Theodoricus Amalus ſucceſſerat. Iuuenem ſumma virtute, magnisq; opibus ad res in Illyrico nouandas inſtructum adeptus Zeno, ad amicitiam ſuam alliciendum eſt arbitratus. itaque ad ſe venire Conſtantinopolim iuſſum omni genere honoris excoluit. nam & inter proceres ſui Palatij rettulit, & magiſtrum præſentis militiæ fecit, & filium adoptatum inſuper ſtatua equeſtri ænea ante Palatium poſita decorauit. quin etiam Ripenſi Dacia, Mœſiæq; parte donatum in poſterum annum conſulem de-
484 ſignauit. Itaque Theodoricus proximo anno conſulatum Conſtantinopoli cum Venantio iniit, pacemq; colere cum Romanis inſignibus ornatus beneficiis, honoribusq; inſtituit. Seditionē inde in Orientali eccleſia ſæuientem grauiore tumultu Acacius epiſcopus Conſtantinopolitanus incendit, defectione ob leuitatem à Catholicis inita, ac Petro Mongo in communionem recepto. Qua de re Felix pontifex à Ioanne Tabenneſiote admonitus rem haud ſibi contemnendam exiſtimauit, ac protinus, Concilio in Vaticanam baſilicam conuocato, Petrum, Acaciumq;, tanquam eiuſdem criminis reos, piorum communione remouit. quæ res inde per multos annos materiam ſeditionum propè inexpiabilium, aluit. Per eoſdem dies Eccleſia Catholica alterum etiam, & quidem atrocius ab Honorico in Africa rege accepit vulnus. Is, priſtina comitate depoſita, acrem demum hoſtem ſe Catholicis prodidit. ſiquidem die Aſcenſionis Edictum atrociſsimum Eugenio Carthaginis epiſcopo legendum in media eccleſia dedit: *Honoricus rex Vandalorum, & Alanorum vniuerſis epiſcopis homouſianis. Non ſemel, ſed ſæpius conſtat eſſe prohibitum, ne in Sortibus Vandalorum ſacerdotes veſtri conuentus celebrarent; ne ſua ſeditione animas ſubuerterent Chriſtianas. Quam rem ſpernentes plurimi nunc ſunt reperti contra interdictum Miſſas in Sortibus Vandalorum facere, aſſerentes ſe integram regulam Chriſtianæ, ac veræ fidei tenere. Et quia in prouincijs à Deo nobis conceſsis ſcandalum eſſe nolumus, ideo Dei prouidentia cum conſenſu ſanctorum epiſcoporū noſtrorum hoc nos ſtatuiſſe cognoſcite, vt ad Kal. Februarias primas, omni omiſſa formidinis excuſatione, omnes Carthagini conueniatis, vt de ratione fidei cum noſtris epiſcopis decertetis. ac fidem homouſianorum, quam defenditis, diuerſis ſcripturis propriè confirmetis. quò poſsit agnoſci, num integram fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem vniuerſis coepiſcopis tuis per vniuerſam Africam conſtitutis direximus. Datum XIII Kal. Iunias, anno ſeptimo Honorici.* Hoc edicto recitato, omnium, qui aderant, Catholicorum animos ſubitò pauor ingens oppreſsit, magnum aut vitæ, aut religioni ſuæ diſcrimen imminere videntium. Ex quo mox recreatus Eugenius intulit, hoc idem tranſmarinis

item epiſcopis,qui ſecum vna religione, ac communione deuincti eſſent, oportere indici. Cui ille reſpondit, ſi vniuerſum mihi terrarum orbem ſubieceris,tum demum explebo,quod poſtulaſti.Vbi verò Kalendæ Februariæ venere,quæ, conſule Symmacho in Oriente fuere, Catholici ex regis edicto in locum ab Arrianis conſtitutum diſputationis gratia coierunt. pro Arrianis principem ſe gerebat Cyrillus, qui ſe vltro Patriarchā vocabat. Eo verò criminante, Catholicos ſuperbè illud ſibi nominis aſciuiſſe,Catholici percontati ſunt, cur ipſe Patriarchæ titulum vſurparet? Tumultu autem orto,iuſsi ſunt omnes, qui aderant, Catholici centenis fuſtigationibus cædi,Euſebio incaſsùm inſignem ſibi fieri iniuriam exclamante. Cum autem Cyrillus rogatus,vt referret, ſe Latine ſcire negaſſet, Catholici tabulas de fide ſua ſcriptas ediderunt. quibus Arriani, clamore ſublato,præbere aures noluerunt. ac regi Concilium ſtrepitu à Catholicis interpellatum renunciarunt. Ob id Honoricus ira incenſus, omnes vno die Catholicorum eccleſias claudi iuſsit, atque omnia bona epiſcoporum Catholicorum ſuis donauit,& omnibus eos vrbibus expulit,ac ſacra miniſtrare prohibuit. ac demum VI Kal. Martias hæc vniuerſa,nouo edicto propoſito,ſanxit. Inde cunctos veſtibus exuros,ac nudos fruſtra extra vrbem auxilium, ac miſericordiam implorantes ſeſſoribus in equos impoſitis obterendos obiecit. ex quibus,qui incolumes euaſerunt, in vnam ædem coactis ita ſe ſalutem daturum oſtendit, ſi fidem Arrianam ſuſcepiſſent. quod illi inſigni conſtantiæ, fideiq́; exemplo repudiarunt. Pœnæ inde,mulctæq́; acerbiſsimæ ceteris omnium ordinum hominibus irrogatæ,qui intra Kalen.Iunias Arrianam religionem non aſciuiſſent. quo pacto infinita hominum multitudo, dimiſsis per Africā tortoribus, aut fuſtibus, aut ſuſpendio,aut ferro,aut igne necati ſunt. præcipuè autem conuertere oculos nobiles matronæ nudatæ, atque,inſpectante populo,tortæ. viriq́; nonnulli, quorum alios cernere erat ſine manibus,alios ſine pedibus,quoſdam oculis erutis, quoſdam linguis euulſis, partim naribus, auribusq́; deſectis, partim ſpatulis nimio ſuſpendio vulſis,caput,quod eminere ſolebat, in medio ſcapularum habere demerſum, dum in altis ædibus ſuſpendio cruciati, agitatis funibus, per aerem errantes inanem penderent. ex quibus nonnulli,diſruptis funibus, ex illa altitudine procidentes,aut cerebrum cum oculis afflixerunt, aut confractis oſsibus vel ſubitò,vel poſt paullulum expirarunt. Singulorum nomina apud Victorem extant deſcripta.Eorum aliquot ſe vidiſſe Conſtantinopoli refert Procopius poſt reciſas linguas priſtino eloquio reſtitutos. Nec multis poſt diebus Honoricus,dū reciſas acerbitatem odij ſui inaudita aduerſus Catholicos crudelitate inflammat, vermibus ſcatens, miſerè

485

vitam amiſit, ac regnum Gundamundo Genzonis fratris filio tradidit:
qui, teſte Procopio, Catholicos aſperioribus porro vexare ſuppliciis in-
484 ſtitit. Eo anno Clodoueus rex Francorum ad dignitatem ſuam perti-
nere arbitratus, ut imperium à maioribus in Gallia partum amplifica-
ret, primum Romanos ſibi apperendos duxit: quibus euictis, haud ma-
gni fore momenti putauit, Gotthos, & Burgundiones, ceteroſq; qui Gal
liam inuaſerant, exturbare. Itaque, Charatico, & Ragnachario propin-
quis ſuis Francorum regulis ad belli ſocietatem allectis, aduerſus Sya-
grium Romano in oppido Sueſsione ſedentem mouit, ac, campo ad con
ſerendam manum deſtinato, ipſum prœlio prouocauit. Syagrius haud-
quaquam tanta in ſe ruente mole perterritus, vltro cum ſuis in aciem
prodiit, &, collatis cum eo ſignis, fortiſsimè dimicauit: ad extremum, cum
hoſtis impetum ſuſtinere non poſſet, in fugam actus Toloſam ad Alari-
cum Gotthorum regem, qui paullo ante Eurico fratri ſucceſſerat, vt ab
eo ſeruaretur, ſe contulit. Quo cognito, Clodoueus integræ victoriæ cu-
pidus, legatis propere miſsis, Alarico denũciauit, vt ſibi Syagriũ traderet;
ni pareret, arma ſe illaturũ oſtendit. ob id Alaricus armati regis iracun-
diã veritus, Syagrium dedidit: quẽ Clodoueus ad capitale ſupplicium ab-
ſtrahi iuſsit, ac Sueſsione, ceteriſq; eius oppidis in fidẽ acceptis, regni fines
vſque ad Ligerim prolatauit. Eo in bello multæ eccleſiæ fœda à Frãcis po-
pulatione direptæ ſunt. præcipuè epiſcopo cuidã vrceus mirificæ magni
tudinis, ac pulchritudinis cũ reliquis eccleſiaſticis ornamẽtis ſcreptus eſt.
quod damnum ille grauiter ferens, nuncio miſſo, vrceum à Clodoueo
repetijt. Clodoueus, nuncio ſe ſubſequi iuſſo, Sueſsionem adiit, atque, ex-
poſita in medio præda, petiit à militibus, vt illum ſibi vrceum extra ſor-
tem concederent: cum ceteri & vrceum, & cetera omnia eius arbitrij, iu
riſq; eſſe reſpondiſſent, vnus præfractiore ingenio præditus, ſecuri in il-
lum impacta, dixit: Atqui tu nihil hinc accipies, quod ſors non dederit,
qua re commotus rex, iram tamen continuit, atque vltionem in tempus
aliud reſeruauit. Eo in bello Charaticus ancipitis prœlij euentum expe-
ctans, dubium ſe in acie ſine certamine geſsit. Atque hic quidem finis Ro
manorum Imperij fuit in Gallia, quam florente quondam populo præ-
clara Q. Fabij primùm, deinde C. Cæſaris victoria in poteſtatem, ditio-
nemq; redegerat. Interim Felix pontifex certior factus, Acacium dam
natum reſtitui cupere, antiſtitum conuentum adhibuit, atque epiſcopos
duos Vitalem, & Miſenum legatos in Græciam deſtinauit, datis manda-
tis, vt, niſi Acacium, & Petrum à malis conſiliis recepiſſe ſe cõperiſſent,
486 nouo in eos iudicio animaduerterent. Hi, Cæcina, & Longo conſulibus,
Zenonis iuſſu in itinere comprehenſi litteris interceptis in cuſtodiam da

ti ſunt. dimiſsi inde cum Heracleam perueniſſent, cauſſam tentati pecu-
nia prodiderunt. Itaque Cyrillus monaſterij Inſomnium præſes litteris
ad Felicem ſcriptis nimiã eorum tarditatem, ac ſegnitiẽ accuſauit. Qui-
bus lectis, Felix ad legatos miſit, præcipiens, ne quid prius agerent, quàm
cum Cyrillo loquuti eſſent. Zenonem verò de obſeruatione Chalcedo-
nenſis Concilij, & perſequutione Catholicorum ab Honorico in Afri-
ca renouata edocuit. Legati vbi Conſtantinopolim peruenerunt, cum
multis aliis in rebus ab officio deceſſerunt, tum in primis, ſe præſentibus,
Petri nomen ex tabulis Diptychis recitari more Eccleſiæ permiſerunt, &
communionem cum Acacio inierunt. Ob eam rem Zeno collecto ani-
mo Felici reſpondens, Petrum accurata oratione defendit, illum idcirco
eccleſiæ reſtitutum, quòd iureiurando affirmaſſet, ſe à Nicænis decretis
non diſceſſurum. Acacius verò non ipſe ſolùm Petrum in communio-
nem admiſit, verùm etiam aliis, vt idem facerent, auctor fuit. Legatis in-
de Romam re infecta reuerſis, Felix de rebus Acacij litteris monachorũ
edoctus iterum epiſcopos aduocauit, &, cum legatos accepiſſe pecuniam
comperiſſet, ex omnium ſententia communione ſummouit. ex quibus
Miſenus peccatum ſuum diſertè confeſſus, ſpatium popoſcit ad probrũ
ſuum pœnitentia expiandum. In eodem etiam conuentu Petrus, & Aca-
cius iterum condemnati. litteræq; ad Acacium de Miſeni, & Vitalis, &
ipſius cum Petro condemnatione ſunt miſſæ, criminibus eius aduerſus
Eccleſiam enarratis. ex quo exaſperatus vterque, ille Chalcedonẽſi Con
cilio infeſtior euaſit, hic verò eò vecordiæ proceſſit, vt ipſius etiam Feli-
cis, Romani pontificis, ex Diptychis nomen exemerit. Quæ dum agun-
tur, opportunè ad minuendam ſeditionem vterque eorum ex hac vita
migrauit. itaque Acacio Flauitas, Athanaſius Petro eſt ſubrogatus. quo
rum Flauitas, cum fallaces item, atque incertæ fidei litteras ad Felicem
miſiſſet, & ipſe poſt tres menſes extinctus eſt. Seuerino inde Boetio con- 487
ſule, Euphemius in eius locum ſublectus, infauſto deceſſorum exemplo
deterritus, ut ſacerdotium iniit, manibus ſuis Petri nomen ex Diptychis
ſuſtulit, ac pro eo Felicem repoſuit. & recepto more ſynodicam ad pon-
tificem miſit. itaque à Felice, tanquam orthodoxus, acceptus eſt ille qui-
dem, verùm in communionem epiſcoporum non admiſſus, quòd Aca-
cij, & Flauitæ nomina in Diptychis reliquiſſet. quæ res atrociores inde
ſeditionum fluctus exciuit, quòd Eccleſia Occidentalis Orientalem in
communionem recipere nollet, niſi Petrum, & Acacium, licèt iam vita
functos, damnaſſet, atque eorum nomina ex Diptychis deleuiſſet. Se-
quuntur hanc tranquillitatẽ rerum anni multiplici bello inſignes. Odoa
cer, cum nullã armorum materiam domi haberet, iterum rei foris geren-

dæ occa-

dæ occaſionem eſt nactus. Rex erat Rugorum trans Danubium nomine Feleteus, ſiue Febanus Flacitei filius. Hic patris inſtituta ſequutus ſanctum Seuerinum in Norico ſedentem ſæpe de regni ſui incolumitate conſuluit. vxor verò eius Giſa, mira hominis reuerentia ducta, à Catholicis quidem rebaptizandis abſtinuit, verùm Romanos, licèt illo triſtia omnia denunciante, vexauit. itaque, cum quodam die in proximo Fabianis vico conſiſteret, aliquos ad ſe adduci iuſsit ſeruituti viliſsimæ deſtinatos. quos cum dimitti Seuerinus petiſſet, illa ſubiecit: Oret ſibi intra cellam ſuam Seuerinus, nobis verò de ſeruis noſtris pro arbitrio ſtatuere ſinat. cui reſpondit Seuerinus: Confido in domino, illam neceſsitate facturam, quod praua voluntate neglexit. Neque tanti viri irritum prorſus fuit oraculum. ſiquidem cum aurifices quidam barbari in ergaſtulis poſiti Friderico puero eius filio ad ſe pueriliter adeunti nefarias inſidias comparaſſent, re cognita, repente magnitudine doloris adacta ſupplex opem Seuerini popoſcit, ac ſe præſenti plaga percuſſam propter contemptam eius auctoritatem, petita venia, confirmauit. Itaque, dimiſsis ſubitò Romanis, & barbaris libertate donatis, Seuerini beneficio filium recepit incolumem. Cum ergo Feleteus hic Herulis finitimis ſuis eſſet infeſtus, Odoacer officii eſſe ſui putauit, cognatum populum ab eiuſmodi iniuria vindicare. Itaque exercitum aduerſus regem trans Alpes eduxit, ac, prœlio in Rugia facto, fortiſsimè dimicauit. & Feleteo capto, Rugiſq; deletis, latè regionem illam vaſtauit. inde, victore reportato in Italiam exercitu, XVIII. Kal. Decembris vrbem triumphans iniuit, regemq; ante currum captiuum duxit. quæ pompa iucundam florentis nuper Imperij memoriam cum aliquo demptæ libertatis dolore populo Ro. redintegrauit. neque ei poſt euerſas priſtinas opes ad colligendos ex tantis calamitatibus animos pulchrior alius dies illuxit. Ceterum decimus iam ſubibat annus, cum Italia ſub regis Odoacris imperio quieta magis, quàm læta, degebat, vt quæ præſidio magis firmo armorum aduerſus futuras irruptiones, quàm dulci imperij ſolatio ad clades præteritas vteretur, cum fortuna eius quieſcere neſciens, ſed noua in dies in ceruices iuga ſeruitij moliens, rurſus ægrè ſe à priſtinis caſibus alleuantem oppreſsit, Gotthis ad eam aduerſus Herulos inuadendam commotis. Quippe Oſtrogotthi, qui in Pannonia conſidebant, cum propter pacem, quã nuper cum Imperatore contraxerant, vnde prædas agerent, non haberent, ad extremum inopiæ, ærumnarumq; peruenerant. Itaque doloris, ac lacrymarum pleni Theodoricum regem miſsis publicè legatis Conſtantinopolim adierunt, atque ita verba fecerunt: Magnam rem eſſe, de qua querelas apud eum ſuas effuderent. nec vereri, quin ani-

mum eius offenſuri eſſent, ſi taciti diutius dolorem ſuum continuiſſent. ceterùm ad rem eius magnopere pertinere, ipſum non ignorare, ſe, dum ille luxuria apud Imperatorem difflueret, extremis anguſtijs rei familiaris oppreſſos, &, poſtquam ex Romano prædari agro deſiſſent, ad ſummam egeſtatem, & rerum omnium difficultatem adductos eſſe. Ob eam rem orare illum, atque obteſtari, vt res ſuas aliquando reſpicere, & gentis ſuæ rationem habere vellet, ne iniuſſu eius durius ſibi cōſulere, atque alias propter penuriam ſedes quærere cogerentur. Quæ cum iniquis auribus Theodoricus audiſſet, facilè, vt qui Zenonis impertitis ad tempus honoribus iampridem eſſet ſatiatus, iuſtis eorum eſt precibus obſequutus. itaque in Mœſiam reuerſus, bellum Zenoni, calentibus ſuorum animis vſus, mouit. quippe Conſtantinopolim, & Melenthiadem exercitu infeſto acceſsit, & vaſtatis, direptisq́; circunquaque agris, præda grauis ad Nouas Mœſiæ oppidum, vnde diſceſſerat, rediit. Per quos dies Odoacer rex Rugorum, vt dixi, paullo ante agro profectus, audiens, Fridericum Feletei filium domum ex fuga eſſe reuerſum, Onulfum fratrem cū valida militum manu aduerſus eum remiſit. Qua re cognita, Fridericus ad Theodoricum tum Nouis morantem confugit. itaque Onulfus ſine magno certamine rerum potitus, Rugos omnes iuſsit ad Italiam cōmigrare. Quo facto, Longobardi vacuam Rugiam nacti, rege eorum Gudeoco ducente nouis eam locatis ſedibus occuparunt. Theodorici defectionem Zeno, vt qui maximè, reprehendit, ſed, vt prudens, clementer, ac liberaliter ſibi cum illo agendum putauit. ne, ſi aſperius, duriusue conſuleret, vehementius præferocis iuuenis animum in ſui perniciem incitaret. Itaque Dinamio iam, Sifidioq; cōſulibus, amicè illum, 488
ac comiter ad ſe per litteras aduocauit. Paruit voluntati eius Theodoricus, & in conſpectum progreſſus, ac rationem tam ſubitæ defectionis reddere iuſſus, ſe paupertate, penuriaq; ſuorum adductum ad extrema deſcendiſſe conſilia dixit. veniaq; petita, vt rebus conſuleret ſuis, orauit. exigente inde Zenone, qua tandem ratione ærumnas leuare illius, ac miſerias poſſet, Italia terra eſt, inquit, quæ nunc ab Odoacre Herulorum rege iniuſſu tuo tenetur. permitte, me ad eam occupandam cum mea omni gente contendere. nam, ſi ego Odoacrem vicero, tua gloria erit, qui me miſeris, ſi cecidero, tu annuorum ſtipendiorum onere liberaberis. &, ſi victor ero, tuo beneficio Italiam obtinebo, ſi victus manum dedero, tu iacturam facies nullam, qui alienos amiſeris. eſt autem æquius, me, qui cliens, & filius tuus ſum, Italiam habere, quàm eum, qui ſenatum, ac remp. tuam iniqua ſeruitute tenet oppreſſam. Quibus vocibus Zeno permulſus, haud grauatè, vt Illyricum infeſta, ac meritò ſibi ſuſpecta

Gotthorum multitudine exonerarer, aſſenſit. itaque, re cum eo compoſita, Italiam ei, quemadmodum inquit Paulus Diaconus, per pragmaticum tradidit, ac, ſacro velamine capiti impoſito, confirmauit, & ſenatum, populumq; Romanum cum ipſa vrbe, ac tota Italia præcipuè commendauit. Quibus rebus perfectis, Theodoricus inde alacri animo ad ſuos reuerſus, eos ſine cura eſſe, ac bene de reliqua vita iuſsit ſperare. nam ſe Italiam regionem ceteris, vt conſtaret, nobilitate, atque opulentia præcellentem ab Imperatore præcipui loco beneficij, impetraſſe. proinde accingerent ſe ad iter, & expeditionem illam, viderentq;, quemadmodum ſecum non ſolùm arma, & inſtrumenta, ſed etiam familias, ac bona cariora non profectionis, ſed migrationis cauſſa, deferrent. Sub eoſdem dies Sidonius, Aruernorum epiſcopus, obiit. hic ante mortē graui morbo vexatus deferri ſe in eccleſiam iuſsit. ad quem viſendum cum infinita vis pij populi confluxiſſet, ipſum percontari obortis lacrymis inſtitit, cur ſe desereret, aut cui ſe quaſi orbos tuendos, cuſtodiendosq; relinqueret? quibus antiſtes ſpiritu diuino inſtinctus reſpōdit: Ecce frater meus Aprunculus uiuit, qui ſacerdos ueſter erit. atque inde animam ſub has voces efflauit. Eo ſepulturæ mandato, presbyter quidam, qui uiuenti infeſtiſsimus fuerat, eccleſiam occupauit, & ſe gerere pro epiſcopo cœpit. verùm mox, cum ſolemne epulum populo daret, repentina & ipſe morte occubuit. interim Francis latè in Gallia rerum vſque ad Ligerim potientibus grauis rumor increbuit, pleroſque omnes eorum imperium exoptare, remq; ad defectionem ſpectare. Itaque Aprunculus Lingonicæ ciuitatis epiſcopus, tanquam Francorum amicus apud Burgundiones cœpit haberi ſuſpectus, ac propterea gliſcente odio furtim occidi eſt iuſſus. qua re prærepta, ille nocte ex vrbe Diuionēſi per murum demiſſus Aruernum ſe contulit, atque ibi epiſcopus declaratus diuinum S. Sidonij oraculum confirmauit. 489 Euſebio inde, & Probino conſulibus, Gotthis omnibus ſe ad Italicum iter ſumma animorum alacritate parantibus, repentinum bellum contra opinionem omnium interuenit. quod profectionem aliquantulum retardauit, ac paulliſper ardorem Italiæ petendæ repreſsit magis, quàm aut conſilium impediuit, aut facultatem ademit. nam Tranſilla Gepidarum, & Buſa Bulgarorum reges ſiue ſua ſponte impulſi, ſiue ab Odoacre rege tantam molem à ſe auertere cupiente ſolicitati, inſidias Theodorico regi pararunt, atque ipſum, antequam iter ingrederetur, adorti ad prœlium deduxerunt. Theodoricus repente tāta armorum tempeſtate oppreſſus animo haudquaquam defecit, ſed, conuerſo in eos impetu, ſumma non ſolùm virtute, ſed etiam felicitate pugnauit. nam vno prœlio Tranſillam, altero Bulgaros ſtrauit,

gentem nouam, atque ex Scythia paullo ante profectam. Ita, via ſibi ad profectionem munita, protinus ſeſe ad cogitationes Italicas rettulit. Inde Fauſto, & Longino conſulibus, qui fuit annus à Chriſto nato quadringenteſimus nonageſimus, rebus omnibus, quæ ad eiuſmodi migrationem erant neceſſariæ, comparatis, extrema hieme è Mœſia exceſsit, vniuerſo fermè Gotthorum populo ſubſequente, ac liberos, coniuges, arma, & ſuppellectilem, quam ferre poterant, ſecum in plauſtra impoſita deuehente. iter pedibus per Sirmienſem Pannoniam eſt ſuſceptum. neque enim ad maritimam traiectionem nauium copia ſuppetebat. His auditis Odoacer nequaquam exterritus, vere nouo cum ingentibus Herulorum, Italorumq; copiis ad fines Italiæ venit, tranſitum pro viribus obſepturus, & de Italiæ poſſeſsione extrema, ſi neceſſe eſſet, prœlij contentione dimicaturus. Tria erant loca, quæ præcipuè barbaris in Italiã inuadentibus morã afferre, aut clauſtrũ obijcere poterant, Alpes Iuliæ, amnis Sontius, & vrbs Aquileiæ. Odoacer autẽ, quoniam Alpes, vrbemq; communitas ſuperioribus bellis ad victoriam parum profeciſſe cognouerat, Aquileiam deſolatam tranſgreſſus, ad amnem occurrit, eiuſq; traiectionem ſibi impediendam ſuſcepit. atque ad pontem progreſſus, ibi caſtra muniuit, vbi nunc Goritiæ oppidum eſſe putatur. Theodoricus autem, ingenti Pannoniæ flumine Sauo traiecto, quod immenſa in nos ſemper agmina barbarorum infudit, ad Alpes prodiit. quibus ſuperatis, mox ad ripam Sontij è regione caſtrorum Odoacris acceſsit. ac paſcuis, quæ propter vernum tẽpus tum læ tiſsima erant, fatigata ex lõgitudine viæ iumenta refecit. Demum, recrea tis ſuis, tranſitum fluminis omni ope tentauit. idq; demum, fruſtra ſeſe obiiciente, ac reſiſtente Odoacre, trãſmiſit. neque ita multò poſt, inſtructo ad pugnã exercitu, manũ cũ eo ita conſeruit, vt prœlio pulſum trepida fuga in caſtra ſe referre coegerit, mox ſubſequutus ea protinus oppugnare omni militari apparatu inſtituit. Nullũ proximũ erat tũ in ijs locis oppidũ aut præſidio, aut munitione firmatũ, veſtigiis adhuc paſsim Attilanæ crudelitatis hærentibus. Quare Odoacer caſtra ſe tueri poſſe aduerſus Theodoricũ diffiſus, captato tẽpore, retro inde abiit, ac Veronã vſq; cõtendit. quod vt Theodoricus ſenſit, caſtra V Kal. Aprilis nullo negotio cepit. atque ita primã Italiæ poſſeſsionẽ iniuit, vt ipſe in epiſtola quadã ſcripſit ad Caſsiodorũ: *Ex quo*, inquit, *Deo propicio Sontij fluenta tranſmiſimus, primũ Italiæ nos ſuſcepit imperium.* Dũ autẽ Odoacer in finibus Italiæ grauiſsimo Theodorici bello implicitus abfuit, Gundobadus rex Burgundionũ deluſum ſe ab Odoacre fœderis ſecũ icti ſpecie præferens, occaſione nocendi arrepta, quòd, Odoacre in Theodoricum auerſo, Italia extrema frugum inopia vexaretur, maximam ſuorum manum ex 490

Gallia in Liguriam, Aemiliamq́; immiſit, quæ vtramque prouinciam effusè populata captiuos omnis generis plurimos fecit (neque hæc leuis plaga fuit inſigni perfidia Burgundionum ſociorum accepta.) vbi verò Theodoricum uictorem Italiam audiit iniiſſe, trepido ſubitò agmine in Burgundiam cum captiuis receſsit. Vnde Caſsiodorus ſcripſit: *Cum Aemilia, & Liguria Burgundionum incurſione quateretur, gereretq́ bellum de ciuitate furtiuum, ſubitò præſentis Imperij, tanquam ſolis ortus, fama radiauit. expugnatū ſe hoſtis ſua præſumptione congemuit, quando illum cognouit nominatæ gentis eſſe rectorem, quem ſub militis nomine probauerat eſſe ſingularem. Quoties ſe optauit de finibus ſuis non exiſſe Burgundio, ne principe noſtro pugnaret aduerſo. cuius licèt præſentiam releuatus euaſerit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit.* Theodoricus inde, omnibus ad Sontium, quæ in rē videbantur eſſe, compoſitis, Odoacrē per veſtigia inſequutus, exercitū Veronam adduxit. quo comperto, Odoacer, qui copias ſuas diſsipatas ex fuga collegerat, ac nouis etiam auxiliorū ſupplementis adauxerat, alacris ex vrbe ad prœlium eſt egreſſus. Verùm neque tum virtuti fortuna reſpondit. nam, magna militū parte amiſſa, ſuperatus, eo quoque loco cedere eſt coactus. qui pugnæ ſuperfuere, ad Atheſim præcipiti fuga cōpulſi plerique rapidis eius gurgitibus hauſti ſunt. Theodoricus autē, dum fugientes inſequitur, Veronam, ciuibus terrore inuſitato perculſis, intrauit. atque, ea poſt paullo relicta, Odoacrē ad amnē Adduā aſſequutus, tertio ſecum confligere prœlio cōpulit. cuius idē fuit, qui ſuperiorū, euentus. Itaque Odoacer in hoc rerū articulo cōſtitutus cū iis, qui ſibi ſupererant, maturato itinere Romā contēdit, ſperans, ſi Vrbē tenuiſſet, facilè ſe totius Italię imperiū ſeruaturū. verùm, cū ad vrbē acceſsiſſet, clauſis portis, à Romanis excluſus eſt, Theodorico, vt iuſto domino, (iāpridē.n. ipſam Imperatoris voluntatē acceperāt,) ſe obtēperare velle dicentibus. itaque ira incenſus ſuburbana ædificia omnia, quæ potuit, repente aut hoſtiliter diruit, aut ſubdito igne cōbuſsit. ac Roma repulſus, quod ſecundū erat perfugiū, animū ad Rauennā ſaltē in tā aduerſa fortuna obtinendā applicuit. Cū aūt & hanc Libilla magiſter militū, caſtris ante vrbem poſitis, pro Theodorico ſibi cuſtodiendā ſumpſiſſet, virtute ſuorū nixus, caſtra ea oppugnare adortus eſt. prœlioq́; grauiſsimo facto, in quo multi ab vtraque parte ceciderūt, ea cepit, ac Libilla interēpto, inde Rauēnā VI Idus Iulias iniit. Interim Theodoricus, Abdua relicto, Mediolanū proceſsit, idq́; per dies aliquot oppugnauit. ac demū vi non ſine magno vrbis detrimēto in poteſtatē adduxit, in primis Laurētij epiſcopi beneficio vſus. Qua re cognita, magna militū Italicorū pars ad eū, tanquā ad iuſtū, & legitimū dominū ſumma animorū alacritate ſe contulit; inter ceteros Epiphanius Ticinēſis, quem ille maxima comitate recepit, ac, virtutibus eius perſpectis, dixit: Ecce virum, cui parem

vniuerſus non habet orbis, apud quem, ſi qua maior neceſsitas ingruerit,
tutum erit matres, familiasq; Gotthorum deponere, atque his ſolutum
impedimentis liberis excurſibus bellum adminiſtrare. Poſt paullo Itali-
ci, qui tranſierant, nouo capto conſilio, duce, atque auctore Tuffa Ligu-
riæ, atque Aemiliæ Conſulari, ſeſe ad Odoacrem deintegro receperunt.
Quæ res Theodoricum vſque adeo percuſſit, tantumq; ei terroris iniecit,
vt XI Kal. Septembris Mediolanum reliquerit, ac Ticinum profectus, ibi
ſe, ac ſuos, vt in extremo rerum diſcrimine, confirmarit. itaque tanta mul
titudine vrbs referta eſt, vt vix terra ſufficeret. Quo facto, Odoacer acceſ
ſit, atque vrbem circunfuſo milite obſidere, hoſtemq; prœliis, atque op-
pugnationibus crebertimis fatigare contendit. In has adductus anguſtias
Epiphanius mirã diligentiam adhibuit, vt vtriuſque partis concordiã re-
ſarciret, &, ſi cuius liberi, aut vxores ab aliqua parte captiui eſſent facti,
eos ſtatim reddendos ſine mercede curauit. ad extremum Odoacer virtu
te, ac felicitate Gotthorum, quibus etiam cæli tempeſtates ſeruire vide-
bantur, exterritus, ſoluta obſidione, Rauennam ſe retulit. Quare ani-
maduerſa, Theodoricus, collectis animis, viribusq; receptis, conſilium
Odoacris aggrediendi, (quod vnum integram morabatur victoriã,) ce-
pit. itaque relictis in vrbe matre, ſororibus, impedimentisq; vulgi omni-
bus, eisq; Ephanio commendatis, cum expedita Gotthorum iuuẽtute Ra
uennam proceſsit, ac caſtra aliã in Pineto tertio ab vrbe lapide, alia ad
Palatiolum, alia ad Pontem Candidiani locauit. nam, cum Odoacrem
fortuna ſua diffiſum prœlium in poſterum detrectaturum putaret, ip-
ſum, admoto vrbi exercitu, diligenter obſidere decreuit. neque enim
propter loci ſitum expedita admodum vrbis oppugnatio oſtendeba-
tur. erat namque Rauenna ſtadus duobus à mari remota, neque naui-
bus, neque pedibus adiri facilè poterat; quòd neque ad litus ſub-
duci licebat naues propter mare naturã ſua confragoſum, atque va-
doſum; neque pedeſtri exercitui erat peruia, quòd palus, & alij am-
nes cum paludibus circumiectis vrbem complexi ex omni parte ab-
luerent. accedebat etiam æſtus maris, qui ſummo manè fluminis
modo in continentem illatus terræ tantum ex æſtuario corripiebat,
quantum vna die itineris expeditus vir quiſpiam ad nauigandum ef-
ficeret. veſpere autem, æſtu recedente, emiſſas in ſe vndas recipro-
cabat. Cœpta verò Rauennæ obſidio eſt aut hoc anno exeunte, aut certè
poſtero ineunte, quo Olybrius conſulatum adminiſtrauit. Quanquã au- 491
tem Odoacer à certamine, incertam prœlij aleam metuens, abhorrebat,
timiditatis tamen infamiam, atque ignauiæ notam verens ſemel cum
vniuerſo exercitu prodiit, ac Theodoricum ad Pontem caſtra habentem

inuaſit. verùm, cum illo quoque ſe premi certamine cerneret, magna
prudentia dimiſſo prœliandi conſilio, in vrbem ſe rettulit. Theodoricus
autem operis longitudinem, ſi fame domandus, non ferro frangendus
hoſtis eſſet, proſpiciens, exercitus partem ad vrbis obſidionem reliquit, at-
que ipſe cum reliqua ad inimicas ciuitates adiungendas contendit. Ari-
mino autem potitus, vt ex Agnello prodidit Blondus, quem nos non
vidimus, dromones in ſtationq capros ad oſtium amnis Rauennatis ob-
ſepiendum, ne quid annonæ inuehi/dari poſſet, immiſit: atque inde
ad alia oppida ſe conuertit. Quibus rebus compertis, rex Africæ Gun-
damundus legatis miſsis, pacem à Theodorico poſtulauit, atque inde
finem populandæ, vt cœperat, Siciliæ fecit. Eodem anno Clodoueus
rex Francorum bellum Thuringis mouit, ac prœlio ſummo victos im-
perata ſua facere compulit, ac mox Chilperici quondam regis Burgun-
dionum filiam ſibi matrimonio copulauit. Gundericus enim rex filios
quattuor reliquit Gundobadum, Godigiſilum, Chilpericum, & Gode-
marum. Gundobadus autem Chilpericum fratrem ſuum ferro vita
exuit, vxorem verò in flumen præcipitem dedit. Cum autem legati
Clodouei ſæpius in Burgundiam contendiſſent, reuerſi domum regi
nunciarunt; regia in aula virginem ſe vidiſſe formæ, ac prudentiæ ſin-
gularis. quorum verbis ille fidem habens, puellam, (hæc autem erat
Crothildis Chilperici filia,) à Gundobado in matrimonium poſtulauit,
atque conceſſam ſibi connubio ſociauit. quæ poſtea mulier inſignis, ac
ſummæ virtutis euaſit, ad ſingularem ſapientiam egregia quoque laude
Catholicæ pietatis adiuncta. In Oriente Zeno Imperator VIII Idus
Aprilis eſt mortuus, atque in eius locum Anaſtaſius Dyrrachinus, Silen
tiarius Zenonis, eſt ſubrogatus. Is, licèt Eutychiana perfidia maculatus,
tamen, vt ab Euphemio epiſcopo conſecraretur, ſe nihil rerũ eccleſiaſtica
rũ mutaturũ ipſi ſe Euphemio ſacramento deuinxit, ac primis annis me-
diũ ingenium adhibuit, apertè neque fouens hæreticos, neque oppugnãs
Catholicos. itaque, cum alij Chalcedonenſe Concilium conſtantiſsimè
tuerentur, alij prorſus aſpernarentur, neutros ſibi attingendos putauit,
ſi veterem in eo conſuetudinem conſeruaſſent. qui verò res moliri
492 nouas ſtuduerunt, eis ſeſe inimiciſsimum præbuit. Ipſo inde Augu-
ſto, Rufinoq; conſulibus, Rauennæ continuata obſidio eſt. atque ibi
multa quidem, ſed parua, prœlia edita, cum Odoacer partem mili-
tum quotidie emitteret, vt et vires ſuorum pugnis leuioribus exerce-
ret, & Theodorici exercitum eruptionum crebritate, & lentæ ſeſsionis ad
vrbem diuturnitate fatigaret ſimul, ac frãgeret. Theodoricus autem om-
nibus, quæ adiit, oppidis magnã felicitate, vna Cæſena excepta, quæ fir-

miſsimo Odoacris præſidio tenebatur, potitus, III Kal. Septembris in caſtra ad Palatiolum poſita rediit. eóq; familia ex Ticinenſi vrbe traducta, arctiore inde vrbem vrgere obſidione perrexit. Eodem anno, Felice pontifice mortuo, locum Gelaſius tenuit. cuius memorabili ſolertia Romana ciuitas in ſumma frumẽtariæ rei difficultate, regiis curis omnibus in bellum, quod gerebatur, auerſis, eſt ſubleuata. Ceterùm & hic deceſſoris ſui exemplo litteris ad Anaſtaſium Imperatorem ſcriptis contendit, vt Orientalis eccleſia nomina Petri, & Acacij ex Diptychis aboleret. VII Idus Iunij ſub gallicinium terra ingenti tremore concuſſa eſt. Seuerinus habitus Noricorum apoſtolus hominem exuit. Per idem tẽpus S. Michael archangelus in monte Gargano apparuit. ex illo ædes ibi ſacrata fuit, quam ſequẽs ætas miraculorum ſplendore fulgentem aſsidua piorum conuenarum frequentia celebrauit. Ob id in hunc vſque diem Apparitionis, & Conſecrationis memoriam Eccleſia Maio, ac Septembri menſe ſanctiſsimè colit. Ticini Epiphanius multis calamitatibus Gotthorum hoſpitum inſolentia conflictatur. Albino inde conſule, 493
Odoacer poſt multas, ſed inanes, eruptiones, ac certamina edita cum cõſumptis rebus fermè omnibus, quæ mandi poterant, extrema vrgeretur inopia, ſilentio noctis, auxilio à virtute petito, vniuerſum aduerſus Theodoricum eduxit exercitũ. Quod vbi ille ſenſit, & ipſe ſuos in aciem promouit. Ceterùm, cõmiſſo prœlio, tanta vi Odoacer pugnauit, vt Theodoricum cum ſuis præcipiti fuga ſe referre coegerit. Cui caſtra ineunti mater in porta obuia, quo tendis, inquit, fili? neque enim locus ſupereſt, quò te fugiens recipere poſsis, niſi ego veſtem tollam, & eò te, vnde in lucem prodiiſti, recipiam. Quibus verbis irritatus, ac pudore ſuccenſus iuuenis egregius, collecta ſuorum, quos nanciſci potuit, exigua quidem, ſed valida manu, infeſtus in hoſtes, qui ſecuri victoriæ latè iacebant in campo, reuertit. ac, magna eorum ſtrage facta, Odoacrem in vrbem iterum ſe condere compulit. Creſcebat inde cibariorum omnis generis in dies intus inopia, foris autem Gotthi diuturnæ ad vnam vrbem manſionis tædio langueſcebant. itaque feſsis vtrinque corporibus, animiſq; haud grauatè legati vltro, citroque miſsi audiri de pace ſunt cœpti. Neque enim Ioannes epiſcopus Odoacrem ad pacem accipiendam hortari, ſi honeſtæ, ac tolerabiles ferrentur conditiones, deſinebat, nec præſentem vrbis cladem, & ciuium ſeruitutem proponere deſiſtebat. Itaque, cum Theodoricus petiiſſet, vt æquo cum Odoacre imperio Rauennam, & regnum Italicum obtineret, Odoacer aſſenſus eſt. Ita, icto in hanc conditionem fœdere, Theodoricus III Kal. Martias obſidionem laxauit, ac primùm Claſſem oppidum iniit, deinde III

Nonas, epiſcopo, cum clero, & Sanctorum relliquiis obuiam prodeunte, Rauennam, à ſuis rex acclamatus, intrauit, ac ſecum Odoacrem in Palatio, quod Hilaurum appellabatur, amicè, ac familiariter habuit. Poſt aliquot inde dies, vt appareret, quàm infida omnis regni eſſet ſocietas, eundem, partem Italiæ ex fœdere pacto ſibi attribui poſtulantem, ad conuiuium inuitauit. atque inſidias ſibi ab eo paratas criminatus, ibi ipſum cum filio, ac primoribus eius per diſpoſitos ſicarios interfecit. Italici, quàm verſabilis eſſet rerum humanarum fortuna, ſemel, iterumq́; noua imperia patientes experti, haud immeritò mitiores eius vices expectare, recenti illata in prouinciam gente, cœpere.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Sextuſdecimus.

Qui eſt regni Gotthorum in Italia primus.

THEODORICVS REX.

REGNVM inde Gotthorum in Italia exponere pergam, memorabili caſuum in vtramque partem varietate nobilitatum. His enim dominantibus, Italia optatam aliquando pacem, ac quietem adepta primùm omni genere proſperitatis effloruit, deinde nouis bellorum fluctibus agitata vſque ad extremam vrbium deſolationem, gentisq́; internicionem, miro quodam, ac præcipuo Fortunæ ludo, elanguit. Felicitatis autem materiam rex, de quo loquimur, Theodoricus, calamitatis reliqui deinceps præbuerunt. De quo Theodorico ſcribere, quàm copioſiſsimè potetimus, in ſummo veterum annalium ſilentio, perſequemur.

Rem proſperè ad Rauennam geſtam vbi Gotthi nouerunt, qui ſe Ticini per triennium cum inutili feminarum, puerorum, grauiorisq́; ætatis multitudine continuerant, alacres tandem inde, tanquam ex carcere, euolauerunt, & ſeſe ad Theodoricum tantam gratulatum victoriam contulerunt. Qua re animaduerſa, Rugi, qui Odoacri patuerāt, occaſione vſi, repentino impetu facto, vacuū oppidū occuparunt, ibiq́; confirmati non vrbē ſolùm, ſed omnia etiam circumiecta vrbi loca fœda populatione vexarunt. quo tempore Epiphanius rurſus maximum laboranti ciuita

ti auctoritate ſua præbuit adiumentum. nam & ciues in extremam rerũ ſuarum deſperationem adductos bonum animum habere, ſpemque in Deo collocare iubens erexit, & barbarorum animos inſolencia elatos mi ti ſermone, ac clara ſanctitatis opinione ita leniuit, vt eis timori cœperit eſſe, qui regum non dubitabant imperium faſtidire. Teodoricus autem Rauenna potitus, reliquas Italiæ partes, ſicubi aut auerſus animus, aut ſuſpecta fides erat, pacare, atque ad ſui obſequium redigere inſtitit. Quo facto, Dalmatia, ac Rhætia, quæ Odoacris in poteſtate fuerant, ipſius ſe quoque Imperio ſubiecerũt. nam Siciliam obſtinatè tumultuantem opera Caſsiodori in ea præfecti ſine armis ad auctoritatem, fidemq; ſuã traduxit. ac deinde exercitum ad Ticinum ex Rugorum manibus extorquendum immiſit. quod poſtero anno, Aſterio, Præſidioq; conſulibus, 494 proſpero demum rerum omnium ſucceſſu adeptus, prudenter victoriæ modum adhibuit, ac, triumpho de hoſtibus acto, gladium vagina recondidit. ac furorem ſæuientis exercitus regia auctoritate cõpeſcuit. atque inde, cum quietam omnem haberet Italiam, ad regnum ritè ordinandũ acceſsit. Quod vt diligentius, ac clementius etiam faceret, in primis præclaris Imperatoris Anaſtaſij monitis eſt impulſus, ſenatum ei Romanũ, atque Italiam totam per litteras aſsiduè commendantis. Igitur Herulis, ceterisq; barbaris Odoacris ſociis in Italia manere volentibus arbitrium benignè permiſit, ac ſedes, regesq; inter Subalpinos ad oppidum Auguſtę conceſsit. agrum, quem Odoacer Herulis in omnibus Italiæ regionibus aſsignauerat, ipſe Gotthis ſuis diuiſit. Italis, qui conſtanter in fide manſerant Odoacris, ita ignouit, vt aliquot etiam ad ſummos honorum gradus euexerit. ſic enim poſt ad Senatum Ro. de Liberio ſcripſit: *Liberius ſic Odoacris integerrimis parebat obſequijs, vt noſtra poſt fuerit electione digniſsimus, contra quos multa feciſſe videbatur inimicus. non enim ad nos vilisſima traſfuge conditione migrauit, nec proprij domini finxit odium, vt alterius ſibi procuraret affectum. expectauit integer diuina iudicia, nec paſſus eſt ſibi regem, niſi priuatus perdidiſſet. Vnde ſic factum eſt, vt ei libenter daremus præmium, qui noſtrum fideliter inuit inimicum*. Eos verò, qui turpi à ſe defectione ſemel adiuncti receſſerant, iuſtiſsimo odio perſequutus, teſtandi, ac legandi more Romano iure priuauit. Tributum porrò ab Odoacre inſtitutum conſeruauit ex eo, quòd ſcripſit, ſe ſtatuere, vt Grauaſiani, ſicut Odoacris tempore tributum ſoluerant, ita & ſuo penſitarent. & aliud nouum impoſuit, quod Aſſem publicum appellauit. id quod afflictis etiam aliqua calamitate populis remittere pro ſummo beneficio conſueuit. Lites porrò in ſingulis prouinciis cognoſci à Comitibus voluit, inter Gotthos à Gotthis, inter Romanos à Romano, inter Gotthũ, & Romanũ ab vtroque,

quos ipſe ea de cauſſa cognitores, ac iudices in prouincias deſtinauit, iusq; ipſe omnibus ſeuerißimè dixit. Iam verò nullum Romanum inſtitutum mutauit. ſiquidem & ſenatum, & conſules, Patricios, præfectos prætorio, præfectum vrbis, quæſtorem, Comitem ſacratum largitionum, Comitem priuatarum, & militiæ Comitem domeſticorum, magiſtros peditum, & equitum, cæterosq;, qui fuerant in Imperio, magiſtratus retinuit, eosq; Romanis hominibus tantùm mandauit, ac, licèt Arrianus, mirè ſacerdotes, & templa Catholicorum excoluit. demum ſuperiorum Imperatorum exemplo Rauennæ regni ſedem firmauit, &, quòd Imperatoris munere, ac conſenſu, atque ipſius quoque ſenatus voluntate ſe dominari profiteretur, patrio veſtitu poſito, purpuram, ac regia inſignia ſumpſit. atque omnino inſtituit regnum veteris Imperij ex omni parte ſimillimum. Interim Laurentius epiſcopus vrbem Mediolanenſem, Epiphanius Ticinenſem reſtituere maturauit, præſtantißimo quoque viro ex dirutis Liguriæ oppidis eò accito. Gelaſius pontifex ſæpe à Ioanne epiſcopo Rauennate admonitus, quàm afflictus clericorum ordo ex ſuperioribus belli, famisq; cladibus eſſet, decreta quædam ad illa reparanda officia fecit, eaq; ad epiſcopos Campaniæ, & Siciliæ V Idus Martij miſit. Eodem anno Benedictus Nurſinus, qui poſt inſigni floruit gloria ſanctitatis, Sublaci à beato Romano abbate habitum monaſticæ religionis accepit.

495 Sequenti, Viatore, Aemilioq; conſulibus, Theodoricus pacatum Italiæ regnum cum prouinciis Dalmatia, Sicilia, & Rhætia conſequutus, ad ſtabiliendas opes ſuas vicinorum ſe regum præſidiis muniendum, atque affinitatibus obuallandum putauit, haudquaquam veritus, quin, ſi Odoacer idem conſilii habuiſſet, haud dubiè partam Italiæ poſſeſsionem retinuiſſet. Itaque Andefledam Clodouei regis Francorum ſororem ſibi deſpondit, filiam verò ſuam Teudetuſam ex concubina ſuſceptam Alarico regi Gotthorum, Amalabergam verò Amalafridæ ſororis filiam Sigimundo Gundobadi regis Burgundionum filio collocauit. Hærebant interim duo grauißima in viſceribus Italiæ mala; vnum, quod, maxima incolarum turba à Burgũdionibus trans Alpes, regnante Odoacre, in ſeruitutem abducta, ipſa Liguria cultoribus prope videbatur eſſe deſerta, alterum, quòd, iuſtitio ob ius ciuile Romanum rebellibus à Theodorico ademptum prope Italia tota indicto, omnes in luctu, & ſquallore maximo verſabantur. vtriſque autem vulneribus Theodoricus ſumma clementiæ laude opportunam adhibuit medicinam. ea verò res hac ratione confecta eſt. Rebus Liguriæ accifis, Laurentius epiſcopus Mediolanenſis, & Epiphanius Ticinenſis extremis precibus populorum impulſi legationem ad Theodoricum ſuſceperunt, ac Rauennam

progreſsi,

progreſsi, & benignè ab omnibus excepti Liguriæ cauſſam, Laurentio ita differente, egerunt. Quibus rerum ſucceſsibus Deus, Inuictiſsime Rex, virtutem tuam ad ſummum felicitatis culmen euexerit, ſi ordine percenſere ſtuduerim, dies me, ac verba deſecerint. Illud verò te in primis conſiderare velim, nos apud te principem ſeruorum tuorum cauſſam orare in ea vrbe, in qua modò ſolium inimicus tuus obtinuit. cauendum autem tibi eſſe, ne Chriſtum tanti muneris auctorem ſpernere videaris, ſi, quod ipſe præſtitit, non amaris. Meminiſti, credo, quibus te promiſsis obſtrinxeris, cum mœnibus vrbis Ticinenſis incluſus hoſtili exercitu confertiſsimo premebaris, cum hoſtes armis, numeroq; præſtantes ſubſiſtere, ſola tecum diuina virtute pugnante, non poterant, cum cælum rationibus tuis noua, ac ſingulari aut ſerenitatis, aut pluuiæ opportunitate ſeruiebat, cum hoſtes mucronibus ſodalium ſuorum cadebant, cum tibi vincebat qui pro hoſtium tuorum vtilitate certabat. quibus Dei muneribus gratiam referre ea maximè ratione potueris, ſi pietatem erga homines adhibueris, & lacrymas ſupplicantium non reſpueris. cogita, quibus ſucceſſeris, nempe ijs, qui propter ſcelus expulſi caſu ſuo opportunum poſteris præbere cautionis documentum queunt. His rebus freta Liguria nobiſcum ad pedes tuos proſtrata te obteſtatur, ac ſupplicat, vt tua beneficia ſic innocentibus tribuas, vt nocentes quoque abſoluas: exigua enim miſericordiæ laus eſt, ſi ab illis tantùm abſtineatur, qui culpa carent, cùm iniurias condonare cæleſte, vindicare verò terrenum ſit. Quibus dictis ſic Theodoricus reſpondit: Quanuis te, Venerabilis antiſtes, pro magnitudine meritorum ſuſpiciam, & multis belli tempore beneficiis à te affectus de referenda cogitare gratia debeam, tamen propter regni rationes miſericordiæ, quam ſuades, aditũ patefacere nequeo. etenim pœnam meruit lenitas, quam noluit inferre ſeueritas; vimq; diuini iudicij ſpernit, qui, cum hoſte potitur, indulget. vitiaq; poſteris prodit, qui præſentibus culpis ignoſcit. nunquam ægrum pleniſsimè ſanauit medicus, niſi poſtquam putrida ferro membra deſecuit. qui impunitatem nocentibus tribuit, inſontes ad peccandum accendit. Quare precibus quidem veſtris, quibus diuina conſentiunt, obſequutus, omnibus peccatum in vniuerſum dimitto, paucos tamen, quos malorum comperi fuiſſe artifices, locorum ſuorum habitatione priuabo, ne fortè exurgẽs neceſsitas domeſticos nanciſcatur inſidiatores. Atque, his dictis, Vrbico Palatij curatori vocato præcepit, vt generalis indulgentiæ tabulas promulgaret. quod ille tanta dexteritate obiuit, vt culpas illas etiam aboleret, quas ſibi dominus reſeruaſſet. His actis, inde ſecretò Epiphanium acceſiuit, atque ita alloqui cœpit: Iudicij de te mei magnitudinem ex hoc

cognoſce, quòd, cum tot in regno meo pontifices ſint, te tamen potiſsimum ad maximum tractandum negocium cum Gundobado rege Burgundionum elegerim. nam eos à me mitti oportet, quos ille ſummo animi ſtudio audiat. Vides vniuerſa Italiæ loca indigenis exhauſta cultoribus, in primisq; ipſam, quæ frequentiſsima ſolebat eſſe, Liguriam noua ſolitudine deformatam, & cum agricolis, tum arboribus, vitibusq; nudatam. hæc quanuis Burgundio immitis effecit, nos tamen, niſi emendemus, admiſimus. Suſcipe ergo, Deo bene iuuante, huius laboris onus, vt commune in cæleſti repromiſsione præmium conſequamur. Gundobadus ſummo te viſendi deſiderio flagrat, mihi crede, magna merces redemptæ Italiæ tuus erit aſpectus. polliceor tibi rediuiuum ſtatum Liguriæ, reducemq; fœcunditatem, ſi, auro pro redemptione captiuorum accepto, hoc ipſe munus exegeris. Quibus verbis auditis, Epiphanius, ſe libenter morem eius voluntati geſturum, reſpondit: ac Victore epiſcopo Taurinati ſibi ſocio deſtinato, pecuniaq; accepta, Martio menſe Ticinũ repetiit, ac ſtatim iter inſtituit. In Galliam inde tranſgreſſus, vulgo ab omnis ætatis, & ſexus hominibus videndi eius cupidis celebratus eſt, quid quid habuit quiſque pretioſum, obtulit, ſin minus, aliunde coemit. vulgo dona congeſta, quibus ille pauperes aluit. Lugdunum aduentantẽ Ruſticius epiſcopus obuiam eis Rhodanum prodiit. vbi verò ad vrbem acceſsit, Gundobadus rex ingenti antiſtitis famâ permotus, ſuis dixit: Ire ad hominem, Laurentio martyri & vultu, & virtute perſimilẽ, & num nos affari velit, exquirite. &, ſi annuerit, adducite. Conſtituto inde die, regem conuenit mira ſui alloquendi cupiditate ardentem. atque ita verba fecit: Summus amor veſtri me Rex impulit, vt alieniſsimo anni tempore horrentes adhuc niue Alpes tranſmitterẽ. inter optimos reges teſtimonium in cælo dicturus adhibeor, ſi, quam ille miſericordiam poſtulat, tu benignus impertias. certãte officiis inter vos, atque inuicem præceptis diuinis exhauriendis ſuperare contendite. in qua concertatione ſic præmiũ victor accipiet, vt ſuum qui victus ſit, non amittat. parete conſilio meo, & ambo ſuperiores, ambo pares eritis. Italicos redimere vult ille, captiuos, tu ſine pretio illos reſtitue. nemo maiorẽ mercedem accipiet, quàm qui nullam. diuites milites tuos faciet repudiata pecunia, recepta verò mendicos. audi Italorum fidem tuam implorantium voces. audi Italiã nunquam à te diuiſam, & plurimum præſidij in tua clementia reponentem. quæ, ſi vna voce loqueretur, hæc diceret: Quoties pro me, ſi reminiſceris, ferratum pectus hoſtibus obtuliſti? quoties conſilio prouidiſti, ne bella ſubreperent, ne aliquis mecum captiuus duceretur? quos nunc detines, tu nutriſti. doloſum mihi virtus tua beneficium præſtitit, ſi qui

ab extra-

ab extraneis defendit, cuſtos inuaſit. cum matronæ, aut virgines tractæ, aut ſtupratæ ſunt, illo vno ſolatio doloris ſui contumeliam lenierunt, quòd te ſuarum vindicem iniuriarum ſperarunt. viri capti ſunt, qui fugã arripere noluerunt. agricolæ Burgundiones, à quibus vinciebãtur, agno ſcentes manus ſuas implicari vinculis querebantur, quæ tibi tributũ contuliſſent. ac palam illa, te inſciente, fieri teſtabantur. itaque multis æquitatis tuæ fiducia perniciem attulit, dum insolentius reſponderũt. Redde ergo reſiduos patriæ, redde penatibus ſuis, redde gloriæ tuæ. remitte ad alienam ditionem, qui ſe & ibi poſiti tuos eſſe confiteantur. parum enim gratiæ imperio illius tribuimus, cuius miſericordiæ nihil debemus. purga Liguriam ſentibus, & reple cultoribus. quæ quantum tibi debeat, tum demum intelliget, cùm faciem ſuam priſtinam recognoſcet. conſueſti ſupplices ſubleuare, contumaces autem obterere. atque ex vtroq; inſtituto clariſſimos per fortitudinem, & temperantiã triumphos adeptus es. neque verò hoc beneficij hominibus alienis indulges. iam enim tibi rex Italiæ affinitatis vinculo copulatur. ſit filij tui ſponſalitia largitas liberatio captiuorum. is ſponſæ ſuæ munus benignius offerat, quod & Chriſtus ipſe accipiat. His dictis, ambo ſurrexerunt, & lacrymabundi ad pectus regium acceſſerunt, & cum omnibus aſtantibus capita ſubmiſerunt. Tunc rex ſic reſpondit: Belli iura pacis ſuaſor ignoras, & cõditiones gladio pactas concordiæ auctor euertis. lex eſt bellantium, quem putas errorem. prœlijs modeſtiam nemo imponit. rettuli regi iniuriã ſpecie fœderis ab illo deluſus. atque id egi, vt apertos inimicos agnoſcerem. quoniam verò largitur Deus, vt fœdus inter nos in perpetuum ſanciatur, inuenient partes illæ conſtantem in amore, quem pernicioſum ſenſerunt in ſimultate. vos interim ſancti viri domos veſtras læti diſcedite, dũ ego, animæ meæ, & regni rationibus ad diſquiſitionem adductis, quæ me conueniant præſtare, pronunciem. His auditis, epiſcopi eum reliquerunt. Ille verò vocato Laconio, cui ſummam negociorum omnium committebat, Quoniam Epiphanium, inquit, libenter audiuimus, & precibus permoti illius ſumus, ob id mandamus tibi, vt tabulas ſcribas, quibus captiuis Italis omnibus gratis libertatem reſtituas, quos vbicunque noſtra arma, famis neceſſitas, & periculorum timor in ſeruitutẽ abſtraxit, itemq; quos conſenſus principis ſui aut permiſit, aut addixit. nam pro paucis, qui in ipſo prœlij ardore ſunt capti, pretiũ reddi militibus volo, ne poſthac ancipites certaminum caſus horreſcant, & quorum cauſſa pericula ſuſceperunt, lucra non ſentiant. Paruit ille mandato, & ſcriptas liberationis tabulas ad antiſtitem detulit. quas ille ſumma expectatione recepit. Ceterùm tanta redemptorum hominum multitudo confluxit, vt paſsim

rura Galliæ deſeri viderentur. Ex ſola Lugdunenſi ciuitate quadringenti vno die dimiſſi ſunt. item ex alijs ciuitatibus Sapaudiæ, aliarumq; regionum ad eum numerum, vt ſex millia confecerint. Eorum verò, qui auro redempti ſunt, numerus iniri non potuit, quia multos fuga abſtulerat. pecuniarum autem ad omnes redimendos non ſuppetentium ſummam Syagria mulier ſanctiſsima, itemq; Auitus epiſcopus Viennenſis expleuit. Epiphanio inde Geneuã profecto, Godigiſilus fratrem Gundobadum imitatus, eos item, qui penes ſe erant, dimiſit. quare breui tanta liberatorum hominum turba coiuit, vt itinera effuſis agminibus complerentur. cum quibus Epiphanius tertio menſe ita ſe cœpit recipere, vt honeſti ſpeciem triumphi præberet, lacrymis omnibus præ gaudio receptæ libertatis effusè manantibus. vt verò Tarantaſiam venit, mulierem oblatam, quæ immundo ſpiritu vexabatur, in nomine Chriſti ſanauit. In Italiam demum reuerſus, vbi captiuorum quorundam, & præſertim generis ſplendore præſtantium ſummas anguſtias, ac nimiam paupertatem animaduertit, ad Theodoricum progreſſus alimenta eorum inopiæ petiit, ac facilè impetrauit. Hæc ad Epiphanium pertinentia Enodius memoriæ prodidit, qui huius legationis ſocius fuit. Interim Romæ Gelaſius pontifex Miſenum epiſcopum delictum ſuum iandiu confitentem, ac veniam ſuppliciter depoſcentem tãdem recepit in gratiam, atque eccleſiæ reſtituit ſuæ. Anaſtaſius autem Imperator, qui cum Eutychete duas in Chriſto naturas confuſas credebat, cum adhuc odium aduerſus Catholicos à ſe diſſentientes occuluiſſet, abhinc expromere apertè cœpit. ſiquidem, extortis ab Euphemio vrbis epiſcopo tabulis, quibus ſe hoſtem Catholicis fore, iureiurando negarat, ipſum cum Chalcedonenſi Concilio duas diſtinctas in Chriſto naturas aſſerentem falſi criminis accuſauit, atque iniquo iudicio condemnatum in exilium miſit. & à Macedonio, qui in eius locum fuerat ſubſtitutus, inde ſe propter eandẽ cauſſam capitali quoque diſsidio ſeparauit. Ceterùm, rebus Catholicorum in Oriente labentibus, præter ſpem omnium Africæ, & Galliæ priſtina reſtitui religio cœpta. Gundamundus quippe rex Africæ rogatu Eugenij Carthaginienſis epiſcopi poſt decem annos epiſcopos Catholicos reuocauit, atque ædes clauſas aperuit. In Gallia Frãci à gentilitate ad Catholicos tranſierunt. ea verò res ſic acta eſt. Clodoueus rex arma Alemanis trans Rhenum habitantibus inferens cum lectiſsimo Francorum robore aduerſus eos ire contendit. qua re prærepta, Alemani egregiè inſtructi & ipſi circa ripas Rheni ſe obiecerunt. Ita, commiſſo ad Tolbiacum oppidum prœlio, acriter à Francis, Alemaniſq; pugnatum eſt; ab illis, ne auitæ belli gloriæ, ab his, ne patriæ libertatis poſſeſsionem amitte-

rent. Cùm autem, flagrante certamine, ac multis vtrinque cadentibus,
Clodoueus ſuam inclinare aciem cerneret, neque eius ſuſtinendæ huma-
nam vllam rationem iniret, tum, oculis in cælum ſublatis, lacrymabun-
dus, Chriſte potens bellorum, inquit, polliceor, me ſacra tua, quæ adhuc
reſpui, cũ meo populo ſuſcepturũ, ac tibi ex animo ſeruiturum, ſi tuo be-
neficio victoriam de hoſtibus Alemanis rettulero. qua oratione com-
pleta, repente Alemani infeſto quodam quaſi fulmine tacti Francis terga
dare cœperunt, & victoriam, quam iam prope habebãt in manibus, tra-
diderunt. mox, cum regem ſuum in acie cecidiſſe animaduerterent, pa-
cem ab illo quoque ſupplices petierunt. Sigebertus Coloniæ regulus, ge-
nere Francus, cum adeſſet, vulnus in pede accepit, ex quo poſtea claudi-
cauit. Hoc nuncio accepto, Theodoricus rex Italiæ re bene geſta Clo-
doueo his litteris gratulatus eſt, ſimul monens, vt victoriam temperaret.
Gratulamur, inquit, *quòd gẽtem Francorum priſca ætate reſidem feliciter in noua
prælia concitaſtis, & Alemanicos populos victrici dextera ſubdidiſtis. ſed quoniã
ſemper in auctoribus perfidiæ reſecabilis videtur exceſſus, motus veſtros in feſſas
relliquias temperate. quia iure gratiæ merentur euadere, quos ad parentum veſtro-
rum defenſionem reſpicitis confugiſſe. Memorabilis triumphus eſt, Alemanũ acer-
rimũ ſic expauiſſe, vt tibi eũ cogas de vitæ munere ſupplicare. ſufficiat, illũ regem
cũ gentis ſuæ ſuperbia concidiſſe, ſufficiat innumerabilẽ natiõnẽ partim ferro, partim
ſeruitute ſubiugatam. Illa mihi bella feliciter euenerunt, quæ moderato fine peracta
ſunt.* ad extremum addit: *Quædam, quæ ad nos pro veſtris vtilitatibus peruene
runt, per harum portitores verbo vobis inſinuanda commiſimus, vt cautiores effe-
cti optata poſſitis victoria conſtanter expleri. Veſtra ſiquidem ſalus noſtra gloria
eſt. & toties regnum Italiæ proficere iudicamus, quoties de vobis læta cognoſcimus.
Cytharœdum etiam arte ſua doctum pariter deſtinauimus expetitum, qui ore, ma-
nibusq́ conſona voce cantando gloriam veſtræ poteſtatis oblectet.* Hic autem cy
tharœdus iudicio Boetij præſtantis hac ætate philoſophi fuerat appro-
batus. Ita Clodoueus victoriæ modo impoſito, ouans reuertit domum.
ibi verò, quoniam ab vxore Crothilde ſæpius ad religionem Chriſtia-
nam aſciſcendam rogatus eius voluntati ſemper abnuerat, rem, vt erat
acta, expoſuit. ac nouis eius precibus expugnatus ſancti omnino baptiſ-
mi accipiendi conſilium expediuit. idemq́; , vt populus ſuus eadem
ſecum voti religione obſtrictus faceret, auctor fuit. quare proxi- 496
mo anno, cum Paullus conſul eſſet, Tullum profectus Sanctum Ve
daſtum, qui poſt Attrebatenſem eccleſiam rexit, conuenit, vt ſalutari-
bus Fidei ab illo documentis imbueretur, ac mox, illo comite, Rhe-
mos ad Sanctũ Remigium archiepiſcopum petiit, &, ſacro poſtulato la
uacro, apud eum per aliquot dierum ſpatium manſit, vt rite prius pœni-

tentiæ lacrymis lauaretur, quàm aqua ſaluriferi fontis ablueretur. Inde die à ſancto antiſtite conſtituta cum vniuerſa Francorum natione ad ecclesiam adiit; cum honoris cauſſa forum velis opertum, templum aulæis inſtructum, & baptiſterium odoribus ſuauiſsimis eſſet perfuſum. ac magna, & verè regia pompa, ipſe vnà cum optimatibus, & popularibus ſuis manu ſummi ſacerdotis eſt tinctus. ea fuiſſe tria hominum millia, Gregorius Turonenſis ſcriptum reliquit. quin etiam ſorores eius Albofledis gẽtilitate, & Lanthildis Arrianiſmo abiecto, ablutæ ſunt. Ab eo die gens Francorum Chriſti Fidem, nomenq; tanto ardore, tantaq; conſtantia coluit, vt vſque ad noſtram ætatẽ omnes hæreſeos labes reſpuerit, & firma in Eccleſiæ Catholicæ diſciplina, ac Romani pontificis auctoritate permanſerit. vnde rex eius meritò poſtea Chriſtianiſsimi cognomen accepit. Gelaſio inde pontifice mortuo, Anaſtaſius ſecundus V Kal. Decẽbris eſt ſubrogatus. is, quoniã nihil tum erat, quod pontificis Romani curã vehementius exerceret, quàm deteſtatio Acacij, Petri, ac ſociorum

497 eius, vt primũ iniit, cũ ad Anaſtaſium Auguſtũ iterum conſulẽ de noua dignitate ſua nuncios Creſconiũ, & Germanũ epiſcopos mitteret, nihil antiquius habuit, quàm vt & ipſe, quod deceſſores ſui Felix, & Gelaſius petere cœperãt, impensè cõtenderet; nempe vt nomen Acacij, ſociorũq; eius, quos iã ſæpius Eccleſia condemnaſſet, ex omnibus eccleſiarũ Orientaliũ Diptychis eximendum curaret. Liguria ad ceteras calamitates tributorũ quoque magnitudine onerata non ſolùm auxilij, ſed etiam conſilii inops ad Epiphanium epiſcopum Ticinenſem cõfugit, atque opẽ eius apud principem implorauit. cuius iuſtis precibus victus Epiphanius rurſus ſine cunctatione Rauennam ad Theodoricum acceſsit, ac grauibus ærumnis populorum expoſitis, cum immunitatem in eum annum popoſciſſet, duas partes indictionis elicuit. Repetens inde domum, Parmæ leui tentari ægritudine cœpit. vnde Ticinum reuerſus ex hac vita cum ingenti gloria ſanctitatis, mœrentibus vniuerſis, exceſsit. locum tenuit Maximus, cui poſtea ſucceſsit Enodius diaconus, qui vitam eius memoriæ conſecrauit. In Africa Gundamundo rege mortuo, frater eius Transamundus occepit regnum. hic, vt ſcripſit Procopius, Catholicorũ ſuppliciis pepercit ille quidem, ſed eoſdem tamen præmiis, atque honoribus ad deſerendam fidem illexit. ab aliis ſcriptũ eſt, centum ab eo epiſcopos

498 in Sardiniam relegatos. Paulino inde, & Ioanne conſulibus, Theodoricus rex præclarum item facinus, ac memorabile ſummæ æquitatis documentum erga Catholicos edidit. nam, cum miniſtrum præcipuè ſibi carum, ac Catholicæ Fidei ſtudioſum haberet, eumq; in ſui gratiam ad Arrianos defeciſſe videret, vſqueadeo iram non tenuit, vt

manu ſua illum confoderit, inquiens, eum ſibi fidem præſtare non poſſe, qui Chriſto fefelliſſet. Idem eodem tempore in ſuſpicionem alienæ voluntatis apud Imperatorem Anaſtaſium incidit, ita vt pax inter vtrumque Imperium inſtituta aliquantulum titubare incœperit. quod ſimulatq; ipſe animaduertit, propere oratores ad eum de reſarcienda concordia deſtinauit, cum his litteris: *Hortamini me frequenter, vt diligam ſenatum, leges principum gratanter amplectar, & cuncta Italiæ membra componam. quo modo poteſtis ab Auguſta pace diuidere, quem non optatis à veſtris moribus diſcrepare? additur etiam verecunda Romanæ vrbis affectio, à qua ſegregari nequeunt, qui ſe nominis vnitate iunxerunt. Proinde illum, & illum legationis officio ad Sereniſſimam pietatem veſtram deſtinauimus, vt ſynceritas pacis, quæ cauſſis emergentibus cognoſcitur eſſe vitiata, deſertis contentionibus, in ſua demceps firmitate reſtituta permaneat. quia pati vos non credimus, inter vtraſque reſpublicas, quarum vnum ſemper corpus ſub antiquis principibus fuit, aliquid diſcordiæ reſidere. quas non ſolùm oportet inter ſe ocioſa dilectione coniungi, verùm etiam decet mutuis viribus adiuuari.* Ceterùm ex legatis vnus Feſtus ſenator, & exconſul fuit. cuius miſsi Theodorus in Collectaneis meminit. Ille verò, poſtquam mandata, quorum cauſſa miſſus erat, exhauſit, proprio nomine Anaſtaſium obſecrauit, vt Conſtantinopoli ſanctam apoſtolorum Petri, ac Pauli memoriam eadem, qua Romæ, veneratione, ac magnificentia celebrandam ediceret. idq; obtinuit. contra verò, cum Anaſtaſius Macedonium vrbis epiſcopum ſynodicam ad Anaſtaſium pontificem dare de Chalcedonenſi Concilio approbando prohibuiſſet, idem rei componendæ cauſſa ſecretò illi promiſit, ſe daturum operam, vt Anaſtaſius pōtifex Zenonis Henotico aſſentiret, eiq; manu ſua ſubſcriberet. quæ res diſsidium ingens mox Romana in Eccleſia peperit. nam domū reuerſus in ipſam Anaſtaſij pontificis mortem incurrit, quæ XIIII Kal. Decembris euenit. itaque, cū extinctum videret eū, à quo ſe ſperabat impetraturum, quod Auguſto ſpoponderat, omne ſtudiū ſuum ad ſucceſſorem creandum cōuertit, quem promiſsis ſuis explendis idoneū iudicauit. & cleri, populiq; partem ad ſua fouenda ſtudia pecunia diſtributa traduxit. Ea de cauſſa comitiis habitis diuiſa eſt ciuitas, ac X Kal. Decēbris alii in baſilica Conſtantiniana, alii in S. Mariæ baſilica coierūt. atq; integrior quidem pars, ac maior Symmachū, corruptior verò, ac minor Laurentiū presbyteros ad pontificatū euexit. Contētione verò inter partes exorta, diſsidioq; in Eccleſiā introducto, placuit, vt ex lege Odoacris regis comitiorū iudicium ad Theodoricū regē reiiceretur. ita ſingularū partium patroni, ſuſcepta legatione, Rauēnā profecti, Theodoricū ſuper hac re vniuerſa conſuluerunt. qua cognita, ille pronunciauit, Symmachum, vt qui

plurium ſuffragio declaratus,& priore loco conſecratus fuiſſet, in ſede a-
poſtolica reſidere. itaque, exempta controuerſia, Symmachus in poſſeſ-
ſione Eccleſiæ collocatus Laurentium abdicauit, &, ne priuatus degeret,
eccleſiæ Nucerinæ præfecit. atque inde, Ioanne, Aſclepioq; conſulibus,
499 Kal.Martiis finitimos epiſcopos in baſilicam Vaticanam acciuit, atque
ita ad eos diſſeruit: *Ego vos, neglecta hiemis aſperitate, ad Concilium aduocaui,*
vt epiſcopalem ambitum, ac popularem tumultum, quem per ſurreptionem diaboli
vſurpatione aliquorum memoria mea conſtat eſſe ſubortum, in futurum communi
catis conſilijs amputemus, ac quid de ordinatione Romani pontificis poſthac obſer-
uandum ſit, ſtatuamus. Quam vocem cum omnes aſſenſu maximo exce-
piſſent, inde ita ſanxit: *Si quis igitur presbyter, aut diaconus, aut clericus, papa in-*
columi, &c, eo inconſulto, aut ſubſcriptionem pro Romano pontificatu commodare,
aut pittacia promittere, aut ſacramentum præbere tentauerit, aut aliquod certè
ſuffragium polliceri, vel hac de cauſſa, priuatis conuenticulis factis, deliberare, atq;
decernere, loci ſui dignitate, atque communione priuetur. Item, ſi, quod abſit, trā-
ſitus papæ inopinatus euenerit, vt de ſui electione ſucceſſoris, vt ſupra placuit, non
poſſit ante decernere, ſiquidem in vnum inclinauerit totius Eccleſiaſtici ordinis ele-
ctio, conſecretur electus epiſcopus. Si autem, vt fieri ſolet, ſtudia cœperint eſſe di-
uerſa eorum, de quibus certamen emerſerit, vincat ſententia plurimorum, ſic ta-
men, vt ſacerdotio careat, qui captus promiſſione non recto iudicio de electione de-
creuerit. Item omnes ſibi placere ſucclamauerunt. Huic conuentui ex
epiſcopis Aemiliæ, Liguriæ, & Venetiæ nemo affuit. Regnabāt adhuc
inter Burgundiones duo Gundeuci regis filij Gundobadus, & Godigiſi-
lus animis praua inter ſe diſcordia exulceratis. Godigiſilus autem, vt fra-
trem Gundobadum euerteret, clam legatos ad Clodoueum miſit, ſpon-
dens, ſe illi tributum annuum ſoluturum, ſi ſe in opprimendo fratre iu-
uiſſet. quod Clodoueus pro viribus facturum oſtendit, ac ſtatim
contra Gundobadum exercitum deſtinauit. qua re cognita, Gundo-
badus pactarum inſidiarum prorſus ignarus miſit ad Godigiſilum,
obſecratum, vt ſibi aduerſus Clodoueum in ſe hoſtiliter irruentem
adeſſet, & ſecum commune regnum à communis hoſtis impetu tu-
taretur, atque ab illo reſponſum ſpecie benignum accepit. Cum au-
tem tres exercitus ad Diuionem oppidum conueniſſent, Godigiſilus,
Clodoueo ſibi adiuncto, Gundobadum ſuper Oſcaram amnem inua-
ſit, atque in fugam conuerſum trepido agmine ſeſe recipere Auennionē
coegit, &, regni parte Clodoueo conceſſa, Viennā proceſsit. Clodoueus
autem Gundobadi tergo inſiſtens exercitum Auennionē promouit, atq;
vrbem corona circundedit. His de rebus Gundobadus in magnam con-
ſiliorum difficultatem adductus, Aredium ex fidis amicis miſit ad

Clodoueum,

Clodoueum, qui vtile ſe ei dixit datutum conſilium, vt agri vaſtationẽ, & vrbis oppugnationem, quæ magnam eſſet habitura difficultatẽ, omitteret, ac Gundobadum tributo annuo ſibi obnoxium faceret. quod cũ ille probaſſet, Gundobado obligato, diſceſsit. ita Gundobadus regnum ſuum recuperauit. Hęc Gregorius. Procopius autem ſcribit, Clodoueũ contra Burgundiones vltro contendiſſe, atque Theodoricum regem auxilio aduocaſſe, eisq; deuictis partam cum eo regionem ex pacto diſtribuiſſe. Annus inde à Chriſto nato quingenteſimus, Patricio, Hypatioq; 500 ambobus in Oriente conſulibus, vt nouo, ſic optato Theodorici regis Romam aduentu fuit nobilitatus. Semper eiuſmodi quidem res magna Italiæ proſequentis frequentia, ac maiore populi Romani occurrentis lætitia ſolita eſt celebrari. tum verò cuncti ſe ipſos in eiuſmodi functione muneris ſuperarunt. quippe quos non officij modò cura, ſed etiam ſtudium ſummi, atque omnibus iucundi regis inſpectandi acueret. Itaque Theodoricus cum magno, atque illuſtri comitatu, tota ferme citeriore comitante Italia, Romam progreſſus, felicem illam veterum pomparũ, ac triumphorum ſpeciem, atque amplitudinem oculis omnium viſus eſt retuliſſe. neque enim magnifico eius ingreſſu Roma quidquam per multos annos vidit ſplendidius. Totius gratulantis, ac plaudentis ciuitatis occurſu, incredibiliq; omnium alacritate, & ſplendido rerum omniũ apparatu exceptus eſt, corpus regiæ indolis armis in primis inſignibus honeſtantibus. In curiam inde cum veniſſet, Boetius philoſophus, & orator illa ætate clariſsimus ipſum ornatiſsima oratione laudauit. cui ille reſpondens, ſenatum mira comitate appellauit, ac ſe dignitati, & commodis eius nunquam defuturum oſtendit. Inde in circum progreſſus, ad locum, qui Palma aurea dicebatur, admirabili benignitate concionem habuit ad populum cum ſenatoribus in gradibus conſidentem. Paullo ante fortè in vrbem ex Africa venerat S. Fulgentius monachus, noua Tranſamundi aduerſus epiſcopos ſæuitia exanimatus. Hic, poſtquam ſacra martyrum loca venerabundus inuiſit, omnesq; ſeruos Dei, quorum adipiſci notitiam potuit, humili obſequio ſalutauit, ad eum locum, in quo Theodoricus populum alloquebatur, acceſsit. ibi cum Romani ſenatus amplitudinem, decus, ordinemq; diſtinctis gradibus aſpectaret, & fauores liberi populi caſtis auribus exaudiret, qualis eſſet glorioſa huius ſæculi pompa, cognouit: neque tamen aut immodica ſpectaculi eius voluptate captus, aut inani ſæculi delectatione lenitus, verùm inde potius ad illã ſupernam Hieruſalem expetendam incenſus eſt. itaque in hunc modũ eos, qui ſibi proximi ſtabant, eſt alloquutus: Quàm ſpecioſa debet eſſe Hieruſalem illa cæleſtis, ſi ſic fulget Roma terreſtris? & ſi in hoc ſæculo

datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor, & glo
ria tribuetur Sanctis contemplantibus veritatem? Inde Roma profectus
per Sardiniam ad monaſterium ſuum in Africam reuerſus, haud ita mul
tò poſt epiſcopus Ruſpenſis eccleſiæ factus omni laude ſanctitatis emi-
cuit. Interim Theodoricus ex circo profectus ſenatoribus triumphale
epulũ dedit, ac plebi Romanæ frumentũ donauit. vrbẽ inde per inſequẽ
tes dies perambulans, atq; oculis omnia antiqua opera, quibus adhuc vrbs
ad ſtuporem aſpectantium enitebat, luſtrauit, confeſſusq; eſt, *Traiani fo-
rum vel ſub aſsiduitate videre, miraculum eſſe, Capitolia celſa conſcendere, nihil
aliud eſſe, quàm humana ingenia ſuperata vidiſſe*. in Formis autem Romanis
duo notauit, fabricam mirabilem, & aquarum ſalubritatem. nonnulla
verò ædificia, in primisq; ipſa vrbis mœnia diruta cernens, ingentem ad
ea reficienda ſummam pecuniæ contulit. ex quo fiebat, vt ad præteritæ
fortunæ faſtigium nihil deſiderari poſſe, exempta vrbis direptæ, atque in
cenſæ infamia, videretur. neque verò id Romæ ſolùm, ſed etiam in tota
fieri Italia ſtatuit. Itaque munitiſsimæ poſthac arces in finibus Italiæ, &
magnificæ regiæ in celebrioribus vrbibus iuſſu eius ſunt excitatæ. quibus
operibus ipſe antiqua illa, vt dixit Caſsiodorus, miracu la ſuperauit. hinc
ad vniuerſos Gotthos, ac Romanos ſcripſit: *Præcipimus vobis, vt ſi quis cu
iuslibet generis ſaxa, in agris ſuis iacentia, muris habuerit profutura, libens animo
ſine aliqua dilatione concedat. quæ tunc verius poſsidebit, cum hæc ciuitatis ſuæ vti
litati indulſerit*. & ad Suram Comitem: *Sine vſu iacere non debet, quod
poteſt ad decorem creſcere ciuitatis. quia non eſt ſapientiæ futura contemnere. Et
ideo illuſtris magnificentia tua marmorum quadratos, qui paſsim diruti negligun
tur, quibus hoc opus videtur iniunctum, in fabricam murorum faciat deportari, vt
redeat in decorem publicum publica conſtructio, & ornent aliquid ſaxa iacentia
poſt ruinas. ita tamen vt metalla ipſa de locis publicè corruiſſe, apud te manifeſta
ratione doceatur. quia ſicut nolumus ornatum vrbis cuiuſquam præſumptione te-
meraria violari, ita priuatis compendiis calumniam deteſtamur inferri*. Quan-
quam autem Romam adeo magnifecit, vt diceret, piaculum commit-
tere, qui Roma diutius abeſſet, cum eam, collocatis laribus, incolere poſ-
ſet, tamen, rebus his conſtitutis, Rauennam ſe recepit. Eo vrbe profecto,
ſtatim ſeditio Laurentiana recruduit. nam Feſtus, qui præſente Theo-
dorico quieuerat, deintegro mouere, atque inſanire inſtituit, ac Probino
501 exconſule ſocio aſcito, Auieno, & Pompeio conſulibus, Symmachum
falſis illatis criminibus accuſauit, eo conſilio, vt poſtquam damnaſſet,
tanquam indignum, pontificatu deijceret, & Laurentium, quem Nuce-
ria euocarat, ei ſufficeret. ac teſtes falſos inſtruxit, eosq; ad Theodoricũ
Rauennam interrogandos miſit. Itaque, priore redintegrata ſeditione,

alii cum Symmacho,alii cum Laurentio verſabantur, Feſto, & Probino certamina cum aliis ſenatoribus, in primisq; cum exconſule Fauſto miſcentibus, qui Symmacho enixè fauebat. ex quo fœdus admodũ ipſius vrbis erat aſpectus. nam,Symmacho poſſeſsione pontificatus,& prædiorum pontificiorum exacto,cædes paſsim in vrbe fiebant, & ſanctimoniales ſedibus ſuis eijciebantur,ſpoliabantur,ac miſerè cædebantur. & clericis interdiu, noctuq; inſidiæ tendebantur, vt per vrbem incedere tutò non poſſent. multi etiam ſacerdotes neci dati. ex quibus Gordianus, vir inſignis,ad Vincula S.Petri occiſus eſt. Theodoricus autem, vt his malis occurreret,poteſtate abuſus, viſitatorem eccleſiæ Romanæ Petrum Altinatem epiſcopum dedit,&, cum per eum præſentem ſedare tumultum non potuiſſet,mox ex omnibus prouinciis epiſcopos Romam conuenire ad rem cognoſcendam præcepit. quorum vtrumque contra leges, atque omnia vetuſtatis exempla eſt factum. Itaque,cum Liguriæ, Aemiliæ, & Venetiæ epiſcopi Laurentius Mediolanenſis, Petrus Rauennas, Maximus Ticinenſis, Aemilianus Vercellenſis,Baſsianus Mutinenſis,Euſtaſius Cremonenſis,Laurentius Bergomas, Tigredius Taurinas,Seruus dei Veronenſis, intento Romam itinere,Rauennam adiſſent, de Theodorico quæſiuerunt, cur ſe homines ferme ætate, viribusq; confectos Romam contendere vellet?quibus ille reſpondit,multa ad ſe nefanda de Symmacho eſſe delata, quæ cenſeret illorum eſſe prudentia iudicanda. cui ſacerdotes reſponderunt, oportuiſſe ipſum, qui inſimularetur, conuentum aduocare, quòd ei ſedi eximia Petri apoſtoli merita, & ſancta ſuperiorum Conciliorum auctoritas principatum dediſſet. neque vnquã is epiſcopus minorum epiſcoporum iudicio ſubiectus fuiſſet. Tum rex, Atqui,inquit,huic quoque Concilio Symmachus ipſe aſſenſit; litterasq; eius in teſtimonium protulit. Quibus rebus auditis,Romam epiſcopi deceſſerunt,ac X Kal. Nouembris in baſilica Iulij coierunt. Tum Symmachus priuatus accedens, primùm maximas regi, quòd eos euocaſſet, gratias egit, ac rem ex voluntate ſua confectam aſſeruit. deinde auctoritatem ſacri ordinis corrigendi ſe eis dare adiunxit, ſperans, fore, vt, (quod ipſe poſtulabat) viſitator, qui cõtra omnia inſtituta Eccleſiæ fuerat introductus, ex epiſcoporum ſententia abrogaretur; & quæ ipſe per inſidias inimicorum amiſerat, à conuentu recuperaret, & ſedem ſuam ritè reciperet, atque inde ad extremum accuſatorum criminibus reſponderet. quam poſtulationem iuſtam eſſe epiſcopi iudicantes ad regem retulerunt. ſed legatorum, qui miſsi ſunt, culpa æqui nihil obtinuerũt. iuſsit rex, vt Symmachus, antequam patrimonium, & eccleſiam ſuam reciperet, cum accuſatoribus iudicio decertaret: quod ille ſe facturum

non recuſauit. quanquam leges ſibi darent, vt ſola ſe conſcientiæ ſuæ conteſtatione purgaret. Itaque, cum alio die conuentus eſſet in baſilica Hieruſalem Palatij Seſſoriani, accuſatores crimina edere iuſſi ſunt. in quo duo ſunt animaduerſa maximè veritati contraria; vnum, quòd dicebantur ea crimina Theodorico eſſe perſpecta, quæ tamen ille, vt obſcura, cognoſci ab epiſcopis voluiſſet; alterum, quòd ſe ſeruorum teſtimoniis eum poſſe conuincere contendebant, atque, vt ille ſeruos in quæſtionem daret, poſcebant. quod ſacris legibus omnino refragabatur. Interea Symmachus ad cauſſam dicendam occurrit, verùm in via ab inimicis appetitus ita eſt, vt vix manus eorum euaſerit; presbyteri verò multi, qui in comitatu eius erant, vulnerati ſunt, ac ſine dubio necati fuiſſent, niſi vir illuſtris, Comes Aligernus, & ſublimes viri Gudila, & Gideulfus magiſtri regiæ domus interueniſſent. His cognitis epiſcopi perturbati litteras ad Theodoricum miſerunt, nunciantes, Symmachum, ne ad cauſſam dicēdam accederet, nefariis aduerſariorum inſidiis eſſe prohibitum; eundem regiæ voluntati obſequi paratum eſſe, verùm per ſacras leges ad cauſſam dicendam compelli non poſſe. Quibus reſpondit Theodoricus, Viderent epiſcopi, ac præſcriberent, quid ſibi conſilij in tanto negocio capiendum eſſet. neque enim aliquid ad ſe de cauſſis Eccleſiaſticis præter reuerentiam pertinere. ipſi verò ſeu cauſſam audire, ſeu ſecus, vellent, ex fide ſua ſtatuerent, dummodo pacem vrbi, atque omnibus Chriſtianis præſtarent. qua poteſtate accepta, epiſcopi conuocati, re cognita, decreuerūt, vt Symmachus ab omnibus, quorum arguebatur, criminibus liber, ac vacuus eſſet, quod ad hominum iudicium pertineret. atque vt idem Chriſtianæ plebi in omnibus eccleſijs ad ius ſedis ſuæ pertinentibus diuina myſteria traderet, & vt quidquid intra, aut extra iuris eſſet, reciperet. Huic ſententiæ archiepiſcopi Laurentius Mediolanenſis, Petrus Rauennas, & poſt eos ſeptuaginta epiſcopi, ſubſcripſerunt. Hæc ex Actis Concilij. Apud Anaſtaſium præterea, & Nicephorum ſcriptum eſt; Petrum, & Laurentium, vt qui temere ſedem apoſtolicam inuaſiſſent, condemnatos fuiſſe. Ita Symmachus locum ſuum magna omnium gratulatione
502 recepit. Auieno inde iuniore, Proboq; conſulibus, Theodoricus ſtudiis pacis, & cultui Italiæ deditus aquam Rauennam perduxit, & Formam eius ſuis ſumptibus inſtaurauit, quæ multis ante annis fuerat deturbata. Symmachus autem eccleſiam Romanam in antiquam libertatem reſtituere cupiens, rurſus epiſcopos VIII Idus Nouembris Vaticana in baſilica conuocauit. atque ad eos de lege regis Odoacris abroganda rettulit, qua, inconſulto rege, comitia perfici pontificia vetabatur. Dictis ſententiis, ex omnium auctoritate eiuſmodi ſublata conſtitutio eſt, vt quæ

apertè

apertè libertati Eccleſiaſticæ repugnaret, & clero nouam ſeruitutis conditionem imponeret, vt regiam in legendo pontifice voluntatẽ reſpiceret. Non ignorandum tamen eſt, hanc Symmachi ſanctionem obſeruatam non eſſe. ac per multos poſt annos iniuſſu principis pro ratis ea comitia non fuiſſe; donec, quieta tandem, ac tuta à ſeditionibus ciuitate, hoc ius ab Imperatore Conſtantino vltro remiſſum eſt, Benedicto ſecundo Eccleſiam obtinente. Eodem in Concilio eſt cautum, ne prædia ruſtica eccleſiarum in perpetuum alienari liceret. iidem, qui ſupra, epiſcopi ſubſcripſere. Per eoſdem dies memorabile illud in Græcia contigit, quòd Bulgari, gens, vt dixi, noua ex Mœſia in Illyricum, & Thraciam tranſijt, atque Anaſtaſio Imperatori nouos hoſtes horrenti non mediocrem perturbationem animi attulit. Dexecrato inde, & Voluſiano conſulibus, ijdem ex Thracia in Pannoniam penetrarunt. atque hoſtili tumultu omnia loca occurrentia repleuerunt, & præcipuè Sirmium oppidum occuparunt. qua re cognita, Theodoricus rex, ſiue vt gratiam ab Anaſtaſio bellum cum Cabade Perſarum rege adminiſtrante iniret, ſiue vt tantum hoſtem longè à domo repelleret, ſiue vt Pannoniam, ſuam quondam patriam, conſeruaret, arma aduerſus eos parauit, & Petzam Comitem eò cum idoneo copiarum numero deſtinauit. Interim bellum ciuile in Gallia à Burgundionibus renouatum eſt. Gundobadus rex, viribus ex ſuperiore clade collectis, promiſſa Clodoueo tributa perſoluere abnuens, exercitum aduerſus fratrem Godigiſilum duxit, eumq; Viennæ incluſum obſedit. Godigiſilus, vbi intercluſis in vrbem cõmeatibus famem imminere ingentem vidit, inopes, atque egenos omnes emiſit. quo facto, ſimul etiam architectus quidam, cui aquęductus cura mandata erat, egreſſus eſt. qui iratus, quòd vrbe expulſus eſſet, ad Gundobadum ſe contulit, rationemq;, qua irrumpere in vrbem poſſet, oſtendit. atque, acceptis idoneis militibus, per ſpiraculum aquæductus ingreſſus, lapidem magnum, quo ille obſepiebatur, ferreis vectibus minuit, atque ita, aditu patefacto, in vrbem milites introduxit. qui, defenſoribus ex mœnibus deturbatis, ſigno dato, obſeſſores in vrbem vocarunt, atque ita & populum interceptum ſtrauerunt, & Godigiſilum incolumitatis cauſſa ad eccleſiã Arrianam profectum ibi cum epiſcopo confecerunt. Gundobadus Francos auxiliares in vnam turrim congregatos ſeruauit, ac Toloſam ad regẽ Alaricum in exilium miſit, Burgundiones autem, qui Gondigiſilo ſtuduerant, neci dedit, ac totum Burgundiæ regnum recepit. Poſt autem, cum Arrianos in fide labi ſenſiſſet, ad Auitum epiſcopum Viennẽſem acceſſit, & Chriſtum filium Dei, ac Spiritum ſanctum patri æqualem confeſſus, ſalutari ſe aqua tingi ritu Catholico in nomine patris, & filij, & Spiri- 503

tus ſancti

tus ſancti popoſcit. verùm ad ſeditionem populi deuitandam id clam populo fieri petiit. cui Auitus reſpondit: Si verè credis, quod nos Dominus edocuit, exple. ideſt coram hominibus ipſum confitere, ac vulgi voculas deſpice. tu enim es caput populi, non populus tui. quod ille vt faceret, in animum inducere non potuit. atque ita in errore ſuo perſeuerauit. Proximo anno, quo Cetheus ſine collega conſulatum adminiſtra-
504 uit, Petza dux Theodorici bellum in Pannonia magna felicitate confecit. ſiquidem collatis ſignis regem Gepidarum Tranſaricum deuicit, & Sirmium oppidum haud magno negocio cum prouincia vniuerſa populo Bulgarorum ademit. quo in bello Vitigis, qui poſt in Italia regnauit, operà præclara enituit. Hac re bene geſta, Petza inde auxilio Mundi, qui in Illyrico cum ſuis in turri à Sabiniano militiæ magiſtro obſidebatur, acceſſit, &, Sabiniani exercitu profligato, Mundum obſidione exemit, atque ad Theodorici ſocietatem, amicitiamq; traduxit. Pannonia Sirmiéſi recepta, Theodoricus Coloſſeum ei rectorem impoſuit, his ad eum litteris datis: *Proſperis initiatus auſpicijs ad Sirmienſem Pannoniam quondam ſedem Gotthorum proficiſcere illuſtris cinguli dignitate præcinctus, commiſſamq; tibi prouinciam armis protege, iure compone, vt antiquos defenſores recipere læta poſſit, quæ ſe noſtris parentibus feliciter paruiſſe cognoſcit.* Scripſit etiam ad vniuerſos barbaros, & Romanos Pannoniam in ſumma diſcordia incolentes, ſe Coloſſeo, viro illuſtri, gubernationem eorum, defenſionemq; mandaſſe, eosq; ad concordiam adhortatus eſt, illud præter cetera inferens: *Res parua non vos ducat ad extrema diſcrimina. aquieſcite iuſtitiæ, qua mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis? Quid opus eſt homini lingua, ſi cauſſam manus agat armata? Imitamini Gotthos noſtros, qui foris prœlia, intus norunt exercere modeſtiam.* Hinc in veteribus monumentis meritò hiſce titulis decoratus eſt: *D. N. glorioſiſſimus, atque inclytus rex Theodoricus, victor, ac triumphator, ſemper Auguſtus, bono reip. natus, cuſtos libertatis, & propugnator Romani nominis, domitor gentium.* Sub hoc tépus in Gallia Licumannus Cæſarii epiſcopi Arelatenſis notarius Cæſarium ad Alaricum regem, vrbis dominum, detulit, id moliri, vt vrbem Burgundionibus proderet. quod etſi à vero prorſus abhorruit, tamen Cæſarius indicta cauſſa à rege damnatus Burdigalam eſt relegatus. ibi cú nocte quadam ingens fortè conflatum incendium eſſet, præclarum ſanctitatis ſuæ ſpecimen dedit, quòd precibus ciuium fatigatus, ignem tum, cum maximè ſæuiebat, precatione ad Deum facta, reſtinxit. ex quo ingentibus ab omnibus cumulatus eſt laudibus. cum autem interim ciues admonere, vt poteſtati regis obedirent, perfidiam verò cauerent, quòd erat Arrianus, inſiſteret, Alaricus, ſancti ſacerdotis innocentia cognita,

cum domum reuocauit. Reditus eius ab vniuerſa ciuitate, totoq; clero
cum crucibus, & cereis obuiam effuſo concelebratus illud præterea boni
ciuibus attulit, quòd terram diutina ſiccitate arentē excuſſus ſub ingreſ-
ſum eius cælo imber largiſsimus irrigauit. Et hoc anno bellum ab Ana
ſtaſio Auguſto in Perſide geſtum. Sequentis, Sabiniano, & Theodoſio 505
conſulibus, parum clara eſt fama; quòd nullis rebus memorabilibus, quæ
proditæ litteris ſint, fuerit illuſtratus. Meſſalla verò, & Areobinda con 506
ſulibus, Anaſtaſius Imperator grauiorum bellorum cura defunctus, con-
uerſo in Catholicos impetu, Macedonium Conſtantinopolis epiſcopū,
Concilio Chalcedonenſi neglecto, in partes traducere Eutychianorum
contendit. quo conatu lapſus epiſcopos alios, vt decreta Chalcedonen-
ſia impugnarent, induxit. quin etiam pictorem quendam Syroperſam
Manicheæ ſectæ addictum Cyzico accerſiuit; eumq; imagines ab Eccle-
ſiaſticis diuerſiſsimas pingere imperauit. ex quo ſeditio grauis accenſa
eſt. Eodem anno Alaricus, qui in Gallia diu cum magna iuſtitiæ lau-
de Visgotthos in pace rexit, Theodoſij Imperatoris Codicem, qui extat,
in compendium relatum III Nonas Februarias edidit. quod ociū eius
Clodoueus rex Francorum, bello internecino illato, perrupit. nam ſiue
hæreſim illius inſectans, ſiue regni libidine ardens, conſultò litem neſcio
quam, quò illum ad arma attraheret, intentauit. Theodoricus autem,
poſtquam accenſa certaminis cupiditate vtrinque ſtudia ſenſit, animi
anxius, quòd cum ambobus vinculo affinitatis eſſet aſtrictus, legatos ad
vtrumque cum litteris de concilianda concordia miſit. atque ad Alari-
cum quidem primùm ſcripſit hoc modo: *Quamuis fortitudini veſtræ confi-
dentiam tribuat parentum veſtrorum innumerabilis multitudo, & Attilam poten-
tem reminiſcamini Viſgotthorum viribus inclinatum, tamen quia populorum fero
cia corda longa pace molleſcunt, cauete ſubitò in aleam mittere, quos conſtat tantis
tēporibus exercitia non habere. Suſtinete, donec ad Francorum regem legatos no-
ſtros mittamus, & litem veſtram amicorum iudicia amputent. Inter duos nobis
affinitate coniunctos nolumus aliquid tale fieri, vnde vnum minorem contingat for
ſitan inueniri. non vos parentum fuſus ſanguis inflammat. non grauiter vrit occu
pata prouincia. adhuc de verbis parua contentio eſt. facillimè tranſigetis, ſi non per
arma veſtros animos irritetis*. deinde ad Lodoinum (ſic enim Clodoueum
appellat.) hoc pacto: *Miramur, animos veſtros ſic cauſsis mediocribus ex-
citatos, vt cum filio noſtro Alarico rege duriſsimum velitis ſubire conflictum. vt
multi, qui vos metuunt, de veſtra concertatione lætentur. ambo eſtis ſummarum
gētium reges, ambo ætate florentes. non leuiter regna veſtra quaſſatis, ſi data parti-
bus libertate confligitis. Impatiens ſenſus eſt, ad primam legationem protinus arma
mouere, à propinquis, quod queritur, electis iudicibus expetatur. abijcite ferrum, qui*

in meum

in meum vultis pugnare opprobrium. iure patris vobis interminor, & amantis. ille nos, & amicos noſtros patietur aduerſos, qui talia monita crediderit eſſe temnenda. Quamobrem ad excellentiam veſtram legatos noſtros mittimus, per quos etiã ad fratrem veſtrum filium noſtrum regem Alaricum ſcripta noſtra direximus, vt nullatenus inter vos ſcandala ſeminet aliena malignitas, ſed in pace perſeuerantes controuerſias veſtras amicis arbitris finiatis. Vt autem Alaricus ſe in auctoritate illius futurum oſtendit, ſic Clodoueus omnino præcepta eius, litteraſq; contempſit. Itaque Theodoricus legatos alios cum his litteris ad Gundobadum Burgundionum regem miſit, adhortans eum, vt operam ſibi ſuam ad hanc dirimendam controuerſiam commodaret, *Legatos noſtros,* inquit, *ad fraternitatem tuam mittimus, vt ſi filio noſtro Alarico viſum fuerit, ad regem Francorum cum coniuratis nobis gentibus eant, vt cauſſa, quæ inter eos vertitur, amicis arbitris reſcindatur. conuenit enim tantos reges non inter ſe lamentabiles rixas quærere, vt de ſuis nos poſsint caſibus ſauciare. Quamobrem fraternitas veſtra adhibito mecum ſtudio eorum nitatur reparare concordiam, quia nemo poteſt credere, ſine noſtra volũtate illos ad hæc prœlia perueniſſe, niſi omnino pateat, nos potius, ne ad conflictum veniant, contendiſſe.* Item alios miſit ad reges Herulorum, & Thuringorum, qui in Subalpinis regnabant: *Legatos veſtros vnà cum meis, & fratris noſtri Gudobadi regis ad Francorum regem Lodoinum deſtinate, vt aut ſe de Viſgotthorum conflictu conſiderata æquitate ſuſpendat, & leges gentium quærat, aut omnium patiatur incurſum, qui tantorum arbitrium iudicat eſſe temnendum. Recolite Eurici ſenioris affectum, quantis vos iuuit ſemper muneribus, quoties à vobis proximarum gentium imminentia bella ſuſpendit. reddite filio eius gratiam, quam tantùm agnoſcitis veſtris vtilitatibus attributam. nam ſi tanto regno aliquid præualuerit, vos aggredi ſine dubitatione præſumet.* Legati miſsi apud Clodoueum nihil neque auctoritate, neque gratia valuere. ille enim cauſsis, quas diximus, ſtimulatus, ac viribus ſuis, quæ magnæ erãt, confiſus bellum facere Alarico intendit. &, cum epiſcopos Aurelianum cõuenire iuſsiſſet, litteris eos monuit, ſe exercitui ſuo, antequam in agrũ Gotthorum ingrediatur, edixiſſe, vt ſanctimonialibus, viduis Deo dicatis, & clericis, atque eccleſiarũ mancipiis parceret, neque vllum eis detrimentum inferret. ſi quem eorum quis cepiſſet, ſtatim dimitteret. Inde, traiecto Ligeri aduerſus Alaricum, qui ad oppidum Pictauorum conſederat, mouit. Cæterùm, cum per agrum Turonenſem tranſiret, verecundia S. Martini perfuſus militibus ſuis præcepit, ne quidquam ex eo, niſi panem, & aquam, aſſumerent. non leui defuncturum pœna, qui hoc imperium detrectaſſet. itaque cum miles quidam fœnum pauperi extorſiſſet, pectus ei gladio hauſit, ſubijciens: Ecqua ſpes victoriæ ſuberit, ſi Sancti Martini numen offenditur? miſſoſq; aliquot ad baſilicam eius viros

attender

attendere iuſſit, num auſpicium aliquod victoriæ cernerent. ac, datis muneribus, quæ offerrent, dixit: Si tibi Domine cordi eſt, vt ego hanc gentem impiam, & nomini tuo inimicam vlciſcar, fac, vt ſignum aliquod tuæ eluceat voluntatis. nuncij verò, qui miſſi erant, baſilicam ineuntes primicerium incinentem hanc antiphonam audierunt: *Præcinxiſti me Domine virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, & inimicorum meorum mihi dediſti dorſum, & odientes me diſperdidiſti*. idq́; perſolutis donis, regi ipſi renunciarunt. Cum autem lætus ille propterea, motis caſtris, ad Vigennam amnem perueniſſet, ac flumini magno fortè effuſo imbre tumeſcenti exercitum obijcere pertimeſceret, per noctem ſupplex Deum orauit, vt vadum ſibi ad traijciendum illud oſtenderet. ac poſtridie manè ceruam tranſeuntem ſequutus, exercitum incolumem tranſportauit. Caſtris inde ad Pictauorum oppidum poſitis, pharum igneam ſibi videre viſus eſt ad ſe è baſilica Sancti Hilarij venientem. ex qua intellexit, ſe lumine Sancti Hilarij hæreticorum acies, quas ille verbo diſiecerat, diſſipaturum armis. quamobrem, ne quid inde à milite raperetur, edixit. Acies inde in campo Vocladenſi decem ab vrbe millibus paſſuum vtrinque inſtructæ ſtrenuè concurrerunt. & poſt dubiam aliquot horarum pugnam tandem Gotthis in fugam conuerſis Franci ſuperiores fuerunt. inter ceteros, quos prœlij impetus perculit, ipſe Alaricus rex cecidit, viginti duobus annis regno potitus. Clodoueus tamen ad extremum periculum venit. ſiquidem à duobus Gotthis infeſtis in latera eius incurrentibus appetitus vix ſe firmæ loricæ, & opportuno pernicis equi ſubſidio texit. præcipuè multi Arueni, in primiſq́; ſenatores ipſi, qui cum Apollinare venerant, perierunt. Ex hoc prœlio Amalaricus Alarici filius puer, rebus Galliæ deploratis, in Hiſpaniam ſe proripuit. Gotthi, Giſalarico, ſiue Giſaleuco Alarici notho ſublecto, ad regni defenſionem ſe contulerunt. Theodoricus Clodouei filius iuſſu patris ad vrbes Gotthicas expugnandas profectus, Toloſam regni caput ſubitò in ditionem cum omnibus regiis theſauris adduxit. inde exercitus ad alia oppida circunductus, Gotthis, qui intus erant, non minore pertinacia eorum poſſeſſionem tuentibus, quàm Francis oppugnantibus. Clodoueus, Burdigala capta, ibi hiemauit, atque eò cunctos Alarici theſauros Toloſa auehendos mandauit. Interim Epiſcopi, qui Aurelianum à Clodoueo fuerant cõuocati, perfecto Concilio, ſic ad eũ ſcripſerunt: *Omnes ſacerdotes, quos ad Concilium venire iuſſiſtis, de rebus neceſſarijs tractaturos ex præſcripto veſtro de titulis à vobis propoſitis, quæ nobis ſunt viſa, decreuimus.* Hi verò fuerunt de incolumitate eorũ, qui ad Eccleſiã confugiſſent, de officio, & iure epiſcoporum,

clericorum, abbatum, & monachorum, de diebus feſtis celebrandis, de
ſupplicationibus ante diem Aſcenſionis Dominicæ peragendis, ieiunio
triduano præmiſſo, & ſeruis ab operum miniſterio relaxandis. Subſcri-
pſere præter ceteros clari per hæc tempora Eufraſius Aruernus, Licinius
507 Turonenſis, & Quintianus Ruthenus. Anaſtaſio inde Auguſto III, Ve-
nantioq; conſulibus, Clodoueus Burdigala profectus Engoliſmam acceſ-
ſit, ac, muris ſub aduentum eius ſponte ſua labentibus, haud religione in-
tactus vrbem ſine vllo negocio occupauit. inde Turonos regreſſus
multa baſilicæ S. Martini munera intulit. Anaſtaſius autem Imperator,
cognitis rebus à Clodoueo geſtis, virtutem hominis admiratus, eximia
ad eum dona, & codicillos de conſulatu ex ipſa, vbi bellum gerebat, Me-
ſopotamia miſit. quibus acceptis, Clodoueus filium Theodoricum ac-
cerſit, ac Solemne Francis indixit. qui cum frequentes conueniſſent,
in baſilica Sancti Martini ſemet muneribus Auguſtalibus, tunica blattea,
chlamyde, & corona aurea pretioſis gemmis diſtincta ornauit. inde, e-
quo inſeſſo, vrbem ſpecioſo ſuorum agmine comitatus perambulauit.
ac communis lætitiæ cauſſa ſtipem auream, argenteamq; in populum
ſparſit, tanquam conſul, & Auguſtus paſsim à populo ſalutatus, quo
die nullus pulchrior Francis poſt feſtum diem Chriſtianæ regeneratio-
nis illuxit. Addidit inde huic gloriæ inſigne religionis decus, quippe
eximiam illam coronam, quam miſſam ab Imperatore geſtarat, parum
ſibi congruere arbitratus, Romam dono Sancto Petro miſit. atque ea
caput regali longè auguſtius exornauit. ea corona poſtea Regnum,
vt notauit Sigebertus, eſt appellata. Egreſſus inde Turonibus Pariſios
venit, atque eadem Apoſtoli reuerentia ductus ibi baſilicam nomini
Sancti Petri conſtruxit, ac regni domicilium collocauit. ex quo ab ho-
minibus celebrari Parienſis ciuitas cœpta demum ad immenſam opum
magnitudinem eſt euecta. Interim Theodoricus rex Italiæ Amalari-
ci orbitatem ex animo miſeratus, vt calamitati eius, quoad poſſet, ſub-
ſidium ferret, in Hiſpaniam Theudam armigerum ſuum, qui pue-
ro tutor eſſet, ſummiſit, ac Galliæ ciuitates aut recuperare amiſ-
ſas, aut conſeruare obſeſſas conſtituit. nam Carcaſſo, & Arelate
præcipuè à Francis circumiecto exercitu premebantur. itaque litte-
ras ad Gotthos ſuos, vt ſe ad hanc expeditionem accingerent, mi-
ſit: *Significanda magis ſunt Gotthis*, inquit, *quàm ſuadenda certamina.
quia bellicoſæ ſtirpi eſt gaudium comprobari. Pro communi vtilitate exerci-
tum ad Gallias conſtituimus deſtinare, vbi ſimul & vos prouectus occaſio-
nem habere poſsitis; & vos; quæ præſtitimus, meritis contuliſſe videamur,
atque ideo Pernandium Saionem noſtrum admonendum curauimus, vt ad expedi-*

tionem in Dei nomine more ſolito armis, equis, rebuſq́ omnibus neceſſariis ſufficienter inſtructi. VIII Kalen. Iulias primas modis omnibus, Deo fauente, moueatis. Vbi verò dies præſtituta venit, quæ fuit, teſte Caſsiodoro, Venantio, Celereq́; conſulibus, exercitum, præfecto Hibba Comite ſuo dato, in Galliam deſtinauit. Qui Alpes tranſgreſſus, Carcaſſonem, vt 508
inquit Procopius, periculo obſidionis eripuit. hanc enim Franci omnibus viribus oppugnabant, quòd in ea conditæ opes erant, quas ſenior Alaricus capta Roma euexerat. in his Salomonis pretioſa ſuppellex, quam Romani Hieroſolymis deportauerant. Inde ad Arelate liberandum contendit. in ea obſidione propinquus Cæſarij epiſcopi vrbi, & ſibi timens, noctis ſilentio reſte ſe de muris demiſit, atque ad hoſtes transfugit. qua re cognita, populus, & Iudæi conſilio id Cæſarij factum inſimularunt, quòd vrbem hoſtibus prodere ſtatuiſſet, atque exceptum in cuſtodiam tradiderunt. inq́; eius contumeliam Epiſcopium, immiſſa Arrianorum turba, fœdarunt. ſequenti nocte Iudæus quidam epiſtolam ſaxo alligatam in caſtra hoſtium iecit, monens, vt vrbem ab ea parte inuaderent, in qua ipſi excubias agitarent; nam ſine controuerſia potituros. proinde Iudæorum populo parcerent. mane verò, digreſsis forte à muro hoſtibus, ciuis quidam egreſſus epiſtolam deprehendit, eamq́; in vrbem delatam in concione recitauit. ita, Iudæo eius ſcriptore correpto, Cæſarius, probata innocentia ſua, è cuſtodia mittitur. reuerſi inde in vrbem Gotthi Francos, quos ceperant, in Epiſcopium coniecerunt. quibus inopia laborantibus Cæſarius victum ſubminiſtrauit, ornamentis etiam eccleſiæ in id pietatis genus exhauſtis, ne illi Iudæis, aut Arrianis ſe addicere cogerentur. ad extremū Frācis ab Arelatis obſidione cedētibus, vrbs longam perpeſſa famem, in Theodorici poteſtatem cōceſsit, & pro Viſgotthis Oſtrogotthos accepit. inde etiam Arauſicū, Toloſa, Maſsiliaq́; receptæ. Ceterùm Theodoricus, cum omnia recuperare non poſſet, partē, quæ ad Rhodanum pertinet, vt inquit Procopius, in eorū ditione reliquit. ac multa Francorum, & Gallorū millia capta Rauennam reuehenda mandauit. ac præfectis, & præſidiis, quæ regionem tenerent, relictis, prouinciam ſibi pro nepote Amalarico aſciuit. & principibus tributum ferre coactis, ex eo Oſtrogotthis, & Viſgotthis annua munera dare inſtituit. ab eo inde tempore connubia inter vtramque gentem communicata. demum Gallia, atque Hiſpania ad ſuam ditionem adiuncta, præfectos, qui vtramque aut ordinarent, aut regerent, eò cum litteris miſit, quarum alias ad vniuerſos Galliarum prouinciales dedit: *In antiquam libertatem reuocati veſtimini moribus togatis, exuite barbariem, abijcite mentium crudelitatem, quia ſub æquitate noſtri temporis non*

aecet viuere moribus alienis, proinde de neceſsitatibus veſtris priuata fide nobis, & induſtria comprobatum ad componendam prouinciam credidimus dirigendum. quamobrem ordinationibus eius ex noſtris iuſsionibus obedite, quia eum credimus vobis profutura decernere. recipite paullatim iuridicos mores, non ſit nouitas moleſta, quæ proba eſt. Aliis verò Gemellum præfecturæ vicarium conſtituit, &, vt prouinciam ſanctè adminiſtraret, admonuit: *Hinc eſt, quòd præſenti tempore in Gallias nobis, Deo auxiliante, ſubiectas Vicarium te præfecti noſtra mittit auctoritas. vnde perpende, qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos noſtris laudibus ſpecialiter credimus acquiſitos; age mandata, ſi cupis, in te proficere noſtra iudicia. turbulenta non ames; auara declina, vt talem te iudicem prouincia feſſa ſuſcipiat, qualem Romanum principem tranſmiſiſſe cognoſcat. Deſiderat egregios viros coacta cladibus ſuis, effice, vt victam fuiſſe delectet.* Quin etiam ad Vinigem Spatharium ita ſcripſit: *Cum Gallias exercitus noſter intrauit, ſi qua mancipia ſeruitium declinantia ad alios ſe, quàm quibus videbantur competere, contulerunt, prioribus dominis iubemus ſine aliqua varietate reſtitui. Aliorum fortè regum prœlia captarum ciuitatum aut prædas appetunt, aut minas; nobis propoſitum eſt, Deo iuuante, ſic vincere, vt ſubiecti ſe doleant noſtrum dominium tardius acquiſiſſe.* Et ad Hibbam ducem: *Definitam rem ab antiquo rege, quam tamen conſtet rationabiliter eſſe decretam, nulla volumus ambiguitate titubare; atque ideò præſenti tibi auctoritate præcipimus, vt poſſeſsiones Narbonenſis eccleſiæ ſecundùm præcelſæ recordationis Alarici præceptum à quibuslibet peruaſoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione reſtitui.* Cum autem Hiſpaniæ partem vnam Giſalericus teneret, alteram verò Theuda tutor puero Amalarico à Theodórico impoſitus, hinc factum eſt, vt idem poſt ad Ampelium, & Liueriam in Hiſpaniam hoc modo ſcripſerit: *Decet prouincias regno noſtró ſubiectas legibus, & bonis moribus ordinari. Multorum querela comperimus, in prouincia Hiſpaniæ vitas hominum vaga præſumptione populari, & leuium occaſione cauſſarum ſubire multos interitum. cui rei nos regali prouidentia ſuccurrere cupientes, ſublimitatem veſtram per vniuerſam Hiſpaniam loco muneris credidimus deſtinandam, vt ſub ordinationis noſtræ nouitate inueteratæ poſsit conſuetudini nil licere.* Eodem anno Romanus Comes domeſticorum, & Ruſticus Comes ſcholæ cum cētum armatis nauibus, totidemq; dromonibus, VIII millia armatorū ſecū vehentibus, ad laceranda Italiæ littora acceſſerunt. qui Tarentū, ſed fruſtra, adorti, turpé ex Romano agro prædā abegerunt. id, quod priuatone, an publico conſilio fecerint, parū cōpertum. Per eoſdē dies Clodoueus regulis Francorū, qui ſecū Galliā obtinerent, remouendis animū, vt ſolū imperio potiretur, adiecit. atque ita

ad Clodoricum Sigeberti Coloniæ reguli filium miſit, inquiens: Pater tuus ætate confectus, & pede captus eſt. ſi ille vita ceſſerit, ego tibi regnum,& amicitiam meam impertiam. quibus verbis iuuenis regni cupiditate incenſus Sigebertum patrem Colonia egreſſum, ac,traiecto Rheno,Burconiam ſyluam ingreſſum, ac ſomnum meridie in tentorio capientem, immiſsis ſatellitibus,interfecit. atque ipſi nunciari Clodoueo iuſsit,patrem ſuum mortem oppetiiſſe,ſeq; theſauros eius in poteſtate habere; ſi ad ſe miniſtros ſuos mitteret,ſe illi partem eſſe daturũ. Cui Clodoueus reſpondit: Mitto nuncios meos. tu fac,vt illis omnia patefacias, & vniuerſa habebis. Paruit Clodoricus, & legatis venientibus penetralia aperuit. atque ita ibi,dum theſauros inclinatus erueret, ſecuri elata percuſſus interiit. qua re accepta, Clodoueus populum eius ita eſt alloqutus: Dum ego per Scaldem fluuium nauigarem,Clodoricus patrem ſuũ inſequebatur, verbo præferens, me illi eripere vitam velle. cumq; ille per Burconiam ſyluam fugam arripuiſſet, immiſsis percuſſoribus interemit. neque ita multò poſt ipſe quoque,dum theſauros eius aperit, vitam amiſit. quorum ego criminum inſons ſum. vobis autem ſuadeo, vt ad me tranſeatis, quò ſub meo patrocinio ſitis. Qua re audita, illi animis, vocibuſq; plaudentes Clodoueum ſuper clypeum extulerunt, ac regem ſibi eſſe iuſſerunt. hoc verò vtrùm hoc anno, an poſtero factum ſit,quo 509
Importunus conſulatum adminiſtrauit, parum compertum eſt. Huius compos voti factus Clodoueus inde aduerſus Cararicum, qui bello contra Syagrium fidem ex fortuna ſuſpenderat, caſtra mouit,ac dolo circũuentum vnà cum filio in poteſtatem adduxit, atque ambos vinctos totondit. patre verò diram fortunæ ſuæ acerbitatem ſuppliciter conquerente, cum filius ferocius aliquid, procaciuſue loquutus eſſet, vtrumque plecti capite iuſsit,ac ditionem eorum ſibi vindicauit. inde aduerſus Ragnacharium apud Camaracum agentem proceſsit, hominẽ libidine perditum. & proditoribus comparatis, qui hoſtilem exercitum aduentantẽ ſocialem eſſe perſuaderent, ad manum temerè conſerendam attraxit. ac ſummo prœlio pulſum in fugam coniecit. inde comprehenſum, & ad ſe manibus poſt terga religatis cum Richario fratre adductum ita rogauit: cur hanc generi noſtro maculam attuliſti,vt te vinculis alligari permitteres? ſatius enim fuerat,mori. ac ſtatim percuti imperauit. tum conuerſus ad Richarium dixit: Si tu fratri tuo opem tuliſſes, in vinculis non hæreres. atque ei ſimiliter caput amputari præcepit. inde tertius frater Rignomeres apud Cænomanorum ciuitatem, tanquam tertia victima, eſt mactatus. regnumq; , & theſauri eorum adiuncti. Tum, regulis aliis propinquis ſuis,à quibus ſibi metuebat, deletis,regnum per omnem ter-

me Galliam prolatauit. In Italia Theodoricus rex ingentem Gepidarum manum mercede conductam in Galliam in præſidia deſtinauit, &, ne prouinciis Italiæ in tranſitu aliquid detrimenti afferret, enixè prouidit. ſiquidem ad Veranum Saionem ſic ſcripſit: *Cum pro generali defenſione feliciſsimus producatur exercitus, prouidendum eſt, ne aut ipſe pecunia inconſulta fatigetur, aut vaſtationem noſtræ videamur prouinciæ ſuſtinere. & ideo tibi mãdamus, vt Gepidas, quos iuſsimus ad Gallias cuſtodiæ cauſſa properare, per Venetiam, atque Liguriam ſub omni cures moderatione tranſire. quibus ne aliquid excedendi præberetur occaſio, per vnamquanque hebdomadam ſumptus eis tres ſolidos largitas noſtra direxit.* Cum autem hi per Cottias Alpes iter facientes aliquot maleficia prouincialibus intuliſſent, ea de cauſſa ſequenti anno,
510 qui fuit, Boetio philoſopho conſule, quingenteſimus decimus, Aſſem eis publicum relaxauit. atque ita ad Fauſtum ſcripſit; *Prouincialibus Alpium Cottiarum Aſſem publicum per tertiam Indictionem remiſimus, quos tranſiens noſter exercitus more fluminis, dum irrigat, oppreſsit. nam licèt pro generali ſecuritate frementi adunatione proruperit, prateriens tamen iſtorum culta vaſtauit.* Per eoſdem dies Cæſarius epiſcopus Arelatenſis apud Theodoricum Italiæ regem accuſatus, quòd monaſterium à ſe ſorori, & ſacris aliis virginibus conditum, ac deinde in obſidione vrbis euerſum inſtaurare cœpiſſet, Rauennam ſub cuſtodia miſſus eſt. cum autem ad regem in Palatium acceſsiſſet, interrito illum animo ſalutauit. cui Theodoricus venerabundus aperto capite aſſurrexit. ac de labore itineris, de Gotthis, & Arelatenſibus percontatus eſt. dimiſſo inde illo, conuerſus ad ſuos dixit: Malum eis, qui tam ſancto viro hanc itineris moleſtiam præbuerunt. nam quantus hic ſit, ex eo conieci, quòd ad primum eius ingreſſum propè totus cohorrui, & angelicum in eo vultum notaui. quamobrem nefas eſſe arbitror, durius aliquid in tam venerabilem virum conſulere. miſitq́; ad eum in hoſpitium loco muneris diſcum argenteum magni pretij. Cæſarius autem eo vendito, & redacta pecunia captiuos omnes Gallicos ſupe tiore bello factos redemit. erant autem ferè ex iis, qui vltra Druentiam incolebant, atque Arauſicenſes, quos liberare omnes Arelate nequiuerat. Ceterùm, cum tanta ad eum pauperum conflueret multitudo, vt vix pateret acceſſus, ſenatores, ac nobiles certatim ad eum diſpenſandas pecunias contulerunt. eò factum eſt, vt Symmachus pontifex, & clerus Romanus vniuerſus miro tãti viſendi antiſtitis flagrare deſiderio cœperit. itaque Romam accitum benignè cuncti exceperunt, gratias Deo agentes, quòd ſanctum virum ſuis demum oculis ſubieciſſet, de quo ſæpiſsimè ante auribus accepiſſent. præcipuè verò Symmachus, qui eum non ſolùm metropolitani honore, ſed etiam pallij dignitate ornauit. itaque

Arelate regreſſus,qui in exilium in Italiam venerat, captiuos redemptos
reduxit, & dignitate auctus octo ſolidorum millia reportauit. quibus
Carcaſſonem profectus reliquum captiuorum recepit. In Oriente res
mirifica ad deterrendos,ſi ſani fuiſſent, ab ſuſceptæ impietatis pertinacia
Arrianos,eſt facta. Deuterius eorum epiſcopus, cum Barbam quendam
ſacro fonte inficeret,ac ritu Arrianorum diceret: *In nomine Patris per Fi-*
lium in Spiritu ſancto, repente aqua ipſa exaruit. qua re Barbas exanimatus
fugam arripuit, ac miram ſpeciem oculis oſtentatam obuiis omnibus e-
narrauit. Felix inde in Occidente,Secundinus in Oriente conſulatum 511
ceperunt. Felix fuit domo Gallus. quem Theodoricus ad honeſtandum
ſummæ virtutis hominem, & Galliam beneficio deuinciendam proue-
xit. itaque ſic de illo ad Imp. Anaſtaſium ſcripſit: *Admonet nos conſuetudo*
ſolemnis,dare Faſtis nomen,ornatum proprium Romæ, terrenam curiæ claritatem,
vt per annorum numerum decurrat gratia dignitatum, & beneficijs principum ſa-
cretur memoria ſeculorum. Felix à conſule ſumat annus auſpicium,agnoſcat curia
Tranſalpini ſanguinis decus,quæ non ſemel coronam ſuam nobilitatis eius flore ve-
ſtiuit. Atque ideo vos,qui vtriſque reip. bonus indiſcreta poteſtis gratia delectari,
iungite fauorem,adunate ſententiam. amborum iudicio dignus eſt eligi,qui tantis
faſcibus meretur augeri. & ad Felicem ipſum hoc modo: *Redit per te Tran-*
ſalpinæ familiæ conſulatus. ſacram vrbem aſpice tuis votis candidatam. ſume
per Indictionem quartam conſulatus inſignia. Quin etiam Argolicum in ean
dem quartam Indictionem præfectum vrbis conſtituit. ſcripſitq; ad eũ,
vt Paulinum Patricium vetuſta horrea reædificare, Ioannem cloacas re-
parare permitteret. &,ſe cauſſam Baſilij,ac Prætextati,qui artem magicã
tractaſſe accuſati aufugerant, quinque Senatoribus cognoſcendam com
miſiſſe,ideſt Patricijs viris Symmacho, Decio, Voluſiano, Cœliano, &
Maximiano. ſcripſit etiam ad ſenatum Romanum, ſe accepiſſe, aquam
Formarum ad molas exercendas, & hortos irrigandos eſſe deriuatam,
mancipia Formarum ſeruitio,mandato principum, attributa in priuato
rum poteſtatem traducta, æs, & plumbum de ornatu mœnium eſſe ſub-
lata,templa,& loca publica,quæ multorum poſtulatu reſtituenda locaſ-
ſet, ſubuerſioni potius eſſe addicta. eaq; quia turpia, atque intoleranda
ſint, ſe Ioannem virum ſpectabilem ad inquirendum miſiſſe. Iam verò
Comitem etiam Maradum miſit in Galliam ad ſecuritatem Maſſilien-
ſium ciuitati præſtandam. Prouincialibus item Galliæ, quos bellum af-
flixerat, per quartam indictionem tributariam functionem remiſit.
Apud Francos anno centeſimo duodecimo poſt S.Martini epiſcopi Tu-
ronẽſis exceſſum Clodoueus rex mortuus eſt,cum annos triginta regnũ
obtinuiſſet,ac res magnas,& memorabiles,quà regno, quà fide Catholi-

ca propaganda geſsiſſet. Regnum eius adeptus eſt Childebertus filius,qui ipſum cum fratribus eſt partitus. Childeberto Pariſij,Clothario Sueſsiones,Clodomiro Aurelianum, Theodorico notho Mediomatrices euenerunt. In Oriente,Anaſtaſio,homine non ſolùm leuis animi,ſed etiā praui ingenii Imperante, Eutychiani maiorem Chalcedonenſis Concilij oppugnandi licentiam nacti,in multas hæreſeum ſectas ſunt diſtributi. quarū duæ præcipuè excelluerunt,vna Acephalorum,altera Aphthardocitarum. pro illis ſterit Seuerus. qui in aula verſans Anaſtaſij, poſt ad eccleſiam Antiochenam aſcendit,atque vnam verbi, & carnis naturam eſſe aſſeruit;pro his Iulianus Halicarnaſſenſis, qui corpus Chriſti à conceptione expers corruptionis fuiſſe putauit. vtraque poſt hæreſi Eccleſia vehementius afflictata eſt. nam priorē hoc anno Anaſtaſius,poſteriorem inde Iuſtinianus Auguſtus ebibit. Anaſtaſius autem à Seuero, ceterisq; Eutychianis corruptus Macedoniū vrbis epiſcopum Chalcedonenſe Concilium amplexantem in exilium miſit,atque ei Timotheum cum Seuero ſentientem ſuffecit. ac ſequenti anno, Paulo,& Muſchiano con-
512 ſulibus,multa in eos incommoda intulit, qui pro Macedonio,& Concilio depugnabant. quin etiam Seueri auctoritatem ſequutus, principio Nouembris Platonem Logotheram, & Præfectum vrbis,iuſsit ſuggeſtū conſcendere,ac coram populo,hymno: *Sanctus Sanctus Sanctus*,addenda illa,quæ diximus,verba mandare, *Qui crucifixus eſt propter nos*. Sic enim Seuerus docuerat,cum Chriſtus diuina tantùm natura eſſet præditus, omnino fieri,vt Deus pro hominibus eſſet paſſus. quibus verbis auditis, populus ſic offenſus eſt,vt,ſeditione concitata,fœda in Anaſtaſium conuicia iecerit,aliumq; Imperatorem ſubſtituendum edito clamore ſubiecerit. neque eo contentus,monachum quendam incluſum,in primis Anaſtaſio carum,necauit,ac,capite eius haſtæ præfixo,vociferari cœpit: Hic eſt amicus hoſti S. Trinitatis. & monacham item incluſam, quam ille magnificiebat, iugulauit, & cadauer vtrumque raptatum cremauit. Per eoſdem etiam dies,cum Alamundarus Sarracenorum princeps à Catholicis ſalutari fonte eſſet ablutus, idem Seuerus duos ad eum miſit epiſcopos,qui illum hæreſi ſua inficerent. quos Chriſtum Deum tantummodo eſſe docentes ille eleganti commento non refellit magis,quàm deluſit.dixit enim,eo ipſo die ſe litteras accepiſſe,Michaelem archangelum eſſe mortuum. cum autem illi ſubieciſſent,angelum morti non eſſe obnoxium, at, quemadmodum, inquit, Deus purus potuit crucifigi, quod vos aſſeritis? In Italia Theodoricus caſtellum Verucæ ad Atheſim poſitum muniri iuſsit, vt clauſtra Italiæ teneret, & feris gentibus inuadere cupientibus moram inijceret. Tranſamundo Africæ regi ſororem

Amalafredam, Herminfrido Thuringorum regi neptē collocauit. Symmacho Patricio theatrum reſtituendum, quod magna ſe mole ſoluebat, commiſit. & Campanis, quorum agrum Veſuuius mons exæſtuans peruaſtauerat, tributum remiſit. Ceterùm illius exæſtuationis huiuſmodi fertur fuiſſe natura. 512
Mons ille hiatum ingentem edebat. inde ſpiritus quidam ater adeo, ac denſus erumpebat, vt lucē ſolis caligine, tenebriſq; inuolueret, ſtrepitu ita horrendo, vt vicina loca tremore concuteret. cinis inde tantus effundebatur, vt prouincias quoque Tráſmarinas obrueret. in Campania verò quidam quaſi puluerei amnes fluebant. & arena impetu feruente more fluminis decurrebat, qua plana camporum vſque ad arborum cacumina tumeſcebant, & vireſcentia omnia protinus areſcebant. Probo inde, & Clementino conſulibus, Euſtorgius ſecundus ad 513
eccleſiam Mediolanenſem gubernandam aſcitus ad fontem Baptiſterij à ſe conſtructum mirifico artificio aquam per tectum templi adduxit.

Cū Hiſpaniæ, vt dixi, partē Giſalaricus, alteramq; Amalaricus teneret, Theuda, qui Amalarico à Theodorico rege tutor datus ſummæ rerum præerat, contracto cum Giſalarico defectionē ineunte certamine, apud Barcinonem deuicit. ille verò ad Tranſamūdum regem Africæ progreſſus, benignè ab eo receptus, & pecunia ſubleuatus eſt. quod vt Theodoricus audiuit, ira percitus litteras ad eum has miſit: *Quamuis multis regibus filias, aut neptes noſtras ad firmandam concordiam connubio ſociauimus, nemini tamen tale aliquid impertiuimus, atque cum germanam noſtram ſingulare generis Amali decus tibi deſpondimus. quamobrem miramur admodum, quòd Giſalecum* (ſic enim appellat) *qui inimicis noſtris, dum à nobis foueretur, adiunctus ſit, in tuam defenſionem receperis. & rerum omnium inopem ſubſidio ſubleuaris, cum nobis affinitate coniunctus ſis. quare legatos ad quærendam huius facti rationem mittendos duximus.* Tranſamundus, his litteris lectis, comiter reſpondit, nec ſolùm verbis, ſed etiam muneribus miſſis iram Theodorici mitigare contendit. Theodoricus autem, excuſatione accepta, ingenti animo dona remiſit, eumq; vt in poſterum ſanctius amicitiam coleret, monuit. Theuda totum Hiſpaniæ regnum pro puero Amalarico adminiſtrare Theodorici iuſſu perrexit. In Oriente interim res in dies deteriores Catholicorum fiebant. etenim Anaſtaſius Imperator Flauianum epiſcopum Antiochenum, hominem decreta Chalcedonenſia propugnantem eccleſia deturbauit, ac Seuerum, qui ipſum deprauarat, ſuffecit. auxilij tamen nec opinati, vnde minimè ſperabatur, lux quædam affulſit. Vitalianus nanque Scytha, aſſumpto Romanorum equitum auxilio, Cōſtantinopolim adiit, &, caſtris ad Septimum poſitis, ad Auream portam acceſſit, profeſſus, ſe pro Catholicis, & Macedonio exilio indignè multa-

to eam expeditionem ſumpſiſſe. ea re Anaſtaſius territus, ne in belli gerendi neceſsitatem incideret, promiſit, ſe Concilium ad eam rem Heracleæ coacturum, atque eò etiam pontificem Romanum adhibiturum. atque ita Vitalianus ſine maleficio poſt dies octo diſceſsit. Sequens an
514 nus conſulem habuit Caſsiodorum, cognomine Senatorem, eum, qui Faſtos conſulares, & epiſtolas Theodorici regis in quæſtura, & magiſterio ſcripſit. quorum ope nos hanc magna ex parte hiſtoriam contexuimus. hoc conſule, Symmachus pontifex XIIII Kal. Auguſti diem obiit ſuum, in primis laude piæ liberalitatis inſignis, cum ad cetera beneficia epiſcopis, quos Tranſamundus poſt perſequutionem in Africa renouatam in Sardiniam relegaſſet, aſsiduè veſtes, atque alimenta ſuppeditaſſet. eo ritè ſepulto, clerus, ac populus, quos, illo viuente, praua animorum diſſenſio in diuerſa ſtudia traxerat, ad concordiam redierunt. atque vnà poſtri die conuocati magna conſenſione Cœlium Ormiſdam Fruſinatem ei ſubrogauerunt. atque hoc eſt, quod Caſsiodorus in Faſtis notatum reliquit, *ſe conſule, adunato clero, & populo, Romanæ eccleſiæ optatam rediſſe concordiam.* Heracleę Concilium eſt habitum, quò ducenti amplius epiſcopi conuenerunt. ac pontifex à Theodorico rege fatigatus legatos miſit. Ceterùm, epiſcopis ab Anaſtaſio Imperatore, & Timotheo epiſcopo Conſtantinopolitano illuſis, nihil eſt perfectum. Vitalianus autem, vbi ſibi verba data ab Anaſtaſio ſenſit, ira incenſus nouis Imperium afficere maleficiis inſtitit, multosq; captiuos factos contumelioſè, indigneq; tractauit. Per hos annos Theodoricus, bello cum Alemanis contracto, ipſos in poteſtatem adduxit. auctor eſt huius hiſtoriæ Procopius, cui aſſentiunt etiam Theodorici litteræ ad prouinciales, qui erant in Sueuia, datæ. certus tamen huius rei adhuc erui annus non potuit. Angebat Acaciana cauſſa Ormiſdam, vt quæ vna hoc tempore eccleſiarum concordiam diſtineret. itaque deceſſores ſuos imitatus, vt ſalutare huic
515 morbo remedium adhiberet, Florentio, Anthemioq; conſulibus, epiſcopos ex Italia Romam acciuit, ac, relatione ad eos de Acacio facta, ex eorum ſententia legatos Conſtantinopolim ad Anaſtaſium miſit, Enodium epiſcopum Ticinenſem, Fortunatum Catanenſem, Venantium presbyterum, Vitalem diaconum, & Hilarium notarium, qui & ipſi, re irrita, redierunt. Interim, dum Theodoricus Amalaricum nepotem in Hiſpania fouet, comperit, Eutharicum Viterici filium, Beremundi nepotem in ea prouincia degere. Beremundus enim Thuriſmundi filius, ex Amalorum familia natus, ex Scythia in Galliam ad regem Theodoricũ Valliæ ſucceſſorem contenderat, atque ab eo honorificè exceptus, filium Vitericum reliquerat. ex quo Eutharicus erat natus. in quo tum mira

ætatis,

ætatis,prudentiæ,ac pulchritudinis ſpecies elucebat. quod vbi Theodoricus audiit,magnopere lætatus eum ad ſe vocauit, ac iuuenis indole captus generum ſibi aſciuit, Amalaſuenta filia in matrimonium collocata. Eodem anno, Eufraſio epiſcopo apud Aruernos extincto,populus Quintianum ſublegit,qui Aruernis exulabat, à Gotthis nuper epiſcopatu Rutheno depulſus,quòd vrbis Francis tradendæ ſuſpicionem non dubiè præbuiſſet. ille verò Apollinari eam dignitatem ambienti permiſit. qui poſt quattuor menſium ſpatium vita migrauit. quod vbi Theodoricus rex Frãcorum accepit, Quintianum epiſcopum iuſſit ſubſtitui, illum nimio ſui ſtudio Ruthena eccleſia prædicans deturbatum. Proximo anno, 516
quo Petrus conſulatum adminiſtrauit,Theodoricus rex Italiæ Eutharicò genero in tertium poſt annum detulit conſulatum. ad quem ille inſignibus omnibus regiæ magnificentiæ muneribus illuſtrandum ſe præparauit. Anaſtaſius verò Imperator, vt gratiam à Theodorico iniret, eundem tunica palmata donauit, ac per arma filium adoptauit. Herminfridus rex Herulorum Bertharium fratrem expulit vita, ac, Theodorico rege Francorum auxilio aduocato, inde alterum Baldericum extinxit. neque Theodorico promiſſam acquiſitæ regionis portionem conceſſit. vnde capitales inter eos exarſerunt inimicitiæ. Per eoſdem dies Anaſtaſius audiens,epiſcopum quendam præcipuè ſermonibus hominum celebrari,qui omnes Deum paſſum aſſerentes ita refelleret, vt reſpondere nõ poſſent, ad ſe accerſiuit, congreſſumq; ſecum vt partibus ſe dederet ſuis, contendit. cui ille: Quin tu potius,inquit,ad Catholicos tranſi, ne dum impios homines Eutychetem,Dioſcorum,& Seuerum amplecteris,æterno incendio addicaris, ſimulq; chlamyde eius apprehenſa, Hæc,inquit, veſtis nequaquam te poſt obitũ conſequetur,ſed ſola virtus, ac pietas. miſſam fac Eccleſiam,quam Chriſtus ſanguine ſuo redemit. indoctus es, & diſſerendi rudis, neque vllum Eccleſiæ decretum probè intelligis. tantummodo ſcurrilibus calumniis tuis homines fatuos, & nullo ſenſu præditos terres. ſatis habe,quòd Imperator es. caue autem, ne antiſtites Eccleſiæ vexes. ad quæ Anaſtaſius rubore perfuſus ne hiſcere quidem ſuſtinuit. Eodem inde Auguſto quartûm,& Agapeto conſulibus, Franco- 517
rum reges bellum Burgundionum regibus intulerunt. Crothildis mater eorum memor,parentes ſuos à Gundobado patruo interemptos, Clodomirum, & reliquos filios alloquuta rogauit, vt domeſticam iniuriam vindicantes Sigimũdum, & Godomarum Gundobadi iam mortui filios armis inuaderent. quod illi pietati maternæ obſequuti, ſummo animi ſtudio ſuſceperunt. atque exercitu ad eos adducto exercitum eorum fuderunt. ex regibus Godomarus eſt elapſus. Sigimundus, cum ad ſaltus

Agaunos fuga raperetur, vnà cum vxore, & filiis captus, Aureliis in custodiam datus eſt. Francis inde domum abeuntibus, Godomarus, receptis viribus, & recollectis Burgundionibus, regnum recuperauit. contra quẽ Clodomirus ire contendens, Sigimundum necari cum vxore, & filiis iuſſit. corporaq́; eorum in puteum iecit. atque, Theodorico fratre ad opẽ ferendam accito, Burgundiam petiit, &, coniunctis copiis, in agro Viennenſi acie cum Godomaro decertauit. verùm fugientem inſequens, incautus in medios hoſtes delapſus occiditur. cuius caput cum Burgundiones conto præfixum ſuſtuliſſent, eius rei ferre dolorem Franci non potuerunt. atque ira elati facto impetu in fugam Godomarum coniecerunt, & pulſis Burgundionibus, regionem ſui iuris fecerunt. quæ poſtea à Godomaro eſt recepta. Romæ Ormiſda põtifex de noua hæreſi à Seuero illata ſolicitus, vt Anaſtaſium ad Catholicos traheret, iterum legatos ad eum miſit Enodium epiſcopum Ticinenſem, & Peregrinum Meſſanenſem, litterasq́; Catholicam fidem aſſerentes, & libellum pœnitentiæ addidit. Anaſtaſius verò non ſolùm ſalutaribus legatorum verbis, monitisq́; non paruit, verùm etiam eos corrumpere conatus, vbi fruſtra ſe laborare animaduertit, extemplò vrbe, ne mandatis obediret, eiecit. atque in fragilem impoſitos nauim dimiſit, adiectis cuſtodibus, ne oppidum Græciæ vllum attingerent. Legati tamen tanta ſolertia fuerunt, vt ope monachorum epiſtolas in omnibus ciuitatibus diuulgarint. quas epiſcopi ciuitatum metu Imperatoris miſere Conſtantinopolim. quibus rebus Anaſtaſius inflammatus, eò indignatione prouectus eſt, vt, litteris ad pontificem datis, auſus ſit dicere, ſe velle imperare, non imperari. cu-
518 ius, vt impiæ, vocis meritas breui poſt pœnas perſoluit. Magno enim, & Florentio conſulibus, apparuit ei in ſomnis ſpecies terribilis hominis codicem manu tenentis. qui, illo aperto, & nomine ipſius inuento, ei dixit: Ecce propter peruerſitatem fidei tuæ annos de vita tua quattuordecim deleo, ſimulq́; eos expunxit. Excuſſo autem ſomno confuſus Anaſtaſius ſomnium illud Amantio cubiculi præpoſito narrauit, qui ſe quoque alterum vidiſſe eòdem pertinens addidit, nempe ſe coram illo aſtantem à porco dilaniari. quæ ſomnia Proculus coniector adhibitus ita interpretatus eſt, vt mortem vtrique impendere reſponderit. Anaſtaſius verò cum ab oraculo didiciſſet, ſibi igne pereundum eſſe, vt ſortis neceſſitatẽ eluderet, ciſternam in Palatio fabrefecit; quò in ipſo, ſi contingeret, incendii periculo ſe reciperet. verùm ea res fruſtra fuit. nam VI Idus Iulij, ſuborta ſæua cæli tempeſtate, repente fulmine ictus interiit. eo inde ſepulturæ mandato, Iuſtinus Thrax, tribunus, & Comes magno populi, militumq́; conſenſu ad Imperium eſt euectus. is vbi primum iniit, vt erat

Catholicis deditus, extemplò legatū, nomine Gratū, Romam ad pontificē Ormiſdam de redintegrāda eccleſiarū concordia miſit. quod vbi percrebuit, repente omnes in certam ſpē Eccleſiæ Catholicæ aliquando tandē recuperandæ venere. itaq; Idibus Iulijs, cū Ioannes Conſtantinopolis epiſcopus die dominica rē diuinā feciſſet, populus, qui in eccleſia aſtabat, vna voce, vt ambonem aſcenderet, poſtulauit. & cū ille morem geſſiſſet, Seuerū cōmunione moueri, patres in exiliū temere actos reuocari, Concilium ad hanc rem haberi popoſcit. poſtridie autem Macedonij, & Euphemij relliquias Eccleſiæ reſtitui, ceteraq;, quę pridie poſtulauerat, perfici, nouis clamoribus flagitauit. atque annuenti Ioanni ſubiecit: *Benedictus dominus Deus Iſrael, quia viſitauit, & fecit redemptionē plebis ſuæ.* Sacro inde perfecto, & ianuis clauſis, & ſancta lectione de more finita, hora Diptychorū ad altare accurrit, ac diacono nomina quattuor Conciliorū, itemq; Euphemij, Macedonij, & Leonis pontificis recitanti magno conſenſu, *Gloria tibi domine*, ſucclamauit. Vbi verò epiſcopi conuenerūt, XIIII Kal. Auguſti monachi Conſtantinopolitani eadē, quæ populus popoſcerat, petierūt. clerici verò, ac monachi Antiocheni, hæreſi, probriſq; Seueri expoſitis, auxiliū rebus ſuis perditis implorarunt. quibus cognitis, epiſcopi cū cetera omnia confirmarunt, tū in primis Seuerū omni honore ſpoliatū anathemati ſubiecerunt, ac decretū ad Iuſtinum Auguſtū detulerunt. Poſtquā autē Gratus Iuſtini legatus Romā peruenit, atque egregiā Imperatoris voluntatē de concordia Eccleſiæ concilianda expoſuit, Ormiſdā Rauennā lætus ad Theodoricū conſulendum conceſſit. re'q; cum eo cōmunicata, legatos Conſtātinopolim deſtinauit, ad recipiēdos in gratiā eos, qui Acacij, Petri, Timothei, & Dioſcori nomina ex Diptychis exemiſſent. hi verò fuere Germanus epiſcopus Capuanus, Ioānes, ac Blandus presbyteri, Felix, & Dioſcorus diaconi, & Petrus notarius, qui Grato Iuſtini legato redeunti ſe adiunxerūt. Eodē anno Amalaſuenta Eutharici vxor puerū Athalaricū peperit, qui poſt Theodorici mortē regnū Italiæ tenuit. Iuſtino inde Auguſto in Oriēte cōſulatū adminiſtrāte, Eutharicus 519
ipſe Romā ad ineundū cōſulatū accedēs, regio occurſu ab omnibus ordinibus ciuitatis exceptus eſt. neque. n. ambigebatur, quin is, ſi poſt Theodoricū vita ſuppeditaſſet, regnū ſoceri teſtamento geſturus eſſet. ille inſigni liberalitatis ſplēdore, & cū egregia omniū gratia eū magiſtratū adminiſtrauit. ſiquidē in ſenatū progreſſus, Gotthis, Romaniſq; multos honores cōmunicauit. in amphitheatro munera magnifica edidit, feris ex Africa, quas Roma nunquā antea viderat, in arenā productis, Symmacho Iuſtini legato, qui aderat, omnino in eiuſmodi pōpæ admirationē effuſo. quibus rebus perfectis, Rauennā ad Theodoricū reuerſus, multò etiā ampliora Gotthis, Romaniſq; donauit, vſqueadeo vt ſemetipsū ī eo liberali

tatis officio ſuperarit. Interim legati pōtificis Conſtantinopolim perue-
nerūt, atq; à Iuſtino Imperatore, & cōſule, ſimulq; à Vitaliano Patricio,
& ab Illuſtribus viris, monachisq; Catholicis extra vrbē honoris cauſſa e-
greſsis, atq; ab ipſo demū Ioāne vrbis epiſcopo benignè accepti sūt. quæ te
animaduerſa, defenſores Acacij præ pudore ſe in ædem S. Sophiæ abdi-
dere, ac conſilio agitato ad Iuſtinum miſere, qui dicerent, niſi reddita ra
tio fuiſſet, quare Acacius dānatus fuiſſet, ſe nunquam cum ſede Apoſto-
lica conſenſuros. Iuſtinus libellum ab Ormiſda miſſum accepit, & Seue-
rum, quem epiſcopi hoc etiam anno cū ceteris hæreticis anathemate iu-
gularunt, lingua multatum Septembri menſe in exilium egit. cui Paulus
eſt ſubſtitutus. Ioannes verò vrbis epiſcopus libellum prodidit, in quo ſe
quattuor Concilia, & epiſtolas Leonis approbare, Neſtorium vero, Dio
ſcorum, Eutychem, Timotheum Aelurum, Petrum Alexandrinū, & Aca
cium Conſtantinopolitanum epiſcopos deteſtari, & in omnibus rebus de
cretis ſedis Apoſtolicæ ſtare aſſeruit. atque hanc Confeſsionem V Kal.
Aprilis ſubſcriptam Romam ad Ormiſdam cum his litteris miſit: *Red-
ditis mihi litteris veſtræ ſanctitatis per Gratum Clariſsimum Comitem, & nunc
per Germanū, & Ioannem reuerendiſsimos epiſcopos, & Felicem, ac Dioſcorū ſan-
ctiſsimos diaconos, & Blandū presbyterum, lætatus ſum de ſpirituali caritatis ve-
ſtræ ſanctitate, quòd vnitatem ſanctiſsimarum Dei eccleſiarum ſecundùm veterū
patrum traditionem requiris, & dilaceratores gregis Chriſti amore, propulſare feſti
nas. certus igitur ſcito per omnia Sanctiſsime, quia, prout vobis ſcripſi, tecum cum
veritate ſentiens, omnes à te repudiatos hæreticos renuo, & ego pacem diligens,
ſanctiſsimas Dei eccleſias, ideſt ſuperioris veſtræ, & nouellæ iſtius Romæ vnam
eſſe accipio; illam ſedem Apoſtoli Petri, & iſtius Auguſtæ ciuitatis vnam eſſe defi-
nio.* Inde quę approbet, reprobetq; adiungit, ſic concludens: *Quapropter,
ſicut prædiximus, ſequentes in omnibus ſedem Apoſtolicam & prædicamus omnia,
quæ ab ipſa decreta ſunt, & propterea ſpero, in vna communicatione nobiſcum, quā
Apoſtolica ſedes prædicat, me futurū, in qua eſt integra deuotio Chriſtianæ religionis,
& perfecta ſoliditas, promittens in poſterū ſequeſtratos à communione Eccleſiæ Ca-
tholicæ eorum nomina inter ſacra non eſſe recitanda myſteria.* Inde data opera
eſt, vt reliqui epiſcopi Ioannis auctoritatem amplecterentur. Iuſtinus
Vitalianum conſulem declarauit, vt per ſpeciem honoris in vrbe illiga-
tum facilius circūueniret inſidiis, quòd ſuſpectas nimias illius in rep. opes
habebat, neq; ea, quæ aduerſus Anaſtaſiū geſſerat, approbabat. itaque, cū
ille mox cōſulatum vnà cū Ruſtico iniuiſſet, ſeptimo eius die, anno Chri-
520 ſti quingenteſimo viceſimo, in Palatio cum aliis ſatellitibus eius occiden-
dū curauit. Cum autē multas eccleſias Aſiæ, Ponti, & Oriētis inducere nō
potuiſſet, vt Acacij, & Petri nomina ex Diptychis tollerent, V Idus Sepē
bris Chalcedone ad Ormiſdā pontificem litteras hoc ſignificantes dedit,

eumq́;, vt epiſtolã ſuam corrigeret, atque in mitiorẽ partem mutaret, orauit. nã Anaſtaſiũ pontificẽ quondã Anaſtaſio Auguſto ſcripſiſſe, ſatis habiturũ, ſi nomen Acacij ſileretur. Hoc etiã tẽpore Boetius vir conſularis opibus, atque auctoritate in vrbe florens, duos filios pueros ad conſulatũ extraordinariũ extulit, atq; inter eos medius & ſenatũ appellauit, & populũ congiario munerauit. qua de re ſic ipſe gloriãs ſcripſit: *Poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentiũ malorum mole deleri, cũ duos pariter cõſules liberos meos domo prouehi ſub frequentia patrũ, ſub plebis alacritate vidi; cũ eiſdẽ in curia curules inſidentibus regiæ laudis orator ingenij gloriã, & facundiæ meruiſ, cũ in circo duorũ medius conſulũ circumfuſæ multitudinis expectationẽ triumphali largitione ſatiaui.* Inde Valerio, & Iuſtiniano, qui poſtea Imperauit, conſulibus, Ormiſda IIII Nonas Aprilis, cũ iã Agapetus ſecundũ, ſed extraordinariũ conſulatum iniſſet, litteras ad Ioannẽ epiſcopũ miſit. quibus partes ſuas in cauſſa, quæ agebatur, commiſit, his verbis: *Quia per inſinuationẽ dilectionis tuæ huius eſt nobis viæ patefacta prudẽtia, remuneramus ſolicitudinẽ tuã, & ſeruatis priuilegijs metropolitanorũ vices nobis apoſtolicæ ſedis eatenus delegamus, vt inſpectis, ſiue ijs, quæ ad canones pertinẽt, ſiue ijs, quæ à nobis nuper mandata ſeruentur, ſiue ijs, quæ de eccleſiaſticis cauſſis tuæ reuelationi contigerint nunciari, ſub tua nobis inſinuatione pãdantur.* Qua poteſtate data, finis eſt tandẽ diſcordiæ diuturnæ impoſitus per legatos põtificis, cũ iã Euphemius Ioãni mortuo eſſet ſuffectus. vt ipſe Ormiſda epiſtola ad eũ miſſa gratulatur, ſignificãs, ſe ab eo, & legatis ſuis certiorẽ de re cõpoſita factũ. Eodẽ anno, vt inquit cũ Gregorio Iornandes, Theodoricus rex Francorũ, veteribus ſimultatibus animo repetitis, aſſumpto Clothario fratre, & Theodeberto filio, exercitũ in Thuringiã aduerſus Herminfridum regẽ eduxit, ac ſuperatis, quæ in cãpis Thuringiæ ſibi paratæ erant, inſidiis, prœlio congreſſus eũ cũ ſuis omnibus in fugã dedit, atq; vſque ad amnẽ Oneſtrudẽ inſequutus, tantã ibi ſtragem eorũ edidit, vt alueus fluminis alta cadauerũ congerie cumulatus ſit. per quam, tanquã per pontem tranſgreſsi Franci in poteſtatẽ Thuringiã redegerunt. Tũ verò Clotharius Rodogundẽ Bertharij quondã regis filiã captiuã fecit, ſibiq́; domũ reuerſus deſpondit. Theodoricus verò Herminfridũ, fide incolumitatis data, ad ſe venire Tolbiacũ iuſſit, eumq́; de muris vrbis ſecũ ambulantẽ deiecit. Dũ autẽ Theodoricus in Thuringia erat, rumor Aruernis increbuit, ipſum morte eſſe abſumptũ. quare Arcadius ſenator Aruernus Childebertũ fratrẽ eius ad vrbẽ accipiendã inuitauit, & progreſſum refracta porta recepit. quo facto, cũ auditum eſſet, Theodoricum ſoſpitem domum eſſe reuerſum, Childebertus vrbe eueſtigiò ceſsit. Inſequens annus conſules habuit, ambos in Occidente, Symmachum, & Boetium iterum, ipſius Symmachi generũ. 522
Eo anno Clotharius, ac Childebertus in Burgundiã caſtra mouere, atq;,

Auguſtoduno obſeſſo, vniuerſam, Godomaro rege fugato, ſui iuris, ditionisq́; fecere. Theodoricus verò cõtra Aruernos profectus, ad vrbẽ poſuit caſtra, Arcadio ſenatore Bituricas, quæ vrbs erat Childeberti, elapſo. atq; ipſa ſuburbana militi permiſit diripiẽda. ex quibus nonnulli baſilicã S. Iuliani, refractis oſtiis, violare ſunt auſi. quorũ principes à ſpiritibus immundis arrepti ſtatim infeſtis in ſemet dentibus irruerunt, clamantes, cur nos martyr ſancte ſic crucias? Quintianus autẽ epiſcopus interim per noctẽ pſallendo muros obambulabat, Deũ orans, vt vrbi ſuccurreret. itaque Theodoricus cũ de excindẽdis mœnibus cogitaſſet, repente furore correptus eſt. qua re animaduerſa, amicus illũ admonuit, vt cõſilio deſiſteret. nã vrbem illã cum multorũ aliorũ Sanctorũ, tum in primis ipſius Quintiani epiſcopi præſidio tectã eſſe. cui ille ità paruit, vt ſtatim edixerit, ne cui intra octo millia paſſuum iniuria fieret. Vrbe inde potitus Sigiualdũ propinquũ ſuum ibi præfecit, nihil relinquens, niſi terrã vacuã, quã efferre non potuit. idẽ etiã Quintianus, cum quodã tempore ciuitas ſiccitate nimia laboraret, ſupplicationes ante Aſcenſionẽ ad opportunã impetrandã pluuiam vetere ritu Eccleſiæ celebrauit. die vero tertia portæ vrbis appropinquantẽ ciues rogarunt, vt ipſe precationẽ ad Deũ pro impetrãda pluuia faceret. ſe enim cõfidere, illo orante, Deũ extemplò aquã vberrimã effuſurũ. tum ille proſtratus in hunc modũ orauit: *Si clauſo cælo pluuiæ non defluxerint propter peccata populi, & conuerſi deprecati fuerint faciẽ tuã, exaudi Domine, & dimitte peccata populi tui, & da pluuiã terræ, quã dediſti populo tuo ad poſsidendũ.* Atque his dictis, atris repente nubibus cælo offuſis, ſalutaris pluuiæ humor excuſſus eſt, cõfitẽtibus omnibus, ſe tantũ boni ipſius Quintiani meritis aſſequutos. Boetius conſul, homo non minore integritate, quàm eruditione ornatus memorabilẽ conſulatũ adminiſtrauit, grauibus, vt ipſe ſcripſit, cum improbis hominibus inimicitiis pro tuẽdo priuatorũ iure, ſpreta potentiorũ offenſione, ſuſceptis. ſiquidẽ Conigaſto in imbecilli cuiuſque fortunas inuadenti occurrit, Triguillam regiæ domus præpoſitũ ab incœpta, & perpetrata iã prorſus iniuria reuocauit. miſeros homines, quos infinitis calumniis impunita Gotthorũ auaritia diuexabat, obiecta periculis auctoritate, protexit. prouincialiũ fortunas tũ priuatis rapinis, tũ publicis vectigalibus peſſundari non aliter, quàm qui patiebantur, indoluit. cum, acerba fame ſæuiente, grauis, atque inexplicabilis indicta coemptio profligatura Campaniam videretur, certamen aduerſus præfectum prætorij communis commodi ratione ſuſcepit, ac, rege cognoſcente, contendit, & ne coemptio exigeretur, euicit. Paulinum conſularem virũ, cuius opes Palatini canes iam ſpe, atque ambitione deuoraſſent, faucibus eorũ eripuit. ne Albinũ conſularem virũ præiudicatæ accuſationis pœna corriperet, inimicitiis ſe Cypriani delatoris oppoſuit.

Veronæ autem cum rex maieſtatis crimen in Albinum delatum ad cunctum ſenatus ordinem traducere moliretur, maxima periculi ſui ſecuritate defendit. his de cauſsis cum regis, ac ceterorum in ſe odia concitaſſet, poſtero anno, poſtquam conſulatu abiit, Maximo conſule, accuſatus eſt à Baſilio, Opilione, & Gaudentio. ex quibus Baſilius olim regio miniſterio depulſus ad eam poſtulationem æris alieni neceſsitate deſcendit. Opilio verò, & Gaudentius, cum ob multa flagitia exilio deſtinari ad ſacras ædes recuſantes imperium confugiſſent, rex edixit, vt, niſi intra præſtitutum diem Rauenna diſcederent, frontibus inuſtis expellerentur. atque eodem tamen die deferentibus eiſdem Boetij nomen acceptum eſt. ſumma verò criminum fuit, ipſum ſaluum eſſe ſenatum voluiſſe, ac delatorem, ne documenta deferret, quibus ſenatum læſæ maieſtatis reũ faceret, impediſſe. litteræ etiam falſæ prolatæ, quibus eundem Romanã ſperaſſe libertatem arguebatur. Hoc primùm tempore Theodoricus à ſemetipſo defecit, atque nimiis aſpirantis fortunæ blãditiis captus prauo ſtudio optimum ingenium corrupit, ac priſtinam illam inter omnes æquitatis, moderationis, ac ſapientiæ laudem præcipiti quadam nefandi iudicii temeritate fœdauit. ſiquidem falſis accuſatoribus, & fictis criminibus fide adhibita temere inſontem hominem condemnauit, ac, publicatis bonis, Ticinum relegauit. vbi ipſe ſemet conſolans hæc ipſa, quæ diximus, de ſe memoriæ prodidit. Romæ VIII Idus Iulij Ormiſda pontifex Eccleſia poſt multos annos pacata, ex humanis rebus eximitur, atque ei Ioannes presbyter è Tuſcia ſubrogatur. Iuſtino inde iterum, & Opilione conſulibus, Tranſamundus rex Vandalorum in Africa, Iornande teſte, deceſsit. cui ſucceſsit Hildericus ex Eudoxia Valentiniani Auguſti filia procreatus. is, licèt à Tranſamundo ſacramento adactus, ne Catholicis parceret, longè aliud, quàm ſuperiores reges, ingeniũ induit. atque initio regni Catholicos ab exilio reuocauit, & epiſcopis eccleſias reddidit. vnde ſtatus religionis in Africa aliquando tandem eſt reſtitutus, qui poſt Genſerici irruptionem fuerat profligatus. Iuſtinus autem Imperator ad alia Imperij ſui illuſtria decora hanc quoque adiicere laudẽ voluit, vt Arrianos demum prorſus à ſe diſsipatos conſtans poſteritas prædicaret. ſiquidem acerbiſsimè ferens, perfidiam eorum tot Conciliorum ſententiis iugulatam, atque confoſſam adhuc tamen in Oriente ſpirare, edictum propoſuit, vt Arrianorum eccleſiæ vbique Catholica religione conſecrarentur. quod vt Theodoricus accepit, dolorem ferre nõ potuit, ac prauum alterum conſilium Catholicos inſectandi in Italia cepit. itaque Ioannem pontificem ad ſe accerſitum legatum ad Iuſtinum pro imperio contendere iuſsit, admonitũ, vt ſuas Arrianis eccleſias red-

523

524

deret, neque negocium vllum faceſſeret; ſin minus, ſe eadem mala Catholicis in Italia moliturum. Afri, cum Hilderico, & Vandalis bellum facere ſtatuiſſent, Theodoricum in ſocietatem armorum inuitarunt. quod Theodoricus repudiauit,diffiſus,ſe poſſe,claſſem,quam rei magni
525 tudo poſtulabat,in Africam tranſportare. Proximo inde anno,quo Probus cum Philoxeno conſul fuit, Ioannes pontifex,comitantibus ſenatoribus,Theodoro,Importuno,& Agapeto exconſulibus,& Agapeto Patricio,vrbe egreſſus Græciam verſus iter arripuit. cum autem Corinthum adiiſſet,ac terra inde pergere vellet, manſuetum equum quærens,vnum à nobili quodam viro, quem in vxoris manſuefecerat vſum, accepit, ea conditione, vt poſtquam ad certum locum veniſſet, eum remitteret. quod cum is præſtitiſſet, res incidit ad admirationem inſignis. quippe equus,qui ſanctum pontificem detulit, poſtea nunquam dorſo ſuo inſidentem mulierem paſſus eſt. qua re animaduerſa, ille equum remiſit, orans, vt poſsideret,quem ſuum ſedendo feciſſet. huius hiſtoriæ S. Gregorius eſt auctor. Aduentus inde eius nuncium vbi Iuſtinus accepit, incredibili lætitia elatus pontificem Romanum maximo ſibi honore ſuſcipiendum vel ad pietatem apoſtolicæ ſedi præſtandam, vel ad prodendũ poſteritati exemplum, putauit. neque verò Imperator ſolus,ſed vniuerſa quoque Græcia in eiuſmodi ſpectaculum erat erecta. neque enim per vlla ante ſæcula Romanum pontificem incolumem terra vlla, præterquam ipſa religionis Catholicæ mater Italia, viderat. ſiquidem Liberius ærumnis,atque exilio deformatus in iis regionibus inuitus fuerat obuerſatus. Conſtituto igitur die aduentanti ad vrbem Ioanni Iuſtinus obuiã cum tota ciuitate proceſsit, clero cum crucibus, cereisq; prægrediente. cumq; vt vidit, continuò tacita religione perfuſus ad pedes venerandi cauſſa procubuit. atque per Auream portam in vrbem induxit. vbi pontifex cæco aſtanti, atque opem imploranti in nomine Ieſu Chriſti aſpectum,lucemq; reſtituit. inde in templum deductum dextrum dextro in ſolio ſibi aſsidere iuſsit. his tantis officiis illud ſubinde Iuſtino Ioannes benignè rependit,quòd apud eum diem Dominicæ Reſurrectionis clara voce Romanis precibus,ac ritibus celebrauit. atque in ipſis ſacris Iuſtinũ magna cæremonia inſignibus Auguſtalibus nouo,atque in poſterum memorando exemplo decorauit. itaque ab eo contrà patenam, calicem, & pallia aurea, gemmataq; accepit. cauſſam inde exponere ſuſceptæ legationis ingreſſus, non ſolùm ipſum ad eccleſias Arrianis reddendas non impulit,verùm etiam ipſe omnes,quas potuit,vbique ritu Catholico cõſecrauit. ac demum Romam reuerſus, munera Iuſtini tribus baſilicis S.Petri, S. Mariæ,& S. Laurentij diſpertiuit. Eodem anno Conſtanti-

nopoli, & Antiochiæ terræmotu vehementiſſimo laboratum. Theodoricus rebus Ioannis in Græcia geſtis exacerbatus crudelitate ingenium ſuum, alioqui mite, ac placidum, incitauit. itaque Maximo, Olybrioq; 526
conſulibus, ipſum cum ſociis legationis Rauennam venire imperauit, ac grauiſſima Caholicis comminatus in carcerem condidit, atque ibi omni humanarum ærumnarum genere conflictauit. & Symmachum Boetij ſocerum comprehendit, atque ambos arctiori cuſtodiæ tradidit. neque enim (quod quidam tradiderũt,) cum Boetio fuerat relegatus. ſiquidem ipſe ſcribit in Conſolatione: *Viget incolumis Symmachus ſocer, ac ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit iniurijs. viuit vxor. quid dicam liberos conſulares, quorum iam vt in id ætatis pueris vel paterni, vel auiti ſpecimen elucet ingenij?* Ioannes autem, dum fuit in carcere, cauſſam tueri Catholicorum nõ deſtitit. itaque III Idus Iunij ad epiſcopos Italię ſic ſcripſit: *Hortor vos, ac moneo contra Arrianam perfidiam, quę olim non ſemel, ſed ſæpe damnata eſt, & modò in quibuſdam reuiuiſcit, armari gladio Spiritusſancti, vt eam ita, adminiculante diuina gratia, opprimere, & extirpare valeamus, vt nec radix eius in poſterum inueniatur. Eccleſias verò Arrianorum vbicunque inueneritis, Catholicas eas diuinis precibus, & operibus abſque vlla mora conſecrate. quia & nos, quando fuimus Conſtantinopoli tam pro religione Catholica, quàm & pro regis Theodorici cauſſa negocij, ſuadente, atque hortante, Arrianosq; extirpante pijſſimo, atque Chriſtianiſſimo Iuſtino orthodoxo Imperatore, quaſcunque illis in partibus eorũ eccleſias reperire potuimus, Catholicas eas, domino opem ferente, conſecrauimus. Et quanquam Theodoricus eorum peſte tactus intrinſecus & obuolutus extrinſecus nos, & omnem regionem noſtram perdere gladio, & igne conſumere minetur, nolite tamen propterea deficere.* His ſcriptis, haud multis poſt diebus fame, ſiti, & ceteris carceris incommodis maceratus XV Kal. Iulias expirauit. corpus eius Romã delatum VI Kal. ſepulturæ mandatum eſt. in locum eius Felix quartus VIII Kal. Auguſti ſuffectus eſt. Ioanne extincto non contentus Theodoricus, inde Symmachum, & Boetium aſſeruatos inuaſit, atque eorum vtrique caput deſecari crudeliſſimè iuſſit. cuius temeritatis poſt breui, ſed fruſtra, pœnituit. nam paucis poſt diebus cœnans, cum ingentis piſcis caput à miniſtris appoſitum aſpexiſſet, caput Symmachi ſibi videre viſus eſt, eminentibus inferiore è labio dentibus, & toruum oculis intuentibus furibundè ſibi, atque aſperè minitari. cuius ſpectaculi fœditate perculſus ſubito horrore correptus eſt. itaque in cubiculum regreſſus, lecto decubuit. atque adhibito Elpidio medico rę expoſita, patratum à ſe in Symmachum, Boetiumq; facinus acerbè flere inſtituit. tantumq; ex ea re dolorem concepit, vt morbum propterea exitialem contraxerit. ex quo cum ſe moriturum videret, Gotthos Comites, atque optimates ad

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Septimuſdecimus.

Qui eſt regni Gotthorum in Italia ſecundus.

ATHALARICVS REX.

IVSTIS Theodorico ſolutis, Athalaricus puer octo annos natus extemplò regni hereditatem adiuit. atque ex præſcripto Amalaſuentæ matris omnia pro ſua voluntate, iudicioq; curantis, legatis, literiſq; miſsis, ſenatum, populumq; Romanum, ac Romanos, Gotthoſq; in Italia, Dalmatia, & Gallia conſtitutos certiores de ſua prouectione fecit, iurans, ſe omnibus, qui in ſua, atque aui ſui auctoritate manſiſſent, ius æquabile redditurum. Omnium litterarum exempla ſunt apud Caſsiodorum in hanc ſententiam: *Scire vos volumus, nos nuper ab auo noſtro Theodorico in extremo vitæ diſcrimine poſito regni heredes maximo animi ſtudio inſtitutos. proceres autem, qui aderant, iudicium eius tanta conſenſione probaſſe, vt diuina in ea re voluntas agnoſceretur. Quos imitati Romani, & Gotthi non ſolùm ſuorum nobis ſtudiorum alacritatem, ſed etiam iuriſiurandi religionem continuò præbuerunt. Quorum vos etiam veſtigia ſequuturos non dubitamus. itaque, vt primordia noſtra, noſtramq; erga vos humanitatem perſpiceretis, legatos ad vos noſtros miſimus, vt vobis item nomine noſtro iuſtitiam, & æquabilem clementiam interpoſito ſacramento ſponderent.* Ipſius porro Amalaſuentæ reginæ ingentia corporis, animiq; decora referuntur. primùm tanta in ore dignitas, vt nemo eam ſine ſumma veneratione ſpectaret, tanta in dicendo vis, vt cum Græcè, Latineq; ſciret, verba faciens, omnium ad ſe voluntates, animoſq; conuerteret. ingenium deinde virile, ac prudentia maior, quàm ſexui conueniret. itaq;, Athalarico per ætatis imbecillitatem ad regni gubernacula tractanda nondum idoneo, ipſa tanta iuſtitiæ, ac ſapientiæ fama adminiſtrauit, vt omnes in ſummam admirationem adduxerit. nam non modò Romano cuipiam vitam, aut bona non ademit, ſed etiam liberis Symmachi, & Boetij, quæ fuerant erepta, reſtituit. inprimiſq; vniuerſam Romanorum nationem aduerſus inhiantem Gotthorum libidinem texit. Amalarico verò regi Hiſpaniæ ſororis ſuæ filio Galliæ vltra Rhodanum portionem, citeriore ſibi retenta, conceſsit, & res à Theodo-

rico

rico patre Carcaſſone ablatas reddidit, atque impoſitum ab eo veſtigal
remiſit. quin etiam ipſius citerioris partem Theodorico regi Francorũ
arma ſibi intentanti tradidit ad leuandam Francico bello in tanta ſuo-
rum infirmitate Italiam. puerum porrò Athalaricum contra inſtituta
Gotthorum more Romano rectis ad omnem humanitatem litteris in-
formandum curauit, ac præceptorum, ſeniorumq; humanitate, pruden-
tiaq; præſtantium cuſtodiæ ſeueriori commiſit. qui nunquam ab eius la-
tere diſcedentes mores, vitamq; pueri Romana diſciplina imbuerent.
Per hæc tempora publica erat Romæ ſchola, in qua eloquentia, iuris pru
dentia, & reliquæ ingenuæ artes per eruditiſsimos homines publica mer
cede inſtituto vetere tradebantur. cum autem ſtipendia hoc tempore à
ſenatu profeſſoribus aut non penderentur, aut lentè, ac faſtidiosè perſol-
uerentur, eadem huius rei certior facta per litteras ſenatoribus nomine
Athalarici præcepit, vt eis pleniſsimè ſatisfacerent: *Nuper cognouimus*, in-
quit, *doctores eloquentiæ Ro. laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliquo-
rum nundinatione fieri, vt ſcholarum magiſtris attributa ſumma dematur. qua-
propter cum perſpicuum ſit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus; doctoribus
adoleſcentium aliquid ſubtrahi, qui ſunt potius commodorum incrementis ad glorio
ſa ſtudia prouocandi. prima enim grammaticorum ſchola fundamentum eſt litte-
rarum, mater facundiæ, magiſtra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exer
citationem pulcherrimæ lectionis antiquorum nos cognoſcitur iuuare conſilijs. hac
non vtuntur barbari reges. apud legales dominos permanet ſingularis. Arma enim
& reliquæ gentes habent. ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obſe-
cundat. Qua de re P.C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem largimur, vt ſuc-
ceſſor ſcholæ liberalium litterarum tam grammaticus, quàm orator, & iuris expo-
ſitor commoda ſui deceſſoris ab eis, quorum intereſt, ſine aliqua imminutione perci-
piat, ne cogantur de alieno pendere faſtidio, cui piaculum eſt vel horarum vacaſſe
527 momento*. Mauortio inde conſulatum adminiſtrante, Iuſtinus Auguſtus
finem ſibi vitæ imminete ex lethali contracto morbo intelligens, ſucceſ-
ſorem ſibi exemplo Theodorici ſubſtituir. quippe Kalendis Aprilis Iu-
ſtinianum, ſororis filium, egregium animo, atque virtute iuuenem,
Imperij ſibi conſortem aſciuit. & Kal. Auguſti vita cedens Imperatorem
reliquit. Hic eſt Magnus ille Iuſtinianus, quem meritò poſteri iuris con-
ditorem, libertatis reſtitutorem, barbarorumq; profligatorem linguis,
ſcriptisq; conſentientibus celebrarunt. ille verò, inito Imperio, præcla-
rum auunculi exemplum rep. domi, forisq; iuſtè gerenda ſibi propoſuit.
itaque & Concilij Chalcedonenſis vindicem ſe futurum denunciauit, &
bellum Perſicum ab Anaſtaſio inſtitutum, atque à Iuſtino exceptum
ſumma ope continuauit. hunc verò vbi ad Imperium perueniſſe Ama

laſuenta percepit, ſtatim regis nomine oratores de fœdere confirmando,
& renouanda amicitia miſit, cum his litteris: *Iure poſſem reprehendi, Cle-
mentiſsime princeps, ſi pacem veſtram quærerem tepidè, quam patres meos conſtat
ardentius expetiſſe. Vos auum noſtrum in veſtra ciuitate ſellis curulibus extuliſtis.
vos genitorem meum in Italia palmatæ claritate decoraſtis. deſiderio quoque con-
cordiæ factus eſt per arma filius, quia vnis vobis penè videbatur æquæuus. hoc no-
men adoleſcenti congruentius dabitis, quod noſtris ſenioribus præſtitiſtis. quamobrē
ad ſerenitatem veſtram legatos noſtros miſimus, vt amicitiam nobis illis conditio-
nibus concedatis, quas cum auo noſtro deceſſores veſtros conſtat habuiſſe.* Eam ve-
rò ſocietatem, vt ad res gerendas non inutilem, Iuſtinianus ſummo ſtu-
dio confirmauit. poſtero autem anno, cum eſſet vnà cum Athalarico re 528
geiterum conſul, domi quietus, ac prorſus in ſtudia pacis intentus opus
longè bellicis laudibus omnibus præponēdum inſtituit. Animo nanque
ad vetus ius ciuile emendandum, ſupplendum, & componendum adie-
cto, iuris peritos illa ætate ingenio maximè, doctrinaq; præſtantes adhi-
buit ex nobiliſsimis Beryti, & Cæſareæ gymnaſijs euocatos, eisq; conſi-
lio ſuo communicato, præcepit, vt nouum Iuris Codicem decreta Augu
ſtorum principum complectentem Theodoſij Auguſti imitatione con
ficerent. Eo etiam anno ſæuus terræmotus miſerabiliter Antiochiam
afflictauit. ſiquidem, ingenti cæli propè mugitu edito, ædificia omnia,
quæ priore nō ruerant, deturbauit, atque hominum ferme quinque mil-
lia ruinis alliſit, quo caſu perculſi ciues ad diuinam opem implorandā
ſe contulerunt, ac ſine calceis cum flebilibus vocibus Deo ſupplicatum
ierunt. cùm autem vir quidam inſigni pietate præditus ſe in quiete diui-
nitus monitum eſſe aſſereret, vt ad tantam auertendam calamitatem in
foribus ædium inſcriberetur: *Chriſtus nobiſcum ſtate*, eo facto, repente cæ-
leſtis ira conſedit. Iuſtinianus inde, & Theodora coniux eius, ingenti ſup
peditata pecuniæ ſumma, vrbem inſtaurarunt, ac nouo nomine pro An-
tiochia Theopolim appellarunt. Interim Athalaricus rex præcepta ma
terna ſequutus, varios amicos virtutis cauſſa ad honorum gradus euexit,
atque ad frequentanda Bruttiorum oppida poſſeſſores, & curiales rura
relinquere, & in vrbes ſe referre præcepit, eoſq; datis fideiuſſoribus, ſpon
dere iuſsit, ſe maiorem partem anni in oppidis à ſe ad habitandum dele-
ctis agitaturos. cumq; Theodoricus aquam in vrbem Parmenſium indu
xiſſet, ad Honoratos, poſſeſſores, & curiales ita ſcripſit, vt eos propterea
cloacas etiam purgare mandarit: *Ciuitatem*, inquit, *veſtram ſiccitate diuti-
na laborantem auus noſter ſaluberrima vnda rigauit. nunc vos cloacarum ora
pandatis oportet, ne, ſordium obiectione tardata, reciprocans vnda veſtris ædibus il-
lidatur, & quas debuit abluere, vobis inferre cogatur.* Eodem anno Benedi-

ctus

ctus Nurſinus, abbas, ſanctitate in Sublacenſi monaſterio florens, diuino inſtinctus ſpiritu, paucis monachis ſecum aſſumptis, Caſinum in Campaniam adiit. ibiq; ſimulachro Apollinis, quod vulgo ab agreſtibus hominibus colebatur, euerſo, lucoq; ſucciſo, nouum ſibi monaſterium condidit, ac monachis Occidentalibus leges, quibus in hunc vſque diem vtuntur, ſeueriſſimas dedit, & panis pondus, ac menſuram vini, quibus in ſumma victus tenuitate veſcerentur, præſcripſit. id monaſterium deinde numero monachorum, dignitate abbatum, muneribus, ac priuilegiis principum tota Italia factum eſt celeberrimũ. præcipuè per aliquot poſt annos ipſe ibi degens Benedictus ſignis multis in Chriſti nomine e-
529 dendis locum peruagata fama ſuæ extulit ſanctitatis. Decio inde conſulatum gerente, Iuſtinianus Idibus Aprilis Codicem iuris anteceſſorum ſolertia concinnatum feliciſſimè ſub ſuo nomine edidit, atque ex eo in poſterum ius dici præcepit. neque ita multò poſt, vt animi ſui expreſſam de fide ſententiam proderet, legem aliam tulit, ne quis diſſenſiſſe à fide Catholica vellet; ſiquis adhuc ſecus ſenſiſſet, is trium menſium ſpatium ad reſipiſcendum haberet. ex quo edicto variè inde in Oriente tumultuatum eſt, Arrianis in primis, atque Eutychianis ſuperbè nimis, ac violenter in ſe conſultum eſſe cenſentibus. Athalaricum regem iam decem annos natum iampridem Gotthi ſeuera ſeniorum diſciplina educari moleſtè ferebant. nempe indolem regiam, ac virtutem auitam litterarum ocio, ac ſtudiorum cultu exiſtimantes effeminari. itaque, cum puer à matre correctionis cauſſa manu percuſſus ad nonnullos eorum lacrymans confugiſſet, dicere non dubitarunt, cupere ipſam puerum perdere, vt ſecundis nuptiis ad alterum virum regiam dignitatem transferret. ac, conſilio agitato, vocibus eam haudquaquam obſcuris increpuerunt, quòd regem non conuenienter educaret. nam & litteras, & magiſtros à fortitudine, & magnitudine animi inſerenda alieniſsimos eſſe. qui res maximas geſturus, & bellicam Theodorici gloriam æquaturus eſſet, eum armis operam dare, & rei militari ſtudere, nec præceptores formidare, ſed præceptoribus formidini eſſe debere. non ita Theodoricum Gotthorum filios educandos inſtituiſſe, immo verò ne ipſum quidem tot gentium domitorem hoc pacto educatum fuiſſe, quem conſtaret nullas prorſus litteras cognouiſſe. Athalaricus cum æqualibus in campo, atque in ſole laborare perdiſceret, non autem cum maioribus natu in ſcholis, atque in vmbra langueret. quorum verba etſi minimè omnium Amalaſuenta probauit, ne tamen ipſos deſpicatui habere proceres videretur, illorum ſe parituram auctoritati reſpondit. atque ab illo die, dimiſsis ſenioribus, puerum iuuenum familiaritati commiſit. Per idem tempus Hildericus rex

Vandalorum Amalafredam Tranſamundi olim regis vxorem parũ com
perta de cauſſa necauit. quod vbi ad aures Amalaſuentæ, ſiue Athalari-
ci peruenit, iuſta ira permoti graues ad eum litteras miſerunt, & redden-
da tanti facinoris cauſſa vt ſibi ſatisfaceret, verbis his poſtularunt: *Quis ne
ſciat, Amalafredam generis noſtri decus violẽta à vobis manu eſſe peremptam, &
quã habuiſtis pridẽ dominam vos paſſos non eſſe, viuere nunc priuatã? Hæc ſi con-
tra fas grauis eſſe videbatur, remitti ad nos cũ honore debuit, quã magnis ſupplicatio
nibus petÿſtis. et ideo morali ratione commoniti per legatos ius à vobis poſcimus,
expectantes, qualis tanto facinori defenſio præferatur.* Lampadio inde, atque 530
Oreſte conſulibus, anno Chriſti trecenteſimo triceſimo, Iuſtinianus, edi-
to codice ad formanda, ſiue reſtituenda litium, cauſſarumq; iudicia non
contẽtus, nobiles iterum iuriſconſultos, atque anteceſſores acciuit, ac, vo-
luntate ſua expoſita, negociũ alterum eis dedit, vt inſignia veterũ iuriſpe-
ritorũ decreta ex immẽſis eorũ voluminibus ſecernerent, eaq; ordine ad
intelligendum, & vtendum accommodato digererent. quod illi, colla-
tis in vnũ veteribus omnium de iure commentariis, magna cum cura, at-
que induſtria præſtiterunt. atque Inſtitutiones iuris, & Digeſta legũ, quæ
nunc quoque teruntur manibus, confecerunt, immortalẽ apud poſteros
induſtriæ gloriam parituri, niſi, dum breuitati fortaſſe nimiæ ſtuduerũt,
in miras obſcuritatis anguſtias incidiſſent, ac diſputationum, & litiũ, quas
tollere voluerunt, interdum materiam præbuiſſent. In Thracia, duce
Mundo militiæ magiſtro, res egregiè geſta, Bulgaris populantibus ad in-
ternecionem deletis. Romæ Felix pontifex IIII Idus Octobris eſt mor-
tuus. Comitiis nouo pontifici creando indictis, ſenatus, ac clerus in duas,
vt ante, factiones eſt ſciſſus: itaque alij in baſilica Conſtantiniana Boni-
facium, alij in baſilica Iulij Dioſcorũ, vtrumque presbyterũ, deſignarũt
epiſcopum. quæ ſeditio grauiſsimè turbatura quietem Eccleſiæ erat, niſi
biduo poſt ſubſequuta Dioſcori mors repentina omnem planè tumultus
materiam ſuſtuliſſet. eo verò extincto, Bonifacius locum ſine controuer
ſia nactus, ac ſecundus in conſecratione appellatus, clero aduocato, Dio-
ſcorum condemnauit, verùm factionem eius, quæ maxima erat, in gra-
tiam Eccleſiæ recepit. Inde poſt Lampadii, & Oreſtis conſulatum, vt 531
praui in poſterum diſsidii occaſionem adimeret, conuocato iterum cle-
ro, omnes ante Confeſsionem S. Petri in verba ſua iureiurando adegit,
ſe poſt exceſſum ipſius Vigilium diaconum pontificem ſublecturos. idq;
ſacramentum ſanciri manu cuiusque voluit. Admonitus inde rem com-
miſiſſe ſacris legibus omnibus aduerſantem, & libertati Comitiorum
officientem, idem ſcriptum, accitis deintegro omnibus, abrogauit,
eoq; incenſo, ſe reum eſſe maieſtatis aſſeruit. (qua re adducti ſenatores

& ipſi decretum de ambitu pontificiorum Comitiorum comprimendo fecerunt.) ac mox, cum in ſumma fame populum annona egregiè ſuble naſſet, mortem & ipſe XVI Kal. Nouembris oppetiit. neque per compe titorum cōtentionem illo anno ſucceſſorem accepit. In Africa Gilimer Genſerici quondam regis nepos, cum regni hereditatem, vel ipſo Hilderi co viuente, immatura, ac prope inſana cupidine deuoraſſet, iniquum & ipſe facinus eſt aggreſſus. quod mox ipſi vitam, Vandalis verò integrum in Africa imperium abſtulit. Hildericum nanque accuſauit apud Vandalos, quòd rei militaris inſcitia ſuperiore bello cladem ab Afris maximam accepiſſet. & quòd, legatione miſſa, Vandalos Iuſtiniano prodere voluiſſet. quippe cui etiam, antequam ad Imperium perueniret, amicus, atque iucundus fuiſſet. quibus rebus Vandali temere incitati ipſum conflata ſeditione corripuerunt, atque in carcerem coniecto Gilimerem ſubſtituerunt. Quod vbi Iuſtinianus audiuit, hominis miſericordia percitus, ſubitò legatos ad Gilimerem cum hac epiſtola miſit: Impie facis, quòd Hildericum propinquum tuum in cuſtodia retines, cuius regnum breui poſt tempore iuſtè excipere potuiſti. nam, vt modicum tempus præuerteres, ius ipſum violaſti, ac regni nomen in tyrannidem tranſtuliſti. quáobrem magnopere tibi ſuadeo, vt ipſum, dum viuit, regni vſurpare imaginem patiaris, & aui tui Genſerici de regni ſucceſsione decretum, ac iudicium tuearis. qua epiſtola lecta, Gilimer iratus non ſolùm legatos irrito poſtulato dimiſit, ſed etiam Hildericum cuſtodiæ arctiori mandauit. itaque Iuſtinianus, nouis miſsis legatis, ita reſcripſit: Quoniam ſtat tibi ſententia regnum iniuſtè tenere, tibi habe. Hildericum verò ad me mitte ſolatium illud habiturũ, quo frui poterit, qui regno ſuo exciderit. quod ſi facere abſtiteris, neceſsitatẽ nobis impones, vt fœdere præterito, quod cum Genſerico ſanctum habemus, te non ſolùm infeſto bello petamus, ſed etiã pœna, qua poſsimus, afficiamus. ad quæ Gilimer reſpondit: Ego regnum Hilderico nequaquam eripui, ſed eo propter nouarum rerum ſtudium à Vandalis exturbato, iure ætatis ad me tranſlatũ ſuſcepi. quod ſi tu, ſoluto fœdere, arma mihi inferẽda ſtatueris, dabo operã, vt vim pro pulſem, ac Zenonis, cui tu ſucceſsiſti, fidẽ implorẽ. Eodẽ anno Cōſtanti nopoli graui ſeditione tumultuatũ eſt, Hypatio, Probo, & Pompeio ſibi vindicare Imperium molientibus. vrbe fœdè direpta, ac multis in locis incenſa, Hypatius, & Pompeius ad Palatium inuadendum, & Imperatorẽ delendum cũ parata ſatellitũ manu pergere contenderunt. verùm, Beliſario, Mundo, & Narſete proceribus ad vim arcendam accurrentibus, in ipſo ſeditionis incendio comprehenſi, & ante pedes Iuſtiniani deducti pœnas capite perſoluerunt. ſociis bona proſcripta ſunt. ea ſeditio

à teſſera

à teſſera data Nica, ſeu Vince eſt appellata. Poſtero anno iterum poſt 532
conſulatum Lampadij, & Oreſtis, comitiis pontificiis diuturna conten-
tione prolatis, Ioannes presbyter XI Kal. Februarias pontifex Bonifacio
eſt ſuffectus, ac ſecundus vocatus. Athalaricus à defenſore Romanæ Ec
cleſiæ de comitiis nefaria quorũdam ambitione turbatis, & pauperum,
Eccleſiæq; facultatibus diſsipatis admonitus legem de ambitu coërcen-
dō ſuperioribus congruentem conſtituit, deq; ea re Ioannem ipſum ſta-
tim edocuit: *Nuper ad nos, inquit, defenſor Eccleſiæ Ro. venit, expoſtulans, cum*
Apoſtolicæ ſedi peteretur antiſter, quoſdam nefaria machinatione neceſsitatem
temporis aucupator ita facultates pauperum extortis promiſsionibus ingrauaſſe, vt,
quod dictu nefas eſt, etiam ſacra vaſa emptioni publicæ viderentur expoſita.
Hoc quantum fuit crudele committi, tantò glorioſum eſt adhibita pietate reſeca-
ri. atque ideo ſanctitas veſtra ſtatuiſſe nos præſenti definitione cognoſcat, quod
etiam ad vniuerſos patriarchas, atque metropolitanas eccleſias volumus per-
tinere, vt à tempore ſanctiſsimi papæ Bonifacij, cum de prohibendis ſuffragijs pa
tres conſcripti ſenatuſconſulta nobilitatis ſuæ memores condiderunt; quicunque in
epiſcopatu obtinendo ſiue per ſe, ſiue per aliam quancunque perſonam aliquid pro-
miſiſſe declaratur, vt execrabilis contractus cunctis viribus efferatur. ſiquis au-
tem in hoc ſcelere deprehendatur fuiſſe verſatus, nullam relinquimus vocem, ve-
rùm etiam ſi quid aut repetendum, aut quod acceptum eſt, non reddendum eſſe cre-
diderit, ſacrilegij reus protinus habeatur. Iuſtinianus vbi nouum pontificem
creatum comperit, ſtatim, vt exemplo ſui ceteros ad rationem fidei ſuæ
prodendam alliceret, Hypatium Epheſinum, & Demetrium Philippen
ſem epiſcopos legatos ad eum miſit, qui tabulas Confeſsionis ſuæ defer-
rent, ſimulq; pretioſa ex auro, gemmiſq; mirifici operis vaſa Sancto Pe-
tro offerrent. eæ tabulæ adhuc in Actis Conciliorum inſertæ leguntur,
in quibus ille quattuor oecumenica ſe probare Concilia profitetur, tria
verò capita Concilij Chalcedonenſis, nempe ſcripta Theodori Mopſue
ſteni epiſcopi, Theodoriti Cyrenſis, & epiſtolam Ibæ ad Marim anathe-
mate, licèt auctoribus iam extinctis, ferieda, tanquã à Catholica veritate
remota contendit. quin etiã proximis Gilimeris litteris vehementius ir-
ritatus Vandalicũ bellũ ſuſcipere ſtatuit. Conſiliũ inde ſuũ cum à pleriſ-
que improbari audiret; triſtẽ Africanæ expeditionis à Leone, duce Baſili-
ſco, ſuſceptæ exitũ horreſcentibus, & ſummã expediendi negocii difficul
tatem proponentibus aliquantulũ de ſtudio rei militaris inſtruendæ re-
miſit. mox ſomnio quodam egregiam victoriã portendente in ſpẽ ab epi
ſcopo quodã erectus ad priſtinas cogitationes, apparatuſq; ſe rettulit. at-
que omnia ad eam rẽ neceſſaria militum, nauiũ, armorum, commeatuũ,
& inſtrumentorum ſubſidia expedire perrexit. ac totius belli ſum-

mam Beliſario tradidit, duci ea tempeſtate præclaro, nuper poſt pactas cum Perſis inducias ex Oriente reuerſo. Eodem anno, qui fuit Imperij ipſius quintus, nouum peſtilentiæ genus Orientem inuaſit, à Græcis bubonis, à Latinis inguinariæ dictæ: quæ orta in Aethiopia ſenſim inde totum terrarum orbem peruaſit, quibuſdam ciuitatibus ita proſtratis, vt prorſus exhauſerit; quibuſdam verò ita affectis, vt afflatu tantùm ipſo terruerit, nulla certa ratione neque in adoriendo, neque in dimittendo ſeruata. nam alios ineunte hieme, alios ſeneſcente vere, alios adulta æſtate, aut autumno inuaſit, atque in quibuſdam oppidis domos omnes attigit, in quibuſdam nonnullas. quæq; familiæ priore anno integræ fuerunt, ſolæ ſequenti contabuerunt. quin etiam ſæpe qui ex infectis vrbibus euadebant, poſtquam inter ſanos veniſſent, ſoli peribant. neque verò eadem omnes ægritudo tentauit. in quibuſdam enim morbus à capite incipiens oculos ſanguine, & faciem tumore afficiebat, deinde ad guttur accedens vitam eripiebat. alij ventris profluuio interibant, in aliis bubones erumpebant, & febres vehementes accedebant. nonnulli biduo, aut triduo ſana mente moriebantur, nonnulli verò de poteſtate deijciebantur. erant qui ſemel affecti iterum incidebant. aliis morbum conſuetudo attulit, aliis attactus, aliis ſolus fori aditus. Quin etiam quidam integri proximis exitium importabant, alij licèt cum ægris, morruisq; verſati morbum tamen, licèt cupientes, nanciſci non poterant. atque hac tanta malorum varietate hic morbus poſt orbibus quibuſdam ſæpius reuocatus homines in plurimos poſt annos miſerè lacerauit. Per eoſdem dies Amalaſuenta regina Theodoricum Francorum regem bello prouocauit, ac victoriam, rege mortuo, nobilem reportauit. quoniam autem & cauſſa, & ſeries belli parum eſt explorata, verba ipſa Caſsiodori, vnde hoc hauſimus, afferemus, nihil neque de noſtra coniectura addentes, neque de aliena narratione dementes. is, cum de virtute, rebusq; Amalaſuentæ loqueretur, ſic poſt multa intulit: *Franci etiam tot barbarorum victorijs præpotentes, quàm ingenti expeditione turbati ſunt? laceſsiti meruerunt cum noſtris inire certamen, qui præcipitiis ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerunt. ſed quamuis ſuperba natio declinauerit conflictum, vitare tamen proprij regis nequiuit interitum. nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum principum noſtrorum languoris potius pugna ſuperatus occubuit, ordinatione credo diuina, ne nos aut affinium bella polluerent, aut iuxta productus exercitus vindictam aliquam non haberet. macte procinctus Gotthorum omni felicitate iucundior, qui hoſtem regalem capite cædis, & nobis nec vnius vltimi facta ſubducis.* Addit inde, eandem etiam regem Burgundionum ad obſequium adduxiſſe.

ſic enim ſubiicit: *Burgundio quin etiam vt ſua reciperet, deuotus effectus eſt, reddens ſe totum, dum accepiſſet exiguum. elegit quippe integer obedire, quàm immunitus obſiſtere. tutius tunc defendit regnum, quando arma depoſuit. recuperauit enim prece quod amiſit in acie. Beatam te, domina, laude multiplici. cui diuino beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis. quando aduerſos reip. aut cæleſti felicitate vincis, aut tuis imperijs ſpontanea largitate coniungis. Ecce felix domina, quod habet eximium vterque ſexus, impleuit. nam & glorioſum regem nobis edidit, & latiſſimum imperium animi fortitudine vindicauit.* Sequenti anno, Iu 533
ſtiniano Auguſto iam tertiùm conſule, Theodebertus rex Francorum, qui Theodotico regi patri ſuo ſucceſſerat, honeſtam belli in Hiſpaniam transferendi cauſſam nactus, non omiſit. Huius ſororem Crothildem Amalaricus rex Gotthorum in matrimonio habens, grauibus adeo contumelijs afflictarat, vt aliquãdo ad eccleſiam procedentem, quia Catholicæ addicta fidei erat, ſordibus aſpergendam curarit, atque ad extremum ſæuè adeo pulſauerat, vt veſtem hauſto ſanguine macularet. quibus de rebus Theodebertus à ſorore commonitus cum exercitu in Hiſpaniam tranſijt. atque, vrbe obſeſſa, Amalaricum fugientem, atque in eccleſiam ſe ſalutis cauſſa recipientem adeptus, vita exuit. ac theſaurum, & Crothildem ſecum abduxit. quæ in itinere periit. inde in Galliam reuerſus, regionem trans Rhodanum, quam Amalaricus ab Athalarico receperat, ſibi adiunxit, Gotthis victis in Hiſpaniam ad Theudam, qui tyrãnidem exercebat, trepido agmine tranſeuntibus. Eodem anno Iuſtinianus bellum in Africa Vandalicum iniit. cuius principio opportunè ad animos certæ ſpe victoriæ concitandos Pudentius præfectus Tripolim oppidum in Africa prodidit, & Godas ſe Sardiniam traditurum, ſi auxilia ſummitterentur, oſtendit: cumq; Eulogius magna cum manu militum acceſſiſſet, in ea imperium occupauit. Beliſarius autem, paratis rebus in tempore omnibus, cum Antonina vxore Conſtantinopoli ſoluit, ſalutari precatione ab Epiphanio vrbis epiſcopo vna cum tota claſſe, atque exercitu ad felicem à Deo impetrandam victoriam expiatus, ac, locis aliquot in itinere tactis, tandem in Siciliam adiit. vnde aquam, equos, commeatum, & res alias neceſſarias ex fœdere ſumpſit. & conſilia hoſtium per Procopium Cæſarienſem huius hiſtoriæ artificem explorauit. Ceterùm certior factus, Gilimerem exercitum tantum aduerſus Godam ad recuperandam Sardiniã comparare, ac, relicta Carthagine, apud Hermionem quattuor dierum itinere procul à littore agitare, erectiore animo è Sicilia ceſſit, ac tertio, quàm Conſtantinopoli diſceſſerat, menſe ad Africam claſſem applicuit. ac locum quinque dierum via Carthagine diſtantem egregiè aduerſus omnem hoſtilem impetum communiuit. inde, immiſ-

ſis militibus, Syllectum oppidum in littore Carthaginē verſus locatum per inſidias cepit, mox vniuerſum exercitū ad Carthaginem oppugnandam, (hæc enim ſola muris cincta vrbs in Africa erat, reliquis præſidij cauſſa iampridem nouo conſilio à Genſerico nudatis,) ducere inſtituit, claſſe lenta ſe nauigatione ſubſequi iuſſa. ac Lecto, & Adrumeto præteritis Græſam oppidum tenuit. Gilimer, vbi hoſtilem adeſſe ſenſit exercitum, extemplo Ammatam fratrem, qui Carthagine erat, per litteras monuit, vt Hildericum occideret, ac ſeſe cum Vandalis aduenienti Beliſario ad Decimum ſuburbanum obijceret. Gibamundum verò fratris filium cum alia manu à latere iuſsit adoriri. ipſe ſibi cum ſuis impreſsionem à tergo aſciuit. itaque Beliſarius, poſtquam ad Decimi anguſtias perueniſſet, facile Gilimeris copiis intercipi, ac deleri conſilio potuit, niſi Ammatas ante pugnandi horam, deteriore militum parte aſſumpta, cum Ioanne Beliſarij duce præcedente immaturè congreſſus, partam victoriam, ac prope præſentem interpellaſſet. nam eius caſu perterriti milites non ipſi ſolum præcipiti ſe fugæ mandarunt, ſed reliquos etiam, qui ſubſequebantur, terga dare maioris mali timore perculſos compulerunt. quam cladem Gibamundus etiam cumulauit. qui cum Hunnis congreſſus, omnibus ſuis amiſsis, aufugit. Interim Beliſarius locum ſeptuaginta ſtadiis procul à Decimo confirmauit, atque, exercitu ad rem ſtrenuè gerendam verbis incenſo, relicta in caſtris vxore, cum parte militum ad laceſſendū prœlio Gilimerem proceſsit. qui verò primi Decimum peruenerunt, terram cadaueribus ſtratam aſpicientes, & rei geſtæ exitum audientes, Beliſarium properè aduocarunt. Cum autem eodem tempore Beliſarius, & Gilimer cum ſuis vterque copiis diuerſis è partibus ad Decimum acceſſiſſent, leue de occupando interiecto colle iniere certamen: quo potiti Vandali, impetu facto, Romanos terga vertere, & in vicum ſe recipere ſeptem inde diſtantem ſtadiis coegerunt. Gilimer autem vbi in campū degreſſus, Ammatæ fratris cadauer eſt conſpicatus, ingenti dolore ictus animum ab hoſte ad ſepulturam auertit, ac, ſpatio Romanis ad ſe comparandum conceſſo, pulcherrimam alteram rei bene gerendæ occaſionē amiſit. quin etiā certamine à Beliſario prouocatus impetū ſuſtinere non potuit, atque vnà cū Vandalis in Bulæ campum Numidiam verſus abiit. Ea re Beliſarius excitatus poſtridie Carthaginem cū omnibus ſuis intendit iter. & ſequenti nocte, cum eò perueniſſet, extra vrbem ſub tentorijs manſit, quanquam comiter, vt introiret, à ciuibus inuitatus. nam & aduenienti exercitui portas aperuerūt, ac lumina, & ignes tota vrbe ad vias illuſtrandas accenderunt, Vandalis, qui remanſerant, ad templa progreſſis; & claſsi aduentanti, ferreis cathenis retractis, liberum in portum adi-

tum præbuerunt. inde cum iam dilueſceret, omnes ſuos ſub ſignis, tanquam ad prœlium inſtructos in vrbē induxit, ac, nullo, (quod timuerat,) ſeſe hoſte obiiciente, in regiam profectus, in ſede Gilimeris conſedit. tum in Delphico epulátus, prædam omnem iuſsit exponi, tanta in omni imperio modeſtia adhibita, vt in magna trepidatione, ſummoq; tumultu ciuitatis nemo nihilominus tabernas occluſerit, aut mercari volenti aliquid venale abnuerit. poſthæc Vandalos ad templa profectos in fidem recepit, ac muros vrbis dirutos reficere, vrbemq; munire aduerſus omnem belli, quæ cieri poſſet, tempeſtatem inſtituit. Interim Zazon Gilimeris frater in Sardiniam cum claſſe inuectus Caralim tenuit, atque oppido repente capto Godam extinxit: ac Gilimerem de re à ſe proſperè geſta per litteras docuit. quas qui attulerunt, à Romanis militibus capti in manus Beliſárij peruenerunt. Cyrillus, qui Conſtantinopoli Godæ ſubſidio veniebat, Zazonis victoria cognita, Carthaginem curſûm deflexit. Gilimer autem, cum victus in Bulæ campo conſiſteret, haudquaquam ſe deſeruit. verùm, petito à virtute præſidio, ruſticos Afros ad Romanos, qui per agros diſperſi vagabantur, opprimendos immiſit, promiſſo aureo nummo pro cuiuſque capite ad ſe delato, ac Vandalos, & Mauritanos, quos potuit, ad arma ſecum capienda conciuit, & Zazonem cum ſuis copiis ad ſe, relicta Sardinia, euocauit. quæ cum ad tempus expleta eſſent, cum his omnibus aduerſus Carthaginem iter ſuſcepit, proditione ſe vrbe potiturum confiſus, Hunnis, qui cum Beliſário erant, ad tranſitionem faciendam magnis præmiis, & pollicitationibus inuitatis. quæ cum omnia Beliſarius certis nunciis explorata haberet, muros vrbis reficere maturauit, & Hunnos muneribus ab iniquis capiendis conſiliis auocauit. ac demum ſuis omnibus ad præſtandam in prœlio fidem, virtutemq; priſtinam incitatis, aduerſus Gilimerem contendit apud Tricaranum ſeptuaginta ſtadiis longè à Carthagine caſtrametantem. ibi Gilimer ſummo ſibi confligendum certamine ratus, puerorum, ac feminarum impedimētis in medium munitionum coniectis, ſuos ad conſtantiam in pugna adhibendam hortatus eſt, pariterq; Zazon etiam ſuos. inde in vlteriore ripa amnis intercedentis aciem, Romanis parando prandio occupatis, inſtruxit. qua re animaduerſa, Beliſarius & ipſe in citeriore poſitus inſtruxit ſuos. Cum per aliquot horas prœlium à neutra parte inciperetur, demum Ioannes cum paucis equitibus Beliſarij iuſſu amnem tranſgreſſus, in hoſtes procurrit, verùm à Zazone repulſus gradū rettulit. idem, cum, maiore numero aſſumpto, iterum inſtitiſſet, iterumq; ceſsiſſet, ad extremum cum magna exercitus parte inuectus non ſolùm Zazonis copias loco motas occidione occidit, ſed ipſum etiam Zazonem deleuit. qua re

cognita, Beliſarius reliquum exercitum repente eduxit, ac Vandalos adortus fuga in caſtra compulit, ac, mortuis ſpoliatis, receptui cecinit. ſilentio inde noctis ad caſtra aggredienda profectus, tantum omnibus trepidationis incuſsit, vt Gilimer, aſcenſo equo, cum paucis Numidiam verſus fugam petierit, Vandali verò cum pueris, & mulieribus, quo cuique commodum fuit, abire contenderint. Romani caſtris potiti hoſtes, quotquot nacti ſunt, ferro ſtrauerunt, ſolis pueris, & mulieribus conſeruatis, quos in ſeruitutem abripuerunt. Ceterùm tanta in caſtris pecunia eſt inuenta, quanta nunquam antea fuerat viſa, vt quæ ex diſpoliatis Romanorum prouinciis per nonaginta quinque annos fuerat aceruata. Gilimerem inde fugientem Ioannes inſequutus, ac poſt dies decem, & octo adeptus, caſu ab amico fallenti infeſtæ ſagittæ ictu, dum auem peteret, interfectus ſpatium dedit ad elabendum. Beliſarius Gilimerem perſequens, Hipponem vſque progreſſus, poſtquam eum in montem Puppuam in extrema Numidiæ confugiſſe, nec facilè expugnari poſſe amicorum Maurorum præſidiis fultum accepit, quòd hiems ingraueſcebat, & Carthagine res ſuſpenſas reliquerat, eò ſibi recedendum putauit. ac promptos milites cum duce Phara ad eum per hiemem obſidendum immiſit. Gilimer paullo ante, quàm claſsis Romana in Africam perueniret, rebus ſuis timens, legatos in Hiſpaniam deſtinarat, vt ſocietatem belli contra Romanos cum Theuda rege contraherent. eos in Hiſpaniam progreſſos Theuda benignè excepit, ac ſatin ſaluæ res Gilimeris eſſent? rogauit. nam oneraria nauis eodem die, quo Beliſarius Carthaginem introierat, è portu profecta, ac ſecundo vento delata clam totius eum rei geſtæ monuerat. Legatis inde ſalua eſſe omnia confirmantibus, ſui cauſſam aduentus exegit. inde, illis ineundæ ſocietatis gratia eum ſe adiiſſe dicentibus, ſubiecit, vt littus Africæ repeterent. futurum enim, vt ibi quo ſtatu res Gilimeris eſſent, cognoſcerent. Ad id legati inepta, vt rebantur, oratione offenſi conticuerunt. poſtridie autem cum eadem petentes idem reſponſi tuliſſent, rati noui aliquid in Africa poſt ſuum abitum accidiſſe, nihil tamen aduerſi de Carthagine ſuſpicantes, diſceſſere, atque in Romanorum manus non longè à Carthagine lapſi, atque ad Beliſarium ducti omnia, vt acta erant, expoſuere. Iam iuriſconſulti mandata Imperatoris exhauſerant, ac Iuris inſtitutiones, & Digeſta legum confecerant: quibus operibus nihil aut ad vſum populorum vberius, aut ad gloriam Imperatoris eſſe magnificentius potuit. Id ita eſſe Iuſtinianus etiam arbitratus, tertium hunc conſulatum ſuum longè victoriæ Africanæ ſplendore fulgentem ſimul etiam memorabili horum librorum editione inſignem poſteris relinquere voluit. ac menſe Nouembri Inſtitutiones, Decembri verò Dige-

ſta vulgauit,edicto propoſito, vt hæ leges vim haberent à tertio Kal. Ianuarias,tertio conſulatu ſuo,quo ſibi Deus conceſsiſſet, vt victoriam nobiliſsimam,Carthagine,Africaq; recepta ex Vandalorum gente,referret, & vt illæ tantummodo Romæ, Conſtantinopoli, & Beryti exponerentur, quod, vt idem ipſe Iuſtinianus inquit,iam & à retro principibus fuerat conſtitutum. Per eoſdem dies in Italia regia Gotthorũ diſcordia laborare, atque inteſtinis ſeditionibus rem ad Iuſtinianum occultè inclinare inſtituit. ex quo bellum exarſit, quo demum vniuerſa Italia miſerè conflagrauit. Amalaſuenta ab Athalarico puero praua iuuenum conſuetudine deprauato,& à tribus proceribus Gotthis nimiam ſuam potentiam ægrè ferentibus incitato iampridem non ſolùm deſpiciebatur, ſed occultè à Gotthis ad inſidias petebatur. qua re prærepta, vt erat alto cõſilio prædita, ipſos ante de medio tollere, quàm tolleretur, conſtituit. itaque primùm eos,præfecturis datis,in Calabriam ablegauit, deinde fidos,promptosq; ſatellites,qui eos ferro opprimerent, deſtinauit. incertũ autem facinoris exitum reformidans,nuncium ad Iuſtinianum miſit, ſignificans,ſe tranſire ad eum velle, filij pro arbitratu regendi deſperatione adactam. ac nauim auro onuſtam in portum Dyrrachij miſit eo conſilio, vt ſi nex inimicorum ſuorum proceſsiſſet,nauim continuò reuocaret,ſin irritus conatus cecidiſſet, ipſa cum theſauro in Græciam properaret. vbi verò mox inimicos ſuos magna felicitate peremptos audiuit,ſubitò nauim Dyrrachio reuocauit, ac Rauennæ ſe confirmauit. Sequẽs annus Iuſtinianum Auguſtum IIII,& Paullinum habuit conſules. Paulli 534
num euexit Athalaricus. extat enim decretum eius,quo ſe illum per XII indictionem conſulem conſtituere ſcribit. quin etiam per eoſdem dies Caſsiodorum præfectum prætorio fecit. Ioannes pontifex,cum VI Kal. Iunias migraſſet è vita, Ruſticum Agapetum archidiaconum nactus eſt ſucceſſorem. Beliſarius interim milites ad reliquam recuperandam Africam miſit, alioſq; ad Sardiniam, & ad Ebuſam, Maioricam,& Minoricam inſulas, & Siciliam ad Lilybeum recipiendum. omnibus omnia ex ſententia proceſſerunt, ijs, qui miſsi fuerant Lilybeũ, exceptis. hoc enim à Vandalis olim opera Amalafredæ mercatus habendi cauſſa occupatum Gotthi verbis Amalaſuentæ edocti ſuum eſſe, non Vandalorum dixerunt,Græcoſq;,tanquam hoſtes, longè ab inſula repulerũt. Interim Pharas Gilimerem in monte Puppua diligenter obſedit,atque à Mauris deiectus locum ſibi cuſtodiendum ſuſcepit, vt,nullo alimento inuecto, hoſtes fame debilitati vltro ad deditionem accederent. ad quam etiam Gilimerem, fide incolumitatis data, & ſpe præmiorum oſtentata,inuitauit. quod ille ſe facturum abnuit, atque ab eo panem tantùm, ſpongiam, & cytha-

cytharam poſtulauit. cuius poſtulati, vt noui, rationem curioſius inquirenti nuncius hanc reddidit, panem requiri dicens, quòd poſtquã montem illum inſediſſet, panem coctum nullum vidiſſet, ſpongiam, vt lacrymas, quibus conficiebatur, abſtergeret, cytharam verò, vt præſentem calamitatẽ flebilibus modis, haudquaquam eius artis ignarus, leniret. quæ vbi cognouit Pharas, hominis miſeratione permotus omnia miſit. Gilimer inde, cum, appetente iam vere, expugnationem timeret, atque inteſtinorum dolore intolerabili laboraret, Pharæ ſe conſiliũ ſequi velle, vt ſe Iuſtiniano dederet, indicauit. Cuius rei nuncio Beliſarius, vt qui hominem viuum ad Iuſtinianum ducere cuperet, eximiè delectatus confeſtim Cyprianum ad rem conficiendam miſit. ac, Gilimere per eum in poteſtatem adducto, propere Iuſtinianum admonuit, ac redeundi poteſtatem petiuit, nam maieſtatis ab obtrectatoribus accuſatus, eorum occurrere machinationibus exoptauit. Iuſtinianus, his cognitis, optionem ei dedit, ſeu redire domum, ſeu manere in Africa vellet. Ille verò, reuerſionis conſilio expedito, cum Gilimere, & Vandalis captiuis ex Africa ſoluit, Salomone aduerſus tumultus, qui à prouincialibus mouebantur, cũ magna exercitus parte relicto. eò verò vt venit, omnibus honoribus, qui victoribus vnquam tributi ducibus fuerant, eſt exceptus. præcipuè ſpolia hoſtium per mediam vrbem incedens more triumphantium prætulit. atque ex propria domo pedibus ad circum, & ex circo ad Palatium Imperatoris proceſsit. erant autem ſpolia ſedes regis, & vehicula reginæ, aurea pocula, & alia menſæ regiæ inſtrumenta, argenti magna vis, aliaq; ſuppellex à Genſerico nuper Roma ex Palatio Imperatoris auecta. in qua quoniam multa erant Hieroſolymis captis quondam ablata, Iuſtinianus eodem reportari oblata religione præcepit. Inter captiuos Gilimer purpurea veſte indutus vnà cum omnibus propinquis ſuis, & Vandalis, qui proceritate corporum, & oris pulchritudine præcellebant, præcipuè ſpectaculum præbuit. is, poſtquam in circo conſtitit, & Iuſtinianũ in celſo throno ſedentem, & populum circumſiſtentem aſpexit, fortuna ſua ad rationem reuocata, illud Salomonis effudit: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*. atque ipſe pariter vnà cum Beliſario iuſſus ab ijs, qui purpuram Imperatoriam ſuſtinebant, Imperatorem ſuppliciter adorauit. ea perfecta pompa decretum eſt, vt Beliſarius more maiorum triumphum iterum ageret, ac poſtero anno conſulatum adminiſtraret. Gilimerem Patricium Iuſtinianus feciſſet, ſi ab Arrianis deficere voluiſſet. ceterùm ſummis aliis honoribus decorauit. Hilderici verò filios, & nepotes, tanquam ex Valentiniani ſanguine genitos & ipſe, & Auguſta comiter, ac liberaliter habuerunt. Recepta Africa, lux aliqua recuperandæ

Italiæ eſt obiecta, opportunè illud quidem, ſi ſine ipſius conſequi exitio, ac pernicie potuiſſet. Præerat tum Etruriæ Theodahatus Amalafredæ olim reginæ filius, homo litteris egregiè eruditus, atque in primis diſciplinæ Platonicæ ſtudioſus: verùm plus, quàm ferre Tuſcorum animi poſſent, auarus, ac congerendæ, ſpoliandis populis, pecuniæ cupidus. hic, cũ ſe odio flagrare apud Etruſcos, atque Amalaſuentam eo nomine intelligeret, cupiditate prodendæ Iuſtiniano Tuſciæ, atque Italiæ relinquendæ accenſus eſt, eo animo, vt, cum ingentem vim pecuniæ recepiſſet, & conſularem dignitatem adeptus eſſet, reliquum ætatis Conſtantinopoli degeret. Hæc illo animo volutante, opportunè legati à Iuſtiniano ad pontificem nouum Agapetum venerunt, de concordia reconcilianda inter eccleſias miſsi. quibus ille occultè conuentis voluntatem vt ſuam ad Iuſtinianum deferrent, mandauit. Per eoſdem dies Athalaricus luxuriæ, ac temulentiæ deditus morbo lætifero eſt oppreſſus. cuius periculi Amalaſuenta à medicis certior facta ſubitò res circunſpicere ſuas cœpit, &, quòd, mortuo filio, ſe Gotthorum odium ſuſtinere poſſe diffideret, iterum ſalutis ſuę cauſſa regnum tradere Iuſtiniano decreuit. Interim Alexander à Iuſtiniano legatus Rauennam multis de rebus miſſus acceſsit. ac, concilio impetrato, Gotthis ſpectantibus omnibus, litteras reddidit, quarum hæc erant verba: Lilybeum, quod noſtrum erat præſidium, captum vi retines; milites, ac barbaros, qui à nobis in Campaniam transfugerunt, & ab Vliare Neapolis præfecto ſuſcepti ſunt, non reſtituis. Gratianam verò vrbem Illyricam nihil ad te pertinentem extremo milites tui incommodo affecerunt. hæc quo iure à te facta ſint, ſcire auemus. ad quæ illa reſpondit. Imperatorem opibus, iuſtitiaq; præſtantem puero orbo, atque ægrotanti præſidium, non exitium oſtentare oportet. Lilybeum ille, & transfugas repetit, ac militum noſtrorum in hoſtes euntium iniuriam queritur ciuitati ſociæ per imprudentiam factam. ego verò peto ab eo, vt in memoriam reuocet, quibus cum ſemper officijs proſequuti ſimus. nuper autem, quemadmodum claſſem eius aduerſus Vandalos contendentem equis, commeatibus, atque omnibus rebus neceſſariis inſtruxerimus, quibus detractis, neque Africa adiri, neque tanta parari victoria potuit. ſimulq; animo reputet, quàm æquum ſit, Athalaricum, quem ob collata beneficia præmium aliquod victoriæ expectare oportebat, Lilybeo, quod ditionis eſt ſuæ, exuere properare. Hæc illa palam legatis Imperatori renuncianda reſpondit. clam verò quærentibus, (ſic enim à Iuſtiniano acceperat,) cur ad ſe, ſicut oſtenderat, non tranſiſſet, ſe facturam, ſi filius vita cederet, atque Italiam illi conceſſuram, ſpopondit. Theodahatus autem Alexandrum Demetrij ſocium nactus, familiaritate cõtracta, & ipſe intimum

animi ſui ſenſum aperuit, ac Tuſciam Iuſtiniano traditurum, ſi ſibi apud eum præmium eſſet, oſtendit. vterque inde eorum domum reuerſus Iuſtiniano renunciauit legationem. quibus rebus cognitis, ille mirè lætatus, euestigiò Petrum natione Illyricum, hominem diſertum, Theſſalonica in Italiam iuſsit adire, atque hæc ipſa primo quoque tempore explēda curare. Interea Etruſci aſsiduis Theodahati rapinis exacerbati ipſum de repetundis apud Amalaſuētam poſtularūt, atque ab ea exerceri quæſtionem eiuſmodi popoſcerunt. qua re cognita, Amalaſuenta hominem coram adeſſe iuſsit, ac iudicio conſtituto conuictum ab accuſatoribus condemnauit, ac ſua cuique ablata reſtituere compulit. Subiit inde cogitatio animum, præſtare, vt poſt mortem filij, quæ, ſæuiente morbo, non longè credebatur abeſſe, ipſum ad regnum proueheret, atque opes ſuas illius erga ſe ſtudio confirmaret. itaque, accerſito illo, cum ſibi infenſum exiſtimaret, hac oratione demulcere contendit: ſe, quòd illum iudicio condemnaſſet, iuſtam afferre cauſſam poſſe. ipſum enim Gotthis purgatum eſſe voluiſſe, vt, filio mortuo, cum nemo præter eum ex Theodorici genere ſupereſſet, eum poſſet ſine aliqua Gotthorum criminatione prouehere. id autem ſe pro explorato facturam, ſi ipſe mores mutaret, & iureiurando affirmaret, ſe titulo regni contentum ſibi adminiſtrationē imperij permiſſurum. quod vbi Theodahatus audiuit, extemplò in ſpeciē omnem animo offenſionem abiecit, ac, tanto beneficio accepto, perpetuò fore ſe in eius arbitrio, ac poteſtate ſanctiſsimo ſe ſacramento adegit. atque ita, Athalarico mortuo, iubente Amalaſuenta, à Gotthis ad regnum eſt euocatus. Hoc anno, vt ſcribit Procopius, ſol ſine radiis, perinde, ac luna, prodigioſè refulſit, ac magna ex parte deficere viſus eſt. itaq; neque bella, neque fames, neque peſtilentia hominibus defuerunt. Epiphanio epiſcopo Conſtantinopolis mortuo, Theodora Auguſta in eius locum Anthemium, ſiue Anthimum epiſcopum Trapezuntis ſuffecit, hominem ſecum contra Chalcedonenſe Concilium ſentientem. quæ res poſtea Eccleſiam non mediocriter perturbauit.

THEODAHATVS REX.

Regno verò ad Theodahatum delato, Amalaſuenta ad ſenatum Ro. litteras miſit, in quibus ipſa ſe poſt filij obitum regnum ad Theodahatum tranſtuliſſe ſignificauit, virum non tam generis ſplendore fulgentem, quàm virtutis, & doctrinæ laude præſtantem. Theodahatus autem cum cēteris in rebus Amalaſuentæ prudentiam extulit, tum præcipuè in eo, quòd ante ſe legibus, & iudicio ſubiecißet, quàm ad regni culmen eue

heret,

hæret,ac ſuam prius conſcientiam expiaſſet,quàm cenſuram regni mandaret. eodē etiam modo vterque legatos cū litteris ad Iuſtinianum miſerunt,nouum regem ſublectum in ipſius orbitate regiæ nunciantes,ac pacem cum deceſſoribus ſuis conſtitutam iiſdem ſanciri conditionibus poſtulantes. Theodahatus autem magiſtratus aliquot in inſequētes annos declarauit, atque eis iuris æquabilitatem per litteras,quæ cum ſuperioribus apud Caſsiodorum leguntur,ſummo opere commendauit. inde,veteribus ſimultatibus animo repetitis,omne ſuum ſtudium ad vlciſcendā ipſam, cui omnia debebat, Amalaſuentam, conuertit. itaque propinquos inimicorum eius reduxiſſe ab exilio non contentus, neceſſarios etiā morte affecit,atque ipſam demum per cauſſam conſeruandæ inter Gothos concordiæ in lacus Vulſinięſis inſulam relegauit,ibiq; firmo cuſtodiri præſidio iuſsit, cum nondum legati ad Iuſtinianum miſsi in Græciam perueniſſent. veritus autem,ne eam rem Iuſtinianus iniquo animo ferret, Liberium, & Opilionem ſenatores ſummiſit,qui ſe nihil durius in eam conſuluiſſe, licèt grauiſsimè prouocatum,docerent. atque Amalaſuentam in eandem,quam ipſe,ſententiam ſcribere, compulit. Petro legato proficiſcenti Iuſtinianus mandarat, vt palam cum Amalaſuenta de cauſſa Lilybei tractaret, ſecretò autem de ratione Italiæ prodendæ cum ipſa, & Theodahato conficeret. Petrus autem, cum in Græciam acceſsiſſet, obuius oratoribus Amalaſuentæ factus de Theodahati prouectione, inde, cum Apolloniam perueniſſet, à legatis Theodahati de Amalaſuentæ relegatione cognouit. quibus rebus Iuſtiniano nunciatis, ibi, donec noua mandata acciperet, ſibi ſubſiſtendum putauit. Iuſtinianus,his acceptis, Petro mandauit, vt Amalaſuentā ad fugam in Græciam capeſſendam impelleret, Theodahato verò, & Gotthis vt iuſtam ſuam aduerſus eos iracundiam aperiret. Ex legatis Theodahati vnus Liberius ſyncerè, ac verè omnia, vt acta erant in Amalaſuentam,expoſuit, alter verò Opilio Theodahatum crimine fruſtra niſus eſt liberare. Interim Gotthi Amalaſuentæ inimici Theodahato perſuaſerunt,præſens vitæ eius periculū imminere, niſi Amalaſuētæ vitā eripuiſſet. itaque permiſſu eius ad inſulā,in qua erat,venerunt,atq; eā nece ſtrauerūt.quæ res maximū Italis, Gotthiſq; mœrorē intulit. erat. n. femina, vt diximus, omnibus virtutibus ad alliciendos, & retinendos hominum animos ad miraculum exornata. Petrus in Italiam profectus,cum Amalaſuentæ necem audiſſet, Theodahato, & Gotthis apertè denunciauit, Iuſtinianū nullam fœderis cū eo icti rationē in poſterū habiturū, & necē Amalaſuentæ armis perſequuturū. Theodahatus autem tanta væcordia fuit,vt cum interfectores eius in honore haberet, tamē id eos iniuſſu ſuo

feciſſe contenderet. Quibus de rebus omnibus Iuſtinianus, vbi certior fuit factus, bellum aduerſus eum parauit, quo deinde Gotthorũ in Italia imperium concidit. atque ipſa Italia omnis atrociſsimarum calamitatum exempla perſenſit, quarum expoſitione hæc hiſtoria terminabitur, ac Mundum Illyrici præfectũ Dalmatiam eorum prouinciam inuadere
535 iuſsit, Beliſarium verò conſulem cum claſſe, & copiis Africã verſus curſum intendere, ſed, vbi Siciliam attigiſſet, in eam commeatus petendi cauſa deſcendere, &, ſi facultas daretur, inſulam occupare, atque in poteſtate retinere. quòd ſi rem effici, aut tentari non poſſe cenſeret, in Africã occulto conſilio maturare. Litteras deinde ad reges Francorũ miſit, quibus iniuriam Amalaſuentæ eorum affini factam, & cupiditatẽ vindicãdi ſuã expoſuit, eosq́;, vt ſibi communibus armis adeſſent, rogauit ad communes hoſtes Arrianos delendos, quos par eſſet credere, aliquando exemplo Vandalorum concepti odij acerbitatem in Catholicos effuſuros. ſimul etiam munera, præmiaq́; ingentia, ſi in huius belli ſocietatem venirent, promiſit. quibus Franci illecti armis ſe affuturos ſpoponderunt. His rebus in hunc modum in Gotthorum perniciem conſtitutis, res inde proſperè geri eſt cœpta. Mundus in Dalmatiam progreſſus, ſecundo cum Gotthis, qui ibi erant, prœlio decertauit, ac caput prouinciæ Salonam in poteſtatem adduxit. Beliſarius autem in Siciliam prouectus primo aduentu Catanæ oppidum cepit, deinde, translato Syracuſas bello, vrbem haud magno negocio ad deditionem adduxit. quo facto, multæ aliæ vltro ſe dediderunt. Panormus, quòd munitione, præſidioq́; valido teneretur, difficiliorem habuit expugnationem. ad extremũ tamen & ipſa egregio ducis conſilio venit in ditionem. nam, claſſe intra portum inuecta, & muro à parte maris, qui propugnatoribus erat vacuus, oppugnato, cum, iactis anchoris, naues firmaſſet, ſagittarios ad malorum faſtigium ſuſtulit, qui altitudine ſua vrbis propugnacula ſuperabant, vnde ex alto hoſtes ſagittis vndique icti, atque languidiores, & timidiores deſperatione tuendæ vrbis effecti, vrbem, nulla mora interpoſita, dediderunt. ita inſula breui in poteſtatem Iuſtiniani conceſsit. Beliſarius cum ceteris in rebus ſecunda fortuna vſus eſt, tum in ea vel maximè, quòd, Sicilia in poteſtatem redacta, poſtremo conſulatus die Syracuſas ingreſſus eſt. magno plauſu Siculorum exceptus ingentem vim nummorum acclamanti populo ſparſit. atque ibi per hiemem mandata Iuſtiniani opperiens manſit. hæc autem vbi Petrus legatus audiuit, inſtare acrius, & Theodahato grauiora minari, niſi Iuſtiniano ſatisfeciſſet. quo ille metu perculſus, atque attonito ſimilis, voce amiſſa; non aliter, ac ſi bello ca-

ptus

ptus eſſet,remq; ſuis arbitriis,Petrū ſeducit,& ſe,ſi pacē habuerit,hęc omnia Iuſtiniano præſtiturū promittit. in primis ſe Sicilia vniuerſa ceſſurum, illiq; coronam auream trecentarū librarum in ſingulos annos daturum, Gotthorū tria; millia ad eius arbitrium ſummiſſurū. ipſius,aut ſenatus iniuſſu neminem aut vita,aut facultatibus multaturū,neque ad Patriciatū, aliamue dignitatē aliquem producturum,ſed eam poteſtatem ab Imperatore poſtulaturū: populum Romanum in ſolemnibus acclamationibus prius nomen Imperatoris, deinde Theodahati in omnibus locis, quibus res tulerit,proditurum. ſtatuam nullam ſibi,niſi altera Imperatori ponatur,poni paſſurum,ita vt dextrum Imperator,læuū ipſe obtineat. atque, his cōpoſitis,Petrū dimittit. Illo inde profecto,metus inceſſit, ne,ſi conditiones illas Iuſtinianus abnueret, bello ſe protinus oppugnaret. quare Petrum iam mare tranſgreſſum reuocauit,ac præſentē,num conditiones illas Iuſtinianum accepturū putaret, rogauit. Petro verò ambigere ſe dicente, Quod ſi non accipiet,inquit, qui rerū exitus erit? tum Petrus, Armis res erit decernenda. Theodahato verò id parū æquum eſſe innuente, Atqui cur nō eſt æquum,inquit, vt ſua quiſque ſtudia perſequatur, & vt tu mortē hominibus inſontibus infers,ſic ille Imperio ſuo vicinas regiones adiungat? Quibus verbis Theodahatus permotus, Italiā ſponte ſe dimiſſurū oſtendit,in idq; & ipſe, & Gudila vxor eius ſacramentū cōcepit. Petrumq; iureiurando adegit, vt prius primas conditiones Iuſtiniabo exponeret,deinde,ſi eas reſpuiſſet,ad ſecundas tranſiret. veritus inde,ſi ſine magni viri auctoritate res agerentur, ab Imperatore ne ſperneretur, in eā legationē Agapetum pontificē deſtinauit. recuſanti verò,ac difficultates domeſticas afferenti & ipſi, & ſenatui ita ſcripſit, vt ſe eos,& vxores, liberosq; eorū gladio perempturū minatus ſit,niſi Imperatorē ab exercitu in Italiam traducēdo auerteret. quamobrē Agapetus, legatione pro Italiæ ſalute ſuſcepta,vaſa ſacra pro neceſſario cōparādo viatico oppignerauit, atque iter ingreſſus in Græcia claudū,& mutum maximo aſtantiū ſtupore ſanauit. inde X. Kal. Maij Conſtantinopolim adijt. ibi à Iuſtiniano, & cūcta ciuitate pro ſedis dignitate receptus; comiter omnes ad ſe adeuntes tractauit, vno epiſcopo Anhtimo excepto, quem propter hæreſim à ſalutatione ſummouit. Poſt autē in colloquium cū Imperatore congreſſus,priores conditiones propoſuit cum his litteris,quæ ſunt apud Caſsiodorū: *Quanto ſtudio veſtram amicitiam expetā,Sereniſſime Princeps,primū ex Petro legato veſtro,deinde ex Agapeto,homine ſāctiſsimo, cognoſcetis. quem virū ſacerdotio clarū,& doctrinæ laude conſpicuū meam ad vos voluntatē deferre iuſſi, Deo confiſus, fore, vt ſuis ille meritis & vobis maximè placeat, & mihi, quod peto, à veſtra ſerenitate obtineat.* Quibus conditionibus à Iuſtiniano

repudiatis, alteras has cum his litteris protulit, quarum Procopius meminit: *Ad regnum ego non alienus acceſsi. ſiquidem ex rege auunculo natus ſum, verùm rei militaris imperitus, ac bellicorum tumultuum inſuetus, vt qui me diu in litterarum ſtudijs exercuerim, atque in eis ſtudium meum omne conſumpſerim, ex quo mihi turpe eſſe exiſtimo, pro terreſtris imperij poſſeſsione dimicationem vitæ, libertatisq́ ſubire. Quamobrem, ſi mihi prædia, vnde me alere honorificè poſsim, elargieris, totius tibi Italię adminiſtrationem remittam, & cui tu iuſſeris, tradam.* Qua conditione accepta, Iuſtinianus Athanaſium, & Petrum ad eum legauit, atque ita reſcripſit: Sapientem te eſſe antea fama deferente acceperam, nunc re ipſa doctus intelligo, cum ancipites belli vitare caſus decreueris, quos qui non horruerunt, plerunque fortunæ ludibrium præbuerunt. quòd verò nos amicos potius experiri, quàm hoſtes, volueris, haudquaquam tui te conſilij pœnitebit. nam omnia, quæ poſtulas, impetrabis. tu cum Athanaſio, & Petro pacta conficies, Beliſario verò poſſeſsionem Italiæ trades. Legatis præterea mandauit, vt, pactis ſacramento firmatis, Theodahato prædia Imperatoris, quas Patrimonium dicerent, aſsignarent, eumq́; in manus Beliſarij Italiam permittere procurarent. Per eoſdem dies rogatus Agapetus à Iuſtiniano, vt Anthimum ad ſalutationem admitteret, omnino ſe facturum negauit, niſi Catholicam ille confeſsionem expromeret, ac ſuam ſedem repeteret, neque enim fas eſſe, vt in ſede Conſtantinopolitana, prauæ fidei, atque alienæ eccleſiæ epiſcopus reſideret. Theodora verò Auguſta pro eo ſe interponente, & variè preces, minasq́; miſcente, nunquam de ſuſcepta dimoueri ſentẽtia potuit. quin etiam de criminibus eius ab epiſcoporũ, & monachorũ libellis edoctus illum cõmunione, atque officio, quouſque reſipiſceret, exuit, eo nomine, quòd cõtra leges Eccleſiam inuaſiſſet, & à Catholicis defeciſſet. atque eos libellos Iuſtiniano exequendos porrexit. quod vbi Anthimus ſenſit, pallium Imperatoribus reddidit. Agapetus verò Menã ei ſuffectũ fidẽ Chalcedonenſis Concilij amplectentẽ, (quod adhuc Ro. pontifex nullus effecerat) manus impoſitione ſacrauit. Inde, Pelagio diacono apocriſario apud Iuſtinianũ inſtituto, dum profectionẽ adornat, aduerſa tentatus valetudine X Kal. Iunij Conſtantinopoli obiit. Tum Auguſta Anthimi, & Eutychianorũ vicem ſolicita Vigiliũ ipſius diaconum aduocauit, ac pontificatũ ei, & centenaria decẽ auri ſpopondit, ſi ſe Anthimũ reſtituturũ, fidemq́; eius cõfirmaturũ repromitteret. quod ille ſummo animi ſtudio ſanxit. atq; inde Romã cũ cadauere Agapeti diſceſsit. Interim, dũ hæc agũtur, Grippa, & Aſinarius Gotthorũ duces magnis cũ copiis ſe in Dalmatiã cõtulerunt, ac cũ Mauricio Mundi filio ex inſperato occurrente congreſſi ancipiti prœlio decertarũt. nam & Gotthorũ primores,

& fortiſsimus quiſque occubuit, & Romani fermè oẽs vnà cũ Mauricio duce deſiderati ſunt. qua clade audita, Mundus pater confeſtim accurrit, ac Gotthos in fugam actos facilè profligauit, verùm & ipſe cupidius inſequutus, vulnere à fugiente quodam accepto, interiit. quo tempore carmen Sibyllinum ad id vſque ætatis obſcurum eſt intellectum, quod erat, fore, vt, cum Africa reciperetur, Mundus cũ ſua prole periret. ita vtrinque magna clade diſceſſum eſt. Hoc autem vt Theodahatus accepit, oratores, qui à Iuſtiniano miſsi cum acceptis conditionibus venerant, negligere cœpit, vel naturali ingenij inconſtantia motus, vel à ſuis ſpe Italiæ retinendæ inflatus. Petro autem iurganti, ac perfidiam identidem intonanti ferociter reſpondit, ſe tandiu legatis parſurum, dum legatorum officio fungerentur. legatum autem violare tum demum fas eſſe, cum regem contumelia prouocaret, aut alienum cubile iniret. cui legati, quæ in rem eſſe viſa ſunt, reſponderunt. (nam quod de tentata aliena pudicitia iniecerat, id non ad veritatem, ſed ad quærendam honeſtæ cædis occaſionẽ dixerat.) ac mox Iuſtiniani litteras ad Gotthorum principes miſſas, ipſis iubentibus, recitarũt, in quibus maximæ ille ſibi curæ fuiſſe ſignificabat, vt eos ad ſuam remp. moresq́; traduceret; qua ex rę illos nõ mediocrẽ voluptatis fructum capturos confideret. quòd cum dignitatis amplificatione ad ritus ſibi notiſsimos tranſituri eſſent. quibus auditis, Theodahatus omnino ſe nihil præſtare velle promiſſorum ſubiecit, ac legatos cuſtodiri cũ cura præcepit. Interim Iuſtinianus, rebus Dalmaticis cognitis, Conſtantianum regij ſtabuli magiſtrum aduerſus Gotthos in Dalmatiam miſit, Beliſarium verò primo quoque tempore tranſire in Italiam è Sicilia cum omni apparatu bellico iuſsit. Conſtantiano Dyrrachij delectum habente, Grippa Salonam recuperauit. inde, eo in portum Epidauri inuecto, eueſtigiò à ſpeculatoribus Conſtantianum cum infinita multitudine adueniſſe eſt monitus. quo nuncio perturbatus, cum mare in poteſtate Romanorum, & Salonam haud munitam eſſe videret, nec ſatis oppidanorum fide confideret, exercitum inde eduxit, & in campis inter Salonam, & Scardonam interiectis caſtra fecit. Conſtantianus inde ex Epidauro Liſſum aduectus, rebus, quas Grippa geſſerat, cognitis, Salonam verſus nauigauit, copiisq́; in terram expoſitis, aliquãtum quieuit. inde quingentis delectis militibus duce Siſila, miſsis occupare anguſtias iubet, atque ipſe cum reliquis ſubſequi pergit. & peditatu, ac claſſe in portum inducta, vrbẽ ingreditur, murosq́; eius reficere, & propugnacula reponere ſtudet. quod vbi cognouit Grippa, poſt ſeptimum diem, caſtris ſublatis, exercitum Rauennam reduxit. atque ita nullo negocio Conſtantianus Dalmatiam, Liburniamq́; omnem in di-

tionem redegit, Gotthis, qui in ijs locis relicti fuerāt, ſe tradentibus. Romæ nuncio de pontificis Agapeti morte accepto, XIII Kal. Septembris Theodahatus Silueriо ſubdiacono Ormiſdæ, de quo diximus, filio ad pontificatum ſuffragatus eſt, cum mortem clero intentaſſet, niſi eius ordinationi aſſenſum præbuiſſet. ſacerdotes autem quidam non ſubſcripſerunt, antequam conſecraretur, at poſtquam conſecratum viderunt, & ipſi probarunt. Agapeti corpus Romam relatum XII Kal. Octobris
536 ſepulturæ mandatum eſt. Poſtero anno, quem poſt conſulatum Beliſarij appellarunt, Beliſarius, iuſſu Imperatoris, præſidio Syracuſis, Panormiq; relicto, cum omnibus copiis Meſſana euectus Rhegium nauigauit. quò vbi acceſsit, eueſtigiò omnes ex vicis, qui nudati muris erant, odio Gotthorum, à quibus affligebantur, deditionem fecerunt. quin etiam Ebrimius Theodahati gener vltro cum ſuis omnibus ad eū tranſiit, qui ſtatim ad Iuſtinianum miſſus præter cetera præmia etiam Patriciatus dignitate affectus eſt. hinc exercitus per Bruttios in Lucaniam terreſtri itinere, claſſe ſubſequente, deductus. ubi uerò in Campaniā ventū eſt, Neapolis ſe ſe obiecit, vrbs & natura munita, & præſidio Gotthorum ualido cōfirmata. Eò poſtquā ille acceſsit, claſſem ex alto in portum iuſsit induci, ac, caſtris ad vrbem poſitis, præſidium, quod in ſuburbano erat, ad ſe deditione traduxit. deinde ijs, qui in vrbe erant, delectos ad ſe mittere viros conceſsit, vt ipſi & poſtulata ſua cognoſcerent, & ciuitati ſententiam indicarent. Neapolitani Stephanum ſpectatæ moderationis virum miſerunt. qui ad Beliſarium progreſſus, grauiter conqueri cœpit, quòd ipſe Neapolitanos nulla laceſsitus iniuria oppugnatum veniſſet. ſe, Gotthorū præſidio arcem tenēte, ita premi, vt deditionis arbitrio careant. Gotthos autem, liberis, vxoribus, & pretioſiſsimis rebus ſuis apud Theodahatum relictis ne id quidem ſine ſua pernicie poſſe moliri. cur non ille prius Romam recuperaret, qua capta nullo deinde negocio potiturus Neapolis eſſet? cui Beliſarius, cauſſa ſui conſilij prætermiſſa, reſpondit, ſuadens, vt Neapolitani exercitum Imperatoris pro ipſorum, totiusq; Italiæ libertate miſſum reciperent. Gotthi verò vt aut ad ſe tranſirent, honeſtiſsimo loco futuri, aut impunè domos ſuas repeterent. quòd ſi has conditiones, inquit, ſpreueritis, ſcitote, me pro hoſte habiturum, quicunque ſe mihi primus obiecerit. hæc palam renuncianda edidit. ſecretè autem multa Stephano pollicitus eſt, ſi Neapolitanos ad partes Imperatoris traduceret. Stephanus in vrbem reuerſus legationem expoſuit. inde vnà cum Antiocho Syro Neapolis inquilino Neapolitanos ad faciendam deditionem hortari cœpit. Paſtor autem, & Aſclepiodotus oratores, Gotthorum parte ſuſcepta, nihil nouandum eſſe cenſuerunt. itaque, conſultatione ad-

ne adhibita; Stephanũ ad Beliſarium remiſerunt cum iis poſtulatis, quæ nunquam eum admiſſurum putarunt, petentes, vt ea iureiurando interpoſito confirmaret. quæ vbi ille cognouit, ſine cunctatione præſtiturum vniuerſa reſpondit. itaque Neapolitani in eam ſententiam inclinarunt, vt Siculorum exemplo exercitum Imperatoris in vrbem reciperent, ac ſeruituti Gotthorum libertatem Imperatoris præferrent. quod vt vidit Paſtor, in concionem aduocatos monuit, vt incertum eſſe belli martem conſiderarent, viderentq́; , ne ſalutem ſuam Beliſario maiora, quàm præſtare poſſet, pollicenti temere proderent. nam ſi penes Gotthos victoria erit, illi uos, inquit, tanquam hoſtes ſæuiſsimis tormentis excruciabunt, quòd nulla vrgente neceſsitate ab ſe defectionem feceritis, ſi penes Beliſarium, ipſe vos ſemper, tanquam lubricæ fidei homines, ſuſpectos habebit. ſin autem fidem Gotthis præſtiteritis, & à Gotthis maxima poſt victoriam beneficia expectare poteſtis, & ab Imperatore ſeruatę fidei veniam ſperare debetis. neque verò Beliſarius ad has conditiones accipiendas veniſſet, ſi per vim vrbe ſe potiturum ſperaret, cui ad ſuam defenſionem nihil rerum opportunarum deeſſet. qui, ſi æquius agerę vellet, Theodahatum, & Romam prius aggredi debuiſſet, nam tum Neapolitani ſine fidei iactura deditionẽ feciſſent. quibus dictis ſimul Iudæos produxerunt, qui nihil in vrbe deeſſe aſſeruerunt, quod ad eius defenſionem vſui eſſet, & Gotthos, qui ſe mœnia tutaturos dixerunt. quibus rebus Neapolitani inducti Beliſarium diſcedere ab vrbe iuſſerunt. quare Beliſarius vrbem oppugnare conſtituit. ac primùm, ſcalis ad muros admotis, in vrbem tranſcendere contendit, verùm, licèt ſæpe tentaſſet, cum magno militum detrimento ſemper receſsit. neque enim adiri vrbs à mari poterat, & à terra ſitus difficultas, atque accliuitas omnem proficiendi materiam adimebat. itaque, oppugnatione omiſſa, aquæductum, qui aquam in vrbem deferebat, ad uſum eius impediendum intercidit. verũ & ea re parum ciuitati nocuit, quòd urbs puteis abundaret, unde aquæ affatim hauriretur. Interim Neapolitani nuncios ad Theodahatum miſerunt, rogatum, ut ſibi primo quoque tempore ſubueniret. quod ille ſiue propter inſitam ingenii tarditatem omiſit, ſiue propter victoriæ deſperationem, quam ex aduerſis rerum futurarum ſignis conceperat. his de rebus Beliſarius in magnis rerum anguſtiis verſabatur. neque enim Neapolitanos ad ſe defecturos ſperabat, & difficultatem expugnandæ vrbis in dies augeri videbat, ſimulq́; verebatur, ne, ſi res longius traheretur, omittenda ſibi obſidio eſſet, vt in Theodahatum, Romamq́; , ita urgente neceſsitate, contenderet. itaque, multis irruptionibus fruſtra tentatis, exercitui profectionem indixit, quo minus verò remanſerit, noua oblata

rei bene gerendæ occaſio attulit cauſſam. Iſaurus quidam, vt aquariam diſciplinam cognoſceret, aquæductum ab ea parte, quæ perrupta fuerat, ingreſſus, cum totum oculis perluſtraret, in petram quandam incidit ibi à natura locatam, quæ ab architectis tantum perforata fuerat, quantum ad labentis aquæ tranſitum ſatis eſſet. ea mole ſemota, animaduertit, per ipſum aquæductum viros incedere armatos commodè poſſe. itaque inde profectus, per amicum conſilium ſuum ad Beliſarium detulit. atque præmiis ab eo ad rem aggrediendam impulſus ſilentio noctis cum miniſtris ad locum reuerſus, petram illam ſenſim elimando, & abradendo, ne factum ſtrepitu proderetur, ita conſumpſit, vt miles armatus ea tranſire facilè poſſet. qua re perfecta, Beliſarius imminens vrbi exitium cernens, ſi armatus eam exercitus iniuiſſet, Stephanum euocatum ſic eſt alloqutus, vt incommoda omnia, quæ in expugnatione captarum vrbium, etiā inuito duce, patienda eſſent, exponeret, cædes, rapinas, incendia, ſeruitutes, contumelias, ceteraq; mala, quæ hoſtilis inferre libido in victoria ſolet. ea verò cum Neapoli imminere videret, ſe miſericordia tangi, atque eos magnopere ad deditionem hortari. Stephanus, quæ audiuerat, ſuis lacrymans retulit. verùm, obſtinatis ad fidem Gotthis præſtandam animis, nihil profecit. qua re cognita, Beliſarius conſilium irruptionis cum ſtrenuis ducibus contulit, atque ipſe omnia ad vrbem inuadendam neceſſaria præparauit. Primis ergo tenebris præfecti, quibus hoc negocium datum erat, cum quadringentis armatis ad os aquæductus venerunt, verùm à pleriſque periculo agnito derelicti, re irrita, ad Beliſariū redierunt. quibus increpitis ducentos ille alios dedit, qui magno animo ſe omnia facturos, quæ ſtrenuis viris eſſent digna, dixerunt. Interim Beſſas ſermonem cum Gotthis, qui proximam aquæductui turrim cuſtodiebant, inſtituit, vt eo colloquio animos eorum ab omni incedentium per aquæductum ſtrepitu auocaret. atque vt ad Beliſarium multa præmia relaturi ſe conferrent, clamare, illi verò Beſſam illudentes Beliſario, & Iuſtiniano probra ingerere. Romani, cum iam per aquæductum in vrbem perueniſſent, quòd ſupernè intectus eſſet, & cocto ex latere celſos fornices haberet, vbi nam eſſent, ne coniectura quidem aſſequi poterant, neque inde deſcenſus patebat. vlterius inde progreſſi ad locum venerunt, vbi aquæductus aperta teſtudo erat, domui cuidam humiliori ſubiecta à ſola anicula paupere habitatæ. ibi, agitatis de inuadēdo conſiliis, miles vnus, armis poſitis, manibus & pedibus enitendo in eam peruenit, ac mulierē clamorem edere volentem mortis periculo intentato exterruit, ac reſtē validam ad oleæ ſuperſtantis trūcum alligatam militibus ipſis porrexit. quā illi ſtatim arrepta ad vnum omnes incolumes euaſerunt, ac quarta

uigilia

vigilia ad muros vrbis progreſſi, cuſtodes duos incautos obtruncãt, atq; vt compoſitum fuerat, tuba ſignum rei perfectæ edunt. quo accepto, Beliſarius in id intentus ſcalas ſtatim muris à terra applicuit, atque eos e veſtigiò capit. inde ad eos, qui ad mare pertinebant, conuerſus, Iudæis acriter reſiſtentibus, nihil profecit. vbi verò illuxit, qui intrauerant, Iudæos à tergo adorti exterritos fugarunt; atque apertis portis Romanum exercitum receperunt. qui verò ad portas Orientales diſpoſiti fuerant, cum ſcalas non haberent, fores portarum à cuſtodibus deſtitutas incenderunt, & pariter vrbem ingreſſi ſunt. Vrbe ex omni parte capta, paſſim cædes; incendia, direptionesq; ſunt factæ, quouſque Beliſarius edixit, vt ab Neapolitanis iam ditioni ſuæ ſubiectis abſtinerent, & qui Gotthos viciſſent, ne ſe vinci ab iracundia ſinerent, bona ſibi haberent, vxores, & liberos, quos cepiſſent, viris, & parentibus redderent. ita omnes ſtatim ſine iniuria reſtituti ſua domicilia cum auro abſcondito receperunt. Gotthi benignè tractati. Paſtor vrbis defendendæ auctor ſupplicio acriore repentina morte correptus eſt. Aſclepiodotum ſocium eius populus conuiciis impetitum, deinde obtruncatum fœdiſsimè lacerauit. atque eodem furore adactus cadauer Paſtoris palo ſuffixit. hunc exitum Neapolitana obſidio poſt diem viceſimum habuit. His rebus cognitis Gotthi, qui circum Romam erant, mirari primùm, quòd Theodahatus adeo ignauia obtorpuiſſet, vt nullo modo his tantis malis occurreret, deinde ſuſpicari, ne is Italiam Beliſario prodere cogitaret. itaque, conſilio capto, in locum non longè à Circeijs ſe contulerunt, ibiq; cõuocati, omnibus probris in Theodahatum congeſtis, Vitigem regem ſibi depopoſcerunt, virum non ſummo loco natum, ſed rebus militiæ bene geſtis ſpectatum. qua re audita, Theodahatus exanimatus repente Roma Rauennam ſe contulit. Vitiges autem extemplò Optarum Gotthum priuata Theodahato ſimultate infenſum cum parata ſatellitum manu immiſit, qui illum aut viuum ad ſe adduceret, aut morte afficeret. is profectus, atque illum in itinere in ſolo reſupinatum adeptus, tanquam victimam, interfecit. Eodem anno Iuſtinianus, prout pontifici Agapeto promiſerat, damnationem Anthimi ſibi confirmandam ſuſcepit. itaque Orientis epiſcopis aduocatis, cũ nõnulli etiam ex Italia ab Apoſtolica ſede prius miſſi adeſſent, Conciliũ habuit in ædibus S. Mariæ Dei genitricis prope magnam eccleſiam, cui Menas epiſcopus vrbis præſedit. ibi VI Nonas Maias, cum epiſcopi, & abbates Orientis eoſdem libellos, quos Agapeto aduerſus Anthimum obtulerant, edidiſſent, placuit, vt Anthimus adeſſe intra certos dies iuberetur, negociumq; eius conquirendi certis epiſcopis datum eſt. Pridie nonas, conuocato iterum Concilio, cum epiſcopi ſe reperire illum potuiſſe

negarent, nouus ad ſe ſiſtendum dierum terminus eſt præſcriptus, aliiſq; epiſcopis eius inquiſitio data, atque hoc idem tertium, cum VI Idus conueniſſent, eſt factum. Ad extremum, cum XII Kal. Iunias iam quartum conuocati nuſquam Anthimum reperiri, neque ad dicendam cauſſam iam ter citatum occurrere animaduerterent, ſententiam in eum tulerunt, in qua Agapeti auctoritatem ſequentes, ipſum communione, Eccleſia, & nomine Catholico ſpoliarunt, eo nomine, quòd contra ſacras leges Eccleſiam inuaſiſſet, & decreta Catholica reſpuiſſet. præcipuè autem Menas ſententiam in eum tulit, cui reliqui ſubſcripſerunt. Inde pridie Nonas Iunias, cùm ijdem epiſcopi in eodem loco coiſſent, Theodorus Imperatoris Referendarius quoſdam libellos epiſcoporum, abbatumq; contra Seuerum, Petrum, & Zoaram hæreticos Eutychianos Iuſtiniano porrectos protulit: quibus recitatis, patres ſummo conſenſu eos anathemate perculerunt, Mena item epiſcopo ſententiam pronunciante. quibus rebus cognitis, Iuſtinianus VIII Idus Auguſti edictum & ipſe edidit, in quo ſententiam Agapeti, & Concilij primùm contra Anthimum, deinde contra Seuerum, Petrum, & Zoaram confirmauit, atque Anthimum in vrbe eſſe Conſtantinopolis vetuit.

Ex quibus rebus declaratur, falſos eſſe eos, qui Iuſtinianum Eutychis hæreſim approbaſſe, & pro Anthimo cum Agapeto iurgaſſe, memoriæ tradiderunt, aduerſus ipſa Conciliorum acta, quæ illi aut non legerunt, aut lecta certè poſthabuerunt. Inde III Kal. Octobris Petrus Hieroſolymorum epiſcopus, ſuorum epiſcoporum Concilio habito, hæc eadem omnia confirmauit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Octauuſdecimus.

Qui eſt regni Gotthorum in Italia tertius.

VITIGES REX.

INTERIM Vitiges rex cum Gotthis, qui ſecum aderant, Romam perrexit. ibi, nece Theodahati perſpecta, Theodiſclum filium eius ſtatim in cuſtodiam tradit, atque oratione ad Gotthos habita docet, ſe Rauenniam petere velle, & bellum in Gallia cum Francis conficere, vbi maior pars Gotthorum ſit occupata; atque, eo finito, in Beliſarium ſe conuertere: quod iter pro fuga non eſſe accipiendum, cum commodi, non metus cauſſa ſuſcipiatur. De Roma non eſſe, cur laboretur. nam Romanos fidelem operam præſtituros, & ſe firmo Gotthorum præſidio relicto ad eam aduerſus omnem impetum defendendam celeriter reuerſurum. Hoc à Gotthis conſilio collaudato, Siluerium pontificem, & ſenatum, ac populum ad fidem erga Gotthos tuendam hortatus eſt, iuſtiſsimo Theodorici imperio memorato, atque, eis in hæc verba ſacramento adactis, & quattuor Gotthorum millibus cuſtodiæ vrbis cum Laudere præfecto relictis, cum cetero exercitu Rauenniam contendit, multis ſenatorij ordinis obſidum loco ſecum adductis: quò vbi peruenit, vt Imperium magis ſtabiliret, Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, virginem eximiæ pulchritudinis, vxorem ſibi deſpondit, & Gotthos ex omni Italia contractos armis inſtruxit. Paullo ante Theodahatus, cum citimam Galliæ portiunculam Francis ſe remiſſurum, & aureorum viginti millia traditurum, ſi ſibi aduerſus Beliſarium auxilio eſſent, ſpopondiſſet, rebus nōdum abſolutis, erat mortuus. itaque Gotthi adhuc, duce Martia, illam regionem tenebant. Hos igitur Vitiges cum ſe nec tuto ſui ſubſidio venire, neque ſatis aduerſus Francorum impetum roboris videret habere, ſi ipſe Romam cum vniuerſo exercitu ſe reciperet, primoribus adhibitis ita diſſeruit, præſtare, vt Francis Galliam, & promiſſam à Theodahato pecuniam darent, quàm committere, vt ſe cum Beliſario iungerent. facilè enim poſt partam victoriam amiſſa recuperari omnia poſſe. atque ita extemplò legatos, qui Galliam, & pecuniam traderent, ac ſocietatem cū

Francis componerent, miſit. hi fuere reges Childebertus, Theodebertus, & Clotharius, qui, partitis inter ſe pecuniis, amicitiam pepigerunt, ita tamen, vt clam ſe ſummiſſuros ex alienigenis ſubſidia dicerent. nam apertè arma aduerſus Romanos ſociare non poſſe, quòd paullo ante promiſiſſent, Imperatori ſe auxilia præſtituros. quibus rebus confectis, legati Romam redierunt. & Vitiges Gotthos, ac ducem Martiam ex Gallia reuocauit. Dum hæc à Gotthis aguntur, Beliſarius Neapolim, itemq; Cumas præſidio confirmauit. neque enim vllus alius munitus erat in Campania locus. Romani verò eundem Romæ exitum fore, qui fuerat Neapoli, veriti, Siluerio pontifice cohortante, Fidelium Mediolanenſẽ, Athalarici quondam quæſtorem, ad Beliſarium miſerunt, monitum, ſe, ſi propius acceſſiſſet, vrbem tradituros. quo nuncio accepto, ille via Latina iter ingreſſus eſt, Appia ad læuam dimiſſa. Hoc cognito, Gotthi, qui ſe propter paucitatem defendere vrbem non poſſe videbant, permittentibus Romanis, Rauennam abierunt, Leudere præfecto præ pudore præſentis fortunæ manente. contigit autem, vt eodem die Gotthi porta Flaminia exirent, & Beliſarius Aſinaria exercitum induceret. is verò fuit IIII Idus Decembris, vt Euagrius, & Anaſtaſius ſcripſit. Beliſarius ingreſſus Leuderem præfectum, & claues portarum vrbis ad Iuſtinianum propere miſit, atq; e veſtigiò mœnia multis in locis collapſa ſarcire inſtituit. & propugnaculis prominentioribus factis à læuo latere muri ſtructuram aliam excitauit, &, ne ab ea parte, dum ſui cum hoſte contenderent, ab ijs, qui ad ſiniſtram mœnia oppugnarent, peti poſſet, foſſam circa muros altiorem perduxit. Romani vt ſingularem Beliſarij in extruendis propugnaculis ſolertiam mirificè collaudabant, ſic maxima admiratione afficiebantur, ſi obſidionem timeret, cur ſibi vrbem ineundam putaſſet, & quonam pacto in anguſtiis rei frumentariæ in vrbe longè à mari remota obſidionem laturus eſſet, in tam lato præſertim murorum ambitu, & vrbe hoſtilibus tam facilè incurſibus patente. Quæ vbi Beliſarius accepit, omnia ad tolerandam obſidionem neceſſaria præparauit. nam & frumentum ex Sicilia aduehendum curauit, atque in publica horrea contulit. & Romanos ex agris in vrbem omnia comportare coegit, ac murorum ambitum ad Tiberim vſque muniuit. Interim Samnium, Calabria, & Apulia, ac demum etiam Beneuentum in poteſtatem Beliſarij deditione venerunt. quo pacto Italia tota à freto Romam vſque iuris Romani effecta eſt. Tuſcia inde eius iuſſu per Maſſagetas duces; Narnia per Beſſam, Spoletum, & Peruſia, & alia circumiecta loca per Conſtantinũ recepta. quibus nunciis exterritus Vitiges, Vnilam, & Piſſam præfectos cum valido exercitu eis obiecit. qui non longè à Peruſia cum Conſtan-

tino congreſſi, poſt ancipitẽ pugnam, amiſsis omnibus, in poteſtatẽ eius venerunt. Vitiges, dum Martiã cum Gotthis ex Gallia opperitur, Aſinariũ, & Vligislaum præfectos in Dalmatiam cum maximis copiis miſit, datis mandatis, vt ex locis Sauo propinquis barbaros excirent, & Salonã inuaderent, ac claſſe ſummiſſa oppidum terra, mariq́; circunſederent. Aſinarius in Sauiã profectus barbaros conſcripſit, Vligislaus, ſolis Gotthis adhibitis, in Liburnia apud Scardonã cum Romanis conflixit, & in oppidum Burnũ fuga ſe referre coegit. Conſtantinus autem de apparatu Aſinarij certior factus Salonæ timens, omnes, qui in præſidiis erant, monuit, vt ſe foſſa munirent, atque ad ferendã, ſi admoueretur, obſidionem ſe comparauit. Aſinarius inde cum Vligislao coniunctus acceſsit Salonam, &, caſtris ad vrbem locatis, & militibus in naues impoſitis vrbẽ terra, mariq́; cœpit oppugnare. Romani verò, eruptione ex vrbe facta, in naues inuecti alias in fugã egerunt, alias demerſerunt, quaſdam etiam vnà cum militibus in poteſtatem redegerunt. quare Gotthi obſidionẽ
vrgere eò acrius inſtiterunt. Poſtero inde anno, quem poſt conſulatum 537
Beliſarij ſecundum appellabãt, Vitiges cum vniuerſo exercitu equitum, peditumq́; centum quinquaginta millibus iter Romam Februario mẽſe intendit, tanta vrbis potiundæ fiducia, vt obuios rogaret, num Beliſariũ Romæ deprehenſurus eſſet: neque n. illum ſe expectaturũ putabat. eius aduentu cognito, Beliſarius Beſſam, & Cõſtantinum ad ſe venire, relictis in oppidis Tuſciæ præſidiis, iuſsit. ob id Conſtantinus, paruo Peruſiæ, & Spoleti præſidio cõſtituto, maturè diſceſsit. Beſſas autẽ, dũ lentius agit, in ſuburbanis Narniæ à præcurſoribus Vitigis deprehẽſus prœlium cõſerit, mox ab ingruente multitudine preſſus Narniã ſe recipit, ac, militibus quibuſdã cuſtodiæ relictis, cum reliquis Romam ire contendit. Vitiges vnũ Beliſarium petẽs, Peruſiam, Spoletum, & Narniam ſibi non putauit attingenda, ac per agrum Sabinum ad pontem Anienis acceſsit, tribus paſſuum millibus ab vrbe diſtantem. ad quem Beliſarius turrim conſtituerat, ac præſidium impoſuerat, vt aliquantiſper incurſum hoſtium retardaret, quoad Romani ex agris in vrbem neceſſaria comportarent. noctu vero qui in præſidio pontis erant, multitudinem Gotthorum conſpicati, clam eruptione facta, in Campaniã ſeceſſerunt. itaq; ſequẽti die Gotthi, refractis turris foribus, tranſierũt. Beliſarius autẽ huius irruptionis ignarus cũ mille equitibus ad pontẽ pergere cœpit, locũ exploraturus, vbi caſtra cõmodius collocaret. atque ita ex inopinato in hoſtes incidit pontem traiicientes, atque inuitus cũ nonnullis eorum manũ conſeruit. cum autem equo inſigni veheretur, Gotthi à transfugis eum Beliſarium eſſe edocti, omnes in eũ iaculati, hortantibus ſe inuicem ſingulis, inſtiterunt. ille verò ſe in omnes partes conuertens, quos obuios habebat,

obtruncabat. quo minus autem hoſtium telis obrueretur, armigeri eius prohibuerunt, qui prælatis clypeis cõuolātes vndique ſagittas exceperūt, & ſuperuenientes Gotthos vmbone propulſauerunt. hoc in certamine Gotthi non minus mille hominū, eorumq́; fortiſsimorū deſiderarunt. Beliſarius etiā multos, eosq́; pręſtantes, in primisq́; Maxentiū armigerum perdidit, fortuna in eo ſecundiſsima vſus, quòd ab omnibus petitus nullo vulnere ſit affectus. Romani Gotthos equites vſque ad caſtra fugarunt, inde à peditibus integris, equitibusq́; adiunctis repulſi ſeſe in collē proximū receperūt. atque inde deiecti equeſtri prœlio facto, Gotthis in terga hærentibus, ad portā Salariā peruenerunt. quā cuſtodes aperire detrectarunt, veriti, ne ſimul cū ſuis hoſtes reciperēt. neq;.n. Beliſariū, vt qui cruore oblitus eſſet, internoſcere deſpiciendo è turribus poterant. præſertim verò cū eum in acie cecidiſſe, primi nuncii detuliſſent. Cū autē Gotthi, confluentibus auxilio ſuis, foſſam tranſire, & Romanos inuadere ſtatuiſſent, Romani ſub murū, & in citeriore parte foſſæ globū fecerunt, ac, Beliſario duce, vno agmine in hoſtes incurrerunt, atque repentina per tenebras impreſsione adeo perculerunt, vt oēs in fugā ſe dederint. quos Beliſarius non magno ſpatio inſectatus, in vrbē ilico ſe recepit. prœliū oriēte ſole cœptū in noctē vſque productū eſt. Beliſarius, militibus omnibus in muros contractis ignes multos fieri, & per totā noctē vigilias agi iuſsit, ac mœnia luſtrās, ſingulis portis aliquē è primoribus præfecit, &, ne loco iniuſſu ſuo mouerentur, præcepit. Inter hæc Vitigis iuſſu Satrapa quidā ad portā Salariā progreſſus, Romanis perfidiā, & imprudētiā obiectauit, quòd à fortiſsimis Gotthis ad imbelles Græculos defeciſſent, qui ſe tueri non poſſent. Beliſarius verò Romanos hortatus eſt, vt bonū animū haberent, & Gotthos celeriter euerſum iri ſperarēt. in quo multis riſum exciuit, conſiderantibus, ipſum ægrè ex eorū manibus euaſiſſe. &, cū multū noctis proceſsiſſet, atque adhuc ieiunus eſſet, vix ab Antonina coniuge, & ſuis, vt aliquid cibi ſumeret, eſt inductus. Poſtridie Gotthi obſidionem vrbis inſtituerunt menſe Martio, Procopio, atque Anaſtaſio teſtibus. habebat ambitus vrbis portas quattuordecim, & portulas quaſdam. hanc cum Gotthi pro magnitudine circundare vniuerſam non poſſent, ſena caſtra ad portarum intercapedines poſuerunt. ſeptima verò vltra fluuium Neronianis in campis fixerūt. his Martia dux præpoſitus eſt, ceterisq́; ſinguli ſinguli. His actis, omnia opera, quibus aqua in vrbem inducebatur, intercidi ſunt cœpta. Beliſarius autem cuſtodes in muris diſpoſuit, muros ab vtraque parte Tiberis extruxit, ac ſibi Pincianam, & Salariam portam cuſtodiendam aſſumpſit, quòd ab ea parte facilior eſſet vrbis oppugnatio, & Romanis inde in hoſtes exitus pateret. Prænestinæ Beſſam, Flaminiæ Conſtantianū præfecit. quam prius inædificatam

ingenti mole obſtruxerat. interciſis aquæductibus, non ſolùm vſus aquæ ad potum, ſed etiam ad molenda fruméta ademptus eſt. accedebat, quòd neque iumenta ad verſandas eius muneris cauſſa molas ſuppetebant, quòd vix neceſſarios ad bellum equos tolerarent. huic incommodo Beliſarius hoc remedij attulit. Sub fornice pontis ad Ianiculum pertinentis lembos cum molis collocauit, eásq; vi aquæ per anguſtum decurrentis volui inſtituit, qua re animaduerſa, Vitiges magnos arborum ſtipites, & cadauera Romanorum nuper interfectorum flumine demiſit, atque eis in ſcaphas deferendis molarum machinas labefecit. Beliſarius autem, ne detrimentum ex ea re acciperet, ferreas cathenas à ponte ſuſpenſas in vtraſque ripas tranſmiſit, atque ita omnia, quæ flumine deuoluebantur, aggerata detinuit, ac poſtea in terram attraxit. atque ita hoſtium conatus eluſi. Balnearum tamen vſui, & aquæ potui non potuit ſubueniri. itaque, cum neque curari, neque lauari, neque potare multitudo poſſet, ac prætereà mœnibus cuſtodiẽdis inuigilare aſsiduè cogeretur, atque agros, & tecta ſua vri à Gotthis ex mœnibus proſpectaret, ægrè ferre cœpit, quòd tantis malis inſons afficeretur. itaque Beliſario libertius maledicere, quòd ſine idoneo præſidio auſus eſſet cum Gotthis bellum ſuſcipere, atque eadem etiam ſenatores ei exprobrare. quibus rebus cognitis, Vitiges, vt res Romanas maiore tumultu miſceret, oratores in vrbem miſit, qui ad Beliſariũ, præſentibus ſenatoribus, & exercitus ducibus, ita loquuti ſunt. Si viribus ſuis confiſus hoc. bellum intuliſſet, poſſe eum è muris Gotthorum copias cum ſuis comparare, ſi audacia, fore, vt breui temeritatis ſuæ pœniteret. proinde ne Romanos diutius miſeros haberet, quos Theodoricus florentiſsimos eſſe & beatiſsimos voluiſſet. nec regi Italorũ, atq; Gotthorũ reſiſteret, cũ ipſe incluſus, ac de ſe ſolicitus Romæ ſederet. Vitigẽ liberã ipſi abeundi poteſtatẽ permittere, Romanis, venia proditionis facta, priſtinã benignitatẽ ſpondere. quibus Beliſarius, belli arbitriũ nõ in eorum eſſe poteſtate, ſed ſua. ſe autem daturũ operam, vt Gotthi vix locum inter ſenticeta ad caput occulendũ reperiant. ſe, cùm Romã cepit, alienũ nihil occupauiſſe. Gotthos prædonum more eã cepiſſe, atque, inuitis priſtinis poſſeſſoribus, tenuiſſe. falli autẽ, ſi ſe eam recuperaturos ſperent. eius certè voti, viuente Beliſario, compotes non futuros. Romanis tacentibus, neque ad ea, quæ de proditione illi dixerant, reſpõdentibus, Fidelius vir antiquæ virtutis Gotthos irriſit, & ea, quæ dixerãt, refutauit. Legati in caſtra reuerſi roganti Vitigi, quo animo eſſet Beliſarius, nunquã eũ metu ceſſurum aſſeruerũt. hac ille ſpe deſtitutus animũ ad oppugnationẽ vrbis adiecit. itaque turres ligneas conſtruxit, quæ murorũ altitudinẽ adæquabant, atque eis ad angulos rotas ſubiecit, à bobus

quocunque ipſe vellet, adducendas. ſcalas multas parauit, quæ ad pinnas vſque pertinerent, arietes ingentes expediuit, quibus admotis muros vehementius verberaret. ligna, arundines, & cetera eiuſmodi congeſsit, vt foſſas æquaret, & per eas ad muros machinationes adduceret. inde poſt viginti dies has promouere machinas cœpit. ac Romanos conſpicantes ipſarum nouitate, ac magnitudine obſtupefecit. Beliſarius verò inſtructā aciem cum machinis aduentantē proſpectans, in riſum prorupit, ac quieſcere milites, donec ſignū accepiſſent, præcepit. poſtquā illi foſſæ appropinquarunt, ipſe primus in armatum quendā hoſtium ducē arcum intendit, ac, gutture iaculo traiecto, ad terram ſtrauit, inde in alterū iaculatus pariter morte affecit. ex quo animus Romanis, & ſpes futuræ victoriæ ex tam felici principio acceſsit. inde, ſigno dato, ſagittas iacere exercitum innuit vniuerſum. itaque, cadentibus repente bubus, machinæ conſtiterunt. ex quo Gotrhorum conſilium ludibrio fuit, qui ſe boues impunè ad muros putarunt poſſe adducere. hac ratione propulſus à mœnibus Vitiges, ingenti Gotthorum manu ibi relicta, quæ telis in propugnacula iaciendis Beliſario recedendi poteſtatem adimeret, ad alteram muri partem circa portam Prænestinam, quam Viuatium appellabant, reliquos duxit, machinis, arietibus, ac turribus aliis eò ſecum adductis. quæ dum aguntur, alia manus ex altera parte portam Aureliam, quæ S. Petri iam tum dicebatur, inuaſit, hoc modo. Erat extra portam moles Hadriani ad lapidis iactum procul à mœnibus. quæ porrectis muris eorum quaſi pars effecta turris altiſsimæ ſpeciem referebat. hanc leui præſidio Conſtantianus tenebat, quòd murus ſubterlabente flumine non poterat oppugnari. Cum autem audiſſet, hoſtes flumen tranſire velle, muro diffiſus, qui ad fluuium erat, cum paucis eò accurrit, maiore parte ad portam, & molem cuſtodiendam relicta. Gotthi verò portam, & molem ſine machinis inuaſerunt. ſcalas inde afferentes multitudine ſagittarum cuſtodes deterruere, prætentisq́; ſcutis Perſicis, ad mœnia ſucceſſere, & ſub porticum ædis Sancti Petri furtim venere. inde, cum de improuiſo apparuiſſent, ita rem aggrediuntur, vt Romani ne baliſta quidem vti in eos poſſent. tum validius incumbere, ac crebris ſagittis propugnacula lacerare, & ſcalas admouere. ita circunuenti qui de mole pugnabant, ac de ſe ſoliciti, ſtatuis ipſius molis diffractis, ingentia fragmenta in hoſtium capita deuoluerunt, atque ita oppugnationem remittere coegerunt, atque ingenti clamore propellentes, ac tormentis inſectantes in magnum tumultum coniecerunt. Conſtantianus autem, fugatis eis, qui tranſitum amnis tentarant, pedem rettulit. Ad portam Pancratianam cum Gotthi perueniſſent,

propter

propter loci accliuitatem nihil profecere. Flaminia non eſt tentata, vt præcipiti loco ſita. Non longè à Pinciana erat muri pars lapidum laxata compage ſoluta, ab imo ad ſummum ſciſſa, & reliquo muro modò prominentior, modò retractior. quam cum inſtaurare Beliſarius vellet, reſtitere Romani, S. Petrum eius curam ſuſcepturum aſſeuerantes. ea pars à Gotthis intacta miraculo omnibus fuit. Apud Salariam Gotthus quidã proceræ ſtaturæ haudquaquam inter ſuos obſcurus arbori propinquæ inſidens, cum ſagittãdo propugnacula diuexaret, notabili caſu oppreſſus eſt. ſiquidem tormento à Romanis ad læuam turris ex improuiſo locato traiectus arbori, veruto in ſtipitem altius deſcendente, affixus eſt. quare conſpecta, Gotthi exterriti extra ſagittæ iactum receſſere, neque amplius moleſti propugnaculis extitere. Beſſas autem, Paraniusq́; vbi Vitigem acrius è regione Viuarij inſiſtentem videre, Beliſarium ſtatim ſui auxilio euocauerunt. cuius aduentu, & oratione milites recreati ſunt. erat ab ea parte locus planior, & ad inuadendum opportunior, muro ita diſſoluto, vt lateres haud multum in ſua compage conſiſterent. huic verò muro alium veteres ſine propugnaculis adiecerant, atque intra eum leones, & alias beſtias conieceránt, vnde Viuarium dicebatur. hunc igitur exteriorem murum ſuffodi Vitiges iuſsit, quòd, eo occupato, facilè ſe potiturum mœnibus vrbis inualidis confidebat. quod vt Beliſarius ſenſit, paucis in propugnaculis relictis, quidquid roboris erat, apud ſe tenuit, & enſibus tantùm inſtructos ad portas traduxit. & Cyprianum in Gotthos Viuarium irrumpentes immiſit, quibus obtruncatis, ac reliquis in anguſtiis, dum euadere tentarent, tumultum agentibus, Beliſarius apertis portis copias vniuerſas emittit, atque omnes in fugam præcipites agit, & poſtremos carpendo cõcidit, ac, ceteris in caſtra compulſis, machinis incendium intulit. quæ flamma altius excitata maiorem hoſtibus pauorẽ incuſsit. eadem fortuna ad portam Salariam dimicatum eſt. ex ea enim erumpentes Romani, fugatis, cæſisq́; hoſtibus, etiam machinas incenderunt. ita ab omni parte à muris abſceſſum eſt. ex Gotthis triginta millia deſiderati, multò plures vulnerati. nocte ſequenti vtrinque vigilatum. Gotthi mœſti pro caſtris ſtationes habuerunt. Romani in muris alacres triumpharũt, & partis hoſtium ſpoliis Beliſarium in cælum laudibus extulerũt. Beliſarius litteras ad Iuſtinianum miſit, in quibus, rebus, quas geſſiſſet, expoſitis, (quoniam maiorem partem in Siciliæ, & Italiæ præſidijs reliquiſſet,) ſibi tantùm quinque hominũ millia relicta eſſe docuit, ſe verò oppugnari ab hoſtibus hominum ſexaginta millibus. rogare, vt arma, & ſupplementũ mitteret, quò paribus viribus aduerſus hoſtes poſſet conſiſtere, idq́; cum cum dedecoris fugiendi cauſſa, tum Romanorum ſalu-

tis gratia enixè facere oportere. Romæ vrbis ampliſsimum ambitū eſſe, neque niſi maximo hominum numero cuſtodiri poſſe. Romanos, obſidione procedente, facilè animos mutaturos aut neceſsitate, & fame adactos ad hoſtem tranſituros. ſe verò non niſi morte ceſſurum. Poſtridie verò edixit, vt Romani vxores, & liberos, & imbellem multitudinem, ac ſeruos ad vrbis cuſtodiam non neceſſarios Neapolim tranſportarent. non enim ſe poſſe ex diutina obſidione conſuetudinem in præbendo cõmeatu ſeruare, ſed dimidiatam ſolummodo annonæ portionem in dies ſingulos diuiſurum, pro reliqua verò pecuniam præbiturum. omnes paruerunt, atque alij mari, alii via Appia in Campaniam contenderunt. neque enim vllum ab hoſtibus periculum erat, cum totam vrbem non cingerent, nec parua manu abſcedere à caſtris auderent. alij ex Campania in Siciliam, aut quò cuique commodius fuit, ſunt auecti. inde cohortes militibus ſemiplenas ex ciuibus licèt imbellibus ſuppleuit, & onera cuſtodiarum ſubire vigilando præcepit. Theodora Auguſta à Vigilio de Siluerio pontifice ante ſuum aduentum creato certior facta, quod à Vigilio dicuerat, id ipſum à Siluerio quoque contendere non dubitauit, vt, Mena epiſcopo deiecto, Anthimum reſtitueret. quod vbi Siluerius accepit, licèt horroris plenus, nequaquam ſe commiſſurum, vt hominem legitimè condemnatum reduceret, dixit. quo reſponſo illa incenſa mandata ad Beliſarium miſit, vt Siluerium de ſede excogitata cauſſa deijceret, atque ei Vigilium ſubrogaret. ita, dolo in caput Siluerii compoſito, Marcus ſcholaſticus, & Iulianus prætorianus repente crimen in Siluerium detulere, nempe ipſum litteras ad Vitigem ſcripſiſſe, vt ad portam Aſinariam iuxta Lateranum veniret, nam ſe ei vrbem cum Beliſario traditurum. quibus productis, Beliſarius, cum VI Idus Maias XV indictione in ædes Pincianas ſe contuliſſet, eo nomine Siluerium ad ſe vocauit, ſed clam in auctoritate eſſe Auguſtæ præcepit. Siluerius autē, imperio eiuſmodi detrectato, abiens, in baſilicam S. Sabinæ ſe contulit. deinde, Photio Antoninæ filio miſſo, interpoſito incolumitatis ſacramento, reuocatus, licèt diſſuadentibus amicis, repetiit. VI inde Kal. Iunias iam tertiùm acceſſitus, licèt apertas iam cernens inſidias, adiit, verùm tum ſolus ad Beliſarium, & Antoninam eſt intromiſſus. eò verò vbi venit, dum ab Antonina de proditione conflata interrogatur, ſubdiaconus primæ regionis pallium de collo eius abripuit, &, põtificio ornatu detracto, monachi veſtimentum iniecit. quo facto, Sixtus regionis ſextæ ſubdiaconus egreſſus foras clero nunciauit, Siluerium pontificatu ſe abdicaſſe, & monachum induiſſe. proinde ſe ad alium pontificem ſubrogandum pararent. inde poſt ſex dierum ſpatium Vigilius Beliſarii ſuffragatione ſuffectus eſt. Sil

uerius autem Pataras in Lyciam relegatus eſt. huius mali auctorem Vigilium fuiſſe ſenſit Siluerius, cum biduo ante, ideſt VIII Kal. Iunii ſcripſit ad eum, ipſum, Bonifacio viuente, ſedem eius ambiſſe, tum verò nouum ſcelus in ſedem Apoſtolicã inducere tentare, vt, ſe depulſo, locum ſuum inuadat. IX inde Kal. Decembris Amatori epiſcopo de ſtatu ſuo quærenti ſic reſpondit: *Quibus malis affectus ſim, exponere omnia nequeo. in primis Patricia mihi infeſta erat, quòd non reſtituebam Anthimum ſuis meritis ab Agapeto deceſſore meo eccleſia Conſtantinopolitana depulſum. iuſſu etiam eius exorti ſunt teſtes, qui ea mihi crimina intulerunt, quorum inſons ſum. Cum autem multi de illa accuſatione laborarent, timuit Beliſarius, & me ad ſe pacatè adire iuſſit pro quibuſdam Eccleſiæ negocijs in Palatium Pincianum & ad primum, ac ſecundum velum retinuit omnem clerum, ac populum, qui mecum erat; & me ſolũ, ac Vigilium diaconum meum introire permiſit: quem retentum, & ante Patriciã deductum miſerunt in exilium, in quo ego ſuſtentor pane tribulationis, & aqua anguſtiæ. ego propterea non dimiſi, nec dimitto officium meum, ſed cum epiſcopis, quos congregare potui, eos, qui talia erga me commiſerunt, anathemate perculi. & vnà cum eis Apoſtolica, & ſynodali auctoritate ſtatui, ne quis eo modo decipiatur, quo ego deceptus ſum. ſimiliter ſanctorum patrum decreta confirmans, decreui nec falſos, nec inimicos accuſatores, aut teſtes aduerſus epiſcopos admitti oportere. neque eis obeſſe poſſe.* Hoc crimen proditionis, quod in Siluerio fictũ fuit, in quibuſdam ſenatoribus locum inuenit. quos vt ſuſpectos, teſte Procopio, Beliſarius eiecit. claues portarũ, atque cuſtodes earum in ſingulos mẽſes mutauit, & ſingulis noctibus alios, alioſq; vigilibus ipſis præfecit. & milites ad foſſas excubituros canes ſecum habere voluit, vt nemo vel è longinquo mœnia inuaſurus lateret. Per eoſdem dies fuere, qui Gentilium reuocare conſuetudinem voluerunt, vt Ianum in bello aperirent. qui ad pœnas conquiſiti deprehendi non potuerunt. his incommodis Vitiges inflammatus Rauennæ ſenatores Romanos, quos obſidum loco habebat, interimi iuſſit. ex quibus nonnulli in Liguriam euaſerunt. hinc Portum oppidum nullis ſtationibus cuſtoditum occupauit, &, mille hominibus in præſidio relictis, ad caſtra reuertit. ita, cum ab ea parte per Tiberim commeatus ſublata ſubuectio eſſet, (neque enim ab Hoſtia nauigatio idonea erat,) naues ad Antium onera exponere cogebantur, quod iter vnius diei diſtabat ab Hoſtia. atque inde magno labore ad vrbem referebantur. hæc uiginti diebus Vitiges ab vrbis oppugnatione perfecit. Interim Martinus, & Valerianus Conſtantinopoli militum ſupplementum adducentes, ad Beliſarium peruenere. quorum maxima pars Hunni erant, Sclauini, & Antæ trans fluuium Iſtrum habitantes. eorum aduentũ erectius Beliſarius Gotthos leui excurſione laceſſendos putauit.

ac Traianum ducem cum ducentis equitibus ſcutatis aduerſus eos iuſsit exire,& ad eum progreſſos proximum tumulum occupare. & ſi ab hoſtibus peterentur,ſagittis eos propellere. quibus deficientibus,fugam capeſſere,& ſeſe ad vrbem recipere. nam tormenta, & artifices in muris paratos habebat,qui illos auidius inſectantes ſagittis conficerent. Traianus egreſſus mandata omnia diligenter exploiuit. ita ex Gotthis ad vrbem procurſantibus nõ minus mille occiſi. Paucis poſt diebus Mundilam, & Diogenem cum trecentis equitibus egredi,atque hoſtem ad ſe attrahere eodem artificio iuſsit. atque ita non minus tum quoque hoſtium ex mœnibus interfecit. tertiò Oilandum cum trecentis delectis emiſit. atque ita tum quoque rem ex ſententia geſsit. his tribus eruptionibus Gotthorũ quattuor millia abſumpta ſunt. hunc morem Vitiges imitatus, equites quingentos emiſit. quibus ad locum editiorem non longè ab vrbe progreſſis, Beliſarius Beſſam cum mille delectis viris obiecit, atque à tergo adortus,multis obtruncatis,ceteros in campum deſcendere compulit, & aduerſo prœlio pugnantes cæcidit. pauci,qui in caſtra redierunt,ab Vitige tanquam ignaui,ſocordesq; increpiti. poſt tertium inde diem trecentos delectos ex omnibus caſtris emiſſos Martinus,& Valerianus cum mille,& quingentis egreſſi excepe rũt,&,prœlio equeſtri facto,in fugam verſos ad vnum occiderunt. quibus ex cladibus ingens in caſtris Gotthorũ pauor eſt ortus. Romani verò Beliſarium laudare, ac pro miraculo virtutes eius ſuſpicere,quòd paucis multos deleret. inde Gotthi neque muris inſultare, neque Romanos inſequi, ſed eos tantùm à caſtris arcere. Poſthæc Beliſarius Romanorum id petentium voluntate commotus vniuerſi prœlij fortunam experiendam cenſuit, atque idem etiam Gotthi tot aduerſis eruptionibus feſsi cupiebant. itaque, re vtrinque conſtituta,Beliſarius Romanos ita eſt alloquutus. ſe, non quòd hoſtium vires timeret, aut militum virtuti diffideret, hucuſque prœlium diſtuliſſe, ſed quia ex incurſione agendo res proſperè ſuccedebat. nunc quoniam eos ſumma pugnandi cupiditate ardere videret, ſe eorum ſtudium non moraturum. ac ſatis ſe ſcire, maximas copias ab exiguis virtute ſæpe deuictas. orare,ne priſtinam militiæ gloriam,& ſpem victoriæ alacritate ſua oſtentatam minùs conſtanter,fortiter ve pugnando corrumpant. atque, his dictis,inter portam Pincianam,& Salariam exercitum eduxit, paucis in campos Neronianos cum Valentino equitum præfecto præmiſsis,qui initium pugnæ facerent,neque hoſtium caſtris appropinquarent. ſed tantùm ſe aſsiduè impetum facturos oſtenderent. opifices autem, & rei bellicæ rudes cum reieciſſet, ne in medio pauentes certamine omnia perturbarent, hos tamen omnes vltra portam Pancratianam ſupra Tiberim

collocauit, vt ibi quieſcerent, donec ſignum accepiſſent. Ab altera parte Vitiges ad ſuos loquutus, mala omnia, quæ illis patienda eſſent, ſi penes Romanos victoria eſſet, expoſuit, atque exemplum eis Vādalorum propoſuit, qui, regno amiſſo, in ſeruitutem vnà cum coniugibus, & liberis eſſent abſtracti. victoriam eos relaturos, ſi virtutis priſtinæ memores morti libertatem prætulerint. nam ipſos non ſolùm multitudine, ſed etiam fortitudine longè præſtare, Græcos autem maiora viribus Gotthorum inflatos malis audere. atque, his dictis, inde aciem ad prœlium inſtruit, peditibus in medio, equitibus in cornibus collocatis. Prima luce vtrinque concurſum eſt. vbi Romana res ſuperior fuit, & Gotthi ſagittis icti cadebant, ſed tamen, in locum cadentium ſuccedentibus propere aliis, nulla inclinatio fiebat. demum Gotthi, multis amiſsis, in caſtra compulſi ſe receperunt. In Neronianis autem campis Gotthos ſæpe Romani, Valentino duce, laceſsiuerunt. verùm illi haudquaquam ſe commouerunt, turbam opificum imbellem timētes, ac milites ſtrenuos, qui opifices eſſent, rati, eosq; inſidiarum tempus quieſcendo expectare arbitrati. inclinante in meridiem ſole, à Romanis repente irruentibus tandem pulſi in proximos colles ſe ſubduxerunt. atq; inde, cum aliquantiſper quieuiſſent, Romanos in caſtra ſe recepiſſe ſua conſpicati, ex improuiſo eruptionem fecerunt, & in turbam inconditam, atque in auehenda præda impeditam incurrerunt. eamq; partim conciderunt, partim caſtra ſua deſerere compulerunt. Dum hæc in Neronianis campis geruntur, alter Gotthorum exercitus quàm proximè caſtra ſcutis munitus, dum ſe ab inuadentibus Romanis tuetur, magnam equorum edidit ſtragem. qua ex re Romani alij vulneribus acceptis, alii equis amiſsis, prœlij ardorem remiſerunt. qua re animaduerſa, Gotthorum equites ex dextro cornu in hoſtes inuadunt, & Romanos ad peditatum ſe referre compellunt. quem impetum cum ſuſtinere pedites non poſſent, vno cum equitibus agmine diffugere, atque, hoſtibus incumbentibus, cecidere. Pigripio duce in acie poſt multas res fortiter geſtas occiſo, Tarmutus dux alter vulneribus plenus aufugit. atque ad portam Pincianam progreſſus, ibi procubuit. & ſublatus à commilitonibus poſt duorum dierum ſpatium expirauit. ea re perculſi Romani cuſtodias intentius egere, & portas occluſere, & ſuos tumultuoſius ad portas refugientes, ne ſimul hoſtes reciperent, excluſere. quos inſequuti vſque ad foſſas Gotthi, vbi Romanos ſuorum iam pereuntium auxilio exire viderunt, in caſtra ſe receperunt. Romani inde ab ſummo prœlio abſtinentes, ad equeſtres colluſiones ſe rettulerunt, atque ita felicius rem geſſerunt, cum equitatum pedites ſequerentur. hoc modo Beſſas, cum in medium proceſsiſſet, tres equites Gotthorum fortiſsimos ſtra-

uit, reliquos in fugam dedit. Conſtantinus, cum ſub veſperã cum Hunnis in campos Neronianos exiſſet, hoſtiũ multitudine circunuentus ad pedes cum ſuis deſcendit, atque in anguſtas ad Stadium ferentes vias ſe recepit. vnde Gotthis magnam impunè cladem intulit. nam, dimidia ſuorum parte amiſſa, fugæ ſe dare ſub occaſum ſolis coegit. Poſt aliquot dies Peranius per Salariam portam egreſſus, cum, fuſis Gotthis, ipſe conuerſo impetu fugaretur, Romanus miles in foueam profundam delabitur. vnde, cum nec vocem edere, quia in proximo Gotthi erant, auderet, neque vllo pacto ſuo nixu euadere poſſet, ibi noctem vnam animi anxius manſit. poſtridie, Gotthis rurſus in fugã actis, Gotthus ſimili caſu in eandem foſſam eſt lapſus. ibi ambo in communi periculo ſocii facti fidem inter ſe dederunt, ſe inuicẽ ſeruaturos. deinde ambo vociferari validiſsimè inſtituerunt. quibus auditis, cum proximi ad foueam accurriſſent, cuius nam ea vox eſſet, rogarũt. tum Gotthus, Romano de induſtria ſubticente (nam ita vtrique placuerat) patria lingua reſpondit, ſe nuper in eã ex fuga foueam decidiſſe, & vt reſtem demitterent, obſecrauit. Illi, demiſſo fune, cum Gotthum ſe attrahere ducerent, Romanum traxerunt, ac, cauſſa calamitatis accepta, inde etiam Gotthum eduxerunt. qui cum ſuos de fide Romano data docuiſſet, eum impunè dimittendũ curauit. hinc ſæpe vtrinque equites exire, & prœlium commiſſum ad ſingulare certamen deducere, fortuna ſemper Romano fauente. Iam Romani ab re frumentaria laborare incipiebant. itaque Gotthi enixè curare cœperunt, ne quid rerum neceſſariarum in vrbem inueheretur, præſidio equitum inter duos aquæductus, qui via Latina ſunt, poſito, atque munito. cum autem frumenta iam matureſcerent, Romanorum audaciſsimi equis inſidentes, & alios vacuos ſecum trahentes, noctu in ſegetes haud procul vrbe ruebant, deſectasq; iumento imponebant, atque hoſtium præſidium fallendo in vrbem deferebant. ingentiq; pretio primoribus Romanorũ vendebant. ceteri humiliores homines ex herbis vitam quærebant, quales intra mœnia ſponte naſci ſolent. quibus etiam abundè ſuppetentibus equos alebant. quidam etiam farcimina ex carne morientium iumẽtorum confecta vendebant. quibus præſidiis deficientibus, Romani, ineunte autumno, non ſolùm inedia, ſed etiam peſtilentia laborare cœperunt. qua re cognita, Gotthi à prœlio cum eis committendo ſe abſtinuerunt. Per eoſdem dies Attalus cum militari ſtipendio Conſtantinopoli Tarracinam acceſsit. qua re audita, Beliſarius Martinum, & Valerianũ in campis Neronianis, & à Pancratiana porta equites ſexcentos emiſit, qui cum occurrentibus Gotthis manum conſeruere. cumq; vtriſque laborantibus ſubſidia ſubueniſſent, acriore pugna facta Gotthi ſaucii in

caſtra compulſi. quæ dum fiunt, Attalus cum pecunia Gotthis in cei tamen auerſis, incolumis ab equitibus Beliſarij exceptus in vrbem peruenit. Duobus malis, quæ humana ſuperare natura non poteſt, fame, ac peſtilentia fatigati Romani, petiere à Beliſario, vt prœlio vno de ſumma rerum decerneret, neminem ei ſe ſubtracturum. neque enim ad tantas vltra perferendas miſerias, aut vires, aut animum ſupereſſe. Beliſarius eos conſolatus, pugnam ſe differre in aduentum exercitus, & claſsis, quam Conſtantinopoli expectabat, reſpondit. ac proinde, vt malorum acerbitatem ſubirent, & pugnæ ardorem in id tempus continerent, orauit. inde Procopium, à quo hanc hiſtoriam ſcriptam tanta diligentia ſumpſimus, in Campaniam ad frumentum deuehendum, & milites, equitesq; colligendos miſit. equitesq; emiſit, vt rerum neceſſariarum in hoſtium caſtra conuectionem, atque excurſionem impedirent, & laxata in vrbe penuria eos obſiderent potius, quàm obſidionem perferrent. Antoninā coniugem Neapolim, vt à tumultu remotior eſſet, Magnum, & Sinditē duces Tibur, aliosq; Albam in præſidium deſtinauit. Valerianum cum Hunnis prope ædem S. Pauli à Gotthis inuiolatam, atque iuxta fluminis ripam conſidere ad hoſtium excurſiones coercendas præcepit, atque muros tueri ſine eruptione conſtituit. igitur, cum Gotthi neceſſaria conuehere in caſtra non poſſent, & ipſi in peſtilentiam inciderunt, quæ magnam vim hominum ſuſtulit. Procopius in Campania milites quadringentos contraxit, & frumenti maximum numerum in naues impoſuit, & vnà cum Antonina claſsis curam ſuſcepit. Conſtantinopoli verò Neapolim peruenerunt tria millia Iſaurorum, Paulo, & Conone ducibus, ad Hydruntem verò Thraces equites octingenti, Ioanne duce, quos vt incolumes in vrbem Beliſarius adduceret, prœlio ſibi laceſſendos hoſtes à porta maximè auerſa putauit. itaque, Flaminiæ portæ mole ſummota, per Pincianam Traianum, & Diogenem cum equitibus mille emiſit, iuſſos, vt hoſtes irritarent, atque ad ſe inſequendum vſque ad muros attraherēt. quo facto Gotthi prouocati è caſtris omnibus prodiere, atque hos ſimulatam fugam capientes inſequuti, vſque ad muros venere. quibus conſpectis, Beliſarius repente exercitum Flaminia porta eduxit, atque inopinantes adortus ad caſtra præcipites egit. quæ quo minus caperet, magna intercedente foſſa effectum eſt. Gotthi inde de victoria deſperare cœperunt, partim à peſtilentia, partim à Romanis ita afflicti, vt ex magna multitudine ad paucos eſſent redacti, & verius iam obſidionem paterentur, quàm inferrent, omnibus rebus neceſſariis intercluſi. vbi verò auxilia Romanis Conſtantinopoli veniſſe didicerunt, maiora etiam, quàm eſſent, fama referente, futuros caſus reformidantes, de ſoluēda obſidione con-

ſilium

ſilium habuerunt, atque ea de re legatos ad Beliſarium miſerunt, qui in hunc modum verba fecerunt: Hoc bellum neutri parti proſperè cecidiſſe, ſi clades vtrinque acceptæ, & viri ſtrenui amiſsi ſpectarentur. duces autem propriæ gloriæ ſalutem ſubiectorum præferre debere, atque ita omnes è medio difficultates remouere. ſe veniſſe, vt de bello diſſoluẽdo agatur, ea præbendo, quæ vtriſque ſint profutura. Iuſsi inde dicere, quæ peterent, addiderunt, ſe iniuriam paſſos à Romanis, quòd cum ſocietate cũ eis copulati fuiſſent, armis ſint appetiti. Gotthos Italiam Odoacri, nõ Romanis eripuiſſe, idq́; Zenonem Imperatorem iuſsiſſe partim, vt terrã ſuam exoneraret, partim, vt Odoacrem alienis armis, ac viribus vindicaret. Italia in poteſtatem adducta, ſe leges, ac Remp. Romanam ſeruaſſe. Theodoricum leges nullas nouas tuliſſe, neque religionem violaſſe, templa Romanorum in ſummo honore habuiſſe, atque omnibus, qui ad ea confugerint, peperciſſe. magiſtratus Romanis tantùm, Gotthorum nemini detuliſſe. Gotthos conſularem dignitatem, licèt donati ab Imperatore fuiſſent, reſpuiſſe. contra verò Romanos iniuſtè facere, qui Odoacri Italiam iniquè poſsidenti permiſerint, Vitigi verò optimo iure tenenti adimere velint. quamobrem æquum cenſere, vt ipſi abeant, & quæ ſua ſunt, ſibi relinquant. Quibus Beliſarius, falli eos vehementer, atque errare. nam Zenonem Theodoricum miſiſſe, vt Odoacrem Italia pelleret, non vt ſibi Italiam vindicaret. neque enim eiuſmodi ingenio fuiſſe, vt tyrannum tyranno præponeret, atque eam prouinciam tyrannide liberatam ſibi ſubiiceret, Theodoricum parta victoria ingratum ſe præbuiſſe. in eodem crimine eſſe qui aliena eripiunt, & qui erepta non reddunt. ſe Italiam Imperatori traditurum, non alteri proditurum. neque iniuſſu eius de bonis eiuſdem ſtatuturum. mitterent legatos ad eum, qui hæc deferrẽt, atq; interim res in inducijs eſſent. ſe ad hæc paciſcenda eſſe paratum. His acceptis, legati ad Vitigem redierunt. inde, legatis vltro citroque ſæpius miſsis, de induciis agitatum. Interea Iſauri claſſem ad portum applicuerunt, & Ioannis milites Hoſtiam peruenerunt. atque vtrique ibi ſe aduerſus infeſtos incurſus hoſtium confirmarunt. cum autẽ flumen ab hoſtibus ſeruaretur, per flumen onera ſubuehi nõ poterant. accedebat, quòd bobus labore confectis, neque via quę eſt à Portu Romã, trahendi facultas erat. nam altera, quæ eſt ab Hoſtia propter paludes adiri nulló modo poterat. itaque maiores lembos delegerunt, & altius circunquaque contabularunt, vt nautæ, vectoresq́; ſauciari non poſſent, ac, ſagittariis, oneribusq́; ſimul impoſitis, proſperum nacti ventum nauigarunt, ſimul militibus, qui in altera erant ripa trahentibus, atque Iſaurorũ nauibus ſubſequentibus. vbi uerò ad locum quendam ſpirare ventus

deſijt, remis nixi rem proſperè confecerunt. His repetita ſæpius nauigatione inuectis, nautæ diſceſſere. iam enim hiems imminebat. Datis inde inuicem obſidibus, trium menſium induciæ pactæ, cum eo, vt interim ab excurſionibus ocium eſſet, & legati Conſtantinopoli expectarentur. Eo anno Conſtantinopoli Iuſtinianus templum magnum Sanctæ Sophiæ dedicauit, quod olim à Conſtantino Maximo ædificatum, & nuper conflato in ſeditione incendio conſumptum ipſe tanta operis magnificentia reſtituerat, vt ſe viciſſe in eo officio vel ipſam Salomonis gloriam prædicaret. Theodora vero Auguſta Romam miſit, qui Vigilium pontificem monerent, vt Anthimum, quemadmodum promiſerat, eccleſiæ ſuæ reſtitueret. Cui Vigilius reſpondit, ſe haudquaquam adduci poſſe, vt hominem hæreticum, & ab Agapeto, ac Silucrio deceſſoribus ſuis damnatum reſtitueret. quod illa ægrè tulit. ſed vltionem in aliud tempus reſeruauit. Poſtero anno Ioanne, & 538
Voluſiano conſulibus, dum res in induciis erat, Antoninæ gener Hildigerus cum magno equitatu ex Libya Romam peruenit. Gotthi verò, Vitige non inuito, oppida Portum, & Centum cellas ad mare, & Albam in continenti vltro deſeruerunt, quòd, mari à Romanis occupato, vnde alerentur, non erat. Quibus locis ſtatim à Romanis occupatis, Vitiges per legatos ſe per inducias iniuria affectum expoſtulauit. eaq; niſi redderentur, ſe impunitam rem non permiſſurum oſtendit. quos Beliſarius illuſos dimiſit, &, cum circa vrbanos vicos equites in hiberna miſiſſet, Ioannem Vitaliani ſororis filium cum ſuo equitatu Albam in Picenum ire iuſsit, monitum, vt, poſtquam ſolutas audiſſet inducias, repente in agrum Picenum excurreret, & Gotthos cum familiis in ſeruitutem adduceret, ac loca munita occuparet. Per eoſdem dies Dacius epiſcopus Mediolanenſis, atque eius ciuitatis primores ad Beliſarium venerunt, petentes, vt modicum ad ſe præſidium mitteret. nam Mediolanum, & totam Liguriam ad eum defectionem eſſe facturam. Conſtantianus Maxentio pretioſum pugionem abſtulerat. qua re Maxentius ad Beliſarium delata ius ſibi reddi poſtulabat. Cum autem Conſtantianus ea de cauſſa Romam profectus pugionem reddere iuberetur, vſqueadeo ira eſt incitatus, vt acinace Beliſarium appetierit. quare comprehenſus iuſſu Beliſarii eſt occiſus. Manentibus adhuc induciis, Gotthi inſidias occultè moliti ſunt. quippe ſilentio noctis homines per aquæductum interciſum immiſerunt. qui cum ad medium vrbis veniſſent, & locum eum, vnde aliàs in curiam deſcenſus erat, Beliſarij prouidentia obſtructum reperiſſent, lapide quodam extracto, infecta re, diſceſſerunt.

Quoniam autem lumen per aquæductum viſum à vigilibus Romanis audiuit, licèt illi lupi oculum ſe vidiſſe iactarent, explorari aquæductum præcepit. ſpeculatores, cum lucernarum, & facum veſtigia reperiſſent, & locum notaſſent, vnde lapidem extraxiſſent, dolum hoſtium rettulerunt. itaque poſt aquæductus intentiore cura eſt cuſtoditus. Vbi dolus Gotthis non proceſsit, vis tentata eſt. quippe hora prandij præter opinionem ad Portam Pincianam venerunt, vt, dum omnes auerſi in cibum eſſent, muros inuaderent. quos vbi vidit Hildigerus, cum ſuis occurrit, eoſq́; in fugam conuertit. clamore autem excepto cum Romani ad muros aduolauiſſent, Gotthi in proxima caſtra ſe receperunt. Ne vi quidem felicem euentum adepta, Vitiges iterum ad fraudem ſe contulit. Fratres duos Romanos, qui ædes propè Sanctum Petrum habebant, pecunia data, corrupit, vt vinum cuſtodibus eius loci donarent, & potantibus eis ſingulis poculis medicamentum ad ſoporem inducendum, quod ipſe dediſſet, infunderent. & in altera fluminis ripa lembos cum militibus præparauit, qui, cuſtodibus ſomno captis, flumen traijcerent, & admotis ſcalis in muros aſcenderent. atque in eam occaſionem exercitum vniuerſum inſtruxit. ſed res ab altero fratre Beliſario prodita effectum non habuit. alter frater naſo, & auribus deſectis ad caſtra Gotthorum dimiſſus ſpem eorum infirmauit. His rebus ſolutas inducias Beliſarius interpretatus, ad Ioannem in Picenum miſit, vt mandata conficeret. ita ille cum equitibus mille circunuagatus vniuerſa populari, liberos, vxoresq́; Gotthorum in ſeruitutem adducere, atque omnia ferro, flammaq́; vaſtare inſtituit. & Liteum Vitigis auunculum ad hæc mala prohibenda progreſſum occidit, eiusq́; copias deleuit. Inde præterito Auximo, & Vrbino, quòd munita oppida eſſent, Ariminum acceſsit, idq́;, Gotthis metu abeuntibus, cepit. qua re audita, Vitiges in timorem Rauennæ amittēdæ adductus, (iam.n. trium menſiū induciæ exierā̄,) Roma diſcedere, & ſe Rauennā̄ referre conſtituit, ac, caſtris omnibus incenſis, legatorū̄ reditu nō̄ expectato, abire cœpit. Procopius, & poſt eum omnes anno continuo, & nouē̄ dies vrbē̄ obſeſſam ſcripſerunt. Quo conſtituto, cum cœpta obſidio Martio menſe fuiſſet, ſanè apparet, eandē̄ Martio quoque menſe ſolutā̄ eſſe. quod monui, quia verba Procopij ingentibus inuoluta tenebris ſunt. Beliſarius, vbi dimidiam hoſtium partem pontem Miluium tranſiſſe animaduertit, Pinciana porta egreſſus, eos, qui nondum tranſiuerant, inuaſit, ac, prœlio commiſſo, multos occidit. Quo tumultu dum primus quiſque pontem euadere nititur, in anguſtias adducti grauiſsimè conflictantur, & à Romanis impulſi in flumen ſeſe ex ponte demittunt. Tandem his ela-

pſus

pſus anguſtiis Vitiges item Rauennam verſus intendit, & cum præſidia in oppidis Tuſciæ impoſuiſſet, Cluſio, Vrbeuero, Tuderto, & in Piceno Petra, Auximo, Vrbino, & Monteferetro ad recuperandum Ariminum maturauit. quo cognito, Beliſarius Hildigerum, & Martinum cum mille equitibus præmiſit. qui in itinere, Petra expugnata, Anconem acceſſerunt, &, præſidiariis aſſumptis, tertio die Ariminum peruenerunt. & Ioanni mandata Beliſarij ediderunt. atque, ibi relicto peditatu, cum armigeris receſſerunt. Non multò poſt Vitiges Ariminum progreſſus oppugnationis cauſſa ligneam turrim vrbis mœnia altitudine ſuperantem inſtituit, eamq; non boum, vt ante, ſed hominum auxilio mouit, ac proximè muris admota per noctem quieuit. ea nocte Ioannes vrbe cum fabris egreſſus, foſſam è regione turris effodit, & terram muros uerſus egeſſit. quod vbi poſtera Vitiges ſenſit, eam faſcibus adductis expleuit, & turrim promouit, ſed faſcibus ſubſidentibus, &, loco ex egeſta terra accliuia cto, ad muros admouere non potuit. hac re animaduerſa, Ioannes milites ſuos eduxit, ac tanto Gotthorum cum detrimento cum eis conflixit, vt poſthac Gotthi à murorum oppugnatione deſtiterint. Interim Beliſarius ijs, qui ad ſe Mediolano veniſſent, mille militum, duce Mundila, dedit. qui cum Portu ſoluiſſent, Genuam peruenerunt. inde, lembis in plauſtra impoſitis, vt iis Padum traiicerent, terra iter fecerunt. quo traiecto, ad Ticinum acceſſerunt, & cum Gothis occurrentibus adeo proſperè conflixerunt, vt, eis fugatis, oppido prope potiti ſint. Inde Mediolanum cum tota ferme Liguria conceſſit in ditionem. qua re cognita, Vitiges maximas copias in Liguriam miſit, & Theodebertus rex Francorum mille Burgundiones, qui ſe ſua ſponte veniſſe dicebant, ſummiſit. nam Francos mittere noluit, ne fœdus cum Imperatore fregiſſe diceretur. Ab his omnibus Mediolanum obſideri eſt cœptum, & commeatus in vrbem comportatio impedita. Mundilas, quas ſecum adduxit copias, in vicina Liguriæ oppida Comum, Nouariam, & alia, quæ deditionem fecerant, miſit, ipſe verò cum trecentis tantùm Mediolani ſubſtitit. ex quo ciues ipſi murorum cuſtodias agere inuicem ſunt coacti. quo cognito, Beliſarius Martinum, Vliaremq; cum non modica militum manu ſubſidio miſit. Inde, cum ſe æſtas in autumnum vertiſſet, paucis Romæ ad cuſtodiam relictis, aduerſus Vitigem Ariminum obſidentē contendit, atque in itinere Tudertū, & Cluſium deditione recepit. Vitiges autem milites ad obſidendam Anconam miſit. quibus vt ſe Conon præfectus vidit circūſederi, vrbe ad prœlium egreſſus non ſine magno damno ſe recepit, ac Gotthos mœnia adortos vix reppulit. Interim venit Narſes homo eunuchus, ſed acer, ac pru-

dens, cum quinque Græcorum millibus, & duobus millibus Herulorum à Iuſtiniano Beliſarij auxilio miſſus, & cum eo ad oppidum Firmum copias iunxit. quo facto, Beliſarius Aretium Auximum miſit, quod à Gotthis tenebatur, iuſſum, vt intra caſtra ſe contineret, neque prœlio hoſtem laceſſeret. ac litteris Ioannis certior factus, omnium rerum neceſſariarum ſummam Arimini penuriam eſſe, conſilio habito, ex Narſetis auctoritate cum exercitu terra Ariminum iter intendit, ac claſſem mari ſubſequi iuſsit. Hunc verò vt Gotthi, qui in obſidione erant, ex collibus deſcendentem videre, & ab altera parte claſſem aduentantem audiuere, ſoluta obſidione, fuga Rauennam ſe contulere. Caſtris ſtatim ab Hildigero captis, Ioannes, & ſocij macie confecti occurrerunt. qui cum accepiſſent, ſe Narſetis conſilio obſidione exemptos, Narſeti ſe, non Beliſario vitam debere fatebantur, eumq; eximiis laudibus, Beliſario exæquantes ferebant. quos Beliſarius ita appellauit, vt nihil adhuc effectum eſſe doceret. nam Vitigem cum multis hominum millibus Rauennæ conſiſtere, Vraiam Mediolanum acrius obſidere, Auximum firmiſsimo præſidio teneri, Francos in Liguria cum Gotthis ſocietate coniunctos verſari. quamobrem placere, vt copiæ aliæ Auximum, aliæ Mediolanum mittantur. Narſes autem, qui fauore militum Ioannis inflatus obedire Beliſario detrectabat, vtilius ſibi videri reſpondit, vt Rauenna, & Aemilia recuperaretur. Qua re Beliſarius indignatus litteras Iuſtiniani protulit, quibus ipſum pecuniæ cuſtodiam habere, non exercitibus præeſſe iubebat, ac ſibi ſoli belli adminiſtrationem mandabat. Qua re conſtituta, Peranium ad Vrbeuetum obſidendum miſit, ipſe Vrbinum acceſsit, & ſe Narſetem, ac Ioannem ſubſequi imperauit. eò verò vbi venit, legatis, quos de deditione miſerat, repudiatis, vrbem oppugnare conſtituit. quod conſilium Narſes ita reſpuit, vt protinus inde Ariminum ſe retulerit. Tertio poſt die, aqua ex fonte, qui vnicus Vrbini erat, repente euaneſcente, Gotthi exterriti, ſubitò deditionem fecerunt, ea conditione, vt, incolumitate accepta, Iuſtiniano ſtipendia facerent. Qua re audita, Narſes Ioannem Cæſenam ducere iuſsit. qui ab ea depulſus Forum Cornelij prodiit, ac, cedentibus Gotthis, Aemiliam vniuerſam recepit. Beliſarius ineunte hieme, Vrbino recepto, & Auximo, vt ad expugnandum difficillimo, relicto, Aretiũ cum magna parte exercitus Firmum hibernatum dimiſit. ipſe verò Vrbeuetum proceſsit, Peranij verbis inductus, qui Gotthis eum locum tenentibus neceſſaria defeciſſe nunciabat. ex quo in ſpem venerat, ſi ad eam neceſsitatem Beliſarium quoque in ſe venientem vidiſſent, ſeſe eueſtigiò dedituros. Beliſarius au-

tem,

tem,caſtris poſitis,vrbem luſtrauit,vt cognoſceret, ſicunde oppugnatio inſtitui poſſet. quam rem magnam habere difficultatem iudicauit. ratus tamen, eos fame domitos in ditionẽ eſſe venturos, ſubſtitit. at Gotthis non omnino neceſſaria deerant,tametſi parcius ijs vterentur, quàm naturæ neceſsitas poſtulabat. nam in ſingulos dies tantum cibi ſumebant,quantum ſatis valeret,ne inedia interirent. poſtquam autem cibariorum inopia premi cœpere, madefactis aqua coriis veſci inſtituere, vana ſpe à præfecto Arbila ſuſtentati. Interim Martinus, Vliaresq; à Beliſario Mediolanum miſsi,cum ad Padum perueniſſent, de tranſitu conſultantes, tempus conſumebant. Hoc cognito, Mundilas Mediolano Paulum quendam ad eos deſtinauit,qui hoſtes fruſtratus, cum ad ripam veniſſet,nullo inuento lembo,amnem tranauit,atque eos ad flumẽ traijciendum ſine intermiſsione conciuit, quantum momenti in ea vrbe ad victoriam eſſet,oſtendens. Martinus autem ſe ſtatim ſubſequuturum eſſe pollicitus,non tamen loco ſe mouit,excuſans, quòd exercitus multitudinem Gotthorum, & Burgundionum, quæ erat in Liguria, extimeſceret,& vt ad ſe Ioannem, & Iuſtinum cum ſuis copiis ex Aemilia mitterent. nam coniunctis viribus hoſtes non reformidaturum. Beliſarius id præcepit, ſed Ioannes, & Iuſtinus nihil ſe Narſetis iniuſſu facturos dixerunt. itaque cum Narſes rogatus à Beliſario mandaſſet, vt irent, Ioannes nauibus ex maritimis locis contrahendis ſe tradidit. atque interim in morbum incurrit. Dum autem Mediolanenſes auxilium fruſtra ſibi mitti expectant, interim propter ciborum inopiam canibus, & muribus, & ceteris obſcœnis, quæ nunquam eſui fuere mortalibus, veſcebantur. quo cognito, Vraias legatos ad Mundilam miſit, pollicens omnibus incolumitatem,ſi ſe dedere vellent. cui ille reſpondit, ſe facturum, ſi eadem ciuibus quoque impunitas foret. ac militibus ad concionem vocatis ita loquutus eſt, vt eos ad prœlium fortiter capeſſendum, & mortem pro libertate obeundam adhortaretur, quam orationem cum miles nemo acciperet,conditionibus, quæ ferebantur, acceptis,deditionem fecerunt. quarum nullam Gotthi ſeruarunt. nam & milites cum Mundila præfecto in cuſtodias tradiderunt, & vrbem ſolo æquarunt, & trecenta millia virilis ſexus,nulla ætatis ratione habita,occiderunt, & feminas ſeruorum loco Burgundionibus donarunt. Reparatum autem, qui fuerat auctor defectionis,minutatim conciſum vorãdum canibus obiecerunt. Burgentinus eiuſdem culpæ particeps, cum in Venetiam, atque inde in Dalmatiam profugiſſet, poſtremò ad Imperatorem ſe contulit. Martinus, Vliaresq; Romam ſe recepere. Eodem anno Vitiges verens,ne Beliſarius,ineunte vere, Rauennam inuaderet, Bacchem Longobardorum re-

gem pecunia oblata ad ſociãda arma ſolicitauit. eaq́; re non impetrata, legatos ad Choſroem Perſarum regem de renouando Iuſtiniano bello miſit, atque obtinuit. itaque Beliſarium Iuſtinianus ſibi reuocandum putauit, & legatis Vitigis dimiſsis, ſe legatos miſſurum de fœdere componendo promiſit. quos Beliſarius, cum ad ſe prius veniſſent, non ante dimiſit, quàm Gotthi Iuſtiniani ad ſe legatos dimiſiſſent. Eodem anno frumentum in agris Italiæ ſua ſponte maturuit, ſed minore, quàm ante, copia, vt quod neque ſatum, neque humo contectum eſſet, ſed propter nimiam maturitatem in terram excidiſſet. Hinc inopia Mediolani ſubſequuta, Caſsiodorus Vitigis regis nomine ſcripſit ad Dacium Mediolanenſem epiſcopum: *Sanctitatem veſtram petimus, vt de horreis Ticinenſibus, & Derthonenſibus panici ſpeciem, ſicuti à principe iuſſum eſt, tertiam penſionẽ eſurienti populo ad viginti quinque modios diſtrahi ſub noſtra ordinatione faciatis.* ſcripſit etiam Dacius ipſe, tanta tum in Liguria ciborum penuria laboratum, vt matres famis impotentes rabiẽ eius in liberos exercuerint. Hæc penuria cum Aemiliam quoque oppreſsiſſet, incolæ, propriis ſedibus relictis, in Picenum abierunt, maiorem ibi copiam propter maris opportunitatem ſe inuenturos ſperantes. Tuſci eadem de cauſſa inopia pari afflicti in montibus panem è glandibus commolitis confectum eſitarunt. vnde vulgatis morbis plerique abſumpti ſunt. In Piceno nõ minus quinquaginta millia hominum perierunt, & extra Ionicum ſinum multò plures. nam, deficiẽte cibo, omnes maciem, ac pallorem eximium contrahebant. fel autem nimium abundans, cum corpora ipſa vi ſua infeciſſet, haudquaquam ſinebat ſuo priſtino curſu venas defluere. cutis præterea obdurata corio perſimilis erat, vtpote oſsibus ipſis inhærens, & colore liuoris in nigredinem commutato. vnde homines facibus exuſtis ſimiles videbantur. eorumq́; facies ſtupida, & toruus, ac furioſus aſpectus erat. paſsim igitur moriebantur partim inedia, partim ſaturitate. nam, calore omni extincto, quem natura intus exuſſerat, ſiquis eos fortaſſe ad ſatietatem expleuiſſet, quòd ingeſtos minus digererent cibos, celerius interibãt. Fuere qui, fame cogente, ſe inuicem conficerent. Feminæ etiam duæ viros ſeptemdecim interfectos abſumpſerunt. hæ nanque, cum ſolæ domi, ceteris mortuis, ſuperfuiſſent, diuertentibus ad ſe peregrinis, & per noctem dormientibus interfectis veſcebantur. cum autem eum numerum oppreſsiſſent, octauus decimus ſomno excitatus, conatis earũ præcognitis, eas necauit. Vigilius pontifex monitus eſt à Beliſario, vt Anthimum reſtitueret, & duo promiſſa centenaria redderet. quorum alterum timore Romanorum, alterum auaritia occæcatus ſe facturum negauit. Iuſtinianus autem precibus epiſcopi Patarenſis adductus, iuſsit, vt Silueriuſ

Romam reduceretur,& iudicio de litteris ab eo ſcriptis conſtituto,ſi veras eas fuiſſe probatum eſſet,in quacunque ei ciuitate eſſe liceret,ſi falſas, vt ſedi ſuæ,expulſo Vigilio,redderetur. Silverio in Italiam reuerſo,Vigilius ne ſedem amitteret, veritus ſe omnia, quæ promiſerat præſtiturum, Beliſario affirmauit,ſi ſibi Siluerium tradidiſſet. ita Beliſarius Siluerium duobus Vigilii defenſoribus tradidit. à quibus in Palmariam, ſiue Pontiam inſulam deportatus ibi inedia maceratus XII Kal. Iulij expirauit, vt Liberatus in libro de Conciliis tradidit. Appione inde conſule ſine collega, Beliſarius ignarus eorum,quæ in Liguria accidiſſent,exacta hieme cum in Picenum duceret, cladem Mediolani cognitam magno dolore animi tulit, & Vliarem in ſuum venire conſpectum vetuit, remq́;,vt acta fuerat,ad Iuſtinianum ſcripſit. qui poſtea, Narſete reuocato,ſolum Beliſarium bello præfecit. Heruli verò,profecto Narſete,negantes ſe militare Beliſario velle, cum abirent, in Vraiæ exercitum inciderunt, ac pro pace redimenda captiuos, ac prædam reliquam tradiderunt, accepta pecunia iurantes, ſe nunquam in poſterum Gotthos oppugnatum venturos. Poſthæc Beliſarius, conſilio Auximi, ac Fæſularum recipiendarũ explicito,Cyprianum cum idoneo militum numero ad Fæſulas miſit, ipſe Auximum ſibi depoſcens Ioanni negocium dedit, vt curaret,ne Vraias Mediolano egreſſus in ſe rediret. qui Derthonã nullis mœnibus cinctam nactus,ibi caſtra poſuit,Auximum verò, vbi robur Gotthorum in præſidio erat, profectus Gotthos ex alto in ſuos diſperſos ſub noctem, dum caſtrametatur,ſe inferentes cum magno vtriuſque partis detrimento ſuſtinuit. &,quoniam expugnari vrbs non poterat,obſidionem admouit. multa inde,eaq́; euentu vario prœlia facta,dum Gotthi ad pabulandum in agrum non longè à muris ierunt,quo nec carere illi,nec prohibere hi poterant. Cum autem poſt aliquot dies incluſi ad alimentorum inopiam deueniſſent,nuncium decepto hac arte Beliſario emiſere. quippe clamorem,vt in capta vrbe,maximum ediderũt,ac Romanos,quid id rei eſſet, incertos ab exploratione viarum ad cuſtodienda caſtra traxerunt. ſic nuncius Rauennam profectus Vitigi,vt ſibi ſubſidio veniret,litteras reddidit: quibus ille ſe maturè venturum ſpopondit. ſed tamen nõ præſtitit,Ioannem, ne ſe à tergo adoriretur, metuens, ſimulq́; Beliſariũ, penes quem Romanorum eſſe robur ſciebat,neque propter inopiam neceſſaria ſubminiſtrare exercitui poterat, cum Romanis mare obtinentibus ex Ancona,Sicilia,& Calabria commeatus abundè ſuppeterent. Fæſulis à Cypriano, & Iuſtino circunſeſſis, Gotthi eruptione facta repulſi ſunt. inde incluſi adeo diligenter aſſeruati ſunt,vt exire non poſſent. ſed tamen fruſtrati cuſtodias, nuncium ad Vitigem implorantes auxilium 539

emiſerunt. Vitiges Vraiæ mandauit, vt cum exercitu, quem habebat in Liguria, in Picenum tranſiret. qui, traiecto Pado, proximè Romanis conſedit. nec tamen ab vllo prœlij initium factum eſt. Interim Franci afflictas Gotthorum vires audientes, cupiditate occupandæ Italiæ exarſerũt, ac fœderis cum Gotthis, & Romanis icti obliti, cum centum hominum millibus, Theodeberto rege duce, in Liguriam deſcenderunt, ac, Pado tranſmiſſo, ad caſtra Gotthorum venerunt, qui eos tanquam ſocios auxilio veniſſe rati, hilariter exceperunt. verùm mox caſtris exuti Rauennã ſe trepido agmine contulerunt. Franci binis caſtris, ſed ſine milite, potiti, res neceſſarias inuentas breui abſumpſerunt, & carne bouilla, & aqua Padi repleti, (neque enim aliud in iis locis eſculentũ, aut poculentum erat,) ſtatim dyſſenteriæ morbo correpti ſunt, ac tertia pars perierunt. Beliſarius vbi Francos adeſſe, & Ioannem, Martinumq; victos fugam cepiſſe audiuit, litteras ad Theodebertum ſcripſit, monens, vt fœdus ſeruare, neque Imperatorem bello laceſſere vellet. quibus lectis, Theodebertus pudore captus, multis ex ſuis amiſsis, domum repetiit. Gotthi, qui Auximi obſidebantur, Burgentio Romano cuſtode corrupto, alteras ad Vitigem litteras miſerunt, neceſsitates ſuas exponentes, quód ne herbam quidem circa pomœrium attingere ſine ſanguine poſſent. quibus Vitiges reſpondit, ſe adhuc Francorum incurſione deterritum ſubuenire non potuiſſe, verùm ſe in tempore non defuturum. quo venire cunctante, iterum Burgentium miſerunt, ſe tantùm ad quinque dies ſuſtinere poſſe ſignificantes. quibus idem quoque reſponſum eſt datum. Beliſarius autem miratus, hoſtes tandiu ſine deditione ſe ſuſtinere, Valeriano explorandi negocium dedit, qui Sclauinũm quendam virum acrem, ac validum aliquem ex hoſtibus capiendum miſit. ille verò in collem, vbi quotidie pro pabulo pugnabatur, profectus, Gotthum pabulatum egreſſum ex inſidiis comprehendit, ac robore ſuperior in caſtra vel reluctantem detulit. qui rogatus, qua ſpe Gotthi dedere ſe recuſarent, quæ per Burgentium Romanum acta eſſent, aperuit. cuius indicio Burgentius captus, atque confeſſus in conſpectu hoſtium eſt crematus. Erat fons procul ab vrbe lapidis iactu, vnde Auximates aquam hauriebant: hunc eis vſum adimere inde cupiens Beliſarius, ſimulata oppugnatione vrbis architectos cum dolabris ad demoliendum opus immiſit. hoſtes verò vbi ſe illudi ſenſerunt, in eos, qui fontis opus deturbabant, ſe conuerterunt, & cum Romanis auxilio ſuorum accurrentibus prœlium atrox commiſerunt. in quo multi vtrinque, ſed plures ex Romanis ceciderunt, & ferme Beliſarius vulnus accepit. dirempto prœlio, compertum eſt, ne lapidem quidem vnum ex ſtructura fontis eſſe exciſum propter miram artificum in ea compaginanda ſolertiam.

da ſolertiam. Inde Beliſarius, vt eos fame conficeret, vigilias agi diligentius iuſsit. ex quo ad extremam eos rerum omnium difficultatem adduxit. Interim Fæſulani inopia cibariorum compulſi, & auxilii deſperatione debilitati, pacta incolumitatē, Ioanni, & Iuſtino ſe tradiderūt. qui, præſidio ibi relicto, Auximum contenderunt. Quo facto, Beliſarius Gotthorum duces, qui, Fæſulis captis, ad ſe tranſierāt, Gotthis oſtendit, &, vt tandem inſanire deſinerent, monuit. qua re exterriti petierūt, ut, ſaluis corporibus, ac fortunis, ſibi Rauennam abire permitteret. quod illo abnuente, demum eò deſcenderunt, vt, parte bonorum tradita, Iuſtiniano ſtipendia facerent. atque in hæc fide data, partitisq́; rebus, Auximum Romanis eſt deditum. Hac parta victoria, Beliſarius inde Rauennam animum contulit. ac primùm Magnum cum modico exercitu præmiſit, vt alteram ripam Padi aſſeruaret, ne Gotthi commeatum ſubuehere poſſent. deinde alteram Vitali cuſtodiendam dedit, mox ipſe Rauennam acceſsit. Interim Gotthi contractas in Liguria naues rebus neceſſarijs repleuerunt, vt eas Pado Rauennam adducerent, ſed, deficiente, (quod nunquam ante acciderat,) aqua, detenti cū oneribus à Romanis oppreſſi ſunt. inde flumen nauigabile factum. eaq́; res miraculi loco eſt habita. Hac de re Gotthi flumine, mariq́; intercluſi ſtatim laborare ab re frumentaria cœperunt. quibus rebus cognitis, Theodebertus rex Francorum legatos ad Vitigem miſit, verbo, vt ſocietatem iungeret, re, vt, eis deceptis, loca Italiæ occuparet. qua re prærepta, & ſuos quoque Beliſarius miſit. tum, Concilio Rauennæ inſtituto, Franci ita loquuti. ſe mittere Vitigis auxilio quinquies centena millia ex fœdere. petere autē, vt ſecum iungantur aduerſus Romanos, qui pares eſſe non poſsint. Romanos barbaris omnibus eſſe infeſtos. ſi inter ſe conuenerit, barbaros poſthac ſumma concordia Italiæ imperaturos. Deinde Romani ita ſubſequuti. ſe multitudine Francorum non perterreri, vt qui ſcirent, virtutem haudquaquam multitudine ſuperari. Imperatorē certè nunc militum numero antecedere. quàm ſanctè fidem colant Franci, Burgundiones, Thuringos, & ipſos demum Gotthos docere poſſe. rogare autē illum, per quem deum fidem ſuam ſint firmaturi, cum eum, per quem iurauerint, violauerint. Vtriſque auditis, Vitiges ex ſuorum conſilio cum Imperatore potius ſibi paciſcendum, quàm cum Francis, putauit. itaque Gotthi, & Romani pacis componendæ cauſſa inter ſe ſine metu congredi cœperunt. Beliſarius tamen diligenter cauere, nequid Rauennam cōmeatus inueheretur. &, cum horrea plena frumenti Rauennæ eſſe didiciſſet, ciue quodam corrupto, illi incendium inferri curauit. fama tamē fuit Mataſuentæ imperio deflagraſſe. eo facto, Gotthi à Deo potius ſe,

quàm

quàm ab hominibus oppugnatos duxerunt. His actis Gotthi, qui Alpes tuebantur, Sitige duce, ad Beliſarium defecerunt. Vraias autem, cum ex Alpium, & Liguriȩ prȩſidiis quattuor millia collegiſſet, eaq́ꝫ ad Vitigem adduceret, Sitigem, qui defecerat, & Romanos, qui receperant, circunſedit. qua re cognita, Ioannes, & Martinus circa Padum ſedentes Romanorum auxilio accurrere, & ab Vraia exercitum auertere. Iam Beliſarius Vitigem, & Gotthos in vrbem compulerat, cum legati Conſtantinopoli venerunt, vt cum Gotthis pax his conditionibus fieret; Vt Vitiges dimidium opum regiarum ſibi haberet, & Trāſpadanis locis præeſſet, alia omnia Imperator teneret. Vitigem hanc pacem amplectentem Beliſarius ægrè tulit, quòd hoc modo victoria integra è manibus eriperetur, & legatis ad ſe Rauennam reuerſis negauit, ſe ſua manu conditiones illas eſſe confirmaturum: ea re audita, Gotthi ſub nomine pacis inſidias ſibi cōflari dixerunt. Qua voce offenſus Beliſarius, omnibus ſuis conuocatis, rogauit, num pacem hanc Gotthis dare, an bellum iam profligatum conficere, intereſſe magis reip. exiſtimarent? Tum principes in ſententiam Iuſtiniani deſcendentes iuſſu Beliſarij ſcripto mandarunt, pacem eſſe faciendam, quòd hoſtes expugnari non poſſent. Interim Gotthi fame conflictati à Vitigis ſe remouere imperio inſtituerunt, vt qui peſsimè rem geſsiſſet, & ſuam ad Imperatorem defectionem differret. in primisq́; timere cœperunt, ne victi tandem Rauenna Conſtantinopolim transferrentur. itaque, conſilio habito, Beliſarium regem Italiæ appellare conſtituunt, & occultè ad eum, vt imperium ſuſcipere velit, mittunt. Beliſarius iniuſſu Imperatoris ſe id negauit facturum, vt qui à tyranni nomine abhorreret, & ſe nihil innouaturum ſacramento interpoſito promiſiſſet. atque hoc idem etiam conſilium Vitiges approbauit. Tum Beliſarius conuocatos principes rogauit, num præclaram rem cenſerent eſſe, Vitigem, Gotthosq́ꝫ in ditionem venire, & eorum bona prædæ eſſe, & Italiā Romanos recuperare. illi præclariſsimam eſſe reſponderunt, idq́; vt expleretur, precati ſunt. itaque Vitiges, & Gotthi, cum præ fame ſe diutius ſuſtinere non poſſent, legatos ad Beliſarium miſerunt, palam de deditione loquuturos, clam verò de fide ſalutis accipienda, &, vt Beliſarius, regno accepto, Rauennam iniret, acturos. Beliſarius, ceteris rebus omnibus pro Gotthorum arbitrio confirmatis, de Imperio ſuſcipiendo ſe apud Vitigem, & Gotthorum primores iuraturum oſtendit. atque Beſſa, Ioanne, Narſete, & Aretio ſibi infenſioribus aliò per ſpeciem parandi commeatus ablegatis, ipſe cum reliquo exercitu Rauennam contendēs, naues frumento, & rebus neceſſariis oneratas confeſtim ad Claſſem Rauennæ portum deduci iuſsit, atque inde vrbem intrauit. Gotthorum vxores, quæ

Romanos corporis magnitudine excellere andierant, vbi eos exiguæ ſta turæ viderunt, de eis contemptim loqui, & viros ſuos conſpuere, atque eis puſillos viros ad ludibrium oſtentare, & ſocordiam, atque animi mol liciem identidem obiectare, quòd tantulis hominibus conceſsiſſent. Beliſarius Rauenna potitus, Vitigem honorificè cuſtodiri mandauit. Gotthos verò circumpadanos in agros ſingulos dimiſit, nihil inde hoſtile metuens, quòd maximam exercitus ſui partem ibi collocauit. Regiam pecuniam cum cura aſſeruauit, vt ad Imperatorem deferre poſſet. Gotthorum neminem ſpoliari permiſit. Gotthi ceteri ſua præſidia dediderunt. Ildobaldus Verónæ præfectus, cum ad tradendam Veronam miſiſſet. tamen hac de cauſſa non tradidit. Iuſtinianus enim ſiue multorũ vocibus Beliſarium de affectata tyrannide criminantium motus, ſiue bello à Choſroe Perſarum rege renouato coactus per eos dies Beliſariũ in Græciam reuocauit. atque Italiam Beſſæ, Ioanni, & Conſtantiano adminiſtrandam conceſsit. Hac re audita, Gotthi, qui Beliſarium regnũ ſuſcepturum putauerant, vbi diſceſſum parari, & ſe deſtitui cognouerũt, in Picenum ad Vraiam ex ſorore Vitigis genitum conuenerunt, &, præſenti complorata fortuna, ipſum ſibi regem delegerunt. Vraias eam dignitatem aſpernatus eſt, vel quia ex infortunata Vitigis familia, & apud Gotthos contempta eſſet, vel quia impietatis crimen horreret, ſi viuentis auunculi principatum inuaderet. ſuaſit autem, vt Ildobandum Viſgotthum ad regnum eueherent, virum præſtantem, atque induſtrium, qui Theuda Viſgotthorũ in Hiſpania rege auunculo vteretur. His dictis aſſenſi, Ildobandum ad ſe Verona euocarunt, & ad ſe profectum purpu ra induerunt, & regem maximo cum plauſu ſalutarunt. Tum ille, ſe ſuadere dixit, vt legati ad Beliſarium mittantur, qui rogarent, num veteribus ſtare conditionibus vellet, & ſe ab eo deſtitui quererentur. ſi aſſentiretur, Ildobaldum ad eum acceſſurum, & veſtem regiam poſiturum, eumq́; tanquam regem Italiæ veneraturum. quibus reſpondit Beliſarius, ſe, Iuſtiniano viuente, nunquam regium nomen laturum. atque inde Conſtantinopolim cum Vitige rege, & Mataſuenta vxore eius, prædaq́; ipſa regia redire contendit.

ILDOBALDVS REX.

POSTERO inde anno, qui fuit quingenteſimus quadrageſimus à Chriſto nato, Iuſtino Germani filio conſule ſine collega, Iuſtinianus Vitigem ad ſe deductum cum vxore honorificè excepit, & Gotthos pro eximia corporum magnitudine, ac ſpecie miratus, gazas regias in curia ſena 540

toribus

toribus viſendas expoſuit. Beliſarium omnibus honoribus proſequutus, triumphare non permiſit. Erat tamen in omnium ore, vt qui duas victorias rettuliſſet, quales nemo ante vidiſſet, & reges duos captiuos adduxiſſet, & opibus ærarium locupleraſſet. itaque populus eum ſtudioſè intuebatur in forum quotidie prodeuntem, aut ſe de foro recipientem, Vandalorum, Maurorum, & Gotthorum ingenti caterua ſtipatum. ad hæc magnitudo, & pulchritudo corporis eum honeſtabat, & mira comitas, ac facilitas acceptiorem omnibus reddebat. Interim præfecti Italiæ omnia ad priuatam vtilitatem referre, & ſubiectos libidini militari permittere, nec milites dicto audientes habere. Ildobaldus autem, poſtquam audiuit, Beliſarium Rauenna profectum eſſe, Gotthis, & Romanis rerum nouarum ſtudioſis accitis, quæ ad firmandum imperium pertinerent, curauit, & dominationem Italiæ Gotthis recuperare conſtituit. cumq; à principio mille tantùm milites haberet, Gotthos in Picenum ex Liguria, Venetiaq; contraxit. Interim Alexander à Iuſtiniano miſſus in Italiam venit, atque Italos falſis quæſtionibus de pecunia regia auerſa, & fraudibus in Theodoricum regem commiſsis implicuit. ac militum labores etiam maximos præmiis exilibus compenſauit. quo factum eſt, vt breui Italos Imperatori infenſos reddiderit, ac milites à periculis in bello ſubeundis auerterit. Itaque, cum odiis erga Imperatorem certarent, Gotthis occaſionem creſcendi dedere. quod videns Vitalis, qui in Venetia cum Romanis, & Herulis verſabatur, veritus, ne Ildobaldus auctis viribus in ſe contenderet, ipſum adortus eſt. verùm, pugna apud Taruiſium parum ſecundo ſucceſſu edita, multis amiſsis, in fugam conuerſus eſt. Qua ex victoria mox Ildobaldi nomen apud Iuſtinianum, & ceteros celebrari cœpit. Inimicitiæ inde inter Vraiam, & Ildobaldum temere concitatæ rem Gotthorum exurgentem afflixerunt. Vxor Vraiæ balneum ingreſſa, vxorem Ildobaldi non tanquam reginam coluerat, quòd ſe ipſa minus culta, & ornata erat. itaque Ildobaldus ab vxore ſolicitatus Vraiam de maieſtate coarguit, ac comprehendi iuſſum vltimo ſupplicio affecit. atque ex ea re in odium Gotthorum incurrit, indignantium, quòd Vraias nimis leui de cauſſa eſſet extinctus. Acceſsit inde, quòd Ildobaldus Vraiæ vxorem Gottho cuidam coniugio copulauit, ac Beſſam grauiter offendit. itaque Beſſas, quòd mulierem deperiret, in ſui factum contumeliam ratus, iracundia, ac dolore eò proceſsit, vt, gratum ſe facturum Gotthis exiſtimans, Ildobaldum inter epulas adortus necarit. Eodem anno Beliſarius in Perſidem profectus impetum regis Choſrois repreſsit. Conſtantinopoli Seuerus Antiochiæ, & Iulianus Halicarnaſsi epiſcopi, cum Alexandriam profugiſſent, quæſtionem de corruptione corporis Chriſti pri

mi intule-

mi intulerunt. quæ poſtea Eccleſiam per aliquot annos vehementiſſimè, ipſo etiam Imperatore infecto, exercuit.

ARARICVS REX.

BASILIO inde conſule ſine collega, Rugi, qui & ipſi cum Gotthis erant, vbi Ildobaldum occiſum viderunt, reliquis inuitis Gotthis, Araricum regem extulerunt. Baduillas autem, cognomento Totilas, Ildobaldi nepos, homo ſumma ſolertia prædirus, audita Ildobaldi morte, miſit Rauennam ad Conſtantianum, traditurum ſe Taruiſium pollicens, ſi ſibi, & comitibus ſuis ſalus præberetur. Cui Conſtantianus iureiurando ſe fidē præſtiturum reſpondit. Re compoſita, dies indicta eſt, qua milites Conſtantiani Taruiſium reciperētur. Gotthi verò Ararici imperium iniquo animo ferebant, vt qui bello cum Romanis gerendo parum idoneus eſſet, ac magnarum rerum occaſionem interpellaſſet. itaque omnes vno animo ad Totilam Taruiſium mittunt, eumq; ad regnum ſuſcipiendum accendunt, ſperantes ſe, illo regnum obtinente, Italiam poſſe recuperare. quibus Totila reſpondit, ſe defectionem ad Romanos conſtituiſſe. ſi verò Araricum in tempore ſuſtuliſſent, illorum voluntatē non neglecturum eſſe. Quibus rebus auditis, Gotthi Ararico inſidias compararunt. Romanis interim quieſcentibus, & Gotthos quieturos arbitrantibus, neque propterea in eorum actiones obſeruandas intentis, Araricus Gotthos conuocauit, & ad pacem hortatus, vt ad Iuſtinianum de prioribus conditionibus confirmandis mitterent, auctor fuit, atque ex eorum conſenſu legatos miſit, ſpondens, ſi ſe Patricium faceret, totam illi Italiam traditurum. Legatis autem profectis, Gotthi, Ararico per dolum extincto, regnum ad Totilam detulerunt. 541

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Nonuſdecimus.

Qui eſt regni Gotthorum in Italia quartus.

TOTILAS REX.

TOTILAM vero regem creatum, virũ manu, conſilioq; promptũ, ſimul Ioãnes, Beſſas, Vitalis, & ceteri, qui relicti ad defenſionẽ Italiæ fuerant, audiuerunt, Rauennam ſubitò conuenerunt, vbi Conſtãtianus, & Alexander ſedebant. atq; agitatis conſiliis decreuerunt, Veronã extemplo ducere, eamq; cum Gotthis ibi morantibus in poteſtatem redigere, deinde aduerſus Totilam in Picenum redire. Sic igitur præfecti vndecim exercitum duodecim hominum millium Veronam adduxerunt, ac caſtra prope vrbem ſtadiis ſexaginta locarunt in ijs campis, qui Mantuam verſus patent. Ibi verò cum eſſent, cuſtodem portæ pecuniæ magnitudine ad exercitum in vrbem recipiendum inducunt, ac ſtatuta nocte centum delecti uiri, Artabaze quodam Armenio duce, præmiſſi portam, cuſtode ex compoſito aperiente, occupant. ac mox milites, qui in muris cuſtodias agebant, obtruncant, atque exercitum propere aduocant. Quod vbi Gotthi ſenſere, repentino caſu perculſi per auerſas portas vrbe ſe eiecere, atque in rupem imminentem euaſere, vnde facilè vrbem, & campos omnes, quæque in iis agerentur, deſpicere poterant. Poſt paullo præfecti Romani ab Artabaze acciti ad vrbem procedere cum copiis incœperunt. verùm in itinere, altercatione inter illos de præda Veronenſi diſpertienda coorta, fruſtra temporis aliquid conſumpſerunt. itaque Gotthi, luce orta, ex alto paucitatem hoſtiũ, qui vrbẽ inierant, & longinquitatẽ eorum, qui ad eam accedebant, conſpicati, animos, quos deſpõderant, colligunt, atq; incitato curſu vrbẽ per eaſdẽ portas, vnde exierant, repetunt, at Romanos trepidos in murorũ propugnacula ſe referre compellunt, & ſe acriter tuentes non minore impetu, quàm iracundia, circunſiſtunt. Interim præfecti, diuiſa, quam parituri non erant, præda, ad portam venerunt. verùm, poſtquam eam clauſam, & hoſtes ſumma ſe ope defendentes repererunt, nihil vltra tentandum rati, celeri inde ſe fuga proripuerunt. & ſuos de muris pugnantes, &, ne ſe desererent, obſecrantes, ſuperante miſericordiam

metu deſtituerunt. Illi verò,poſtquã ſuos abire, nec preces ſuas ſurdis in tanto periculo auribus,audire viderunt,firmato animo,ſaltu ſeſe ex mœnibus deiecerunt. ex quibus qui fortè molle in ſolũ prolapſi ſunt, corpore inoffenſo,Artabaze duce,ad caſtra Romanorũ peruenere. quos verò loca aſpera exceperunt,ad vnum omnes, membris prope colliſis, interiere.His ſucceſſu parum proſpero actis,Romani traiecto Pado,ſeſe Fauentiam retulere. Quibus auditis Totilas erectus,quos potuit, Gotthos acciuit,&,quinque hominum millibus confectis,aduerſus eos ire cõtendit. vbi verò ad flumen,quod illi tranſeundum erat, acceſsit, ſuos ſic alloqui cœpit: longè ſe diuerſa ratione pugnare, ac Romanos. nam illos victos facilè bellum poſſe redintegrare auxiliis ex Italia,atque ex Græcia accerſendis, ſibi ſiquid durius ea dimicatione contigerit,fore,vt nomen Gotthorum ſimul cum omni ſpe reficiendarũ virium concidat, vt qui ex hominum centum millibus ad quinque redacti ſint. Ildobandum, cum arma Romanis intulit,non plus,quàm mille hominũ,& in Piceno oppidũ vnum tot vndique hoſtium locis vallatũ habuiſſe. Gotthis tamẽ eo bello victoribus non ſolùm milites,ſed etiam Imperium accreuiſſe. ſi eadẽ vti virtute voluerint,pro certo habere,ſe Romanos funditus euerſurũ. quare hortarĩ illos,vt patriam fortitudinem præſtẽr,& conſtanter, vt in ſumma neceſsitate,decertent.Interim præfecti Romani diuerſis inter ſe certãdo ſententiis tẽpus terebant, Artabaze fruſtra ſuadente,vt hoſtes flumen tranſeuntes inuaderent. Totilas autem,trecentis viris trans amnẽ miſsis, qui in tẽpore Romanorũ tergis inſiſterent, flumine ſine impedimẽto traiecto,raptim in eos duxit. Romanis obuiam progreſsis,atque acie vtrinque inſtructa, Vlaris Gotthus, vir vt corporis, ſic animi robore nobilis, equo inſidens, atque armatus in medium proceſsit, & Romanos ad ſingulare certamen identidem prouocauit. cui,ceteris quieſcentibus,Artabazes occurrit. ita, nulla interpoſita mora,equis vtrinque concitatis infeſtis haſtis inter ſe cõcurrerunt. prior Artabazes dextrũ Vlarĩ latus trãsfixit,atque equo labentem,ſed haſta ſe,quæ à tergo petræ adhæſerat,ſuſtinentẽ,adacto ſæpius in viſcera ferro,confecit, ſed dum incautius ferit,cuſpide haſtæ ferrea, quã Vlaris adhuc tenebat, in faucibus vulneratus,ſanguine ſine intermiſsione fluente, poſt triduum obiit. Commiſſo inde inter exercitus prœlio,in ipſo tumultus ardore trecenti poſt terga Romanis apparuere, ac maioris multitudinis opinione allata, tantum terroris intulere, vt in fugam ſe dederint. quos inſectati Gotthi alios promiſcua cæde ſtrauerunt, alios captos in cuſtodias coniecerunt, & ſigna omnia, (quod aliàs nunquam acciderat,)ademerunt. præfecti,vt in ſummo timore,præſidiis, quæ quiſque loca obtinuit, confirmarunt. Hac re ſecundo aduentu adminiſtrata, Totilas non multò poſt copias aduerſus

Iuſtinum Florentiã miſit, hiſq; Beldã, Rodoricum, Yliaremq; præfecit. qui eò progreſsi, vrbem obſidione cinxerunt. Hoc vbi Iuſtinus ſenſit, cõfeſtim, quia nullos conuectos commeatus habebat, Rauennam ad principes miſit, rogatum, vt ſibi neceſſario ſuo tempore opitulatum venirent. itaque Cyprianus, & Ioannes exercitum protinus Florentiam adduxere, ac Gotthos ab obſidione in locum diei itinere ab vrbe diſtantẽ, qui Mucialla dicebatur, recedere compulere. inde, Iuſtini copiis ſibi adiunctis, & paucis ad cuſtodiam vrbis relictis, in eos mouere. Ioannem ad laceſſendos hoſtes præcedentem vt Gotthi viderunt, ſibi diffiſi continuò è campis ſe in collem proximum ſubduxerunt. Prœlio inde commiſſo, Romani fortiter pugnare cœperunt, inſignem ſine dubio victoriã relaturi, niſi falſo rumore de Ioannis nece diſperſo perculſi turpem fugam arripuiſſent. quo in tumultu deſiderati multi ſunt. reliqui, cum ſe in oppida conieciſſent, ea, quaſi obſidionem expectantes, neque in campum prodire audentes, præſidiis muniuerunt. Captiuos Romanos Totilas tam humaniter habuit, vt plerique illius ſe militiæ ſponte deuouerint. Hæc hoc anno apud Veronam, Fauentiam, & Florentiam acta.

542 Proximo verò, qui, vt ceteri ſequentes, poſt conſulatum Baſilij dicitur, (neque enim conſules poſthac creati facilè inueniuntur.) Totilas rebus bene geſtis elatus alia loca ſibi adorienda putauit. itaque Cæſena, & Petra oppidis occupatis progreſſus in Tuſciam, cũ, multis locis tentatis, neminem ad ſe traducere potuiſſet, Italiam peragrare decreuit, ac Tiberi tranſmiſſo, neque finibus Romæ tactis, in Campaniam adiit. Ibi audita Sancti Benedicti abbatis ſanctitate, &, vt prophetico ſpiritu plenus futura prædiceret, veritatis explorandæ conſilio capto, ſpatharium ſuum regio ornatu, & comitatu præmiſit, qui ſe regem eſſe aſſereret. Quem vt Sanctus Benedictus proſpexit, dolo agnito, depone, inquit, fili quod geris. nam tuum non eſt. qua re ſibi nunciata confuſus ipſe venerabundus acceſsit, atque de rebus ſuis conſuluit, & vaticinio ab eo accepto placatus diſceſsit. Poſt paullo Benedictus, cum monachis leges, ac diſciplinam dediſſet, & Maurum, ac Fauſtum in Galliam, Placidum verò in Siciliam ad monaſteria condenda miſiſſet, XII Kalen. Aprilis obiit. Totilas inde profectus in Samnium, Beneuentum nullo negocio redegit in poteſtatem, eiuſq; diruit muros, ne fortè exercitus ex Græcia veniẽs id oppidũ occuparet, atq; inde Gotthos infeſtos haberet. animo inde Neapolim cõuerſo, cũ multa Neapolitanis pollicitus nihil proficeret, vrbi obſidionẽ admouere decreuit, quam Conon cũ Iſauris, Romaniſq; mille cuſtodiebat. caſtris autẽ ad vrbẽ poſitis, militũ partẽ ad Cumas, & alia loca recipienda miſit. quibus cũ numero ingenti pecuniarũ potitus, præclari illud exẽpli edidit, ꝙ mulieribus nobilibus captis abſtinuit, eaſq;

libertati

libertati reſtituit. quo facto, eximiam ſibi apud Romanos humanitatis famam, ac modeſtiæ comparauit. Bruttij inde, & Lucani, nemine reſiſtente, ſubacti. Inde Apulia, Calabriaq; potitus, publica tributa diligenter exegit, & vectigalia ſibi aſciſcendo, omnia perinde, atque Italiæ dominationem adeptus, adminiſtrare pro arbitrio inſtitit. Exercitibus Italicis magnum ſtipendij numerum Iuſtinianus debebat. eaq; de cauſſa Romani milites bonis Italorum manus iniecerant, eosq; in extremã rerum priuatarum deſperationem adduxerant. milites autem nec ducibus ſuis obediebant, & libentius in vrbibus, quàm in caſtris, agebant. Conſtantianus nanque Rauennam tenebat, Ioannes Romam, Beſſas Spoletum, Iuſtinus Florentiam, Cyprianus Peruſiam, & ceteri cetera, vti quiſque ex fuga opportuna ſalutis ſibi præſidia compararat. Quibus rebus auditis, Iuſtinianus ſolicitus Maximinum præfectum prætorio Italiæ in Italiam miſit, vt ceteris ducibus præeſſet, & militibus ſtipendia ſolueret. & claſſem Thracibus, Armeniis, Hunniſq; plenam adiecit. qui in Epirũ profectus, atque ocio, & deſidiæ deditus idoneum rei gerendæ tempus contriuit. poſt eum verò Demetrium magiſtrum equitum deſtinauit. qui cum in Siciliam veniſſet, Cononemq;, & Neapolitanos arctius obſideri audiſſet, auxilium ferre conatus eſt. Itaque, multis nauibus ex Sicilia contractis, frumentoq;, atque aliis rebus completis, ex inſula ſoluit, hoſtibus ſpeciem præbens, eas ingentibus copiis eſſe refertas, ac terroris inferendi cauſſa Neapolim curſum intendit, ſed vrbem tranſgreſſus, ad portum Romanũ acceſſit, atque ibi nouos conſcribere milites ſtuduit. verùm omnes tanquam à Gotthis victi, atque ab eis timentes arma contra eos capere abnuerunt. quare cum iis tantùm, quos ex Græcia duxerat, Neapolim ſe rettulit. quem Cononis iuſſu Demetrius alter, genere Cephallen, Neapolis procurator, celeri lembo aduectus, quantum potuit, ad rem gerendam incendit. Totilas autem de exiguitate copiarum Demetrij certior factus cum aliis nauibus ante præparatis occurrit, atque, impetu in eum repente facto, in fugam auertit. atque alios occidit, alios viuos in poteſtatem adduxit. ſoli euaſerunt, quibus in nauium lembos primo incurſu licuit deſilire. inter quos Demetrius fuit claſsis præfectus. naues autem omnes cum oneribus, & Demetrio Cephallene captæ; cui ob immodicam eius in Totilam verborum procacitatem lingua, manuſq; præciſæ ſunt. Tandem Maximinus claſſem quoque ſuam appulit Syracuſas, atque ibi terroris incutiendi cauſſa quieuit. Quo cognito, Conon extemplò miſit oratum, vt ſibi primo quoque tempore ad opem ferendam, iam neceſſariis rebus egenti veniret. ille, quanquam præ timore Syracuſis pedem efferre noluit, claſſem tamen Herodiano, Demetrioq;, ac Phaſſæ cum copiis

omnibus Neapolim adducendam conceſsit. claſsis,hieme iam ſæuiente, vbi Neapolim appropinquauit, vehementi ſuborto vento,ad littus eiecta eſt,in quo hoſtes ſtationem habebant, itaque,irruentibus eis,omnes aut occiſi,aut capti,aut demerſi ſunt. Demetrius præfectus inter ceteros in poteſtatem peruenit. Herodianus, & Phaſſas, quia longè à caſtris hoſtium eiecti ſunt, euaſere. Totilas Demetriũ reſte collo implicita ad muros vrbis adductum monere Neapolitanos iuſsit, ne inani ſpe auxilij ſuſtentati obſidionem diutius paterentur,ſed ſtatim vrbem dederent, & ſe tot ærumnis eriperent. neque enim Imperatorem vlla poſthac ſubmittere ſubſidia poſſe. & cum hac claſſe vires eius omnes infractas eſſe. Neapolitani rerum neceſſariarum inopia conflictati, ac Demetrium tam indigna patientẽ conſpicati,ſpe omni ſalutis abiecta,ſeſe ad luctum,& complorationem verterunt.qua re animaduerſa,Totilas ijs,qui erant in propugnaculis,euocatis dixit, ſe ad eos veniſſe, non vt crimen eorũ aliquod vindicaret, ſed vt eos ſeruitute eximeret, & pro beneficiis ſibi hoc bello datis,& calamitatibus acceptis gratiam referret. nam ipſos ſolos Italorũ maximam erga Gotthos beneuolentiam oſtendiſſe. ceterùm pudore ſe maximo affici,quòd eos nunc obſidere vnà cum hoſtibus cogeretur. neque verò eos à Gotthis, quia ab eis obſiderentur, alienos gerere animos oportere,neque ab eis timere,qui ad liberandos ipſos,non ad perdendos acceſſerint. nam ſe in eorum etiam gratiam Cononem præfectum,& ceteros milites dimiſſurum, ſi, tradita ſibi vrbe, diſceſſerint. Hæc dicta & Neapolitani,& milites approbarunt. vt tamen fidem Imperatori ſeruarent, triginta dierum ſpatium ad deditionem faciendam petierunt, quo tranſacto,neque vllo ſubſidio miſſo,vrbem ſe tradituros ſpoponderunt. Totilas,vt ſpem auxilij omnem præcideret, trium menſium ſe daturum oſtendit,dummodo pactis ſtarent. quæ ſi fallerent,protinus ſe muris oppugnationem,à qua adhuc temperauerat, admoturum. His pactis,Neapolitani,quòd famem tolerare in dies magis ſæuientem non poſſent, nõ expectato ſpatio,Totilam cum Gotthis in vrbem receperunt. Iam annus alter inietat,cum Totilas Neapolim in deditionem accepit. tum ve-
543 rò mira benignitas eius erga captos eluxit. Nam Romanorũ, qui inediæ diuturnitate afflicti erant, curam prope paternam ſuſcepit. veritus enim ne,ſi ſe repentino cibo ad ſatietatem repleſſent, continuò interirent, ne quis vrbe abire poſſet,inhibuit, ac cibum parcius, quàm pro appetentia, præbuit. vbi verò vires eos recepiſſe vidit, patefactis portis abire, quò quiſque vellet, permiſit. Cononi pariter, & militibus animo ſuo obſequendi libertas data. ij naues ingreſsi,Romam iter intenderunt. verùm, reflante vento,cum tenere curſum nequirent, rurſus in magnam ſolicitu

dinem

dinem inciderunt, verentes, ne iterum in manus Totilæ deuenirent, atq; ab eo quaſi pactæ fidei ſacramento ſoluto, aut pœnitentia tacto aliquid detrimenti acciperent. Quod vbi Totilas animaduertit, ſtatim vniuerſos ad ſe vocauit. & conſolatus eos, noua fide data, ſecuro eſſe animo iuſſit, & ſuo exercitui ſe immiſcere, & quibus egerent, coemere permiſit. ſæuiente autem adhuc vento, equos, iumenta, & viaticum elargitus auctor fuit, vt terra contenderent, ac comites dedit, quò tutò adirent. Neapolis inde muros deijcere cum cœpiſſet, ne arx Romanis aduerſus Gotthos in poſterum eſſet, malens ſe campo cum Romanis, quàm dolo, confligere, tamen partem intactam reliquit. quendam virum ſtrenuum, qui ſe virgini ſtuprum intuliſſe confitebatur, in carcerem, vt vltimo ſupplicio afficeret, condidit. qua re perſpecta, Gotthi vicem eius ſoliciti ab eiuſmodi propoſito detertere conati ſunt. quibus ille reſpondit, eiuſdem ingenij eſſe, delicto ſe obſtringere, & delictorũ ſupplicia impedire. omnino autem aut hunc pœnas dare, aut Gotthorum remp. interire neceſſe eſſe. poſtquam Theodahatus æquitatem diuitijs poſthabuerit, Deum Gotthis minus propicium eſſe factum. præſtantius autem eſſe, iuſtitiam cuſtodire, quàm negligendo inuidiam concitare. neque enim qui virginem violauerit, probè ſe gerere in certaminibus poſſe. Quibus auditis, illi hominem repetere deſtiterunt. ipſe verò, violatore necato, bona eius virgini violatæ largitus eſt. Hi tum erant Totilæ mores. Contra verò Romani præfecti res ſubiectorum diripiebant, contumelias inferebant, in præſidiis ſcorta habebant, ac paſſim luxui, & temulentiæ ſeruiebãt. quos imitati milites neque eorum imperatis obediebant, & ſe in omne flagitium demittebant. itaque miſerrima euaſerat Italorum conditio, vt qui ab vtroque exercitu grauiſsimè premerentur, agris à Gotthis, ſuppellectile à Romanis exuti. ex quo Gotthorum iam teneri deſiderio cœperant. Quibus rebus Conſtantianus, ſimulq; ceteri præfecti permoti litteras ad Iuſtinianum ſcripſerunt, docentes, ſe non poſſe Gotthis reſiſtere. Totilas autem litteras ad ſenatum Romanũ miſit, quibus, beneficiis Gotthorum, & iniuriis Romanorum erga illos expoſitis, abſurdè facere illos dixit, cum præſto ſint qui illorum vlciſci iniurias velint, non pati, ſe tantis incommodis liberari. eos debere occaſionem quærere, qua veniam violatæ fidei apud Gotthos obtineant. eam verò optimam eſſe, ſi, fine belli non expectato, ſibi conſuluerint, &, emendatione adhibita, ſuperiora delicta ſarciuerint. His litteris per captiuum allatis Ioannes reſponſum dari prohibuit. quod videns Totilas, ſecundas, itemq; tertias miſit, ſanctiſsimo ſe iureiurando deuinciens, ſe nihil mali Romanorum alicui allaturũ. Litteræ incerto nuncio allatæ noctu publicis in locis affixæ ſunt. quibus

poſtera luce lectis, præfecti presbyteros quoſdam Arrianos eius criminis ſuſpectos habuerunt, atque vrbe continuò expulerunt. Qua re cognita, Totilas, exercitus parte in Calabriam miſſa,Hydruntem tentari,&, ſi nõ traderetur,obſidione circundari iuſsit,ipſe verò cum reliqua ad circuniecta Romæ loca ducere inſtitit. &,vt addit Marcellinus,vrbes Campaniæ muris cinctas vaſtauit,ac præcipuè Tibur obſedit, peſtilentia Italiam ſæuiſsimè populante. Hæc verò vbi Iuſtinianus cognouit, licèt Perſico bello vrgeretur,tamen Beliſarium inde euocauit, atque ei iterum Italiam
544 deſtinauit. Poſtero verò anno Beliſarius, paucis militibus ſecum Conſtantinopoli eductis, omnem Thraciam circuiuit, pecuniaq; effusè præbenda iuniores,ac voluntarios multos exciuit. Huic iuſſu Iuſtiniani Vitalis aderat Illyricorũ præfectus, nuper ex Italia, militibus Illyricis ibi relictis,reuerſus. Vterique igitur, cum ad hominum quattuor millia cõtraxiſſent,Salonam petierunt,eo conſilio vt inde Rauennam contenderẽt, atque ex ea Gotthis bellum inferrent. nam neque per Romanum agrũ tutò tranſire,neque per Calabriam,& Campaniam iter faciendo hoſtes fallere ,neque eis inferre vim longè robore impares poterant. Interim qui Hydrunte obſidebantur, commeatibus deficientibus, de deditione colloquuti cum obſeſſoribus ſunt. quæ cum conueniſſet, dies ei rei peragendæ eſt conſtituta. tum Beliſarius, commeatibus in naues, qui ſatis ad annum eſſent,impoſitis,Valentinum Hydruntem miſit, ac,primis cuſtodibus abductis,quos morbo,& fame contabuiſſe comperiebat, recentes, quos adduxiſſet,ſufficere alios iuſsit. ſic enim,commeatu ſuppetente, vrbem facilè in poteſtate manſuram. Valentinus ſecundum, ac validum nactus ventum,quarta ante præſtitutam deditioni diem nocte peruenit. &,portu ſine cuſtodibus inuento,nemine reſiſtente,oppidum init. Gotthi nanque deditionem ſequuturam pro certo habentes, excubias ſegnius,ac negligentius agitabant. Itaque,vt claſſem aduerſus ſe venire infeſtam viderunt, repente obſidionem trepidi reliquerunt. ac, translatis aliò caſtris,rem ad Totilã detulerunt. Inde Valentinus, imperio Beliſarii expleto,Salonã cum exercitu rediit. His actis,Beliſarius Polã claſſem applicuit, atq; ibi per aliquot dies luſtrãdi exercitus gratia manſit. Interim Totilas, vt Beliſarii copias ad liquidum exploraret, fidis nunciis litteras adulterinas Boni Genuæ præfecti nomine ſcriptas ad eum perferendas dedit.atque,vt terreſtrem, maritimumq; apparatum eius cognoſcerent, iuſsit. Petenti Bono,vt ſibi auxiliatum in maxima neceſsitate veniret,Beliſarius renunciari mandauit, ſe cum vniuerſo exercitu propediem affuturum. illi, luſtratis omnibus, ad Totilã reuerſi, non admodum magnas eius eſſe copias retulerunt. quæ dum aguntur, Totilas Tibur, quod ab

Iſauris tenebatur, proditione recepit. atque in ciues omnia crudelitatis exempla edidit. inde, Tiberi occupato, Romanos annona flumine deuehenda interclusit. Beliſarius interim cũ vniuerſa claſſe peruenit Rauennam, ac Gotthos, & Romanos, qui ibi erant, ſic appellauit: Non nunc primùm quæ prudenter, ac fortiter geſta eſſent, nequitia, & ſegnitie eſſe corrupta. quibus vt emendatio adhibeatur, in primis Iuſtiniano curæ eſſe. qui, victoria, quæ erat in manibus, de Perſis omiſſa, ſe iterum in Italiam miſerit. Ceterùm, cum ipſe ad opem eis ferendam paratus ſit, officij eorum eſſe, ne ſibi tam neceſſario tempore deſint, Gotthos amicos, cognatosq́; ſuos ab Totilæ amicitia reuocare debere. id ſi facere in animũ induxerint, propediem eos, & pace optatiſsima fruituros, & non minima præmia ab Imperatore conſequuturos, ſin minus, haud dubiè ſibi hoſtiũ loco futuros. His dictis, Teramunthem armigerum cum Vitali, & Illyricis in Aemiliam miſit, vt ea loca tentaret. qui Bononiam progreſſus, præſidio ſe tradente, oppidum tenuit. verùm mox ab Illyricis ſubita conſternatione domum abeuntibus eſt relictus, quòd dicerent, ſe ſtipendio, & rebus neceſſariis eſſe fraudatos. qua re cognita, Totilas magnam ſubitò militum manum ad recuperandam Bononiam miſit. quos Vitalis cũ Teramunthe in præparatas inſidias lapſos ita excepit, vt, magno numeinterfecto reliquos in fugam coniecerit. Teramunthes inde Auximum, quod à Gotthis obſidebatur, à Beliſario miſſus, oppidum ingreſſus, præclara quædam egit. mox viribus ſuis diffiſus conſilium relinquendi oppidi habuit. itaque Totilas rei non ignarus exercitum ita admouit, vt eorum ad ducentos, dum exirent, occiderit. Piſaurum, & Fanum initio belli Viriges prope deleuerat, ne cui eſſe Romanis vſui poſſent. hoc cognito, Beliſarius amicos Piſaurum immiſit, qui portarum altitudinem, & latitudinem metirentur, mox fores ad eam dimenſionem conſtructas, atque eò nauibus miſſas portis aptari, præcepit. & muri quod dirutum erat, lapide, limoq́; reſarciri mandauit. Quam rem Totilas impedire conatus, vt fruſtra ſe tendere ſenſit, Auximum exercitum reduxit. ac, cognita tenuitate copiarum eius, partem militum in Picenum miſit, qui Aſculum, Firmumq́; circunſederent. Beliſarius autem ex ſuis armigeris duos cum Beſſa miſit Romam, adiectis mandatis, vt vrbem intenti cuſtodirent, neq; in hoſtem erumperent. ſequenti verò anno, poſtquam ſenſit, 545
ſe Firmanis, Aſculaniſq́; opem ferre non poſſe, Ioannem Vitaliani filium ad Iuſtinianum cum litteris miſit, rogatum, vt pecuniam, milites, atque arma mitteret, ſine quibus ſe tanto bello finem imponere poſſe, diffideret. litteræ in hæc verba erant conſcriptæ: In Italiam veni neque viris, neque armis, neque pecunia ſatis paratus. quibus demptis, rem præclarè

nemo vnquam adminiſtrauerit. Thraciam, & Illyricum obeundo milites aliquot contraxi, ſed inermes planè, atque imbelles. qui porro in Italia ſunt milites, haudquaquam ſatis ad hoc bellum inſtructi ſunt. nam & hoſtes, vt à quibus ſæpe victi ſunt, timent, neque propter contumaciam prioribus annis contractam imperatis noſtris obediunt. nos autem neque propter debita eis ſtipendia acriter aliquid eis pro imperio mandare audemus, neque, occupata à priſtinis hoſtibus Italia, pecunias exigere pro arbitrio poſſumus. Si Beliſarium in Italiam tantummodo mittere animus fuit, bene habet. ego in media Italia ſum. at ſi victoriam de hoſtibus ferre, voluntas eſt, res ad id neceſſariæ ſunt comparandæ. neque enim ſine auxiliis bene res geri bellica poteſt. Ioannes cum his mandatis Conſtantinopolim profectus, vxore virgine nobili ducta, tempus nuptiis operam dando contriuit, ac nihil mandatorum peregit. Interea Totilas Firmum, & Aſculum adduxit in poteſtatem, atque inde in Tuſciam profectus, Spoleto, Aſiſioq; admouit obſidionem. Spoleto præerat Herodianus, Aſiſio Sifridus, homo genere Gotthus, ſed Romanorũ ſtudio præcipuè deditus. Herodianus cum hoſtibus colloquutus, triginta dierum inducias pepigit cum eo, vt ſi nulla interim à Beliſario auxilia mitterentur, oppidum cum ciuibus, ac militibus traderet; filiamq; pro futura deditione obſidem dedit. vbi verò præſcriptum tempus venit, neque auxilia Romanorum apparuerunt, ex pacto oppidum tradidit. Sifridus autem, facta cum ſuis in hoſtes eruptione, multis amiſsis, & ipſe occubuit. itaque Aſiſiates, duce amiſſo, conſilii inopes ſtatim deditionẽ fecerunt. Poſt hæc Totilas ad Cyprianum miſit, rogans, vt Peruſiam traderet. à precibus inde ad minas, niſi paruiſſet, ſe contulit. quas vbi negligi vidit, variè animum eius verſando pecuniæ quoque vim ingentem ſe daturum, ſi ſibi obſequeretur, oſtendit. ad extremum, vbi poſtulata ſua recuſantem vidit, Vliarem armigerum eius pecunia corrupit, ac per eum dolo necauit. atque, his rebus ex ſententia adminiſtratis, Romam demũ ſe contulit. eamq; ſubitò obſidendi cauſſa corona militum cinxit, interim agricolis per totam Italiam terram ſine moleſtia colere, ac ſibi tributa, fructus dominis dare permiſsis. Aduentum Totilæ cognitum præfecti Artaſires, & Barbatio non tulerunt, ac ſtatim, licèt improbante Beſſa, eruptione facta, compluribus cæſis, reliquos fugauerunt. verùm cupidius eos multæ viæ ſpatio inſequuti cum in inſidias incidiſſent, maiore ſuorum parte amiſſa, vix euaſerunt. quo factum eſt, vt in poſterum ab eruptionibus, licèt vehementer ab hoſtibus laceſsiti, ſe abſtinuerint. Interim vrbem fames, vt ante, ingens inuaſit. neque enim vllæ per obſeſſores in vrbem inuehi fruges poterant, atque omnino interclуſæ res maritimæ

erant.

erant. nam Gotthi Neapoli potiti, minoribus nauigiis omnes inſulas appetebant, ac quinam eâ nauigarēt, diligentius obſeruabant. & naues omnes è Sicilia in portum Romanū tendētes cum oneribus intercipiebant. Placentia, vt inquit Procopius, omnium tum vrbium Aemiliæ præſtantiſsima, atque ad Padum loco, præſidioq́; munita ſola erat in Romanorum poteſtate relicta. hanc igitur Totilas, tranſmiſſo exercitu, quacunque ratione capi mandauit. Gotthi verò, vbi Placentiæ appropinquarunt, per legatos, vt ſe dederent, comiter tentauerunt. poſtquam comitas non proceſsit, non procul ab vrbe caſtra poſuerunt, &, quòd Placentinos rebus neceſſariis laborare didicerant, obſidione circunſteterunt. Romæ multi in ſuſpicionem proditionis vocati. inter quos Cethegus ſenator egregius. qui ob id vrbe profectus adiit Centumcellas. Interim Beliſarius vicem vrbis Romæ, atque adeo totius Italiæ anxius, vt qui Rauenna nihil eò afferre ſubſidij in tantis copiarum anguſtiis poſſet, Romā proficiſci conſtituit, & circuniecta vrbi loca occupare, vt ex propinquo ſuis laborantibus auxilium ferret. iam enim, quòd à principio Rauennā tenuiſſet, pœnitentia ſubibat, quòd, ſe ibi incluſo, hoſtes liberius Italiam peragraſſent. itaque, Iuſtino cum paucis in Rauennæ præſidio conſtituto, inde ceſsit, ac Dalmatiæ oram legens Dyrrachium adiit. ac, miſsis ad Iuſtinianum de præſentibus rebus litteris, ibi exercitum ſubmittendum expectauit. Iuſtinianus Iſaacem Armenium cum exercitu ex barbaris, Romanisq́; conſcripto Dyrrachium deſtinauit, Narſetem verò eunuchum ad ſolicitandos Herulos miſit: quare Herulorum multi Narſetē ſequuti, in Thraciam hibernatum venerunt, vt proximo vere ad Beliſarium ſe conferrent. Beliſarius autem Valentinum, & Phocam cum magna militum manu ad Romanum portum cuſtodiendum, & Gotthos crebris eruptionibus fatigandos miſit. Hi profecti Beſſæ, qui vrbem tenebat, clam nunciandum curant, ſe impreſsionem facere in hoſtem velle, proinde monere, vt fortiſsimū quenque ex vrbe emitteret, vbi primùm ſe incurriſſe audiſſet. &, licèt Beſſa hoc conſilium improbante, cum quingentis in caſtra inuecti paucos quoſdam interfecerunt, ac, nemine auxilio ex vrbe prodeunte, integri omnes, ac, nemine amiſſo, ſe receperunt. poſt paullo ad Beſſam eadem miſerunt, ipſum ignauiæ, quòd occaſioni defuiſſet, inſimulantes. quibus Beſſas reſpondit, ſe ob gratiam nequaquā in aciem cum hoſtibus proditurum. neque ſerius ſecundam irruptionē facere ſtatuerunt. verùm, cum maiore animo, quàm cōſilio, incurriſſent, ſeſe in inſidias immiſerunt, quas Totilas à milite alterius ducis Nocentii monitus præparauerat. ac magna ſuorum iactura mortem oppetierunt, pauci ſe in portum incolumes recepere. Ad cetera mala, quibus

iampridem

iampridem premebatur Eccleſia, hoc quoque nouum acceſsit. In Palæſtina doctrina Origenis olim condemnata reuiuiſcere cœpit. qui cenſuerat, animos ante corpora exiſtere, deq; corporibus in corpora commigrare, finem ſuppliciorum aliquem fore, dæmones in priſtinum ſtatum aliquando reſtitutum iri, corpora noſtra non eadem reſurrectura. Cum autem hanc peſtem ſerpere videret Euſtachius Hieroſolymorum epiſcopus, ſectatores huius opinionis omnes ex monaſterio, quod Noua Laura dicebatur, eiecit, ac Conſtantinopolim Rufum, & Cononem abbates hac de re miſit, quibus fautorem ſe præbuit Pelagius diaconus, Vigilij pontificis apocriſarius, cum peterent, vt is capita quædam ex libris Origenis, tanquam rectæ fidei contraria, condemnaret. id autem Pelagius ea re maximè fecit, vt Theodoro epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ noceret, qui cum in aula Imperatoris gratia, atque auctoritate florens, has opiniones ſibi defendendas ſuſceperat. itaque, iubente Iuſtiniano, damnatio promulgata eſt, cui Menas epiſcopus Conſtantinopolitanus ſubſcripſit. eaq; ad Vigilium pontificem Romam miſſa, eius quoque ſubſcriptione firmata eſt. Damnato iterum poſt mortem Origene, Theodorus Cæſarienſis dolore incenſus quæſiuit, num fas eſſet mortuos anathemate iugulare? cui Eutychius diaconus pro Amaſienſi epiſcopo dicendi locum nactus, reſpondit, licere. nam regem Ioſiam non modò ſacerdotes, qui dæmones colebant, viuentes trucidaſſe, ſed etiam mortuorum ſepulchra effodienda curaſſe. Quo dicto Cæſarienſis exacerbatus damnationem in Theodorum Mopſueſtenum epiſcopum mortuum, atque à Catholicis Concilio Chalcedonenſi laudatum hoc modo molitus eſt. Subſcribente Iuſtiniano contra Acephalos pro Concilio Chalcedonenſi accedens Cæſarienſis dixit, poſſe eum Acephalos ad Eccleſiæ communionem adducere, ſi Theodorum Mopſueſtenum, Theodoritum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum à Concilio Chalcedonenſi receptos damnaret. nam hoc pacto eos ſine detrectatione Chalcedonenſe Concilium tanquam purgatum approbaturos. Cui Iuſtinianus aſſenſus, libello edito, eos damnauit. atque epiſcopos, qui tria capita Concilij Chalcedonenſis reſpuerent, omnibus muneribus affecit, qui diſſentirent, in exilium egit. vt Liberatus literis prodidit. quæ res tantum in Eccleſiam tumultum inuexit, vt poſt aliquot annos generali diſquirenda Concilio fuerit. Huic incommodo alterum eſt adiunctum. Romani quidam Vigilium pontificem apud Iuſtinianum accuſarunt, quòd Siluerium deceſſorem ſuum abdicandum curaſſet, quòd Romanos malè habuiſſet, & quòd mortẽ homini attuliſſet; nam notarium ipſius alapa ab eo percuſſum interiſſe; & filium cuiuſdam viduæ obtritum calcibus expiraſſe. quibus criminibus auditis,

Theodora

Theodora, occaſione vlciſcendi arrepta, Anthimum ſcribam ſuum Romam miſit, iubens, vt quocunque in loco Vigilium inueniret, præterquam in baſilica Sancti Petri, comprehenderet, & impoſitum in nauim ad ſe adduceret. qui veniens, comitatu aſſumpto, Vigilium in æde Sanctæ Cæciliæ decimo Kalendas Decembris, (nam eo die ſanctæ Virginis natalicia celebrantur,) munera populo eroganrèm offendit, & captum ad Tiberim extemplò deduxit, atque in nauim in Græciam auehendum impoſuit. qua re animaduerſa, populus magnopere doluit, ac continuò ſubſequutus eſt, vt precationem acciperet, eaq; accepta, reſpondit: *Amen*. ac continuò nauis amota eſt. Hoc vnum inter maxima Iuſtiniani crimina fuit, quod exemplo plurimum Eccleſiæ in poſterum obfuit. In Siciliam inde deuectus Vigilius, officium tamen ſuum non deſeruit. nam & per menſem Decembrem, vt moris erat, ſacris ordinationibus in vrbe Catanenſi vacauit, & Ampliatum presbyterum, & vicedominum ſuum, & Valentinum Sanctarum Rufinæ, & Secundæ epiſcopum, vt Lateranum cuſtodirent, & clerum adminiſtrarent, remiſit, & cum ijs magnum frumenti numerum impoſitum nauibus ad ſubleuandam ciuitatis inopiam deſtinauit. Harum nauium aduentu præcognito, Gotthi priores in Portum venerunt, & ſe intra mœnia condiderunt, vt eas accedentes inuaderent. quas cuſtodes, qui erant in mœnibus, conſpicati, è propugnaculis, veſte alta ſublata, ſignum nautis ad ſe prodeuntibus dederunt, ne propè accederent, ſed aliò curſum dirigerent. illi verò lætitiæ ſui aduentus ſignũ illud eſſe putantes, proſpero flante vento, Portui ſucceſſerunt. itaque barbari omnes repente ex inſidiis erumpentes, naues cunctas, nemine defendente, ceperunt, & Valentinum epiſcopum cum Romanis correptum ad Totilã deduxerunt, ac, ceteris obtruncatis, nauibusq; remulco cũ oneribus tractis, abierunt. Valentinus à Totila quibuſdam de rebus rogatus, cũ mendacii eſſet conuictus, ambabus manibus eſt multatus. Vigilius è Sicilia deductus Conſtantinopolim in Vigiliis dominicæ Natiuitatis vrbem ingreſſus eſt. quem obuius Iuſtinianus tanta comitate excepit, vt lacrymas, oſculaq; reddiderit. plebs autem honoris eius cauſſa vſque ad ædem S. Sophiæ pſallens inceſſit: *Ecce aduenit dominator dominus*. Poſtero autem 546
anno, ſolicitatus iterũ ab Auguſtis, vt Anthimum reſtitueret, ſe facturũ negauit, minantibusq; illis dixit: Video, me non ad Iuſtinianũ, & Theodorã veniſſe, ſed ad Diocletianum, & Eleutheriam. facite, vt libet. digna .n. factis recipio. Hæc dicentẽ percuſſit eum alapa quidam, qui aderat, inquiens: Homicida neſcis quibus cum loquaris. neſcis, te Siluerium pontificem occidiſſe, & filium viduæ calcibus alliſiſſe? Tum fugiens in ædem

S. Euphemiæ columnam altaris amplexus eſt. Inde eiectus per totam vrbem tractus, atque in carcerem traditus modico pane, & aqua vitam miſerè tolerauit. Clerus autem Romanus, qui cum eo erat, ad metalla effodienda eſt amandatus. Eodem anno Romani, qui Placentiæ erant, inopia rei frumentariæ vſqueadeo laborare fame cœperunt, vt carnes humanas eſui adhiberent. quibus malis adacti ſemet cum vrbe hoſtibus dediderunt. Erat tum Romæ Pelagius diaconus, qui nuper Conſtantinopoli profectus cum ingenti pecunia à Iuſtiniano ſibi donata Romam, antequam obſidione cingeretur, aduenerat, & in ipſa obſidione pecuniam eam comiter indigentibus elargitus, maximam beneficentiæ laudem pepererat. Hunc igitur Romani, cum famis impotentia durius ſibi conſulere cogerentur, Totilam rogatum miſerunt, vt paucorum ſibi dierum inducias daret, ea lege, vt ſi intra id tempus nullum Conſtantinopoli auxilium acceſsiſſet, deditionem vrbis, ſuiq́; perficerent. Quem vt Totilas vidit, vltro alloquutus monuit, ne tria hæc à ſe poſtularet; Vt Siculis parceret, vt vrbis mœnia conſeruaret, vt ſeruos reſtitueret. reliqua ſe liberius indulturum. Cui Pelagius reſpondit: Quoniam prætefers, quem erga Romanos, qui aduerſus te arma ceperunt, animum geras, qui in Siculos nihil tibi aduerſatos acerbiſsimum odij virus effundas, legationem ad Deum reijciam, qui ſupplicum odiſſe contemptores ſolet. atque his dictis diſceſsit. quem vbi, irrita legatione, redeuntem Romani videre, repente dolore grauiſsimo exarſere. ac lacrymarum, ſordiumq́; pleni Beſſam, & Cononem appellauere, petentes, vt aut ſibi tanquam ſeruis alimenta ſuppeditarent, aut, ſi id non poſſent, manus inferrent, neq; honeſtam mortem inuiderent, atque vno ictu Romanos infinitis miſeriis liberarent. quibus præfecti reſponderunt, neque commeatus dare, ſuæ facultatis, neque manus inferre, ſuæ pietatis eſſe. Beliſarium autem affirmare, ſe propediem cum auxilio affuturum. Fames inde gliſcens cibos quoſdam abſurdiores, & à natura alieniores aſſumere compulit. Præfecti verò frumenti maximum numerum ſibi, fraudatis ſua neceſsitate militibus, in vrbe ſepoſitum primoribus ciuibus magna pecunia uendiderunt, nam medimnus ſeptem aureis ſtetit. qui verò non tantas habuere facultates, quarta eius pretii parte depenſa, ac furfure empto, panem ex eo vt ſordidum, ſic in tanta neceſsitate ſuauiſsimum, confecerunt. Bos aureis quinquaginta à Beſſa eſt venditus. alii equos, alii vrticas, atque herbas alias in locis incultioribus emergentes ederunt. qui pecunia caruerunt, domeſticam ſupellectilem pro diurno cibo mutarunt. Vbi frumentum omnino conſumptum eſt, cunctis

ad vrticas, canes, mureſq; ſe contulerunt. Hinc macie extenuati colorem ſtatuarum ſimilem contraxerunt, atque aut incedentes, aut mandentes exanimati ſunt. fuiſſe etiam dicuntur, qui ciborum loco excrementa corporum aſciuerunt. Vir quidam à filiis quinque rogatus, vt panem præberet, dolore diſsimulato, eos ſe ſubſequi, tanquam accepturos, iuſsit, vbi verò ad Tiberis pontem peruenit, in flumen ſe capite obuoluto præcipitauit, filiis, ceteriſq; regionis eius Romanis ſpectantibus, ac caſus eius diritate attonitis. quidam etiam ſæuos morſus in ſua membra verterunt. quare præfecti ea ciuium deſperatione perculſi iis, qui exire vrbe vellent, pecunias tradiderunt, ac, quò luberet, copiam abeundi fecerunt. ita, paucis exceptis, omnes exiere. quorum plerique, areſcentibus præ inedia membris paſsim, nonnulli ab hoſtibus intercepti, periere. Interim Beliſarius cum vniuerſa claſſe Dyrrachio profectus, proſperò vſus vento, Hydruntem acceſsit. inde in Portum Romanum prouectus Ioannem expectare cum exercitu cœpit. At Totilas omnes ad vrbem aditus intentè obſeruans, ne quid importaretur, quod obſeſſorum ſubleuare miſerias poſſet, in parte anguſta fluminis trabes longas in vtranque ripam pertinentes in modum pontis conſtituit, ligneaſq; vtrinque turres excitauit, in hiſq; pugnaciſsimos viros impoſuit, ne lembis ex portu in vrbem aditus pateret. Dum hæc autem aguntur, Ioannes in Calabriam progreſſus, Gotthis, qui Brunduſii erant, imprudentibus, capti exploratoris indicio, equorum hoſtilium greges auertit, atque ad caſtra hoſtium curſu citato profectus, atque imparatos, & dearmatos adortus pleroſque occidit. inde, Calabris in fide Beliſarij confirmatis, Canuſium venit. ibi à Tulliano quodam Lucano, viro inter ſuos potenti, conuentus eſt, affirmante Italicos iniuriis Romanorum compulſos ad Gotthos defeciſſe, ſi priſtinam eorum in ſe beneuolentiam recepiſſent, haud dubiè ad auctoritatem Imperatoris ſe relaturos. neque enim vltro ad barbaros, & Arrianos conceſsiſſe. Ioanne autem curaturum ſe omnia, quæ peterent, pollicente, ſuas mox Tullianus copias iunxit. atque ita omnes Italos earum regionum ad auctoritatem Imperatoris redegit. Quibus rebus compertis, Totilas trecentos Gotthos delectos Capuam miſit, iuſſos, vbi Ioannem illac tranſire viderent, occultè ſequerentur, ita vt non ſentiret, ac cetera ſibi curanda relinquerent. Ioannes autem veritus ne ab hoſte circunueniretur, in Bruttios, Lucanoſq; receſsit, ac Ricimundũ eius regionis cuſtodem ex improuiſo adortus, trepidũ in collem auertit, ac, multis obtruncatis, ad deditionem adduxit. atque inde, trãſitu ad vrbem deſperato, in Apuliam retroceſsit. Beliſarius autẽ, tempore Ioanne expectan

do conſumpto, veritus, ne Romani victus neceſsitate adacti facinus aliquod inexpiabile molirentur, commeatus quouis modo in vrbem intro mittere nixus, talem machinationem inſtituit. naues duas ex iis, quas Græci acatas dicunt, patentiores inter ſe tignis reuinctis iunxit, ac ligneam turrim impoſuit, altiorem iis turribus, quæ à Totila in ponte fuerant excitatæ. inde naues ducentas, quas dromadas appellant, in Tiberim iecit, circunuallatas ligneis muris, eiſq; vndique perforatis, vt ex foraminibus petere hoſtem poſſent. demum, frumento, rebuſq; neceſſariis impoſitis, militibus manu promptis expleuit. inde pedites, equiteſq; circa fluminis ripas conſtituit, qui hoſtium in Portum impetum prohiberent. Iſaaci autem intra Portum relicto vxorem Antoninam, & ſua cetera commendauit. neque inde abire iuſsit, vt haberet, quò ab hoſtibus fortè preſſus refugeret, ceteris circuniectis locis latè ab hoſtibus occupatis. His ita conſtitutis, ipſe nauim vnam ingreſſus eſt, in qua turrim ligneam conſtruxerat, ac lembum in faſtigio collocarat, pice, ſulfure, ſeuo, ceteriſq; ignis alimentis refertum. ac claſſem à terra trahi militibus imperauit. Ex altera Tiberis parte Portuenſi via pedeſtri exercitu venire ſubſidio iuſſo, nuncium ad Beſſam, vt poſtridie, eductis copiis, caſtra turbaret hoſtium, miſit. quod ille exequutus non eſt, vtiliorem ſibi videns eſſe obſidionem, cum adhuc aliquid frumenti haberet, quod ſenatoribus venderet. Beliſarius, & Romana claſsis, cum propius ad pontem, nullis Gotthis occurrentibus, acceſsiſſent, in ſtationes hoſtium incidunt, qui ab vtroque fluminis latere ad pontis tutelam ferreas cathenas iniecerant, ne procedere ad pontem Romani poſſent. ſed, cuſtodibus partim ſtratis, partim auerſis, ad pontem ſuccedunt, atque hoſtes inuadunt, & pontem, defatigatis illis, capiunt. Tum Beliſarius, nauibus, in quibus turres erant, ad pontem admotis, incendi lembos iubet, & in ligneam Gotthorum turrim materiam eam immitti. quo incendio turris correpta vnà cum ducentis militibus flagrauit. Ea re Romani alacriores effecti è caſtris opitulatum ſuis venere, atque hoſtibus acrius inſtitere, ac metu territos in fugam egere. Ponte inflammato, iam aditus in vrbem erat patefactus, cum rumor ad Portus oppidum perfertur, Beliſarium Gotthos ſuperaſſe, & cathenam in flumine recidiſſe, & pontem cum turri ſuccendiſſe. quo permotus Iſaaces, ne tantæ expers victoriæ eſſet, ſpreto Beliſarij imperio, in alteram ripam cum equitibus centum traiecit, & ad hoſtium caſtra profectus, Rodoricum ducem, & Gotthos repente adortus ſic exterruit, vt caſtra relinquerent. qui mox animo collecto reuerſi, Romanos prædæ colligendæ intentos inuaſerunt, ac, pluribus cæſis, Iſaacem cum paucis viuum ceperunt. Hac re

audita Beliſarius confuſus, ac Portum vnà cum vxore in poteſtatem veniſſe hoſtium credens, tanto dolore affectus eſt, vt ne hiſcere quidem poſſet. itaque exercitum protinus reduxit, atque ad Portum ire contendit, vt hoſtes imparatos opprimeret, & locum recuperaret, quem amiſſum putaret. vbi verò ſe opinione deceptum tantam victoriæ amiſiſſe occaſionem cognouit, graui repente febri oppreſſus eſt, quæ illum diuturnitate ſua vſqueadeò macerauit, vt ad mortis quoque diſcrimen adduxerit. Poſt biduum, Rodorico ex humanis rebus erepto, Totilas tantum doloris concepit, vt ſtatim Iſaacem captiuum occiderit. Beſſas interim frumentum impenſius, pretium egentium neceſsitate augente, vendebat, & murorum cuſtodias negligebat. itaque, nemine muros obeundo cuſtodias inuiſente, Gotthi mœnibus liberius inſultabant. Hac negligentia inuitati quaterni cuſtodes Iſauri ſtationes ad portam Aſinariam nacti nocte concubia è pinnis ad terram reſte ſe demiſerunt, & Totilam adeuntes, excepturos ſe intra vrbem ipſius exercitum ſpoponderunt. atque promiſsis ingentibus onerati in vrbem per funem reuerſi Gotthis, quos ſecum deduxerant, modum rei peragendæ oſtenderunt, & cuſtodibus conniuentibus remiſerunt. Cùm Totilas parum Iſauris fidens rem differret, illi haud ita multò poſt eadem monentes reuerterũt, atque iterum duos alios ab eo datos, qui omnia perluſtrarent, duxerunt. qui reuerſi priorum ſimillima rettulerunt. Interea Romani milites multi exploratum, quid Totilas ageret, à Beſſa emiſsi Gotthos decem captos in vrbem perduxerunt. qui à Beſſa rogati, quid Totilas animo agitaret, reſponderunt; Totilam in ſpem ingreſſum, ſe per Iſauros quoſdam vrbem occupaturum. ſed tamen Beſſas, & Conon omnia neglexerunt, neque vrbis cuſtodiendæ acriorem vllam curam propterea ſuſceperunt. Interim tertiùm Iſauri ad Totilam acceſſerunt, eumq; ad rem aggrediendam magnopere incitarunt. tum ille alium ſibi cognatione coniunctum ſpeculatum miſit, qui reuerſus eadem, quæ ceteri, confirmauit. Itaque, expedito vrbis aggrediendæ conſilio, primis tenebris vniuerſo exercitu armato ad portam Aſinariam prodiit. & quaternos Gotthos præualidos viros, Iſauris ducibus, per funem in muros iubet aſcendere. Hi, cum eadem nocte, qua Iſauris ipſis cuſtodia obuenerat, euaſiſſent, dormitantibus ceteris, ad fores Aſinarias aperiendas deſcendunt, &, ferreis clauſtris refractis, aditum patefaciunt, & patentibus portis Totilam cum vniuerſo exercitu in vrbem recipiunt, eo die, qui X V I Kal. Februarij fuit, vt Marcellinus adiecit. Totilas ingreſſus, confeſtim in vnum locum copias omnes coegit, neque eas vagari permiſit, ſiue hoſtium inſidias veritus, ſiue, vt inquit Anaſtaſius, vt ſpatium Romanis daret, quo in templa con-

fugerent. neque enim auidus eorum ſanguinis erat. Tumultu in vrbe, vt in tanto caſu ſolet, exorto, Romanorum militum pars maxima cum ducibus ipſis, vt cuique commodum fuit, fugam arripuere. pauci quidam Romanis ſe ciuibus immiſcentes, in templa perfugium habuere. ſoli Decius, & Baſilius ex patriciis, cum præparatos ad id equos haberent, cum Beſſa effugere potuerunt. Maximus, Olybrius, Oreſtes, & alii quidam in baſilicam S. Petri ſe recepere. è plebe in vrbe tantùm quingenti remanſerant, qui templa adeuntes ſalutem ſibi pariter quæſiuere. ceteri aut in alias terras, vt diximus, ſe contulerant, aut peſtilentia interierant. Beſſam fugiſſe cum audiſſet Totilas, neminem inſequi voluit, nihil ſibi acceptius ab hoſte fieri aſſerens, quàm vt fugam capeſſeret. Vbi illuxit, nec vlla ſuberat inſidiarum ſuſpicio, idem orandi cauſſa templum S. Petri iniuit. Gotthi verò hoſtili more quos obuios habuerunt, nece ſtrauerunt, milites quidem viginti, è plebe autem homines ſexaginta. Ineunti Totilæ templum Pelagius diaconus occurrit, Chriſti euangelia in manibus geſtans, ac genibus poſitis ſupplicabundus, Parce, inquit, ò princeps tuis. cui ille cachinnans reſpondit: Nunc mihi demum ſupplicaturus aduenisti Pelagi? tum ille, Maximè, inquit, quoniam tuum me ſeruum effecit Deus. verùm ab his iam abſtine manus, qui tibi in ſeruitutem ceſſere. His percitus vocibus Totilas, militibus edicto ſuis mandauit, ne quẽ poſthac Romanorum occiderent, atque vrbem ita diriperent, vt ſibi pretioſiſsima quæque ſeruarent. Magna in ædibus nobilium præda eſt inuenta. ſed quam Beſſas reliquit magnitudine reliquam anteceſsit, vt qui nefarium illud frumenti diuenditi pretium in Totilæ commoda cumulaſſet. Ruſticiana Boetii quondam vxor bonis omnibus ſpoliata eò mendicitatis adducta eſt, vt ab hoſtibus panem, ac cetera neceſſaria corrogauerit, ſeruilibus indumentis induta, quæ egentes ſua beneficentia ſuſtentarat. idem & multi alii primores Romanorum fecerunt. neque ea res tum pudori fuit. Ruſticianam etiam à Gotthis inſimulatam, quòd per milites Romanos Theodotici regis ſtatuas deturbaſſet, Totilas metu, periculoq; mortis exemit, atque vnà cum ceteris feminis conſeruauit. quæ res effecit, vt nulla vim paſſa ſit. Poſtridie Gotthis omnibus aduocatis ita diſſeruit: eos eadem ſe monere, quæ antea. nempe vt iuſtitiam, ac continentiam colerent. neque enim quidquam Deo acceptius eſſe. argumentum ex eo ſumerent, quòd, cum, æquitate poſthabita, indigna aduerſus Italos perpetrarunt, centum millia hominum à ſeptem millibus victi, ac primùm imperio, deinde rebus omnibus ſpoliati ſint. poſtquam reſipuerint, paucos, eoſq; nudos, & ignauos triginta millia deleuiſſe. quamobrem hortari illos, vt in propoſita ſententia maneant. Inde, Romanis

manis ſenatoribus accitis,exprobrauit, quòd Theodorico multis ornati beneficiis malè gratiam rettuliſſent,ac Græcos in vrbē inuexiſſent, identidem eos interrogans,nunquid mali à Gotthis,nunquid boni à Iuſtiniano tuliſſent? quo Imperante, ſatis conſtaret, ipſos magiſtratibus omnibus ſpoliatos eſſe, ſæpe ab exactoribus vapulaſſe, atque in pace non aliter,atque in bello,tributa contuliſſe. Tacentibus autem ſenatoribus,Pelagius,qui aderat,ſe interpoſuit,ac pro illorum ſalute ſupplex orare inſtituit. neque ante finem precandi fecit,quàm ille ſe erga ipſos clementiam ſuam præſtiturum oſtendit. His actis, Pelagium inde diaconum & Theodorum rhetorem Conſtantinopolim ad Iuſtinianum cum litteris miſit, rogans,vt partes apud eum ſuas agerent,atque omnibus viribus ab eo ſibi pacem,atque amicitiam impetrarent. ne, ſi irrito poſtulato rediſſent, ipſe vrbem diruere,atque in ſenatores animaduertere cogeretur. Hi profecti litteras reddiderunt, quæ erant in hanc ſententiam ſcriptæ. Quæ vrbi Romæ contigerint,ea te arbitror cognouiſſe. hos viros poſtulatum mitto,vt bona pacis tibi aſciſcas,& mihi tribuas. cuius fructus teſtes locupletiſsimos habes Anaſtaſium Imperatorem, & Theodoricum regem, qui,pace ſeruata,bonis omnibus ſua tempora cumularunt. ſi hæc præſtiteris,meritò ego te parentem appellabo,& tu me in bello ſocium obtinebis. Iuſtinianus autem, litteris lectis,mandatisq; perſpectis, reſpōdit, ſe rebus bellicis Beliſarium præfeciſſe,eiq; liberam poteſtatem rerum, quæ ad Totilam pertinerent,dediſſe. Interea verò,dum legati vltro,citroq; commeant, Tullianus in Lucania,contracta agreſtium manu, ſaltum quendam anguſtiorem inſedit,ne hoſtes Lucaniæ detrimentum illaturi eà peruaderent. cum Tulliano verò trecenti etiam Antæ erant,ob id ibi à Ioanne præfecto relicti. quæ vbi accepit Totilas, agreſtium & ipſe multitudinem conuocauit, ac,nonnullis Gotthis adiectis, anguſtias eas inuadere iuſsit. qui profecti,cum inferre vim voluiſſent,paſsi ſunt,magno ab Antis detrimento accepto. qua re incenſus Totilas vrbis partem tertiam diſturbauit. Pulchriora etiam,& magnificentiora ædificia incendio delere impetus cepit. quod vt Beliſarius audiit, has ad eum litteras miſit. Vt ſapientis fuit, ædificia, quæ ante nulla erant, ad vrbium ornamenta conſtruere,ſic quæ eas illuſtrant,euertere velle,hominis eius videtur, qui prudentia careat,& quem poſteris prodere ſuæ iniquitatis monumenta,non pudeat. Roma omnium vrbium, quę illuſtrantur à ſole,magnitudinem, ac ſplendorem antecedere exiſtimatur. neque enim vnius viri virtute, neque parui temporis interuallo ad tantum faſtigium dignitatis aſcendit. ſed multi Imperatores,multis annis,multiſq; copiis ex vniuerſo terrarum orbe opifices coegerunt,qui eam paullatim ædificando virtutum omniū

monumentum poſteris prodiderunt. Quare hæc tua comminatio ſempiternam mortalibus iniuriam inferet. nam & virtutis auctoribus, præclarum monumentũ, & poſteris viſendum ſpectaculum adimet. Quin etiam illud conſideres velim, ex his duobus alterum neceſſariò ſequuturum, vt ipſe hoc bello aut victus, aut victor diſcedas. ſi viceris, & Romã deleueris, non alterius vrbem, ſed tuam excideris, ſi victus eris, gratiam apud victorem, eamq; non mediocrem inueris. & qui in ceteros clemẽs fueris, facilius clementiam conſequeris, & iniquas illas hominum voculas deuitabis, meritas te pro tam egregia vrbe deleta pœnas dediſſe, dicentium. His litteris ſemel, atque iterum lectis, totaq; re diligenter ad rationem reuocata, demum Totilas vrbi ſibi parcendum conſtituit, & remiſsis legatis, Beliſarij conſilio ſe pariturum reſpondit. Ac, maiore exercitus parte in Algidum miſſa, vt Beliſarij militibus vagandi poteſtatem adimeret, ipſe cum reliqua in Lucaniam aduerſus Ioannem contendit. & nobiles Romanos alios ſecum deduxit, alios cum coniugibus, & liberis in oppida Campaniæ diſpertiuit. Vrbs Roma, incolis omnibus amotis, prorſus eſt deſtituta, memorandum inter pauca exempla humanæ fortunæ ludibrium, ac ſpectaculum ipſis etiam hoſtibus, quanquam ab omni humanitate remotiſsimis, miſerandum. Ioannes, vt in ſe venire Totilam ſenſit, citato agmine ex Apulia Hydruntem ſe rettulit. Tullianus verò ad Ioannem cum Antis. Nobiles, qui in Lucaniam venerant, agreſtibus, qui cum Tulliano ſaltus anguſtias obſeruabant, Totilę permiſſu, perſuaſerunt, vt ad agros ſuos colendos redirent. ita vlterior Italia ferme tota Gotthorum in ditionem reuertit. Tum Gotthi liberius vagari, atque omnia prædando ſine metu circuncurſare cœperunt, quouſque Ioannes, cohortibus aliquot emiſsis, pleroſque eorum occidit. quo terrore captus Totilas copias omnes collegit, atque inde Garganũ ſe rettulit. Marcianus Cononis miles, cum à Beliſario ad Totilam ſimulata defectione tranſiſſet, ab eo benignè acceptus Spoletum cum alijs nonnullis eſt miſſus. Gotthi, Spoletum ab Herodiano ſibi proditum cum cepiſſent, muros diruerant, atque amphitheatrum, quod erat in vrbe, ita munierant, vt omnes aditus obſepirent, præſidiũq; ex Gotthis Romaniſq; perfugis impoſuerant. Marcianus autem, contracta cum nonnullis præſidiariis militibus amicitia, perſuaſit, vt illuſtre aliquod facinus aduerſus barbaros molirentur, atque, opera bene nauata, ad Romanos reuerterentur. ita, re compoſita, Peruſiam ad eius præſidij ducem Oldigam Hunnum mittunt, eoq; de conſilii ſui ratione commonefacto vt Spoletũ milites mitterent, rogant. Profectos vbi Spoleto appropinquare Marcianus cognouit, cum militibus quindecim, quos ſibi adiunxerat, ducem præſidij oc-

cidit,atq;, apertis portis, Romanos intra oppidum recipit. Per eos etiam dies Beliſarius cum delectis mille militibus Romam ad eius ſtatum explorandum contendit, ac magnam Gotthorum manum, qui circa vrbem in inſidiis conſederant,in ſe erumpentem fortiter excepit,ac, pleriſque in fugam verſis, multisq; interemptis,Portum repetiit. Ioannes Tarentum à ciuibus nonnullis introductus iniuit,& vrbem,quippe magnam, muro ſe munire poſſe diffiſus,Portum foſſa,valloq; firmauit,atque intra id ſpatium oppidanos,incolasq; regionis reduxit. locoq; præſidio confirmato, Calabris ad trãſeundum animum addidit. Totilas,cum in Lucania oppidum Acheruſiam occupaſſet, idq; trecentorũ virorum præſidio communiſſet, barbaris, quibuſdam ad ea Campaniæ loca miſsis, quæ à Romana nobilitate incolebantur, cum reliquo exercitu Rauennam verſus intendit iter. Interim Beliſarius animum ad recuperandã Romam admouit. itaque, paucis in præſidio Portus relictis,cũ ceteris eò acceſsit, ac partem mœnium à Totila deturbatam lapidibus temere coaceruatis, ac nullo cæmento interlitis ſepſit, atque exterius ingenti ſudium ordine fulſit. vt quando inſtaurare non poſſet, ſaltem aliquam ſpeciem ædificij daret.circa muros verò foſſam profundiorem duxit, vniuerſo per dies quindecim in id opus exercitu incumbente. Inde Romanos, qui circuniecta tenebant oppida,reuocauit. qui partim deſiderio vrbis,partim copia rerum neceſſariarum,quas ille abundè inuexerat,ſummo ſtudio redierunt. Nondum fores portis præ paucitate opificum impoſuerat, cum Totilas hac de re certior factus ſuperuenit, ac caſtra ſuper Tiberim poſuit. & poſtridie ſub ortum ſolis ira fremens murum liberè circuiuit. qua re animaduerſa,Beliſarius pugnaciſsimos quoſque alios portis, alios muris cuſtodiendis oppoſuit. Barbari clamoribus Romanos ſe perterrefacturos, vrbemq; primo impetu capturos, ſperarunt, ſed Romani rei indignitate accenſi,furore in audaciam verſo,ſupra vires pugnantes ad omnem impetum fortiter excipiendum ſe incitarunt. atque ex ſuperiore loco barbaros ferientes cædem ingentem fecerunt. Demum, vtriſque labore, laſsitudineq; confectis, prœlium ſub occaſum ſolis dirimitur. Noctem inde Gotthi traduxerunt ſauciis curandis,Romani vigiliis in muris,& ad portas per vices agendis, ac tribulis extra portas diſſeminandis, vt ſubitam hoſtium impedirent impreſsionem. Poſtridie Totilas ad oppugnanda mœnia cum vniuerſo exercitu rediit. Romani verò alacrius etiam, ſuperiore elati prœlio,reſtiterunt. ac cedentes barbaros nonnulli inſequi cœperunt. quos longius prolapſos Gotthi erant circunuenturi, ne ſe poſthac ad vrbem recipere poſſent, niſi, periculo cognito, Beliſarius, emiſsis aliquot è ſuis, eos ſeruaſſet. Hoc damno non contentus Totilas poſt ali-

quot dies tertiam oppugnationem inſtituit. turpiterq; item à muris repulſus, cum in fugam ſe contuliſſet, multos è ſuis deſiderauit. vehementer à reliquis increpitus, quòd Romam ſemel captam non funditus deleuiſſet, ne quando à Romanis recipi poſſet, atque ipſi in ea recuperanda tantum laboris exhauriendum eſſet, oblitus, quantis nuper eum laudibus extuliſſent, quòd murorum parte deiecta vrbi clariſsimæ pepercisſet. Soluta inde obſidione Tibur receſsit, omnibus Tiberis pontibus deturbatis, Miluio excepto, quem propter vrbis propinquitatem demoliri non potuit. idq; oppidum paullo ante à ſe euerſum reficere cœpit. ibiq; omni depoſita pecunia manſit. Beliſarius ferratis foribus portis impoſitis claues earum ad Iuſtinianum cum litteris rem geſtam ſignificantibus deſtinauit. Poſtero anno Totilas magnum militum numerum Pe-
547 ruſiam obſeſſum miſit. Hi, cum deficere Romanis neceſſaria accepiſſent, ad Totilam miſerunt precatum, vt cum vniuerſo exercitu propere ad ſe contenderet, quo maturius Peruſia potiretur. Totilas autem cum ſuos eum defugere laborem videret, oratione habita eos cohortatus eſt, ac ſimul rationem rerum à ſe geſtarum omnium reddidit. & miſſo Peruſiam exercitu arctiorem eam obſidionem effecit. Ioannes cum fruſtra Acheruſiam obſideret, ſenatum Romanum, qui in Campania erat, ſibi ſeruandum putauit. quippe cum delectis equitibus, ſuo haudquaquam enunciato conſilio, in Campaniam neque die, neque nocte itinere intermiſſo peruenit. Hac re præcognita Totilas ad eos eripiendos equites delectos immiſit. Hi cum Minturnas peruenniſſent, equos defatigatos curarunt, ac præmiſsis nonnullis Capuam, & vicina loca exploratum, eodem fortè die Capuam, quo Ioannis equites, acceſſerunt. Ibi commiſſo prœlio penes Romanos victoria fuit. Gotthi pauci Minturnas ſe receperũt. qui in præſidio erant, cum pleroſque ſaucios, & cruore perfuſos viderent, repente fugam arripuerunt. & ad Totilam profecti innumerabilem eſſe hoſtium multitudinem ad tegendam fugę ſuæ turpitudinem nunciarũt. Capuæ ſenatores pauci reperti, ſed matronæ ferme omnes. nam vrbe capta Romani ciues Portum ſe contulerant, mulieres captiuæ factæ erant. Clementinus quidam nobilis redire noluit, quia præſidium quoddam Neapoli proximum Gotthis tradiderat. Oreſtes vir conſularis præ equorum inopia vel inuitus remanſit. Ioannes nobiles viros cum ſeptuaginta militibus, qui à Totila, ad quem tranſierant, ſe ad Romanos receperant, in Siciliam miſit. Hinc iratus Totilas magna mole aduerſus Ioannem contendit, paucis militibus in præſidio eius loci, in quo erat, relictis. Ioannes in Lucanos regreſſus erat ad contrahendos milites, ſpeculatoribus dimiſsis, ne qua in ſe repente irruptio fieret, ſed Totilas per auios montes,

& difficiles,quà ipſum venturum Ioannes ſuſpicari non poterat, iter ingreſſus,nocte intempeſta ſuperuenit. ac repente adortus ipſum in proximos colles refugere compulit,ſed Ioannes,centum militibus amiſsis, Hydruntem peruenit incolumis. Totilas,Romanis direptis caſtris,abiit. Interim ex multis ducibus,quos Iuſtinianus à Beliſario fatigatus in Italiam cum militibus miſit,Bacuuius,Sergiusq́;, & poſt hos Verus cum Herulis trecentis,Varazesq́; cum militibus octingentis, venit. Verus autem omnium primus Hydruntem cum acceſsiſſet,cum Ioanne morari noluit, ac,nauibus dimiſsis,terra Brunduſium adiit,atque ibi caſtra fecit.Qua re cognita,Totilas vires eius,aut veſaniam experturus ſuperuenit,atque,impetu facto, ipſum cum Herulis in ſyluam proximam compulit, ac mox cum reliquis inter ſenticeta deliteſcentē oppreſſurus fuit,niſi fortè Varazes dux in littus exceſsiſſet,quo viſo territus Totilas, ſublatis caſtris,inde receſsit. Heruli inde cum Vero, & Ioanne Tarentū acceſſere. Valerianus autem Armeniorum præfectus Conſtantinopoli cum haſtatis,peltatisq́; mille amplius iuxta ſinum Ionicum veniens, miſsis trecentis militibus ad Ioannem,oſtendit ſe primo vere ei affuturum. Beliſarius,Conone ad vrbis cuſtodiam conſtituto,in Siciliam nauigauit, vt inde Tarentum iret, & ſe cum ceteris copiis iungeret. ſed à tempeſtate Crotonem reiectus ibi cum coniuge manſit, ac milites ſaltus quoſdam occupare ad parandum commeatum præcepit. qui milites Gotthos adepti in fugam verterunt. mox à Totila,cum negligenter locum tuerērut,oppreſsi ſunt.quorum fugientes quidam Beliſarium monuerunt, Totilam in propinquo eſſe. quo nuncio ille ictus ſtatim conſcendit, ac,ſolutis anchoris, Meſſanam eodem die peruenit. Totilas inde Romanos Roſciani, dedituros ſe rei frumentariæ difficultate opinatus,obſidere inſtituit. Poſtero anno Iu 548
ſtinianus pedeſtres in Siciliam copias miſit, & Valeriano,vt ad Beliſariū ſe conferret, mandauit. qui,traiecto freto,ſtatim proceſsit Hydruntem. Per eoſdem dies Beliſarius Antoninam coniugem miſit Conſtantinopolim,ad Theodoram Auguſtam orandam, vt bellum copiis maioribus gereretur. Qui verò Roſciani obſidebantur rerum neceſſariarum inopia conflictati, pacti cum Totila ſunt,ſe, rebus ſuis ſaluis,intra certū dierum ſpatium,nullo ſubmiſſo Conſtantinopoli ſubſidio, deditionem oppidi eſſe facturos. Milites,à Beliſario ad cuſtodiam vrbis Romæ relicti Cononem ducem, facta conſpiratione, obtruncarunt, crimine oblato, quòd frumentum cum ſui iactura & mercaretur, & venderet. ſacerdoresq́; quoſdam ad Iuſtinianum miſerunt,petitum,ne cui fraudi illius perpetratio facinoris eſſet, ſed eius in perpetuum memoria deleretur,& debita ſtipendia ſoluerentur. Interim Beliſarius cum Ioanne,& aliis ducibus,ma-

iore iam contracta claſſe, Roſcianum ad eam ſoluendam obſidionem contendit. præſidiarij verò vbi claſſem ex alto aduolanrem viderunt, ſpe maturi auxilij fulti ſe dedere, licèt die deditionis inſtanre, abnuerunt. verùm naues, ſæua repente oborta tempeſtate, aliò auerſæ, atque adeo etiã diſperſæ, cum capere littus non poſſent, Crotonem delatæ ſunt. Beliſarius inde, poſtquam omnes naues ex ſalo, & fluctibus coierunr, iterum Roſcianum nauigationem intendit, ſed ſagittis à Totila, telisq; à littore repulſus naues procul in mare reducere eſt coactus. itaque, deſperata egreſsione, iterum Croronem acceſsit. ibi verò, conſiliis de bello agiraris, decretum eſt, vt Beliſarius Romam rediret, ac, conſtitutis rebus, annonã in vrbem inueheret, Ioannes, & Valerianus, equis, virisq; in terram expoſitis, terreſtri itinere in Picenum concederent, atque hoſtes ab oppidorum obſidione auerterent. ſic enim Totilam ab obſidione Roſciani ſe remoturum. Ioannes cum militibus mille profectus eſt. Valerianus terreſtre periculum veritus, Anconam nauigauit. ſed ne ita quidem Totilas Roſciani obſidionem reliquit, ſed duo millia militum in Picenum ſuorum auxilio miſit. qui verò Roſciani obſidebantur ſpe omni Romani auxilij deturbati miſere ad Totilam, qui actorum veniam poſtularet, &, ſalute pacta, ſe met dedituros promitteret. eam conditionem Totilas accepit, ſupplicio tanrùm de vno duce Chalazaro ſumpto, quòd pactis prioribus non ſtetiſſet. militibus, qui ſibi nauare operam vellent, ſua bona conceſsit, reliquos nudatos emiſit. ex his octoginta Crotonem profecti ſunt. Antonina Conſtantinopolim profecta Theodoram Auguſtam vita functam inuenit. itaque, Iuſtiniano conuenro, petiit, vt Beliſarium ex Italia reuocaret. idq; obtinuit. nam Iuſtinianus Perſarum armis ſolito vehementius vrgebarur. Beliſarius euocatus cum diſceſsiſſet, in itinere Peruſiam à Gotthis captam audiuit. hac re animaduerſa, Vigilius pontifex cum omnibus Italicis epiſcopis, qui Conſtantinopoli erant, Iuſtinianum impenſius obſecrauit, vt omnes vires ſuas conferre ad liberandam Italiam vellet. quibus ille reſpondit, id ſibi præcipuè curæ fore. erat enim, vr inquit Procopius, tum ſedandis ſeditionibus eccleſiarum Orientis intentus. Hæc dum à Gotthis, regnante Totila, pro retinenda Italia omnibus viribus gerebantur, alii quoque barbari diuerſis in partibus Imperium lacerarunt. nam Franci multa in Venetia oppida occuparunr, cum neque Romani ea tueri poſſent, neque Gotthi tantas opes haberent, vt ea recuperare valerent. Gepidæ Sirmium, & quædam Dalmatiæ loca ſibi vindicarunt, quæ Imperator proximè Gotthis ademerat. Longobardi nonnullis caſtellis ab eo in Norico, Pannoniaq; donati, ſedibus ſuis exciti ſupra Iſtrum, & prope Gepidas conſederunt. ac

Dalmatiã,Dyrrachium vſque populabundi peragrarũt, multosq́; capti-
uos fecerunt. Heruli,cũ alia Dalmatię loca,tũ maximè circa Singidonem
habitarunt,& Illyricũ omne incurſauerunt. Demũ Longobardi,& Gepi
dæ,collatis inter ſe armis,legatos ad Iuſtinianũ amicitiã poſtulatum mi-
ſerunt,illi rege Andoino,hi Choriſino. Longobardi obtinuerunt ea con
ditione,vt poſtquam auxilio ſuo Gepidas deuiciſſent, opẽ ſibi aduerſus
Gotthos in Italiã ferrẽt. Qua re cognita,Gepidæ pacẽ cũ Longobardis fe
cerunt. Sequenti anno Totilas vniuerſum exercitũ Romã reduxit,eamq́; 549
corona cinctam obſidere incœpit. (hanc Diogenes à Beliſario relictus
cũ tribus hominũ millibus tuebatur,qui vt erat vir acer,& prudens,vrbẽ
frumento,& aliis rebus neceſſariis repleuerat) & poſt diligenter Gotthos
à murorũ oppugnatione propulſauit. idq́; eos ſæpius conatos acerrimè re
pulit. itaq; Gotthi Portũ occuparunt,atq; inde arctiorẽ Romæ obſidio-
nẽ fecerunt. Dum autẽ Iuſtinianus ducẽ in locum Beliſarij mittere cun-
ctatur,ac Liberiũ vrbis pręfectũ deſignat,atq; aliis ſeſe negociis implicat.
iterũ Roma,quæ teneri potuiſſet,amiſſa eſt. Iſauri quidã,qui ad portã Ca
penã excubabant,alii exemplo Iſaurorũ,qui Aſinariã prodiderant,ducti,
partim ſtipendia debita ſibi nõ ſoluta cauſſati,quàm occultiſsimè in col-
loquium cũ Totila venerunt,& vrbẽ ſe illi prodituros profeſsi ſunt. Vbi
verò dies ad rẽ conſtituta acceſsit, eiuſmodi Totilas dolum molitur. In
Tiberim prima noctis vigilia naues duas longas immiſit,hisq́; viros acres
impoſuit,monitos,vt aduerſo flumine nauigarent, & vbi quàm proximè
muros veniſſent,quanta vi poſſent, clangorem buccinis ederent. ipſe in-
terea hoſtẽ fruſtratus,ad portam Capenam paratũ exercitum duxit, atq;
alios in inſidiis collocauit,ad eos,qui noctis tenebris tuti euaderent,capiẽ
dos,quos iuſsit interfici. Qui in nauibus erant, poſtquã muro appropin-
quarunt,tubis canere cœperunt. cuius rei nouitate Romani attoniti, &
metu periculi maioris exterriti temere cuſtodiis relictis omnes eò conuo
lauere,eam muri partẽ ab hoſtibus inuadi arbitrati. Soli Iſauri in ſua ſta-
tione manſere,atque hoſtibus portas aperuere. Tumultu hoſtili comper
to multi Romanorum per diuerſiſsimas portas vrbe ſe effudere. ſed qui
Centumcellas abierunt, ab inſidiatoribus trucidati ſunt, Diogenes ſau-
cius in tutum euaſit. Paulus Cilix cum Diogene cuſtos vrbis conſti-
tutus cum equitibus quadringentis ad molem Hadriani confugit, pon-
te, qui fert ad templum Sancti Petri præoccupato. Poſtridie autem
ſub lucem Gotthi in ponte cum Romanis pugnam commiſerunt, &
licèt, Romanis acriter prœliantibus, ſuperiores erant, tamen propter
anguſtias cum conferti,preſsiq́; pugnarent, multi cadebant. qua re co-
gnita, Totilas receptui cecinit, & ſuos quietem capere iuſsit, hoſtes ſe
fame domiturum exiſtimans. Paulus inde cum quadringentis equiti-

bus inedia laborans eam noctem inſomnem peregit adactus. poſtridie equos interficere, atque eorum carne ſe ſuſtentare decreuit. ſed ſtatim inſoliti cibi nauſea affectus rem in ſerum diem diſtulit. Poſt autem, cum varia conſilia volutaſſent, hoſtem inuadere ſtatuerunt, ferro potius mori, quàm fame, cupientes. Qua re præcepta, Totilas veritus, ne deſperatione adacti inſignem aliquam ſibi cladem afferrent, has conditiones obtulit, vt, relictis equis, armisq́;, Cõſtãtinopolim incolumes irẽt, neque arma poſthac Gotthis inferrent, aut, iiſdem retentis, ſibi vnà cum Gotthis ſtipendia facerent. Secunda conditio eſt accepta, quòd inſidias in itinere Conſtantinopolitano timerent. Paulus tãtùm, & Mindus Iſaurus, vxorem, liberosq́; ſe Conſtantinopoli habere affirmantes, viatico à Totila commeatuq́; donati, abiere. Treceti Romani, qui ad templa confugerant, fide accepta, ſeſe ad Torilam contulere. Totilas legatos ad regem Francorum miſerat, filiam in matrimoniũ poſtulatum. quam conditionem ille reſpuerat, eum neque nunc regem Italiæ eſſe, neque in poſterum fore, inquiens, vt qui vrbis captæ tenere poſſeſſionem nequiuerit, ſed à ſe deletam hoſtibus habendam permiſerit. Quo reſponſo permotus Totilas, recepta vrbe, commeatus importari, ſarcirìq́; omnia imperauit, quæ à ſe vel incendio, vel ruina deleta fuiſſent. Romanosq́; & nobiles omnes, quos in Campaniam emiſerat, reuocauit. ac ludis equeſtribus editis luſtrauit exercitum, quem in Siciliam erat ducturus. ac quadringentas naues ad pugnam comparauit, lemborumq́; vim magnam, quas ex Oriente venientes cum viris, oneribusq́; exceperat. Stephanum inde Romanum ad Iuſtinianum miſit, oratum, vt ſecum fœdere iungeretur, atque arma aduerſus alios hoſtes conuerteret. quem Iuſtinianus ne in conſpectum quidem admittere voluit. Qua re cognita, Totilas bellũ ſibi redintegrandum putauit, ac Cẽtumcellas obſidionem applicuit, ac, miſsis oratoribus, Diogenem præfectum, num ſe dedere vellet, tentauit. quo negato, milites ad prœlium prouocauit, monens eos, neque ſubſidium ab Imperatore accepturos, neque poſthac bellũ cũ Gotthis adminiſtraturos. nam vrbem captam in ſua poteſtate eſſe. itaque iiſdẽ, quibus Gotthi, conditionibus ſecum militaret, aut quò vellet, incolumis ſe conferret. Diogenes neutrum horum probauit, ſed ſe miſſurum nuncium ad Iuſtinianum dixit. qui, ſi intra certos dies nullum auxilium ſummiſiſſet, ſe dediturum. Hæc conditio placuit, eaq́;, obſidibus vtrinque datis, firmata eſt. Totilas, obſidione ſoluta, in Siciliam iter ſuſcepit, Rhegium in Calabria pertentauit, ſed fortiter repulſus, exercitus parte in obſidione retenta, alteram ad oppugnandum Tarentum miſit, idq́; negocio nullo recepit. eodemq́; tempore Ariminum ab iis, qui in Piceno erant, Gotthis proditione receptum. His cognitis, Iuſtinianus Ger-

manum ſororis filium ducem aduerſus Totilam deſtinauit. quæ fama in Italiam perlata vt Gotthorum animos conſternauit, ſic Romanorum erexit. nam eius nomen apud omnes erat celeberrimum. Inde, mutato conſilio, pro Germano Liberium, de quo diximus, ire decreuit. quem diſceſſum parantem poſt etiam conſilio mutato retinuit. Quæ dum aguntur, Verus dux non longè à Rauenna cum Gotthis congreſſus, non paruo cum ſuorum damno in prœlio occubuit. Totilas vbi vidit Rheginos fortiter pugnantes deditionem recuſare, relicta in obſidione ad commeatus impediendos ingenti militum manu, in Siciliam traiecit, ac ſtatim Meſſanam inuaſit. cui obuiam extra mœnia venit præfectus Dometiolus, ac, certamine inito, pari virtutis laude in vrbem ſe recepit. Gotthi inde, nemine reſiſtente, Siciliam populati ſunt. qui verò ad Rhegium aſſidebant, tandem Rheginos fame domitos in deditionem acceperunt. quæ res Iuſtinianum impulit, vt ſtatim claſſem cum pedeſtri exercitu Liberio rurſus belli ſumma conceſſa ſummiſerit, poſt autem, quoniam effœtæ ætatis erat, & rei bellicę imperitus, ei reuocato Artabanem Thraciorum militum ducem ſubſtituit, eumq́; claſſe à Liberio accepta, in Siciliam tranſire præcepit. ſummæ tamen belli gerendi Germanum præfecit, eumq́; ingenti pecunia data ex Thracibus, Illyriisq́; copias idoneas conſcribere iuſsit. Germanus maxima cupiditate ardebat, quemadmodum modò Africam, Stoza tyranno res nouas moliente, ſeruarat, ſic Italiam aduerſus Gotthos vindicare. nam Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, & Theodorici regis neptem, Vitige marito priore mortuo, ſibi matrimonio copulauerat. &, cum ſecum eam duceret, Gotthos aduerſus eam arma laturos non putabat. itaque & publica, & priuata pecunia magnis conſcriptis copijs, ingentes vires in bellum attulit. nam præſtantiſsimi bello viri ceteris ducibus faſtiditis, eum ſequuti fuerant, Germaniq́; ipſius filij belli miro ſtudio incitati. & barbari multi aut pecunia, aut amicitia nomina dederant. Quibus rebus in maius in Italiã nunciatis, Gotthi pauere cœperunt, atque animo hæſitare, vtrũ aduerſus Theodorici genus arma ferre deberent. Romani verò, qui cum Gotthis inuiti militabant, ad Germanum miſerunt, qui nunciarent, ſe, vbi primùm Italiam attigiſſet, ac caſtra locaſſet, nulla interpoſita mora, ad eum tranſituros. milites autem, qui Rauennæ, & aliis locis omnibus impoſiti fuerant, vt in ſpem bonam ingreſsi, omnia ſibi diligenter cuſtodienda duxerunt. quin etiam ceteri, qui ex fuga aduerſorum prœliorum paſsim diſsipati fuerant, poſtquam Germanum in Italiã tendere acceperunt, agmine vno ſe in Iſtriã contulerunt. ibiq́; Romanũ exercitũ expectarunt. Diogenes, cũ pacta dies adeſſet, quo Centũcellas tradere deberet, oppidũ haud-

quaquam in ſua eſſe poteſtate dixit, cum Germanus aduentaret ab Impe
ratore ſummiſſus. ſi ſuos ſibi obſides nõ reddat, ſe quos ab illo accepiſſet,
repente interempturum. atque ita ad oppidum tuẽdum ſe præparauit,
Germanum expectans in diem cum exercitu affuturũ. Theodebertum
regem Francorum mortuum excepit filius Theodobaldus. Cum autem
550 quingenteſimus quinquageſimus iam annus iniſſet, dum Germanus in
Illyrico exercitum contrahit, Sclauinorũ vis maxima, traiecto Iſtro, ad
Naiſſum oppidum venit eo animo, vt quemadmodum ex captiuis eo-
rum eſt cognitum, Theſſalonicam penetrarent, atque ipſam cum finiti-
mis locis omnibus occuparent. Quæ poſtquam Iuſtinianus accepit, peri
culi magnitudine territus, ad Germanum ſcripſit, vt in Italiam tranſmit-
tere cunctaretur, ſed Theſſalonicæ, aliisq; locis auxilium ferret. Sclauini
verò, mutato cõſilio, in Dalmatiam flexere. qua re audita recreatus Ger
manus in ſecundum ab illo diem Italicam expeditionem indixit. neque
ita multò poſt morbo tentatus interiit. Quo nuncio accepto, Iuſtinianus
Ioannem vnà cum Germani filiis exercitui illi iuſsit præeſſe. hi verò in
Dalmatiam hibernaturi proficiſcuntur; nam fretum traijcere Gotthis
mille naues habentibus arduum videbatur. Liberius nondum audito,
ſucceſſorem ſibi mitti, claſſem Syracuſas à Gotthis obſeſſas applicuit,
atque, impetu in hoſtes facto, in portum deſcendit, & cum vniuerſa claſ-
ſe muros ſubiuit. Artabanes inde, cum in Cephalleniam perueniſſet, vbi
Liberium Syracuſas contendiſſe, accepit, eò curſum intendit. verùm,
poſtquam Calabriæ propior fuit, repentina tempeſtate coorta, ab ad-
uerſis ventis diſperſæ ita ſunt naues, vt aut littori appulſæ in hoſtium
venerint poteſtatem, aut vi ventorum impulſæ in Peloponneſum, vn-
de diſceſſerunt, ſint reiectæ, aut certè, ſolutis compagibus, periere. pau-
cæ tantùm euaſerunt. inter quas ea, qua Artabanes vehebatur, Melitam,
diffracto malo, appulſa eſt. Liberius autem neque militibus, neque com-
meatibus ſatis inſtructus Syracuſis Panormum, fruſtratus hoſtem, ac-
ceſsit. Totilas autem, Gotthiq;, omnibus Siciliæ locis direptis, ingenti e-
quorum, pecorumq; abacto numero, & frumento, aliisq; cuiusuis gene-
ris frugibus exportatis, in Italiam ſumma celeritate ſe rettulit. Ioannes ve
rò, dum hæc agerentur, & Imperatoris exercitus in Italiam venit, vbi
hiemare conſtituit, vt exacta hieme inde Rauennã concederet. Con-
ſtantinopoli contentio de tribus capitibus Concilij Chalcedonẽſis paul
lo ante à Iuſtiniano dãnatis adhuc Eccleſiã fatigabat, neque res tanta cõ-
poni poſſe ſine generali Concilio videbatur. harum turbarum concitor
erat Theodorus epiſcopus Cæſarienſis, vt diximus, qui cõtra illa differẽdi
finẽ non faciebat. neq; monitis, atq; obiurgationibus Vigilij pontificis,

qui adhuc in vrbe erat, aures præbebat. itaque Vigilius, epiſcopis Africæ, Illyriciq́; adhibitis, quos offenſos conſtabat, vnà cum Iuſtiniano Concilium habuit, Mena epiſcopo Conſtantinopolitano, & Dacio Mediolanenſi, & aliis Græcis, Latinisq́; epiſcopis, atque ipſo in primis Theodoro præſentibus. in quo ſtatuit, ne vſque ad Concilij deciſionem quidquam de ſupradictis capitibus tentaretur. Venerat autem Conſtantinopolim ad Vigilium Dacius eccleſia Mediolanenſi propter fidem exactus, vt ſcribit in Dialogo S. Gregorius. Haud tamen propterea quieuit Theodorus, ſed libellum trium capitum damnationem continentem quibuſdam epiſcopis Græcis recitauit, vt ab eis aſſenſum eliceret. quare increpiti omnes à Vigilio ad promerendam ſimulata ſatisfactione gratiam aduolarunt. Non deſtitit inde poſtero anno Theodorus Iuſtinianum aduerſus Vigilium incitare. quo factum eſt, vt Iuſtinianus edicta quædam contra Vigilium propoſuerit. quibus cognitis, Vigilius, cum in ædibus Placidianis eſſet, atque vnà epiſcopi Græci, & Latini, in primisq́; Dacius Mediolanenſis adeſſent, prohibuerunt, ne quis præuaricationi communis conſtituti præberet aſſenſum. Vigilius autem dixit: Rogate Iuſtinianum, vt, edictis ſublatis, commune decretum expectet, dum epiſcopi Latini hac re offenſi ad ſynodum veniant. ac, vi omni adempta, ſuas ſententias exponant. quòd ſi preces veſtras audire noluerit, vos nulli rei exhibete aſſenſum, quæ ad diuiſionē attineat. quòd ſi hoc forte feceritis, ſcitote, vos, tanquā præuaricatores beati Petri Apoſtoli, per miniſterium vocis meæ ſuſpenſos eſſe. Theodorus autem, & quidam alij epiſcopi, pontificia auctoritate neglecta, ad eccleſiam, vnde edicta pendebant, venerunt, &, adiectis aliis præuaricationibus, miſſarum ſolemnia celebrarunt. & quaſi parum eſſet, primæ ſedis epiſcopum contempſiſſe, Zoilum epiſcopum Alexandrinum ex Diptychis exemerunt, & Apollinarem peruerſorē intulerunt. Quibus rebus adductus Vigilius vnà cum epiſcopis Italicis XIX Kal. Septembris conuenit, Dacio Mediolanenſi, Ioanne Marſicano, Zachæo Scyllaceno, Valentino Syluæ candidæ, Florentio Marellicatenſi, Iuliano Signino, Romulo Numanate, Dominico Calliopolitano, Primaſio Aminternino, Verecundo Lunenſi, Stephano Ariminenſi, Paſchaſio Arretino, Iordane Cortonenſi, atque eos epiſcopos officio ſacerdotali, communione Catholica, & poteſtate epiſcopali priuauit. item Menam epiſcopum, & ſuffraganeos eius, qui his aſſenſiſſent, ſacra communione ſuſpendit, donec reſipiſcentes ſibi ſatisfeciſſent. Extat epiſtola Vigilij ad Theodorum in hanc ſententiam hoc anno data. Hæc verò non modò ab eis non emendata, ſed grauioribus etiam aliis aduerſus ſedem Apoſtolicam iniuriis cumulata ſunt. itaque, cum in ædem S. Petri fatigatus con 551

fugiſſet, quæ in eos voce publicè ediderat, IX Kal. Septembris ſcripto confirmauit, ac Menam epiſcopali dignitate priuauit. alios verò communione ſuſpendit. ac tabulas damnationis cuidam tradidit conſeruandas, vt ſi quam ipſe vim paſſus eſſet, aut morte occubuiſſet, mox in celeberrimis locis proponeret. Ineunte autem vere, Ioannes Salona mouere in Italiam aduerſus Gotthos conſtituit, ſed à Iuſtiniano vetitus eſt, iubente expectari Narſetem. hunc nanque ei bello præfectum deſtinauerat. erat autem is eunuchus ex cubiculo, & chartulario ad Patriciatum euectus, vir acer conſilio, belliq; peritus. Narſes igitur, ingēti pecunia, atque exercitu à Iuſtiniano acceptis, iter ingreſſus in Thraciam venit. Philippis verò Hunnorum in prouinciam incurſu ſe tenere per aliquot dies coactus eſt. inde eo liberatus tumultu iter eſt perſequutus. Interim Totilas, hoc apparatu audito, res Romanas ita diſpoſuit. vrbis curā Romanis nobilibus, Gotthisq; nonnullis tradidit, reliquos ſuſpectiores in Campaniam miſit, pœnitentiam præſeferens, quòd ante aliquid ad vrbis euerſionem molitus eſſet. trans Tiberim verò multos, tanquam mancipia, ad habitandum traduxit, publicis, priuatisq; ademptis pecuniis. longas præterea naues militibus impletas prædatum in Græciam miſit, quæ Corcyram, & circuniectas inſulas, & Epiri oram vniuerſam populatę ſunt, & naues Romanorum multas, in primisq; quæ neceſſaria ad Narſetis exercitum deferebant, ceperunt. Milites item ad expugnandam Anconam cum peritiſsimis ducibus miſit, eisq; naues quadraginta ſeptem dedit, vt terra, mariq; Anconis obſidionem vrgerent. Obſeſſæ Anconæ poſt multos dies annona defecit. quod vt Valerianus, qui Rauennæ erat, cognouit, cum ipſe ſubuenire non poſſet, Ioannem, qui Salonæ erat, certiorem fecit. Ioannes, periculo Anconæ cognito, neceſsitatem eam Imperatoris mandato præuertendam ratus, triginta octo naues militibus, commeatibusq; repleuit, atque omnibus rebus ad bellum nauale pertinentibus inſtruxit. & Salona profectus ad Romanam claſſem acceſsit, ad quam nō multò poſt etiam Valerianus cum duodecim nauibus venit. qui duces, cum in vnum coiſſent, communicatis conſiliis, ad alteram partem Anconis, vbi Senogallia eſt, appulerunt. quorum aduentu cognito, Gotthi naues longas quadraginta ſeptem, quæ ſibi ad manum erant, delecto milite complent. &, reliquis copiis ad Anconæ obſidionem relictis, in hoſtes ducunt. vbi verò in conſpectum venere, vtrique naues à curſu parumper continuere, ac ſuos verbis ad prœlium accendere incœpere. Ioannes autem in primis, quantū momenti eſſet ad victoriam in eo retinēdo præſidio docuit, præſertim ad commeatus inuehendos, ſine quibus bellum geri non poſſet. nam ab Hydrunte Rauennam nullum aliud præſidium ſupereſſe. in An-

cona

cona igitur ſpem omnem reſidere, vt ex Dalmatia ſoluentibus Romanis in Italiam traiicere, & tutum in locum egredi liceat. Gotthorum autem duces multa verba de temeritate, ignauiaq; Græcorum fecerunt, & vt ſæpius ſuperati, nunc deintegrò vinci facilè poſſent. Quibus vtrinq; dictis, nauale prœlium eſt initum haud ſecus, quàm ſi pedeſtri decertaretur. nā proras in ſe conuerterunt, ſagittisq; iaciendis pugnarunt. & qui viribus præualebant, pede collato, manum conſeruerunt, atque è tranſtris perinde, ac pareni in campo, confligentes comminus ſe gladiis petierunt. ſed Gotthi incompoſiti, & ſolutis ordinibus decertabant. nam aut naues ita diſiunxerunt, vt hoſti opportunas efficerent, aut ita inter ſe condenſarunt, vt ſemet pugnando impedirent. itaque imperitia ſua victi cladem ingentem acceperunt. vndecim enim tantùm naues euaſere. reliquæ in poteſtatem Romanorum venere. viri aut interfecti, aut cum nauibus ipſis demerſi, aut viui capti. qui in vndecim erant, ad terram appulſi, nauibus incenſis, ad caſtra Anconem ſe cōtulerunt. ac, clade ſuis expoſita, tantum terroris incuſſerunt, vt repente caſtra reliquerint, & Auximum ſe receperint. Romani duces Anconam profecti, caſtra diripiunt, vrbemq; commeatibus complent, atque inde Valerianus Rauennam, Ioannes Salonam repetunt. Interim, Liberio domum reuocato, Artabanes Gotthos in Sicilia relictos obſedit, eosq; aut in aciem tractos deuicit, aut in maximam rei frumentariæ difficultatem redactos ad deditionem adduxit. itaque his territi Gotthi à prœlio abhorrebant, &, ſi quod Romanis ſubſidium ſubueniſſet, planè de ſe actum exiſtimabant, neque aut in Italia ſe permanere, aut à Iuſtiniano impetrare veniam poſſe. Totilam enim ſæpe nuncios ad eum miſiſſe, ſignificatum, maximam Italiæ partem à Francis occupatam, reliquam ab humano cultu deſertam eſſe. Sicilia, & Dalmatia, quæ ſolæ integræ remanſiſſent, Romanis Gotthos ceſsiſſe. fœdere ſe cum illo, ſi id gratum ſit, iungi, & in omnibus rebus obſequi velle. Iuſtinianum autem, qui Gotthorum nomen inuiſum haberet, atque eos ex Imperio Romano pellere ſtatuiſſet, legatos ſine reſponſo ad Totilam remiſiſſe. Interim Theodebertus rex Francorum Cottias Alpes, & loca Liguriæ, ac Venetiæ quædam ſibi ſubiecerat. nā, cū Gotthi oppida quædā in Venetia, & Romani quædā alia ad mare permiſiſſent, reliqua ipſe ſuæ ditionis effecit. feruente autem Romano cum Gotthis bello, inter Gotthos, Francosq; conuenit, vt interim ſua vtrique pacatè tenerent, nec quidquam hoſtiliter tentarent. quòd ſi quando contigiſſet, Iuſtinianū à Totila ſuperari, tunc vtrique ſtatuere liceret, prout reip. expedire iudicauiſſet. Theodeberto inde mortuo Theodobaldus filius ſucceſsit. ad quem Iuſtinianus legatum Leontium miſit, vt ſecum aduerſus Totilam

ſocietatem iniret, & Italiæ locis abſtineret, quæ ille occupandi libidine tenebatur. qui, cum multa diſſeruiſſet, nihil profecit. Theodobaldus ſe fœdere Gotthico teneri, quo minus cum eo ſocietatem coiret, reſpondit. loca Italiæ, quæ ille occupaſſe argueretur, non Romanis eripuiſſe, ſed Totila poſſeſſore palam prodente accepiſſe. quarum rerum cognitionem iudicibus ſe permittere paratum, deq; ea re legatos Conſtantinopolim miſſurum eſſe. Interim Totilas Gotthorum primores cum claſſe emiſit, qui primùm Corſicam, deinde Sardiniam, nemine reſiſtente, ſui iuris fecerunt. Quam rem vbi didicit Ioannes, qui tum fortè in Africa exercitui præerat, propere claſſem in Sardiniam cum militibus miſit. qui profecti caſtra ad Caralim poſuerunt, vt eam obſiderent. nam oppugnare, præſidio Gotthorum reſiſtente, non poterant. verùm, eruptione à Gotthis repente facta, magno detrimento accepto, in fugam coniecti ſunt. Qui prœlio ſuperfuere, receptu ad naues facto, Carthaginem redierunt. atque ibi ineunte vere maiore cum apparatu reuerſuri hiberna egerunt. Orto nouo inter Gepidas, & Longobardos bello, Iuſtinianus cum Longobardis petentibus ſocietatem iniuit. atque ex fœdere exercitum ei contra Gepidas miſit. verùm nemo, niſi Amalafrida, profectus cum ſuis acceſſit. nam ceteri Iuſtiniani iuſſu circa Vlpianam in Illyrico remanſerunt ſeditionis comprimendæ cauſſa, quæ ab epiſcopis erat excitata. Gepidis ſuperatis, ac prope deletis, Alboinus rex Longobardorum legatos miſit ad Iuſtinianum, qui rem proſperè geſtam nunciarent, ſimulq; expoſtularent, exercitum ad ſe in tempore ab eo non eſſe miſſum, cum ipſe ingentem ſuorum multitudinem ad Narſetem miſiſſet. Terræmotu ingenti Græcia tota concuſſa eſt. Crotoniatæ vnà cum præſidio, quod erat in arce, à Gotthis obſeſſi, cum neceſſariarum rerum inopia premerentur, clam ad Artabanem in Siciliam miſerunt, ſe, niſi celerrimè opem ſibi latum veniſſet, hoſtibus ipſos, & præſidium dedituros. neque aliquid
552 impetrarunt. Sequenti anno Iuſtinianus omnibus de rebus, quæ ad Crotonem gererentur, certior factus Thermopylarum cuſtodibus imperauit, vt confeſtim in Italiam nauigarent, & Crotoniatis auxilio eſſent. cuius imperio illi obſequuti, proſperũ nacti ventum, de improuiſo ad Crotonis portum peruenerunt. quos vbi Gotthi viderunt, ſoluta obſidione, alii in portum Tarentinum ſe receperunt, alij intra Scyllæ fretum delati mox abierunt. quo nuncio icti præfecti Tarenti, & Acheruſiæ cum præfecto Hydruntis Romano colloquuti, ac ſalutem ſuam, militumq; ſuorum pacti, ſe ſuos, atque oppida dediderunt. Narſes, idoneis acceptis à Iuſtiniano pecuniis, quibus & milites conducere, & debita ſtipendia pendere, & alias belli neceſsitates ſuſtinere facilè poſſet, tandem Salona diceſsit

ceſsit cum eis mandatis, vt bellum, quod adhuc negligentius erat geſtum, omni ope conficeret, & Gotthos Italia pelleret. quare magnas ſibi virorum, armorum, pecuniarumq; copias compararat, atque in eam expeditionem animum, atque alacritatem ingentem afferebat. nam ad eum exercitum, quem adducebat ex Illyrico, ille etiam accedebat, cui Germanus præfuerat, & quem Ioannes regebat, & quem Alboinus Longobardus ex fœdere ſummittebat, præter Herulorum, atque Hunnorum ingentem manum. multiq; alij liberalitate Narſetis eximia ad illum ſequẽdum erant inducti. vbi verò in Venetiam venit, ad Francorum duces miſit, vt ſibi per ea loca tranſitum darent. quod illi ſe conceſſuros negarunt, in ſpeciem iactantes, quòd Longobardos Gotthis infeſtos ſecum adduceret. Ea de re hærente conſilio Narſes Italos præſentes, quid opus facto eſſet, conſuluit. cui illi reſponderunt, niſi Franci eà tranſitum præbeant, neque Rauennam, neque Veronam poſſe contendere. nam ſatis conſtare, Teiam, virum acrem, cum delecto Gotthorum robore Veronam obtinere, vt quoad poſſet, ipſum tranſitum prohiberet. Et quidem Teias, vbi Veronã peruenerat, aditibus vniuerſis obſtructis, loca omnia circa Padum imperuia fecerat, ac ſic ſe ipſum compararat, vt inuaſurus ſtatim Romanum eſſet, ſi fortè tranſitum pertentaſſet. Hoc autem Totilas ita ſtatuerat, ſatis certus, Romanos per Ionici ſinus littora iter facere non poſſe, fluminibus ea tempeſtate exundantibus, nec traiectionem patientibus, neque Narſetem eam copiam nauium habere, qua totũ ſimul exercitum tranſmittere in Italiam poſſet, &, ſi per vices expoſuiſſet, eos facilè ſe à reliquis ſeiunctos poſſe delere. Tum Ioannes Vitaliani filius regionis eius peritus admonuit, vt cum vniuerſo exercitu ſecundùm æſtuarium iter faceret, cum in ſua fide eſſent, qui maritimam oram incolerent, & aliquot naues ſe ſubſequi iuberet, ſcaphorumq; vim maximã, qua occurrentia flumina pontibus ſternere, ac ſtatim tranſmittere poſſet. Huius igitur ſequutus conſilium Narſes, cum omnibus copiis Rauennam peruenit. in tranſitu verò ad inſulam, quæ erat in æſtuario, nomine Riuoaltum adiit, atque ibi Deum precatus, duo templa ſe facturum, ſi ſe huius victoriæ feciſſet compotem, vouit. Rauennam verò vbi peruenit, cum duo Mediolani creati epiſcopi ſeditionem in vrbe cierent, licèt Frãcis omnia tenentibus, vtrumque adeſſe Rauennam iuſsit. ibi cum per nouem dies maneret, ab Vſdrila Gottho, qui Arimini præerat, litteræ ad Valerianum venere, quibus denunciabat Romanis, vt aliquando tandẽ æquo ſe campo Gotthis oſtenderent, neque ſe ſpe longiore ſuſpenſos tenerent, illud ſpectaculum ſummo animi ſtudio expectantes. Barbari irriſa inſolentia Narſes, Iuſtino Rauennæ in cuſtodia relicto, cum vniuerſo

exercitu

exercitu Ariminum ire contendit. Quò vbi venit, pontem interciſum, & Gotthos ex altera parte ad reſiſtendum paratos inuenit. verùm, cum quidam ex iis, qui Narſetem ſequebantur, in hoſtes protinus ſagittam ieciſſet, & equitem quendam interemiſſet, tantum Gotthis terrorē incuſſit, vt trepida fuga intra vrbem ſe receperint. inde, cum alia porta alii recentes exiſſent, Heruli ſe obiicientes primo congreſſu Vſdrilam præfectum occiderunt, & caput ad Narſetem retulerunt. Narſes, Vſdrila cæſo, exercitum, flumine ponte conſtrato, Arimino non tentato, prouexit, neque enim præſidiis expugnandis tempus terere, ac conſilia ſuſcepta interpellare volebat, & Flaminiam verſus ad læuam iter flexit. nam ad dextram Petra erat ab hoſtibus occupata, quæ omnia ea loca Romanis infeſta reddiderat. Totilas certior de iis, quæ in Venetia acciderant, factus Teiam, & eius copias expectando Romanorum in locis quietus ſe continebat. vbi verò quæ expectabantur, aduenere, cum reliquo exercitu idoneum in locum hoſtibus occurſurus contendit. quo in itinere cum Vſdrilæ caſum cognouiſſet, & Romanos Ariminum præterijſſe audiſſet, Tuſciam omnem hos conquirendo emenſus ad Apenninum peruenit. atque ad Taginam vicum caſtra fecit. Quò eòdem haud ita multò poſt Narſes aduenit, ac non longè ſtadiis centum in ipſa planicie conſtitit ei loco propinqua, in quo Camillus quondam Gallos occidione occiderat, ita vt adhuc eius cladis monumenta extarent. ac ſtatim nuncios ad Totilam miſit, monitum, vt aut pace agenda ſibi conſuleret, aut, ſi belli auidior eſſet, vt diem prœlio conſtitueret. quibus Totilas iam inſolens factus certare ſe velle reſpondit, atque octauum diem pugnæ præſtituit. His auditis, Narſes dolum agitari ſuſpicatus, perinde ſe parauit, quaſi in aciem poſtridie deſcenſurus. neque ſua ipſum ſuſpicio fefellit. nam ille proximo die cum vniuerſo exercitu paratus ad confligendum in conſpectum ſe dedit. cui ſic ſtatim occurrit Narſes, vt, niſi duplici ſagittæ iactu, ab eo abeſſet. erat ibi breuior collis, quem ambo occupare ſtudebant, quòd vtriſque vtilis erat in pugna futurus. ſed Narſes anteuertit, ac nocte intempeſta, miſsis quinquaginta peditibus, occupauit. quos, vbi diluxit, Totilas conſpicatus, equitum turma immiſſa, propellere ſtuduit. Romani verò in vnum conglobati loco ſcutis obſtructo, vnà conſtitere, ac Gotthos ter immiſſos propulere. Inde vtrique ſuos aduocatos cœpere alloqui; Narſes quidem, Gotthos prædones eſſe, Imperatori rebelles, & vt numero, ſic virtute inferiores, qui defectione ab Imperatore facta tyrannum ſibi è turba conſtituerint, & Imperium Romanum latrocinio lacerarint. demum Romanos pro æquitate, proq; iuſtitia, illos, cum nihil poſteris prodere poſsint, pro nulla republica, cum legibus inter ſe diſ-

ſideant,

ſideant, certaturos. Totilas autem ſuos admonuit, ſe eo die ſummo certamine dimicaturum, neque amplius locum hortandi eos ad rem gerendam habiturum. nam ipſos aut victores, aut victos ex prœlio abituros; ſi vicerint, eum finem fore belli à Romanis patiendi, ſi victi fuerint, nullā ſpem futuram redintegrandi belli. quare eos neque ſibi, neque rebus ſuis parcere oportere, vt qui victi nulli poſthac ſint futuri. ſocios Romanorum Herulos, Hunnos, Longobardos non conſtanter pugnaturos. neque enim mercedem vitæ antelaturos. His dictis, inde acies vtrinque inſtructæ ſunt. Narſes profundiſsimam phalangem fecit, ſed fronte extenuatam, & oblongam. Læuum cornu ipſe cum Ioanne circa collem tenuit, & cum his ſimul quidquid erat in Romano exercitu roboris. ſequebantur inde præter Hunnos haſtati alii, peltatiq; milites. Dextro in cornu Valerianus, Ioannesq;, Fagas, & Dagiſteus cum ceteris Romanis conſtiterunt. pedites ſagittarii vtrinque latera texerunt. in media acie Longobardi, Heruliq;, ac ceteri barbari collocati ex equis deſcendere iuſsi, & peditum officio fungi, vt ad parendum paratiores eſſent. in læuo autem cornu poſtrema Narſes tenebat. & Romani poſiti in fronte erant, equitum in ea quinque millibus conſtitutis. è quibus mille, & quingentos præmonuit, vt Romanis auxilio eſſent, ſi qui fortè terga vertiſſent. reliquis verò præcepit, vt cum primùm peditatum hoſtium incitatum vidiſſet, tergis inſiſterent, ac dubios redderent. Eodem modo & Totilas ſuas copias inſtructas produxit. atque vterque ſuas acies obeundo verbis, vultuq; ad patriam virtutem præſtandam accendit. cum autem aliquot horas ex aduerſo acies conſtitiſſent, neutra tamen ex parte cœptum eſt prœlium, vtriſque ab hoſte id primùm iniri expectantibus Interim ex parte Gotthorū miles, Ducas nomine, magnam bellicæ induſtriæ famam adeptus, equo in hoſtē incitato, proximè ad Romanos acceſsit, &, qui viritim ſecum confligeret, prouocauit. erat autem is ex eorum numero, qui ex Romano exercitu primi ad Totilam vltro conceſſerant. Tum Armenius quidam è Narſetis militibus ei ſe obiecit. quem vt Ducas vidit, prior equum impulit, vt ventrem illi lancea transfoderet. cuius impetum Armenius, equo ſubducto, vitauit. atque in eum conuerſus dextrum in eius latus telum infixit, eumq; moribundum ex equo deiecit. Tum Totilas medium in campum proceſsit, non pugnaturus, ſed rem extracturus, quouſque equitum duo millia, quæ in propinquo erant, aduenirent. cupiens autem ſe hoſtibus oſtentare, qualis, quantusque eſſet, armis auro cælatis indutus, equoque inſignis magnitudinis, & magnificè phalerato vectus, & purpurea, regiaq; veſte ornatus proceſsit. in medio autem campo vt artem equeſtrem oſtentaret, equum vario modo calcaribus con-

citando

citando in orbem freno agiliter egit, obequitandoq; telum in auras aptè diuerberauit,& ipſum id rurſum ad terram delatum,momentoq; tempo ris exceptum vibrauit,& idem alternatim per manus tranſtulit, & ſe ſuper equum ſupinauit,& viciſsim ad terram,& in latera inclinauit, atque hæc ludicra peragendo à prima luce ad multum diei dedita opera tempus extraxit. inde ad Romanos miſit,colloqui ſe cum præfecto velle,antequam prœlium iniretur. Narſes autem illudi ſe ab eo hoc artificio arbitratus,colloquium recuſauit. Interim equitum duo millia venerunt. quę curare corpora Totilas iuſsit. quibus cibum capientibus, extemplò in aciem prodiit,incautos ſe inuaſurum Romanos ratus. id quod eum fefellit. etenim Narſes id ipſum ſuſpicatus, quod euenit, ſuos, vt in armis parati ſtarent,& armati cibum caperent, impetum expectātes hoſtium, imperabat. haud tamen eodem ordine conſtitere,quo ante. nam in ſpeciem lunaris circuli ſe cōtraxerant. Gotthi verò poſt equites locati erāt, vt ſi equites ab hoſtibus pulſi fuiſſent, intra peditatum reciperentur, vnàq; rurſus in hoſtem redirent,mandato accepto,ne quo telo, præterquam pilo,vterentur;inconſultè,vt creditum eſt,cum Romani omni genere teli ferirent. Commiſſo prœlio, Romani equites, & pedites, vt neceſſe erat,in vnum coierunt,& alibi à tergo hoſtem circunuenerunt, alibi in ſe venientium impetum exceperunt, ac clypeis propulſarunt. Gotthorum equitatus,ſuo poſt terga peditatu relicto,pilis confiſus,cum ſe remere in hoſtem inferret, mediaq; in acie verſaretur, ſuæ temeritatis pœnas mox lüit. nam, dum ſe in confertos hoſtes proripiunt, non aduertunt,ſe intra octo millium hominum peditatum perueniſſe. vnde, cum ſagittis vndique peterentur,iam de ſe deſperantes,vt ab vtroque cornu ſagittariorum inter ſe coeuntium circunuenti, paucis euādentibus,ceciderunt maxima vi hominum,equorumq; amiſſa. erat tamen par in omnibus ſtudium,atque alacritas animi ad pugnandum: inclinante inde in veſperam die,repente vtrique loco moti exercitus ſunt, Gotthorum ad fugiendum,Romanorum ad inſectandum. non enim Gotthi Romanis inſequentibus conuerſo impetu reſtiterunt, ſed præcipiti fuga, & ſuamet multitudine proturbati ſibi conſulere contenderunt. itaque,cum equites ad ſuos ſe pedites rettuliſſent, fugam, & pauorem auxere. &, turbatis eorum ordinibus,cum trepidanter omnia facerent, plerique ab Romanorum equitatu oppreſsi cecidere. nec pedites ad ſuos ſe equites receperunt,neque vno agmine conſtiterunt, vt eos ſeruarent, ſed cum equitibus ſimul & ipſi effuſo curſu ſe in fugam proripuerunt. Romani prætereа milites fugientium pauore confiſi paſsim obuios trucidarunt, nę oculos quidem præ terrore tollentes. Gotthorum ſex millia deſiderata ſunt.

multi

multi ſe dediderunt. demum omnes necati non ſolùm Gotthi, ſed etiam omnes, qui ad eos vltro transfugerant. ceteri aut deliteſcendo, aut fugiendo euaſerunt, vt quiſque aut equum nactus eſt celerem, aut pedibus valuit, aut fortuna. cumq; iam nox omnia obtenebraſſet, demum & Totilas cum quinque militibus fugit. quem inſequuti ſunt nonnulli, quanquam quis nam eſſet, ignari. ex quibus Asbadus Gepida ipſum adeptus, vt telo feriret, inuaſit. quem vt vidit adoleſcentulus ex Totilæ familia, Quò canis, inquit, irruis dominum tuum percuſſurus? at ille nil territus, quanta maxima vi potuit, in Totilam telum intorſit, & à Sipuardo Totilæ comite in pede vulneratus conſiſtere eſt compulſus. Sipuardum autem mox alter Asbadi comes percuſſit. reliqui quattuor Asbado in caſtra referendo intenti curſum intermittunt. Totilas lethali vulnere affectus, ſtadiis octoginta quattuor confectis, cum ad Capras veniſſet, menſe Auguſto ex vulnere moritur, atque à ſuis comitibus terra reconditur. Hic Totilæ exitus fuit, poſtquam annos vndecim inter Gotthos regnauit, & res magnas, ac memorabiles geſsit. qui vt repente à fortuna elatus fuerat, ſic inopinato quoque ab ea ictu depreſſus eſt. Romanis occaſum Totilæ ignorantibus femina Gotthica indicauit, & locum, vbi ſepultus fuerat, demonſtrauit. itaque, effoſſo loco, cadauer extraxerunt, eoq; cognito, iterum condiderunt, & rem Narſeti nunciarunt. Narſes victoria lætus gratias Deo egit, deinde Longobardorum facinora ſibi vindicanda putauit, quos conſtabat ædificia ſociorum incendiſſe, & mulieres in templa refugientes conſtupraſſe. itaque pecunia donatos ad proprios fines dimiſit, Valeriano, & Damiano cum ſuis copiis ducibus datis, qui eos vſque ad fines Romanorum perducerent. Longobardis autem excedentibus, Valerianus ad Veronam caſtra poſuit, vt eam in poteſtatem adduceret. Gotthi, qui in præſidio erant, ſubito caſu perculſi polliciti ſunt, ſe vrbem haud ita multò poſt dedituros. Qua re accepta, Franci omnia Gotthorum in Venetia præſidia occuparunt, ac pacta de Verona tradenda turbarunt. atque Romanos ex terra ſibi debita pellere contenderunt. Ita Valerianus, re infecta, diſceſsit.

TEIAS REX.

GOTTHI inde, qui è prœlio euaſerunt, Pado traiecto, cum iis, qui in Piceno erãt, Teiã ſibi regẽ aſciuerunt. qui, vindicatis ſibi pecuniis à Totila in Piceno depoſitis, ſtatim Frãcos ſocios ſibi adiũgere, & Gotthorũ relliquias ad ſe cõtrahere inſtitit. Qua re cognita, Narſes Valeriano negociũ

dedit, vt Padũ diligentius cuſtodiret, ac Gotthos coire vetaret. ipſe cum cetero exercitu Romam iter intendit, atque in itinere Spoletum, Narniamq; recepit. &, præſidio relicto, muros refici iuſsit, ac, miſſa militum manu, Peruſiam ad deditionem adduxit. Gotthi verò, qui Romam cuſtodiebant, vbi Narſetem in ſe aduentare didicerunt, ſeſe, vt ſtrenuè occurrerent, præpararunt. cogitantes inde ſe paucitate ſua muros omnes tueri non poſſe, breue admodum ædificium circa Hadriani molem comprehenſum, ac priori muro annexum in arcis formam mox redigunt. eoq; pretioſiſsimis rebus collatis, diligentiſsimè defenſarunt, atque vrbis muros deſtituerunt. mox inuadentium hoſtium facturi periculum, paucis in arce relictis, ad mœnia ſubierunt, quorum ambitum ne ipſi quidem Romani poterant comprehendere. Quare, cum Romani ſparſim, vt cuique licuit, aggrederentur, Gotthi pro viribus reſtiterunt. Sed dum Narſes, ſagittariorum vi magna promota, vnam murorum partẽ oppugnat, alteram Ioannes, aliam Philimutus cum Herulis ſuis inuaſit. inde alii ſubſequuti, muros viriliter impugnabant. Gotthis autem ad eas partes, quæ premebantur, accurrentibus, Dagiſteus iuſſu Narſetis, ad partem vnam, quæ vacua defenſoribus erat, ſigna intulit, &, ſcalis muro admotis, nemine defendente, aſcendit, & nullo negotio cum ſuis ingreſſus portas pro arbitrio aperit. Quod ſimul Gotthi ſenſere, ſtatim alij ſe in arcem, alij Portum recepere. Narſete inde ad arcem progreſſo, Gotthi, fide pro ſalute accepta, ſemet cum arce tradiderunt, viceſimo quarto Iuſtiniani Imperij anno. qua in poteſtatem redacta, Narſes claues ad Iuſtinianum miſit. Gotthi fugientes ſpe omni recuperandæ amplius Italiæ deſtituti Romanos, in quos in itinere inciderunt, crudeliſsimè obtruncarunt, & è Romano exercitu, quos offenderunt, pro hoſtibus vſi necarunt. qui verò in proximis præſidiis erant, Romanis, qui è Campania in vrbem ſe referebant, manus intulerunt. Teias autem trecentos ſenatorum filios, quos Totilas obſidum loco trans Padum miſerat, interfecit. Ragnares præfectus Gotthus, qui Tarẽtum tuebatur, à Bacuuio Romano Hydruntis præfecto victus Acheruſiam elapſus, Tarentum in poteſtatem Romanorum redactũ. Narſes Roma potitus, Portum, atque inde in Tuſcia Nepet recepit. Teias, vt qui ſe imparem viribus eſſe Romanis videret, ad Theodobaldum Francorum regem miſit, qui magnam illi pecuniam polliceretur, ſi ſecum arma aduerſus Romanos conſociaret. quam ille cõditionẽ reſpuit, Italiam ſibi potius vindicare, quàm Gotthis, cupiẽs. Totilas cũ magnã vim pecuniæ in Piceni oppido munito Petra cõdiderat, tũ maximã Cumis depoſuerat, quibus Aligernũ fratrẽ cũ Herodiano præfecerat. Harum pecuniarum potiendarum cupidus Narſes exercitus partẽ

ad Cumarum obſidionem miſit, ipſe Romæ, vt eam inſtauraret, remanſit, atque alios ad Centumcellas recipiendas deſtinauit. Teias Cumis timens, Francorum deſperatis auxiliis, perinde ſuos inſtruxit, ac ſi eſſet protinus in hoſtem ducturus. Qua re accepta, Narſes Ioannem Vitaliani, & Philimutum cum ſuis copiis in Tuſciam contendere iuſsit, vt iter illud cuſtodirent, quod in Campaniam ducit, & Teiæ tranſitum impedirent. Teias autem, breuiori omiſſo ad dextrā itinere, longis circuitibus per Ionici ſinus oram hoſtes fruſtratus in Campaniam venit. Cuius rei certior factus Narſes Ioannem, & Philimutum è Tuſcia reuocauit, & Valeriani copias, quæ Petram receperant, acceſſiuit. & alias aliunde contraxit, & cum vniuerſo exercitu in Campaniam adijt. Ad Veſuuij montis radicem amnis eſt, nomine Dracon, cuius pontem Gotthi præoccuparunt, ac ſtatim impoſitis turribus, & machinis munierunt. cum flumine interiecto comminus iniri pugna non poſſet, crebris tamen è ripis iaculationibus ſagittarum ſe inuicem inceſſebant. Sæpe etiam ſingulari certamine res gerebatur, Gottho Romanum prouocante, & pontem tranſeunte. Ita duo ibi menſes conſumpti. ſed, vt in loco maritimo, Gotthi plurimum poterant. nam nauibus neceſſaria ſubuehebant. quas tamen naues Gotthi hominis proditione ceperunt. quibus aliæ ex Sicilia, aliiſq; Imperij locis acceſſerunt. Narſes inde turres contabulatas ſupra fluminis ripas conſtruxit; quare Gotthorum animos vſqueadeo fregit, vt rerum neceſſariarum inopia preſsi in proximum montem confugerint, quem Lacteum appellabant. quos Romani præ loci iniquitate conſequi nequiuerunt. Inde Gotthi, cum ciborum ſatis in monte non inueniſſent, vno agmine omnes de improuiſo in hoſtem eruperunt. Qua irruptione Romani perculſi, nondum inſtructis ordinibus, vt quiſque in re trepida potuit, obuiam iuit, impetumq; ſuſtinuit. Gotthi, equis dimiſsis, in denſiorem phalāgem ſe collegerunt, quos imitati Romani & ipſi, globo facto, ſe inſtruxerunt, atque infeſtis animis concurrerunt. alii mortis contemptum, alii virtutis oſtentare indolem cupientes. prœlium oriente ſole inceptum. in eo Teias, prælato clypeo, vibratoq; telo, primus omnium ante aciē conſtitit. quem vt Romani viderunt, in eum omnes vno agmine ruunt, qui ſibi virtutis aliquid, & virium vindicabant. cumq; partim telis, partim miſsilibus certatim petunt. ille clypeo ſe protegendo, & tela excipiendo in Romanos inuadens, multos obtruncat. cumq; præfixum vndique telis ſcutum videret, alterum, eo depoſito, proximo armigero porrigente, arripit. ſic vſque ad tertiam diei partem pugnans cum duodecim iam ſcuto affixa pila geſtaret, nec mouere id poſſet, neque hoſtem propellere, haudquaquam loco motus dextra obuios feriens, læua

in ſe venientes repellens, aliud ſibi ſcutum dari clamauit. quod dum cõmutat, parte pedis inferiore nudatus ea vulnus accepit. quo ſtatim moribundus procubuit. cuius caput nonnulli ſtatim præcidunt, atque haſtæ præfixum exercitibus vtriſque oſtendunt, vt Romanis animos adderent, Gotthis autem timorem inferrent. qui tamen ne hac quidem iactura territi vſque ad noctem pugnarunt. prœlio dirempto, vtrique in reparanda in diem pugna eam noctem egere. vbi illuxit, in certamen eodem modo reuerſi vſque ad veſperam dimicarunt, nec tamen alteri eorum ceſſerunt, licèt magna vtrinque clades eſſet accepta. ſed crudelius efferati inſtiterunt, Gotthis optimè ſcientibus, vltimũ id eſſe cum Romanis certamen, Romanis fœdum exiſtimantibus, ſi non parta uictoria diſceſſiſſent. Demum Gotthi ſe uictos confeſsi, primores ad Narſetem miſerunt, affirmantes, ſe non dubitare, ſibi cum Deo certamen eſſe, atque in poſterum inter ſe malle, quàm cum Romanis, confligere, hisq; conditionibus pacem petere, vt liberi cum ceteris Gotthis viuerent, & liberè ſuas terras regerent, & tributa Romanorum Imperatori dependerent. Narſetem ſuper hoc conſilio hæſitantem Ioannes Vitaliani admonuit, vt conditionem acciperet, ne cum deſperatis hominibus nouum certamen iniret. ſatis ei eſſe debere, quòd victoriam ex Gotthis rettuliſſet. itaque hæc accepta conditio eſt. Dum hæc geruntur, Gotthi mille numero è caſtris Ticinum, & loca trans Padum vicina vno agmine petierunt. ceteri iureiurando, fideq; interpoſita pacta confirmarunt. Agathias ſcribit, icto fœdere Gotthos, qui cis Padum incolerent, in Tuſciam, & Liguriam, & quocunque tulit animus, contendiſſe. Hæc menſe Februario
553 ſequenti anno perfecta ſunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI

Liber Viceſimus.

Qui liberatam Gotthis, & conſtitutam Italiam continet.

HOc libro, qui faſtigium huic operi diuino auxilio imponet, liberatam Gotthorum dominatione Italiam, eandemq; Narſetis Patricii opera reſurgentem, ac ſeſe in antiquum ſtatum, dignitatemq; priſtinam paullatim reſtituentem cōplectemur. Etenim, Gotthis à Narſete duobus inſignibus prœliis ſuperatis, ac poſt reges occiſos ad accipiendas pacis, obſequiiq; conditiones adactis, nullum poſtea regnum eorum in Italia fuit, rerum omnium ſumma ad Imperatorem Oriētis delapſa. itaque ipſa poſthac, tanquam Orientalis Imperij prouincia, per eundem Narſetem Iuſtiniani Auguſti ducem eſt gubernata, per quem in libertatem quoque fuerat vindicata.

CETERVM dum hæc in Italia aguntur, Conſtantinopoli res Eccleſiæ, quæ diu fuerant cum maxima bonorum offenſione iactatæ, demum ad aliquam concordiam ſunt adductæ: quippe damnato, vt ſupra diximus, Mena epiſcopo, Vigilius pontifex intempeſtiuam Iuſtiniani iracundiam veritus, in ædem S. Euphemiæ Chalcedonem, templi potius, quàm dignitatis, religione ſe defenſurus confugit. Kalendis autem Februariis ab eodem per iudices miſſos rogatus, vt vrbem, accepto fidei ſacramento, repeteret, reſpondit, ſe in eam ædem confugiſſe non pro ratione pecuniæ, ſed pro offenſione Eccleſiæ, cui ſi pax redderetur, ſe, nullo ſacramento interpoſito, exiturum, ſin minus, inde veſtigium non moturum. poſt autem in gratiam à Iuſtiniano receptus & ipſe Menam in communionem recepit. quo tempore Encænia templi apoſtolorum à Theodora refecti III Kal. Iulias, nempe in ipſis apoſtolorum Nataliciis, celebrata, atque ipſorum reliquiæ à Mena in curru aureo circunuectæ ſunt. Poſt paullo mortuo Menæ Eutychius eſt ſuffectus, quòd nuper Theodoro commodè admodum reſpondiſſe fuerat viſus. Inde Concilium, quod ad opiniones Origenis, & tria capita Concilij Chalcedonenſis diſcutienda Iuſtinianus, Vigilio pontifice permittente, indixerat, eſt coactum. Præſedere

in ſecretario Eccleſiæ Conſtantinopolis Eutychius epiſcopus Conſtantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, & Euſtochius Hieroſolymitanus, atque alii ad centum ſexaginta quinque. Vigilius, licèt in vrbe eſſet, noluit intereſſe. Ibi Iuſtiniani recitatæ litteræ ſunt, quibus primùm Origenis opiniones, deinde tria capita Concilii Chalcedonenſis diſquirenda propoſuit. Etenim Concilium Chalcedonenſe, vt ſcripſimus, Theodorum epiſcopum Mopſueſtenum laudauerat, & Theodoritum Cyreſ... Ibamq; Edeſſenum epiſcopos, poſtquam Neſtorio, & Eutycheti renunciarant, eccleſijs ſuis, vnde à Concilio Epheſino prædatorio pulſi fuerant, reſtituerat. Quæ tria capita cum nouo epiſcoporum iudicio eſſent commiſſa, illi, re cognita, dictiſq; ſentẽtiis, decretum in hæc verba fecerunt: *Si quis non anathemizat Arrium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Neſtorium, Eutychem, & Origenem cum impijs eorum ſcriptis, anathema ſit*. Item: *Si quis defendit Theodorum Mopſueſtenum, qui dixit alium eſſe verbum Deum, & alium Chriſtum*. Item: *Si quis defendit ſcripta Theodoriti, quæ contra rectam fidem expoſita ſunt, & primum Epheſinum ſanctum Concilium, & S. Cyrillum, vel duodecim eius capitula*. Item: *Si quis defendit epiſtolam Ibæ ad Marim Perſam, quæ negat Deum verbum de ſancta genitrice, ſemperq; virgine Maria incarnatum hominem factum*. Atque ita, tribus capitibus præcipuè condemnatis, in præſens Eccleſiaſtica eſt compoſita controuerſia. Nominatur autem hoc Concilium ab aliis Conſtantinopolitanum ſecundum, ab aliis Concilium generale quintum, ab aliis quinti Concilij actio quinta, ab aliis Concilium de tribus capitibus Concilij Chalcedonenſis. De quo ſic ſcripſit Sanctus Gregorius pontifex ad patriarchas. *Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epiſtola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur. in quo Theodorus perſonam mediatoris Dei, & hominum in duabus ſubſtantijs ſeparans, ad impietatis perfidiam cecidiſſe conuincitur. & in quo ſcripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata refutantur*. & ad Secundinum: *Nos anathemate plectendos ducimus, qui de fide ſynodi Chalcedonenſis aliquid minuere, vel aliquid in ea addere præſumunt. nam ſynodus, quæ poſt eam generaliter facta eſt, idcirco à nobis recipitur, quia euſdem ſynodi in omnibus ſequax honorem illius, auctoritatemq; cuſtodit*. Iuo etiam in decreto ex Beda hæc refert: *Sozomenus Theodoritum nimijs laudibus effert, atque ad diem obitus ſui magnum doctorem Eccleſiæ perhibet. Quare ſi quis eius hiſtoriam recipit, ſynodo, quæ Iuſtiniani temporibus de tribus capitulis facta eſt, contradicit*. Atque de Conſtantinopolitano quidem Concilio ſecundo hæc hactenus. nunc ad Italiam redeamus.

In Italia Gotthico bello confecto, ſtatim conſequutum eſt Francicum. Neque enim Narſes ſolidam ſe liberatæ laudem Italiæ relaturum puta-

uir,niſi,redactis ad obſequium Gotthis,Francos,qui partem Italiæ occuparam tenebant,aut Italia pepuliſſet, aut certè imperata facere coegiſſet. Hoc cum & ipſi Frāci ſenſiſſent,haud inuiti fecerunt,vt ſe cum Gotthis, qui in Italia,tanquam Romanis obtemperaturi,remanſerant, ſociarent: pro certo habentes,Narſetem,victis Gotthis,arma in ſui exitium idoneo tempore promoturum. Hi verò fuere Leutheris,& Bucellinus,genti Alemanorum Theodobaldo regi ſubiectæ præfecti. qui in ſpem adducti, fore,vt Gotthorum ope Italiam,ac Siciliam occuparent,cum eis petentibus fœdus,rege non prohibente, fecerunt, atque ad id exercitum hominum ſeptuaginta duorum millium ex Francis, Alemanisq; conflarunt. Gotthi verò oppida,quæ tenebāt,munire,atque alienati animi haud dubia ſigna præbere cœperunt. Hoc verò vt ſenſit Narſes,licèt prorſus Frācici motus ignarus, continuò belli renouandi conſilium expediuit. atque exercitum Cumas adduxit. quod oppidum Aligernus Teiæ regis frater, ſupplemēto conſcripto, tenebat. Romani,cum in collem euaſiſſent, extemplò tela iacere in hoſtes cœperunt, atque omnia inſtrumenta bellica oppugnationi idonea protulerunt. quibus Gotthi acerrimè reſtitere,ſaxa,aliaq; in eos miſſilia retorquentes,ac nullas machinas,quæ ad eos propulſandos valerent,reliquas facientes. deinde multis, ſed leuibus,prœliis dubio vtrinque Marte pugnatum eſt. Narſes autem,vt arcem oppidi deturbaret, fabros in ſpeluncam oppido ad Orientem vergenti ſubiectā fatidicæ quondam Sibyllæ habitatione inſignem immiſit. ac faſtigium ſpeluncæ excindi, quo arcis fundamenta nitebantur, præcepit. atque interim ipſe cum exercitu vrbem inuaſit,vt ſtrepitu militari auerteret Gotthos à ſenſu eorum, qui ſpeluncæ lapidem concidebant. Vbi verò murus, ſaxo comminuto, ſuffultus trabibus fuit, tum ignem trabibus ipſis implicuit, fulcrisq; ſubtractis, partem oppidi ſuperpoſitam cum turribus,& propugnaculis diſturbauit. ac,valido impetu facto,oppidum inire contendit, ſed,Gotthis ſtrenuè renitentibus, nihil profectum. Quare cum audiſſet,Leutherem,& Bucellinum ingentem ad Padum exercitum adduxiſſe,vt eorum præueniret aduentum,Centumcellas, Florentiamq; conceſſit,exercitu non contemnendo ad Cumarum obſidionem continuandam relicto. Fulcarem verò Herulorum præfectum cum Ioanne Vitaliani,Valeriano,& Artabane ducibus, & maiore exercitus parte Apenninum traijcere iuſſit,ac circa Padum conſiſtere, & locis munitioribus tenendis incurſum hoſtium propulſare. Narſeti aduenienti Florentini, legatis miſſis, vltro ſe tradiderūt,fide accepta,ſe nihil hoſtile paſſuros. Idem Centumcellenſes,Volaterrani,Piſaniq; fecerunt. Lucenſes autem, obſidibus datis, iureiurando promiſerunt, ſe dedituros, ſi intra triginta

dierum ſpatium ſibi à Francis non fuiſſet ſubuentum. neque tamen, illo exeunte tempore, licèt à Francis deſerti, fidem præſtiterunt. Itaque iratus Narſes obſides eorum religatis manibus, & capite demiſſo produxit; ac ciuibus eorum oſtendit, denuncians, ſe in eorum capita, ni ſe dederent, ſæuiturum. vbi verò imminenti ſuorum morte non permoueri, ſed in pertinacia permanere cognouit, cauens eos violare, à quibus nulla iniuria laceſsitus fuiſſet, crudelitatis eos ſpecie voluit deterrere. quippe tacito imperio iuſsit, vt carnifices ictum ſine illorum pernicie ligno infligerent, quod collo eorum ſubmiſſum veſte contexerat, ne Lucenſes rationem perſpicere doli poſſent. quo facto, illi tamen, vt edocti fuerant, ſpeciem morientium imitantes, proni ad terram de induſtria ciderunt, ac pedibus, vt aſſolet, calcitrare cœperunt: Lucenſes, rei veritate, vt ex longinquo non exactè perſpecta, ſuos tanquam mortuos, comploratunt. (nam nobili loco nati erant.) & Narſeti crudelitatem exprobrare cœperunt. Quibus inclamantibus ita Narſes reſpondit, vt eos cauſſam dediſſe tanto facinori diceret, qui ſacramentum fidei neglexiſſent. quòd ſi vellent ad fidem redire, obſides ſe in vitam reuocaturum. Lucenſes ſe illudi putarunt, cum illum loquentem de excitãdis mortuis audierunt, ſed tamen, vt æquitatis laudem aucuparentur in eo, quod effici nõ poſſe credebant, ſe illius arbitrio permiſſuros, ſi illos ſuperſtites cernerent, promiſerunt. Tum Narſes ſurgẽte omnes vno tempore iuſsit, atque integros, valẽtesq; ſuis oſtendit. neque tamen propterea Lucẽſes ad fidem præſtandam adduxit. Itaque, tam væcordi pertinacia cognita à magnitudine animi conſilium petiit, ac ſine vlla mercede obſides eis remiſit. Illis autem mirantibus, & cauſſam facti quærentibus non eſſe conſuetudinis ſuæ dixit, vt vana quædam ad gloriam reuocaret, ſed ſine obſidibus ſe effecturum, vt armis in ditionem concederent. Obſides in vrbem reuerſi Narſetem eximiis laudibus extulerunt, & ſe ab eo comiter, & liberaliter habitos eſſe dixerunt. eumq; virum eſſe, qui ad ſummam æquitatem incredibilem animi magnitudinem adiunxiſſet, aſſeruerunt. neque tum tamen ciues perpellere ad eius amicitiam potuere. Præfecti, qui in Aemiliam miſsi fuerant, cum per aliquot dies in hoſtili agro ita fuiſſent, vt eximiam ſiue ad populandum agrum, ſiue ad tentanda oppida ſolertiam adhiberent, domum, re vna malè geſta, omnem partam gloriam corruperunt. quippe Fulcares Herulorum præfectus, homo ſtrenuus ille quidem, ſed vani, præcipitisq; conſilij, temere Parmam, quæ tunc in Frãcorum poteſtate erat, acceſsit. Hac re cognita, Bucellinus, qui ſtationem ad amphitheatrum non longè ab vrbe ſitum habebat, delectis militibus in inſidiis collocatis, illum excepit, ac, repentino impetu facto, Herulos perculſos in fugam

coniecit. Fulcares autem, cum fugam capeſſere poſſet, noluit, iuſtã Narſetis increpationem reueritus. atque ita vnà cum ſatellitibus ſuis oppreſſus interijt. Ioannes autem Vitaliani, & Artabanes præfecti, &, qui euaſerant, Heruli, hoc detrimento accepto, ſe ſe Fauentiam recepere. Hac victoria elati Gotthi (quod adhuc metu intercedente non fecerant) apertè ſe hoſtes tulerunt, atq; ex proximis ciuitatibus Parmã conuolauerunt. Quibus rebus cognitis, Narſes ingentem animo dolorẽ concepit, atque ad ſuos, quos eo nuncio permotos, confuſosq; videbat, ita dixit, ſatis ſe ſcire, eos non alia de cauſſa angi, quàm quòd qui vincere conſueſſent, aliquod incommodum accepiſſent, non animaduertentes, nimiam felicitatis prætcritæ gloriam ea offenſione eſſe emendatam, ceterùm eos ſibi perſuadere oportere, vincere adhuc ſe poſſe. nam quanuis multitudine ſuperentur, tamen prudentia anteſtare. proinde ita ſe pararẽt, vt Lucenſibus obſeſsis ne reſpirandi quidem ſpatium darent. atque, his dictis, Lucam vrgere acrius cœpit. ad eos verò, qui Fauentiam ſe receperant, miſit monitum, vt auctoritati ſuæ obſequuti, Parmam repeterent, ac Francorum impetum cohiberent. miſit autem Stephanum Dyrrachium cum ducentis equitibus, qui cautè profectus docuit, nullo modo fieri poſſe, vt Lucẽſes ſubigerẽtur, ſi tranſitus Francis permitteretur, Narſetem in perpetuũ iratum illis futurum, niſi ſe Parmam referrent. Illi neceſsitate adactos inde ſe diſceſsiſſe, reſponderunt, quòd ex circumiectis locis tantũ commeatus contrahere non potuiſſent, vt ſatis alendo exercitui foret, ac præterea pecunia in ſtipendium defuiſſet. Tum Stephanus Rauennam profectus, magiſtrum militum ad eos adduxit, ac Parmam redire perſuaſit. & Lucam reuerſus, Narſetem bono eſſe animo iuſsit. Iam Narſes Lucenſium pertinacia exacerbatus machinas, & tormenta Lucæ mœnibus admouebat, ac propugnacula ſagittis, ignibusq; petebat, & vrbem omnibus detrimentis premebat. Quibus malis Lucenſes permoti, ſimulq; obſidum ſuorum precibus fatigati facilè ad deditionem animos inclinaſſent, niſi à legatis Francorum, qui aderant, ad obſidionem armis propulſandam, & rem prœlio experiendam incitati fuiſſent. Quare, patefactis portis, eruptionem in Romanos ſemel, iterumq; fecerunt, ſed ſemper cum ingenti detrimento repulſi ſunt. Vnde, fractis animis, viribusq; debilitatis, miſere ad Narſetem, vt, venia commiſſorum conceſſa, vrbem iniret. atque ita poſt tertium obſidionis menſem dediti venerunt in poteſtatẽ. His actis Narſes, refectis à labore militibus, Bono cum præſidio Lucæ relicto, Rauennam in hiberna conceſsit. nam, exeunte iam autumno, per hiemem bellare nolebat. quòd id erat commodius Francis futurum, quorum vires æſtate eneruatas hibernum tempus confirmat, ac tribunos militum

quieſcere, vt ineunte vere præſto eſſent, præcepit, Rauennæ verò ſecum trecentos tantùm homines domeſtici obſequij cauſſa retinuit. Interim Aligernus, qui Cumas tenebat, cum Gotthos paſsim ad Francos tranſire videret, ratus Francos per ſpeciem ſocietatis cum Gotthis initæ Romanos primùm deuicturos, deinde arma in Gotthos conuerſuros, longè præſtantius eſſe conſtituit, Narſeti, quàm Francis, oppidum tradere, & cum Romanis patriis legibus, quàm alienis cum alienigenis viuere, & Italiam veteribus incolis reddere, quàm recentibus aduenis comparare. vrgentibus autem obſidionem Romanis dixit, ſe cum Narſete inire colloquium velle. Ita, permittentibus illis, profectus ad Narſetem, qui Claſſe caſtello agri Rauennatis erat, claues illi tradidit, & ſe fidelem ei operam nauaturum ſpopondit. Eum verò comiter in primis accepit Narſes, & ſe magnis præmiis compenſaturum id beneficium dixit. atque exercitum Cumis aſsidentem vrbem iuſsit inire, & pecuniam recipere, & locum cuſtodire, & partem eius in hiberna concedere, Aligernum verò ad Forū Caſsij miſit, monitum, vt murum conſcendens illi ſic apertè incumberet, vt ab omnibus facilè videretur. ſic enim ſperabat, Francos, vbi eà tranſeuntes ipſum vidiſſent, omnem ſpem potiundę pecuniæ, quæ Cumis recondita eſſet, abiecturos, aut opportunis iam locis omnibus occupatis, aliud de ſumma belli conſilium eſſe capturos. Aligernus verò, vbi Francos illàc tranſeuntes aſpexit, irriſit ſimul, atque increpuit, quòd ſerum nimis auxilium attuliſſent, Gotthorum opibus vnà cum ducibus iam in poteſtatem Romanorum adductis. illi verò probra in eum regeſſerunt, ſuæ gentis proditorem identidem appellantes. diuq; in incerto habuere, bellum ne in præſens omitterēt, an cœptis inſiſterent. demum eò inclinauit ſententia, vt progrediendum eſſe putarent. Herulis de duce in locum Fulcaris aſciſcendo inter ſe altercantibus, Narſes item ſe interpoſuit. ac Sindualdum virtute, factisq; clarum ſuffragatione ſua prouexit. Inde cū ſuo comitatu conceſsit Ariminum. ad quem Theodobaldus cum ſuis Varnis acceſsit, & cum eo ſocietatem iniuit. Inter hæc Francorum pedites ad duo millia equitibus intermiſti in agrum Ariminenſem venerunt, eumq; diripere, ac paſsim bouum prædam agere, atque omnia peruaſtare cœperunt. Quod Narſes ex alto conſpicatus, ira percitus cum omnibus, qui apti certamini erant, erupit. Quo conſpecto, Franci in vnum coiere, ac ſagittariorum procellam fortiter excepere, & in denſiorem ſyluam refugientes, facto ibi globo, ſe acrius defendere. Ea re animaduerſâ, Narſes Hunnos iuſsit ſimulatæ ſe fugæ mandare, vt eos inſequentes extra vrbem liberos in campos eliceret. Quo facto, Franci veram eam eſſe fugam arbitrati, auidius inſectari cœperunt, rati ſe Narſetem viuum in

poteſtatem

poteſtatem adducturos, & bello finem proſperè poſituros. vbi verò in
campos vacuos, atque à ſylua remotos venerunt, tum Romani, conuer-
ſis equis, iuſſu Narſetis eos inuaſerunt. ex quibus equites curſu incitato
ad ſyluas ſe recepere. pedites relicti paſsim ſupra nongentos ſtrati. reli-
qui ſunt elapſi. Narſes Rauennam reuerſus, omnibus ibi rebus egregiè cõ
ſtitutis, Romam demum, poſtero iam ineunte anno, ſe rettulit. atque ve 554
ris initio milites vndique Romam excitos diligenter in armis exercuit.
nam & decurrere eos coegit, & equum inſilire, & armatos ſaltare, & tu-
bæ clangori audiendo aſſueſcere, ne fortè ex longo hibernorum ocio
bellicæ conſuetudinis obliti, in veris prœliis elangueſcerent. Interim Frã
ci liberius vagabantur, ab vrbe tamen Roma, locisq; finitimis abſtinebãt.
poſtquam verò in Samnium peruenerunt, ita inter ſe ipſa prædandi mu-
nera partiuerunt, vt Bucellinus Tyrrhenum littus, & Campaniam pera-
grans, per Lucanos vſque ad fretum adierit, Leutheris verò Apuliam, &
Calabriam populans, vſque ad Hydruntem proceſſerit. Franci templis
parcebant. Alemani verò, vt protſus à Chriſtiana religione auerſi, in ea
potiſsimum ſæuiebant, ac ſacram ſuppellectilem auertebant, & mortuos
ex ſepulchris trahebant. Leutheris inde præda onuſtus conſilium domũ
redeundi cepit, ac, Bucellino fratre relicto, diſceſsit. In Picenum autem
cum veniſſet, ac caſtra circa Fanum poſuiſſet, Artabanes, & Vldac Hun-
nus Piſaurenſi oppido exierunt, atque exploratores eius equites adorti cæ
dere incœperunt. qua re perſpecta, Leutheris exercitum vniuerſum in au
xilium laborantium mouit, atque ita occaſionem captiuis, quos pluri-
mos adducebat, aperuit, vt, laxatis vinculis, cum præda ab ſe parta abirẽt.
Inde Franci itinere continuato in Aemiliam, ac, traiecto Pado, in Vene-
tiam peruenerunt, & Cenetam vrbem ſuæ tunc ditionis tenuerunt, dolo
re ſummo incenſi, quòd poſt tot exantlatos labores prædam, quam quæ-
ſiuerant, amiſiſſent. paullo poſt etiam peſtilentia conflictati damnum
grauius acceperunt. cuius cauſſam aeri corrupto, & inerti poſt labores
ocio tribuerunt. Leutheris propterea inſania correptus, atque in rabiem
verſus, poſtquam dentibus carnem ſibi dilacerauit, & manantem ex vul-
nere ſanguinem deguſtauit, extinctus eſt; reliqui omnes aut æſtu febris,
aut dolore capitis, aut apoplexia, aut mentis exceſſu agitati periere. Bu-
cellinus autem, qui remanſerat, omnibus vſque ad fretum oppidis perua
ſtatis, per Campaniam rediens, Capuam verſus contendit, vt cum Narſe-
te, quem ibi verſari cum exercitu audiebat, acie decertaret, quoniam exer
citum item ſuum peſtilentia in dies vehementius abſumebat. quòd, in-
eunte autumno, milites vuis, & muſto gulæ auidius indulgentes, tumores
ventris inſanabiles contraxiſſent, ac plerique repentino caſu perirent. Cũ

autem in Campaniam perueniſſet, caſtris in Caſilini amnis ripa munitis, nec dum quæ fratri Leutheri acciderant, cognitis, vehementi admiratione capiebatur, quòd non ad ſe exercitum remitteret, atque interdum in ſuſpicionem adducebatur, ne quid ei durius contigiſſet. ſed tamen ſe ſine illo auxilio victoriam de Romano relaturum ſpetabat, cum ipſe triginta millia hominum haberet, Narſes autem vix duodeuiginti. itaque alloquutus ſuos, ad prœlium eſt hortatus, monens, haud paruis de rebus eſſe certamen. nam illa pugna aut Italia potituros, aut mortem oppetituros. His cognitis, Narſes exercitum vniuerſum ex vrbe aduerſus eum eduxit, ac caſtra hoſti adeo propinqua poſuit, vt & ſtrepitum eorum audire, & vallum proſpicere poſſet. Duobus exercitibus in conſpectum adductis, ordines vtrinque inſtrui, præſidia locari, copiæ luſtrari ſunt cœptæ, ſpes, ac timor vtriuſque animos verſare, Italiæ ciuitates in eius prœlij exitum tacita animorum expectatione ſuſpenſæ de futura vitæ conditione vehementius laborare. Cum autem Narſes videret, Francos proximis vicis direptis neceſſaria importare, eam ſibi coercendam licentiam ratus, Charangem Armenium, virum ſtrenuum, atque prudentem ex vltimis caſtris in eos immiſit. qui equo cum ſuis inuectus vehicula prædatoribus ac vitam ademit, & turrim à Bucellino ſuper Caſilini pontem conſtructam incendit, eiſq́; qui in præſidio erant, fugientibus, pontem ipſum occupauit. Qua re incenſi Franci protinus ad arma concurrunt, & prœlium inire decernunt, licèt vatibus Alemannicis triſte illius diei augurium prędicentibus. atque in id & ipſe Narſes ſuos inſtruxit. Cum autem equo inſcenſo in aciem eſſet proditurus, audiit, Herulum quendam ſeruo necem attuliſſe, ratuſq́; non ante rem prœlij diſcrimini committendam eſſe, quàm illud flagitii vindicaſſet, homicidam ad ſe vocauit, ac protinus ſcelus defendere contendentem morte affici iuſsit. inde licèt iratis Herulis in certamen deſcendit. Cum autem Sindualdus Herulorum præfectus ſe expectari cum Herulis mille cupidis pugnæ iuſsiſſet, ſe oppeciturum negauit, ſed ſi illi ſerius ordines ſuos inirent, coacturum, ut maturarent. ut uerò ad locum pugnæ deſtinatum acceſsit, aciem inſtruxit, loco vacuo Herulis, vt inire poſſent, relicto. interim duo Heruli ad Bucellinum tranſierunt, atque ira ſuorum expoſita, vt repente Romanos inuaderet, tanquam Herulorum præſidio deſtitutos, hortati ſunt. Ea de re Bucellinus propere, ingenti clamore edito, in Narſetem incurrit, & partem Herulis deſtinatā irrumpens, haud magna cæde facta, vſque ad aciē poſtremam peruaſit. Narſes autem inflexo cornu equitibus ſagittariis præcepit, vt vtrinque ſagittas in hoſtium terga conijcerent, quo facto, magna hoſtium ſubitò ſtrages eſt conſequuta. Hac re animaduerſa, Sin-

dualdus,

dualdus, & Heruli ſeſe hoſtibus acie excedentibus obiecerunt, atque in fugam actos in flumen præcipites impulerunt. Ita Bucellinus quoque cum toto ſuo exercitu eſt deletus. nam ex Francis quinque tātùm elapſi. ex Romanis vix octoginta deſiderati, qui primam in hoſtem impreſsionem fecerant. flumen refertum cadaueribus exundauit. Hunc exitū Francorum expeditio in Italiam habuit, qua poſt Gotthicum bellum ipſa eſt Italia lacerata. Narſes, auditis eodem tempore quæ Leutheri in Venetia acciderant, tanquam bello Francico proſperè abſoluto lætus Romam ſe rettulit, ac veritus, ne militum virtus in tāta gratulatione ocio, ac laſciuia frangeretur, aduocatis eis præclaram orationem habuit, qua eos ad continentiam, & modeſtiā in ſecundis rebus adhibendam hortatus eſt, ſimulq́; monuit, vt arma tractare ne intermitterent. neq;. n. veriſimile ſibi videri, Francos, licèt victos, in poſterū quieturos. Gotthi verò, qui Francos auxilio iuuerant, in timorē adducti, ne Romani ſuperioris belli molē in ſe conuerterent, in oppidū Caſsinū præcipiti in loco ſitum ſe receperunt, idq́;, Ragnare Brittone duce, cōmuniuerunt. Qua re animaduerſa, Narſes extemplò cum vniuerſo exercitu eò reuertit. cumq́; oppugnationē ex propinquo non poſſet admouere, obſidione circumdedit, diſpoſitis circūquaque cuſtodiis, ne cuiquā aut ingrediendi, aut exeundi pateret poteſtas. haud magno tamen incommodo eos affecit, quòd neceſſaria ad victum omnia in oppidū conuexiſſent. indignati tamen Gotthi ſe diutius muris includi, crebras eruptiones fecerūt, vt Romanos ab obſidione auerterent, ſed, nulla re memorabili acta, hiemem tranſegerunt. Eodē anno ciues Romani deſiderio Vigilij pontificis ſui acceſsi per Narſetē Iuſtinianum orarunt, vt Vigilium, omnesq́;, qui cum eo erant, epiſcopos, & clericos eccleſiæ tandē, patriæq́; ſuæ reſtitueret. Qua re cognita, Iuſtinianus clerū, qui cum Vigilio erat, acciuit, ac dixit, ſe, ſi Vigiliū habere pontificē vellent, permiſſurū, ſin minus, rogare, vt Pelagiū archidiaconū, qui inter eos aderat, ſubrogarent. illi ſe Vigilio cōtentos eſſe, ſed poſt exceſſum eius in ſublegendo pontifice voluntatis ipſius rationē habituros, dixerunt. Ita Vigilius dimiſſus cū omnibus in Siciliā eſt reuectus. verùm Syracuſarum in vrbe cum eſſet, ſæuo calculi dolore oppreſſus V Kal. Ianuarias obiit. Conciliū Conſtantinopolitanū vt veteres Eccleſiæ diſcordias in Oriēte ſedauit, ſic nouas, easq́; maximas ſeditiones in Occidēte conciuit. Multis. n. propter inſcitiā viſum eſt, ipſum plurimū de Chalcedonenſis auctoritate diminuiſſe, tribus eius, vt rebantur, capitibus infirmatis. itaque in Italia Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ epiſcopi, quorū principes erāt Macedonius Aquileienſis, Honoratus Mediolanenſis, & Maximianus Rauēnas, decretis eius acceptis, Aquileiæ conuenere, ac, re in conſultationē adducta, Cōciliū illud non obſeruandū eſſe ſtatuere. Scriptū autē eſt hoc in Decre-

to Iuonis de auctoritate Conciliorũ, ex Beda: *Synodus Aquileiæ facta*, inquit, *ob imperitiã fidei quintũ vniuerſale Conciliũ ſuſcipere diffidit, donec ſalutaribus beati papæ Pelagij monitis inſtructa & ipſa huic cũ ceteris Chriſti eccleſijs annuere conſenſit.* Sed hoc annis ſubſequentibus factũ eſt. Ineunte inde vere,
555 Ragnares Caſsini obſeſſus à Narſete poſtulauit, vt ſibi colloquii copiã faceret, quòd ſemet ei dedere ſtatuiſſet. Qua facta, cũ verba ſuperbię, atq; arrogãtiæ plena iactaret, dignus, qui irrito colloquio dimitteretur, eſt viſus. Ceterùm, cũ in collẽ regreſſus non longè à muris abeſſet, illud iniqui admodũ, ac ſcelerati in primis exẽpli fecit, quòd ſagittã clam in Narſetẽ occidendi hominis gratia iecit. quæ quanquã irrita cecidit, plurimũ tamẽ periculi ſecum attulit. Quã ob cauſſam Romani iracũdia inflãmati propere arcus omnes intenderunt, ac, ſagittis in eũ certatim contortis, ipſum letali vulnere affecerunt. ex quo relatus in oppidũ poſt biduũ mortuus eſt. Illo duce extincto, Gotthi viribus ſuis diffiſi haudquaquã ſibi cunctãdum exiſtimarunt, quin ſeſe eueſtigiò dederent. itaq;, nunciis ad Narſetẽ miſsis, pacta ſalute, eius ſe fidei permiſerunt. Ille verò omnes Conſtantinopolim miſit, nequam materiã relinqueret belli per eos in Italia renouãdi. Hactenus res Gotthorũ, & Francorum in Italia geſtas Procopium, Agathiamq; ſequuti, narrauimus. quorũ vterq; his temporibus vixit, atq; eloquentiæ ſtudio floruit, Procopius etiã huic bello interfuit. quibus duobus credere malui, quàm Guidoni, aut Agnello Rauennatibus, quos licèt ætate multò inferiores Blondus arctè complexus hæc omnia longè aliter & rettulit, & digeſsit. præſertim verò cũ eos mihi legere non contigerit. Narſete victoria parta Romã reuerſo, corpus Vigilii pontificis eſt relatũ, ac ſolemni pompa via Salaria in æde S. Marcelli ſepultum. Comitiis inde creando ſucceſſori indictis, Pelagius diaconus haud dubiis totius cleri ſuffragiis eſt ſuffectus. &, cum non eſſent in clero, qui conſecrare de more poſſent, nouo exemplo ab epiſcopis, Ioanne Peruſino, Bono Ferentinate, & Andrea presbyrero Oſtienſe XVI Kal. Maii conſecrationem accepit. Cum autem plerique religioſi, ſapientes, ac nobiles ab eius ſe communione ſecernerent, quòd ſeditionis contra Vigilium excitatæ auctorem fuiſſe dicerent, vehementer dolere, atque angi animo cœpit. itaque, conſilio capto, vnà cum Narſete à Sancti Pancratij æde ad Sancti Petri hymnos, ac cantica canens proceſsit, ibiq; euangelia, & crucem domini ſuper caput ſuum ponens, in ambonem aſcendit, ac ſanctiſsimum iuſiurandum iurauit, ſe illius ſeditionis prorſus expertem fuiſſe. Inde illud à clero, populoq; aſtante ſibi confirmari poſtulauit, ne quis in Eccleſia ab oſtiario vſque ad epiſcopum pecunia, aut promiſsis, ſed doctrinæ tantùm, ac vitæ meritis proueheretur. Eodem anno in Gallia, Theodobaldo rege Francorum mortuo,

magni

magni eius patrui Childebertus, & Clotharius hereditatem inierunt,
Childebertus exactæ iam erat ætatis, ac ſine liberis. Clotharius quanquã
viridior, tamen admodũ ſenex, & filiis præditus. itaq;, moriẽte mox Chil
deberto, totum regnum Francorum ad Clotharium eſt delapſum. Idi-
bus Auguſti Conſtantinopolis ſæuiſsimo terræmotu quaſſata eſt, quo
multæ ædes ſacræ, priuatæ, & publicę, & maxima pars mœnium procidit.
& mare ad duo millia paſſuum, æſtu quodãmodo vndas abſorbẽre, receſ-
ſit, quo multæ naues abſumptæ ſunt. eaque calamitate magna pars Oriẽ
tis afflicta eſt. In primis autẽ Nicomedia, Antiochia, & Berytus ingentia
detrimenta ceperunt. Beryti peregrini, & inquilini fere omnes ruinis eli-
ſi, inter quos pręcipuè iuuenes illi, qui cognoſcendarum legum cauſſa eò
ſe contulerant. itaq; iuris interpretes, qui anteceſſores dicebantur, Sido-
nẽ ſe referre coacti ſunt. Proximo anno, cum in perpetuum quietura à 556
Gotthis Italia videretur, nouo ſuborto motu, deintegrò fluctuauit. quip
pe Vidinus, Gotthorum Comes, vt ſcribit Paulus Diaconus, à Narſete de
fecit, atq; Amingum, ſiue, vt inquit Marcellinus, Omnirugum, qui Bucel
lini ſocius fuerat, auxilio aduocauit. Quã rem nec ſpernendam, nec vllo
modo ferendã Narſes arbitratus, exercitum aduerſus eos eduxit, &, ſum-
mo commiſſo prœlio, vtrunq; in poteſtatem redegit. ac, Vidino Conſtã
tinopolim miſſo, Amingum gladio interemit. videndũ eſt autẽ, ad hoc
ne bellũ illud pertineat, quod poſt Cedrenus memoriæ prodidit, nempe
Viriã, & Brincas à Narſete de Gotthis eſſe receptas. neq;.n. quò nos con-
iectura ducat, aliud habemus. nec quidquã videri prætermiſiſſe temere in
tantis præſertim rerum anguſtiis, volumus. Conſtantinopoli iterum
menſe Iulio terræmotu, fulguribus, tonitruis, & tempeſtatibus grauiſsi-
mè laboratum eſt. Iudæi & Samaritani, Cæſareæ Paleſtinæ conflata ſedi
tione, impetum in Chriſtianos fecerunt, ac, multis peremptis, eccleſias
combuſſerunt, &, Stephano pręfecto in prætorio necato, bona eius diri-
puerunt. vxor autem eius elapſa Conſtantinopolim adiit, atque, iniuria
expoſita, effecit, vt Adamantius magiſter militum ad eam rem inquirẽ-
dã ſit miſſus. qui, quæſtionibus acriter habitis, alios ſuſpendio affecit,
alios obtruncauit, alios publicatione, alios relegatione multauit. ma-
gnusq; ex ea re tumultus in Oriente eſt concitus. Gotthis, Francisq; Ita-
lia deturbatis, reſtabãt Heruli, quondã à rege Theodorico in Subalpinis,
victo rege illorũ Odoacre, locati. Et his ex Italia deturbandis ſumma op-
portunitas eſt oblata. quippe Sinduáldus præfectus eis à Narſete, vt di-
ximus, datus poſtero, vt Paulus ſignificare videtur, anno eos ad defectio- 557
nem ſolicitauit; atque ab eo victus perfidiæ pœnas luit. Sic autem ille
ſcripſit: *Narſes Sindualdum regem cum multis beneficiis affeciſſet, nouiſsimè
rebellantem, & regnare cupientem bello ſuperauit, & captum celſa tra-*

be ſuſpendit, eodemq́ tempore per Dagiſteum magiſtrum militum vniuerſos Italiæ fines obtinuit. Atque hic quidē earum cladium exitus fuit, quas omnium atrociſsimas ab anno quadringēteſimo, vt ſupra diximus, barbari, ac præcipue Gotthi Italiæ intulerunt. per quas ipſa vrbibus, armis, viris, opibus, ac dignitate multata, ac paſsim igne, ferroq́; ſæuiente, vltima ſtragis, atq; immanitatis exempla perpeſſa, ex ſummo florentis fortunæ gradu ad infimum, ac prope miſerabilē eſt deducta. Quorum caſuū ea magnitudo, atq; varietas fuit, vt vix inueniri poſſe quenquā tanto animi robore putē, qui tot fortunæ ludibria, tot clades vrbium, fugas hominū, cædes populorū aſſequi mente, nedum cōplecti oratione queat. Ceterùm, Italia ſingulari Dei beneficio poſt annum ferme centeſimum ſexageſimum liberata, Narſes animum ad eā inſtaurandā, atq; à ſuperioribus calamitatibus ſubleuandā cōuertit, præcipuè ne Beliſario videretur inferior, qui ei ſtudio, quoad per hoſtes, bellumq́; licuerat, diligentiſsimè inſeruierat, magnamq́; ex ea re laudē retulerat. Fuit.n. vt inquit Paulus, vir ſumma pietate ornatus, religione Catholicus, erga pauperes benignus, in reparandis baſilicis diligens, ac demū vigiliis, & precibus vſqueadeo deditus, vt plures victorias ſupplicationibus diuinis, quàm terroribus bellicis, obtinuerit. Addit Nicephorus, eū tantum Virgini Dei genitrici cultū adhibuiſſe, vt ab illa manifeſtè apparente tēpus cōmittendi prœlij expectarit. neq; eum ante in aciē deſcendere cōſueuiſſe, quàm ab illa opportunitatē rei aggrediendæ acceperit. Multa igitur ille poſthac oppida bello labefactata reſtituit, multa Romæ, ceteriſq́; in oppidis ędificia publica & ſacra, & profana refecit, ac diſperſas ſuperioris tēpeſtatis poſt fœdū naufragiū colligere tabulas ſtuduit. verùm vt aliarum multarum, ſic harum quoq; actionum explorata ad nos memoria non peruenit. Sunt.n. qui ſequūtur anni adeo ab omni litterarum commemoratione inopes, vt nihil in tota fermè Occidentis, atq; Italiæ antiquitate incultius, nudiusve reperiatur. Eadē, quæ Narſetē, Pelagium quoq; pontificē cura inceſsit. nā & ipſe omnia ſua ſtudia contulit ad eccleſias Romæ reparandas, & exornandas, moresq́; clericorum, atq; epiſcoporum, qui lapſi fuerant, emendandos. Itaq; ædibus ſacris vaſa aurea, & argentea, palliaq́;, quæ ante cladē Romanam habuerant, reſtituenda curauit, & Maximianum Rauennatem epiſcopum ad Romanæ Eccleſiæ auctoritatem reuocare contendit, res Eccleſiaſticas ad proprios vſus vnà cum altero epiſcopo nomine Thracio conuertentem. Qua de cauſſa Petrum presbyterum, & Proiectum notarium ad ea loca, vt hæc piacula tollerent, miſit, eoſq́; Narſeti, Rauennæ agenti, vt ipſius ope mandata ſua perficerent, commendauit. verba epiſtolæ adhuc extant: *Quali nos de gloriæ veſtræ ſtudijs iudicio gratulemur, non ſolùm veſtram, ſed multorum etiam, ac pene omnium credimus habere*

*notitiam. & idcirco nunc de ijs, quæ, vobis præſentibus, ibi fieri ſtupemus, fiducialı
ter apud gloriam veſtram duximus conquerendum. Thracius ſiquidem, ac Maxi
mianus nomina tantum epiſcoporum habentes, & Eccleſiaſticam ibi vnitatem per
turbare dicuntur, & omnes Eccleſiaſticas res ſuis vſibus applicare intãtum, vt con
tra vnum Maximianum vſque ad nos per tam longum iter, neceſsitate compellen
te, quidam infatigabiliter venientes preces offerrent. ob quam cauſſam Petrum pre-
sbyterum Sedis noſtræ, & Proiectum notarium ad eadem loca duximus deſtinan-
dos, vt ea, quæ contra vicis ſtatutis à prædictis pſeudoepiſcopis compererint commiſſa,
vel digna debeant ibi vltione compeſcere, vel eoſdem ad nos vſque perducere. Et
ideo ſalutantes paterno affectu gloriam veſtram, petimus, vt præfatis, qui à Sede no
ſtra directi ſunt, in omnibus præbeatis auxilium, nec putetis alicuius eſſe peccati, ſi hu
iuſmodi homines comprimantur.* Macedonio archiepiſcopo Aquileienſi
mortuo ſucceſsit Paulinus ab Honorato archiepiſcopo Mediolanenſi cõ
tra vetera exempla ſacratus. ille verò & ceteri Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ
epiſcopi, cũ Concilium, vt diximus, Conſtantinopolitanũ repudiantes, ſe
ab Eccleſiæ auctoritate remouiſſent, & hos Pelagius reuocare ſiue litte-
ris, ſiue nunciis miſsis conatus eſt. itaque poſtero anno, cum eorũ nemo 558
præceptis põtificiis obedientẽ ſe præbuiſſet, nouas ad Narſetẽ litteras mi-
ſit, vt primos ad Iuſtinianũ Conſtãtinopolim mitteret, ſecundos vel prin
cipali, vel iudiciali auctoritate comprimeret, quemadmodũ legibus caue
retur. verba hæc fuerunt: *Date operã, vt qui ſe ab Apoſtolica Sede ſeiunxerũt,
ad pijſsimum principẽ ſub digna cuſtodia dirigantur. recolere. n. debet Celſitudo ve
ſtra, quid per vos Deus fecerit tẽpore illo, quo Iſtriã, & Venetiam tyrãno Totila poſ
ſidente, Francis etiã cuncta vaſtantibus, non ante tamen Mediolanenſem epiſcopũ
fieri permiſiſtis, quàm ad clementiſsimum principẽ exinde rettuliſſetis, & quid fieri
debuiſſet, eius iterũ ſcriptis recognouiſſetis, & inter vbique ferventes hoſtes Rauen-
nã tamen & is, qui ordinabatur, & is, qui ordinandus erat, prouidentia culminis ve
ſtri deducti ſunt. De Liguribus, Veneticis, & Iſtris epiſcopis quid dicam? quos ido-
nea eſt Excellentia veſtra & ratione, & poteſtate reprimere. ne dimittatis in con-
temptum Apoſtolicarum ſedium de ſua ruſticitate gloriari. cum ſiquid eos de iudi-
cio vniuerſalis ſynodi, quod Conſtantinopoli per primam nuper elapſam indictionẽ
actum eſt, forte mouebat, ad Sedem Apoſtolicã (quod ſemper factum eſt,) electis ali
quibus de ſuis, qui dare, & accipere rationẽ poſſent, dirigere debuerunt, & non clau-
ſis oculis ſanctam Eccleſiam lacerare. Nolite ergo dubitare, huiuſmodi homines
principali, vel iudiciali auctoritate comprimere. quia regulæ patrum hoc ſpecialiter
conſtituerunt, vt ſi qua Eccleſiaſtici officij perſona, cui ſubiectus eſt, reſtiterit, vel ſe-
orſim collegerit, aut aliud altare erexerit, ſeu ſchiſma fecerit, iſte excommunicetur,
atque damnetur. quòd ſi forte & hoc contempſerit, & permanſerit diuiſiones fa-
ciendo, & ſchiſmata, per poteſtates publicas opprimatur.* Paruit pontificis aucto
ritati Narſes, atq; epiſcopos, quocunq; modo Eccleſiæ mandata ſpernen

teſ,cohibere pro poteſtate contendit. itaque ab eis propterea piorũ communione ſecretus eſt. Qua de re cum Pelagiũ monuiſſet, eiuſmodi ab illo reſponſum accepit: *Relegentes litteras Excellentiæ veſtræ de iniuria, quam vobis iniquorũ hominum præſumptio ingeſſit, valde doluimus. ſed quia ſcimus, occulto Dei iudicio animam veſtrã, etſi per aliorum iniquitatẽ, & ſuperbiã, à contaminatione ſchiſmatis cuſtoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiã de malis hominum actibus bona operari conſueuit. nec. n. ſine illius prouidentia factum eſſe credendum eſt, vt inſenſati, & peruerſiſſimi homines vſque ad hoc proſilirent, vt ſuam diuiſionem Catholicam eſſe credentes Eccleſiam, à ſua vos pollutione prohiberent. ſic. n. per miſericordiam Dei, etiã neſcientibus illis, hoc factum eſt, vt à ſchiſmaticorũ communione eruti Catholicæ, quam diligitis, ſeruari vos contigiſſet Eccleſiæ. Quanuis igitur veſtra per illorum ſcelus facta ſit vtilitas, nolite tamen impunitam præſumptionẽ iniquorum hominum craſſari permittere. ſi enim hoc, quod in veſtram gloriam præſumpſerunt, non fuerit vindicta compreſſum, quòd in minoribus non valeant puniri, ambigi vltra non debet. Quales autẽ ſint, qui Eccleſiã fugiunt, Eufraſij eos ſcelera euidenter infamant qui in homicidio nec hominis neceſſitudinẽ, nec fratris caritatẽ, nec ſacerdotij reuerentiam cogitauit. Auferte tales ab iſta prouincia, vtimini oblata vobis à Deo opprimendi perfidos occaſione. quod tunc plenius fieri poterit, ſi auctores ſcelerum ad clementiſſimum principem dirigantur, & maximè eccleſiæ Aquileienſis inuaſor, qui & in ſchiſmate, & in eo maledictus nec honorem epiſcopi poterit retinere, nec meritum.* Quod mãdatũ cũ explere Narſes differret, nouis his Pelagij litteris eſt impulſus: *Iampridem à vobis poſtulauimus, atq; adhuc poſtulamus, vt Paulinũ Aquileienſem pſeudo epiſcopum, & Honoratũ Mediolanenſem epiſcopum ad clementiſſimum principẽ ſub digna cuſtodia dirigatis, vt iſte, qui epiſcopus nullatenus eſſe poteſt, qui contra omnem canonicam conſuetudinem factus eſt, alios vltra non perdat, & illum, qui contra morem antiquum ordinare præſumpſit, canonum vindictæ ſubiaceat.* Quibus præceptis armatus Narſes alios epiſcopos, quos capere potuit, Conſtantinopolim miſit, alijs fugã conſciſcentibus iuſtũ exiliũ ſanxit. ex quibus Vitalis Altinas, Magunciacũ abiit. Narſes itẽ per hos annos templa, quæ victoriæ cauſſa in Riuoalto inſula vouerat, vnũ S. Theodoro, martyri, alterũ S. Geminiano confeſſori, Mutinẽſi quondã antiſtiti ædificandũ iã voti dãnatus curauit. quorũ illud hodie Venetiis in æde S. Marci includitur, alterũ è regione inuiſitur in foro. Dum autẽ Italiæ ſtatus hoc pacto ad quietẽ, decoremq; formatur, Oriens ſæuis rurſus, atq; inauditis ante malis eſt diuexatus, illuuionis, peſtilẽtiæ, tẽpeſtatis, terræmotus. nã mare limitibus naturalibus ad tria millia paſſuũ Thraciã verſus exceſſit, atq;, agris, hominibusq; multis oppreſſis, in alueũ priſtinũ rediit. ſequuta eſt inde Cõſtantinopoli tanta, tamq; dira peſtilentiæ lues, vt mortui triduũ inſepulti iacerent, non ſufficiente propter multitudinẽ cadauerum li-

rũ Libitina. mox, cum ne currus quidẽ à Iuſtiniano curati ſatis valerent, in littus eiecta ad ſex dies inhumata manſerunt,& fœtore intolerabili loca proxima infecerũt. Menſibus Iulio,& Auguſto illa maximè clades accepta. Quin etiã per eoſdẽ dies inſolitæ cæli tẽpeſtates,atq; horribiles extiterunt.erat autẽ continuus prope cæli fragor,& paſsim micantiũ fulminũ ſpecies,quæ non ſolũ oculis,auribusq; attonitis terrore,ſed etiã ſuſpenſis animis religionẽ incutiebant. quibus nonnulli etiã ſomnũ capientes aduſti ſunt. Fulgura verò terræmotus adeo atroces,& ſæui in omnibus terris ſunt conſequuti,vt meritò homines vererentur, ne vno terræ hauſtu vrbes abſorberentur. Quæ mala cũ alia in Occidente loca vexarunt, tum in primis Italiã afflictarunt, vſqueadeo vt Romã ſatis conſtet plus ẽt ab his terroribus detrimenti,quàm à barbarorũ feritate,cepiſſe.Itaque, cũ aliquando Canuſinæ ciuitatis antiſtes cũ S.Benedicto abbate de Totila rege ſermonẽ ingreſſus dixiſſet,fore,vt per eũ vrbs ita dirueretur,vt in poſterũ nequaquã incoleretur, reſpondit S.Benedictus, immo verò Roma ab hominibus non excindetur,ſed à tempeſtatibus,fulguribus, turbinibus,& terręmotu fatigata exardeſcet in ſemetipſa. Id autẽ verum fuiſſe vaticiniũ ſcripſit S.Gregorius,affirmãs,ſua ætate,(vixit autẽ hoc tẽpore, monaſteriis multis à ſe conditis, atque ipſius diſciplinæ monaſticæ à ſe diligentiſsimè cultæ gloria clarus.) Romæ mœnia diſſoluta,domos euerſas,deſtructas eccleſias turbine fuiſſe, eiuſq; ædificia ſenio lõgo laſſata increbeſcentibus ruinis proſtrata ingratum ſui ſpectaculũ præbuiſſe. Hoc terræmotu ſedato, rurſus mare ad duo millia paſſuũ extra fines excurrit. alterq; terræmotus,iam ineunte hieme,priorem excepit, qui multò, quã ille, non ſolùm minacior, ſed etiam pernicioſior fuit. Præcipuè Conſtãtinopoli circa mediam noctem,ciuibus alto, & profundo ſomno ſopitis, repente concuti omniũ fundamenta ædificiorum cœperunt. iſq; motus vſqueadeo ſæpe cũ inſigni incremento eſt repetitus, vt homines, ſomno diſcuſſo,periculi inſtantis magnitudine conſternati altiſsimos eiulatus, & flebiles comploratiônes ediderint,ſupplicesq; vota ad Deũ effuderint. tum ſonitus quidam grauis, ferusq; ſtridor è terra erupit, qui ſæuiſsimis ventorum agminibus quaſi ſtipatus ipſum terrorem ingeminauit, quo territi homines mente prope attoniti ex ædibus ſe ſe in publicum effundebant,ac ſub diuo votis faciendis manebant,omniaq; niuis,algoriſq; incommoda ſuſtinentes tectis ſuccedere detrectabant. Licebat autẽ cernere mulieres nobilitate, & caſtitate inſignes temere cũ viris alienis, omni pudoris confuſo diſcrimine,cõmiſceri,viros virtute præſtantes ab ignobilibus,dominos à ſeruis, magiſtratus à priuatis in ordinẽ redigi, omnibus mortẽ in proximo eſſe putantibus.multis in partibus ædes totæ procubuere,multis in ædibus tecta,cõpage ipſa ſoluta,ita diuulſa ſunt, vt cælũ aſpi-

ceretur, ac mox ita coierunt, vt fractura non cerneretur, alibi columnæ
ex ſuperiore ædificii parte vi excuſſæ ad lõginquas ædes, velut funda, emiſ
ſæ fragore ingenti omnia contriuerunt. E plebe plurimi periere, è nobili
tate ſolus Anatolius, vir conſularis in lecto cubans, marmoris fragmento
colliſus eſt. Luce autẽ ſubſequente, ciues ſe inter ſe intueri, ſalutare, & cõ-
plecti, perinde ac ſi deſperata ſalute iã iam eſſent mortẽ oppetituri. Inde
per decẽ poſt dies ipſo cõtinuato tremore, reliqua ædificia aut labefacta-
ta, aut certè tentata ſunt. Quę res homines coire coegit, & ſupplicationes
Deo facere, & carmina expiatoria canere. Iuſtinianus autẽ religione per-
fuſus in feſto Nataliciorũ, & Theophaniorũ per vrbẽ, poſita Auguſtali
559 corona, inceſsit, nec conuiuia ſolẽnia celebrauit, ſed eorũ impenſas in ege
nos tolerandos transfudit. vulgo etiã æquitas in cõmerciis, & iudiciis co-
li cœpta, & omnes turpitudinis, ac flagitiorum labes reiectæ. alij, mutato
viuendi more, honoribus, opibusq; relictis, vel in ſacra loca collatis, vitã
ſibi ſolitariã depoſcebant. per noctẽ primores ciuitatis publicas vias obeũ
tes, mendicos, atq; egentes, cibis oblatis, veſtibusq;, leuabant. Interim nõ
deerant, qui abſurdas quaſdã prædictiones in vulgus iactarent, huic mun
di machinæ finẽ adeſſe monentes, quiq; res horrendas à ſe viſas falsò ferẽ
tes pauorẽ augebant. quorũ alii quaſi à dæmone inſito edocti, alii quaſi
ab aſtris hoc portendentibus moniti hęc tradebant. Poſtquã verò, remit
tente tremore, diſcrimen eſt imminutum, tum ad priſtinã vitæ conſuetu
dinẽ plerique ſe retulerunt, & cauſſas terræmotuũ naturales inquirere,
& de ventorũ exhalationibus diſſerere cœperunt, tumidos, ac denſos va-
pores terræ cauernis incluſos motus ciere huiuſmodi concludentes. Iuſti-
nianus ædificia uel putreſcentia, vel imbecilla, vel prolapſa inſtaurare cõ-
tendens, præcipuè trullã tẽpli S. Sophiæ reſtituit. eamq; viginti amplius
pedibus ſupra templi tectũ, quàm ante fuerat, extulit. aliasq; ædis partes
debilitatas magnificentiore, quàm erant, opere inſtaurauit. Hunc autẽ
terræmotum tã inſignem ſequuta eſt altera inſignior peſtilentia, quę in-
tegros quattuor menſes vrbẽ attriuit. Moriebantur plerique repente, tan
quam apoplexia correpti, neque vltra quintum diẽ ſuperabant, morbus
autem priori ſimilis; nã febres ad bubonẽ intumeſcentem adiectæ eum,
quem inuaſerant, extinguebant. nonnulli verò nec febre occupati, nec do
lore vllo uexati, dum ſecretò corpora curarent, & domi, & foris, vt cuiq;
contingebat, cadebant. præcipuè iuuenes vis illa morbi abſumebat, &
mares magis, quàm feminas. nã illæ diſsimili lue conficiebantur. Eodẽ
anno noua gens Hunnorũ, qui Abares dicebantur, ad ripas Iſtri venit, &
amnẽ per hiemem conglaciatũ nacta, flumine tranſmiſſo, in Mœſiam,
prouinciã Romanam irrupit, ac variè populari agros hoſtili exemplo in-
cœpit. Hi in omnibus rebus reliquorum Hunnorum cultui, præterquã

in religatione capillorum, ſimiles extitere. In Italia (quod ingentẽ omnibus horrorem incuſsit) memorabilia quoque prodigia apparuere, nempe ſigna per domos, oſtia, vaſa, & veſtimenta, quæ nulla deleri ablutione potuerunt. hæc proximam, quæ ſequuta eſt, peſtilentiam portenderunt. Narſes Mediolanum reparare contendit. Pelagius pontifex ædem SS. Iacobi, & Philippi inſtituit. Anno inde quingenteſimo ſexageſimo à Chriſto nato Hunni ex Mœſia in Thraciã cum tranſiſſent, capto prouinciæ præfecto, magnam cædem fecerunt. cumq; partes quaſdam muri Anaſtaſiani terræmotu proſtratas inueniſſent, ingreſsi ſunt, atque omnia vſque ad Dripeũ, Nymphas, & Chiti pagum in ſuam ditionẽ adduxerunt. 560
Qua re cognita, Iuſtinianus ciues multos ad Longum murum miſit. qui, commiſſa pugna, plerique ceciderunt. itaque Beliſarius, licèt iam effœtæ ætatis, miſſus eſt. qui, equis ciuium ſumptis, armata multitudine venit ad Chiti pagum, foſſaq; facta, barbaros, quot quot cepit, occidit. palmites etiam arborum poſt ſe traxit, vt, excitato puluere, ingentis ſpeciẽ multitudinis Hunnis præberet. qua opinione decepti vſque ad Arcadiopolĩ profugerunt, &, cum naues parari viderent, vt ſibi tutus receptus daretur, poſtularunt. Iuſtinianus autem Iuſtinum Curopalatem ſorore ſua natum miſit, qui eos traduxit, eum, qui poſt Imperium tenuit. Hoc anno peſtilentia inguinaria, ſiue bubonis vocata, ex Oriente demum in Italiam tranſiit. cuius ratio fuit huiuſmodi. Erumpebant in inguinibus hominum, & in aliis mollioribus partibus glandulæ inſtar nucis, quas mox ardentiſsimæ febres excipiebant, ita vt tridui ſpatio abſumerent. ſiquis verò vltra ſpiritum produxiſſet, ſpem vitæ concipiebat. ita domus vbique deſerebantur, ſingulis tantam vitare cladem ſtudentibus, cum patres liberos, liberi parentes relinquerent, vt ſaluti ſuæ conſulerent. nam ſiquis tanto pietatis ardore flagraſſet, vt alteri officium præſtare aut curationis, aut ſepulturæ vellet, in eandem mox & ipſe incidebat calamitatem. itaque lacrymis, & fletibus vbique omnia perſonabant. Hæc lues ad ſuperiores Italiæ clades adiuncta vt populos prorſus exhauſit, ſic maximam inſtaurandis, quod cœptum erat, ædificiis moram iniecit. Proximo anno 561
Pelagius pontifex, baſilica apoſtolorum nondum perfecta, III Nonas Martii obiit. Inde IIII Kal. Iunii Ioannes, cognomento Catelinus, eſt ſuffectus, quẽ tertium appellarunt, ac XVI Kal. Auguſti conſecratus. In Sicilia Placidus S. Benedicti diſcipulus ſactũ martyrium ſubiit. irruptione quippe à Sarracenis in inſulam facta captus, ac variis ſuppliciis affectus cõſtanter eſt mortuus, unà cum fratribus ſuis Eutitio, & Victorino, ac ſorore virgine Flauia, & monachis triginta tribus. Dicitur autem cathenis vinctus fuiſſe, fame, & ſiti cruciatus, ſuſpenſus, tortus, verberatus, aduſtus, fumo afflatus, dentibus & lingua multatus, ac demum capite truncatus

III No-

III Nonas Octobris apud Meſſanam. Maurus autẽ condiſcipulus eius, monaſterio in agro Andegauenſi conſtructo, omni item laude ſanctitatis effulſit. Rauennæ templa ab Arrianis fœdata ab Agnello epiſcopo hortatu Narſetis expiata, & multis donariis aucta. Iuſtiniano dolore capitis fatigato, cum in publicum non exiret, rumor in vrbe diſperſus eſt, ipſum morbo eſſe conſumptum. itaque tumultu ſuborto, tabernæ direptæ ſunt. neque hora tertia venalis panis inueniebatur. prouectaq; res eſſet longius, niſi hora nona præfectus vrbis luminaria per totã vrbem accendi iuſsiſſet, atq; eo ſigno Imperatorẽ valere ſignificaſſet. quo conſpecto, omnis repente tumultus elanguit. Menſe inde Decẽbri ædes à baſilica S. Sophiæ ad Probi fortuito incendio conflagrarunt. Et hoc anno terræmotu, ac peſtilentia multis eſt in vrbibus laboratũ. Poſt res Eccleſiæ Concilio Conſtantinopolitano cõpoſitas Seueriani hæretici quieſcere non potuerunt, ac nouã de immortalitate carnis Chriſti controuerſiã intulerunt. quibus cũ Catholici ſumma ope reſiſterent, re ad arma deducta, multas cædes fecerunt. Quod audiẽs Iuſtinianus, miſſo Timarcho Comite, innoxios vindicauit, aliis exilio, aliis bonorũ publicatione, aliis vita
562 mulctatis. Proximo anno Romæ Ioannes pontifex baſilicam Apoſtolorũ iam ad ſummum perductã dedicauit. Narſes in pace Italiam adminiſtrare cũ ſumma Imperatoris gratia inſtitit, ac pontes Romanos, & reliqua opera bello ab hoſtibus diruta reparare perſeuerauit. In Gallia prodigium ingens factum. Mons Rhodano fluuio imminens multos dies mugitum emiſit, ac poſtremò ab alio monte ſibi vicino diuulſus cũ omnibus ædificiis, atque incolis præceps in Rhodanũ ruit. Conſtantinopoli verò res nefanda in caput Imperatoris coniuratione turbatæ. quippe Nonis Nouembris Ablauius, Marcellus, & Sergius homines non ignobiles inſidias Iuſtiniano moliti ſunt, re compoſita, vt ipſum in triclinio ſub noctem inuaderent. cum autẽ Ablauius conſiliũ cum Euſebio exconſule, & Ioanne Logotheta communicaſſet, ex eorũ indicio re detecta, principes coniurationis capti, & cum gladiis deprehenſi ſunt. quorũ Marcellus ſtatim ſibi gladiũ intulit. Sergius autẽ interrogatus Iſaaciũ, & Beliſariũ patricium coniurationis participes prodidit. idq; Viti, & Pauli teſtimonio cõprobauit. qui à Procopio præfecto comprehenſi eadẽ affirmarũt. Hac de re Iuſtinianus Nonis Decẽbris horũ confeſsiones enunciari per Eutychium vrbis epiſcopũ iuſsit, ac miſsis, qui Beliſarij familiam comprehenderent, ipſum domi ſuæ in cuſtodia triumphalẽ hominem, ac ſine
563 dubio eius ſæculi virtute, dignitateq; principem, habuit. at verò poſtero anno, re ad liquidum explorata, XIIII Kal. Aprilis tanquã innocentẽ emiſit, ac bona, dignitatemq; priſtinã reddidit. In Gallia Clotharius rex Frãcorum Cramnum filium iãpridem hoſtiliter multa aduerſus ſe in prouin

cia molientem è regno expulit,atque in Britanniam inſequutus captum cum vxore, ac filiabus necauit. Inſequenti Narſes ad arbitrium ſuum 564
omnia in Italia adminiſtrans,Vitalem Altini epiſcopum,qui Maguncia-cum profugerat, tandem in poteſtatem adductum retraxit,atque in Siciliam relegauit. Iuſtinianus autem, cum iam decrepitæ eſſet ætatis,religionis cauſſa Germaniciam vrbem Galatiæ prodiit, ibiq; nouam hæreſim imbibit,eorum,qui immortalitatem carnis Chriſti opinabantur,vnde Aphtarthodocitæ appellabantur, quę erat, Chriſtum non mortalem carnem aſſumpſiſſe, ſed poſtquam aſſumpta eſſet, immortalem euaſiſſe, ac corpus eius prorſus expers mortalitatis, omniumq; humanarum affectionum fuiſſe. itaque cibo, & potu ante reſurrectionem perinde vſum eſſe, atque poſt ipſam reſurrectionem fuerit. Quam opinionem ille ita hauſit,vt, edicto propoſito, aſſeruerit. atque Eutychium epiſcopũ vrbis furentem,atque eam,tanquam à veritate Catholica alieniſsimam,refellentem Eccleſia deturbarit, eiq; Amaſiã, vnde venerat, relegato Ioannẽ Scholaſticum ſubſtituerit. quæ res magnam poſt decori eius infamiæ labem impoſuit. Quo facto,Anaſtaſius Antiochiæ epiſcopus cauſſam ſuſcepit,ac libros ad hanc labefactandam hæreſim ſcribere, atque fautores accerſere inſtitit. atque omnium animos,quis nam futurus eſſet huius cõtrouerſiæ finis, magna expectatione ſuſpendit. Proximo anno Narſes põ 565
tem in Anienem,quem Totilas euerterat, à ſe refectum his verbis inſcripſit: *Imperante D. N. Pijſsimo, ac triumphali ſemper Iuſtiniano PP. Auguſto Anno XXXIX Narſes vir glorioſiſsimus ex præpoſito ſacri Palatij, excons. atque Patricius poſt victoriam Gotthicam,ipſis eorum regibus celeritate mirabili conflictu publico ſuperatis,atque proſtratis,libertate vrbis Romæ,ac Italiæ reſtituta,pontem viæ Salariæ vſque ad Aquam à nefandiſsimo Totila tyranno deſtructum,purgato fluminis alueo,in meliorem ſtatum,quàm quondam fuerat,renouauit.* Neque tot operum,quibus ille vrbem,atque Italiam inſtaurauit,aliud extat hodie monumẽtum. Iuſtinianus Idibus Februarij litteras ad Narſetem dedit,vt filiis L. Titionis,qui tribunus militum in prœlio contra Vitigem regem apud Rauennam ceciderat,bona, dignitatemq; priſtinã reſtitueret. Ceterum inſignis annus trium clariſsimorum virorum,ac principum obitu fuit,Beliſarij Patricij,Clotharij regis, & Iuſtiniani Imperatoris. Clothario mortuo,filij eius regnum ita diſtribuerunt,vt Chereberto Pariſij, Sigeberto Metenſes, Chilperico Sueſsiones, Guntranno Aurelianenſes euenerint. Iuſtinianus, cũ ad perdendum Anaſtaſium edictum paraſſet, illo nondum promulgato,repentina morte perculſus eſt. obiit autem anno Imperij ſui XXXIX,ætatis LXXXII, Idibus Nouẽbris, vir inter paucos meritò numerandus. quippe princeps bello,paceq; inclytus,ac veteris Romanæ gloriæ inſtaurator eximius, ac ſine dubio bonorũ ſimul,ac for

tium

tium Imperatorum Orientis extremus.

Atqve hæc quidem ſunt, quæ ad Occidentale Imperium pertinentia cura, ſtudioq; diuturno memoratu digna collegi. &, quod ad conſeruandam memoriam præſtantius fuit, in tempora, annosq; diſtinxi, ſumma veteris omnis renouandæ memoriæ cupiditate, cum mea ſponte, tum in primis tua, Excellentiſsime Princeps, præclara erga hæc ſtudia voluntate, incenſus. Poſthac, ipſo prorſus extincto Imperio, res Romana in multa regna eſt diſtributa, Francorum & Burgundionum in Gallia, Gotthorum in Hiſpania, Anglorum, & Scotorum in Britannia, Longobardorum, ac Normanorum in Italia, itemq; Sarracenorum in Africa. itaque ſi quis continentem his annis hiſtoriam litteris illuſtrare voluerit, næ ille multò elegantius, atque commodius fecerit, ſi ſingula regna ſingulis voluminibus comprehenderit, quàm, ſi confuſam illam omnium molem in vnum quaſi corpus cõgeſſerit. Hoc ego triẽnio ante experiri inſtitui, regnum Italiæ mox à Longobardis inuectũ litteris, vt dixi, commendare aggreſſus, initio à Iuſtiniani exceſſu, in quo hæc Occidentalis Imperij deſinit hiſtoria, ducto. Quare ſiquis hos illis annales prætexuerit, aut illam huic lectioni adiunxerit, perpetuam annorum prope mille, omniumq; memorabilium actionum, quæ comperiri hac demũ ætate potuerint, contextã narrationẽ habuerit. Vtrumque autem opus à me Bononiæ orſum, atque confectum eſt, illud anno milleſimo quingeſimo ſeptuageſimo quarto, hoc verò ſeptimo. Quod idcirco ſcribo, vt ſi quid priſcæ memoriæ poſt hunc annum è tenebris educetur, qualia multa quotidie eruuntur, eius me notitiæ compotẽ eſſe nequiuiſſe, intelligatur. ſi quid autẽ exierit, profectò eius adiiciẽdi mihi, ſi cum valetudine vita ſuppeditauerit, cura non omittetur, vt hoc opus, quod abſolutiſsimum eſſe cupio, aliquando tandem in communem hominum vtilitatem perficiatur.

FINIS.

INDEX IMPERATORVM ORIENTIS, & Occidentis, Pontificum Romanorum, Epiſcoporum Conſtantinopolitanorum, Mediolanenſium, Aquileienſium, Rauennatum, præterea regum Hunnorum, Gotthorum, Vandalorum, Francorum, Burgundionum & Alanorum, quorum tempora in hanc hiſtoriam inciderunt.

Item alter rerum, perſonarum, & verborum.

In quibus numeri non paginas, vt ſolet, ſignificant, ſed annos, quibus ſingula euenerunt, ijs, qui in margine notati ſunt, reſpondentes.

IMPERATORES ORIENTIS

DIOCLETIANVS. A.

DIOCLETIANVS fit Imperator poſt Numerianum, homo Dalmata. Carinum Cæſarem vincit, & necat. in Italiã profectus Imperium cõſtituit. ludos edit. Aurelium Maximianum collegam aſciſcit. & cum eo Imperiũ communicat primus, vel diuidit, eumq́; Occidenti præficit. Iouij cognomen aſſumit. Nicomedia ſedem Imperij Orientis ponit. Imperat annis 20. idem perſequitur Chriſtianos, anno Chriſti. 284

Bellum infert Sarmatis, Sarracenis; Narſæ Perſarum regi terrorem infert. 285

Item contra Sarmatas. 286

Gotthos repellit. 287. caſtella in limitibus Imperij reponit. 287

Contra Gotthos, Carpos, Quados, Marcomanos trans Iſtrum tendit. 288

Ægyptum ad Achillem tyrannum deficientem amittit. 288

Cum Maximiano Mediolani congreditur. 289

Narſis regis Perſarum legatos de pace audit. 289

Pietas erga Maximianum. 290

Galerium ſibi Cæſarem deſtinat. 290

Eidem Valeriam filiam collocat. 291

In Ægypto Buſirim, & Copton recipit. 291

Galerius Illyricum tuetur, Sarmatas, & Carpos vincit. 291. Baſtarnas, & Carpos, & Sarmatas vincit. 292

Sarmatas cis Iſtrum traducit. 292

Diocletianus Achillem vincit, Alexandriam recipit

IMPERATORES OCCIDENTIS

MAXIMIANVS. A.

MAXIMIANVS aſciſcitur collega à Diocletiano, & præficitur Occidenti. Herculij cognomen aſſumit. anno Chriſti. 284

Bacaudis ruſticis bellũ in Galliam infert, in itinere Thebæam legionem martyrio afficit. aduerſus Carauſium rebellem militem mittit, Bacaudas delet. 285

Alemanos mouentes debellat, item Chaibones, & Herulos. 286. item 287

Carauſii bello intermiſſo Francos inuadit. & regem Gennobon pacem petere cogit. 288

Mauritaniam à Quinquegentianis vexatam prope amittit. 288

Cum Diocletiano Mediolani congreditur. 289. Quinquennalia agit Treuiris. 289. item natalicia. 290

Pietas erga Diocletianum. 290

Conſtantium ſibi Cæſarem deſtinat. 290. eidem Theodoram priuignam collocat. 291

Conſtantius Cæſar dat Conſtantinum filium Galerio Cæſari, tanquam pignus amoris. 291. in Britanniam contra Carauſium miſſus Geſſoriacum recipit. Cliuiam obſeſſam à Francis liberat. 291

Maximianus A. Mauritaniam recuperandam ſibi depoſcit. 292

Conſtantinus Conſtantij F. in bello Sarmatarum egregius cum Galerio. 292

Maximianus A. Treuiris natalem Romę celebrat. 292

Conſtantius Cæſar bellum parat in Britanniam contra

cipit, bellum Aegyptium conficit. Nabataeos finibus mouet. loquitur de perſequendis Chriſtianis. 293
Galerius Caeſar reſiſtit Narſi Perſarum regi mouenti. 293. 294. Diocletianus decennalia celebrat. 294
Galerius pugnat varie cum Narſe. 295. 296. clade accepta fugit ad Diocletianum, & reijcitur. poſt exercitum reficit. 296
Redit, & vincit Narſem. 297
Trans Tigrim prouincias recipit. 297
Felicitatem Imperij Ro. & ſuam non capit Diocletianus. in Chriſtianos ſaeuit, adorari ſe vult. 297
Thermas Romae condi iubet. 298

Diocletianus triumphat de Narſe. 302
Inſtituit decimam perſequutionem Chriſtianorum. 303
Deponit Imperium tradens Galerio Auguſto. 304. primus & communicauit, & poſuit Imperium. 304

GALERIVS A.

Galerius A. diuiſit Imperium cum Conſtantio, & nactus eſt Orientale. 304. perſecutionem continuat. 304

Seuero Italiam, & Africam, Maximino Orientem tradidit, ipſe ſibi retinuit Illyricum. 306

Galerius opem fert, ſed fruſtra, Seuero. 307
Diocletianus tentatus à Maximiano recuſat reſumere purpuram contentus ocio ruſtico. 307
Galerius, & Maximianus continuant perſecutionem in Oriente contra Chriſtianos. an. 306. 307. 308. 309. 310

contra Carauſium. 292
Qui interficitur ab Allecto. 292
Conſtantio adeſt Maximianus, coercens Francos. Conſtantius recuperat Britanniam Allecto victo. 292
Maximianus mittit exercitum contra Quinquegentianos in Africam. 292
Maximianus A. & Conſtantius Caeſar Francos in deſerta Galliae traducunt. 293
Ab Aeduis gratiae eis aguntur. 293
Maximianus pergit contra Quinquegentianos. 295
Conſtantius cum Lingonibus primum male, deinde bene pugnat. 296. periculum adit ad Vindones. 296
Maximianus ſubigit Quinquegentianos. 296. Thermas Carthagine condit. 298. Thermas Diocletiani Romae curat. Chriſtianos miſeros habet. 298
Conſtantius rhetorem Cliuienſibus dedit. 298
Maximianus Thermas Mediolani condidit. 301. item Palatium Aquileiae, & Brixiae, & amphitheatrum Veronae. 301. Triumphat de Germanis. 302. Socius eſt perſequutionis inſtitutae à Diocletiano in Chriſtianos. 303. Deponit Imperiũ tradens Conſtantio Aug. 304

CONSTANTIVS A.

Conſtantius A. diuiſit Imperium cum Galerio & nactus eſt Occidentale. ac remiſit ei Italiam, & Africam. 304. perſecutionem non exercet. 304. Chriſtianis benignus. 305. in Britanniam contẽdit contra Pictos, & Caledones. 306
SEVERVS A. Italiã & Africã regit. 306
Conſtantinus filius Conſtantij A. fugit à Galerio A. ad Conſtantium A. patrem in Britanniam. & interfuit morienti, & Imperium eius accepit. 306

CONSTANTINVS A.

Conſtantinus Conſtantium patrem Diuum facit. Auguſtus ſalutatur. Chriſtianis benignus. 306
MAXENTIVS Romae à praetorianis fit Imperator contra Seuerum Caeſarem. 306. primo benignus Chriſtianis. 306. Seuerum vincit. 306. 307
MAXIMIANVS reſumit purpuram. 306. cogitat auferre Imperiũ Maxẽtio. 307
Conſtantinus A. bellat cum Aſcarico, & Gaiſone regibus Francorum. 307
Maximianus A. in Galliam tendit ad Conſtan-

Maximinus bellum intendit Maxentio. 309. Sæuis moribus fuit. 309. inimicus Chriſtianis. 309

Galerius fœdiſsimum morbum nactus parcit Chriſtianis. & Licinium ſibi conſortem Imperij addit. & moritur. 311

LICINIVS A. tenuit Illyricũ, & fœdus fecit cum Conſtantino, & Maximino. 311

Maximinus parcit Chriſtianis. 311. iterum aduerſus eos ſæuit. 311

Licinius ſibi deſpondet Conſtantiam ſororem Conſtantini. ijdem vnà Edictum miſerunt ad Maximinum, vt parceret Chriſtianis. 312

Maximinus ſupreſſo edicto arbitrium permiſit omnibus religionis colendæ. 312

Licinius cum Conſtantino Mediolani ſponſalia Conſtantiæ celebrauit. 313. & cum Conſtantino de libertate religionis edixit. 313. Illyricum repetiuit. bellum cum Maximino, qui in Illyricum mouebat, geſsit. in Bithyniam repulit. 313

Maximinus vincitur ad Aſtacum à Licinio, ac demum fugatus moritur. 313

Licinius exercitu Licinij ſuperato Orientem ſibi adiungit, & Nicomedia ſedem ponit. aduerſus Maximinum decreta facit. Chriſtianis fauet. 313

Petitur bello à Conſtantino, vincitur ad Cibalas, & tradito Illyrico pacem conficit. 315

tinum. & ab eo recipitur, ducta in matrimonium Fauſta filia. 307

Maxentius in Africam mittit imaginem, atque eò ipſe cogitat. 308. vbi excitatur Alexander tyrannus. 308

Conſtantinus Bructeros Francorum populos bello petit. 308

Maxentius Africam ſibi vindicat Alexandro occiſo. 308. tyrannidem Romæ init. Chriſtianos perſequitur. 308. Marcellum pontificem in piſtrinum conicit. 309

Maximianus in Gallia facit inſidias Conſtantino genero, & ab eo occiditur Maſsiliæ. 309

Conſtantinus Bructeros petit. 309. quinquennalia celebrat Treuiris. 310

Maxentius parcit Chriſtianis. 311

Conſtantinus acerſitur à Romanis contra Maxentium tyrannum. 311

Maxentius ſe parat contra Conſtantinum. 311

Conſtantinus parat exercitum in Italiam contra Maxentium. crucis ſignum in cælo videt. eius vexillum erigit, fit in fide catechumenus. 312 Seguſionem venit, in Taurinis pugnat, Vercellas expugnat, Brixiam, Veronam, Aquileiam, Mutinam, citeriore potitus Italia Romam tendit. 312

Maxentius timide ſe gerit Romæ. 312

Conſtantinus ad pontem Miluium bene pugnauit occiſo Maxentio, & exercitu fugato, & Romam recepit, & triumphauit. 312. res Romanas conſtituit. libertatem Chriſti colendi dedit. ad populum loquutus ludos edidit. damnatos à Maxentio reſtituit. ſocios Maxentij damnauit. Prætorianos ſuſtulit. Caſtrum prætorium diſturbauit. à ſenatu elogijs ornatus eſt, arcu, ſtatua. Crucis trophæa media in vrbe ſtatuit. epiſcopos colit. eccleſias alias auxit, alias extulit. Baſilicam Saluatori cõſtruxit in Laterano. inde vrbe cedens Mediolanum adijt. 312. Africam recepit Maxentij capite eò miſſo. vrbes Italiæ afflictas recreauit. columnis, ſcuto, & corona aurea ab Italia decoratus eſt. 312. Ludos ſæculares ſuſtulit. 313. Edixit de libertate religionis Chriſtianorum. 313. Galliam repetiuit. Francos Rhenum tranſire cupientes repreſsit. limitem muniuit. à Donatiſtis hæreticis ſolicitatus eſt, vt ſibi iudicium daret contra Cæcilianum epiſcopum Catholicum. Cæcilianum bono eſſe animo iubet. iudices dat epiſcopos, remq; Miltiadi pontifici remittit. 313. puer ei Conſtantinus è Fauſta natus eſt. Treuiris ludos Victoriæ edidit. Donatiſtis dat iterum Concilium

Licinius prouocat iniurijs Conſtantinum. Chriſtianis infenſus eſt. 319. 320

Licinius Chriſtianis infeſtus bello petitur à Conſtantino. 323

Licinius victus, & Imperio ſpoliatus à Conſtantino pacem accipit. 324. iterum nouis rebus ſtudens vita priuatur à Conſtantino. 324. 325.

...ebate contra Cæcilianum. 3 4. demum ipſe quoque Mediolani eos condemnat. 314 baſilicas S. Petri, & S. Pauli auxit. donat Ecleſiam. 315. Baptiſterium condit. 315. Licinio bellum mouet, vt partem prouinciarum Maximini acquirat. ad Cibalas vincit. & Illyrico parto dimittit. Romæ decennalia peragit. 315. ludos agit. Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarat. 315. Criſpum in Galliam mittit aduerſus Germanos. 315. bellum in Illyrico gerit per Gallicanum. 316. ipſe eò proficiſcitur aduerſus barbaros 317. opera Romæ ædificauit. 318. Conſtans ei naſcitur. 319. Veteranorum ſeditionem ſedat in Gallia. 320. bellat cum Sarmatis. 321. legem fert, vt quiſque clericis bona relinquere poſſit. 321. Romæ inopiæ conſulit. 322

Conſtantinus, vt Chriſtianis ſubueniret, bellum infert Licinio. 323. Byzantium obſidet, inde Nicomediam. Licinio Imperio priuato vitam concedit. 323

CONSTANTINVS A. SOLVS.

Conſtantinus, Oriente ſibi adiuncto, leges ſalutares fert. hæreſim Arrianam excitatam in Aegypto vbi componere per Oſium epiſcopum non poteſt, Conciliū epiſcoporum Nicæam decernit. 325. legatis Syluestri pontificis præſentibus habet. epiſcopos colit. baſilicas ædificare deſtinat Hieroſolymæ, Antiochiæ, Nicomediæ, Alexandriæ. Criſpum filium necat. 325 Romam reuerſus triumphat. inuenta cruce Domini per Helenam matrem, templum condi magnificentius iubet. remp. ordinat. Fauſtam vxorem perimit 327. Helenam matrem reuerſam effert. 327. in Orientem redit. Drepanem condit, Helenopolim vocat. Antiochiæ baſilicam inchoat. 327. nouam vrbem condere ſedem Orientali Imperio ſtatuens, & à ſe appellare, primum Ilium, deinde Chalcedonem, demum Byzantium molitur. 327. 328. milites limitaneos remouet. 329. Conſtantinopolim conſecrat. Imperij Oriētalis, & Occidētalis prouincias diuidit, item magiſtratus, & exercitus. 330. Conſtantinopolitanam eccleſiā ad patriarchalē euehit. 330. Gentiliū tēpla deſtruit. leges fert vtrique Imperio, eunuchos cubiculi coercet. 331. bellum infert Gotthis, & Sarmatis. 332. corruptus ab Arriano preſbytero. Arrium adeſſe iubet. 332. Athanaſium epiſcopum Alexandriæ vexat cauſſa Arrij. Sarmatas Limigantes in prouincias Rom. traducit. 333. item Vandalos. Tricennalia Conſtantinopoli celebrat. Conſtantem Cæſarem appellat. 335. ad S. Antonium abbatem ſcribit. 335. Athanaſium relegat Treuiros. 336. ab Indorum legatis colitur. ſponſalia Conſtantij celebrat. Sopatrum ſapientem occidit. oſſa SS. Andreæ, Lucæ, Timothei Conſtantinopolim transfert. 337. teſtamento condito, & Imperio inter filios diuiſo, moritur. 337. funere magnifico effertur. honoribus ſummis afficitur. 337

CONSTANTIVS A.

CONSTANTIVS *Conſtantini filius Imp. in Oriente patrem extulit. 337. Dalmatium, Annibalianum propinquos, & Ablauium præfectum prætorio 338. Sapori regi Perſarum in Meſopotamia reſiſtit. 338. Arrianus fit, & epiſcopos Catholicos expellit. 340. Cum Sapore malè pugnat. 349*

CONSTANTINVS A.
CONSTANS A.

CONSTANTINVS *Conſtantini fil. imperauit in Gallia, Hiſpania, Britānia. 337*

Conſtans Conſtantini fil. imperauit in Italia, Africa & Illyrico, præter Thraciam. 337

Conſtantinus à Conſtante partem Imperij repoſcit. Athanaſium ep. domū remiſit. 337. aduerſus Conſtantem profectus ad Aquileiam

Audita Conſtantis nece, rem eum Sapore componit, & Magnentij vlciſcendi cauſſa Conſtantinopolim reuertit. 350. ab Arrianis inductus Athanaſium, & alios epiſcopos Catholicos perſequitur. 350. Vetrannionem, qui in Pannonia Imperium arripuerat, abdicat. 350. 351. Gallum Cæſarem declarat. 351. Concilium Sirmij habet pro Arrianis. 351. ad Murſam cum Magnentio pugnat, & pellit. 352. in Gallia iterum vincit, & ad necem adigit.

occiditur. Imperium eius ad Conſtantem defertur. 340

Conſtans Francos vincit. 342. in Italia, & Bononia verſatur. 343. cauſſam ſuſcipit apud Conſtantium epiſcoporũ Catholicorum, quos ille pepulerat. 343. Concilium Sardicam indicit contra Arrianos. 346. habet 347. vitam mollem agens Magnentium ad ſe inuadendum allicit. 349. ab eo interficitur in Gallia. 350

MAGNENTIVS IMP.

MAGNENTIVS interfecto per Gaiſonem Conſtante Imperium arripit. 350. Decentium, & Deſiderium fratres Cæſares facit. Galliam, Hiſpaniam, Britanniam occupat. 350

NEPOTIANVS audita morte Cõſtantis in Italia imperium arripit, & mox à ducibus Magnentij deletur. 350

VETRANNIO in Pannonia Imperium arripit 350. deponitur a Conſtantio. 351

Magnentius vincitur ad Murſam à Conſtantio. ad Ticinum vincit Romanos. 352. in Gallia victus à Conſtantio ſe interficit, item Decen tius frater eius Cæſar. nam Deſidonus ſe dedidit. 353

CONSTANTIVS A. SOLVS.

Totum Imperium Orientis, & Occidentis ſibi adiungit. Arelate ludos facit. ſolicitatus ab Arrianis Concilium Mediolanum indicit. 353. aduerſus Lentienſes Alemanos intentus adduci iubet Gallum Cæſarem, qui in Syria nefandas res agebat, & in Hiſtria necari præcipit. 354. Alemanos contundit 354. Mediolani poſitus Syluanum exortum in Gallia tyrannum delet, & Concilium pro Arrianis habet. vbi Liberium pontificem, & epiſcopos Catholicos in exilium pellit. 355. Iulianum Cæſarem declarat. 355. Iulianus in Galliam contra Alemanos contendit. 356. Conſtantius Romam prope triumphans ingreſſus vrbem inuiſit, & admiratur. permittit Romanis, vt habeant Liberium, qui Catholicos regeret. 356. Iulianus Cæſar Alemanos contundit ad Argentoratum, 357. Sarmatas Conſtantius debellat, item Quados. & ſecundus Sarmaticus appellatur. 358. Liberium pontificem tentat ad Arrianiſmum. & promittit reductionem Romam. 358. indicit Concilium Ariminum aduerſus Nicænum, & Sardicenſe, & Seleuciam. 358. vtrumque habetur. 359. Iulianus Alemanos, & Francos vincit. 358. Conſtantius Sarmatas Limigantes fatigat. Iulianus Alemanos. 359. idem in Gallia Auguſtus appellatur. 360. ea re cognita, exardeſcit Conſtantius. Iulianus Francos premit. 360. deficit à Chriſtianis. Conſtantius Antiochiæ Concilium habet Arrianum 361. Iulianus in Conſtantium profectus acceſsit Sirmium, Conſtantino patri, & Conſtantio filio maledicit, ad obſidendam Aquileiam mittit. 361. Conſtantius tendens contra Iulianum obiit Tarſi. 361.

IVLIANVS A. SOLVS.

IVLIANVS A. audita morte Conſtantij, ex Mœſia Conſtantinopolim adiit. ibiq; epiſcopos Catholicos reuocauit. remp. ordinauit. ad recipiendos in fidem Aquileienſes miſit, portum, & bibliothecam conſtruxit. 361. acerbus Chriſtianis euaſit. 362. Antiochiam venit, ab Antiochenis laceratus infenſior factus eſt. In Perſidem profectus in prælio occiſus eſt. moriens irriſit Chriſtum. 362

IOVIANVS A. SOLVS.

IOVIANVS ſuccedit Iuliano lectus à militibus. 362. diſceſſit ex Perſide, pace facta cum Sapore, & traditis prouinciis Tranſtigritanis, Antiochiam venit. Catholicam fidem profeſſus eſt. epiſcopos reuocauit. in Galatia perut. 363

VALENTINIANVS. A. SOLVS.

VALENTINIANVS ſucceſsit Iouiano lectus à militibus. 363. Conſtantinopolim reuerſus remp. ordinauit. Valentem fratrem conſortem Imperij ſibi aſciuit, & Auguſtum declarauit, atque Oriente illi commiſſo, ipſe in Occidentem proceſsit. 364

VALENS A.

VALENS à fratre Valentiniano Auguſtus declaratus accipit Orientem adminiſtrandum. 364. fuit Arrianus, & vexauit Catholicos. 365. à Procopio tyranno fatigatur. 365. quem ipſe delet. 366. bellum Gotthis mouet. 368. 369. 370. ſæuit in Catholicos. 370. veretur ſucceſſorem nomen à Theod. incipiens habentem. 370

Gotthi ab Hunnis pulſi Danubium, permittente Valente, tranſeunt: accepti in Thraciã Romanos inuadunt. 375. Valens in Gotthos inuectus in Thracia vincitur, & occiditur. 378.

THEODOSIVS A.

THEODOSIVS Auguſtus declaratus à Gratiano, & Imperium Orientale nactus, epiſcopos Catholicos reuocauit, & legem pro Catholicis tulit. contra Gotthos tendit: eosq; vincit, & ad Romanos traducit. 379. ægrotat. Baptizatur à Catholico epiſcopo. Arrianos oppugnat. Conſtantinopoli triumphat. 38. Concilium Conſtantinopolitanum contra Macedonium, & Arrianos habet. 381. Athanaricum regem Gotthorum magno honore effert. 381. Arcadium filium Auguſtum declarat. 382

Theo-

VALENTINIANVS A.

VALENTINIANVS fuit Catholicus, & fauit Catholicis. 365. Alemanos mouentes vicit. 366. morbo iactatur apud Ambianos: Gratianum filium Auguſtum declarat. aſpera iudicia Romæ faciendũ curat. Britanniam contra Pictos ſeruat per Theodoſium ducem. 367. Alemanos contundit, periculum adit. 368. acerbè quærit de veneficiis Romæ. 369. munitiones extruit in ripa Rheni cõtra Germanos. 369. Saxones in Galliã irrũpẽtes repellit. 370. fouet ſtudia litterarum. 370. monet in Alemanos. 373. paciſcitur cum eis. 374. in Sarmatas pergit. eorum indignitate permotus moritur. prodigia præceſſere mortem. 375

GRATIANVS A. VALENTINIANVS IVNIOR A.

VALENTINIANO A. mortuo, Valentinianus filius puer ab exercitu Auguſtus appellatur. cui Gratianus A. Italiam, Africam, & Illyricum concedit. 375

Iuſtina Valentiniani mater Arriana. 375

Gratianus poſt necem Valentis ordinat Orientem, accerſit Theodoſium ex Hiſpania, febri iactatur in Pannonia. Auſonium præceptorem facit conſulem. 378

Theodoſio Auguſtalia inſignia, & Oriẽtem committit. 379

Valentinianus Aquileiam cum Iuſtina matre venit, Ambroſium epiſcopum Mediolanenſem contumelia afficit. 379

Decretum facit, ne intra XXX dies edicta executioni mandentur à miniſtris. 381. oppugnat Catholicos Mediolani. Auxentio quondam epiſcopo auctore. 383. in primisq; Ambroſium epiſcopum. 383

Clemens Maximus arripit in Britannia Imperium, & ad Lugdunum occidit Gratianum A. 383

MAXIMVS Imperator. Victorem filium declarat Cæſarem, & ſæuit in duces Gratiani. 383

Valen-

Theodoſius Grutungos Odetheo rege tranſeuntes Iſtrum debellat. 386

Theodoſius Theſſalonicæ Valentinianum deterruit ab Arrianiſmo, & ſe illi Imperium recuperaturum ſpopondit. 387. *Gallam Valentiniani ſororem ducit. parat bellum contra Maximum.* 387. *Theſſalonicæ ſeptem millia ciuium contra fidem trucidauit.* 388

Theodoſius cum Maximo confligit in Pannonia, eumq; ad Aquileiam delet, & obtruncat. 388. *Aquileiæ expectat filios Arcadium, & Honorium. inde Mediolanum procedit. inde Romam init cum Honorio, & triumphat. laudatur à Pacato. vrbem luſtrat. congiarium populo dat. ludos edit. Symmacho veniam dat. abuſus tollit. Mediolanum redit.* 388. *repellitur à templo à S. Ambroſio.* 390. *expiatus recipitur.* 391. *habet eo loco Ambroſium, quo p ireneum.* 390. *edicit, ne pœnæ, niſi poſt XXX dies, ſumantur. in Græcia a reuerſus tumultum barbarorum comprimit. Conſtantinopoli ludos facit.* 391. *Theodoſius legatum Eugenij irritum remiſit, & bellum ei parat.* 392. *Conſtantinopoli Honorium Auguſtum appellat.* 393. *aduerſus Eugenium mouet. ad Aquileiam cæleſti auxilio Eugenium debellauit. Somnium eius diuinum.* 394

Valentinianus A. mittit Ambroſium epiſcopum legatum de pace ad Maximum. 383. *relationem accipit à Symmacho præfecto vrbis de ara, & ſacris gentilium reponendis.* 383

Maximus pacem petit à Theodoſio. ſedem ponit Treuiris, prouinciaſq; ſpoliat. 384

Valentinianus per Ambroſium petit cadauer Gratiani à Maximo. 384. *iterum vexat Ambroſium.* 384

Maximus ſæuit contra Priſcillianiſtas. 385

Valentinianus concedit poteſtatem conueniendi Arrianis. 386

Maximus S. Martinum epiſcopum Turonenſem primo à ſe repellit, deinde exceptum honorat. 386. *cogit illum communicare cum epiſcopis ſuis.* 386. *inuadit Italiam, & Valentinianum.* 387

Valentinianus audiens Maximum in ſe venire ad Theodoſium confugit. 387. *remittitur in Italiam cum matre.* 388

Maximus cum Theodoſio in Pannonia confligit, & ad Aquileiam captus obtruncatur. 388

Valentinianus reductus Arbogaſtem mittit contra Victorem Maximi filium Cæſarem, & delet. 388. *Francos retundit per Arbogaſtem.* 289

Valentinianus Viennam accedit, vt in Italiam rediret contra barbaros, nec valens ſuperbiã ducis Arbogaſtis ferre illum prouocat, & ab eo necatur. 391. *S. Ambroſius inuitatus ab eo, vt ſe baptizaret, in tempore non acceſſit.* 391

EVGENIVS ad Imperium euehitur per Arbogaſtem. 391. *Galliam in ditionem adducit.* 391

Valentiniani cadauer defertur Mediolanum. 392. *laudatur ab Ambroſio epiſcopo.* 392

Eugenius Italiã occupat. 392. *Mediolanũ init.* 393. *Aquileiam progreſſus ibi à Theodoſio extinguitur.* 394

THEODOSIVS SOLVS.

THEODOSIVS factus dominus Occidentis Aquileiam, & Mediolanum contendit cum Honorio, & triumphauit, & Oriente Arcadio, Occidente Honorio relicto moritur. cadauer Conſtantinopolim refertur. ab Ambroſio epiſcopo laudatur. 394

ARCADIVS A.

ARCADIVS A. relinquitur dominus Orientis à patre. 395. *inſidias patitur à Ruffino tutore. Alaricus Gotthus Macedoniam*

HONORIVS A.

Honorius A. relinquitur dominus Occidentis à patre. 395. *decretum facit contra fautores tyrannorum.* 395

vexat, & Graciam ſolicitatus à Rufino. 395. 396. 397. Gaiſonem tyrannum patitur. quem in ſui gratiam Hudin Hunnorum dux interfecit. 400. Theodoſium filium baptizat, & Auguſtum appellat. 401. Ioannem Chryſoſtomum per epiſcopos condemnandum curat, & in exilium pellit, ac ſtatim reſtituit. 402. iterum pellit. 404

Arcadius moritur. 408

THEODOSIVS IVNIOR A.

Theodoſius puer excepit Imperium Pulcheria ſorore gubernante. 408

Africa à Gildone ſpoliatur. 396. munus ferarum Mediolani edit. 396. Gildonem expugnat 398. nuptias cum Maria Stilichonis filia celebrat. 398. arma parat contra Gothos duce Alarico in Dalmatiam, & Pannoniam invectos. 400. Haſta obſidetur ab Araico in Italiam ingreſſo. 401. Romam profectus triumphat de Gothis. 403. ſub aduentum in Italiã Radagaiſi Rauennam ſe confert. 404. Radagaiſum delet ad Faſulas. 406

MARCVS Imp. in Britannia exoritur contra Honorium. 407

GRATIANVS Imp Marco extincto. 407

CONSTANTINVS Imp. Gratiano extincto in Galliam irrumpit. 407

Honorius cum Conſtantino varie rem gerit. 407. Vandalos in Galliam irrumpentes patitur. 408

Conſtantinus Imp. Arelate ſedem poſuit, & Conſtantem filium Cæſarem appellauit, atque in Hiſpaniam miſit. 408. Verenianum, & Didymum propinquos Honorij cæcidit in Hiſpania. eamq; occupat. 408

Honorius Thermantiam alteram Stilichonis filiam ſibi deſpondet. 408. Alarico iterum in Italiam cogitanti occurrit. 408. de proditione Stilichonis edocetur ab Olympio. 408. tumultum Ticini componit. Stilichonem Rauennæ occidi iuſſit. 408. Thermantiam ſponſam remittit. 408. Alarico pacem negat. & ſe ad bellum parat. 408. Romam obſideri ab Alarico patitur. 409. Conſtantino pacem petẽti concedit. 409. Alarico abnuit. 409. Ataulfum armis premit. 409. Olympium magiſtratu priuat. 409. ſeditionem militarem Rauennæ componit. 409. agit de pace cum Alarico Ariminum profecto, nec præfecturã dare vult. 409.

ATTALVS Imp. creatur ab Alarico contra Honorium. 409. qui ab eis Rauennæ oppugnatur. & offert Attalo dimidium Imperij. 409

MAXIMVS Imp. contra Conſtantinum in Hiſpania exortus. 409

Honorius Francos irrumpentes, & Britannos deficientes patitur. 409. per Heraclianum Comitem Africæ defendit Africam, & premit Romam, pacem iterum facit cum Alarico, quæ turbatur à duce Saro. 410

Attalus ſpoliatur inſignibus Auguſtalibus ab Alarico. 410

Honorius Romam captam per fraudem ab Alarico audit, & de Gallina nũciari putat. 410

Attalus iterum ornatur. deinde ſpoliatur ab Alarico. 410

Theodoſius Imp. Conſtantinopoli decennalia celebrauit. 411

Theodoſius Conſtantij imaginem miſſam non accipit. 420. *Athenaidem Leontij Philoſophi Athenienſis filiam ducit, quam vocat Eudociam.* 421

Italia diripitur ab Alarico. 410

Conſtantinus Imp. in Gallia Conſtantem filium Aug. appellauit. 410

Ellobichus Honorij præfectus accerſit Conſtantinum Imp. in Italiam contra Honorium. & moritur. 410

Alarico mortuo Attaulfus vxoris frater regnũ ſuſcepit, & Placidiam Honorij ſororem ducit. Romæ parcit. 411

Honorius Romæ vicennalia egit. Conſtantium Comitem in Galliam deſtinauit. 411

Conſtantinus Imp. obſidetur Arelate, & capitur à Conſtantio duce Honorij. 411. *& iuſſu Honorij ad Mincium interfectus.* 411

IOVINVS tyrannus exortus à Conſtantio deletus. 411. 411

Honorius pacem facit cum Hunnis in Pannonia profectis. 411. *Attaulfo Gottho ſedes dat ad Narbonem in Gallia.* 412. *ſecunda Vicennalia Romę celebrat.* 412

SEBASTIANVS tyrannus deletur à Conſtantio. 412

Maximus captus à Conſtantio in Hiſpania, & dimiſſus. 412. *& Hiſpania ad ius Honorij redacta.* 412

Heraclianus Comes in Africa defecit ab Honorio. 412. *damnatur ab Honorio, & Faſtis abraditur.* 413

Conſtantius Burgundiones in Gallia fędere illigat. 413

Attalus rurſus ab Attaulfo inſignibus Auguſtalibus ornatur. 414

Honorius mittit Conſtantium aduerſus Attaulfum, & Attalum in Galliam. 414. *qui illos in Hiſpaniam expulit. & Attalum captum ad Honorium miſit.* 415.

Honorius Vandalis ſedes per Conſtantium permiſit in Hiſpania. 415. *pacem fecit cum Attaulfo.* 415. *& deinde Vallia rege Gotthorum.* 416

Conſtãtius Romam reuerſus conſul factus, Placidiam reductam ſibi deſpondet. 416

Honorius triũphat de Gotthis, & Attalo. 416

Conſtantius premit Vandalos in Hiſpania. 417. 418

Honorius occurrit Schiſmati inter Eulalium & Bonifacium. 419. *& per Conſtantium dat ſedes Gotthis, & Valliæ ad Toloſam in Gallia.* 419

CONSTANTIVS Auguſtus appellatur ab Honorio. 420. *Valentinianus filius eius Nobiliſſimi dignitate ornatur.* 420

Conſtantius moritur, & in Diuos refertur. 420. 421

Theodoſius legatos Ioannis Imp. reiecit, & bellum ei parauit, vt Valentinianum, ac Placidiam reduceret. & Theſſalonicam profectus ibi Placidiam Auguſtam, & Valentinianum Cæſarem declarauit. & Ardaburi, atque Aſpari, vt eos reducerent, mandauit. 424. vbi Ioannem captum audiuit inſignia Auguſtalia ad Valentinianum miſit, Theſſalonicæ propter morbum moratus. 425

Neſtorius epiſcopus Conſtantinopolitanus hæreſim excitat, qua Chriſtum hominem ſolum facit. 428

Cyrillus epiſcopus Alexandrinus reſiſlit hæreſi Neſtorij, propoſitis 12 anathematiſmis 429. *fit legatus Cæleſtini pont. contra eum.* 430

Theodoſius ex auctoritate Cæleſtini pont. indicit concilium Epheſum contra Neſtorium. 430. *id habetur præſidente Cyrillo.* 431

Theodoſius deceptus condemnat Cyrillum; & Memnonem catholicos. poſt veritate agnita damnat aduerſarios. 431

Anathematiſmi Cyrilli oppugnantur a Neſtorianis. 432

Theodoſius codicem conſtitutionum cõfecit. 435

Honorius Caſtinum in Hiſpaniam miſit contra Vandalos, & Bonifacium adiungit. 421

Maximus, & Iouinus quondam Tyranni capti à Caſtino, & ad Honorium miſſi. 422

Honorius Vicennalia Romæ celebrat. 422

Placidia ſuſpecta Honorio cum puero Valentiniano Conſtantinopolim proficiſcitur. 423

Honorius moritur. ſepelitur Romæ. 423

IOANNES IMP.

Honorio mortuo Rauennæ Ioannes imperium arripit. & legatos ad Theodoſium de fœdere, & exercitum in Africam mittit. 423

Ardabures dux Theodoſii Rauennam belli inferendi cauſſa appulſus tempeſtate captus, & in carcerem conditus eſt. Aſpar vrbem, & Ioannem cepit, & Ardaburẽ liberat. 424

Placidia cum Aſpare cepit Aquilejam. & Ioannem ad ſe ab Aſpare miſſum interfecit. Valentinianus Rauennæ inſignibus Auguſtalibus à Theodoſio miſsis decoratur. Placidia pro arbitratu Imperium rexit. Rauennam militibus diripiendam dedit, Caſtinum in exilium pepulit, Aetio ignouit, qui amici Ioannis fuerant. Rauennæ ſedem conſtituit. 425. *Aetij verbis inducta Bonifacium accerſit ex Africa. Aetium contra Theodoricum regem Gothorum mittit.* 426 *eadem Bonifacio non obedienti bellum infert in Africa.* 427. 428. *& cogit Bonifacium aduocare Vandalos ex Hiſpania in Africam.* 427

Aetius varie rem gerit cũ Theodorico rege Gothorum in Gallia. 426. 427

Genſericus rex Vandalorum ex Hiſpania tranſit in Africã, & crudeliter vexat eam. 427

Bonifacius in gratiam Placidiæ reuerſus cum Vandalos emittere ex Africa vellet, non potuit. 428. 429

Aetius Clodioni Francorum regi vſq; ad Sumenã amnem in Galliam progreſſo reſiſtit. 428

Genſericus victis ducibus Valentiniani in Africam irrumpit. 429 *Hipponem obſidet, & capit.* 429. 430

Aetius dignitate priuatur à Placidia. poſt eadem recuperata mittitur contra Gundicarium regem Burgundionum in Belgicã. 433. 434 *Valentinianus pacem cum Genſerico facit in Africa, & Belgicam à Burgundionibus vindicauit.* 435 *idem ornat eccleſias Romæ, & Xyſti pontificis iudicio interfuit.* 435. *Littorium ducem contra Theodoricum Gothorum regem mittit. qui Narbonem obſidione liberauit. in Aremoricos rebelles contendit, & Aruernorum auxilio rediit.* 437. *idem Eu-*

Theodoſius bello petit Genſericum. 440. poſt pacem cum eo facit. 442

Attila, & Bleda fratres Hunnorum reges bellum Orienti inferunt, quibus occurrit per duces Theodoſius. 441. poſt pacem facit. 443.

Theodoſius coluit ſeptem fratres, qui 300 annos dormierant. 446

Attila nouum bellum infert Orienti. cui item occurrit per duces Theodoſius, & per legatum Priſcum pacem componit. 447

Theodoſius Nouellas editas ad Valentinianum miſit. 447

Euthyches archimandrita excitat nouam haereſim, qua ſolam diuinam naturam aſſerebat in Chriſto, quam arripuit Dioſcorus Alexandrinus. 447

Theodoſius concilium habendum curat Epheſi in cauſſa Eutychetis, quod praedatorium dictum eſt. Valentiniano aliud concilium ex auctoritate Leonis pontificis poſtulanti reſcripſit, ſatis eſſe Epheſinum. 449. moritur. 450

MARCIANVS A.

Theodoſio ſuccedit Marcianus ducta ſorore eius Pulcheria. ſcripſit ad Leonem pontificem de concilio contra Eutychetem habendo. 450. & concilium indicit primum Nicaeam, deinde Chalcedonem. atque ipſo praeſente concilium Chalcedonenſe habetur. 451. idq; ab eo confirmatur. 452

Marcianus audita nece Valentiniani cunctatus eſt in ſummittendo ſucceſſore Auguſto. 455

doxiam Theodoſii filiam ducit. 437. Rauennam ade ornauit. Padum deriuauit. 437 Littorio duce à Theodorico rege capto Aetium ſummiſit, & foedus per eum cũ illo fecit. 439

Albinus Comes in Gallia cõtẽdit cũ Aetio. 439

Genſericus renouato in Africa bello Carthaginem capit. 349

Valentinianus Sebaſtianum ex Africa in Hiſpaniam iuſſit traijcere, quem Genſericus, quia Aetianus fieri nollet, necauit. 440. Idem vna cum Theodoſio bellum mouit Genſerico. 441. poſt pacem fecit obſide accepto filio eius Honerico. 442

Valentinianus Attilae mouenti in Oriente per Aetium reſiſtit. & per Caſſiodorum legatum pacem facit. 447. Armoricanos, qui defecerant in Gallia deuicit per Aetium. 448

Valentianus, & Placidia colunt S. Germanum epiſcopum Antiſiodorenſem Rauennam profectum pro pace Armonicarorum. 448. Idem Romam cum Placidia profectus rogatus à Leone pont. vt ageret cum Theodoſio de nouo concilio habendo contra Eutychetem, & concilium Epheſinum, agit, & nihil impetrat. 447

Attila à Genſerico incitatus mouet in Galliam, & à Valentiniano per Aetium ducem, & ſocios reges Francorum, & Gotthorum, & Alanorum victus repellitur. 450

Placidia Auguſta moritur. 451

Attila irrumpit in Italiam, & Venetiam, Liguriam, atq; Aemiliam vaſtat. & à Valentiniano arcetur à Roma adeunda per Aetium, et pacem dat per Leonem pontificem legatum. 451. 453. idem cum Thoriſmundo rege Gotthorum pugnat iterum profectus in Galliam, & pellitur. 453

Valentinianus per Aetium reſiſtit Thoriſmundo bellum mouenti, & pacem facit. 454. Idẽ Maximi Patricij vxorem vitiat. Aetium interficit. 454. à Maximo interficitur. 455

MAXIMVS IMPERATOR.

Maximus Imperium arripit. Eudoxiam Auguſtam ducit. Imperij poenitentia capitur. Auitum contra Gotthos in Galliam mittit. Eudoxia irata Genſericum ex Africa euocat. eo Romam irrumpente Maximus fugit, & ab inimicis necatur. 455

AVITVS IMPERATOR.

Auitus Aruernus inuitatus à Theodorico rege Gotthorum poſt Maximum ſuſcipit inſignia.

Marcianus A. moritur. 457

LEO AVGVSTVS.

Leo Aug. ſuccedit Marciano mortuo. percontatus ſingulos epiſcopos de concilio Chalcedonenſi omnium conſpirantes ſententias repperit. Maiorianum Auguſtum dat Occidẽti. 457

Sufficit Anthemium Seuero. A. 456

Item Iulium Nepotem Anthemio ſufficit. 472. Leonem nepotem puerum Auguſtum facit. moritur. 474

LEO MINOR AVGVST.

Leo Imp. Zenonem patrem Auguſtum aſſumit. 474. moritur. 475

ZENO AVG.

Zeno à Baſiliſco pellitur. 475

BASILISCVS IMP.

Baſiliſcus perſequitur fautores concilij Calcedonenſis. 475. pellitur à Zenone. 476

ZENO AVGVSTVS. iterum.

Imperium ordinat. Egidio magiſtro militum committit Gallias. Ecdicio filio præfecturam militum tradit contra Gotthos. 455. Romam accedit petitus inſidijs cedit. Placentiæ a Ricimere captus ſe abdicat. inde epiſcopus Placentinus factus obit. 456

MAIORIANVS AVG.

Maiorianus Aug. ab Imp. Leone datur. coronatur Rauennæ. Campaniam defendit à Genſerico. conſulit ædificijs publicis Romæ. 457 bellum Genſerico infert, ſed fruſtra. 458 ſubuenit Galliæ cõtra Theodoricum regem. Lugdunum reſtituit, pacem cum Theodorico facit. Ludos circenſes edit. 460. Alanos pellere Gallia ſtatuit. ad Dertbonam in Italiam reuerſus à Ricimere Patricio occiditur. 461

SEVERVS AVG.

Seuerus fit Imperator per Ricimerem. 461. defendit inſulas à Genſerico. 453. moritur 465

INTERREGNVM.

Interregnum intercedit, quo Ricimer Imperium gubernauit. 465

ANTHEMIVS AVG.

Anthemius Auguſtus Seuero ſufficitur à Leone Imp. et filiam Ricimeri collocat. 456. Aruandum, & Romanum de maieſtate damnauit. 469. repellit Euricum regem Gotthorum mouentem. 470. obſidetur Roma a Ricimere genero. 471. & vrbe capta necatur. 472

OLYBRIVS IMP.

Olybrius à Ricimere fit Imperator. moriturque ſtatim Ricimer. 472

GLYCERIVS IMP.

Glycerius Olybrio ſufficitur à Gundibario Patricio Ricimeris nepote. Oſtrogothos ab Italia pecunia propulſauit. 473. a Iulio Nepote, quem Leo Imperator ſuffecerat Anthemio, Roma, & Portu expellitur. & Salonæ fit epiſcopus. 474

IVLIVS NEPOS IMP.

Iulius Nepos a Leone datus profectus in Italiam Glycerium Roma, & Portu exigit, & coronatur. Eurici regis conatibus in Gallia reſiſtit. 474. Oreſtem magiſtrum militum in Galliam deſtinat. ab Oreſte Patricio Rauenna eiectus Salonam concedit. 475

Zeno epiſtolam de concordia eccleſiarum edidit, quam Henoticũ appellauit. 482. colit honoribus Theodoricũ regem Oſtrogotthorum, & conſulem facit. 483. eundem poſt in Illyrico ſæuientem verbis placat, atque ad exonerandum Illyricum Italiam ei concedit. 488. moritur. 491

ANASTASIVS AVGVST.

Anaſtaſius Zenoni ſuccedit. qui licèt Eutychianus, nihil tamen aut huic parti, aut illi fauit. 491

Anaſtaſius erumpit in hæreſim Eutychianam. 495.

MOMYLLVS AVGVSTVLVS.

Momyllus Auguſtulus puer ab Oreſte patricio patre inſignibus exornatur. 475. fœdus cum Genſerico rege facit. 476. ab Odoacre rege Herulorum, & Turcilingorum petitus, patre occiſo abdicatur. Imperium Occidentale defecit. 476

ODOACER REX ITALIAE.

Odoacer rex Herulorum proficiſcens in Italiam in Norico S. Seuerinum viſitat, & vaticinium accipit. ingreſſus Italiam capit ad Ticinum Oreſtem, & rex Italiæ acclamatur, Oreſtem necat ad Placentiam, & Paulum, & Romæ Momyllum Imperio ſpoliat, multas vrbes diruit. Italiam in ditionem adducit. regnum format. pro tyranno habetur. 476. Brachilam Comitem interfecit. Siciliam à Genſerico Vandalorum rege accipit. 477

Epiphanio Ticinenſi petenti tributorum vacationem concedit. conſulem Occidenti reſtituit. 479. 481. vindicauit cædem Iulij Nepotis quondam Auguſti. 480. 481. vincit Feleteum Rugorum regem, & de eo triumphat. Rugos in Italiam tranſtulit. 487. vincitur à Theodorico rege Oſtrogotthorum ad Sontium, ad Veronam, ad Abduam. à Romanis Roma excluditur. Rauennam tenet. Ticini obſidet Theodoricum. Rauenna ab eo obſidetur. 490. 491. 492. paciſcitur cum eodem, & necatur ab eodem. 493

THEODORICVS REX ITALIAE.

Theodoricus rex Oſtrogotthorum regnum Italiæ excipit. 493. Italiam ſibi adiungit, itemq́; Dalmatiam, Rhætiam, & Siciliam. Ticinum eripit Rugis. regnum format. Herulis ſedes dat inter Subalpinos. ignoſcit amicis Odoacris. rebelles multat, tributa vetera conſeruat. Aſſem publicum imponit. nullum Ro. inſtitutum mutat. Senatum, conſules, patricios, & ceteros magiſtratus ſeruat. Catholicos, licèt Arrianos, colit. Rauennæ ſedem firmat. regnum optimum inſtituit. 494. Audefledam Clodouei regis ſororem ſibi deſpondet. Teudetuſam Alarico Gottho regi, Amalebergam ſororis filiam Sigimundo Burgundioni collocat. Laurentio Mediolanenſi, & Epiphanio Ticinenſi epiſcopis rebellium ſalutem indulget. Epiphaniũ ad redimendos captiuos ad Gundobadum regem Burgundionũ mittit. gratulatur victoriam de Alemanis Clodoueo. 495. occidit miniſtrum Catholicum, quia defecerat à fide ſua. in offenſionem incidit Anaſtaſii Imp.

Feſtus legatus Anaſtaſii pontificis ab Anaſtaſio Imp. petit de honoranda S. Petri memoria Conſtantinopoli. & promittit fore, vt Anaſtaſius pont. aſſentiatur Henotico Zenonis. 498.

Anaſtaſius molitur in Catholicos. 506. mittit chlamydem, & coronam auream ad Clodoueum regem Francorum victorem. quæ corona ad pontificẽ miſſa Regnum eſt appellata. 507.

Hauſit hæreſim Acephalorum. 511. à Vitaliano Scytha oppugnatur pro Catholicis. 513

Anaſtaſius tunica palmata donat Eutharicum generum Theodorici, & filium adoptat. & Catholicos fatigare incipit. 516. Ormiſdæ pontifici monenti ſuperbe reſpondit. 517. ſpecie terribili perculſus, & fulmine ictus interit. 518

IVSTINVS IMPER.

Iuſtinus Imperator Catholicus legatos ad Ormiſdam pont. miſit de fide Catholica à ſe cuſtodienda. 518. Seuerum hæreticum Theopaſchitam exilio affecit. 519. Vitalianum Scytham conſulem fecit, deinde interfecit. 520. Arrianos perſequi cœpit. 525. honorem ingentem habet Ioanni pontifici ad ſe accedenti. 525. moritur. 527

IVSTINIANVS AVG.

Iuſtinianus Imp. Catholicus fœdus cum Amalaſuenta confirmauit. 527. Codicem Iuris compoſuit. 528. edidit. 529. tulit, ne quis diſſenſiſſe à Catholicis vellet 529

Inſtitutiones Iuris, & Pandectas condi iuſſit. 530. confeſſionem fidei ſuæ mittit ad Ioannem pontificem, & pretioſa vaſa S. Petro. & probauit quattuor œcumenica concilia. im-

Symmachum pontificem anteponit Laurentio in ſchiſmate. 498. Romæ magno honore excipitur, & Romanos benigne tractat. admiratur, & laudat Romam, ædificijs veteribus & publicis. 500. Concilium permittit in cauſſa Symmachi, & vt epiſcopi pro arbitrio iudicent. dat viſitatorem eccleſiæ Romanæ contra morem, aquã Rauennam perduxit. 501. Bulgaros ex Pannonia expulit, & Pannoniam ſibi aſciuit. 503. eiq; rectores imponit. elogia eius. 504. nititur conciliare concordiam inter Clodoueum, & Alaricum. 506. mittit exercitum contra Clodoueum pro Gotthis in Galliam. 398. Arelate, Arauſicum, Toloſam, Maſſiliam eripit Francis. pro Amalarico puero nepote Galliam, & Hiſpaniam regere cœpit, miſitq; præfectũ Theudam. 508. Gepidas mittit in præſidium in Galliam. 509. Felicem conſulem facit ex Gallia, & alios creat magiſtratus, & iudicia facit grauia. 511. Caſtellum Verucæ cõdidit. 502 Transamundo Africæ regi Amalafredam, & Herminfrido regi Thuringorum neptem collocat. 512. reprehendit Transamundum regem Africæ propinquum, quòd receperit Giſalaricum regem Gotthorum à ſe pulſum. 513. Eutharicum Oſtrogotthum in Hiſpania inuentum generum ſibi aſciſcit filia Amalaſuenta deſponſa. 515. is Eutharicus tunica palmata donatur, & adoptatur ab Anaſtaſio Imp. 516. Amalaſuenta Athalaricum peperit. 518. Eutharicus Romam ad conſulatum profectus magnifice excipitur, & magnifice ſe gerit. 519. Theodoricus defecit à ſe, et crudelis, atq; iniuſtus factus relegauit Boetium philoſophum, virum conſularem. 523. audiens Arrianos vexari in Oriente à Iuſtino mittit ad eum Ioannem pontificem, vt deſiſtere cogeret. 524. vbi nihil impetrauit, Ioannem reuerſum in carcerem condidit, & Boetium, ac Symmachum interfecit. 526. viſo atroci perculſus decubuit, & moritur. anima eius à diabolo lata dicitur. 526

ATHALARICVS, & Amalaſuenta reges Italiæ.

Athalaricus rex Italiæ, et Amalaſuenta mater regnum excipiunt. mater regnum pro arbitrio rexit. Amalarico Hiſpaniam reddidit, & Theodorico Galliæ partem. doctoribus litterarum Romæ ſtipendia integra reddi iuſſit. 526. fœdus cum Iuſtiniano firmauit. 527 viros virtute ad honores prouexit. Bruttiorũ oppida frequentauit. cloacas Parmæ fecit

probauit tria capita Concilij Chalcedonẽſis.i. ſcripta Theodori, Theodoriti, & Iba. Beliſarium ducem contra Gilimerem in Africam miſit. 532. edidit Inſtitutiones Iuris, & Pandectas. 533. Gilimerem captiuum Africa ſubacta benigne habuit. 533

Bellum infert Theodabato regi propter necem Amalaſuentę reginæ. 534. per Mundum Dalmatiam eripit, per Beliſarium Siciliam. 535. Concilio Conſtantinopolitano abdicat Anthimum epiſcopum, Seuerum, Petrum, & Zoaram Theopaſchitas. 536.

Per Beliſarium capit obſidione Neapolim. recipit Romam. 536. Siluerius pont. ſuſpectus proditionis pellitur vrbe. 537. Vitiges rex ab obſidione Romæ pellitur. 538. per Narſetem Ariminum obſidione liberatur. 538. per Beliſarium Vitiges ad Rauennam ſuperatur, & captus Conſtantinopolim adducitur. 539.

Per varios duces rem male in Italia gerit. 540. 541. 542. Neapolim amittit, & alia occupata à Totila. duces eius ſpoliandis Italis ſtudent. 542

Iterum Beliſarium in Italiam mittit. qui Rauennam profectus Bononiam recipit, & Pi-

528. cauit de comitijs pontificijs. Theodorico regi Francorum, & regi Burgundionum bellum facit. 532. in odium Gotthorum dela pſa tres eorum primores ſuſtulit. 533. Athalaricus moritur. 534

THEODAHATVS. REX Italiæ.

Theodabatus rex ab Amalaſuenta ſufficitur, cũ eo, vt ipſa regat. eadem tractat de fuga in Græciam. 534. Theodabatus Amalaſuentam in inſulam coniecit lacus Vulſinienſis, & necauit. 534. Idem primum cedere Italia Iuſtiniano bellum inferenti propter cædem Amalaſuentæ voluit, deinde reſiſtere decreuit. & Agapetum põtificem de deditione miſit. 535 Iuſtiniano bellum in Italiam inferente per Beliſarium inerſin ea defendenda fuit.

VITIGES REX ITALIAE.

Vitiges à Gotthis in locum Theodabati rex ſuffectus Theodabatum necat. relicta Roma tendit Rauennam, vt Francis occurrat. 535. Mataſuentam Amalaſuentæ filiam ducit. fœdus cum Francis facit. 536. obſidet Romam occupatam à Beliſario, & pugnat cũ eo. 537 Portum occupat, & ſubuectionem annonæ impedit. 537. Romę obſidionem relinquit. obſidet Ariminum, & pellitur à Narſete. 538. à Beliſario ad Rauennam victus, & deditus Conſtantinopolim deducitur. 539

ILDOBALDVS REX ITALIAE.

ILDOBALDVS ſufficitur rex,. & propter inimicitias cum Vraia ſuſceptas necatur. 540

ARARICVS REX ITALIAE.

ARARICVS à Rugis rex euehitur inuitis Gotthis. à quibus occiditur. 541

TOTILAS REX ITALIAE.

Totilas cognomento Baduillas rex euehitur. Romanos cædit ad Fauentiam, obſidet Florentiam. 541. Caſenam, & Petram occupat. in Campaniam profectus S. Benedictum conuenit. Beneuentum capit. Neapolim obſidet. Cumas, & Bruttios, ac Lucanos recipit. 542 Neapolim capit, ciuibus conſulit. iuſtitiam colit. Hydruntem tentat, Campaniam vaſtat. Tibur obſidet. 543. Auximum obſidet. Firmum, & Aſculum recipit. 544. Spoletum, & Aſiſium capit. 545. Romam obſidet, Placentiam tentat. 545. Pelagio diacono roganti

ſaurum reſtituit. 544. Rauenna Dyrrachium contendit. 545. Iuſtinianus damnat doctrinam Origenis, ſubſcribit contra Acephalos. damnat tria capita Concilij Chalcedonenſis. Vigilium pontificem ad ſe adduci iubet. 545. vexat 546. Beliſarius Dyrrachio in Portum Romanum procedit, ac varia molitur, vt Romæ à Totila obſeſſæ ſubueniat. febri iactatus nihil profecit. Totilam à deſtruendis pulchris vrbis captæ operibus per litteras deducit. 546. Romam vacuam incolis recipit, & reſarcit, ſenatores reuocat, vrbem frequentat. reuocatus Italia cedit. 548.

Iuſtinianus Liberium, & Germanum in Italiam mittit. 549. edictis propoſitis vexat Vigilium pontificem. 551. Narſetem in Italiam mittit. mortuo Germano, Liberium reuocat. Legatum mittit od Theodebertum regem Francorum, vt Italiæ locis occupatis abſtineat. 551. Narſes Salona in Italiam tranſit. per æſtuarium Rauennam acceſsit. aduerſus Totilam profectus, ſupremo eum prælio vicit, & interfecit. & cum Gotthi Teiam regem ſuffeciſſent, item eum ſummo prælio deleuit. neque Gotthi poſtea regem habuerunt. 552. Spoletum Narniam, Peruſiam, Romam, Portum, & Nepet recepit. 552

pro vrbe obſeſſa iniquus eſt. Romam capit. templum S. Petri init. Pelagium obuiam cũ Euangelijs habet. mittit ad Iuſtinianum pro impetranda amicitia. Romę partem tertiam demolitur. pulchriora ædificia diruere cogitans, per litteras à Beliſario deterretur. Ancolis aliò tranſlatis vrbem vacuat. in Campaniam profectus vlteriorem Italiam recipit. Romam recurrit, vt impediat Beliſarium Romam reparantem. omnes pontes circum Romam deſtruxit præter Miluium. Tibur refecit. 546. Romam iterum obſidet, & dolo capit. eandem reparat. 547. Roſcianum obſidet. 548. Ariminum recipit. Siciliam vaſtat, Rhegium capit. 549. in Italiam redit. 550. Anconam obſidet. Sardiniam, & Corſicam occupat. 551. prælio vincitur, & interficitur à Narſete. 552

TEIAS REX ITALIAE

Teias rex Totilæ ſufficitur à Gotthis. is, amiſſa Roma, ad Theodebertum regem Francorũ de ſocietate, ſed fruſtra, miſit. mox prælio à Narſete vincitur, & necatur. inde Gotthi in fidem à Romanis recipiuntur. neque poſtea regem in Italia habuerunt. 552

IVSTINIANVS IMPER. SOLVS.

Narſetis laudes domeſticæ. 557.

Mediolanum reſtituit. 559. opera à Gotthis dirupta reſtaurare pergit. 562. pontem in Anienem refecit. 564

Iuſtinianus permittit Vigilium pontificem redire Conſtantinopolim 554. ædificia Conſtantinopoli terræmotu quaſſata refecit. 459. hęreſim de immortalitate carnis Chriſti arripuit. Eutychium propterea ſibi repugnantem relegauit. 564. moritur. 565

In hoc finit hiſtoria. reliqua deinceps ex libris Hiſtoriarum de Regno Italiæ peti poſſunt.

Iuſtinianus Imp. deuictis Gotthis, Italiam tanquam Orientalis Imperij prouinciam gubernauit, Narſete ibi ad res ordinandas relicto. is Cumas à Gotthis poſſeſſas obſedit. Florentiam, Centumcellas, Volaterras, & Piſas recepit. Lucam obſedit. & tandem licèt obſtinatos ad deditionem adegit. item Cumas proditæ Aligerno recepit. 553. Bucellinum ducem Francorum per Italiam vagantium in Campania ſummo prælio deleuit. 554. Gotthos Caſsini obſedit, & in deditionem adductos Conſtantinopolim miſit. 554. 555. Italiam inſtaurare contendit. mandatum habuit à Pelagio cogendi Maximianum epiſcopum Rauennatem, & alios, vt obedirẽt Eccleſiæ. 557 Italiam inſtaurat. templa à ſe vota Venetijs condidit S. Geminiano, & S. Theodoro. 558. mandato Pelagij pontificis epiſcopos contumaces coercet. 558

PONTIFICES ROMANI.

PONTIFICVM *Romanorum auctoritas.* 284

Eccleſiæ Romanæ dignitas. 248. *principatum aliarum ec cleſiarum obtinet etiam confeſ ſione Orientalium.* 242

Pontifex Ro. à nemine iudicari, niſi à ſe ipſo, po teſt, exemplo Marcellini, 303. *Xyſti.* 345. *Symmachi.* 501. *Pelagij.* 555

Corona pontificis, quæ Regnum appellatur, do nata à Clodoueo rege Francorum. 507

CAIVS pontifex. 284. *quid egerit.* 283 286. *martyrio afficitur.* 296

MARCELLINVS pontifex creatur. cum thura dijs adoleuiſſet, in Concilio Sueſſa- no delictum ſuum confeſſus eſt, & ita abſolu- tus. 303. *martyrio affectus.* 304

MARCELLVS pontifex creatur. 304. *Ti- tulorum numerũ in vrbe auget. Cœmeterium via Salaria condi iubet.* 308. *à Maxentio ty ranno in catabolum conijcitur.* 309. *ibi iumen ta curans moritur.* 310

EVSEBIVS pontifex creatur. 310

MILTIADES pontifex creatur. 311. *co litur à Conſtantino Magno, & Laterano do- natur.* 312. *ex eius auctoritate Concilium ha bet Roma in Laterano cõtra Donatiſtas.* 313

SYLVESTER fit pontifex. 314. *donatur ab eodẽ* 315 *baptizat Conſtantiam filiam Con ſtantini.* 316. *legatos mittit ad Concilium Nicænum.* 315. *Inuentionis Crucis diem in- ſtituit.* 327. *moritur.* 335

MARCVS fit pontifex. 336. *mittit tabu- las Concilij Nicæni incorruptas ad Athana ſium epiſcopum. decorat epiſcopum Oſtienſem pallio. moritur.* 337

IVLIVS fit pontifex. 337. *Concilio habito damnat hæreſim Arrianorum Concilio Nicę no damnatam.* 339. *epiſcopos Orientales ca- tholicos ad ſe confugientes recipit. hæreticos increpat. Athanaſium, & Paulum pulſos re ſtituit.* 342. *Vrſacium, & Valentem hæ- reticos veniam petentes audit.* 348. *mori- tur.* 353

LIBERIVS fit pontifex. 353. *à Conſtan- tio Arriano perducitur ad Concilium Me- diolanenſe, & cum aſſentiri Arrianis nollet, pellitur.* 355

FELIX II in locũ Liberij exulis factus. 355

Liberius conceditur Romanis Catholicis Roma à Conſtantio A. 355. *reuertit pulſo Felice.* 358. *eo ſedẽte, ædes S. Mariæ Maioris pro- pter miraculum niuis Auguſto menſe condi- tur. is moritur.* 366

DAMASVS fit pontifex in ſchiſmate cum Vrſicino. 366. *Vrſicino vrbe pulſo.* 367. *Concilium habet Romæ ad ſedandas hæreſes, & Concilium Ariminenſe abrogandum.* 368 *altero concilio Romæ habito, Concilium Con- ſtantinopolitanum approbat. quod habitum eſt contra Macedonium de Spiritu ſancto. Hæreticos Priſcillianiſtas ad ſe adeuntes re- pellit.* 381. *moritur.* 384

SIRICIVS pontifex fit. 384 *Virginita- tem ſacrarum virginum ſeruandã cenſet.* 387 *moritur.* 398

ANASTASIVS fit pontifex. 398. *Inuitauit ex more epiſcopos vicinos ad nata- lem apoſtolorum. moritur.* 401

INNOCENTIVS fit pontifex. 401. *Scribit ad Exuperium epiſcopum Toloſanum de clericis incontinentibus.* 404. *mittitur à Romanis Rauennam ad Honorium Imp. de pa ce cum Alarico rege Gotthorum facienda.* 409. *eo abſente capitur Roma.* 410. *Decen tium epiſcopum Eugubinum caſtigat.* 416. *moritur.* 417

ZOSIMVS fit pontifex. 417. *legatos mit- tit ad Concilium Carthaginenſe.* 418

BONIFACIVS fit pontifex in ſchiſmate cum Eulalio. rogat Honorium Imp. de tollen do ambitu Comitiorum pontificiorum. 419. *Pelagianam doctrinam refutat.* 420. *mori- tur.* 424

CAELESTINVS fit pontifex. 424. *In- ueſtigat hæreſim Neſtorij per Cyrillum epi- ſcopum.* 429. *eundem legatum ſuum facit in ea cauſſa.* 430. *concilio Romæ habito, Neſto rij hæreſim damnat, & legatos ad Concilium Epheſinum mittit, & Palladiũ epiſcopum ad Scotos deſtina.* 431. *moritur.* 432

XYSTVS fit pontifex. 432. *iniquo iudicio petitus iureiurando ſe liberat.* 435. *mittit Leonem diaconum ad conciliandam pacem in- ter Albinum, & Aetium, in Galliam.* 439. *moritur.* 440

LEO fit pontifex. 440. *Manichæos in vrbe repertos extinguit.* 443. *Hilarium epiſco- pum Arelatenſem coercet.* 445. *reſcribit de iterato baptiſmo eorum, qui cum hæreticis coiſſent.* 447. *mittit legatum ad concilium Epheſinum contra Eutychetem, de cuius pra*

nitate edoctus petit à Theodoſio concilium in Italia, & conciliū habet Romæ contra Epheſinum pranum. 449. mittit legatos ad Concilium Chalcedonenſe, & epiſtolam decidens quæſtionem Eutychetis. 451. cenſet baptiſmum impertiendum ijs, qui nō meminiſſent, ſe baptizatos. 451. Attilam Hunnorum regem ad Mincium ex Italia dimittit. 452. Gēſericum Vandalorum regem in limine portæ vrbis occurrens auertere ab excidio non potuit. poſt cladem vrbis inſtrumenta eccleſiarum reſtituit. 455. legatos mittit ad Leonem Imp. qui fidem Nicænam, & Chalcedonenſem doceant. 458. epiſcopos monuit, vt baptizarent tantùm in die Paſchatis, & Pentecoſtes. ſcribit ad Leonem A. de Chalcedonenſe Concilio cuſtodiendo. 459. moritur, & Magnus vocatur. 461

HILARIVS fit pontifex. 461. Eccleſias Romę refecit. 464. Concilium habuit Romæ contra hæreſes, & maximè Eutychianam. & Concilium Chalcedonenſe confirmauit. 465 moritur. 467

SIMPLICIVS fit pontifex. 467. monet Odoacrem regem, vt conſulat ambitui Comitiorum pontificiorum. 478. quare Odoacer legem fert, ne pontifex, rege inſcio, conſecretur. 478. aduerſatur Petro Mongo epiſcopo Alexandrino hæretico Eutychiano, quòd diuturnæ diſcordiæ Occidentalis, & Orientalis eccleſiæ fuit initium. 479. damnat eum. 480. obiurgat Ioannem epiſcopum Rauennatem, quòd Gregorium inuitum fecerit Mutinenſem epiſcopum. 481. moritur. 483

FELIX III. fit pontifex. 483. Damnat Acacium epiſcopum Conſtantinopolitanum, quòd Petrum Mongum damnatum in communionem receperat. 484. Petrum, & Acacium contumaces damnat. 486. Euphemium epiſcopum Conſtātinopolitanum Catholicum propterea communione repulit, quia Petri, & Acacij mortuorum nomina in Diptychis reliquit. 487

GELASIVS fit Pontifex. 492. Anaſtaſium Imp. monuit, vt Petrum, Acaciumq; damnatos ex Diptychis remoueret. 492. moritur. 497

ANASTASIVS II. fit pontifex. 497 monet Anaſtaſium Imp. de eadem re. moritur. 497.

SYMMACHVS fit pontifex in ſchiſmate cum Laurentio, & probatur à Theodorico rege iuxta legem Odoacris. Concilium habet de tollendo ambitu in Comitijs pontificijs. 498. à Laurentio inde falſis teſtibus accuſatur, & in Concilio dato iureiurando abſoluitur, & Laurentius damnatur. 501. concilium inde habet de tollenda lege Odoacris, qua libertas Comitiorum impediebatur. 502. honorat S. Cæſarium epiſcopum Arelatenſem. 510. moritur. 514

ORMISDA fit pontifex. 514. mittit legatos ad Anaſtaſium Imp. vt ad Catholicos traducat. quos ille contempſit. 517. per Ioannem epiſcopum Conſtantinopolitanum legatum ſuum factum diſcordiam vtriuſq; eccleſiæ ſub Simplicio cæptam componit. 521. moritur. 523

IOANNES fit pontifex. 523. legatus miſſus à Theodorico rege ad Iuſtinum Imp. ne vexaret Arrianos, honorificè recipitur. miracula facit. eccleſias Arrianas in Catholicas conſecrat. 524. 525. reuerſus quia non paruerat, à Theodorico in carcerem conditur, & ibi miſerè moritur. 526

FELIX IIII pontifex fit. 526 moritur. 530

BONIFACIVS fit pontifex in ſchiſmate cum Dioſcoro. 530, clerum iureiurando adegit, ſe poſt ipſius mortem Vigilium ſublecturum, &, peccato agnito, reum ſe aſſeruit. moritur. 531. ſenatores decretum de tollendo ambitu Comitiorum fecerunt. 531

IOANNES II. fit pontifex. 532. moritur. 533

AGAPETVS fit pontifex. 533. mittitur legatus Cōſtantinopolim à Theodahato rege de pace, vbi miracula edit. rogatus ad Anthimum epiſcopum hæreticum in communionem recipiendum abnuit, & Menam eo ſuffecit, & conſecrauit. obijt Conſtantinopoli. 535

SILVERIVS fit pontifex. 535. ſuadet, vt Roma Beliſario tradatur. 536. Anthimū epiſcopum ſe reſtituturum Theodoræ Auguſtæ abnuit. ſuſpectus Beliſario prodendæ vrbis Gotthis iuſſu Theodoræ à Vigilio impulſæ pontificatu eijcitur. & Pataras relegatur. 537

VIGILIVS pontifex ſufficitur Silnerio relegato. 537. Anthimum contra promiſſa reſtituere abnuit. Siluerius moritur. 538. Vigilius accuſatus apud Iuſtinianum, quòd Silueriū pontificem abdicandū curaſſet, & cædem feciſſet, iuſſu eius à Beliſario capitur, & Conſtantinopolim mittitur. in Siciliam prouectus ſacris ordinationibus operatur. 545. Conſtantinopoli ſummo honore excipitur à Iuſtiniano, mox malè habetur. 546. rogat Iuſtinianum

vt liberet Italiam. 548. cum tria capita Concilij Chalcedonenſis à Iuſtiniano damnata fatigarẽt Eccleſiam, adhibitis epiſcopis, ſtatuit, ne quid ſtatueretur ante deciſionem Cõcilij generalis. 550. edictis propoſitis vexatur à Iuſtiniano. 551. ipſo in vrbe præſente. quintum Concilium generale habetur, in quo doctrina Origenis, & tria capita Concilij Chalcedonenſis damnantur. 553 permiſſu Iuſtiniani reuertens Romam in Sicilia moritur. 554. Romam relatus in æde S. Marcelli ſepelitur. 555

PELAGIVS pontifex creatus nouo exemplo conſecrationem accepit. dolens ſe auctorem haberi necis Vigilij, iurauit, ſe eſſe inſontem. & permitti ſibi curauit, vt meritis tantùm dignitates Eccleſiaſticę traderẽtur. 555. refutauit epiſcopos Italię recedentes à Concilio quinto. 554. eccleſias Romæ inſtaurauit, & vaſa ſacra refecit. 557. Maximianum epiſcopum Rauennatem ad auctoritatem Eccleſię Ro. reuocare contendit, et negotium eius coercendi Narſeti commiſit. 557. ædem SS. Iacobi, & Philippi fecit. 559. moritur. 561

IOANNES III pontifex creatur. 561. baſilicam Apoſtolorum dedicauit. 562

EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI.

Conſtantinus Magnus Imp. Conſtantinopoli condita, & Imperij Orientalis ſede decorata, eccleſiam Conſtantinopolitanam euexit ad metropolitanam, vt Alexandrinæ ſubijceretur. 330. Concilio inde Cõſtãtinopolitano eadem eccleſia poſt Romanam, & ante Alexandrinam eſt poſita à Theodoſio Magno. 381. quod idem eſt confirmatum Concilio Chalcedonenſi. 451

METROPHANES primus Conſtantinopolis archiepiſcopus. nam ſuperiores Byzantij epiſcopi dicti ſunt. 330

ALEXANDER Catholicus, qui Arrium hæreticum in communionem recipere noluit. 336. moritur. 340

PAVLVS Catholicus creatur in ſchiſmate cum Macedonio Arriano. et vtroque pulſo, à Conſtantio A. Arriano creatur

EVSEBIVS, qui erat Nicomedienſis epiſcopus, princeps Arrianorum. 340. qui concilium habuit Antiochiæ contra Concilium Nicænum, & Athanaſium epiſcopum Alexandriæ. & decreta fecit contra legem, quæ iubebat, ne quid iniuſſu pontificis Rom. ab eccleſiis ſanciretur. 341. ſcripſit ad Iulium pontificem, vt cauſſam Athanaſii cognoſceret. 341.

PAVLVS iterum cum Macedonio ſedi eſt reſtitutus. 341. quorum vterque pulſus eſt à Conſtantio. 342. Paulus auctoritate Iulij pontificis eccleſiam eodem anno recepit. 342. Paulo pulſo ſubſtitutus eſt ſupradictus

MACEDONIVS Arrianus. 342. is, ſede Paulo conceſſa, ſeorſum eccleſiam tenuit. 348. Paulus Sardicenſi Concilio abſolutus. 347. iuſſu Conſtantij deportatus, & necatus. 350. Macedonius omnes Catholicos, qui Conſubſtantiale Nicænum confitebantur, acerbiſſimè inſectatus eſt. propter multas cædes à Conſtantio epiſcopatu priuatus nouam hæreſim induxit contra ſpiritum ſanctum. 360

EVDOXIVS. Arrianus. 360. Eunomium hæreticum prouexit. 366. moritur. 370

DEMOPHILVS Arrianus. 370. eijcitur à Theodoſio Magno Imp. Catholico. 381

EVAGRIVS Catholicus Demophilo oppoſitus à Valente A. Arriano ſtatim eijcitur. 370.

S. GREGORIVS Nazianzenus Catholicus Demophilo oppoſitus. 379. abijs Nazianzum, neque interfuit Concilio Conſtantinopolitano. 381

NECTARIVS Senator, & catechumenus Catholicus interfuit Cõcilio Conſtantinopolitano 381. moritur. 397

S. IOANNES Chryſoſtomus Catholicus. 397. inuehitur in magiſtratus. 398. læſus ab Epiphanio epiſcopo Salaminis inuehitur in Eudoxiam Auguſtam Arcadij. & oratione habita contra mulieres, ab Arcadio pellitur, ſed ſtatim reuocatur. 402. iterum pellitur. 404. moritur. 407. corpus eius Conſtantinopolim refertur. 438

ARSACIVS Nectarij quondam epiſcopi frater. 404

ATTICVS Catholicus. 406

SISINNIVS Catholicus. 426

NESTORIVS. 428. qui hæreſim inuexit, qua Mariam hominem tantùm peperiſſe, non Deum, aſſeruit. 428. 429. eo verò in Concilio Epheſino damnato ſufficitur.

MAXIMIANVS Catholicus. 431

PROCVLVS Catholicus. 434. corpus S. Ioannis Chryſoſtomi Conſtantinopolim retulit. 438

FLAVIANVS Catholicus. 446. concilium habet contra Euthychetem hæreticum. 448. falsò damnatur à Concilio Epheſino prędatorio. 449. occiditur ab Eutychianis. 450

ANATOLIVS Catholicus. 449. *interfuit concilio Chalcedonenſi contra Eutychetem.* 451. *Leonem Imp. coronauit.* 457

GENNADIVS Catholicus. 458. 462

ACACIVS Catholicus. 471. *defecit à Catholicis ad Eutychianos recipiens in communionem Petrum Mongum epiſcopum Alexandrinum Eutychianum damnatum, neque pontificibus Romanis obediens.* 484. *qua diſcordia compoſita eſt poſt mortem eius, moritur.* 486

FLAVITAS hæreticus creatur, & moritur. 486

EVPHEMIVS Catholicus. 477. *non recipitur à Felice pontifice, quia nomina Petri, & Acacij in Diptychis reliquiſſet.* 477. *pellitur ab Anaſtaſio Imp. quia concilium Chalcedonenſe Catholicorum tuebatur.* 495

MACEDONIVS II. Catholicus. à quo ſe Anaſtaſius Imp. ſeiunxit. 495. *& poſt eum propterea pepulit.* 512

TIMOTHEVS hæreticus Acephalus ſuffectus, ab Anaſtaſio. 512

IOANNES II Catholicus. 518. *Concilium habet contra Acephalos.* 518. *decreto deteſtatus eſt omnes hæreticos, & probauit Catholicos.* 519

EPIPHANIVS Catholicus. 521

ANTHIMVS hæreticus Acephalus à Theodora Auguſta Iuſtiniani ſuffectus. 534. *propter hæreſim non admittitur ab Agapeto pontifice Ro. Conſtantinopolim profecto, & ſe abdicat.* 535

MENAS Catholicus ab Agapeto pontifice conſecratus. 535. *Concilio habito damnauit Anthimum.* 536. *damnatur à Vigilio pontifice, quia ſe ad aduerſarios contulit.* 551

EVTYCHIVS Catholicus. 553. *eijcitur à Iuſtiniano Imp. quia non recipiebat edictum de corpore Chriſti incorruptibili, quod aſſerebant hæretici Aptharthodocitæ.* 564

IOANNES III. 564

EPISCOPI MEDIOLANENSES.

S. Maternus. Victorem, & Maurum martyrio à Maximiano A. affectum ſepeliuit. 304

Mœrocles interfuit Concilio Rom. ſub Miltiade pontifice. 313

Protaſius interfuit Concilio Sardicenſi. 477

S. Euſtorgius.

S. Arrianus.

Dionyſius pulſus ab Arrianis in Concilio Mediolanenſi. 355

Auxentius Cappadox Arrianus corrupit Eccleſiam. 355. *eo damnato* 368 *in Concilio Romano ſub Damaſo pontifice, ſufficitur*

S. Ambroſius Catholicorum princeps, qui Eccleſiam reſtituit. 369. *cuius acta legit in voce Ambroſius.*

S. Simplicianus. 397

B. Venerius. 400. 401

Ven. Marolus.

Martinianus.

Glycerius.

Lazarus.

Euſebius Concilium habet contra Eutychianos. 451. *ſcribit ad Leonem pontificem.* 452

Gerontius.

Benignus.

Senator.

Theodorus.

Laurentius Theodorico regi fauit. 490. *vrbem euerſam reparauit.* 494. *legatus ad Theodoricum pro rebellibus iuit.* 495. *Concilio Romano interfuit.* 501. 502

Euſtorgius II. tempore Theodorici regis Baptiſterium condidit. 513

Magnus.

Datius tempore Iuſtiniani, & Totilæ in obſidione Mediolani. 538. *interfuit Concilio quinto generali Conſtantinopolitano cum Vigilio pont.* 553

Vitalis.

Auſanus.

Honoratus. 554

EPISCOPI AQVILEIENSES.

Benedictus. interfuit Concilio Romano ſub Iulio, quod eſt impreſſum.

Quirinus.

Fortunatianus. interfuit Concilio Sardicēſi. 347

Chromatius. 409

Auguſtinus.

Adelphus.

Valerianus. interfuit Concilio Aquileienſi. 381

Maximus.

Iannarius ſcripſit ad Leonem pont. 447

Secundus.

Nicetas, ſub quo Attila euertit Aquileiam. 452. *conſulit Leonem pont. de vxoribus captiuorum, qui domos redibant.* 458

Marcellianus.

Marcellinus.

Stephanus.

Macedonius. reſpuit Concilium quintum. 554

Paulinus. 565

EPISCOPI RAVENNATES.

S. Seuerus interfuit Concilio Sardicenſi. 347
Liberius Secundus.
Agapetus.
Probus.
Florentius.
Liberius tertius.
Vrſus.
Exuperantius.
Ioannes Angeloptes, hũc ornauit Valentinianus Imp. multis priuilegijs.
Petrus Chryſologus factus à Xyſto pontifice anno. 433. recipit S. Germanum Autiſiodorenſem epiſcopum. 448
Neon. ad quem ſcripſit Leo pont. an. 451
Ioannes A. ad quem ſcripſit Simplicius pont. 482. pacificatur Odoacrem, & Theodoricum. 493. ad eum Gelaſius pont. ſcripſit. 494
Petrus A. affuit in Concilio Symmachi pont. 501. 502.
Aurelianus.
Eccleſius.
Victor.
Maximianus. 554. 557
Agnellus. templa ab Arrianis fœdata expiauit. 561.

HAERESES ECCLESIAE.

Hæreſis Sabellij, & Manetis, qui in Chriſto diuinitatem tantùm aſſeruerunt. 284
Pauli, & Apollinaris, qui in Chriſto humanitatem tantùm aſſeruerunt. 284
Donati, filium patre minorem, filioq́; Spiritum ſanctum eſſe. 313
Arrij, qui Chriſtum creatum à Deo aſſeruit. 319
Photini, qui Chriſtum hominem tantùm aſſeruit. 343. 351.
Macedonij, Spiritum ſanctum creatum eſſe. 360
Eunomij cum Arrio ſentientis. 366
Gnoſticorum ſiue Priſcillianiſtarum in Hiſpania. 379
Eorum, qui nuptias ſacrarum virginum inducebant. 385
Pelagij, hominem ſuis operibus ſaluari, exempta gratia Dei. 402. inficit Britanniam. 429
Neſtorij, Chriſtum hominem tantùm genitum eſſe à matre. 428
Eutychetis, Chriſtum vnius tantùm naturæ fuiſſe, nempe diuina. 447
Acephalorum, & Apthartbodocitarum hæreſes manarunt ab hæreſi Eutychiana. nam ſi Chriſtus fuit ſolùm Deus, colligebant Acephali, qui & Theopaſchitæ Deum eſſe crucifixum, Aphthartodocitæ verò ipſum carnẽ incorruptibilem geſsiſſe. 511. Acephali à Seuero epiſcopo Antiocheno manarunt 413. Aphthartodocitæ à Seuero, & Iuliano epiſcopis. 540
Eorum, qui Cõcilium quintum generale repudiarunt, quia tria capita Concilij Chalcedonenſis damnarat. 554

CONCILIA ADVERSVS HAERESES.

Concilium Sueſſanum à Marcellino pontifice conuocatum de pœnitentia fuit. 303
Romanum à Miltiade pontifice contra Donatum. 313
NICAENVM contra Arrium, præſente Conſtantino Magno. 325. item de prouocatione epiſcoporum ad pontificem Ro. 419
Romanum à S. Syluestro pont. in quo Nicænum eſt confirmatum, & de moribus Eccleſiæ ſtatutum. 325
Antiochenum Arrianorum contra Athanaſium epiſcopum Alexandriæ Catholicũ. 332
Cæſarienſe Arrianorum item contra Athanaſium. 333
Tyrium item contra Athanaſium. 335
Romanum à Iulio pontifice contra Arrianos. 339
Antiochenum Arrianorum, in quo multæ fidei formulæ editæ. 341
Conſtantinopolitanum à Cõſtantio A. in quo eiecto Paulo, et Macedonio epiſcopis ſufficit Euſebium. 341
Antiochenum, in quo ab Arrianis Formula longa editur. 345
Sardicenſe contra Arrianos. 346. 347.
Philippenſe contra Catholicos Sardicæ coactos. 347
Sirmienſe Arrianum, in quo tres fidei formulæ eduntur, & hæreſis Photini refutatur. 351
Biterrenſe, & Arelatenſe in Gallia à Catholicis pro Athanaſio. 353
Mediolanenſe Arrianum, in quo epiſcopi Catholici cum Liberio pontifice exilio afficiuntur. 355
Ariminenſe Arrianum, in quo Catholici decepti fauent Arrianis. 358. 359
Seleucienſe item Arrianum. 358. 359
Antiochenum Arrianum ſub Conſtantio. 361
Gallica concilia Hilarij Pictauenſis contra Ariminenſe. 465
Lampſacenum contra Ariminenſe. 365
Romanum à Damaſo põtifice Catholicum. in quo confirmatum eſt Nicænum, & Ariminenſe

abrogatum. 368
Illyricum iuſſu Valentiniani Imp. contra Ariminenſe. 368
Caſarauguſtanum contra Priſcillianiſtas. 380
CONSTANTINOPOLITANUM. contra Macedonium de Spiritu ſancto, & Arrianos, & omnes hæreſes, ſub Theodoſio Magno A. & Damaſo pont. 381
Burdegalenſe contra Priſcillianiſtas. 385
Chalcedonenſe contra S. Io. Chryſoſtomum liberius ſe agentem. 403
Mileuitanum in Africa contra Pelagium. 402
Carthaginenſe de die paſchatis, & de pueris apud Donatiſtas baptizatis. 397. *item alterum* 401
Conſtantinopolitanum contra S. Io. Chryſoſtomum. 404
Carthaginienſe de moribus Eccleſiæ. 419
Romanum à Cæleſtino pont. contra Neſtorium hæreticum. 430
EPHESINUM item contra Neſtorium. 430. 431
Regienſe in Gallia Narbonenſi propter auctoritatem metropolitani neglectam 439
Conſtantinopolitanum habitum à Flauiano epiſcopo Catholico contra Eutychetem hæreticum. 448
Epheſinum prædatorium contra proximum Conſtantinopolitanum. in quo præterea Theodorus, Theodoritus, & Ibas damnati. 449
Romanum à Leone pont. habitum, in quo Epheſinum prædatorium infirmatur. 449
Mediolanenſe ab Euſebio epiſcopo contra Eutychetem. 451
CALCEDONENSE, ſub Marciano Imp. & Leone pont. quo Nicænum, Conſtantinopolitanum, & Epheſinum primum confirmatur. & Epheſinum ſecundum, ſiue prædatorium condemnatur. item hæreſis Eutychiana refellitur. Theodorus, Theodoritus, & Ibas abſoluuntur. quæ dicuntur tria capita Concilij Chalcedonenſis. item Eccleſia Conſtantinopolitana poſt Romanam collocatur. 451
Turonenſe de moribus eccleſiæ. 461. *Romanum ab Hilario pontifice, quo Chalcedonenſe confirmatur.* 465
Romanum à Felice III. in quo damnatur Acacius epiſcopus Conſtantinopolitanus, qui Petrum Mongum epiſcopum Alexandrinum hæreticum Eutychianum damnatum in communionem receperat. 484. *item alterum poſt reditum legatorum pontificis.* 486
Romanum a Symmacho pontifice de ambitu in Comitijs pontificijs tollendo. 499
Romanum de criminibus Symmacho pōtifici obiectis. 501
Romanum à Symmacho pontifice habitum de lege Odoacris regis abroganda, quæ regiæ auctoritati probatio pontificis permittebatur. 502
Aurelianenſe de moribus Eccleſiæ. 506
Conſtantinopolitanum contra Anthimum, Seuerum, & Zoaram Acephalos, & Chalcedonenſe concilium abnuentes à Ioanne epiſcopo. 518. *alterum.* 519. *Aliud in eandem ſententiam à Mena epiſcopo.* 536
Hieroſolymitanum, quo confirmatur proximum Conſtantinopolitanum. 536
Conſtantinopolitanum per Vigilium pontificem, ne ante generale Concilium aliquid ſtatuatur de tribus capitibus Concilij Chalcedonēſis, quæ improbata fuerunt à Iuſtiniano Imp. 545. *& tunc Eccleſiam fatigabant.* 550
Item alterum eiuſdem Vigilij, in quo omnes epiſcopos aduerſarios damnauit. 551
CONSTANTINOPOLITANUM II. præſente Vigilio pont. in quo Origenis ſcripta, & tria capita Concilij Chalcedonēſis damnantur. 553
Aquileienſe hæreticum, contra Concilium quintum, quòd tria capita concilij Chalcedonenſis euerterit. 554

DE REGIBVS BARBARORVM, & bellis eorum, quorum in hac Hiſtoria memoria celebratur.

LIMITES *Imperij Romani ferme tres amnes fuerunt, Eufrates, Iſter, ſiue Danubius, & Rhenus. Quidquid verò gentium, ac populorum trans hos limites fuerunt, neq; Romano Imperio paruerunt, communi nomine Barbari nominati ſunt. Limitem Eufratis vexauere Perſæ; Iſtri, Scythæ Europæi, & Sarmatæ. ex quibus Scythæ fuere Hunni, Gotthi, Vandali, Alani, Gepidæ. Danubius, & Rhenus coercuit Germanos, id eſt Alemanos, Herulos, Rugos, Turcilingos, Marcomanos, Saxones, & Francos. ex quibus Alemani, & Franci in multos populos fuere diuiſi varijs nominibus præditi. Bella, quæ in hac hiſtoria continētur, aut cum tyrānis geſta ſunt, qui in ipſis Imperij viſceribus excitati ſunt, aut cum barbaris ſuſcepta ſunt. atq; hoc duobus modis. aut enim barbari limites irrumpen*

tes

tes repulſi ſunt, aut limitibus penetratis, prouinciæ ab eorum maleficijs, Imperijsq; defenſa ſunt. Barbari verò, qui perruptis limitibus Occidentem preſſerunt, hi fermè fuerunt, Hunni, Gotthi, Vandali, Alani, Sueui, Burgundiones, Heruli, Franci, Longobardi. nam Bulgari, & Sclauini Occidentem fermè non attigerunt.

DE HVNNIS.

HVNNI gens fera, & Imperio vtrique incognita trans Tanaim, & Paludē in Scythia habitauit, ac ſub Valentiniano, & Valente demum in Scythiam Europeam traiecit, & Viſgotthos, atq; Alanos ſedibus ſuis eiecit. 376. Habitauit inde per aliquot annos trans Iſtrum barbaros, vt Oſtrogotthos, & Gepidas, & Baſtarnas bello fatigans; ac demum fugatis Viſgotthis, & Vandalis & ipſa, traiecto Iſtro in prouincias Romanas prædandi cauſſa tranſire cœpit, vt in Aſiam, & Pannoniam. 411. Mœſiam, ac Thraciam 422 rege, vt putatur, Optaro.

OPTARVS REX.

Qui, Burgundionibus in Germania conflictatis, vino ſe dirupit, & perijt. 428

ATTILA, ET BLEDA REGES.

Optarum inde excepere Attila, & Bleda Mundzucci filij, homines feri. 428

Hi bellum Theodoſio Imp. in Mœſiam, ac Thraciam tranſgreſſi intulerunt. 441. 442. pacem verò dederunt. 443

Attila Bledam fratrem perimit, & ſe formidabilem hominibus reddit. 444.

ATTILA SOLVS REX.

Attila mores efferati. 444. Bellum nouum Orienti, ac Theodoſio infert. 446. pacem dat. 447. mouet in Galliam contra Gotthos, & Valentinianum. 450. vincitur in campis Catalaunicis ab Aetio, & ſocijs. 451. inuehitur in Italiam, & Aquileiam obſeſſam capit, & direptam delet. item alias Venetiæ, Liguriæ, & Aemiliæ ciuitates affligit. 452. ad Mincium placatur à Leone pontifice, & cedit motus ſpecie S. Petri minantis. 453. mouet iterum in Galliam contra Thoriſmundum regem Gotthorum, & pellitur, 455. nouis nuptijs indulgens moritur. 454

Attilæ filij inter ſe de regno contendunt. 454. *poſt mortem Attilæ Hunnorum opes conciderunt.* 454

Abares noui Hunnorum populi in Mœſiam traiecerunt. 559. inde in Thraciam. 560

DE GOTTHIS.

Gotthi in Scythia Europea trans Iſtrum ſedes habuerunt, diuiſi in Vittungos, ſiue Viſgotthos, & Oſtrogotthos. Viſgotthi diuiſi ſunt in Teruingos, & Grutungos. 287. 376

Cum ſæpe Iſtrum populandi cauſſa tranſirent in Mœſiam, & Thraciam prouincias Romanorum, ſemper repulſi ſunt, vt à Diocletiano Aug. 287

Gotthi, tanquam ſocij, affuere Conſtantino ad condendam Conſtantinopolim. 327. ab eodem bello attriti ſunt. 332. Arriani euaſerunt. 360

Teruingi, rege Athanarico, per triennium bellum faciunt cum Valente Imp. 368. 369. 370.

Hermenerichus rex Grutungorum. 376

Vithimaris rex Grutungorum. 376

Videricus rex Grutungorum. 376

GOTTHORVM IN ILLYRICVM ORIENTALE IRRVPTIO.

Teruingi ab Hunnis ex Scythia pulſi, relicto Athanarico rege, Alatheo, & Fritigerno ducibus, Iſtrum tranſeunt, permittente Valente, Viderichus inde rex cum Grutungis traiecit. acceptiq; Thraciam inuadunt. Romanos vincunt. 376. vincuntur ab eis. 377. vincunt, & occidunt Valentem in Thracia. 378 vincuntur à Theodoſio Imp. & recipiuntur in amicitiam ac leges Ro. Athanaricus rex Teruingorum, qui religione deterritus cum cæteris non tranſierat, anno 387 Conſtantinopolim venit, & honorifice tractatus eſt, mox mortuus honorifice elatus 381. Theodoſius alios Grutungos Odetheo rege tranſeuntes Iſtrum debellauit. 386. Gotthi in pace inſidioſi Romanis, & temporibus eorum imminentes. 395. ijdem, turbata quindecim annorū pace, duce Alarico ex Thracia in Macedoniam, & Græciam irrumpunt ſub Arcadio A. & Illyricum Orientale maleficijs afficiunt. 395. 397. 396. 398

GOTTHORVM IN ITALIAM IRRVPTIO.

ALARICVS REX.

Gotthi, duce Alarico in regē creato, ex Græcia,

&

& Pannonia in Italiam tranſeunt, & ad Haſtam, Pollentiam, & Veronam à Stilichone Honorij duce vincuntur, ac demum etiam pelluntur. 401. 402

Alaricus pacem facit cum Honorio Aetio duce obſide accepto. in Epirum redit iuſſa Honorii expectans. 403

Gotthi iterum cum alijs barbaris in Italiam, duce Radagaiſo, irrumpunt, & ad Fæſulas à Stilichone caduntur. 404. 405

Alaricus ex Epiro in Noricum venit, & pecuniam, ne irrumperet in Italiam, à Stilichone obtinuit. 408. mortuo inde Stilichone, iterum irrumpit, aſſumpto Ataulfo ſororis fratre Gotthorum & ipſo duce. Romam obſedit. obſidionem pecunia accepta laxauit. ad Ariminum profectus de pace cum Honorio egit. neque ea impetrata; iterum Romam obſedit, & in deditionem accepit. atq; Attalum præfectum vrbis Imperatorem creauit: & cum eo Honorium Rauennæ obſedit. Attalus dimidium Imperij ab Honorio oblatum repudiauit. Alaricus pro Attalo Aemiliæ vrbes tentauit. 409. Rauennam inde ad pacem componendam repetijt. atque, ea pacta, Attalum inſignibus Auguſtalibus ſpoliauit. iratus inde Saro duci pacis turbatori Romam, tanquam amicus, redit, eamq; dolo capit, & diripit. Attalum iterum ornat, & ſpoliat. Campaniam, & vlteriorem Italiam vaſtat. 410. Siciliam petens tempeſtate reijcitur, & Conſentiam in Calabria obſidens moritur. 411

ATAVLFVS REX.

Ataulfus rex in locum Alarici creatus Placidiam Honorij ſororem ſibi deſpondet. eius ſtudio Roma parcit. 411. & in Galliam tranſit ex fœdere, & Narbone ſedes Gotthorum poſuit. 411

GOTTHORVM REGNVM IN ITALIA.

Cum Attalum rurſus inſignibus Auguſtalibus ornaſſet, ab Honorio per Conſtantium Comitem Gallia pellitur. & in Hiſpaniam profectus Barcinonem tenuit. 414. 415

GOTTHORVM REGNVM IN HISPANIA.

Attalo inde tyranno in poteſtatem Conſtantij adducto, & ab eo ad Honorium miſſo, pacem rogatu Placidiæ cum Honorio fecit, & à Gotthis necatus eſt. 415

SIGERICVS REX.

Sigericum regem ſuffectū, quia paci deditus erat, Gotthi interficiunt. 415

VALLIA REX.

Vallia inde rex Sigerico ſuffectus in Africam traijcere voluit, ſed tempeſtate reiectus eſt: is pacem fecit cum Honorio, reddita ſorore Placidia. 416. aggreditur Vandalos in Luſitania vnà cum Conſtantio Comite Honorij. 416. item Alanos, & Sueuos apud Emeritam. 418. ſedes iterum impetrat ab Honorio in Gallia ad Toloſam. 419. Alanos in Hiſpania vexat. moritur Toloſæ. 420

GOTTHORVM REGNVM IN GALLIA, ET HISPANIA

THEODORICVS REX.

Theodoricus Valliæ ſuffectus 420. bellum mouet finibus Valentiniani Imp. 425. repellitur ab Aetio duce. 426. pacem petit. 427. nouum bellum mouet, & Narbonem obſidet. 436. Littorium ducem Valentiniani capit. 438. Richilam regem Sueuorum in Hiſpania vincit. 438. ab eodem Carthagine ſpoliatur. 440. occiditur in prælio Catalaunico contra Attilam. 451

THORISMVNDVS REX.

Thoriſmundus Theodorici filius Attilam in Galliam reuerſum vicit, & Narboni bellum intulit. 453. ac pace facta cum Valentiniano obit. 454

THEODORICVS II. REX.

Theodoricus alter Thoriſmundum excepit. de quo Sidonius ſcripſit. 454. pacem cum Auito Imp. confirmauit. 455. Riciarium regem Sueuorum in Hiſpania vicit, & cepit, & pro eo Aeliulſum dedit. 456. Emeritam obſedit. inde reuerſus in Galliam, Lugdunum Romanis eripuit, & diripuit. exercitum contra Aeliulſum regem deficientem miſit. 459. Narbonem proditione recepit. 461

EVRICVS REX.

Euricus rex Theodorico ſucceſsit. 467. populos Aquitaniæ, & Aruernos afflixit. 474

ALARICVS REX.

Alaricus rex ducit filiam Theodorici regis Italiæ. 485. Codicem Theodoſii in compendium redegit, prout habemus. bello petitus à Clodoueo rege Francorum regno, & vita ſpoliatur. 506

AMALARICVS, ET GISALARICVS REGES.

Alarico occiſo, Amalaricus filius legitimus, ſed puer, & Giſalaricus nothus fugiunt in Hiſpaniam, ibiq; regnant, ille opibus Theodorici aui regis Italiæ, hic Gotthorum. 506. Theodoricus rex Italiæ recuperat Amalarico nepoti partem Galliæ occupatam à Clodoueo, & mittit in Hiſpaniam Theudam præfectũ, qui prouinciam regat. 508. Giſalaricus à Theuda regno eijcitur, qui ad Tranſamundum Africæ regem confugit. 513. poſt mortem Theodorici regis Italiæ Gallia redditur Amalarico ab Amalaſuenta regina. Theuda tyrannidem inuadit in parte Hiſpaniæ. 526. Amalaricus pellitur Hiſpania, & Gallia à Theodeberto Francorum rege propter contumelias ſorori ſuæ illatas. 533

GOTTHORVM REGNVM IN HISPANIA TANTVM.

Amalarico deleto, Theuda excepit regnum Gotthorum in Hiſpania tantùm. legatos Gilmeris regis Africæ fœdus poſtulantes repudiauit, audita clade Carthaginis. 533. Hæc de Viſgotthis.

Oſtrogotthorum verò reges, qui ex Scythia anno 455 in Pannoniam, atq; inde anno 490 in Italiam irrupere, & in Italia regnauere, quare inter Imperatores, & reges Italiæ. Fuere autem Valemirus, Vindemirus, & Theodemirus fratres poſt Attilæ mortem bello inſignes. 455

Theodoricus Theodemiri filius.

Athalaricus Theodorici ex filia nepos.

Theodahatus ſororis Theodorici filius.

Vitiges à Gotthis euectus.

Ildobaldus à Gotthis euectus.

Araricus à Rugis euectus.

Totilas à Gotthis euectus.

Teias à Gotthis euectus.

DE VANDALIS.

VANDALORVM REGNVM IN SCYTHIA.

GONDIGISILVS REX.

Vandali Scythiæ populi fuerunt, perinde ac Gotthi. Hi eodem tempore, quo Gotthi, duce Radagaiſo Italiam irruperunt, & Scythia cum Alanis ab Hunnis preſsi, rege Gondigiſilo, profecti per Germaniam ad Rhenum venerunt. 406

IN GALLIA.

Et Sueuis, ac Burgundionibus aſſumptis, Rhenum, fruſtra aduerſantibus Francis, traiecerunt. ac proximas Galliæ prouincias diuexarunt. 407. Aquitaniam, Nouempopulanam, & Lugdunenſem vaſtarunt. 408. à Francis inde afflicti cum Alanis, & Sueuis ex Gallia in Hiſpaniam traiecerunt, & vlteriorem occuparunt. 409

IN HISPANIA.

GVNDERICVS REX.

Vandali, & Sueui Callætiam, Alani Luſitaniam tenuerunt ſub rege Gunderico Gondigiſili filio 413. cum Gotthis aduerſis in Hiſpania contendunt. Gunderico regi ſedes in Hiſpania permiſit Honorius cum eo, vt pugnarent cum Gotthis. 415. Vandalos aggreſſus eſt Conſtantius dux Honorij, ſocio Vallia rege Gotthorum. Vandalorum dux Fredibaldus capitur à Conſtantio. 416. ijdem continuant bellum contra Alanos, & Sueuos apud Emeritam. 418. Gundericus rex bello prouocat Hermenericum regem Sueuorum in Callæcia. 418. Alani victi à Vallia ſubmittunt ſe Gunderico regi, & regiam dignitatem relinquunt. 420. Vandali victi à Bonifacio, & Caſtino. demum vincunt Caſtinum. 422

GVNTHARIVS, ET GENSERICVS REGES.

IN AFRICA.

Genſericus rex, qui, mortuo Gunthario fratre

puero, Gunderico patri nothus ſucceſſerat; vocatus à Bonifacio Comite contra Valentinianum tranſit ex Hiſpania in Mauritaniam, & ſæuit in Catholicos. 427. mortis eius. 429. Africam inuadit, inuito Bonifacio, eamq; vaſtat cum eccleſiis. Hipponem obſedit. 429. cepit. 430. pacem fecit cum Valentiniano. 435. Carthaginem capit. 439. reſiſtit Theodoſio, & Valentiniano bellum mouentibus. 441. pacem iterum facit, dato obſide filio Honorico, & partitis cum eo prouinciis. 442. inuitatus ab Eudoxia Augusta venit Romã, & captam, direptamq; incendit. à Leone pontifice occurrente placari non potuit. Eudociam captiuam Transimundo filio collocauit. 455. reliquum Africæ Romanis ademit. 456. Campaniam populatur. 457. inſulas, & Græciam aggreſſus eſt. 461. 462. Quotannis nauigabat aduerſus Romanos. 465. petitur bello à Leone, & Anthemio Impp. duce Baſiliſco. 467. 468. mouit inde aduerſus Baſiliſcum in Siciliam 470. tradit Siciliam Odoacri regi. 477. moritur. 478

HONORICVS REX.

Honoricus rex primò benignus Catholicis fuit. 478. demum ſæuire in eos cœpit. 484. 485. moritur. 485

GVNDAMVNDVS REX.

Gundamundus item Catholicos vexare perrexit. 485. pacem à Theodorico rege Italiæ petijt. 491. Catholicos epiſcopos reuocauit. 495. moritur. 497

TRANSAMVNDVS REX.

Tranſamundus rex. 497. Amalafridam neptem Theodorici regis Italiæ ducit. 512

HILDERICVS REX.

Hildericus rex mitis erga Catholicos fuit. 524. pulſus, et interfectus à Gilimere Gẽſerici quondam regis nepote. 531

GILIMER REX.

Gilimer, Hilderico pulſo, regnum arripuit, eumq; à Iuſtiniano Imp. increparetur, eum occidit. 531. petitus propterea bello ab eo, Carthagine, & Africa amiſſa, in monte à Beliſario duce obſeſſus demum in poteſtatem venit. 533. 534.

Inde Africa fuit ſine rege, ſed prouincia facta eſt Imperij Orientalis, vt ante fuerat Occidentalis. 534

SVEVORVM REGNVM in Germania.

Sueui populi Germaniæ fuerunt antiquiſsimi, Alemanorum nomine comprehenſi, qui ſæpe aut Danubio, aut Rheno traiecto, prouincias Romanorum proximas inuaſerunt, & ſemper repulſi ſunt. lege vocem, Alemanos.

HERMENERICVS REX.

Deinum multi eorum tranſiuere in Galliam cum Vandalis anno 407. eamq; cum eis per biennium vaſtarũt: inde cum eis in Hiſpaniam penetrarunt. 409. & in diuiſione vlterioris Hiſpaniæ Callęciam cum Vandalis obtinuerunt. 412. Conſtantius Comes Honorij, & Vallia rex Gotthorum eos oppugnarunt apud Emeritam in Luſitania. Hermenericus rex inde à Gunderico rege Vandalorum bello prouocatus eſt in Callæcia. 418

RICHILA REX.

Richila rex ſucceſsit Hermenerico, qui vincitur à Gotthis. 438. deinde inuaſit Bæticam. & ex Tarraconenſi Carthaginem ademit Gotthis. 440

RICIARIVS REX.

Riciarius ſucceſsit Richilæ. 447. vincitur à Theodorico rege Gotthorum, & pro eo Acliulfus rex datur. 456. Sueui Acliulfo non contenti alterum regem, nomine Maldram, ſibi aſciſcunt. 457

ACLIVLFVS, ET MALDRA REGES.

Acliulfus deficiens à Theodorico rege bello expugnatur. Sueui permiſſu Theodorici Roſimundum pro eo ſibi regem crearunt. 459

MALDRA, ET ROSIMVNDVS REGES.

Roſimundus inde, & Maldra armis inter ſe con-

tenderunt. 459. Sueui, duce Maldra amiſſo, pacem à Theodorico petierunt. 461

DE BVRGVNDIONIBVS

BVRGVNDIONVM REGES.

Burgundiones populi Germaniæ fuerunt Auguſto Imperante per caſtra conſtituti, quæ illi Burgos vocabant. Valentiniano contra Alemanos affuerunt. 370. & ipſi vnà cum Sueuis vicinis ſuis Vādalos in Galliam irrumpentes ſequuti ſunt, & ibi ſedes poſuerunt. 407. diſcedentibus inde Gallia Vandalis, & Sueuis, ipſi in Gallia remanſerunt. 409. poſt fœdere illigati ibi eſſe iure permiſsi ſunt à Conſtantio Comite Honorij. 413. ad Rhodanum habitarunt.

GVNDICARIVS REX.

Gundicarius rex eorum cum in Belgicam Valentiniani irrupiſſet, ab Aetio Comite repulſus eſt. 433 434. 435. idem in prælio Catalaunico contra Attilam cecidit, 451

GVNDERICVS, ET CHILPERICVS REGES.

Gundicarium excepere filij Gundeucus, ſiue Gundericus, & Chilpericus reges, qui affuerunt regi Gothorum Theodorico contra Riciarium regem Sueuorum. 456

GVNDOBADVS, GODIGISILVS, CHILPERICVS, ET GODOMARVS REGES.

Gunderici inde filij Gundobadus, Chilpericus, Godomarus, & Godigiſilus ſucceſſerunt. Chilpericus à Gundobado necatus reliquit filiam Crothildem, quæ nupſit Clodoueo regi Francorum. 491. Gundobadus, rupto fœdere cum Odoacre, rege Italiæ, populatur Liguriam & Aemiliam. & captiuorum numerum ingentem abducit. 490. captiuos reddit Epiphanio Ticinenſi epiſcopo à Theoderico rege Italiæ miſſo. 495. Godigiſilus bellum fratri Gundobado intulit, ſocio aſcito Clodoueo rege Francorum. 499

SIGIMVNDVS, ET GODOMARVS REGES.

Sigimundus inde, & Godomarus Gundobadi filij à Francis regibus fratribus Clodouei filijs bello petuntur. 517. 522. Sigimundus neptem Theodorici regis Italiæ habuit in matrimonio. 459

DE FRANCIS.

FRANCORVM REGNVM in Germania.

Franci populi Germaniæ fuerunt, vt Sueui, & Burgundiones, locati inter Saxones, & Alemanos. 307

Franci Bataniam Romanorum cis Rhenum inuadunt. 287. & à Maximiano A. repellantur. 289

Francorum reges Aſaricus, & Gaiſo. 291. Clinia obſeſſa à Francis recipitur. 291

Franci bello Britannico continentur à Maximiano A. & à Conſtantio Caſ. cæduntur. 292

Franci in deſerta Galliæ traducuntur à Maximiano A. & Conſtantio Ceſ. 293

Francorum reges Aſaricus, & Gaiſo à Conſtantino Imp. vincuntur. 307

Bructeri Francorum populi bello petuntur à Conſtantino Imp. 308. iterum. 309. debellantur. 313

Franci mouerunt Imperante Conſtante A. 341 vincuntur ab eo. 342. vincuntur à Iuliano Cæſare. 358. item. 360

Franci mouent, Genobaldo, Marcomere, & Sunone ducibus, quibus reſiſtunt duces Maximi Imp. 388. pacantur per Arbogaſtem ducem Valentiniani. 389. cum iterum mouiſſent, pacantur à Stilichone duce Honorij. 395

Franci Romanorum ſocij ſe obijciunt Vandalis ad Rhenum, vt tranſitum in Galliam impediant, ſed fruſtra. 406. in Galliam inde tranſuecti Vandalos aggrediuntur, & Treuiros incendunt. 409. iterum reuerſi Treuiros capiunt, & ſæuiunt in captos, fugantur à Caſtino duce trans Rhenum. 414

FARAMVNDVS REX.

Franci Marcomeri regi mortuo Faramundum ſubſtituerunt. 419

CLODIO REX.

Clodio Faramundum excipiens, irrupit in Galliam vſque ad amnem Suminam, & repulſus eſt ab Aetio duce Valentiniani 428

MEROVEVS REX.

MEROVEVS Clodioni patri ſucceſſit. 449

Hic demum transgreſſus in Galliam, firmas ſibi ſedes poſuit, vnde poſteri eius Merouingi appellati. 449. affuit Valentiniano in prælio Catalaunico contra Attilam. 451

CHILDERICVS REX.

Childericus rex mouit ſub Maximo Imp. & Germaniam primam, ac ſecundam, quę partes Galliæ ſunt, diuexauit. 455. idem à ſuis pulſus eſt. & pro eo Egidius magiſter militum rex eſſe iuſſus eſt. 461. Egidio inde pulſo, Childericus reſtituitur. 469. bellum facit Odoacri duci Saxonum. 477. Sigebertus Francus Coloniæ regulus interim erat. 495

CLODOVEVS REX.

Clodoueus rex ſuccedit Childerico patri. 481. Syagrium Egidij filium Romanum Gallia pellit. ſumpſq; demum Romani Galliam totam amiſerunt. 485

Chararicus regulus Francorũ in Gallia. 485.

Ragnacharius regulus Francorum in Gallia. 485.

Clodoueus vrceum à milite de præda Romana petit, neque impetrat. 485. bellat cum Thuringis. Crothildem Chilperici Burgundionum regis filiam ducit. 491. bellum infert Alemanis. cum in prælio premeretur, vouit Chriſto, ſe baptiſmum ſuſcepturum. 495 & victor baptiſmum à S. Rhemigio archiepiſcopo accepit cum gente Francorum, & Catholicus fit. 496. bellum facit Gundobado Burgundiõnum regi. 499. item Alarico Gotthorum regi. Concilium Aurelianenſe fieri curat, ceruа vtitur duce in tranſeundo flumine. mirum honorem habet S. Martino epiſcopo Turonẽſi 506. ſuperat Alaricum, & Gotthos, capit Toloſam, Burdigalã, et Engoliſmam. 506. donatur ab Anaſtaſio Imp. chlamyde, & corona aurea, quam coronã ille mittit Romam ad S. Petrũ, caq; Regnum eſt appellata. Pariſiis ponit ſedẽ regni. 507. Regulos Francorum adortus eſt in Gallia, Clodoricũ, Sigeberti filiũ, Cararicũ, Ragnachariũ, & Rubarium, eiſq; deletis. regiones eorum ſibi vindicat. 508. 509. moritur. 511.

CHILDEBERTVS, CLOTHARIVS, CLODOMARVS, ET THEODORICVS reges.

Clodoueum excepere filij Childebertus, Clotharius, Clodomirus, & Theodoricus, qui regnũ inter ſe diuiſerunt. 511. Burgundionibus regibus Sigimundo, & Godomaro bellum fecerunt. 517

THEODEBERTVS Theodorici filius bellum facit Amalarico Gotthorum regi in Hiſpania, & pulſo eo, Galliæ partem ab illo poſſeſſam ſibi aſciuit. 531. Idem Liguriam, Cottias Alpes, & Venetiam, dum Gotthi premebantur à Iuſtiniano, inuaſit. 539. 551. monetur à Iuſtiniano, vt Italia abſtineat. qui ſe illa loca à Totila rege Gotthorum accepiſſe, non à Romanis, reſpondit. 550

Frãci, poſt deletos à Narſete Gotthos, mouẽt, et iuſſu Theodeberti regis Italiam peragrant, ducibus Leuthere, & Bucellino, & delentur à Narſete. 553. 554

THEODOBALDVS rex Theodeberti filius. 551. eo mortuo, Childebertus, & Clotharius hereditatem inierũt. 555. Childeberto mortuo, totum regnum ad Clotharium eſt delatum. 555. is Crãnium filium necauit. 563. obijt. 565

CHEREBERTVS, SIGEBERTVS, CHILPERICVS, GVNTRANNVS reges.

Clothario mortuo ſucceſſere filij Cherebertus rex Pariſiorum, Sigebertus Metcoſium, Chilpericus Sueſſionum, Guntrannus Aurelianenſium. 565

DE ALANIS.

ALANORVM REGES. IN SCYTHIA.

Alani Scythiæ populi premuntur ab Hunnis. 376.

IN GALLIA, ET HISPANIA.

Traijciunt in Galliam cum Vandalis. 407. pars eorum tranſit in Hiſpaniam cum Vandalis. pars remanet in Gallia. 409

Eorum, qui in Gallia remanſerunt, rex Sangibanus ad Aurelianum, & prælio Catalaunico pugnauit contra Attilam. 451. eoſdem delere voluit Maiorianus Imp. 461. Eorundem rex Beorgor mouet ex Gallia in Italiam. 463 & interfectus eſt à Ricimere ad Bergomum. 464. Alani, qui tranſierunt in Hiſpaniam, Luſitaniam tenuerunt. 412. apud Emeritam à Conſtantio victi ſunt. 418. regia dignitate omiſſa regi Vandalorum Gunderico ſe ſubdunt. 420

RERVM,

RERVM, PERSONARVM, ET VERBORVM INDEX.

ABARES noui Hunnorum populi in Moeſiam traiecerunt. 559. inde in Thraciam. 560
Ablauius Conſtantino maledixit. 327. occiſus à Conſtantio. 338
Acacius Cæſarienſis epiſcopus hæreticus Arrianus. 359
Acacius Conſtantinopolis epiſcopus Catholicus. deſecit à Catholicis ad Eutychianos. 484
Acephali hæretici, qui. 511. eluſi ab Alamundaro. 512
Acheruſia occupata à Totila rege. 396
Achilles tyrannus contra Diocletianum in Ægypto. 288. victus à Diocletiano. 293
Acincus oppidum 375
Æduorum Flauia refecta. 293. Ædui mittunt oratorem ad Maximianum, & Conſtantium ad gratias agendas. 293
Ægyptus deficit ad Achillē à Diocletiano. 288
Ælianus Africę proconſul cognoſcit cauſſam Donatiſtarum. 315
Æmona ſe effundit Theodoſio. 388
Aëtius dux in Norico contra Alaricum Gotthū 401. idem obſes datus Hunnis ab Honorio. 411. Eiuſdem genus. adiuuit Ioannem Imperatorem ad Imperium. 423. Hunnos dimittit ex Italia, vbi Ioannem victum audiuit. 425. falſò accuſauit Bonifacium apud Placidiam. 426. bellat cum rege Gotthorum in Gallia. 426. 427. dignitate priuatur. ea recuperata, Burgūdiones in Belgica vincit. 433. 434. cum Theodorico rege Gotthorum fœdus facit. 439. contendit cum Albino duce. 439 occupatur bello contra Attilam. 446. occurrit Attila in Gallia ad Aurelianum, eumq; fundit in campis Catalaunicis. 451. ſe offert Attilæ cis Mutinam, eumq; fugat. 452. per Ferreolum remouet ab Arelatis obſidione Thoriſmundum Gotthorum regem. 454. interficitur à Valentiniano Imp. 454
Aëtius Arrianus. 358
Africa eripitur Maxentio à Conſtantino. 312. 313. eripitur Honorio à Gildone. 495. turbatur ab Heracliano Comite Honorij. 412. occupatur à Vandalis, recuperatur à Iuſtiniano. quære in Genſerico rege, & Iuſtiniano Imperatore.
Agaunenſes martyres. 284
Agnellus epiſcopus Rauennæ templa ab Arrianis fœdata expiauit. 561
Agricola Pelagianus inficit Britanniam. 429
Alammundarus Sarracenus à Catholicis baptizatus eluſit Acephalos. 512

ALANI. QVAERE IN REgibus Alanorum.

Alaricus dux Viſigotthorum ſollicitatur à Ruffino contra Arcadium, & Græciam inuadit. 395. Græciam vexat. 396. ſæuit in Græcia 397. inuadit Dalmatiam, & Pannoniam. 400. in Noricū irrumpit, inuito duce Aëtio, rex appellatus in Italiam irrumpit per ſaltum Tridentinum imperante Honorio. 401. reliquas eius actiones quære in Honorio, & in regibus Gotthorum.
Alatheus dux Gotthorum. 375
Alauiuus dux Gotthorum. 475
Alemani mouentes à Maximiano A. vincuntur. 286. iterum. 287. Vincunt Decentium Cæſarem. 351. refrenati à Conſtantio A. 354. victi à Iuliano Cæſare. 356. 358. 359. mouent ſub Valentiniano. 366. & vincuntur ab eo. 366. 368. 373
Allectus interficit Caranſium tyrannum in Britānia, & arripit inſignia. 292
Alexandria obſeſſa, captaq; muris dirutis à Diocletiano. 263
Alexander tyrannus in Africa. 308
Alexander epiſcopus Alexandriæ Arrio repugnat. 320. 321
Alſa fluuius Aquileiæ proximus. 340
Altinates Torcellum tenuerunt, irrumpēte Attila. 452
Altinas epiſcopus Petrus viſitator eccleſiæ Ro. datus contra leges. 501
Amandus dux Bacaudarum ruſticorum in Gallia, deletus à Maximiano. 285
S. Ambroſius ex conſulari fit epiſcopus Mediolanenſis cum eſſet Catechumenus, & abnueret munus. 369. Aquileiæ conſecrat epiſcopum Anemium, ibiq; patitur iniuriam à Iuſtina A. Arriana 379. intereſt Concilio Aquileienſi. 381. à Valentiniano, & Iuſtina Auguſtis vexatur. 381. mittitur ab eo lega-

tus de pace ad Maximum Tyrannum. reſpondet relationi Symmachi de ara Victoriæ reſtituenda. 383. SS. Geruaſii & Protaſii martyrum corpora inuenit Mediolani. 384. mittitur legatus iterum propter corpus Gratiani A. & reuerſus vexatur ab eo. 384. ſecedit Aquileiã, ne cogatur probare crudelitatem Theodoſii. 388. repellit ab eccleſia Theodoſiũ propter Theſſalonicenſium cædem 384. recipit poſt expiationem. 391. inuitatur à Valentiniano in Galliam ad baptiſmum ſibi tradendum, & Arbogaſtem ſibi conciliandum 391 laudat ipſum mortuum, 392. Eugenium tyrannum fugiens venit Bononiam, vbi inuenit corpora SS. Vitalis & Agricolæ, inde Fauentiam, ac Florentiam. 393. maximi fit ab Argobaſte. 393. redit Mediolanum 394. laudat Theodoſium mortuum præſente Honorio. 395. valet auctoritate apud Stilichonem. inuenit corpora SS. Celſi & Nazarij. 396 moritur. 397. apparet Ciui Florentino, & prædicit breuem vrbis liberationem à Radagaiſo. 405

Amingus ſocius Vidini Comitis Gotthorũ deletus à Narſete. 556

Anathemate an iugulandi ſint mortui. 545

Anathematiſmi Cyrilli contra Neſtorium 430. *oppugnantur à Neſtorianis poſt conciliũ* 432

Ancona obſeſſa à Totila. 550

Andragathius Gratianum A. necat per dolum iuſſu Maximi tyranni ad Lugdunum. 383. *idem, victo Maximo, ſe in mare præcipitauit.* 393

Angloſaxones dolo Britanniam tenuerunt. 449

S. Anianus Aureliani epiſcopus vates tempore Attilæ. 451

Anta trans Danubium. 537

Anthemius dux Theodoſij occurrit Attilæ. 447

Anthimus epiſcopus Conſtantinopolis euectus à Theodora A. ſentiens contra Concilium Chalcedonenſe, 534. *nõ recipitur in communionem ab Agapeto pontifice.* 535

Anthiochiæ baſilica inchoata à Cõſtãtino. 327

Antiocheni conuicia iecerunt in Iulianum. 362

Antiochia terræmotu cecidit, & inſtaurata dicta eſt Theopolis. 578

Antiſiodorenſis epiſcopus S. Germanus. lege S. Germanus.

S. Antonius abbas litteras accipit à Conſtantino A. 335

Aper Numerianum Cæſarem necat. occiditur ab Imp. Diocletiano. 284

Aphthartodocitæ hæretici, qui. 511

Apollinaris hæreſis. 384

Apollinaris Sidonij pater præfectus prætorio Galliarum. 449

Apoſtolorum limina frequentari cœpta. 317.

Apoſtolorum natalicia celebrabantur ſolemniter. 401. 497

Aprunculus Lingonum, inde Aruernorum epiſcopus. 488

Aquaductus Neapolis. 536

Aquileia palatium à Maximiano conditum. 301. *eadem expugnata à Conſtantino.* 312. *obſeſſa, & recepta per Iulianum* 461. *Aquileienſe Concilium contra Arrianos.* 381. *ad Aquileiam Maximus Imp. ſuperatur.* 388. *eadem capitur à Placidia A. contra Eugenium Imp.* 424. *obſidetur, & capitur ab Attila,* 452. *Aquileienſes Gradum confugerũt* 425. *lege epiſcopos Aquileienſes.*

Aquitania conceſſa Gotthis ab Honorio. 419

Aragislus dux contra Attilam. 447

Aram Victoriæ tentarunt reponere Romæ Senatores gentiles. 381

Arbogaſtes interficit Valentinianum A. & Eugenium euexit ad Imperium. 392

Arbor felix, locus. 378

Ardabures dux in bello contra Ioannem Imper. 424. 425.

Ardaricus rex Gepidarum à filijs Attilæ defecit. 454

Arelate obſeſſum Conſtantinus tyrannus à Conſtantino Honorij duce. 411

Arelatenſes S. Heroem epiſcopum pepulerunt. 412

Argentoratenſe prælium cum Alemanis. 357

Ariminenſe Concilium Arrianum. 358. 359. *Ariminum obſeſſum à Vitige Rege liberatur à Narſete.* 538

Armenium bellum cõtra Narſem regẽ. 494

Armoricæ ciuitates ſub Honorio defecere. 409

Armoricani ſubacti à Valentiniano. 448

Arnegislus dux Theodoſij occurrit Attilæ. 447

Arrius hæreſim de Chriſto quomodo inuexit 319. *adeſſe iubetur à Conſtantino, quem Arrianus presbiter corruperat.* 332. *vexat Athanaſium hominem Catholicum.* 333. *Alexandriam reuerſus rurſus Eccleſiam perturbat. Conſtantinopoli cum in Catholicum cœtum iuſſu Conſtantini recipiendus eſſet, viſcera eiecit.* 336

Arriani nouant ſeditionem poſt Concilium Nicænum, Euſebio Nicomedienſi auctore. 332. *legatis miſſis ad Iulium pontificem reijciuntur.* 339

Arriani

Arriani confitentur Eccleſiam Rom. principatum tenere. multos Catholicos eccleſiis pellunt. 342. Sardicenſe Concilium labefactare deſtinant. 350. corrumpunt verbum Symboli Niceni ὁμοούσιον. 328. per dolum voti compotes fiunt Concilio Ariminenſi. 359
Aruandus de maieſtate damnatus. 469
Aruernorum vrbs obſeſſa ab Eurico rege Gothorum, & capta, Sidonio epiſcopo. 474
Aſcenſionis Rogationes. 462
Aſclepiodorus prætorij præfectus in bello contra Carauſium. 292
Aſculum obſeſſum à Totila. 554
Aſinus Piſtorij loquutus. 366
Aſiſium obſeſſum, captumq́; à Totila. 545
Aſpar dux in bello contra Ioannem imp. 424. 425. Aſparis coniuratio contra Leonem Imp. 471
Aſsis publici tributum imperatum Italis à Theodorico rege. 494. remiſſum. 500
Ateſtini Philiſtinam tenuerunt ſub Attila. 450
Athanaricus rex Gotthorum Teruingorum pulſus à ſuis venit Conſtantinopolim, & honorificè à Theodoſio exceptus ibi moritur. 381
Athanaſius epiſcopus Alexandriæ fit. 325. pugnat contra Arrianos. 332. falſis criminibus ab eis petitur. 333. vexatur à Conſtantino cauſſa Arrianorum. 333. nouis criminibus oneratur. 333. item alijs criminibus oppreſſus relegatur Treuiros. 336. remittitur domum à Conſtantino Conſtantini M. filio. 337. in exilium actus à Concilio Antiocheno opem implorat Iulij Pontificis. 341. eius auctoritate recuperat Eccleſiam, et mox pellitur. 342. reſtituitur rogatu Conſtantis à Conſtantio. domum reuertitur. 347. 348. Iuliano imperante, emerſus è latebris recuperat Eccleſiam, & poſt fugit iram eius 362. à Iouiano Imp. ſine cura eſſe iubetur. 363. moritur. 371
Athenæ captæ ab Alarico Gottho. 394
Attacoti. 367
Attalus tyrannus in triumpho ductus ab Honorio. 416. cetera lege in Honorio.
Attila rex Hunnorum. lege in Hunnis.
Atrebatum exciſum ab Attila. 451
Auguſta oppidum datum Herulis à Theodorico rege. 494
S. Auguſtinus Tagaſtenſis ex Manichæo baptizatur à S. Ambroſio. 384. fit Hipponenſis epiſcopus. 395. ſcripſit libros de Ciuitate Dei, Roma ab Alarico capta. 420. in obſidione Hipponis deſtitit à ſcribendo. 429. moritur.
Auienus vir clarus in vrbe. 469
Auitus Aruernus interpres pacis inter Romanos, & Valliam regem. 416. item cum Theodorico rege. 439
Auitus epiſcopus Viennenſis adiuuat Epiphanium epiſcopum in redimendis captiuis. 495. vixit etiam. 503
Aurelianum ſeruatum contra Attilam virtute S. Auiani epiſcopi. 451
Auſonius poeta à Gratiano A. coſ. factus. 318
Auxentius Cappadox Arrianus epiſcopus factus Mediolani corrupit vrbem. 355. 360. damnatus inde eſt Concilio Romano à Damaſo Pontifice. 368. S. Ambroſius in eius locum ſufficitur. 369. Auxentius Mercurini inde nomine ſumpto, fauore Valentiniani Imp. Arriani redijt Mediolanum, & vexauit S. Ambroſium. 383
Auximum obſeſſum à Romanis. 539. poſt à Totila. 544

B.

BACAVDAE ruſtici in Gallia mouent. 284. profligantur à Maximiano A. 283
Baduillas, lege Totilas.
Baptiſterium Romę conditum à Conſtantino. 315.
Barananes rex Perſarum infeſtus Chriſtianis. 421.
Barbari quales erga Romanos. 333. & ex Syneſio. 395
Barcinonem in Hiſp. tenuit Ataulfus rex Gothorum. 414
S. Barnabæ corpus inuentum in Cypro. 477
Baſilica Saluatoris, & Vaticana conſecratæ. 319.
Baſilica Sicinini. 366
Baſilicę S. Petri Vaticanæ parcit Alaricus 410
Baſilica Hieruſalem Seſſoriana. 327. 435. 501
Baſiliſcus Zenonem Imp. eijcit. 475
Baſiliſcus Amaſiæ epiſcopus martyrio affectus. 322.
Baſilius vrbis Vicarius ſub Odoacre Rege 438. *vir clarus in vrbe ſub Theodorico.* 469
Baſtarnæ à Galerio Cæſare victi. 292
Batauia deficit ad Carauſium Britanniæ tyrannum. 287. attrita per Theodoſium ducē. 361
Belgica defenſa à Burgundionibus per Aetium. 433. 434.
Belgica ſecundę ciuitates in Gallia. 455
Beliſarius accipit bellum Africanum cōtra Vandalos à Iuſtiniano Imp. 532. triumphat de Africa ſubacta, & Gilimere rege capto 534 *mittitur in Siciliam contra Gotthos, eamq́;*

adiũgit Iuſtiniano. 535. mittitur in Italiam contra Gotthos, obſidet,& capit Neapolim, Romam ingreditur, & munit. 536. deffendit à Vitige rege Gotthorum obſidente. 537 538. recepit Rauennam. Vitigem regem deducit Conſtantinopolim, cum regnum oblatum à Gotthis in Italia recuſaſſet. 339. iterum mittitur in Italiam, & Rauennam profectus, recipit Bononiam, & reſtituit Piſaurũ. 544 Rauenna Dyrrachium contendit. 545. inde in Portum Romanum proceſsit, vt annonam inueheret Romam obſeſſam à Totila, & varia fruſtra molitus in febrim incidit. et Romam Totilas capit. quem de pulchrioribus ædificijs euertendis cogitantem per literas deterruit. 546. Romam vacuam à Totila deſertam ingreditur, & reſtituit. 546. Senatores ex Cãpania captiuos reducit. vrbem frequentat 547. in Siciliam nauigat. 547. Antoninam vxorem ad petendum auxilium Conſtantinopolim mittit. 548. poſt reuocatus diſcedit Italia. 548. ſuſpectus coniurationis in Iuſtinianum cuſtoditur. 562. moritur. 565

S. Benedictus Nurſinus è Sublacenſi monaſterio Caſsinum profectus, monaſterium cõdidit, & leges monachis dedit. 578. conuenitur à Totila 542. Fauſto in Galliam, & Placido in Siciliam miſſo ad condenda monaſteria moritur. 543

Beneuolus magiſter memoriæ Iuſtinæ Auguſtæ conſtans in fide Catholica. 384.

ad Bergomũ Biorgor rex Alanorũ deletus. 464

Berytus terræmotu euerſa, gymnaſium legũ. 555

Beſſas auarè ſe gerit in obſidione Romæ. 546

Bibracte Aeduorum. 310

Bilimer cum Gotthis ad Romam à Ricimere deletus. 472

Biorgor rex Alanorũ deletus ad Bergomũ. 464

Bis ſextum Kal. Martij Imperio Rom. ominoſus. 364

Bleda rex Hunnorum. quære in Hunnis.

Boetius philoſophus laudat Theodoricum Regem in Senatu 500. filios duos conſules habuit, & inter eos populum munerauit. 520. contra potentes aulicos defendit humiles, & propterea odium Gotthorũ ſibi creauit. 522. accuſatus relegatur Ticinum à Theodorico, vbi ſcripſit de Conſolatione. 423. & poſt necatus eſt. 524

Bonifacius Comes Honorij Imp. poſt rem bene geſtam in Hiſpania cum Caſtino redit in Africam 422. bello laceſſitur in Africa à Caſtino exule. 424. ſcribit ad S. Auguſtinum. 426. falsò accuſatus ab Aetio deficit à Valentiniano, & bello petitur ab eo. 427. 428. euocat Genſericum cum Vandalis ex Hiſpania in Africam, & reſiſtit Valentiniano Imp. bellum inferenti. 427. in gratiam reuocatus Imperatoris conatur eijcere Vandalos ex Africa, ſed fruſtra. 429. magiſter militum factus Aetium ſingulari certamine prouocat, poſt moritur. 432

Bononia expugnatur à Conſtantino magno. Statuam ponit Conſtanti Auguſto 343. Virgines Bononienſes ſacrantur à S. Ambroſio. 371. Euſebius Bononienſis epiſcopus interfuit Concilio Aquileienſi. 381. Statuam inſcribit Maximo, & Victori Auguſtis. 387. reliquiæ SS. Vitalis & Agricolæ inueniuntur per S. Ambroſium. 393. Bononiæ Caſtellum Occubariam venit Alaricus. 409. fruſtra tentatur ab Alarico rege Gotthorum. 409. Bononia reliquiæ. SS. Vitalis & Agricolæ Aruernos tranſlatæ. 477

Bononia in Gallia. 291. 360

Bononia in Pannonia. 391. 378

Brigantia lacus. 354

Britannia Carauſium habuit tyrannũ. 285. 286 qui deletur à Conſtantio Cæſare. 292. à Pictis, & Caledonibus vexata defenditur à Conſtantio A. 306. item à Valentiniano maiore per Theodoſium contra Scotos 367. emittit tyrannos Marcum, Gratianum, & Conſtantinum. 407. deficit ab Honorio Imp. ſub irruptionem Vandalorum. 409. Britannica iuuentus, quæ cum Conſtantino tyranno exierat, non rediit. 411. inficitur hæreſi Pelagiana ab Agricola. & auxilium poſtulat contra Pelagianos à Gallicanis epiſcopis, & impetrat S. Germanum Autiſiodorenſem epiſcopum, & S. Lupum, Tricaſsinum epiſcopum. 429. à Pictis vexata petit auxilium ab Aetio ex Gallia, & ope SS. Germani & Lupi vincit hoſtes, & murum ex ceſpite facit in inſula. 429. iterum petit, & murum facit ex lapide. 430. vexatur rurſus à Pictis, & Scotis, neque impetrat auxilium ab Aetio. 546. demum occupatur ab Angloſaxonibus, & Scotis, & in duo regna diuiditur, Angliam, & Scotiam. 449. ad Scotos Palladius epiſcopus mittitur à Cæleſtino pontifice. 431

Brittonum rex Riothimus. 470

Brixia palatium à Diocletiano conditum. 401 expugnata à Conſtantino Magno. 317. ab Attila. 452. Brixianus epiſcopus S. Philaſter in Concilio Aquileienſi. 301

Bructeri Francorum populi victi à Conſtantino Magno. 308

Buccellinus dux Francorum peragrat Italiam, & vincitur à Narſete. 454
Bucinobantes, gens Alemanorum. 373
Bulgari, gens nouiter Pannoniam irrupit 503. in Illyricum. 512. deleti in Thracia. 530. item victi à Theodorico rege Italiæ. 486
Burgi, vnde Burgundiones. 370
Burgundiones, quare in Regibus.
Burgundiones, re benè geſta cum Hunnis ſunt Christiani. 428
Burto dux Maioriani Imp. 457
Buſentus amnis Conſentiæ. 411
Buſiris in Aegypto recepta à Diocletiano. 291
Byzantium reſtitutum, & Conſtantinopolis nominatum à Conſtantino Magno. 327. 328. 329. lege Conſtantinopolis.

C

S. CAESARII epiſcopi Arelatenſis innocentia vexata. & miraculum eius 504. idem accuſatus venit in Italiam ad Theodoricum Rauennam, & ab eo cultus eſt, itemq; Romæ à Pontifice Symmacho 509
Caſena. 346
Caledones in Britannia petiti bello à Conſtantio Aug. 306
Calocerus in Cypro à Dalmatio Cæſare deletur. 334.
Capitolinus hiſtoricus quo tempore. 318
Carcaſſo liberata obſidione. 508
Carauſius tyrannus in Britannia exortus 285. parat bellum. 286. necatur ab Allecto ſocio, dum bellum premeretur à Conſtantio Cæſ. 292
Cardinalium mentio ſub S. Silueſtro pontif. 325
Carinus Cæſar à Diocletiano A. victus, & necatus. 284
Carpunctū in Pannonia. 307
Carpi à Galerio Cæſare victi. 291. 292
Carthago quanta ciuitas fuerit. 439. capta à Genſerico Vandalorum rege. 439. recepta à Beliſario duce Iuſtiniani. concilia Carthaginienſia lege in Conciliis. Carthaginenſis epiſcopus Catholicus Aurelius. 397. Deo gratias. 455. Eugenius. 478. Carthagine duo epiſcopi Catholicus, & Arrianus.
Caſsini monaſterium à S. Benedicto conditum amplum euaſit. 529
Caſsini Gotthi obſeſsi. 554
Caſsiodorus legatus de pace à Valentiniano A. ad Attilam in Pannoniam. 447
Caſsiodorus alter reuocauit Siciliam ad Theodoricum. 493
Caſsiodorus ſenator conſul, auctor Chronici. 514
Caſtinus in locum Conſtantii in Galliam miſſus ab Honorio fugat Francos. 414. miſſus in Hiſpaniam contra Vandalos 421. Ioannem ad Imperium euexit. 424. in exilium actus à Placidia A. in Africa Bonifacium Comitem bello laceſsit. 426
In Catalaunicis campis victus Attila. 451
Catechumeni diu manebant. 381. & 350
Catholici, qui. 284. ſe deceptos rati Concilio Ariminenſi complorant fidem Catholicam, & remedia quærunt. 360
Ceneta Francorum. 554
Centumcellæ oppugnatæ à Totila. 549
Chatbones Germaniæ populi mouentes à Maximiano vincuntur. 286
Chalcedon deſtinata ad condendum à Conſtantino. 377
Chamaui populi Germaniæ. 358
Chriſtiani quibus olim moribus. 784
Chriſtianis infeſtus Maximianus 285. & Diocletianus. 297. iidem Thermas Romæ condere iubentur à Maximiano. 298. eorum perſecutiones decem. & decima inſtituta à Diocletiano. 303. eorum religio prouehitur legibus, et beneficiis à Conſtantino Magno. 312. eis maledicebant gentiles, cum barbari in Italiam irrumpere cœperunt. 405
Ad Cibalas in Pannonia victus Licinius A. à Conſtantino M. 315. & Magnentius à Conſtantio A. 357
Cilicio obuolutus, ac cinere conſperſus. 372
Claſsis oppidum Rauennæ. lege Rauenna.
Claterna expugnata à Conſtantino M. 312
Clemens Max. Imp. lege in Imperatoribus.
Cluuia obſeſſa à Francis recipitur à Conſtantio Cæſare. 291. Flauia Cluuienſium. 293. Cluuienſibus rhetor datus ab eodem, & ſchola refectæ. 298
Codex Conſtitutionum à Theodoſio editus. 435
Colonia deleta ab Attila. 451
Concordia euerſa ab Attila. 452
Concordienſes tenuere Caprulas, irrumpente Attila. 452
Coniuratio contra Iuſtinianum. 562
Conon præfectus Iuſtiniani Romæ occiſus à militibus. 548
Conſentia obſeſſa ab Alarico Gotthorum rege. 411
Conſtantia Conſtantini M. filia baptizatur ſanato vlcere virtute S. Agnetis. 326. 327
Conſtantia Conſtantini M. ſoror. nubit Licinio

A. 313. moritur. 332
Conſtantinopolis condita, appellata, conſecrata, populo frequentata, & Imperij ſede ornata à Conſtantino M. 327. 328. 329. 330
Conſtantinopolitana eccleſia ad patriarchatum euecta à Conſtantino M. 330. poſt Romanam Eccleſiam poſita à Theodoſio. M. 381. Conſtantinopolitana eccleſia turbata propter Paulum & Macedonium epiſcopũ. 341. 342
Conſtantinopolis terræmotu quaſſata. 369. incendio afflicta. 430. fame et peſtilentia. 446. incendio. 465. terræmotu. 477
Conſubſtantiale in Symbolo Nicæno poſitum præbet materiam ſeditionis Arrianis. 332
Coptos in Aegypto capta à Diocletiano. 291
Corduben ſis epiſcopus Oſius, lege Oſius.
Corona Pontificis Ro. quæ Regnum appellatur, à quo accepta. 317
Crinita ſtella. 337. 418. 423
Criſpus Conſtantini M. filius, lege in Conſtantino.
Crotbildis nubit Clodoueo. 491
Crucis ſignum comprimit mare. 366
Crux in cælo apparuit Conſtantino M. 312
Crux pro labaro geſtata à Conſtantino M. 312
Crux Chriſti inuenta ab Helena, & diuiſa cum titulo, & clauis refertur. 326
Cumæ obſeſſa à Narſete. 553. tradita ab Aligerno Gottho. 553
S. Cyrillus epiſcopus Alexandrinus proponit XII capita contra Neſtorium anathematiſmos vocata, & reſiſtit ei. 429. legatus Cæleſtini Pont. fit contra eum. 431

D

DACIA citra Iſtrum, quæ. 286
Datius epiſcopus Mediolanenſis Mediolanum dedit Beliſario. 538. idem Conſtantinopoli in Concilio. 550
Dæmon incendit Conſtantinopolim. 465
Dagiſteus magiſter militum Narſetis. 552
Dalmatius Cæſar Calocerum in Cypro delenit. 334.
Decentius Cæſar ſe ſtrangulat, victo Magnentio Imperat. 353
Deogratias Carthaginis epiſcopus captiuis Romanis benignus. 455
Ad Derthonam occiſus Maiorianus. 461
Deſiderius Cæſar. 353
Diadema Auguſtale, quale. 360. 361
Diebus functis quid fieret olim. 384
Diocæſaria à Gallo Cæſare euerſa. 352
Diocletianus Imp. lege in Imperatoribus.
Dionyſius epiſcopus Mediolanenſis. 351
Dioſcorus epiſcopus Alexandrinus arripit hæreſim Eutychianam. 447
Diptycha. ex diptychis recitabantur nomina Epiſcoporum Catholicorum in miſſa. hæretici eximebant nomina Catholicorum. 486. Diptychorum hora. 519
Diſpargum Francorum. 428
Doctoribus philoſophiæ, & legum ſtipendium integrum ab Amalaſuenta perſolui iuſſum. 526.
Donatus auctor hæreſis Donatiſtarum. 315
Donatus grammaticus præceptor S. Hieronymi 350.
Dorotheus martyr. 303
Dyrrachium terræmotu procubuit. 343

E

ECCLESIA Conſtantinopolitana, lege Catalogum epiſcoporum Conſtantinopolitanorum.
Eccleſia Romana, lege Catalogũ Pontificum Romanorum.
Ecdicius militari præfectura ornatus ab Auito patre Imp. 455. idem Comes inter Aruernos contra Euricum Gotthorum regem in Aruernorum obſidione præclara multa egit. 475. patricius fit à Iulio A. 475
Eclypſis Solis. 394. 418. 534
Eclypſis Solis, & Lunæ ſub aduentum Gotthorum. 403
Edobecus Conſtantini tyranni dux. 408
Egidius magiſter militum factus in Gallia 455. rex eſſe iubetur à Francis in Gallia. 461. pellitur regno. 468. moritur. 481
Ellobichus dux Honorij proditor. 410
Engeliſma oppidum Galliæ. 507
Epheſinum Concilium contra Neſtorium. 430
Epheſinum Concilium in cauſſa Eutychetis prædatorium. 449
Epheſi ſeptem fratres dormientes inuenti. 446
Epiphanius epiſcopus Ticinenſis legatus Iulij A. ad Euricum regem de pace. 474. eiuſdem cura in direptione Ticinenſi. 476. reficit templa Ticini, & eius miraculum in ædificando. 477. ab Odoacre rege tributorum vacationem obtinuit. 479. 481. à Gotthis Ticini iactatur. 492. Ticinum ſeruat Rugorum tempore. 493. tendit ad Theodoricum pro rebellibus conſeruandis. 495. honoratur à Theodorico rege. 490. honore habetur à Burgundionum rege, cum ad eum profectus eſſet pro redimendis captiuis, & redit cum captiuis.

405. tendit ad Theodoricum regem ob remiſſionem tributorum. moritur. 496
Epiphanius Salaminis epiſcopus. diſſentit ſuper libris Origenis à Ioanne Chryſoſtomo. 402
Epiſcopi Catholici Orientis auxilium implorant à Iulio Pont. Rom. 342
Epiſcopi Italiæ in Concilio Sardicenſi. 347
Epiſcopi Catholici Concilio Ariminenſi decepti temere conſentiunt, deinde errorem emendãt. 359. 360
Epiſcopi Catholici ſub Iuliano domũ reuerſi, rẽ Catholicam erexerunt. 362
Epiſcopi ſancti per annum 381
Epiſcopi ſanctitate præſtantes in Gallia 405
Epiſcopi Liguriæ, Venetiæ, Aemiliæ repudiant Concilium quintum. 557. 558
Eucherius Stilichonis filius in triumpho Honorij. 403. in tumultu aufugit. 408
Euchrocia addicta hæreſi Priſcillianiſtarũ. 381
Eudocia nubit Theodoſio. 421
Eudoxia Arcadij vxor epiſcopis gratificata. 400.
Eudoxia A. accerſit Genſericum Regem Vandalorum ex Africa, & capta Roma, fit ab eo captiua cum filiabus. 455
Eudoxius epiſcopus Antiochenus Arrianus. 358
Eugenius Imp. lege in Imperatoribus.
Eugenius Carthaginus epiſcopus. 478. vexatur à rege Honorico Vandalorum. 484
Eulalius Pont. Bonifacio oppoſitus. 419
Eunomia Nazarij filia rhetor. 318
Eunomius hæreticus. 366
Eunuchi cubiculi coerciti à Conſtantino Magno. 331
Euodius præfectus prætorio damnat Priſcillianiſtas. 385
S. Euphemiæ martyris miraculum in Concilio Chalcedonenſi. 451
Euſebius Pont. Rom. in Pontificibus.
Euſebius Nicomedienſis epiſcopus, arripit hæreſim Arrianam. 320. renonat. 332
Euſebius Cæſarienſis repudiat eccleſiam Antiochenam. 352
Euſebius Vercellenſis epiſcopus concilio Mediolanenſi in exilium agitur. 355
Euſebius epiſcopus Mediolanenſis, concilio habito probauit deciſionem Leonis Pontificis de fide. 451
Euſtachius Antiochiæ epiſcopus accuſatus, & damnatus ab Arrianis. 332
Eutropius eunuchus ſuccedit Rufino, & ſæuire cœpit in locupletes. Gildonem, vt Africam adimeret Honorio, impulit. 396. conſul duo decreta Arcadio A. extorſit. honore ſpoliatur, capite plectitur 399
Eutyches abbas Conſtantinopolis hæreſim excitat, qua Chriſtum hominem negat. eius reſponſum de Chriſti natura. 447. damnatur in Concilio Chalcedonenſi.
Eutychiani ſub Baſiliſco Imp. conſurgunt. 475
Euzoius epiſcopus Antiochenus baptizat Conſtantium. A. 361
Exuperius Toloſanus epiſcopus. 405

F

AD FAESVLAS deletus Radagaiſus rex. 405
Fæſulæ obſidentur à Romanis, & deduntur. 539
Fames Conſtantinopoli, & ex ea tumultus. 431
Fames, & peſtilentia Conſtantinopoli. 446
Fames ingens in obſidione Romæ ſub Alarico. 409. 410. 411. & Totila. 546. in Italia. 538
Fames ingens in obſidione Mediolani. 538
Faſcia pro diademate. 360
Fauſta vxor Conſtantini fit. 307. occiditur. 327
Feletens rex Rugorum. 486
Felicitas Imperij Rom. 297
Felicitatem non capit Diocletianus. 297
Felix conſul ex Gallia. 511
Ferreolus præfectus prætorio Galliarum ab obſidione Arelatis Thoriſmundum conuiuio remouet. 454
Firmus Mauritaniæ regulus. 371
Firmum obſeſſum à Totila. 544
Flauia Cliuenſium refecta. 293
Flauia Aeduorum refecta 293
Flauianus vaticinijs deditus. 393
Flauianus Conſtantinopolis epiſcopus concilium habet contra Eutychetem. 447
Florentia obſeſſa à Radagaiſo. 405
Fœnum ſpiſsius facilius deſecatur. 409
Fori Cornelij nuptiæ factæ Ataulfi & Placidiæ. 421
Fortunæ templum crematur Romæ. 308
Franci. lege in regibus Francorum.
Franci deleti in Italia. 554
Frigidus flumen Aquileiæ. 394
Frumentum in agris maturuit. 538
S. Fulgentius Romæ ſpectat Theodoricum in circo. Ruſpenſis fit epiſcopus. 500
Fulmina inuſitata. 401. 558
Funus Conſtantini Magni. 337

G

GABRIEL PALAEOTVS Card. epiſcopus Bononienſis inuenit reliquias SS. Vitalis & Agricolæ. 477
Gaines poſt Eutropium ſæuit in Orientali aula. 398. 399. molitur inſidias Arcadio. ab Ha dine Hunnorum duce obtruncatur in gratiam Arcadij. 400
Gaiſo interfector Conſtantis Imp. 350
Gaiſo rex Francorum. lege in Francis.
Galerius Maximianus Cæſar, & Aug. lege in Imperatoribus Orientalibus.
Galilæi nomine Chriſtus appellatur à Iuliano. 362.
Galla nubit Theodoſio Imp. 387
Gallicanus poſcit Conſtantiam vxorem, & fit Chriſtianus. 326. 317
Galli Cæſaris res. lege in Conſtantio A. 353
Gallia pulſi funditus Romani. 481
Galliæ partes, quas tenuerint Romani, & quas barbari. 419
Gallina pro Roma habita. 411
Gaudentius, & Iouius Comites Honorij templa gentilium in Africa diruunt. 399
Gaza in Palæſtina Chriſtianus malè habitus ab epiſcopo Porphyrio conſulitur. 410
S. GEMInianus epiſcopus Mutinenſis. 387. ſeruat Mutinam ab Attila. 451
Generidus dux Honorij gentilis militiam detrectauit. 409
Genuam acceſsit Epiphanius epiſcopus pro redimendis captiuis. 495
Gennobon rex Francorum. lege in Francis regibus.
S. Genouefa Pariſienſis virgo. 451
Genſerici Vandali mores. 429
Gentilium templa diruta à Conſtantino M. 331. Chriſtianis maledicũt in aduerſitatibus 405. 410. aram Romæ reponere tentant. 382
Gepidæ victi à Theodorico rege. 489
Germaniæ populi Galliæ infeſti. 286
Germaniæ primæ in Gallia ciuitates. 455
S. Germanus Antiſiodorenſis epiſcopus in Britanniam contra Pelagianos. 429. Rauennam pro Armoricanis profectus multa miracula edit. moritur ibi. Antiſiodorum refertur. 448
Germanus nepos Iuſtiniani miſſus contra Totilam. 549 moritur. 550
Gerontius Conſtantini tyranni dux. 408. 411
SS. Geruaſii & Protaſii corpora inuenta à S. Ambroſio. 384
Geſſoriacum. 291
Gildo Africam Honorio eripuit. 396. vincitur à Mazeſcele in Africa iuſſu Honorii. 398
Gladiatorium munus ſublatum. 397
Gnoſticorum hæreſis renouata in Hiſpania. 379 lege Priſcillianiſtæ Gnoſtici.
Gondigiſilus rex Vandalorum. 406
Gorgonius martyr. 303
Gotthi. lege in regibus Gotthorum, & Alaricum.
Gotthi ſub Alarico pepercere ſacris. 411
Gotthus, & Romanus miles in eandem foſſam lapſi ſe ſeruarunt inuicem. 537
Gradum confingere Aquileienſes in obſidione Attila. 452
Grando ingens. 367. 407
Grauaſiunt tributum imperatum ab Odoacre.
Gregorius Nazianzi epiſcopus. 368
Grutungi genus Gotthorum. lege in Gotthis.
Gundibadus rex Burgundionum. lege in regibus Burgundionum. 495

H

HAERESIS. lege poſt catalogum Pontificum Ro. 284
Haſta obſeſſus Honorius ab Alarico. 401. ibi vincitur Alaricus à Stilichone. 402
Helena vxor, ſeu concubina Conſtantij A. mater Conſtantini M. 317. ſepulchrum domini eruit. crucem inuenit. 326. templa in Bethleem, & in monte Oliuarum condit. 326. reliquias crucis rettulit. baſilicam Hieruſalem Romæ condidit. moritur. 327
Helenopolis in Bithynia condita in honorem Helenæ matris à Conſtantino M. 327
Helena vicus in Gallia. 350
Heleniana baſilica Hieruſalem, quæ Seſſorium eſt dicta. 327. 435. 501
Henoticum Zenonis Imp. ideſt epiſtola de concordia eccleſiarum. 482
Heraclianus Comes Honorij Romã obſedit pro Honorio ex Africa. 409. idem deficit ab Honorio. 412. Romam ex Africa adortus eſt. 413.
Herculius cognomen Maximiani A. vnde. 284
Herculiæ Thermæ Mediolani. 301
Herculis inane auxilium. 394
Hermenericus rex Grutungorum. 375
S. Heros pulſus ab Arelatenſibus. 413
Heruli à Maximiano deleti. 286. Baticam lacerarunt. 460

Herulis Odoacris data ſedes à Theodorico in Italia inter Subalpinos. 494. eorum pertinacia in prœlio pro Narſete. 554. Heruli à Narſete ex Italia deleti cum rege Sinduald 556.
S. Hieronymus Stridonienſis venit ad Concilium Romanum Damaſi pont. & ab eo ſecum retentus eſt. 382. moritur. 420
Hieroſolymorum templum deſtinatum à Conſtantino 325. conſecratum. 335
Hilarius Pictauenſis epiſcopus in Concilio Mediolanenſi. 355. exul Seleucienſi, & Conſtantinopolitano Concilio affuit. 360. multa concilia habet in Gallia contra Arrianos. 362
Hippon obſidetur à Genſerico. 429. capitur. 430.
Hiſpania occupatur à Conſtantino tyranno. 408. turbatur per Maximum tyrannum. 409. vlteriorem Hiſpaniam occupatam inter ſe diuidunt Vandali, Alani, & Sueui 410. occupatur à Gotthis. 411
Honorius Imp. quære in Impp.
Honoria nata Conſtantio. 419
Hnldu Hunnorum dux Gainem tyrannum Arcadij interficit. 400. dux fit Honorij. 405.
Hunnimundus rex Sueuorum. 478
Hunnilege in Regibus
Hunnorum opes conciderunt poſt mortem Attila. 454
Hydrus obſeſſa à Totilanis. 543
Hymni, & pſalmi cani cœpti in eccleſia Occidentali. 384
Hymno ter ſanctus additum, Qui crucifixus eſt pro nobis, auctoritate Petri Cnaphei iuxta hæreſim antiquam Apollinaris. 463. 512.
S. Ianuarius epiſcopus Beneuentanus in Concilio Sardicenſi. 347
Ilium deſtinatum ad condendum à Conſtantino. 327
Imago Maxentij A. in Africam miſſa de more. 308.
Imago Conſtantij A. ad Theodoſium A. miſſa nec recepta. 420
Imagines ſacræ ab Eccleſiaſticis alienæ. 306.
Imperium Ro. diuiſum primùm à Galerio, & Conſtantio. 304
Imperium Rom. titubare cœpit poſt mortem Theodoſij ſub Honorio, & Arcadio, labi ſub Valentiniano, præcipitare ſub ſucceſſoribus. 395. 425. 455. deſijt in Occidente. 476
Incendium templi Fortunæ Romæ. 308
Incendis caſu conflata. 401. Incendium ingens Conſtantinopoli. 430. 465.
Indictiones dirigunt tempora. 312
SS. Ioannes, & Paulus miniſtri Conſtantiæ filiæ Conſtantini. 316
S. Ioannes Baptiſta fauet Theodoſio. 394
S. Ioannes Chryſoſtomus epiſcopus Conſtantinopolis fit. 397. inuehitur in magiſtratus. 398. læſus ab Epiphanio epiſcopo Salaminis. inuehitur in Eudoxiam A. & orationem habet contra mulieres, & propterea pellitur, ſed ſtatim reuocatur. 402. iterum ab Arcadio pellitur. 404. moritur. 407. corpus eius Conſtantinopolim refertur. 438.
Ioannes Antiochenus epiſcopus turbat concilium Epheſinum fauens Neſtorio. 431
Ioannes arch. Rauennas Gregorium fecit epiſcopum Mutinenſem vnitum. 481. ſequeſter pacis inter Odoacrem, & Theodoricum. 493
Ioannes epiſcopus Conſtantinopolis Catholicus. 519.
Iouinus tyrannus deletus. 411. 412
Iouius cognomen Diocletiani, vnde. 284
Iouius præfectus prætorio, & Patricius. 409.
Italiæ epiſcopi in Concilio Sardicenſi. 447
Italia primùm Arriana labe infecta. 362
Itali prodigijs terrentur ſub aduentum Gotthorum. 401
Italia poſſideri cœpta à barbaris. 476
Italia inſtauratur à Narſete. 557
Italiæ cladium à Barbaris finis. 557
Iudæi, & Samaritani vexant Chriſtianos Cæſareæ. 556
Iudiciorum aſperitas Romæ. 367. 369
Iudicium Aruandi, & Romani, & Seronati de maieſtate. 469. 471
Iudicium de pontifice Rom. fieri non poteſt. 303. 435. 501. 555.
Iuliæ Alpes. 452
Iuſtina Valentiniani Imp. mater Arriana 375. reliqua in Imperatoribus.
Iuthungi Alemanorum populi monent. 358

L

LACTANTIVS Firmianus præceptor Criſpi Cæſaris. 315
Læta Gratiani vxor in obſidione Romæ egregia. 409
Lampadius præfectus vrbis operum inſtaurator. 365
Lampridius hiſtoricus. 318
Lampſacenorum concilium Arrianum. 365
Lapides cælo lapſi. 450
Lauacrum Herculeum Mediolani. 301
Lauacrum Conſtantinianum. 365
Laudem conuenire exercitum iuſsit Oreſtes contra Odoacrem. 476
Laudenſis epiſcopus Baſsianus in concilio Aquileienſi. 387
Legati pontificij male munere functi. 486
Legio Thebæa martyrio affecta à Maximiano Aug. 285
Lentienſes Germaniæ populi victi. 378
Leo diaconus, qui poſtea pontifex pacificator inter Albinum, & Aetium. 439. reliqua in Pontificibus.
Leuatio imperatoris, qualis. 360. 393
Leuteris dux Francorum vaſtat Italiam, & cadit 553
Lex Honorij de cingulo militari. 409
Liberius dux Iuſtiniani in Italia. 550
Limites firmati caſtellis à Diocletiano. 287
Lingonicum bellum à Conſtantio Cæſare variè geſtum. 296
Littorius dux Honorij à Theodorico rege Gothorum capitur. 438
Londinium in Britannia. 292. 360. 367. 368.
Longobardi Rugiam occupant. 487. ex Rugia in Pannoniam tranſeunt. 526. eorum rex Bacches. 538. ſupra Iſtrum propè Gepidas conſederunt, cum Gepidis certarunt, & auxilia Andoino rege à Iuſtiniano petierunt. 548. rex eorum Alboinus. 551
Lutenſes obſeſsi à Narſete obſtinate ſe gerūt. demum deduntur. 553
Lucifer Caralis epiſcopus in concilio Mediolanenſi exilio afficitur. 355
Ludi ſæculares ſublati à Conſtantino Imp. 313
Lugdunus direpta à Theodorico rege Gotthorū in Gallia. 459
Lupi duo execti manus humanas exeruerunt. 401. Lupi oculi lucent noctu. 536
Lupicinus comes Valentis in Gotthos. 375
S. Lupus Tricaſsinus epiſcopus contra Pelagianos in Britanniam. 429

M

MACEDONIVS nouam hæreſim intulit, ſpiritum ſanctum à patre eſſe creatum. 360. damnatus concilio Conſtantinopolitano. 381
Macedoniani ad Catholicos redeunt litteris miſſis ad Liberium Pontificem. 366
Macies in fame. 546
Macrianus rex Alemanorum. 372
Magnentius Imp. in Impp. 350
Maiorica, & Minorica occupatæ à Genſerico. 465
Mamertus epiſcopus Vienēſis ad auertenda prodigia formauit Rogationes. 462
Mamertinus orator. 289. 292
Manetis hæreſis, vnde Manichæi. 284
Marcella matrona in clade Romana. 410
Marcellinus pontifex. in pontificibus.
Marcianus captus à Genſerico in Africa. 439. aquilæ auſpicio Imperij omen accepit. 439
Marcomeres rex Francorum exilio affectus. 395
Mariam Chriſtiparam, non Deiparam vocauit Neſtorius. 428
Marius Victorinus rhetor. 350
Mare limitibus exijt 358. 365
Marrha ſignum bellicum apud Sarmatas. 359
S. Martinus Sabarienſis miles Iuliani in Gallia repudiat militiam. 356. fit Turonenſis epiſcopus. 371. Valentinianum miraculo terruit. 372. parcendum cenſet ſupplicio hæreticorum. 385. primo repellitur à Maximo Imp. mox honoratur, cogitur communicare cum epiſcopis Maximi. 386. ei mortuo maximus honor habetur à Clodoueo. 506
Martis gladius ad Attilam delatus. 444
Martyres varij. in ſuis nominibus.
Maſsilia obſeſſa à Conſtantino. 309
Mauortius, & Galbuo duces contra Bonifacium in Africam. 427
Mauricius cum ſocijs martyrio affectus. 285
Mauritania Quinquegentiani rebellarunt. 288
Maxentius A. lege in Impp.
Maximianus. A. lege in imperatoribus Occidentalibus.
Maximi præfecti ſeuera iudicia Romæ. 369
Maximus, qui imperator. 383. 455
Maximus Taurinas epiſcopus. 451
Maximus Imp. ſub Gratiano, & poſt Valentinianum.

Matzeſtel Gildonis frater confugit ad Honorium, & ſe Africam recuperaturum promiſit. 397. in Africa Gildonem vincit. 398

Mediolani Therma cõdita à Maximiano A. 30. colloquuntur Diocletianus, & Maximianus. 289. Quanta fuerit ciuitas. 301. Maternus epiſcopus Mediolanenſis. 304. reliquos epiſcopos quære in catalogo epiſcoporum Mediolani. Concilium Arrianum per Conſtantium Imp. 355. Mediolani turba propter vexationem S. Ambroſij per Valentinianũ. 384. Mediolanum occupatur à Theodorico rege 490. deditur Beliſario à Datio epiſcopo, obſidetur à Totilanis, & fame laborat. 538

Meletiani, qui. 332

Meta incenſa ab Attila. 451

S. Michael in monte Gargano apparuit. 492. S. Michaelis apparitionis, & conſecrationis memoria inita. 495

ad Mincium conſiſtit Attila. 453

Mineruius rhetor. 350

Minucius Felix rhetor. 318

Miraculũ S. Quirini aquis ſupernatantis. 310. Crucis apparentis in cælo. 311. iuuenis crucẽ ferentis, qui apparuit Gallicano in prælio. 316. S. Baſilij in mare capite deſecto proiecti. 321. Sanctorum epiſcoporum duorum in ſubſcriptione concilij Nicæni. 325. de pauimento calcato à Chriſto, cuius lapides admoueri nõ poſſunt. 326. de hominibus ſuſcitatis per tactũ crucis Dominicæ. 326. columnæ apparentis in cœlo. 351. S. Hilerionis in cõprimendo mari. 365. niuis per menſem Auguſtũ. 566. ad corpora SS. Geruaſij & Protaſij. 384. S. Martini ſuper energumeno. 386. S. Martini Valentinianum igne terrentis. 372. Hominis Dæmoniaci victoriam Theodoſij prænunciantis. 394. S. Nicaſij, cuius caput deſectum diuina eloquia prodidit. 407. de aqua faliente in die paſchatis ad baptiſmum. 416. S. Auguſtini morientis. 429. S. Germani viuentis. 429. & 448. Miracula per S. Germanum facta in Britannia. 429. S. Euphemiæ martyris in approbatione Cõcilij Chalcedonenſis. 451. Arriani epiſcopi Aurelianenſis. 451. ad corpora SS. Vitalis & Agricolæ 477. S. Hilarij. 506. de muris Engoliſmæ ſponte cadentibus. 507. S. Cæſarij. 509. de aqua baptiſmi euaneſcente ad vocem Arrianiſmi. 510. Ioannis Pontificis. 525. Agapeti Põtificis. 535. S. Quintiani pluuiam precibus impetrantis. 552.

Mœniana ſublata. 367

Moles Hadriani. 537

Monachus diremptor certaminis gladiatorij cæſus, in numerum martyrum aſcriptus. 357

Mons Seleucus in Gallia. 353

Mons ruit in Rhodanum. 562

Monſilicenſes tenuere Metamauctũ, & Clodiam ſub Attila. 452

Mores Romanorum. 302

Mulieris Chriſtianæ fortitudo. 310

Mulieres vituperantur oratione à S. Io. Chryſoſtomo. 402

Mulieres, & matronæ malè habitæ à Gotthis, Roma capta 546

Munera ob Auguſtalem nuncupationem. 364

Murgus in Mæſia. 284

Murſenſe prælium cum Magnentio. 352

MVTINA expugnata à Conſtantino M. 312. reſtituta Mutinenſes ponunt columnam ei, quæ extat. 313. Mutinam tranſlati Taifali. 378. S. Geminianus epiſcopus Mutinenſis. 388. ſeruat vrbem ab Attila. 452. Gregorius epiſcopus Mutinenſis inuitus factus. 481. MVTINA ab Odoacre euerſa. 476. Baſsianus epiſcopus Mutinenſis in Concilio Symmachi. 501

N.

NABATABI ex finibus moti à Diocletiano. 293

Namatius Aruernorum epiſcopus mittit Bononiam ad accipiendas reliquias SS. Vitalis, & Agricolæ. 477

Narbone ſedem ponunt Gotthi. 412. item eam dimiſſam recipiunt. 462

Narſes rex Perſarum mittit legatos ad Diocletianum. 289. eidem monenti reſiſtit Galerius Cæſar. 294. de eo triumphat Diocletianus A. 303

Narſes eunuchus dux Iuſtiniani liberator Italiæ. lege in Iuſtiniano.

Nazarius rhetor orator ad Conſtantinum. 317. 318

SS. Nazarij, & Celſi corpora inuenta à S. Ambroſio. 396

Neapolis obſeſſa, & capta à Beliſario. aquæductus eius inſignis, per quem capta eſt. 536. recepta à Totila. 542. 543

Neocæſaria terræmotu maris abſorpta. 343

Neo archiepiſcopus Rauennas. 451

Nepotianus A. lege in Conſtantio Imperat. 353

Neſtorius epiſcopus Conſtantinopolis excitat hæreſim. 428. poſt Concilium Epheſinum in exilium agitur. 436

Nica ſeditio. 531
Nicanum Concilum habitum. 325
S. Nicaſii epiſcopi caput deſectum à Vandalis diuina eloquia protulit. 407
Nicer amnis. 369
Nicetas epiſcopus Aquileienſis in obſidione Aquileiæ transfugit Gradum. 452. conſulit Leonem pōtificem de vxoribus captiuorum re deuntiū ad ſecundas nuptias tranſlatis. 457
Nicomedia ſedes poſita à Diocletiano Imperij Orientalis. 284. terræmotu euerſa. 358
Nimis altitudo ingens. 443. niuis miraculum per menſem Auguſtum. 366
Nola euerſa ob Alarico rege. 410
Noricorum epiſcopus S. Seuerinus. 476
Nouellæ Theodoſii Imp. editæ. 447
Numeri militares. 364
Numerianus Cæſar necatur. 284
Nymphaa, quæ dicantur. 461

O

Obeliscus Romæ iuſſu Conſtantij A. erectus. 357
Occidens caruit perſecutione ſub Conſtantio A. patre Conſtantini 305. & poſt ſub Conſtantino.
Occidentis calamitatum initium annus. 400
Oculi lupi noctu lucent. 536
Odetheus rex Grutungorum victus à Theodoſio. 386.
Odoacer rex Herulorum regnum inuadit Italiæ. lege in Regib. Italiæ.
Odoacer dux Saxonum. 477
Olympius dux Honorij. 408
Olybrius ſub aduentum Genſerici Conſtantinopolim profugit. 455
Omnirugus ſocius Bucellini deletus à Narſete. 556.
ὁμοούσιον verbum ab Arrianis corruptum. 358
Oreſtes magiſter militum factus à Iulio Nepote A. 475. Nepotem Imperio deijcit, & Momyllum filium ſubſtituit. 475
Origenis doctrina reuiuiſcēs hæreſim concitauit, & à Iuſtiniano damnata eſt. 545. & Concilio quinto. 553
Oriens quas prouincias propriè continuerit. 304
Oriens vexatus diluuio, peſtilentia, tempeſtate, terræmotu. 558
Oſius epiſcopus Cordubenſis egregiam operam nauat Concilio Nicæno. 324. item Sardicenſi. 347. cogitur in Concilio Sirmienſi aſſentire Arrianis. 351

P

Palladius epiſcopus ad Scotos primus miſſus à Cæleſtino pōtifice. 431
Pamphylus martyr. 308
Pancratius martyr. 304
Panis recocti ſimilitudo cum baptiſmate iteratio. 440
Panis bucellatus militaris. 358
Panis, ſpongia, & cithara in ſolatium petita à Gilimere obſeſſo. 534
Pariſienſes tumultuātur in aduētu Scilæ. 451
Pariſiis ſedes regni Francici à Clodoueo rege poſita. 507
Parmam tranſlati Taifali. 378. Parma direpta ab Attila. 452. Parma cloaca facta ab Athalarico rege. 528. eadem à Francis poſſeſſa reſiſtit Narſeti. 553
Paſchatis celebrandi quæſtio tractata in Concilio Nicæno. 325. Paſchatis dies quando celebrandus ex miraculo aquæ. 416
Patauium exciſum ab Attila. Patauini confugere ad Riuoaltum. 452
Paterius rhetor. 318
Patroclus Arelatenſis epiſcopus occiſus. 426
Pauli Samoſateni hæreſis. 284
S. Paulinus Nolanus epiſcopus captus ab Alarico rege Gotthorum. 410
Pelagij hæreſis, quæ. 402. refutatur à Bonifacio pontifice. 420. item in Britannia à SS. Germano Antiſiodorenſi, & Lupo Tricaſſino epiſcopis. 429
Pelagius diaconus, qui poſtea pontifex, occurrit Totilæ ingredienti vrbem. mittiturq; ab eo ad Iuſtinianum de pace. 546
Pelagius præfectus prætorio ſub Odoacre. 481
Perſecutiones Chriſtianorū decē. 303. nulla ſub Conſtātio A. 305. Diocletiani. 301. Licinij. 319. Iulian. 362. Valētis. 365. Genſerici in Africa. 427. 429. Honorici item. 484. 485
Peruſia capta à Totila. 548. recepta à Narſete. 552
Petilianus Donatiſta hæreticus. 400
Peſtilentia noua in Oriente. 302. ſub aduentum Alarici 409. In Italia, & Conſtantinopoli. 446. peſtilentia bubonis, ſeu inguinaria orta. 532. 558. 559. in Italia primùm. 560
Petrus Crapheus Theopaſchitarum auctor. 463
S. Petrus Alexandrinus martyr. 303
Petrus Mongus epiſcopus Alexandrinus Eutychianus receptus in cōmunionē poſt dānationē ab Acacio Conſtātinopolitano turbauit Eccleſiam vtranque in multos annos. 479
Petulantes ordo militiæ. 378. 360

Petza dux Theodorici regis Pannoniæ pellit Bulgaros. 504
Photinus epiſcopus Sirmienſis nouam hæreſim concitat. 343
Picti diuiduntur in Caledonas, & Vecturiones. 367. in Britannia petiti bello à Conſtantio A. 306. item à Iuliano Cæſ. 360. inf:ſt. Britannia. 367. iterum cum Scotis Britanniam inuadunt. 439. item. 446
Pictoris manus aruit, quia Chriſtum pinxerat Iouis forma. 462
Piſtorij aſinus loquutus. 366
Placidia ſoror Honorij, captiua Alarici regis Gotthorum. 410. nubit Ataulfo regi Gotthorum. 412. conciliat pacem inter Gotthos. & Honorium. 415. reddita à Vallia rege Honorio. 416. nubit Conſtantio Comiti Honorij. 416 peperit ei Valentinianum, qui poſtea Imperauit. 418. ſuſpecta Honorio abit Conſtantinopolim. 423. gubernat Imperium poſt mortem Honorij cum filio Valentiniano. lege in Valentiniano Imperatore.
Placentia euertitur ab Attila. 452. eius fit epiſcopus Auitus Imp. 456. tentatur à Totila rege. 545
S. Placidus S. Benedicti diſcipulus martyr in Sicilia. 561
Pontificum Ro. nomina; & eorum dignitas. quære in Catalogo pontificum Ro.
Ad Pollentiam victus Alaricus. 402
Porphyrius epiſcopus Gazæ. 400
Præfecti prætorio, & vrbis conſtituti à Conſtantino. 330
Præfectus vrbis Prætextatus egregiè ſe geſſit. 367.
Principia virgo in clade Ro. 410
Priſcillianus auctor hæreſis. 379. Priſcillianiſtæ repelluntur à S. Damaſo pontifice, & S. Ambroſio epiſcopo 381. Priſcillianus epiſcopus Abilæ deſignatur. 381. cum ſocijs damnatus ſaniſt 382. 383. eo occiſo, non reſtincta hæreſis. 385
Priſcus de pace legatus à Theodoſio ad Attilam. 447
Proba matrona in clade Romana. 410. 411
Procopius tyrannus exoritur contra Valentem. 365. deletur. 366
Prodigia cæleſtia. 365. 375. 396. 401. 409. 452. 462. 468. 519. 562.
Proiectus Forocornelienſis epiſcopus. 481
Promotus magiſter militum. 386
S. Proſper Aquitanus ab epiſtolis Leonis pont. epiſcopus Regienſis. 461
Prouinciæ vtriuſque Imperij conſtitutæ à Conſtantino M. 330
Pulcheria Theodoſii A. ſoror naſcitur. 399. Auguſtæ dignitate ornatur. Theodoſium fratrem in Imperio adiuuat. Marciano Imp. nubit. lege in Imperatoribus.

Q

QVADI Sarmatarum populi debellati à Conſtantio Cæſare. 358. à Valentiniano petiti. 375
Quinquegentiani populi Mauritaniæ rebellant. 283. bello petuntur à Maximiano A. 292. 295. vincuntur. 296
Quinquennaliorum mos. 289
S. Quintianus epiſcopus Aruernus. 515. eius ſanctitas. 522
S. Quirinus Sciſciæ epiſcopus martyr. 310

R

RAdagaiſus Scytha in Italiam cum Gothis irrumpit, et à Stilichone ad Fæſulas cum exercitu conciditur. 405
Ragnares Caſsini obſeſſus à Narſete iniq... geſsit. 555
Rhætia duæ Italiæ attributæ. 330
Rhæti à Gothis ſolicitati pacantur à Stilichone. 401.
Rauennæ ſitus. 490. Rauennæ corpus S. Eleocadij Ticinum tranſlatum à Conſtantino. 314. S. Seuerus epiſcopus Rauẽnas in Concilio Sardicenſi. 347. Rauennæ ſeditio 409. obſidetur ab Alarico. 410. ſedes Imperij facta à Valentiniano, & Placidia. 423. ornatur ab eis. 438. Rauennæ obſidetur Odoacer à Theodorico. 491. Palatium Hilaritum. 493. Pinetum 490. Claſsis oppidum. 493. recipitur à Beliſſario, capto Vitige rege. 539. epiſcopos Rauennates quære in Catalogo.
Reges, regales, reguli. 359
Regium tranſ... Taifali. 378. euertitur ab Attila. 452. Eventius epiſcopus. 451. S. Proſper Aquitanus epiſcopus. 461
Regnum nomen coronæ pontificis, vnde. 507
S. Remigius epiſcopus Rhemenſis baptizat Clodoueum regem, & Francos. 496
Rhetoris Clunienſis ſtipendium. 298
Rhetores floruere ſub Conſtante. 350
Rhodus terræmotu ſubuerſa. 343
Ricimer in locum Aetij ſucceſsit. 454. 456. reliqua lege in Imperatoribus.
Riuus altus occupatus à Paganinis. 452
Riothimus Brittonum rex. 470
Rogationes ante Aſcenſionem formatæ à Mamerto Vienneuſi epiſcopo. 462

Romanæ vrbis nimia felicitas. 302. *Romani preſſi à Maxentio A. accerſunt Conſtantinum ex Gallia.* 311. *exultant in victoria Conſtantini.* 312. *baſilicæ multæ conditæ ab eo.* 312. 315. *ſtudia eloquentiæ celebrantur.* 318. *Conſtantius A. Romam cum pompa ingreditur. ædificia ſingula admiratur.* 356. *ibi inopia laboratur.* 359. *de veneno acriter à Valẽtiniano queritur.* 364. 369. *Romani mores emendantur ab Ampelio præfecto vrbis.* 361. *opera inſtaurantur.* 365. *Romæ gentiles aram Victoriæ reponere tentant.* 382. *obſidetur ab Alarico rege Gotthorum. famem, & peſtilentiam patitur. ſacrificia gentilium repetit. ſuppellectilem ad Alaricum defert, vt liberetur.* 409. *inopia laborat ſub Attalo tyranno.* 410. *capitur, & diripitur ab Alarico baſilica S. Petri incolumi.* 410. *inſtauratur.* 411. *Romani exules affliguntur. terræmotu Romæ laboratur.* 443. 411. *Iterum capitur, diripitur, & incenditur à Genſerico rege Vandalorum.* 455. *vaticiniũ cladis eius per Varronem. reſtituitur poſt exceſſum Genſerici.* 455. *læta ob nuptias Ricimeris.* 467. *Romana ædificia inſtaurabãtur ex publicis operibus.* 458. *capitur, & diripitur ex aliqua parte à Ricimere ſub Anthemio Imp.* 471. *eadem in regiones diuiditur.* 481. *capitur ab Odoacre rege Herulorũ, & poſſidetur.* 476. *Item à Theodorico Gotthorum rege.* 490. *laudatur à Theodorico rege eam inuiſente.* 500. *Recipitur de Gotthis à Beliſario duce Iuſtiniani Imp.* 536. *obſidetur à Vitige rege Gotthorũ, ſed fruſtra.* 537. 538. *obſidetur à Totila rege Gotthorũ, & famẽ patitur culpa ducũ Iuſtiniani Beſſæ, & Cononis.* 545. 546. *capitur à Totila, et incolis exhauſta deſeritur.* 546. *recipitur à Beliſario, & reparatur.* 546. *iterũ obſidetur à Totila, & capta reparatur.* 599. *demũ recuperatur à Narſete, & reparatur.* 552. *fulminibus, terræmotibus, tempeſtatibusq́; ex vaticinio S. Benedicti atteritur.* 558.

Romanũ Imperiũ primus cõmunicauit Diocletianus cũ Maximiano, & Occidẽtẽ ei dedit. 284.

Romani Imperij felicitas. 297. *idẽ diuiſum à Galerio A. & Conſtantio A.* 304. *lege Imperiũ.*

Romana Eccleſia. lege pontifices Rom.

Roſcianum obſeſſum à Totila. 548

Rufinus tutor Honorij auarus. 395. *necatus ab exercitu ſuggeſtione Stilichonis.* 395. *repugnat Stilichoni. Alaricũ ſolicitat contra Arcadium.* 395

Rugorum rex Feleteus ab Odoacre deletus. 487

Rugi ab Odoacre in Italiam trãſlati. 488. *Ticinũ occupant.* 493. *Alaricum regem extulerunt inter Gotthos.* 541.

Rugiam occuparunt Longobardi. 487

Ruſticianæ vxori quondam Boetij pepercit Totilas. 546

S

SABELLII hæreſis. 284. *Sabelliani damnati.* 381

Sacro velamine impoſito traditur Italia ab Imp. ipſi Theodorico. 488

Saio. 509

Salutatorium templi. 391

Sanctus ſanctus ſanctus, Qui crucifixus eſt pro nobis. à quo. 463. 512

Sangibanus Alanorũ rex contra Attilã. 451

Sanguis è terra erupit Toloſæ. 468

Sapaudiæ regio. 493

Saphrax Gotthorum dux. 375

Sardica opp. in Dacia. 346. 347

Sarmatæ mouent. 286. *vincuntur à Galerio Cæſare.* 291. 292. *cis Iſtrum traducuntur.* 292. *debellãtur à Cõſtantino.* 321. *petuntur ab eodem.* 332. *Sarmatæ Limigantes opem petunt à Conſtantino contra ſeruos, & in prouincias traducuntur.* 333. *debellantur à Conſtantio.* 358. *petuntur bello.* 359. *rurſus mouent, & vincuntur à Valentiniano.* 373

Sarus dux Honorij. 411. 415

Sarus dux Alanus impius apud Honorium. 402

Saxones in Galliam irrumpentes repelluntur à Valentiniano. 370

Saxones piratæ tractum Aremoricum infeſtant. 455

Scholæ Cliniæ refectæ. 298

Sciſcia in ripa Saui capta à Magnentio tyranno 353. *occupatur à Maximo tyranno.* 388. *Sciſciæ epiſcopus Quirinus.* 310

Sclaui trans Danubium. 537. *mouent.* 550.

Scoti petiti à Iuliano Cæſare. 360. *infeſti Britanniæ.* 367. & 446. *occupant partem eius.* 449

Sebaſtianus tyrannus in Gallia deletus. 412

Secundus Sarmaticus. 358

Seguſio capta à Conſtantino. 312

Sepulchrum Domini erutum. 325

Seronati iudicium. 472

Serena Stilichonis vxor. 408. *necatur à Romanis tanquam ſuſpecta.* 409

Seruatio Tungrorum epiſcopus. 451

Seſſorianum Palatium. 327

S. Seuerus epiſcopus Rauennas in Concilio Sardicenſi. 347

Seuerus Antiochiæ epiſcopus hæreſim intulit

Acephalorum. 513. *idem de incorruptione corporis Chriſti*. 540. 561
Seuerinus Noricorum epiſcopus, vates. 476. 487. *obijt*. 492
Sextus Victor hiſtoriarum ſcriptor. 361
Sicilia fruſtra petitur ab Alarico. 411. *Siciliam inuaſit Genſericus rex Vandalorum, & ab eo tradita eſt Odoacri*. 476. *obſtinatè ſe contulit ad Theodoricum*. 493
Sidonius epiſcopus Aruernus obſeſſus. 474. *moritur*. 488
Sigebertus Francus Colonia regulus. 495
Sigeuultes in Africa contra Bonifacium. 427
Singulare certamen. 541
Signa p domos, vaſa, & veſtes indelebilia. 559
Simoniaci dicti Neſtoriani. 437
Solis eclypſis. lege Eclypſis.
Somnium diuinum Theodoſij. 394. *Anaſtaſij Imp*.
Ad Sontium pugna. 490
Sopater Syrus honoratur à Conſtantino. 331. *necatur*. 337
Spartianus hiſtoricus. 318
Spiritum ſanctũ procedere, non creatum eſſe, ſtatutum eſt Concilio Conſtantinopolitano. 381
Spoletum à Gotthis captum. 545. *recipitur à Romanis*. 546
Stella crinita in morte Conſtantini. 337. *Valentiniani*. 375. *ſub aduentum Gotthorum*. 401. 418. *in morte Honorij*. 423
Stilicho tutor Honorij. lege Honorium in Imp. eius elogia. 398. 406
Studia eloquentia Roma celebrata. 318. *ſtudijs litterarum fauet Valentinianus*. 370
Suppliciorum dira exempla in Catholicos. 437. 484.
Sueſſanum Concilium. 303
Summo rex Francorum interfectus. 395
Syluanus tyrannus in Gallia deletur. 355
Symmachus vrbis pręfectus relationem ſcripſit ad Valentinianum de ara Victoria reponenda. 383
Synęſius epiſcopus mala futura Imperio vtrique prauidit, & Arcadio ſcripſit. 385

T

TAIFALI *Mutinam, Regium, & Parmam tranſlati*. 378
Tarantaſia. 425
Taruiſium. 540
Ad Taurinum pugnatur à Conſtantino Magno. 312
Teias rex Gotthorum. lege in Impp. & regibus Occidentis.
Terra mugijt. 409
Terramotus inſignes. 302. 335. 434. 358. 368. 443. 462. 477. 525. 528. 555. 556. 558. *terramotuum cauſſa naturales*. 559
Terentianus auctor vitę SS. Io. & Pauli. 316
Tertulli conſulis arrogans dictum ſub Attalo Imp. 410
Teruingi Viſgotthorum gens. lege in Regibus.
Thebaa legio martyrio affecta. 285
Themiſtius dixit, varias eſſe ſentẽtias de Deo, ex Dei voluntate. 372
THEOD. *ſuſpectum Valenti*. 370
Theodebertus rex Francorum. lege in Francis.
Theodoſius pater Theodoſij Imp. in Britannia rem gerit. 367. 368
Theopolis dicta Antiochia. 528
Theopaſchita heretici à Petro Cnapheo profecti. 463
Therma facta à Diocletiano Roma. 298. 301. *à Maximiano Carthagine, & Mediolani*. 298. 301
Thermopyla penetrata ab Alarico Gotthorum duce. 395
Theſſalonica apta bello. 379
Tiberis exundauit. 373
Tiberianus pręfectus vrbis. 291
Tibur obſedit Totila. 543. *cepit*. 544
ad Ticinum Magnentius fudit Romanoſ. 352. *diripitur ab Odoacre*. 476. *Ticini ſeditio*. 408. *occupatur à Rugis*. 493. *liberatur*. 494. *Epiphanius epiſcopus Ticinenſis. lege Epiphanius*.
Titulos vrbis auget Marcellus pont. 308
Toloſa ſanguis è terra prorupit. 468. *Toloſa ſedem ponunt Gotthi*. 419
Toxiandria in Gallia. 368
Tranſtigritana prouincia à Galerio Cęſare parta. 297. *à Ioniano amiſſa*. 363
Tres taberna oppidum in uia Appia. 307
Treuiri ſedes Imperij in Gallia. 289. *ibi Maximianus A. celebrat diem natalem Roma*. 292. *Conſtantinus edis ludos*. 310. *incenduntur à Francis*. 409. *item*. 413
Tributa Odoacris, & Theodorici regum in Italia. 494
Tricaſſis non attigit Attila virtute S. Lupi epiſcopi. 451
Trigetius Bonifacio ſucceſſor in Africa datus. 432.
Triumphus Diocletiani. 302. *Conſtantini*. 312. *Theodoſij*. 380. 389. 394. *Honorij*. 403. 417. *Odoacris regis*. 487

Tungri opp. deletum ab Attila. 451
Turonenſis eccleſia ſepulchro S. Martini inſignita. 397
Tuſcia annonaria. 366
Tyrannus Maximus. 384

V

VALENS & Vrſacius epiſcopus Arriano in Concilio Mediolanenſi. 355. ad Catholicos redeūt. 348. Valēs ad Arrianos reuerſus decipit Conſtantium A. ſpecie ſanctitatis. 352. Catholicos in Concilio Ariminenſi. 359
Valentinus epiſcopus male multatus à Gotthis. 545.
Valentinus res nouas moliens in Britannia oppreſſus. 367
Valeria pars Pannoniæ vnde dicta. 391. 359
Vandali cis Iſtrum traducti à Conſtantino. 332
Varronis vaticinium de excidio Romæ. 455
Vernorum gens. 456
Vaſa S. Petri reddita ab Alarico. 410
Venetiæ populi ad inſulas confugerunt ſub Attilæ aduentum. 452
Vercellæ expugnatæ à Conſtantino. 312
Verenianus, & Didymus propinqui Honorij cæſi à Conſtantio tyranno. 408
Ventus ſæuiſſimus victoriam præbet Theodoſio. 394.
Verona oppidum in ripa Rheni. 285
Veronæ amphitheatrum a Maximiano A. conditum 301. expugnata à Conſtantino. 312. ad Veronam victus Alaricus. 403. euerſa ab Attila. 452. tentata à Romanis ducibus contra Gotthos fruſtra. 541
Veruca caſtellū cōditū à Theodorico rege. 512.
Veſtis Deiparæ virginis inuenta. 473
Veſuuius mons exæſtuat ignem. 472. 512
Vetrannio A. lege in Conſtantio Imp.
Veturius mag. militum ſæuit in Chriſtianos ſub Diocletiano. 297
Victor Maurus martyr. 304
Videricus rex Gruthungorum. 375
Vidinus Comes Gotthorum à Narſete defecit, & deletus eſt. 556
Viennæ captus Conſtans Cæſar. 411
Viennæ terræmotus, & alia prodigia. 462
Viennenſis epiſcopus Mamertus. 462
Vindonis opp. vbi Conſtantius Cæſar adijt periculum. 296
Virginis conſtantia in ſeruanda pudicitia. 410
Virgines ſacras nubere quidam hæretici volunt. 382.
Viſgotthi. lege Reges Gotthorum.
Viſitator Eccleſiæ Ro. datus à Theodorico rege contra leges. 501
Vitthungi. lege reges Gotthorum.
SS. Vitalis & Agricolæ corpora inueniuntur Bononiæ per S. Ambroſium. 393. eorum reliquiæ à Namatio epiſcopo Aruernos tradictæ. 477
Vitalianus Scytha oppugnat Anaſtaſium Imp. pro Catholicis. 513
Vitalis epiſcopus Altinas Maguntiacum in exilium abijt. 552. capitur à Narſete. 564
Vinarium locus Romæ. 537
Vlphilas epiſcopus Gotthorum Arrianus, poſt Theophilum Catholicum, qui Nicæno Concilio interfuerat. 360
Vrbica hæretica lapidibus obruta. 386
Vrceus petitur à Clodouco rege ex præda, nec impetratur. 484
Vrſula cum XI millibus virginum martyr. 451
Vſinum mons extructus ab Attila. 452
Xanthus vrbs Francorum ad Rhenum. 285

FINIS.

GREGORIVS PAPA XIII.

AD FVTVRAM REI MEMORIAM. Dum nobis excellens Ciuitatis noſtræ Bononiæ conditio, eiuſque ciuium, & incolarum in omni virtutum genere, & præcipuè in liberalium diſciplinarum cognitione præſtantia, cuius nos ipſi certiſsimi teſtes ſumus, ante oculos obuerſatur, ac meritò eo nomine eam vrbem, vel apud exteros claram, & illuſtrem eſſe animaduertimus, facilè adducimur, illis non mediocriter fauere, qui ſtudioſorum vſui, dictæq; ciuitatis ornamento imprimendi artem magnis laboribus, & expenſis in ea inſtituere quærunt, eaq; in re perficienda neruos ſuos omnes intendunt. Cum itaq;, ſicut accepimus, dilecti filij Quadraginta viri Reformatores ſtatus libertatis ciuitatis eiuſdem nonnullis, ciuibus, & mercatoribus, qui ſe ad id conficiendum eorundem Quadraginta virorum precibus, & ſuaſionibus inducti paratos exhibuerant, curam in dicta ciuitate artem impreſſoriam introducendi ad quoduis etiam inſignium librorum genus egregijs typis demandandum idoneam impoſuerint: illi vero omnes labores, & expenſas, aliaq; ad eam rem perficiendam neceſſaria in ſe receperint: Nos intelligentes quantum laboris dicti ciues, & mercatores ea in re ſuſcipiant, ac propterea illis conſulere, & Quadraginta viris præfatis rem gratam facere cupientes, eorundemq; omnium, ac ciuitatis vniuerſæ commodo, & vtilitati ſtudentes, ac voletnes, quoad fieri poſsit, officinam ad imprimendum primo quoque tempore inſtruendam fæliciter, ac diligenter exerceri, & cum ciues, & mercatores præfati non paruam ad eam rem perficiendam pecuniæ vim conferant, neminem fructu laborum ſuorum fraudari, & eoſdem indemnes conſeruari vehementer optantes, eiſdem ciuibus, & mercatoribus, & pro eis agentibus, vt opera omnia, & quaſcunque alias res nouas hactenus non impreſſas in vulgus in poſterum ſucceſsiuis temporibus edenda, & per ipſos mercatores, & ciues, aut alios ab eis deputandos, illis tamen ab inquiſitoribus dictæ ciuitatis, aut alijs, ad quos ſpectat, prius examinatis prima vice imprimenda, per decem annos poſt eorundem operum, vel cuiuslibet ipſorum impreſsionem, ne ab alijs quibuſcunque ſub indicis de nouo adiecti, additionum, apoſtillarum, appendicum, aut commentariorum nomine, vel alio quouis prætextu, ſine ipſorum ciuium, & mercatorum, præfatorum expreſſa licentia in ſcriptis ab eiſdem ciuibus, & mercatoribus obtenta imprimi, aut per ipſos, vel de eorum mandato per alios impreſſa vendi ſeu in eorum officinis, vel aliàs in apothecis operum præfatorum libri venales proponi, præterquam ab eiſdem ciuibus, & mercatoribus, aut de eorum mandato, vel pro eis agentibus poſsint, aut valeant motu proprio, & ex certa ſcientia concedimus, & indulgemus: Omnibus vero, & ſingulis Chriſti fidelibus in quacunque terrarum orbis parte exiſtentibus, præſertim impreſſoribus, typographis, & bibliopolis in virtute Sanctæ obedientiæ, ac ſub excommunicationis maioris, eo ipſo incurrenda pœna, à qua non niſi per Rom. Pontifices pro tempore, præterquam in mortis articulo abſolui poſsint: in terris vero, & locis nobis & Romanæ Eccleſiæ mediatè, vel immediatè ſubiectis, ſub eadem excommunicationis ſententia, nec non mille ducatorum auri, partim cameræ noſtræ Apoſtolicæ, partim ipſis ciuibus, & mercatoribus, & his, qui præſentibus noſtris litteris contrauentum fuiſſe ad notitiam deduxerint applicandis præter librorum omnium amiſsionem toties ipſo facto, & abſque aliqua declaratione, quoties contra id, quod per præſentes diſponitur, actum fuerit, incurteudis pœnis, ne intra dictos decem annos ab impreſsione dictorum nouorum operum, & cuiuslibet eorum, aut aliarum rerum nouarum computandos, dicta opera eatenus non impreſſa, aut alias res nouas ſine eorundem ciuium, & mercatorum licentia, vt ſuperius narratur, obtinenda, imprimere, ſeu ab ipſis ciuibus, & mercatoribus, & pro eis agentibus impreſſa, vel imprimenda venalia habere, vel proponere audeant, vel præſumant præſenti edicto prohibemus. Mandantes in virtute ſanctæ obedientiæ omnibus, & ſingulis Prouinciarum, Regnorum, ciuitatum, terrarum, & locorum Inquiſitoribus, cæterisq;, ad quos cura con-

cedendi licentiam imprimendi ſpectat, ne in quibusuis orbis terrarum partibus opera in dicta ciuitate impreſſa de nouo imprimi contra harum litterarum noſtrarum ſeriem, & formam, aut non elapſo tempore in noſtra hac prohibitione appoſito, permittant, aut patiantur, aut imprimendi licentiam quoquo modo concedant: & vniuerſis verò veneralibus fratribus noſtris Patriarchis, Archiepiſcopis, & Epiſcopis, eorumque in ſpiritualibus Vicarijs, ſeu officialibus generalibus. In dominijs verò nobis mediatè, vel immediatè ſubiectis, etiam, Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, & alijs officialibus, vt quoties pro parte dictorum ciuium & mercatorum, vel pro eis agentium, aut ab eis ius, & cauſam habentium fuerint requiſiti, eiſdem in præmiſsis efficacis defenſionis præſidio aſsiſtentes faciant præmiſſa omnia, & ſingula contra inobedientes, & rebelles per cenſuras eccleſiaſticas, illas etiam ſæpius aggrauando, & alia iuris & facti remedia opportuna exequi: inuocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſæcularis. Decernentes ex nunc irritum, & inane quidquid ſecus ſuper his à quoque quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus apoſtolicis, nec non etiam iuramento confirmatione apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis ſtatutis, & conſuetudinibus, priuilegijs quoque indultis, & litteris Apoſtolicis quibuſuis perſonis, & locis in genere, vel in ſpecie ſub quibuſcunque tenoribus, & formis, ac cum quibuſuis clauſulis & decretis, etiam pari motu, & aliàs quomodolibet in contrarium conceſsis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus, etiam ſi de illis, eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, & expreſſa, non autem per clauſulas generales idem importantes mentio, aut quæuis alia expreſsio habenda foret, tenores huiuſmodi, ac ſi de verbo ad verbum inſererentur, præſentibus pro ſufficienter expreſsis habentes, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, hac vice duntaxat ſpecialiter, & expreſsè derogamus, cæteriſque contrarijs quibuſcuncunque. Quia verò difficilè admodum eſſet, præſentes litteras ad ſingula quæque loca deferri, volumus, & præſentium auctoritate decernimus, earum tranſumptis, vel exemplis etiam in ſingulis operibus impreſsis, eandem prorſus fidem tam in iudicio, quàm extra adhiberi, quæ præſentibus adhiberetur, ſi oſtenderentur, vel exhiberentur. Vt autem in omnium, ad quos ſpectat, eædem litteræ notitiam perferantur; mandamus eaſdem in albo Prætoris, & alijs locis, in quibus publica edicta Ciuitatis BONONIÆ publicantur, de more affigi, & affixas ſic vniuerſos, & ſingulos, declaramus afficere, ac ſi eiſdem perſonaliter intimatæ eſſent. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris die XII. Nouembris. M. D. LXXII. Pontificatus Anno Primo.

Errata librariorum ſic emendanda.

15	38	Dannubij	Danubij
26	38	fruſtandos	fruſtrandos
37	12	examinatus	exanimatus
62	1	ſucceſſori, Chriſti	ſucceſſori, & Chriſti
74	30	impetrauit	imperauit
95	14	Heradea	Heraclea.
98	27	præfecto	præfectis
144	29	apud Sirmium agens	apud Sirmium Datiano, & Cereali conſulibus agens
171	22	præceſsit	proceſsit
173	30	Lundonium	Londinium
251	11	viam ſacram	viam Sacram
264	37	mediæ	inediæ
272	4	Thodoſio	Theodoſio
272	8	Itraqne	Itaque
272	29	portenſius	portentoſius
289	17	iniectoe ò	iniecto eò
289	31	Exechielem	Ezechielem
295	37	cum, qui	eum, qui
299	34	cutim	cutem
322	17	comectat	connectat
323	16	bracchia	brachia
325	6	vaſibus	vaſis
326	9	confiſus	confuſus
344	3	ne quid	num quid
310	8	depopoſcerint	depopoſcerunt
359	1	viuente, Aetio	viuente Aetio
359	20	abnuerent.	abnuerent,
377	22	ipſam etiam	ipſam poſt etiam
383	18	Hunni mundus	Hunnimundus
383	19	Valamino	Valamiro
399	23	eiuslibet	cuiuslibet
401	1	in capita	tolle, in
403	38	dum reciſas	tolle, reciſas
411	20	Ephanio	Epiphanio
420	7	Genuam	Geneuam
459	28	occumenica	œcumenica
465	30	& Siciliam	& in Siciliam
485	22	obtruncatio	obtruncatis
495	15	acclinia cto	accliui facto
515	35	ſerius	ſecius
517	22	alta	alte
526	5	oblitus	oblitis
529	9	tolle (	) parentheſim.
529	15	implicat.	implicat,
532	26	diſceſſerunt	diſceſſerant

Errata in Indice.

In Theodorico rege Italiæ.

ædificijs veteribus, & publicis conſulit ædificijs &c.

In Theodabato rege.

inerſin — iners in

In Caleſtino pontifice.

deſtina — deſtinat

In Ataulfo rege.

GOTTHORVM REGNVM IN ITALIA lege IN GALLIA.

In Vallia rege.

Pladia — Placidia

In Ioanne Imperatore. ſic ſcribendum.

Placidia cum Aſpare cepit Aquileiam, & Ioannem ad ſe ab Aſpare miſſum interfecit. 425.

VALENTINIANVS PLACIDIAE F. AVGVSTVS.

Valentinianus Rauennæ inſignibus &c.

Series chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

AAa BBb CCc DDd EEe.

Omnes ſunt Terniones, præter F, quæ eſt Quaternio.

O. Tab. VII n.